Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
3
B
24
NAPOLI

3
B
24

IN HOSSEAM

PROPHETAM COMMENTARIA

DOCTISSIMA, CHRISTIANÆ PHILOSOPHIÆ PRÆCEPTIS PIE ACCOMMODATA:

Iniectis obſeruationibus Euangeliorum concionibus congruis, cum Parabolis elegantiſsimis.

AVTHORE

R. P. HIERONYMO GVADALVPENSE Theologo Hieronymiano, primo Regij Collegij D. Laurentij, vulgò dicti, *del Eſcorial*, Profeſſore, & Conſultore S. Inquiſitionis Cæſarauguſtanæ,

AD S. C. M. PHILIPPI II. REGIS HISPAN.

Acceſſerunt Petri Matthæi Schólia & illuſtrationes.

Tres locupletiſsimi Indices rei [illegible] riarum ſeriem demonſtrabunt.

Romanæ Eccleſiæ iudicio ſubiecta ſunto omnia.

LVGDVNI,
SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. XC.

CVM PRIVILEGIO.

B. R. NEAPOLIS

SVMMA PRIVILEGII.

HENRICVS III. *Galliarum & Poloniæ Rex Chriſtianiſſimus, ſuo edicto ſanxit, ne quis* R. P. F. Hieronymi Guadalupenſis in Hoſſeam Prophetam Commentaria, cum Scholiis & additionibus D. Petri Matthæi, ſacrarum litterarum ſtudioſiſſimi, *ante decennium, præter Petrum Landry Bibliopolam Lugdunenſem excudat, aut excuſſa diuendat: qui ſecus faxit, mulcta fiſco applicanda, alijsq́ue pœnis indictis mulctabitur, vt latius patet in literis Regijs, indultis Lutetiæ, in conſilio Regio 19. Decembris, 1586.*

Signatum

BRVLART.

INVICTISSIMO, AC POTENTISSIMO HISPANIARVM REGI Catholico, Philippo, eius nominis ſecundo:

FRATER HIERONYMVS Guadalupenſis ordinis Diui Hieronymi. S. D.

CONSVEVERE incliti Reges, & potentiſſimi principes, ſumptuoſos, fœcundiſſimóſque hortos conſerere, quorum amœnitate, ac pulchra, tum arborum, tum florum varietate ſuas ſoluerent curas, tædiumque forenſe ſopirent, atque nihil prius demirata eſt antiquitas, quam hortos regum Adonidis, Alcinoi, Cyri, Aſſueri. Demum, vt multos ſilentio præteream, Salomon ait, Feci hortos, & pomaria, & conſeui ea, cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluam lignorum germinantium, In eandem modum tuæ Maieſta-

tis amplitudo, inuictiſſime Rex, ac ſingulare Orthodoxæ fidei,& Eccleſiæ Catholicæ propugnaculum,hortum colere decreuit, ſua magnificentia dignum dictis lōgè celebriorem, multoque mirabiliorem hortis Heſperidum, & penſilibus Semiramidis Reginæ inter ſeptem mira narratis, in quo perfunctus negotiis tot prouinciarum, & regnorum,quorum immenſam molem ſolus Atlanticis humeris ſuſtines, animum relaxares,& delitias quæreres non corporeas,quas cito hominis faſtidit animus, quippe qui à Deo Opt. Max. ad multò meliores cōditus fuerit, ſed ſpirituales, quib. ea vis ineſt,vt quanto ſæpius ac preſſius inſpiciuntur, hoc magis ac magis placeant, & ad maiorem auiditatem animi excitent appetentiam. Eſt autē hortus hic tuus, monaſterium Diui Laurentij per totum orbem celeberrimum,quod à primis fundamentis, regiis ſumptibus, & Philippæa celſitudine dignis erexiſti. Philippæa dico celſitudine. Cuius enim, vel Chriſtianiſſimi Regis, vel potentiſſimi,tā ardens eſſet in Deum pietas? cuius principis, etiam ditiſſimi magnificentia adeo ſuarum opum,ſuique profuſa inueniri poſſet, vt tantum opus aggredi auderet & aggreſſum non medio curſu ob immenſitatē pelagi vela contraheret,ſed inexhauſto animo,ad ſumma vſque perducere contenderet? præterquam Phi

lippi

lippi Regis, aut paribus fidei religionis, & affectus in diuinum cultum aliisque innumeratis dotibus cumulata? Quid dicam de inaudita diligentia, & ardentiſſimo ſtudio, quibus, velut quibuſdam faculis diuini amoris ſuccenſus, hunc hortum ſatagis exornare? Quot ſanctorum reliquias ex Italia, Gallia, Germania, aliisque remotiſsimis regionibus congeris, & congeſtis, piiſſimũ impendis cultum, quámque decebat, à Chriſtianiſsimo Rege expectare, venerationem? Equidem quoties tot venerendas ſanctorum exuuias, & ſuſpiciẽda hæc monumenta intueor, raptus in ingentem admirationem, & pauorẽ, verba eximii patriarchæ Iacobi proferre compellor, Verè Dominus eſt in loco iſto. Quam terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. Si enim ſanctus ille patriarcha, quoniam viderat ſcalam culmine cœlos tangentem per eámque angelos aſcendentes, & deſcendentes, ac Dominum eidem innixum, pauens, in hæc verba prorupit, cur & nos, videntes diuina hæc ſanctorum pignora quam ornatiſſimè per quoſdam gradus ſcalæ diſtributa, non affirmabimus, ipſos cœlos, imo ipſum cœlorum regem attingere & multa cœleſtiũ heroum agmina è ſupremo cœli faſtigio collabi, vt venerabundi crucem, clauum, & ſpinas ibi reconditas exoſculentur, quibus Aſſer

tor noſter inferorum principem, eiusq; ſatellites deuincens, hominibus cœli ianuam, reſerauit? Cur etiam non dicemus, ſpiritus illos angelicos deſcendere cõglobatos, vt duobus mille, & amplius hic repoſitis ſpoliis conciuium ſuorum, dignum impartiantur honorẽ, & gratulationem. Gratias immortales agant regna, prouinciæ, inſulæ, & nationes, quotquot Philippi regis latiſſimo ſubiiciuntur imperio, Deo Opt. Max. ac maxime tu, ô feliciſſima Hiſpania, quod his calamitoſis, multiſque lachrymis deplorandis tẽporibus, cum miſeri homines execranda hæreſum peſte infecti, ſacris ſeruorum eius reliquiis cultũ denegant exhibendum, & quod vel dicere piaculum eſt, & audire exhorrẽt aures, cum illas maledictis inſectantur, & conculcare non verentur, adepta ſis, diuina clementia, hunc Chriſtianiſſimum regem, cuius induſtria, & conſilio in te floret Chriſtianæ fidei puritas, & in tantam Catholici regis potentiam, tam incorruptam fidem, tam candidam pietatem, tam ſynceram religionem, tam exactam animi integritatem contulit, tantámque erga te beneuolentiam vt regia munificentia cum ingenti ſolicitudine coniuncta, ſanctorum reliquias per totum orbem exquirat, & ad te importari ſtudeat. Agnouit enim Catholica tui regis Maieſtas, magnum illas tibi

tibi patrocinium allaturas, & Deorum tute-
larium munere functuras impoſterum, atque
iis velut quibuſdam ſplendidiſſimis, firmiſſi-
misque præſidiis te illuſtriorem reddendam,
& ſtabiliorem. Demum, vt huic horto nihil
deeſſet ornatus, lectiſſimo, & clariſſimo mar-
tyri diuo Laurentio nuncupato, & te, ô Hi-
ſpania ad extremum honoris apicem éuehe-
ret, ſpiritualibusque diuitiis collocupletaret,
à ſummis pontificibus Pio IIII. Pio V. fœli-
cis recordationis, necnon à Gregorio XIII.
quem nunc ſuperſtitem moderatorem habet
Eccleſia digniſſimum, impetrauit innumera-
tas indulgentias, multáque Iubilæa quibuſ-
uis in eius ampliſſimo templo rem ſacram ce
lebrantibus, vel audientibus, aut ſtatis anni
temporibus illud viſitatum adeuntibus. Re-
ſtabat, hoc viridarium tot monumentis
ſanctorum inſigne, tanto indulgentiarum
theſauro conſpicuum, ac tam magnifica mo-
le præclarum, arboribus etiam frondoſis &
fructiferis exornari, quarum folia animi ocu-
los ſuo virore oblectarent, & fructus ani-
mum etiam ipſum cœleſti ſuauitate replerẽt.
Sunt arbores iſtæ viri religioſi, vitæ integri-
tate, & morum candore præſtantes, qui aſpi-
rantes ad meliora, Deo ſe vouerunt, & addi-
xerunt religioni. Neque cuipiam mirum vi-
deatur, quod homines arbores appellauerim

quando & profanæ, & ſacræ literæ illis hoc nomen indiderunt. Ariſtoteles namque hominem arborem inuerſam appellat, cuius radix eſt caput. Ioannes Baptiſta ad homines loquitur, Iam ſecuris ad radicem poſita eſt. Et Salomon. Vbi ceciderit lignum, ibi manebit, Apoſtolus etiam fideles Eccleſiæ filios vocat oleaſtros inſertos in oliuam. Quid plura? Diuinus vates Ezechiel iuxtà fluuium de templo egredientem multas arbores vidit, & fructu vberrimo, & virentibus frondibus decoratas. Quæ arbores, iuxta communẽ ſanctorũ patrum explanationem, viros Chriſtiana pietate excultos adumbrant. Fructus vero candidas virtutum actiones, quibus proferendis pro virili dant operam. Folia autẽ, ex D. Hieronymi ſententia, ſunt verborũ monita, quibus ad cœleſtia conſcendimus. Et quamuis nemo ambigat, omnes religiones in Hiſpania eſſe hortos Dei pulcherrimos, conſitos multis arboribus id genus, nam ſi quæ languiſſe, & à primæuo vitæ ſplendore degeneraſſe videbantur, tuo ſtudio antiquæ patrum puritati ſunt reſtitutæ: religionem tamen diui Hieronymi præ cæteris elegiſti, & illi hũc amœniſſimum hortum excolendum tradidiſti, multiſque beneficiis, & ſingulari pietate es proſecutus, quoniã à teneris annis expertus fueras, præter regularem obſeruantiam, & ſoli

& ſolitariã tranquillitatem, in ea vigere diuini officij cultum, & quod in cœlis faciunt ſancti cum Angelis, diuinis laudibus noctu, diúq; incumbere decantandis, erga quem diuinum cultum, tam ardens eſt tui Catholici animi pietas, vt grauiſſimis tuis curis ſolum hoc ſolatium interponas, horis intereſſe Canonicis, & pſallentium religioſorum chorum audire, maximas iudices eſſe delitias. Quærẽti namque quid agat Catholica regis Philippi Maieſtas, non aliud reſpondendum inuenio, quam aut publicis, aut priuatis regnorum negotiis diſcutiendis vacat, aut orationi. Sed vnde Catholico Regi tam vehemens in orationẽ Deo offerẽdam affectus? Paucis dicam, Quoniam quãti momenti ſint preces principis ad Deũ, pro regni incolumitate fuſæ, quantumq́ue ab immenſo diuinarum miſerationum pelago obtineant, ne nos funditus Deus euertat ob peccata populi, quæ eius ſtomachum quotidie mouent, & ad ſumendum de hominibus ſupplicium acerbiſſimũ prouocant, agnouit. Dum princeps Moſes, bellum gerentibus Hebræis aduerſus Amalech, magna animi contentione orans, manus leuabat ad Deum, vincebant filij Iſraël, quando vero manus remittebat, ſuperior erat Amalech. Orat Rex Ezechias pro populo cuſtodiente legem Dei, & illum exaudiuit Dominus, & placatus eſt.

Orat & rex Salomon, ſapientia omnes mortales longe antecellens, flexis genibus in conſpectu totius cœtus Iſraelis, & palmis in cœlum leuatis deprecatur Dominum pro regni ſtabilitate, pro ſalute populi, pro peccatis hominum, ac multa alia, quæ longum eſſet recenſere, petiuit à Domino, & gratiſſimam ſibi fuiſſe hanc orationem oſtendit. Nam vix Salomon finem orandi fecerat, & ignis deſcendens de cœlo, deuorauit holocauſta, & victimas, & Maieſtas Domini templum impleuit. Orat etiã & Catholicus Rex Philippus, eius exercitu cum Turcis, & hæreticis in mari & in terra dimicante, & acerbiora hoſtibus Eccleſiæ vulnera oratio Catholici Regis infligit, quam militum ſæuientium arma, & magis cogit vnus rex, inimicos Chriſti dare terga orando, quam multæ copiæ haſtis, & gladiis oppugnando. Et quemadmodum Moſes manus fulciebat adminiculo Aaronis, & Hur, vt orationem protraheret, donec populus eius de Amalech reportaret victoriam. In eundem modum tu inuictiſſime rex, & acerrimæ Chriſtianæ fidei Aſſertor, omnes religiones crebris epiſtolis excitas, vt ſuas tuis ſupponentes orationes, Deum deprecentur pro pace Eccleſiæ, pro concordia principum Chriſtianorum, pro extirpatione hæreſum, & vt tibi ſuum cœleſtem Spiritum

ſuggerere

ſuggerere dignetur, cuius virtute munitus, & ſplendore illuſtratus, tua regna valeas rectè moderari. Sed ad id, vnde digreſſa eſt, redeat oratio. Cùm arbores, quas in hoc orto plantaueras, irrigatione indigere perſpexiſſes, ne vnquam areſcerent, ſed indies vberiorem ferrent fructum, tua ampliſſima Maieſtas imitata Salomonem, piſcinas aquarum extruxit diuinæ ſapientiæ, vt eſſet hic ortus irriguus. Collegium enim verè regium ædificaſti, in quo religioſi, à viris, & eruditione, & ingenio præſtantibus adaquati, ſcientiæ aquâ imbiberent, ac poſtea, velut fructiferæ arbores, commendandos, & ſpectabiles virtutum ederent fructus, ſuiſque verbis declamantes ad populum, ceu vmbriferis frondibus, homines ab æſtu vitiorum protegerent, eorumque ſpiritualibus morbis mederentur. Accitus & ego ſum, licet meritis longè inferior, vt cultoris etiam huius horti fungẽs munere, ex flumine diuinæ ſapientiæ, ipſa nãque ait, Ego, quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio, exiui de paradiſo, quam ſitella noſtri ingenij valeret, haurirem aquam ad has arbores irrigandas, hoc eſt, Scripturam ſacram profiterer. Et inter cæteros Prophetas, quos minores vocant, vatem Hoſeam primum explanandum ſuſcepi id efflagitantibus chariſsimis diſcipulis, quorum ingenia, inſtar feraciſſimi agri,

vberrimos

vberrimos reddere fructus, ſum expertus. Hi & calcaria mihi crebrò ſubdiderunt, vt lucubrationes has in lucem emitterem. Quorum piis votis obtemperandum cenſui, quamuis facinus vehementer audax, & periculoſæ, (quod aiunt) aleæ ob virulentas inuidorum linguas, me aggredi conſpiciebam, qui Lynceis oculis in alienis ſcriptis anſam quærunt, vt calumnientur, & detrahant. Hos tamen Scyllæos canes obturata aure tranſibo, ne eorum latratus ab inſtituto me auocet curſu. Cui ergo aptè primitias meorum ſtudiorum dicaturus eram niſi tuæ Catholicę Maieſtati? Cui,inquam aptius,quàm Domino meo Regi de mea religione tam benemerito? Cui dico aptiſſimè, niſi huius ampliſſimi horti, & Domino, & fundatori? Verebar tamen, ne noſtra tenuitas tuę Maieſtati non ſatisfaceret. Verum cum in muneribus,non rei oblatę pretiũ, ſed offerentis animus ſit ſpectandus,quod & Dominus ſignificauit apud Leuiticum, dicẽs, Si obtuleris munus primitiarum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis eas igne, etſi hos noſtros labores, fructus immaturos eſſe video, ampliſſimo tamen animo, optimóque ac flammis charitatis ſuccenſos offerri, certo ſciens, non animum deieci, ſed tuæ Catholicæ Maïeſtati eos conſecrare auſus ſum. De cuius patrocinio ſi ego homunculus,

culus, miſellus, qui minus ſum, quam nihil, & omni auxilio deſtitutus, diffiderem, animo ſuccumberem. Longè enim experimento didici, quantum morſibus inuidorum pateam, præterea ad te tanquam ad ſacrum aſylum confugiens, & tuæ Maieſtatis pedibus prouolutus exoro, vt his primitiis meorum ſtudiorum tuæ amplitudini libatis, te benignum exhibeas & ea ſuſcipias humanitate, qua literarum ſtudioſos proſequi ſolitus es. Quemadmodum enim feræ in montibus Melanis canes venaticos, ipſoſque venatores deſpicientes, illis ſe offerunt intrepidæ, quoniam, canibus inſectantibus ad rupis cuiuſdam cacumẽ (vt tradit Ariſtoteles) confugiunt, ad quã cum peruenerint perſequi feras deſiſtunt, & ad venatores mœſti redeunt, In eũdem modum me dentes Alpinorum canum nullo terrore afficiunt, quoniam eorum latratibus agitatus, ad te in ſupremo, excelciſſimóque regiæ potentiæ vertice collocatum confugio: vt ſub vmbra alarum tuarum me protegas. Et certe ſi mihi exploratum fuerit, hæc mea ſcripta tuæ Maieſtati non ingrata contingere, ingentes animos facies, vt vltra progrediar ad alia perficienda, quæ iam ſum exorſus, tuæ quoque Maieſtatis celſitudini dicanda. Sed tempus eſt, vt canam receptui. In publica enim tuorum regnorum commoda peccem, ſi longiorem

giorem texam orationem , Chriſtianiſſime rex. Quem aſſerendæ Chriſtianæ religioni quam diutiſſime Deus ſeruet incolumem. Viue fœlix, quemadmodum ſupplices quotidie Dominum deprecamur , vt tua regna fœliciora viuant. Viue Neſtoreos annos, vt Hiſpania, imò totus Chriſtianorum orbis rectius gubernetur.

DE HVIVS OPERIS ILLVSTRATIONE ET APPROBATIONE EPISTOLA PETRI MATTHÆI.

¶ *Ad eximium & ornatiſsimum virum Dominum Petrum Landry.*

IVRE poſtliminij Hieronymus Guadalupenſis aliquot dies apud noſtras Muſas commoratus, tuos (Vir Clariſsime) lares repetit, fronte exporrecta & multò magis quam antea ſuſpiciendus. Nihil niſi magnum, inſigne, nouum & eruditum docuit, ſæpiusq́; me mirari fecit quomodo tot tanteq́; Doctrinarum opes in vno homine deliciarentur. Ne autem indonatus à me recederet, vt penſum mihi traditum tua liberalitate abſoluerem, ego illum variis præcinxi floribus in

floren

florẽtiſsimo Reipublicæ literariæ hor
to ſelectis, quibus ſplendidior & illu-
ſtrior in publicã lucem prodiret. Cum
enim ſua ſcripta omni quaſi diſcipli-
narum genere referta conſpexiſſem,
optimum fore duxi, ſingula ſingulari
ſuo honori referre, locosq́; paſsim ad-
ductos ſuis authoribus & natiuis capi-
tibus reddere, quò hac rerum varieta-
te Lectori beneuolo prouiſum eſſet.
Arriſit multum mihi labor iſte meus,
quod difficultati ſuauia quædã oble-
ctamenta miſceret. Accinctus itaque
operi omnia in ꝓprias claſſes digeſsi,
& vnicuique quod ſuum erat ex æqui
boniq́; profeſſo largior. Ecce ſummi
Enciclopædiæ ordines, multum ſibiip
ſis congratulantur, quod Guadalupẽſi
præconio præclariores illuceſcant,
quodq́; huius ſancti Vatis Hoſſeæ no-
mine tueantur, Theologi, Iuriſperiti,
Medici, Oratores, Philoſophi, Hiſto-
rici, Poëtæ, Artium præceptores, egre-
giam hic componunt harmoniam in
publicum

publicum literarum decus & ornamentum. Morum & Virtutis conſpicua dogmata pandunt quod noxium eſt ibi damnatur, quod vtile ibi inuenitur. Nihil hic venabitur quod meliorem non reddat Lectorem. Ignorantiæ velis captus eſt aliquis, obſeruet rutilos veræ ſapientiæ radios quæ etiam ſe mirè demittit ad captum rudis & infirmi populi, quilibet enim ad tãta myſteria fidei gubernaculo & diuini numinis auſpiciis fit docilis. Torquetur quis Venereis facibus, videat populum adulterum tanto odio à viro ſuo proſequutum derelictũ & merore tabeſcentem. Mœret aliquis, hic ſolamen doloris accipiat, Dolor eſt medecina doloris, Regũ, Principum, Prælatorũ, Magiſtratus, Subditorum, tanquã in ſpeculo cõſpiciẽtur officia. Mentes cœcas caliginoſasq; illuſtrat, hęc omnia veſtigia tuta facit, nihil immaturũ incertũ, abortiuum, præcóxue admittit. Nõ immerito huius præclari

Doctoris eruditione gloriatur Hiſpania, neque enim vulgaris eſt ſpes de ſua pietate concepta, neque vulgares fructus quos ipſum pariturũ aliquando eſſe Deo fauente confidit, in Regio illo Collegio Inuictiſsimi Monarchæ, quod varia pægmata, inſignia ſtructuræ theatra & aſarota, adeo non exornant vt Religioſi huius Viri Eruditio, cuius laudibus exarandis parcius progredior, qui enim altius eum laudare proponeret is certatis ope Dædalea nititur pennis (vt de Pindaro canebat Horatius) vitreo daturus nomina ponto. Illud vnum liberè fatebor me neſcio quo magnete mirificè erga hunc authorem fuiſſe affectum ab eo fœlici die quo ſua reuoluenda mihi conceſsiſti opera, prima, vt reor, ſed quæ magni artificis ſpecimen ferunt, in quę cum obiter inciderem ſingularem eius ac diuinã prope ingenij vim plurimum admirabar cui etſi magnã natura facultatem dedit illum, tamen in

in dicendo ſui cœli nunquam non putabam Principem. Quamobrem vt alacriùs amplecterentur à viris ſtudioſis, ego eximiarum ſententiarum, & locorum celebriorum aliquot Chiliadas rerumq́; ſibi inuicem adhærentium annotationes adſcripſi, quęquidem non ingrata exiſtimo pio candidoq́; lectori, tibiq́; nec inſipida, cuius hortatu qualiacunque ſunt tantum Doctorem comitantur cui malui tenuïa hæc quam nulla dare, & minime dubito quin hæc mediocria animo lætiſsimo ſit accepturus propenſi noſtri animi, tum in ipſum, tum in Literarum ſædulos cultores eximia teſtimonia. Etſi fortaſsis non deeſſe cenſeam vitiligatores & parum æqui cen ſores qui hunc laborẽ meum inanem & fruſtraneũ iudicabunt, illos omnes attamen floci faciam fructumq́; locupletiſsimum videbor percepiſſe ſi illis minus placens viris æquioris ſtateræ grata omnia eſſe experiar. Attamẽ ne

ſalebroſo & huiuſmodi hominum iudicio impingerẽ in hoc ſcribendi genere ſtudiorum meorum rationi inuſitato néve nimium mihi Suffenius viderer, conſilio & nominis authoritate R. P. ac Domini Petri de Bolo Theologi præſtantiſsimi & ſingulari beneuolentia literarum votis fauentiſsimi Doctoris, vſus ſum apud quem tãtum gratiæ conſequutus eſt meus labor vt illum non modo approbare verum etiam & cõmendare dignatus ſit. Cætera explicatius per ſe apparebunt. Bene vale.

APPROBATIO ADDITIONVM ET SCHOLARIVM.

Commentariorum liber R. P. F. Hieronymi Guadalupenſis in HOSSEÆ *Vaticinium orthodoxis annotationibus & ſcholijs Petri Matthæi Sequani valde illuſtratus & multiplici eruditione exornatus Catholicus eſt, ac proinde dignus qui in publicam totius Eccleſiæ vtilitatem euulgetur.* 18. *Auguſti.* 1586.

F. Petrus de Bolo, Theologus Pariſienſis.

F. HIERONYMVS GVADALVPENSIS SCRIPTVRÆ SACRÆ PROFESSOR CANDIDO LECTORI.

OPERÆPRÆTIVM me facturum iudicaui, Candide Lector, ſi anteaquam explanando vati Hoſſeæ manum admoliar, oculis tuis ſubiiciam contemplandum ordinem, quem in hoc Commentario ſeruauerim, & quid etiam operis impenderim. Primum genuinum literæ ſenſum pro noſtri ingenij mediocritate, omni qua licuit diligentia, quaque decuit, fide expendere curaui. Nam hunc maximè diſpungendum tradunt ſancti Patres, quorum nonnulla citare teſtimonia non grauabor, vt melius percipias, quanti ſit faciendus literalis ſenſus. Atqui D. Gregor. ait, In verbis ſacræ Scripturæ prius ſeruanda eſt veritas hiſtoriæ. D. Hieronymus, Sic excelſiora ſenſibus noſtris applicemus, vt tamen cuncta ſecundum veritatem hiſtoriæ cernamus. Ac rurſum in Abdiam inquit, In interpretatione prophetica morem hunc debemus ſequi, vt primum hiſtoriæ fundamenta iaciamus. Et apud Zachariam: Seruantes hiſtoriç veritatem, poſſumus eum, qui per hiſtoriam Prophetatur, agnoſcere. Diuus etiam Auguſt. ait, In narratione rerum geſtarum, res ipſæ prius intelligendæ ſunt, vt narrantur. Demum, vt multos

omittam, Magnus Baſilius hanc ſententiam confirmat dicens, Vbique immixta eſt hiſtoria Theologiæ. Hinc egregiè, vt pleraque alia decernit Diuus Thomas, ſenſum ſpiritualē fundari ſuper literalem, eumq́; præſupponere. Cauendum ergo ne in Origenis labamur errorem, qui multis in locis ait, ſenſum literalem eſſe contemnēdum Neque propterea myſticam intelligentiam reiiciendam cenſemus, cum omnes fere ſancti Patres, & Eccleſiæ proceres huic indulſerint, & in illis diſcutiendis non parum conſumpſerint olei. Vt autem hunc literalem, ſiue hiſtoricum ſenſum penitus aſſequi poſſemus, Græcos, Latinos, & Hebraicos, tum antiquos, tum recentiores expoſitores contulimus inter ſeſe. Nemo enim ambigit, quantum lucis, & adiumenti hæc collatio afferat, vt percipiatur, quis eorum magis ſcopum veritatis attigerit, quiſque ab eo magis aberrauerit. Difficilem ſane prouinciam ſuſcepiſſe fateor, neceſſariā tamen omnibus, qui Scripturæ ſanctæ enodādę dant operam. Nam quemadmodū peritus nauclerus inſtituens nautas, ne ſe, cæteroſque nauigantes perdat docet, vbi Scylla, vbi Charybdis, vbi latētes cautes, vbi inexplicabiles voragines, vbi denique alia id genus ſint pericula, In eūdem modum qui vaſtiſſimum Scripturæ ſacræ Oceanum ſulcans, profeſſoris theologi nomen accipit, ne ſuo muneri deeſſe, & emolumento audientium & legentium proſpicere iudicetur, debet vela ſui pandens ingenij, cuncta rimari, ac poſtea, quid in doctoribus complectēdum, quid fugiendum, quid periculoſum, quid verius, quid rationi magis conſentaneum ſit, quaſi digito demonſtrare, ne falſum pro vero, dubiū pro certo, & obliquum pro recto habeatur, & dum ſe literarum ſtudioſi ſecundo vento in portum ſalutis penetrare credunt ir

ruente

ruente errorum tempeſtate, mediis inuoluantur fluctibus,& pereant. Hoc velut iacto fundamẽto, quod firmum,& idoneum eſt operi perferendo, totum ædificium, molibus hinc inde congeſtis, vſque ad ſummam perducere contendo. Quæ enim ad inſtituendos mores mihi magis videbantur accommoda ſuper literalem ſenſum extruo. Quod ſtudium non parum mihi negotij faceſſit, quamuis decem & octo retro annis in illud noctu, diuque incubuerim. Perſpexeram enim, Diuum Chryſoſtomum, Origenem, Ambroſium, Auguſtinum, cæteroſque Eccleſiæ proceres in hac palæſtra maximè deſudaſſe. Literam autem ſic diſpungo, vt illam non torqueam, aut traham repugnantem, ſed ea ſolum apponam, quæ ſua ſponte ipſa dare, & vltro offerre videbatur, obtulit autem non pauca. Quemadmodum enim ex eodem caudice plures naſcuntur rami, quorum quiſque vberes profert fructus, & idem malum punicum multa continet grana, Sic eadem propoſitio, ſiue theſis Scripturæ, ne dicam vacua, quantumuis minima plures edit obſeruationes morum, quas alij appendices vocant, Hiſpani verò, nec ab re, conceptus appellant. Vt autem eas tibi redderemus venuſtiores, perlectis iterum, atque iterum multis expoſitoribus, tum priſcis, tum neotericis, & quotquot inuenire potui, velut apicula per omnia circumuolitans, demeſſui ſelectiora ex quibus alia ſum philoſophatus, poſtea excogitaui nonnulla,& de meo addidi: quæ ſpiritus ſupernus ſuggerere dignatus eſt. Ad quarum etiam obſeruationum ornatum, ne quis quæreretur, quod eas relinquerim nudas, verſicolores, theſſellas, non ſolum è ſanctis doctoribus, verum & è profanis hiſtoricis, & Ethnicis philoſophis legi, vt veluti muſaicum

opus cõtexerem. Aliam etiam operam huic non imparem tibi præſtare ſtudeo quibus enim Euangeliis totius anni obſeruationes: quas excogitauerimus, ſint accommodandæ oſtendo. Opus certe mihi improbum, etſi alicui ſuperuacaneum, aut ſaltem paucioribus proſequendum verbis, viſum fuerit, meminerit is, nos hac in parte tyrones ſuſcepiſſe inſtituendos qui hoc labore maximè indigẽt, & à nobis illud magnopere efflagitarunt: non milites veteranos qui hęc ſuis viribus aſſequi poſſunt: & ad altiora aſpirantes, velut infima deſpiciũt, quamuis ſi legerint nonnihil, & iucunditatis, & commodi illis hũc laborem allaturum ſpero. Iure igitur humanitatis à te poſtulamus, mi Lector, vt ſedulitatem noſtrã & laborem boni conſulas & iactantiæ non vertas, ſi quando grauiſſimorum virorum ſententiam, à nobis videri refelli. Non enim refellimus vt cenſoris munus inter viros ſingulari ſapientia conſpicuos, & de literis benemeritos nobis arrogemus, hoc Deus auertat. Abſit hinc procul arrogantia, abſit inuidia, abſit cõtemptus, fateor me omnibus inferiorem, & indignum, vt tãtorum virorum exoſculer veſtigia, ſed cum Dominus apud Leuiticum præceperit, Cum meſſeris ſegetes terræ tuæ, non tundebis vſque ad ſolum ſuperficium terræ, nec remanentes ſpicas colliges, nec in vinea tua racemos, & grana decidentia congregabis, ſed pauperibus, & peregrinis carpenda dimittes, & ager iſte, & vinea hæc adumbrant Scripturas ſacras, meſſores autem, & vinitores Eccleſiæ doctores, qui quamuis feraciſſimum hunc agrum acutiſſimis ſuorum ingeniorum falcibus demetunt, manipulos tamẽ colligendos mihi pauperrimo relinquerunt, & aliquam agri partem, & metendam, & repurgandã. Inimicus enim homo aliqua ſuperſeminauit

zizania,

zizania, & reſperſit purum triticum lolio quæ eradicare, & foras eiicere ad munus ſpectat Thæologi profeſſoris. Dignetur ſpiritus cœlectis noſtræ illabi menti quando noſtris humeris hanc prouinciam impoſuit obedientia regularis, vt eius munere munitus, & ſplendore illuſtratus, agnoſcamus quæ metenda ſunt, & quæ purganda, quæ etiam in faſciculos ad comburendum, quoniam, zizania ſunt, ſublegenda. Hoc enim mihi tantum in votis eſt, non cuiuſpiam honori, & gloriæ notam inurere. Deum ſcrutatorem cordium teſtem adduco. Vnde quicquid in hoc commentario dixero, correctioni ſubiicio ſanctæ Romanæ & vniuerſalis Eccleſię quæ vnica Sponſa Chriſti eſt: & piorum virorum iudicio. Bene valeas: quiſquis es, qui hæc legis. Ex monaſterio regio diui Laurentij martyris: Anno Domini. 1578. Septimo Calendas Auguſti.

FACVLTAS REVENDISSIMI PATRIS, F. CHRISTOPHORI DE ALCALA DIGNISSIMI

Generalis ordinis Diui Hieronymi conceſſa Auctori, vt hæc Commentaria typis mandentur.

Nos Frater Chriſtophorus de Alcala, Prior monaſterij Sancti Bartholomæi Regij apud Lupianam; generalis ordinis Sancti Hieronymi, Reuerendo Fratri Hieronymo à Guadalupe. S. Ad nos peruenit, te quandam elaboraſſe expoſitionem in Hoſſeam Prophetam, quæ quidem vt teſtimonio fide digno accepimus, ſi in lucem ederetur, plurimum emolumenti Chriſtianæ Reipublicæ eſſet allatura. Quare nos, qui in huiuſmodi ſpiritualibus incrementis inſudare debemus, id eſt plurimum in votis habentes, vt noſtris temporibus Religione noſtra diuinarum propagetur literarum ſtudium, tibi facultatem damus, quatenus noſtra intereſt, vt prædictum opus in lucem prodeat. Et quantò citius fiat, tantò gratius nobis futurum intelligas. Vale, è Cœnobio Diui Bartholomæi Regij apud Lupianam, decimo Kalendas Iunij, Anno à natali Domini. 1580.

F. Chriſtophorus Alcala, Prior Generalis ordinis Diui Hieronymi.

De mandato R. Parris noſtri Generalis.

F. Ioannes à Cruce Sectetarius.

APPRO

APPROBATIO ADMODVM REVERENDI PATRIS, FRATRIS IOANNIS DE TRVGILLO, VIRI doctiſſimi, & prioris Monaſterij Diui Hieronymi Regij apud Madritum.

IVSSIS tuis obtemperans, Pater ampliſſime, totius noſtri ordinis moderator & columen, legi fragmēta quædam in Hoſſeam admodum R. Patris, F. Hieronymi Guadalupenſis, meo quidem iudicio, erudita, & elaborata, in ſenſu literæ eruendo dexteritas, in morali, vt vocant, cœpto operi culmen imponens, ingenij fœlicitas ſatis lucent. Opus equidem dignum lectu, & quod typis iure optimo poſſit excudi. Facile enim deprehēdas ex his paucis, velut ex vnguibus, vt aiunt, leonem. Mantuæ die 28. Anno à Chriſto nato, 1580.

F. Ioannes à Trugillo prior Monaſterij Diui Hieronymi Regij apud Madritum.

FACVL

FACVLTAS DATA AVCTORI AB ILLVSTRISS. ET REVERENDISSIMO. D. D.

Andrea Sanctos Archiepiſcopo digniſsimo Cæſarauguſtano, vt hæc Commentaria typis excudantur.

ANDREAS Sanctos Dei, & Apoſtolicæ ſedis gratia Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus, Regiusq́; Conſiliarius, &c. Viſa cenſura, & approbatione admodum Reuerendi domini Doctoris Petri Cerbuna, noſtræ Metropolitanæ Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ Prioris, Damus licentiam imprimendi in tota noſtra diœceſi, Reuerendi patris F. Hieronymi Guadalupenſis, ordinis diui Hieronymi, Commentaria in Hoſſeam Prophetam. Dat. in villa de Caſpe die decima menſis Februarij. Anno Domini. 1581.

A. Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus.

Mandato Illuſtriſsimi Domini mei Archiepiſcopi.

Ioannes Creſpo Secretarius.

APPRO

APPROBATIO DOMINI PETRI A CERBVÑA, VIRI DOCTISSIMI, ET INTEGERRIMI

liberalium artium magiſtri,& ſacræ Theologię doctoris, Metropolitanæ Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ digniſſimi prioris,& quondam ſacræ Theologiæ primarij profeſſoris, primum in Ilerdenſi, poſtea Hoſcenſi Academiis.

COMMENTARIA in Hoſſeam Prophetam religioſiſſimi patris, fratris Hieronymi Guadalupenſis mea cenſuræ cõcredita ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo D. D. Andrea Sanctos, huius ſanctæ Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ Archiepiſcopo, ſyncera circunſpectione & accurata conſideratione, vt muneri iniuncto, fido, & tuto iudicio ſatisfacerem, perlegi. In quibus multa præclara certe, pia, orthodoxa, atque eruditionis plena continere arbitror. Doctiſſimus ſiquidem auctor, ſtylo facili, &, quoad res patitur, pura, ornatáq; verborum proprietate, vna cum diui Prophetæ copioſa, & abſoluta interpretatione, varia etiã, ac difficilia vtriuſque teſtamenti teſtimonia, eorumq́; myſteria recondita, vero, & germano ſenſu iuxtà ſacrorum Conciliorum, & ſummorum Pontificum dogmata, & ſanctiones ſanctorumq́; patrum, & doctorum tam antiquorum quàm recentiorum ſanam doctrinam, & receptam ſententiam, pluribus hæreticorum erroribus refutatis, elucidat, ac

diligenter

diligenter explicat. Ad hominum autem vitam Christianæ & Catholicæ inſtituendam plurima fructuoſa & iucunda lectionis ex ſacra Scriptura, & ſcriptoribus Eccleſiaſticis tradit, interpoſitis ex authoribus externis exemplis, ſententijs, dictis, & factis ſelectiſsimis. quæ fidelibus, & bonis moribus appoſitè accommodantur. Ea verò omnia vtiliſsima planè erunt diuini verbi prædicatoribus ad conciones concionandas, quas feſtis diebus, & alijs ad populum habere conſueuerunt. Cum igitur hæc ita ſint, nihilque aduerſum fidei, & religioni noſtræ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in hoc opere viderim: dignum iudico, vt excuſum in lucem per orbem prodeat. Quo author diuinis, & humanis diſciplinis apprimè eruditus, ad maiora edenda, quæ nos ab eo expectare poſſe noui, alliciatur. Cæſaraugustæ 18. Ianuarij. 1581.

Doctor Petrus Cerbuna.

MICHAEL

MICHAEL DE ANINYON
CÆSARAVGVSTANVS,
DECRETORVM DOCTOR, ET
SANCTI OFFICII
CONSVLTOR:

In laudem, & commendationem Commentariorum Reuerendi admodum, atque Doctiſſimi Patris, F. Hieronymi à Guadalupe, Ordinis Hieronymiani, ſuper Hoſſeæ vatem.

EPIGRAMMA.

Nomine in Hoſſea, ac cunctis ſermonibus eius
Significata fuit ſpes, & amanda ſalus.
Fornicia vxoris notat hoc copulatio, proles,
Parabolæ, & reliqua, ſunt vbi mille nodi.
Quos ita diſſoluit liber hic, vt dona ſalutis,
Quiſquis, eo lecto, diſcat, & omne bonum.
Gloria ſit Chriſto, Guadalupo gratia patri
Hieronymo authori: qui reſerauit ea
Moribus, exemplis, litteris, virtute ſequutus
Hieronymum, & propria Religione patrem.
Qui ſaluari igitur ſperas, & ſcandere cælos,
Alter vt Hoſſeas, hunc lege (crede) librum.

FRATER

F. FRANC. MVÑOZ, MONASTERII D. BARTHOLOMÆI REGII DE LVPIANA HIERONOMYANI Profeſſus, in laudem & commendationem Commentariorum Reuerendi admodum, atque Doctiſſimi Patris F. Hieron. à Guadalupe, Ordinis Hieronymiani, ſuper Hoſſeæ:

EPIGRAMMA.

PErcuſsit Moſes virga duriſsima ſaxa,
E quibus eduxit, Nectaris inſtar, aquas.
Pectora tunc populi ingrati ſitibunda repleuit.
Vtque ſitim placat, nulla querela fuit.
Aegyptum miſeram, currus Pharaonis, & Arma.
Vnda tumens voluit fluctibus in medijs,
Mox tamen, vt virga acceſsit, Moſesq́ profunda
Increpuit fidus cærula, ſicca patet.
Sic liber Hoſſeæ multos terrere videtur,
Nec poſſe euolui dicere turba ſolet
Difficilem fateor, facilem ſed virga reducet,
Qua tu ſi tangas, cuncta patere puta.
Hæc Commenta voco virgam, qua obſcura fugantur,
Qua nec vexabit quaſtio difficilis.
Non Aenigmaticus ſermo, non nubila quaque
Terrorem incutient, ſi hæc tibi virga fauet.
Ergo age tu, quicunque velis, ſublimia noſſe,
Et fixis oculis cernere ſacra cupis
Accipe Hieronymi noſtri certiſsima fila,
Corruet & prorſus Dædalus arte ſua.

F. FRAN

F. FRANCISCVS FER-
NANDEZ HIERONYMIANVS,
MONASTERII S. ENGRATIAE
PROFESSVS:

In laudem huius operis.

CYnthius adueniens radijs illuſtrat Apollo,
Æthera, quæ noctu luce carere vides.
Heſperiæ noſtræ, quo clarior illa maneret,
Hoc dedit egregium Guadalupenſis opus.

Sydereos fontes optans haurire Mineruæ,
Crimina qui cordis ſæpe lauare ſolent.
Declamatoris cupiens attingere munus.
Hunc pete, nec longo tempore magnus eris.

Heſperus, vt noctis venientibus emicat vmbris,
Et veluti fulget lucifer ante diem,
ic ſuperat omnes doctos grauitate docendi,
Culmina qui ſophiæ, iam tetigiſſe putant.

Fulget, veluti inter cœli ſydera Phœbus.
Excelſum cuius nomen ad aſtra volat.
nc legat, admoneo quicunque fauentibus Euris,
ppetit æthereas ſumere corde dapes.

F. FRANCISCI A MESSANA

HIERONYMIANI, ET PROFESSI Monaſterij S. Bartholomæi Regij de Lupiana, Hendecaſyllabum Phaleucium in laudem Authoris.

LAVDES aggrediar? fauere præſtat
Linguis, ingenium ruit, Minerua.
Eſt inuita, monet Silere prorſus
Heus dulces Helicone, vos Sorores,
Vos ſeruo properate, campus ingens
Vernans ecce datur, colore florum
Ornatus vario: magis nec vnquam
Vos vidi per amœna rura feſtas
Ducentes, choreas, adeſte, grates
Soluetis mihi noſtra ſingularem
H unc ætas habet, hoc nec, ô vetuſtas,
I lluſtres tibi diues inuidemus.
E xpromens Sacra Spiritus Tonantis
R eſtaurat, ſimul ebibiſſe iam iam
O bumbrata Dei videtur hauſto
N imbo, quo fuerant patres locuti,
I llomet, vel opus legatis iſtud.
M irandum quid erit, quid intueri
V rgentem populos, lenique duros
M utantem ſcopulos labore, nectar
E ffundentem, animaſque pertrahentem?
G audet Religio patriſque cernit
V erum prototypum. Quid intonantem,
A ſtantemque ſcholis, erit videre?
D iuinum redolet loquens odorem.
A duos è ſuperis, datum, putamus,
L ætemur, nimis atra cum procella
V oluat tempora, Græca cum Latinis
P ermutans. miſeris leuament affert,
E n cunctis opus hoc loquatur vnum.
Nomen grande refers, polis celebre,
Hoc eſt, lex Sacra, iuri noſtra vincit:
Nos ſerpemus humi: iuuat tacere.

DEX EVANGELICVS

GRATIAM PIORVM DOCTIS-

iorúmque diuini verbi declamatorum facili
dine digeſtus,quo oſtenditur quibuſnam Euã-
liorum locis qui per anni curriculum tractari
ſſunt, quadrent obſeruationes ſpectantes ad
tituendos mores in his commentariis conten-
ex quibus conciones ornare & amplificare va-
unt, non ſolum Prædicatores,verũ etiam om-
; qui ad ſedandos hominum affectus, compo-
ıdam vitam,Chriſtóque mentes venandas ple-
n hortari &paſcere datum eſt,quales ſunt Par-
chi quique animarum curam ex profeſſo ade-
ſunt.Porrò nullum ferè in ſacroſanctæ Miſſæ,
rificio legitur Euangelium cui vberrimam di-
ıdi copiam non ſuppetat vel more oratorio
è & copioſè vel ſcholaſtico breuiter & acutè,
vt ſufficienter animum explere liceat.

ADVENTVS.

Pro Dominica prima. Luca 21.

EST obſeruatio in hæc verba, Erunt ſigna in Sole & Luna rurſum. 52.399.563

2 In hæc verba, Areſcentibus hominibus. 531.518.642.564.

3 In hæc verba, Tunc videbunt filium hominis. 205.474.475.485.700

hæc verba,videbunt filium hominis venientem cum
poteſtate.808.

hæc verba,His autem fieri incipientibus. 45.132
.17.855

Pro ſecunda Dominica. Matth. 11.

hæc verba,Cum audiſſet Ioannes.772.

3 In hæc verba,Ite & renunciate Ioanni;quæ vidiſtis. 878
4 In hæc verba,Quid exiſtis in deſertum videre. 698
4 In hæc verba,Ecce qui mollibus veſtiuntur. 249

*Pro tertia.Matth.*11.

1 In hęc verba,Ego vox clamãtis in deſerto.262.249.248

Pro quarta Lucæ 3.

1 In hæc verba,Anno quinto decimo imperij. 285
2 In hæc verba,procurante Pontio Pilato. 591.845
3 In hæc verba,ſub principibus Anna,& Caipha. 288
4 In hęc verba,factum eſt verbum domini ſuper Ioannem filium Zachariæ. 800.26 29.903
5 In hæc verba,prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. 89.633
6 In hæc verba,parate viam domino. 458
7 In hæc verba,videns enim à Pilato extero. 118

Pro Natiuitate Domini Lucæ 2.

1 In hæc verba,aſcendit Ioſeph in Bethlehem. 563.174 288.
2 In hæc verba , eo quod eſſet Ioſeph de domo & familia Dauid. 902
3 In hæc verba,Maria peperit filium. 686
4 In hæc verba,pannis eum inuoluit. 144
5 In hæc verba,non erat ei locus in diuerſorio. 562
6 In hæc verba,erant paſtores in regione eadem. 488

*In die S.Stephani.Matth.*23.

1 In hæc verba,veniet ſuper vos omnis ſanguis. 481
2 In hæc verba , Ieruſalem , Ieruſalem , quæ occidis prophetas. 655

Pro Circunciſione Domini Lucæ.2.

1 In hæc verba,poſtquam conſumati ſunt dies octo. 361 744.559.94.
2 In hæc verba,venerunt circuncidere puerum. 187
3 In hæc verba,vocatum eſt nomen eius Ieſus. 104

*Pro Epiphania Domini.Matth.*2.

In hæc verba,ſic enim ſcriptum eſt,in Bethlehem Iudæ. 18

In hęc

In hæc verba, Ecce Magi ab oriente. 774
In hæc verba, cũ natus eſſet Ieſus in diebus Herodis. 43
In hæc verba, venimus cum muneribus. 646
In hæc verba, turbatus eſt Rex Herodes. 863.563.585
421.178.
In hæc verba, congregans omnes principes. 424,115
In hæc verba, videntes ſtellam. 788
In hæc verba, inuenerunt puerum. 144
In hæc verba, per aliam viam reuerſi ſunt. 458.862.455

Dominica infra octauas Epiphaniæ. Luc. 2.

In hæc verba, inuenerunt illum in templo in medio, &c. 46.
556.636.

Dominica in Octaua Epiphaniæ.

In hæc verba, venit Ieſus à Galilea. 210.b.

Dominica prima poſt octauas Epiphaniæ. Ioan. 2.

In hæc verba, deficiente vino. 501.

Dominica quarta poſt octauas Epiphaniæ. Matth. 13.

In hæc verba, cum autem dormirent omnes. 43
In hæc verba, vis, imus & colligamus zizania. 714.886

Dominica in Septuageſima. Matth. 20.

In hæc verba, exiit primo mane, &c. 556.873
In hæc verba, conducere operarios. 553
In hæc verba, ite in vineam meam &c. 558.559.287
In hæc verba, cum veniſſent ergo, qui circa vndecimam, horam venerant, acceperunt ſingulos denarios. 837
165.
In hæc verba, multi ſunt vocati, &c. 889.159

Dominica in Sexageſima. Luc. 8.

In hæc verba, exiit ſeminare ſemen ſuum. 335.292.337
In hæc verba, aliud cecidit ſecus viam. 254.567.692
In hæc verba, ſpinæ ſimul exortæ. 737

Dominica in Quinquageſima. Luc. 18.

1 In hæc verba, ait illis ſecreto. 22
1 In hæc verba, ecce aſcendimus, &c. 565
3 In hęc verba, tradetur enim gentibus. 644.737.b

Feria quarta cinerum, Matth. 6.

1 In hæc verba, nolite fieri ſicut hypocritæ. 197.771
2 In hæc verba, vnge caput tuum, &c. 625.798
3 In hæc verba, nolite theſaurizare, 615

Feria ſexta in capite ieiunij. Matth. 3.

1 In hæc verba, diliges amicum tuum. 221.848
2 In hæc verba, diligite inimicos veſtros. 78
3 In hęc verba, ſi offers munus ad altare, &c. 179

Dominica prima in Quadrageſima. Matt. 4.

1 In hæc verba, ductus eſt Ieſus à ſpiritu, 485
2 In hæc verba, accedens, tentator dixit ei, &c. 614
3 In hæc verba, dic vt lapides iſti panes fiant. 455.601
4 In hæc verba, ſtatuit eum ſuper pinnaculum. 782.601
5 In hæc verba, tunc reliquit eum diabolus. 625

Feria quinta. Matth. 15.

1 In hęc verba, Miſerere mei domine, &c. 559.333.77.237
2 In hæc verba, quæ non reſpondit ei. 278.311.279
3 In hæc verba, dimitte eam, &c. 515
4 In hæc verba, non ſum miſſus. 172.158.47

Feria ſexta. Ioan. 5.

1 In hęc verba, ecce ſanus factus es. 232
2 In hæc verba, noli amplius peccare. 210
3 In hæc verba, ne deterius tibi contingat. 262

Dominica ſecunda in Quadrageſima. Matth. 17.

1 In hæc verba, Aſſumpſit Petrũ, & Iacobum. 836.333.23
2 In hæc verba, duxit eos in montem. 158

3 In hæc verba, Domine bonum eſt, nos hic eſſe. 455.84
4 In hæc verba, adhuc eo loquente. 232.710.846
5 In hæc verba, audientes diſcipuli ceciderunt. 854

Feria tertia. Matth. 23.

In hæc verba, ſuper cathedram Moyſi. 59

Feria quarta. Luca. 16.

In hæc verba, homo quidam erat diues. 758.751.210 108.
In hæc verba, induebatur purpura, &c. 288-251
In hæc verba, ſtulte hac nocte, &c. 465.317.133
In hæc verba, cupiebat Lazarus ſaturari de micis. 886

Feria ſexta. Matt. 21.

1 In hæc verba, accurrens cecidit ſuper collum eius. 143 108.134.
2 In hæc verba, adoleſcentior filius. 522
In hæc verba, pater da mihi portionem, &c. 167.168
3 In hæc verba, gaudium eſt angelis, &c. 181 276
4 In hæc verba, in ſe autem reuerſus. 493
5 In hæc verba, cupiebat filius ille. 476.557
6 In hæc verba, quanti mercenarij, &c. 236
7 In hæc verba, ſurgam, & ibo ad patrem. 740.203
8 In hæc verba, ego hic fame pereo. 679
9 In hæc verba, ibo ad patrem meum. 890
10 In hæc verba, cum adhuc longe eſſet. 221.288

Dominica tertia in Quadrageſima. Luc. 11.

In hæc verba, cum eieciſſet dæmonium. 16.
In hæc verba, Ieſus autem vt vidit cogitationes eorum 459.
In hæc verba, Si in digito dei eiicio demonia. 109
In hæc verba, omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. 174.130.
In hæc verba, cum immundus exierit ſpiritus. 519
In hæc verba, tunc vadit, & aſſumit. 777
In hæc verba, erunt nouiſſima hominis iſtius. 791
In hæc verba, extollens vocem quædam mulier. 80

Feria tertia. Matth. 18.

In hæc verba,ſi peccauerit in te frater tuus. 409.190.589

Feria quarta.Matth.15.

In hæc verba,quare diſcipuli tui tranſgrediuntur. 811

Feria ſexta Ioan.4.

1 In hæc verba,Ieſus autem fatigatus ex itinere. 332
1 In hęc verba,fiet in eo fons aquæ ſalientis. 837.549

Sabbatho. Ioan.7.

1 In hęc verba,adducunt ſcribę & Phariſęi mulierem in adulterio. 541
2 In hęc verba,vnus poſt vnum exibant. 125.564
3 In hęc verba,vade & iam noli amplius peccare. 230
In hęc verba,inclinans ſe ſcribebat. 700

Dominica quarta in Quadrageſima.Ioan.6.

1 In hęc verba,aſcendit Ieſus in montem. 835
2 In hęc verba,ſubiit Ieſus & ſedebat. 836
3 In hęc verba,cum ſubleuaſſet Ieſus oculos. 347.197
4 In hęc verba,vnde ememus panes. 826.515
4 In hęc verba,facite homines diſcumbere. 595
5 In hęc verba,eſt puer vnus hic. 501
6 In hęc verba,accepit Ieſus panes. 735
7 In hęc verba,ſuſpiciens in cœlum. 221
8 In hęc verba,diſtribuit Ieſus diſcũbentibus. 478.577
9 In hęc verba,hic eſt vere propheta. 242

Feria quarta.Ioan.9.

In hęc verba,pręteriens Ieſus. 230
In hęc verba,fecit lutum ex ſputo. 645

Feria ſexta.Ioan.11.

In hęc verba, erat quidam languens Lazarus. 269

Dominica in Paſſione.Ioan.8.

1 In hęc verba, qui ex deo eſt, verba Dei audit. 36
2 In hęc verba, ſi filij Abrahę eſtis. 29
3 In hęc verba, ſi quis ſermonem meum ſeruabit. 181. 74.
4 In hęc verba, nunquid tu maior es patre noſtro. 49
5 In hęc verba, vos inhonoraſtis me. 74.

Dominica in ramis palmarum. Math. 21.

In hæc verba, ſedens ſuper aſinam & pullum. 399

Feria quinta. Ioan. 13.

1 In hęc verba, ſciens Ieſus quia venit. 48, 385
2 In hęc verba, cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo. 304. 303. 151. 404. 692.
2 In hęc verba, in finem dilexit eos. 881
3 In hæc verba, linteo præcinxit ſe. 598
4 In hæc verba, cœpit lauare pedes. 46. 621
5 In hæc verba, venit itaque ad Simonem Petrum. 172 334. 595.
6 In hæc verba, non lauabis in æternum. 299
In hæc verba, ſi non lauero te. 20. 808. 52. 108. 218
Item, quod ſtuduerit multis modis & viis reuocare Iudam à peccato. 691
In hæc verba, & cum intinxiſſet panem dedit ei. 726

Feria ſexta in Paraſceue. Ioan. 18. & 19.

In hæc verba egreſſus eſt Ieſus. 562.
In hæc verba, Simon dormis. 317.
In hæc verba, venerunt in locum, qui dicitur Golgotha. 169.
In hæc verba, Iudas autem quęrebat opportunitatem. 94.
In hęc verba, Relicta ea omnes fugerunt. 7. 772. 254
In hęc verba, facti ſunt amici Herodes & Pilatus. 175
In hęc verba, Statim gallus cantauit. 231
In hęc verba, ſtabat populus ſpectans. 613
In hæc verba, ſi hunc dimittis, nō es amicus Cęſaris. 738
In hęc verba, Amen, Amen dico vobis. 781

In die Paſchæ. Mar. 16.

[illegible]c verba, viderūt iuuenē ſedētem, &c. 174. 178. 177 558

Feria ſecunda. Luc. 24.

In hęc verba, Et ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. 74.
In hęc verba, qui ſunt hi ſermones. 257
In hęc verba, tu ſolus peregrinus es in Ieruſalem. 385
In hęc verba, de Ieſu Nazareno qui fuit vir propheta. 18. 253
In hęc verba, ô ſtulti & tardi corde, &c. 698
In hęc verba, Nonne oportebat Chriſtum pati. 554
In hęc verba, oportebat pati Chriſtum. 291. 303.
In hęc verba, incipiens à Moſe. 682. 704
In hęc verba, accepit panem, &c. 618
In hęc verba, nónne cor noſtrum ardens erat. 97. 23

Dominica prima poſt Paſcha. Ioan. 10.

In hęc verba, & poſt dies octo. 364

Dominica ſecunda. Ioan. 10.

In hęc verba, Ego ſum paſtor bonus. 646
In hęc verba, bonus paſtor animam ſuam. 591
In hęc verba, qui non intrat per hoſtium. 462

Dominica tertia. Ioan. 16.

In hęc verba, modicum & non videbitis me. 417

Feria ſecunda in Rogationibus. Luc. 11:

In hęc verba, ſi quid petieris patrem in nomine meo. 153

In die Aſcenſionis. Mar. 16.

In hęc verba, euntes in mundum vniuerſum. 759. 47. 599

In die Penteccoſtes. Ioan. 14.

In hæc verba, ſi quis diligit me ſermonem, &c. 26. 36. 778
In hæc verba, repleti ſunt ſpiritu ſancto. 121

In die Trinitatis. Luc. 6.

In hæc verba, baptizantes eos in nomine patris & filij, &c. 89. 393

In Die

In die Sacramenti. Ioan. 6.
In hæc verba, caro mea verè eſt cibus & ſanguis meus verè eſt potus. 905
Dominica prima poſt Corpus Chriſti. Luc. 14.
In hæc verba, exi cito in plateas. 575
Dominica tertia poſt Pentecoſten. Luc. 15.
In hæc verba, gaudium eſt corã angelis ſuper. 89.278. 108. 634.326.614
Dominica octaua poſt Pentecoſten. Luc. 16.
In hæc verba, habebat villicum. 791
In hæc verba, quid faciam quia Dominus meus. 291
In hæc verba, accipe cautionem tuam. 110
In hæc verba, redde rationem villicationis tuæ. 489
In hæc verba, laudauit dominus villicũ iniquitatis. 614
Dominica nona poſt Pentecoſten.
In hęc verba, cum appropinquaſſet Ieſus Ieruſalem. 297
In hæc verba, videns ciuitatem fleuit ſuper illam. 893. 846. 426. 348. 210. 296. 798
Dominica decima poſt Pentecoſten. Luc. 18.
In hęc verba, duos homines aſcendebant in templũ. 725
In hęc verba non ſum ſicut cęteri hominũ. 49. 9[illegible]1. 524
In hęc verba, ieiuno bis in ſabbatho. 262. 773
In hęc verba, non ſum velut hic publicanus.
In hęc verba, nolebat nec oculos leuare ad cœlum. 219
In hęc verba hic iuſtificatus deſcendit. 827
Pro duodecima. Luc. 10.
In hæc verba, accidit autem vt ſacerdos.
In hæc verba, Samaritanus autem quidam iter faciens. 701
In hæc verba, infundens vinum & oleum ſuper vulnera eius. 721
In hæc verba, alligauit vulnera eius. 827
Dominica decimatertia poſt Pentecoſten. Luc. 17.
In hæc verba, occurrerunt ei decem viri leproſi. 771
In hæc verba, vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt magnificans, &c. 242
Pro Dominica decima quarta. Matth. 6.

In hæc verba, primum quærite regnum dei. 438.232

Pro Dominica decimaquinta. Luc. 7.

1 In hæc verba, ecce, defunctus efferebatur. 332.96.806
2 Quam cum vidiſſet dominus, miſericordia motus. 296

Pro Dominica decima nona. Matth. 22.

In hæc verba, ligatis manibus, &c. 578
In hæc verba, amice quomodo huc intraſti. 620.716

Pro Dominica vigeſima prima poſt Pentecoſten. Matth. 18.

In hæc verba, iuſſit rex venundari vxorem & filios eius. 576
In hæc verba, procidens autem ſeruus ille. 125
In hæc verba, ſerue nequam. 828.298
In hæc verba, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. 601. 602.460
In hæc verba, nónne oportuit te miſereri conſerui tui. 389
In hæc verba, ſic & pater me. 633
In hæc verba, iratus eſt dominus. 642

Pro Dominica vigeſimaſecunda poſt Pentecoſten. Matt. 22.

1 In hæc verba, abeuntes Phariſæi. 614.313
2 Magiſter ſcimus quia verax es. 421

Pro Dominica vigeſima quarta poſt Pentecoſten. Matth. 6.

1 In hæc verba, cum videritis abominationem. 139.565
2 In hæc verba, nō relinquetur hic lapis ſuper lapidē. 231
3 In hæc verba, væ autem prægnantibus. 894

In die S. Andreæ. Matth.

In hæc verba, venite poſt me, & faciam vos. 160

In die S. Thomæ. Ioan. 20.

In hæc verba, ſtetit in medio diſcipulorum. 174
In die

In die Purificationis B.Mariæ.Luc,2.

In hæc verba,vt darent hoſtiam. 757.216
In hæc verba,Simeon venit in ſpiritu. 782
In hæc verba,Ecce,homo erat in Ieruſalem. 743.267
In hæc verba,homo iſte iuſtus,ac timoratus. 854

Pro Annunciatione B.Mariæ.Luc.1.

1 In hæc verba,Miſſus eſt angelus in ciuitatem. 720
2 In hæc verba,Aue gratia plena. 3:7
3 In hæc verba,concipies & paries filium. 96
4 In hæc verba,cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. 16
5 In hæc verba,quomodo fiet iſtud.90.541.498.145 652
6 In hæc verba,quæ cum audiſſet turbata eſt. 557
7 In hæc verba, ecce ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum. 751

Pro Martyribus tempore Paſchali.

In hæc verba,ſi quis in me non manſerit. 808
In hæc verba, omnem palmitem in me non ferentem fructum. 587

In die ſanctorum Apoſtolorum.Philippi & Iacobi Ioan.41.

In hæc verba, in domo patris mei manſiones multæ ſunt. 853

In Exaltatione S.Crucis.Ioan.12.

In hæc verba,Amen,Amen dico vobis. 219
In hæc verba,exaltari oportet filium hominis. 896

In die S.Ioannis Baptiſtæ.Luc.1.

In hæc verba,vxor tua Elizabeth pariet tibi filium. 98
In hæc verba,congratulabantur ei. 653
In hæc verba, vocabant eum nomine patris ſui Zachariam. 104.569
In hæc verba,nequaquam,ſed vocabitur Ioannes. 653
In hæc verba,quis putas puer iſte erit. 506

In die

In die Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Matth. 16.

1 In hæc verba, beatus es ſimon Bariona. 569 253

In die viſitationis B. Mariæ. Luc. 2.

1 In hæc verba, exurgens Maria abiit. 67. 451
2 In hæc verba, depoſuit potentes de ſede. 805

In die B. Mariæ Magdalenæ. Luc. 7.

1 In hæc verba, mulier quę erat in ciuitate peccatrix. 170 630 165. 176
2 In hæc verba. Attulit alabaſtrum. 777. 710
3 In hæc verba, ſtans retro ſecus pedes eius. 570
4 In hæc verba, lachrymis cœpit rigare. 519. 276
5 In hæc verba, hic ſi eſſet propheta. 586. 219
6 In hæc verba, remittuntur ei peccata. 271. 173. 276

In die S. Iacobi Apoſtoli. Matth. 20.

1 In hæc verba. neſcitis quid petatis. 910
2 In hæc verba. poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? 26. 443

In Aſſumptione B. Mariæ. Luc. 10.

In hæc verba, ſedens ſecus pedes domini. 428

In die S. Bartholomæi.

In hæc verba, Et cum dies factus eſſet. 55. 172. 764

In die decollationis S. Ioannis Baptiſtæ.

In hæc verba, vinxit Herodes Ioannem. 418
In hæc verba, non licet tibi habere vxorem. 728
In hæc verba, Herodias autem inſidiabatur illi. 587

In Natiuitate B. Mariæ. Matth. 18.

In hęc verba, liber generationis Ieſu Chriſti fili Dauid. 49. 524

In hęc.

In hęc verba,Iudas genuit Phares & Zaram de Thamar. 29.
159.556.545

In die ſancti.Matth.9.

1 In hęc verba,Sequere me. 173.740
2 In hęc verba,Et ſurgens ſecutus eſt eum. 86
3 In hęc verba,Et factum eſt diſcumbente eo.. 627.734
4 In hęc verba,non opus eſt valentibus Medicus. 586
5 In hęc verba,euntes autem diſcite. 698

*In die S.Michaelis.Matth.*10.

In hęc verba,aduocans Ieſus paruulum. 26

*In die S.Lucæ.Luc.*10.

In hęc verba,in quamcunque domum intraueritis. 562

*In die S.Simonis & Iudæ.Ioan.*15.

In hęc verba,hęc mando vobis. 150

*In die omnium ſanctorum.Matth.*5.

1 In hęc verba,aperiens os ſuum. 16
2 In hęc verba,beati pauperes ſpiritu.225.775.208.564.
243.357
3 In hęc verba,beati qui lugent quoniam. 277.297
4 In hęc verba,beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. 329
5 In hęc verba,beati miſericordes. 828.701
6 In hęc verba,beati qui perſecutionem,&c.303.554.644
7 In hęc verba,beati eritis cum maledixerint vobis. 150.
230.310.291
8 In hęc verba,gaudete & exultate. 342

*Pro communi Apoſtolorum.Ioan.*15.
*& Matth.*10.

In hęc verba,ecce nos relinquimus omnia. 345
1 In hęc verba,ecce ego mitto vos. 264.315 333
In hęc verba,hoc eſt pręceptum meum. 304.345
In hęc

Pro confeſſoribus.

In hæc verba,ecce nos reliquimus omnia. 160. 234. 372
In hæc verba,ſi ſciret pater familias. 317
In hæc verba,ſint lumbi veſtri,&c. 392
In hæc verba, beati illi ſerui, quos cum venerit dominus. 803

Pro doctoribus.

1 In hæc verba,vos eſtis ſal terræ. 48.199.392
2 In hæc verba,quod ſi ſal euanuerit. 637
3 In hæc verba,vos eſtis lux mundi. 392.424

In Dedicatione Eccleſiæ. Luc. 19.

In hæc verba,Zachæe feſtinans deſcende. 26

SVNT & aliæ multæ id genus obſeruationes ad componendos mores in hoc libro dictis non inferiores, quas peculiaribus anni concionibus non aptauit auctor, ſed aptandas reliquit Marti benigni lectoris, tum quia ex locorum communium ratione, & rerum occurrentium materia, quiſque facilè eas aptare poterit, tum ne prolixitas voluminis tædium pareret.

F. FRAN-

F. HIERONYMI GVADALVPENSIS THEOLOGI PROFESSORIS, ET ORDINIS D. HIERONYMI:

In Hoſſeam Prophetam Commentaria.

ARGVMENTVM Vaticinij Hoſſeę.

ANtea quam explanationẽ aggrediamur argumentũ huius Vaticinij præficere ſtatui, vt perpaucis cõplectamur quæ fuſius in his oraculis expẽdit Hoſſeas, deinde quo vtatur dicendi, & elocutionis genere etiã aperiemus. Quoniã hæc duo nõ parum conducunt ad arcana huius Vatis percipienda. Eſt autẽ hoc argumentum, Facta diuiſione populi Iudæorum ſub Roboam filio Salomonis, vt Hiſtoria Regum refert, decem Tribubus impius Hieroboam filius Nabath imperauit, is cum metueret, ne aſcẽdente populo in templum Ieroſolymitanum, vt Deum coleret, tribus dictæ deficerent, & ad Dauidicũ redirent regnum, grauiſſimè impius in Deũ eſſe cœpit. Nã duos vitulos aureos fabricauit, quorum alterũ in Dan, alterum in Bethel collocauit. Hinc impietas idololatria in dece Tribus irrepſit: & idolis finitimarum gentium ſeruire docuit, atque in extremam iniquitatem prolapſæ, omnibus criminum actionibus per- 1. Re 12.

miſerunt habenas, quamobrem varijs ſubyciuntur, & acerbiſsimis calamitatibus. Diuina namque prouidentia, & regno ſpoliantur, & facultatibus. Primus eos debellauit Syrorum Rex, deinde Phoa Aſſyriorum Rex maximum tributum exegit poſt hunc, Theglaphalaſar, cum multas vrbes, euertiſſet, partē incolarum interfecit, partémque in captiuitatem redigit, poſtea Salmanaſar paribus affecit incommodis vrbes, quæ prius vaſtatæ non fuerant, atque exercitu in obſidionem explicato, vna cum habitatoribus Samariam cepit, decémque Tribuum reliquias in Aſſyriorum terram abduxit: poſtremus vero Rex Sennacherib, cum bellum contra Iudæam mouiſſet, & vrbes quaſdam ſubiugaſſet, Ieruſalémque obſidere tentaſſet, plaga diuinitus illata, exercitum perdidit. Hæc ſunt quæ diuinus vates Hoſſeas in munus Propheticum accitus, mentis oculis longe proſpiciens, prædicere iubetur populo Iudæorum, vt prædictionum metu ad meliorem frugem ſe conuerterent. Ad poſtremum præcinit Iudæorum populum poſt tot labores, atque tam diutina exilia in patriam rediturum, templúmque ſibi reſtituendum, & hanc templi, & Ieruſalem reſtitutionem integram, atque ſtabilem futuram, ita vt nuſquam rurſus in diuerſa regna, aut diuerſas factiones diſſoluantur, ſed firmiſsimo concordiæ vinculo copulati, vni regi, & populorum Paſtori parentes, eiúſque legibus colla ſubmittentes, æternæ fœlicitatis compotes euadant.

Quo

Quo vſus fuerit dicendi genere, & elocutionis forma Hoſſeas.

QVOD autẽ ſpectat ad dicendi genus, & elocutionis formã, mira breuitate, elegãtiſſimè tamen explicuit D. Hieronimus, dum hunc Vatẽ vocat commaticum, & quaſi per ſententias loquentem, Ac ſi apertius dicat, Vario vtitur, ac multiplici dicendi genere, nam breuibus chartis multas, atque maximas res complectitur, & innumeris affectibus plenus eloquitur. Quæ omnia illum reddũt obſcuriorem. Agit enim hominem grauiſſimis affectibus concitatum, tantámque prę ſe fert animi affectionem: vt ea nulla in humanis mentibus excogitari poſſit cõcitatior. Perſonam quippe ſuſtinet viri, vxoris amantiſſimi, quæ tanti amoris oblita, illum deteſtanda adulterij iniuria afficiat, cuius dolori tanta eſt acerbitas, vt ei nullum humanæ leges modum inuenire potuerint, neque ipſa diuina lex vllum impoſuerit, modum, quo minus animus vindictæ cupidus explcatur. Ergo ſi quis propriam vxorem, quam ſemper ſummo amore eſt proſecutus, maximíſque beneficijs cumulauit, in adulterio palam deprehenderit, quo dolore vir ingratiſſimæ, & impudicæ fæminę iſtius matrimonio copulatus afficietur: quanta ſcandeſcet ira? quis tantæ acerbitatis, & cruciatus vaſtitatem poterit animo metiri, nedum verbis expendere? Verum, cum maximus, atque vehementiſſimus amoris nexus, quo huic iniquæ eſt coniunctus, vltionis impetum retardet, quis valebit explicare, quibus perturbationibus, ac moleſtiſſimis cogitationibus vir agitetur? Cum ergo hanc agat amantis perſonam. Vates Hoſſeas, vario atque conſciſo genere dicendi vtitur, quamobrem & illum venuſtiſſimè Diuus Hieronymus commaticum appellat, & quaſi per ſententias loquentem. Sed hæc melius percipientur in ipſa vatis explanatione.

CAPVT I.

VERBVM *Domini quod factum eſt ad Hoſſee filiũ Beeri.* In dubium vertitur apud Hebræos, an præfationem iſtam ſiue exordium vaticinij præfecit Vates Hoſſeas, an vero Eſdras, Quidam exiſtimant hanc, omnéſque præfationes

Prophetarum ab Eſdra fuiſſe appoſitas, alij autem ſecus opinantur, nempe ab ipſis Vatibus fuiſſe confectas. Ita refert diuus Hieronymus, quid tamen verius iudicauerit, non explicuit, ſed ſub dubio reliquit. Quæſtio ſanè eſt, vt exiſtimo, non omnino inutilis, & ſuperuacanea, imò apprimè neceſſaria, vt quis cuiuſque ſcripturæ partis fuerit author, agnoſcamus, quamobrem eam in vtramque partem diſcutiemus: ac deinde quid verius ſit iudicandum, pro noſtri ingenij mediocritate ſtatuemus. Et certè ſi Doctores grauiſſimos, & Eccleſiæ proceres conſultat quis ab Eſdra titulos Prophetarum fuiſſe factos facilè credet. Nam cùm dicti ſancti Patres conueniant, Scripturæ ſacræ libros, poſt eorundem combuſtionem, in templo Ieroſolymitano per Babylonios ab Eſdra fuiſſe, diuino ſpiritu ſuggerente, reſcriptos, non videbitur à veritate alienum aſſerere, præfationes Prophetarum ab eodem Eſdra eſſe confectas: & antea oracula Prophetarum titulis, & inſcriptionibus caruiſſe. Primò, diuus Hieronymus, in Prologo Galeato, ſi eius eſt, inquit, Certum eſt, Eſdram ſcribam, legiſque Doctorem, poſt captam Ieroſolymam, & inſtaurationem templi ſub Zorobabel, alias literas reperiſſe, quibus nunc vtimur, cum ad illud vſque tempus iidem Samaritanorum, & Hebræorum characteres fuerint. Igitur ex hac Hieronymiana ſententia Eſdras diuinam legem nouis literis reſcripſit, quoniam antiquæ Hebræorum in vſu non erant. Eandem ſententiam amplectitur Diuus Auguſtinus lib. ſecundo de Mirabilibus ſacræ Scripturæ. c. 33. in hunc modum dicens, Eſdras, Dei ſacerdos combuſtam à Chaldæis in archiuis templi, reſtituit legem, nempe qui eodem ſpiritu, quo ante ſcripta fuerat, plenus fuit. Item Ambroſius lib. 10. Epiſtolarum, Epiſto. 8?. Eſdræ mentionem faciens, inquit, Qui memoria ſcripturas reddidit. Diuus Chriſoſtomus etiam in c. 5. Epiſtolæ ad Hebræos, expendens hæc verba, Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, ait, Incenſi ſunt libri, inſpirauit iterum alium virum, vt Mirabiles illas ſcripturas repararet, Eſdram dico. Conſentit etiam Cum Chriſoſt. Theodoretus, in Præfatione Cantici Canticorum. In eadem ſententia eſt Abulenſis. Deuteron. c. 3. q. 3. Accedit his authoritas hiſtoriographorũ. Euſebius enim, & Nicephorus referunt, ab Eſdra ſcripturæ ſacræ libros fuiſſe reparatos. Igitur ſi Scriptura ſacra per Eſdram reſtituta eſt, non erit ab re fateri titulos Prophetarum ab eodem fuiſſe adhibitos. Præterea, tituli Pſalmorum, vt inquit

inquit Diuus Thomas in Pſal. 6. facti ſunt ab Eſdra, quem & multi alij ſequuntur, ergo & tituli aliorum Prophetarum. Eadem enim ſententia de vtriſque ferenda eſt, neque facilè cauſam inueniemus, ob quam titulos Pſalmis adhibuerit Eſdras, vaticiniis autem aliorum Prophetarum non item. Videtur hanc ſententiam ſequi multa Hebræorum Rabinorum turba, vt in principio diximus, qui Prophetas omnes ab Eſdra titulatos indubitanter aſſeuerant. Non tamen oppoſitæ ſententiæ deſunt defenſores, atque, vt inter ipſos Rabinos diſſenſionem eſſe agnoſcamus, citare non grauabor verba Iacobi Benhaiim de regno Thuncti, quæ in hunc modum habent, Sententia illorum longè eſt à me, nec enim adduci poſſum, vt credam, & labiis confitear, Eſdram, ſcribam, legis diuinæ librum, atque libros Prophetarum dubios corruptos, & confuſos inueniſſe, quin, magis ſententia mea hæc eſt, quòd Eſdras, & collegæ eius inuenerint Biblia ſacra integra, & illæſa, quodque Eſdras iudicio ſuo cognouerit, qui libri ſcripti eſſent, per ſapientiam illam excellentem, & quare quædam literæ ſcriberentur quædam verò non, quare etiam dictiones quædam extraneæ ſcriptæ eſſent, dimiſitque eas in ipſo textu, vt ſcriptæ erant, adiiciens in margine veluti gloſſam, quæ naturam vocabuli extranei explicarent. Hæc R. Iacob. Ex cuius ſententia certum eſt, Eſdram nec verbum minimum textui ſacræ legis addidiſſe, igitur neque titulos Prophetarum. Vrget, & non parum pro hac ſententia, huiuſmodi titulos, perinde ac ſi textus eſſent, conſertos, & ſine aliqua diuiſione inueniri in Bibliis, quod non eſſet, ſi ab alio eſſent compoſiti. Hæc ſunt argumenta, quæ vtrique ſententiæ ad fidem conciliandam videntur fortiora. Verum ſi rem mentis oculis inſpiciamus, nequaquam ab Eſdra titulos Prophetarum eſſe compoſitos iudicabimus, ſed indubitanter aſſeremus, ab ipſis authoribus vaticiniorum, etiam præfationes eſſe appoſitas. Quam ſententiam, tùm rationibus, tùm grauiſſimorum patrum teſtimonio fulciemus. Et prima ratio ſit, Non vnus, atque idẽ inuenitur, ſed varius præfationis, ſeu tituli modus, interdum enim exordiuntur Vates ab hac voce, Viſio, interdum ab hac, Onus, interdum ab hac, verba, in numero multitudinis. Viſio Iſaiæ, filij Amos, exordium eſt Iſaiæ. Nam vero, & Abacuc, Onus Niniue, Onus quod vidit Abacuc, Ieremias, Verba Ieremiæ Hæc titulorum, & inſcriptionum varietas myſterium tangit. Non enim dicendum eſt temere, & ſine

ſine cauſa, varios eſſe diuinos vates in titulis, imò cœleſti numine ducti, ſua variarunt exordia, & alius ab hac voce, viſio, incæpit, alius ab hac, ónus, vt ſtatim dicturi ſumus, dum explanãdis his vocibus, viſio, onus, *Verbum*, nauabimus operam. Dicemus igitur. ipſi vates agnoſcentes ſuorum oraculorum conditionem, illis titulos præfecerunt. Quis enim melius potuit cognoſcere, an eius prophetia eſſet viſio, quàm ipſe Iſaias? an prophetia Abacuc eſſet onus, quam ipſe Abacuc, Præſerim cum huiuſcemodi varietas ad commouẽdos hominum animos, ad quos oracula Dominus deſtinabat, vt iam dicturi ſumus, multum habeat momenti. Præterea, omnibus compertum eſt, ante Eſdram ſacros vates ſua edidiſſe oracula, cum illi tempore præceſſerint. Quæram ergo, an tunc prophetiæ titulis caruerint, necne? caruiſſe non eſt dicendum, alioquin iam Deus Opt. Max. in re maxime neceſſaria defeciſſe videretur, qualis eſt Scripturæ ſacræ complementum. Quis enim non videat, quantum ornamenti, & perfectionis tituli addant vaticinijs prophetarum? Igitur, ſi titulos habuerunt ante Eſdram, non Eſdras primus illos compoſuit, ſed ipſi vates præſeferunt, & appoſuerunt. Comperiemus etiam, vetam eſſe hanc ſententiam, ſi animaduertamus ab omnibus expoſitoribus vatum, titulos exponi, perinde ac ſi verba ſint ipſorum prophetarum. Teſtis eſt Diuus Chryſoſtomus multis in locis, ac maximè Homil. 5. de Ozia. Et Homil. 3. de Pœnitentia, vbi ait, Omnibus prophetis mos eſt, regum tempora exprimere Prophetis dixit, non Eſdræ. Ac rurſum Homil. 3. de Pœnitentia inquit, Dic Iſaia, viſionem quam vidiſti? Alia præmiſiſti, alia dicis. Incipiens enim dicis, Viſio ſuper Iudæam. Non ergo incœpit Eſdras ex mente D. Chryſoſtomi, ſed ipſe Iſaias. Amplectuntur etiam hanc ſententiam Theophylactus, & Theodoretus. Naum. c. 1. qui exponentes hanc vocem lemma licet perperam, vt poſtea dicemus, in hunc modum habent, Theodoretus, Aſſumptionem vocat Propheta mentis raptum, & à rebus humanis traductionem. Rapta, inquit, mens mea à Deo, quæ Niniue eſſent ventura, præuidit. Et Theophylactus, Repentinam mentis detentionem, lemma vocauit. Naum igitur ipſe Naum ex horum Doctorum ſententia tituium fecit, non alius. D quoque Auguſtinus non ab hac opinione diſſentire videtur, quando lib. 18. de Ciuitate Dei c 3 in hunc modum ait, Tres prophetæ de minoribus, Abdias, Naum, & Abacuc nec ſua tempora dicunt ipſi nec,

Chryſoſt. *Theophi.* *Theodor.* *Auguſt.*

nec in Chronicis Euſebij, & Hieronymi, quando propheta-uerint, inuenitur. Quaſi peculiare obſeruat Diuus Auguſtinus, hos tres Vates ſua tempora non dixiſſe. Alij ergo, ô Auguſtine, tempora in titulis, quos ſuis oraculis præpoſuerunt, dixerunt. Demum, vt multos omittam, lege Diuum Hieronymum, & inuenies titulos à vigilantiſſimo Doctore explicari in prophetis, tanquam rem ipſorum prophetarum, non Eſdræ, quem etiam explicandi modum ſeruat magnus Baſilius apud Iſaiam. Non ergo eſt, cur Eſdram authorem titulorum prophetarum eſſe dicamus, ſed quòd ipſorum oraculorum authores, ſuos etiam titulos condiderunt. Reſtat ad rationes oppoſitas reſpondere. Ad primam, quæ multorum Sanctorum Patrum congerit teſtimonia, fatemur ingenuè, legem diuinam per Eſdram cæleſti numine afflatum eſſe reſtitutam poſt illius combuſtionem, vt tradit tanta authorum turba, cui non aſſentire, impium ducimus, non tamen inde ſequitur, prius oracula prophetarum titulis caruiſſe, imò oppoſitum conſequi videtur, nempe quòd Eſdras diuinitus eoſdem titulos, quos ipſi vates fecerant, poſtea appoſuerit. Vnde ſi apud aliquem doctorem inueniatur, ab Eſdra præfatos titulos eſſe compoſitos, ſic eſt exponendus, quòd Eſdras reſtituerit, non illos primus compoſuerit. Videtur apertè huic expoſitioni fauere Diuus Auhuſtinus. Nam citato loco de Mirabilibus ſacrę Scripturę, ait, Eſdram legem eodem ſpiritu reſtituiſſe, quo antea ſcripta fuerat. Ex his verbis ſic ſumo argumentum, Eodem ſpiritu, quo lex fuerat ſcripta per Eſdram, eſt reſtituta. Igitur, neque latum vnguem à priori Scriptura diſceſſit, ſed omnia, ſicut prius erant ſcripta, reſcripſit. Ad ſecundam rationem, quæ authoritati grauiſſimi Doctoris ſancti Thomæ nititur, licet negari poſſet ab Eſdra compoſitos titulos Pſalmorum, & dici, non ex propria ſententia id aſſeueraſſe ſanctum Doctorem, ſed aliorum opinionem retuliſſe, fateamur titulos Pſalmorum compoſitos ab Eſdra, quamuis Diuus Chryſoſtomus dubitare videatur. Nam in prœmio ſecundo Pſalmorum ait, Pſalmos ab Eſdra, vel Ezechia fuiſſe congregatos. Ecce, quaſi dubitans ſub diſiunctione loquitur, ab Eſdra, vel Ezechia. Cum deducis, Ergo etiam Eſdras compoſuit titulos prophetarum, eadem enim, de vtriſque videtur ratio, Negamus, & conſecutionem, & paritatem. Non enim pari pede currunt tituli Pſalmorum, & aliorum prophetarum. Nam tituli Pſalmorum ſeiuncti ſunt ab ipſis Pſalmis,

Hierony.

Baſilius

tituli vero prophetarum aliorum, ita textui concatenati, & inſerti, vt extra textum eſſe non ſit dicendum. Vnde doctiſſimi viri obſeruant, titulis Pſalmorum non eſſe temerè fidendum, quippe qui,& apud Latinos,& apud Græcos vitiatiſſimi ſint, quod in titulis aliorum prophetarum non inuenies, quamobrem & illis indubitata adhibenda fides. Ad tertiam rationem deſumptam ex teſtimoniis Rabbinorum reſpondemus contemnendam eſſe eorum ſententiam. Gens enim eſt multis oppleta erroribus, & Eccleſiæ,& Chriſti hoſtes atrociſſimi. Vnde & ſententia Rabini Iacobi Benhaiim reiicienda eſt,& velut temeraria damnanda,qua affirmat librum ſacræ legis non fuiſſe combuſtum,nec per Eſdram reſtitutum, ſed integrum & illæſum ab Eſdra, & eius collegis inuentum.Reclamat enim hoc eſſe falſum tanta à nobis ſanctorum Patrum citatorum authoritas. Sed quoniam crebro inter zizania triticum inuenitur,fatemur, quod aſſerit Rabbi Iacobus Benhaiim, nempe non Biblia ſacra corrupta,dubia, atque confuſa fuiſſe inuenta ab Eſdra, eaque repurgaſſe,ſed ſicut aiunt Diui, Hieronymus,Chryſoſtomus, & cæteri,combuſta fuerunt, ac poſtea per Eſdram reſtituta. Nam ſi,vt inquit Diuus Auguſtinus, eodem ſpiritu, quo prophetæ ſcripſerunt, plenus fuit Eſdras,ergo omnia, quæ illi ediderunt,potuit, & valuit diuino numine eius intellectum illuſtrante reſcribere. Non igitur eguit mendoſis codicibus, ad reſtandam legem.Si enim, Plinio teſte, fons Bœotiæ memoriam homini ex eo bibenti affert,cur non & idem potuit naturæ author,& conditor, qui fons eſt aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam Eſdræ præſtare, in eiuſque memoria reponere, quidquid antea ſcripſere prophetæ? Verum de his ſatis.

VERBVM *Domini: quod factum eſt ad Hoſeæ, filium Beeri.* His verbis attentionem captat audientium, & docilitatem,& fidem noſter vates Attentos reddit auditores, dum ait, Dominum verbum facere. Nunquam enim accidit, vt Deus temerè, aut iocoſe aut otioſe loquatur, ſed eius ſermo rei magni momenti eſt.Hinc diuinus Moſes, cæterique prophetæ,vt humanos animos attentos reddant, ſermonem Dei relaturi, hac vtuntur loquendi forma, Locutus eſt Dominus ad me, dicens, Hæc dicit Deus, Et dixit Dominus, Verbum Domini. Obſeruat hoc multis in locis Diuus Hieronymus, ac maxime apud Ieremiam, in hunc modum dicens,Hæc dicit Dominus,Propterea ſemper infertur in propheti

Hiero. in c. 18. an.

phetis, ne contemnantur, quia verba prophetarum : ſed admoneantur, iugiter Dei eſſe ſermones, quos loquũtur. Redditque nos attentiores illa vox, *Domini*, pro qua Hebræi habent nomen tetragrammaton ineffabile, Iehouah, quod nomen omnipotenti Deo, & ei, qui vere Deus eſt, ſemper tribuitur, & non alteri. De quo nomine, cum tàm multa paſſim à grauibus autoribus ſint edita, ſilentio ea præterire decreui. Qui tamen animum explere voluerit, adeat Ioannem Rauclinum Forcenſem, autorem certe non pœnitendum, libro. 2. de Verbo mirifico, cap. 19 & 20. & Petrum Galatinũ, lib. 2. de Arcanis Scripturæ ſacræ, cap. 10. Fidem etiam dicendis conciliat hoc Vatis exordium, Eſt enim Deus verax, vt inquit Apoſtolus. Obſeruandum etiam eſt, Vatem noſtrũ non dicere, Viſio Hoſſeæ, in quem modum exorditur Iſaias & Abdias. Neque inquit, Onus, quod vidit Hoſſeas, in quem modum Abacuc, & alij exordiuntur. Neque cenſendum eſt, nullum diſcrimen inter hæc varia vatum exordia verſari. Opinantur nonnulli, prophetiam viſionem vocari, tum ob eius certitudinem, tum ob eius excellentiam. Inter ea quippe, quæ ſentiendi facultate percipiuntur, nulla iudicamus certiora, quàm quæ oculis ſunt ſubiecta fidelibus. Cùm ergo prophetia cognitio certiſſima ſit, viſio merito nuncupatur. Præterea, cum inter ſentiendi facultates, ſpiritualior ſit videndi facultas quamobrem & cæteris excellẽtior, prophetia viſionis ſibi vendicat nomen, vt intelligamus, eam eſſe cognitionem ſpiritualem, atque quàm præſtantiſſimam. Magnus tamen Baſilius ſecus opinatur. Nam cap. 1. Iſaiæ hoc aſſignat diſcrimen inter viſionem, & *Verbum domini*. Tunc, inquit, prophetæ viſionem appellant, cum de rebus præſentibus illis eſt ſermo, tunc autem *Verbum Domini*, cum de rebus futuris ſunt habituri ſermonem. Diſplicet nonnullis hæc Baſilij ſententia, & ſalua pace tanti viri, nec ab re, cũ prophetæ verbum Domini appellent de rebus præſentibus agentes, & viſiones etiam Dei dicant, cum de rebus futuris vaticinantur. Alij inter hæc tria, viſionem, *Verbum domini*, onus aliam conſtituunt differentiam. Nam cum prophetia referri poſſit, vel in illius autorem, vel in recipientem, vel in eos, ad quos deſtinantur oracula, ſi in autorem referatur, qui Deus eſt, *Verbum domini* apppellatur, quocunque modo vati fuerit ſuggeſta, ſiue imaginibus, ſpectriſque obiectis, ſiue verbis expreſſe dictatis, aut quauis alia reuelatione interna ſuſcipiatur. Præceptum enim, ſiue manda-

Ioan Rauclin.

Galatinus.

Rom. 13.

tum vati iniunctum, *Verbum domini* nuncupatur. Si ad perſonam diuina oracula ſuſcipiẽtem prophetia referatur, nempe ad vatem, cui arcanum Dei conſilium creditur, ſiue ſit futuri temporis, ſiue præſentis, cum diuino dono illud proſpiciat, iure optimo videns appellatur vates, prophetiaque viſio dicitur, quoquo modo ſuggeſta ſit, ſiue imaginibus, ſiue verbis. Vtcunque enim res demonſtretur, videri, & perſpici à vate dicitur, quando diuini concilij conſcius eſt. At vero quo prophetia ſpectat ad eam perſonam, aduerſus quam edita eſt, ſiue publicum, ſiue priuatus homo ſit, ſiue ciuitas, aut regnum, Onus dicitur. Non diſplicet hæc diſtinctio, & fatemur ita eſſe, quod prophetia relata ad Deum ipſius autorem, *Verbum domini* dicitur, ad prophetam viſio, ad eum in quem condita eſt, onus. Nodus tamen adhuc inſolutus eſt. Nam cum in omni prophetia, tria hæc inueniantur, Deus ſugerens, vates ſuſcipiens, is in quẽ mittitur, cur prophetæ varij ſint in titulis, quærimus, & cur alius exordiatur ab hac voce viſio, alius ab hac, *Verbum Domini* D. Hieronymus quæſtionem videtur dirimere, c. 23. Ieremiæ, &. c. 1. Iſaiæ, in hunc modum dicens. Vbicunque Dominus proſpera pollicetur, ſiue poſt comminationẽ meliora promittit, vbi viſio dicitur, ac certe *Verbum Domini.* Verũ rurſus ab eo quæram, cur magis Iſaias hoc vtatur loquendi tropo viſio, quàm *Verbum Domini.* Id enim temere contigiſſe, nequaquã dicendum eſt. Mihi crebro huius rei cauſam indaganti occurrit, ſacros vates, mores eorum hominum attendiſſe, in quos ſua oracula deſtinabant, quos ſi rebelles & incredulos eſſe perſpiciebant, ad conciliandam dicendis fidem, & emoliendam duritiem cordi eorum, teſtabantur ſe vidiſſe, quæ referebant. Vnum ex Ezechiele adducam in huius rei confirmationem teſtimonium. Exorſus eſt hic diuinus vates à viſione. Aperti ſunt, inquit, cœli, & vidi viſiones Dei. Ac deinde cap. 2. Hæc viſio ſimilitudinis gloriæ Domini, & vidi. Conſidera, autem, quid ſtatim ſubiungat Dominus, Fili hominis, mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, filij dura facie. & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te, increduli. & ſubuerſores ſunt tecum, Ecce quo pacto, ob incredulitatem, & duritiam populi tonat Ezechiel, Vidi viſiones Dei In quem modum etiam ob eandem rationem exorſus eſt Iſaias. Cũ vero vates acturi erant cum hominibus ad facilioribus adhibendã fidẽ vaticiniis, ſatis eſſe indicabãt, ſic exordiri, *Verbum Domini.* De hac autem voce, onus, ſiue

pondus,

pondus, opinor, veram eſſe Diui Hieronymi ſententiam, quam multis in locis inculcat, nempe verbum Hebraicum maca, vel onus, vel pondus intelligi poteſt, & vbicunque præpoſitum fuerit minarum plena ſunt, quæ dicuntur, & graue eſt, quod Dominus comminatur, & plenum ponderis, & laboris, & importabile. Adhibẽt Theophylactus & Theodoretus, & alij huic voci onus, & pondus, alias expoſitiones, legentes, pro onere & pődere lemma, id eſt, aſſumptionem, quod Spiritusſancti gratia, prophetas apprehendebat, eoſque detinens & ab humanis ſeparans, per ipſos loquebatur futura. Vnde lemma, repentina mentis detentio eſt, & à rebus humanis traductio, ſiue captio. Et vocatur ſic prophetia, vel quòd à Deo accipiatur, vel quia à rebus humanis traducat vatem ad diuinas reuelationes. Hæc Theophylactus, & Theodoretus, quos alij etiam recentiores ſequuntur, reiicienda tamen ſunt, & Hieronymiana amplectenda ſententia, vox enim Hebraica maca pondus ſignificat, non aſſumptionem. Eſt etiam obſeruandum ex eodem Diuo Hieronymo, multum differre apud vates, Pondus fit ad aliquem, & pondus contra aliquem, Cum dicitur pondus fieri ad aliquem, verbi gratia ad Iſrael, non contra aliquem, graue quidem eſt, quia pondus appellatur, ſed conſolationis aliquid habet, vt apud Malachiam. Onus Domini ad Iſrael in manu Malachię. Aliud eſt enim quando ad illum, vel illum ſcribimus, aliud quando contra illum, vel illum ſcribimus, quia in altero pars amicitię in altero inimicitiarũ aperta cõfeſſio eſt. Præterea obſeruandum eſt, non ſolum dici, *Verbum Domini ad Hoſſeam*, ſed in hũc modũ, *Quod factum eſt ad Hoſſeam*. Aliqui exiſtimant hic latere miſterium, & ſub hoc verbo, *Quod factum eſt*, duo eſſe implicata, alterum eſt, Vatem ſuis dictis maximam autoritatẽ conciliaſſe, alterum vero, detegi hunc Vatem eſſe commendabilem, Aliud eſt enim ad aliquem Deum fuiſſe locutum, & aliud factum fuiſſe verbum Domini ad aliquem. Nuſquam inueniemus, factum eſſe verbum Domini ad Moſem, aut Aaronem, ſed in hunc modum, Locutus eſt Dominus ad Moſem, aut, dixit Dominus ad Aaronem, vel dixit Moſi, ſiue Aaroni. Qua loquendi forma oſtẽdebat Dominus legem Moſaicam ſub conditione eſſe latã, ſi audiſſent nempe Dominum, & præcepta eius cuſtodiſſent, futurũ eſſe populum eius. Detegebat enim hic loquẽdi modus, cæremonias, & ſacrificia veteris legis finem habitura, ac reuocanda in aliud longe dignius. Hinc non decebat, vt cũ illa

In proœmio Abacuc. & Iſaiæ. 13. & Iere. 13.

Theophilacti & Theodoreti ſententia Naum 1. reiicitur

Naum, & Aba. c. 1.

Hierony. Mal. 1.

illa aſſerebatur, diceretur, Factum eſt verbum Domini ad
Gen. 15. Moſem. Nam cum hoc apponitur, fieri nequit, vt mutetur, aut reuocetur. Cum itaque audimus, *Verbum Domini quod factum eſt*, ſic certe eſt intelligendum, ac ſi iam factum eſſet. Et quoniam huiuſmodi erant, quæ à prophetis prædicabantur frequenter, ſæpius apud illos legimus, *Verbum quod factũ eſt* ad hunc, vel illum prophetam. Igitur vt intelligerent, hi, ad quos diuina oracula deſtinabantur, eſſe certo complen-
Gen. 4. da. & nullo modo mutanda, quæ præcinebantur, atque non eſſe ſolum comminationes, ſed vt ita loquar, aſſertiuas prophetias, ac ſi iam facta eſſent, vtuntur vates hoc loquendi
Num. 23. modo, *Factum eſt.* Ad hæc commendatur vates Hoſſeas hoc verbum. Nam ſi Scripturas omnes diligẽter euoluamus, nuſquam reperiemus, verbum Domini factum eſſe, niſi ad viros pietate, & ſanctitate inſignes. Primum, Abrahamo dictum eſt, cũ expoſtularet, quòd vernaculus hæres eius eſſet futurus, Factus eſt ſermo Domini ad Abraham, Non erit hic hæres tuus. De Ioanne etiam Baptiſta legimus, *Factum eſt*
Luca. 3. *verbum Domini* ſuper Ioannem. Ad malos etiam & iniquos homines inueniemus, quod locutus Dominus fuerit, vt ad Cain, & ad Balaam. Erit itaque germanus ſenſus huius loci, *Factum eſt verbum Domini.* Sermo Domini, ſiue prophetia, ſic enim vertit Paraphraſtes Chaldæus, nam *verbum*, hic pro ſermone accipitur & prophetia. Nec diſplicet, ſi iuxta Domini Caietani ſententiam hunc locum diſpungamus, qui hæc eadem verba apud Lucam, *Factum eſt verbum Domini* ſuper Ioãnem, ita diſpungit, dicens, Appellatur diuina inſpiratio, inſtructio, atque miſſio, *Verbum Domini.* Poſſumus ergo ſic explanare, *Verbum Domini Factum eſt ad Hoſſee*, Inſpiratus, ſiue
Iſai. 6 miſſus eſt à Domino Hoſſeas. Legimus enim in Scriptura prophetas à Domino mitti. Iſaiæ ait Dominus, Quem mittam? Et dixit, Vade, & dices populo huic. Ieremiæ etiam inquit, Ad omnia quę mittam te ibis. Denique crebro inueniemus in oraculis prophetarum hunc loquẽdi modum, Vnde apud Ezechielem de iniquis prophetis dicitur, Vident vana, & diuinant mendacium, & dicunt, Ait Dominus, cum Dominus non miſerit eos. Sed iam audiamus, quem Dominus mittat, ſiue inſtruat, vel ad quem verbum fecerit. *Ad Hoſſee,*
Ezech. 3. *filium Beeri.* Conſueuit Scriptura, cum aliqui nomine conueniunt, non nihil addere ad adimendam dubitationem, & vt certo cognoſcamus perſonam de qua ſermo eſt, nihilque hoc magis aperit, quam patris nomen ſimul attexere. Eſt

hoc

hoc nimis frequens in Scriptura,non immoremur in citandis teſtimoniis. Ne igitur quis decipiatur nominis multiplicitate,& æquiuocatione,& certo cognoſcamus , quis ſit hic Hoſſeas,additur, cuiuſnam filius ſit nempe *Beeri*,Fuit enim alius Hoſſeas,vltimus rex Iſraelitarum,cuius pater vocabatur,Hela,quem tempore præceſſit noſter vates Hoſſeas. *4. Re. 16. & 17.*
Nam hic incœpit ſuum edere vaticinium , ſub regibus Ioatham,& Ozia,& Achas.Rex autem Hoſſeas cœpit regnare ſuper Iſrael ſeptimo anno regis Achaz , qui regnabat ſuper Iudam,vt Regum tradit hiſtoria.*Filium Beeri.* Ac ſi apertius dicat, Non attendit Spiritus cœleſtis, vt ſua impartiatur dona,quæ homines attendunt , puta nobilitatem , generiſque amplitudinem , non potentiam , & diuitias, infirma mundi ſolet eligere,& ignobilia,vt inquit Apoſtolus. Hinc relicto *Hier.* rege Hoſſea,verbum fecit ad Hoſſęe filium Beeri. Eſt & a- *1 Sopho.* liud hic obſeruandum ex Diuo Hieronymo cap. 1. Sophonię,Cuiuſcunque prophetæ pater,aut auus ponuntur in titulo,illos quoque fuiſſe prophetas. Vnde Amos , qui dixerat non ſum propheta,neque filius prophetæ , ſed paſtor caprarum,patris nomen in titulo non habet , quamuis Burgenſis ſuper hunc locum,& Ieremiæ.1. negat hanc obſeruationem in vllo probato ſcriptore inueniri. Sed quantum ipſe à veritatis ſcopo aberrauerit , Diui Hieronymi docet teſtimonium;cum quo etiam conſentit Dauid Rabbi Chanchi ſuper hunc locum , autor certe inter Hebræos probatiſſimus. Obſeruandum etiam eſt ex Diuo Hieronymo , cuius vatis certa patria nō explicatur,aut vrbs,illum fuiſſe Ieroſolymitanum, niſi apertè ex tribus , vel generis ratione aliud intelligi poſsit.Reuocatur in dubium de quanam tribu fuerit Hoſſeas.Et variæ ſunt ſententiæ. Diuus Hieronymus, Hiſtoria Scolaſtica,Epiphanius Hiſtoriographus , Iſidorus vna cum Gloſſa,tradunt illum fuiſſe de tribu Iſachar , & Bethlehemitem. Hebræi tamen,& Nicolaus Lyranus colligunt ex nomine patris Beeri,fuiſſe de tribu Ruben,Legitur enim vir *1. Par. 5.* nomine Beera tempore regum hic poſitorum , Nec obſtat varia nominis cadentia,quod alter Beeri, alter Beera ſit appellatus.Quia nomina propria Hebraica , quamuis eundem ſignificent , variari ſolent interdum in fine , vt Iethro,idem eſt,quod Iether,ſic Beeri,& Beera,eundem hominem ſignificant. Quod ſi quis verum eſſe iudicauerit , apertum eſt Hoſſeam fuiſſe verum maiorum ſplendore conſpicuum, & nobilitatis genere decoratum. Erat enim Beera princeps

tribus

tribus Ruben.

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

VErbũ Domini quod factũ. Multa hic habes implicata. Primũ, admonet loc⁹ iſte, talia decere eſſe verba noſtra, vt audientium captẽt attentionem, dãdamq; nobis pro virili operã, vt cum loquimur, verba noſtra digna ſint q̄ ab aliis audiantur, non autem contẽnantur, nec reprehẽdantur. Propterea namq; ponitur in exordio cuiuſnam hoc verbum ſit, videlicet *Domini*, qui nõ garrulus eſt, nec temere loquitur, aut otioſè, ſed cum oportet, cũ decet cum ratio poſtulat, cum neceſſum eſt, & cæt. Vtinam & nos Deum noſtrum in hoc imitaremur. Nulla enim ex re magis

Simile. cognoſcitur homo, quam ex oratione. Quemadmodum numus aureus ex pondere, & tinnitu exploratur, ita homo maximè cognoſcitur ex grauitate verborum Hinc optimè Democritus Philoſophus apud Laertium ait, orationem eſſe vitæ ſimulacrum, quandamque velut hominis vmbram. Quid hac ſententia dici potuit verius? in quo enim ſpeculo, melius, expreſſiúſque relucet figura corporis, quam in oratione animi repræſentatur imago: Stultus fatua loquetur, inquit Iſaias. Sapiens apud Eccleſiaſticum ait, Sapiens in verbis producet ſeipſum. Quid his verbis ſignificatur, niſi ſermonem degere, quis homo ſit, an ſtultus, an ſapiens? Vide quo pacto Sanctus Iob priuſquam loqueretur, verba ſtatera ponderabat, & quæ virum decebat fari iuſtum, & ſapientem è pectore hauriebat. Qui me audiebant, inquit, expectabant ſententiam meam, intenti tacebant ad conſilium meum, verbis meis addere, nihil audebant, ſi quando ridebam ad eos, non credebant. Singula verba expendamus. Qui te audiebãt ſancte Iob, quid expectabant? Num verba detrahentia? Abſit. Num ocioſa? Nequaquam. Quid ergo? Sententiam, inquit & conſilium. Sententiam vtique non reiiciendam, ſed commendandam, conſilium, non iniquum, ſed bonum, & candidum, & ita verba metiebatur, vt ſuperfluum non proferet. Agnouit quippe veram eſſe ſententiam Heſiodi dicentis, Orationem non aliter, quam pretioſiſſimum theſaurum eſſe parciſſimè depromendam. Et quod rurſus docet Paulus Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis, bonus

bonus ad ædificationem fidei: vt det gratiam audientibus. Vnde optimè ſubiungit, Si quando ridebam, non credebant. Nunquam enim in me, neque in actione, neque in ſermone quid riſu dignum inuenerunt homines, O modeſtiam ſingularem, & omnibus Chriſtianis imitandam, vt Spõſæ Chriſti nomine digna ſit. Labia enim, inquit Sponſus, tua, ſicut vitta coccinea, & eloquium tuum dulce. Quid per labia intelligit, quæ inſtrumenta ſunt vocis, niſi verba? Vnde & Regius Pſaltes ait, Pone Domine oſtium circunſtantiæ in labiis meis, ne declinet cor meum in verba malitiæ. Hęc labia componit cum vitta: quia quemadmodum vitta conſtringit crines, ne incompoſiti defluant, ita pius homo labia ſua ligat, & cohibet, ne quid iniquum, aut ſordidum, aut inutile loquatur, & in perniciem propriam, vel aliorum defluãt, & diſſoluatur. Bene etiam non cum omni vitta confert, ſed cum coccinea, qui color charitatis vmbra, & ſimbolum eſt. Multos enim inuenies, proh dolor, qui verba conſtringunt vitta inuidię, nolunt enim proximum commendare, licet ob merita & virtutem eum commendandum inſpiciant. Alii, cum cuipiam poſſint conſulere, lucernam ſub modio abſcõdunt, & conſulere negligunt. Vtique horum labia ſicut vitta ſunt, non tamen coccinea, non enim rubent charitate, cum linguam frenant, hinc & iniqua, & execranda vitta hęc, Tacere vis frater? vide quæ taceas. Nam ſi eloquium tuum dulce eſſe poteſt, & non amarum, cur tacebis? cur ſilentium tuum non reprehẽdam, ſi verbis prodeſſe poteris? tacendum, & loquendum admonet cœleſtis Sponſus, vittam coniungens cum eloquio dulci. Caue, ne extendas linguam tuam arcum, rem amaram: vt quempiam ſagittes, ſed da, operam, vt lingua profis, & loquere. Audis ſiquidẽ Dominum Deum tuum eſſe loquutum, *Verbum*, inquit, *Domini factũ eſt.* Laudo, ſi cum Philoſopho dicas locuturus, anteaquam verba proferas, Lingua quo vadis, verum ſi eam non infectam veneno inſpicias, & vulnus inflicturam, ſed potius medicinam allaturam, tacere impium eſt, Videbat Vates Ezechiel in littore fluminis multa ligna conſita, quorum folia erant in medicinam, nullumque folium defluebat ex eis. Quid arbores iſtæ adumbrant, niſi viros pietate excultos: qui aquis baptiſmi irrigati, folia debent proferre pulcherrima, id eſt, verba loqui, quæ mederi poſſint, non vulnus inferre? Et ſi talia ſint, producant folia, loquantur, non enim illis loqui prohibet Deus, Caueant autem, ne defluat folium aliquod ex eis, hoc eſt, verbum

Cant. 4.
Pſa. 140.
Pſal. 73.
Eze. 47.

verbum loquantur in terram decidens, comedendum, quod iniquum ſit, porcis inferni, pendeant ab ipſa arbore, nec terram tangant, ſed auolantes Philomelæ cœleſtes, in ramiſque in ſedentes, dicant, Conuerſatio huius hominis in cœlis eſt, O quam pulchra iſta folia ſunt, nullus defluit folium ex eo.
1. Reg. 3. Talis arbor fuit Sanctus Samuel, de quo inquit Scriptura, Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram, id eſt, nullum verbum protulit Samuel, quod eſſet vanum, & inane. In eundem modum, & Deum tuum arborem eſſe comperies, quam
Apo 22. Ioannes in Apocalypſi depingit, folia ferentem in ſanitatem gentium, Si enim modo audis illum verba facere, quid quærit his foliis lignum vitæ, niſi mederi vulneribus ſui populi? Quadrat obſeruatio hæc in Euangelium de Annuntiatione,
Pro feſto Annuntiationis, in ea verba, Quę cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat, qualis eſſet angelica ſalutatio. Cur non loqueris, ſed cogitas, qualis fuerit ſalutatio iſta ô integerrima virgo: certe quia noſtri, verba non eſſe temere proferenda, priuſque in corde cogitandum, quid loquendum ſit. Qua-
Pro Dominicæ tertia quadrageſima. drat etiam in Euangelium Dominicæ. 3. Quadrageſimæ, in ea verba, Cum eieciſſet dæmonium locutus eſt mutus. Quid hic docet Chriſtus, niſi tunc nobis loquendum, quando diabolus non latet in pectore? Si enim is ſuggerat verba, quæ loquemur, niſi obſcena, turpia, praua? &c. Quę homines ne audiant, aures occludent, & fugient. Item in hæc verba, Alij dicebãt, in Beelzebub Principe dęmoniorum eiicit dæmonia Per ſubiectionem aptanda eſt obſeruatio, in hunc modum, O perfidi Phariſæi cur tam faciles eſtis, & proni, ad proferenda verba? An ignoratis ea ſolum dicenda, quæ iuſta ſunt, nihilque magis pectoris penetrale aperire, vt cogno-
Pro feſto omnium ſanctorum. ſcatur homo, quam ſermonem? Quadrat etiam in Euangelium de omnibus Sanctis ea verba, Aperiens os ſuum, docebat eos. Ac ſi apertius dicat. Digito comprimenda ſunt labia, claudendum os, tuncque aperiendum, cum quid boni ſu
Num 19 mus dicturi, aut docturi, aliàs ſilendum. Vas enim, quod caret operculo, & ligatura deſuper, immundum eſt, & omnia effutiens, & temere ianuam oris aperiens, ingratus
Iacob. 1 eſt Domino. Vnde Iacobus inquit, Si quis putat ſe religioſum eſſe, non refrę̄nans linguam ſuam, huius vana eſt reli-
Pſal 139. gio. Et regius Pſaltes, Vir linguoſus non dirigetur in terra.

¶ Secundò docet hic locus, ea, quæ ore proferimus, eſſe opere complenda. Inuenies multorum verba inania, quæ dicta ſunt, nunquam tamen facta ſunt. Audis de Deo ſecus nempe,

nempe verbum Domini, nõ quod ſolum dictũ eſt ſed quod factum eſt.Sic & apud Eſaiam, rurſus inquit Dominus, Verbum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud. Et quomodo proſperabitur Domine? Attende venuſtiſſimam ſimilitudinem, Quomodo, inquit, deſcendit imber, & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panẽ comedenti, Sic erit verbũ meũ. Solent homines, cũ loquuntur cũ Magnatib. & Principibus, ſtudere, vt adimpleãt quod dixerũt, timẽt.n.ne iufid., & mẽdaces habeãtur. Hoiũ verba ſimilia ſunt igni, qui alta petit, ſurſum acẽdit, ad homines videlicet, in vertice honoris collocatos nõ eſt verbũ eorũ ſimile piuuię, quę ima quęrit, & irrigat, terrã nempe, quàm pedibus calcamus: & elementorũ infimum eſt. Sic enim ad homines infirmos locuti fuerint pro nihilo ducũt nõ facere, quæ dixerunt, non deſcendit ad nos verbũ, vt faciãt quæ loquũtur. Secus audis de Deo tuo ô homo: age illi gratias, ꝙ verbũ eius pluuia ſit: quãuis.n. extremę fecis ſis, quãuis omniũ deiectiſſimus: & velut terra calcatus, ſiquid pollicetur, non diffidas, audis ſi quidem verbũ Domini, non ſolum dictum: ſed etiam factum. Tu etiam ſi quid dixeris, da operã, vt fiat, ne tibi obiiciatur, quod de hominibus dicentibus, & nõ facientibus dixit Phocion, eſſe videlicet ſimiles cupreſſis, quæ cum ſint ſublimes, ac pulchræ nullum edunt fructum. Quemadmodum flumina non retro redeunt, aut refluunt, Sic homo, cum quid dixit, & facere fas eſt, non debet retrocedere, ſed ſicut de Deo legimus, Ipſe dixit: & facta ſunt, ita de eo dicatur, Dixit & factum eſt: Et quemadmodum in ore leonis inuenit Sanſon fauum mellis: ita in ore tuo non ſolus inueniatur aër vocis, ſed fauus ſuauis operis, vt tibi dicere poſſit cœleſtis Spõſus, Fauus diſtillans labia tua. Sicut Domini propitiatorium duos habebat Cherubinos: illud, & ſe mutuo reſpiciẽtes, ſic homo & dicere & facere: mutuo ſe reſpiciẽtia: & ſe, & eum ad quem verba fecit, debet habere, quorum alis eius fama protegatur: ne ob mendacium vilis iudicetur. Oſtendit Iudas certe adimplenda, quæ dicuntur: quando non inuenta Thamar: vt illi promiſſum redderet hœdum, dicebat, Sibi habeat, certe mendacij arguere nos non poteſt, ego miſi hœdum quem promiſeram, & tu non inueniſti eam. Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ in hæc verba, In Bethleem Iudæ,

Eſa.55. *Iudi 14.* *Cant 4.* *Exo 37.* *Gene.38.* *Mar. 2.* *Obſeruatio in Euangeliũ Epipha.*

Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam, Et tu Bethleem, &c. Cur? quia ſcriptum eſt, ita fiet ô Scribæ & Sacerdotes? quia fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, ſi dixit, faciet. Hinc & oracula Prophetarum verba dicuntur facta, & non ſolum dicta. Quadrat & in feriam ſecundam Dominicæ reſurrectionis, in ea verba, De Ieſu Nazareno qui fuit vir Propheta, potens in opere & ſermone. Cur fuit potens in opere, & ſermone? quia eius verba, dicta & facta ſunt.

In fer. 2. ſecunda Reſurrectionis.

¶ Tertiò docet iudices aduerſus peccatores: ne ſolùm verbis comminatoriis agant: adhibenda ſupplicia ſunt, fiant verba, exigant pœnas iuxta leges ſancitas. Ne Iudæi ſibi perſuaderent comminationes tantum eſſe, quæ proferi Vates, ſubiungit, *Verbum quod factum eſt.* Peccant primi parentes & poſtquam eiecti ſunt de paradiſo, legis à Deo collocatos Cherubinos ante eum habentes enſes flammeos: atque verſatiles ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Quid hic docet Deus, niſi legibus adiungendos eſſe miniſtros, qui puniant tranſgreſſores? Non ſolum poſuit angelos, qui vociferarentur, gladios verſatiles, hoc eſt, vt nonnulli exponunt, vertentes ſe ad cuſtodiendum lignum vitæ, poſuit in manibus eorũ qui aciem gladii debet vertere ęquus iudex in malefactores: vt trucidet, & iuguletꝗ lex propoſcerit. Et obſerua non à Deo poſitos homines cum gladiis in cuſtodiam, ſed angelos, vt diſcas non contemnere iudices, cum puniunt, aut eos crudeles voces, quando primos legum executores audis angelos fuiſſe. Magis ergo putare angelum videre: quem hominem, cum vides iudicem ferre ſententiam mortis in latronem, homicidam, adulterum: &c Cõſecraſtis manus veſtras Domino: dixit Moſes filijs Leui, cum occidiſſent triginta tria millia peccatorum. Legis etiam apud Numeros conceſſum à Domino Phinees pactum ſacerdotij ſempiternum: quia perfodit peccatorem. Hinc Apoſtolus inquit de iudice, Non ſine cauſa gladium portat Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei, qui malum agit. Nõ ait Apoſtolus: Loquax, aut comminans, ſed Vindex in iram. Quemadmodum mare corpora mortua à ſe reiicit, & ad littus propellit, Ita reſpublica recte gubernata homines delinquentes, qui mortui in Scriptura appellantur, Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Ac rurſum, nomen habes, quòd viuas, & mortuus es, debet à ſe expellere, & pœnis coercere, vt cæteri timeant ſimilia peccata committere: ſi homines mare huius ſeculi nauigantes, & vela criminibus pandentes ſolum

Geneſ. 3. *Exod. 32.* *Num. 25.* *Rom. 13.* *Matt. 8.* *Apoc. 3.*

ſolùm vento vocis,& minarum aëre, è peccati pelago ſubducerentur. De ijs enim ait Dominus, impij, quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt · fortaſſis ſatis eſſet agere cum illis verbis comminatorijs. Verum cum pœnis vix à malo reuocentur, cur verbis facta non ſunt iungenda? Cur ſi homines contra præceptum Apoſtoli faciunt dicentis, Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe dicto obedire, non apponentur ſupplicia: vt qui minas contẽpſerunt: experiantur & pœnam? Vtique ciuitas non ſubiicitur bellatoribus, ſi agnouerit ſe oppugnari tormẽtis vacuis, & ſolùm tonitrua edentibus. Adiungendi ferrei globi ſunt, & intra machinas includendi, quorum impetu, & ictu ruant turres, quique demoliantur muros. Comminationes, tormẽta bellica ſunt, verum ſi illis non apponas pœnas, nunquam ſubijcies iniquos homines virtuti, & à peſſimis vijs reuocabis. Dolendum eſt ipſas feras obedire voci hominum, homines tamen non obedire voci Dei, & legum eius. Quoties mecum reputo, delphinos voci hominis paruiſſe, imo pueri. Nam teſte Plinio ad vocem pueri nomine Puteolos: quocũque diei tempore fuiſſet ab eo inclamatus, quamuis occultus, atque abditus, ex imo aduolabat Delphinus, paſtúſque è manu, præbebat aſcenſuro deorſum, receptúmque per magnum æquor ferebat, ſimili modo reuehens pluribus annis, & hominum ſaxea corda cõtemplor: qui ad vocem Dei aures obturant, neque parere, niſi plagis inflictis volũt, in lachrymas ſolutus dico: O ferrea pectora, ô de ſilice ſciſa præcordia hominũ, ô duritiem execrãdam, cur quod ferę præſtant hominibus: & pueris, non pręſtabunt homines Deo ſuo, cum multo præſtantiora beneficia ſint ab eo accepturi, quam puer Puteolos accépit à Delphino? Ille enim ſolùm per mare vexit vbi periculum corporis imminebat, & ad littus reducebat in quo nec meliorem, nec beatiorem vitam inueniebat: quam antea habuerat, At ſi Deus te vocat, & aſcendere cupit ſuper animum tuum, quid quærit, niſi tę ducere per pelagus huius ſeculi, ne medijs inuoluaris fluctibus peccatorum, donec portũ attingas cœleſtis gloriæ, vbi Deo fruẽs angelicam agas vitam? Cur ergo voci Dei nõ parebis? Sed vt obedias obſerua: oracula prophetarum non eſſe ſolùm verba dicta: ſed verba facta, & poſt verba comminatoria ſequenda ſupplicia, ſi verbis nõ obtẽperaueris, eaq; acerbiſſima, & atrociſſima. Hinc Scriptura obdurata hominũ corda adamãtina vocat. Aures ſuas aggrauauerũt, ne au-

Iſa. 57.
Tit. 3.
Simile.
Lib. 9. *c.* 8.

dirent,& cor ſuum poſuerunt,vt adamantem , ait Dominus apud Zachariã. Quid eſt eſſe corda adamantina?Reſpondeat ipſa adamantis natura , Adamas ſolum ſanguine hircino rũpitur,nec aliter quàm recẽti calidoque maceratur. Tu ergo peccator,qui inſtar hirci fœdiſſimi,vitam agis,quamobrem & cum hœdis ad ſiniſtrã conſtituendus, ſi obdurato ſis corde:attende quod ſolet Deus ſanguinem peccatoris haurire, id eſt,acerba adhibere ſupplicia,vt cor illius emolliant,& ipſe reſipiſcat. In huius etiam rei typum apud Leuiticũ,præcipit Dominus,offerri duos hircos pro peccato:quorum alter viuus mittebatur in ſolitudinem , poſtquam poſita vtraque manu ſacerdotis ſuper caput eius, confeſſus fuerat ſacerdos omnes iniquitates filiorum Iſrael,& vniuerſa delicta , atque peccata , alter vero mactabatur pro peccato populi , & eius ſanguis inferebatur intra velum. Quid enim hircus adumbrat,niſi peccatorem,vti diximus?qui tũc viuus euadit cum auditis cõminationibus Domini à ſacerdote , vel in auriculari confeſſione:vel in concionib.ad deſertũ pœnitentię fertur,vt patrata defleat peccata,& pro illis ſatisfaciat.Quòd ſi hæc facere peccator contempſerit:timeat audiens,quòd hircus non petens ſolitudinem,occidebatur, ideſt, peccator nõ ſe ad meliorem frugem conuertens poſt comminatoria verba,acerbiſſimas pœnas daturus eſt.Cuius etiam ſanguis merito infertur intra velũ,vt aſpergat oraculum,quia adamantina hominũ corda æquum eſt,mollia reddantur, vt in eorũ tabulis diuina exarentur pręcepta,effuſionem ſanguinis ante oculos habẽtia, quam Deus è peccatoribus ſolet haurire, illos pœnis afficiens. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro mandato in ea verba , Si non lauero te,non habebis partem mecum. Et reſpondit Petrus,Domine nõ tantũ pedes meos: ſed & manus,& caput. Cur Petrus ſtatim poſt comminationem Domini:quãuis prius dixerat , Non lauabis in æternũ, obtẽperauit?Certe quia agnouerat verba Domini ita eſſe cõminatoria:vt illis pœnam iungat , ſi homo in inobedientia perſiſtat.Quadrat & in Euangeliũ Dominicę vigeſimę ſecũdæ poſt Trinitatem,in hæc verba:Ligatis manibus, & pedibus,mittite eum in tenebras exteriores.Vides enim quo pacto non ſolùm verba dixerit,ſed ſupplicia adhibuerit.Quadrat etiã in Euãgeliũ Dñicę primę Aduẽtus,in ea verba: Tũc videbũt filiũ hominis venientẽ cũ poteſtate magna. Magna proculdubio poteſtas eſt comminationibus , quas peccatores contẽpſerunt, facta attexere:& cruciatus cõiungere. Diſ-

Zach.7. *Pli.li.28. cap.4.* *Leui.16.* *Pro mandato.* *Matt 22.* *Luc.21.* *Pro Dominica 1. Aduentus.*

cant homines non contemnere diuinas comminationes.

¶ Quartò, docet hic locus non eandem cum omnibus eſſe ſeruandam locutionis formam, non eundem conuerſationis, modum ſine diſcrimine exhibendum cunctis. Audis, ſiquidem DEVM optimum maximum, peculiarem imparriri ſuis famulis, & amicis loquendi modum. Ad eos enim ſolũ legimus ſic eſſe locutum, Factus eſt ſermo DOMINI, vel, verbum DOMINI, quod factum eſt, ad iniquos autem, & prauos homines inuenimus DEVM eſſe locutum, vt ad Cain, & Balaam, ſicuti literam diſpungentes diximus. Certe optime inquit Regius Pſaltes, Nimis honorati ſunt amici tui DEVS. Nam ſi familiares regis terræ iure optimo magnifacerent, ſi rex cum illis acturus, non communi ſed peculiari, cæteriſq; incognito vteretur loquendi tropo, dic ſodes, quanti eſt ęſtimãda DOMINI DEI tui regis angelorũ ſingularis cõfabulatio, quã cæteris denegans ſuis ſolũ familiaribus impartitur? Docuit egregiè Diuus Gregorius DEVM vti ad amicos ſuos peculiari ſermone dicẽs. Per ſe quidẽ omnipotẽs DEVS, ſummus videlicet, & incircumſcriptus ſpiritus magnis viris & ſpiritualibus ſpiritualiter loquitur, cum ſpirituali locutione eorũ mentibus indicat & agenda, quæ agãt, & loquẽda, quæ ſciãt. Sic proculdubio loquebatur ad Moſem. Ait enim Scriptura, Loquebatur DOMINVS ad Moſem facie ad faciem hoc eſt, familiariſſimè. Vnde ſequitur, Sicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Audi & rurſum, quod dicat DOMINVS locuturus cum Moſe amico ſuo, Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te: cõſtitueſque terminos populo per circuitum, & dices ad eos, Cauete ne aſcendatis in montem, nec tangatis fines illius. Omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Cur DOMINE interdicis populo ſermonẽ quẽ habiturus es ad Moſem? Vt opinor duo ſemper hominibus ante oculos mentis habenda in hac prohibitione incluſiſti, primum. precioſam eſſe tuam cõuerſationem & minimè concedendam, ſequentibus cõmunem vulgi vitam, tantúmq; elargiendam iis, qui cæteros vitæ integritate antecellunt. Cur peccatores quæruntur, quod non experiuntur, nec inueniũt, dulcedinem illam, de qua inquit Regius Pſaltes, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo? An ignorãnt, non dari conuerſationem diuinam admittentibus mundi, & diaboli conuerſationem? Quis aquam roſaceam, aut quamuis aliam odoriferam mittet, aut reponet in vaſis cænoſis, aut immundis?

Gen. 4. *Num. 2.* *Greg. 2.* *Exod. 19.* *Pſal. 118.*

Quid diuina cōuerſatio eſt: niſi pretioſiſſimum odoramentum. quā qui vel ſummis labijs deguſtat: ſtatim inquit: Anima mea liquefacta eſt: vt Dilectus locutus eſt, Cur ergo Deus illam hominibus inquinatis fœtidis peccatorum ſordibus communem faciet? Pretioſa eſt inquit Diuus Bernardus: conſolatio diuina: & non datur admittentibus alienam: Hinc & Regius Pſaltes ait de famulo Dei: ſub typo Ioſeph: Cum exiret de terra Ægypti: linguam quam non nouerat: audiuit. Quid terra Ægypti eſt? Dicant Diuus Auguſtinus: Remigius, & alij, Terra Ægypti tenebræ: poteſtas diaboli: & peccata ſunt. Exeamus de hac terra: relinquamus peccata: & abiiciamus opera tenebrarum: mundemus corda noſtra: & abluamus ſordes animi aquis maris: pœnitentiam videlicet agētes, hanc enim mare rubrū adumbrat: & poſt hæc linguā Dei: qua ſe ſuis exhibet amicis familiarem: audiemus. Alioquin meminerimus à Domino præceptum: Homo ſiue iumentum tangens montem: in quo confabulor cum amico meo Moſe: lapidibus opprimetur: & confodietur iaculis. Homo videlicet qui veteris hominis inſequitur veſtigia: quiq; cōputret: vt iumentū in ſtercore ſuorum vitiorum: is nō audiet Deum loquentem: ac amicum: & familiarem. Quin potius ſi audire contendat: crepitus lapidum deſideriorū ſuorum irrationabilium erunt impedimento: ne quā diuinæ loquelæ dulcedinem percipiat. Alterum in hac peculiari locutione Domini implicatum eſt, quo pacto diuina bonitas omnem lapidem moueat: vt homines ad ſuam familiaritatem alliciat. Nunquā enim Dominus lætiorem vultū iuſtis oſtēdit: ac pluribus fauoribus proſequitur quā cum viderit alios peccatores à ſe recedere. Solet autem hoc facere: vt ſic ſaltē eos ad inuidiā prouocet. Cum enim Deus peccatorem caſtigare decernit: coram eo extollit iuſtum. Quia enim nouerat diabolum inuidū: commendat iuſtitiam Iob coram eo: q; nō ſit ei ſimilis in terra: Iuſtus inquit: ac timēs Deū. Solēt principes tunc maximè fideles milites diligere: & extollere: cum omnes alios viderint infideles. Vos: ait Chriſtus Apoſtolis: eſtis: qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis: ideo in regeneratione ſedebitis ſuper ſedes, &c. Communis eſt hæc obſeruatio multis Euangeliis. Quadrat primò: in Euangelium. Quinquageſimę: in ea verba: Aſſumpſit duodecim diſcipulos Ieſus: & ait illis ſecreto: Ecce aſcendimus Ieroſolymam: &c Cur ſecreto alloquitur Apoſtolos? Vt doceat non eſſe iniquum habēre familiares amicos: cum quibus peculiari

Can. 5. c. *Pſal. 80.* *Auguſt.* *Remigius* *Exod. 29.* *2. Conſideratio.* *Pro Quinquageſi.*

peculiari agas loquēdi forma. Sic agebat Chriſtus cum Apoſtolis referans ſacramenta agonis ſui. Sed illi quia fortaſſis tunc non peruenerant ad perfectam familiaritatem Christi: ait Sanctus Lucas: Ipſe non intelligebantur: quæ dicebantur & erat verbū iſtud abſconditū: &c. Quadrat & in Euangelium de Trāsfiguratione. Vides enim: quo pacto à cęteris ſegregatis tribus Apoſtolis Petro: Iacobo: & Ioanni transfiguratus multa oſtendit beneuolentiæ ſingularis ſigna. Item aptari poteſt feriæ ſecundæ Reſurrectionis: his nempe verbis: Nonne cor noſtrum ardens erat: dum nobis loqueretur in via? Cur ardens erat cor veſtrum ô Apoſtoli Chriſti conuerſatione? Certe credo: quia vſus tunc fuit ea loquendi forma, qua vti ſolet acturus cum amicis: & familiaribus? Quis enim dubitat eam eſſe vehementer ignitam: & ardentiſſimam. *Pro Transfiguratio.* *Pro fer. 2. Reſurrectionis.*

¶ Quintò obſerua cum multa verba: & non vnum tantū ſint oracula vatis Hoſſeæ: ac ſi vnum tantum eſſet: appellari verbum, *Verbum* inquit: *quod factum eſt ad Hoſſeam.* Cur non ait, Verba quæ facta ſunt? Reſpondes verbum ſumi in preſentiarum pro prophetia. Ita eſt. Id veruntamen quærimus: cur prophetia vocetur verbum quando multa verba complectitur, Myſterium latet: vt opinor. Conſueuit amor leuiora facere onera præceptorum: ſicut contra defectus amoris: ſiue timor ea reddit multo grauiora: quàm ſint. Audi quid dicat Scriptura de Iacob: ſeruiuit pro Rachel ſeptem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Quemadmodum tenuis ventus vela impetens nauis: licet ferro ſit onuſta: facile mouet: & velociſſimè fert: & grandia ſaxa machinis ædificationum quocunque volumus: torquemus: & leuamus: In eundem modum amor machina eſt: & vela: quæ reddunt mandata nobis iniuncta: quàm facillima. Ita corpus pondere: ſicut animus amore fertur: quocunque fertur inquit Diuus Auguſtinus. Ac rurſum: Ad omne opus bonum ducit amor Dei. Contra timor: & defectus amoris parua & leuia reddit magna: & grauia: Quemadmodum Echeuei paruus admodum piſcis cum ſit: ſi carinis adhæreat, naues à curſu retardat, & ſegnius ire facit, quamnis exigua ferat, & exonerata ſit: Sic qui non amat: & timet licet minima imponas ei præcepta: grauia iudicat præ timore: & quod vnum eſt: multiplicat. Præcepit Deus primis parentibus ſolum comederent de ligno ſciētiæ boni & mali. Vide autē vt fœmina vnū præceptū multiplex *Gen. 29.* *Simile.* *Aug. li. 11 de ciuit. Dei. c. 28.* *Simile*

faciat, dicens ſerpenti, Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud. Quādo dic fœmina, Deus iuſſit, ne tangeretis lignum ſcientię? Solum comedere interdixit, non tangere. Certè quia non amore, ſed timore potius mortis legem ſeruandam iudicaſti, ex vno duo mandata feciſti. Vtinam dilexiſſes Deum magis, quam timuiſſes, tunc enim dilectio, & ſi multa præcepiſſet, & grauia, leuia, & pauca indicare impuliſſet. Ignoraſti mulier, quid petat Spiritus ille ſupernus ab Sponſa ſua? nempe labia velut vitta coccinea? Ita enim poſtea dixit in Canticis, Sicut vitta coccinea labia tua. Quod eſt munus vittæ? Ligare, & cingere, vt pauciora, & tolerabiliora videātur, quæ cingimus. Faſcem enim lignorū anteaquā cingulo, vel funiculo connexa ſint, & plura videntur eſſe, & grauiora, quàm quis ferre queat. Quid dilectio eſt? Reſpondeat Apoſtolus, Super omnia charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Igitur ſi vinculum charitatis eſt hoc vinculū in labiis noſtris ſit. Vnde & merito vittā coccineā labia ſuę ſpōſę Deus appellat, quia illa verbis colligit, & conſtringit, quæ ſibi præcipiuntur, non autem laxat, & explicat. Vide an labia Regis Pſaltis vitta fuerint coccinea. Quomodo, inquit, dilexi legem tuā Domine. Nunquid non ſexcentæ tredecim leges erant, quas ſeruare tenebaris bone rex? Cur ergo legē vocas 613 præcepta? Quoniā dilexi legē tuā Domine. Ac ſi apertius dicat: Dilectione velut vitta coccinea præcepta alligo: vt facilius feram, & pauciora iudicem. Amor eſt machina: qua ſine magno labore, quæ alias grauia eſſent: leuo ad extruendum ſpirituale ædificium. Charitas pro velis mihi eſt: vt non tardo curſu: & ſegniter applicem ad portum. Vide etiam quo pacto vates Hoſſeas multa, quæ in toto hoc vaticinio pręcipit Dominus quaſi vnum ſit, verbum appellat: non verba. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium Pentecoſtes: in ea verba. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & qui non diligit: ſermones meos non ſeruat. Ac ſi explicatius dixiſſet, Sermones ſunt: & leges his, qui non diligunt me, qui vero diligit: ſermonem meum ſeruabit, id eſt, multos ſermones: vnicū ſermonem: & leuem reputabit. Quadrat & in feſtum ſancti Iacobi: & diui Ioannis ante portam Latinam: in ea verba Aſſertoris noſtri: Poteſtis bibere Calicem: quem ego bibiturus ſum? Quid hoc Domine? Calicem vocas grauiſſimum: & acerbiſſimum tuæ Crucis: & mortis agonem? O quam magnus eſſet Calix: qui hauriri: & potari non poſſet vigintis horis

Gen. 3. *Cant. 3.* *Simile.* *Col. 3.* *Pſal. 118.* *Pro Pentecoſte.* *Ioh. c. 14.* *Pro feſto S. Iacobi.*

horis. Quid ſi interuallo triginta trium annorum ſemper eſſet ori bibentis appoſitus, vt totus hauriretur? Pientiſſime Ieſu, quid tota vita tua fuit, niſi atrociſſima Crux? Quot cõtumelias: quot iniurias: quot egeſtatis: & laboris incommoda pertuliſti? Ad hæc, quis expendere queat immenſitatem cruciatuum, & tormentorum tuorum quam in patibulo Crucis paſſus es? Et hæc omnia calicem vocas? Non ſic Regius Pſaltes, ſed ſpiritu longe ante præuidens: vaſtiſſimũ: & ſæuiſſimũ mare appellat: Veni in altitudinẽ maris: & tẽpeſtas demerſit me: infixus ſum in limo profundi: &c. Cur ergo tu modo mare vocas calicem? Certe docuiſti nunc nos: quid efficiat dilectio, quantaque ſit vis amoris. Hic te compulit, vt quaſi parũ pro hominibus ſit paſſurus: vocare, quod mare eſt: calicem, & ſatis occultè: & acutè ſignificaſti: quid leue: & facilè reddit quicquid præceperis: etiam mortem exquiſitis tormentis inflictam ferre: amor videlicet. Inſere igitur noſtris pectoribus amorem tui ſancti nominis: vt quicquid pro te tulerimus: & quicquid præceperis: calicem vocemus, cuius potu hauſtu facilius eſt. *Pſal. 68.*

¶ Sextò: *Ad Hoſſeam: filium Beeri.* Nõ temerè: & ſine cauſa explicat ſpiritus ille cœleſtis: quiſnam fuerit pater vatis Hoſſeæ: nempe *Beeri.* Multa hic inuenies implicata: Primum vt probe cognoſcas, quis fuerit hic vates. Si enim non appoſuiſſet patrem eius: fortaſſis quis ſuſpicaretur potentia deceptus: ac nobilitate: generiſque amplitudine: hunc Hoſſeam eſſe: qui rex fuit vltimus in Iſrael. Potentia enim maiorum: ſplendor: diuitiæ: atque alia id genus mortalium hominum oculos rapere ſolent: vt in aliquem conferant beneficia. Secus autem Deus optimus maximus: pauperes: & deſpectos ſuis dotibus ſolet cumulare. Hinc: relicto rege: hominem inferioris ſortis ad donum euehit prophetiæ. Videte fratres: ait Apoſtolus, vocationem veſtram: quia non multi potentes: non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi: elegit Deus: vt fortia quæque confundat: vt non glorietur omnis caro. Carnem igitur ſequuntur: qui ad dona viros eligunt diuitiis inſignes: & maiorum geſtis conſpicuos. Ne igitur glorietur caro: ſed ſpiritus: Deum imitantes: ad reponenda dona deſpectos homines eligamus. Cæci Phariſæi à Deo nobilitatem eſſe præferendam iudicabant: humileſque cõtẽnendos. Fallebantur tamẽ: dicentes: Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum? ſed turba hæc: quæ non nouit legem. O cæcitatẽ Phariſæorũ deplorandam, Erratis ô ſtulti: *1. Cor. 1.*

ſi præponendã à Dño nobilitatem ſanguinis creditis. Ecce relinquitur rex Hoſſeas:& priuatus homo creatur vates. Nõ ne in paruiſſimis conchis inueniuntur pretioſa margarita: non autem in Cete grãdibus? Nonne balſamum pretioſiſſimũ exigua reddunt arbuſta: non autem cedri libani? Nõne in conuiuio Ioſeph:ferculum minimi Beniamin auctum eſt quintuplo:præ omnium maiorum fratrum ferculis?Margarita ergo pretioſa:hoc eſt:diuina dona quæramus crebro in hominibus extremæ claſſis iuxta vulgi opinionem. Hi enim cum Beniamin ſolent:à Deo accipere multo plura : & digniora:quam illi:quos mũdus indicat eſſe maiores. Sed quo tendunt hæc omnia fratres mihi? Ne infirmos : & minores deſpiciamus.Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium Sancti Michaelis : in ea verba Mat.18.Aduocãs Ieſus paruulũ: ſtatuit in medio eorum.Locus medius dignior eſt:& præſtãtior: atque hunc ſolet Deus deferre minimis iuxta mundi iudicia:nõn autem maximis.

Simile.

Gen.43.

Profeſto S. Michaelis.

¶Septimò, *Ad Hoſſeam filiũ Beeri.* Obſerua:crebro inueniri in Scriptura attexta nomina patrũ cum nominibus filiorũ: causã adhibuimus : ne nominis multiplicitate deciperemur vti nuper diximus de Hoſſea vate Hoſſea rege Iſrael. Rem tamẽ hãc altius mihi cõſiderãti:nõnulla vltra hoc ſe offerũt obſeruatione digniſſima.Primũ:probi parẽtes:& iuſti attexũtur cum nominibus filiorũ:vt alliciãtur filij exẽplo ſuorum maiorũ ad imitandã eorum probitatem, patrioſq; cõmendandos referant mores.Sic dum apud Lucã Ioãnis meminit Scriptura:apponit:filiũ eſſe Zachariæ,qui iuſtus fuerat corã Domino i.ſanctiſſimus.Placet enim viris doctis:hũc loquendi tropũ eſſe Hebraiſmũ,ſicut apud Geneſim Nẽbrot dicitur robuſtus venator corã Domino.i.maximus venator : cum enim careant Hebræi ſuperlatiuis:hoc Ablatiuo, *Coram Domino*:explicant Superlatiui ſignificationẽ. In eundẽ modũ dicitur Zacharias iuſtus ante Deũ:id eſt,iuſtiſſimus.Sed ad obſeruationẽ redeamus.Rationi conſentaneũ eſt:filios ſemper eſſe præcinctos ad inſequenda veſtigia integritatis ſuorum maiorum.Et quemadmodum Iacob oues duxit ad ſolitudinẽ : & virgas decorticatas poſuit in canalibus aquæ vt virgarum varietate conſpecta fœdus ederent colore varios , & maculoſos:In eundem modũ debẽt filij:ſuorũ maiorum egregia geſta, decorticare:eorũque contẽplatione accendi:vt eorum facta ad paternam imitationem varijs virtutibus ſplendeant. Audite me inquit Iſaias : qui ſequimini : quod

Pro.1. dominica aduentus.

Gen.10.

Gen.30.

iuſtum

iuſtum eſt,& quæritis Dominum, Attendite ad petram vnde ſciſi eſtis,& ad cauernam laci,de qua præciſi eſtis. Attendite ad Abraham patrem veſtrum, & ad Saram, quæ peperit vos, &c. Quid aliud intendit his verbis vates ſacer Iſaias, quam exhortari filios Iſrael ad imitandam fidem patris ſui Abraham, & puritatem matris Saræ? Vnde egregia,& venuſtiſſima ſimilitudine vocat Abrahamum petram, propter fidei firmitatem,& obedientiam ſtupendam. Nullo enim vento filialis amoris,aut patriæ,aut cognationis motus eſt,vt non obediret Deo dicenti, Egredere de terra tua,& cognatione tua,&c. Ac rurſum, Tolle filium tuum vnigenitum,& offeres eum in holocauſtum,&c. Ait igitur. Attendite ad petram, vnde exciſi eſtis. Quænam eſt hæc petra? Smaragdus pretioſus, vel inæſtimabile margaritum, quo cœlum eſt exornandum, ſic enim in Apoc. ait D. Ioannes. Cœlum his lapidibus pretioſis eſſe decoratum. Ac ſi apertiùs dixiſſet Iſaias, Cauete,ne vos ſitis lateres viles, ſanguine peccatorum madentes, de quibus ait Dominus Ezechiele, Sume tibi laterē, & deſcribes in eo ciuitatem Ieruſalem, & ordinabis aduerſus eam obſidionem,&c. Quid hic later adumbrat, niſi filios Iſrael? quibus probro vertit, non eſſe ſmaragdum exciſum ab Abrahamo, dignum cœleſti ædificio,ſed laterem perpetuò bello in inferno deuaſtādum, & conterendum? Dedecet enim filios à probitate degenerare parentum. Non ſic vates Hoſſeas,non ſic, ſed ſtetit inſequendis ſui patris veſtigiis. Si enim Beeri, quia Deo gratus exiſtit, dono eſt honoratus prophetiæ, etiam filius Hoſſeas idem à Domino obtinuit donum,& fortaſſis multo locupletiùs,& exuberantius. Boni enim filij eſt, non ſolum maiorum æmulari candorem, verùm & eorum virtutes propria vincere virtute. Beeri enim non extant oracula,ſicut Hoſſeæ. Nec huius rei aliam poſſum inuenire cauſam, quàm quod fortaſſis digniora erant hominum memoria, & luculentiora vaticinia Hoſſeæ vaticiniis Beeri. Quòd ſi rurſum quæras: Cur digniora vaticinia Hoſſeæ? Reſpondeo, quia fortaſſis eius merita maiora. Quòd ſi obiicias dona gratiarum non dari à Deo pro meritis, quia gratia omne debitum excludit, vt inquit D. Thomas,& eſt concors ſententia omnium ſanctorum patrum, vnde & Aſſertor noſter monuit, peccatores damnatos in gehēnam dicturos Domine. Nōnne in nomine tuo prophetauimus? Reſpondemus ex eodem D. Thomas per paucis; vt multa, quæ hic dici poterant, mittamus; bona opera 1.2.q.111 ar. 1 ad 2 Mat. 7. 1.2 qua 177 ar. 1. ad 1.

niqui

non mereri gratiam aliquam directè, nihil tamen obſtat, ꝙ indirectè ſint adiumento ad gratiam obtinendam. Hinc & 2.2.q.Ar.4. rurſus D. Thom eiuſque fidelis commentator Caietanus, quærentes. Vtrùm bonitas motum requiratur, ad prophetiam, licet dicant hominem peccato mortali irretitum poſſe donum habere prophetię, non omnino reiiciũt quaſi ſuperuacaneam morum puritatem, imò aſſerunt, ſi conſideremus morum candorem ſecundum paſſiones animæ, & actiones Simile exteriores, impediri hominem à dono prophetiæ, per morum malitiam. Sed de his ſatis, & ad lapidem à nobis motum redeamus. Quemadmodum flumina quamuis in principio parua ſint, & piſces non producant, quia tamen acceſſu gurgitum, & aquarum creſcunt, poſtea quo longius labuntur, pluribus piſcibus abundant, In eundem modum homines, Simile qui quaſi aqua dilabuntur, vt inquit Scriptura, quo plura imbibunt, & præclariora maiorum facta, debent magis ſplẽdere virtutibus. Et quemadmodum inuictiſſimus Carolus eius nominis V. Imperator, hunc titulum præfecit ſuis ſtemmatibus, PLVS VLTRA, quia vltra valuas Herculeas, pluſquàm ſui progenitores, Indos debellans, ditionem, & imperium ſuum extendit, Sic & nos vltra parentum noſtrorum Cic. in oratio. cõtra Catilinam. probitatem progrediamur, dicentes cum illo eloquentiæ fonte, Cicerone, Ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ, pudeatque, nos tenebras criminum obfundere ſplendori progenitorum noſtrorum. Dent etiam pro virili operam parentes, vt poſteris ſint virtutibus exemplum, non vitiorum, alioquin eos comprehendet imprecatio Regij Pſal- Pſal.108. tis, In memoriam redeat iniquitas patrum eius, & peccatum matris eius non deleatur. Nouerintque progenitores, acta ſua non parum habere momenti, vt ad ſui imitationem poſteros alliciant. Hinc de Zacharia rege filio Ieroboam dici- 4.Re.15. tur, Fecit Zacharias, quod malum eſt coram Domino, ſicut fecerant patres eius, non receſſit à peccatis Ieroboam. O lamentandam hominum ſortem, quàm faciles ſunt ad amplectenda paternæ iniquitatis exempla, contra vero quàm deſides: vt in eorũ geſta illuſtria incumbant. Non ſic viuamus fratres mei, ſed ſi prauos mores paternos nouerimus, auertamus oculos, ne imitemur, ſcientes, ꝙ ſi eos imitati fuerimus, vltra noſtram damnationem, maiorum in inferno, ſi iam deceſſerint, fore cruciatus acerbiores ob iniquitatis exemplum, quo poſteris dederunt. Quis hoc audiens quamuis ſilicea

ſilicea habeat præcordia, non ſe abſtinebit ab imitatione paterni peccati, dicens: Nolo progenitoribus meis pœnas inferorum augere? Contra vero, ſi recte vixerunt maiores noſtri, eos nobis proponamus ante oculos mentis imitandos, vt nonnihil voluptatis, & gloriæ, ſi in cœleſti regno ſunt: percipiant. Certum enim eſt, huiuſmodi imitatione augeri gloriam eorum. Quis namque maiores natu geſtis: & virtutibus inſignes: vt ſe illis gratum ſaltem exhibeat: non ſtudebit: quoquo valeat modo: maiori eos perfundere alacritate? Quadrat hæc obſeruatio in Euangelia attexentia nomina filiorum cum nominibus maiorum, vt Euangelium Dominicæ quartæ Aduentus, in ea verba, Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ. Cur filius Zachariæ eſſe perhibetur Ioannes? Proculdubio, vt patrios retuliſſe mores agnoſcamus: imò & multò ſanctiorem fuiſſe Ioannē patre. Nam Zacharias propheta: Ioannes plusquàm propheta. Zacharias homo iuſtus, Ioannes autem angelus vocatur. Hic enim eſt: de quo ſcriptum eſt, Ecce mitto angelum meum: &c. Quadrat etiam in Euangelia Annuntiationis: & Natiuitatis Diuæ Virginis, & Ieſu Chriſti. Ibi enim ponitur: Ioſeph fuiſſe de domo Dauid. Ac rurſum, filij Dauid, filij Abraham. Cur patres cum filiis ſcribuntur? Inter alia: vt agnoſcas, an filij tales extiterint: quales patres. Ad hæc: venuſte aptari poteſt Dominicæ quintæ quadrageſimæ. Si filij: inquit Aſſertor noſter: Abrahæ eſtis, opera Abrahę facite. Decet enim filios, puros hæreditare maiorum mores.

Pro Dominica 4. Aduētus.

Pro Annūciatione, Natiuitate Virginis almæ, & Chriſti. Pro Dominica de paſsione.

¶ Octauò, *Filium Beeri.* Docet: honorandos eſſe homines nominibus ſuorum maiorum, ſi rebus geſtis extiterint præclari. Si quem nominamus aut eius mentio fit, & progenitores illius bonum de ſe ſpecimen præbuerunt: non pigeat eos in memoriam hominum reuocare. Sic apud Tobiam Raguel reuocabat, dicens: Benedictio ſit tibi fili mi, quia boni, & optimi viri filius es. Nam ſi homines guſtantes fructum dulcem: & palato ſuauem: ſtatim arborem commendant: & terram: quæ illum profert: & ſcire cupiunt eius nomen: quantò magis debent homines, deſiderare ſcire nomina parentum: ex quibus viri aliqua virtute præſtantes orti ſunt: quando parentes non aliud ſunt: quam arbor nobiliſſima: & Dei agricultoris plantatio pretioſiſſima: duobus conſtans ramis: viro ſcilicet, & fœmina ferentibus fructum Deo, & hominibus ſuauiſſimum, filios nempe integritate morum fulgentes. Viderat Saul, Dauid ingenti animi fortitudine viciſſe

Tob. 7.

Simile

1. Re. 17.

viciſſe Philiſtæũ,& ſtatim quæſiuit ab Abner, an cognoſceret eius progenitores, nec quieuit donec ab ipſo Dauide de certamine reuertente quæſiuit, De qua ſtirpe es ô Adoleſcẽs? Qui continuò & patrem,& patriam pandit,dicẽs, Filius ſerui tui Iſai Betlehemitæ ego ſum. Sed dolendum eſt, & ſine multis lachrymis dicere non poſſum, nonnullos inuenies; vtinam autem & multi non eſſent,qui dedecus, & ignominiam parentum:licet abditiſſima ſit,ex ipſis viſceribus hauriunt terræ,ſi eorum filium audiunt commẽdari,vt eius honori notam inurant. Hi ſimiles ſunt ceruis:qui ſuo ſpiritu è terræ cauernis ſerpentes, & viperas extrahunt, laniunt; & mandũt. Spiritu enim diabolico crimina iamdudum ſopita; & ab hominum memoria abolita ſuis comedunt dentibus: & linguis. Sed quid dico hos maledicos conferens cum ceruis? Multò peiores ſunt. Nam ceruis hauſtum viperinum venenum non nocet:ſed cõfert ad ſalutem: detractores autem crebro veneno alieni dedecoris ſuas animas interficiũt. Quis enim non videat, grauius offendere Deum optimum maximum:& animos auditorũ:eos:qui aliena flagitia apertè dicunt,quàm eos,qui commiſerunt? Vtinam iſti homines effrænes ſecum reputarent, quid Dominus voluerit apud Deuteronomium ſignificare præcipiens, Quando obſederis ciuitatem, vt expugnes eam, non ſuccides arbores: de quibus veſci poteſt: nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam lignum eſt, & nõ homo:nec poteſt bellantium contra te augere numerum. Quid arbores iſtæ fructiferæ adumbrant, niſi homines coniugij legibus addictos? Matrimonium enim: vti diximus,arbor nobiliſſima eſt,& ita matrimonium vocat Guillelmus Pariſienſis, agens de hoc ſacramento. Has arbores,ſi prolem commendabilem protulerunt:is enim eſt arborum fructus: nequaquam decet ſecuribus linguarum vaſtare,denudaréque earum obſcura facta, quando fructus veſci poteſt:hoc eſt:fili imitandi, quod probi ſunt. Atque vt Dominus ad huius rei obſeruationem animo noſtros inducat: attende: quam ſubiungat rationem: Quoniam huiuſcemodi arbores non pugnant contra te. Certè iniuſtum eſt:aduerſus eum hominem bellum gerere: qui tibi non nocet. Maiores alicuius iam deceſſerunt: cur mortuos lancea tuæ linguæ impetes? An ignoras homines detegentes mortuorum crimina crũdeliores feris iudicari? Crebro enim feræ mortuis parcunt:quoniã ſibi nihil damni inferre poſſunt. Cur igitur tu, feris immanior:in eum:qui te lædere

Simile.
Plin. li. 18. c. 9 fine.
Deut. 20.
Guilielm. Pariſienſis.

lædere non poteſt:rabido ore deſæuis:O immanitatem vincentem ſæuitiam Hyrcanæ tigridis.Lege ſcripturæ ſacrę volumina: & diſces quando alicuius parentes ſunt in memoriam reuocandi, nempe cum dote aliqua eximia ſunt exornati,Quære à Diuo Hieronymo: quando parentes: aut aui ponuntur in titulis prophetarum? Et reſpondet: Quãdo prophetiæ dono ſplenduerunt:ſin autem,ſilentio pręmittuntur. Quorſum hoc? Vt diſcas homines honorare ſuorum maiorum dotibus: &c. Quadrat obſeruatio in Euangelia præcedentis obſeruationis:nos aptare omittimus, quoniam quiſque facilè aptare poteſt. *Pro Euangelijs præcedentis obſeruationis.*

In diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiam regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael.

¶ Vt optime inquit Cyrillus multis in locis, quando locum aliquem in Scripturis rectè intelligere volumus, tria diligenter ſunt conſideranda. Tempus quando ſcriptũ eſt: quod dicitur: perſona, quæ dicit: vel per quam: vel de qua dicitur: & res propter quam, aut de qua ſcribitur. Sic enim abſque errore ſenſum verũ poterimus inueſtigare.Ob ignorantiam temporis Hymenæus: & Alexander putauerunt iam factam eſſe reſurrectionem: vt tradit Apoſtolus in ea: quæ extat ad Timotheum Epiſtola. Perſonam eſſe cognoſcendam:de qua ſermo eſt:optimè ſignificauit eunuchus reginæ Candacis: dicens Philippo, Quæſo Domine, de quo propheta loquitur de ſe,an de alio? Diuus etiam Paulus volens perſonam Saluatoris intelligi, inquit, In quem dicuntur hæc:de alia tribu eſt:manifeſtum eſt,quòd de Iuda ortus eſt Dominus.Quod autem rei notitia neceſſario requiratur, inde diſcemus:quòd res: quæ de Saluatore ſcribuntur: verbi cauſa,Ecce virgo concipiet. Et ſicut ouis ductus eſt ad occiſionem, ad neminem ſanctorum referri poſſunt:quare ad Chriſtum propriè referuntur. Hanc etiam ob cauſam egregiè inquit Diuus Chryſoſtomus Homi.5.de Ozia, omnibus prophetis mos eſt:regum tempore exprimere. Atque Diuus Hieronymus Iſai.1.ait, In titulis prophetarum commemorantur Perſona, verbi gratia Iſaias,aut Ieremias. Cauſa, vt Hebræorum vitia reſecet, aut aliquid prænuntiet, aut vt mœrentem populum conſoletur. Tempus,ſub quibus regibus prophetiam ediderit:vt,Viſio Iſaiæ filij Amos:quam vidit ſuper Iudam,& Ieruſalem:in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz Ezechiæ,regum Iuda.Demum:vt multos alios Doctores ingenio,& literis præſtantes miſſos faciam, Chriſtianus Druthmerus

Cyrillus lib. 5.Theſauri. c.2. & li. 9. c.4.10. & 3. — *2.Thi.3.* — *Acto.8.* — *Ad Heb.* — *Iſai.7.&53.* — *Chryſo.* — *Hierony.*

Druthmerus apud Matthæum, in Procemio ait: In omnium librorum principiis tria quærenda ſunt. Tempus: Locus: Perſona. Hinc & vates Hoſſeas in hoc titulo hæc tria complectitur, Tempus, locum, & Perſonas: ad quas ſcribitur Prophetia, dicens, *In diebus Oziæ, Ioatham, Achaz &c.*

Chriſtian. Druthm.erus.

¶ Non eſt præterea ſilentio prætermittendum: cur vates Hoſſeas hac vtatur loquendi forma: Fuit in diebus: ſiue tempore horum, aut illorum regum: qua & alij vtuntur vates: non autem hac, Hoc, vel illo anno egreſſionis filiorum Iſrael de Ægypto, Hoc vel illo anno ab orbe condito: in quẽ modum Hebræi ſupputare conſueuerunt. Legimus vtique Numer. 1. Tempus ſupputari ab egreſſione filiorum Iſrael de terra Ægypti. Anno altero, inquit Scriptura, egreſſionis filiorum Iſrael de Ægypto. Atque 3. Regum cap. 6. referens Scriptura, quo tempore cœpit Salomon ædificare templum, in hunc modum inquit: Quadringenteſimo, & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Ægypti: in anno quarto menſe Ziro: ipſe eſt menſis ſecundus regni Salomonis ſuper Iſrael, ædificare cœpit domum Domino. Atqui ſi diuini vates in hoc maximè ſtudium incumbunt: vt ædificẽt Deo viuenti templum ſpirituale: quale homines eſſe debent: iuxta verbum Apoſtoli: Templum Dei ſanctum eſt: quod eſtis vos: cur, hoc ſupputandi ordine relicto; regia ſolum attexuntur tempora? Reſpondemus: Deum optimum maximum voluiſſe: nos eſſe admonitos hac locutionis forma: oracula prophetarum eſſe maximè memoriæ commendanda: ac frequenti commemoratione repetenda: ne vnquam memoria excidant. Omnibus enim perſpicuum eſt: regum memoriam, & communis, & diutius cõſtare: atque in ore hominum magis verſari, quàm aliam temporis ſupputationem: cum reges eorumque geſta frequentiſſimè in ore hominum verſentur. Etenim promptius eſt, quo rege: quàm quo anno: quoué tempore quid acciderit. Si quæram. Quis rex expugnauit Toletum? Statim reſpondebis, Illefonſus. Quis Hiſpalim? Ferdinandus. Qui reges primum obtinuerunt Indos occidentales? Nullus Hiſpanæ incola ignorat fuiſſe Catholicos reges Ferdinandum, & Eliſabeth. Verùm ſi quæram: Quonã anno à natiuitate Aſſertoris noſtri? Dices: Non memini. Ad hæc vaticiniis regum tempora attexuntur, vt eorum rationes ad reges ipſos: atque ad regnorum negotia præcipuè pertinere cognoſcamus.

Num. 1. 3. Reg. 6.

Item obſeruandum eſt: quo loquendi tropo hic vſus eſt noſter

noſter vates, nempe: *In diebus Oziæ, Ioatham, &c.* Non ait, in tempore, ſiue temporibus Oziæ: Ioatham. Quorſum potius ait: *In diebus* quàm in tempore? Reſpondebit aliquis ſciolus, vulgâre eſſe in ſacris Bibliis diem ſumi pro tempore. *D. Hiero.* Teſtes ſunt Diuus Hieronymus, capit. 19. Iſaiæ, expendens hæc verba, In die illa erit altare Domini in medio terræ. Vbi ait, Diem autem pro tempore accipe. Et Diuus Auguſtinus *D. Aug.* libro ſecundo contra Manichæos, capite 5. de 1. capite Geneſeos. Et qui linguam Hebraicam, vel ſummis labijs deguſtauerit, quaſi alta myſteria, nimiumque retruſa reſerans dicet, nos ſuperuacaneam excitaſſe quæſtionem ob ignorantiam ſignificationis vnius voculæ Iom, quæ Hebraica eſt, & Latine ſonat diem: interdū naturalem viginti quatuor horarum, vt Geneſeos cap. 1. Factum eſt veſpere: & mane dies vnus. *Gene. 1.* Interdum lationem ſolis ſuper terram ſecundum quod aliud eſt dies, aliud nox: in quem modum eodem ca. 1. Geneſeos dicitur, Vocauitque Deus lucem diem. Quòd ſi in numero multitudinis dicas: iomim, hoc eſt, dies, tūc ſignificat annos etiam: & tempus: vt docet Pagninus in ſuo theſauro linguæ ſanctæ. Hic ergo iuxta dictam ſignificationem: idem eſt dicere, *In diebus*: ac ſi dicas, In tēpore, ſiue tēporibus Oziæ, Ioatham. Sunt qui propius ſcopum attigiſſe videntur, dicentes, hoc loco dies pro temporibus vſurpari, ea figura, quam Græci metonimiam vocant. Conſtant namque tempora diebus potiſſimum, ex diebus enim menſes, atque anni conficiuntur. Verum his omnibus non videtur nodus explicatus. Quærimus enim, cur, cum dicere potuiſſet: In temporibus, metonymico tropo vtens dixerit, *In diebus*: Dicere enim id temere & inconſulto accidiſſe, alienum proculdubio à ratione eſt. Habent namque in ſacris literis figuratæ locutiones præter ſuos ſales nonnihil ſemper myſterij. Sed hoc in obſeruationibus ad mores ſpectantibus diſcutiemus.

D. Chryſ.
Gregor.
Hieron.
In proœ.
Ezechie.

¶ *In diebus Oziæ Ioatham*, Quoniā verbū Domini egimus ſolùm factum eſſe in tempore Oziæ, Ioatham, conſequitur veram eſſe ſententiam Sanctorum Patrum aſſerentium: Prophetas ſacros non ſemper diuino numine eſſe afflatos, neque ſine intermiſſione tēporis ſua oracula edidiſſe, ſed aliquando prophetiæ donū habebant, aliquando eo carebant. Ita Chryſoſtomus in c. 2. Iſaiæ: & D. Greg. Homil. 1. in Ezechielem: cuius verba ſunt, Spiritus propheticus neque ſemper, neq; eodem modo animum tangit. D. etiam Hieron...

In prophetis ſubinde additur. Factus eſt ſermo domini: quia
Ioan.1. ob humanã fragilitatem,& vitę huius neceſſitates interdum
prophetiæ ſpiritus recedebat ab eis. Propterea Ioannes Baptiſta loquitur: Super quem videris Spiritum ſanctũ in ſpecie columbæ deſcendentẽ,& manentem in eo, ipſe eſt. Nunquam enim eſſet propriũ Chriſto, quòd additur: & manentẽ in eo, niſi ab alijs nonnunquam recederet. Hæc Diuus Hieronymus. *In diebus Oziæ Ioathum:* Si tempora quibus reges
4.Reg.15 iſti regni ſunt potiti, diſquiramus eos cẽtum & tredecim an-
4 Reg.19. nis regnaſſe. Nam iuxta Regum hiſtoriam Ozias qui & A-
4.Re.18. zarias dicitur regnauit ſuper Iudam annis. 52. poſt hunc filius eius Ioatham annis. 16. poſt quem Achaz etiam annis. 16. Deinde Ezechias filius Achaz annis. 29. qui anni ſi coniungantur: ſunt. 113. Videtur autem difficile creditu vixiſſe
Rupertus Hoſſeam tot annis: atque tot regum tempore prophetaſſe.
Tuitienſis Reſpondent nonnulli, vatem Hoſſeam ſolum attigiſſe extremos annos Ieroboam: filij Ioas regis Iſrael, qui regnante Ozia in Iuda: iam regnauerat. 27. annis, & primos annos regni Ezechiæ Sic enim exorditur eius prophetia, Voca, enim exorditur eius prophetia: Voca nomẽ eius Iezrael, quoniam adhuc modicũ: & viſitabo ſanguinem Iezrael ſuper domum Hoc autem fere continuo poſt mortem eiuſdem Ieroboam completum eſt: quia ſuccedens illi filius eius Zacharias regnauit tantum ſex menſibus: & percuſſit atque interfecit eũ Sellum, regnauitque pro eo. In quem modum ſi horum regum tempora computes, nõdum quinquaginta annis Hoſſeam prophetaſſe comperies Hebræi tamen non negãt tanto tempore Hoſſeam vixiſſe, quinimo arbitrantur longiſſimam attigiſſe ſenectam. Quam Hebræorum ſententiam videtur amplecti Diuus Hieronymus. Ait quippe, Hoſſeam prophetam,& ante captiuitatem Iſraël: & poſt captiuitatem ius vaticinatum, & tam vicinam: quam præſentem: & præteritam vidiſſe,& denuntiaſſe venturam & luxiſſe ingruentem: & in emendationem Iudæ retexuiſſe præterita, *In diebus Oziæ* Quis qualiſque fuit hic rex: & cæteri, qui ſequũtur,
2.Par 26 reſpõdeat tibi Scriptura: Sedecim, inquit, annorũ erat Ozias, cum regnare cœpiſſet,& quinquaginta duobus annis regnauit in Ieruſalem. Fecitque quod erat rectum in oculis Domini iuxta omnia: quæ fecerat Amaſias pater eius & exquiſiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis deũ, cũq; requireret Dominũ, direxit eũ in omnibus, &c.
2.Par.27 *Ioatham* filius Oziæ fecit etiã quod rectũ erat corã Domino, iuxta

iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, corroboratusq́; eſt, eò ꝙ direxiſſet vias ſuas corã Domino Deo ſuo. *Achaz* Viginti annorũ erat: cum regnare cœpiſſet: & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem. Non fecit rectum in conſpectu Domini ſicut Dauid pater eius, ſed ambulauit in vijs regum Iſraël, inſuper & ſtatuas fudit Baalim, &c. Per lege totũ caput. 28. 2. lib. Paralip & inuenies *Achaz* iſtum multis fuiſſe peccatis irretitum, ac propterea non ſolum ipſum: verũ & eius populum fuiſſe punitum. Nam vndecimo anno regni eius decẽ tribus, quæ appellabantur Iſraël, captæ ſunt à Salmanaſar rege Chaldæorum, & in Medorum montibus collocatæ. *Ezechias* quoque fecit, inquit Scriptura: quod erat placitum coram Domino iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius. *Et in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael.* Aſſignatur pater regis Ieroboam, nẽpe Ioſias, ne quis decipiatur credens fuiſſe hunc Ieroboam, qui fecit vitulos aureos Is enim filius fuit Nabath, vt Regum tradit hiſtoria, hic autem filius Ioas, iniquus veruntamen, & quemadmodum nomine cõuenit cum altero Ieroboam execrando, ita & moribus non diſſimilis. Vnde de eo inquit Scriptura, Fecit Ieroboã filius Ioas, quod malum eſt coram Domino, non receſſit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Iſrael. Deinum perſpicuum eſt, ſi Hoſſeas tempore dictorũ regum prophetauit, fuiſſe eius contemporaneos Iſaiam, Iohelem, Amos, Abdiam, Ionam, & Micheam. Quod obſeruandum duximus vt agnoſcas quantum optauerit Deus huius gentis conuerſionem, quando non vnum, aut alterum, ſed plures ad eam miſit prophetas, & diſcas execrabiles eſſe reges iſtos eorumque populum, & ſatis commeritas ſuſtinuiſſe pœnas, ſi quidem tot comminationibus non reſipuerunt.

2. Par. 28. *4. Re. 13.* *4. Re. 14.*

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

IN *diebus Oziæ: Ioathã, &c.* Innumerata ad morum cõpoſitionem ſub his verbis latent. Nos nũ omnia ſed aliqua enodemus: ne faſtidium prolixitas pariat Primò, hac locutionis forma: *In diebus Oziæ. Ioatham, &c.* vti literam diſpungẽtes diximus, voluit Deus nos admonitos: diuina oracula eſſe maximè memoriæ commendanda, ac frequẽti cõmemoratione repetenda: ne vnquam memoria excidãt. Cõtinent enim prophetiæ diuina mandata, quidque Deo gratũ ſit, & quid ingratum: ac propterea: vt illi placeamus, debemus

mus ſemper illas ante oculos mentis habere. Quemadmo-
Simile. dum qui ſortiti ſunt aciem oculorum obtuſam, ſemper ſe-
cum afferunt ſpecilla, vt oculis ſuperponentes clarius cer-
nant,& exactius res cognoſcant. Sic & nos, ne nos pręcipite-
demus in voragines inexplicabiles peccatorum, & in acer-
biſſima ſupplicia quæ Deus per prophetas ſuos cōminatur,
debemus ante oculos mentis oracula prophetarum geſtare.
Et ſicut ſpecilla quæcunque oculis obiiciunt conſpicienda,
ſui reddūt coloris, ſi enim illa fuerint rubea, aut viridia, quæ
intuemur apparent etiam rubea aut viridia & ad hæc, maio-
ra, quā ſint eſſe videntur: ita vt minuta creuiſſe, cōſpecta ſpe-
cillis iudicemus. Sic quidquid facturi ſumus, aut deſideraturi
medio diuinorum præceptorū faciamus, & deſideremus, &
nequaquā exiguas pœnas nos daturos cogitemus, ſi pręce-
pta Dñica tranſgreſſi fuerimur, fallimur enim. Videbis, mul-
tos, proh dolor, paruifacere, cōmittere peccata venialia, vti-
nam autem & nō parui faciāt crimina mortifera & lethalia;
dicentes: Quid hoc eſt? veniale eſt. Si oculis ſuis apponerent
legē Dei, & pœnarum incōmoda, quæ pro peccatis per ſuos
vates comminatur Deus: & tandē paſſuri ſunt ſi non reſipiſ-
cant, nō exigua iudicarēt, ſed maxima ſibi viderentur. Vide,
an Deus optim. Maxim hoc voluerit ſignificare apud Deu-
Deut 6.B. teronomium dicens. Erunt verba hæc quæ ego præcipio ti-
bi hodie, in corde tuo, eruntq; & mouebuntur inter oculos
tuos. Quid enim eſt, erūt inter oculos tuos, niſi nihil facies,
nihil concupiſces, niſi prius per ſpecilla legis meæ illud
conſpexeris? Vnde & alij pro erunt inter oculos tuos, ver-
Pſal. 118. A. tunt, Erunt monimenta inter oculos tuos. Audi, & Regium
Pſaltem hæc ſpecilla ante oculos habentem. Tunc non con-
fundar, inquit, cum perſpexero in omnib. mādatis tuis. Hoc
eſt diuina mandata mihi, ſunt pro ſpecillis: vt quid bonum
ſit: cognoſcam ad appetendum, & quid malum ad fugien-
dū. Ea ſolum iudico bona, quæ mandata Dei bona iudicant.
Non pœnas debitas peccatoribus pro delictis extenuo, ſed
perſpicio per mādata tua Domine, vt earū magnitudinē per-
Pro Dominica de Paſſione. cipiam, & committere perhorreſcā peccata. Quadrat obſer-
uatio in Euangeliū Dominicæ de Paſſione, in ea verba: Qui
ex Deo eſt: verba Dei audit. Quo pacto ſunt audiēda? Certè
Pro feſto Trinitatis. vt nihil faciamus, quin prius ante oculos noſtros apponamus, velut quædā ſpecilla pretioſa legem Dei. Item in Euan-
geliū Pētecoſtes in hæc verba: Si quis diligit me, ſermonem
meum ſeruabit. Quomodo ſermonem tuum ſeruaturi ſunt:

qui

qui te diligunt? Vtique vtentes eo pro ſpecillis, &c.

Secundo tempora regum diuinis vaticiniis attexuntur, quoniam illa maxime ad reges ſpectant, regibuſque incumbit, vt, quæ per ſuos vates loquitur Deus, compleantur. v.g. comminatur Deus ſe vindictam ſumpturum per vatem aliquem ob peccata populi, vel regis? Proculdubio regis eſt, dare operã, vt homines conuertantur à vijs ſuis peſſimis, legemq; Dei cuſtodiant, ne digna factis rependat. Hinc quoties reges creabantur apud Hebræos in eorũ vnctione ponebãt librum legis in manu eorum. Sic legimus poſitum librum legis in manu Ioas regis, Iuda. Eduxerunt filium regis, inquit Scriptura & impoſuerunt ei diadema, dederúntq; in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt eum regem. *4. Parali. 23.* Audi etiã qui rex Niniue fecerit prophetãte Iona, Peruenit verbum ad regem Niniue, & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit *Iona. 3.* in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis, & principum eius dicens, Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quicquam, nec paſcãtur, &c. & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, ab *2. Parali.* iniquitate quæ eſt in manibus eorũ. Exemplo etiam eſt rex Ioſaphat mittens doctores, & ſacerdotes qui circumeuntes cunctas vrbes, Iuda docerent populum legem Dei. Vtinam & hac noſtra tẽpeſtate videremus reges & principes in hoc maxime ſtudium incumbere, vt lex Domini cuſtodiretur: & quoties diuini verbi precones, hi enim prophetarũ funguntur munere in publicis declamationibus peccata reprehendunt, imitantes regem Niniue, primum ipſi conuerterentur ad meliorem frugem, ac deinde ſtuderent, vt populus ſibi ſubiectus etiam cõuerteretur ad Dominum. Nihil enim hac cura eſt præſtantius ad ſtabiliendam firmandúmq; regnum. Vnde poſteaquã hunc laborẽ ſuo populo impẽdit Ioſaphat, vide, quid ſubiungat Scriptura. Factus eſt pauor Domini ſuper omnia regna terrarum, quæ erãt per gyrum, Iuda, nec audebant bellare cõtra Ioſaphat. Sed & Philiſtæi Ioſaphat munera deferebant & vectigal argenti. Arabes quoq; adducebant pecora arietũ ſeptem millia ſeptingentos, & hircos to- *Simile.* tidem. Creuit ergo Ioſaphat, & magnificatus eſt vſq; in ſublime. Quemadmodum quo terra feracior eſt, & vberior, maiori indiget aquarum abundantia ad ferendum fructum, etſi irrigatio deſit, &c. cultus, noxiores herbas producit, atq;

acriores tribulos,contra vero ſi irrigua ſit, meliores profert fructus. In eundem modum reges & principes magis indigent imbre diuini verbi,& cultura, vt fructuoſi ſint, valeántque fructus edere bonorum operum alioquin timendum eſt quoniam nocentiores ſunt,& ſibi , & reipublicæ. Nam cùm diuitiæ ſuppetant,& potentia non deſit , effrænatiores ſunt, & licentiores ad explendam omnem animi libidinem. Sed dolendum eſt,cum principes , & reges auidius debeant audire concionatores perſcientes verbum Dei, illi eos ægrius ferunt,& ſi quando ad ſe declamaturi ſunt , prius ora occludunt,& minis deterrent , ne libere diuina verba loquantur. Non facimus copiam fandi concionatoribus quicquid in buccam venerit aduerſus reges, verum ſi modeſte,& ea qua decet reuerentia verba faciant , cur concionatores non ſunt æquo animo ferendi? Quid concionatores ſunt , niſi medici ſpirituales? Quid diuina verba,niſi cœleſtia pharmaca? Quid principes & reges,niſi caput reipublicæ? Quid niſi cor? Quid niſi oculi ? Igitur ſi caput pharmaco eget, quoniã eius morbus periculoſior eſt,illi prius ſubueniẽdum eſt , ne vna cum capite totũ corpus pereat. Si oculus aliquo puluere excæcatur, ne totum corpus tenebroſum reddatur , primum mundandum eſt, Si ad cor peccati venenum tendit,illi præ cæteris membris theriacha verbi Dei porrigẽda eſt.Sanato enim corde facile alia mẽbra ad amiſſam redeunt ſanitatem, Hinc præcipit Dominus apud Ezechielẽ ad offerenda in tẽplo ſacrificia,& audiẽdos ſacerdotes, Princeps in medio erit aliorũ,cũ ingredientibus ingredietur, & cũ egredientibus egredietur. Cur in medio iubet Dñs eſſe principẽ, niſi vt cognoſcat ſe eſſe cor populi,quod medium obtinet locum,& ideo magis egere ſalute animi,quam, tum verbis ſacerdotis, tum ſacrificijs oblatis adipiſcitur princeps? Quemadmodum ille peritior ſagittarius eſt, qui cor impetit,& transfigit feræ ſagitta, Sic & ille cõcionator Domino gratior eſt, qui cor populi,nempe regem, & principẽ ſagitta diuini verbi attingit, & vulnerat, vt moriatur mũdo,& diabolo,& viuat Deo. Meminerint concionatores, dici ſibi à Deo opt.max,quod Iſaac dixit Eſau, Sume arma tua,pharetram & arcum , & egredere foras. Cúmq; venatu aliquid apprehenderis , fac mihi inde pulmentum ſicut velle me noſti, & affer, vt comedam, & benedicat tibi anima mea. Nam quid Eſau adumbrat aliud,quam concionatorem? Huic præcipit Dominus, ſume ſe arma , pharetram , & arcum. Non inquit haſtam , & gla-

Eze.46.

Simile.

Geneſ 27.

dium, & pugionem, ſed pharetram, & arcum. Sagittis enim vulnerans figi venationem, quoniam longè debent eſſe venatores Euangeliti, non prope feras, quas venari deſiderant hoc eſt, longe debent eſſe à moribus hominum, non iiſdem criminibus irretiri, quibus ſunt implicati, homines, quibus verba faciunt. Quomodo enim concionator auarus reprehēdet auaritiam? Quomodo libidini venereæ deditus, damnabit carnis voluptatem? Nonne iſtos obiurgans Apoſtolus inquit, Qui prædicas non mœchandum, mœcharis, non furandum furaris? Sumat ergo pharetram concionator, & arcum quia ſagitis hæc venatio exercenda eſt, id eſt, longe abſit à vitiis in ſuis concionibus obiurgandis, ſi homines ferinis moribus imbutos capere cupit. Ad hæc, arcu, & ſagittis hęc venatio fit, quæ diſtantes feras percutiunt, non iuxta ſe exiſtentes, quia concionatores non debent eſſe nimium familiares iis, quos apprehendere ſtudent ſagittis ſuarum concionum. Vnde & merito ſubiungit, Egredere foras. Ac ſi apertius dicat non velut cum domeſticis tibi agendum eſt. Egredere foras. Et cuiuſnam rei gratia egreſſurus eſt? Proculdubio nō ad texendas confabulationes, nō ad conuiuia, ſed ſolum venationis cauſa. Subditur, Cumque venatu aliquid tuleris vt feram apprehendat venator, quam partem corporis ſagitta figere intendit? Certè dexter ſagittarius cor impetere conatur, non pedes. Sic cōcionator maxime ad cor populi debet verba dirigere, hoc eſt, ad principes. Non dicimus pedes eſſe deſpiciendos, homines videlicet infimæ claſſis, ſed primum impetendum cor, ſiue caput, quo ſaucio facile capiūtur & pedes. Nonne inquit Ieremias, maximè ductos in captiuitatem à Nabuchodonoſor rege Babylonis Ieconiam regem Iuda, & omnes optimates eius? Cur ergo ſi diabolus, cuius eſt vmbra Nabuchodonoſor, principes victos habet cathenis delictorum, non dabit pro virili operam concionator, vt hos venetur, & ad Dominum adducat, & pro tanta venatione benedictionem à Domino accipiat? merito igitur explicat noſter vates Hoſſeas in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ regū &c. ſe fuiſſe vaticinatū. Quoniā reges terra feracior, caput & cor populi ſunt, hinc & magis colendi & ſeminandi, prius ſanandi, prius ſagitta verbi Dei figendi, vt ad Deum adducantur. Non enim, vt egregie dixit Plutarchus, aliud debet eſſe rex, & princeps, quam imago Dei cuncta adminiſtrantis. Quadrat

Rom. 1.

Ierem. 27.

Plutarchus

obſeruatio in Euãgelium Dominicæ 4. Aduentus, in ea verba, Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Herode &c. Quorſum dicturus Euangeliſta, factum eſſe verbũ Domini ſuper Ioannem, eumq; prædicaturum baptiſmum pœnitentiæ, & clamaturum, Parate viam Domini, &c. tot reges & principes attexit? Vt reges & principes arrigant aures, & intelligat ad ſe præcipuè ſermonem dirigi. Hinc etiam & diuini vates conſueuerunt, in ipſo ſtatim veſtibulo oraculorũ ſuorum attexere regum tempora, in quibus prophetarunt.

Pro quarta Dominica Aduentus.

¶ Tertio, *In diebus Oziæ: Ioatham, &c.* Non ab re quæritur, cur præ temporibus aliorum hominum, regum tẽpora dies vocentur? Et certè hic loquendi tropus multa implicabit. Primo, ſi, teſte Ariſtotele, dies eſt Solis latio ſuper terram, & Dominus omnium rerum artifex in creatione mundi diuiſit lucem à tenebris, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem, ſignificat ſpiritus ille cœleſtis, dum regum tempora dies vocat, docere regum geſta eſſe clara, & ſplendore lucis ornata eóſque quos ad culmen regni Deus euexit nihil agere obſcurum, & tenebroſum. Ad hæc ſi reges in diebus ſunt & præcipuum lucis diurnæ munus eſt, fugare tenebras, munus regiũ quod erit, niſi abigere à Republica tenebras peccatorum, & dare operam, vt ſplendore coruſcet virtutum? Debent reges ſemper dicere cum Apoſtolo Dies appropinquauit, abiiciamus opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus. Quid eſt, dies appropinquauit, niſi ſtatus gratiæ hominibus illuxit? Ortus eſt enim Sol iuſtitiæ Chriſtus, qui ait, Quãdiu in mũdo ſum luxũ mundi. Cur ergo homines inuoluẽtur tenebris peccatorum? Nónne qui malè agit, odit lucẽ: Induamur igitur arma lucis. i. virtutes, quæ arma dicuntur, quoniam hominem muniunt, lucis vero quoniam lumine rationis decorant. Sicut in die honeſtè ambulemus, hoc eſt, quemadmodum exigit dies, in qua homo ſtudet, ita ſe componere, vt corã aliis honeſtus appareat. In nocte autem non ſic, quæ licentiam tribuit, vt verbis vtar Caietani expendentis hunc locũ, qualitercunq; eundi. Sed quæres, Cur magis regum tempora debent eſſe dies, quã aliorum hominũ? Paucis reſpõdeo, quoniam omnes ad reges ora conuertunt. Et quemadmodũ faces in portu ſublatæ, magna flamma paucis cremiis excitata, nauibus per mare errabundis multum auxilij ferunt; Sic & reges aliis periclitantibus ob tenebras vitiorum lumen

6. Topi. c. 3. f

Rom. 13. b

Ioan. 9.

Simile.

ſunt, vt ad portum applicent ſalutis. Si autem reges in tenebris ſunt, quo pacto alios illuminabūt? Item regum tempora dies vocantur, vt oſtendat ſpiritus ille cœleſtis, vitam regum plenam eſſe curis, & ſolicitudinibus, quæ illis ſomnum interdicunt, nam ſi tempus vitæ regum appellandum dies eſt, igitur regibus vigilandum eſt, non dormiendum. Qui enim dormiunt, vt inquit Apoſtolus, nocte dormiunt, non in die poſſunt certè fortaſſis aliquorum humeris non eſt impoſitum onus gerendi rempublicam, in vtramq; autem dormire, ſed reges, qui tot negotia ſuſtinent quomodo capere ſomnum, quomodo in lecto quieſcere poſſunt, Oſtendit hoc venuſtiſſime Parmenio, famulus regis Philippi Macedo , qui dormiente interdiu rege, dum Græci ad hoſtium regium cõueniſſent & indigne ferrent, ac regem incuſarent, quòd ob illius ſomnolentiam, non ſtatim admitterentur ad colloquium, regem excuſans dixit, Ne miremini, ſi nunc dormit Philippus, nam cum vos dormiretis, hic vigilabat. Apud inſulam Theſſalios vluum, ſit referente Plinio, quo hauſto ſomnus fugatur. In eundem modum ac regibus poculum multarum curarum ſomnum excutere debet. Hinc egregiè Plato inquit, Magiſtratus profectò nocte in vrbibus vigilantes malis hominibus, tum hoſtibus, tum ciuibus terrori ſunt, amandi, honorandique iuſtis & temperatis. Vides quo pacto prohibuerit diuinus ille Plato creari magiſtratus homines ſomno deditos? Quemadmodū ſi nauicularius vigilat, quamuis cæteri in naui dormiant, non eſt periculum, cõtra vero, eo dormiente, licet cæteri vigilent, nauis in magno periculo eſt conſtituta, In eundem modum dormiente rege regnum corruit. Exierat noctu Sponſa per ciuitatem, & vide quid ait, inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Qui ſunt iſti vigiles? Certe principes & præſules, qui velut in die agentes, ſemper inuigilare debent, & quamuis oculi corporis ſomnum capiant, cor eorum vigilare æquum eſt, vt Sponſæ Chriſti nomine digni ſint, quæ apud Cantica ait, Ego dormio, & cor meum vigilat. Animo intuere, an ſic vigilauerit rex ille Pharao, quamuis oculi eius ſomno preſſi eſſent, quando in ſomnio famem regni ſui prçuidit ſub vmbra ſeptem boum & ſpicarum. Quorſum putas ſolum regi prænunciari, idque in ſomno futuram cibi indigentiam? Quoniam ſic debent reges proſpicere commodis regni ſui, vt ex nimia ſolicitudine, qua hæc in corde reuoluunt, oriatur, vt etiam in ſomniis cernant, quod ad regni attinet

1. Theſſa. 5. b.

Simile.

Titus li. 14. c. 18. Plato. de leg. c. 7.

Simile.

Cant. 3.

Cant 5.

Gen 41.

vtilitatem Non enim ſolent homines ſomniare, niſi quæ vigilantes animo verſarunt. Hoc & Deus ſignificauit interrogās Iob, Quis dedit gallo intelligentiam? Nam quid gallus adūbrat niſi principes, & reges, ac præſules? Quemadmodū enim gallus gallinaceus inuigilat, & nocturni temporis horas diſcutit, vnde & vigilantiæ ſymbolum, vt tradidit antiquitas gallus eſt, quod cæteris auibus dormientibus ex eius nocturno cātu eum vigilare deprehendimus, ac ſi diuina prouidentia excitandis mortalibus in opera genuerit illū, Ita & principes eandem ſolicitudinem præſtent, par eſt, ſibi ſubiectis. Sunt enim galli in honore, diuitiis, potentia, &c. Hiſpane dicimus, *El Rey es el gallo*. Oportet ergo eum eſſe vigilem. Neque ſolū reges vigilare debēt, ſed etiā ij oēs, quorū humeris impoſita eſt prouincia gubernādi alios. Hinc & eos Scriptura crebro vocat vigiles, & ſpeculatores. Tu vero vigila, ait Apoſtolus, Timotheo, & Epiſcopo Sardis Eſto vigilans, & cōfirma cætera, quæ moritura erant, id eſt, ſubditos ad lapſum faciles & ad mortē animæ. Ac ſi apertius dicat. Quomodo reges: & præſules dormire ſecuri poſſunt gubernātes homines pronos ad culpam? Timeant, ne ipſis dormientibus: & nō vigilantibus, inimicus ſuperſeminet zizania, Inter omnia animantia duo inueniemus contrariæ naturæ: leonem nempe & leporem, nā leo intrepidus eſt. Vnde & Scriptura, inquit: Iuſtus requieſcit: ſicut leo, lepus vero timidus. Vnde: & adagiū. Lepore timidior. Et Demoſthenes in Aſchinē, Leporis vitam viuebas, timens ac tremēs. At hæc duo animalia, cū alterū impauidum ſit, ſcilicet leo, alterū timidiſſimū puta lepus, vtrūq; apertis oculis dormit. Hāc eſſe leporis naturā docuit Plinius. Leoni etiam & hoc ab eadē natura inditū eſſe certum eſt. Vnde quia leo ſemper habet oculos patentes, multi exiſtimarunt illum nūquam dormire, vt refert. Manethon Ægyptius in libro quem Herodoto didicauit. Hac ratione ducti veteres ſapientes per leonem regem ſignificabant, vnde & leo rex animalium nuncupatur. Igitur ex leone, rege animantiū expertium rationis diſcant reges animalium participiū rationis, velut ipſa natura decēte, vigilanter attēdere cuſtodiēdis gregibus ſuis. Non enim natura nocte claudere oculos dedit leoni, ſed aperuit, vt & reges oculos aperiēdos ſolicitudine, nō claudendos ignauia agnoſcant, intrepideq́;, non ſecus, ac leonina fortitudine oues ſibi cōmiſſas defendēdas. Impēdēt autē exactius illis hāc curā, ſi ad imitationē leporis oculos ſemper habeāt apertos ob

Iob. 28 d. *Simile.* *2. Timot. 4.* *Matt 13.* *Simil e* *Plin li 11. c. 37.* *Manethon*

ob timorē quaſi mētes quod pro illis aliquādo Deo ſunt red ditur i timore. Itaq; perfectū regiæ ſolicitudinis ſymbolum erit leo & lepus vigilantes, leo ob animi fortitudinē ad protegendum gregem, lepus ob timorem, ne ſua culpa aliquis pereat ex grege. Videtur mihi hoc implicaſſe diuus Paulus. Obedite, inquit præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant: quaſi rationem, pro animabus veſtris reddituri. Nam quid eſt: peruigilant, niſi quaſi leones, & lepores oculos non claudunt: vt fortitudine cum tremore coniuncta vos cuſtodiant. Vnde bene ſubiungitur, Quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Quadrat obſeruatio primo in Euangelium Epiphaniæ in hæc verba: Cum natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis. Cur in diebus inquit? Quia regum tempora dies eſſe decet. Item: Ecce quando Chriſtus in populu naſci dignatur, nempe quando tempus regis illum gubernantis dies eſt: non nox. Secundo, quadrat in Euangelium Dominicæ: 4. poſt Epiphaniam, in hæc verba. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, &c. Per apoſtrophem. Quid facitis ô homines? cur dormitis, & non vigilatis: vt bene cuſtodiatis agrum ſeminatum? Deus eſt, non nox: vigilate ergo, &c. Tertio aptari poteſt Euangelio pro Virginibus: his verbis, Dormitauerunt omnes: & dormierunt. Excutite ô virgines ſomnolentiam, &c.

Hebr. 13.

Pro Epiphania Domini

Pro Dominica. 4. poſt Epiphaniā.

Pro virginibus.

¶ Quartò, *In diebus Oziæ, Ioatham*, &c. Si ordinem horum regum attendamus: prior tempore fuit Ieroboam aliis regibus hic attextis. Nam viceſimo ſeptimo anno regni regis Ieroboam cœpit regnare rex Ozias: qui & Azarias dicitur: vt Regum tradidit hiſtoria Cauſam ergo merito quærimus, ob quam iuniores illi præferuntur Nam ordo rerum, & ratio ipſa poſcere videtur præferendum eſſe ſeniorem tempore. Ad hęc, ſi potentiam, & amplitudinem regni inſpiciamus, longe potentior, & amplior fuit Ieroboam: ſiquidem decem tribus illi obtigerant: aliis vero vna tantum viribus Iuda: vt propheta Abias Silonites prædixerat: ac decem ſciſſuris pallij ſui demonſtrauerat. Cum igitur Ieroboam & ætate maior, & maieſtate potentior extiterit, cur in poſtremo loco poſitus eſt? Exiſtimant nonnulli propterea præfigi reges Iuda regibus Iſrael, quia regnum Iudæ, quod Dauid eſt: legitime extitit: regnum autem Iſrael ſciſſum à domo Dauid rapina erat, idololatriæ cultus: non templo Domini, ſed vitulis aureis ſeruiens. Ideirco reges Iſrael indigni iudicantur, quod

4. li. Reg. 15.

3 li. Reg. c. 11. f.

Rupertus Tuitienſis.

in

in titulo ſanctarũ Scripturarum, licet ampliores fuerint, præponantur illis regibus: qui non adeo nocentes fuerant, & peccatorum ſordibus inquinati. Non diſplicet ratio. Sed quid hoc ad morum inſtitutionem? Multum ſanè. Diſces enim ex hoc loco viros innocentiores eſſe præferendos nocentioribus: quamuis ætate, opibus: & potentia præcellant. Præponderat enim iis vita incorruptior. Nam ſi teſte Ariſtotele, honorare re vera ſolus bonus dignus eſt: igitur & boni iniquis præponendi. Dixit Philoſophus Antiphanes, Iuſti mores peculium ſunt pretioſiſſimum. Cognouit & hoc vates Hoſſeas: ac propterea non ſecus ac rem pretioſiſſimam prætulit innocentiam regum Iuda: regibus Iſrael. Tradit diuus Auguſtinus olim populum Romanum coluiſſe ſicut duos deos: virtutem, & honorem, quibus duo templa conſtituerunt: eaque coniunctiſſima, ad templum tamen Honoris non patebat aditus niſi iis: qui prius virtutis templum fuerant ingreſſi, quo ſignificabant ſolum virtutem præbere aſcenſum ad Honorem. Cum ergo Ieroboam templum virtutis neque à limine ſalutaſſet, alios reges virtutis ſtudioſos illi prætulit Hoſſeas. Audi etiam & quos maxime honorabat rex Dauid, Mihi, inquit, nimis honorati ſunt amici tui Deus. Non ait ſeniores non potentiores, non ditiores, ſed, qui? Amici tui Deus, qui virtutibus ſunt decorati. Nemo enim ignorat hos eſſe Dei amicos. Dicat & Diuus Paulus, qui ſunt honore afficiendi, Honor & pax omni operanti bonũ. Igitur ſi Ieroboam non operabatur bonum, & alij reges in ſtudium virtutum incumbebant, cur non erant præferendi? Nec mihi obiicias, inter reges Iuda etiam eſſe Achaz qui iniquus fuit. Is enim vnus eſt, alij autem omnes, Ozias nempe, Ioatham, & Ezechias virtutem complexi ſunt. Agnouit certe hic ſacer vates veram eſſe ſententiam philoſophi Antiſthenis, qui interrogatus: quæ res portenderet ciuitatibus exitium? reſpõdit, Cum in his nullum eſſe poteſt bonorum, ac malorum diſcrimen, ſentiens eam Rempub. non poſſe conſiſtere, vbi nec eſſet honos virtuti, nec pœna ſceleroſis. Hinc & ipſe virtuti honorem tribuit vates. Quemadmodũ exiguus ſmaragdus, ſiue adamas pluris æſtimatur quam rupes, & ſaxum magnum. Sic & vir virtute inſignitus pluris eſt habendus: licet pauperior, ſit & iunior, quam ditior, & ſenior ſi is eſt peccatorum ſordibus contaminatus. Quadrat obſeruatio in Euangelium dominicæ infra octauas Epiphaniæ, in hæc verba, Inuenerunt illum in templo ſedentẽ

Marginal notes: 4. Ethico. 3. c. — 5. li. de Ciuit. Dei. c. 12. — Pſal. 18. — Ro. 2. b. — Simile — Pro Dominica infra octa Epiph.

in medio doctorum. Quid facitis ô doctores: & ſeniores? vbi eſt ſcientia veſtra? vbi canicies & ætas? Nónne hæc ſunt præferenda puero? Cur ergo medium locum puero datis? Docent hoc facto anteponendam virtutem: quam agnouerunt eſſe in puero Ieſu, ac ideo illi medium locum deferunt, qui dignior eſt, honoratiórque.

Præterea diſces ex hac eadem ratione, prius eſſe corripiendos meliores: quam qui effrænes ſunt ad peccata, pluribúſque implicati criminibus. Exemplo aperiam mentem meam. Sunt duo homines, aut tres plures, egent omnes pariter correctione, qui nam primò ſunt corripiendi, aut cuius vulnus prius reſecandum ferro obiurgationis & correctionis? Certè qui melior eſt. Nam ſi, vt Scholaſtici tradunt, & ita proculdubio verum eſt, correctio eſt quædã eleemoſyna ſpiritualis, & actus charitatis, ſi meliores prius ſunt nobis diligendi, igitur & prius corripiendi. Quod tu intelligere debes dũmodo cætera ſint paria, ne labamur in quæſtiones inextricabiles; & minutas argutias ſophiſtarum: verbi gratia ſi ſit prælatus: vel ſubditus: qui corripiendus eſt. &c. Sed probemus dictam concluſionẽ ex dictis: & geſtis per vatem Hoſſeam. Quid ſunt oracula prophetarum: niſi comminationes diuinæ, correctiones, & obiurgationes à cœleſti numine dilapſæ: vt homines male actorum pœniteat, & ad meliorem frugem conuertantur? Has autem minas, quibus primum indixit Hoſſea? Certum eſt: regibus Iuda, qui non pari pede ad malum currebant cum Ieroboam rege Iſrael. Igitur exemplum nobis dedit Scriptura, vt quemadmodum ipſa corripit, & nos corripiamus. Sicut aureum ornamentum: ac margaritis intextum conamur magis mũdare, ſi aliqua ſorde ſit infectum, quam ſaccum cilicium. In eundem modum viris lapſis: quo ſunt meliores, illis magis eſt ſubueniendũ. Quis non videat lapides eccleſiæ precioſos, ſi ſordes contrahanc: prius eſſe purgandos: quam viles lateres, qui colorem, & odorem retinet carnis: & ſanguinis, Quadrat obſeruatio in Euangelium pro mandato & lotione pedum: in hæc verba, Cœpit lauare pedes diſcipulorum. Quærunt enim ſancti Patres: cuiuſnam Apoſtoli cœperit lauare pedes primo. Et reſpondet Diuus Auguſtinus, Petrum fuiſſe cæteris in hoc miniſterio præpoſitum, dicens: Quis enim neſciat primum Apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum? Nos ergo inferamus ex verbis diui Auguſtini: Igitur Petro quia melior, & dignior, & primus Apoſtolorum erat, primo impedit Chriſtus lotionis

D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 1. c.

Simile.

Pro mandato & lotione pedum.

lotionis miniſterium. Non nos latet, multos eccleſiæ proceres non eſſe in hac ſententia: vt Originem, Chryſoſt. Theophylact. Euthymium, & alios: quibus videtur Aſſertorem noſtrum à Iuda incepiſſe. Verum ſimilitudo, qua id contendunt probare Chryſoſtomus, & Origines, nempe quod inſtar optimi medici ab infirmioribus decuit exordiri curationem: qualis erat Iudas, non conuinceret Auguſtinum, qui indubitanter aſſeuerat ſumptum à Petro exordiũ, quod erat primus omnium meritis: ac propterea in primo loco collocandus.

¶ Sexto, eſt alia ratio, ob quam primo regibus Iuda eſt vaticinatus Hoſſeas, nempe quia hic vates Ieroſolymitanus erat; decuit ergo primo ad ſuos, quales erant reges Iuda, ſua deſtinare oracula: deinde ad exterum regem, Iſrael videlicet. Vnde diſces ex hoc loco, ſemper eſſe ſeruandum charitatis ordinem: in noſtroſque prius eſſe officia conferenda: nec ſolum in noſtros, ſed deinde in alios, ſi valemus, ſicut
Cant. 2. nobis eſt exemplo vates iſte. Significauit hoc apud Cantica Sponſa dicens: cœleſtem Sponſum ordinaſſe in ea charitatem. Nam quid eſt: Ordinauit in me charitatem, niſi alios
Bernard. ſermo 50. in Cantic. aliis in dilectione eſſe præferẽdos? Vnde egregiè D. Bernardus expendens hunc locum, inquit, Etenim in bene affectata mente: nõ dubium, quin dilectioni hominis dilectio Dei præponatur, & in hominibus ipſis perfectiores infirmioribus: parentes autem germanius propter naturam, & Sic Deus Opt. max. poſteaquam crebro commendarat charita-
Deut. 14. & c. 15. tem in parentes, fratres, & patrios apud Deuteronomium, docet deinde peregrinos, & aduenas non eſſe à charitate excludendos. Hinc nec ab re quærunt Scholaſtici, An ſit ordo
D. Tho. 2. 2. q. 26. ar. 1. & 8. in charitate, & vtrum ſit magis diligendus ille qui nobis eſt magis coniunctus. Et merito ad vtrumq; affirmatiuè reſpõdent. Inuenies duplex genus hominum: qui in charitate deficiunt. Quidam ſuorum obliuiſcuntur, & in exteros tantum conferunt officia. Hi ſimiles ſunt oculis: qui ſibi con-
Simile. iuncta non valent intueri, ſed quæ ab ipſis ſunt ſeparata. Violant iſti dilectionis leges: nam intenſio dilectionis eſt ex coniunctione dilecti ad diligentem. Cum ergo ad ſuos ſit coniunctio, vel naturalis originis, quæ conſanguineos reſpicit, vel communicationis ciuilis: aut patriæ: quæ conciues & patrios complectitur, perperam agunt, qui ſuos diligere negligunt, cum ſibi coniuncti ſint. Non ſic ſuos deſpiciebat Apoſtolus, ſed ardenter diligebat, quãdo inquit ęgrè ferens

quod

quod ſui non receperant Chriſtum, Triſtitia mihi magna
eſt, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe *Roma.9.*
anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cogna-
ti mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ. Ex dictis perci-
pies: quam venuſtè explicuerit Scriptura conditionẽ, & vim
amoris, dum illum ignem vocat. Ignem veni mittere in ter-
ram, ait Aſſertor noſter, & quid volo, niſi vt ardeat? Certum
eſt per ignem intellexiſſe charitatem. Sed cur charitas ignis
appellatur? Quia ſicut idem ignis in propinquiora fortius *Luc. 12.a*
agit quam in remotiora, ita etiã charitas feruentius diligit
aliqua ratione propinquos, quã remotos. Inuenies quoque
nonullos, qui, relictis exteris tantum ſuis beneficos ſe exhi-
bent. Hi etiam à recto charitatis tramite deuij ſunt. Nam ſi
poſſunt, etiã alienis benefaciendũ eſt. Vnde Apoſtolus, Ope- *Gal. vlt.*
remur bonũ ad omnes. Nõ vtiq; ait ſolũ ad propinquos, ſed
ad omnes, ne exteros excludas: ſi illis prodeſſe potes. Nón-
ne audis Hoſſeam vaticinatum ad reges Iuda, & ad regem
Iſraël, hoc eſt, ad ſibi coniunctos, & etiam ad extraneos: Cur
ergo tu extraneos deſpicies? Inſequere etiam ſancti Iob ve- *Iob 31.d*
ſtigia: qui & exteros fouere curabat. Foris, inquit, non mã-
ſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit. Non ait, Foris
nõ manſit cognatus, ſed peregrinus. Neque inquit, Oſtium
meum cõſanguineo patuit, ſed viatori, quoniã exteros etiã
officiis proſequebatur. Competit obſeruatio in Euãgelium
pro muliere Chananæa, in hæc verba Aſſertoris noſtri, Non *Euangel.*
ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Id eſt, *pro Cana-*
primũ miſſus ſum ad oues Iſrael, vt optimè exponit D. Hie- *nea.*
ron. De qua re vide diuum Tho. 3. p. q. 42. ar. 1. in corp. Verũ
nec propter hoc exteram gẽtem cõtempſit, ſiquidẽ Mat. vlt. *Pro Aſcẽ-*
dixit diſcipulis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate *ſione Do-*
Euangelium omni creaturæ. Quo facto exteros in officiis *mini.*
non eſſe contemnendos demonſtrauit.

¶ Septimo, *In diebus Oziæ, Ioatham.* Certè, vti diſpungentes
literam diximus: omnes iſti reges Iuda, vno dempto Achaz,
Domino ſeruierunt. Igitur ſi prophetarum oracula com-
minationes ſunt diuinæ in peccatores, cur ad bonos reges
iſte vates mittitur: Opinor, vt hinc arrigant aures, qui po-
pulum ſuſcipiunt gubernãdum, oculoſque mentis aperiant.
Non enim ſatis eſt, gubernatorem penes ſe rectè viuere, ſed
ei iniunctum munus eſt: vt quos regit, rectè viuãt. Populus
his regibus ſubiectus, peccatis erat irretitus, & ob populi
peccata arguuntur reges à Prophetia. Audiant præſules,

&

& principes, quid Deus dicit ſeruo ſuo Moſi, Vade, deſcēde: peccauit populus tuus. Quid hoc Domine mi? Nónne loquebaris ad Moſem, ſicut ſolet loqui amicus ad amicū? Ipſe tecum eſt in monte, non peccauit. Cur ergo illum tuo priuas colloquio diuino, quo nihil eſt iocundius? Vt timeant gubernatores, & agnoſcant, ôb populi peccatum reiiciendos à facie, & conſpectu Dei. Si enim Moſes qui nullam habuit culpam, dum peccauit populus, relegatur à facie Dei, quid erit de gubernatoribus, quorum negligentia populus peccat? Audi etiam quid ipſe Moſes dicat Aaroni, cum populus peccauit, Quid tibi fecit populus iſte, vt induceres ſuper eū peccatum grande, Cur ô Moſes omne peccati pondus reiicis in Aaronem? Nónne populus Aaronem commouit petēs deos: qui præcederent eos? Ita eſt verum Aaronem dure obiurgat, vt diſcant populi moderatores, ab eis omnia peccata plebis eſſe exigenda. Quis hoc audiens, non toto corpore, inſtar argenti viui, contremiſcit? Vtinam hæc infigeretur cordibus eorum, qui ampliores gubernationes ambiunt, vt ſuam cupidinem frænarent. Competit obſeruatio in Euangelium. Vos eſtis ſal terræ.

Exod. 28. b.

Exod. 32. c.

Pro Euāgel. Vos eſtis ſal terræ.

¶ Octauo, *In diebus Oziæ, Ioatham, &c.* Dum audis ad reges, qui rectum fecerant coram Domino Deo ſuo: mitti prophetas, qui illos reprehenderent, noli tu ſuperbire, quaſi nihil facias reprehenſione dignum. Nam tunc maximè reprehendendus eſt homo, cum audet dicere, Rectè viuo, iuſtus ſum? Nónne in Angelis Deus reperit prauitatem? Quanto magis in te reperiet: qui habitas domum luteam, qui terrenum habes fundamentum, conſumeris, velut à tinea: Egregie Eliphas Themanites ait Iob, non eſſe liberos & immunes à prauitate homines, quòd habitent domos luteas. Nam quid à luto poteſt expectari, niſi ſordes, fœtor, puluis excæcans: Quid niſi hinc & inde ruinæ ab hoſtibus inuiſibilibus factæ? Quid enim fragilius luto? Quid contēptibilius, quandoquidem pedibus conculcatur? Si igitur homo intra domum luteam eſt, timeat, ne ſordibus carnis ſit inquinatus, ne fœtorem exhalet libidinis, ne puluere inanis iactantiæ cæcus fiat, ne diabolus aliquid iniquis ſuggeſtionibus, velut quibuſdam machinis bellicis deſtruxerit. Quòd ſi adhuc nihil in ſe inuenit reprehenſione dignum, quod creditu difficile eſt, iterum dico, timeat, audiens hæc verba, conſumetur, velut à tinea. Tinea namque niſi veſtis explicetur, non inuenitur, & occulta damnum facit: Explicet homo cordis la-

Iob. 4.

tebras

bras, timetur abdita cóſcientiæ, & ſe deiiciet, criſtáſq; deponet: nã inueniet quid reprehendendũ ſit. Diuus Paulus: ſanctitatis exemplar, cuius animũ gratiæ cœleſtis, auxilio Deus præmunierat, ait. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Sanctus Iob clamat. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me, ſi innocentem me oſtendero, prauum me comprobabit, Quid plura? Ecce reges Oziã Ioatham, Ezechias commendat hic Scriptura, & adhuc prophetam ad eos mittit Dominus: qui reprehẽdat, obiurget, & minetur, & homo inuenietur, qui in ſua ſanctitate confidat? O cecitatem ingentem! ô amentiam deplorandam! Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ decimæ poſt Pentecoſtem, in ea verba Phariſæi, Non ſum, ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, &c. O Phariſæe ſuperbe, ſi cõſideraſſes, quo pacto Deus ad reges iuſtos, Oziam, Ioatham, & Ezechiam prophetam miſit: qui illos reprehẽderet, aliquid in te reprehenſione dignum inueniſſes: & non ſuperbires.

1. Cor. 4.

Iob. 9. C.

Hominis iuſti conſideratio.

¶ Nono, *In diebus Ioatham & Achaz.* Bonus pater Ioathã, iniquus tamen filius eius Achaz. Vide quantum ſit diſcriminis inter patrem: & filium. Nõ ergo miremur, ſi ex probis parentibus iniqui oriantur filij. Sic ex Noë Can, ex Adamo Cain: ex Iſaac Eſau: Ex Dauide Abſalon: & Amon. Quemadmodum enim ex eadem terra oritur triticum, & tribulus: Sic ex eodem patre boni, maliq́; filij naſcuntur. Quadrat in Euangelium Dominicæ de Paſſione in hæc verba; Nunquid tu maior es patre noſtro Abrahã? Quid gloriamini: ô perfidi Iudæi de patre veſtro Abrahamo: cum ex bonis parentibus ſoleant oriri iniqui filij? Rex namque Ioatham commendatur in Scriptura ob probitatem: filius tamen eius peſſimus fuit, Achaz videlicet.

Varius naturæ effectus in parentũ prole.

¶ Decimo, *Achaz Ezechiæ.* Obſerua, quis fuerit Achaz. Vti diximus, multa patrauit peccata, eaque deteſtanda. Vnde de eo dicit Scriptura, poſtquam ingentia crimina eius connumerarat. Ad iracundiam prouocauit Dominum Deũ patrum ſuorum. Intuere etiam; quis Ezechias extiterit. Certè non eſt inſecutus veſtigia iniquitatis patriæ; ſed fecit quod erat placitum in conſpectu Domini: iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius. O commẽdandum virum quem ad ſui imitationem non potuit allicere impietas paterna. Quid hic te docet frater mihi ſpiritus ille cœleſtis? Duo proculdubio memoriæ commendanda. Alterum eſt, nequaquã eſſe ab homine referendos iniquos patrios mores, ſed amplectandam

2. Par. 28.

2. Par. 29.

eſſe virtutem, oculóſque conuertendos ad maiores, vt ſi quem virtutibus inſignem inuenerit: illum ſibi proponat imitandum. Hinc probro vertitur Achaz, quod non fecerit rectum coram Domino, ſicut Dauid pater eius: contra vero laudatur Ezechias, quòd inſequendis veſtigiis, qui vir fuit omni virtutum ſupellectile exornatus ſteterit. Vides quem poſteris proponat ante oculos ex maioribus: vt eos imitentur? Vtique Ezechiæ oculis non ſubiicitur pater Achaz, ſed Dauid, qui vitæ integritate fulgebat. Alterum hic implicatum eſt, nequaquam filijs dedecori dādum quod parentes, aut maiores eorum non probe vixerint, ſi ipſi probi ſint, & candidos imbibant mores. Quemadmodum non deſpicies fructum arboris, ſi ſuauis, & dulcis ſit, quamuis omnes arboris rami ſint ſpinoſi: vti cōtingit in pyris, neque veſtes ſericas contemnis: licet vermes, quos bombyces appellant, eas texant. In eundem modum: quamuis parentes alicuius ſint pleni ſpinis criminum: & vermibus laniantibus conſcientiam, ſi eorū fructus bonus eſt: & ob ſuam pulchritudinem laudandus, nempe filij, cur, dic ſodes: eſt deſpiciendus? Collige tu fructum: & relinque aculeos pungentes. Honora holoſerica: & vermes non afficias honore. Non ſpreuit Deus Ezechiam ob peccata Achaz patris eius? Quare ergo tu hominem deſpicies ob peccata maiorū ſuorum. Quadrat obſeruatio in Euangeliū pro Natiuitate diuæ Virginis mariæ, Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar. Quid hoc eſt: Quo pacto paſſus eſt Chriſtus, trahere originem ex muliere impudica Thamar? Vt oſtendat, quod maiorum peccata non ſunt impedimento filijs quominus afficiantur honore: ſi virtutum dotibus fuerint cumulati, quando Chriſtus progenitores habuit ſecundum carnem peccatores.

Imitanda virtutis auita gloria

Simile.

Simile.

Regium praelucere maioribus

¶ Vndecimo, *In diebus Oziæ Ioatham, Achaz Ezechiæ.* Obſerua longanimitatem & patientiam Dei tui: qui non quam primum peccant homines: vindictam ſumit de illis, ſed multo prius tempore comminatur per prophetam ſuum: vt reuocent gradum à vijs ſuis peſſimis: & ne inducat ſuper eos malum. O quam vera eſt ſententia Regij Pſaltis? Dediſti ſignificationem timentibus nomen tuum: vt fugiāt à facie arcus. Prius enim per vates ſuos ſignificat: & aperit pœnas, quas paſſuri ſunt peccatores. Et quorſum? Vt fugiamus. Nō enim deſiderat mortē peccatorū, ſed quod conuertātur, & viuant. Ideo extendit arcū, non tamē ſtatim, punit ſagittis potentiæ ſuæ nos impetens. Hinc rurſum dicitur, Deus index

Pſal. 59.

dex iudex iuſtus, fortis, & patiens, nunquid iraſcitur per ſingulos dies? Ac ſi apertius dicat, Magna eſt patientia Dei. *Pſal. 7.* Qui cum iudex ſit: & iuſte ob peccata hominũ eos perdere poſſit, non ſtatim perdit: ſed patienter eos expectat, vt conuertantur. Inuenies multos iudices, qui fortes non ſunt ad ſumendam vindictam de peccatoribus: intercedit enim appellatio, non deſunt fautores reo: quos repellere non audet iudex. Hic patiens iudex eſt: nõ tamẽ fortis: ſed imbecillus. *Tarda Dei vindicta.* Secus autẽ de Deo legis. Iuſtus, inquit, eſt fortis: quia poſſet ſtatim punire, differt tamen: quia patiens. Quis enim ſaluus eſſet: ſi peccatores patienter non expectaret ad pœnitentiã? Non Paulus qui Chriſtũ perſequebatur Petrus, Qui Chriſtũ negauit, &c. Hinc merito ſubiungitur: Nũquid iraſcitur per ſingulos dies: vt ſcilicet eodem die quo peccant homines: illos puniat? Nequaquam: ſed diu expectat. Vide autem, quid addat Pſaltes: Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetẽdit, & parauit illum. O patientiam Dei cõmendandam: & admirandam. Non ait: Iam gladio ſuo iugulat, ſed vibrauit, neque inquit: Iã ſagittas eiaculatur, ſed Arcũ tetendit: & parauit. Quemadmodũ pater ſimulat ſe iratũ *Simile.* aduerſus delinquentem filium, flagellũ arripit, expoliari iubet, quaſi flagellaturus; & hæc omnia facit: vt timorem incutiat filio: In eũdem modum Deus crebro comminatur, & ſe exhibet peccatoribus veluti præcinctũ ad animaduerſionem: expectat tamen, & differt vltionem ſumere. Vide quod regum tempora tranſeunt: Oziæ: Ioatham, Achaz, Ezechiæ, priuſquam plectantur peccatores. Audi etiam, quãto tẽpore expectauit, antea quam mundũ ob peccata hominũ diluuio *Geneſ. 7.* perderet. Cùm quingentorum eſſet annorum Noë, iuſſus eſt fabricare arcam, & centum annis expectauit Dominus. Nam inquit Scriptura, Erat Noë ſexcentorum annorum, quando diluuij aquæ inundauerunt ſuper terrã. Cur Domine tanto tempore diſſimulas; Certè vt nos doceas lente feſtinandũ ad vindictam. Inuenies multos homines ſimiles catapultis, quæ *Simile.* ſimul videntur & tonitruũ edere, & homines iactis globis ferreis interficere, vna enim cùm comminationibus ſeueriſſimas adhibent pœnas: & quam primum homo peccat, acerbiſſime plectunt. Hiſpanæ, *No ſe la an hecho, quando ya ſean pagado.* Audiãt iſti pręter ea, quę diximus quid dicat Sponſa *Aduerſus vltrices impetus.* apud Cantica de cœleſti ſpõſo, Crura eius columnę marmoreę, quę fũdate ſunt ſuper baſes aureas. Ac ſi dicat, pedes eius non eſſe faciles ad motũ, ſed graues, imò grauiſſimos. Nihil

enim grauius auro. Quo loquendi tropo ſignificatur, lento gradu tendere non celeri ad inferendum ſupplicium delinquentibus, quamobrem & maximè amabilis cœleſtis dilectus. Competit obſeruatio in Euangelium Dominicæ primæ Aduentus in hæc verba, Erunt ſigna in Sole & Luna. Quorſum Domine tanto antea tempore iudicium futurum prædicis, & ſigna præcedentia? Quia lentiſſime tendit ad irrogandam pœnam. Timeant tamen peccatores: quia ſi non

Ext. de cõſue. c. Cum tanto. conuertantur: grauius puniuntur. Illa enim peccata ſunt grauiora: & arctiori pœna plectenda, quæ diutius animam detinent alligatam, vt habetur extra de Conſue. c. Cùm tanto Aptari etiam poteſt Euangelio pro Mandato: his verbis: Si non lauero te, nõ habebis partem mecum. Cur prius Domine minaris: quam punias: Quia ad puniendum; lente eundum eſt non celeriter.

¶ Duodecimo. Docet hæc longa Domini patiẽtia, & tanto tempore expectans conuerſionem huius gentis, quanta fuerit eius malitia, ſi quidem longanimitate Dei ſui abuſi ſunt, & toties tamque diu admoniti, non reſipuerũt. Vtinam & nos non eos ſimus imitati, qui crebro per concionatores vocamur, admonemur, corripimur, & aures obturamus. Cõſolatur etiam hic locus concionatores: ne animum deiiciãt, ſi ipſis declamantibus, non conuertantur homines ad meliorem frugem quando legunt hunc Vatem in hac paleſtra maximè deſudaſſe: & ſurdis ceciniſſe: vt dicitur.

Principium loquendi Dominum in Hoſſea.

PEculiarem exordiendi modum: à cæteriſque vatibus longe diuerſum ſibi vẽdicat Hoſſeas nam apud neminem varũ ſimile inueniemus exordium, neque ob aliud ita exordiri exiſtimo: niſi vt maiorem à nobis captet attentionem. Quæ enim inuſitata ſunt, quam primum à viro ſpectatæ authoritatis dicuntur, attentius ab hominibus audiuntur. Obſeruant etiam nonnulli: neque ab re: hac loquẽdi forma, *Dominus loquitur*, vel *Dominus locutus eſt in aliquo* ſigni-

Num. 12. ficari, tunc ſermonẽ fieri de vaticinio, atque ſpiritu prophetico: vt ille: Nunquid in Moſe, aut per Moſem ſolum locutus

Pſal. 84. eſt Dominus? Nõne & in nobis ſimiliter locutus eſt? Ac ille: Spiritus Domini locutus eſt in me. Vnde in hæc verba Pſal. 84. Audiã qui loquatur in me Dominus. Caſſiodor. ait, Vides prophe-

prophetiæ potentiam hoc dicto fuiſſe declaratam? Intus e-
nim loquitur Dominus, id eſt? Spiritus ſanctus, vt Pſalmiſta
foris fari poſſe videatur. Neque tantum hoc loquendi tropo
ſignificatur ſermonem eſſe propheticum, verum etiam eſſe
internum, quòd loquatur Dominus intus in corde, non fo-
rinſecus. Hinc antiqui patres, Remigius, Caſſiodorus, Euthy-
mius, & diuus Hieronymus explanãtes citata verba Pſalmi.
84 Audiam quid loquatur in me Dominus, dicunt de inter-
na locutione, quæ fit in corde, ibi eſſe ſermonem. Neque pi-
get, omiſſis cæteris, referre verba diui Hieronymi. Multi pu-
tantur inquit, quãdo loquitur Moſes, & dicit, Hæc dicit Do-
minus & Iſaias, & cæteri, & cùm dicitur, Factum eſt verbum
Domini ad Iſaiam, ſiue ad Ezechielem prophetam, quoniam
forinſecus ſermo fiat, & per iſtas aures audiat propheta,
quòd loquitur à Domino. Non eſt ita. Denique & Dominus.
quid loquitur ad Iudæos & Phariſæos? Qui habet aures au-
diendi audiat & Iſaias ait, Dominus addidit mihi auricu-
lam, quoniam non habebam illam auriculam, quæ in corde
eſt, addidit mihi, vt Dei poſſim audire ſermones, & quod-
cunque propheta audit, audit in corde. Hæc ex commenta-
rio in Pſal. 84. tituli diui Hieronymi. Sed eſto in his verbis,
Principium loquendi Dominum, ſiue Domino ſiue Domini, ꝙ
idem eſt, quamuis magis placet eſſe in genitiuo, in quem
modum habet tranſlatio diui Hieronymi, de interna locu-
tione eſt ſermo: adhuc tamen multifariam exponitur. Pri-
mo ſic, Dominus inter omnes prophetas primum locutus
eſt in Hoſſee, & poſtea ad cæteros vates. Hæc tamen expla-
natio non videtur veritati conſentanea. Quoniam Abdias,
vnus de ſequentibus vatibus, multo tempore præceſſit Hoſ-
ſeam nam fuit tempore regis Achab, eiuſque domus diſpen-
ſator, ſi Hieronymo fides eſt adhibenda, ſecus enim ſentit
Epiphanius, qui Quinquagenarij dignitatem geſſiſſe, ait a-
pud regem Iſrael Ochoſiam. Ab Achab autem vſque ad O- *3. Re. 18.*
ziam, ſub quo vaticinatus eſt Hoſſeas, centum & duo fluxe-
runt anni, vt facile quiſque colligere poterit ex Regum hi-
ſtoria. Ad hæc multi alij prophetæ extiterunt, in quibus ſi-
ne dubio locutus eſt Dominus, quorum notiſſimi ſunt Sa-
muel, & Dauid, Helias, & Heliſæus, qui Hoſſeam non pau- *Theodo.*
cis præceſſere diebus. Igitur dicta expoſitio non videtur at- *Hierony.*
tingere veritatis ſcopum. Propterea Hebræi ſecus diſpun- *Lyranus.*
gunt, quos multi etiam ex Latinis, & Græcis ſequuntur, nec
non quidam ex recẽtioribus. Diſpungunt autẽ in hunc mo-

d 3 dum

dum. *Principiũ loquẽdi &c.* id eſt, quæ ſequuntur, primum ad Hoſſeam Dominus locutus eſt vel: vt egregiè Theodor. exponit, Nihil ante hoc ipſum mihi præcepit Dominus. Non diſplicet hæc explanatio, quamuis, & aliorũ mihi magis arrideat ſic diſpungentiũ. Primum locutus eſt Dominus in Hoſſea, eorum videlicet vatũ, qui ſub prædictis regibus prophetarũt. Nam & Iſaias, & Iohel, & Amos, & Ionas, & Michæas, ſub eiſdem regibus vaticinati ſunt. Non eſt deinde ſilentio prætermittenda obſeruatio Diui Hieronymi, nempe quòd non legimus, *Principium loquendi Domini ad Hoſſeam*, ſed, *in Hoſſea.* Aliud eſt enim *loqui Dominum in Hoſſea*, aliud *ad Hoſſeam.* In Hoſſeam, non ipſi loquitur Hoſſeæ, ſed per Hoſſeam ad alios. ad Hoſſeam vero loquẽs, ad ipſum ſignificatur conferre ſermonem. Annotat etiam Rupertus aliud diſcrimen inter loqui in Hoſſea. Loquitur Dominus ad Hoſſeam, vel ad alium quempiam, cùm verba ſua mittit per angelicam, ſiue per quamlibet aliam ſpeciem. Loquitur in aliquo: cùm ſine aliqua ſpecie extrinſecus apparente loquitur in corde eius, per occultam ſuæ virtutis inſpirationem.

Rupertus & D. Hieronimus.

Obſeruationes ad morum compoſitionem ſpectantes.

PRincipiũ loquendi Domini in Hoſſea.* Nõ deſpicit vates Hoſſeas, ꝙ primus inter cæteros vates fuerit electus, imò quaſi peculiare munus ſibi contulerit Dominus tonat. *Principiũ loquẽdi Domini ad reges Oziã, Ioatham. &c.* in me fuit. Et meritò primatum iſtum magnificat, & oculis noſtris ſubiicit contemplãdum. Nam ſacris Biblijs, qui primum aliqua in re Deo inſeruire incipiunt maximè annotantur. Si enim principes Galaad ſanxerunt, vt qui primus cœpiſſet dimicare, magis honoraretur, futuruſque eſſet populi dux. Et in eundem modum rex Dauid creauit ducẽ ſui exercitus. Dixit enim, Omnis qui in primis percuſſerit Iebuzæum, erit princeps, & dux. Et quia Ioab primus aſcendit, factus eſt dux. Quanto melius Deus optimus maximus eos, qui primi ſunt ad amplectendã virtutem, præ cæteris afficiet honore? Si Plinius cæterique rerũ hiſtorias texentes primos rerum inuentores laudibus proſequuntur: quanto pulchrius eſt commendare viros, qui primi viam alicuius arripuerunt virtutis? Hinc apud Geneſim celebratur. Enos, quod cœperit inuocare nomẽ Dñi. Et certè non

Iudic. 10.

1. Par. 10.

Henoch nomini diuini primus cultor

Gen. 4.

non ob aliud, niſi vt in memoriam noſtram reuocet, quanti æſtimet Deus primos executores earum rerum, quæ ad cultum ſuum ſpectant. Quemadmodum enim arietem ducem gregis quem aggregarium appellant, cæteri ſequuntur, In eundem modũ multi mirantur primarium in aliqua virtute quaſi ducem Hic eſt diuinus magnes alios ad cõmendabiles actiones attrahens: eſt vela quibus nauis multos homines ducit per æquor huius ſeculi ad portũ optatum regni cœleſtis. Quid plura. Iſti viri primarij ſunt, præcoces fructus, qui gratiores, pulchriores, & dulciores ſunt palato diuino, *Es la fruta temprana que viene de la Vera de Plaſentia:* in qua regione ardentiores radij Solis terram reddunt præ aliis temperatiorē. Sic & viros primum à Domino excitatos ad virtutis actionem feruentioribus ſuæ charitatis radiis impetit, vt ardentius ſe offerãt ad ſeruiendum Deo ſuo, cæteroſq; antecellant Hinc apud Michæam ait Deus, Præcoces ficus, id eſt, primarias, & quæ alias ficus maturitate præueniant, deſiderauit anima mea. Nã quid aliud hac ſignificat ſimilitudine, quam optare, vt ſint homines, qui primos ſe exhibeant ad adimplenda, quæ virtutis, & diuini cultus ſunt? Adumbrant hos eximios viros & ante alios ad virtutem præcinctos Rubeniti, & Gadditi, quibus dixit Ioſue. Vos tranſite fratres veſtros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis donec det Dominus requiem fratribus veſtris trans Iordanem. Sunt enim qui ingenti animi fortitudine muniti vexilla portantes anteeũt, ne alij animũ deiiciant, & terga vertant. Et quẽadmodũ patriarcha Iacobi miſit Iudã ante ſe in Ægyptum, vt nuntiaret Ioſeph, quod manebat, & expectabat eũ apud Ieſſen, ita & Deus hos viros primarios mittit, vt referant, vbi ipſe eſt, nempe apud virtutis oppidum. Hinc Aſſertor noſter noluit ſilentio præterire, dum Apoſtolorum nomina texuntur, quis primus ſecutus illum fuerit, Ait enim apud Matthęũ, Primus Symõ, qui dicitur Petrus. Et apud Ioãnem meminit Scriptura, quod Ioannes venerit primus ad monumentũ Poteſt etiam aptari Euãgelio Dominicæ Septuageſimæ, his verbis, Exiit primo mane cõducere operarios. Fœlices enim, qui ante alios ſunt primi operarij vineæ Domini, quæ iuxta Chryſoſtomi expoſitionem virtus eſt.

Simile · *Simile.* · *Simile.* · *Miche. 7.* · *Ioſue. c. 1. & Nũ. 32.* · *Simile* · *Gen. 46.* · *Matth. 10. & Luc. 6.*

¶ Secundò, *Loquendi Domini in Hoſſea.* Obſerua bone vir, ac maxime tu, qui concionatoris munere fungeris, quale ſit vatum, & concionatorum munus, nempe eſſe vaſa in quibus reponit Deus aquã ſapiẽtiæ diuinę, vt aliis porrigãt

Concionatorum dignitas.

ad extinguendã animi ſitim, & abluendas peccatorum ſordes, eſſe horrea in quibus triticum reconditur ad alendo hominum animos: eſſe fercula in quibus deferuntur ſpirituales dapes. Propterea dicitur *in Hoſſea*, nõ ad Hoſſeam vt egregiè obſeruauit Diuus Hieronymus. Ne igitur mireris, ſi concionator, qui ciphus, & vas eſt cũ aliis propinet quã & cibum diuinum, ipſe nõ bibat, neq; abſumat cibum. Quẽadmodum enim vaſa non bibunt, & fercula nõ comedunt, quãuis aliis potũ offerant, & dapes, Sic multi concionatores corripiunt, reprehendunt, admonent, docent alios, ſe autem non corripiunt, neq; docent. Sed quid tua frater mi? Conſidera eos eſſe vaſa, bibe tu, & comede quæ apponuntur tibi. Num cũ eſca corporis, & aqua proponitur, expectas & comedas, quod prius fercula ipſa comedãt: & bibant? Nõ ſane. Quare ergo delicatior eris ad eſcas ſpirituales? Num quia animi cibus vilior eſt? O amentiã deplorãdã. Fateor fratres mei æquũ eſſe concionatores, qui fercula ſunt, prius biberent, & comederent, quæ aliis tradũt bibenda, & comedẽda: vt vel ſic ſaltem agnoſceretis vobis non porrigi venena, ſed lautatiſſimas cœli dapes. Verũ ſi ipſi indigni ſunt, licet ſiti & fame pereant, tu nõ pereas, ſed pota, & mãduca. Aqua procul dubio ex illo cœleſtis ſapientiæ fonte hauritur, cibus tam dulcis, & ſuauis eſt, vt angeli etiam magnifaciant. Te ergo exoro refice animum tuum, ſed ad vos conuertatur oratio, ô diuini verbi declamatores. Diſcite per viſcera Chriſti, cur cum in domo patris veſtri multi mercenarij abundent panibus, vos fame peritis? Decet ne vobis obiicere, Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras, ſeminaſtis multũ, aliis videlicet, & vobis intuliſtis parũ comediſtis, & non eſtis ſatiati, aliis enim deferebatis cibos, bibiſtis, tanquam vaſa & non eſtis inebriati, &c. Nonne hoc tormento Tantali torqueri, eſt: fame, & ſiti pereuntis inter ipſas aquas, & dapes? O ſpectaculum miſerandum. Verum cauſas quæramus tanti damni. Inter alias hanc principem locum obtinere indico. Non cogitant iſti concionatores, ſi qui ſunt, vtinam autẽ non multi eſſent, ſe eſſe morti obnoxios, & poſtea reddituros rationem. Non animaduertunt ſe eſſe vaſa terrea, & fictilia, & qua hora non putant conterenda. Fortaſſis ſi hoc ante oculos haberent, aqua, quam aliis porrigũt in concionibus, ſe transfunderet, corpusq; totum, & animũ eorum penetraret prius, ita vt facerẽt, quæ docent. Quemadmodũ aqua font apud oppidũ Hiſpaniæ nomine Autequera, in vaſis terreiis & fict-

Simile.

Lucæ. 15. e

Aggæi. 1.

Tantalus inter aquas ſitiens.

Simile.

& fictilibus recondita, quòd ſubtiliſſima ſit: totam ſe transfundit, ipſaq; vaſa penetrat, quamobrẽ, vt ſeruetur, in vaſis luteis reponitur, Ita & Euãgelici declamatores mores quos prædicãt, imbiberent, ſi animo reuoluerent eſſe cõminuendos, ſicut conteritur lagena figuli contritione perualida. Quia cum fercula fuerint diuinarũ eſcarũ, alios inuitarũt ad epulas ipſi vero ieiuni manſerunt. Vtinã vt comederent, attenderent, quale vas, & patina fuerit ille Ioãnes Baptiſta, qui vt homines alliceret ad abſumendos cibos ad bibendam aquam dictã, cum eſſet prius in eius pectore, ita tota ſe transfundebat, ita totum corpus, & animum eius penetrarat, vt veluti per quaſdam ſubtiliſſimas rimas, per omnes artus eius erumperet. Vnde interrogatus, quis eſſet, reſpõdit, Ego vox clamãtis in deſerto. Nõ ait, Ego vociferor, ego clamo, ſed ego vox. Nõ eñ ſolo enim ore prædicabat, ſed quicquid in ipſo erat, vox erat, oculi vox, manus vox, veſtis vox, totus denique vox erat: quia totus pœnitentiam, & ſanctitatem exhalabat, transfundebat ſe aqua, quæ erat in pectore, & penetrabat omnia mẽbra, vt aliis porrigeret ſine rubore. Oculi lachrymas fundebant: os loquebatur ad ædificationem: veſtis oſtendebat luxum eſſe fugiendum, &c. Æquum eſt, ô concionatores oculi animi contemplemini vocationem veſtram. Vaſa enim eſtis diuinæ ſapientiæ, ac propterea non decet vos eſſe ieiunos, deinde ſi vaſa Dei, decet etiam vos mundos eſſe ab omni inquinamento peccati, vt vos audientes non aquam per vos oblatam contemnant. Intuemini, quòd in vobis loquitur Deus dum arcana Scripturæ reſeratis vtinam & loquatur ad vos, vt mundi ſitis, & digna Deo vos vaſa exhibeatis, ne cibos populus faſtidiat. Verũ ſi ſordida ſint vaſa, quid ad bibẽtes? Si fercula ciborum immunda, quid ad comedentes? Non vrget fames, non cruciat ſitis, nã ſi iſta eſſet, comederent, & biberent. Quemadmodum delicatus eſſet homo ad puteum: ſiue fontem ſitibundus accedens ſi bibere nollet quoniam in imo & profundo lutum cerneit, & ſpurcitiam, atque ille multis obiurgationibus inſectandus qui ſordes in ſolo fontis iacentes cieret, ne alij biberẽt, In eundẽ modum reprehẽdendi ſunt qui oculos coniiciunt in ſordes animi concionatorum, vt adimplere contemnãt, quæ docent, & qui peccata prædicatoris voluũt, & cõmouẽt, ne eorum dictis pareant auditores. Summa igitur ſit, Obſeruent concionatores, vt vaſa munda ſint, quod in eis loquitur Dominus. Et populus, ne dicta per eos contemnant.

Iſa.30.c

Pro Dominica.3.aduentus.

Simile.

Mores nihil doctrinæ detrahunt.

ſi ſordidi fuerint,quod per eos quaſi per quædam fercula ad ſe defertur cibus, Competit in Euangelium, Vos eſtis ſal terræ, Non inquit Aſſertor noſter: Vos eſtis vaſa ſalis, ſed ſal; vt diſcant prius ſeipſos docere. Quadrat etiã in feriam tertiam poſt Dominicam ſecundam Quadrageſimæ, in hęc verba, Super cathedram Moyſi ſederunt principes, & Phariſæi: omnia & quæ dixerint vobis, ſeruate: & facite: verũ ſecundũ opera eorum nolite facere. Meminiſſe quippe debetis: doctores: & cõcionatores eſſe inſtrumenta dapifera. Hinc legitis Dominum locutum in vatibus, vt in Hoſſea, non ad Hoſſeam, ne ob imputam concionatoris vitam, puram contemnatis doctrinam.

Pro doctoribus.

¶ Tertiò, *Dominus Hoſſea.* Demus hoc Ruperti animaduerſioni: loquitur Dominus in aliquo vti audis in Hoſſea: cũ loquitur in corde eius per ſe, occulta ſuæ virtutis inſpiratione. Vide ergo quanti faciat Deus ſalutem animarum noſtrarum, quando per ſeipſum, & non per interpoſitam perſonam quamuis angelicam vates ſuos alloquitur, ſugerens, quæ illis dicenda ſunt. Vtique ſolent reges, famulos non per ſe viſitare, ſi in morbum inciderint, ſed alios conſeruos ad hoc mittunt ſecus audis de Deo tuo, qui per ſe ipſum ægrotos inuiſit. vt tibi oſtendat, quanti debeas æſtimare ſalutem tuã & fratrum tuorum. Si ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris: ait apud Ieremiam. Diſces etiã ex hoc loco non reſpicere tot honoris puncta, quot homines reſpicere ſolẽt, ſiquidem Deus tuus, qui poſſet per Angelos loqui ad homines, illis relictis, per ſe ipſum loqui dignatur ad eos, Audiant etiam iſti ſuperbi homunculi regem cœli Chriſtum adiiſſe Ioannem Baptiſtam: vt ab eo baptizaretur in Iordane, ne ad ignobiliores ſe: & pauperiores ire dedignentur.

Iere. 15 d

¶ *Et dixit Dominus ad Hoſſee, Vade: ſume tibi vxorẽ fornicationũ: & fac tibi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra à Domino.*

¶ Anteaquam locum iſtum explanemus, obſeruandę ſunt tres voces hic appoſitæ coniunctio nẽpe Et, verbum *Vade*: atque pronomen, *Tibi*: vt illum exactius valeamus intelligere. Tradunt ſancti, & antiqui patres vernaculum eſſe linguæ Hebraicæ: vti frequenter coniunctione *et*, ita vt interdum abundet, & in non neceſſariis: vt in noſtra apparet lingua: videatur inſerta. Ita Origenes Homil. 9. Num, Et Auguſtinus Pſalmus 4. ait: Familiare eſt Scripturis in quibus prophetæ locuti ſunt: *et* ſuperfluere: Nam ſæpe inuenies ita cœptum,

Et

Et dixit Dominus ad illum Et factum eſt verbum Domini ad Ezechiel. Et in Pſal.4. Et ſcitote, quoniam mirificauit Dominus. Quæ iunctura coniunctionis, cum ſententia non præceſſerit: & ſequens annectatur. mirabiliter fortaſſe inſinuat prolationem veritatis in voce cum ea viſione, quę fit in corde, eſſe coniunctam. Hæc Auguſtinus. Sed apertius lib.2.loquutios eſt in Exod. vbi inquit, Et coniunctio ita ponitur, vt detracta plenam faciat intelligentiam. Vt in Exodo, Si acceperis computationem filiorum Iſrael in viſitatione eorum, & dabunt ſinguli redemptionem animæ ſuæ Domino, & non erit eis in ruina Bis coniunctio & redundat in hac etiam ſententia eſt Euthy. multis in locis, ſed præcipuè apud Ioannem cap.7.ait, Coniunctio, & in Hebraico idiomate frequenter abundat, vt Ioan.5. Vos putatis, in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me Et Pſal.24 Propter nomen tuum Domine, & propitiare peccato meo, multum eſt enim. Demum idē ſentit Oecume. ad Rom.2. Verum hæc tantorum patrum ſentētia cautè accipienda eſt. Habet enim vnaquæque lingua ſuos peculiares loquendi tropos, qui apud alias linguas vitioſi vidētur. Igitur coniunctio, &, hic poſita, vel abundat cum nihil præceſſerit, & ab illa exordiatur vates, vel iuxta ſententiam Diui Auguſtini citatam, mirabiliter inſinuat prolationem veritatis in voce, cum ea viſione, quę fit in corde, eſſe coniunctam. Conſentit cum hac Expoſitione Diuus Gregorius Homil.2. in Ezechielem, dicens, Non raro prophetæ per coniunctionem & ſermonem exordiuntur, & ſcimus, quòd ſermo coniunctionalis non iungitur ſermoni ſequenti, ſed præcedenti. Qua in re intuendum eſt: quia ſicut nos corporalia, ſic & prophetæ ſenſu ſpiritualia aſpiciunt, eiſque & illa ſunt præſentia, quæ noſtræ ignorantiæ abſentia videntur. Vnde fit, vt in mente prophetarum: ita cōiūcta ſint exterioribus interiora, quatenus ſimul vtraque videant, ſimulque in eis fiat, & intus verbum, quod audiunt, & foras quod dicunt. Hac ratione inchoauit Ezechiel, dicens, Et factum eſt in triceſimo anno. Hæc Diuus Gregorius. Poſſumus etiam in hoc loco coniunctionem &, ſumere pro coniunctione illatiua igitur. In quem modum non raro ſumitur in ſacris Biblijs, vt apud Geneſim c.15 Et leuauit Abraham oculos ſuos: Et ponitur pro igitur. Secundò quoque Reg.c.4. Et acceperunt farinam, coniecerūtque in ollam: & accepit pro igitur. Sic etiam Rom.8. Si filij, & id eſt: ergo hęredes

Cautela in prophe. interpret.

Ezech. 1.

hæredes, Atque Acto. 10. Eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in conſpectu Dei, & id eſt, igitur, mitte viros. Sic etiam in præſenti loco, *Et dixit Dominus*, id eſt, igitur dixit Dominus. Altera dictio hic appoſita, & maximè obſeruanda, eſt verbũ, *Vade* quæ aliæq́ue ſimiles non tam corporis, & pedum motum, inceſſumq́; imperant, & ſignificant in Scriptura ſecundum aliquos: quàm animi promptitudinem, & attentionem, atque ad ea quæ ſubſequuntur præparationem, vt: Vade ad formicam ô piger, hoc eſt, formicæ ſedulitatem attentè cõ-
Prou.6. templare, & imitare. Et in Pſal. Venite, diſperdamus eos de
Pſal 82. terra. Atque apud Iſaiam: Venite, & ambulemus in luce Do-
Iſai. 23. mini. Sic & hic: *Vade*, id eſt, eſto promptus, & pręcinctus, prępara te. Non diſplicet hæc diſpunctio. Magis tamen arridet mihi ſententia dicentium hac Hebraiſmo, ſeu loquendi forma exprimi celeritatem ad aliquid faciendum, vt apud Geneſim, Venite faciamus ciuitatem, & turrim. Venite, id eſt,
Gene.11. celeres ſimus, non trahamus moras. Sic & hic, *Vade*, hoc eſt: ne differas: incunctanter: & celeriter, ſine mora. Alia dictio hic obſeruanda eſt pronomen *Tibi*. Satis enim eſſet dicere, *Sume vxorem fornicariam:* quorſum ergo additur: *Tibi?* Ac rurſum paulo poſt ſubiũget: Fac tibi filios fornicationum: cum ſatis eſſet dicere, Fac filios fornicationem. Video nonnullos philoſophari ex hoc pronomine tibi, dicentes eſſe appoſitũ: tum ad exprimendum amorem: quo Hoſſeas erat proſecuturus vxorem, & filios fornicarios: tum vt intelligamus de ipſo Vate Hoſſea non de alio eſſe ſermonem. Verum in hũc modum diſpungere, eſt citra germanum literæ ſenſum verba facere: & fortaſſis illam maximè torquere. Vt igitur hunc locum, aliosq́ue Scripturæ ſimiles intelligere valeamus: obſeruandum eſt: hunc loquendi tropum iuxta aliquorum Expoſitionem Accipe tibi, ſume tibi, fac tibi, & alios id genus eſſe Hebraiſmos: idémque ſignificare: ac ſi non eſſent appoſita huiuſcemodi pronomina, Mihi, Tibi, vt apud Geneſim,
Gene.6. Fac tibi arcam de lignis leuigatis, idem eſt, ac ſi dicas ſine pronomine *tibi:* Fac arcam de lignis leuigatis. In eundem
Iſai.8.a modum apud Iſaiam: Sume tibi librum grãde, & apud Eze-
Ezec.4. chie. Sume tibi laterem. Sic & hic, *Accipe tibi vxorem.* explanandus eſt locus, ac ſi careat pronomine, *Tibi*, vnde & quidam ſine pronomine vertunt in hunc modum, vade, & duc vxorem fornicariam. Inueniemus etiam huiuſcemodi pronomina redũdare in Hiſpano idiomate, vt cum dicimus, *Yo lo me lo ſé* idem eſt ac ſi dicamus *Yo lo ſe*. Sic etiã expendunt

dunt Hebræi illũ locũ Canticorum,Si ignoras te ô pulcherrima mulierum. Hebraicè enim magis videtur ſonare tibi, quàm te,& ſic quidam vertunt:Si ignoras tibi.Nos veruntamen æditioné vulgatam exoſculantes, & ſequentes:ſi iuxta ſententiã dictã Hebræorũ enodemus,idẽ eſt dicere, ſi ignoras te ac ſi:dicamus Hiſpane:*Si no te lo ſabes*,quod eſt dicere, *Cant. 1.* *ſi no lo ſabes*.Non me latet:multos hic philoſophari de ignoratione ſuimet,aſſerentes à cœleſti Sponſo traditam hic eſſe normã,qua quis ſe ipſum poſſit agnoſcere.Quã expoſitioné licet Hebræi,& Hebraizantes carpant,& irrideant:acclamãtes torqueri literam:nam cum Sponſa quæreret domicilium Sponſi dicẽs:Indica mihi, vbi cubas,vbi paſcas :nihil ad hoc cognoſcendum ignoratio ſui facere videtur. Parcius tamen laxare debuiſſent fræna ſuis venenatis linguis in Sanctorũ Patrum dicta,nonenim tam longè à veritate deuiant:vt ipſi ſomniant. Sed de his ſatis , & ad lapidem motum redeamus. Cum huiuſcemodi pronomina, Mihi , Tibi , Sibi , & alia inculcant Scripturæ , non eſt dicendum ſuperfluè vnquam poni,ſemper enim coniunguntur ad maiorem rei vehementiam, & exaggerationem. Vnde maiorem Emphaſin habet:*Accipe tibi vxorem*,quàm accipe vxorem , atque illud: *Fac tibi arcam*,quàm fac arcam:ſicuti ſi Hiſpane dicas , *Yo me lo ſe*,vehementioris eſt affectus,& amplioris energiæ, quàm ſi dicas , *Yo lo ſe. Sume tibi vxorem fornicationem*. Obſeruauit egregiè Diuus Hieronymus , vocem Hebraicam Zenunim, numeri eſſe multitudinis:non ſingularis,hoc eſt,fornicationum:non fornicationis , in quem modum vertunt ſeptuaginta.Multo tamen melius in numero multitudinis.Significatur enim , hanc fœminam , non vtcunque fuiſſe fornicariam:aut vno tantum fornicationis ſcelere contaminatam, ſed multis ſtuprorum notis ac variæ turpitudinis labe affectam,quæ cum multis coïerit : videlicet publicam meretricem. Dubium tamen maximum eſt : an ita res ſe habuerit, quod vxorem fornicationibus implicatam duxerit hic vates:an vero ſolũ id viſione acceperit prophetica , vel aliquo ſpectro,ſiue imagine.De hac re variæ ſunt ſententiæ. Chaldæus paraphraſtes exiſtimat , hoc ſolum contigiſſe parabolicè,& in viſione prophetica, quẽ ſequuntur doctiſſimi Hebræorum,vt Moſes Ægyptius , & Rabbi Moſes. Tradunt enim iſti regulam ad intelligenda arcana Scripturæ ſacræ in hunc modum,Si quid durius,& à perſonarum decore,atque dignitate abhorrens in ſacris offendatur libris,id non re ip-

ſa,

ſa:atque actu factum fuiſſe,ſed aut ſomnio,aut viſione, atq;
mẽtis ẻlatione fuiſſe repræſentatum , vt quod Iſaias ad vxo-
Iſa.64. rem vatem accedere iuſſus ſit , & procreato ex illo comple-
xu filio nomen Sclal fuerit impoſitum.Ac rurſum, Nudum,
Iſai.20. & diſcalciatum incediſſe.Illud etiã Ieremiæ , lora ac neruos
paraſſe,& collo ſuo aptaſſe.Ezechielem quoque vxoris cha-
riſſimæ mortẽ vidiſſe, cum illi dixit Dominus:Ecce ego au-
feram à te deſiderium oculorum tuorum.Et quod 350. dies
Iere.27. ſiniſtro latere incubuerit. Lyranus credit Diuum Hierony.
Ezec. 4. in ea fuiſſe ſententia : vt mulier hæc non fuerit fornicaria
fornicatione corporis,ſed mentis:quia fuit idololatra.& gẽ-
tilis.Occaſionem fortaſſis ſumpſit ex expoſitione eius ſuper
hũc locum. Nam poſtquam adductis exemplis ethnicorum
reuocãtium homines libidini deditos ad ſtudium ſciẽtiæ,
vt Xenocratis, qui Polemonem luxurioſiſſimum iuuenem,
& inter pſaltrias , atque tibicines , & impudicas mulieres
ebrium , & hædera coronatum fecit obedire , ſapientiæ , &
Socratis : qui Phædonem de lupanari ob crudelitatem , &
auaritiam Domini multorum libidini ſeruientem : in aca-
demiam tranſtulit , probauerat non eſſe mirum,quod Hoſ-
ſeas meretricem in vxorem acceperit , vt ex mala bonam
faceret,præſertim cum non ob cauſam luxuriæ, neque pro-
pria fecerit voluntate , ſed Dei paruerit imperio. Ait idem
Diuus Hieronymus, Hæc aduerſum Ethnicos , & eos , qui
Ethnicorum ſunt ſimiles,dixerimus.Cæterum noſtris,tamẽ
volunt ſuſcipere veritatem , illud breuiter oſtendamus , ex
eo quod dicitur , Quia *Fornicans fornicabitur* , *&c.* non tàm
prophetam iunctum eſſe meretrici:quam omne hominum
genus à ſocietate Domini receſſiſſe. Hæc Diuus Hierony-
mus,verum apud Ezechielem in calce capitis. 4. aperit ſuã
mentem clarius, dicens , hoc figuram fuiſſe Synagogæ , vel
Eccleſiæ:& non verè iuxta literam perpetratum. Addit au-
tem , ne hanc eſſe eius ſententiam dubitemus , hæc verba,
Quod ipſum exponentes prophetam plenius diſſeruimus.
Vides ergo,quàm apertè Hieronymus teneat : hoc de vxo-
re fornicaria tantum parabolicè eſſe intelligendum. Inue-
nio tamen , ſecus decreuiſſe in prologo huius vatis Hoſſeę,
vbi ait , fornicariam appellaria non è locatione corporis
meretricem,ſed gentilem Deum ignorantem. Ex quo loco
ſumpſiſſe videtur Lyranus , quod diximus. Brito in expoſi-
tione citati prologi Hieronymiani opinatur Hieronymum,
hanc fœminam non ſolum eſſe gentilem , ſed etiam verè
eſſe

eſſe meretricem. Vnde cum inquit Hieronymus in dicto Prologo, Fornicariam itaque non elocari corporis meretricem, ſubintelligẽdum eſſe ait, tantũ, vt vtraque, & corporis, & animæ fornicatione turpẽ extitiſſe intelligemus. Colligit autem hoc ſentire D. Hieronymum, ex his: quæ expendens hunc vatis Hoſſeæ locum dicit, & à nobis adducta ſunt. Ego vero qui non ſolũ modò, verum & multis retro annis percipiendæ doctrinæ admirabili, Diui Hieronymi operam nauo, & à Lyrano, & à Britone diſſentire ſanctũ Doctorẽ conperio: ac ſalua pace tantorum virorum, vtrumque impoſtorem eſſe inuenio, aut quid ſenſerit, non perceperunt. Nam & hic, & in prologo ſubobſcurè locutus eſt, in fine autem capitis 4 Ezechielis apertiſſimè inquit, hoc de vxore fornicaria non fuiſſe iuxta literam perpetratum. Rupertus vtrãq; quaſi probabilem attexit ſententiam: vel quod res ita ſe habuit, vel quod ſpiritualiter, id eſt, per viſum, ſiue per exceſſum hoc geſtum eſt. Conſentiunt D Auguſtinus, & Diuus Thomas, verè ab Hoſſe ductam fuiſſe meretricem in vxorem, atque Theodoretus grauiter inuehitur in eos, qui non ita re contigiſſe dicunt, ſed ſolum ſpiritualiter. Fateor, quæſtionem iſtam diu male habuiſſe animum meum cumque fluctuaſſe, ob varias tantorum patrum ſententias, & neque modo quid verius iudicauerim, ſtatuere audeo. Contentus eſto mi lector frui opera noſtra: quæ & collegit antiquorũ, recentiorumque ſententias, & oculis tuis ſubiicit, vt eligas: quod malueris, vtrumque enim probabile eſſe non dubito: quamuis alterum tanquam probabilius animus meus amplectitur; homo ſum, fortaſſis & fallor. Sed eſto ita ſit, quòd Hoſſeas meretricem duxerit vxorem, duo hinc dubia alia oriuntur. Alterum eſt: an peccauerit Hoſſeas accedens ad hanc meretricem. Alterum vero, an diſpenſauerit Deus cum Hoſſea in præcepto de non mœchando. Certum eſt, ſi Deus iuſſit, Hoſſeam non peccaſſe. Deus enim, vt ait Iacobus: intentator malorum eſt, & ita tenet Diuus Thomas multis in locis. Ad alterum de diſpenſatione reſpondemus nullo modo fuiſſe diſpenſatum cum Hoſſea, in præcepto de non mœchando, quoniam prius contraxit matrimonium cum meretrice, quàm cum illa coïerit. Vnde non dixit Dominus Hoſſeæ, habe rem veneream cum fornicaria, ſed *Sume tibi vxorem*. Igitur rem habuit cum propria vxore, & non commiſit fornicationem. Ita Diuus Auguſtinus, Et Abulenſis apud Exodum merito reiicit opinionem, & ſolutionem

Aug. lib. 22. contra Fauſtum Manich. c. 80.

Eſt. in 6. tomo. D. Th. 2. 2. q. 10. 4. arti. 4. ad 2. & in 1. 2. q. 100 arti. 8. ad 9.

tionem Diui Thomæ. 1.2.q.100.art.8.ad 3.qui ibi exquirit
q.35. & ſuper prologum Gene.cap.7. modum,quo liberet à peccato Hoſſeam, & hunc excogitauit, quòd Deus tanquam Dominus huius mulieris tradidit illam Hoſſeæ citra matrimonium fœcundandã. Multo enim melius eſt,dicere meretricem Hoſſeæ copulatam matrimonio, *Fac tibi filios fornicatorum.* Non eſt ſenſus,quòd fornicata ſit poſt matrimonium hæc mulier, ſed bifariam poſſumus diſpungere,vt egregiè obſeruat Diuus Hieronymus,Primò, quod fornicariæ priores de fornicatione ſuſceptos recipiat filios. Deinde quòd ex meretrice generet filios. Qui idcircò fornicationis appellantur filij,quòd ſint de meretrice generati. *Quia fornicans fornicabitur terra à Domino.* Rationẽ reddit Deus Opt. Max. ob quam tam acerbam rem iuſſerit ſuo vati,nempe ducere vxorem fornicariam, non quia contẽpſerit honorem eius,& bonę opinionis candorem,ſed ad ſignificandum,Iudæos receſſiſſe à cultu Dei ſui, & adoraſſe deos alienos. Et cum prophetæ vti ſoleant verbis,& ſignis, nunc ſignis agitur: quia efficaciora ſunt, & vehementiora ad cõmouẽdos hominum animos. Propheta Hoſſeas refert Deũ, vxor fornicaria Synagogam,filij fornicari Iudæos,quos genuit Synagoga. Sed literam diſpungamus. Non inquit. *Fornicata eſt terra à Domino*,ſed *Fornicans fornicabitur*, vt grauitatẽ peccati detegat,quam ſolent vates ab oculos noſtros ponere ad maiorem terrorem. Obſeruandum enim eſt, hunc loquendi tropum per verborũ repetitionem frequentiſſimum eſſe apud Hebræos,vt Expectans expectaui Dominũ, Exultatione exultabunt. Benedicens benedicam,Eũtes ibãt, atq; hic, *Fornicans fornicabitur.* Et ſignificat, vt egregiè obſeruat Euthy. intẽſionẽ quandã,& validiorẽ ſententiæ cõfirmatio-
Euthim. nem,vt Videns vidi.i.optimè vidi,Cognoſcendo cognoui.i.
Pſal.39. exquiſitè cognoui:Benedicẽs benedicam.i.præſtabo magna
& Pſ.131. abundantia, vel cumulatiſſimè benedicã. Sic & apud Geneſim pro multiplicabo ærumnas tuas, Hebraicè eſt,multipli-
Gene.3. cando multiplicabo, id eſt,cumulatiſſimè multiplicabo. Et apud Exodum,vidi afflictionem populi mei, Hebraicè eſt, videndo vidi,id eſt,omnino vidi. Sic, *Fornicans fornicabitur.* i.
Exod.3. fœtidiſſimè, ſeu multum eſt fornicata, vel valde ſcortata. Obſeruauit & hoc Diuus Hieronymus in c. 16. Ezechielis, dicens: Duplicatio pondus facit orationis: vt Decora facta es vehementer nimis: eo quod ad pulchritudinis magnitudinem, addi vltra nihil poſſit. Præterea animaduertendum eſt,Dominum vſum eſſe futuro tempore,non præſenti. Non

enim

enim ait: *Fornicans fornicatur*, ſed *Fornicans fornicabitur*, quod
nō tam temporis, quàm aſſeuerationis, & certitudinis ratio-
nem habet. Nam cum quid, aut certiſſimū eſſe, aut perpetuū,
aut in cōmuni vſu, & conſuetudine poſitū ſignificare volunt
Hebræi, id futuri temporis verbo annunciant. Ad hæc, ob-
ſeruandum eſt, non dici, *Fornicans fornicabitur homo*, ſed *terra*.
Non eſt dubium, quin per terram homines intelligat Scri-
ptura ea figura: quam Græci metonymiam appellant, tum
quia homines terram incolunt, tum quia ex terra ſunt fabri-
cati. Sic Pſal. 63. Omnis terra adoret te Deus, id eſt, omnis *Pſal. 63.*
homo. Et apud Iſaiam: Auribus percipe terra, id eſt, homo. *Iſa. 1.*
Cauſam tamen ob quam hic Scriptura, & multis alijs locis
homines terram vocet, non erit ab re quærere. Opinor au-
tem, homines terram appellari ad augendam criminis ma-
gnitudinem, & fœditatem: atque hominum ingratitudinem.
Ac ſi ante oculos noſtros poſuerit contemplandos, quinam
ſint: qui fornicantur: non vtique creatura cœleſtis, ſed terre-
na, quæ omnium infima eſt. Conſidera etiam à quo fornica- *Fidei for-*
tur, nempe à Deo: qui excelſiſſimus eſt, & terra ſcabellum *nicatio.*
pedum eius. Neque inquit, Omnis terra, ſed terra. Demus
hoc Hieronymianæ expoſitioni. Poteſt, inquit, ex eo, quòd *Iſa. 66. 4.*
non eſt additum, omnis terra, nunc Iudæa accipi: vel propriè
Samaria, & Iſrael, id eſt, decem tribus: quæ eo tempore quo
hæc dicebantur: à Domino receſſerant. Gloſſa tamen ordin.
ſolum decem tribus intelligit per terram, non autem Iu-
dæam. Parum refert, ſatis eſt, intelligamus non omnem ter-
ram fuiſſe fornicatam, ſed aliquam, quod obſeruatione di-
gnum eſt ad componendos mores: vt poſtea dicemus. *Forni-
cationem* vero hic vocat idololatriam. In quem modum cre-
bro ſumitur in ſacris Biblijs, vt apud Ezechielem, Tu autem *Ezec. 16.*
fornicata es in nomine tuo, id eſt, coluiſti idola: Idem apud
Ieremiam, Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. *Ierem. 5.*
Atque apud Numeros ob vitulum aureum à populo adora- *Num. 4. f.*
tum inquit Moſes, Filij veſtri portabunt fornicationem ve-
ſtram, id eſt idololatriam. Obſeruant etiam Hebræi non ſo-
lum idolorum cultum appellari fornicationem, verum e-
tiam omnem à Deo receſſum, & rebellionem. Sed perſpi-
cuum eſt: hic ſumi fornicationem pro idololatria, quod &
ſequentia demonſtrabunt.

Obſeruationes ad mores.

Vade,id eſt,celeriter, & ſine mora Bone Deus, cur tantam celeritatem poſtulas à vate tuo? Quid quæſo magis eget moroſo cõſilio, quã ſtatus electio? Quod ſi in omni ſtatu: antea-quã homo deliberet, præcedere debet conſultatio:& animo reuoluendũ prius eſt,quod eligere vult:quanto maius cũ de matrimonio agitur, quod onus grauiſſimũ, ne dicam, importabile eſt? Audi quid Socrates reſponderit, interrogatus à quodam adoleſcente,vtrum melius cenſeret. vxorem ducere,an non ducere?Vtrũque feceris, pœnitebit: indicans coniugium magnas ſecum ferre moleſtias, ad quas perferendas prius eſt animus præparandus. Matrimonium namque comitatur perpetua ſolicitudo, iuges vxoris quærelæ,dotis exprobratio,affinium graue ſuperciliũ, garrula ſocrus, incertus liberorum euẽtus,aliaque innumera incommoda. Teſtes huius rei ſunt Lamech ab vxoribus obiurgatus: Abraham reprehenſus à Sara ob Agar, & dure accipiens, quod vxor Sara eiiciat è domo ſua Iſmaelem:Iob audiens à coniuge, Adhuc permanes in ſimplicitate tua benedic Deo & morere.Demum Dauid:vt multos prætercam, deſpectus à Michol.Quid plura?Propterea inquit Apoſtolus: Tribulationẽ carnis habebunt huiuſmodi Solutus es ab vxore, noli quęrere vxorem.Reddit autẽ grauius hoc pręceptũ optime Deus eſſe primũ quod iubes.Cur domine tã durũ primũ imponis iugũ:Pręcipe quid mitius:vt poſtea æquo animo ferat maiora.Nã quẽadmodũ exiguus ignis extinguitur magna ſuperpoſita ſtrue lignorum: ſic ſpiritus hominis ſuffocatur,ſi in principio grauia iniungantur pręcepta:vnde adoleſcenti quærenti: Quid faciendo vitam æternam poſſidebo? nõ primum dixiſſe:vende quæ habes, ſed quod leuius erat:Serua mandata. Hinc & apud Iſaiam de Meſſia dicitur: Linum fumigans non extinguet, hoc eſt,imbecillitatem: & fragilitatem conſiderabit,atque infirmitatem hominis attẽdet,ne ſcintilla ſpiritus,quæ ardere inceperat,ingenti congerie lignorum iniecta, pereat, paulatim ſufflabit: & minuta imponet donec ignis vires ſumpſerit, & potis ſit maiora cõburere. *Principium loquendi* ais: & quaſi non ſit difficile factu, in principio præcipis. *Vade ſume vxorem fornicariam*: Quid acerbius iniungi poterat, quàm alienos eosque ex fornicaria natos, in proprios recipere filios? Quid durius, quam ducere in vxorem meretricem? Et quod amplius demiramur, eſt, ad tantum onus ferendum celeritatem poſtulare

Margin notes: Coniugij Comites. — Gene.4. — Gen.16 b. — &c.21.c. — Iob.2 c. — 2.Re.6.d. — 1.Cor.7 e. — Simile. — Luc.42.

ſtulare. Cur tantam celeritatem poſtulas ad exequenda tua mandata? Duo hic inuenio implicata: Alterum eſt, voluiſſe Deum noſtram, hoc facto reprehendere ſegnitiem, & torporem noſtrum qui nimium deſides ſumus ad adimplenda eius mandata, quantumuis leuia ſint. Subiiciamus oculis noſtris grauitatem iſtius præcepti, & celeritatem exquiſitam à Domino: vt excutiamus omnem torporem & promptitudinem Hoſſeæ imitemus. Vidiſti virum velocem in opere ſuo? inquit Sapiens: coram regibus ſtabit, neque erit ante ignobiles. Exhibe igitur te velocem ad faciendum, quod tibi præcepit Deus rex cœleſtis, vt dignus ſis quod ſtes coram eo, & non ante ignobiles dæmones videlicet. Cur precor non eandem præſtabimus Deo agilitatem ad ſua iuſſa complenda: quam diabolo præſtitimus? Conſcientia noſtra teſtis eſt, quam agiles, & præcincti ſumus ad patranda peccata. Nondum ira fores animi pulſat & iam illi damus manus, pedes enſem, linguam, & alia bellica inſtrumenta. Ad primum luxuriæ motum, fœminam ad explendam libidinem inquirimus. Non remoramur gulam: ſed quam primum os appetit cibum, tribuimus, &c. Cur ergo non eandem Domino aliquid præcipienti diligentiam reddemus? Summa igitur ſit. Cùm audis dictum vati: *Vade*, id eſt, celeriter obtempera, dictum etiam à Deo tibi puta: Exequere ſine mora & feſtinanter præcepta mea. Competit in Euangelium de viſitatione Diuæ Virginis; in hæc verba: Exurgens Maria; abiit cum feſtinatione. Cur feſtina abis ô ſacerrima virgo? Cognouiſti certè à Deo poſtulari celeritatem. Vnde Hoſſeæ ait, *Vade, &c.* Cæterùm, quoniam lapidem mouimus de difficultate huius primi præcepti impoſiti vati, ne quis ad diuinam imitationem acerba in principio conuerſionis hominis ei imponat, quòd maximè ſpectat ad inſtitutos nouitiorum in religionibus, qui maiora viribus incipientibus, & nuper conuerſis ſolent imponere. Animaduertant, ſe non eſſe deos; vt poſſint ad ſupportanda onera conferre peculiare gratiæ auxilium, ne grauitate oneris ſuccumbant nouitij, ſicut Deus proculdubio contulit vati Hoſſeæ. Si id præſtare poſſent: dicerem illis, quòd Auguſtinus inquit Deo, Da quod iubes, & iube quod vis. Si autem homines ſunt, & gratiam donare nō poſſunt, non vltra vires homines onerent. Video; paruulis nonnunquam tam grauia imponi, vt ſub eorũ onere gemerent fortaſſis gigantes. Conſpicio à plantis denuo

Indulgendum aliquando aliis,

tranſlatis ex de deſerto ſeculi ad hortum religionis: & ab his, quæ multa irrogatione indigent: ne areſcant, & radices mittant, perfectiſſimos exquiri fructus. O execrãdam, cæcitatem bone Deus, quis à tenera ſtirpe, recenſque ſata maturiſſimos poſtulat fructus? Nonne extremæ dementiæ eſt, id petere, antequam adoleſcat? De huiuſmodi hominibus ait cœleſtis ſponſus: Soror noſtra parua eſt: & vbera non habet. Quare ergo: acſi iam grandæua eſſet: & vbera haberet ad alios lactandos: illi difficillima pręcipimus? Sic cum illis agite, ô fratres mei: vos autem alloquor, qui nouitios inſtituẽdos ſuſcepiſtis in religione: vt Apoſtolus ait. Tanquam paruulis in Chriſto: ait, Lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis. Nec quia in principio rem grandem: & nimis difficilem præcepit Deus, vati: vobis relinquit exemplum: vt in hoc ſequamini veſtigia eius, quando præcipere veſtrum eſt: gratiam autem date, non veſtrum, ſed Dei eſt, ad ſuſferendum. *Vade*. Præterea hac voce inculcat Deus quam diligentiam: & ſolicitudinem adhibere debeamus ad extrahendos proximos de miſerando ſtatu peccati. In quo negotio nunquam procraſtinandum eſt, ſed cum ingenti celeritate illis ſubueniendum eſt: quando in magno periculo verſantur. Audi, quid dicat Moſes ſibi à Domino præceptum: Surge, deſcende cito: quia populus tuus, quem eduxiſti de Ægypto, deſeruerunt viam, quam demonſtraſti eis. Non ait Deus deſcende lente, aut pedetim, ſed cito: quia quam celerrimè danda eſt opera, vt vulnus peccati ſanetur. Hinc apud Iſaiam dicitur: Meſſiæ nomen eſſe, Accelera, ſpolia detrahere: feſtina prędari. Quę ſunt hęc ſpõſalia, niſi homines vincti ſub diaboli poteſtate? Quis prędandus, niſi dęmon? At hæc ſpolia non cunctatur detrahere Meſſias, ſed cum ingẽti acceleratione, & feſtinatione. Quorſum cum acceleratione? Quia talis eſt peccati ſtatus: vt timendum ſit, in eo permanere. Agnouit hoc Apoſtolus: ac propterea ait, Deus paucis conteret ſatanam ſub pedibus veſtris velociter. Cur velociter ô Apoſtole? Quia cito adero, vt opem feram ad conterendum Satanam Non enim decet, moras trahere ad illum conterẽdum. Hinc & D. Tho. ait, nec per modicũ tẽpus licere in peccato morari: & quẽlibet teneri peccatum ſtatim deſerere, iuxta illud. Quaſi à facie colubri fuge peccatum. Venuſtiſſima certe ſimilitudine explicat Sapiens, quam celeriter exeundum ſit hominib. de horrendo peccati ſtatu. Quemadmodum. n. ſi quis à vipera mordeatur, ſtatim

Deut. 9. B.

Iſai. 8. A.

S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 8.

Eccle. 3.

ſtatim ne pereat, remedia quæruntur, & ſi differantur, actum eſt de percuſſo. In eũdẽ modum, quã primum ſerpens antiquus vulnus inflixit animæ quęrenda eſt medicina, ne miſer homo incurrat mortẽ gehennæ. Hinc diſces, quorſum in ſacris Bibliis diabolus vocetur ſcorpio, vipera, regulus volãs, aſpis, draco, &c. nẽpe quia nõ ſecus, vt inflicto vulneri ab his venenatis ſerpẽtibus ſtatim mederi conaris ob ingens periculũ mortis imminens: Sic homo ne intereat morſibus diaboli qui peccata ſunt debet ſedulo, & ſine mora adhibere medicinã. Hinc grauiſſimi doctores vltra periculũ decedendi in lethali crimine ac conſequẽter ęternæ dãnationis, quærunt, vtrũ quotieſcunq; peccatũ memoriæ occurrerit: homo illud deteſtari, ſi non fuerit contritione dilutũ, & reſpondent Alexander de Ales. 4. p. q. 68. memb. 2. art. 2. & Richardus in 4 diſt. 14. art. 9. q. 1. Gabriel eadem diſt. ac multi alij, quod quotieſcunque peccatũ cõmiſſum memoriæ ſe practicè offerat, tenetur homo de illo dolere etiã ſi remiſſum fuerit, & à fortiorì ſi non fuerit remiſſum. Tunc autem practicè peccatum memoriæ occurrit, quando aut tanquam opere exequẽdum aut tanquã delectatione in eius cognitione ſiſtendo occurrit. Quam ſententiam videtur etiam amplecti Diuus Thomas in 4. diſt. 17. q. 3. art. 3. quæſtiunc. 4. Ait enim quod homo tenetur ad contritionem, quando peccata memoriæ occurrunt, pręcipuè: dum in periculo mortis exiſtit. Scio Caietanũ Quolib. 2. q. 3. diſtinctionẽ adducere quod pręceptũ de cõtritione partim eſt affirmatiuũ, partim negatiuũ, ac dicere quòd quatenus affirmatiuũ obligat ad actum ſcilicet ad dolorẽ ſemper, ſed nõ ad ſemper ſicut & cætera præcepta affirmatiua nempe in caſu neceſſitatis, vt cum quis adminiſtrat vel recipit ſacramentum, vel in articulo mortis. Quatenus autem eſt negatiuum, obligat ad non manendum in inimicitia Dei ſemper, & ad ſemper, & ad ſtatim, ſicut & alia præcepta negatiua. Video etiam, fratrem Dominicum de Soto, virũ nõ minori pietate quam doctrina inſignem, negare, eſſe præceptum peculiare de contritione, in 4. diſt. 17 q. 2 ar. 6. atq; in hac ſententia ſecutum eſſe ſaltem ex parte doctiſſimum magiſtrum ſuum fratrem Franciſcum de Victoria, qui præ cæteris doctoribus ſcholaſticis noſtri ſeculi benemeritus eſt de doctrina ſcholaſtica. Is enim quaſi conſepultam iam grauiſſimi, ac piiſſimi doctoris Diui Thomæ doctrinam iterum ſuſcitauit, & laruas illas barbaricas meritò

Immorari peccatis immedicabile vulnus

Aßidua peccati cõtritio.

F. F. Victoriæ cõmendatio.

 diſpiciendas

deſpiciendas longe ab ſchola relegauit, quamuis non defuerint eiuſdem magiſtri de Victoria diſcipuli tanto magiſtro digni, qui ab eius opinione diſſenſerint, & fuerint ſecuti aliquo pacto Alexandrum, Richardum, Gabrielem, ac cæteros contrariæ factionis à nobis citatos. Imo inter Victoria & Soto vti tetigimus diſcrimen eſt. Victoria enim omnino negat eſſe aliquod præceptum de contritione. Vnde ex eius ſententia, qui nunquam pœnituerit patrati criminis lethalis, damnabitur quidem ob illius commiſſionem, ſed non quia non pœnituit. Soto vero incluſam, & implicatam eſſe ait contritionem ſub præcepto de confitendo ſemel in anno, & in articulo mortis. Cæterum nos de contritione quærimus à toto genere, & in communi, nõ arctando illam pro tẽpore legis Euangelicę, ſed abſolutè loquendo, in quolibet tempore, etiam legis naturæ quærimus, an fuerit pręceptum de contritione, & quando obligabat: Et media via nobis incedendum eſſe iudico. Dicere enim cum Alexandro, & eius ſequacibus teneri hominẽ ad contritionem peccati etiam ſi fuerit dimiſſum, rigidum eſſe opinor. Aſſerere autẽ nullum de contritione eſſe præceptũ, vt aſſerit Victoria, cum bona venia tanti viri, cuius pedibus humiliter me proſterno, à ratione alienũ duco. Dicendum igitur eſt, ſemper fuiſſe peculiare præceptum de cõtritione. Hæc quidem ſententia mihi magis arridet, quã & vnica ſolum ratione probabo, ne longius diuager. Pœnitentia, vt ipſe frater Dominicus de Soto multis in locis fatetur, virtus eſt ſupernaturalis, quatenus deteſtatio eſt offenſæ Dei non ſolum in lege Euangelica, verum etiam in lege veteri, imo in lege naturæ neceſſaria, quã do illa oſtendebat, Deũ aliquibus ſacrificiis eſſe colendũ, ac humanis ſceleribus offendi quãobrẽ & de eius offenſis dolẽdum, & pœnitendum. Et lex ſcripta toties inculcat, Agite pœnitentiam, vt apud Iob, Ieremiã, Ezechielem, reliquoſq; vates, igitur aliquod tempus aſſignandũ eſt in lege naturæ: & in lege veteri, in quo virtus hæc in ſuos exeat actus, & operationes. Quęro ergo à doctiſſimis viris Victoria, & Soto in lege naturæ, & ſcripta quando obligabat? Certe non eſt recurrendum ad auricularem confeſſionem, quæ ſemel in anno eſt ſub præcepto tantũ in lege Euangelica: non autem in lege naturæ, & ſcripta. Dicere quod obligabat tunc, imminente articulo mortis, aut caſu neceſſitatis, neſcio, quis tam cæcus ſit, vt non videat hoc eſſe ſubterfugere non ſoluere argumentũ. Demus hominẽ eſſe, qui nõ incurrat caſum neceſſitatis

Refutatur ſententia Victoris de cõtritione

Iob. 22. 4. Ierem. 8. & 18. Ezech. 18.

ceſſitatis, quod maxime poſſibile eſt, mirum eſſet ne dicam riſu dignum, hunc hominem non eſſe obnoxium pœnitentiæ, vſq; ad extremam vitæ lucam, ac dari in homine virtutẽ, quæ ſolum in articulo mortis in ſuos prodeat actus, cum in lege Euãgelica fateantur, præceptum eſſe ſemel in anno & in articulo mortis de pœnitentia. Cur quæſo ſemel in anno, in lege gratiæ magis eſt ſingulare præceptum de contritione, quam in lege veteri? Num quia hoc tempore magis ſunt obliuioſi, & minus pollent homines memoria? aut quia hoc tempore Euangelij grauiora committuntur peccata, quam in lege ſcripta, ac ideo celeriori egent remedio? Certè ſicut ſemel in anno dicunt præceptum de contritione obligare, idque iuſtiſſime, ita in lege ſcripta differre illud vſque ad mortem, iniuſtiſſimum iudico. Ante igitur mortem aſſignandum eſt tempus peculiare præcepto de pœnitentia congruum.

Hæc ratio me compellit vna cum conſuetudine Scripturæ ſacræ: tenere, ſemper fuiſſe præceptum peculiare ab aliis diſtinctum de contritione. Sed queres, Quando ergo obligabat? Reſpõdeo quando memoriæ occurrebant peccata nõ dimiſſa. Atq; ne homines omnino ſua obliuioni traderent crimina, benignitas Dei, vel per ſe ſolum ob oculos illa hominibus obiiciebat contemplanda, vt illa deteſtarẽtur, vel vates mittebat, qui in memoriam reuocarent. Quis dubitat dicente Nathã Dauidi peccatum, quod patrarat aduerſus Vriam, ſi rex non pœnituiſſet, ac doluiſſet, reſpondens: Peccaui Dño, nouum de impœnitentia commiſiſſe peccatum, ac illum punitione dignũ. Quis non videat, cum Dominus ait apud Ieremiam, Nullus eſt, qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo, dicẽs quid peccati impœnitentię arguere Iudæos? Si enim ad poſtremum vitæ diem poſſent reſeruare cõtritionẽ, non quæreretur Dominus antea de hominum impœnitẽtia. Vnde diuus Hieronymus hũc locum explanans ait, Nec ſufficit ei; contra Dominũ dereliquiſſe, & locutos eſſe blaſphemiam, ſed omnes inſtar equorũ, & feruido curſu ad prælium ruentium, nõ recogitant ſuper peccato ſuo. Igitur quotieſcunque Dominus per ſe: aut per ſuos vates peccata hominum commemorabat, propterea commemorabat, vt illis inſpectis, dolerent, quod ſi facere neglexiſſent, nouum contraxiſſe peccatum omiſſionis de non pœnitendo, certo credo.

Peccati memoria renouatio doloris.

2. Reg. 12.

Ierem. 8.

Accedit his: feſtum Expiationis ſemel in anno celebrari: vt ex cap. 16. & 23. Leuitici conſtat, in quo peccata vniuerſa & omnes iniquitates filiorum Iſrael confitebatur ſacerdos imponens ſuper caput hirci emiſſarij: à Dominóq; præcipi filiis Iſrael, Affligetis animas veſtras. Ac rurſum ſacerdotibus: Erit vobis hoc legitimum ſempiternum vt oretis pro filiis Iſrael, & pro cunctis peccatis eorũ ſemel in anno. Quæ omnia non ſolum Hebræi, verum etiam & noſtri expendentes hunc locũ, referunt eò tendere, vt male actorum Iudęos pœniteret, & pro commiſſis veniam impetrarent. Vnde Abulenſis optime ait feſtum expiationis eſſe ob expiationem verorũ peccatorũ quantũ ad culpam, & quantũ ad pœnam: eo quòd ſecundum leges huius diei inducebantur homines ad dolendum de peccatis ſuis cum deberent omnes affligi in illa die, vt habetur in litera, & etiam quia in illa die homines orabãt pro remiſſione peccatorum ſuorum. Hęc Abulenſis, cui & Lyranus conſentit dicens, Confiteatur ſacerdos omnes iniquitates filiorum Iſrael, nõ explicando omnia in particulari, quia impoſſibile erat tunc fieri, tum propter breuitatẽ tẽporis, tum quia ſacerdos non omnia peccata populi ſciebat: ſed in generali, ſicut facimus in cõfeſſione facta in principio Miſſę. Diuus etiam Auguſtinus libro de Speculo peccatoris explanans hęc verba Leuit. 23. Omnis anima quę non fuerit afflicta die hac, ait: Notanda ſunt attentius verba iſta diuina. Anima inquit, quę non fuerit afflicta, ſubaudi, per diſciplinam: per morum correctionem: per pœnitẽtię ſatisfactionem, per cordis contritionem, per conſcientię purificationem. Ecce quã apertè Auguſtinus locum Leuitici citatum explicat de pœnitentia. Demũ & D. Tho. 1. 2. q. 102. art. 4. ad 9. ait, Per feſtum expiationis, ſignificatur emundatio à peccatis populi Chriſtiani. Igitur in ea vmbra, ſiue figura aliquid erat cõtritionẽ implicãs, cum inter rem & figuram debeat ſeruari proportio, & ſimilitudo. Hęc fuſius quã inſtitueram, ſum proſecutus, quoniam frater Dominicus de Soto negat, citatis capitibus Leuitici. 16. & 23. eſſe incluſam peccatorum contritionem, cum omnes expoſitores eorum & ipſe textus reclament. Neq; quod adducit doctus vir, per afflictionem ſignificari, nõ peccatorum cõtritionem, ſed ieiunium, & corporis macerationem, eſt ad rem: cum ieiuniũ & corporis maceratio ſint opera pœnalia, ac conſequenter ſatisfactoria pro peccatis. Ieiunium ergo, & maceratio aperte detegunt contritionem. Vno itaque verbo, In feſto expiationis

Leuit. 16. & 23.

Auguſti. tom. 9. li. de ſpeculo peccatoris.

expiationis pręceptum erat de contritione.

Sed eſto: non ſit peculiare pręceptum de contritione, quis queſo diu audet tam crudelem hoſpitem, quantum eſt peccatum, intra cordis penetrale retinere? Quis mentis compos ſaltem cõtritione non diluet peccatũ, iam quod differat confiteri vſque ad tempus prefixum ab Eccleſia? Audiant iſti homines qui adeo ſunt vecordes, & ſuę ſalutis immemores Dominum dicere, Vates hoc eſt celeriter, vt periculum, in quo peccator eſt detegat, Quadrat obſeruatio in Euangeliũ ferię. 6. poſt Dominicam. 3. Quadrageſimę in hęc verba, Ieſus autem fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem. Cur pientiſſime Ieſu fatigaris itinere? Cur concito gradu properas ad mulierẽ peccatricem Samaritanã? Certe vt doceas adhibendam celeritatem vt peccatores à peccati via renocemus Sic etiam properabat ad diſcipulos ſuos euntes Emaus, dicitur enim, Appropinquabat autem illis, cum iam deſperauerant.

Peccatum animæ crudelis hoſpes.

¶ *Sume tibi vxorem fornicationem* Scriptum eſt, Nimis honorificati ſunt amici tui Deus, quare ergo ſic deſpicis tui vatis honorem, vt ei iubeas ducere meretricẽ vxorem? Quid pręcipere poteras, quod maiorem notam honori tui vatis inureret? Decet ne, ſeruos tuos tantũ deiici? Decet, vt hinc diſcant homines, quanti Deus faciat ſalutem animæ proximorum ſuorum, ſiquidem illi poſt habet honorem famulorum ſuorum. O fœlices homines, qui æquo animo ferunt iacturã ſui honoris: vt proximos ad meliora conuertãt. Sic Apoſtolus patitur ſtultum vocari, purgamẽta huius mundi fieri omnium peripſema, vt proximos ſuos ad Chriſtũ alliceret. Sic & ſanctus Moſes proprium cõtempſit honorẽ: Nam promittẽti Deo cumulatius honoris culmen, dicentiq;, Dimitte me: vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleã eos, faciamque in gentem magnam, deſpecto tãto honoris apice, dixit orans, Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum: &c. Hęc aduertant, qui pro minimo puncto, honoris cuncta ſubuertũt, clamantes, O honoris mei iacturam, Summa igitur ſit. Docet hoc facto Deus ſalutem proximi præponẽdã eſſe proprio honori. Sic & ipſe Chriſtus ante poſuit, Vocatus namque Samaritanus non ad hoc reſpõdit, referens cõuitium, quinimo blande alloquitur, Si quis ſermonem meũ ſeruauerit, nõ videbit mortem in æternum, quærebat enim ſalutem Iudæorum.

Pſal.

1. Cor. 4. c Tertij ſena id. c. reiectamentu.

Exod. 32.

Pro Dominica in Paſsione.

Quia fornicans fornicabitur terra. Rationem reddit, cur tam

probroſam rem iuſſerit. Non ergo temere, & ſine cauſa pręcipit. Redarguit eos homines, qui non ratione, ſed ſola voluntate ducuntur, dicentes, Sit pro ratione voluntas, à quibus ſi quæras, quare aliquid præceperint, non erubeſcũt reſpondere. Quia ſic volo, ſic iubeo, O reſponſionẽ indignã homine rationis participe, cum, teſte Ariſtotele, ratio debeat in homine dominari. Vnde egregie rurſum ait hic philoſophorũ princeps, rationẽ moueri ab appetitu, atque ab ipſo vinci, motum eſſe contra naturam. Erubeant ergo, qui ſine ratione mouentur, agere quicquam contra naturam, & audiãt Deum, qui nihil ſine ratione agere poteſt, rationem reddere ſui facti, ſiue præcepti. Admonet pręterea hæc rationis redditio, non eſſe omnino, & ſine cauſa honorẽ profundendũ, & deſpiciendum. Eſt enim honor, vt inquit diuus Thomas maximum bonum inter bona externa, quem nõ ſolum omnes appetunt: verum & inter iucundiſſima cenſent, ſi Ariſtoteli fides eſt adhibenda. Quod & aſſertor noſter docuit quando inhonoratus conquæſtus eſt. Vos inhonoraſtis me. Certè ſi nihil pendendus eſſet honor, Chriſtus non protuliſſet, Vos inhonoraſtis me.

5. Ethic. 6. 3. de anima tex. 57. — *1. 2. q. 103 ar. 1. ad 2. 8. Ethi. c. 8. 1. Retho. 11. Ioan. 8.*

¶ *Fornicans fornicabitur.* Conſueuit Deus Opt. Max. vindictam ab hominibus ob eorum peccata ſumpturus, prius ſuã iuſtificare cauſam, atque patientiam, & longanimitatem ſuã ob oculos noſtros ponere, tum vt iuſte punire cognoſcamus, tum vt frænet hominum pronitatẽ, qui nimiũ faciles ſunt, ne dicã, præcipites ad puniendum delinquentes. Hinc multitudinẽ peccatorum huius populi recẽſet, eoſq; diu expectaſſe cõmemorat, dicens: *Fornicans fornicabitur*, hoc eſt nõ ſemel aut iterum eſt fornicata, ſed multum creuit eorũ fornicatio, iam inundauit eorum peccatum. Sic apud Geneſim mundum aquis euerſurus, quid pertulerit, patefacit Scriptura, Vidẽs, inquit, Deus, quod multa malitia hominũ eſſet in terra, & cũcta cognitio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum, &c. Non inquit, videns quod malitia, ſed: quod multa. Neq; inquit aliqua cogitatio, ſed cuncta, neque aliquo tempore ſed omni. Ac ſi apertius diceat, Si non tanta eſſet malitia ac tantum inueterata, diſſimularem, amplius expectarẽ. Sed quid vltra ferã, & diſſimulẽ: Sic & apud Iſaiã magnitudinę ſuę patiẽtię demõſtrat, Domin⁹ ſicut fortis egredietur, ſicut vir præliator ſuſcitabit zelũ, vociferabitur & clamabit ſup inimicos ſuos & confortabitur. Tacui

Gen. 6. — *Iſai. 42. c*

ſemper

ſemper inimicos patiẽs fui, ſicut parturiẽs loquar. Ac ſi dicat, Nullus miretur, ſi iã ſæuire incipiam, & gladiũ meę ſeueritatis eximam, nam longam patientiam, ęquum eſt, ſequatur & ſeueritas. Inuenies multos: qui vix vnam, aut alteram cõtumeliã ferũt, dicentes cum Eſau, En ſupplantauit me altera vice: *Ya me a hecho dos: no me hara la tercera*, hi nimiũ vitrei *Bis me of-* ſũt: quando nõ valent ſuſtinere tertiam iniuriam. Iſti non *fendit non* loquuntur, vt parturientes, in quem modum audis, loqui *tertiabit.* Deum, ſicut parturiens: inquit, loquar. Et quid eſt, loqui ſicut parturientem? Duo hoc verbo implicauit, dolorẽ videlicet, & longam patientiã. Nam parturientes, & acerbiſſimo crucian tur dolore, & pariunt quod multo antea intus ſeruauerant. Sic Deus non alacritate perfuſus punit: vt multi faciunt: qui punitione gaudent: contra quos rurſum ait Deus, dolore cor dis tactus intrinſecus, nõ gaudio affectus, Delebo hominem quẽ formaui: Parit etiam: quia poſt longam patientiam oſtẽ- *Gene. 6.* det iniquis: quantæ animaduerſionis ſententiam intus in animo ſeruauerit. Sed quãuis tarditatẽ vltionis pœnarũ grauitate compenſet, non quã primum homines delinquunt, eos punit, ſed diu expectat, vt conuertantur. Hinc & diuus Iacobus ait: Sit autem omnis homo tardus ad iram, debet homo ad puniendũ imitari teſtudinis pigritiã, quæ lentiſſime graditur. Eſt namque vera illa ſententia Pittaci philoſo- *Iacobi. 1.* phi: Venia vltione melior eſt: quia illa mitis eſt ingenij: hæc *Frangat* autem ferini. Hinc etiã & Scriptura cõmẽdat Moſem, quod *Clementia* fuerit mitiſſimus, atque Aſſertor noſter inquit, Si peccauerit *pœnam.* in te frater tuus ſepties dimitte illi. Caue autẽ, ô peccator *Num. 12.* obſtinate, & time, longanimitate & patientia Dei tui abuti. Audis enim, poſt longam diſſimulationem eum ad ſumen- *Luc. 17.* dum ſupplicium eſſe præcinctam. Quod & elegãter ſanctus Iob in his verbis ſignificauit: Deridetur iuſti ſimplicitas, *Iob 13.* lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tẽpus ſtatutum. Quid enim hic vocat ſimplicitatem niſi patientiam? Et quis hic iuſtus præceteris eſt, niſi Chriſtus? De eo ait enim Zacharias, Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus. Qui bene: vt inquit Gregorius, lampas dicitur: eſt enim lux vera, *Zac. 9. c.* quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mun- *Lib. 11.* dum. Contempta vero eſſe perhibetur apud cogitationes di *Mor. 17.* uitum: id eſt, ſuperborũ peccatorũ: quoniam ad temperatam *Ioan. 1.* huius lãpadis lucem, & radios, quibus illuminare quærit: vt viam veritatis agnoſcant, & teneant, non comburere, ocu-

los

los claudunt,& duriores fiunt. Audiant tamen iſti, vt contremiſcãt:quod ſequitur,Parata ad tempus ſtatutum. Quod
Pſal. 74. ſit hoc tempus,dicat ipſe per Pſalmiſtam: Cum accepero tẽpus,ego iuſtitias iudicabo. Lampas ergo quæ nunc cõtemnitur, ad ſtatutum tempus ventura præparatur: quia ipſe peccata aliquando iudicabit, qui nunc peccantium deriſiones portat,& tanto tunc durius diſtrictionem exerit,quanto nunc vocandis peccatoribus ſuam leuius patientiam ſternit.Nemo igitur hanc lampadem, cum latet, deſpiciat, ne contẽptores ſuos,cum de cœlo fulſerit,exhoraret.Cui enim nunc ardet ad veniam, tunc proculdubio ardebit ad pœnã. Competit obſeruatio in Euangelium pro feſto cõuerſionis Magdalenæ,in hæc verba, Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.Peccatrix,inquit,id eſt,multis peccatis irretita. Non ergo quamprimum peccauerat,puniuit, ſed diu expectauit, vt ad meliorem frugem ſe conuerteret,*fornicans fornicabitur.*
Conuertãtur & viuant. Non ait,*Fornicans* fornicatur,aut fornicata eſt,ſed *fornicabitur*,quo verbo explicat,non ſolum diu peccaſſe, ſed adhuc permanere in propoſito iniquo peccandi. Ecce quid maximè Deus reſpiciát,& quærat in peccatore,nempe quod ponat finem peccatis,non quòd progrediatur vltra. Hinc aduerſus ædificatores turris Babylonicæ exaggerat propoſitũ
Gen. 11. a permanendi in peccato.Cœperunt,inquit, hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis,donec eas opere compleant.
1. Reg. 12. d. Et Sanctus Samuel admonet Iudæos, ne in peccato perſiſtant,dicens,Si perſeueraueritis in malitia,& vos, & rex veſter pariter peribitis.Ac rurſum Deus comminatur: Erunt in vaſtitatem & in rapinam cunctis aduerſariis ſuis, eo quod
4. Reg. 21. fecerint malum coram me,& perſeuerauerint irritantes me. Demum obſerua: quid dicat apud Ezechielem, Ego vias tuas in capite tuo dedi,& non feci, iuxta ſcelera tua in om-
Ez. 16. e nibus abominationibus tuis:hoc eſt, puniui te, ſed adhuc maiora ſupplicia merebaris, non tamen pro meritis pœnas reddidi:ſolum enim quærebam:vt reſpiceres. Vnde pro his
Dei miſericordia minimis debitus puniuit. verbis, Non feci iuxta ſcelera tua in omnibus abominationibus tuis, ex Hebræo ſic vertere poſſemus: Ne perficeres nefarium cogitatum tuum omnibus abominationibus tuis. Quemadmodum quamdiu nauis mare ſulcat,& per æquora fertur,à ventis impetitur:& procellis iactatur:donec in por-
Simile. tum penetret,vbi ſecura eſt, & ab omni periculo immunis: Sic homines, dum vlterius nauigant mare criminum amariſſimum,à Deo concutiuntur tempeſtate calamitatum, vt

pecca-

peccare deſinant. Hinc Iſaias ait, Cor impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt. Et diuus Gregorius: Dum adhuc licentia ſupereſt eius iram, qui vbique eſt, mores in melius commutando fugiamus, ſolum quippe animaduerſio illa non inueniet, quem correctio abſcondit. Sic mulier Chananæa à finibus Tyri, & Sidonis prius egreditur, quam adeat Chriſtum, pro filia miſericordiam conſecutura, vt nos diſcamus à peccatis ceſſandum, ſi veniam conſequi volumus. *Lib. 10. Moral. c. 17.*

¶ *Fornicabitur terra à Domino.* Metonymicos hominẽ terram vocat: vnde idem eſt dicere, *Fornicabitur terra*, quod Fornicabitur homo. Emphaſim tamen habet vocare hominem terram. Nam hoc verbo, & exaggeratur Dei patientia, & detegitur contumeliæ Deo irrogatæ magnitudo. Solent homines: cum afficiuntur iniuria, conijcere oculos in cõtumeliæ illatorem: atque ex eius abiectione iniuriam ſibi illatam extollere, & magnifacere, ne dimittant, aut condonent. Et quẽadmodum libra quo alteram lancem habet magis deiectã, eo altera magis ſurſum effertur, Sic quo perſona contumeliam inferens eſt inferioris conditionis, eo iniuria cenſetur grauior: hominémque reddit difficiliorem ad indulgẽdum, & promptiorem ad vindicandum ſe. Audiant iſti, qui adeo ſunt delicati: quis Deo contumeliam ingerat, terra videlicet, quæ omnium creaturarum infima eſt, quæ indigna etiã eſt ob tam latum diſcrimen perſonarum connubio tãti Domini exercituum. Hæc fidem non ſeruat Deo ſuo. Nec ſemel aut iterum diſſimulauit adulterium, ſed millies iſtius impudicæ meretricis indignæ tot ac tantis beneficiis: quot in illam contulerat. Nullus ergo nobilitatem ſuorum maiorum obijciat, ne ignoſcat, non diuitias opponat, vt ſe vindicet, &c. Ecce Deus nobilior, potentior, ditior, &c. & diu pertulit contumelias, eáſque grauiſſimas, quod vt cognoſcas, eas vocat fornicationes. Occludat etiam aures ſuggerenti generis amplitudinem: opes perſonæ conditionẽ: vt ad vindictam excitet, proponens ſibi etiam præter Deum ſuum, inuicandum regium Pſaltem, cui cum Abiſai conferens amplitudinem regiam cum abiectione Semei conuiciantis Dauid, diceret vt ad vindictam alliceret, Quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? Vadam, & amputabo caput eius. Reſpondit Rex, Quid mihi & vobis eſt filij Saruiæ? Dimitte eum, vt maledicat: &c. Docuit etiam non commouendum hominem ad vindictam, potentia, & diuitiis, & generis

Simile.

Terra adulteria.

2. Re. 16.

generis ſplendore, ipſa natura: dum regem apum præ cęteris apibus edidit forma egregia, duplo maiore, ac multum nitore differentē, non aculeo, ſed ſola armatum maieſtate. Cur quæſo, apum imperatori natura aculeum negauit, cum pluribus dotibus, quam cæteras apes illum ornauerit? Certè vt doceat, quo quis eſt potentior, & maior, eo ad vindictam decere eſſe magis inermem. Quadrat in Euangelium feriæ ſextæ ante primam Dominicam Quadrag. in hæc verba, Diligite inimicos veſtros. Quid ſi multas irrogauerit contumelias? Quamuis milibus affecerit iniuriis: ſiquidem audis Deum multas pertuliſſe. Quid ſi iniuriarum illator ſit multo inferioris claſſis? Etiam ſi ſit tam vilis, quantum eſt terra, quando legis terram fornicatam à Domino, *Fornicabitur terra à Domino*. Terram vocat peccatores, iniqua peccādi conſuetudine irretitos, non homines, cū homines ſint: quia indigni ſunt: quod homines vocentur, qui non ſecundū rationem hominis viuunt. Hinc crebro peccatores terram appellat Scriptura. Cumq; videlicet Deus terrā eſſe corruptā, ait apud Geneſim. Et explicans de homine peccatore eſſe ſermonem, ſubdit: Omnis quippe caro corruperat viā ſuam, Sic & apud Iſaiam, Auribus percipe terra. Præterea peccatores terram vocat, vt hinc diſcas, cui ſupplicio ſint obnoxij, nempe quòd deuorandi ſunt à ſerpente inferni iuxta ſentētiam latam apud Geneſim: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Per terram enim diuus Ambr. & Chryſoſto. peccatores intelligunt. quos deuorat diabolus. Tertio Terram vocat peccatores obſtinatos; vt hinc cognoſcamus eos, velut viles deſpiciendos: conculcandos, & floccipendendos. Quid enim vilius terra, quam pedibus calcamus? Hinc apud Ieremiam dicitur. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas. Quadrat in Euangelium de Purificatione diuæ Virginis, in hæc verba: Ecce homo erat in Hieruſalem: & homo iſte. Cur bis repetit Simeonem eſſe hominem? Vt ſcias non vocandum terram, perinde ac peccatores indignos nomine hominis, non eſſe cibum ſerpentis antiqui, ſed dignum angelorum conſortio: non contemnendum, ſed maxime honorandum.

Plin. lib. 11. c. 16. & 17.
Princeps duro caret incitus æstro.
Timor hominus nomen ſibi vendicat qui non ſecundū rationem viuit.
Geneſ. 6.
Iſai. 1. a
Geneſ. 3.
Iere. 2. g

¶ *Fornicabitur terra.* Non ait, omnis terra, vt obſeruat D. Hieronymus, quia tribus Iuda non colebat idola, ſed verum Deum adorabat. Duo hinc hauriuntur ad morum compoſitionem, primum, hinc ſplendet miſericordia Dei: qui arcano ſuo conſilio cum homines ſe ingurgitant peccatis, ſemper

aliquos

aliquos viros iuſtos, & ſanctitate fulgentes conſueuit inter iniquos ſeruare, ob quos non funditus peccatores euertit. *A peccatorũ voragine ſeruati.*
Sic Noe ſeruatur inter homines multis peccatis implicatos, Loth inter nefandos Sodomæ habitatores, Iob in terra Hus Chaldæorum, Helias cum ſeptem millibus viris, qui nõ curuauerunt genua ſua ante Baal. *Iob, 1.* *3. Reg. 1.* Hinc Apoſtolus ait Philippẽſibus: Omnia facite ſine murmurationibus, & hæſitationibus: vt ſitis ſine querela: & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis prauæ, & peruerſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo, verbũ vitæ continentes. *Philip. 2.* Quẽadmodum, orta tẽpeſtate in mari, aut ob denſiſſimas noctis tenebras, ne homines nauigantes, aut iter facientes pereãt, boni ciuitatis rectores in aliqua excelſa turri ponunt luminaria, ad quorũ lucẽ agnoſcant, qui in periculo ſunt, qua ſibi eundũ eſt, & tandẽ euadant pericula: In eundẽ modũ bonus rector vniuerſi in viris iuſtis, velut in eminentibus turribus verbũ vitæ collocat: quod lucernã eſt ſplendidiſſima. *Simile.* *Nauigantiũ pharus.* Lucerna pedibus meis verbũ tuum, & lumen ſemitis meis ait Dauid, ad cuius radios oculos conuertentes peccatores degẽtes in tenebris vitiorũ, agnoſcãt in quanto periculo ſunt cõſtituti, & qua tendere poſſint in ciuitatẽ ſupernã Ieruſalẽ. *Pſal.* Atq; huiuſmodi munus præſtare Philippẽſes mundo, ait Apoſtolus: hinc etiã in Canticis cœleſtis Sponſus inquit: Sicut liliũ inter ſpinas: ſic amicã mea inter filias. *Cant. 2.* Aptiſſima ſimilitudine ſignificat: quo pacto ſint viri ſanctitate conſpicui inter iniquos, quẽadmodũ roſa ſiue liliũ inter ſpinas. Quid enim peccatores ſunt: niſi ſpinæ dignæ flammis, & combuſtione? Quid niſi ſpinæ pũgẽtes, & lacerantes viros iuſtos? Cur igitur Deus eas non vaſtat, & perdit? Quia iuſti ſunt inter eos, velut lilia, & ob lilia diſſimulat aliquando cũ ſpinis. Et quẽadmodũ ſuauis odor roſarũ & liliorũ abigit fœtorẽ: ſuaque vincit virtute. Sic candidæ actiones iuſtorũ, & orationes ſua fragrãtia ſuperãt grauεolentiã, & putorem peccatorũ. Sic de iuſtis inquit apud Ezechielem: In odorẽ ſuauitatis ſuſcipiam vos. Et in Apocalyp. viginti quatuor ſeniores phialas aureas habent plenas odoramentorũ, quæ ſunt orationes Sanctorum. *Eze. 20. &* *Apoc. 5. 6.* Cur orationes Sanctorum dicuntur odoramenta? Vt intelligas, quid emolumenti conferant peccatoribus: videlicet à conſpectu Domini, propellere malum odorem actionũ eorũ, ne iratus de eis vindictam ſumat. In huius rei typum Rex Salomon in templo fabricauit candelabra aurea: ornata floribus liliorum. Quid enim templum illud adumbrat

niſi

generis ſplendore, ipſa natura: dum regem apum præ cæteris apibus edidit forma egregia, duplo maiore, ac multum nitore differentē, non aculeo, ſed ſola armatum maieſtate. Cur quæſo, apum imperatori natura aculeum negauit, cum pluribus dotibus, quam cæteras apes illum ornauerit? Certè vt doceat, quo quis eſt potentior, & maior, eo ad vindictam decere eſſe magis inermem. Quadrat in Euangelium feriæ ſextæ ante primam Dominicam Quadrag. in hæc verba, Diligite inimicos veſtros. Quid ſi multas irrogauerit contumelias? Quamuis milibus affecerit iniuriis: ſiquidem audis Deum multas pertuliſſe. Quid ſi iniuriarum illator ſit multo inferioris claſſis? Etiam ſi ſit tam vilis, quantum eſt terra, quando legis terram fornicatam à Domino, *Fornicabitur terra à Domino.* Terram vocat peccatores, iniqua peccādi conſuetudine irretitos, non homines, cū homines ſint: quia indigni ſunt: quod homines vocentur, qui non ſecundū rationem hominis viuunt. Hinc crebro peccatores terram appellat Scriptura. Cumq; videlicet Deus terrā eſſe corruptā, ait apud Geneſim. Et explicans de homine peccatore eſſe ſermonem, ſubdit: Omnis quippe caro corruperat viā ſuam, Sic & apud Iſaiam, Auribus percipe terra. Præterea peccatores terram vocat, vt hinc diſcas, cui ſupplicio ſint obnoxij, nempe quòd deuorandi ſunt à ſerpente inferni iuxta ſentētiam latam apud Geneſim: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Per terram enim diuus Ambr. & Chryſoſto. peccatores intelligunt: quos deuorat diabolus. Tertio Terram vocat peccatores obſtinatos; vt hinc cognoſcamus eos, velut viles deſpiciendos: conculcandos, & floccipendendos. Quid enim vilius terra, quam pedibus calcamus? Hinc apud Ieremiam dicitur. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas. Quadrat in Euangelium de Purificatione diuæ Virginis, in hæc verba: Ecce homo erat in Hieruſalem: & homo iſte. Cur bis repetit Simeonem eſſe hominem? Vt ſcias non vocandum terram, perinde ac peccatores indignos nomine hominis, non eſſe cibum ſerpentis antiqui, ſed dignum angelorum conſortio: non contemnendum, ſed maxime honorandum.

Plin. lib. 11. c. 16. & 17.

Princeps duro careat uelitum æstro.

Timor hominis nomen ſibi vendicat qui non ſecundū rationem viuit.

Geneſ. 6.

Iſai. 1. a

Geneſ. 3.

Iere. 2. g

¶ *Fornicabitur terra.* Non ait, omnis terra, vt obſeruat D. Hieronymus, quia tribus Iuda non colebat idola, ſed verum Deum adorabat. Duo hinc hauriuntur ad morum compoſitionem, primum, hinc ſplendet miſericordia Dei: qui arcano ſuo conſilio cum homines ſe ingurgitant peccatis, ſemper

aliquos

aliquos viros iuſtos, & ſanctitate fulgentes conſueuit inter
iniquos ſeruare; ob quos non funditus peccatores euertit. *A pecca-*
Sic Noë ſeruatur inter homines multis peccatis implicatos, *torũ vora-*
Loth inter nefandos Sodomæ habitatores, Iob in terra Hus *gine ſer-*
Chaldæorum, Helias cum ſeptem millibus viris, qui nõ cur- *uati.*
uauerunt genua ſua ante Baal. Hinc Apoſtolus ait Philippẽ- *Iob, 1.*
ſibus: Omnia facite ſine murmurationibus, & hæſitationi- *3. Reg. 1.*
bus: vt ſitis ſine querela: & ſimplices filij Dei, ſine reprehen-
ſione in medio nationis prauæ, & peruerſæ: inter quos luce- *Philip. 2.*
tis ſicut luminaria in mundo, verbũ vitæ continentes. Quẽ-
admodum, orta tẽpeſtate in mari, aut ob denſiſſimas noctis *Simile.*
tenebras, ne homines nauigantes, aut iter facientes pereãt, *Nauigan-*
boni ciuitatis rectores in aliqua excelſa turri ponunt lumi- *tiũ pharus.*
naria, ad quorũ lucẽ agnoſcant, qui in periculo ſunt, qua ſibi
eundũ eſt, & tandẽ euadant pericula: In eundẽ modũ bonus
rector vniuerſi in viris iuſtis, velut in eminentibus turribus *Pſal.*
verbũ ſuæ collocat: quod lucerna eſt ſplendidiſſima. Lucer-
na pedibus meis verbũ tuum, & lumen ſemitis meis ait Da-
uid: ad cuius radios oculos conuertentes peccatores degẽtes
in tenebris vitiorũ, agnoſcãt in quanto periculo ſunt cõſti-
tuti, & qua tendere poſſint in ciuitatẽ supernã Ieruſalẽ. Atq;
huiuſmodi munus præſtare Philippẽſes mundo, ait Apoſto-
lus: hinc etiã in Canticis cœleſtis Sponſus inquit: Sicut liliũ *Cant. 2.*
inter ſpinas: ſic amica mea inter filias. Aptiſſima ſimilitudi-
ne ſignificat: quo pacto ſint viri ſanctitate conſpicui inter
iniquos, quẽadmodũ roſa ſiue liliũ inter ſpinas. Quid enim
peccatores ſunt: niſi ſpinæ dignæ flammis, & combuſtione?
Quid niſi ſpinæ pũgẽtes, & lacerantes viros iuſtos? Cur igi-
tur Deus eas non vaſtat, & perdit? Quia iuſti ſunt inter eos,
velut lilia, & ob lilia diſſimulat aliquando cũ ſpinis. Et quẽ-
admodũ ſuauis odor roſarũ & liliorũ abigit fœtorẽ: ſuaque
vincit virtute. Sic candidæ actiones iuſtorũ, & orationes ſua
fragrãtia ſuperãt grauecolentiã, & putorem peccatorũ. Sic de
iuſtis inquit apud Ezechielem: In odorẽ ſuauitatis ſuſcipiam
vos. Et in Apocalyp. viginti quatuor ſeniores phialas aureas *Eze. 20. g*
habent plenas odoramentorũ, quæ ſunt orationes Sancto- *Apoc. 5. 6.*
rum. Cur orationes Sanctorum dicuntur odoramenta? Vt
intelligas, quid emolumenti conferant peccatoribus: videli-
cet à conſpectu Domini, propellere malum odorem actionũ
eorũ, ne iratus de eis vindictam ſumat. In huius rei typum
Rex Salomon in templo fabricauit candelabra aurea: orna-
tã floribus liliorum. Quid enim templum illud adumbrat
niſi

niſi Eccleſiam? Et Salomonem quis dubitat vmbram fuiſſe Chriſti? In hoc igitur Chriſti templo viri pij, qui candelabra ſunt lucentia bonis operibus, lilia etiam ſunt quorum odor ſuauiſſimus fugat fœtorem iniquitatum peccatorũ, ne quis credat inter iniquos à Domino nõ ſeruari aliquos viros iuſtos. Cõperit obſeruatio in Euangelium Dominicæ 3. Quadrageſimæ, in hæc verba, Extollens vocem quædam mulier, dixit, Beatus venter qui te portauit. Vides enim inter calũniantes Phariſæos, qui ſpinæ erant aduerſum Chriſtum: velut lilium pulcherrimum & odoriferum: fœminam prorumpere in laudem Chriſti. Deinde hoc verbo, *terra* & nõ *omnis terra*, implicat Dominus deſpectionem: & cõtemptum excẽpli commendabilis. Nam cum terra eſſet, quæ Deum verum ſolùm coleret: & adoraret vt terra Iuda, adhuc erant fornicántes à Domino. Ac ſi dicat Deus: Quis æquo animo ferat terram fornicantem, cum videat illam oculis ſuis terram nõ fornicantem, cuius bonum exemplum imitari debuiſſet? Timeamus fratres mei non amplecti ſanctorum, & piorũ hominum exempla: Deo enim rationem reddituri ſumus, cur non probos homines imitemur.

Flos virtuti nunquã marceſſit inter vitia.

¶ *Et abijt, & accepit Gomer filiam Diblaim, & concepit, & peperit ei filium.*

VErbum *abijt*, diuino dicto ſedulo paruiſſẽ Prophetã, ſignificat, ingentiq; diligẽtia Dei præcepto obediſſe. *Gomer* nomẽ eſt accepto vxoris: *Diblaim* vero patris eſt nomẽ, vt annotauit Lyranus: vel nomẽ loci: in quo nata fuit: ſic enim in ſcriprura dicuntur filiæ Ieruſalẽ, filiæ Sion mulieres inde natæ, exiſtimo tamẽ verius; eſſe nomen patris. Et quoniam in Bibliis Sacris crebræ ſunt propriorum nominum alluſiones ad verba: à quibus illa nomina deducuntur, vt Cain interpretatur, poſſeſſio: quia poſſedi, inquit Eua, hominem per Deum, hoc eſt, cum auxilio Domini: nam cana poſſedit ſignificat: Iudas laudans: quia te laudabunt fratris tui. Iada enim eſt: laudauit, Eua chaua, id eſt, vita: quia mater fuit cunctorum viuentium, Iacob, deceptor, ſiue ſupplantator: quia apprehenſo calcaneo Eſau ipſum decepit. Quæ nomina ideo interpretatione adhibita ſunt poſita, quia maximè myſtica ſunt, & huiuſmodi viri præcipuè

Antiquorum patrũ nomina plena myſterijs.

præcipuè ſuſtinent typum futurorum. Quęritur, an hæc nomina *Gomer & Diblaim*, ob aliquod ſignum: & portentū poſita ſint philoſophatur, enim in illis multi ex expoſitoribus. Et quamuis contendant aliqui, nomina ab hominibus impoſita crebro imponi ob recordationem aut præteritarum, aut præſentium rerum; vt Benoni impoſuit filio recens nato mater nomen ob vehementem, ac læthalem dolorē, quo in eius partu angebatur, ob futurum tamen aut rerum, aut perſonarum euentum dicunt nulla ab hominibus nomina imponi, cum ſolus Deus futurorū habeat cognitionem. Vnde hæc nomina *Gomer & Diblaim*, non ob aliquod ſignū poſita fuerunt, nam euentum huius rei ignorarunt parentes, qui ea eis nomina impoſuerunt. Nihil tamen abſurdi inuenio, ſi dicamus dicta nomina, diuino ſuggerente ſpiritu: tum vxori futuræ Hoſſeę: tum eius patri, ac nepotibus indita fuiſſe, licet tunc latuerit arcanum myſterij. Solet enim plerumque Deus multa facere; quorū cauſa, cùm fiunt homines latet, vt in lotione pedum diſcipulorum contigiſſe videmus. Vnde Petro dixit Chriſtus. Quod ego facio tu neſcis modo; ſcies autem poſtea. Cæterùm Chaldæus Paraphraſtes facile ab hoc quæſtione ſe eximit. Nam totum hoc negotium trāſtulit ad allegoriam, & non ita re contigiſſe arbitratur, ſed hęc nomina *Gomer & Diblaim*, eſſe fictitia, quem ſequuntur multi etiā ex doctiſſimis Hebræorum: vt iam diximus. *Gomer* autem dicunt ſignificare conſumptionē, & *Diblaim* duas palatas, id eſt, duas maſſas caricarum. Et obſeruat Diuus Hieronymus, hanc maſſam caricarum in hunc modum effici in Paleſtinę. Eam in morem laterum figurantes calcāt, atque compingunt vt diu illæſa permaneat, in quem modum ex Vandalia, ac maximè Corduba afferunt hę ficorum palatæ. In expoſitione vero, & ſignificatione harum rerum non conueniunt expoſitores. Quidam exiſtimant, his duabus palatis adumbrari voluptates corporis & animę, quæ generant, & pariunt Gomer, id eſt: conſumptionem, & interitum. Ac ſi apertius oſtendat Deus, quid voluptatum multitudo, quibus filij Iſrael laxarunt habenas, illis peperit: nēpe conſumptionem eorum D. Hieron. quē ſequitur Rupertus: videtur intelligere per Gomer Iſraelem conſumatā in fornicatione eſſe, atque perfectam filiam voluptatis quæ fructibus ſuauis videtur, & dulcis. Quāobrē & filiā *Diblaim* appellatur. id eſt; caricarum, quæ dulces in guſtu ſunt. Sunt qui in aliud alluſionis genus hanc vocem *Diblaim* detorqueant. Dicunt

f enim

enim ſignificare duas ficus aridas, atque his adumbrari vtrumque regnum Iſraelitarũ. & Iudæorum debile & viribus exhauſtum,atque ob ſua peccata eſſe arens,& *Gomer* certum pœnarum genus imminere, ac tãdem perficienda ſupplicia, quæ dominus fuerat comminatus, *Gomer* namque conſumptionem ſiue perfectionem rei ſignificat. Hæc iam à nobis in vtramque partem diſputata ſunt, quantum attinet ad hiſtoriam,& nullam reiiciamus expianationem,quoniam omnia myſterijs plena ſunt, vt in obſeruationibus d cemus.

¶ *Et concepit, & peperit ei filium.* Certũ eſt, non potuiſſe parere,ſi prius conceptio non præceſſiſſet. Quorſum ergo dicitur, *Et concepit?* Quis vnquam vidit partum ſine conceptione præcedente? Significauit Deus,& conceptum, & partum attexens huius fœminæ,ingẽtem fuiſſe obſtinationem,& duritiem huius populi. Nam cum videret ventrẽ mulieris intumeſcere,atque clamante propheta,ob eius conuerſionem id geri,ductámq; fornicariã,non reſipuerunt. Detegitur etiam hic Dei optimi patientia, qui tam longas eis inducias dedit, vt ad ſe conuerterentur. *Et peperit ei filium,* nõ filiam,quo innuitur,ſupplicia non leuia,ſed grauiſſima, & longiſſima eſſe huic populo irroganda à Deo. Nam mas ſymbolum eſt fortitudinis,& roboris, ſiquidem maſculorum corpus in omni animãtium genere,cum calidius,ac ſiccius ſit natura, plenũ eſt,& quaſi palium denſum,tum ad viſum, tum ad tactum, & ad quancunque rem fortius, vt Hippocrates docet. Atque Ariſtoteles tradit: omnem maſculum ſecundum naturam longioris eſſe vitæ quàm fœminam: fortioremque atque maiorem. Explicat etiã, vt hoc demus Lyrano: quo peperit: nempe ex Hoſſea, non ex alio: propterea enim inquit: *Peperit ei*, licet non in omni tranſlatione additur ille datiuus ei. Nam & Diuus Hieronymus & Septuaginta vertunt ſine datiuo, *Concepit & peperit filium*, Conſtat igitur eſſe Hebraiſmum,atque exponendam: quemadmodum expoſuimus hãc ſuperius, *Sume tibi vxorem*, Verum quoniam, & Lyranus, & recentiores ſic diſpungunt, *Peperit ei*, id eſt ex eo propheta, Et non nihil implicat obſeruatione ad mores dignum, vt dictari ſumus,non contemnamus explanationem.

Mas fortitudinis ſymbolũ.
Li. de glãdiuis & dieta Hippoc.
Ariſt. de longit. & breuit. vitæ. c. 3. d. & lib de Phyſiog. e. n. d.

Obſeruationes ad mores.

ABijt. Non ſe excuſauit vates, non moras traxit, non diſtulit, nec grauitatem præcepti oculis Dei obie-

c :

cit: ſed tacens abijt & ſedulo quod ei iuſſum eſt, compleuit. Legimus crebro in ſacris Biblijs pios etiam homines voluiſſe, iugum obedientiæ diuinæ excutere. Moſes ait Domino, Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es. Ieremias, Aa, ah, ah Domine Deus, Ecce neſcio loqui. Vates Ezechiel excuſationes affert, ne comedat panem pollutum & coctum ſtercore humano. Ananias, ne adiret Paulum, Domine audiui à multis de viro, hoc quanta mala feceris ſanctis tuis in Ieruſalem: & hic poteſtatem habet à principibus ſacerdotum alligandi omnes, qui inuocant nomen tuum. Quid plura? Ipſe princeps Apoſtolorum, cum ei præcepiſſet Dominus, ex viſis quadrupedibus, & ſerpentibus comedere: & occidere, Reſpondit: Abſit Domine: quia nunquam manducaui omne commune, & immundum. Noſter autem vates neque verbum protulit, quòd inobedientiam ſaperet: neque ſolùm eſt executus opere iniunctum præceptum, ſed etiam neque exequi diſtulit. Duo enim ſunt hoc verbo, *Abiit*, implicata, obedientia nempe, & ſedulitas ad complendum, quòd iniungitur. Vnde non ait, *Et abiit*, vt ſit locutio præſentis temporis, ſed præteriti, *abiit*, quæ diligentiam inuoluit, quando non diſtulit, aut in aliud tempus tranſtulit adimplendum. Docet igitur *Hoſſeas* ſuo exemplo iuſſis Dei eſſe parendum, neque in aliud tempus eſſe differendam obedientiæ executionem: fortaſſis enim ſi differamus, cùm voluerimus: implere non poterimus. Locus eſt communiſſimus, propterea non multis extendemus: ſed paucis tranſcurramus. Cauendum eſt non obedire Deo: eiuſque vicem gerentibus. Vnde Moſes, ait, En propono vobis maledictionem, ſi non audieritis mandata Domini Dei veſtri. Ecce quã graui addicuntur ſupplicio inobediẽtes: nempe maledictioni Dei, qua quid grauius & acerbius poteſt homini contingere? Si enim benedictio Dei omnium bonorum fons eſt, quid quæſo erit maledictio Dei, niſi omnium malorum cauſa? Audi etiam quid Ioſue dicitur. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis ſermonibus, quos præceperis ei, moriatur. Vides quanti ſit facienda inobedientiæ! Non inquit. Et non obedierit, ſermonibus tantum, ſed cunctis, vt intelligat nulli ſermoni contradicendum. Inuenies multos præſtare obedientiam, ſi quæ præcipiuntur, vel facilia ſunt, vel illis grata, ſi vero difficilia ſint, acerba: vel ingrata, ob murmurãt, obedire recuſant, cõtra quos ait Scriptura. Qui nõ obedierit

Exod. 4. *Ierem.* 1. *Ezech.* 4. *Actor.* 9. *Deu.* 11. *f.* *Ioſue.* 1. *d.*

omnibus ſermonibus, quęcunque illa ſint, dura moleſta, difficilia,&c. Vnde & egregie diuus Bernardus, Non attendit verus obediens, quale ſit quod pręcipitur, hoc ſolo contentus, quia pręcipitur. Sed qua pœna plectendi ſunt qui nõ obedierint? Moriatur, inquit, Nónne ſatis eſſet, inobedientẽ multare pecunia? Minimè. Nónne ſatis flagellare aut exulare? Nequaquam. Moriatur, ait. Quid miraris? Nónne vir inobediẽs ori Dei interfectus eſt à Leone? Quid igitur expectabimus, ſi rebelles fuerimus, & inobedientes, niſi nos interficiendi ab illo crudeli Leone, de quo D. Petrus, Aduerſarius veſter diabolus, tanquam Leo rugiens circuit, quęrens quẽ deuoret? Grande malum inobedientia fratres mei, ac propterea Apoſtolus pręcipit, In promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam. Perpende verbum illud, in promptu; quod non addidiſſet diuus Paulus, ſi non agnouiſſet, ingens malum eſſe inobedientiam. Contra vero commẽdatur Noë, quod in omnibus Deo paruerit. Fecit, inquit Scriptura, omnia quæ mandauerat ei Dominus. Omnia, inquit nihil prętermiſit. Certè inter omnia, quæ gubernatores à ſubditis poſtulare debent, maximè obedientia eſt. In cuius rei typum Gedeon rogatus à filijs Iſrael, vt eorum dominaretur, reſpondit, Date mihi inaures ex præda veſtra. Cur non petis Gedeon multa alia ex pręda hoſtium, ſiquidẽ, vt tradit Scriptura, multa alia abſtulerunt ab illis ornamenta, aurea, torques, monilia, veſtes purpureas &c. Cognouiſti certè, quid maximè ſit neceſſarium ad gubernandos ſubditos, videlicet vt prębeant aures ad obediendum. Inaures enim, quæ aures adornant, obedientiam adumbrant, & dictis pręlatorum, & principum eſſe obaudiendum ſignificant, iuxta illud, In auditu auris obediuit mihi. Et Apoſtolus, Admone illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire. Eſt etiam obſeruandum quas inaures petat, non vtique quas ipſi habebant, ſed quas ab hoſtibus abſtulerant. Cur magis hoſtium, quam ſuas? Iudico ſignificari debere nos eandem Deo, & miniſtris eius pręſtare obedientiam, quàm mundo & principi tenebrarum pręſtitimus, ideo hoſtium petit inaures. Vtinam tam deſides & ignaui eſſemus ad parendum peccatis, quantum ſumus ad obediendum Deo, Vix enim caro, & mundus, & diabolus, aliquid pręcipit, & ſtatim feſtinamus ad compendium, & ſi aliquantulam moram trahamus, princeps Satanas nos reprehendit obiiciens, quod Balach Balaam, Miſi nuntios, vt vocarent te, cur non ſtatim

Bernard.

Mors inobedientiæ merces.

3. Reg. 13.

2. Cor. 10.

Iudi. 8. F.

Pſal. 17. g.

ad Tit. 3.

Nitimur in vetitum ſemper.

Num. 22. C.

ſtatim veniſti ad me. Nuntij vero ſunt iniquæ ſuggeſtiones, quibus facile paremus. Heu quoties bone Deus, ploramus, ingemiſcimus, ſuſpiramus, quia oblatam occaſionem ad peccandum nõ arripuimus, quod diabolo promptè obedire eſt dolemus enim quod pigri fuerimus, ad exequendum eius mãdata. Dicite autẽ mihi, quis ſic plorat ob negligentiam & torporẽ quem habuit ad ſeruiendũ Deo, aut quia occaſionẽ amiſit ad aliquod bonũ? Auferamus ergo ornamentum aurium noſtrarum videlicet obedientiam, & eam Dño conſecremus. Quod vt libentius faciamus, conſideremus, quid ex inauribus oblatis fecerit Gedeon, nempe Ephod, hoc eſt ſuperhumerale quo induebatur ſacerdos. *Exod. 28. b.* Non fecit annulos aureos ad ornandum ſe, non torquem, aut alia id genus, *Aulicorũ luxus.* quibus ſolẽt homines ad culmẽ principatus euecti ad oſtendendam maieſtatem ſuam decórare ſeipſos, ſed ſuperhumerale ſacerdotis, quo multa implicauit, & ad ſubditos, & ad gubernatores ſpectantia. Primo, docuit: quid ſubditi debeãt ante oculos habere, ne ad parẽdum difficiles ſint, nempe eorum obedientiam eſſe Deo conſecratam. Hinc ex inauribus fit Ephod, quod indumẽtũ erat cultui Dei dedicatũ. Docuit etiam rem eſſe pretioſiſſimam obedientiam in conſpectu Dei, quando non ex vili materia, puta ex ferro, aut plumbo, aut ex ære factũ eſt Ephod, ſed ex auro omnium metallorũ pretioſiſſimo. Quod ſemper ante oculos debẽt habere ſubditi, ne paruipendant obedientiam. Inſtruit etiam principes, & prælatos quã prudentes, & cauti eſſe debeant in præcipiendo, & non temere, ac ſine diſcrimine, & delectu eſſe iniungẽda præcepta. Prius enim cuiuſque ſubditorum vires ſunt attendendę, quam onus præcepti imponant, vt agnoſcant, an vires ſuppetant ſubdito adferendum, ne onere ſuccumbat. Hinc ſuperhumerale fit ſacerdoti ex inauribus, quod & ſuper ſuos humeros portabat ſacerdos, atque in eo nomina filiorum Iſrael in prætioſis lapidibus ſculpta. Debet enim rector aliorum ſuper ſuos humeros ſumere prius onus, quod alijs imponere decernit, vt ex ſe diſcat, an alij ſufferre valeant: atque ne ſubditos contemnat, quaſi viliores ſe nomina ſubditorum in lapidibus pretioſis iubet Deus inſcribi: vt hinc diſcant, ſubditos non eſſe deſpiciendos, & non ſecus, ac rem pretioſiſſimam Dei habendos. Docuit etiam hac voce, *Auij:* Hoſſeas non ſolum obedientiam, verum &

ſedulitatem, fugiendámque omnem ſegnitiem ad exequẽdũ quod præcipitur, In eundem modum Patriarchæ Abrahami diligentiam ad explendum, quod illi præceperat quamuis grauiſſimum erat nempe circumciſio, noſtris oculis ſubiicit Scriptura, Circuncidit, inquit, carnem præputij eorum ſtatim in ipſa die ſicut præceperat ei Dominus. Statim: ait, non enim ſegnis erat ad executionem diuini præcepti. Audi etiam & Apoſtolum prçſtantem eandem ſolicitudinem. Cum placuit inquit, ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam vt reuelaret filium ſuum in me: vt Euangelizarem illum in gentibus: continuo non acquieui carni & ſanguini, ſed abij in Arabiam. Continuo ait. Atque ne leue eſſe, quod præcipitur, ſuſpiceris: ſubiungit, & deſpexiſſe carnem & ſanguinem: hoc eſt, vel omnes affectus carnis, vel ſibi coniunctos conſanguinitatis copula: & longam peregrinationem, nempe peragraſſe Arabiam. Demum: vt omnem torporem abiicias, & fugias ſegnitiem, obſerua, quo inuaſit, & perdit ignis Domini Deuorauit extremam caſtrorum partem ignis Domini accenſus, dicitur Apud Numeros. Non vtique legis combuſtam primam partem, non mediam: ſed extremam caſtrorum. Et qui erant in hac extrema caſtrorum parte? Certè pigriores & negligentiores ad obſequendum Deo, hi ob ſuam deſidiam pœnas dant. Vellem hoc attendant, qui extremos eſſe non erubeſcunt in adimplendis diuinis præceptis, quorum tantã eſſe multitudinem, dolendum eſt: inuenies enim multos expectare, vt diebus feſtis audiant rem ſacram horam vndecimam: tempore Quadrageſimę ſi animus mundandus eſt confeſſione auriculari, prius fere tranſit tempus ab Eccleſia præfixum. O negligentiam multis lachrimis deplorandam. Quadrat obſeruatio in feſtum ſancti Matthæi, in hæc verba: Et ſurgens ſecutus eſt eum. Vides quo pacto non moras traxit: ſed ſtatim obediuit Matthæus? Competit etiam in feſtum Dedicationis Eccleſiæ, in hæc verba, Zachæe feſtinans deſcende. Qui non cunctanter, ſed feſtinans deſcendit.

Segnities obedientiæ nouerca. *Gen. 17. d* *Gala. 1. d.* *Num. 11.* *Torpor hominum in procurandis animæ neceſſarijs*

Et abijt: Quo poterat abire vates? Nónne Dominus vtique præſens eſt? Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades Ac rurſum Iſaias, Cœlũ ſedes mea, terra autẽ ſcabellum pedum meorum. Quomodo ergo dicit, *Et abijt*: cum à Deo recedere nõ poſſet? Neſcio quid hic olfacio, videtur mihi ſignificare Spiritus ille cœleſtis non eſſe vatem Hoſſeam in- eorum

Pſa. 138. *Iſai. 66.*

eorum numero ſcribendum, qui vnum in facie promittunt, abſentes tamen ſecus faciunt. Hinc quaſi abſens eſſet, ait Scriptura, *& abiit.* Ac ſi apertius dicat non erat Hoſſeas ſimilis Iano quem bifrontem deluſa gentilitas pingit qui enim promittunt aliquid ſe facturos, & poſtea non faciunt bifrontes ſunt appellandi cum Iano Non ſic Hoſſeas, ſed abiit, & accepit Gomer adimplens diuinum præceptum. *In homines dupli ces.*

Et accepit Gomer. Nequaquã eſt ſilentio prætermittendũ cum Deus iuſſit ducere meretricem vxorem: non aſſignaſſe Gomer, quam vates accepit, ſed abſolute dixit, *Sume tibi vxorem fornicationum.* Cur Deus nõ hãc peculiariter nominauit, Credo vt doceret in deligenda vxore, & quolibet ſtatu non eſſe nimis homines arctandos, aut inferendam vim, ſed libere relinquendos. Vtinam hoc attenderent parẽtes cogentes filios & filias, vt peculiari perſonæ nubant. Audiant iſti à Domino præceptum vati, ducere vxorem, non tamen ad hanc, illam accipiendam compulſum, ſed liberum hominem reliquit, & merito. Cũ enim res apprime neceſſaria in matrimonio amor ſit, qui & opes & ſplẽdorem generis, ac reliqua id genus in cõnubio maxime deſiderata lõge antecellit, is primum quærendus eſt, & ſi eius nexu coniuges non vinciuntur, cætera deſpicienda ſunt. Non aſſerimus omnino homines ad ducendam vxorem relinquendos ſuæ voluntati, vt ad libitum eligant vxores, ſed non eſſe nimis compellendos vt hanc nominatim ducãt. Æquum enim eſt, parentes proſpiciant commodis filiorum, & prohibeant, ne cuipiam nubant, ſi ita viderint expedire. In quem modum & ipſe Deus nonnulla interdicit matrimonia vt apud Deuteronomium prohibet cum alienigenis coniungere matrimonia filios Iſrael, atque Patriarcha Abrahamus noluit filium ſuum Iſaac accipere vxorem de filiabus Chananæorum. *Parentum ſeueritas in contrahẽdis filiorum matrimoniis.* *Amor coniugijs baſis* *Deu. 7. a* *Gen. 24.*

¶ *Et accepit Gomer filiã Diblaim.* Hæc nomina impoſita ob euentũ futurorum multa inculcãt, quæ & quotidie peccatores experiũtur. Arrigant igitur aures qui patrandis peccatis permittunt habenas, quoniam elegantiſſime eorum culpæ, & pœnæ hic implicantur. Primum ſequamur Hieronymianam expoſitionem, *Diblaim.* Duas palatas caricarum pinguiũ ſignificat, quas in Paleſtina in morem laterum figurãt, calcant: atque compingunt, vt diu illæſæ permaneant. Iſtæ vero palatæ ſiue maſſę caricarum, duo genera voluptatum adumbrant, quibus homines ſe deducũt, nempe voluptatum corporis, & animæ. Bene autem has voluptates

componit cum caricis, quæ ſuaues, & dulces ſunt fruentibus: Peccata enim, dum cõmittuntur, dulcedine quadã committentes afficiunt, atque ſuauitate. Explet peccator ſuam veneream libidinem? Voluptate tunc perfunditur ingenti, Furatur rem alienam? Commodo delectatur. Sumit vindictam de hoſte? Bone Deus quantam capit lætitiam, Neque ſolum caricatum inquit eſſe palatas, ſed addit pinguium diuus Hieronymus, quo verbo grauitatem criminum detegit. Non enim quibuſcunque voluptatibus ſe tradidit hic populus, ſed grauiſſimis ac propterea eos vocat caricas pingues. Neq; etiam ait vnam, aut alteram caricam, ſed palatas quæ multitudinem cõtinent caricarum, Conſiderat enim Deus & grauitatem, & multitudinem criminum, quibus nos implicamus. Sed nimia dulcedo peccatorum quid parit? *Gomer*, hoc eſt, conſumptionem, & interitum. Nullus ergo ſuauitate peccati alliciatur, quando illa ſuauitas interitum parit. Peccatũ cum conſummatũ fuerit, generat mortẽ, ait diuus Iacobus Et Paulus, Quem fructum habuiſtis tunc in illis in quibus nũc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Ac paulo poſt, Stipẽdia peccati mors. Quod pluribus, elegantiſſime tamen expenditur apud Iob. Nã de peccatore ait Sophar Naamathites. Cum dulce fuerint in ore eius malum, abſcondit illud ſub lingua ſua, parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture ſuo, panis eius in vtero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus. Dulce ſane inuenit in ore ſuo peccatũ peccator: quia ſuauis eſt ei iniquitas, dum patratur, & ob ſuauitatem parcit illi. Nõ enim malum obiicit, imo celat ſub lingua ſua, vt longior, & diuturnior ſit dulcedo Ea enim, quæ nimis palato placent, ne cito abſumantur, ſed paulatim, abſcondere ſolemus ſub lingua, *Como vn poco de alcorça.* Sed attende peccator, quem finem habeat tua dulcedo. Panis eius in vtero, hoc eſt: ſatietas temporalis delectationis in fine retributionis vertetur in amaritudinẽ inauditam, quam vocat fel aſpidũ. Quia quemadmodum fel aſpidum crudeliſſimè ſuo necat veneno, ita peccatum animum interficit. Vides quo pacto panis, hoc eſt, cibus peccati, aliud in ore ſapit, ſed aliud in vtero eſt. Tranſitoriæ enim delectationis lætitia dulcis eſt, cum hic quaſi mãdando agitur, ſed amareſcit in vtero, quia peracta lætitia deglutitur ad pœnam & interitũ. Quamprimũ namque peccatum lethale eſt peractum, ſaltem animus interit, iam quod corpus ſtatim nõ incurrat mortẽ. Vnde nõ ait, Extrinſecus vertetur in fel

Peccati li mes interitus.

Iacobi. 1.

Rom. 6. d

Iob. 20.

Simile.

Peccati exitialis cibus.

in fel aſpidum, ſed intrinſecus, vt de morte ſpirituali intelligas eſſe ſermonem. Certe ſi quis à me quęrat, Quidnam eſt peccator? Dicam, eſſe ſepulchrum intus habens animum mortuum, atque acerbiſſimo mortis genere peremptum, quale eſt ab aſpidibus interimi. Eſt etiam obſeruandum in hac venuſtiſſima ſimilitudine, dum venenum aſpidũ vocat peccatum quod de aſpidis natura tradit Plinius, nempe quod aſpis coniuga ſemper vagatur, neque niſi cum cópare vita eſt, quod & ſignificat Sopar dicens in numero multitudinis, vertetur in fel aſpidum, non aſpidis in ſingulari, quia & corpus & anima mortem oppetunt, quando peccatum committitur, ideo duas ibi aſpides inuenies, Alteram lethali veneno inficientem animam, Alteram corpus, licet hæc corporis mors differatur, veniet tamen, quando non cogitabit miſer peccator. Tradit etiam Plinius aduerſus hunc peſtilentiſſimum ſerpentem, non eſſe aliud remedium, quam pręcelerem fugam, & amnibus quoque arceri, Igitur peccatum vocans fel aſpidũ, Sophar, docuit celeriter fugiendum eſſe à facie peccati, neque ad arcendam hanc ſpiritualem aſpidem aliud eſſe remedium, quàm interponere fluuium aquarum pœnitentiæ, dicentes cum Regio pſalte, Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legẽ tuam. Ad rem itaque redeamus, Ecce quę ſit filia *Diblaim*, hoc eſt, voluptatum, *Gomer*: id eſt, conſumptio, ſiue interitus. Et qualis eſt hic interitus? Crudeliſſimus: ac propterea vocatur illatus ab aſpidibus. Quadrat obſeruatio in Euangelium feſti Trinitatis, in hæc verba, Baptizantes eos in nomine Patris: & Filij: & Spiritusſancti. Cur aqua ſunt abluendi: vt cognoſcãt poſt palatas caricarum, id eſt dulciũ voluptatum, ſub hoc nomine *Diblaim* adũbratas accipiendam ſibi vxorem *Gomer* hoc eſt: interitum ab aſpidibus venenatis inflictum, niſi omnes aquæ baptiſmi circumuallentur. Quadrat & in. 4. Dominicam Aduentus in hæc verba: Prædicans baptiſmũ pœnitentiæ. Cur prædicat Ioannes baptiſmum pœnitentiæ? Quia his aquis arcemus à nobis venenũ aſpidum inferni. Item in illud, Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Quorſum gaudetis ó angeli? Quoniã videmus peccatorem tranantem fluuium pœnitentiæ: & ſic morſum aſpidũ inferni effugere, & poſt dulces eius voluptates non accipere in coniugium *Gomer*. i. interitum.

Definitio Peccatoris

Plinius li. 8. c. 23.

Pœnitẽtia lethalis Vulneris præſentiſſimum remedium.

¶ *Et accepit Gomer filiam Diblaim*, Matrem cum filia coniũgit, nempe *Diblaim* cum Gomer. Non enim dixit ſolum,

Accepit Gomer: ſed, quæ ſit eius mater appoſuit, dicens filiam *Diblaim*. Cur matrem cum filia connectit? Opinor, frater mi, vt aperias mentis oculos, & quoties peccata te alliciunt, nō intelligas eſſe vxorem ſterilem, ſemper enim parit pœnam culpa. Igitur quoties tentaris: conuerte oculos ad prolem, quam tibi generabis, nempe ad tormenta, quæ ob peccatum patratum es paſſurus, & ſic frænabis appetitum. Fœlix, qui cum *Gomer*, id eſt, pœna peccati contrahit matrimonium, hoc eſt ſemper, eam ſecum in mente habet: cum ea dormit, cum ea loquitur, non ſecus ac vir cum vxore. Hinc D. Bernardus in ſpeculo monachorum admonet aliquid facturos dicant prius ſibi ipſis, ſi modo moriturus eſſes, faceres illud? ſi homo conſideraret ſe moriturum non peccaret? Quoniā vt ait Apoſtolus, ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium, in quo peccatores pœnis pro delictis addicentur. Hanc vxorem *Gomer* ſibi copulauerat D. Hieronymus: ſiquidem aiiciebat, Siue comedā, ſiue bibam ſem, er in auribus meis ſonat, Surgite mortui, venite ad iudicium.

Memento nouiſſima & in æternum non peccabis.

¶ *Et accepit Gomer filiam Diblaim*: Quoniā multi Hæbræorum dicunt *Diblaim* ſignificare duas ficus aridas, & iis adumbrari ob ſua peccata vtrumque regnum Iſraelitarum, & Iudæorum eſſe debile, & viribus exhauſtum, & *Gomer* certum pœnarum genus, obſerua qualem reddant hominem ſua peccata nempe imbecillū, & timidum. Fugit impius, nemine perſequente, ait Sapiens. Et apud Leuiticum comminatur Deus Iudæis, ſi peccauerint, & legem ſuam derelinquerint, Terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient quaſi gladium, cadent nullo perſequente, dabo pauorem in cordibus eorum. Quemadmodum nihil magis reddit hominem fortem, & impauidum: quàm vitæ puritas: Sic nihil magis debilitat, quàm peccatum. Iuſtus quaſi leo confidens abſq; terrore erit inquit Sapiens. Igitur non fidant reges, & regna: potentia, diuitiis, militum fortitudine, munitione locorum, amplitudine regni: &c. Hæc enim omnia debilia ſunt: ſi Deus pugnet contra ea, pugnat autē ſi eorum habitatores effręnes ſint ad peccata. Quamobrem, imminente bello: prius quęrāt principes debellare peccata ſui regni, quā exteros hoſtes, illa enim atrociores inimici ſunt, & truculentius inferunt bellum Quis non miretur potentiam: & amplitudinem regni Iudæorum, & fortitudinem bellatorum eius? Salomon, ait Scriptura, erat in ditione ſua habens omnia regna ſecū à flumine terræ Philiſtim vſque ad terminum Ægypti,

Prou. 28. a

Leui. 26. f

Simile.

Pro. 28. a

Hic murus aheneus eſto, Nil conſcire ſibi: nulla palleſcere culpa.

3 Re. 4. c.

Nunc

Nunc vero audis ob ſua delicta componi cum duabus ficis aridis, quibus nihil vilius, & debilius eſt. Hinc Sapiens ait, Propter peccata terræ multi principes eius. Nunc enim vnus deinde alius atque alius regno potitur. *Prov. 28.*

¶ *Et accepit Gomer filiam Debelaim.* Dignus eſt D. Hieronymus vt aliquam hauriamus obſeruationem ex eius explanatione. His verbis ait ſanctus doctor ſignificari, Iſraelem conſumatã eſſe in fornicatione, atque perfectã filiã voluptatis. Gomer, enim conſumatã atque perfectã ſignificat. Tria ergo hic ſunt amplicata, Primũ ſtudium, & ſedulitas peccatorum ad perficienda peccata, & omni ex parte conſumanda, vtinã parem laborẽ ſumerent ad perficienda bona opera. Sed hoc intereſt inter viros pios, & iniquos in malis, & bonis operibus perficiendis, quòd boni omnia bona opera abſoluere conantur, mala, vero ſi quando, facere volunt imperfecta relinquunt. Exemplo nobis eſt Dauid, qui cœperat cogitare, & cum propheta tractare, non eſſe iuſtum, ſe habitare in domo cedrina, arca vero Dei ſub pedibus eſſet, quamobrem tentauit arcam Domini adducere in domum ſuam, ſed videns Ozã pœnas dediſſe, quòd eam tetigiſſet, adducere tunc omiſit, nunquam tamen quieuit, donec quod cœperat, abſoluit. Vnde & in Pſal. dicitur: Votum vouit Deo Iacob, Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris mei dormitionem, Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Ecce quantum curæ impendebat perficiendo bono operi, quod incœperat. Quod vero viri iuſti raro, aut nunquam malum opus inchoatum perficiant, etiam eundem regem Dauid poſſumus in exemplum adducere. Ei enim cum rex Saul perſequens occurriſſet in antro, & milites ſanguinis ſitibundi excitarent ad vindictam, non ſolum non ſumpſit, ſed quòd oram clamydis regis præcidiſſet, vehementer doluit, ægrè ferens: quòd ſe vindicare cœpiſſet. Et quia nouit Dominus viros iuſtos raro aut nunquam opera mala perficere: ſi quando opus malum facere aggrediuntur, ſua infinita bonitate occurit, ne illud compleant. Cum enim præfatus rex Dauid acceptum à Nabal iniuriam vindicandam iuraſſet, ita vt nec mingentem ad parietem ſe relictum promitteret, & iam iam vindicta ad manus eſſet, ill ſe obtulit obuiam prudens Abigail ſuadens, ne cuius poſt modum pœniteret, efficeret. Sciens autem prudentiſſimus rex hoc Dei munus eſſe, in benedictionem prorupit, dicens,

Malorum & bonorũ diſcrimen ex operibus.

Pſ. 131. a.

1. Re. 25.

dicens: Benedicta tu, quæ me iam in ſanguinem euntẽ prohibuiſti, & ne vlciſcerer me manu mea, & benedictus DOminus: qui hac de cauſa te miſit hodie in occurſum meum. Quod autem iniqui anxij ſint: & ſeduli ad perficienda mala opera: innumerata probant Scripturæ exempla, & teſtimonia. Audi: quid dicat Sapiens: Qui attonitis oculis cogitat

Pro. 16. d. praua: mordens labia ſua, perficit malum. Solent homines externis ſui corporis ſignis etiam nolentes detegere: quid profundè in corde reuoluant, quo pacto ad aliquid agendũ ſint attentiſſimi, media exquirant, & impedimenta auferãt: ne quid obſtet ad impetrandũ: inter quæ ſigna ſunt attonitis oculis aliquid cogitare, & labia mordere. Et ait Sapiens, hæc ſigna reperiri in peccatore: vt perficiat malũ. Non enim contentus eſt facere, ſed perficere conatur. Hinc rurſus dicitur: Homo nequam in ore carnis ſuæ, non deſiſtet donec incendat ignem. Anima calida: quaſi ignis ardẽs: non extinguetur: donec aliquid glutiat. Duo his verbis complectitur

Signa hominis praui aliquid trutinãtis.

Ecc. 6. 23. c Sapiens peccatorum hominum genera: alterum eſt iracundorum, alterum tradentium ſe Venereis voluptatibus. De iracundis ait, eſſe inſtar ignis: qui lignum abſumit, & com-

Iracundi. burit totum, donec in cineres conuertat. Si enim in aliquem iraſcantur, non deſiſtent proſequi, donec totum hominem perdant, facultates diripiunt, honorem obſcurant: interficere quærunt, Bone Deus: quid non intentant, vt vindictam perficiant? Quem lapidẽ reliquit intactum impius Saül, vt interficeret Dauid? Præputia prius Philiſthinorum petiit do-

1. Reg. 23. losè: vt in bello occideretur. Deinde cum Ziphæi nunciaſsẽt eſſe in Gabaa, obſeruate: quid illis dicat, Benedicti vos à DOmino: qui doluiſtis vicem meam, abite ergo vos, & diligentius præparate, & curioſius agite, & conſideratè locum vbi

Iniurias vlciſcendi ardor. ſit pes eius, vel quis viderit eum ibi. Recogitat enim de me, quòd callide inſidier ei: conſiderate, & videte omnia latibula eius: in quibus abſconditur, & reuertimini ad me, vt vadam vobiſcum. Quod ſi etiam in terram ſe obſtruxerit, perſcrutabor eum in cunctis millibus Iuda. Conſidera, vt omnia tentet peccator: vt perficiat homicidium. Sic & Cain interfecturus innocentem Abelem, vt fratricidium perficeret, opportunum quæſiuit tempus educens illum in agrum, vbi ſolum inueniret: & incautum, vbi nullus eſſet, qui prohiberet. Quis tantam adhibet diligentiam, vt indulgeat, & recõcilietur inimico? Quis ſic opportunum tempus, vt bona opera faciat, quærit? Deinum vt de iracundis finiatur ſermo,

ſatis

ſatis apertè oſtendit: quantum peccatum abſoluere contendant. Nam cum ſe vindicare volunt: quis poterit expendere, quam graue illis eſt, ſi quis vindictam prohibeat, aut impediat, quã de inimico ſumere cupiunt, Et occulto Dei iudicio accidere ſolet, vt nonnunquam ſolum mala incipere cupientes, perficiant. Quoties malus homo ſolum percutere, & vulnerare diſponens, iuſto Dei iudicio occidit, vt det pœnas homicidi? Alterum genus, citato loco Eccleſiaſtici, hominum libidinoſorum eſt implicatum, idque venuſtiſſimè ſub his verbis: Anima calida quaſi ignis ardens: non extinguetur: donec aliquid glutiat: hoc eſt, Anima libidine æſtuãs pro virili dat operam, vt ſuam expleat, & perficiat voluptatem. Exemplo eſt impudica fœmina tentans Ioſeph: quid illa non fecit? quid non excogitauit, vt adoleſcentem pelliceret? Non bis, aut ter, ſed multo tempore, atque per ſingulos dies moleſta fuit adoleſcenti: denique renuentem abſque arbitris conuenire ſtuduit: & ne negaret, apprehenſa veſte cogere. Exemplo etiam eſt Sichem, qui amore exardens Dinæ, vt eam ſibi copularet ad explendam libidinem: attende, quid faciat, & dicat, Inueniam, inquit, gratiam coram vobis, & quæcunque ſtatueritis dabo, augete dotem, munera poſtulate, & libenter tribuam, quod petieritis, tantum date mihi puellam hanc vxorem. Tandem ſe, & ſuum populum circuncíſioni ſubiecit. O inauditam hominis curam ad abſoluendam libidinem. Quid dicam de mediis, & viis excogitatis ab Amon, vt Thamar opprimeret? Ægrotum ſe ſimulauit, patrem decepit, cibum à ſorore parari petiit, & in cõclaui inferri, vt melius poſſet complere ſtupri peccatum. Quid plura? Satis apertè Dominus indicauit anxietudinem impiorum ad omnibus numeris abſoluenda peccata, & quòd raro ab opere malo incepto deſiſtant, cũ aduerſus ędificatores turris Babylonicę dixit: Ecce cœperunt facere: neque deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleãt. Audimus etiam hic in huius rei ſignum Hoſſeam ex diuino præcepto accipere vxorem *Gomer*, quod nihil aliud adũbrat: quàm populum Iſraël ad extremam vſque perfectionis lineam abſumere peccata. Eſt etiam obſeruandum, cuiuſnam dicatur filia *Gomer*, nempe *Diblaim*, hoc eſt, voluptatem. Cur magis filia quàm ſoror, aut cognata, aut amicitiæ vinculo illi copulata? Myſterium latet, filiam vocans ſignificat, quàm obedientes ſint peccatores voluptatibus, quantumq; illis pareant, non ſecus ac filia matri, quæ neque iuſſis contradicit,

Voluptuarij.

Gene. 39.

Gene. 34.

Mira libidinis amoris potentia.

2. Reg. 13.

Gene. 11.

tradicit, neque facere differt, quod appetitus ſuggerit, imò ac nutum eius ſemper ſeruit. Contra quos ait Sapiens, poſt
Ecc.18. d. concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Atque Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali
Ro.6.b. corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Igitur fratres mei fugiamus impiorum hominum ſedulitatem ad perficienda peccata, & inſequamur veſtigia piorum, quorum ſtudium eſt, bona opera abſoluere, vti diximus. Ad quod & Diuus Paulus nos exhortatur, Perficientes, inquit, ſanctifi-
2.Co.7.a. cationem in timore DEI. Sic perficere quærebat Regius Pſaltes, Perfice, inquit, greſſus meos in ſemitis tuis. Contentus eſto mi rex, quod dirigantur viæ tuę, & greſſus tui ad Deum tuum. Plus deſiderat, perfici petit greſſus ſuos. Ideo non in-
Pſa.16. b. quit, Dirige, ſed Perfice. Quadrat obſeruatio in Paſſionem Domini in hæc verba, Iudas autem quærebat opportunitatem, vt Ieſum traderet. Vides, quàm diligenter quærat abſolutionem traditionis, qui opportunitatem quærebat patrando peccato? Competit etiam in Euangelium de circunciſione Domini, in hæc verba, Poſtquã conſumati ſunt dies octo, venerunt circuncidere puerum. Non ante octauum diem, nec poſt octauum, ſed circunſtantiam temporis requiſitam obſeruant, vt præceptum de Circunciſione omni ex parte perficiant in adimpletione. Iuſti enim curant bona opera perficere.

¶ *Filia Diblaim*. Significare diximus *Diblaim* duas palatas caricarum, quas, vt obſeruauimus ex Diuo Hieronymo, vt diu illæſæ permaneant, calcant, atque compingunt Palæſtini, quo nobis ſignificatur ingens ſtudium peccatorum ad extendendum voluptatum ſuarum tempus: qui diu voluptatibus frui quærunt, quemadmodum, & in Palæſtina modum excogitant ad ſeruandas illæſas diu caricas. Quis non videat peccatores cupere, diutius ſe ingurgitare in peccata, & multos annos tranſactos in vitiis, ab illis iudicari quam paucillimos dies? Exiguum & cum tædio eſt tẽpus vitæ noſtræ: vmbræ tranſitus eſt tempus noſtrum: Venite ergo, &
Sap.2. fruamur bonis, quæ ſunt, & vtamur creatura, tanquam in iu-
Mentiri uentute celeriter. Dixerunt impij cogitantes apud ſe nõ re-
ſuo ætatẽ ctè: ait Sapiens: Vnde ortum eſt apud homines, annos ne-
ſeſẽt mũdi gare ætatis, canos è barba, & capite euellere, pectine plum-
illecebris beo tingere pilos, & alia multa, quæ cogitare, ne dum dice-
deliti. re pudet, remedia exquirere, ad occultandam ætatem, niſi quia diutius ſe tradere ſuis concupiſcentiis optant, & parum

rum ſe illis tradidiſſe iudicant? Audiant tamen iſti, quam prolem pariat *Diblaim, Gomer*, hoc eſt interitum. Nihil enim homines feſtinantius trahit ad mortem, quàm effrænata libido. In cuius typum Sanſon in ſinu Dalilæ fortitudine ſpoliatur. Nam quid Dalila adumbrat niſi vitam voluptariã? hæc eſt certè, quæ homini cito vitam adimit. Et quemadmodum Hanibal dux Carthaginenſium ſtrenuus à muliere nomine Campana, traditus eſt occidendus. Vnde Valerius inquit: Campana luxuria ſua inuictum Hanibalem armis ſuis, illecebris amplexata vinciendum Romano militi tradidit. In eundem modum voluptas nimia morti prodit peccatorem: Vade & poſſide tibi lumbare lineum, ait Deus Ierem. & pones illud ſuper lumbos tuos, & in aquam non inferes illud. Et poſſedi lumbare iuxta verbum Domini, & poſui circa lumbos meos. Et factus eſt ſermo Domini ad me ſecundo dicens, Tolle lumbare, quod poſſediſti: quod eſt circa lumbos tuos, & ſurgens vade ad Euphratem, & abſconde ibi illud in foramine petræ. Et abij, & abſcondi illud in Euphrate, ſicut præceperat mihi Dominus. Et factum eſt poſt dies plurimos dixit Dominus ad me, Surge & vade ad Euphratem, & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi, vt abſcõderes illud. Et ecce computruerat lumbare: ita vt nulli vſui aptum eſſet. Quid lumbare lineum ſignificat? niſi vitam hominis? Quemadmodum enim illud ex multis conficitur filis: ſic humana vita multis texitur diebus, vt ait Diuus Gregorius. Hoc vitæ mortalis lumbare iubet Deus non à ſordibus abſtergi, id eſt, lachrymarum profluuio dilui, vt deprehendat peccator: quid incontinentia illi pariat, quantumq; noceat cupere, diu frui voluptatibus. Iubet deinde, vt apud Euphratem, hoc eſt in locis amænis, & delitiarum: huiuſcemodi enim erant littora Euphratis, lumbare recondat, atque in foramine petræ, eligat nempe hominem magno virium robore munitum, & forti ſalute præſtantem. Quid enim durius petra? Poſui faciem meam, vt petram duriſſimam, ait Iſaias. Quamuis igitur homo ſit lapis, quid conſequetur ex nimia voluptatum incontinentia? Quid erit vita eius? Ecce computruerat lumbare, Et quantum computruerat? Ita, inquit, vt nulli vſui aptum eſſet. O rem miſeratione dignam, nulli inquit vſui, Si rem penitus conſideres, nec quoad ſpiritualia, nec quoad corporea vtilis erat. Si enim homini voluptario ieiunium imponatur, reſpondet, Non fert ſtomachus. Si orare præcipias, etiam ſe ferre

Muliebris luxuria prodita Sanſo & Hannibal.
Iudic. 16.
Vale. li. 9. cap. 1.
Ier. 13. a.
Cingulum.
Gre. lib. 8. Mor. c. 7.
Euphrates idest, frugifer, nomen fluuij. Gene. 2.
Iſa. 50. c.

non poſſe dicet,&c.Si autem ad ea:quæ corporis ſunt,aciem conuertas,quæ lingua poterit expendere, quot ægritudines ex intemperantia cõtraxerit miſer peccator? Quæ eſt morbi Gallici mater?Quis fons aliorũ morborum: quos lingua proferre erubeſcit?Certè immoderatus vſus delitiarum, hic omnium miſeriarum receptaculum:quæ omnia ita hominẽ eneruant,& labefactant,vt verè dicere poſſimus: Nulli vſui aptus eſt.Quadrat obſeruatio in Euãgelium Dominicæ. 14. poſt Pentecoſtem,in hæc verba. Ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ. Cuius ætatis erat hic defunctus? Adoleſcens. Cur in adoleſcentia mortuus? Quia fortaſſis *Dyblaim*.i.voluptatum multitudinem acceperat vxorem,atque hæc pepererat *Gomer*,hoc eſt:interitum.

Intemperantia morborum officina.

¶ *Et concepit,& peperit.* Frequentiſſimum eſt in ſacris Bibliis connectere partum,& conceptum.Apud Geneſim, Eua concepit,& peperit Cain.Angelus ait matri Sãſonis, Concipies,& paries filium.Ecce virgo concipiet, & pariet, Iſaias. Gabriel ad intactam virginem:Concipies in vtero & paries filium. Demum hic,*Et concepit,& peperit.*Quorſum hæc cõnexio partus,& conceptus: cum ſemper partum conceptus præcedat. & ſine concepi partus eſſe non poſſit? Quid hac locutionis forma nobis innuitur? Paucis dicam: Quamuis partus non poſſit eſſe ſine præcedente conceptione. Conceptio tamen poteſt eſſe ſine partu. Crebro enim fœmina patiuntur aborſum: vti legimus paſſam vxorem Phinees, ob quem etiam Aſſertor noſter ait apud Matthæum extremi iudicij mentionem faciens:Væ prægnantibus. Significatur ergo his verbis,*Concepit, & peperit*: ſingulari Dei beneficio fœminas incolumes ſine aborſu ad partum perueniſſe, non fuiſſe prolem,aut fœtum ex vtero tranſlatum ad tumulum, non à matre fuiſſe quæſita pocula ad abortionem: vt ſolent facere iniquæ fœminæ:vel ad maiorem voluptatem explendam, vel cum ex adulterio conceperint, vt lateat primum facinus; non attendentes eſſe nouiſſimum errorem multo peiorem priore, tranſeunt enim ex adulterio ad homicidium.

Iſai.7. *Luca.1.* *1.Reg.4.* *Mat.24.*

Matres quæ poculũ abortus accipiunt ſũmo ſupplicio afficiũtur.l. ſi aliquid §. abortionis ff. de pœnis.

¶ *Et peperit ei filium.*Ei,inquit,id eſt,ex Hoſſea viro ſuo,vt obſeruat Lyranus: non ex alio:cum prius fuiſſet meretrix. Ecce quonam pacto conuerſa eſt mulier fornicaria ad meliorem frugem.Ecce,vt egregiè inquit Diuus Hieronymus, vir ſanctus meretricem conuertit ad pudicitiam, & ex mala bonam fecit, vt hinc diſcas,quantum ſit optandum bonorum

rum conſortium, quantumque emolumenti adferat bonis ſociari. Sanctificatus eſt inquit Apoſt., vir infidelis per vxo- *1. Cor. 7.*
rem fidelem. Et regius Pſaltes, Cum ſancto ſanctus eris. At- *Pſal. 17.*
que Sapiens: Cum viro ſancto aſſiduus eſto, quemcunque *Eccl. 37.*
cognoueris obſeruantem timorem Dei. Quemadmodum *Simile.*
lux Solis tenebras fugat, & aërem ſuis radiis illuſtrat. Sic *Bonorum*
bonorum ſocietas agit tenebras peccatorum: & vt homo *ſocietas.*
virtutum ſplendore coruſcet, eſt magno adiumento. Et ſicut facies Moſis ſplenduit ex conſortio diuini ſermonis, ſic ex ſocietate proborum hominum conſequitur homo nitorem virtutum. Nónne ignis ſibi coniuncta calefacit? Cur
ergo conſortium bonorum, qui igne charitatis ſunt accenſi, *Simile.*
non inflammabit homines, cum quibus degit? Nónne dum
Saul fuit inter prophetas, dono prophetiæ fuit cumulatus? *1. Reg. 11.*
Nónne Dominus benedixit Ægyptij domui: quia ibi commorabatur Ioſeph? Nónne modicum habebat Labā antequā ſecum haberet Iacob, & poſtea ad eius introitum benedixit
illi Deus & diues effectus eſt? O bone Deus, quot hominum *Gen. 39.*
bona augentur: quia bonis ſunt aſſociati. Quot pauperes in *Gen. 30.*
bonis ſpiritualibus diuites fiunt: quia bonorum iunguntur conſortio Hoc cognoſcens Sanctus Thobias dicebat filio
ſuo. Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra timentes Deum, *Tob. 2. a*
vt epulentur nobiſcum. Cur præ cæteris timentes Deum eligis ſerue Dei. Certè quoniam agnoueras non parum emolumenti te adepturum ex conſortio timentium Deum. Aperiamus oculos mentis fratres mei, & ante omnia quæramus
bonis ſociari, vt eorum virtutes participemus. Et ſicut Iſai *Simile.*
miſit filium Dauid, dicens, Fratres tuos viſitabis, ſi recte a- *1. Reg. 17.*
gant, & cum quibus ordinati ſunt, diſces, id eſt, commixtionem quam habeant, & ſocietatem diſce, & ſub quo militent: Sic nos diſcutiamus, quinam ſint, cum quibus agimus, & ſub quo principe, aut duce militent, an ſub Chriſto, vel ſub Satana, vt eos, vel amplectamur, vel fugiamus, quando altera ſocietas tantum adferet commodi, altera vero tantùm nocebit. Quadrat hoc in Euangelium fer. 2. Reſurrectionis Dominicæ, in hæc verba, Nónne cor noſtrum ardens erat, dum nobis loqueretur in via? Vide, quid contulit iam fere deſperatis diſcipulis boni ſocietas, quorum corda frigida erant, iam ardent.

¶ *Et peperit ei filium*, Præterea explicat Scriptura, qui peperit filiū vxor, nempe viro ſuo, *Peperit*, inquit, *ei*, hoc eſt, Hoſſeæ. Quid hoc eſt? Nónne etiam mater peperit ſibi filium?

 Atqui

Atqui Ariſtoteles ait magis à matribus amari filios, quia generatio laborioſa eſt, & magis ſciunt eſſe ſuos. Cur ergo hic
9. Ethi. 7. filijs patri adſcribitur? Num quia mater alios filios habebat ex alijs viris, quos fortaſſis plus diligebat, quam iſtum? Quis nō videat huic ſupplicio homines eſſe addictos qui fœminam vxorem ducunt habentem filios ex alio viro?
Simile. Quemadmodum primus arboris fructus gratior eſt: & pretioſior: Sic parētibus chariores ſunt primi filij. Fortaſſis etiā inquit, *Peperit ei*, vt doceat Scriptura, quale debeat eſſe munus patris ergà filium. Patri enim magis naſcuntur quā matri filij, ſiquidem ad patrem magis quam ad matrem ſpe-
1. œcon. 3. ctat filios erudire. Vnde & Ariſtoteles ait, filium erudire eſ-
Simile. ſe patris, ſicut nutrire matris. Quemadmodum viſcera terræ aurum, & pretioſos lapides proferunt, ſed impolitos, & rudes, quos poſtea aurifex limat, & ſua opera perficit, ſic patris ſtudio incumbit filios à matre genitos, & editos erudi-
Cicero. re, naſcuntur enim velut indigeſta materies, apta tamen, vt miram virtutum varietatem, & pulchritudinem ſuſcipiant: Demum ei peperiſſe commemorat Scriptura, vt doceat, quale debeat eſſe officium filiorum erga parentes, non enim
Simile. ſibi tantum nati ſunt, ſed etiam parentibus, hoc eſt, ad eo-
Herod. in rum emolumentum, non in damnum, ad gaudium, non ad
Talia. Pie. triſtitiam, ad leuamen, & ſolamen, non ad tormentum, &
li. 10. cap. moleſtiam. Dolendum eſt eſſe multos filios ſimiles catu-
62. lis viperarum, quæ vt ſentit Diuus Gregorius, matres ſuas enecant, & euiſcerant. Sed contra boni filij ſimiles ſunt tribus, & furcis ſuſtinentibus arbores, ex quibus fuerunt abſciſſæ, cum iam ſeneſcunt, ne corruant. Competit in Euangelium vigiliæ Ioannis Baptiſtæ in hæc verba, Vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium. Et obſerua, cum naſcitur Ioannes, non dicit Eliſabeth peperit ſibi filium, ſed tantum dicitur, *Peperit filium*. Zachariæ vero eius viro dicit Angelus: Eliſabet pariet tibi filium, vt ea quæ dicta à nobis ſunt in hac obſeruatione non omnino deſpicias. An vero Baptiſta natus fuerit ad lætitiam, honorem, &c. parentum, tu videris, ſed audi angelum dicentem, in natiuitate eius multi gaudebunt.

¶ *Et dixit Dominus ad eum, Voca nomen eius Iezrael, quoniā adhuc modicum & viſitabo ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu.*

¶ No-

¶ Nomen hoc *Iezrahel*, non nouum eſt, ſed noua ratione accommodatum à Domino filio Hoſſeæ recens nato. Tria enim inueniemus hoc nomen ſortita in ſacris Bibliis. Primo quidam homo inter filios Iudæ, *Iezrahel*, eſt appellatus, qui filius fuit Etham. Sunt etiam duæ vrbes *Iezrahel*, nuncupatæ, quarum altera eſt in tribu Iudæ, & eius deſcriptio detegit in eminenti loco ſitam eſſe. Lege Ioſue. cap. 15. Altera vero in ea terræ parte eſt, quæ filijs Ioſeph bello occupanda ceſſit in amœniſſima valle, cui ab ipſa vrbe nomen factum eſt, non multum ab Iſraëlitarum regia Samaria diſtans. Hæc ob loci amœnitatē, & propinquitatem regijs hortis, & pulcherrimo palatio eſt ornata, atque vt egregiè annotauit Diuus Hieronymus, prope hanc ciuitatem, quæ Metropolis eſt regni Samariæ, campi ſunt latiſſimi, & vallis nimiæ vaſtitatis, quæ plus quam decem millium tenditur paſſibus. In hac valle, commiſſo certamine, ab Aſſyrijs cæſus eſt Iſraël, id eſt, decem tribus, quæ ob Ieroboam de tribu Ephraim, qui primus ſchiſma fecit in populo, appellatæ ſunt Ephraim, interdum propter Ioſeph, qui fuit pater Ephraim, vocantur Ioſeph, nonnunquam Samaria, quæ ipſa altera vrbs fuit Metropolis decem tribuum, quæ poſtea ab Auguſto Cæſare appellata eſt Auguſta, id eſt, Sebaſte, in qua oſſa Ioannis Baptiſtæ condita ſunt. Legimus etiam hic primum filium Oſſeæ ex vxore fornicaria appellatum *Iezrahel*. Sed non parum negotij nobis faceſſit hic locus, dum audimus non temerè hunc infantem vocatum *Iezrahel*, ſed à Deo cauſam eſſe adhibitam impoſitionis huius nominis, ſubditur enim, *Quoniam adhuc modicum: & viſitabo ſanguinem Iezrahel, &c.* Quærendum ergo nobis eſt, quid ſub hac voce *Iezrahel*, voluerit Deus implicare. Sunt qui in hunc modum diſpungant, *Voca Iezrahel*, id eſt, Naboth, cuius ſanguis erat à Domino vindicandus. Naboth, vero per *Iezrahel*, intelligitur, fuit enim *Iezrahel*, locus, in quo ſanguis Naboth effuſus eſt ab impia Iezabele, cum ob publicationem vineæ, quam noluerat vendere regi Achab, vt ex ea hortum faceret lapidatus eſt. Idē itaque eſt dicere, *Voca Iezrahel*, ac ſi apertius dicat, Voca Iezrahelitem. Nam Naboth, Iezraelites lapidatus quidem eſt, & hominibus mortuus, ſed mihi viuit, & ad me ſanguis eius clamat, moxque vindictam recepturus eſt, non ſolùm de interfectoribus ſuis, verum etiam de illo, qui ſanguinis eius vltor fuiſſe viſus eſt, qui quidem fuit Iehu. Eſt tamen obiectio aduerſus hanc expoſitionem, Iehu ſtrenue

1. Pa. c. 4.

Ioſue. 15.

Sebaſte Iſrael metropolis oſſa Ioannis Baptiſtæ recondit.

3. Re. 21.

ſe geſſit in internecione Iezabelis, & domus Achab, vnde
4. Re. 10. f. & a Deo in hunc modum commendatur. Quia ſtudioſe egiſti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab, filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſraël. Igitur non decebat hominem puniri ob rem ſtudioſe geſtam, à Dominoque præceptam, ac cōſequenter hæc explanatio extorta videtur. Reſpondet Rupertus non ob factum puniri Iehu, ſed quia non veraciter zelo Domini paruit, ſed propriæ cupiditati, vt regnaret deleta domo regis Achab per omnia ſeruiuit. Quod ita eſſe demonſtrat, Iehu à peccatis Ieroboam non receſſiſſe, vitulosque aureos adoraſſe, quòd proculdubio non feciſſet Iehu, ſi vero zelo zelatus eſſet pro cauſa Domini. Diſpungunt etiam Diuus Hieronymus: & Rupertus hanc vocem *Iezrahel*, & alio modo. Nam cum *Iezrahel*, idem ſit quod

Iezrahel ſemē Dei.

ſemen Dei, per Allegoriam ſignificationem huius vocis *Iezrahel*, aptant filio Dei, propter ſanguinem enim veri Iezrahel hoc eſt, ſeminis Dei regnum deſtructum eſt Iudæorum. Sed nos relicta allegoria ſequentes literalem ſenſum poſſumus in hunc modum explanare, Voca nomē eius *Iezrahel*, hoc eſt, ſemen Dei, id eſt filium Dei. Crebro enim
Gen. 4. d. in Scriptura ſemen accipitur pro filio, vt apud Geneſim, Poſuit mihi Deus aliud ſemen pro Abel. Semen accepit pro filio. Quod ſi quæras, quis hic filius Dei? Dicam eſſe Naboth, qui per adoptionem filius appellatur, eiusque ſanguinem ait Deus ſe viſitaturum, quoniam iniuſte occiſus eſt. Sed quid hoc ad domum Iehu, cùm fuerit per Iezabelem damnatus Naboth, non per Iehu? Reſpondere poſſumus cum Ruperto viſitandum à Deo Iehu ob iniquam eius intentionem, qui cupidine magis regnandi quam obediendi Deo pœnas ſumpſit de domo Achab. Non placet Lyrano dicta explanatio, quem & nonnulli ex recentioribus ſequuntur, obiectione conuicti à Ruperto poſita, & ſoluta. Non enim ex geſtis ab Iehu colligere poſſumus magis libidine dominandi, quam parendi Deo ſtudio animaduertiſſe in domum Achab, imo oppoſitum liquet, cum illi dixerit Deus: Quia ſtudioſe egiſti, quod rectum erat, non enim rectum egiſſet, ſed iniquum ſi praua intentione Deo obtemperaſſet. Neque quod poſtea de Iehu ſubnectitur: nempe quod non ambulauerit
4. Re. 10. g. in lege Domini, nec receſſerit à peccatis Ieroboam, conuincit, malo animo euertiſſe Domum Achab, potuit enim

prius

prius omnia quæ erant in corde Dei contra domum Achab,
vt ait Scriptura, exequi, & poſtea in memor beneficij accepti
à Deo deſiderio ferri potiendi regno Iſrael, quamobrem, &
lapſus in idololatriam, permiſiſſe in idem deteſtãdum idolo-
latriæ crimen populum ſuum labi. Nos tamen qui non ta-
ciles debere eſſe Scripturæ ſacræ expoſitores ſæpe clama-
mus ad redarguendas, conuellendaſque piorum doctorum
ſententias, non omnino hanc Ruperti explanationem refu-
tandum cenſemus, præſertim cum ex illa nonnihil hauriri
poſſit ad componendos mores adprimè neceſſarium, vt in
obſeruationibus dicemus. Lyranus igitur à Rupertina ſen-
tentia deuians; quoniam hic dicitur, Viſitabo ſanguinem
Iezrahel, qui videlicet effuſus fuerat, exiſtimat aliquos in-
nocentes fuiſſe occiſos à Iehu, vel ab aliquo eius ſucceſſore,
atque hoc facinus ſe Dominus vindicaturum ſignificat his
verbis, *Adhuc modicum: & viſitabo ſanguinẽ Iezrahel.* Alij ſecus
expendunt hunc locum: dicentes hoc loquendi tropo impli-
cari maximam quamque diuinam vltionem, quia fama in-
crebruerat extinctionẽ, familiæ Achab, & regiæ amplitudi-
nis euerſionem ſignificare quamlibet maximam Dei in pec-
catores animaduerſionem. Iezrahel brachiũ Domini ſigni-
ficat, brachium vero facultatem, & virtutem vlciſcendi, at-
que potentiam ad aliquid efficiendum. At in Pſalmo, In bra-
chio virtutis tuæ diſperſiſti omnes inimicos tuos, & apud *Pſal.* 87.
Iob: Si habes brachium, vt Deus; hoc eſt, ſi tam potens es, at-
que Deus ipſe omnipotens. Idem igitur eſt dicere. *Voca nomẽ*
eius Iezrahel, quod voca nomen eius potentiam, & virtutem *Iob.* 40.
Dei. Et rationem ſubiungit, ob quam hoc nomen imponat.
Quoniam *Adhuc modicum*, id eſt: breui tempore. Hoc autem
breue tempus vt obſeruat Diuus Hieronymus, aut paulo
plus ſpacium quadraginta nouem annorum eſt, ſi ad vaſta-
tionem annorum eſt, ſi ad vaſtationem, & punitionem do- 4. *Re.* 15.
mus Iehu, ſolum referamus, exiguum fuit, aut ſaltem non
multum ſi vero referamus ad pœnam totius regni Iſrael, nã
ſub pronepote Iehu Ieroboam prophetare cœpit Hoſſeas,
quo mortuo filius eius Zacharias ſucceſſit in regnum, quem
ſexto menſe imperij ſui occidit Sellum de alia ſtirpe gene-
ratus. Deinde vero à Zacharia filios Ieroboam, cuius atauus
fuit Iehu, vſque ad nonum annũ Hoſſeę, ſub quo decem tri-
bus ductæ ſunt in captiuitatem, ſupputãtur anni quadragin-
ta nouem, melius tamen puto hoc modicum, ſiue breue tẽ-
pus ad vtrãq; punitionẽ: & domus Iehu, & regni Iſrael eſſe

referendum. Nam etſi cuipiam quinquaginta annorum cur-
riculum, longum, & non breue tempus eſſe videatur, ſi il-
lud componat cũ Dei æternitate, qui hic loquitur, ſatis per-
exiguum tempus eſſe deprehẽdet, *Viſitabo ſanguinem Iezra-
bel.* Viſitare in bonam, & in malã partem accipitur in ſacris
Hier. in c. Bibliis. Ita obſeruat diuus Hieronymus dicens, viſitare cõ-
32. Iere. ſolationem ſignificat, id eſt, alicuius recordari, vt ei faueas.
Vt apud Geneſim, Viſitauit Dominus Saram, vt ei promiſit.
Et rurſum. Deus viſitabit vos, & aſcendetis de terra iſta: id
eſt, recordabitur veſtri. Aliquando etiam viſitatio vocatur
Gen. 21. flagellum, ſiue ſupplicium, vt apud Hoſſeam, Iudicium Do-
Gen. 50. d. mini cum Iuda & viſitatio ſuper Iacob. Eſt etiam obſeruan-
dum, cum verbum iſtud duplicatur mutare ſignificationem,
vt apud Ieremiam, Vos non viſitaſtis gregem meum Et ego
Hoſſee. 12. viſitabo malitiam ſtudiorum veſtrorum. Viſitare primo lo-
co ſignificat gubernare, vel curam gerere, ſecundo vero lo-
co ſignificat punire. Hic igitur verbum *Viſi*o ſupplicium, &
punitionem inuoluit. Et quid eſt Dominus puniturus, ſiue
Ierem. 24. viſitaturus. *Sanguinem* dixit *Iezrabel.* Vti cœperamus dicere,
quidã arbitrãtur, his verbis ſignificari Deũ ingens ſuppliciũ
ſumpturũ, quẽadmodũ ſumpſerat de domo Achab pro pec-
cato patrato contra Naboth, veluti in prouerbium abierat
Paræmia ad ſignificandam maximam quamque vltionem. Ac ſi aper-
Hiſpaniæ tius dicamus, *Hare delas que ſuelo: Sera otra de Rauena.* Non eſt
mihi ingrata hæc expoſitio, eſſet autem gratior, ſi Scripturæ
locus eam confirmaret, ſed cum is me lateat, quamuis acu-
ta ſit, dubius ſum an maxima vltio de domo Iehu ſumenda
hic ſignificetur, *Super domum Iehu:* Domum nõ appellat ſolũ
manſionis locum, ſed ſtatum ſimul, & familiam imprimis
Exod. 1. liberos, & nepotes, ac dignitatem patriſamilias, totamque
generationem vnius familiæ, in quem modum crebro ſumi-
tur in Scriptura. Sic apud Exodum legimus, Deum ædificaſſe
obſtetricibus domos: hoc eſt, dedit illis Deus numeroſam
prolem multos filios, & filias. Nam quod aliqui exponunt
2. Reg. 7. ædificaſſe illis filios Iſrael domos munitas, vt protegerent
à Pharaone ridiculum, & commentum. Quomodo enim his
domibus poterant effugere manus potentiſſimi regis? Sic e-
Exod. 13. tiam Dauid ait, Tu Domine reuelaſti aurem ſerui tui, dicẽs,
Domum ædificabo tibi id eſt: familiam, & progeniem. Item
apud Exodum, Decima die menſis huius accipiat vnuſquiſ-
que pecudem per domos patrias: id eſt per familiam. Sic &
nunc *Super domum Iehu,* id eſt familiam Iehu. Duo tamen hic
ſunt

Sunt obſeruanda, primum, non dictum, à Deo, Super domum Ieroboã, ſicut in exordio dixerat oraculi iſtius, vbi dicitur, In diebus Ieroboam. Cur nõ dixit ſuper domum Ieroboam ſed ſuper domum Iehu? Secundum cur in principio Ieroboã regem vocat, hic autem Iehu priuat honore regis? Nõ enim Iehu regem vocat, ſed abſque regio titulo ait, Super domũ Iehu. Non carent iſta ſacramentis, vt videbimus iam in obſeruationibus.

Obſeruationes ad mores.

Voca nomen eius *Iezrahel*, Non temere, & inconſulto nomen imponit Deus huic infanti, ſed impoſitionis rationem reddit. Vtinam & parẽtes nomina filiis naſcẽtibus indituri, quaſi ſit res hæc parui momenti, ſi non pro nihilo ducant hoc, aut illo nomine eos nominare. Eſt & alius error hoc non inferior apud parẽtes, & proh dolor ſatis frequẽs. Si enim quæras ab eis, cur hunc filium præcipis vocari Ioannem aut Petrum, &c. non erubent reſpondere, in gratiam, & memoriam patris mei vel aui, qui idẽ nomen ſortitus fuit. O cæcitatem deplorandam. Quanto melius reſponderent, Vocatur Ioannes, quoniam Diuo Ioanni illum commendaui, huic ſancto Baptiſtæ, & Euangeliſtæ illum obtuli, deprecans, vt eum in ſeruum ſuſcipiat, protegat, & defendat. Spero enim filium meum ex hac nominis impoſitione non parum emolumenti conſecuturum. Inſtruam, & docebo filium vt quolibet die peculiares preces ad hunc ſanctum fundat, atque ad patronum, &c. Hoc habui ante oculos, non maiorum meorum ſolum recordationem, quæ carnem ſapit. Hoc exiſtimo Eccleſiam velle, & deſiderare, cũ in baptiſmo conſueuit infantibus nomina Sanctorum imponere. Vtique ſi ſacra Biblia euoluas, duo inuenies maxima obſeruatione digna. Alterum eſt, cũ ſancti patres nomina filiis dabant, ſemper rationem reddere impoſitionis nominis. Vocauit Eua filium Cain, dicens, Poſſedi hominem per Deum. Rurſum alterum filium vocauit Seth, dicens. Poſuit mihi Deus ſemen, aliud pro Abel. Sic & Abraham filium vocat Iſaac, hoc eſt, riſum, quia ridere me fecit Deus. Ioſeph etiam nomen primogeniti vocauit Manaſſe, dicens: Obliuiſci me fecit Deus omnium laborum meorum, ſecundi vero filij

Vulgi error in nominum ſobalis impoſitione.

Gen. 4.

nomen appellauit Ephraim, dicens, Creſcere me fecit
Gen. 17. a Deus in terra paupertatis, meæ. Quid plura? Etiam ipſe Deus nomina impoſiturus, rationem reddit cur ea imponat. Vocat Abram Abraham, & ſtatim rationem ſubiungit dicens, Appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium conſtituire, Rurſum de Iacob, Vocaberis Iſrael quoniam
Gen 32. ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Angelus etiam ait de Chriſto ad Ioſeph, Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Nuſquam etiam inuenies, illos antiquos patres in memoriam ſuorum maiorum filiis nomina indidiſſe. Nũquam Iacob aliquem filium ex mortis nuncupauit Iſaac, vel Abraham, non Ioſeph aliquem Iacob: non Salomon aliquem Dauid, vel Iſai, &c. Cur ergo nunc homines egrediuntur terminos antiquorum patrum? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto S. Ioannis Bap. in hæc verba vocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et nemo eſt in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Item cõpetit in Euangelium de Circuncisione Domini, in hæc verba, Vocatum eſt nomen eius Ieſus, quod vocatum eſt ab angelo. Quomodo vocatum ab angelo? Certè rationem reddit, Ait enim, quia ipſe ſaluum faciet populum ſuum, &c. Non enim decet temere, aut inconſulto nomina infantibus imponere.

Non decet infantibus nomina inconſulto tribuere.

¶ *Voca nomen eius Iezrael,* Vt obſeruãt Diuus Hieronymus & Rupertus, Iezrahel ſemen Dei ſignificat, id eſt, filium Dei, & cum dicere potuiſſet Naboth, Iezrahelitæ, maluit Deus vocare Iezrael, hoc eſt, filium Dei. Quorſum? Vt oſtendat Deus, quanti faciat eos, qui iniuſtè patiuntur perſecutionẽ, iudicat mundus à Deo eſſe deſpectos, derelictos, obliuioni
Rom. 8. traditos, fallitur tamen illos enim, non ſecus ac chariſſimos filios diligit, Iezrahel, id eſt filiorum à Deo nomen accipiũt, Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro: quòd ſumus filij Dei, Si autem filij hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Attende, quid addat, vt cognoſcamus filij Dei, Si compatimur, hoc eſt ſi imitãdo Chriſtũ afflictiones mundi, Beati eritis, etiã ait Aſſertor noſter, cũ maledixerint vobis homines & perſecuti vos fuerint, Gaudete, & exultate, quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Quantum copioſa erit hæc merces, pientiſſime Ieſu? Quantum decet eſſe mercedem filiorum

liorum, qui enim à mundo premuntur, Iſraelitæ appellan-
tur à Deo. Adumbrauit hoc eleganter patriarcha Abraha- *Gene. 25.*
mus, dum Iſaac dedit cuncta quæ poſſidebat, filiis autē con-
cubinarum largitus eſt munera. Nam Abraham Deum ſigni
ficat, Iſaac vero viros perſecutionibus iactatos. Iſaac enim
inter cæteros filios ſolus lignis oneratus eſt, & colligatus,
vt offerretur Deo in ſacrificium. Et huic quia donat Omnia *Tren. 3.*
quæ Deus habet, nēpe ſeipſum, ita vt dicere poſſit, Pars mea
Dominus dicit anima mea. Aliis qui filiorum nomen non
ſunt ita legitime adepti, qui nō ſunt tribulationibus concuſſi
munera largitus, opes videlicet honorem, ſalutem, & cætera
id genus, quæ certe exigua munuſcula ſunt Sic videmus Na
both priuatum honore, ſpoliatum bonis, affectum contume
liis, non tamen eius Deus eſt oblitus, ſed illum vocat Iez-
rael, quæ vox ſonat ſemen, aut filium Dei. Quoties igitur te
videris flagellis tribulationū nō atteri, animū deiicias, credēs
quod Deus tuus te dereliquerint, imò tūc leua caput tuum,
ſciēs, quòd Deus flagellet omnē filium, quem recipit. Fere-
bat patriarcha Abrahamus Iſaac immolaturus, in altera ma- *Hebr. 12.*
nu gladium, in altera vero ignem. Quid eſt, ignē cum gladio *Ignis amo*
portare? Ignis amoris ſymbolum eſt. Vnde de charitate dici- *ris ſymbo-*
tur in canticis, Lampades eius lampades ignis, atque flāma- *lum.*
rum. Quoties igitur in manu Dei tui videris gladium, vt vul *Can. 8. c.*
nus inferat, ita vt dicere poſſis, Propter te mortificamur to-
ta die, facti ſumus velut oues occiſionis, cōuerte mentis o-
culos: ad alterā manū Dei tui, & inuenies in ea ignem amo-
ris: quando quos percutit, vel percuti permittit, vocat Iez- *Pſal. 43.*
rael, id eſt, filios ſuos, quo quis amor poteſt maior excogita
ri? Timeant etiam homines, aliis iniuſte irrogare iniuriam,
ſiquidem audiunt eos, qui patiuntur, filios Dei ab ipſo Deo
appellari, quo duo inculcat & immēſitatē præmij conferen-
di in huiuſcemodi filios, & acerbiſſimam vindictam ſumen-
dam de impiis iniuriarū illatoribus. Quis enim dubitat pa-
trē vehementer vindicaturum contumelias filiis irrogatas
ſi poſſit? An vero Deo tuo vires ſuppetant, ipſe videris.

¶ *Quoniam adhuc modicum, & viſitabo*, &c. Benedictus Do-
minus Deus meus, & benedicta immenſa miſerationū eius
abyſſus. Obſeruate precor fratres mei: quantum tempus vo-
cet modicum, non vtique mēſem: non annum, ſed quinqua-
ginta annorum ſpatium. Cur optime Deus tam longū tem-
pus modicum iudicas? Iam ſemel dixi, iterumq; dicam, imò
quoties ſcriptura anſam præbuerit, dicere non verebor.

Elegantiſſime taxat Deus homines impatientes, & faciles ad puniendum delinquentes, qui ſi menſem, aut annum diſſimulauerint peccata, non ſe vindicantes, grande facinus iudicant. Audiant iſti Deum ſuum modicum tempus appellare quinquaginta annos. Opus maxime ſtrenuum ſe eſſe aggreſſum, & apud homines inauditum Iacob exiſtimabat, quando obiiciebat, Laban, Viginti annis fui tecum, arietes gregis tui non comedi, nec captum à beſtia oſtendi tibi. Ego damnum omne reddebam, quicquid furto perierat, à me exigebas. Sic per viginti annos ſerui tibi. Quis tam longam viri patientiam non admiretur? Quod ſi tanta viri patientia admiratione digna eſt, quanto maiori ſtupore debemus iudicare dignam Dei ſuſtinentiam, qui non exaggerat, vt Iacob patientiam viginti annorum, ſed quinquaginta annis expectare, modicum iudicat? Quid ergo referamus Deo pro tanta longanimitate? Vtinam imitaremur Laban qui longã patientiam Iacob proſpiciẽs, dixit illi, veni ergo, & ineamus fœdus vt ſit teſtimonium inter me, & te. In eundem modum nos quos multos annos Deus ęquanimiter fert, dicamus illi. Cupio Domine, imponere finem peccatis, tua longa patientia me allicit, vt te deprecer, velis mecũ inire fœdus. Cuius enim hominis cor etiam lapideum nõ emolliet tam ingens amoris pignus, quantum eſt longum tempus tolerantiæ peccatorum, perexiguum iudicare? Seruiuit Iacob pro Rachel ſeptem annis, & videbatur illi pauci dies præ amoris magnitudine, Sic Deus vt peccatores ſibi copulet ſpirituali connubio, ad quod ardenter aſpirat, multos annos non paucos reputat dies, ſed quam breuiſſimam horam. Hinc proponit parabolam ab arbore fici ſumptam ad explicãdam ſuam in peccatores patientiam. Nam poſteaquam tres annos expectauerat, vt ficus faceret fructum, cum illũ non inueniſſet, & dixiſſet, Succide illam vt quid etiam terram occupat? Cultoris vineę præcibus alio anno expectauit, vt fructum ferret. Certè indigni ſunt peccatores terra, quam calcant, in quorũ loco ſi alij ponerentur, fructus ferrent vberrimos, adhuc tamen ac ſi modicum ſuſtinuiſſet, expectat, vt conuertantur. Hinc & apud Iſaiam, ait, Expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Non ait, Quamprimũ peccauerint, puniui, ilico deſtruxi, ſed, Expectaui. Audi etiam, quid dicat princeps Apoſtolorum, Patienter agit Chriſtus propter vos, noles aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti, Propter quod cha-

Gen. 31. f Iacob ſtimulatus maximum ſpecimen.

Gene. 29. f

Luc. 13.

Iſai. 5.

Cap. 2.

chariſſimi Domini noſtri longanimitatem ſalutem arbitremini. Refert Plinius arborem Ebenum nunquam vri, & eſſe odoris iucundi. In eundem modum arbor vitę Deus nō vritur igne iræ, ſed patientiſſimus eſt, atque tam longa expectatio ad pœnitentiam exhalat odorem certè ſuauiſſimum. Quid enim iucundius peccatori quam longanimitas Dei? Miſericordia tua Domine, ait Bernardus, mihi ſapit dulcius. Charitas inquit Apoſtolus, operit multitudinem peccatorum. Venuſtiſſimè explicat, quod ſit charitatis munus, nēpe tegere peccata, non aliud charitas quam pallium quoddam longum & latum non breue iuxta illud Iſaiæ, Pallium breue vtrumque operire nō poteſt. Quorum pallium charitatis ſolum habet latitudinem ad tegendum vnū peccatum, breue eſt non tale eſt pallium charitatis Dei erga peccatores ſed nimis latum longum, & diu enim diſſimulans propter pœnitentiam, nos contegit. Quemadmodum medici ægroto non propinant theriacam, donec ſex menſes tranſierint poſt eis confectionem, antea enim nō integram, & exactam virtutem contra venenum dicunt obtinere, ac poſtea quo antiquior, eſt eo perfectior. In eundem modum lentior punitio & diuinæ iuſtitiæ executio iudicatur crebro à Deo efficacius remedium contra venena vitiorum. Et ſicut mellire nōnulla ſolemus, & alias ſaccaro, condire, Hiſpane, *echarlas en conſerua*, vt amaritudinem ſopiat dulcedo, ſic vindicta patientia condienda eſt, & quadam lenitate miſcenda. Peccat aliquis? Anteaquam adhibeas ſeueram correctionē, admone, hortare, ſuade relinquere peccatum. Tunc enim imitaberis Deum tuum, qui puniturus prius ait, Adhuc modicum, & viſitabo: &c.

Ebenus nō vritur.
Plin. li. 12. c. 4.
Simile.
1. Petri. 4.
Pſal. 28.
Simile.
Vſus theriacæ apud medicos.

¶ *Et viſitabo ſanguinem.* Cum dicere potuiſſet, Et puniam, vel vindictam ſumam, noluit Deus tuus hac locutionis forma vti, ſed hac, *viſitabo.* Cauſam reddat tibi D. Hieronymus multis locis, Pulchrè inquit, *Viſitabo*, & non percutiam, plaga Dei viſitabo eſt atque curatio & omnis Dei viſitatio vltio eſt quaſi ægrotantis, quaſi habentis vulnera, quaſi medicas expectantis manus. Quando enim viſitans Deus percutit, vt emendet. Vnde in Pſalmo, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum miſericordiam autem meum non auferam ab eis. Quando autem vehementer iraſcitur ſuper eos, qui non agunt pœnitentiam: Non viſitabo, inquit, ſuper filias veſtras, cum fuerint fornicatæ, & ſuper nurus veſtras, cum adulterauerint. Ecce

Hiero. in Iſai. 25. c. & Ezeche. 9. & Amos 3.

ergo

ergo bone vir quem te debeas exhibere delinquẽtibus, medicum videlicet, non carnificem. Sic enim punire debes, vt quotquot viderint, & audierint, dicant, Inſtar optimi medici vulneri mederi conatur infirmi, non iugulare, aut interficere. Et obſerua quemadmodum peritus medicus antea quam curationem exordiatur, ægroti complexionẽ attendat, morbi conditionem, grauitatem, & diuturnitatem exploret, deinde potionem porrigat, ne præceps ſis ad adhibenda remedia & ea apponas, quæ magis doceant, quã proſint infirmo. Si enim rectè viſites, fortaſſe ex periculo infirmi deprehendes, ac ouem errãtẽ, ſuper humeros ad caulam gregis, portandum interdum obſecrandum, interdum amictu charitatis operiendum, ne videatur eius ignominia, interdum minis terrendum, interdum amplectendum, interdum cum eo conuiuendum. Hęc enim omnia remedia, dum Christus viſitabat ægrotos inuenies adhibita, & multa alia, quæ longũ eſſet attexere. Iudæ veluti obſecrans maiora, quam cæteris Apoſtolis dilectionis ſigna oſtendit, vt à traditionis peccato reuocaret, Petrũ renuentem lauari, minis deterret, Samaritanam, & mulierẽ in adulterio deprehenſam leniter alloquitur & ſuſcipit benigne, Phariſæos hypocritas gladio ſeuerè correctionis percutit. Matthæũ & Zachæum lætanter ſuſcipit, cum illis conuiuium celebrans, filium prodigum reuertentem ad ſe amplexatur, quæ omnia medicaminum diuerſorum genera peritiam cœleſtis medici detegunt, & quam diligenter ægrotos viſitabat.

Sagacis, & periti medici officium.

Quomodo Deus requirat oues perditas.

¶ *Viſitabo ſanguinem.* Non ait, Viſitans viſitabo, ſicut dixerat peccatum commemorans, Fornicans fornicabitur. Et quidem rationi conſentaneum erat par pari referre, & pro delictorum magnitudine eſſe plagarum modũ. Vnde ſicut hic eſt ratio incrementi, Fornicans fornicabitur, ita hic eſſe debuiſſet, viſitans viſitabo. Cur ergo mutatur loquendi forma? Vtique vt diſcamus Deum punire peccatores citra condignum & non rependere digna ſuis meritis peccatoribus, Benedictus Deus fratres mei, qui cum iratus fuerit, miſericordia eius ſuper omnia opera eius. Diſcamus etiam nos in iudicio miſereri. Nã ſummũ ius certè ſũma iniuria. Hinc ait Eccleſiaſtes, Noli eſſe iuſtus multũ. Nõ ait, Noli eſſe iuſtus, ſed addit, multum. Vt iuſtitiam mitigatione temperandam oſtenderet. Quemadmodum vinum aqua non delibutũ inebriat, at ſi aqua temperes, vires addit, Sic, ſi iuſtitiam ab omni miſericordia ſepares: hominem reddit crudelem, & ferinum

Terentius.

Eccleſiaſtes. 7. c. Simile.

num eſſe oſtendit, & non ſecus ac ebrium fugiendum. Si vero ſeueritatem coniungas cum miſericordia, hominem & Deo, & hominibus amabilem conſtitues. Propterea Aſſertor noſter ait, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Egregiè docuit Deus, non ſibi gratos eſſe homines crudeles, vocō autē crudeles qui nimiū iuſti ſunt, atque iuſtitiam abſq; miſericordia ſibi non placere, cum apud Deuteronomium præcipit pro delictis verberandum ita hominem eſſe, vt plagæ non excedant quadragenarium numerum. Atque rationem ſubiungens, ob quam id præceperit, inquit, Ne fœde laceratos ante oculos tuos abeat frater tuus. Hinc conſuetudo oleuit Hebræus, ſolum triginta nouem verbera flagellando incutere, ne fortè contra legis præceptum vno excederent. Vnde & diuus Paulus ſe accepiſſe gloriatur quinquies quadragenas vna minus. Igitur ſi oculi Dei non delectantur fœditate vulnerum peccatoris, & non ſine miſericordia puniendum delinquentem præcipit: cur tu immanior Tygride eſſe voles, & quemadmodum ignis nō deſiſtit ligna comburere donec tota abſumat, & in cineres conuertat, ita tu peccatorem inſequeris quouſque totū illum perdas clamans, fiat iuſtitia, fiat iuſtitia. An exiſtimas, cum huiuſcemodi igne poſſe quempiam vitam agere? Audi, quid dicat Iſaias, Quis habitabit de vobis cū igne deuorante? Audi etiam, quid dicat Helias in ſpelunca poſitus. Ecce ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras. Et non in ſpiritu Dominus & poſt ſpiritum commotio & non in commotione Dominus. Et poſt commotionē ignis, non in igne Dominus. Vtique in vehementi iuſtitiæ executione, quæ cuncta ſubuertit non eſt Dominus, nec, cū inſtar ignis, omnia deuaſtat, ſed in ſibilo auræ tenuis, hoc eſt cū non vehementer iuſtitia flat, ſed quadā lænitate hominē impetit. Tunc, qui erat in antro peccati morſus à viperis venenatis inferni, egreditur, & quaſi erubeſcens ob peccatum commiſſum vultum ſuum operit pallio. Competit obſeruationi Euangelium Dominicæ 3. Quadrag. in hæc verba. Si in digito Dei eiicio dęmonia. Obſerua, precor, quam lęniter expellit dæmonium ídque grauiſſimè infeſtans, nā cæcum, mutū & ſurdū hominem reddiderat, quod conſiderandum eſt, ne grauitatē criminis obiicias, ac propterea acerbiſſimè puniendum delinquentem vociferis. Non certè alapis & colaphis, non flagello crucians, ſed digito cuius vulnus; etiam ſi fortiter impetas, nō graue multū eſt. Cōperit etiam in

Matth. 8.

Nimia Iuſtitia vertitur in crudelitatem.

Deut. 25. a.

Fuſtigationu pœna apud Hebræos.

2. Cor. 11.

Simile.

Iſai. 33. c.

3. Reg. 19.

in Euangelium Dominicæ octauæ poſt Trinitatem, vbi villicus iniquitatis laudatur quod acceperit minus à debitoribus, quam ex æquo ſoluere debebat. Debenti enim centum çados olei, dixit, Accipe cautionem tuam, & ſcribe quinquaginta. Vides quo pacto non omne debitum ad libram exigat.

¶ *Viſitabo ſanguinem Iezrahel.* Diximus, à nonnullis intelligi hunc locum, quod ſignificet Deus ſe maximā vindictam ſumpturum de domo Iehu, quemadmodum ſumpſit de domo Achab, Hiſpane, *hare otra vengança como la de Iezrahel.* Certè non eſt ſilentio prætermittendum, cur aliorum punitionem noſtris oculis ſubiiciāt & cum dicere potuiſſet, Ego viſitabo acerbiſſimè; aut ſeueriſſimè puniam, noluit ita loqui, ſed in hunc modum, Viſitabo quemadmodum viſitaui ſanguinem Iezrahel. Oſtendit Deus quantum cupiat nos alieno periculo cautos eſſe, & in alieno capite accipere diſciplinam, hinc in memoriā noſtrā reuocat crebro ſupplicia, quibus alios affecit. Sicut in diebus Noë, ait Aſſertor noſter erit aduētus filij hominis. Ac rurſum, Memores eſtote vxoris Loth. Cur proponit diluuij pœnam & Sodomæ ſupplicium, niſi vt hæc timorem incutiāt, & reſipiſcamus? Ob quā etiam cauſam ait Apoſtolus, Nec murmuraueritis, vt quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore, nec fornicemur, vt quidam eorum fornicati ſunt, & periērūt vna die viginti tria milia. Demum audi, quid Dominus præceperit apud Numeros poſt populi peccatum eiúſque ſupplicium. Tollat inquit Deus, Eleazar ſacerdos thuribula quæ iacent in incendio, producatq; ea in laminas, & affigat altari. Quorſum Domine ſeruari præcipis huiuſcemodi laminas? Conſidera, quid addat Scriptura, Vt cernant ea pro ſigno & monimento filij Iſraël, & habeant quibus commoneantur. Solent pij parentes ducere filios ad patibula malefactorum cum ſuſpenduntur, aut excruciantur, vt timeant & fugiant ſimilia patrare. Sic Deus pœnas de peccatoribus ſumptas ante noſtros oculos ponit, vt ſimilia committere formidemus.

Fœlix quē alieno periculo ſapit.

Matt. 24. d.

Luc. 17. g.

1. Cor. 10.

Num. 16.

¶ *Super domum Iehu.* Demus hoc Ruperti explanationi; Obſerua ergo quem hominem Deus eligit ad ſumendā vindictam de Achab, nempe iniquum, quique non zelo Dei ſui parauit, delens domum Achab, ſed libidine dominandi ductus. Quod ita eſſe conſtat, ſiquidem ipſe Iehu à peccatis Ieroboā non receſſit, & vitulos aureos coluit, hoc autem non

fec. ſſet,

feciſſet, ſi zelo Dei commotus in domũ Achab animaduer-
tiſſet. Vides igitur, vt Deus Opt. Max. iniquos homines, non *Iſai.45.*
ſecus ac diuina quædam flagella deligat ad ſumendam vin-
dictã de peccatoribus? Sic apud Iſaiam legis, electum regem
Cyrum ad flagellandas gẽtes. Hæc dixit Chriſto meo Cyro,
cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius
gẽtes, & dorſa regum vertam. Sed quemadmodum paren-
tes, poſtquam filiũ flagellarunt ob patratum peccatum, ſo-
lent ipſum flagellum in ignem proiicere ad placãdos filios,
In eundem modum Deus deſæuire ſolet in ſuæ iuſtitiæ exe-
cutores, ac tunc maximè, cum relicto, aut poſt poſito diuino
zelo, in adhibenda correctione, ſua, non, quæ Dei ſunt, quæ-
runt. Timeant ergo alienorum peccatorum punitores au-
dientes domum Iehu à Deo punitam, quoniam iniquè exe-
cutus fuerat Domini præceptum.

¶ Docet etiam hic locus, opera noſtra Deo eſſe ingrata *A fine in-*
ſi deſit recta intentio, & iniquo peracta ſint animo. Eſt *dicantur*
enim vera illa ſententia theologorum, quod actiones noſtrę *actiones*
ſortiuntur ſpeciem à fine, quem nos vocamus intentionem. *noſtræ.*
Vnde D. Auguſtinus ait: Ex intentione animi impendet re- *Auguſt.*
tributio præmij, vel pœnæ. Atque Aſſertor noſter apud Lu- *Pſal.40.*
cam, Si oculus tuus nequam eſt, id eſt, intentio, totũ cor- *Luce.11.*
pus tuum erit tenebroſum. Communis namque eſt Sancto-
rum Patrum expoſitio, oculum accipi pro intentione. Le-
ge Gregorium lib. 28. Moral. cap. 13. & Auguſtinum libr. 4. *Greg. &*
contra Iulianũ Pelag. c. 3. Reddit autem perpulchrè ratio- *Aug.10.*
nem D. Thomas, ob quam intentio oculus appelletur: vide- *7. & D.*
licet quia cognitionem præſupponitur voluntati finis, ad *Tho.1. 2.*
quem mouet, ſicut oculo præuidemus, quo tendere corpo- *q.12.a.1.*
raliter debeamus. Docuit etiam Apoſtolus in omnibus ope- *ad 1.*
ribus rectam habendam intentionem, admonens Coloſſen- *Coloſſ.3.*
ſes. Omne quodcũque facitis in verbo, aut in opere, omnia
in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, hoc eſt, ſit in
vobis recta intentio. Et quamuis in omnibus exquirat Do-
minus rectam intentionem, maximè tamen in his, quos tã-
quam diuina inſtrumenta elegit ad exequenda iuſtitiæ mu-
nera. Iuſtè, inquit apud Deuteronomium, quòd iuſtum eſt, *Deut.16.*
exequeris. Non ſatis eſt iuſtum exequi, niſi etiam iuſtè exe-
quaris. Delicata quippe ſunt hominis membra, & ideo,
ſi ſectione ob purulentiam vlceris egent, non ferro, ſed
auro, quòd ſalubrius ſit, amputanda ſunt. Voco autem
aurum intentionem rectam, nam hæc à charitate quæ
in

in Sacris biliis aurum nuncupatur: debet proficiſci. Ferrum vero appello ſiniſtrum & iniquum animi affectum quo ferro ſi quis vulneri proximi mederi contendat, fortaſſis periclitabitur infirmus. Quemadmodum exiguum ſagittæ vulnus, ſi veneno hellebori ſit infecta, hominem interficit. Ita ſi praua adſit vindicantis intentio, timendum eſt proculdubio ne ægroti animum interimant nouo odij vulnere, quem ſanare debuerat corripiens. Nullum enim peſtilentius venenum praua animi affectione.

Simile.

Praua voluntas animæ virus.

¶ *ſuper domum Iehu.* Quid hoc bone Deus? ſi peccat Iehu, puniatur Iehu, ſi deliquit Ieroboam, luat pœnas Ieroboam. Verum *domum Iehu* punire hoc eſt, totā eius familiam & generationem, à rectitudinis tramite alienum eſſe videtur. Decet ne perdere iuſtū cum impio? aut ob vuam acerbā à parentibus hauſtam filiorum dentes obſtupeſcere? Aut ob ſcelera dominorū famulos verberare? Domum enim etiā familiam inuoluit: & complectitur. Quis dubitat non omnes poſteros inſecutos fuiſſe patriæ iniquitatis veſtigia: aut ſaltem infantes eſſe inſontes domus Iehu? Si igitur ſaltem infantes non peccarunt, quare plectuntur? Reſpondeat tibi D Aug. in epiſtola ad Auitum, citatuſque à Diuo Thoma, quòd pœna ſpirituali nunquam puniuntur filij pro parentibus: niſi communicent in culpa, vel per originem, vel per imitationem: quia omnes animæ immediatè ſunt Dei: vt dicitur Ezechi. 18. ſed pœna corporali interdum iudicio diuino: vel humano puniuntur filij pro parentibus, inquantum filius eſt aliquid patris ſecundum corpus. Adhibet & aliam diſtinctionem rurſus D Thomas alio loco, quòd pœna conſideratur bifariam, primo ſub ratione pœnæ pro peccato ſecundo ſuo ratione medicinæ peccati. Pœna primo modo ſumpta non debetur niſi peccato; quoniam per pœnam reparatur æqualitas iuſtitiæ & hac pœna non punitur niſi peccator. Pœna ſecundo modo ſumpta prout eſt medicina, irrogatur aliquibus abſq; propria culpa, ſed non abſque cauſa; & hoc ſolùm in bonis temporariis & corporalibus, non autem in bonis ſpiritualibus, & æternis. Et quoniam filij, & ſerui ſecundum corpus ſunt res & poſſeſſio dominorū, & parentum puniuntur aliquando pro eorum peccatis, ita tamen vt parentes & domini puniantur in illis pœna vt eſt pœna, ipſi autem filij ac ſerui, vt eſt medicina ne videlicet ſimilibus ſceleribus implicentur. Tria igitur diſces ex hoc loco. Primum periculoſum eſſe iniquis dominis ſeruire quando legis domū Iehu, id

Domus appellatione cōtinetur familia, genus & cōſanguinei. ff. de adm. leg. l. cum vnus. Auguſt. in Epiſtola ad Auitū, & D. Tho 1.2. q. 81. a. 2. ad 1. Ezec. 18. 1.2. 87. ar. 8.

id eſt, familiam plectendam, in quem modum percuſſus etiam fuit populus Dauid ob eius peccatum. Secundum, diſcant, qui ab iniquis parentibus genus trahunt, quantum Deum timere debeant, qui domum, hoc eſt poſteritatem ob maiorum crimina punire ſolet, ſemperque ante oculos mentis illud habeant, Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatē patrum in filios in tertiam, & quartam generationem, eorum, qui oderunt me. Ac rurſum, Domine Deus, qui reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum eorum poſt eos fortiſſimè. Tertium audiant hoc viri potentes quærentes diuturnitatem ſuæ domus, atque vt hoc conſequatur, ſolum diuitiis temporariis congerendis dantes operam, obliuioni tradentes ſpirituales opes, cum hæc virtutum fundamenta prius iaciēda ſint, & his deſpectis, cito domus corruat. Quis non videat, *Iehu domum* ſuam vſque ad regium culmen euexiſſe, cæterum ob eius peccata cito euertendam? Diſcamus igitur illi, & his, qui illius inſtruendis domibus, & familiis ſequuntur veſtigia: Thezaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Nam quemadmodum lapides in ædificiis abſque calce non cohærent, & facile ab ſtructura depelluntur. Sic ſi virtutum glutinum deſit fundatoribus familiarum, quamuis innumeras cumulent diuitias, totū ædificium facile diſſoluitur Explicuit ita eſſe Sapiens, in hunc modum dicens: Sicut ornatus arenoſus in pariete limpido, & ſicut paleæ in excelſis, & cęmenta ſine impenſa poſita contra faciem venti non permanebunt, ſic & cor timidum in cogitatione ſtulti contra impetum timoris non reſiſtet. Quid vocat Sapiēs cor timidū? Reſpondeat Interlinearis: Non fundatum videlicet in charitate, & veritate. Is igitur homo, qui charitatis bitumine caret ad coniungenda, & copulanda bona temporalia, diffidat domum ſuam diu duraturam, & paleas, & arenam à vēto diſpergendas congregaſſe cognoſcat.

2. Re. 24

Exo. 20.

Iere. 32.

In eo qui ab ... ſtirp in ... conatur.

Pſal. 38.

Simile.

Eccleſiaſtici. 22. c

¶ *Super domum Iehu.* Non ait ſuper domum Ieroboā, ſicut dixerat in exordio huius vaticinij: vbi ait: Verbum Domini quod factum eſt in diebus Ieroboam. Deinde obſerua, cur Iehu non appellauerit regem. Non enim ait, *Super domum Iehu* regis, at in principio Ieroboam regum appellauit. Cauſam ergo merito quærimus, ob quam magis dixerit, *Super domum Iehu*, quam, Super domum Ieroboā. Ad hæc, cur Iehū Dominus regij tituli honore ſpoliet? Certè dicere, hęc citra diuinū cōſiliū in hūc modū eſſe prolata ab Hoſſea,

impium eſt. Duo igitur hic obſeruanda inuenies. Alterũ eſt, vt ad radicem domus Iehu conuertat ſermonem Dominus: videlicet ad Iehu, quem ex humili loco & conditione ad regium culmen euexerat. Ac ſi dicat Deus. Attendite ingratitudinem impij hominis Iehu, quem ex ſtercore, & infima fæce plebis ſuſcitaui, regem creaui, atque multa alia beneficia id genus in illum contuli. Et quemadmodum qui chartis pictis ludunt, In ludo triumphi quamuis infima ſit, quæ poſt cartarum nouem eductionem voluitur, illa tantæ eſt potentiæ, vt reges & equites ſubiiciat, & in captiuitatem redigat, atque omnes cartas ſuæ cognationis extollat ſuper cæteras: In eundem modum ego Iehu extremæ claſſis hominem elegi ad trucidandos reges, eique facultatem contuli: vt ſuæ familiæ gentem ad eminentiorem locum ſubleuaret. Verũ is memor tot beneficiorũ, ingratus extitit, neque tot officiorũ vinculis ſe à peccatis compeſcere voluit, quamobrem domũ eius viſitabo. Sũma igitur ſit, Debet homo ſemper oculos mẽtis cõuertere ad beneficia de manu Domini ſuſcepta. vt ſtrictius ſe obnoxium Dei ſeruituti eſſe cognoſcat, grauiusque deliquiſſe non dubitet, quam alij ſi à præceptorum diuinorum ſemitis declinauerit. Alterum hic implicatum eſt, decere hominem ingratum priuare honore collato. Rex fuerat Iehu, cæterum hic non appellatur à Deo rex, ob ingratitudinis peccatum.

Simile.

Impunè nõ licet ingratum agere.

Et quieſcere faciam regnum domus Iſrael.

Variè exponunt interpretes, & doctores hanc vocẽ, quieſcere. Theodoretus, quieſcere faciam, id eſt, delebo Inter recentiores licet diſſidium eſſe videatur, eodem tamen tendunt, ſi res oculatius inſpiciatur. Vatablus cum Theodoreto cõſentit, Expẽdit enim in hunc modum. *Quieſcere faciam*, id eſt, abolebo. Alij, *quieſcere*, hoc eſt, ceſſare faciam, & proculdubio exactius explicatur, *quieſcere*, id eſt ceſſare. In quẽ etiam modum legis apud Iſaiam. Quieſcite agere peruerſe, hoc eſt, ceſſate à prauis actionibus. *Regnum domus Iſrael.* Licet quidam ſolum ad familiam Iehu hæc verba comminatoria referant, quòd ab ea ſit auferendum regnum Iſrael, magis placet Diui Hieronymi explanatio referentis ea ad omnem domum Iſrael, quòd ab eis ſit regnum abolendum. In hac etiam Diui Hieronymi ſentẽtia eſt Rupertus Tutienſis, quam cõfirmat ipſe rerum euentus. Nã *regnum Iſrael*, hoc eſt, decem tribuum non poſt multos annos omnino deletum fuit. A Zacharia enim filio Ieroboam, cuius atauus

Iſai. 1.

fuit

fuit Iehu, vſque ad nonum annum Hoſſeæ, ſub quo decem tribus ductę ſunt in captiuitatem, ſupputantur anni quadraginta nouem. Occiſoque Zacharia, qui fuit vltimus de ſtirpe Iehu ſtatim reges Aſſyrij ceperunt Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manaſſe, quæ erant trans Iordanem, & deinde multas ciuitates Samariæ & deindę totam Neptalim, ad extremum omnes reliquas tribus.

Ethicæ obſeruationes.

PRius ait Dominus, ſe viſitaturum domum Iehu, quam adhibeat ſuppliciũ, *quieſcere* videlicet *faciat regnum domus Iſrael.* Quorſum putas? Quia rectus ordo proceeendi eſt ad ſupplicia per viſitationem, & abſque præuia viſitatione quemquam punire impium eſt. Diſcant igitur iudices, non temere ſententiam* præcipitare, & neminem, anteaquam illum viſitent, condemnare. Prius enim cauſa eſt examinanda ac deinde pœna iniungenda. Habet iudex duas aures, vna pateat accuſatori, altera reo. Hinc apud Geneſim Dominus ait, Deſcendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint Sodomi, & Gomorhæi. *Et quieſcere faciam regnum.* Acute abolitionem regni laxantis habenas peccatis vocat quietem. Nam qui ſe ingurgitant criminibus, non inquiete, ſed in maximo labore ſunt. Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, & redundat fluctus eius in conculcationem, & lutum, ait Iſaias. Venuſtiſſima ſimilitudo, componere hominem impium cum maris inquietudine. Nil enim eo mari ſimilius, cum vir impius ſit amarus contentionibus, tumidus ſuperbia, liuidus inuidia, ſpumidus libidine, mutabilis inconſtantia, tribulentus, fluctuoſus, aliarumque maris qualitatum imitator Ad hæc fluctus eius licet tumentes ſint, & ſuo fremitu perterreant alios velut cõſpurcati luto peccatorum, magis ſunt conculcandi pedibus, quam cuiuſpiam habendi: Igitur Dominus *quieſcere faciam,* ait. Ac ſi apertius dicat. Velut mare multis fluctibus vitiorum iactatum eſt regnum domus Iſrael, ego faciam, vt tranquillum ſit, illud enim abolebo. Preterea Regnum Iſrael dijs alienis ſeruit, qui nõ dant illis requiem. Hęc enim eſt peccatorum miſera ſors, dura premi ſeruitute, & quæ nec reſpirare pre laboris magnitudine cõcedat. Ceſſet ergo vt quieſcere poſſit. Nõ eſſet etiã inepta explanatio, ſi p ironiã exponas, & dicas, q Dñs, velut ſubridẽs Iſraelẽ, abolitionẽ, eius quietẽ

In præcipites Iudicũ ſententias

Gen. 18.

Iſai. 57. d.

Impij hominum cum mari affinitas.

Ierem. 17.

illius appellet. Diſce etiam ex hoc loco, cum Dominus comminatur quaſi ingens ſupplicium auferendum regnum domui Iſrael, ob populi peccata ab exteris gubernari, pœnam eſſe inflictam à Deo. Sed de his latius, & oportunius interius diſſeremus.

Exteris gubernacula prouinciarum dare malum.

Et in illa die conteram arcum Iſrael in valle Iezrahel.

In qua die? Quamuis, vti à nobis dictum eſt, probatũq́; & teſtimoniis Scripturæ, & Sanctorũ Patrũ, dies pro tẽpore accipiatur, vnde & ſic poſſet hic locus diſpungi. *In illa die*, ideſt, in illo tẽpore cui explanationi videtur fauere Chaldaicus paraphraſtes habens pro, *In illa die*, Et erit in tẽpore illo: altius tamen mihi rẽ conſideranti ſecus hic locus diſpungendus occurrit. Antea tamẽ, quã mentẽ meã aperiã, cuiuſdã recentioris expoſitionem afferã, quæ mihi non omnino ingrata eſt. Duo inquit, primũ, in narrãdis rebus geſtis illa, quę ab vno inchoãtur initio ad idẽ tẽpus, atq; adeo ad eũ diem, quo cœpta ſunt, referri. Dies igitur iuxta hanc explanationẽ totũ illud tempus vaſtationis Iſraëlitarũ ab exordio ad extremã vſq; calamitatẽ cõplectitur. Secundũ, Regnorũ, atque ciuitatũ ſuas eſſe ætates ait, vt hominũ, atq; aliorũ animalium ſuæ etiã dies ſunt. Vt autẽ hominũ ętates dieb. cõſtãt, ſic publicarũ rerũ, atq; regnorũ certis annorũ centuriis, quaſi diebus ſuis, cõſtãt. Cũ igitur eadẽ annorũ cẽturia Iſraëliticũ regnum defecerit, totaq́; gens illius fuerit perpetuo exilio abducta, atq; eadẽ centuria Iudaicũ regnũ fuerit fractũ, & contritũ (ſolum enim interceſſerũt inter Samariæ, & Solymorũ vaſtationẽ anni centũ triginta & ſeptẽ, quã vnã diẽ regni ætatib. eſſe cõſtat) diẽ vocat Spiritus ille cœleſtis cẽtũ triginta annorũ interſtitiũ. Nõ mihi eſt inuiſus hic explanandi modus, licet ſequẽs mihi magis arrideat, *In illo die*, naturali vide licet viginti quatuor horas ſolùm cõtinẽtes. Videtur fauere huic expoſitioni Vatablus vertens pro, *illa die*, eodem die. In hunc autem modum locum hunc diſpungendum duximus, quoniam ad maiorem populi terrorem eſt eodem die alijs, atque alijs affici ſupplicijs, vt iam in ethnicis obſeruationibus expendemus. *Conteram arcum.* Robur, & fortitudinem Iſrael *arcum* vocat. Nam quemadmodum qui in bello arcu vtuntur in eo ſitam habent fortitudinem, quam ſi amiſerint, ſpem abiiciunt ſalutis, & victoriæ, carent enim quo ſe teneantur, & propugnent. Ita populus Iſrael peritus in hoc armorum genere, ſi arcu priuetur quid illi erit niſi ſubiectio, calamitas, & deſperatio? Quod autem vſus

Dies quot tẽporibus metiatur in ſcriptura.

Simile.

ſit

ſit populus Iſrael arcu perſpicuum eſt. Vnde in illa elegia, quam de nece Ionathæ condidit Dauid, legimus, Sagitta Ionathæ nunquam rediit retrorſum. Ac ſi apertius dicat, Penetrabat corpora hoſtium. Rurſum, ad Dauid veniſſe legimus viros fortiſſimos tendẽtes arcum & vtraque manu dirigentes ſagittas. Hinc tropus eſt Scripturæ familiaris, arcum vocare fortitudinem. Regius Pſaltes, Niſi conuerſi fueritis, arcũ ſuũ tetendit, id eſt oſtendet fortitudinẽ ſuã in vos. Et apud Ezechielem, Percutiam arcum tuum, id eſt, fortitudinem tuam. Demum apud Iob, Fugiet arma ferrea, & irruet in maiorem fortitudinem. Quemadmodum nunc apud Hiſpanos maxima fortitudo ſita eſt in militibus pugnantibus, catapultis, hoc eſt Hiſpane, *en los arcabuzeros*: quã gẽtẽ vocãt, *infanteria Eſpañola*, & qui hos catapultarios milites auferret maximã fortitudinis partẽ auferret, Sic apud populũ Iſraël frangere arcũ, ſiue cõterere, eſt omnẽ fortitudinẽ illius perdere. Iſraël inquit. Obſeruandũ eſt, cũ hoc nomen Iſrael ponitur abſolute, integrã familiã duodecim tribuũ ſignificare: ſicut in Pſalmo. Qui regis Iſrael, intende. Et apud Iſaiã, Bos cognouit poſſeſſorem ſuũ, Iſrael autem non cognouit me. Si autem iungatur his verbis domus; populus, regnũ, tũc decẽ tribuũ tantũ fit mẽtio, excluſa tribu Iuda. Igitur in hoc loco, omnes tribus Iſrael conterendas eſſe, ſignificatur. Video tamen, D. Hieronymum ſecus intellexiſſe. Non enim ad omnes tribus hanc vaſtationem refert, ſed ſolũ ac decẽ tribus. Vnde conſtare videtur regulã appoſitã non eſſe ſemper veram. Et certè rationi conſentaneum eſt, hic ſolum de decem tribubus eſſe ſermonem, & de ſupplicio domui Iſrael infligendo, non domui Iuda, ad quã poſtea conuertet ſermonẽ. Nec propterea regulã dictã omnino reiiciendã dicimus. Nã cũ ad percipiẽdum Scripturæ verũ ſenſum præcedentia conſideranda ſint verba, & ſequentia, cum ſermo hic immediate præcedens fuerit aperte de domo Iſrael, id eſt, de decẽ tribubus, dictum eſt enim, *Quieſcere faciam regnum domus Iſrael*, etiam hæc verba *Conteram arcum Iſrael*: tantum ad eaſdem decem tribus ſunt referenda. Quod ſi quæras. Quare nõ dixit: *Conteram arcum domus Iſrael*, ſi de domo ſolum Iſrael, & non de tota Iſrael familia attexitur ſermo? Reſpõdeo, nũc ſubticuiſſe domum breuitatis gratia, & ne iterũ, quod iam ſemel dixerat, repeteret, *In valle Iezrahel*. Delegit locũ in quo conterenda eſt fortitudo Iſraelitici populi, nempe *in valle Iezrahel*. Quæ vallis, vt obſeruat D. Hieronymus, eſt prope Iſrae-

Pſal. 7.
Ezec. 34.
Iob. 20. d.
Simile.
Catapultarij militares acies tuentur.
Pſalm.
Iſai. 10.
Priora & ſequentia præſtant ſibi vi iſtim intellectũ.

lem metropolim regni Samarię, habetque latiſſimos cāpos ac tantam vaſtitatem, vt pluſquam decem millium tendatur paſſibus. In hac valle, commiſſo certamine, ab Aſſyriis cæſus eſt Iſrael, id eſt, teſte diuo Hieronymo, decem tribus. Cui cōſentiunt Lyranus, Rupertus, Dionyſius Carthuſianus, & alij. Video hic nonnullos philoſophari expendentes ſignificationem huius vocis *IeZrahel*, quæ & brachiū Dei, & ſemen Dei ſonat. Verum hæc magis ſpectare videntur ad myſticam intelligentiam, quam ad literalem, licet illi ad literæ ſenſum referre conentur.

Obſeruationes ad morum inſtitutionem.

E*T in illa die*, Si pro tempore ſumamus diem obſeruate fratres mei quantum tempus diem vocat, nempe centum triginta & ſeptem annos. Quorſum putas? Vt tuæ vitæ proculdubio tēpus per exiguum eſſe iudices. Mille anni ante oculos tuos, ait Pſalmus, tanquam dies externa, quæ præte-
Pſal. 89. a riit. Sed quid, dices, ex hac obſeruatione emolumenti eſt? Paucis dicam. Ne peccatis tuis longe abeſſe ſuppliciū exi-
1. Cor. 7. e ſtimes. Hoc itaque dico fratres, ait Apoſtolus, tempus breue eſt. Sed quanta eſt hæc breuitas ô Apoſtole Dei? Reſpōdeat tibi Dominus per vatem ſuum Hoſſeam, Tempus 137. annorum vocans diem. *Et in illa die*, hic inquit, Audi, & quid dicat Diuus Petrus. Vnum : vero hoc non lateat nos charis-
1. Pe. 3. c. ſimi quod vnus dies apud Dominum, ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus non tardat Dominus promiſſionem ſuam ſicut quidam exiſtimant, &c. Vide an ſanctus
Gen. 47. ille patriarcha Iacob tēpus vitæ ſuæ breue iudicauerit, quādo interrogatus à rege Pharaone. Quot ſunt dies annorum vitæ tuæ? Reſpondit : Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta anni ſunt, parui & mali : O ſancte patriarcha: ſi centum triginta annos iudicas eſſe pauco dies, quid eſſe vitam ſeptuaginta annorum, quam pauciſſimi attingunt? Vtique diem paruam. Non ergo exiſtiment homines, diu ſe victuros, nam quòd longum tempus hominibus eſſe videtur, diem Dominus vocat. Dixit quidā ſapiens: Sic viue, vt cras moriturus. At fortaſſis metam optimi conſilij non attigit, ſi quidē incertū eſt, an cras victurꝰ ſit, & qui cras victuros ſe

è ſperabant, cernimus, non illud fuiſſe conſecutos, & antea mortem obiiſſe. Dixit diues, Anima habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te. Nos ergo, ſi Dei ſerui eſſe cupimus, non dicamus nobiſmeipſis, Sic viue, vt cras moriturus, ſed mutemus in hunc modum, Sic viue, vt hodie moriturus. Diceremus autem multò melius ſic, viue, vt in hac hora moriturus, quãdo Aſſertor noſter inquit, Eſtote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Non ait, Qua die nõ putatis, ſed, Qua hora, Vnde cum rurſum apud Matthæũ dixiſſet, Vigilate itaque quia neſcitis diem, ac ſi cæcitatis ſit diem vitæ ſibi polliceri, ſubdidit, Neque horam. Quia neſcitis, inquit, diem, neque horam.

Nemo tutè poteſt ſibi craſtinũ polliceri.

Luc. 12. c.

Luc. 12. e

Matt. 25. b.

¶ *Et in illa die*. Illa coniunctio copulatiua, *et* neſcio, quid mihi implicare videtur, & eadem die, viginti nẽpe quatuor horarum, qua abolendum erat regnum domus Iſrael, etiam confringendam fortitudinem eiuſdem prædicit. Nã queadmodum Satan ad perdẽdum Iob eodem die multa adhibuit ſuppliciorum genera, ita vt alterum ſine vlla intermiſſione alteri ſuccederet, vnde vix vnus nuntius finem fecerat referendi calamitatem, quando, adhuc eo loquente, alter aliam attexebat calamitatem, quas ideo velut concatenatas immittebat, ne daretur reſpirandi locus, & acerbius cruciaret, augeretque doloris vehementiam. In eundem modũ Deus, vt homines ad meliora conuertantur, ſolet pœnas pœnis addere, & neque reſpirationem concedere. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, ait Dauid, poſtea accelerauerunt. Et ſanctus Iob, inſtauras teſtes tuos contra me, & multiplicas irã tuam aduerſum me, & pœnæ militant in me. Quid teſtes vocat inſtauratos Dei niſi plagas ab eo inflictas? De quibus etiam ſubiungit. Multiplicas iram tuam, hoc eſt, aliis, atque aliis me afficis calamitatibus. Quemadmodum ferrum frigidum tunſionibus malleorum emolliri nõ poteſt, ſed cum candens eſt, & ab igne extrahitur, anteaquam frigeſcat, malleis impetitur, atque hoc pacto, quam optat, & intendit faber inducere formam in materiam ferream, inducit, nõ alias, In eundem modum, Deus homines ferreos vt emolliat, & in eorũ animis virtutũ formas imprimat, anteaquam frigeſcãt, velut extractos à fornace cudit, & aliis, atq; aliis ictib⁹ tribulationũ cõfeſtim impetit. In hũc modũ certe Deus ait ſe acturũ cũ populo Iſraelitico. Primo regnũ ab eis aufert neq;

Iob. 1.

Pſal. 15. a

Iob. 10. c.

Simile.

hoc contentus,eſt ſed multiplicat eodem die flagella , conterit namque eodem die arcum, id eſt fortitudinem eius.
Ezec. 22. Quorſum hæc dicimus fratres mei ? Ne exiſtimemus , cum incipit nos flagellare Deus iam finem eſſe pœnarum, nouas enim attexat pœnas,quod ſi nec his gradum à peccatis euocauerimus,fortaſſis non deſiſtet ab inceptis , donec nos omnino perdat.Ecce ego,ait apud Ezechielem, Cõgregabo vos congregatione argenti,& ęris,& ſtanni,ferri, & plumbi in medio fornacis , vt ſuccendam in ea ignem ad cõflãdũ, ſic congregabo in furore meo, & in ira mea,& requieſcam, & conflabo vos,&ſuccendam vos in igne furoris mei,& cõflabimini in medio eius , vt conflabitur argentum in medio fornacis, ſic eritis in medio eius : & ſcietis quia ego Dominus cum effunderim indignationem meam ſuper vos.
Iſai.3 a.

Ablatum eſt de regno cui effœminati præſunt. ¶ *Conteram arcum Iſrael.* Horrendum ſanè ſupplicium conterere fortitudinem regni,ea enim contrita,ablatum eſt de regno.Audi quid dicat Iſaias,Ecce dominator Dominus exercituum auferet à Ieruſalem,& à Iuda validum , & fortem & virum bellatorem,& effœminati dominabuntur eis.Et quid inde ſequitur ſacer vates ? Attende quid ſubdat , Corruet populus. Atque apud Ieremiam , Gladius ad equos eius & ad currus eius , & ad fortes eius , erunt quaſi mulieres. Certè non eſt certius ſignum euerſionis regni , quam in eo non eſſe viros fortitudine præſtantes , hi enim ſunt parmę, & ſcuta pluſquam ferrea ad protegendum regna. Eſt tamen aliud quod obſerues , nempe non eſſe dictum auferam arcũ ſed conteram. Ac ſi dicat, Non fidat populus in fortitudine ſuorũ ego confringã illos. Duo ergo hinc habes ad componendos mores. Primum,docet hic locus , cum videmus à quopiam regno abeſſe viros fortes,quos antea habuerat, timendum eſſe,ne id ob eius peccata contingat , atque ne illud citò ſubuertendum ſit,cum careat firmiſſimis propugnaculis,tale enim præſtant regno viri fortes munus. Secundũ, Ecce non eſt,cui fidat regnum fortitudini ſuæ, quando quidem audis confringendam fortitudinem Iſrael Heu quoties viri ingenti robore,& infracto animo muniti vincuntur, & necantur ab hominibus imbecillis, & infirmis. Maledictus igitur qui ponit carnem brachium ſuum , facile enim conteritur hęc fortitudo.Hinc rurſus legis , Non glorietur fortitudine ſua. Si cauſam quæris reddam , quia Deus fortior eſt,Si fortitudo quæritur,robuſtiſſimus eſt , inquit Iob. Eſt Deus ſimilis fulmini : quod in robuſtiora, & fortiora magis .

Ierem.50. f. *Simile.* *Iere. 17. a* *Ierę.9.*

gis deſinit. Vnde Plinius refert, aduri ferrum, & æs, cereo va ſe illæſo in quo id erat. Fortaſſis & hoc ſignificauit Regius Plaſtes dicens, Fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. Nam iuxta Philoſophos naturales fulgur apparens ſignum eſt fulminis. Ait igitur Dauid, Pugnauit inimicos meos ad modum fulminis, quod contra fortiora, & robuſtiora magis ſæuit. Nam ad eundem modum quo fortiores contra me ſe exhibebant magis à Deo ſunt contriti hoſtes mei. Ad poſtremũ docet hic locus diuini auxilij eſſe, de hoſtibus captare victoriã, nõ humanarũ viriũ: licet milites certantes ſtrenui ſint, non enim inquit, Equites & expediti milites conterent arcum Iſrael, ſed ego *conteram*. Recte igitur ait Dauid, Tua eſt Domine potentia & gloria, atque victoria. Atque ille fortiſſimus Iudas Machabæus, Facile eſt concludi multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cœli, liberare in multis, & in paucis, quoniam nõ in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt.

Pſal. 17.

Victoria trophæa Dei ſunt.

2. Paral. 29. c.

1. Machab. 3. c.

¶ *In valle Iezrahel.* In ipſa valle, in qua & reges & populus patrarunt peccatum idololatriæ, confringit Deus fortitudinem Iſrael. Solent boni iudices in eo loco vbi malefactores crimen cõmiſerunt illos ſuſpendere. Sic Deus iuſtiſſimus iudex in eo loco pœnas ſumit de peccatoribus, in quo ſuam ineffabilem maieſtatem offenderunt. Sic etiam de Dauid ſumpſit, coiuit enim in domo ſua cum vxore aliena, verum in eodem loco Abſalon rem habuit veneream cum eius concubinis. Parauerat Aman in domo ſuo crucem Mardochæo, & in eadem domo, & cruce ipſe Amã eſt ſuſpenſus; fugiẽda igitur ſunt loca, in quibus Deũ offendimus, ne cũ in illis ſumus, de nobis forte ſumat vindictã. Cur exiſtimas Eſther omnia loca, in quibus antea lætari conſueuerat, crinium laceratione compleuiſſe? Certe vt opinor, quia timebat, in ipſis locis ſe puniendam, in quibus ſe deliquiſſe credebat. Nos ergo fratres loca recogitemus, in quibus peccati nos ingurgitauimus, & illa lachrymis abluamus, vt per ea ſecuti tranſire poſſimus in illisque tuti manere. Quadrat obſeruatio in feſtum Pentecoſtes. Vbi enim legis diſcipulos Domini fuiſſe repletos Spiritu ſancto, Certe in eodem loco, in quo erãt congregati perſeuerantes vnanimiter in oratione. Quemadmodũ enim in quibus locis ſunt patrata peccata ſolet Deus punire peccatores. Vnde & apud Ieremiam ait, Ecce ego inducam afflictionem ſuper locum iſtum, ita vt

2. Re. 11. a.

2. Re. 16. d.

Arte ſua Perillus perijt.

Eſther. 5. & ſeq.

Iere. 19. a.

Act. 2.

omnes qui audierit illam, tinniant aures eius, & diſſipabo cõſilium Iuda, & Ieruſalem in loco iſto Et hic audis in valle Iezrahel conterendam fortitudinem Iſrael. In eundem modum in eo maxime loco homines de manu Domini ſolent ſuſcipere beneficia, in quo Deo ſuo deſeruierunt.

¶ *Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei. Voca nomen eius abſque miſericordia.*

NOmine filio Hoſſeæ impoſito imaginem quandam vltionis diuinæ ſumus cõtemplati, quam Deus illaturus eſt Iſraeli pro eius ſceleribus, quem tamen omnino exitum ea res eſſet habitura, nondum accepimus, tantum ſiquidem agnouimus dictum filium vocandum Iezrahel, id eſt diuini brachij robur eoque puniendum Iſrael, ſed quanta diuinæ iuſtitiæ ſeueritas in peccatores Iſraelitas futura ſit, adhuc latebat. Hanc igitur nunc oſtendit Deus, & detegit nomine ſecundæ prolis. Ac ſi tacitæ obiectioni reſpondeat, quam quis poſſet interrogare, Num aliquando miſerturus eſt Dominus Iſraelitici populi irretiti crimine idololatriæ? Dic nobis ſacer Vates quando tempore deſæuiet diuina iuſtitia in iſtos peccatores? Facto reſpondet, & reſerat nomine huius filiæ, Deum non vltra miſerturum populi Iſrael, *Et cõcepit adhuc, & peperit filiam*, Nõ ait, Peperit ei filiam, in quem modũ dixerat de filio. Sic enim legis, Peperit ei filium. Cur hic ſubticetur pronomen ei? Non ſine cauſa, vt in obſeruationibus iam dicturi ſumus. *Voca nomen eius abſque miſericordia.* Obſeruandum eſt hic, *abſque miſericordia*, non eſſe nomen appellatiuũ, ſe proprium. Eſt autem Hebraica vox pro *abſque miſericordia*, lo Ruhhama. Interpres tamen noſtræ Æditionis vulgatæ pro lo Ruhhama tranſtulit *abſque miſericordia*, in quem etiam modum ſeptuaginta tranſtulerunt. Et quia hoc crebro inueniemus in Sacris Bibliis nomina videlicet, & quæ appellatiua videntur, pro propriis vſurpata, neceſſum eſt regulam ſtatuere, ne in hunc lapidem impingamus. Sic igitur regula. Cum nomina huiuſmodi, & perſonis, & aliis rebus inuenerimus impoſita, tunc propria ſunt, non appellatiua, vt impręſentiarum, *voca nomen eius abſque miſericordia:* abſque miſericordia nomen proprium eſt: & inferius tertio filio imponitur nomen, nõ populus meus. Nõ populus meus nomẽ proprium

proprium eſt, pro quo Hebraice eſt Loami. Item apud Iſaiã
vocatur Iſaię filius, relictus eſt, Hebraice Iaſub, relictus eſt *Iſai. 7. &*
pro proprio nomine poſuit interpres. Ac poſtea in alio loco *10. c.*
tranſtulit pro hoc nomine proprio, Scaliaſub, reliquiæ con-
uertētur, quod dicta vox Hebraica Scaria ſubſonat id, quod
hæc duo reliquiæ conuertentur. In eundem modum apud
Geneſim appellauit lucem diem, & tenebras noctem, pro lu *Gen. 1.*
cem Iom eſt Hebraice, pro tenebris vero nomen proprium
laila, id eſt noctem. Sic rurſum vocauit firmamentum cœ-
lum, pro Schamaim, id eſt cœlos. Quemadmodum ſi pro
Dauide transferas, dilectus & pro Salomone pax eius, quod
hæ voces dilectum. & pacem eius ſignificent. Vſus autem eſt
interpres hac loquendi forma, quia magis rem ſignificatam
conſiderauit, quam vocis ſonum. Sed ad textum reddeamus.
Voca nomen eius abſque miſericordia. Genuina ſignificatio hu-
ius vocis, *abſque miſericordia* eſt, non miſericordiã conſecuta,
aut nõ digna miſericordia. In quẽ modũ nõnulli vertunt. Di *Hippoc. 8. de grandi-*
uus tamen Hieronymus, Theodoretus Septuaginta cum *bus & die-*
noſtra vulgata Æditione conſentiunt, vertunt enim abſque *ta.*
miſericordia. *Et concepit adhuc, & peperit filiam.* Quærunt *Ariſto: li.*
multi, Cur magis filiam conceperit, quam filium, nec *de Phyſio-*
ab re. Sed reſpondeat diuus Hieronymus, Filia autem, *nomia.*
inquit, naſcitur, non filius: quia fœmina fragilis ſexus eſt, & *Iob 14.*
quæ victorum pateat contumeliæ. Vnde egregie etiam *Quia in ſe*
ait Hippocrates, Fœmina debilior natura eſt, quam mas *habet forti-*
conſtat enim humidioribus, & frigidioribus, elementis, cum *tudinem*
quo Ariſtoteles etiam conſentit, Ait quippe, fœminam mi- *qui natus*
norem eſſe, & debiliorem maſculo ſecundum omnes virtu- *eſt de infir-*
tes. Hinc fœmina infirmitatis, debilitatiſque ſymbolum *mitate*
eſſe ſolet. Quod venuſtiſſime ſanctus Iob hominis debilita- *Greg.*
tem volens noſtris oculis obiicere contemplandam, expli- *li. 11. c. 25.*
cuit dicens: homo natus de muliere. Ac ſi apertius diceret,
Caducum eſt hominis fundamētum, debilis, & infirmiſſima
eius origo. Significatur itaque hoc dolore fœmineo, eiuſque
nomine debilitas, & infirmitudo populi Iſrael, qui, velut
fœmina omni carēs auxilio, & miſericordia indigna, multis
exponetur contumeliis, & innumeratis afficietur incōmodis.

Obſe-

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

ET *concepit adhuc.* Aduerbium *adhuc*, patientiam,& longanimitatem Dei detegit, qui cum diu expectaſſet conuerſionem huius populi, adhuc diutiùs expectare dignatur. Nunquam ergo ſimus præcipites ad vindictam,ſed de his nuper diximus.

¶ *Et peperit filiam* Cũ filij naſcituri meminit Scriptura,dixit,Peperit ei filium,nunc vero in ortu filiæ non ait,Peperit filiam ei. Cur mutatur loquendi modus?non certè, vt opinor, ſine cauſa. Quid adumbrat hæc filia?Supplicium futurũ ſine miſericordia. Significabitur ergo, neminem ſibi velle concipere,& parere iudicium ſine miſericordia, omnes vindicandis alienis peccatis attroces ſunt,& immiſericordes; in propriis autem,bone Deus quam ſunt pij, & benigni, ſemper cupiunt, & quærunt temperari iuſtitiam miſericordia, ne vino intemperato executionis iuſtitiæ exhauſto veluti vino fortiſſimo,& aqua non deliburo inebrientur,& iudicio mentis excæcato corruant. Audi, quam ſententiam tulerit Iudas in Thamar,quod fornicata fuiſſet, Producite eam, & comburatur. Verum cum illa dixiſſet,ſe concepiſſe ex Iuda, videte,vt mutauerit ſententiam, & temperauit. Iuſtior me eſt,inquit. Quid hoc eſt bone vir? Nónne prius dixiſti comburendam mulierem fornicariam?Cur modo mitius loqueris,cum liqueat,grauius eſſe illius peccatum? Prius namque ſolum vterus tumens oſtendebat, eam eſſe contaminatam fornicationis peccato, nunc verò ſtuprũ confeſſa eſt, quod grauius eſt crimen. Igitur nunc grauior ſententia ferenda eſt,non mitior. Ita eſt proculdubio. Cæterum ea eſt hominum conditio, vt in aliena crimina ſunt exactiſſimi cenſores,cum ſibi nolint gignere filiam iuſtitiam, quæ ſine miſericordia ſit.Intuere etiam,quid reſponderit Dauid prophetę Nathan dicenti,Reſponde mihi iudicium, Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues,& alter pauper Diues habebat oues, & boues plurimos valde, pauper autem nihil habebat omnino præter vnam ouem paruulam,quam emerat,& nutrierat,& quæ creuerat apud eum cum filijs eius ſimul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens & in ſinu illius dormiens, eratque illi ſicut filia. Cum autem peregrinus quidam

In alienis peccatis corripiẽdis leneis in proprijs miſericordes ſumus iudices.

Simile.

Gen.38.f

2.Re.12.a

quidam veniſſet ad diuitem. parcens ille ſumere de ouibus, & de bobus ſuis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad ſe tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad ſe. Attende quæſo, quid nimis iratus in indignatione. Dauid dixerit, quamque aduerſus hominem illum tulerit ſententiam, Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir, qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum. Recta quidem ſententia, & optimo rege digna, ſed audi, vt mutauerit ſententiam, dicente Natham, Tu es ille vir, qui feciſti hanc rem. Peccaui Domine, reſpondit Dauid. Quid hoc eſt rex? Cur non ais, Filius ego ſum mortis, ouē reddam in quadruplum, ſicut prius dixeras? Certè doces, ingratum eſſe homini peccatori concipere, & gignere ſibi iuſtitiam abſque miſericordia. Quadrat obſeruatio in Euangelium Sabbati poſt tertiam Dominicam Quadrageſimæ, vbi agitur de muliere adultera. vbi vides, quàm impiè accuſabant Phariſæi adulteram, ſed cum Aſſertor noſter ſcripſit in terra totum crimina. vnus poſt vnum exierunt. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ vigeſimæ primæ poſt Pentecoſtem, in hæc verba, Egreſſus ſeruus, cui Dominus omne debitum dimiſerat ſuffocabat conſeruum ob cētum denarios. O hominis impietatem? Rogauit Dominum, vt omne ſibi debitum dimitteret, at conſeruo ſuo nec minimum condonare vult, quamuis procidens rogabat.

Quod quiſque in alium ſtatuit: ipſe quoque eodem vti debet.

¶ *Abſque miſericordia.* Quando hoc impoſuit Deus nomen? Certè, cū diu exſpectarat. Docet ergo, nō miſericorditer agendū cum his, qui non redeunt ad ſaniorem mentem: ſed iterū, atque iterum, atque iterum, imo crebro peccatis ſe implicant. Fratres, ait Apoſtolus, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. Obſerua Diui Pauli præceptum præoccupatus fuerit in aliquo delicto, inquit. Quid ſi in multis delictis? Tunc non lenitate, ſed ſeuerè agendum eſt cum illo. Hinc & optimè Concilium Aquiſgrani decernit delinquentem, primò ſecundum Domini præceptum non ſolum ſemel, aut ſecundò, aut tertio, quinimo crebrius admoneri, & ſi his admonitionibus non ceſſerit, publica obiurgatione corripiatur. Sic legis, Pharaonem obduratum, & non conuerſum ad meliora, cum exercitu ſuo in mediis maris fluctibus periſſe. Atque in Euangelio, non habentem veſtem nuptialem, miſſum in carcerem, ligatis manibus & pedibus.

Galat. 6.

Concilium Aquiſgranen. c. 134.

Pertinaces & obſtinati publicè corripiendi.

¶ *Quia*

¶ *Quia non addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum.*

¶ Rationem reddit, ob quam hoc nomen. *Abſque miſericordia* fuerit puellæ impoſitum à Domino, nempe, quia non addã vltra miſereri domui Iſraël, Et ſignificatur, decem tribus, quæ ſub rege Ieroboam degebant, eſſe in captiuitatem ducendas, eiuſq; regnum nunquam illis reſtituendum. Nam vſque hodie, vt teſtatur D. Hieronymus, Perſarum regibus ſeruiunt. Sunt qui dicant, hic tantum negari domui Iſraël miſericordiam, quæ ad fœlicitatem bonorũ temporariorum *Iaco.1.c.* ſpectat non quę ad ſalutem animorum. Nam Diuus Iacobus ait, Iacobus Dei, & Domini noſtri ſeruus Ieſu Chriſti duodecim tribus, quæ ſunt in diſperſione ſalutem. *Sed obliuione obliuiſcar eorum.* Repetitiò huius verbi, *obliuio*, incrementum inuoluit, ſicut hæc, Fornicans fornicabitur. De quo loquendi tropo iam diximus. Ac ſi dicat, Nunquam recordabor *Finis Monarchiæ Iſraelitarum.* eorum, vt eos reducam in ſuam patriam. Quod verum eſſe rei euentus demonſtrat. Iſraëlitę enim ducti in captiuitatem Aſſyriorum, nunquam ad ſuam patriam redierunt, aut certè quam pauciſſimi.

Ad mores componendos.

Q*Via non addam vltra miſereri domui Iſrael.* Non inquit, Non miſerebor, ſed, *non addam vltra miſereri.* Igitur non ſemel, atque iterũ miſertus fuerat Dominus ſed crebro. Diſcant ergo homines, miſericordes eſſe in peccatores, & non *Habac.3.* de quolibet peccato ſumant vindictã, quanto Deus ait, *Non* *2.Cor.1.* *addam vltra miſereri*, hoc eſt, huc vſque ſemper addidi miſerationẽ miſerationibus, iam non addam. Sed horrendum eſt hoc verbũ. *Iam non addam miſereri.* Quomodo. n. ſine miſericordia tua, viuere, aut ſtare poterimus? Nónne maior eſt miſericordia tua, quàm hominũ iniquitas? Nónne ad te clamat Habacuc, Cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis? Nónne te vocat Apoſtolus patrẽ miſericordiarũ, & Deũ totius conſolationis? Vbi ergo quærenda eſt miſericordia, niſi apud te? Vbi inuenietur talis filia qualis miſericordia eſt, niſi apud tantum patrem, quantus tu es? Certè Domine abyſſus miſericordiarum tuarum abſorbet, & glutit abyſſum iniquitatum noſtrarum, & dicere poſſumus, Abyſſus abyſſum inuocat. Quomodo ergo ais, *Non addam miſereri*? Vtique Domine non

ne non cupis, negare miſericordiã: ſed vt imponamus finem prauis peccatorum actionibus. Deſideras etiam, ſemper ante oculos mentis habeamus, te non minus iuſtum eſſe quàm miſericordem. Sapiens enim ait, Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor. De *Eccl. 5. a.* propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum, Et ne dicas, Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. *Miſericordia & Iuſtitia diuinæ maieſtatis præcones.* Miſericordia enim & ira illo cito proximant, & in peccatores reſpicit illius. Quemadmodum ceraſa ſemper bina ab arbore proferuntur, & ſemper duo coniuncta eſſe reperies, Sic arbor vitæ, Deus coniunctos hos habet fructus, miſericordiam, & iuſtitiam. Miſericors Dominus, & iuſtus, ait Dauid. Ac rurſum, Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi. *Simile.* Ecce vtrumque connectit, miſericordiam, & iuſtitiam. Cur ergo homines volunt, Deum ſolum ex parte cognoſcere, népe quatenus tãtum miſericors eſt, & eius erga ſe bonitatem ad ignauiæ occaſionem corripere? Audiant iſti quid Sapiens *Pſal. 144. & Pſ. 100* dixerit, nempe, Ne dicas, Miſeratio Domini magna eſt. Cõſpexerat enim peccatores, eſſe ſimiles hominibus luſcis qui *Egregiè aſſimilantur peccatores luſcioſis ſpecilli vtentibus.* cum careant recto ad videndum acumine, ſpecillis vtuntur, quod rem maiorem, quam ſit oculis contemplandam obiiciant, Verum tranſeuntes per pontem ligneum, cum arctus ſit cernentes illum ſpecillis, iudicant pontem eſſe latiorem, ac pedem figentes in aëre, cadunt in profundum gurgitem, vbi miſerè obruuntur. Certè miſericordia Dei pons eſt, ſine quo ad cœlum tranſire non poſſumus. Cæterum peccatores eam velut ſpecillis conſpiciunt habent enim oculos luſcos & obtenebratos, cũ peccatum obnubilet, & obſcuret lumen rationis, hinc maior, & latior videtur illis miſericordia Dei, quàm ſit, & confidentes, ſe ſalutem conſecuturos, præcipitãtur in infernum. Vtinam iſti aduerterent, quibus in ſcriptura *Nefas Miſericordia Dei abuti.* promittitur miſericordia, iis videlicet, qui Dominum timent & ad meliora conuertuntur. Quo modo miſeretur pater filiorum miſertus eſt Dominus timentibus ſe. *Non addam vltra miſereri.* *Pſa. 102.* Obſerua frater mi, obſecro, loquendi modũ, cum dicere potuiſſet, Non amplius miſerebor, noluit Deus tuus ſic loqui, ſed in hunc modũ, *Non addam miſereri.* Cur Domine mi, *non addam*, ais? Proculdubio, vt doceas nõ magnifaciendã miſericordiam noſtram à nobis, qui tuã paruifacis, cũ tua ſit multo excellentior. Videbis multos vnã vix guttulã miſericordię proximo dediſſe, cũ iniuriã leuiſſimã condonarũt,

vel

vel obolū pauperi obtulerunt &iam exiſtimant, vaſtū Oceanum hauſiſſe. Audiant iſti quo nomine Deus ſuas appellet miſerationes, videlicet additamenta quædam ſiue acceſſiones, non munera, vel præcipuū libræ pondus, hoc ſignificat, dum inquit, *Non addam*. Solent qui adeunt macellū, empturi carnem, cum empto carnis pondere ferre additamentū vile, partem videlicet iecoris occipitis, quo iuſtum lanx reddat pondus, quæ acceſſio adeo eſt vilis, vt emptor eam proiiciat. In eundem modum Deus miſericordiæ opera nobis exhibita vocat addittamenta, ne nobis improperet, quaſi grandia contulerit. Ad hæc *non addam*, inquit, quoniam cū libra noſtra demerita lance diuinæ iuſtitiæ, cernens præponderare crimina bonis actionibus, quā ob rem & nos dignos morte eſſe, addit de ſuo miſericordiam, ne puniat. Miſericordiæ Domini: quia non ſumus conſumpti, ait vates Ieremias. Ob hoc & Ioël Deum vocat præſtabilem ſuper malitia. Conuertimini, inquit ad Dominū Deū veſtrū: quia benignus, & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Hæc nō eſt mihi grata obſeruatio, ſi dicas, hac vti ſtabilio ſuper loquendi forma Deū. *Non addam miſereri*, vt oſtēdat domum Iſraël deſpexiſſe multitudinem miſerationū diuinarum in ſe collatam. Nam quæ adduntur ad æquitatem libri conficiendam ſolent homines, nihili facere & ſpernere. Noli ergo tu deſpicere miſericordiam, qua te expectat, ſed honora Dominum. Ait quippe. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Simile. *Thre. 3. c.* *Ioël. 2.* *1. Re. 2. g.*

Non addam miſereri domui Iſrael. Ad multos ſe extendit hæc miſericordiæ priuatio videlicet ad omnem domum Iſraël. Vbi ergo ſunt, qui dicunt parcendum ſemper multitudini peccandi, & vtendum miſericordia? Ecce non inquit, *Non addam miſereri* iſtius, vel illius hominis, ſed *domui Iſrael*. Sic etiam legis totum mundum diluuio punitum, Sodomam igne ſubuerſam: & in Euangelio contra Ieruſalem dictū. Ad terram proſternent te, & filios tuos, qui in te ſunt, eo quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ.

¶ *Et domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in Domino Deo ſuo.*

Significat, ſe mitius acturum Dominus cum domo Iuda: & quamuis in domum Iſraël ſeueriſſimè ſit animaduerſurus, in domum Iuda illius nō ita, ſed fore miſerturū. Quę tamen miſericordia & ſalus ſit, quam hic Dominus ait, te collaturum

rum in domum Iuda, ex expoſitoribus non liquet varij enim ſunt, & diſſentiunt in hac re. Exiſtimant nonnulli, hanc miſericordiam eſſe inſtaurationem regni Iuda per regem Cyrum. Probant Scripturæ teſtimonio. Nam apud Eſdram in hunc modum legimus. Hæc inquit rex Perſarum Cyrus, Omnia regna terræ dedit mihi Deus cœli, & ipſe mihi præcepit, vt ædificarem ei domum in terra Salem. Quis eſt in vobis de vniuerſo populo eius, aſcendat in Ieruſalem. Ecce quam apertè fatetur Cyrus, ſe à Domino electum, vt filios Iuda reduceret in Ieruſalem. Vnde & in eum quadrare vaticinium hoc, de eóque eſſe intelligendum certo credunt præfati expoſitores. Confirmant autem ſuam ſententiam Ioſephi authoritate hanc eandem hiſtoriam attexentis. Et præterea quia Chaldaice legimus, *In Deo ſuo*, id eſt, in verbo Dei ſui, Lyranus ſecus explanat. Opinatur enim, miſerationem eſſe referendam ad dilationem captiuitatis, quam ait diſtuliſſe Deum propter regis Ezechiæ merita, qui tempore vatis Hoſſeæ regnabat: ſaluationem autem, ſiue ſalutem, ad victoriam, & liberationem de exercitu Sennacherib. Vtrúmque enim obtinuit populus Iuda à Domino. Vnde ſic diſpúngit, *Saluabo in Domino Deo ſuo*, id eſt in virtute Domini, qui miſit angelum & interfecit in caſtris Aſſyriorum 185. millia bellatorum. *Et domui Iuda miſerebor*, eius captiuitatem differendo propter merita Ezechiæ Regis. Hæc Lyranus, Non omnino mihi ingrata eſt hæc explanatio, licet qui in calendis Scripturæ arcanis fuerit verſatus quam adhibet Lyranus diſtinctionem inter hæc duo, *miſerebor & ſaluabo*, nempe miſericordiam referendam ad dilationem captiuitatis, ſaluationem vero ad liberationem de Sennacherib nihili faciet, fretus hac regula perneceſſaria ad intelligendam Scripturam, quòd non raro verbum ſubſequens non aliud ſit: quàm præcedentis explanatio: vt in Pſalmo. Apud Dominum miſericordia & copioſa apud eum redemptio. Hic vox, redemptio explicuit: de qua miſericordia ſermo ſit. Ac rurſum. Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo. Quid ſit benedictionem aſpicere à Domino, explicuit verbum ſubſequens miſericordiam à Deo ſalutari ſuo. Atque ne quis credat hanc regulam fictam eſſe, certo ſciat à pluribus ſanctis patribus traditam quorum nonnulla citare teſtimonia, non grauabor. Primo Euthymius in Pſal. 16. in hunc modum ait Solent prophe-

Iudæis ad Templum readificandum data licentia.

1. li. Eſd. 1.

Vin. ſpec. hiſt. li. 4. cap. 13. Ioſephus lib. 11. c. 1.

4. Re, 19.

Hebræi Emphaſis gratia, ſolent eiuſdē intellectus geminare voces.

Euthymius in commentarius,

tæ ſæpe

tæ ſæpenumero in locis affectu plenis eaſdem ſententias varia oratione repetere vt aucto effectu ad maiorẽ Deum miſericordiam trahunt. Vt ſuſceperũt me, quaſi leo paratus ad

Pſal.36. prædam & quaſi catulus leonis habitans in abditis. Ac rurſum idem in Pſalm. 36. Eſt prophetarum mos ad maiorem emphaſim, atque vt intentionem cordium ſuorum melius declarent, dictiones, & ſententias plerumque repetere, & inculcare, iuxta Hebræorum morem Vt in Pſalmo: In te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt, & liberaſti eos. Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt, in te ſperauerunt & non ſunt contuſi Et alibi. Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Hoc idẽ repetit Pſal. 76. circa principium & iterum Pſalm. 170. & 21. Hæc Euthymius. In commentariis etiam Iob titulo Hieronymi cap. 2. legimus. Solet in ſcripturis ſententiæ iterari pro confirmatione dicti. Vt, Quia timor, quem timebã, euenit mihi & quod verebar, accidit Et Baſilius in homi. Quomodo baptizetur aliquis aliquis baptiſmate, quòd eſt in Euangelio Domini noſtri Ieſu

Identitas locutionis. Chriſti, ait. Cùm ſciret Apoſtolus, tautologiam vtilem eſſe audientibus ad certitudinem: veritatiſque perſuaſionem firmiorem, per eorundem reſumptionem illis inculcat, vt: Si commortui fuerimus, & conuiuemus, ſi ſuſtinuerimus, & conregnabimus. Citata teſtimonia ſatis ſint ad probandum ex mente ſanctorum patrum verbum ſubſequens crebro eſſe dictę iam ſententię declarationẹm. Vnde in hoc loco: *Domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos*, idem eſt, miſereri domui Iuda & ſaluare domũ Iuda, neque aliud ſaluare eos, inuoluit, quam apertiorẽ ſententiæ explanationem. Quod ſi obiicias, Temere igitur & ſine cauſa eſt iſta eiuſdem repetitio ſententiæ. Negamus conſecutionem. Nam vt egregiè obſeruat

Frequẽtioris verborũ repetitionis in ſcriptura ſacra cauſæ. Iſichius lib. 1. in Leuit. verſus finem. Non fruſtra ſolet Scriptura verba repetere, quæ & multa omittere breuitatis cauſa videtur. Huius autem ſententiæ, & verborum repetitionis tres inuenimus eſſe cauſas Prima eſt, ad exactiorem, & perfectiorem intelligentiam Scripturæ conſequendam. Secunda, vt annotauit Euthymius ad augendum affectum maioremque emphaſim. Tertia, vt placet diuis Hieronymo, & Baſilio, locis citatis, ad maiorem dictorum confirmationem, ac firmiorẽ certitudinẽ; veritatiſq; perſuaſionẽ Ob has nimirũ etiã cauſas in pręſenti loco repetit Deus eandẽ ſententiã, atq; hanc repetitionẽ nõ eſſe ſuperuacaneã, ſed neceſſariã, & rationi maximè conſentaneã ex dicẽdis deduces. Solent ho-

Euth. Pſa. 16. & 36. Simil.

mines,

mines, cum alios ſuæ ſortis, & conditionis vident, ſeuere puniri, timore perculſi, q̃ dubitent, an eadẽ etiã pœna plectendi ſint Exemplo nobis pueri. Nã ſi in ludo literario quẽ inſtitutor flagellet, cæteri ſuppliciũ conſpicientes illatũ cõdiſcipulo, territi ſunt, & collachrymantur; q̃ idẽ etiã ſe paſſuros reformidant, quos tamen leniter, vt timorẽ depellat ab eorum animis, alloquitur magiſter, fidem aſtringens nulla pœna forè afficiendos: In eundẽ modũ cum flagella cõminatus fuerit Deus domui Iſrael, ne timeat domus Iuda, quaſi ſimul flagellanda, eos peccatos reddit & tranquillos ſententiæ repetitione. Nõ mihi diſplicet Hieronymiana explanatio in hũc modũ diſpungẽs, *Saluabit eos in Domino ſuo*, vel in ſeipſo, qui loquitur, vel ſaluet in filio, iuxta illud, quod ſcriptum eſt, Pluit Dominus à Domino Sed hoc ſecundum, vt ipſe diuus Hieronymus fatetur, magis eſt iuxta typum, quàm iuxta hiſtoriam. Adhunc etiam domini Hieronymi modum exponit hunc locũ Interlinearis. Ait enim, *Saluabo eos in Domino I. eo ſuo*, id eſt, in memetipſo, aut filio meo. Sed cauſa quærenda nobis eſt, ob quam miſereatur Deus domui Iuda, nõ autem domui Iſrael Lego apud recentiores, cauſam eſſe, quoniam Dominus pollicitus fuerat Dauid, de tribu Iuda Meſſiã naſciturũ Hinc vt hanc impleret pollicitationem, ſeruat domũ Iuda. Quod ſi obijcias, Beniamiticam familiam eſſe etiã aſſeruata, de qua Meſſias non erat naſciturus. Reſpondẽt, Beniamiticam tribum regni ſocietate, & ciuitatis communione eandem cum tribu Iudę exiſtimari. Rupertus ſecus ſentit, & procul dubio eius ſententia mihi magis arridet. Cauſa inquit eſt diſtantia ingens inter reges Iuda, & reges Iſrael. Regum quippe Iuda nonnulli iuſti fuerunt videlicet Dauid, Ezechias, Ioſias, qui nunquam deteſtando idololatriæ crimine fuerunt contaminati, cæterorũ quoq; nonnulli pœnitentiam egerunt, feceruntq; quod placitum erat coram Domino. At vero de regibus Iſrael nullus extitit, qui faceret, q̃ rectum eſſet coram Domino, nullus omnino, qui à peccatis recederet Ieroboã, qui peccare fecit Iſrael, omnes impœnitentes, & peccata ſua defendentes vniuerſi ſermonem Domini repulerunt. Vnde inferius Dominus ait, Ego ſcio, Ephraim contaminatus eſt Iſrael, non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Deum ſuum. Cum igitur tanta fuerit inter hoſce diſtantia, recte in vtroſque non par, aut æqualis debuit ferri ſententia.

Regnum datu tribui Iudæ.

Tres reges Iuda qui Idola non coluerunt.

Hoſſ. 4.

¶Obſeruationes ad morum compoſitionem.

Abac.3. ET *domui Iudæ miſerebor*. Benedictus Dominus Deus noſter & abyſſus miſerationum eius, qui cum iratus eſt, miſericordiæ recordatur. Ecce puniturus domum Iſrael, ſimul ſe exhibet miſericordem domui Iuda, neque punire decernens, ita punit, vt neminem relinquat, quem non benignè, & miſericorditer ſuſcipiat. Quinimo ſiniſtram manum extendens ad plectendum, dexteram vna extendit ad miſerendum. Punit primos parentes eiiciens eos de paradyſo, & in ipſa punitione, diuina ſplendet miſericordia. Fecit enim illis tunicas pelliceas, & aduerſus ſerpentem protulit. Ipſa conteret caput tuum. Delet diluuio homines, & in tanto rigore iuſtitiæ miſericordiæ memor ſeruat Noë. Comburitur Sodoma, & ab incendio liberat Loth, & eius familiam. Quorſum putas? Vt te doceat frater mi, non eſſe miſericordiam deſerendam. Eſt Deus, velut arbor inſerta, quæ ſimul acerbos profert, & dulces fructus. Quid acerbius iuſtitiæ rigore? Et quid dulcius miſericordia? Miſericordia tua, ait D. Bernardus, mihi ſapit dulcius. Igitur quoties ſeuerè quem punis, reſeruas alium cui te miſericordem exhibeas. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ. 6. poſt ſecundam Dominicam. Quadrag. in hæc verba. Auferetur à vobis regnum Dei. Ecce diuinæ iuſtitiæ ſeueritas. Sed quid poſtea facies Dñe? Dabitur genti facienti fructus eius, Ecce aliorum miſeretur dum alios punit. Ecce Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ primæ aduentus, in hæc verba. His autē fieri incipientibus leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra Ecce areſcentibus hominibus præ timore, non ſecus ac miſericors conſolatur Apoſtolos.

Gen.3.d. *Gen.6.* *Vna manu ferit Deus & alterā extendit ad miſerādū.*

Ecce miſericordiam quàm exhibet Dominus domui Iuda, contraponit iudicio ſeueriſſimo, quo plectendus eſt populus Iſrael. Timendum igitur eſt, incidere in manus Domini, qui varijs, & non eodem ſupplicij genere afficit inimicos ſuos. Non enim ſolum Iſrael punit perpetuo exilio: nunquamque reuocando: verum etiam, vt acerbius puniat in populum ſibi vicinum & hoſtem confert beneficia. Pollicetur enim, ſe illum ſaluaturum, atque non vtcunque, ſed per ſemetipſum, quòd amplioris beneficij eſt argumentum, grauiuſque infligit vulnus, dum miſer homo ſe conſpicit punitum, hoſtem vero ſuum beneficiis cumulatum. Sic legimus, punitum ſacerdotem Heli à Domino, quòd filij

1.Re.2.

eius

eius primitias carnis ab offerentibus tollerent, anteaquam Domino conſecrarentur. Videbis, inquit Dominus æmulum tuum in templo in vniuerſis proſperis Iſrael, & non erit ſenex in domo tua, omnibus diebus. Audi etiam, in eũdem modum punitum Saul. Sic enim Samuel ait ad illum, Quid interrogas me, cum Dominus receſſerit à te, & tranſierit ad æmulum tuum? Facit enim Dominus, ſicut locu- *1. Re.28.*
tus eſt, & ſcindet regnum tuum & dabit proximo tuo Dauid. Sic etiam & diues ille epulo torquetur. Nam vltra tormenta, quibus excruciabatur miſerè, cum oculos ſubleuabat Lazarũ in ſinu Abrahæ videns, quod vtique ad maiorem tormenti cumulum eſſe: non dubium eſt. Quis enim non videat, tunc maxime homines torqueri, ac ſæuiſſima inuidiæ rabie conſumi, cum aſpiciunt hoſtes ſuos, quos odio proſequebantur, ad honoris culmen euectos, ſe vero deſpectos, & humi deiectos? Vnde egregie Publius Romanus cum vidiſſet hominem inuidum ſolito triſtiorem dixit: Aut Mutio, (Mutius enim appellabatur) aliquid accidit, mali, aut alteri cuipiam aliquid boni, ſentiens illum non minus alienis commodis, quàm ſuis incommodis vri. Vera quippe eſt illa ſententia Philoſophi Antiſthenis. Non aliter, ac ferrum abſumitur rubigine, ita inuidi ſuô ipſorum vitio contabeſcunt. Nam ſicut ferrum, etiam ſi nemo lædat, ſe gignit, vnde corrumpatur: Ita homo, quamuis non lædatur, proſpiciens tamen æmulum ſuum honorari, aut illi aliquid pro votis ſuccedere, etiam nemine lædente in ſeipſo excruciatur. Sed quorſum putas Deus hoc in peccatores vtitur punitionis genere: vt æmulos peccatoris honoribus: & beneficiis afficiat? Certè, vt ſic punitus reſipiſcat, & ad meliora conuertatur. Reuocans enim in memoriam, quo pacto in ſui punitionê Deus ſuis hoſtibus bona conferat, in ſuorum peccatorum trahitur cognitionẽ, & reſipiſcentiam. Vide quã apertè conuerſionem peccatoris hoc tormenti genere quærat Dominus, ſuſceperat Abelis ſacrificium, non autem Caini & intuere, quid dicat Cain irato, ꝙ Dominus reſpexiſſet ad Abelem, eiusq; munera. Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne Si bene egeris, recipies, ſin autẽ male, ſtatim in foribus peccatũ tuũ aderit? Non ergo aliud quęrebat Dñs Abelẽ honorãs magis, quàm Cainũ, niſi miſeri Caini cõuerſionẽ. Quoties ergo æmulos noſtros honoratos à Deo, nos vero deſpectos videmus, ad nos ipſos cognoſcendos mentis aciẽ conuertamus, & fortaſſis in pœnã delictorũ noſtrorũ id

Inuidiæ tabeſcunt inimici ad honoris faſtigia euectis.

Hoc refertur Bioni Sophiſtæ.

Alienæ fœlicitatis odium inuidia.

Simile.

Gen.4.

fieri inueniemus. Quemadmodũ enim pater duos filios habens ſtudioſo chariorem ſe exhibet, vt alterum ad ſcelera procliuem, ſaltem hac æmulatione ad virtutẽ amplectandã alliciat. In eundem modum Deus non ſecus ac pientiſſimus pater, vt nos reuocet à viis noſtris peſſimis, æmulis noſtris munificentiorem ſe exhibet. Atque hoc vſum æmulationis genere Apoſtolum inueniemus. Quandiu, inquit, ſum Gentium Apoſtolus miniſterium meum honorificabo, ſi quomodo ad æmulationem prouocem carnem meam, & ſaluos faciam aliquos ex eis. Sic & Deus Opt. Max. quærens cõuertere populum Iſrael ad meliorem frugem, ſe beneuolum patrem exhibet populo Iudæ, Iſraeli autem ſeuerum iudicem vt hac ſaltem æmulatione ad meliora prouocet populũ Iſrael. Quadrat etiam obſeruatio in Euangelium feriæ 6. poſt 2. Domin. Quadrag. in hæc verba, Auferetur à vobis regnũ, & dabitur genti facienti fructus eius. Ecce quaſi in punitionem Iudæorum pollicetur Dominus dandum regnum gẽti, & auferendum Iudæis.

Simile.
Virtutis æmulatio.
Rom. 12.

Præterea obſerua quantum conferat emolumenti populis, ſubiici bonis regibus. Nam, vt optime Rupertus ſentit, ob peccata regũ Iſrael, in Iſraelis domũ Dominus animaduertit, ob probitatem vero regum Iuda, mitius agit cum domo Iuda. Hinc ob merita regis Ezechiæ, & Dauidis legimus, liberatum regnum Iudæorum & exercitũ Sennacherib trucidatum. Et conſidera, quid Dominus dixerit propter me, & propter Dauid ſeruum meum protegam vrbem hanc, & ſaluabo eam. Ecce rex etiã vita functus cauſa fuit ſalutis regni. Et quemadmodũ goſſipium odorẽ diu ſeruat, quamuis auferas ab eo muſcum, & algã, In eundẽ modum regna bono rege priuata etiã diu exhalãt odorẽ Domino gratiſſimũ, potẽtemq; abigere graueolentiã peccatorum regni. Quid enim ſunt orationes ſanctorum, niſi odoramenta ſuauiſſima, eáque recondita in phialis aureis? Sic namque legimus apud Apocalypſim, in manibus viginti quatuor ſeniorũ eſſe phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum. Igitur ſi reges ſanctitate præfulgeant, & pietate ſint exornati, eorum orationes, velut in quibuſdam thecis aureis aſſeruantur in cœlis. Sed quorſum aſſeruãtur? Vtique ad fugandum fœdorem peccatorum. In hoc enim manus vnguenta, & aquæ odoriferæ reconduntur in vaſis, ſeruanturque: vt quoties graueolentia ſentitur, odore vnguenti, vel ſopiatur, vel depellatur, vincit enim ſuauitas odoris fœtoris grauitatem. Vis etiam ſcire, ſacrificia piorum regũ

4. Reg. 19. g.
Iram Domini multitudinem minantem iuſtus placare poteſt.
Simile.
Apoc. 5. c.

eſſe Deo perquàm grata. Ecce huius rei vmbram non cõtemnendam. Apud Leuiticum Dominus præcipit, caput, & inteſtina hoſtiæ adolenda ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauem Domino. Quid caput, & inteſtina adũbrant? Certe reges, & præſules, Sic enim vocantur apud Iſaiam à Domino, interpretibus diuo Hieronymo, & aliis multis Eccleſiæ proceribus, Omne caput languidum, & omne cor mœrens, ait ſacer vates. Et merito reges, & præſules capita dicuntur. Nam quemadmodũ cor eſt fons omnium ſenſuũ in quo eſt perennis quædam motio, ex qua arteriarum curſus proficiſcuntur, Sic ex regibus, & antiſtibus exire debent crebræ precationes, ſolidæ, atque ſanctæ virtutum actiones quibus populus adiuuetur, & ad virtutem moueatur. Et vt cor habet ſedem in medio corporis, Sic reges, & prȩſules debent eſſe in medio, omnibus communes, & æquales. Et vt cor eſt veluti medium inter animam, & corpus, Sic rex, & præſul debet eſſe mediator inter Deum, & homines, ne populus ſibi commiſſus pereat. Incolumi corde poſſunt membra ſaucia recuperari, & conſequi ſanitatem, at ſaucio, & percuſſo corde, nulla eſt ſpes ſalutis recuperandæ, Eodem modo, ſi populus in ægritudinem inciderit vitiorum, poterit ſanitatem obtinere, ſed corrupto rege, & præſule, & vitiis contaminato, quæ erit ſpes ſalutis recuperandæ? Si exciderit lapis ex pariete, facile reſtituetur, ſed labefactato, & euerſo totius templi fundamento, qui fieri poteſt, vt totum ædificium non corruat, & funditus euertatur? Hinc Sapiens ait, Rex inſipiens perdet populũ ſuũ. Ac rurſum, Cũ impij ſumpſerint principatum, gemet populus rex iuſtus erigit terram. Merito igitur inter cætera reipublicæ membra maxime Deus vult, caput, id eſt, principẽ, & regẽ ſibi offerri in ſacrificium & igne charitatis adoleri, nam huius ſacrificij odor fugat fœtorem peccatorũ populi. Exempli nobis ſunt reges Iuda Dauid, Ezechias, Ioſias, quorum ſacrificiorũ ſuauitate illectus Dñs, vide, in quæ verba prorũpat, *Domus Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino Deo ſuo.* Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ, Vos eſtis ſal terræ, in hȩc verba, Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Terra videlicet. Extincta enim lucerna, luce obſcurata, nauclero merſo, amiſſo duce, infatuato ſale, quid facient cæteri? Actum eſt de illis.

Leuit. I. c.
Iſai. I. b.
Simile.
Quod corpori: id reges regno præſtare debent.
Eccl. 10. a
Pſa. 29. a

Præterea docet hic locus, pro meritis cuiuſque ferendam eſſe ſententiam, quod maxime debent reges, & iudices animaduertere. Non enim audiunt pari pœna fuiſſe punitos

populum Iuda, & Iſrael, ſed acerbius punitur Iſrael, quia grauius fuerat eius peccatum. Nam vt Rupertus obſeruat, facta eſt magna, iudice Deo, captiuitatis vtriuſque differentia, vt ſcilicet captiuitas Iudæ poſt annos ſeptuaginta ſolueretur, captiuitas autem decèm tribuum nequaquam vltra ſolueretur. Pro menſura delicti erit & plagarum modus, ait Deus apud Deuteronomium. Ac rurſum, Non facies, quod iniuſtum eſt, neque iniuſte iudicabis, ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera. Atque regius Pſaltes de iuſto iudice quid ait: Virga dilectionis, virga regni tui. Egregiè inquit, virga directionis. Nam iudex iniquus eſt arundo piſcatoris, quæ capto piſciculo manet recta; ſi autem trahatur piſcis magnus, flectitur, & contorquetur vtinam autem nō frangeretur, & è manibus iudicis non laberetur, quia potens eſt diues Intuere an talis piſcator fuerit impius ille Ptolomæus, de quo in hunc modum ait Scriptura, Menelaum quidem, vniuerſæ malitiæ reum criminibus abſoluit, miſeros autem qui etiam ſi apud Scythas cauſam dixiſſent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Non hic impiiſſimus iudex animo voluebat ſententiam Catonis Senioris, omnibus iudicibus ſemper ante oculos mentis habendam, nempe, Iudicem neque pro iuſtis eſſe orandum, neque pro iniuſtis exorandum. Sentiebat enim culpam eſſe iudicum, ſi vt iuſtis æqui ſint, cum oporteat vltro fauere bonis, & quamuis pro iniuſtis orare humanitatis ſit exorare tñ eſt à iuſtitia deflectere. Optime etiam Pythagoras ait, peregrinus iuſtus non modo ciue, ſed etiam cognato maioris faciendus eſt. Atque philoſophus Epictetus, Quemadmodum Lydius iudicat aurum, non autē viciſſim ab auro examinatur, Sic & homo, qui facultate iudicandi pollet. Turpe quippe eſt, iudicem ab alio iudicari. Tunc autem à multis iudicatur, ne dicam ab omnibus, cum iniquus eſt, & non iuxta merita iudicādorum decernit. Quadrat obſeruatio in Euangelium, Dominicæ 9. poſt Pente. in hæc verba, Remiſſius erit Tyro, & Sidoni in die iudicij, quā vobis, Ecce remiſſius inquit, non æqualiter, quia grauius erat peccatum Iudæorum, grauius puniuntur.

Deut. 25. *Leuit. 19.* *Pſal. 45.*

Iudex iniquus arūdini piſcatoris ſimilis.

Lapis Lydius, parœmia.

Ad hæc docet hic locus optimi iudicis eſſe, innocentes liberare in bonóſque conferenda beneficia, ſicuti æqui iudicis eſt, prauos punire, Quid agit Deus cum domo Iſrael? *Non addam, inquit miſereri.* Et cū domo Iuda quid agit? *Saluabo eos in Domino Deo ſuo.* Quorſum ſaluabis eos Domine? Quia peccato idololatriæ non ſunt irretiti, quemadmodum ſunt

Præmium & pœna

Iſraelitæ.

Ad poſtremum dicere poteras Domine, Saluabo eos per memetipſum. Cur ergo maluiſti dicere, *Saluabo eos in Domino Deo ſuo?* Cur etiam non ſatis eſſe iudicaſti, dicere, *Saluabo eos in Domino ſuo*, aut *in Deo ſuo*, ſed vtrunque venerandũ nomen tuum annexis, & videlicet *Dominum & Deum*? Reſpondeat obiectioni diuus Gregorius in explanatione Pſalmi. 6. pœnitentialis. Vbi ait, Nominis venerandi repetitio precãdi auget affectum, vt, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Et parum infra, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Nomen repetit vt affectum excitet. Sic impræſentiarum vtrunque con iungit *Dominum, & Deum*, vt quanto affectu ſit Deus eos ſal uaturus, oſtẽdat, maximo videlicet. Sed quid hoc ad mores? Non parum certè. Diſces enim duo. Alterum eſt officia non quocunque, ſed maximo affectu præſtãda, ita vt eius dicaris eſſe, cui fers opem ſiquidem Deum eſſe populi Iuda legis. Ob hoc enim non ſolum ait, *Saluabo eos in Domino Deo*, ſed addit, *ſuo*. Alterũ eſt, Ecce quãto honore debeas proſequi ſeruos Dei; audis enim Deum eorum eſſe, Time ergo lædere, aut deſpicere eum, cuius Dominus Deus eſt.

¶ *Et non ſaluabo eos in arcu & gladio, & in bello: & equis, & in equitibus.*

¶ Duo hic eſſe implicata ad ſalutem Iuda ſpectantia, opinatur Lyranus, dilationem nempe captiuitatis Iudæ vſque ad tempus Sedechiæ, & præterea inductæ captiuitatis relaxationem. Inſpirauit enim Deus regi Cyro, vt copiam faceret populo Iuda redeundi in Ieruſalem, vt Eſdræ refert hiſto ria. Rupertus partim conſentit cum Lyrano, partim diſſentit & bis à Domino ſaluatam domum Iuda cõmemorat, primo in internitione exercitus Sẽnacherib. ſecundo quando præfatus rex Cyrus dedit ei facultatem redeundi in Ieroſolymitanam patriam. Apertum enim eſt, in vtroque dicto rei euentu ſaluatos eſſe filios Iuda ſine *arcu gladio & bello*, &c. Nam neque nocte illa, qua percuſſa ſunt caſtra Aſſyriorum, arma ſumpſerunt aduerſus hoſtes Aſſyrios, ſed ipſis dormiẽntibus percuſſit angelus Domini caſtra Aſſyriorum. Neque etiam cum redierũt in patriam, armis, & bello id ſunt adepti, ſed quia Deus ſuggeſſit Cyro, vt daret libertatem aſcendendi in Ieruſalem. Diuus Hieronymus, cum quo conſentit Theodoretus, ſolum ad Sennacherib exercitum refert vaſtatum per Angelum, vt dictum eſt, quo tempore aliæ

decem tribus ductæ ſunt in captiuitatem. Quidam ex recentioribus ſolum hic implicatum aſſerunt redditum in Ieruſalem per regem Cyrum. Quam ex dictis explanationibus iudicauerim veriorem, paucis diçam. Certè ſi dixit Dominus, *Non miſereri addam domus Iſrael vltra*, ob eius exilium nunquam reuocãdum, & qui nunquam amplius eſſent redituri in patriam ſuam conſequens eſſe videtur miſericordiã & ſalutem dandam domui Iuda, eſſe redditum in Ieruſalem. Seueritatem enim qua vtitur in Iſraelitas contraponit miſericordiæ præſtandę filiis Iuda. Video Dionyſium Carthuſianum vna cum Lyrano, & Ruperto dicere non hanc ſolum miſerationem Domini hic eſſe incluſam, verum & auerſionem Sennacherib, & addere multas alias miſerationes quas Deus effudit abunde in domum Iuda, his verbis eſſe perſtrictas. Tu vero mi candide lector accipe, quod malueris, parum enim refert, hoc aut illud eligas. Sed literam diſpungamus. Sub his verbis, *Non ſaluabo eos in arcu, & gladio: & in bello*, &c. omnia excludit humana præſidia quibus ſe ſolent homines ab hoſtibus tueri & peculiariter ſub hac voce, *in bello*, vt optime obſeruat Vatablus, comprehendit omnia inſtrumenta bellica, quibus homines in bello vtuntur. Ac ſi dicat. *Non in arcu: non in gladio*: atque, vt cuncta bellica inſtrumenta vno verbo complectar, non *in bello*, hoc eſt in cunctis aliis machinamentis, & armis bellicis.

Ad morum compoſitionem.

Irriti hominũ conatus niſi præſidio aſſulſerit Deus.

ET *non ſaluabo eos in arcu*, &c. Ecce à quo maxime ſit expectanda victoria à Deo videlicet in primum eſt exorandus. Non enim ſat ſunt arma bellica, & machinamenta, militum copiæ, equi & equites, ad victoriam conſequendam; quando, abſque his audis conceſſum domui Iuda à Domino ſalutem. Hinc Regius Pſaltes, Hi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Domini ſperabimus Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt, nos autem ſurreximus, & erecti ſumus Ac ruſum. Tua eſt Domine potentia, tua victoria. Et rex Ioſaphat, Domine Deus patrum noſtrorum in manu tua eſt fortitudo, & potentia neque quiſquam tibi poteſt reſiſtere. Et fortiſſimus Iudas Machabæus, Facile eſt concludi multos in manu paucorum

Pſal. 19. *2. Paral. 20.* *1. Macha. 3.c.*

&,

& non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberari multis & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus victoria belli ſed de cœlo fortitudo eſt. Hinc experimento cognouimus multas militum copias à paucis hominibus deuictas. Sic namque Gedeon trecentis ſolum viris vicit Amalech. Verum igitur Domine mi Deus eſt, quod dixiſti. Cum audietis prælia, & ſeditiones, nolite terreri. Si enim tu es pro nobis, quis contra nos? *Iudic. 7.*

Præterea diſces ex hoc loco, non eſſe damnandum cogere exercitum & bellum gerere, non enim hic ea reprehendi Deus, quinimo coniunctio illa *&*, dū ait: *Et non ſaluabo eos in arcu & gladio* &c. videtur implicare, quod ſolet Deus crebro per exercitum ſaluare, quamuis modo ſine armis, & exercitu coacto ſaluet. Ac ſi apertius dicat, Soleo concedere victoriam per huiuſcemodi inſtrumenta, arcum, gladium, equos equites, &c. ſed nunc nolo per hæc, ſed per memetipſum parare victoriam. Errarunt ergo Manichæi & noſtris calamitoſis temporibus Oecolampadius, Lutherus, & alii huius infimæ fæcis hæretici dicentes, non licere gerere bellum. Sed de hac re per quam docte diſputat frater Alfonſus de Caſtro lib. 3. de hæreſibus, verbo, Bellum, vbi tum conciliis, tum teſtimoniis, Scripturæ, & rationibus hæreticos iugulat. *Pro Martyribus.* *Fatuatica opinio de non ducendo bello.* *Conſule Relect. 6. F. Victoriæ.*

Ad hæc, obſerua, quaſi ſingulare Dei beneficium ſit victoriam conſequi ſine ſtrepitu armorum, & militum ait Deus populum Iuda liberandum ſine *arcu, gladio, & equis*. Et certè proculdubio magnum Dei beneficium cenſendum eſt, victoriam adipiſci ſine exercitus coactione. Non enim aliud ſunt milites, quàm ſæuiſſimæ locuſtæ terram deuaſtantes, fulmina regiones adurentia. Et quemadmodum tinea ex ipſo oritur indumento, poſtea tamen ipſum abrodit, Sic milites domeſtici cuncta perdunt, & ſubuertunt, ita vt quis vix iudicare queat, quinam ſint atrociores hoſtes in nos, qui arma arripiunt, vt nos defendant, an qui nos veniūt vaſtaturi. Quis enim poterit rapina, homicidia, ſtupra, adulteria, aliaque id genus innumerata mala vtrique cōmiſſa expendere, in quæ teſte Ariſtotele, milites proni ſunt? Agnouit hoc Pōpeius ille Magnus, ac propterea, quos ipſe præmittebat milites, eorum gladiis annuli ſignū imprimebat ne quem in via læderēt. Egregiè ſanè ea animo contemplans Plinius dixit, Quē admodum dracones exugentes ſanguinem elephantorum, eos occidunt, & ipſi viciſſim inebriati opprimuntur, ac *Milites locuſtæ depaſcentes arua.* *Simile.* *Aduerſus immanitatem militum feritatem.* *2. Polit. 7.* *Plin. li. 8. c. 12.* *Simile.*

commo

commoriuntur. Ita ſæpenumero in bello pars vtraque perimit,& perit, damnum dat.& accipit. Neque minus aptā ſimilitudinem aliā appoſuit Ariſtoteles. Quemadmodū, inquit, Cybindus auis bellum internecinum gerit cū aquila adeo vt cohærentes ſæpe numero prendantur, Ita fit aliquoties, vt dum mutuum in ſe odium pertinaciter exercent principes, vtrique ſubuertantur, tertio quopiam inuadente. Hinc optimè Homerus dixit, Inhumanus, & ferus, & impius eſt ille, qui bellū cupit in populo deteſtabile. Et Ariſtoteles. Bellum gerere nemo expetit gratia gerendi bellum, alioquin videbitur crudelis,& ſanguinolentus. Vera certè eſt tot philoſophorum ſententia. Inter omnia enim mala nullum eſt bello truculentius. Diuus Gregorius expendèns hæc verba, Surget gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum, huiuſcemodi contentionem malum vocat, & tribulationem. Poſt bella, inquit, & tribulationes, non ſtatim finis quia multa debent mala præcurrere vt malū valeat ſine fine nunciare. Optimè bellum malum appellat, eſt enim maximū, & reipublicæ nocentiſſimum. Summa igitur eſt, beneficium Dei eſſe, idque præſtantiſſimum, victoriam adipiſci abſque militibus,& exercitu. Quadrat obſeruatio in Euangelium vltimæ Dominicæ poſt Pentecoſt. in hæc verba. Cum videritis abominationem deſolationis. Quid vocat abominationem deſolationis? Reſpondeat Caietanus, id eſt ex abominabilibus idololatris, Romanis videlicet, qui deſolarunt templum Ieruſalem. Ego vero etiam dicerem abominationem deſolationis, quod huiuſmodi deſolatio facta fuerit à militibus, qui dum bellum gerunt innumeras abominationes committunt. Idem enim pollet abominatio deſolationis, quod abominatio deſolatoria, quemadmodū filius perditionis, & filius perditus, terra promiſſionis, & terrā promiſſa eſt enim Hebraiſmus. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 3. Quadrag. in hæc verba omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, milites enim hinc, & inde coacti ad bellum perniciēs regni eſt.

Ariſtot. *Homerus. 8. Iliad.* *10. Ethi. cap. 7.* *Quis fuit horrendos primū qui protulit enſes? Tib.*

Demum hinc percipies, neminē eſſe deſpiciendum, quantumuis omni videatur auxilio deſtitutus, quando audis populum omni carētē præſidio, ſine *arcu, & gladio, & equo*, &c. in patriam reſtituendum, & quaſi reſpondeat tacitæ obiectioni, Deum dicere, Populus hic in captiuitatem ductus, deſpectus, attritus, inermis, &c. liberabitur ab Aſſyriis. Potēs enim eſt Deus ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahę. Quoties ergo

ergo omnia viderimus perditum ire, & ad extremam vſque calamitatem deſperata, non animum deiiciamus, ſed ſperemus in Domino, & oremus eum, poteſt enim nos ſaluare. Quid calamitoſius Ioſeph coniecto iam in carcerem? Quid magis in altum tempeſtatis pelagus iactatum quam filij Iſraël in Ægypto degentes? Empti ſunt, in ſeruitutem verberati, oppreſſi, ſed tandem reſpirarunt, & liberati ſunt.

Quo grauius premimur eo altius ſpes noſtra in ſublime vergat.

¶ *Et ablactauit eam, quæ erat abſque miſericordia.*

¶ Filiam nomine Hebraico vocatã Loruhhama, Latino *Abſque miſericordia* ablactari præcipit Dominus, quod non vtique legimus de filio fuiſſe videlicet ablactatũ, qui appellatus eſt Iezrahel. In ſignificatione huius ablactationis filiæ omnes ferè expoſitores cõueniunt, licet aliis altius explanauerint. Lyranus paucis multa comprehendit, & ait, hac ablactatione deſignari omnem conſolationem eſſe regno Iſraël ſubtrahendam. Vatablus hic prædici exiſtimat, deſtituendos Iſraëlitas verbo Dei, prophetiis. Nam lac verbum Dei eſt, quo alitur anima, prophetiæ, promiſſionéſque aliæ patribus factæ. Diuus Hieronymus dexterius videtur diſpungere, & multa obſeruatione quidem digniſſima, ſed nimia breuitate comprehendit, & vtramque prolem Hoſſeæ, filium nẽpe, & filiam, vmbrã eſſe quandam Iſraëlitici populi, egregiè opinatur, in hunc modum dicens, Qui vocatur ſemen Dei, verſus in fœminam, & propter imbecillitatem virium, offenſamq; Dei, ductus in captiuitatem, quia Domini miſericordiam non habebat, nequaquam ablactatus dicitur, ſed ablactata, viri enim robur amiſerat. Qui ablactatus recedit à matre, parentis lacte non veſcitur, alimentis ſuſtentatus externis. Ita & Iſraël proiectus à Domino, & captiuitatis circundatur anguſtiis, atque in Babylone cibis ſuſtentatur immundis. Hæc Diuus Hieronymus. Igitur ſi ex tanti doctoris ſententia quæras, Cur magis ablactatur filia, quàm filius? Reſpondemus, vt maior virium huius populi imbecillitas detegatur, & omni robore Iſraël carere demonſtretur. Apertũ enim eſt, fœminas eſſe imbecilliſſimas: Cur autem ablactatur? Vt oſtendat, Iſraël à Deo proiectum eſſe, captiuitatis anguſtiis circundatũ, cibis externis, imo immundis ſuſtentatum. Rupertus exiſtimat, hac filiæ ablactatione ſignificari perpetuitatem captiuitatis Iſraëlitici populi, cui nulla ſit infundenda lactis alimonia, nulla conſolatio de captiuitate ſoluenda

Iſrael à patria lacte abducendus in regionem alienam captiuus.

ſoluenda. Demum, vt paucis rem abſoluamus, ſignificatur hac ablactatione exitium certiſſimum imminere. Et aptiſſima eſt ſimilitudo, ac ſi Deus dicat, Quẽadmodũ enim ablactata prole, & materna educatione deſtituta, certum eſt eius
Pſal. 130. exitiũ, Sic Iſraëlis erit extrema calamitas, iã ablactatus enim eſt ab vberibus meis. Audi & eadem ſimilitudine vſum David ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea, hoc eſt, Mihi imprecor certiſſimum exitium, quale eſt infantis ablactati ante tẽpus à matre, ſi diuina ope ſpreta, arrogantius de me ſenſi, immodiceq; mihi placui video, recentiores ex verbo, ablactauit, quod Hebraicè eſt Gamal, & ſignificat non ſolum ablactare, verum & rependere, ac retribuere, hic philoſophari, quòd hac ablactatione inſinuat Dominus factam retributionem populo Iſraëlitico. Nam cum diuina ſententia decretũ ſit, Iudæos in patriã fore, reſtituendos Iſraëlitas vero minimũ fore quoniã hæc, eáque iuſtiſſima illorum retributio erat, vt qui prius à religione fidei, atque Eccleſiæ ſocietate deſciuerant, qui diutius in impietatẽ perſeuerauerant, qui maximis ob eã rem ſceleribus ſe contaminauerant diuturniores etiam ac acerbiores pœnas ſuſtinerent. Decet enim par pari referre, & grauiori eum addicere ſupplicio, qui maiori irretitus eſt culpa. Non omnino hanc eiiciendam exiſtimo explanationem Cæterum, ni fallor, alia propius videtur, attigiſſe veritatis ſcopum.

Ad morum compoſitionem.

PErquam eleganter *ablactatione* hac explicat Deus quantũ ab eius miſericordia, & prouidentia dependeamus, nõ ſecus ac infantes ab
Pſal. 21. b. vberibus maternis. Hinc Regius Pſaltes ait ad Deum Spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero. Et rex Ezechias, Sicut pullus hirundinis, ſic clamabo ad te. Quid plura? Ipſe Aſſertor noſter
Iſai. 38. c. nonne ſe vocat gallinã, nos vero pullos? Quoties volui, inquit ad Ieruſalẽ, cõgregare filios tuos, ſicut gallina ſub alis, & noluiſti? Igitur ſi tu Domine gallina es, nos vero pulli: ſi ſub alis tuis nos non foueas, & protegas, miluus inferni nos
Matt. 23. rapiet, cibo carebimus, mille patiemur incõmoda, ac tandem peribimus. Agnoſcat ergo miſer homo, in te vno ſitã habere ſpẽ, & timeat, ne ob peccata ſua illi vbera tua dulciſſima neges, Solent matres, cum ablactare decernunt filios, mammas

inungere amaritudine, vt puelli, deguſtata ea faſtidiant mãmas. In eundẽ modũ tu quibus negas dulcedinẽ lactis miſerationum, eorum vino cõpunctionis, & amariſſimo abſinthio inebrias. Ecce ego, ais per Ieremiam, cibabo populum iſtum abſinthio, & potum dabo eis aquã fellis, Sic & in hac ablactatione Iſraelis multa, eáque amariſſima propinas. Sed quid prẽtendis Domine mi, num tibi vbera ſunt? Sunt proculdubio, & teſtis Sponſa eſt Meliora ſunt, inquit, vbera tua vino. Et quæ ſunt hæc vbera? Dicat nobis D. Bernardus. Duo vbera Sponſi ſunt expectatio Chriſti, qua peccatores expectat, & benigna eorum ſuſceptio. Ambo hæc vbera complexus eſt Regius Pſaltes, longanimis, & multum miſericors Dominus. Longanimem vocat quia diu expectat, miſericordẽ vero, quia benignè peccatorem recipit. Longanimitas ergo Dei, & miſericordia duo eius vbera ſunt, & hæc negantur, Iſraëli. Quadrat obſeruatio in Euangelium de filio prodigo in hæc verba, Miſericordia pater motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Quid eſt, miſericordia moueri patrem erga filium, niſi mammã porrigere indulgentiæ? Quid cadere ſuper collum eius, & deoſculari niſi mãmam alterã benignæ ſuſceptionis tradere? Solẽt matres filiis vbera ſuggentibus dulciſſima oſcula imprimere, Sic pater cœleſtis inter vbera oſculatur peccatorem. *Iere. 9. c.* *Canti. 1.* *Pſal. 102.*

Ablactauit eam Non ergo filia hæc nutrici tradita erat ad lactandum, ſed mater lactauit, quãuis pater diues erat. Non ſic viri potentes huius ſæculi, ſed nutricibus prolem lactandum tradunt. O abuſum execrandam, ne dicam odium deteſtabile erga prolem. Quid enim proli nocentius contingere poteſt, quã materno priuari lacte? Quod euidentius crudelitatis argumentum, quã filium à matris auelli mãmis, vt nutricis alterius ſuggat vbera? Nónne iſtæ crudeliores draconibus iure optimo haberi poſſunt? Audiant iſti, quid dicat Ieremias, Lamiæ, id eſt, dracones, nudauerunt mammas ſuas, lactauerũt catulos ſuos, filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. Si ergo Lamiæ catulos ſuos lactant, cur fœmina nõ erubet, ſuos nõ lactare filios? Cur ſtruthioni ſimilis eſſe vult in crudelitate, de qua dicitur, Induratur ad ſuos, quaſi nõ ſint ſui, obliuiſcitur, quod pes conculcet ea, oua videlicet, aut beſtia agri cõterat? An ignorat, ob eã maximè ſẽ interdictum eſſe eſum ſtruthionis apud Leuiticũ, vt oſtendat Dominus, nequaquam decere, parentes crudeles eſſe erga filios, & proli non eſſe neganda materna obſequia. Hæc ſunt *Materno lacte non alieno alẽdi infantes.* *Thren. 4.* *Iob. 39.* *Leuit. 11.*

ſunt inquit Dominus, quæ de auibus comedere non debetis & vitanda ſunt vobis, ſtruthionem, &c. dices. Iã ſumma cura quæritur nutrix ad lactãdum, & medici non ſine ingenti ſtudio lac contẽplantur, & experiuntur, an lac proli bonum ſit quid vltra? Reſpondeat tibi Plinius. Lac vtiliſſimum cuiq; maternum, non ergo perinde vtile erit infanti lac nutricis. Reſpondeat etiam Ariſtoteles dicens filium erudire, eſt patris ſicut nutrire eſt matris. Non ait, nutrire filium eſt nutricis, ſed matris. Sed rurſum obiicies, Quid ergo mali eſt proli ex nutricis lactatione? Vno verbo dicam quia crebro vna cum lacte nutricis infantes impuros, & ferinos imbibunt mores, ideo ante lactis examen mores nutricis eſſent examinandi, ne ſimul cum lacte corruptos ſuggant mores. Quemadmodum lilia à propria radice auulſa, & in vrceo aqua pleno poſita, citò amittunt odoris ſuauitatem, quã retinerent, ſi in propria radice manſiſſent, ac paucis interiectis diebus pro odore maximum fœtorem exhalant, in eundem modum prolis à materno pectore ablata, & nutrici tradita plerumque candore morum maternorum priuatur, quos fortaſſis cùm lacte ſuggeret, illiberales autem non itẽ, quibus nutrix eſt contaminata. Ob hanc cauſam ſanctæ fœminæ, vt Sara, & Anna, Iſaac, & Samuelẽ lactarunt, & filios ſuos nutricibus tradi non permiſerunt. Quadrat obſeruatio in Euangélia Natalis Aſſertoris noſtri, & Epiphaniæ, in hæc verba, Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, per ſubiectionẽ. Quid hoc virgo mater? Cur non inter vbera tua commoratur infans? An reclinas illum quaſi nutrici tradendum? Sed abſit hoc canit enim Eccleſia, Sola virgo lactabat vbere de cœlo pleno, non tu ſtruthio es, vt obliuiſcaris prolis vteri tui. Item in hæc verba Epiphaniæ inuenerunt puerum cum Maria matre eius, non cum nutrice, ipſa quippe ſacerrima virgo illum lactauit.

Plin. lib. 28. c. 9.
Ariſtot.
Simile.
Gen. 12. a & 1. Reg. 1. d.

¶ *Et concepit, & peperit filium. Et dixit ei, Voca nomen eius, Non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero veſter Deus.*

Exiſtimat Vatablus hac tertia prole adumbratam totam illam turbam incredulam à Synagoga deſcendentem tempore Chriſti quæ ſucceſſit iis, qui erant ex Iuda, & Iſraële, quorum Synagoga mater eſt. Deſumpſiſſe videtur ex Diuo Hieronymo. Ait quippe in hunc modũ, Quod rectè intelligere poſſumus: & in omni populo Iudæorum, qui propter offenſam ſeminis Dei captiuitati traditur, regnum perdidit, &

Tertius filius Oſeæ gentilium nouũ populũ ſignificabit.

& prouinciam, appellaturque non populum Dei. Cum hac etiam explanatione conſentiunt & aliqui ex recentioribus. Si rem tamen oculatius inſpiciamus, videtur Diuus Hieronymus explanationem huic modo dictæ aliam anteponere. Nam ante illam in hunc modum diſpungit, aliam adducens, Iſraël proiectus à Domino, atque in Babylone cibis ſuſtentatus immundis, vocatur non populus Dei, & æterna gentis alienæ feritur ſententia, vt dicatur non populus meus, & abdicetur in perpetuum. Ac poſtea ſubdit, Quod rectè intelligere poſſumus & in omni populo Iudæorum. Ecce quo pacto primo ſolum ad Iſraëlem, decem videlicet tribus, refert huius tertiæ prolis nomen, quòd nuſquam amplius ſit populus Dei, deinde verò in omnes Iudæos poſſe hoc quadrare inquit. Ac ſi apertius dicat priorem expoſitionem eſſe anteponendam, licet & alia non omnino reiicienda ſit. Lyranus & Haymo ſequi Diui Hieronymi ſententiam videntur. Nam vtroque modo diſpungunt, & aptando ſolum Iſraeli, & extendendo ad omnes Iudæos, qui Chriſtum negarunt, & occiderunt, iuxta oraculum Danielis, Poſt hebdomadas ſexaginta duas, occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Rupertus, & Theodoretus ſolum de decem tribubus Iſraël locum exponunt. Igitur vt paucis rem abſoluamus, bifariam poſſumus hunc locum explanare. Primo ſolum de decem tribus Iſraël, nuſquam ſint futuræ populus Dei. Secundo de omnibus Iudæis Chriſtum negaturis. Sed prior expoſitio videtur magis rationi conſentanea, & literæ germanior, quoniam hic de diſpari pœna infligenda vtrique populo & Iſraëlis, & Iudæ ob inæqualia demerita agitur, & cum atrociora fuerint crimina Iſraelis, acerbius punitur, ita vt deinceps non ſit populus Dei. Sed literam iam diſpungamus. *Voca nomen eius, Non populus meus*. Pro *Non populus meus* Hebraice eſt *Lohami*, & eſt nomen proprium ſignificās idem, quod hæ tres voces, *Non populus meus*, ſed interpres magis rem ſub hoc vaticinio adumbratam conſpiciens, quam prolem recens natam nomē appellatiuum, *Non populus meus* poſuit pro nomine proprio *Lohami*, vt iam ſuperius diximus, dum hæc verba expēderemus, *Voca nomen eius Iezrahel*. Non temerè hoc nomen fuiſſe impoſitum infanti, ſed maximo cum conſilio, Dominus reſerat, cauſam impoſitionis eius ſubdens, videlicet, *Quia vos non populus meus*. Fuerat antea appellatus à Deo populus Iſraeliticus, populus meus. Vnde

Daniel 9

Lohami i. non populus meus.

4. Reg 14

Deut. 31.

k apud

apud Deuteronomium, Pars Domini populus eius, Iſraël funiculus hereditatis eius. Ac rurſum, Te elegit Dominus, vt ſis ei populus peculiaris. Et apud Exodũ, Fiant immobiles, quaſi lapis, donec pertranſeat populus tuus. Demum, vt multa omittam, apud Iſaiam Dominus ait, Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem non cognouit me, populus meus non intellexit. Si vero cauſam quæras ob quam Iſraël populus Domini ſit appellatus, in manibus eſt, tum quia Deus huic populo Iſraël peculiarem ſui dederat cognitionem, tum ob cultum etiam peculiarem Deo exhibitum, quia hic populus ſeparatus erat ab immunditiis idolorũ, & gentiũ. Propterea & hic populus in Scriptura ſanctus vocatur. Quia populus ſanctus es Domino Deo tuo ait Deuteronomium. Si Iſraël hanc amiſerit ſanctitatem, & ſe contaminauerint deteſtando idololatriæ crimine, iure optimo iam non erit appellandus populus Domini. Atque, vt optime obſeruat Rupertus, maximum quidem hoc eſt miſeriarum incrementum, vt populus captiuus, idemque nullum habens præfixum ſoluendæ captiuitatis tempus, dicatur & ſit quod dicitur à Deo, *non populus meus.* Nam ſi captiuus quidem eſſet populus, & corporalis captiuitas nunquam ſolueretur, non tamen etiam ſecundum animam à Deo proiiceretur, eſſet tolerabile malum, & magna ex parte bene ſe haberet ſtatus, ſiue caſus captiuorum temporaliter gementium. Nunc autem malum irremediabile eſt, quia corpora viſibilis Aſſyrius cepit, & tenet, animas autem inuiſibilis Aſſyrius decipit, & poſſidet. Hæc Rupertus, eſt acuta eius explanatio. Nam videtur ſignificare, nullum eſſe acerbius flagellum à Deo inflictum, quam inter flagella, & incommoda temporaria ab eo illata, in peccato perſiſtere hominem flagellatum, & non ſe cõuertere ad meliora, cum id maximè quærat Deus, dum flagellat, hominem videlicet à peccato reuocare. Quaſi itaque Dominus reſpondeat tacitæ huic obiectioni, Cur populus Iſraël captiuitate non reſipiſcit, & tot patitur incõmoda, inquit, *Quia non eſt populus meus*, non illi peculiare meum præſto auxilium, vt ſint in tribulatione exilij, & captiuitatis patientes, atque eam æquanimiter ferendo, habeant cum tentatione prouentum. Trifariam ergo poſſumus, idque ingenue, & egregie, hunc explanare locum, *Quia vos non populus meus, & ego non ero veſter Deus.* Primo, Quemadmodum non creditis in me, nec opem à me

Deuter. 7. *Exod. 15.* *Iſai. 1.* *Deuter. 7.*

Iſraël duplici miſeria circundatur: in captiuitatem trahitur, & a Deo decipitur.

à me

à me expectabitis, ſic nec illam vobis feram. Secundo, Si vos non probi, & ſancti, ſed multis peccatis irretiti, nec ero veſter Deus vt videlicet vobis ſubueniam, & educam de captiuitate. Tertio, Quia vos me dereliquiſtis, & idololatræ facti eſtis, & obdurati, vobis non dabo peculiare auxilium gratiæ meæ, vt gradum à veſtris viis peſſimis reuocetis, & inter ſpinas ſuauiſſimum fructum, & inter vulnera flagelli, ſalutem inueniatis. Sumit autem argumentum Deus in hac ratione à relatis quorum alterum ſi negetur, neceſſum eſt, & alterum negari. Bene enim conſequitur, quòd ſi populus Dei non eſt igitur nec Deus erit populi. Demum obſeruandum eſt in textu Hebraico non eſſe, ***Ego non ero veſter Deus***, ſed ſolum ***Ego non ero veſter***, in quem modum etiam habent Græca exemplaria, Diuus Hieronymus, Theódoretus, & Septuaginta Exiſtimant aliqui ex recentioribus à Latino, interprete explicationis cauſa additum eſſe hanc vocem ***Deus***. Verum Theophylactus, qui peculiarem ſequitur tranſlationem, etiã legit, ***Deus veſter***. Et certè plus inuoluit amoris, & emphaſis, ſi legamus, ***Ego non ero veſter***, quàm ***Ego non ero veſter Deus***. Si enim dicas, ***Non ero veſter***, ſubintellige, amicus, protector, dux, ac multa alia, quæ longum eſſet recenſere ſapiunt tamen vehementiſſimum amorem. Quid enim charius, & feruentius erga aliquem poteſt quiſpiam proferre, quam, ego veſter, vel tuus ſum?

Reſipiſcētiæ Conſilium ira Dei denegatur.

Argumentum à relatis.

Ad componendos mores.

Q***Via vos non populus meus.*** Nihil triſtius proferri poteſt, & lacrymabilius, quã flagellis diuinis hominem non conuerti ad creatorem ſuum, nullúmque ſupplicium acerbius, quam Deum nobiſcum non eſſe in tribulationibus, & quod Deus dicat, ***Non populus meus***, vel ſeruus meus vos, dum flagellat. Tunc autem non ſumus ***populus*** Dei, quando inter verbera obmurmuramus, patientiæ clypeum abiicimus, & effręnatiores in peccata reddimur, aut in prauis actionibus, ob quas plagis cedimur, perſiſtimus. Hoc enim eſt diſcriminis inter iuſtos & iniquos, quod iuſti flagellis reſipiſcũt, clamãt, & confugiunt ad Dominum, pœnitet eos malefactorũ, ſecus autem iniqui qui deteriores fiunt. Clamauit ad me, & ego

Corriguntur iuſti & in flagellis reſipiſcunt, iniqui peiores euadunt.

Pſal. 9.

exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum, ait Deus. Sic clamauerunt filij Iſraël tribulationibus iactati apud Ægyptios, Ingemiſcentes filij Iſraël, propter opera vociferati ſunt, aſcēditque clamor eorum

Exod. 2. d. ad Deum ab operibus, & audiuit gemitum eorum. Sed quomodo audiſti Domine Deus noſter clamorem filiorum Iſraël? Intuere animo, quid dicat Deus, quidque poſt tribu-

Exod. 3. lationem ſequatur. Vidi, inquit, afflictionem populi mei in Ægypto. Non ergo Domine mi inter verbera tuus deſiit eſſe populus, ſiquidem afflictionem populi tui dicis; quem certè non populum tuum vocares, ſi in peccato perſeueraret. Sed quod amplius demirere, animaduerte, quid Dominus ſubiungat, quidque peperit populo ſuo illa dira calamitatum tēpeſtas. Deſcendi, vt liberem eum de manibus Ægy-

Exod. 3. 13 ptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & ſpatioſam, in terram quæ fluit lacte, & melle. Ecce poſt amaritudinem tribulationis ſequitur dulcedo cōſolationis. Quid promittis Domine populo tuo afflicto? Terram fluentem melle, quoniam quamuis omnia videatur abſumere, & deglutire tribulatio, ſi finem eius conſideres, nihil aliud in ore eius inuenies, niſi dulciſſimum fauum mellis, hoc eſt maximam

Iudic. 14. c conſolationem. Eſt enim hoc problema à Sanſone propoſi-

Aenigma Sanſonis. tum conuiuis, De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. Quod ſi quis ſoluerit intra ſeptem dies conuiuij, dabit ei cœleſtis Sanſon ſindonem, & tunicam. Verum nulli hoc reſerat arcanū, præterquam vxori ſuæ. Vxor hæc ſeruus Dei eſt, illi charitatis vinculo, velut ſponſo copulatus huic detegit, quantum emolumenti leo ſæuiſſimus, tribulatio videlicet, quæ, non ſecus ac leo, cunctos terręt: habeat, ſi

Act. 14. d. ab homine vincatur. In morte enim tribulationis, id eſt in fine, in ore illius, quæ videbatur crudeliſſima, & omnia deuorare, inuenitur ſuauiſſima conſolatio. Ad hæc, problema ſoluenti dabit Dominus tunicam, & ſindonem, gloriam videlicet animæ, & corporis Sindon, quod ſubtilior ſit, & veſtis interna, gloriam animæ adumbrat, tunica verò, quia externa, corporis gloriam. Per multas enim tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Præterea tribulatio virga eſt, cui homo innixus tendit ad cœleſtem patriam, quęque oculos hominis aperit, vt ſeipſum homo cognoſcat. Ego vir, ait

Thren. 3. Ieremias, agnoſcens paupertatē meam in virga indignationis eius. Vide etiam, an filij Iacob ita ſenſerint. Cum enim Ioſeph durius ad eos loqueretur, in hæc verba prorum-

punt,

punt, Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, idcirco venit ſuper nos iſta tribulatio. Caue ergo, ne *Gene. 42.* hanc Dei tui virgam, qua te percutit, in terram proiicias, hoc eſt, ne eam contemnas. Si enim contempſeris, vertetur in colubrum crudelem, à cuius conſpectu fugies, & ſi quandò proieciſti, redi ad illam, te ipſum deiice, caudam eius apprehende, id eſt, finem tribulationis contemplare, & inuenies eſſe virgam, qua tendas in cœlum. *Exod. 4.* Sumpſi mihi duas virgas, ait Zacharias, & alteram vocaui decorem, & alteram *Zac. 11. B.* vocaui funiculũ. Quid hæc virga adumbrat? Certè tribulationem, & hæc dum viros iuſtos flagellat, decor eſt exornãs, quem flagellat, aut ſi mauis, dulcedo eſt. Vox enim Hebrea Noam, pro qua Latinus interpres vertit virga, etiam iucunditatem ſignificat, & dulcedinem. Inueniunt enim iuſti in tribulatione dulcedinem, & iucunditatem, conuertuntur quippe ad Deum, & patientiæ decore perpulchri redduntur. Verum aliam virgam vocat funiculum, quoniam eo plus miſeri homines irretiũtur peccatis. Peierant enim, blaſphemant, ſtomachantur, dum à Deo flagellantur. Virga huiuſcemodi fuit, qua percuſſus eſt Iſraël, Funiculum videlicet. Inter verbera enim quid audis à Domino dictum? *Vos nõ populus meus.* *Leuit. 5.*

Animæ iuſtorum in tribulationibus pulchriores eniteſcunt.

Vis & aliud exemplum, vt agnoſcas, quid in viris piis efficiat tribulatio? Audi quid dicat Iob Eliphas, dum ſanctus vir multa calamitatum incommoda pateretur, Si reuerſus fueris ad omnipotentem, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo, dabit pro terra ſilicem, & pro ſilice torrentes aureos. Ecce, vt abigat à ſe Iob pœnam à Deo inflictam, id enim vocat iniquitatem. In quem etiam modum crebro ſumitur iniquitas in Sacris Bibliis, pro pœna, videlicet vt apud Leuiticum, Portabit iniquitatem, id eſt pœnam, &c. Quid conſulit Eliphas? Quod reuertatur Iob ad Dominum. Ac ſi apertius dicat, id maximè quærit Deus, dum affligit, conuerſionem peccatoris, idcirco ſi tu conuertaris, dabit pro terra ſilicem. Quid terra eſt? Vltimum ac infimum elementum, pedibuſque calcatum. Si vis ergo ô Iob, non calcari quaſi vilis, & à Deo tuo non peſſundari, conuertere, & tunc inſtar ſilicis ferro percuſſi, emittes ſcintillas igneas dilectionis in Deum tuum. Non enim aliud ſunt tribulationes, quam ferrum in manu Dei, quo ex corde ſiliceo ignem dilectionis cupit extrahere. Quamprimum enim viri pij à Deo flagellantur, ſcintillas pœnitentiæ

De ipſius terræ paruitate vide Ariſt. li. 2. de cælo ſub finem & Metheor. li. 1 ca. 14 ſub medium.

 pati

patientiæ orationis, &c. emittunt. Atque hoc eſt pro terra ſilicem dare. Pro ſilice vero hoc, dabit torrentes aureos illos videlicet, qui in cœleſti patria ſunt. Quis enim dubitat, tribulationibus, ſi æquo animo ferantur, regnum impetrari cœlorum, Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Apoſtolorum Simonis, & Iudæ, in hæc verba, Hæc mando vobis. Pronomen hæc, vt egregie obſeruat Caietanus, innumera genera malorum demonſtrat tolleranda ab Apoſtolis. Eſt enim peculiare Dei legatum in ſuo teſtamento relictum viris probis tribulatio. Video, ob hanc explanationem reprehenſum Caietanum à Cornelio Ianſenio, viro alioqui omni literarum genere conſpicuo & certe immerito. Acutiſſime enim Caietanus expoſuit, vt nos aliquando, & dicemus, & probabimus. quadrat & in feſtum omnium Sanctorum in hæc verba, Beati eritis, cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint. Vides enim non eſſe malas perſecutiones.

Quia vos non populus meus, & ego non ero veſter Deus. Ordinem conſidera. Non ait, Quia ego non veſter, & vos non populus meus, ſed cõtra, *Quia vos nõ populus meus, & ego non ero veſter &c.* Oſtendit enim Deus hoc ordine, ex parte eius non eſſe ſolutum vinculum amicitiæ, imò eſſe fixum, ſtabile, & permanens. Vnde ſi nos non reliquerimus amicitiam eius, nunquam ipſe noſtram relinquet. Nos ſumus infidi, & qui primo fœdus frangimus Deo. Nam, vt inquit Damaſcenus, quod Deus ſemel aſſumit, nunquam dimittit, etiam in amicitia. Hinc optimè Theologi peccatum, per quod deſinimus eſſe amici Dei, dicunt eſſe conuerſionem ad commutabile bonum, & auerſionem à Deo, nos enim ſumus qui fidem amicitiæ frangimus. Agnouit quippe diuina bonitas, nõ eſſe dignam nomine amicitiæ, quæ non ſemper durat. Quod etiam & Ariſtoteles docuit, Amator, inquit, non eſt qui non ſemper amat. Quamobrem & merito reprehendit ſententiam philoſophi Biantis dicentis, Ama, tanquam oſurus. Amare enim magis debemus, tanquam non oſuri. Vinculum quippe dilectionis adeo debet eſſe fixum, vt neque etiam mortis iugulo diſrumpatur. Explicans Scriptura, ingẽtẽ eſſe amicitiam inter Ionatham, & Dauid, hac vtitur loquendi forma. Anima Ionathæ conglutinata eſt animæ Dauid. Sed
1. Re 18. a quo quæſo glutino? Vtique fortiſſime, & nunquam ſeiungẽdo, & diſſ- luendo. Aiebat Thales, Amicitia eſt animorum coniunctio, quos non dirimit locus. Ego vero adderem

neque

neque tempus, imò neque ipſa mors dirimit, quia fortis eſt, vt mors dilectio. Sapiens etiam ait, Omni tempore diligit, qui amicus eſt. Sic etiam & Chriſtus dilexit. Cum enim dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. Summa igitur ſit. Repende Deo tuo amicitiæ vicem, vt ſicut per illum non ſtat, quo minus non ſemper diligat, ita & tu da operam, vt ſemper Deum tuum diligas, quinimo ſi amicum habes non rumpas aut ſoluas amicitiæ vinculum, ſed ſemper dilige. Obſerua etiam, quid dicat Deus, *Non ero* videlicet *veſter.* Certè, qui amicus eſt, non eſt ſuus ſed amici. Amicorum quippe omnia ſunt cōmunia. Etiam vita veſtra eſt, Neque etiam inquit, Non erunt mea veſtra; ſed *ego non ero veſter.* Nam amicitia propter ſeipſam expetenda eſt, vt inquit Ariſtoteles, Quemadmodum arbor non eſt eius fructus & aqua non eſt ipſa frigiditas; Ita amicitia nō eſt ipſa officia ſiue bona opera: oriuntur tamen ab ipſa amicitia. Exhibitio operis eſt probatio dilectionis, ait Diuus Gregorius. Et quemadmodum qui habet arborem, habet fructum eius, non contra qui habet fructum, habet etiam arborem, Sic nonnulli exhibent amicitiæ opera non tamen ſunt amici, qui vero habent arborem amicitiæ plantatam in corde: etiam fructus edunt officiorum erga homines quos diligunt. Erat bonus amicus Apoſtolus. Non quærimus, inquit veſtra, ſed vos.

Phociō dicebat cōparandos eſſe amicos qui ad mortē vſq; conſtantes ſint. Solaus.
Canti.8.
Pro.17.c.
1.Ethic.8.
Simile.
Simile.
2.Corint.12.c.

Quia vos non populus meus, & ego non ero veſter. Tandiu durauit amicitia Dei cum hoc populo, quamdiu virtutem non deſeruit ſed poſtea cum multis ſe contaminaret peccatis, vides, Deum, nolle, eius eſſe amicum. Quid hic, te docet Deus tuus? Certè; cum iniquis non eſſe amicitiam contrahendam & ſi contracta eſt, quamprimum agnouerimus, amicum factum iniquum, monendus eſt vt ab iniquitate diſcedat, quod ſi diſcedere noluerit, ſoluenda eius amicitia eſt. Ita docet Ariſtoteles, & procul dubio peregregiè. Nam cum amicitia tantum ſit inter ſimiles, vt dixit Empedocles. Vnde illud, Similitudo eſt cauſa dilectionis. Et Sapiens ait omnis homo ſimili ſui ſociabitur cum eſt diſſimilitudo morum, & alter eſt pius, alter vero impius, quomodo inter eos ſanciri poterit amicitia? Quæ ſocietas lucis ad tenebras, aut quæ conuentio Chriſti ad Belial? ait Apoſtolus. Superiori obſeruatione diximus, amicitiam eſſe glutinum quoddam, & ita Diuus Hieronymus appellat in Epiſtola ad Heliodorum. Audi autem, quid de glutino tradat Plinius. Glutino, inquit, non fere cohærent niſi

Remediū eſt quē cōuerti velle non videris, vitare ſi poſſis.
9. Ethic. c 3.
Eccle.13.
2.Cor 6.c.
li.17.c.43.

ſimilia natura, vt ſi quis lapidem lignumq́ue coniungat illa
Ea eſt iucundiſſima amicitia quam ſimilitudo morũ coniunxit. cohærere non poſſunt. Cum igitur diſſimiles ſint bonus & malus quomodo cõiungi poterunt charitatis glutino? Hinc reprehendit Deus viros iuſtos, quod amicitiam contrahant cum iniquis,& contractam non diſſoluãt. Obſerua, quid vates Iehu dixit Ioſaphat regi Iuda, viro alioqui multis virtutibus conſpicuo, Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & idcirco irâm Domini
Cicero. 1. o. merebaris. Perpendendum eſt, quod dicitur nempe, iram Domini merebaris ob hanc amicitiam. Nam cum iram Domini homo non mereatur niſi ob crimen mortale, videtur Iehu implicare, crimine lethali irretiri, qui amicitiam ineunt cum iniquis. Si cauſam quæras, ob quam crimen mortale ſit amicitia iungi cum peccatoribus in manibus duæ ſunt, altera eſt, quia peccatores effrænatiores redduntur, &
l. qui occidi. §. fina ad legem. Aquil. l. qui domũ. l. videamus § fin. ff. loc. l. ante pr. § fin. ff. vi. bon. rap. c. ſi. de iniuriis faciliores ad patranda crimina amicitia, igitur cauſam peccato dediſti ac conſequenter, damnũ feciſti. Qui enim cauſa damni eſt, damnum feciſſe videtur. Altera eſt, quia qui amat periculum, peribit in eo. Cum ergo in periculo ſis maximo imbibendi mores corruptos, ſi familiaris ſis iniquis, quid miraris, ſi ob hanc vnam cauſam Dominus ſit iratus contra te, & hanc amicitiam contrahere, peccatum idque mortale dicamus? Hinc Apoſtolus ſcribit Corinthiis, Scripſi vobis, ne commiſceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exiiſſe. Ac deinde paulo poſt, Si fornicator eſt, aut auarus, aut maledicus, cum
1. Cor. 5. huiuſmodi neque cibum ſumere. Sic non ſumebat Regius Pſaltes. Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non
Pſal. 100. edebam. Inſatiabili corde vocat auarum. Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecũ. Fideles appellat viros probos, & iuſtos, cum quibus inierat amicitiam Dauid, nõ autem cum iniquis. Quadrat obſeruatio in Euangelium Sexageſimæ, in hæc verba, Quod autem cecidit ſecus viam, conculcatum eſt. Cur conculcatum eſt? Quia iuxta viam erat, quæ à prætereuntibus calcatur. Igitur ſi non eſſet coniunctum viæ, nõ conculcaretur. Si tu ergo non vis conculcari, recede à via, hoc eſt ab hominibus, à vitiis, & peccatis peſſundatis.

Quia vos non populus meus, & ego non ero veſter. Id eſt, quemadmodũ nõ creditis in me, neq; opem à me expectabitis, ſic neque illam vobis feram. Vides, quo pacto vult Deus rogari, & quod illi dicamus, Domine fer opem? Hinc apud Ioannem

nem ait Aſſertor noſter, Si quid petieritis patrem. Vult enim quod petamus. Ac rurſum apud Lucam, Saltem propter improbitatem dabit vobis.

¶ *Et erit numerus filiorum Iſrael, quaſi arena maris, qui ſine menſura eſt, & non numerabitur.*

Iuxta Hebræorum diuiſionē ab his verbis exorditur caput ſecundum huius vatis. Et ratio eſt, quia iam alius videtur inſeri ſermo, aliaque ſententia à præcedenti. Vnde in Gloſſa ordinaria citata verba capitis ſunt ſecūdi in quo pręcipuè de vocatione gentium agitur. Ita ſentit Lyranus. Tamen iuxta Diui Hieronymi ſentētiam, quem omnes expoſitores ſequuntur, non incipit ſecundum vſque ad hæc verba ſubſequentia, Dicite fratribus veſtris populus meus, &c. Quam partitionem ſequitur vulgata editio, & nos etiam in eundem modum diuidemus. Sed explanando textui manū admoliamur. Vnus Theodoretus ſingularis eſt in expoſitione. Exiſtimat enim Deum velut obiectioni reſpondere. Poterat enim quis arbitrari, à Deo populum Iſraël repudiari, quod ſint ad numerandum faciles, & admodum pauci, ob hanc inquit, cauſam commode apponit quod, ſit numerus filiorum Iſraël, ſicut arena maris, quæ non menſurabitur, neque numerabitur. At vero non multitudine Deus gaudet, ſed vbi duo, aut tres congregati ſunt in nomine eius, ibi in medio eorum eſt. Sic nos omnibus mortalibus antetulit, ſic Abraham, ſic Moſem. Hæc Theodoretus. Cæterum hæc explanatio nimium videtur extorta, & violenta. Nam hic iam de vocatione gentium attexitur ſermo, quę gentes verè Iſraëlitarum nomen obtinuerunt. Non enim, teſte Apoſtolo qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quę in manifeſto in carne eſt circuncíſio, ſed qui abſcondito Iudæus eſt, & circuncíſio cordis in ſpiritu, non litera. Cum ergo hāc ſpiritus circunciſionem gentes diuina miſeratione fuerint aſſecutæ, certum eſt, imo fidei orthodoxæ cōſentaneum, hūc locum de vocatione gentium eſſe intelligendum, & ita cæteri expoſitores explanāt, ſequūturque Diuum Hieronymum, qui perquam docte hunc locum diſpungit, & confirmat Apoſtoli teſtimonio, qui eundem locum de gentibus interpretatur, in ea, quæ extat Romanos Epiſtola. Et quoniam Diui Hieronymi verba obſeruatione digna ſunt referre non grauabor, Ambigenti, inquit, & in varias ſententias fluctuanti illud occurrit Pauli Apoſtoli ad Romanos ſcribentis, Quod

Rom. 2.

Rom. 9.

ſi volens Deus oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam, quos & vocauit nos, non ſolum ex Iudæis ſed etiam ex gentibus, ſicut in Hoſſea dicitur, Vocauit non plebem meam, plebem meam, & non miſericordiam conſecutam. Et erit in loco vbi dictum eſt eis: Non blebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui. Iſaias autem clamat Iſraël, Si fuerit numerus filiorum Iſraël tanquam arena maris, reliquiæ ſaluæ fient. Hæc Diuus Hieronymus. Ac deinde paucis interiectis lineis ſubdit. Igitur beatus Apoſtolus Hoſſeæ prophetæ aſſumens teſtimonium, & exponens illud ſuper vocatione gentium, & eorum fide, qui ex Iudæis credere voluerunt, omnem nobis difficultatem interpretationis abſcidit, aſſerens, Chriſti temporibus eſſe cōpletum, vt ſcilicet in Iſraël eligantur, duodecim tribus hoc eſt, omnis populus Iudæorum, & in Iuda hi, qui ex gentibus Ieſum dominum confitentur. Si quis autem alienus à fide Chriſti & non recipiens authoritatem noui teſtamenti, ſed de numero circuncſionis reſponderit, filios Iſraël duas tribus ſonare, & decem, de quibus crebro diximus, & in hoc dantes manus, nihil fidei noſtræ nocere monſtrabimus. Sed poſtquam fuerit numerus filiorum Iſraël quaſi arena maris in toto orbe diſperſus, & omnem ſupputationem vicerit populi multitudo, tunc habebit licentiam Iſraël qui hodie quoque captiuus eſt, & qui prius dicebatur abſque miſericordia & non populus meus, cum duabus tribubus, id eſt Iuda, & Beniamin, quarum magna pars in Chriſtum credidit, inire concordiam, vt corporibus ſeparatos iungat fides, & vnum ſibi caput ponant. Ex his ergo verbis deprehendes ſanctum doctorem bifariam explanaſſe hunc locum, primo idque eſt quod nemini refragari liceat, quoniam Paulus ſic eſt locum interpretatus de vocatione gentium. Secundo, & in quam intelligentiam videtur Diuus Hieronymus quaſi nolens, & inuitus trahi, de decem tribus Iſraël quæ tandem aliquando crediture ſunt in Chriſtum. Nos, reiecta hac ſecunda expoſitione, priorum cum omnibus expoſitoribus amplectamur. Sed diſpungendæ literæ demus operam. *Et erit numerus filiorum Iſrael.* Figurata locutio eſt quæ locutionis figura à Græcis vocatur Antiphora, Latinis vero occupatio dicitur. Ea
De. 18. d. autem eſt, cum aduerſarij redargutionem, aut interrogationem

tionem cita reſponſione præuenimus, vt apud Deuteronomium, Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum ſcire verbum, quod Dominus non eſt locutus: Hoc habebis ſignum, &c. Sic & impræſentiarum Dominus obiectioni reſpondet, qua ſi quis quærat: Si populus hic Iſraël, non populus tuus, quomodo promiſſum adimplebis, quod pollicitus es Abrahamo, Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi *Gene.* 15.
potes, ſic erit ſemen tuum? Reſpondit Dominum, *Erit numerus filiorum Iſrael*, id eſt credentium in Chriſtum. Omnes enim fideles vocat filios Iſraël iuxta illud Apoſtoli. Nō omnes, qui ſunt ex Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ, neq; qui ſemen ſunt Abrahæ, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemẽ, id eſt, non qui filij carnis ij filij Dei, ſed qui filij ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine Ac ſi apertius dicat, Quod dixi, Vos non populus meus, intelligendum eſt de filiis Iſraël, qui permanſuri ſunt in incredulitate, hi puniendi ſunt, hi perituri ſolũ, nam numerus filiorum Eccleſiæ erit maximus, *Quaſi arena maris quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur.* Obſeruandum eſt ex ſanctis Patribus, cum in ſacris Bibliis ex alio loco adducitur teſtimonium, non integram fieri ſemper alluſionem, aut integre citari teſtimonium, ſed vna parte tantum appoſita, quæ deſunt, apponenda ſunt, ſicque explicanda, vt quid cuique parti accommodari, aut natura, aut conſuetudine ſoleat, imprimis intelligatur, idque quod deeſt ex accommodationis ratione reponatur, vt præſenti loco, *Quaſi arena maris, quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur.* Hic menſuram, & numerum legimus, & conſuetudo procul dubio fert, vt menſura ad arenam, numerus vero ad ſtellas referatur. Sic hæc diſtributa apud Geneſim inuenimus, Suſpice cœlum, & nume- *Gene.* 15.
ra ſtellas. Et apud Ieremiam, Quemadmodum non nume- *Iere.* 33.
ratur militia cœleſtis, & non menſuratur arena maris, ſic multiplicabo ſemen Dauid ſerui mei. Ad eundem modum eſt hic locus explanãdus, *numerus* videlicet *filiorum Iſrael erit* copioſiſſimus, *vt arena maris, & non numerabitur*, ſicut ſtellæ numerari nõ poſſunt. Demũ quia diuus Paulus videtur aliis *Rom* 9.
verbis hunc vatis Hoſſeæ locũ citare, & illũ Geneſeos, Su- *Gene.* 15.
ſpice cœlum, & numera ſtellas. ſi potes, nõ propterea tu infe-
ras, Igitur locus Apoſtoli, & Geneſeos alius eſt, & diuerſus *Lib.* 1.
ab hoc, quẽ nunc interpretamur, nõ enim tenet conſecutio. *Geneſim.*
Nã, vt egregie docet Aug. cũ res aliqua narratur in Scriptu- *qu.* 64
ris, & alibi eadẽ ſententia repetitur, non eſt opus, eadẽ omnia inculcẽtur modo, ſed eadẽ ſentẽtia tenetur, vt ſeruus Abrahã

[Margin: *In Bibliis teſtimonia aliunde petita aliquid ſemper ſubticent.*]

narrat

narrat ea, quæ dicta ſunt à Domino, non eodem modo. Et Addit ſanctus Doctor, Quod addendum putaui propter ſtultos, & indoctos homines, qui Euangeliſtas hinc calumniantur, quod in aliquibus verbis non omnino conueniunt, quã rebus & ſententijs omnino non diſcrepent. Ac rurſum idem Diuus Auguſtinus lib. 1. Locutio. in Geneſim, verſus finem ait, Cum ea quæ dicta ſunt, dicta eſſe narrãtur, non omnino eodem modo repetuntur, cum tamen in diuerſitate verborum nihil ſententiæ depereat veritatis. Sic fratres Ioſeph dixerunt dictum eſſe ſibi, Terram mercamini, & non inuenitur ab illo dictum ſine mendatio autem dixerunt, quod ex verbis quæ dixerat, in eius voluntate cognouerũt. Et Diuus Hieronymus Ezechiel. 33. ait, hoc in omnibus ſcripturis obſeruare debemus, vbi videtur eſſe aliqua ſimilitudo ſententiæ, non in omnibus eadem dici, ſed vel ſubtrahi, vel addi pleraque. Atque Origenes homil. 9. in Geneſim inquit, Abraham à Domino benedicitur, & iterum ca. 22. Abraham eandem accepit benedictionem nouo quodam modo, nouum enim eſt, quod dicit, quod tamen addit non eſt nouum. Si plura deſideras, lege eundem Originem tractat. 4. in Mathæum. Igitur quamuis noſtri vatis Hoſſeæ verba, & Geneſis, & Diui Pauli diuerſa ſint, ſententia tamen in tribus his eadem eſt. *Quæ ſine menſura, eſt, & non numerabitur.* Varia eſt horũ verborum tranſlatio. Septuaginta legunt, Sicut arena maris, quæ non menſurabitur, nec numerari poteſt. Diuus Hierony. *Quæ ſine menſura eſt & nõ numerabitur.* Alij autem ſic, Quæ nec metiri, nec numerari poteſt parum tamen refert, hoc vel illo modo legas, ſenſus enim omnium eodem tendit. Verbum enim noſtrę vulgatæ cum qua conſentit Diuus Hieronymus, *non numerabitur*, ſic eſt explicandum, id eſt nõ poterit numerari. Non quod ille populus omnino numerari non poſſit, ſed ad exaggerandam populi multitudinem Hiperbolica vtitur locutione, aut ſi mauis impoſſibile vocat, quod difficile numerari poteſt. Teſte enim Ariſtotele, multifariam dicitur impoſſibile, illudque homines impoſſibile dicunt, quod factu difficile eſt. Denique vt vltimam manum rei imponamus, omnem redargutionem remouet vates noſter docens, etiam ſi filij Iſrael ſecundum carnem ob violatam fidem, & religionem repudientur, tamen ingentem populũ futurum eſſe, qui Iſraelis fidem, religionem nomẽque tueatur, ita vt nulla ex parte promiſſio Dei otioſa ſit. Verbum enim quod egreditur de ore meo, ait Deus, non reuertetur ad me

Auguſt. l. 1. locut. in Geneſim.

Hiero. in Ezech. 33.

Orig. homil. 9. in Geneſim.

Metaph. tex. 17 & 1. ii. 47. de cœlo, tex. 111.

Iſa. 55.

ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud.

Ad componendos mores.

ADmonuimus ſupra, dum hæc verba expendebamus, Verbum Domini quod factum eſt, dandam nobis ſemper eſſe operam, vt quæ verbis promiſimus, opere compleamus, dedecet enim promittere, & poſtea non cõplere. Vnde Ariſtoteles, ait vituperandos eſſe, qui promiſſa non complẽt. Et diuus Thomas ait, hominẽ homini obligari ſecundum honeſtatem ex qualibet promiſſione & hanc obligationem eſſe iuris naturalis, licet non ſit iuris ciuilis, ad quam plura requiruntur, quam ad eam quæ ex honeſtate, & iure naturæ proficiſcitur. Deus igitur, quia promiſerat Abrahamo, Faciam ſemen tuum ſicut puluerem terræ, ſi quis poteſt hominum, numerare puluerem terræ, ſemen quoque tuum numerare poterit. Ac rurſum, Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes, Sic erit ſemen tuum. Et in alio loco Multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. Vides quo pacto promiſſa ſe completurũ rurſus dicat, & memorẽ ſe eſſe oſtendat pollicitationis factæ? Hinc in hæc verba prorũpit, *Erit numerus filiorũ Iſrael quaſi arena maris.* Quod ſi Deus tuus promiſſis ſtat, & quę promiſit reddit, cur homo, quæ Deo ſuo eſt pollicitus, non ſtudebit adimplere? Decet ne hominem eſſe infidelem erga Deum ſuum, cum deus fideliſſimum ſe exhibeat homini? Non ſic Regius Pſaltes fidem frangit Deo. Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ, inquit. Cur ô rex non es contentus dicere, Iuraui cuſtodire, ſed addidiſti etiam, ſtatui cuſtodire? Vt quiſque agnoſcat, quantum ſtudeo adimplere, quę Deo iuraui. Quẽadmodum Deus promiſſiones ſuas vocat veritatem, quia ſemper eas veritas comitatur, & non mendacium. In generatione, & generationem, ait Dauid, annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Veritatem vocat, fidelitatem in præſtandis promiſſis, in quem modum crebro in eodem Pſalmo veritatem vocat promiſſionem, quòd fidelis Deus ſit in promiſſis. Confitebuntur cœli veritatem tuam, hoc eſt, fidelitatem tuam. Ita & hominem ſuas promiſſiones vocare debent veritatem, nihilque promittere debent, quod nõ veritati coniunctũ ſit. Vnde quæ mala ſunt non

Ariſtotel.

2.2.q. 88. art. 3.

Iure naturali homo homini obligatur.

Gen. 12.d.

Gen. 15.a.

Gen. 22.d.

Pſal. 118.

Simile.

Pſal. 88.a.

non ſunt quiquã promittenda. Nam egregie Iſidorus inquit, In malè promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretũ. Ne ergo mendacij arguamur, anteaquam promittamus, æqua lanſe penſemus, bonum, malùm ve ſit, quod polliceri decernimus, & ſi bonum eſt, nos iure naturæ aſtringi meminerimus ad cõplendum, ſi promittamus, ſi autẽ malum, negemus: quia veritas promiſſionẽ nõ ſequetur, nullus enim abſque crimine mala promiſſa cõplere poteſt. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ quintæ poſt primam Dominicã Quadrageſimæ in hæc verba Aſſertoris noſtri, Nõ ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Per ſubiectionẽ interrogabis, Cur Domine magis miſſus es ad oues domus Iſrael, quam ad alias? Nónne & cæteræ etiam perierũt? In Adã omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, ait Apoſt. Ita eſt, verũ quia ouibus Iſrael facta eſt promiſſio, & doceat facto cõplendam eſſe promiſſionem, prius miſſum ſe ait ad oues Iſrael. Quadrat & in Euangelium de Transfiguratione in hæc verba, Et poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrũ, & Iacobum, &c. Cur poſt dies ſex hos diſcipulos aſſumit, & transfigurari vult ante eos. Quia prius promiſerat, Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem. Vides ergo, quantum Chriſtus ſtudeat ſoluere, quod promiſit.

Melius peierãdum eſt, quam pro euitando periurio in aliud grauius crimen diuertere c. ſi aliquid 22. q. 4.

Rom. 3. c.

Secundò obſerua, mi Lector, cum quibus rebus cõponat filios Iſrael, nempe cum *ſtellis cæli, & arena maris*. Bone Deus, quantũ inter hæc duo eſt diſcriminis, ſtellæ in cœlo ſunt, arena in terra, quę pedibus calcatur. Non igitur immerito per arenam peccatores intelliges, quia quemadmodum arena in littore, cœno fœtido eſt conſpurcata, & fluctibus quatitur maris, Sic homines peccatores, & contaminati ſunt fœcibus & luto vitiorum, & innumeratis ſubijciuntur fluctibus tentationum. Per ſtellas verò viros ſanctitate fulgentes intellige, quorum conuerſatio in cœlis eſt, de quibus & apud Danielem dicitur. Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellę in perpetuas ęternitates. Sed quod nos in maiorẽ rapit admirationem, eſt, ab vno eodemq; ſtipite, Abrahamo videlicet, poſteros genus trahere, eóſque ita moribus prædici diſſimiles, vt alij ſtellæ ob virtutum ſplendorẽ ſint, alij vero ob vitiorum obcœnitatem arena. Nónne decebat, omnes ſtellas eſſe, & ſicut radix ſancta eſt, & ramos etiam arboris ſanctos eſſe? Decebat vtique. Verum ex hoc loco diſces, in eadem proſapia variã eſſe ſortem, & conditionem hominũ, quoſdam

Peccatores arenæ mari boni vero ſtellis ſimiles.

Dan. 12.

Ro 11. b.

quoſdā inuenies honorandos, fulgentes, dignos cœlo, quoſdam vero deſpiciendos, obſcuros, illiberales, &c. Quēadmodum roſarium vnum, & idem cum ſit, & roſas profert, & ſpinas, & terra, quamuis feraciſſima ſit, vna cum tritico tribulos producit, Sic ab eodem generationis, & familiæ trunco & iuſti, & impij oriuntur homines, alij arena ſunt, nulli vſui apta præterquam conculcationi, alij ſtellæ alios illuminantes, ac mire influentes. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Natiuitate deiparæ Virginis. Ibi enim in genealogia Saluatoris, & pij, & impij attexuntur homines, qui ab eodem ſtipite genus trahunt, Abrahamo videlicet, & Dauid. Pij fuere Iſaac, Iacob, Ioſias, &c. impij Salomon, Berſabe, Thamar. *Simile.*

Tertio, diſce ex hoc loco, non omnes Iſraelitas ſalutem eſſe cōſecuturos. Iſraelitas voco autē fideles Eccleſiæ iuxta intelligentiam à ſanctis patribus traditam alij enim velut arena à vitiis, & dæmonibus conculcabuntur, alij in cœleſti regione tanquam ſtellæ ſedem habebunt. Hinc Aſſertor noſter inquit: Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Ac rurſum Eccleſiæ regnum confert cū ſagena miſſa in mare, bonos, & malos piſces concludente, ſed boni in vaſis. Sed quorſum ſeruātur? Vt in aquis, quæ ſuper cœlos ſunt: vt ſtellæ fugiant, malos vero foras mittunt, extra videlicet mare ſuarum voluptatum, finem enim habitura ſunt vitia, & peccata. Præterit figura huius mundi, clamat Apoſtolus, ac proiiciendi ſunt in littore maris velut arena, vt deſpiciantur, conculcentur, & fœtidiſſimam exhalent graueolentiam pœne gehennalis. Piſces námque ab aquis educti quam citiſſime corrumpuntur, & fœtent. *He. 10. g.* *Ge. 22. d.*

Quarto, hinc diſces, nequaquam eſſe admittendam cōfidentiam, ſi quid boni propter Deum fecerimus, proculdubio enim ipſe rependet. Nolite amittere, inquit Apoſtolus: confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Si cauſam iniquitas, ob quam ſic multiplicentur filij Iſrael, vt vix numerari poſſint, inuenies, eam maximè eſſe, quod patriarcha Abrahamus filium ſuum vnigenitum, præcipiente Deo, interficere non recuſauit, & in ſacrificium offerre. Ait enim illi Deus, Quia feciſti rē hāc, & nō peperciſti filio tuo vnigenito propter me, benedicā tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore

tore maris. Ecce vnum tantum obtulit, filium, neque ille interijt, & numeroſiſſimam Deus pollicetur Abrahamo poſteritatem. Sic tu cum quidpiam facis propter Deum tuum, certus eſto, quod cumulatiſſimam recipies mercedẽ. Nummum erogaſti pauperi? Non nummũ perdidiſti, nec perijt, ſicut neque periit Iſaac, ſed Domino fœneratus es. Fœneratur, inquit Sapiens, Domino qui miſeretur pauperis, & viciſſitudinem ſuam reddet ei. Incubuiſti alicui virtutum actioni, Ieiunaſti? Iniuriam irroganti propter Deum perpeciſti? Bone Deus, de manu tua quot, quantaque pro vno officio tibi impenſo reddis, inſeruienti tibi? Reliquit Petrus retia viliſſima, & euehitur ad extremum honoris culmen, qui ſolum piſcandis piſcibus erat intentus, altiorum conſecutus gradum ex deſpectiſſima piſcatione tranſit ad honorificentiſſimam piſcationem hominum, videlicet. Ad Petrum enim, & Andream quid ait: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. Summa igitur eſt, Deus cum ingenti fenore rependit, quidquid in eius obſequium feceris, & retuleris.

Prou. 19. c. Qui bene facit maiora accipit quã largiatur, quoniam Deo mutuũ dat non hominibus. Matth. 4. Pro feſto S. Andreæ

¶ *Et erit in loco, vbi dicetur eis, Non populus meus vos dicetur eis, Filij Dei viuentis.*

¶ Anteaquam germanum huius loci ſenſum inueſtigemus, operæpretium eſt, obſeruemus, variam eſſe tranſlationem. Nam Septuaginta pro his verbis, *Et erit in loco vbi dicetur eis*, in hunc modum habent, Erit in loco, vbi dictum eſt eis. In quem modum legit Theodoretus, fortaſſis Septuaginta ſecutus. Cum ergo editio noſtra vulgata, & diuus Hieronymus de futuro tempore loquantur, *dicetur eis*, & Septuaginta cum Theodoreto per tempus præteritum, videlicet *dictum eſt eis*, non ab re quis quæret, cur temporis hæc mutatio facta fuerit, quinimo forſan videns variam verſionem, ſuſpicabitur, latum eſſe diſcrimen inter hæc, duo, *dicetur eis*, & dictum eſt eis, cum tanta ſit temporis variatio. Ne quis tamen in hunc lapidem impingat, alioſque ſimiles, qui paſſim in Scriptura offenduntur, altius repetenda res eſt. Obſeruandum igitur eſt in ſacra Scriptura, crebro idem per variam temporis vocem ſignificari. Nam tunc tempus pro tẽpore ponitur, vt præteritum pro futuro. Ita docent Eccleſiæ proceres quorum nonnulla teſtimonia citabo. Diuus Auguſtinus Epiſtola 57. ait, Multa dicũtur in Scripturis, tanquam facta ſint, cum in ſpe adhuc eſſe intelligantur. Vnde Dominus

Plura in Scripturis pro factis leguntur quæ adhuc ſub ſpe effectus latent.

nus diſcipulis ait, omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, id eſt faciam. Quod vſque adeo ſecundum ſpem futurorum dictum eſt vt eis poſt modum dicat, multa habeo vobis dicere ſed non poteſtis portare modo. Quæ quidem regula non ſolum in verbis ſed etiã in nominibus obſeruanda eſt, frequenter enim quæ ſunt in ſpe, in re iam eſſe dicuntur. Sic ſanctos vocat Apoſtolus homines qui ad ſanctitatẽ vocãtur licet ſacris noſtris myſteriis nõ ſint initiati. Et fratres vocat Corinthios, cum grauiſſimis arguantur peccatis. Chriſtus etiam Aſſertor noſter tribuit appellationem filiorum iis, qui tanto nomine non ſunt digni, vt apud Ioannem, Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret, in vnum. Et rurſum, Confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Quærit tamen Diuus Auguſtinus Pſal. 103. concione. 3. & merito, an ſicut præteritum ponitur pro futuro, ita etiam futurum pro præterito poſſit poni. Et reſpondit ſanctus doctor, præteritum pro futuro inueniri in Scripturis, ita præuidẽte ſancto Spiritu, quæ ventura ſunt, quaſi iam facta ſint, ſolemus legere. In figura tamẽ futuri dicere præterita, non facile occurrit legenti, non audeo dicere, non eſt, ſed certè ſtudioſis ſacrarum literarum indixerim, quid quærant, ſi inuenerint, gratulabimur adoleſcentium ſtudiis otioſorum occupati ſenes, vt ex eorum miniſterio & nos aliquid diſcamus. Et in libro de Agone Chriſtiano. c. 27. multa adducit Scripturæ teſtimonia, in quibus præteritum ponitur pro futuro, Qui credit in me, non iudicatur, ideſt, non condemnabitur, qui autem non credit, iam iudicatus eſt, id eſt, condemnabitur. Et Apoſtolus, Fecit nos ſedere in cœleſtibus, ideſt, faciet. Attamen quod in dubium vertit Auguſtinus, non eſt dubium, ſed certiſſimum, in figura videlicet futuri, quod præſentia intelligi ſoleant. Vt apud Exodum, Abyſſi operient eos, pro operuerunt. Et Iudic. 2. Aſcendere faciam vos de terra Ægypti pro feci. Et 2. Reg. 2. Non perſequatur vltra, pro perſecuti ſunt. Et in Pſal. 105. Aperietur terra, pro aperta eſt. Rurſum, Flamma comburet impios, pro combuſſit. Et facient vitulũ, pro fecerunt. Et Pſal. 77. Rumpet petras, pro rupit. In his locis, ac multis alijs pro tempore præterito poſitum eſt in Hebraico textu futurum, quod agnoſcens Latinus interpres ſcientiſſimè vertit in preteritum, quod apud Hebræos in futuro eſt. Solent aliqui, hanc regulam aſſignare ad cognoſcẽdum, quando futurum ponitur pro præterito. Quoties

Ioan. 11.

Præteritũ pro futuro ſæpius occurrunt in biblijs.

Exod. 15.
2. Reg. 2.
Pſal. 105.
Pſal. 75.

aduerbium temporis *tunc* præcedit tempus futurum, exiſtimát futurum accipi pro præterito. Vt apud Exodum, Tunc canet Moſes id eſt, cecinit. Et apud Numeros, Tūc canet Iſraeł pro cecinit. Et apud Deuter. Tunc diuidet Moſes, pro diuidit. Verum hæc regula frequenter fallit. Nam apud Iſaiā dicitur, Tunc aperientur oculi cæcorū, tūc ſaliet ſicut ceruus claudus, & tamen certum eſt, nequaquā futurum accipi pro præterito ſed in propria accipiēdum eſt ſignificatione. Multa exempla id genus inuenies in ſacris Biblijs paſſim, ab his propterea ſuperſedeamus. Deniq; mixtim ferè tempora omnia pro alijs temporibus ſubſtituūtur. Vnde Euthymius Pſa. 103. inquit, Sæpenumero in Scriptura tempus ponitur pro tēpore. Vt, Extendens cœlum ſicut pellem pro extendit. Et ad Hebræos. 2. Non Angelis ſubiecit orbem terrę futurum, de quo loquimur. id eſt, loquuti ſumus, aut loquetur interius. Si de hac re plura deſideras conſule Pagninum lib. 3. Inſtitutionum Hebraicarum, c. 12. Obſeruandum etiam eſt, cum apud Latinos triplex ſit præteritum, nempe imperfectū & pluſquā perfectū, apud Hebræos ſolū inueniri præteritum perfectum, quod tamē iuxta rei exigentiam per vnumquodque trium præteritorum Latinorū explicandum eſt. Vt apud Eſdram. Ipſe viſitauerat me, vt ædificarem ſibi domum. Ecce verbum, viſitauit expoſitum eſt per pluſquam perfectum. Et ad Epheſios 1. Benedictus Dominus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, ſicut elegit nos, id eſt, elegerat. Et apud Exodum c. 4. Dixit Dominus ad Moſem in Madian. Vade, & reuertere in Ægyptum, pro dixerat. Et Geneſ. 2. Produxitq; Dominus omne lignum de humo, id eſt, produxerat. Actuum. c. 21. Viſitauit Dominus Saram, pro viſitabat. Pro præterito pluſquam perfecto frequentiſſime ponitur, Vt Ruth. 1. Quia viſitauit Dominus populum ſuum, pro viſitauerat. Igitur in pręſenti loco cum Septuaginta vertunt pro *dicetur*, dictum eſt eleganter tempus mutarunt, nam hic futurum poſitum eſt pro pręterito, quod oculatiſſime perſpiciens Vatablus optime per pręteritum imperfectum reſoluit in hunc modum diſpungens, *dicetur*, id eſt, dicebatur. Confirmat hāc explanationem Diuus Paulus in hunc modum legens, Epiſtola ad Roman. c. 9. pro his verbis, *Et erit in loco, vbi dicetur eis, Non populus meus vos*, Et erit in loco, vbi dictū eſt eis, Nō plebs mea vos. Vides quo pacto pro, *dicetur*, poſuit dictum eſt: Quidam tamen ex recentioribus ſentiunt, huiuſmodi

Exod. 15. Num. 21. Deute. 4. Pſal. 35 b Pagninus lib. 3. Inſtitutionum Hebraicarum cap. 12. Epheſ. 1. Exod: 4. Gene. 2. Ruth. 1.

locutio-

locutionem, *Et dicetur*, non eſſe ad temporis rationem reuocandam, quia hic futurum verbum aut naturam rei, aut cõſuetudinem ſignificat, vt in ſuperioribus, Fornicans fornicabitur, id eſt, manifeſtum eſt, eam fornicari ſolere. Sic & hic, *in loco vbi dicetur eis*, idem eſt, cum hac ratione, Vbi dici ſolebat Non populus meus vos, ibidem dicetur, filij Dei viuentis. Non mihi eſt ingrata hæc explanatio Sed ad diſpungendam literam accingamur. *Et erit in loco.* Quis eſt hic locus? Haymo ſic explicat, *in loco*, id eſt, in gentibus, quia in omnibus gentibus non dicuntur Iudæi ſerui Dei, ſed diaboli cæterum quando credent, prædicantibus Elia, & Enoch, ab omnibus vocabuntur filij Dei, Vel locus Ieruſalem vbi longo tẽpore Iudæi colentes idola, dicebantur non populus Dei, ſed tempore, incarnationis Chriſti, Apoſtolis, aliiſque fidelibus inde aſſumptis, datur poteſtas eis, filios Dei fieri. Multo tamen aptius Diuus Thom. lectione. c. 5. 9. Epiſt. ad Rom. diſpungit ait quippe, *In loco*, id eſt in iudæa vbi dictum eſt eis, ſcilicet. Gentibus à Iudæis, quaſi ex perſona Dei loquentibus, Non plebs mea vos, quia non reputabant eos populum Dei, *ibi*, id eſt etiam apud Iudæos credentes vocabuntur filij Dei. Vel *in loco*, id eſt, toto mundo, in quo cõuertentur ſicut proſeliti, quos Iudæi faciebant, qui ſuis locis derelictis, in Iudæam pergebant hoc autem non ita futurum eſſe in his, qui ad Chriſtum conuertendi erant, oſtenditur Soph. 2. Adorabunt eum viri de loco ſuo. Vnicuique ergo in loco ſuo habitandi, vbi dictum eſt eis olim ex diuina ſententia, Non plebs mea vos vbi vocabuntur filij Dei. Lyranus locum ad totum etiam mũdum refert. Ait enim, *Erit in loco*, id eſt, in orbe vniuerſo, vbi habitant Gentiles. Et egregie obſeruat cum hunc locum iuxta literalem intelligentiam explanet Apoſtolus in ea quæ extat ad Romanos Epiſtola, de conuerſione Gentium, non licere eum ſecus exponere. Vnde Theodoretus, qui ad reditum Iudæorum de Babylone refert hunc locum videtur, non attigiſſe veritatem. Video poſſe reſpondere iuxta doctrinam ſancti Thomæ, eamq; veriſſimam, idẽ teſtimonium Scripturę poſſe complecti plures ſenſus literales, quamobrem etſi explanatio Apoſtoli non ſit reuerenda, imo omni veneratione ſuſpicienda, non propterea Theodoreti expoſitio eſt contemnenda, & cũ Paulinæ contraria nõ ſit, vna cũ illa ſuſtineri poteſt, Sed eſto ita ſit, ſaltẽ nõ poſſumus negare, priorẽ explanationẽ eſſe sẽper anteponẽdã, quę

Chriſti prædicatione & Apoſtolorum verus locus dictus filiorum Dei viuentis eſt iudæa.

Proſelitos vocabant Iudæi quos in legis ſuæ conſortium recepiſſent.

Rom. c. 8.

de, vocatione Gentium hunc locũ expendit, Cum Diui Pauli illa ſit, quam etiã omnes expoſitores, vno dempto Theodoreto, amplectuntur. *Dicetur eis.* A quibuſnã dicetur? Egregiè Haymo, & Vatablus addunt, ab omnibus videlicet, licet Diuus Thomas intelligat, id à Iudæis dicendum. Nos vero addamus etiam à Domino, eius enim vox peculiaris eſt, *Non populus meus vos.* Et cur nõ populus Dei? Certè ob idololatriã, multáque alia peccata, quibus erant Gẽtes irretitę. Sed quãto tempore dictus eſt Gẽtium populus Dei? Placet Lyræ reſponſio, Vſq; ad aduentum Chriſti, ad illud enim vſq; tempus fuerũt idololatriæ dediti. *Dicetur eis, Filij Dei viuentis.* Nõ eſt dubiũ, quin *dicetur* in propria accipiendum ſit hic ſignificatione, futuri nẽpe tẽporis, quẽadmodũ ſuperiori loco, *dicetur*, pro præterito ſumptũ eſt. Nã hic de rebus futuri eſt ſermo, ſicut & ſupra de præteritis. Sed à quibus dicetur? Licet Vatablus ſolum dicat, à Dño, melius, exiſtimo, dicemus, & à Domino & ab omnibus dicetur. Sic enim à ſuperiori *dicetur* expoſitione non diſſentiet hoc *dicetur* adhibeamus, ſed ſi ſuperius à Domino, & ab omnibus dicebatur, Non populus Dei vos ratio poſuit, vt ab iiſdem Domino, & omnibus dicatur eis, *Filij Dei viuentis.* Quando autem continget, vt filij Dei viuentis appellẽtur? Licet Interlinearis dicat, Cum idola ſurda, & muta abiicient, vlterius progrediendum eſt, dicendúmque cum ſuſceperint fidem. Et ita Lyranus diſpungit, iuxta illud Ioannis. Quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem, filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Explicat autem bene, quo pacto dicendi ſint filij Dei, Diuus Thomas ſubiungens, per diuinam videlicet adoptionem.

Ad inſtituendos mores.

ET *erit in loco, vbi dicetur eis, Non populus meus vos, &c.* Docet hic locus, neminem, quantumuis multis ſit criminibus irretitus, eſſe contemnendum, aut de eo deſperandum, quando audimus, mutatam ſortem huius populi, & eum, qui ab omnibus vocabatur, Non populus Dei, iam appellari non ſolum *populum* Dei, verum & *filios Dei*, quod ardentioris charitatis eſt argumentum. Eſſe enim *populum* Dei, vt ait Diuus Thomas, pertinere etiam poteſt ad eos, qui ſpiritum ſeruitutis acceperunt in timore: eſſe autem filios, pertinet ad eos, qui ex amore Deo ſeruiunt,

Nemo etſi vitiorũ labe deuenius ſtetur contẽnendus.

Rom. 9. lect. 5.

&

& ſpiritu Dei aguntur. Hinc optime Baſilius Magnus reſpondet interrogatus in hunc modum, Num oportet eum, qui poſt baptiſma peccauit, de ſalute deſperare, vbi in multitudine vitiorum inuentus eſt? Aut ad qualem peccatorum menſuram ſperare oportet in benignitate Dei per pœnitentiam? Si multitudinem miſerationum Dei numerare, & magnitudinem Dei metiri poſſibile eſt, in comparatione multitudinis peccatorum; deſperatio fiat. Si vero hæc quidem, velut veriſimile eſt, & menſuræ ſubiiciuntur, & numerabilia eſſe contingit, Dei vero miſericordiam metiri, ac miſerationes eius numerare impoſſibile eſt, non deſperationis tempus eſt, ſed agnitionis miſericordiæ, ac condemnationis peccatorum, quorũ remiſſio propoſita eſt in ſanguine Chriſti, velut ſcriptum eſt. Quod autem non oporteat deſperare, In multis locis multiformiter docemur, maxime autem ex parabola Domini noſtri Ieſu Chriſti de filio, qui accepit paternam hæreditatem, & inſumpſit in peccata. Cuius pœnitentia qualis, & quanta feſtiuitate digna facta eſt ex ipſis verbis Domini diſcimus. Sed & per Iſaiam dicit Deus; Si fuerint peccata veſtra velut pannus puniceus, velut niuem inalbabo. Si vero fuerint velut coccineum, velut lanam inalbabo. Id quod debemus ſcire, ſolummodo verum eſſe, ſi pœnitentiæ modus ex affectu abominante peccatum memorabilis fiat. Hæc diuus Baſilius. Audi etiam, quid dicat Deus apud Iſaiam, Glorificabit me beſtia agri, dracones, & ſtruthiones, quia dedi in deſerto aquas. Quid intelligit per huiuſcemodi feras, & belluas, niſi homines variis criminibus contaminatos? Hos, inquit Deus, ſe conuerſurum ita ad meliora, vt ipſum glorificẽt. Nam in cordibus incultis, ac ſi deſertum eſſent, dare ſolet aquas pœnitentiæ ad abluenda, & medenda animorum vlcera. Quadrat obſeruatio in Euangelium Septuageſimæ, in eos, qui hora vndecima venerunt ad vineam. Vides, homines iam ſenes, & qui extremam ætatem attigerant, fuerantque otioſi, tandem ad Deum conuerſos. Quadrat & in Euangeliũ pro diuina Magdalena, in hæc verba, Mulier, quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Quid eſt eſſe peccatricem, niſi multis peccatis irretitam? Hanc audis, Deũ quærere, & qui dicebantur, *non populus meus vos*, teneri à Chriſto diligi, & defendi.

In regulis breuioribus.

Miſericordia Domini plena eſt terra.

Iſai. 1.

Iſai. 43.

Primus felicitatis gradus eſt nõ delinquere, ſecundus delicta cognoſcere.

Secũdo, obſerua modum loquẽdi, & verba Dei tui, frater mi, *In loco vbi dicebatur, Non populus meus vos, dicetur eis, Filii Dei viuen*[*tis*]. Deus maxime non ſatis eſt, vt populus, qui non

vocabatur *populus tuus*, modo vocetur *populus tuus*? Cur ad tā tū honoris apicē eos euehis, vt dicātur filij tui? Multa hic implicauit Deus tuus: Primū, ecce, vera eſt ſententia Theologorū, de qua diſputant in 4. ſent. diſt 16 art. 2. quòd homo poſt lapſum reſurgat crebro ad maiorē gratiam. Magis enim eſt, eſſe *filios Dei*, quam eſſe *populum* Dei. Secundum, Ecce qualē ſe exhibet Deus peccatoribus conuerſis ad ſe, patrem videlicet benigniſſimū. Videte qualē charitatem, ait D. Ioannes nobis dedit pater vt filij Dei nominemur, & ſimus. Sed quāta eſt hæc tanti patris charitas erga filios? Maxima certè, ſiquidem enumeratis culpis offenſus eos benigne amplectitur, & fouet. Hinc ipſe ait, Saltem à modo voca me, pater meus es tu, dux virginitatis meæ. Nunquid iraſceris in perpetuū? O optimū patrē, patrē miſericordiarū, & totius conſolationis eum vocat Apoſtolus, & meritò. Quis enim pater toties irritatus criminibus filij non illum proiiceret, & exhæreditaret? Inuenies aliquos, vtinā autē non eſſent multi, qui ab amicis offenſi, nunquā illos in priſtinā gratiā admittunt, illiſq; renuunt reconciliari, quod ſi tandē recōciliētur, non tamen ad priorem neceſſitudinis & familiaritatis gradum redeunt. Hi ſimiles ſunt vaſis fractis, quorum fragmenta quamuis bitumine copulētur, deformitatem fracturæ inſtar cicatrices ſemper oſtendunt. De Simeone & Leui, ait Patriarcha Iacob, Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura. In conſilium eorum nō intret anima mea, hoc eſt, vt quidam exponunt, nunquam eos imiter. Egregie hos non eſſe imitandos oſtendit philoſophus Ariſtippus. Cum enim inter eum, & Æſchinem amicum eſſet ſimultas, & quidam eis diceret, Vbi eſt nunc veſtra amicitia? Reſpondit. Dormit, ſed eam excitabo. O reſponſionem philoſopho dignam. Licet enim inter amicos fuerint rixæ & ſimultates, oportet ex animo parcere, & vas amicitiæ ita igne dilectionis redintegrare & reficere, vt nullum deinceps videatur tranſactę ſimultatis ſignū, aut veſtigium. Solent ſictores vaſorum vitreorum, fracta vaſa iterum in fornacem mittere, ac pulchrius & elegantius, quam antea fuerant, formare. In eundem modum ſupernus omnium rerum artifex, quia agnoſcit, nos eſſe vitreos, nimiumque fragiles. Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe, quoniā ipſe cognouit figmentum noſtrum, recordatus eſt quoniā puluis ſumus, ait Dauid, propterea in fornace charitatis ſuæ nos recoquit, vt in elegantiora vaſa amicitiæ effectos, præſtantiora infundat amoris

1. Ioan. c. 3 — *Ierem. 3.* — *Aduerſus fictitias amicorū reconciliationes quæ ſe per aliquid veteris odij ſæcū reſeruant.* — *Simile.* — *Geneſ. 49.* — *Amicitia excitanda ſemper ne in ſoporem obliuionis irruat.* — *Simile.* — *Pſal. 12. c.*

officia. Vmbra huius rei aptiſſima rex Dauid eſt. Nam is, cũ iratus eſſet aduerſus Abſalonem ob eius crimina, dixiſſetque Ioab pro eo interuenienti, Reuertatur in domũ ſuã, & faciẽ meã nõ videat, cũ reclamaſſet iniquus filius, & rogaret pientiſſimũ patrẽ per Ioab, Obſecro, vt videã faciẽ regis, quòd ſi memor eſt iniquitatis meæ, interficiat me, non potuit dilectionẽ intra paternũ pectus cõtinere rex, ſed filium accerſiuit, & ad ſe ingreſſum oſculatus eſt. Sic cœleſtis pater filios ſuos, nos videlicet peccatores, nõ reiicit in perpetuum, ſed ſi petierimus obſecrantes, vt obliuiſcatur iniquitatũ noſtrarũ, & oſtendat nobis faciẽ ſuã, oſtendet, & paci oſcula dabit. Sic vides filio prodigo ardentioris charitatis poſt lapſum reſurgẽti ſigna exhibita à patre. Ei enim ſtolam, aureum annulum dari legimus, amplecti à patre, parari conuiuiũ, &c. 2. Re. 14.

Pater viſo filio cogitat mox rationi, diſſimulat iudicem qui magis vult implere genitorẽ, redire cupit filium non perire. Simile.

Filii Dei viuentis. Nõ eſt cõtentus dicere, *Filii Dei*, ſed addidit *viuentis*. Cur putas? Certè, vt multa omittamus, quæ hic dici poterant, vt nõ ſolũ intelligas, quòd Deus viuit, ſed addere, quòd filiis ſuis vitã cõferat. Et quã vitã? Non ſolum corporis, verum & animæ, quæ multo præſtãtior eſt. Quid enim eſt gratia? Reſpõdeat tibi D. Auguſtinus, Gratia eſt vita animæ, ſiue anima animæ. Quẽadmodũ enim corpus viuit anima, ita & anima viuit gratia. Igitur ſi appellandi ſunt *Filii Dei viuentis*, cõſequens eſt, vt filii etiã viuãt, patres enim generãt ſibi ſimiles. Spiritus vitæ erat in rotis currus Domini, ait Ezechiel. Quid iſtæ rotæ adũbrẽt? dicat D. Ambroſius, viros videlicet ſanctitate fulgentes. Idẽ eſt ergo dicere, *Filii Dei viuentis*, ac ſi dicat, Ego in viſceribus eorũ, qui vera vita ſum, ipſiq; rotæ currus mei, quo deferor, vt alii me cognoſcãt, & honorent, Adimpleturus in illis illud Apoſtoli. Glorificate, & portate Deũ in corpore veſtro. Itẽ *filii Dei viuentis*, hoc eſt, non erũt mortui peccatis, ſicut ille, de quo dicitur. Nomẽ habes, quod viuas, & mortuus es. Ad hæc *filii Dei viuentis*. Nõ ait mortui, vt intelligas, nõ eſſet orphanos, orbatos videlicet patre, & hinc percipias, nõ eſſe deſtitutos, auxilioq; carere, ſicut orbi carere ſolẽt. Ea quippe eſt conditio iuſtorum, vt habeant patrem Deum, qui filiorum cõmodis vigilanter proſpiciat. Ad poſtremum, non ait, *Filii Dei mortui*, ſed *Dei viuentis*. Inuenies multos volẽtes eſſe filios Dei mortui, plus enim æquo confidunt in morte Dei, & ſemper ante oculos mentis habent crucifixum Chriſtum, non quidem vt tanti agonis memores reſipiſcant, ſed vt magis, ac magis peccent, & peccatis addant peccata. Timeant iſti, Deus enim

Ezech. 1. Ambroſi. lib. 3 de virginib.

1. Cori. 6. Apo. 3. a

Improbi miſericordiam ad ſe trahunt atque hinc perſeuerandi in peccatis occaſione arripiunt.

ſe viuentẽ appellat in cuius manus incidere vt ait Apoſtolus, horrendum eſt, ſæuiſſime enim puniet. Vnde ipſe ait: Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam, Viro ego in æternum, Si acuero, vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudiciũ manus mea: reddã vltionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam.

Præterea, *Erit in loco vbi dicetur eis*, &c. Non in alio loco, ſed in eodem, vbi antea non populus Dei, ſunt *filii Dei*. Tria hic habes maximè obſeruatione digniſſima. Primum, quod & ex Diuo Thoma ſelegimus, in c. 9. Epiſtolæ ad Roma lectio. 5. vti diſpungentes literam diximus. Vide quam benignum ſe tibi exhibeat Deus tuus, qui in omni loco preſto eſt, vt illum adores, & maxima in te conferat beneficia. Si in domus tuæ penetralibus es, in eo loco inuocatus tibi aderit. Si in agro, ſi in foro, denique vbicunque ſis eũ inuocare poteris. Quẽadmodũ nullus locus bonus eſt, vt Deũ offendas, quia quocunque offendas, irã eius incurris, Ita nullus adeo malus eſt, vt in eo non te audiat Deus, & tibi opem ferat. Secundũ, Ecce non eſt omnino deſpiciendũ, quid de te alij ſentiẽt quando audis, à Deo quaſi magnum dici, Dicetur eis ab omnibus videlicet, *filii Dei viuentis* ac maximè ſi apud eos prius malè audiebas. Et ſanè non eſt dubiũ, ingens eſſe ſolatiũ ab eis honorari, cãdidámq; apud eos habere opinionem apud quos prius ob lapſum deſpectus fueras tertiũ, *In eodem loco*, non ait in alio. O ter, quaterq; fœlices, qui loca in quibus Deũ offenderũt, & ſuis contaminauerũt peccatis, lachrymis abluunt, & in iiſdẽ Deo inſeruiẽtes piis vacant virtutum actionibus. Sic Regius Pſaltes abluebat, Lauabo, inquit, per ſingulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis ſtratum meũ rigabo. Cur lectũ lachrymis, idq; magis noctu, quamdiu abluit, & ſtratum? Certè quia ea eſt bonorum cõditio, vt non ſolum loca, verũ & tẽpora quibus ſe peccatis ingurgitarãt lachrymarũ profluuio lauẽt, Reuocabat in memoriã pius rex, ſe nocturno tempore laxauiſſe habenas venereis voluptatibus, ac ideo & loca, & tempora eadem eligit, vt pœnitentiam agat. Hinc & apud Cantica ait cœleſtis Sponſus, Sub arbore fici ſuſcitaui te, ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata genitrix tua. Mentis oculis intuere, quem locum eligit Sponſus, vt ſuſcitet dilectã Spõſam, nẽpe vbi corrupta fuerat mater illius. Vt pleriſq; placet ſanctorũ Patrũ in eodẽ loco ſatisfecit Chriſtus pro noſtris delictis cruci affixus, in quo primi parentes peccauerãt, eodẽq; tẽpore. Hoc eſt, quod his

Fœlices lachrimæ quæ loca patrati ſceleris turpitudine contaminata abſtergunt.

Pſal. 5.

Chriſtus operatus eſt ſalutẽ noſtrã in eodẽ loco in quo primi præuaricati ſunt parentes.

his verbis implicat Sponſus, Sub arbore fici ſuſcitaui te. Ac ſi apertius dicat, Tu peccaſti ſub arbore ô homo, ibi etiam ego pro te pœnas dedi. Sed cur, ô chariſſime Sponſe, eũdem locum delegiſti ad ſatisfactioñe, in quo patratũ eſt peccatũ? Vt doceres procul dubio, eã tibi maximè gratã eſſe ſatisfactionẽ, quã in eodẽ loco, in quo peccauim⁹, tibi offerimus. In cuius rei Typũ apud Leu. Dominus præcipit, domũ deſtrui in qua lepra fuerit, atque lapides eius, & vniuerſum puluerem proiici extra caſtra, aut oppidum in locum immũdum. Quis locus immundus, niſi qui noſtris piaculis eſt contaminatus? In hunc locũ lapides noſtri pectoris, cor nẽpe ſaxeũ, & puluerem prauarũ actionum, & cogitationũ deferamus, ſi quã gratiſſimum Deo cupimus offerre ſacrificiũ, quod ſi ea adire non eſt fas, ſaltẽ, quo corpore ire non licet mente eamus, ea luſtrantes. Quẽadmodum ſancti loca, in quibus aliquod beneficiũ à Deo obtinuerunt, ſanxerunt, ibidẽ peculiare obſequiũ Deo impendentes, in quẽ modũ Iacob eo loco, in quo ſcalam viderat, lapidẽ erexit in titulum, ſic & nos in illis locis altaria erigamus, & Deo offeramus ſacrificia, in quibus illum ad iracundiam prouocauimus peccatis noſtris. Quadrat obſeruatio in paſſionẽ Domini in hæc verba, Venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus. Cur Caluariæ locũ eligis Domine ad mortem? Quia in eo peccarunt primi parentes. quo facto, quis locus aptior ſit, vt homo pro peccatis ſatisfaciat, oſtendo, is videlicet, in quo peccauit.

Cant. 8. b.

Leu. 14. f.

Iure ciuili Domus criminis nefarii conſcia deuaſtatur Bar. l. 1. nu 2. C. de deſertorib.

Gene. 28.

¶ *Et congregabuntur filii Iuda, & filii Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum.*

Hic locus quemadmodum & præcedens, non eſt tantum intelligendus de congregatione duodecim tribuum, ſed etiam de congregatione populi gentium. Et ita expendit D. Cyprianus in lib. 1. Teſtimoniorum aduerſus Iudæos c. 1. & D. Auguſtinus, lib. 18. de Ciuitate Dei, c. 28. Diuus Hieronymus in hunc locum, & in Epiſtola ad Hedibiam, q. 10. Rupertus, & Haymo, & Lyranus. Quid plura? Ita eum expendit D. Paulus ad Rom. 9. & D. Petrus 1. c. 2. Vnde explanatio Theodoreti non eſt amplectenda, qui ait, hic prædici reuocationem Iudæorum à Babylone, & quod poſt reditum inde non ſint habituri reges diuerſos Iudæi, ſed in vnũ, & idem conſentientes, & coacti, vnũ regem habebunt, quod inquit, eſſe cõpletũ temporibus Zorobabel. Probat egregiè Lyranus, hanc explanationem Theodoreti eſſe reiiciendam, quia

populus rediens de Babylone tendit in Ieruſalē, vt Eſd. lib. 1. refertur, & nō in Iezrahel. Samariā enim, reliquáſq; ciuitates illi circumiacentes decē tribuū, inter quas erat Iezrahel, occupabant Gētiles ibi de Aſſyriis adducti, vt hiſtoria refert.

4. Reg. 18 & lib. 1. Eſdræ c. 4.

Reg & Eſdræ. Non eſt negandū, poſſe hunc locū exponi de filiis Iudæ, & Iſrael ſecundū carnē. In quem modū exponūt D. Hieron. & Haymo. & Interlinearis: non tamen ſicut exponit Theodoretus, ſed referendo ad filios Iuda, & Iſrael, qui credituri erant in Chriſtū. Veruntamen inter eos, qui de vocatione Gentiū hunc locū explanant, diſſenſio eſt. Lyranus ſic diſpungit, *Et congregabuntur filii Iuda*, id eſt Apoſtoli, aliiq; diſcipuli natione Iudæi, *Et filii Iſrael*, id eſt Gentiles conuerſi. Rupertus contra exponit *Filii Iſrael* inquit, id eſt, Apoſtoli, qui tā ſecundū carnem, quam ſecundum fidem filij ſunt Iſrael congregati cum filiis Iuda, id eſt, cum electis ex Gentibus, quos ad fidē, & confeſſionē Chriſti perducendo fecerunt *filios Iuda*. Ita etiā explanat D. Hieronymus, cuius verba ſunt, *In Iſrael* eligantur duodecim tribus, hoc eſt, omnis populus Iudæorum, & *in Iuda*, hi, qui ex Gentibus Ieſum Dominum confitentur. Vatablus ab his omnibus diſſentire videtur. Vtrumq; enim *Iuda & Iſrael* exponit de duodecim ſolum tribubus, conuerſis tamen ad Chriſtum. Ait quippe, *Congregabuntur filii Iuda*, ſubintellige ſecundum carnem, ſed conuerſi ad Chriſtum, *Et filii Iſrael*, id eſt, decem tribuū. In eūdē etiam modum expendit etiam Interlinearis. Quam harum explanationum iudicem veriorem, non facilè dixerim. Hoc vnum certum eſt, locum hunc eſſe explicādum de vocatione Gentium, vti ſuperius diximus. An vero per *Iſrael* intelligere debeamus Gentiles, & per *Iuda* fideles, in quo patres ſancti diſſentiunt, parum refert. D. Hieronymus ethymologiam vocis *Iuda* ſecutus, quæ confeſſionem ſonat, per *Iuda* fideles intelligit, qui Chriſtum confitentur. Ait autem, *pariter*, hoc eſt, vt Septuaginta, & alij nōnulli vertunt ſimul. Sed quo pacto ſimul congregabuntur? Optime Lyranus ait, *pariter*, id eſt, in vna Eccleſia; licet poſſemus exponere, *pariter*, id eſt, in vnam concordiam, & fidem vnam, & ita expendere videtur D. Hieronymus. Ait quippe, has tribus inire concordiam, vt corporibus ſeparatas iungat fides. In quem modū etiam Rupertus expendit, vocem *pariter* ad vnitatem fidei referēs. Eſt itaque ſenſus, *Congregabuntur pariter*, in vna fide, ita vt non ſit diſtinctio Iudæi, & Græci. Ac rurſum, Donec occurramus omnes in vnitatem fidei. Et ita exponit hunc lo-

Animarū vinculum ſola fides.

Rom. 5.

Ephes. 4.

cum

cium atque venuſtiſſime Diuus Thomas in calce lectionis 4 in c. 9 Epiſtolæ ad Romanos. Quam concordiam Chriſtus petiit à patre, dicens, non pro eis tantum rogo, ſed pro eis qui credituri ſunt, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, & vt ipſi in nobis vnum ſint. Qua quidem oratione exauditus pro ſua reuerentia illud impetrauit. Ac *Ioan. 17.* rurſum, Alias oues habeo, quæ non ſunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audiēt, & fiet vnum *Ioan. 16.* ouile, & vnus paſtor. Demum animo intuere, an congregati fuerint *pariter* fideles. Interim autem, ait Scriptura, Dominus *Acto. 3.* augebat, qui ſalui fiebant quotidie in idipſum, & multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. *Et ponet ſibimet caput vnum.* Conueniunt omnes expoſitores, vno dempto Theodoreto, caput hoc eſſe Chriſtum Aſſertorem noſtrum *Ezec. 34. f.* quem *filii Iuda, & Iſrael* recepturi erant in principem, & Dominum, iuxta illud Ezechielis, Suſcitabo ſuper oues meas paſtorem vnum, qui paſcat eas: ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum: & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum.

Ad morum compoſitionem.

NON eſt exiſtimādū, temerè, aut ſine conſilio, dū *filiorum Iuda, & Iſrael* meminit vates noſter, eſſe præpoſitos *filios Iuda filiis Iſrael*. Nihil enim non actum eſt diuino cōſilio, & cum dicere potuiſſet, *Filii Iſrael, & filii Iuda congregabuntur*, noluit ſpiritus cœleſtis ita loqui, ſed contra, *Filii Iuda, & filii Iſrael congregabuntur*. Quid igitur hic docet? Ordinē eſſe ſeruandū. Omnia, inquit Apoſtolus, in vobis ſecundū ordinē fiant. Et quis eſt hic ordo? Vt meliora, & digniora ſemper præferantur. Diximus iam meliores fuiſſe *filios Iuda*, non enim lapſi fuerant in ido *1. Cor. 14. g* lolatriam, quemadmodum *filii Iſrael*, ac ideo vtroſq; connectēs, præponit *filios Iuda*. Inuitauerat Ioſeph fratres ſuos, ſed *Ge. 43. g.* attende conuiuarū ordinem. Fecit, inquit Scriptura vnumquemq; ſedere iuxta primogenita ſua. Sic & filij Iob cōuiuia *Iob. 1. a.* faciebant, vnuſquiſq; in die ſuo, hoc eſt, prima die primogenitus, ac deinde alij iuxtà ordinē natiuitatis ſuæ. Sic ſurſum ait Iudas patri Iacob. Interrogauit p ordinē progeniē noſtrā. *Gen. 43 b.* Quid nos ſum⁹, niſi ꝓgenies Chriſti? Vos gen⁹ electū, regale

facer

ſacerdotiũ, ait Apoſto. Dum igitur beneficia confert, ordine
1. Pet. 2. b confert Chriſtus, neq; in conuiuio ſuo homines patitur eſſe
ſine ordine. In principio creauit Deus cœlum & terram. Non
legis, In principio creauit terram, & cœlum. Nam cum cœ-
Gen. 1. a lum terra dignius ſit, conſentaneum erat rationi, prius à DEO
Ordine ſuo creari. Demum audi, quid dicat Iſaias conferens Deum
conſpicuo cum agricola varia ſerente ſemina. Nónne cum adæquaue-
inferiora rit terræ faciem, ponet triticum per ordinem, & hordeum, &
dignioribus milium, & viciam in finibus ſuis. Quid per hæc diuerſa ſe-
cedunt. mina intelligit niſi varias hominum conditiones? At hæc nó
confusè, aut mixtim diſponit bonus agricola, & cœleſtibus,
ſed miro ordine, prius ſerit triticum, quòd melius ſit, viros
Matt. 13. nempe virtute præſtantes. Sic namque ait apud Matthæum
in parabola zizaniorum, Congregate triticum in horreum
meum. i. homines iuſtos. Deinde alia ſerit, hordeum videli-
cet, quod cum cibus ſit iumentorum, non eſt dubium adum-
brare peccatores viuentes inſtar iumentorum. Reliqua ve-
ro, ciminium gith, & milium homines vitreos, & ad impa-
tientiam faciles implicant, quia illa non ferunt triturã plau-
ſtri ferrati, ſicut fert triticum, ſed ſolum virga excutiuntur,
& baculo, vt in hunc locum obſeruat Diuus Hieronymus.
Summa igitur ſit, Omnia ſecundũ ordinem ſunt diſtribuen-
da, & pro cuiuſque meritis collocanda. Quadrat obſeruatio
in Euangelium pro feſto Diui Bartholomæi, vbi non con-
fusè attexuntur Apoſtolorum nomina, ſed ordine quodam,
prius ob muneris dignitatem ponitur Petrus, ac deinde alij
ordine ſuo. Quadrat & in Mandatum, in hæc verba, Venit
itaque ad Simonem Petrum. Iuxta Diui Auguſtini ſentẽtiam
lotionem pedum exorſus eſt DOMINUS à Petro, quòd ſaltem,
quia vicarius Chriſti erat futurus, dignior erat, Video, ſecus
ſentire Chryſoſtomum, nempe incepiſſe à Iuda traditore.
Quadrat etiam in Euangelium pro Chananæa, in hæc ver-
ba, Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſ-
raël, id eſt, primum miſſus ſum ad oues domus Iſraël, dein-
de ad alias, ſemper enim ſeruandus eſt ordo. Atque ita ex-
pendunt hunc locum D. Hieronymus, & D Thomas, ac ple-
Iſa. 11 b. rique alij doctores.

Rerũ diſ- Secundo, docet hic locus, non eſſe negandam amicitiam,
ſoluta au- & concordiam peccatoribus, ſi ad meliora cóuertantur, quã-
ri [illegible] do audimus, *filios Iſrael, & Iuda pariter congregatos.* Habita-
Chriſti ad- bit, inquit, Iſaias, lupus cum agno, & pardus cum hædo ac-
uentu. cubabit, vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur, vitulus, &
vrſus

vrſus paſcentur, ſimul requieſcent catuli eorum. Quid per agnum, hœdum, vitulum, & ouem intelligit, niſi viros iuſtos, & per lupum, pardũ, leonem, & vrſum, niſi peccatores, qui ferinis ſunt imbuti moribus? Hos, prędicit ſanctus vates neceſſitudine, & amicitia copulandos. Nam peccatores mutabunt mores. Vnde ſubiungit: Quia non nocebunt, & non occident in vniuerſo ſancto monte meo, id eſt, in Eccleſia. Vbi obſerua, quod ſi aliquod nocumentum eſſent feræ illæ illaturæ, non facultatem conuiuendi faceret Deus agno, & hœdo, & vitulo cum illis, vt tu diſcas, fugienda eſſe iniquorum hominum conſortia, ſecus tamen agendum eſt: ſi reſipuerint. Audi etiam, quid Deus præcipiat Petro, cum vidiſſet linteum magnum quatuor initiis ſubmiſſum è cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli, Surge Petre, occide, & manduca. Et cum Petrus reclamaſſet, Abſit Domine: quia nunquam manducaui omne commune, & immundum, ſecundo vocem audiuit dicentem: Quæ Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Quid hæc animantia ſignificant, niſi peccatores? Hos pręcipit Dominus à Petro occidendos, ne ſint videlicet peccatores, ac poſtea manducandos, id eſt, eſſe in pectore recondendos, diligendóſque. Non enim ſunt immunda iudicanda, quę Deus purificauit. Quid enim vipera peſtilentius, & venenatius? Præparata tamen veneno medetur. Sic nil peius peccatore, conuerſus tamen non nocet, ſed eius prodeſt amicitia, dum & ad lachrymas inuitat, & cautos nos reddit ad fugienda peccata. Vidit vates Ezechiel ignem, & in medio ignis quaſi ſpeciem electri. Quid hic eſt implicatum, niſi peccatores nõ eſſe deſpiciendos? Electrum enim genus bituminis eſt profluens ex ſaxis, primo liquidum, ac poſtea maris frigiditate condenſatum, Hiſpane vocamus *alambre* illud cuius tanta virtus eſt, vt paleas in terra iacentes ad ſe trahat, ſibi vniat, & amplectatur, Sic Deus homines ſimiles paleis, humi iacentes, aridos, quacumque aura mobiles ad peccata, ac fructu carentes bonorum operum ſolet ad ſe allicere, & ſibi amoris vinculo copulare, vt nunc vſu venire videmus *filiis Iſrael* idololatris, vt & nos non omnino contemnamus peccatores. Animo contemplare, an Deus tuus deſpexerit Magdalenam, cum eam vocauerit Lucas peccatricem, aut Leui ſedentem in telonio, aut Publicanum. Non certè quinimo illos ſuſcipit, benignè fouet, ac mira charitatis officia illis exhibet.

Actor. 10

Simile.

Simile.

Ezech. 1.

Simile.

Vt Magnes ferrũ ſic Electrũ paleas trahit.

Tertiò,

Tertiò, docet hic locus, rem maximè commendabilē eſſe concordiam, & inter cætera maximè expetendam, ſiquidem quaſi maximum beneficium pollicetur Deus, fore *pariter congregandos filios Iuda, & filios Iſrael.* Locus eſt communiſſimus in multa quadrans Euangelia, vt Dominicæ 3. Quadrageſimæ, in hæc verba, Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Et ſancti Thomæ Apoſtoli, in hæc verba, Stetit in medio diſcipulorum, & ait illis, Pax vobis. Demū aptari poteſt omni Euangelio, in quo de pace incidit ſermo, vt in Natiuitate

Act. 1. Domini, & Reſurrectione. Vis agnoſcere, quanti ſit pax, &

3. Reg. 5. a concordia æſtimanda? Obſerua, quid faciebant Apoſtoli recepturi ſpiritum Sanctum. Erant, inquit Scriptura, vnanimiter perſeuerantes in oratione, & pariter in eodem loco. Ac ſi apertius dicat, Non tantum loco erant coniuncti, ſed etiam animis, nec aliter ſpiritus ſanctus illis ſua dona conferret. Audi etiam, quid præmiſerit rex Salomon templum Domini ædificaturus, Nunc non eſt Satan, quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei. Quid nos ſumus fratres mei, niſi templa Dei? Templum ſanctū eſt, quod eſtis vos, ait Apoſtolus, cum inimicos habemus, & aduerſarios, nequaquam corda noſtra poſſumus erigere in templa Dei, danda nobis prius eſt opera, vt pacem cum omnibus habeamus, & tunc corda noſtra templa Dei efficiemus. Egregiè ait

Can. 3. d D. Cyprianus, & habetur diſtinct. 90. c Nec ad Cain, Adeo Deus diligit pacem, vt eam ob cauſam neque ad Cain, nec ad munera eius reſpexerit, quia cum fratre non pacem habebat. Hinc & apud Cantica dicitur, Ferculum fecit ſibi rex Salomon reclinatorium aureum, media charitate conſtrauit propter filias Ieruſalem. Quid ferculum, niſi corda noſtra? Quid reclinatorium aureum niſi animus noſter? At media quibus graditur, & tendit cœleſtis Sponſus Salomon, vt requieſcat in hoc ferculo, quibus ſunt ornata? Charitate, inquit, quæ ſi deſit, ferculū, & reclinatorium cordis noſtri faſtidiet, & fugiet, tantum abeſt, quod ingrediatur. Apertè hoc nobis ſignificatur in hoc loco, ſiquidē poſtea quam dixerat, *Congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter,* ſubditur, *Et ponent ſibimet caput vnum.* Non enim ſibi ponere poſſent caput Chriſtum, ſi prius congregati in vnum non eſſent.

Quartò obſeruandum eſt, quid ex hac concordia, & congregatione exortum fuerit, nempe quod *poſuerint ſibimet caput* Chriſtum. O commendandam pacem ô fœlicem concordiam!

cordiam, quæ corda vnit, & copulat ad obediendum Chriſto, non ad reſiſtendum illi, quam abominandam prolē parit pax iniquorum. Zelaui, inquit Regius Pſaltes, ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Et Sapiens, In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, vir, & mulier ſibi bene conſentientes. Bene ait, quia ſi male cōſentiant, qualis eſt peccatorum pax, non eſt, cur illa laudanda ſit. Inierunt Pilatus, & Herodes fœdus pacis, iniquæ tamen, & execrandæ. Facti enim ſunt amici cum antea eſſent inimici adinuicem, quando ſpreuerunt Chriſtum. *Pſal. 72. Eccl. 25. Tria in quibus Deus delectatur. Luc. 23. b*

Conſtituent ſibimet caput vnum. Aperi oculos mentis, non pedes vocat principē, neque manus, ſed *caput*, quo vno verbo multa perſtringit. Docet enim honorem exhibendum principi, & illi ſupremum locum offerendum, quemadmodum & caput ſupremum in corpore obtinet locum. Sunt deinde, qui principem volunt ſibi ponere amicum, manus, & pedes, non autē *caput*. Cupiūt enim, & quod peius eſt, petunt à principibus multa, atque illis non ſecus ac manibus vti non erubent ad multa facienda, quę dicere pudet. Audiāt iſti, munus principis eſſe *caput*: diſcant etiam principes, quale eorum debeat eſſe officium, influere videlicet in membra reipublicæ, illiſq; prodeſſe, quemadmodum *caput* in ſui corporis membra influit. *Rex es Reipubl. caput.*

¶ *Et aſcendent de terra, quia magnus dies Iezrahel.*

Varia eſt huius loci explanatio, D. Hieronymus ſic diſpungit, *Aſcende de terra*, id eſt, de terrenis ſenſibus, & humilitate literæ. Amplectitur hanc explanationē Gloſſa Ordinaria, & Rupertus, licet non nihil addūt, quod Hieronymianam reddit illuſtriorē, Gloſſa addit, De humilitate literę occidentis ad ſpiritualem intelligentiam, vel de terra morientium ad terram viuentium. Rupertus, *Aſcendent de terra*, vt iā non ſapiant, aut quærant terrena. Lyranus ſecus, *Aſcendent de terra*, id eſt, multiplicabuntur fideles per orbem, ſicut illa quæ pullulant de terra Vnde & de magna multitudine congregata dicimus vulgariter, videbatur populus de terra pullulare. Alij ſic, *Aſcendent de terra*, id eſt videlicet in vniuerſum orbem. quaſi dicat, prædicabunt fidem per vniuerſum orbē. Alij rectius, *Aſcendent de terra*, ſcilicet captiuitatis. Ac ſi dicat, Et tunc liberabuntur à captiuitate, & ſeruitute diaboli, aſſerentúrque in libertatem. Qui enim redibant de captiuitate, dicebantur aſcendere è terra captiuitatis ſuæ. Pergra- *Elegātiſſime dicit aſcēdet de terra, quia nihil vitæ nihil eſt aliud quā aſcenſus e terra, nam cōuerſatio noſtra in cœlis.*

tæ mihi ſunt explanationes dictæ, licet & aliã adhibere poſſumus intelligentiam, quæ quanuis noua videatur, fortaſſis non omnino reiicienda eſt. Opinor ſub his verbis, *Aſcendet de terra*, eſſe implicatum honorem, & lætitiam horum populorum ingentem futuram, propterea quod ſibi poſuerint caput vnum. Quemadmodum enim corruere in terram, ſignum triſtitiæ eſt, & deiectionis. Vnde Iob excidiſſe veſtimenta ſua, & terram corruiſſe legimus, quo mœrorẽ, & luctum animi aperuit, In eundem modum *aſcendere de terra*, reſpirare ſignificat, & honorem conſequi, atque alacritate perfundi. Sic & in Pſalmo, Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, Dominus erigit eliſos. Confirmat hanc explanationẽ Hiſpanum idioma, quo ad explicandam alicuius hominis deiectionem, & triſtitiam dicere ſolemus, humi eum, iacere, *que echado por tierra, y proſtrado eſta fulano.* Cum vero ad honorẽ euehitur, dicimus, *ya fulano ſe leuanta, ya ſube.* ¶ *Quia magnus dies Iezrahel.* Iam monuimus, iterũq; monemus, nequaquã eſſe admittendã eorũ explanationem, qui hũc locũ expendunt de reditu filiorũ Iſraël de Babilone in Ieruſalẽ, in quem modũ explanant, multi Rabbini: quos Theodoretus ſequitur. Non enim redierunt ad Iezrahel Iſraëlitæ, ſed eam vallem Gentiles Aſſyrij videlicet, occuparunt, ibique degebant. Locus hic ſubobſcurus eſt, & non parum negotij mihi faceſſit. Referam paucis, quæ fuſius doctores illum expendentes dicũt, deinde, quid ego ſentio, aperiam Gloſſa Ordinaria *diem hunc magnum Iezrahel* ait, eſſe tempus ab incarnatione Domini vſque ad finem ſæculi. Magnæ enim claritatis illud tempus eſt, ſiquidem in eo remiſſio peccatorum datur, & aditus regni cœlorum aperitur, quamobrem & iure optimo *dies* nũcupari poteſt, & *magnus* merito appellari, quando tot annorum curricula complectitur. Non mihi diſplicet hæc explanatio Lyranus *diem hunc magnum* ait, eſſe magnam congregationem, ſeu multiplicationem fidelium, eo quòd *Iezrahel* interpretatur ſemen Dei, quod ſemen fideles exiſtimat eſſe, Vatablus cum Lyrano: conſentire videtur, ſed apertius enodat hunc locum. Sic enim diſpungit, *Dies Iezrahel erit magnus*, id eſt, dies ille, in quo liberabuntur fideles à diabolica ſeruitute, erit celeberrimus, & maximus. Nã *Iezrahel* ſignificat ſemen Dei, hoc eſt, fidelium congregationem. Diuus Hieronymus, licet ad eandem alluſionem retorquear ſignificationem huius vocis *Iezrahel*, ait quippe, ſignificare ſemen Dei: non tamen per ſemen Dei fideles intelligit,

Simile.

Iob. 1.

Maximo mœrore cruciari ſignificabãt antiqui corruentes in terram.

colligit, ſed ipſum Aſſertorem noſtrum Dominum Ieſum Chriſtum, qui verum eſt æterni patris ſemen, cum eius ſit vnigenitus filius. Et ſubdit ſanctus doctor, Ex quo perſpicuum eſt, ideo in typo Naboth Iezraelitis ſanguinem præceſſiſſe, vt veritas compleretur in Chriſto. In hoc enim & nõ illo, *magnus eſt dies Iezrahel*, de quo dicitur, Hæc dies quam fecit Dominus. Hæc Diuus Hieronymus. cum quo conſentit Interlinearis. Vellem tamen apertius explicuiſſent, quænam eſt hæc *dies*, quod ſilentio præterire videtur, aut ſaltem ſubobſcure dixerunt. Vt opinor, & quantum ex eorum verbis coniicere poſſum, *diem* hanc exiſtimant, eſſe *diem* Reſurrectionis Chriſti. De ea enim ſcriptum maximè eſt, Hæc dies quam fecit Dominus; & ita eo die canit Eccleſia in officio diuino. In quem etiam modum Rupertus fidelis Diui Hieronymi expoſitionis obſeruator expendit licet non nihil addit, & Hieronymianam explanationem latius ornat, & extendit. Quemadmodum enim cantores ſuper ſimplicem cantum harmoniam quandam vocum effingunt, & adiiciũt, Hiſpanè *ſobre el canto llano echan contrapunto*, Sic Rupertus ſemper inſequitur Hieronymianã explanationem, eamque ante oculos habens, mirè poſtea extendit, & illuſtrat. Rupertus itaque hunc *diem magnum Iezrahel* videtur ſentire, eſſe diem Dominicæ Reſurrectionis, & venuſtiſſime locum explanat, & certè eius explanatio aptata feſto Reſurrectionis non parum cõciliabit dilectionis. Sed ad rem redeamus. Ait igitur Rupertus expendens hunc locum. *Magnus dies*, & magna illuſtratio ſeminis Dei, quod eſt Chriſtus ſeminis inquam reſurgentis ex mortuis, cum quo cõſurgentes vtique aſcendunt de terra faciendo, quod idem Apoſtolus ait, Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram. Sic nimirum, facta prima aſcenſione, quæ eſt reſurrectio prima tandem aſcendent corpora quoq; de terra, quæ erit reſurrectio ſecunda, & ſequentur caput ſuum, ſiue membra capiti coniuncta, & ſicut ipſe Chriſtus pulchrè ſatis breui explicuit ſignificatione dicens, Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Hæc Rupertus, cuius ſententia eſt, vt vno verbo perſtringamus, *Aſcendent de terra*, id eſt reſurgent, primò quidem animo Reſurrexit, inquit Apoſtolus, propter iuſtificationem noſtram, deinde corpore in die iudicij vt vtramque complectamur reſurrectionem, animæ videlicet, & corporis. *Quia magnus dies*

Quomodo ... cingenda ... Epæneſis illa Hæc dies quam fecit Dominus.

Modulatio muſices petitu conuicta in figurando ſimplicem cãtu.

Colloſ. 3.

Matt. 24.

Iezrahel. Meritò *magnus* vocatur *dies* ſeminis Dei, hoc eſt, Chriſti reſurgentis, ſiquidẽ magna nobis eo die contulit beneficia. *Magnus* certè *dies* ille quia totus lætitiæ eſt, qui etiam iuſtiſſimè ſolius Chriſti dicitur eſſe. Nam in aliis Chriſti feſtiuitatibus partem nos habemus, eoſque noſtros quodammodo appellare poſſumus. Referuntur enim in eis, quæ in illis ob noſtra peccata pertulit Chriſtus, vt in feſto Natalis nuditas, & frigus, & paupertas naſcentis infantis. In Epiphania fœtor ſtabuli, in Circunciſione abſciſſio carnis. Denique in omnibus ferè feſtiuitatibus Chriſti pœnam inuenies, at pœnam quis dubitat ortam eſſe ex culpa, quam nos commiſimus? Dies ergo aliarum feſtiuitatum Chriſti nõ omnino ipſe ſibi arrogat, non omnino ſuos vocat, quia noſtri etiam ſunt, ſolus eſt tamẽ dies Reſurrectionis *Iezrahel*, id eſt, ſeminis Dei, quod Chriſtus eſt quia in eo nihil quod pœnã ſapiat, refertur, totus glorioſus eſt, nihil in eo homines habent. Video, non deeſſe ex recentioribus, qui ſignificationẽ huius vocis *Iezrahel*, quoniam brachium Dei ſignificat, alio detorqueant, aſſerántque, hoc loquendi tropo ſignificari maximam quàmque vltionem diuinam, ac celeberrima Dei geſta, ac tunc maximè, cum ſcelera expiare conſueuit, & hoſtibus ſuis terrorem ingentem incutere. Verum cum hic magis videatur recenſere beneficium conferendum in populum ad Dominum conuertendum, non eſt, cur de timore, & terrore hunc locum, aut de ſupplicio explicemus.

Dies reſurrectionis Chriſti ſolus eſt magnus dies. Iezrahel.

Ad morum compoſitionem.

Aſcendẽt de terra. Demus hoc Lyrano, id eſt, multiplicabũtur fideles. Quando audis multiplicãdos? Cum congregati fuerint pariter, & poſuerint ſibi caput vnum, Chriſtum videlicet. Vides ergo, quid efficiat, & pariat concordia? Nempe multiplicationẽ fidelium? Nihil certè ad augendam rempublicam vtilius inueniri poteſt, quàm concordia. Vnde rectẽ quidam dixit, Concordia paruæ res creſcũt. Quemadmodum plures rami ab vno, eodémque ſtipite procedentes, virtute illius multos proferunt fructus, & folia, ſic homines vinculo colligati concordiæ creſcunt, & augentur. Et quemadmodum exigui riuuli, in vnum alueum cõfluentes, fluuium magnum efficiunt, ſic homines maximum incrementum accipiunt, ſi inter illos animorum ſit conſenſus, ſicut contra nihil maius nocumentum infert, aut truculentiorem

Salluſtius. Quæ harmonia à muſicis in cãtu, ea in ciuitate optimũ vinculum incolumitatis dicitur.

tiorem perniciem, quam diſcordia, Et quemadmodum, referente Plinio, & Ariſtotele, Tyrrhenus lapis quamuis grandis innatat, comminutus ſidit, Ita concordia ſuſtinemur, & per huius ſeculi mare tot iactatũ procellis fluctibus abſque ſubmerſione nauis tranſimus, donec portum cœli penetremus diſcordia vero poſſumimus. Diuiſum eſt cor eorum nunc interibunt, ait noſter Hoſſeas. Propterea & Apoſtolus hortatur nos, vt ſolliciti ſimus ad ſeruandam vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Et bene ait in vinculo pacis, nam hoc maxime vinculum conatur diabolus diſrumpere, vt deinde perdat nos. Significauit hoc egregiè Apocalypſis, cum Diuus Ioãnes videt, exiiſſe equum rufum, & qui ſedebat ſuper eum datum eſſe ei, vt ſumeret pacem de terra, & vt inuicem ſe interficiãt. Quid adumbrat hic equus rufus, niſi homines diſcordes? qui merito rufi dicuntur, quoniam ſanguine madent, in ſanguiniſque effuſionem proni ſunt. Seſſor autem diabolus eſt, ad diſcordiam incitans, cuius munus eſt, ſumere pacem de terrá, & ad internitionem homines excitare. Igitur qui diſcordiam habet cum proximo ſuo, oculos aperiat mẽtis, vt videat, cui ſeſſori animum tradiderit gubernandum, diabolo videlicet, qui non aliud quærit, conatur & deſiderat, quam miſerum hominem præcipitem dare in inferni barathrũ. Quadrat in Dominicam 3. Quadrag. in hæc verba, Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Nihil enim vtilius concordia ad regni conſeruationem, & incrementum.

Plinius li. 2. c. 106. & Ariſt. de Natura. c. 12. — *Hoſſeæ. 10 a.* — *Ephe. 4. a.* — *Apo. 6. a.* — *Concordia inexpugnabilis murus Reipublicæ. Ageſila.*

Deinde obſerua, quando *aſcendunt de terra*, id eſt liberantur à captiuitate diaboli. Id enim diximus diſpungentes literam hoc tropo loquendi ſignificari, quando videlicet congregati fuerant pariter. Igitur quandiu non es congregatus cum proximo tuo pacem, & concordiam cum illo habens, in captiuitate diaboli manes. Quærere prius illius concordiam, ſi libertatem conſequi, & à tanti tyranni ſeruitute liberari deſideras, atque Deo tuo inſeruire Si offers munus tuum, ait Aſſertor noſter, ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

Math. 5. Profer. 6. ante 1. Dominicam Quadrag.

Tertio, diſces ex hoc loco, regnum cœlorum vim pati, & illud à violentis rapi. Quid enim vocat liberari à ſeruitute? *Aſcendere.* At quis non videat, *aſcendere* plenũ eſſe labore, & ſudore, & pleriſimque hominem in aſcenſu illa ducere: Cum ergo conuerteris ad Dominum, non exiſtimes, te viam

Mat. 11.

facilem arrepturum, aut procliuem, qualis eſt peccatorum: quæ magis deſcenſus eſt. Hinc Scriptura euntes in Ægyptū ait deſcendere quoniam ad peccata via facilis eſt. Audi quid
Iſai. 30. a. dicat Iſaias, Væ filij deſertores qui ambulatis, vt deſcendatis in Ægyptum. Quid Ægyptus eſt, niſi mundus, ad quem ire, quid niſi deſcendere eſt? Bone Deus, quis poterit expendere quantum proni ſumus ad peccata? Sed vnde hæc pronitas, & facilitas? Certè quia via ad illa deſcenſus quidam eſt & ſine labore deſcendimus. Sed conſiderate fratres mei, quis maneat exitus deſcendentes, nempe incidere in latrones. Homo quidam deſcenderat de Ieruſalem in Hierico, ait Aſſertor noſter. Sed quid ex hoc deſcēſu? Obſeruate, quid ſubiungit, Incidit in latrones, à quibus & ſpoliatus eſt, & vulneratus, abſtulerunt enim latrones inferni omnes animi opes, virtutes videlicet, & graui ſauciauerunt peccati vulnere. Igitur ſi in deſcenſu talia patitur homo, fugiendus deſcenſus eſt. Vnde egregiè ait, & hortatur nos Diuus Auguſtinus, Nolite amare deſcendere, & non aſcendere, ſed & de aſcenſione cogitare. Fortaſſis & hoc adumbrauit Spiritus ille cœleſtis Iſaac interdicens deſcenſum in Ægyptum. Quemadmodum intra putamen nucis amarum, latet nucleus dulcis & ſuauis, ſic intra laborem aſcenſus ad virtutem abſcondita eſt intra dulcedo, & cœleſtis. Sed ſicut cibum nuceum non prius attingis, quam corticem, quod intra incluſus ſit, ſic neque ſuauitatem virtutis adipiſceris anteaquam ſuperas laborem aſcenſus. Et quemadmodum dulcedo aquarū fluuiorum, quas ſemper deſcendere cernis, mare contingunt amariſſimū, vbi dulcedo vertitur in amaritudinem. Ita vita peccatoris diligentis facilius iter, & laborem fugientis tandem in mare decurrit pœnarum gehennæ.

Facilis deſcenſus Auerni. Verg.
Lucæ 10.
Auguſt.
Pſal. 125.
Gen. 26. a.
Simile
Simile.
Amariſſima peccati dulcedo.

Quia magnus dies Iezrahel. Duo hic ſunt implicata, vt multa alia omittam. Alterum eſt, obſerua, quantum temporis interuallum *diem* vocat, ab incarnatione Chriſti videlicet vſque ad finem mundi, inquit Gloſſa. O ingentem miſericordiæ [illegible] num abyſſum, quæ tantum tēporis ſpacium *diem* vocat. Non eſt Deus tuus, frater mi, ſimilis fictoribus vaſorum vitreorum, qui exiguam vitri materiam ita extendunt, vt ex illa [illegible] maxima vaſa, in quem modum homines, ſi quod [illegible] in te cōtulerunt, magnifacere ſolent, grandia ſe fe[illegible]ces. Secus Deus, qui magna, ampliſſimáque, ac ſi [illegible] ſint, *diem* vocat. Alterum hic implicatum eſt. Vi[illegible] *diem* appellat, & merito, quia mille anni

[illegible]

ante

ante Deum ſicut dies hæſterna, quæ præteriit. Non ergo vitam tuam multo tempore duraturam tibi perſuadeas, ſed ante oculos habe verba Apoſtoli, Hoc itaque dico fratres tempus breue eſt, Reliquum eſt, qui habent vxores, tãquam non habentes ſint, & qui flent tanquam non flentes, &c. Nam & ſi centum annos vixerit homo, totum hoc tẽpus minima diei pars iudicanda eſt, quãdo tot annorum curricula velut vnus dies à Deo iudicatur. Audi & quid dicat Chriſtus apud Lucam. Si ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique. Beati ſerui illi, quos, cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes, & ſi venerit in ſecũda vigilia & ſi in tertia vigilia venerit, beati ſunt ſerui illi. Vides quo pacto totã hominis vitam cum nocte quadam contulerit, illam diuidens in tres nocturnas vigilias. Quorſum cum nocte vitam compoſuit? Certè vt eius breuitatem detegeret. Magnus dies Iezrahel, *diem* in quo liberantur à captiuitate diaboli, vocat celeberrimum & maximum. Sed quibus eſt hic dies celeberrimus? Primò, ipſi Deo quem legis, maxima lætitia perfundi conuerſione filij prodigi & illi parari conuiuium &c. Secundò, celeberrimus eſt angelis Dei quibus gaudium eſt ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Tertiò, celeberrimus eſt ipſis peccatoribus, qui de faucibus diaboli eruuntur. Hinc præcipit Deus, diem, qua egreſſi ſunt filij Iſraël de Ægypto, eſſe obſeruandũ in generationibus ſuis vtinã frater mi, eum *diem*, quo dignatus eſt Deus tuus te educere de Ægypto, id eſt, de regno diaboli, tua ſacerdoti confitens peccata quaſi celeberrimum ſignares, vt *diem* feſtum ageres Deo tuo. Conſueuerunt Cartuſienſes religioſi toto vitæ ſuæ tempore ſingulis anuis diem profeſſionis ſuæ in qua ſe Deo votis religionis aſtringũt, celebrare, veluti in memoriam reuocantes acceptum libertatis de poteſtate diaboli beneficium. O cõmendandam conſuetudinem, & ſuper aſtra extollendam, quam vtinam & omnes homines complecterentur, ſed hoc perfectorum eſt, & eorum qui *Iezrahel*, id eſt, ſemen Dei ſunt, filij videlicet, non [illegible] aliorum.

* * *

1. Cor. 7. c.

Luc 12.

Nihil habet hominũ vita præter labores & vigilias.

Dies conuerſionis peccatorũ Deo, Angelis & ipſis peccatoribus celeberrimus

Exo. 12. d.

Dies tranſitus vitæ ſecularis ad ſpiritualem ſacer Carthuſianis.

CAPVT SECVNDVM.

Dicite fratribus veſtris, populus meus, & ſorori veſtræ, Miſericordiã conſecuta. Iudicate matrẽ veſtram iudicate, quoniam ipſa non vxor mea, & ego non vir eius.

Exiſtimant nonnulli, hæc verba *Dicite fratribus, veſtris, Populus meus, & ſorori veſtræ, Miſericordiam cõſecuta,* eſſe ſuperioribus attexenda, ac ſi explicet Deus cauſam, ob quam magnus futus ſit dies Iezrahel, nẽpe quia dicetis fratribus veſtris, quod populus meus ſit & ſorori veſtræ, quod ſit miſericordiam conſecuta. Confirmant autem hanc ſententiam, quoniam Hebræi dictis verbis finiunt primum caput & à ſequentibus videlicet, *Iudicate matrem veſtram*, exordiuntur caput hoc ſecundum. Eſt in hac ſententia Diuus Hieronymus, quia ait, expendẽs hæc verba, *Iudicate matrẽ veſtram &c.* Huc vſque ad Iſrael populũ, hoc eſt, decẽ tribuum ſermo directus eſt, nũc alterũ caput incipit. Verũ quo pacto hæc verba ſint notanda, quibúſque cõiungenda, noſtra apeties explanatio. Primum quoniã hic locus ſubobſcurus eſt, & non parum negotij mihi faceſſit, referamus aliorum expoſitiones, deinde & noſtram adhibebimus, vt ex eorum collatione liqueat, quæ ſit veritati magis conſentanea. Lyranus cenſet hic Deum alloqui Apoſtolos, ceterúſque fideles à Iudæis originẽ trahẽtes, vt dicãt *fratribus ſuis*, id eſt conuerſis ex Gentibus qui facti ſunt fratres eorum per ſuſceptionem fidei, *populus meus*, hoc eſt, quod ſunt populus Dei, ſicut & vos ô Iudæi, iuxta illud Apoſtoli. Non eſt diſtinctio Iudæi, & Græci, nam idẽ Dominus omnium. *Et ſorori veſtræ*, id eſt, Gentilitati conuerſę ad fidem Chriſti, *Miſericordiam cõſecuta.* Cum enim eſſet ab antiquo idololatriæ dedita, iam per meram Dei miſericordiam, & non per merita patrum vocata eſt ad fidem, ſicut Iudæi per merita Abrahæ, & aliorum Sanctorum antiquorum. Hæc Lyranus In qua explanatione ſi oculate inſpiciatis, ſolum populum Gentium vocat fratres & ſororem. Quęramus ergo ab eo neque ab re, Quorſum hæc duo varia, diſtinctáque nomina eiſdem Gentibus Deus imponat, vt vocentur *fratres*, & *ſoror*. Quis enim non videat, latum eſſe diſcrimen inter hæc duo *fratres* & *ſororem*? Videtur Diuus Hieronymus ſaltem ex parte tetigiſſe hanc obiectionem. Aſſignat enim quodammodo diſcrimen ſic,

Iudæa ex umbra mortis ad Chriſti lucem adducenda: ac ita non populus Dei fiet populus eius.

Fra-

Frater appellatur, & *ſoror, frater*, ex eo q̃ dicitur *populus meus, ſoror*, ex eo quod dicitur *miſericordiam conſecuta*. Cæterum, id eſt, quod nos quærimus, cur eidẽ populo duo imponuntur nomina, voceturque *frater*, & *ſoror* Dictus autẽ pater Hieronymus bifariam diſpungit. Primo ſic, referendo hunc locum ſolum ad populum Iudæorum, vt omnes duodecim tribus complectitur, *Dicite* Quinam ſunt iſti, qui dicturi ſunt, aut quibus præcipis, vt dicant? Hominibus videlicet de tribu Iuda. Ac ſi dicat Deus, Vos ô homines de tribu Iuda, non deſperetis de ſalute decem tribuum, ſed verbo, & voto, & literis ad pœnitentiam prouocare, quia *frater* appellatur veſter, ex eo quod dicitur *populus meus*: & ſoror, ex eo quod dicitur *miſericordiam conſecuta*. Secũdo, ſic diſpungit, Poteſt hoc ad omnes credentes referri, Ita, Vos, qui in Chriſtum creditis tam Iudæi, quam Gentiles, dicite fractis ramis, id eſt, populo priori, qui abiectus eſt, *populus meus*, quia *frater* tuus eſt, & *miſericordiam conſecuta*, quia *ſoror* tua eſt. Cũ enim plenitudo gentiũ intrauerit, tunc omnis Iſraël ſaluus fiet. Hæc Diuus Hieron. & ex his duabus explanationibus à ſancto doctore adhibitis prior eſt veritati magis conſentanea, vt poſtea probabimus, quam etiam amplectitur Interlinearis. Rupertus Tuitienſis per *fratres* exiſtimat, eſſe intelligendos quoſcunque fidẽ Abrahæ habentes, ſiue Iudæi ſint, ſiue Gentiles. Theodoretus cenſet, his verbis Deum conſolari, & adhortari Iudæos, mutatis rebus, ſe immutaturum nomina, & vocaturum non populum, populum, nõ dilectam, dilectam. Conſentit quodammodo cum Theodoreto Vatablus. Ait enim. *Populus meus*, perinde ac ſi dicat, Tunc erit magna rerũ mutatio, quia qui non erat populus Dei tunc erunt Dei populus, poteruntque dicere infideles fidelibus, Populus Dei ſumus, quibus miſericordiã impartitus eſt. Nonnulli ex recentioribus ſecùs expendunt. Nam exiſtimant, Deũ alloqui alterum populum Iudæorum, vt benignitatem Gẽtibus annũcient, atq; ea re ipſi maximè lætentur, quod qui ſingularis erat populus, nũc multarum Gentium acceſſione auctus ac propagatus ſit, atque innumeros fratres, ac ſorores eiuſdem ſecum dignitatis habeat, iubereque Deum, vt à Iudæis Gentes *fratres*, atque *ſorores* appellẽtur, & ſeſe ad cœleſtis ciuitatis largitionem & communicationem diuina miſericordia vocatas eſſe cognoſcãt. Hæc ſunt, quæ ex variis explanationibus colligere potuimus. Verũ cũ illa nõ noſtrũ animũ

Mutatis rebus mutat Deus nomina.

expleſcent, & germanum huius loci ſenſum indagaremus, ſic hunc locum ſub aliorum cenſura, explanandum ducimus, Quod videlicet Dominus loquatur filiis Gomer, & vatis Hoſſeæ, illiſque dicat Deus ſequentia verba, nempe, *Iudicate matrem veſtram*. Nã hoc loco *populus meus*, & *miſericordiam cõſecuta* propria nomina eſſe cenſeo, ſicuti & ſuperius iam probauimus, hæc duo nomina, *non populus meus*, & abſq; miſericordia, eſſe propria Vnde Vatablus, & Pagninus pro his vocibus, *populus meus*, & *miſericordiam conſecuta* Hebraica nomina. Ami videlicet, & Ruhama reliquerũt, ipſeq; Vatablus expendens hæc verba, *miſericordia conſecuta*, quod filiæ nomen eſt, inquit, atque id ſcientiſſime, Singulari vtitur, quod alludat ad nomen filiæ Gomer, quæ vnica fuit, Adumbrant vero hæc duo nomina filiorum Gomer ipſique filij duos populos, Iudæorum videlicet, & Gentium ad Deum conuerſos. hinc eorum mutat nomina, & qui prius *non populus Dei*, & *abſque miſericordia*, vocabantur dicuntur *populus Dei miſericordiã conſecuta*, his præcipit; dici ſubſequentia, verba videlicet, *Iudicate matrem veſtram: &c* Nec te moueat mi Lector, vt hãc reiicias explanationẽ, dici in numero multitudinis, *fratribus veſtris, populus, meus* & nõ fratri veſtro, atq; *ſororibus veſtris*, nõ ſorori veſtræ. Ita enim habet textus Hebraicus, & ſic vertunt tum Pagninus, tum Vatablus *ſororibus veſtris*, non ſorori veſtræ quoniam ad rem adumbratam, populus videlicet Iudæorum, & Gentium magis dirigit Deus ſermonem, qui multos homines complectũtur, quam ad vmbrã, filiorũ ſcilicet Gomer, cum hi filij Gomer vmbra ſint populi Iudęorũ, & Gentium. Hanc eſſe amplectandam intelligentiã, quæ ſequuntur, aperte demonſtrant. *Iudicate matrem veſtram, iudicate.* Apertum eſt, *matrem* referri ad filios, igitur hic *matris* mẽtionem faciens ad filios, quos ſuperius vocauit *populus meus miſericordiam conſecuta*, deſtinat ſermonem. Sed quid hic per *matrẽ* intelligit? Diſſenſio inter patres eſt. Theodoretus opinatur, *matrem* hic vocari maiores Iudæorum. *Iudicate*, inquit, *matrem veſtram*, hoc maiores veſtros, qui contra me peccauerunt. Lyranus exiſtimat, hæc verba dici à Deo Ieremiæ, Baruch, & aliis viris iuſtis, qui erant in regno Iuda, per *matrem* vero intelligit Ieruſalem, quæ erat metropolis regni, hinc & mater aliarum ciuitatum, & totius populi, iuxta illud, quod dicitur de Abella, Cur quæris ſubuertere matrem ciuitatum in Iſraël, id eſt, Ieruſalem.

Mirũ. ipſi ſi adulteræ matris iudices cõſtituuntur.

2. Reg.

Haymo

Haymo credit per *matrem* eſſe intelligēdam Synagogam, & ita tenent D. Hieronymus, & Vatablus, atque vt egregie inquit Diuus Hieronymus, filiis præcipitur, vt ineant iudicium aduerſus matrem ſuam, quæ eos genuit, non tamē expreſſe quinam ſint iſti filij. Vatablus ait, alioqui Deum fideles credentes in Chriſtum, qui deſcenderunt e Sinagoga, vt fuerunt Apoſtoli, & alij Iudæi, & Iſraëlitæ ſecundū carnem. *Iudicate matrem veſtram*, ſignificat hoc loco *iudicare* idē, quod expoſtulare, vel increpare ſiue corripere, aut contendere, & ita pro iudicate vertunt nonnulli, vt Vatablus, & Pagninus, expoſtulate. Propriè autem expoſtulare eſt conqueri ab eo ipſo, qui fecit iniuriam, & cum querela inſtare. Verbum enim Hebraicum Ribu interdum vertit Interpres iudicare, interdum contendere, & rixari, Vt, Iudica Domine nocentes me, impugna impugnantes me. Poſſet hic locus ex verbi ratione verti in hunc modum, Iurga Domine iurgantes me. Nam apud Hebræos vox Rib iurgium ſignificat. Eſt autem iurgium coniunctorum familiarium, aut vicinorum concertatio, atque diſſenſio, qualis fuit illa inter paſtores Abraham, & Loth. Fuit, inquit Scriptura, iurgium inter paſtores, &c. Neque eſt ſilentio prætermittenda eiuſdem verbi repetitio. *Iudicate* inquit, *matrem veſtram*. Ac rurſum repetit, *Iudicate*. Quorſum repetit? Reſpondeant ſancti Patres. Gregorius in Pſalmum pœnitentialem ait, Nominis venerandi repetitio precandi auget affectum, vt, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocē meam. Et parum infra, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Nomen repetit, vt affectum excitet. Eiuſdem ſententiæ auctor eſt Euthymius Pſalm. 16. dicens, Solent Prophetæ ſepenumero in locis affectu plenis eaſdem ſententias varia oratione repetere, vt aucto affectu, ad maiorem Deum miſericordiam trahant. Sic & impræſentiarum eiuſdem vocis repetitio vehementiam affectus habet, & rei conficiendæ deſiderium certiſſimum inuoluit. Conſueuit enim Scriptura, his repetitionibus efficere, quod oratores compluribus verbis ſelectiſſimis, & eloquentiſſima oratione vix obtinent, nempe vt rem, de qua loquuntur, ſumme amplectendam eſſe doceant. Docuit & hoc egregiè Diuus Chryſoſtomus homil. 10. in Geneſim inquiens, Sæpe Scriptura multa vtitur diligentia ſemel, atque iterum idem dicens, vt in mentibus auditorum reponantur ea, quæ dicuntur. Duabus igitur de cauſis hic *Iudicate* repetit. Primo

Pſal. 34.

Gen. 26. p

Harum repetitionū cauſam author prolixius ſuperiori capite complexus eſt.

vt aperiat, quantum optet correctionem matris. Secundò, vt altius filiorum memoriæ figantur, quæ ad matris conuerſionem ſpectant, eaque iuxtà Domini præceptum adimplere ſtudeant filij. *Quoniam ipſa non vxor mea eſt, & ego non vir eius.* Cauſam addit, ob quam optet, & præcipiat filiis matrem obiurgare, quia de meretrice vxor effecta, mores priſtinos non reliquerit, & rurſum fornicata fuerit cum amatoribus ſuis, eoque impudicitiæ venerit, vt proprium virum nõ reuereatur Ac ſi apertius dicat, Obiurgate vos matrẽ veſtram, nam me non magis audit, quam ſi me nullo coniugij iure exiſtimet audiendum. Eſt etiam obſeruanda coniunctio cauſalis, *quoniam*, non enim parum continet myſterij ad explicandam huius loci puram intelligentiam, pro qua coniunctione apud Hebræos, eſt vox C H I, quæ ferè cauſalis cõiunctionis vim obtinere ſolet, cum quadam tamen varietate pro rerum, & ſentẽtiarum ratione diſtinctam. Vnum autem genus eſt, quod admirationem quãdam ſimul cum indignatione habet, & neſcio quid triſte, aut auribus puris indignũ inſinuat, dicentem vero iratum, atque aliquid ægreferentem

Mal. c. 1. repræſentat, vt apud Malachiam Deus inquit, Magnum eſt nomen meum in Gentibus, & vos polluiſtis illud, quia dicitis, Menſa Domini contaminata eſt, & cibus eius vilis? Idem officium coniunctionis *quoniam* hoc in loco eſt, quod apud Latinos in coniunctione, *nam*, non ineleganter obſeruatur, vt cum irati, atque ſtomachantis potius affectum, quã cauſæ rationem explicat, vt, Nam quis te iuuenum confidentiſſi-

Georg. 4. me noſtras iuſſit adire domos? quidue hinc petis? *Ipſa non vxor mea.* Cur non eſt vxor tua Domine Deus? Quia ipſa nõ gerit ſe pro vxore erga me, cum fidem non ſeruauerit mihi, conuerteritque ſe ad idola. Quod, vt obſeruauit Lyranus maxime contigit tempore Manaſſe, qui idola poſuit in tẽplo Domini. *Et ego non vir eius*, hoc eſt, non debeo illi præſtare, quæ fideli vxori maritus præſtare ſolet, ſiquidem ipſa deſiit eſſe vxor mihi propter idololatriam.

Ad morum compoſitionem.

D*Icite fratribus veſtris*, &c. Tot hic ſunt implicata, vt vela contrahere cogamur, ne in immenſum nauigemus. Primo, obſerua, quos vocat Deus, vt matrem corripiant, non vtique homines iniquitatibus irretitos, eos vide

videlicet qui à Deo dicuntur, non populus meus, & non miſericordiam conſecuta: ſed qui à Deo vocantur, *populus meus, & miſericordiam conſecuta*. Viros igitur probos, & candidis ornatos moribus, quique digni ſunt, vt appellentur populus Dei, eligit, vt correctionis munus illis iniungat. Qui enim alios corrigunt, eorum mores, labe carere decet. Hinc Apoſtolus, Qui prædicas non furandum, furaris, non mœchandum, mœcharis, in quo enim alterum iudicas, te ipſum condemnas. Et Aſſertor noſter, Eiice prius trabem de oculo tuo, &c. Atque Diuus Auguſtinus, lib. de ſermone Domini in monte, inquit, Primum cogitemus, cum aliquem reprehendere neceſſitas nos cogit, vtrum tale ſit vitium, quod nunquam habuimus, & tunc cogitemus, nos etiã habere potuiſſe, vel tale quid habuimus, & iam non habemus, & tunc tangat memoriam fragilitas communis, vt illam correctionem non odium, ſed miſericordia præcedat. Si autem inuenimus, nos in eodem vitio eſſe; non obiurgemus, ſed congemiſcamus, & ad pariter conandum inuitemus, Hæc Diuus Auguſtinus. Quemadmodum Patriarcha Abrahamus prius ſeipſum circũcidit, quàm filios, & famulos, Ita & nos prius circuncidamus nos ipſos, quam alios. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Circuncisione Domini, in hæc verba. Venerũt circuncidere puerum. Eſt autem per interrogationem aptanda ſic, Et quinam puerum circunciderunt? Certè qui erant circuncisi, dedecet enim, incircunciſum circuncidere alios. Vnde & homines, qui *populus* ſunt Dei, hic vocantur, vt corripiant *matrem*. Obſerua etiam vocari, vt obiurgent *ſorores* quę fuerant *miſericordiam conſecutæ*. Igitur eos, qui prius deliquerant, non reſpuit, & contemnit, vt munus corripiendi ſubeant, imo illos deligit. Damnanda ergo eſt eorum hominũ conditio, qui ob iam tranſacta peccata deſpiciunt corripientes ſe, illis obiicientes, quod ad ſe oculos conuertant, ſeque cognoſcant. Heus bone vir, fateor, illum ſaucium fuiſſe, verum ſi iam ſanus eſt, cur quaſi ægrotus ſit, à te iudicabitur? Si cecidit, & ſurrexit, cur, ac ſi non ſurrexerit, deſpicies tibi manus porrigentem, vt ſurgas? Vtique *ſorrori miſericordiam conſecutæ*, non audis, obiici, quod prius deliquerit, imo illi præcipit Deus, vt matrem peccantem arguat, & obiurget, quoniam non eſt, cur eius, qui iam reſipuit, contemnas correctionem.

Secundò, Vides, quo pacto, non vnum, aut alterum mittit, vt

Rom. 4.

Matt. 7.

Non confundant opera ſermonem tuum, Sacerdotis Chriſti os, mens, manuſque concordent. Hieron. ad Nepot.

Cotis efficium vſurpat Prædicator, quæ ferrũ reddit acutũ cũ ſit ipſa ſecandi inutilis.

vt corripiant,ſed plures. Non enim ait, Dicite fratri, ſed *fratribus* in numero multitudinis, vt doceat, plures eſſe mittendos ad delinquentem, qui illum ad meliora ſtudeant conuertere, ac maxime ſi illis crimen delinquentis innotuit. Quemadmodum enim cum diutina quædam, ac dura inflatio corporibus inhæſit, tum longo tempore, multo labore, ac multa ſapientia opus eſt, & varia adhibentur remedia, vt abſque periculo diſſoluatur, in eundem modum cum aliquis morbum animi, qui iam radices egit multoq; tempore concretus eſt, radicitus euellere voluerit, non ſatis eſt ad correctionem vnius diei, duorúm ve admonitio, verum oportet frequenter, ac diebus compluribus, variiſque correctoribus in hac cura verſari ſi modo non ad ambitionem, ac voluptatem, ſed ad fructum munus hoc geſturus eſt. Poterat quidem maritus per ſe corripere, noluit tamen, ſed alios quærit, neque ſibi in dignitate, & officio æquales, ſed etiam forte inferiores, quales filij ſunt. O fœlices ſuperiores, qui ſubditos delinquentes non per ſe, ſed per alios corripiunt, & obiurgant. Crebrò enim plus efficitur per interpoſitos homines in correctione, quam per ipſos prælatos. Sed obſerua, frater mi, quos ad obiurgandum elegerit, non vtique hoſtes, non exteros, aut odientes lapſam vxorem, ſed illi dilectiores, & coniunctiores, filios, videlicet. Vade & tu fac ſimiliter, ſi reſipiſcere lapſum cupis, quære illi chariores, & amiciores ad corripiendũ. Diſces etiã ex hoc loco, debere filios magis, corripere parẽtes, & eos, qui ſibi ſunt cognationis vinculo copulati, quam exteros, non enim exteros quæſiuit Deus ad correctionem, ſed filios Atque hinc hauriri poteſt illa theologorum ſententia, nempe quod magis teneamur ſubuenire coniunctioribus nobis, ac conſequenter magis illos corripere, ſiquidem opera ſpiritualia miſericordiæ, teſte Diuo Thoma, præſtant operibus miſericordiæ corporalis Quemadmodum ſi aurifex ad fabricandam imaginem auream inſtrumenta ipſa, malleos videlicet, & limas ex ipſa auri materia efficiat, non ex alia nempe ferro, aut cupro, aperte oſtendit, quanti æſtimet ipſam imaginem, ſibiq́ue eſſe pretioſiſſimam, In eundem modum Deus quærens conſanguineos, qui medeantur vlceribus maternis, non externos, & ex alijs progenitos familijs, ſatis indicat, quantum optet reſipiſcentiam vxoris, & in viſceribus delinquentis imaginem virtutũ confici. Sed quoniam inſtrumenta ex eadem maſſa facta nonnunquam mollia redduntur, ceduntq́ue imagini fabricandæ, neque valent

Simile.

Multũ laborãdũ in correctione inueterati mali.

2. 2. q. 33.

Simile.

valeat præ mollitie ſecare, quantum opus eſt, externa quærenda ſunt ad ſecandum. Heu quoties conſanguinitatis amor vel hominem à correctione retardat, vel ita delicatè corripit, & obiurgat, vt nihil efficiat, tunc etiam exteros admittere debemus, qui non ſecus ac inſtrumenta ferrea, corda dura emolliant, & artificis arti ſubiiciant. Ad hæc obſerua verba à marito prolata. Non enim inquit, *Iudicate* *fornicariam*, & adulteram, ſed *Iudicate matrem*, quo monet filios, ne obliuiſcantur præcepti de veneratione parentum. Seniorem, inquit Apoſtolus Timotheo, ne increpaueris, ſed obſecra, vt patrem. Eſt ſanè, vt inquit Sapiens, dedecus filii pater ſine honore, & gloria hominis ex honore patris ſui, ac propterea filij debent parentum crimina reprehendere, modeſte tamen. Audi, quo pacto Ionathas obiurgauerit patrem Saul peccantem in Dauid, Ne pecces rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit. Quare peccas in ſanguine innoxio interficiens Dauid, qui eſt abſque culpa? Non ſceleratum appellat patrem, aliiſve opprobriis id genus afficit, ſed cum ingenti veneratione eum regem vocans à peccato reuocare ſtudet. Caueant etiam parentes, coram filiis patrare crimina. Nam, Ariſtotele teſte, filij debent accipere exemplum bene viuendi à parentibus, alioquin excuſationis cauſam illis relinquunt, ac timendum eſt, ne contempti à filiis, quaſi male vixerint, relinquantur. Præterea diſces ex hoc loco, quid maximè attendere debeas in obiurgatione, & correctione fratris, eius nempe correctionem & emendam, non eum afficere probris, aut illi contumeliam irrogare. Sed quæres, vnde id colligo? Reſpondeo, ex verbi repetitione, *Iudicate*, inquit, *matrem*, *iudicate*, quæ quidem repetitio certiſſimum rei conficiendæ deſiderium detegit, vti diſpungentes literam diximus. Inuenies nonnullos corripere volentes, vt honorem ex delicto peccantis conſequantur, non ipſum peccantem. Hinc inhumaniter, & tanquam inimici in correctione procedunt, nam ſi proximum lucrari optarent, bone Deus quam modeſte, & humaniter, obiurgarent. Deliquit frater tuus? Admone, hortare, increpa, medicamenta vulneri adhibe, benignè tamen, imitatus Chriſtum, qui iniquitates noſtras patienter portauit. Quod ſi primum delinquens tibi reſiſtit, longanimis eſto. Si vero ſecundò deſperare noli, adhuc ſanandi tempus eſt. At ſi tertiò, fias agricola humanus, Dominum roga, ne excindatur, aut odio habeatur ſterilis illa, ac

Conniuentia aliquo affectu inducta criminis eſt particeps

2. *Timot.* 5. *a.*

Eccleſ. 3.

1 *Re.* 19.

2. *Oeconi. c.* 26.

Punientis eſt impetus, nō corrigentis charitas, lacerato animo aliquem corripere.

Lu. 13. *b.*

inutilis

inutilis ficulnea,ſed ad illã te conuerte,eiuſq; curam gere,& eã ſtercorato,demonſtrans fœtorem patrati criminis vt graueolentia perſpecta, reſipiſcat. Vides hic etiam, quo pacto Deus non, quamprimum peccauit vxor, idq; grauiſſime, quantum adulterij crimen eſt,punierit,prius corripit, ne tu facilis ſis ad puniendum. Quadrant hæc omnia in Euangelium feriæ 3. poſt Dominicam 3. Quadrage.in hæc verba, Si peccauerit in te frater tuus,vade, & corripe eũ Vides,quo pactò non primum puniat? Vides quo pacto, non appellet delinquentem ſceleratum, ſed fratrem? Vides, quot quærat remedia,anteaquam ad vindictam accedat?

¶ *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua,& adulteria ſua de medio huberum ſuorum.*

Quærit & hortatur Deus vt Reſpubli. Iſraelitica auferat quæ colit, & cum quibus fornicabatur idola. Iſai. 30.

Splendet hic maxime Dei miſericordia, nã tot ſceleribus, tótque adulterijs Synagogæ offenſus, tamen nondũ repudij ſtudio,ſed eius corrigendæ, & ad ſanitatẽ reuocandæ æſtuat deſiderio,quod ſi contingat,pręterita omnia crimina eſſe ſibi dignoſcenda pollicetur, ſicut ſcriptum eſt apud Iſaiam, Propterea expectat Dominus, vt miſereatur veſtri. Totius itaq; obiurgationis filiorum aduerſus matrem hic eſt finis, vt auferat fornicationes ſuas, & adulteriaſua à facie ſua. Atque,vt egregie obſeruat D.Hieronymus, fornicaria eſt,quæ cum pluribus copulatur, adultera vero, quæ vnum virũ deſerens,alteri iungitur, quorũ vtrúmq;eſt Synagoga.Sed ſermo eſt de ſpirituali fornicatione, quæ idololatria eſt. Vnde bene explicat Lyranus. *Auferat fornicationes ſuas*, id eſt,idololatrias, licet in explanatione ſequentium non perinde nobis arridet. Explanat enim ſic, *A facie ſua*, hoc eſt, ita quod ad eas amplius non attendat. ſed magis eas retro dorſum proijciat.Et expendens ſequentia,nẽpe, *Et adulteria ſua de medio huberum ſuorum*,inquit idẽ Lyranus, Loquitur de Ieruſalẽ per modũ meretricis,quæ inter hubera ſua ponit fragrantia aliqua,vt magis placeat adultero,ſic habitatores Ieruſalem offerebant thimiama fragrans idolis.Rupertus melius videtur,diſpungere, licet non omnino rem eſt aſſecutus. Ait autẽ, *Faciem* pro oculis, *medium huberũ* pro corde poſuit,in medio námq; huberum locus cordis eſt.Vnde &in Canticis caſta Sponſa dicit,Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter hubera mea commorabitur. Duobus iſtis, ſcilicet corde, & oculis inundatio fornicationis hauritur,& deinde corpus incontinens ad actũ libidinis velut magno torrentis impetu propellitur.Primũ per oculorũ, vel viſus, cæterorúmque

ſenſuum,

ſenſuũ, qui omnes in facie ſunt, feneſtras mors ingreditur, & capta mente, fornicatio, ſiue adulteriũ conſequenter actu peragitur. Hæc Rupertus, & deſumpſiſſe videtur ex D. Hieronymo, & Haymone. Nam D. Hieronymus expendens hunc locũ ait, hæc conuenire Iudæis negantibus Chriſtum, quorũ fornicatio propriè inter hubera eſt, & in ſacrificio idolorũ, & variorũ dogmatum corde verſatur. Haymo vero ait, *Auferat adulteria de medio huberum ſuorum*, id eſt, de corde, in quo prius malũ opus cõcipitur. Cor quippe inter hubera eſt, de quo cogitationes exeunt quæ poſtea vſque ad opera perueniunt. Adhibet & Rupertus aliã expoſitionẽ, dicẽs, Poteſt per *faciem* fornicatio corporalis, & per *adulterium* quod in *medio huberum* eius eſſe dicitur; ſpiritualis corruptio recte intelligi, quia videlicet vtroque modo Gens illa peccaſſe in Scripturis redarguitur Exempli gratia, in vno eodemq; peccato Beelphegor, & ſpiritualiter à Deo fornicatus eſt Iſrael, & corporaliter cũ filiabus Madianitarũ commixtus eſt. Vnde in Pſal. Initiati ſunt Beelphegor, & comederũt ſacrificia mortuorũ. Cæterũ hæc explanatio reiiciẽda eſt, nõ enim hic mẽtio fit corporalis fornicationis, ſed ſolum ſpiritualis, quæ eſt idololatria. Vatablus ſic exponit, *A facie ſua*, id eſt, à ſe, & per *fornicationis fidei, & adulteria huberum* intelligit mundũ, & ornatũ meretriciũ capitis, faciei, & pectoris, allicientẽ ad amorẽ illarũ, & fornicationẽ, quibus omnibus ſignificari, inquit, fornicationẽ internã, & ſpiritualem idololatriã. Qui oculos mentis coniecerit in Scripturæ phraſim, bifariã eſſe hunc locũ diſpungendũ aſſeuerabit. Cũ enim *faciem* ſumat Scriptura pro præſentia, vt in Pſal. Nõ eſt pax oſſibus meis à facie peccatorũ meorũ, putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ, hoc eſt, à præſentia peccatorũ meorũ, primũ ſic hunc locũ diſpunget, *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua*, id eſt, à præſentia ſua. Deinde 2. cum facies ſumatur nonnũquã pro omni, quod externè apparet, ac in manifeſto eſt, cõtrariumq; abſcõdito, in quẽ modũ ſumpſit Chriſtus apud Ioannẽ dicens, Nolite iudicare ſecundũ faciẽ, id eſt, externa, ſic explanabit, *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua*, id eſt externãfornicationẽ, quæ geſtu corporis, & ornatu externo ſit cũctis manifeſta. Sunt, qui exiſtimẽt, ſe verum huius loci ſenſum proprius attigiſſe, dicẽtes, hic vſũ eſſe vatẽ figura metonymia, poſita nãmq; ſunt ſigna fornicationũ, & adulteriorũ pro ipſa *fornicatione*, & *adulterio*. Sũt aũt hęc ſigna, nimius, cultus

Num. 15.
Pſal. 105.
Pſal. 37.
Ioan. 6.
Libidinis & fornicationis ſigna.

cultus,fucus,& faciei medicatio, veſtium apparatus,aliaque id genus præ ſe ferentia impudicitiam fœminæ. Nam fœmina,quæ vno viro contenta eſt,hæc omnia ornaměta reſpuit, quaſi veneris incentiua. Vnde recte Propertius, Vni ſi qua placet, culta puella ſat eſt. Quæ vero medicata facie, foras prodit,quæ nimio ſtudio ornari amat, & ea aliis magis quã viro proprio placere malle creditur. Hæc res offendere ſolet virum probum. Hoc vt ingratiſſimum Deo exagitauerunt vehementer vates, Apoſtoli vetuerunt, ſancti, & boni viri omnes ſunt deteſtati. Vnde apud Iſaiã dicitur, Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulabant extento collo,& nutibus oculorum ibant, & plaudebant.&c. Ac paulo poſt, In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum, & lunulas,& torques,& monilia,&armillas,& mitras,& diſcriminalia,& olfactoria, & inaures,& annulos, & gemmas in fronte penděntes,&c. *Et adulteria de medio huberum ſuorum.* Proculdubio hubera non ſine nota à fœminis nudantur, quoniam libidinis quædam ſedes in ea corporis parte eſt. Nam venæ quædam, & viæ ſunt, quibus ab vbero ad mammillas acceſſio fit, vt tradit Hippocrates. Quamobrem quæcunque pudorem,ac pudicitiam profitetur toto corpore, ijs velandis maxime partibus curam adhibere debet, & quæ has corporis partes nudas oſtendit, merito impudicitiæ afficitur probro. Quod Babyloni, Gentium reginæ euenturum prædixit Iſaias,his verbis. Denuda turpitudinem tuam, diſcooperi humerum, & reuela crura. Quod ſi humerum diſcooperire turpe fœminis eſt, quanto erit turpius, & ignominioſius mammas, in quibus maius impudicitiæ momentum eſt, nudas geſtare? Quæcunque autem impudicitiæ ſunt, & hubera nudant,ſolět vnguentis,floribus, amuletis,atque amatoria carmina continentibus tabellis eum ſinum complere, qui eſt inter mammas. In hanc impudicarum fœminarum inſaniam incidiſſe Synagogam, vt inter hubera ferret vnguenta,flores,amuleta,& alia id genus, apertiſſima adulterij ſigna oſtendit his verbis Deus, *Auferat adulteria de medio huberum ſuorum.* Quæ diximus,ex varijs expoſitoribus collegimus,ſelectoria, & notatu digniora ſuarum explanationum hic reponentes. Cæterum, niſi fallor, adhuc locus iſte non eſt exactè explanatus. Quærendum enim nobis eſt,cum Synagogam cum fœmina componat impudica, ac conſequenter faciem habere,& hubera dicatur, perinde ac fœmina habeat,quid Deus appellet *faciem* Synagogæ,atque *hubera*,quod ſi ex

Propter.li. 1. elegi.2.

Mulier corporis ornatus indulgēs domus omnium demonum Amb. lib.1.de Virgin.

Iſai.3.

Hippoc. de glādulis.

Iſa.47.

Mammas denudare noſtris temporibus frequentiſſima impudentia mulieribus.

ſi explicauerimus, tunc germanus huius loci ſenſus liquebit. Certum eſt, Synagógam, & Eccleſiam corpus quoddã eſſe myſticum, vt docet, & probat Diuus Auguſtinus, li. 22. de Ciuit. Dei c. 18. atque vt doctores citare omittamus, Apoſtolus inquit, Mēbra ſumus, vnius corporis. Lege ſi plura deſideras, Diuum, Thomam. 3. p. q. 8 ab ar. 1 vſque ad 6. ar. Cum igitur membra Eccleſiæ homines ſint fideles, loquimur autē de Eccleſia ſecundum ſtatum viæ vt excludamus angelos & beatos, qui comprehenſores ſunt, in hoc corpore Eccleſiæ myſtico membra ſunt aſſignanda diuerſa caput facies, oculi; os, &c. Quæ omnia membra per quam docte complexus eſt Theodoretus in præfatione ſuper Cantica canticorum. Videamus itaque, quid Eccleſiæ faciem, & hubera vocet Scriptura, & percipiemus verã huius loci intelligentiam. Diuus Gregorius, li. 13. c. in Iob ait, Facies ſanctæ Eccleſiæ ſunt hi, qui in locis regiminum poſiti appellantur primi, vt ex eorũ ſpecie ſit honor fidelis populi, etiam ſi quid in corpore latet deforme. Qui nimirum prælati plebium plangunt culpas infirmãtiũ, ſeq; ſic de alienis lapſibus ac ſi de propriis affligũt. Hæc Diuus Gregorius, cuius ſententiam confirmat conſenſus Sanctorum Patrum explanantium Cantica canticorum, vbi cũ incidit ſermo de partibus faciei nempe oculis, naſo, genis, &c. de prælatis & principibus has corporis myſtici partes exponunt. Tradiderũt & hoc vetuſtiſſime illi Græcorum ſacerdotes, qui hieroglyphice moderatorē ſignificaturi, oculum, & ſceptrum facere ſoliti ſunt. Quid plura? Audi quid dicat Amos, Optimates capita eorum Et Iſaias de hoc corpore myſtico inquit, A planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Cum itaq; ait, *Auferat fornicationes a facie ſua*, Synagogã monet, vt ab optimatibus, & principibus ſtudeat auferre varia idololatriæ crimina, quibus illi proceres erant contaminati Vnde & eleganter ſubiungitur, *Et adulteria huberum ſuorum*. Certum eſt hubera illius populi eſſe doctores, atque magiſtros, nam ab his doctrinæ ſucco alendus erat, & quodammodo imbuendus. Sic & apud Cantica doctores hubera appellari conſpicies. Duo hubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli. Et quoniã grauius erat crimē idololatriæ ſacerdotũ, adulteria vocat, nõ fornicationes. Illi enim ſuperſtitioſas religionis diſciplinas, carmina de diis, de eorumq; pueris compoſita, & rationem ſuffituum atq; vnguentorum, multa deniq; atq; turpiſſima huius generis inquinamenta populum docebant. Neq; inquit, *Auferat*

Auguſt. lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 18. 3. p. q. 8. ab. art. 1. vſq. ad 6.

Pierius li. 33.

Amos. 8.

Iſai. 1.

Cant.

rat adulteria de huberibus ſuis, ſed *de medio inuberum*, vt oſtēdat, quantum honoris, & amoris idolis impendebant, locum enim medium damus his, quos magis honoramus, & diligimus. In hunc autem modum ſacerdotes illos deliquiſſe, vel illo loco conſtare poteſt, Clamabant ergo voce magna, & incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine. Itaque vt quæ diximus, perpaucis perſtringamus, quadrifariam poteſt hic locus, *Auferat fornicationes à facie ſua*, explanari, *à facie ſua*, id eſt, à præſentia ſua, vel à ſe, & ſic Lyranus, ſed mihi non placet. Secundò, *à facie ſua*, id eſt, ab oculis ſuis iuxta Ruperti expoſitionem, quæ mihi non omnino eſt ingrata Tertiò, *à facie ſua*, id eſt, externam fornicationem, quæ explanatio dictis duabus mihi videtur melior. Quartò, & quæ omnium explanationum optima eſt, *à facie ſua*, hoc eſt, ab optimatibus & principibus, illi enim facies ſunt Snayggogæ. Hæc autem, *de medio huberum ſuorum*, bifariam, primo, id eſt de corde, cor enim inter hubera eſt. Secundò, *de medio huberum ſuorum*, id eſt ſacerdotibus, qui Synagogæ hubera ſunt.

3. Reg. 18.

Ad inſtituendos mores.

AVferat fornicationes ſuas à facie ſua. Sunt, qui paruipendant externam corporis modeſtiam, & compoſitionem, & pro nihilo ducant, externa moderari freno cōtinentiæ, dicentes, Interna munda ſunt, parum refert, ſi oculi, aut os, aut manus, &c. perinde non ſint compoſitæ. Audiant iſti à Deo vtramque compoſitionē deſiderare in Synagoga, offenſumque creatorem quod in *facie*, hoc externe, vultu nempe, & oculis fornicata fuerit. Et merito cum ad modeſtiam, vt inquit Diuus Thomas, ſpectet gubernare exteriores hominis geſtus, & corporis motus. Hinc & Apoſtolus eam maxime cōmendat, Modeſtia, inquit, veſtra nota ſit omnibus hominibus. Non ait, vni, aut alteri homini modeſtia veſtra nota ſit, ſed omnibus hominibus, quoniam ita decet hominem eſſe modeſtus, vt nullus quãuis amicus, & conſanguineus, quamuis multū familiaris, æquum eſt, hominē videat incōpoſitum. Sed hoc electorum Dei eſt, Vnde diuus Paulus inquit, Induite vos, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti modeſtiā. Ac ſi apertius dicat, Quamuis alij liberos dimittant oculos, ori ad

Exterior corporis modeſtia interiorem iudicat.

2. 2. q. 168.

Philip. 4.

Coloſſ. 3.

ori, ad loquendum habenas laxent, incedant imcompoſite, &c. Vos autem, ô electi Dei, ſecus agite, & modeſtia ſit moderatrix actionum externarum veſtrarũ. Nam & hanc à ſua. Sponſa cœleſtis Sponſus expoſcit modeſtiam, Odor, ait, veſtimentorum tuorũ ſicut odor thuris. Veſtimẽta animæ corpus ſunt, dicente Iob, pelle & carnibus veſtiſti me, & quia hæc corporis indumenta ita erant compoſita, vt nihil in eis eſſet reprehenſione dignum imo cultum Deo exhibebant, dicuntur thure redolere. Quemadmodum ciuitas, deſtructo murò, facilè ab hoſtibus euertitur, & nucleus abſq; putamine ſtatim corrumpitur, Ita homo perit, ſi illi modeſtia deſit. Vnde perquàm doctè Diuus Gregorius ſentit, nullum hominẽ ſanctitate fulgentem eſſe in exterioribus incompoſitum & egregiam huius rei cauſam ſubiungens ait, Intus enim eſt cuſtodia, quæ compoſita ſeruat exterius membra. Et certè ſignum eſt interiora non rectè valere, quando exteriora modeſtia non regit. Quemadmodum ſi videris arboris ramos aridos, dicis id ex ſiccitate interna ortum, & quia quod intus eſt, ſucco caret, Sic cum aſpexeris exteriora hominis mẽbra incompoſita, indicium eſt, cor etiam illius, aruiſſe. Hinc Sapiens ait, Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis annũciant de eo. Quod ſi Sophocles reprehendit ſociũ Paridẽ nomine, quòd cum iudices eſſent apud Romanos, oculos iniiciẽs in formoſum adoleſcentem, dixerat, O puerum pulchrum, illumq́ue veluti modeſtiæ immemorem obiurgauit, ſubiiciens, Prætorem decet habere non ſolum manus, ſed & oculos continentes, atque Alexander Magnus noluit viſere filias Darij regis quas captiuas habebat ne nimia earum pulchritudine caperetur, dixitque, Nolo has puellas videre, ne cum viros vicerim, à mulieribus vincar. Quanto arctius, quæſo, debet Chriſtianus, omnia ſui corporis membra legibus continentiæ ſubiicere? Demum vis agnoſcere, quanti ſit æſtimanda modeſtia? Ex his quæ modo dicam, facilè deprehendes, Crebro tanta eſt continentiæ vis, vt quæ exigua ſunt ad ingentem ipſa euehat meriti amplitudinem contra vero quæ magna iudicari poſſent, quoniam illa modeſtia non comitatur, vix vel meriti vmbram attingant. Sit exemplum. Orat quiſpiam, ſed deuotè, vt ita loquar, ac modeſtè oratio tamen breuis fuit, puta deprecatio Dominica, aut Angelica Salutatio, alius vero Roſarium integrũ dixit, incompoſite tamen oculos habens vagos huc atque illuc circunſpiciẽtes, manus incontinẽtes &c.

Canti. 4.
Iob. 10. b.
Simile.
Gregorius in Paſtor.
Interior eſt cuſtodia cordis quæ ordinata exterius ſeruat membra corporis.
Simile.
Eccle. 19.
Gregorius Nazianzenus ex vultu & habitu ſe ſcribit deprehendiſſe latentẽ in Iuliano improbitatem.
Egregium continentiæ exemplum.

Quis non videat ab oratione perexigua diuinos oculos rapi, quod virtute modeſtiæ ſit exornata, illā vero Roſarij integri contēni à Deo quia indeuotè ablata eſt? Quemadmodum ſi offerens quatuor aut quinq; poma ea deferat tecta pretioſo linteo, ac multis ornata margaritis, aut inter duas
Simil. patinas aureas, ſi cum pomis oblatis vna donet fercula aurea, & linteum, quis dubitat, huiuſmodi munus eſſe gratius, & pretioſus, quàm ſi offeras centum poma in vili tamen, ac teſteo vaſe, in eundem modū qui dona Deo offert, cæterum externa membra, inter quæ, veluti inter patinas defert, vilia ſunt, & terrea, nō enim ſpiritu cœleſti decorata ſunt, ſed terram ſapiunt, & virtute continentiæ carent, quamuis multa
Oculi libidinis uncij ſint vilia à Deo iudicantur, ſecus autem ſcilicet pauca offeras, illa tamen deuotione externa redoleant, tūc enim ſimul cum vili dono fercula aurea, atque Deo pretioſiſſima obtu-
Iob. 31. liſti. Nihil enim aliud eſt illa exterior deuotio, quam ferculum pulcherrimum aureum, in quo Deo tuo offers orationum dona. Agnouit huius eximiæ virtutis, modeſtię prętlātiam, quando in hæc verba ſanctus Iob prorupit Pepigi fœ-
Iudith. 9. dus cum oculis meis, ne cogitarem quidē de virgine. Agnouit & Iudith dicens de Holopherno, Capiatur laqueo oculorum ſuorum Agnouit etiā Ieremias clamans, Oculus meus
Thren. 3. deprędatus eſt animam meam, quid tandem de incontinētia oculorum primæ fœminæ ait Scriptura? Cumq; videret lignū quod eſſet pulchrum, quo ſatis apertè detegitur prius dæmonem cœpiſſe oculorum arcem, vt deinde facilius ani-
Geneſ. 3. mū fœminę debellaret. O ſancta modeſtia quæ pretioſiſſimū ferculū eſt ad offerēda Deo munera, ſine qua ingratum eſt, quicquid homines Deo offerunt, indumentum electorum Dei fortis murus, & propugnaculum admirabile ad tuendas animi opes, odor ſuauiſſimus in conſpectu altiſſimi, mode-
Pſal. 37. rare externa corporis noſtri membra, & eſto fidelis ianitor arcis cordis noſtri, & occlude dæmoni fores, ne ſurripiat theſauros noſtros. Voſque obſecro fratres mei in Chriſto chariſſimi, qui hucuſque modeſtiam parui habuiſtis, ne illam deinceps cōdemnatis, ſed date operam, vt actiones veſtras regat, tradite illi externa corporis veſtri membra gubernanda dicentes cum Regio Pſalte, Non eſt ſanitas in carne mea. Omnia nāque corporis membra, quæ ad vſum vitę accepi, ad erroris materiam inclinaui. Oculos enim ad videndum obſcœna, & turpia, inflexi aures libenter ad audiendas detractiones accommodaui, illecebros odoratus naribus hau-

Quinque ſenſus animæ inſtrumēta peccati malè vtentibus

tire

tire, concupiui, iniquitatem in excelſo locutus ſum, & inter fratres diſcordiā ſeminaui, omnia denique corporis externa membra, quibus vti poſſem, vt Deo inſeruirem, in praui operis conuerti inſtrumenta. Non eſt in carne mea ſanitas, quia nulla pars mei corporis intentata remanſit per quam me peccati deſiderium non titellet. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 4. Quadrageſimæ in hæc verba, Cū ſubleuaſſet Ieſus oculos, & vidiſſet, quia multitudo magna venit ad eum. Ita oculos modeſtos ac cōpoſitos habuiſſe dicitur Chriſtus vt illos ſubleuaſſe referat Scriptura. Quadrat etiam in Dominicam. 9. poſt Pentecoſt. in hæc verba, Cum appropinquaſſet Ieſus Ieruſalem, videns ciuitatem, fleuit. Quid hoc Domine? Cur donec appropinquaſti ciuitati, non vidiſti ciuitatem, id enim nobis ſignificatur, dum dicitur. Cum appropinquaſſet Ieſus Ieruſalem, videns, &c. Vtique oculos modeſtia componendos docuiſti. *Mat. 23.*

Secundò obſerua, vt vtramque munditiam exigat Deus à Synagoga? externam nempe & internam. Ait quippe, *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua*, id eſt, externas, & *adulteria de medio huberum ſuorum*, id eſt de corde. Locus eſt cōtra hypocritas. Sic & apud Matthæum ait Aſſertor noſter, Væ vobis Phariſæi hypocritæ, quia mundatis, quod de foris eſt, calicis intus autem pleni eſtis rapina, & immunditia. Phariſæe cæce munda prius quod intus eſt calicis, vt fiat id, quod de foris eſt mundum. Quemadmodum arca Dei erat interius & exterius deaurata, ſic homo internè, & externè fuluo charitatis auro exornandus eſt, & non ſolum externe, ſicut hypocritæ ſe ſolent deaurare. Et quemadmodum Iacob aliud voce ſignificabat, quam tactu. Vnde Scriptura ait, Vox quidem Iacob, tactus autem Eſau, Sic hypocrytæ ſimulant ſe alios, quam ſint, ſed Deus cui oculos lynceos habet, hominem introſpicit, & an vox cum tactu manuum conueniat, exactiſſime cognoſcit.

Exod. 35.

Hypocriſis cognata febri, frigido pocuio propinat ardorem.

Gen. 27. d.

Scrutator cordium Deus.

Tertiò, obſerua principes Synagogæ vocari *faciem* eius. & certè perquā egregiè. Nā duo detegit principibus nō contēnenda. Alterum eſt cura quam ſemper debent principes adhibere, vt mundi ſint, & ſordes abluant animorum ſuorum. Quis enim nō erubeat, faciem vel deformem, vel contaminatam ſordibus habere? Alterum eſt, rempublicam dignoſcendā, qualis ſit, ex principibus, & magiſtratibus, quemadmodum homo cognoſcitur ex facie, non autem ex dorſo, aut ex pedibus. Igitur quāuis videas, homines infimæ claſis

labi in crimina,non ſtatim iudices, actum eſſe de republicā; ad faciem illius oculos cōuertere,vt cognoſcas,an omnino damnanda ſit.Sic Deus conuerterat oculos in Ieruſalem,vt illam agnoſceret.A planta pedis vſque ad verticē capitis nō eſt in eo ſanitas, ait.Hinc & bene D.Greg. quem in diſpunctione huius loci citauimus , Facies Eccleſiæ ſunt hi, qui in locis regiminum poſiti, apparent primi, vt ex eorum ſpecie ſit honor fidelis populi,etiam ſi quid in corpore latet deforme. Vide,an ex hac facie cognoſcatur populus Ieroſolymitanus. Turbatus eſt Rex Herodes. Quid inde?Intuere quod ſubditur,& omnis Ieroſolyma cum illo.Ergo ex facie populi nempe rege,cognoſcitur populus. Vnde turbato Herode turbatur & populus, quia qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

Iſaia. 1. *D. Grego. Pro, Feſto Epiph. Regis ad exēplum totus cōponitur orbis.* *Eccleſ. 10.*

Quarto,eleganter detegit hic locus, grauius eſſe peccatū ſacerdotum, quam, aliorum hominum , etiam optimatum. Nam peccata *faciei* vocat fornicationes, *huberum* vero adulteria,& quis nō videat,multo grauius eſſe adulterium,quam fornicationem,atque adeo,vt ſpeciem mutet?Timeant ergo peccare ſacerdotes audientes , ſua peccata à Deo atrociora iudicari. Mecum ſæpe memoria repetenti vnde peccatū ſacerdotum grauius ſit,& præter perfectionem ſtatus,& voti obligationē,cui ſunt obnoxij,occurrit, illud reddi grauius propter damnū, quod Eccleſiæ infert, cum huberū munere fugātur ſacerdotes.Si enim animaduertas,inuenies, lac ſugi per hubera,nec tamen oculi illud aſpiciunt ſuggentis,ſed ſolū guſtus. Deprehendes etiam mammas ſolum infantes ſuggere.Cum ergo cæteri cōparatione ſacerdotum paruuli ſint cenſendi, ſacerdotes vero nutrices, iuxta illud Apoſtoli,Tanquā paruulis in Chriſto lac vobis potū dedi , æquum proculdubio eſt,maius eſſe ſacerdotū crimen, quam aliorū, Atq; hinc conſueuit angelus ſatanę,vt cæteros in errorem, & peccata trahat,prauū reddere lac vitæ, & doctrinæ ſacerdotalis.Quēadmodū peritus medicus purgādos infantes ſolet pharmacū & potionē tradere nutrici,quoniam ad hubera trāſit pharmaci virtus, quā deinde infantes hauriunt vna cū lacte,ſicq; exhauſta,morbo medetur infantili , In eūdem modū diabolus ſuggerit ſacerdotibus plerūq; errorē , vt ex eorū pectore ſuſcipiēs populus perdatur.Quod ſi Scripturæ teſtimonio cupis confirmare,grauius eſſe crimē ſacerdotū, perpende,quo pacto apud Ezech. veluti per quoſdā gradus Dn̄s peccata populi exaggerans,cū iterū, atq; iterū dixiſſe te vati

1. Corin. 5. *Simile.* *Prelati tot mortibus digni ſunt quot adſubditos ſuos perditionis exēpla tranſmittunt.* *Ezech. 8.*

uati. Adhuc maiores abominationes videbis, quaſi ad poſtremum peccati incrementum veniſſet loquens de peccato ſacerdotũ, ait, Adhuc cõuerſus videbis abominationes maiores his. Additq; vates, Et introduxit me in atrium domus Dñi interius, & ecce in oſtio tẽpli Domini inter veſtibuiũ, & altare quaſi viginti quinque viri dorſa habentes contra templũ Domini, & facies ad orientẽ, & adorabant ad ortum ſoli. Non eſt dubiũ, huiuſmodi vigintiquinque viros eſſe ſacerdotes, atque cum ibi de variis idolatriæ gradibus fuerit ſermo, cum tandem peruenit ad peccatum ſacerdotum, ibi figa gradũ. Quadrat obſeruatio in hęc verba, Sic luceat lux veſtra, coram hominibus, vt videant opera veſtra bona. Non ait, Videant opera veſtra mala, danda quippe eſt opera ſacerdotibus, ne illa committant, quoniam grauiora ſunt eorum peccata.

¶ *Ne forte expoliem eam nudam, & ſtatuam eam ſecũdum diem natiuitatis ſuæ.*

Vt tradit liber Deuteroſeon in tractatu de libello, & ſanctis tabulis, viri Iudæi ſolent, Hebræo more cũ vxores ſibi deſpondent, deſponſas munere aliquo, & teſtibus additis, & quibuſdã etiã verbis ſibi ſacrare, ſacratis tabulas obſignare, atq; proferre, in quibus quid ab vxore afferatur, quidq; viro dotis nomine vxori addatur, ſcriptum ſit deinde tandẽ vxor ad viri ædes cũ pompa ducitur, vtriq; autẽ cum vita & cura res omnes cõmunes ſunt, & iura etiã cõmunia. Si vero ob male cõſeruatã gratiam vxor repudiatur, cauſa imprimis eſt cognoſcẽda, quæ ſi de turpitudine allegatur, plenáq; non adducitur probatio, vxor cũ rebus ſuis, atq; iis etiam, quæ à viro dotis nomine fuerant addita, accepto libello reiicitur. Sin vero de turpitudine certo cõuinci potuit, ſine tabulis, & mariti donis inanis excluditur. Deus igitur ad hanc alludẽs Hebræorum conſuetudinẽ, cũ Synagogam virtutis, & animi opibus omnino nudam ſua maxima miſeratione ſibi deſponſaſſet, tum multis in Aegypto editis ſignis, multis donis ex Aegypto abductã, multis in ſolitudine collatis beneficiis adhibitis grauiſſimis teſtibus, cœlo, & terrę eã ſibi ſacraſſet illam præterea agris, vrbibus, prouinciis, diuitiiſque in terra patribus eorum promiſſa auxiſſet, ad hæc, maxima, & celeberrima pompa in ædes, hoc eſt, in ſanctæ religionis locũ deduxiſſet, illa tamen nimium ingrata, & impie coniugii fidem, & nomen reiecit; ac dereliquit Dominum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo, neque

Grandi oratione rẽ hanc tractat Ezechiel. 16.

eam fidem violare,neque eum cultum prodere, quem tanto Domino marito ſuo præſtare oportuit,erubuit, verum omne obſequium ad alienos deos à quibus nullum acceperit beneficium,tranſtulit, quin & illis templa innumera in vrbibus,quas à Deo acceperat,ex ædificauit, aras conſecrauit, ſigna compoſuit,diſciplinam,atque ſacerdotia inſtituit hoſtias produxit,ſacra fecit,demũ eò vſque in hac inſaniapro ceſſit.vt libidinis ſuæ notas geſtare verita non ſit. Omnia enim fora cõpita,plateas,vias, agros, ſyluas,luços ſignis, & ſtatuis ornauit atque thure, & vnguento loca omnia deorum impleuit,ſeſeque diis vel nolentibus venditauit,& proſtituit.Quaſi itaque Deus probaſſet Synagogam fuiſſe adulterij crimine contaminatam multis teſtibus,lege libelli repudij damnandam hoc loco demonſtrat, nempe eſſe expoliandam & nudam abiiciẽdam. Sed ſingula verba expendamus,quæ exactius huius loci ſenſum aperient, *Ne forte*, inquit; Cur *forte* additur? Nonne certiſſimè eſt expolienda Synagoga,ſicuti modo expoliatam videmus,Cur ergo dicitur *forte*? Nonne melius diceretur, Ne certo expoliem eam? Rupertus & Lyranus dicunt nõ apponi *forte* propter aliquid dubium exiſtens in Deo reſpectu futurorũ, ſunt enim illa ſibi certiſſima,ſed explicandum libertatem arbitrij nam ſi Synagogam maleactorum pœnituiſſet, Deus illi. peperciſſet. Deſumpſerunt ex duo Hieronymo qui in c.2. Ezechielis ait, Dominus loquitur rabim gentis affectu, vt liberum homini mõſtret arbitriũ, ne preſentia futurorum mali vel boni, immutabile faciat,quod Deus futurum nouit. Non enim quia ille ventura cognoſcit,neceſſe eſt nos facere,quod ille pręſciuit,ſed quod nos propria voluntate ſumus facturi, illud nouit futurum quaſi Deus. Idem multis locis inculcat Diuus Hieronymus,in c.5.Ieremiæ inquit,Loquitur ſæpe Dominus ſermone dubitantis, vt in Euangelio,Mittã filium meũ, ipſum forſan reuerebuntur,& Ieremias ait, Forſitan pauperes ſunt,& ſtulti ignorãtes viam Domini.Ibo igitur ad optimates,& loquar eis,vt ex ambiguitate ſententiæ & ſuſpenſione verborũ,liberũ hominis monſtretur arbitriũ.Hoc idẽ repetit Ierem 26.expendens hęc verba, Noli ſubtrahere verbũ,ſi forte audiãt,& conuertantur vnuſquiſque à via ſua Eadem eſt ſententia Theophyl.Luc 10.cuius verba ſunt Scriptura dubitatiue loquitur,ſed ne quidam præſcientiam Dei neceſſariam eſſe dicerent,ideo huiuſmodi verborum figura vtitur. Vt apud Lucam, Forſitan filium meum verebuntur.

Ambigentis vtitur oratione Deus ad explicandã libertatem arbitrij noſtri.

Hierony. in c.2. Ezechi.

Matt. 21.

Hierony. in Ierem. c.26.

Luc.10.

Eſt

Eſt & alia cauſa adhibita á Diuo Hieronymo, Ionæ. 3. c. vbi ait, Ambiguè, & ſub dubio loquitur Scriptura: vt dum homines dubij ſunt de ſalute, fortius agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiā prouocent Deum. Vnde Ionas, Quis ſcit, ſi conuertatur, & agnoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & peribimus? Huic ſubſcribit Ambroſius, lib. 2. de pœnitentia, c. 5. *Ioan.* 5.

Diuus tamen Aug. ſecus ait, tractatu 47. ſuper Ioannem. Forſitan, inquit, dubitationis verbum eſt, quando dicitur ab homine, ideò dubitante, quia neſciente, cum vero dicitur à Deo verbū dubitationis, cū Deū vtique nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas: non opinatur diuinitas. Veluti apud Ioannem, Si me ſciretis forſitan & patrē meum ſciretis. Homines vero de his rebus, quas certas habēt, aliquando increpatiuè dubitant, id eſt verbū dubitationis ponunt, cū corde non dubitent. Veluti ſi indigneris ſeruo tuo, & dicas, Contemnis me? conſidera, forſitan Dominus tuus ſum. Hinc & Apoſtolus ad quoſdam contēptores ſuos loquēs, ait, Puto, quòd ego ſpiritum Dei habeo. Dubitatiuè videtur loqui, ſed ille increpabat. Et Chriſtus increpans incredulitatē futuram generis humani, inquit, Cū venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Eſt & aliud, quod hic oſfacio, nēpe in minis, & futuris ſuppliciis cū dicitur, *forte* magnitudinē, & immanitatē ſupplicij futuri detegi eo loquendi tropo. vt homines magis timeant, & à peccato arceātur ob ſupplicij magnitudinē. Sic Ier. 6. Erudire Ieruſalem: ne forte recedat anima mea à te: ne forte ponā te deſertā terrā: & inhabitabilē. Et apud Iſa: c. 28. Nolite illudere, ne forte conſtringantur vincula veſtra. Demum obſeruandum eſt in prophetis magni ſupplicij eſſe ſignū aduerbiū *forte*. Ex dictis ergo colliges, quadrifariam poſſe exponi aduerbiū *forte*, hoc in loco poſitū. Primo, ad oſtendendā libertatē liberiat. Ac ſi apertius dicat, In veſtra poteſtate eſt, fugere ſuppliciū. quod minor, ſi enim reſipiſcatis, nō expoliabo, non infligā pœnā. Secūdo ſic: *Ne forte explicem eam*, ſub dubitatione loquor, vt dū dubij eſtis de ſalute, fortius agatis pœnitentiam popule meus, vt magis ad miſericordiā me prouocetis. Tertiò, hac voce *forte* vſus eſt ad increpationē ſui populi, iuxta expoſitionem D. Auguſtini. Quarto, *Forte* ait, vt maiorem timorē incutiat. Eſt & aliud hic obſeruandum, nempe, non dixiſſe, *Ne expoliem, & nudem eam, ſed ne expoliem eam nudam.* Quomodo expoliari poterat, ſi iam nuda erat? Reſpondit egregie,

Luc. 18.

Ierem. 6.

Iſaiæ 28.

Rupertus, Poteſt quidem ſic intelligi dictum, *ne expoliem ea nudam*, ac ſi diceretur, ne expoliando faciam nudā Et ita vertit Vatablus, pro *ne forte expoliem eam nudam*, ne expoliando eam nudam reddam. Addit tamen alium ſenſum horum verborum, quem credit Rupertus, eſſe veriorem. Ait enim, Veruntamen ſic melius placet ſentire, ꝙ & iam nuda ſit, & adhuc habeat, quo poſſit expoliari. Eſt enim nuditas duplex, ſiue gemina, altera viſibilis, altera inuiſibilis, denique nuditas inuiſibilis eſt, dum nudatur anima intus gloria, vel gratia Dei, Nuditas viſibilis eſt, quando exterior quoque tollitur ornatus, exterior fœlicitas, qualis inter cætera maxime extitit, genti illi quędam ſingularis gloria. Ac ſi apertius dicat, *Ne forte expoliem eam nudam*, id eſt. Ne forte auferam illi cultū gloriæ temporalis, atque viſibilis, vt in oculis hominum expoſita ſit, quos ſolos erubeſcere nouit, propterea quia iā nuda eſt oculis meis, & illā nuditatem non erubeſcit. Huic expoſitioni videtur aſſentire Gloſ. ordinaria in hunc modū diſpungens, *Ne forte expoliem eam* bonis tēporalibus, ſicut ipſa ſe nudauit virtutibus. Lyranus exiſtimat eſſe ſermonē de nuditate populi Iudæorum facta per Chaldæos, qui ciuitatem poſtea eorum expoliauerunt omnibus bonis. Cui conſentit Theodoretus, Ait enim, Vt Aſſyriis ſeruiant quemadmodū ſeruierunt Aegyptiis. Vatablus exiſtimat, his verbis ſignificari, Synagogam eſſe expoliandam gratiis, & beneficiis Dei, fauoréque eiuſdem.

Minatur Dominus Iſrael niſi reſipiſcat, fore vt captiuus ſit vt erat quando à natali ſeruitute Aegypti liberatus eſt.

Et ſtatuam eam ſecundum diem natiuitatis ſuæ. Non eſt dubiū quin loquatur de ſtatu Synagogæ, antea quā in eam tot conferret Deus beneficia. Dubium tamē eſt, quid vocet *de natiuitatis* Synagogæ. Theodoretus opinatur, *diē natiuitatis* hic vocati, in Aegypto viuendi conſuetudinē. In qua ſententia videtur eſſe D. Hier. vt colligitur ex expoſitione horū verborū, & inferius expoſitorū, ſcilicet, Et filiorū eius nō miſerebor. Idē ſentit etiam Haymo, atq; Rupertus. Ex horum itaque ſententia, in memoriā huius populi reuocat ſtatutum miſerādū, & acerbū, quem habebat apud Aegyptū, tot preſſus calamitatibus, & tot expoſitus ludibriis, & cōtumeliis, atque in eum dē reducendum minatur Deus. Aliqui ex recentioribus exiſtimāt, hunc *diem natiuitatis* eſſe, cū apud Chaldæos agebat, inque illa gentium ignobilitate, atque obſcuro errore verſabatur, anteaquam, Abrahamo patre ſuo euocato, egregiam præter cæteras nationes Dei in ſe prouidētiā experiri cœpiſſet. Sicut ſcriptum eſt Trāsfluuiū habitauerunt patres veſtri,

ab

ab initio Thare patris Abraham, & Nachor, ſeruieruntque diis alienis. Tuli ergo patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus, & adduxi eum ad terram Chanaam, multiplicauiq; ſemen eius, &c. Non eſt dubium hoc fuiſſe exordiũ poplui Iudæorum, veruntamen nequaquam dubito, hic non fieri mẽtionem huius exordii populi, ſed eius exordii, quod habuit apud Aegyptios. Nam cum verba hæc minarum ſint plena, ad eá natiuitatem ſunt referenda, in qua populus iſte plura pertulit, quod proculdubio apud Aegyptios fuiſſe, non eſt, qui ambigat. Tunc enim ſub flagellis, luto, & latere, & internitione filiorum, atque tot illudentibus dominis, miſerã agebat ille populus Iudæorum vitam. Nam in illo primo exordio, non legimus, quod acerba pertuliſſet incommoda, quemadmodum pertulit in Aegypto. *Ioſue.* 24.

Quæ autẽ fuerint veſtes, & ornamẽta, quæ Dominus maritus Synagogæ dederat, elegantiſſime ipſe Dominus refert apud Ezec. Indui te biſſino, & ſubtilibus, & ornamenta circumpoſui tibi, & dedi armillas circa manus tuas, & monile circa collũ tuum, &c. Hæc dedit maritus largiſſimus, tunc ei quando inuenit illã in Aegypto idololatriæ libidine conſtupratam, & diuaricantem omnibus pedes ſuos, & nunc cõminatur, ſi ad virũ ſuum noluerit reuertere, ita eam futurã abſque Deo, & viro, ſicut prius fuerat in Aegypto. *Eze.* 16.

Ad morum compoſitionem.

Ne forte expoliem eam nudam. Forte dixit ad explicandam liberi arbitrij libertatem, quam ſæpius in ſacris literis inuenies inculcatã. Nullus ergo animum deiiciat ob grauem ſarcinam ſuorum peccatorũ Reſpicere poteſt, ſi pro viribus conetur ad reſipiſcẽtiã. Deus enim præſto eſt ad extendendam dexteram ſuæ miſericordię, vt de ſtercore peccatorũ eleuet hominẽ. Hinc audis Synagogæ tot oppletæ criminibus, non eſſe dictũ à Deo, *Ne expoliem eam*, ſed, *Ne forte expoliam*. Cui non animos faciet tã Dei miſerentis dubitatio, ne omnino corruat? Quis etiã excors conſiderans verba filij prodigi, Surgam, & ibo ad patrẽ meum, Et ſurgens, venit ad patrem ſuum, non ſtudebit reſurgere, & venire ad tantum patrem, quantus eſt Deus? *Luce.* 10.

Secũdò, cũ dicere potuiſſet, Ne eã nudẽ, aut eã expoliẽ, nõ ita loquitur, ſed vtrũq; cõnectit, expoliationẽ, & nuditatem.

Et

Et quid implicat hæc nuditatis, & expoliationis coniũctio? Demus hoc Rupertinæ explanationi, Timenda eſt à peccatoribus Dei ad vindictam potentia, qui poſteaquam ob peccatum lethale, hominem nudat ſpiritualibus bonis, ſi non conuertatur, vlterius progreditur in adhibendis ſuppliciis, priuat enim bonis temporariis. Eſt namque Deus ſimilis fulmini, quod teſte Plinio, in duriora deſæuit, & illa comburit. Hinc, aduſto ferreo enſe à fulmine, vagina inuenitur intacta, auro, ære, & argento aliquanto intus, ſaccula ipſa nullo modo ambuſta reperiuntur, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. In eundem modum peccantis animum primo exuit cœleſtib. donis, eúmque addicit gehennali ſupplicio, ſed deinde, ſi non reſipiſcat, etiam de ipſa theca animi ſumit vindictam corpore videlicet. Aufert enim ſalutem, & opes, donec omnino nudum relinquat hominem, vt Synagogam reliquit. Exiſtimo, hoc ſignificare apud Deuteronomium his verbis, Si acuero, vt fulgur, gladium meũ, reddam vltionem hoſtibus meis, & his, qui oderunt me, retribuam. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus deuorabit carnes. Duplex munus attribuit Deus gladio ſuo, quo ſumpturus eſt vindictam de peccatoribus, alterum eſt, acuendum eſſe, vt fulgur ad inferendum ſupplicium. Et quid eſt, eſſe inſtar fulguris? Reſpondeant philoſophi naturales. Hæc tria ſimul tempore ſunt, fulgur, tonitruum, & fulmen. Vnde Plinius ait, fulgur ſignum eſſe emiſſi fulminis. Deus igitur gladium iuſtitiæ ſuæ componit cum fulgure, quia primũ ad modum fulminis animam impetit, aufert enim vitam gratiæ ab ea, deinde ſecundò, ſi non reſipiſcunt peccatores, de ipſis corporibus ſumit vindictam. Et hoc eſt, quod ſubdit, Gladius meus deuorabit carnes, id eſt, corpora eorum perdam. Hoc ordine proceſſiſſe in plectenda Synagoga, teſtatur Dominus dicens, *Expoliem eam nudam*. Nam, cum iam nuda eſſet anima bonis ſpiritualibus, reſtabat, eſſe expoliandam bonis corporis. Vide, an hoc ſignificauerit Chriſtus dicens, Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animę vero ſuę detrimentum patiatur? Contingit enim, animam intus in corpore eſſe mortuã, carere videlicet gratia, de hac enim morte loquimur, quamuis multis abundet diuitiis temporariis. Et quemadmodum Marcia princeps Romanorum, icta fulmine grauida, partu examinato, ipſa intacta vixit, In eundẽ modum peccati fulmine animus aduritur, quamuis miſeri pęccatoris corpus eſſę incolume videamus. Quadrat obſeruatio

Plin. lib. 2. c. 14. *Simile.* *De mirabili fulminis potẽtia conſule Ariſt.* *Deut. 32.* *Plin. lib. 2. c. 54.* *Matth. 6.* *Valerius.* *Simile.*

uatio in Euangelium Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna. Cur dicitur in nube venturus cum poteſtate magna? Quia quemadmodum, è nube fulgur egreditur, & comburit, quæ intra operimenta ſunt, Ita Chriſtus habebit poteſtatem ad comburendas in æternum animas vna cum ipſis corporibus, quæ operimenta quædam animarum ſunt. Tunc expoliabit homines nudos iam, quia nihil ſolatij, nihil ſpeciei, nihil miſerationis damnatis impatientur tortores illi ſæuiſſimi, ſed omnibus bonis expoliabuntur. *Simile.*

Tertiò, venuſtiſſimè ponit ob oculos noſtros, vt homines magis erubeſcunt, nuditatem ſuam ab hominibus cognoſci, quam à Deo. Sequitur hæc obſeruatio expoſitionem dictam Ruperti, ſiquidem quaſi vltimum ſupplicium ait Deus, eſſe adhuc expoliandam Synagogam. Exemplum habemus in Saule dicente Samueli, Honora me coram ſenioribus, & coram Iſraël. O cæcitatem ingentem, ô amentiam deplorādam. Quid prodeſt, impiè rex, externæ ab hominibus honorari, ſi apud Deum es contemptus, & humi deiectus? Proculdubio facimus contra illud, Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius. Cauſa enim, ob quam crebro bona temporaria amittunt homines, ſunt peccata. Poſt nuditatem enim à virtutibus, quid ſequitur, niſi nuditas à bonis temporariis. *1. Reg. 15.* *Matth. 6.*

Quartò, docet hic locus, ingentem eſſe calamitatem ab honore, facultatibus, & gloria ſemel adeptis decidere. Quaſi enim grauiſſimum ſupplicium minatur Deus, eſſe Synagogam *expoliandam* his bonis, quibus fuerat cumulata, Vnde egregiè dixit quidam philoſophus, Summum genus miſeriarum eſt, fuiſſe fœlicem. Rationem huius rei reddit Euripides dicens, Viro qui fœlix aliquando fuit, moleſta eſt mutatio, cui viro ſemper ſiniſtra fortuna fuerit, nihil dolet, cum ei familiaris ſit calamitas. Et ad exaggerandam populi ſui calamitatem ait Ieremias, Qui veſcebantur voluptuoſè, interierunt in viis, qui nutriebātur in croceis, amplexati ſunt ſtercora. Filij Sion inclyti, amicti auro primo, quomodo reputati ſunt in vaſa teſtea? Et apud Apocal. Angelo Epheſi inquit Deus, Memento, vnde excideris. Hinc & Iob poſtquā, cap. 29. fœlicitatem priſtinam apposuit, gloriam & honoris ſui culmen, dicens, Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos, ſecundum dies, quibus Deus cuſtodiebat me, &c. *Prioris fœlicitatis recordatio, incrementum miſeriarum.* *Tren. 4.* *Apoc. 2.* *Iob. 30.*

ſubiun-

ſubiungit ad maiorem cōmiſerationem, c. 30. Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar, patres ponere cum canibus gregis mei. Quemadmodum periculoſior eſt caſus è culmine turris, aut ex æquo velociſſime currente, quam eius hominis, qui pedeſtris ambulabat, Sic ab honore impetrato decidere, acerbius cruciat, quam ad nullum euehi honoris, aut diuitiarum faſtigium. Locus eſt aptiſſimus ad commonendos diuites, vt peccata fugiant. Quadrat autem in Euangelium Sexageſimæ, in hæc verba, Aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſuffocauerunt illud Hi autem ſunt, qui à diuitiis ſuffocantur, & non referūt fructum. Eſtq; hoc ſic aptandum: Quid inde, ſi non referant fructum? Quid? Timeant diuites, ne expolientur bonis, quēadmodum hæc Synagoga. Cauſa enim, ob quam crebro bona temporaria amittunt homines, ſunt peccata. Poſt nuditatem enim à virtutibus quid ſequitur, niſi nuditas à bonis temporariis.

Simile.

Quintò, hinc diſcimus, quantum malum ſit ingratitudo, ſiquidem Deus pollicetur, expoliandum hunc populū. Docetque Deus, licere expoliare hominem collatis beneficiis ob peccata.

Sextò, hic locus probare videtur, iuſtam eſſe legem, qua hæretici bonis expoliantur temporariis, ſiquidem Deus ob idololatriam populum hunc expoliat.

Et ponam eam, quaſi ſolitudinem, & ſtatua meam velut terram inuiam, & interficiam eam ſiti. Lyranus in his verbis, *Ponā eam quaſi ſolitudinem*, ait, prædici combuſtionem ædificiorum, & murorum deſtructionem. Hæc autem, *Statuam velut terram inuiam*, ait, apponi propter multiplicationem ſerpentem, & aliarum ferarum ex longa vaſtatione terræ. Atquæ hæc, *Et interficiam* eam ſiti, deficiente potu in obſidione. Hæc Lyranus. D. Hieronymus ſic diſpungit. *Ponam eam quaſi ſolitudinem, &c.* Si noluerit, ad meliora conuerti, faciam illi, quod feci in ſolitudine, vt ducti in captiuitatem, cadant in terra aliena, patientes ſitim omnium bonorum, & ad patriam ſuā redire non valeant. Vel certe audiant in Euangelio, Relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Et mittet eis Dominus non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed famem audiendi verbum Domini. De quo & Iſaia loquitur, Erunt ſicut paradiſus aquam non habens. Theodoretus per ſitim, inquit, nō aquæ penuriam innuit, ſed diuinę prouidentię priuationem. Rupertus ſic, *Ponam eam quaſi ſolitudinem, & ipſam ſtatua quaſi terram*

Mat. 23.
Amos. 8.
Iſai. c. 1.

terram inuiam, vt ipſa ſolitudo, & terra deſerta, ſiue *inuia* ſit, deſerta à Deo, *inuia,* & ſolitaria. ſ. & omni deſtituta angelorum frequentia, & Michaëlis quondam principis ſui peruigili præſidio. Ad hæc, non dixit, & fatigabo eam ſiti, quod itidẽ factum eſt, quando poſt eundem diem natiuitatis eduxit illã de terra Ægypti, ſed *interficiã eam,* inquit, *ſiti,* vt iam non bibat de petra, quæ virga crucis percuſſa eſt, cuius in typum, tunc illi aquas largiſſimas fudit petra inanimata. Gloſſa interlinearis deſumpta eſt ex Diuo Hieronymo, vnde & eius verba deſumens interponit. Haymo his verbis ait ſignificari, quod plus DOMINUS facturus ſit huic populo, quã fecerit in die natiuitatis illius, quia quando eduxit eos de Ægypto, occiſis patribus in deſerto, filij eorum intrauerunt in terram promiſſionis, ſed nunc filij cum patribus captiuabuntur, & extra terram natiuitatis moriẽtur. Vatablus, pro *Ponam eam vt ſolitudinem,* Anima idololatriæ dedita nullos profert fructus, eſtque inutilis prorſus, vt deſertum, in quo nihil naſcitur. Ex recentioribus referam perpaucis, quę colligere potui.

Erit terra inuia ne pateat regreſſus Iſraeli e Babilonia in patriam ſuam.

Solitudo, inquit quidam, & egregiè, ea terrarum portio eſt appellata in ſacris Bibliis, quæ propter ſolis, aut cœli intemperiem, & propter aquarum inopiã, quas ſponte natura alias proferre ſolet copioſè, omnem ſui vſum hominibus, & cæteris animantibus negat, præterquam malefico ſerpentum generi, cuius naturæ frequens eſſe ſolet, ſicut ſcriptum eſt, Dominus ductor tuus fuit in ſolitudine, in qua erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio, & dipſas, & nullæ omnino aquæ. Cum itaque minatur DEUS dicens, *Ponã eam quaſi ſolitudinẽ,* in eorum memoriam reuocat, ad quam miſeriam ſint vẽturi, quæ eadem eſt cum illa, quam in deſerto Arabiæ paſſa eſt Synagoga, in die natiuitatis ſuę, in qua nihil ad eſum, aut ad potũ potuerunt habere, niſi ex diuino beneficio, & miraculo. Quod nequaquam ait DOMINUS, in illos ſe collaturũ, ſed perdendos fore. Vnde ſubiungit, *Et interficiam eam ſiti.*

Quid propriè dicatur Solitudo.

Deut. 8.

Hæc collegimus ex variis expoſitoribus, quid & ego ſentiam, audite. Sed ante explanationem, primo obſeruandum eſt, aduerbia ſimilitudinaria, vt, ſicut, *quaſi,* tanquam, & alia id genus, non ſemper ad ſimilitudinem poni. Vnde D. Auguſt. Pſalm. 125. Hoc verbum, ſicut, non ſemper ad ſimilitudinem ponitur, nam aliquando ad proprietatem refertur, aliquando ad ſimilitudinem. Ad proprietatem, in Pſalmo, Cum conuerteret DOMINUS captiuitatem Sion, facti ſumus, ſicut conſolati. Et Chriſtus vocatur, quaſi vnigenitus à patre Et in communi

Imbre verbi diuini deſtituitur Iſrael.

Auguſt.

communi locutione dicimus ad ſimilitudinem. Sicut vixit pater, ita filius. Ad proprietatem, ſicut moritur pecus, ita & homo. Quando tamen dicimus, Fecit, ſicut vir bonus, nunquid non eſt vir bonus, & habet ſimilitudinem viri boni? fecit tanquam iuſtus. Hoc tanquam, non negat, iuſtum eſſe, ſed proprietatē eius oſtendit. Et D. Hieronymus ad Epheſ. 5. ait, Cum dicitur, dilige vxorem tuam, ſicut teipſum, veritatis eſt, ſicut cum dicitur. Diliges proximum tuum, ſicut teipſum, ſimilitudinis eſt. Nam prius diligo me, & poſt ea proximum, quia charitas bene ordinata à ſe ipſa incipit. Et Iacobi 1 Redarguti à lege, quaſi tranſgreſſores. Et 1. Petri 2. Siue regi quaſi præcellenti. Ambroſius etiam libro 7. epiſt. 47. ait, Mos Scripturæ eſt, ſic loqui, Specie inuentus, vt homo, non negatus eſt homo Ieſus, cum alibi ipſe Paulus dicat, Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus, ſed confirmat, ipſum hominem eſſe. Et alibi, Vidimus gloriam eius, quaſi vnigeniti à patre. Ergo vocatur quaſi vnigenitus, & non abnuitur Dei filius vnigenitus, ita vt homo dicitur, & perfectio fuiſſe in eo hominis, non negatur. Euthy. etiam in procœmio Ioannis, ait, Tanquam, idem ſignificat, quod verè. Atque Chryſoſtomus homil. 11. in eundem Ioan. & Gregor. lib. 8. Moralium c. 4. ait, in hoc ſacro Eloquio, ſicut & *quaſi* aliquando non pro ſimilitudine ponuntur, ſed pro veritate. Vnde Iob, ſicut impius inimicus meus, & aduerſarius meus, quaſi inimicus, pro affirmatione potius, quam pro ſimilitudine dictum videtur. Et 25. Moral. 5. 13. ait, Quaſi aliquādo pro ſimilitudine poni conſueuit, vt 2. Cor. 6 Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes.

Hiero. ad Epheſ. 5. *Amb lib. 7. ep. 47.* *Ioan. 1.* *Philip. 2.* *Greg. li. 8. Mor. c. 4.* *2. Cor. 6.*

Cùm itaque hic dicat Deus, *Ponam eam quaſi ſolitudinem.* i. quod quærimus, an dicat ſimilitudinem tantū, an vero proprietatem, & veritatem. Theodoretus vertit in hunc modū, Et ſiccæ terræ, & deſertæ ſimilem eam reddam. Septuaginta vertunt pro, *quaſi ſolitudinem*, vt deſertam. Et Vatablus pro, *quaſi ſolitudinem*, poſuit, & vertit, *vt ſolitudinem*. Ex tranſlatione Theodoreti non eſt dubium coniunctiones iſtas, *quaſi*, & velut, ſumi pro ſimilitudine, & non pro veritate aut proprietate. Vatablus & hanc ſententiam videtur amplecti. Nullum tamen iudico inconueniens, ſi ſumamus magis pro veritate, & proprietate, quam pro ſimilitudine. Ac ſi apertius Deus dicat, Nullum erit diſcrimen inter ſolitudinem, & vallem Iezrahel quam ego faciam terram inuiam, & deſertam, & ſiti eam interficiam. Neque ſemel tantum, ſed crebro

minatum

minatum eſſe Deum terrę deuaſtationem ob ſui populi peccata inueniemus, Iſaiæ. 1. Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ ſuccenſæ igni, regionem veſtram coram vobis alieni deuorant, & delinquetur filia Sion, vt vmbraculum in vinea & ſicut tugurium in cucumerario. Idem inuenietis apud Ieremiam, c. 50. & apud Iſaiam, c. 13. minatur, Babylonem eſſe deuaſtandam, ita vt in ea ſolum immaniſſimæ feræ, & beſtiæ habitent. Atque c. 24. de Ieroſolima, inquit, Non erit tranſiens per eam, & poſſidebunt eam onocrotalus, & hericius, & ibis, &c. Et quoniam ex collatione augetur ſupplicium, ait, multo ſeuerius ſe acturum cum hoc populo quàm egit cum eo, cum eduxit de Aegypto, tunc enim fatigatus eſt, non tamen periit, vos autem, inquit, *ſiti interficiam*, quod acerbiſſimum mortis genus eſt, licet petatis miſericordiam non miſerebor. Poſſumus & his verbis, *interficiam eam ſiti*, intelligere, quod neget populo pluuiam cœleſtem, vt apud vatem Ierem. c. 3. Polluiſti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis, quamobrem, prohibitæ ſunt ſtillæ pluuiarum, & ſerotinus imber non fluit frons mulieris meretricis facta eſt tibi noluiſti erubeſcere.

Iſaia. 1. *Ierem 50.* *Iſaia 13.* *Iſaia. 34.* *Ierem. 3.*

Obſeruationes ad morum compoſitionem.

P*Onam eã quaſi ſolitudinem.* Primũ docet hic locus quantum Deo peccata diſpliceant, ſi quidem non ſolum homo propter peccatũ plectitur verum & terra ipſa, ciuitates, & agri & quod ampli⁹ demiremur tẽplũ ipſum quod ad ſuũ cultum ædificari præceperat, ob peccata populi euertẽdum minatur. Bone Deus quid peccauit terra, quid edificia ciuitatum, quid ipſum templum honori tuo dicatum? Luant pœnas peccatores, luant, qui peccata patrarunt, terra peccati capax non eſt. Igitur ſi peccatum non commiſit, cur pœnæ ſubiicitur? Cur redigitur in *ſolitudinem & in terram inuenſam*? Vt diſcamus, quas pœnas daturi ſumus, qui peccata patramus, quando ea, quæ non peccant, ita plectuntur. Si enim ita ſæuit in templum ſuum, vt non relinquatur in eo lapis ſuper lapidem, quid mirum, ſi ciuitates deſtruantur? Ideo autem hoc feciſſe, exiſtimo ne nos immunes a punitione putemus, ſi quid Domini apud nos habemus. Sunt enim multi peccatis onuſti, qui ſe impunè peccare putant, quod preces horarias nõ omittunt, quòd horas

Matth. 25.

In eos qui prætextu multiplicis deuotionis impunè aliquid licere eis opinantur.

Ierem. 7.

beatæ Mariæ deuotè legunt, ſi eleemoſynas faciant aut quid ſimile quos apud Ierem. cap. 7. admonet dicens, Nolite confidere in verbis mendacibus, dicentes templum Domini, templum Domini, ſcilicet, eſt apud nos, Non permittet illud deſtrui, & propter illud parcet iniquitatibus noſtris, non ſic erit, ſed à ſanctuario meo incipite. Nunquid ſpelunca latronum domus mea eſt dicit Dominus? Hinc ab orbe condito propter peccatum punitur terra. Peccat Eua, & punitur terra Geneſ 3. Maledicta terra in opere tuo, ſpinas & tribulos germinabit tibi. Sic & in diluuio Dominus ait, Delebo omnem ſubſtantiam, quam feci, de ſuperficie terræ. Non ſolum ſumit Deus vindictam de hominibus, verum & de cæteris animantibus, plantis, vrbibus, &c. Quadrat hæc obſeruatio in omnia Euangelia, in quibus peccati fit mentio, ſumendo argumentum ab effectis peccati. Vt in illud Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Si enim expendamus, quantum beneficium ſit tollere peccata, dicemus quod non ſolum homo, verum & ea, quæ poſſidet, puniuntur à Deo. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 3. poſt Pentecoſt. Videns Ieſus ciuitatem, fleuit ſuper illam, præuidens omnia mala, quæ erant ciuitati illi obuētura propter peccatum tum infidelitatis. Item in Euangelium fer 6 Dominicæ Quadrageſimæ, in hæc verba, Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Eſt autem ſic aptanda obſeruatio, Quid hoc Domine? Cur ſolum partem ſupplicij detegis, & nō totum ſupplicium? Nonne terram, ciuitatem, & agros, &c. ſoles ob peccatum vnius punire? Dic ergo, Ne deterius tibi contingat, & patriæ tuæ inferam mala, beſtiis, ciuitati, &c. vt ſaltem, tot malis ortis à peccato ſubiectis, oculis mentis iſtius hominis, ipſe reſipiſcat, Sed, vt opinor, hæc noluiſti addere, vt oſtenderes propria damna magis hominem reuocare à peccato, quàm aliena.

Geneſ. 3.

Ioan. 1.

Secundò, ex expoſitione Diui Hieronymi, *Ponam eam quaſi ſolitudinem* Primo, faciam illi, quod feci in ſolitudine. Mouemur aliorum exempla contemplari, & timere ne nobis eueniat quod aliis eodem peccato irretitis euenit. Peccauit populus in deſerto, videte quam vindictam de illo ſumpſerit Deus, interimuntur à ſerpentibus, abſorbētur à terra, &c. Cur ergo & nos non timebimus, dicentes, quod filij Iſraël apud Ezechielem 8. & 9. derelinquit Dominus terram, & Dominus non videt? Quadrat hoc in Euangelium de diuite

Ezech. 8. & 9.

ſlauato.

auaro. Cur, dic quæſo oculis tuis exponit Chriſtus hoc exemplum, niſi vt eo fias cautior?

Tertiò, *interficiam eam ſiti*, non aquæ, ſed audiendi verbum Domini, vt ait D. Hieronymus. Sæua ergo, & rigida punitio, deeſſe populo viros ſapientes, & docentes legem Dei, quales ſunt concionatores. Vnde apud Ezechiel. 3. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Vides cauſam, ob quam permittat Deus obmuteſcere os vatis Ezechielis, nēpe quia domus exaſperans eſt? Et apud Iſaiam, Claudet oculos veſtros, & prophetas, & principes veſtros, qui vident viſiones, operiet & erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri prophetas ſapientes, nempe, oculos, amiſſo oculorum lumine, quid triſtius homini poteſt obuenire? Quale mihi gaudium eſſe poteſt, qui lumen cœli non video? Quo pacto ſine ſapientibus rectè poterit gubernari reſpublica? Significat Ioan. Apocal. 5. quantum malum ſit, non habere, qui librum legis aperiat. Cum enim vidiſſem, quod nemo poterat, librum aperire neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram. Ego, inquit, flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus eſt, aperire librum, & vnus de ſenioribus dixit, Ne fleueris. Non dixit, Cur fles? Agnouit enim, iuſtiſſimam habuiſſe cauſam fletus. Nihil enim dignius lachrymis quam non habere, qui librum Dei aperire ſciat. Obſeruate etiam, vbi primum quæſiuit Ioannes, quis librum aperiret. Vtique in cœlo, quia cœleſtem vitam agere debent, qui librum Dei ſunt explicaturi. Neque etiam aliis potuit verbis magis explicare Regius Pſaltes in quam inciderat miſeriam, ac neceſſitatem diuinæ ſapientiæ, quàm ſe terrā ſine aqua nuncupando, Pſalm. 142. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Quid enim magis deſiderat terra ſitibunda, quàm aquā? Vocat ergo elegantiſſime diuinam ſapientiam aquam, quia nos mundat, & fructus bonorum operum germinare facit. Cauendum eſt ergo, ne vaſa immunda ſint, quamobrem exhorreat populus, bibere de cyphis noſtris. Attendite, qualem vitam agatis cōcionatores ne peccatis veſtris detur, quod populus ſiti pereat. Legitur de Artaxerxe, cū ſiti periclitaretur, à ruſtico quopiā ſordidū vtrem aquæ putris accepiſſe, quam aquam cum rex totam ebibiſſet, rogatus, ecquid illi placuiſſet ille potus. reſpondit Deos teſtatus, ſe nūnquā vinum potaſſe iucundius, neq; vllam aquam, quamuis puriſſimam, ſibi viſam ſuauiorem. Cur ergo & nos de aqua cœleſtis ſapientiæ non idem dicemus.

Grauis vltio Dei quæ à nobis aufert Verbi ſui doctores.

Iſaia. 19.

Tob. 5. b.

Apoc. 5.

A mundanis moribꝰ ſeparari debent verbum qui Dei annūciant.

Artaxerxes Perſarum Rex.

quatnus

quamuis concionatores, qui vaſa ſunt, ſordibus ſint contaminati? Proculdubio quia non accedimus ſitibundi. De admirandis auditu, 13. Ariſtotelis ait, quod capræ in Cephalonia non pitiſſant per ſingulos dies, ſed conuerſæ in flantem ventum aperto ore, hauſtu venti ſitim depellunt. His capris multi ſimiles ſunt, qui deſpiciũt concionatorum doctrinam bibere, & ſolum è cœlo accipere volunt, quia eos ſordidos malè actis conſpiciunt. Augetur etiam & ſupplicium, dum inquit, *Interficiam ſiti*, & non fame. Sitim enim vt inquit Ari. 6. Probe, Sect. 28. ægrius toleramus, quàm famem.

Ariſtot. *Simile.* *Doctrinã accipiamus non mores.*

Quartò, locus hic aptiſſimus eſt pro rogationibus, in quibus aquam, & fructuum vbertatem à Deo petimus. Decet enim, prius peccata abiicere, ſi abeo, quod petimus, volumus impetrare. Nam ob peccata audimus hoc loco, *interficiam eam ſiti* Pſal. 67. Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, id eſt, quoties eam voluerint, dum modo ſint hæreditas tua, hoc eſt, ſint viri iuſti. Vnde & Iacobus ait. c. 5. Helias homo erat ſimilis nobis, & paſſibilis, & oratione orauit vt non plueret, & non pluit, annos tres, & menſes ſex, rurſum orauit, & terra dedit fructum ſuum, & cœlum dedit pluuiam.

Pſal. 67. *Iacob.*

Et filiorum eius non miſerebor, quoniam filij fornicationem ſunt. Omnem lapidem mouet Deus, vt Synagogam reuocet ab idololatriæ peccato. Vnde his verbis tria implicat, quę maximè eam retrahere poſſent à peccato. Alterum eſt, ſeueritas, & integritas diuinæ iuſtitiæ, dum non ſolum mater dicitur punienda, verum & filij eius, ſicut apud Exodum. Dominus inquit, Ego ſum Deus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Alterum autem eſt, ſtudium Dei ingens ad reuocandam Synagogam ab idololatria, quod maximè oſtenditur, dum filiorum ſupplicia ante oculos eius ponit. Solent enim parentes etiam perditiſſimis moribus, ſi non ſuis, ſaltem filiorum rebus conſulere, acerbius enim ſentiunt incommoda filiorum, quam propria. Hinc potiora vota pro filiis, quam pro ſeipſis facere parentes videmus. Vnde apud Iſaiam dicitur. Nunquid obliuiſci poterit mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Hinc Hoſſeæ. c. 9. Interficiam amantiſſima eorum, filios nempe, Exempla duo adducam. Attendite, quid dicat patriarcha Iacob, audiens mortem filij Ioſeph, Gene 37. Deſcendam ad filium meum lugens in infernum. Congregatis autem cunctis li

Exo. 20. a. *Amor pro ijs proprijs ſuperans.* *Iſai. 49.* *Hoſſeæ 9.* *Gen. 37.*

ctis liberis, vt lenirent dolorem patris, noluit conſolationem accipere. Et 2. Reg 19. Fili mi Abſalon, Abſalon fili mi. Quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te? Poſtremum vero eſt nimia ſeueritas, qua erat plectendus iſte populus, qui ſeuerius, & acerbius erat plectendus, quam olim in ſolitudine cum eduxit eum de terra Aegypti. Tunc enim interfectis parentibus. filij eorum terram promiſſionis ſunt ingreſſi, nunc autẽ fornicariæ matris filios, etiam perituros pollicetur. Sed quomodo, aut qua morte perituri ſunt? Lyranus ait, Partim occidentur, & partim in captiuitatem ducentur, quę omnia paſſa eſt Ieruſalem per Chaldeos Diuus Hieronymus perituros eſſe inquit. Conſentit Haymo cum Lyrano. Eſt etiam obſeruandum ex Ruperto, filios à matre hoc differre, quo ab inuentore malitiæ imitatorem eius differre perſpicuum eſt. Nam ſicut in bonam partem mater eſt anima quæcũque quę ex ſpiritu Dei verbum veritatis concepit, filius autem, vel filia, quæ ex ore illius audiendo verbum Doctrinæ proficit, Sic in malam partem anima quælibet malorum adinuentrix mater, & qui ab illa decipitur, filius eſt. Ergo in populo illo fornicaria mater Synagoga eſt, & qui ab ipſa decipiũtur, populares filij ſunt. Quamuis autẽ plus damnationis ſit patris eiuſmodi quam filiis: tamen quia parum diſtat in vitio decipere, & decipi, poſſe, rectè & in filios effunditur materna dãnatio, dũ dicit, *Et filiorum eius non miſerebor*. Et quoniã, pœnã & ſupplicium præcedit delictum, & culpa cauſam ſubiungit, ob quam filij ſunt plectendi nempe, *quoniã filij fornicationum ſunt*. Lyranus in genitiuo *fornicationum*, qui eſt numeri multituinis, indicat latere myſterium. Vnde exponis, *fornicationum*, id eſt, multæ idololatriæ, & ſicut viri ſanguinum dicuntur, multi ſanguinis effuſores. Genitiuus enim pluralis habet virtutem huius duplicis ſingularis, quæ quidem duplicatio auget ſignificationẽ, vt in ſæcula ſæculorum, i in multa ſæcula in filios filiorũ, i. in multas generationes generationis, & generationis, i. multarum generationum. Hæc Lyranus. Septuaginta, hoc nõ attendentes, vertunt, filij fornicationis in numero ſingulari, quos etiã ſecutus eſt Theodoretus, Vatablus vertit, Quoniã filij ſunt ex fornicatione ſuſcepti. Nõ eſt dubiũ, his verbis ſignificari, genitos eſſe in cultura idolorũ, vt egregiè obſeruãt Haymo, Theodoretus, Lyranus, licet Rupertus ſic diſpũgat, Quoniam ipſi incorrigibiles ſunt, ſecutus forſan eſt diuum Hieronymũ, qui ait, Et mali ex malis geniti. Sunt tamen intelligenda hęc verba diui Hieronymi,

2. Re. 19.

Parum diſtat in vitio decipere & decipi.

& Ruperti referẽdo ad idololatriam, de qua eſt proculdubio ſermo propheticus, verũtamen ad exactã huius loci intelligentiã,& aliorũ ſimiliũ,obſeruandũ eſt ex diuo Hieronymo in q.in Geneſim, vnamquamq; linguam ſua habere idiomata Hinc Hebræi vtuntur genitiuis ſubſtantiuis loco adiectiuorum, vt filius perditionis, id eſt,filius perditus, Deus pacis, i. pacificus, lex mortis ii. mortifera, terra deſolationis, pro terra deſolatã, mãmona iniquitatis, pro diuitiæ iniquæ, Viri miſericordiarũ.i miſericordes. Vnde egregiè inquit Euthy. Pſal. 18. Idioma eſt veteris Scripturæ,dicere, Deum gloriæ pro glorioſo: Deus veritatis, Deus vltionũ,potentiarum, miſericordiarum,pro eo quod eſt,Deus verax,vindex,potẽs, miſericors, Cedri Dei.i. maximæ, Sagittæ Dei,i fortes, quia nomen Elohim ſæpe non ſignificat, ſed auget ſignificationẽ. Vas vaſis quodcunque inſtrumentum ſignificat, vt vaſa iræ, & mortis vocantur inſtrumenta, quibus homines interimũtur, vt ſagittæ,enſes, vas electionis, inſtrumentum ſelectiſſimum cuiuſcũq; artis quo nomine Paulus eſt vocatus, quia maximus verbi Dei prædicator erat. Adhæc,conſueuit Scriptura,hãc habere elocutionem. Occidit hœdũ caprarum, ſicut Pſal.113.dicitur,Sicut agni ouium,quaſi poſſet hœdus eſſe niſi caprarũ,& agnus ouium.Sic.1. Reg.21. Hædum caprarum vnum,quod dixit caprarum,non diſcriminis gratia, ſed vt paruum ſignificet, additum eſt,ac ſi diceret, paruum, cui opus erat capra matre. Sic hircus caprarum, qui paruus eſt. Nam Dani.8 dicitur, Hircus caprarum magnificauit, id eſt creuit. Vnde quo pacto genitiuus aliquando dicat augmentum,aliquando verò minuat ſignificationem.

Hebræorũ genitiui aliquando augent & minuunt ſignificationem.

Euthym. Pſal 18.

Pſal. 113

1. Reg. 21.

Dani. 8.

Eſt etiã obſeruandũ, huiuſmodi genitiuos aliquãdo accipi actiuè,aliquando paſſiuè. Vt iuſtitia Dei,id eſt, quæ eſt in Deo,aut quæ eſt in me ex Dei munere. Sic fides Ieſu Chriſti id eſt,quæ ex Chriſto eſt in nobis.Demũ, optimè ait Diuus Aug.li.de vera religione.c.50. Habet omnis lingua ſua propria genera locutionũ,quæ cũ in aliam linguã transferuntur videntur abſurda, *Filij* ergo *fornicationum* poſſumus actiuè, & paſſiuè,exponere, Verior autem ſenſus eſt,vt dicat paſſionẽ, & erit ſenſus, producti ſiue generati ex fornicatione, vel quod ipſi etiam fornicẽtur, hoc eſt, cõtaminati ſint peccato idololatriç.Et hũc ſenſum videtur amplecti Diuus Hieronymus, vocãs eos generationẽ viperarũ. Imitabãtur enim filij maternã idololatriæ iniquitatem,ita vt illis dicere poſſimus, Qualis mater, tales & filij ,Obſeruandũ eſt etiam, eos filios, qui

Augu. de vera reli. c. 50.

Matt. 3.

qui impudicis cōplexibus procreãtur, vt certo atq; legitimo patre carentes, ad matrē, velut ad certū caput, referre diuinæ atq; humanæ leges ſolent, ſi quid præterea vitij, ſi quid probri filiis inſit, eius rei culpā in matrē potius, quàm in patrem cōijci videmus. Sic Saul Ionathā defendentē Dauid, mulieris peruerſæ filium appellat 1. Reg. 20. filium mulieris vltrò virum rapientis, id eſt, adulteræ exponit Gloſſa interlinearis, & Lyranus, id eſt, concubitum viri importunè petentis, licet Vatablus aliter expendat, ſcilicet, imitaris mores matris tuæ, quæ mihi non parebat. Sic paſſim ſacræ hiſtoriæ ſuperſtitionis & impietatis filiorum cauſam matribus adſcribunt. Sic Mat. 4. vocat genimina viperarum, atque adeo ad hanc rationem pertinet, quod in antiquis ſtatutis ſuis Iſraëlitæ cauerent, ne qui filium ex gentili fœmina, aut etiam ex ſerua ſuſceptum, ſibi, ſed matri potius adſcriberet.

Panor. in c. i. præſentia & ibi Bald. in c. per inaſde probat. Cardi. Alexan. in c. per venerabilē. in. 4. q. 5 col. Extra qui filij ſint legi. Miſnatoth. de ſanctiſi. nup. c. 3. Vatablus

Quærendū eſt præterea, an cū inquit, *filiorum eius non miſerebor*, omnes filios perſtringat, an aliquos tantū? Refertur ex Vatablo, ad iniquos tantū eſſe ſermonem, non ad probos, & iuſtos pioſq;. Nā hi filij, quibus comminatur Deus, non ſunt illi, qui obiurgabāt matrem, de quibus loquitur in principio huius capitis. Videtur autē in hoc loco reſpōdere Deus tacitæ obiectioni, cur puniat filios ob matris peccata, rationem enim reddit, quoniā filij fornicationū ſunt, committitur hic figura Apoſiopeſis, ideſt, reticentia, nā breuitatis gratia, reticet, & intermittit interrogationem, & quaſi reſpōdeat interrogāti ſubdit, filios eſſe puniendos, quoniam filij ſunt non mei, ſed matris impudicæ ex ſcortatione eos generantis. Si enim mei filij eſſent, eorum proſpicerem incolumitati, eos ſeruarem, beneficiis proſequerer, tātum abeſt, quod punirē.

Ad morum compoſitionem.

ET *filiorum eius non miſerebor.* Non ſolum punitur mater, verum & filij. Timendum eſt ergo, & horrendū incidere in manus Dei viuentis, qui etiā de filiis ſumit vindictā, vſq; ad quartā generationē, vt inquit, Deu. 20. Quadrat in Euāgeliū. Do. 21. poſt Pēt. in ea verba, Iuſſit rex, venūdari vxorē eius, & filios. Quid hoc Domine nō ſatis eſt, ꝓ peccato patris ipſum punire? Cur venūdātur vxor, & filij: In maius peccatoris tormentū Et hinc colliges, iuſtiſſimas eſſe leges punientes peccatorem vſque ad quartam generationē, quoniā filij, & nepotes res patrum ſunt Vnde quaſi in rebus propriis puniūtur parentes in filiis. Secūdò, cōſidera pœnarum inflictarum

ctarũ diſcrimẽ matri,& filiis,matrẽ inquit expoliandam, & in ſolitudinẽ redigẽda &c. de filiis vero ſecus,ſolũ ait, *Filiorũ eius non miſerebor.* Vides,quo pacto acerbius punitur mater quã filij?Sed quorſum?Duo hic implicãtur. Alterũ eſt, commendatur iuſtitiæ diſtributio, quæ magis debet deſæuire in magis peccantes,debet.n.eſſe retributio pro meritis in Deo vt dicit diuus Thom. 1. q. 21. ad 3. quod deſumit ex Anſelmo. Alterũ eſt,inuentorẽ malitiæ,& autorẽ atrocius eſſe puniendum, quàm imitatorẽ Synagoga mater fuerat inuẽtrix peccatorum, filij ſolum imitatores illius. & quia diſpar culpa, diſpari vtrique addicuntur ſupplicio. Quadrat in Euangeliũ pro doctoribus,in ea verba, Si ſal euanuerit, ad nihilum valet vltra,niſi,vt mittatur foras,ideſt,non eſt imitandus, non eſt in pectore,& corde geſtãdus,vt illũ imiteris. Hinc diuus Paulus,Ro. 1. connumerat inter peccatores inuẽtores malorũ. Atque Iſai. 3. rationem reddit Deus, cur corruat Ieruſalẽ, & Iudas,& inquit,quia lingua eorum, & adinuẽtiones eorũ contra Dñm, vt prouocarent oculos maieſtatis eius. Optime expendit Lyranus adinuẽtiones malorũ, id eſt, ad nouitatem malorum ſtudendo, & ita citatur à diuo Thoma ad Rom. 1. & exponere videtur. Quẽadmodũ enim Deus oculos coniicit in primos adinuentores bonorũ,vt illis præmia retribuat,Ita & in primos malorũ, & criminum adinuentores,vt illos puniat,præ cæteris peccatoribus imitãtibus eoſdem inuentores malorũ. Gene. 4. meminit Scriptura primos inuẽtores diteſcendi, & armorum,quibus homines dimicarẽt,& muſicorum inſtrumẽtorum, quibus homines delitiarẽtur,ſcilicet Iabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, & frater eius Iubal,qui fuit pater canentiũ cythara, & organo, & Thubal qui fuit malleator, & faber in cuncta opera æris. Sed ſtatim poſuit bonarũ inuentorẽ, nempe, Enos qui cœpit inuocare nomẽ Domini. Obſeruandũ tamẽ,plures cõnumerari malorum inuentores ſcilicet Iabel,Iubal, Thubal, bonæ verò rei inuentorẽ,vnũ dũtaxat, vt hinc diſcas, quòd bonorum pauci ſunt inuẽtores,malorum vero multi,imo in immẽſum creſcũt,imo vnus ſufficit ad mile malorũ artes inueniendũ,multi autem vix ſufficiunt ad inueniẽdum vnum bonum. Conſidera tamen,vt ſtatim poſt prauorum inuentores,apponitur,qui bonum inuenit nempe Enos. O multum fœlices qui conſpectus prauorum inuentoribus, pro virili dant operam, vt aliquod bonum ad ſupprimendum malorum inuentores adinueniant. Vt ſi ſunt blaſphemi, adinueniant

Iuſtitia eſt retributio pro meritis Deo.

Rom. 1.

Iſai. 3.

Simile.

Gene. 4

Priſci aliquot rerũ inuẽtores.

Enoch. quod primus nomen dei inuocandũ docuerit viuus in cælos trãſlatus eſt.

niant ſocietatem qui voueant nunquam ſe peieraturos. Sunt luſores, adinueniant artē, & modū pœnarū, quibus ſe aſtringant, ſi quando vel luſerint, vel ludentiū domos adierint, vt enim Deus nobis hoc ſignificaret, poſt inuentores malorū, ſtatim Scriptura recenſet Enos primū inuocatorē nominis Domini, id eſt cultorē Dei. Aduerſus enim voluptatis venereæ delitias nullus fortior clypeus, quā Domini meminiſſe, & ipſum inuocare aduerſus arma ſumētes, vel ne illa ad vindicandum nos ſumamus, nihil melius quàm Domini inuocatio, vt patientiæ virtute nos muniat. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium Annuntiationis B. Mariæ in ea verba, Quomodo fiet iſtud, quoniā virū non cognoſco? Nam iuxta ſanctorū expoſitionē diua virgo prima vouit ſuā integritatē Domino, & ob hoc obſequium electa eſt in matrem Dei. *Oratio voluptatum domitrix.*

Tertiò, *Quoniam filij fornicationum ſunt.* Rationē reddit, ob quam filiorum non ſit miſerturus, nempe, quod non ſint filij Dei per adoptionē videlicet, ſed ex ſcortatione nati. Si enim filij eſſent ſui, miſereretur. Quæramus ergo primū, eſſe filios Dei, ſi deſideramus, vt nobis ſe exhibeat miſericordē. Hinc primū in obſeruatione Dominica dicimus, Pater noſter. Et diuus Paul. 4. c. ad Gal. multis celebrat encomiis, quod filiorum Dei adoptionē receperimus, atque huius rei gratia filium ſuū miſerit in mundū. Et diuus Ioan. 1. c. 3. Videte, inquit, fratres, qualē charitatem dedit nobis pater, vt filii Dei nominemur, & ſimus. Quorſum tanti facit Ioannes, eſſe filios Dei? Reſpondeat diuus Paul. Ro. 8. c. Quod ſi filij, & hæredes, hæredes quidē Dei, cohæredes autem Chriſti. Dicitur autem aliquis hæres alicuius exiſtere, cum principalia bona eius recipit, ſeu adipiſcitur non autem aliqua bona, ſiue munuſcula recipit, ſicut legitur apud Gen. c. 25. quod Abraham dedit cuncta, quæ poſſedit Iſaac, filiis autē concubinarū largitus eſt munera. Bonū autem præcipuum, quo Deus eſt diues, eſt ipſemet. Eſt enim diues per ſemetipſum, & non per aliquid aliud, quia externorū bonorū non eget, vt dicit Regius Pſaltes. Deus ergo ſeipſum dat filiis ſuis. Vnde in nomine filiorū ait Dauid, Dominus pars hæreditatis meę, Et Thr. 3. Pars mea Dominus, dicit anima mea. Ait igitur Dominus, *filiorum eius*, nō meorū, non enim mei ſunt ſed ex ſcorto nati, quamobrem non mirū ſi in eos deſæuiā. Si filij mei eſſent, nō eſſet, cur timerēt. Hinc egregie ait Ioā. Sciens Ieſus, quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrē. Nō addit vtiq; ad patrē ſuū, ſed abſolutè ait, ad patrē, *porque quien-*

Galat. 4.

Rom. 8.

Gene. 25.

Deus per ſeipſum diues aliorū bonorū nō egens.

Pſal. 15.

Thren. 3.

Ioan. 13. Pro Mandato.

tiene el padre alcalde, ſeguro va al iuyzio. Qui ſunt filij? Qui honorãt Deũ. Si ego pater, vbi eſt honor meus ait Mal 1. Quarto, Docet hic locus, neminẽ innocentẽ eſſe puniendũ, ſiquidem rationem reddit, cur puniat hos filios Synagogæ, nẽpe *quia filij fornicationum ſunt*. Locus eſt cõmuniſſimus, q non licet punire innocentẽ. Quintò, Docet hic locus, prudẽtis viri eſſe, aliqua diſſimulare populi crimina, verũ ſi creſcãt, adhibẽda eſt medicina. Hinc nõ dicit, *Quoniam filij fornicationis ſunt*, ſed, *fornicationum*, id eſt, multæ idololatriæ, *Dios no ahorca al primer hurto, ſino da primilla.* Hinc optimè diuus Thom. 12. q. 105. ar. 2. ad 9. ait, q non ſolũ propter grauitatẽ culpæ, ſed propter alias cauſas grauis pœna infligitur, & inter alias recenſet peccati conſuetudinẽ, quia à peccatis cõſuetis nõ facilè homines abſtrahũtur niſi per graues pœnas. Hæc diuus Th. Et attendant hoc precor, qui confeſſionibus auricularibus audiendis vacant, ne facilè iniungant pœnitentias pro conſuetis criminibus. Hinc Deut. 25. dicitur, quòd pro menſura delicti debet eſſe & plagarum modus.

Mal. 1.

D. Tho. 12. quaeſ. 105. arti. ad 9.

Grauior pœna infligitur peccatis aſſuefactis.

Deut. 25.

¶ *Quia fornicata eſt mater eorum,*

¶ Vt tradunt Canch in Zac. c. 9. & Miſnaioth de ſanctificatione nuptiarũ, quicũq; illegitimè natus eſſet, ad eũ neq; patris hæreditas, neq; nomen venire poterat, quamobrẽ huiuſmodi homines à Synagoga excindebantur. Propterea rationẽ reddit, ob quã non ſit miſerturus filiorũ, neq; daturus hæreditatẽ. Non enim ad eos pertinet hæreditas mea, ſiquidẽ illegitime nati ſunt. Non intercedit mihi cũ illis paterna neceſſitudo, vt eorum miſerear. Quod ſi quis quærat, vnde agnoſcat, *filios eſſe fornicationum*, rationem reddit dicens, *Quia fornicata eſt mater eorum*. Exiſtimo tamen; hoc verbo nobis ſignificari, & aperiri grauitatem criminis, quod proculdubio grauius redditur, dum parentum exempla aliciunt animos filiorum ad ſui imitationẽ. Quaſi ergo Dominus grauitatem oſtendat criminis Synagogæ, ait, *filios, eſſe fornicarios, quia matre eorum fornicata ſit.* Si enim mater non fuiſſet fornicata, neque filii fortaſſis fuiſſent fornicati.

Ad inſtituendos mores.

Quia fornicata eſt mater eorum Duo hic docemur Primum, non eſſe temerè iudicandũ de aliquo, aut tantũ ſuſpicione quempiam eſſe dãnandum. Hinc ait, *matrem fornicatam eſſe aperte.* Ac ſi dicat, cognoſco crimen eius. Hinc & Regius Pſaltes. Pſal. 118. Amputa opprobriũ meum, quod ſuſpicatus ſunt

Suſpicionibus quis nõ iudicãdus Bart.

ſum. Suſpicatus eſt Laban Ge. 31. q. Iacob furatus eſſet deos eius, & falſus eſt. Suſpicabatur Heli 1. Reg. 1. Annã, cum oraret, eſſe temulentã, & deceptus eſt. Quadrat hæc obſeruatio in Euang Magdalenæ. Nam Phariſæus dicebat intra ſe, Hic ſi eſſe propheta, ſciret, qualis eſt mulier, quæ tangit eum. Quadrat & in Euangelium de phariſæo, & publicano. Dicit enim Phariſæus, Non ſum velut hic publicanus. *in 2. col. 2. ff. de excuſ. tut. Pſal. 118. Genc. 31.*

Alterum eſt, parentes nihil iniquum acturos coram filiis, eorum enim exempla multum concitant filios ad imitationem. Cuius mali exempli rationem Deo ſunt redditurì, & pœnas daturi. Hinc Ariſtot. 2. Oeconom. c. 2. ait, parentes debere exemplum bene viuendi præbere filiis, quod ſi negligant, timeant, ne contempti à filiis, quaſi non bene vixerint deſerantur. Eſt inter cetera, quæ adduci poterant, commendandum, cap. 11. lib 4. Conſtitutionum Apoſtolicarum, à B. Clemente Papa, & martyre æditarum, vbi in hunc modum alloquitur patres, Patres inſtituite filios veſtros in Domino, educantes eos in diſciplina, atque præceptis Domini, &c. Hinc Dominus apud Ier. c. 9. Abierunt, inquit, poſt prauitatem cordis ſui, & poſt Baalim, quod didicerunt à patribus ſuis. Ecce ego cibabo populum iſtum abſynthio, & potum dabo eis aquam fellis. *Nihil turpe dicant vel faciãt parentes corã filijs. Ariſt. 2. Oecono. c. 2. Ierem. 9.*

¶ *Confuſa eſt, quæ concepit eos.*

¶ *Confuſam* vocat, ſecũdum aliquorũ expoſitionem, id eſt, adulterij criminibus notatam, cuiuſmodi mulieres Romani damnatas appellabant, nimirum quæ adulteriorum multorum publicè conuictæ togam induere in manifeſtũ impudicitiæ ſignũ legibus cogebantur. Rupertus ſimilitudine quadã intendit exponere, quid hac voce *confuſa eſt,* velit Dominus ſignificare. Videlicet, quod quemadmodum cõfundi ſolet, qui conuincitur, & cauſa cadit in iudicio, non habens, quid contra iudices, ſiue accuſatores poſſit mutare, manifeſto, atque inexcuſabili conuictus crimine, In eundẽ modum Synagoga *confuſa eſt.* Ego enim mittens prophetas meos dicebam illis, ſicut & nunc dico, Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria de medio uberum ſuorum, id eſt, ceſſet colere vitulos aureos, & facere ſibi Baal, illa autẽ dixit, & nunc vſq; perſeueranter dicit, Nequaquam, ſed vadam poſt amatores meos. Neque verò ſolum hoc verbis dicit; verum & factis dicta ſua defendit, eoſdem occidendo prophetas. Vnde & fugitans conquerebatur Helias, Domine altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt *3. Re. 19.*

gladio.

gladio, & ego derelictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Reliqui omnes expoſitores locum intactum reliquerunt. Exiſtimo tamen, aliam eſſe Spiritus ſancti mētem hoc in loco, aliterque eſſe expendendum, quàm prædicti explanarunt. Vatablus, pro *confuſa eſt*, vertit pudefacta eſt. Interlinearis exponit, *confuſa eſt*, id eſt, obſtupuit, verſa eſt in admirationem ſceleris. Verum pro germana huius loci expoſitione, obſeruandum eſt, in ſacris Biblijs is vocatur confuſus, qui in periculo ſpe ſua deſtituitur, & cadit, iuxtà illud, Spes credentium non confunditur, id eſt, non ſua ſpe deſtituentur. Vnde egregiè diuus Thomas Rom. 5. expendit illum locum, Spes autem non confundit, id eſt, non deficit. Ille dicitur, à ſpe ſua confundi, qui deficit ab eo, quod ſperat. Sic etiam eſt intelligendus ille locus Eccl. 2. Nullus ſperauit in Domino, & confuſus eſt, id eſt, ſua ſpe deſtituetur. Vnde etiam egregiè Vatablus in Pſalm. 30. exponens illud carmen. In te Domine ſperaui, non confundar in æternum, pro confundar, vertit pudefieri, & expendens, ne vnquam pudefiam, ait, Spe ſcilicet mea fruſtratus, ſi non exaudieris me.

Spes non confundit. *Rom. 5.* *D. Thom.* *Eccleſ. 2.*

Ad inſtituendos mores.

Rubor & confuſio peccati indicia præbent. *Gene. 2.* *Rom. 6.* *Ierem. 31.* *Simile.*

Confuſa eſt, quæ concepit eos, Docet hic locus duo. Alterum eſt, quis ſit peccati effectus, nēpe rubor, & erubeſcentia. Peccarūt primi parētes, & ſtatim erubuerūt. Vnde Scriptura Gen. 2 ait, ante peccatum fuiſſe nudos, & nō eribuiſſe. Erant, inquit, vterque nudus, Adam, & vxor eius, & non erubeſcebant, at quamprimum peccarunt, erubuerunt. Hinc Apoſt Rom. 6. ait, Quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis. Et Ier. 31. ait, Poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meū, confuſus ſum, & erubui. Hinc etiam optime refert Ariſt. 2. Rhet. c. 9. quòd Sapho quidam Alcæopoetæ Lyrico dicenti, ſe velle aliquid dicere, ſed impediri pudore, reſpondit, Si laudabile eſſet, quod dicere volebas non debes erubeſcere, ſed ideo erubeſcis, quia turpe erat. Quemadmodum poma primum alba ſunt, neque purpurea redduntur, donec veris calor, & ardor ſolis ea impetat. In eundem modum, peccatum, quod arbor eſt poma ferens, hyemis tempore, hoc eſt, dum non ſolis iuſtitiæ radijs afficiuntur, & ardore charitatis ideſt, quando peccator eſt extra gratiam, quaſi pomum viride,

viride, & candidum eſt, non ſuffunditur rubore? ac ſi ardor, & calor charitatis excoquat, rubicundum, & purpureum redditur peccati pomum, quod manducauerat. Hoc gratiſſimum eſt cœleſti Sponſo. Vnde ait, Sicut fragmen mali punici, ita & genæ tuæ, id eſt, ſuffuſa es rubore. Et vnde iſte rubor? Vtique cauſa huius ruboris peccata patrata ſunt, ob hæc erubeſco Quadrat hæc obſeruatio maximè in duo Euangelia publicani nēpe, in ea verba, Nolebat nec audebat oculos ad cœlū leuare. Quorſum non audebat? Proculdubio, quia erubeſcebat. Quadrat etiā in Euangelium de filio prodigo Luc. 15. in ea verba, Cum adhuc longe eſſet, vidit illum pater ipſius, & accurrens miſericordia motus cecidit ſuper collum eius. Omiſſis alijs expoſitionibus doctorum, A longe erat filius prodigus, erubeſcebat enim domum ingredi patris. Vnde accurrit pater, vt introducat domum. Sic enim cum erubeſcentibus agere ſolemus. *Cant. 4.* *Luc. 15.*

Alterum hic implicatum eſt, parentes non debere filijs opes, & diuitias acquirere contra legem Dei. Vera quippe eſt illa ſententia, De rebus male acquiſitis non gaudebit tertius hæres, imo crebro perdunt oleum, & impenſam, nam poſt multos labores, bona temporaria nō aſſequuntur Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea, ait Regius Pſaltes Pſalm. 38. Hinc optime Thob. c. 4. ait, Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus, ſi timuerimus Deum. Et confuſam hic audimus fuiſſe Synagogam, quoniam filijs ſuis quæſiuit bona ab amatoribus ſuis, hoc eſt, peccatis, & Deum derelinquendo, quamobrem ſua fruſtratur ſpe. Quinimo hæc obſeruatio ad omnes homines extendi poteſt, qui monendi ſunt, ne peccata patrando, quærant diuitias, nempe pauperes expoliando. Et in alis tuis inuentus eſt ſanguinis animarū pauperum, ait Dominus, apud Ierem. c. 2. Optime diſpungens Vatablus hunc locum, inquit in alis, id eſt, ſub veſte tua, *lo que dezimos los buros, ò brahones, ò peſtañas* Pauperes enim expoliabantur, & contorquebantur, atque opibus acquiſitis cum ſanguine pauperum, veſtes prætioſas emebant, & faciebant. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium. 4. f. cinerum, in ea verba Matth. 6 Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra. Quātò magis dicet iis, qui iniquis viis theſauros theſaurizant, peccata cōmittendo Hi proculdubio confundentur, quemadmodum confuſa eſt Synagoga, &c. Vnde Auguſtinus in Pſal 72 ait, Impij ſunt, qui præſentium rerū bona à Dæmonibus

Alludit ad Plautinū adagiū, male parta male dilabūtur. *Pſal. 38.* *Thob. 4.* *Ierem 2.* *Aduerſus magnos il los Latrones à laqueo immunes qui iactitant nihil eſſe melius aut cōmodius quā in aqua turbida piſcari.*

nibus quærunt. Quadrat & in Euang. Domi.4. Quadrag.in ea verba, Suſpiciens in cœlum benedixit, & fregit, Matt.14. Cur ſuſpicit in cœlum, antequam frangat? Quia bona, ſi de cœlo non ſint, deſpicienda ſunt.

¶ *Quia dixit, Vadam poſt amatores meos, qui dant panem mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.*

Exo.32.

Exo.32.

3.Re 12.

Panis & aqua Eccleſiaſtico docēte ad vitæ neceſsit. item ſpectant. Lana vero & linum ad vitæ delicias.

Virg. li.1. Georgi. Macrobius & Seruius hoc loco hæc numina duo non diſtinguunt ſed Liberi pro ſole Cererē pro luna ſumunt.

¶ Concors omnium expoſitorum ſententia, amatores hic appellari idola, deóſque, quos deluſa gentilitas adorabat, nempe Phœbum, Dianam, Bacchum, Mineruam, Mercuriū, Iouem, reliquoſque id genus, à quibus ſe bona temporaria accipere iudicabant. In hanc eandem amentiam, & inſaniam crebrò lapſus fuerat populus Hebræus, quinimo & deos nouos excogitauit. Nam aſcendens de terra Ægypti, fecit vitulum conflatilem, & adorauit, dicens, Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Adhæc, Ieroboam fecit duos vitulos aureos, ne aſcenderét populus in Ieruſalem, dicens, Ecce dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Sub his autem, quæ hic attexuntur, *Dant panes, & aquas meas, lanam meam, & linum meum.* &c. ait Lyranus, victū, & veſtitum intelligi, & alia neceſſaria, quæ idolis attribuebant. Theodoretus conſentit cum Lyrano Ait enim, Seruiam idolis, à quibus omnium neceſſariorum abundantia mihi eſt. Rupertus non ſolum neceſſaria hic attexi exiſtimat, verum & ea, quæ ad voluptatem alliciunt. Nam *panes, & aqua* ſunt neceſſitatis, quia ſine his humanæ naturæ infirmitas non ſubſiſtit. *Oleum* autem, *& potus*, res ſimul, & nomina ſunt voluptatis. Diuus Hieronymus ad allegoriam hæc detorquet omnia, quæ omittimus, quoniam nos explanando tantum literali ſenſui inſudamus, *Qui dant*, inquit, *panes meos.* Poſſet quis, nec ab re, dicere, Cererem hic ſubintelligi, eienim tribuitur copia ſegetum à Gentibus, quas etiam imitabantur Iudæi, & in numero appoſuit multitudinis, vt diuerſa ſegetum genera hic includantur, ſcilicet tritici, hordei, milij &c. quamuis Vatablus in numero vertit ſingulari, *qui dant mihi panem meum.* Poſſet, & non ineptè hunc amatorē *dantem panem* intelligere quiſpiam, eſſe lunam, cui tribuebatur fructuum abundantia, iuxta illud Maronis pœtæ, Vos ô clariſſima mundi lumina labentem cœlo, quæ ducitis annum Liber, & alma Ceres. Et quoniam eadem luna ſecundum eos præerat fontibus, dum ait: *Vadam poſt amatores meos,*

qui dat mihi panes, meos, & aquas meas intelligit Dominus, populum Iſrael adoraſſe, & coluiſſe, ceu verum Deum, lunam, eique attribuiſſe & frugum copiam, & imbrium abundantiam, Per *amatorem* vero *dantem oleum*, Mineruam Deam intelligit, hæc enim iudicabatur à Gentibus *olei* adinuentrix. *Amator* etiam dans *lanam*, lunam intelligit eius enim virtute, vellera pecudum augeri credebant antiqui. *Potum* dans, eſt Bacchus, ſiue ſol. Ac ſi apertius dicat, Sequar amatores meos, Solem nempe, & lunam, venerémque, atque alia aſtra ab his enim accipio non ſolum neceſſaria ad vitam, verùm, & quæ hominem voluptate perfundunt. Eſt etiam obſeruandum, cur *amatores* vocet lunam, & venerem, cum generis ſint fœminini, non maſculini, potius debuiſſet dicere, Sequar amatrices meas, quàm *amatores*. Reſpondemus, eas res, quæ neque mares neque fœminæ propriè ſunt, indiſcreti generis eſſe apud antiquos. Vnde & apud Hebræos, luna duo ſortitur nomina, alterum maſculinum, Iarcah, alterũ fœminum, lebana, quinimo Gentes dijs ſuis, non alterum tantum ſexum tribuebant, ſed vtrumque. Venerem enim, interdum marem, interdum fœminam effingebant, atque etiam ipſum Iouem Vnde Apuleius libr. de Mundo ait, Iupiter & mas eſt, & neſcia fœmina mortis.

Olea Mineruæ inuentum.

Vtrumque ſexum antiqui tribuebant ſuis Dijs.

Eſt præterea ad exactam huius loci intelligentiam obſeruãdum, iuxta Hebręorum phraſim, per *panem* non ſolum intelligi fruges, & ſegetes, verum & omnem cibum, annonã, & alimentum, atque tunc maxime, cum iuncta ſunt *panis* & *aqua*, alias non itidem. Vnde apud Iſaiam. cap. 3. dicitur, Auferet Dominus omne robur panis, & omne robur aquæ id eſt, omnem vim cibi, & potus. Carebunt potu, & cibo, quibus obſeſſi, videntur robur habere. Sic & cum dixit propheta Eliſæus. 4. Reg. 6. Pone panem, & aquam coram eis vt comedant, & bibant. Et ſequitur, Appoſitáque eſt, is ciborum magna præparatio. Sic etiam inuenietis Gen. 18. Dixit Abrahã, Ponam bucellam panis, & confortetur cor veſtrum, atque vtique non ſolum appoſuit panem, ſed cucurrit ad armentum, & tulit vitulum tenerrimum, & optimum. Sic etiam eſt intelligendus locus, Luc. 14. Cum intraſſet Ieſus domum cuiuſdam principis Phariſæorum, Sabbatho manducare panem, ideſt, accipere cibũ. Non enim ſolum inuitauerat Chriſtum ad ſumptionem panis Phariſæus. Vnde perperam philoſophantur, qui ex hoc loco Euangelij conuiuia carpunt, & ad parcitatẽ hortantur, quia Chriſtus in conuiuio Phariſæi tantum

Iſa. 3.

4. Re. 6.

Gene. 18.

Luc. 14.

tantũ panem comederit, & ad panem tantum fuerit inuitatus. Confirmat hoc D. Aug. lib. 1. locutionis de Gen. nu. 138. vbi ait, Per panẽ vtique omnia intelligi voluit ad victũ eius pertinentia. Vnde pro quotidiano victu panis ſolus poſitus intelligitur in oratione Dominica. Vno ergo verbo ſignificantur hoc loquẽdi tropo, *dant mihi panes meos, & aquas meas*, omnia ad victum neceſſaria. Sequenti vero, *lanam, & linum meum*, vt egregie Vatablus notat, Veſtes laneæ, & lineæ. Ac ſi dicat apertius, Quæ ad veſtitum ſunt neceſſaria. Per *potum* autem, non ſolum intelligitur vinum, ſed omnia pocula, ſiue ex pomis, ſiue ex hordeo, vel quacũque alia re. Conficiebant enim Hebræi, vt tradit Miſnaioth, de decimis, potum ex multis rebus, nempe frumento, piris, malis punicis, cornis, meſpilis, moris, aliiſque tum herbis, tum fructibus, quæ omnia quamuis non vini nomen ſortiantur, ſicera tamen, & potus in ſacris Bibliis dicuntur. Iiſdem vero rebus maxime præeſſe Sol credebatur, quòd varia caloris, & ſiccitatis efficientia res omnes ad temperatam naturæ perfectionẽ perducat. Vnde & rerum omnium dictus eſt auctor, & variis nominibus pro varia virtute appellatus. Ideo enim Apollo, Mercurius, Mars, &c. dictus eſt. Cum itaque inquit, *Sequar amatorem, qui dat mihi potum*, Solem intelligit, illi enim attribuebant fructuum vbertatem. Vnde & apud Ierem. dicebant, Sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, ſicut fecimus & nos, & patres noſtri, & ſaturati ſumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus Ex eo autem tempore, quo ceſſauimus, ſacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame conſumpti ſumus.

August.

Panis appellatione omnia ad victũ neceſſaria continentur.

Miſnaioth.

Ierem.

Obſeruandum etiam eſt, verbum, *Vadam*, emphaſim habere, & ſignificare, quod ſecutura ſit ſuos amatores, quocunque & quacunque iuſſerint, licet difficilia præcipiant, & per præcipitia duxerint.

Adhuc obſeruandum, pronomen *meum* dum inquit, *dant mihi panes meos, & aquas meas*. emphaſim etiam habere, & ſignificari, harum rerum copiam ita dari ab amatoribus, vt poſſit illis liberè, & pro voluntate, & voluptate vti.

* * *

Ad

Ad morum compoſitionem.

Qvia dixit, Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, &c. Trifariam peccabat Synagoga in his verbis. Primò, quòd iniquis viis quærebat bona temporalia, nẽpe Deum derelinquendo, vti diximus. Secundò, quia nõ ſolum volebat neceſſaria ad victũ, & veſtitum, verum etiam & abundantiam eorum. Ita enim expendit diuus Hieronymus dicens ſuper hunc locum, *Vadam poſt amatores meos*, qui mihi omnium rerum abundantiam præbuerunt. Vtique peruerſa Synagoga non aduertebat, quot, quantaque mala pariat bonorum abũdãtia. Vnde bene Salomõ petit Pro. 30. Diuitias ne dederis mihi, ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis eſt Dominus? Optimè inquiunt diuus Hieronymus, & Auguſt. ſermone 40. ad fratres in heremo, Diabolus per bonorũ abundantiam concidit. Legite hunc citatum locũ Auguſtini vbi multos attexit, qui ob abundantiam corruerãt. Egregiè, inquit Apoſtolus, 2. Cor. 8. eſſe opes ſimiles mannæ deſerti, quòd eius ſuperabũdantia generabat vermes, ita & diuitiæ multæ generant conſcientiæ vermes. Ex æqualitate in præſenti tempore, veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt fiat æqualitas ſicut ſcriptum eſt, Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum non minorauit, quod proculdubio dicit de manna. Ac ſi apertius dicat, Abundantia diuitiarũ generat vermes vtrique conſcientiæ. Quemadmodum muſca accedens ad mel ſi ſe totam non immittit in illud, ſed tãtum ore attingens, neceſſarium ſumit, tutè abſcedit, & alio aduolat, ſin autem ſe totam ingurgitat in mel, inuiſcata in eo, volare non poteſt, ſed perit, Sic homo ſi ex diuitiis ea tantum ſumit, quæ neceſſaria ſunt, vt poſſit honeſte vitam degere, poteſt eripi, & volare ad cœlum, ſin autem cupiditatis, & auaritiæ ſtimulis agitatus, ſe totum in diuitias immergit, colligatus illis perit. Quadrat in Euangelium de Omnibus Sanctis in ea verba, Beati pauperes ſpiritu. Tertiò, errabat Synagoga, dum bonis temporariis vti volebat, nõ tanquam miniſtra, & diſpenſatrix. Propterea enim vocat, & ait, *Panes meos, aquas meas, lanam meam, & linum meum*, &c. pronomen enim *meus* emphaſim habet, errabat tamen. Tantum enim diſpenſatores ſumus, non domini bonorum.

Prou. 30.

Hiero. & Auguſt.

2. Cor. 8.

Simile.

Simile.

Diuitiæ ſi affluant nolite cor apopnere. Prou. 16.

¶ *Propter hoc ecce, ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet.*

De Plethoria & cacochimia vide Galenũ lib. 13. the. meth. cap. 15.

Optimi, atque diligentiſſimi medici munere fungitur Deus, quũ homines peccatis irretitos ob abundantiam rerũ, penuria afficit, vt morbo liberet. Ea enim mala quæ ex abundantia naſcũtur, difficillimæ ſunt curationis neq; alia re melius, quàm ſubductione ſanantur. Huiuſmodi morbos medici Plethorias, ſiue repletiones vocant. Quanta itaque ſit Dei miſericordia, hic maximè ſplẽdet, quòd grauiſſimè offenſus: tamen non perdere, ſed conuertere ad meliorem mentẽ vult Synagogam. Vnde egregiè inquit Theodoretus, Hæc ſanè vltio, miſericordiæ plena eſt, quæ laborat, vt impietatem ceſſare faciat. Et quo pacto huius populi impietatem emollire contendit proculdubio maximam illam bonorum copiam, quibus ille populus affluebat, ſubtrahendo, ita vt fame, & aliarũ rerum penuria laborẽt. Sed ſingula verba expendamus.

Nota quod præfatũ aduerbium illud Ecce, in ſcriptura aliquid ſemper magnĩ u ſequitur.

Propter hoc, inquit Rationem reddit, ob quã ſit Dominus populum puniturus. Non enim ſine cauſa ſpectat, aut punit, quod maximè obſeruandum eſt. Peccatores enim, & imperfectos homines ſic Deus ſolet punire, vt culpa præcedat ſupplicium. Secus autem agit cum viris iuſtis, & perfectis, quos etiam citra culpam ſolet flagellare, vt Iob, Tobiam, Loth.

Matth 21.
Luca. 7.
Geneſ 1.

Ecce ego. In hoc aduerbio *ecce*, multum ſemper momenti eſt, & rem notatu dignam, noſtris oculis ſubiici ſignificat vt tradit tota fermè turba Theologorum ſic adnotant in illum locum Matth. Ecce magi ab oriente venerunt. Ac rurſum. Ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix. Verum aliud hic olfacio. Bifariam Hebræi expendere ſolent hoc aduerbium *Ecce*. Primò, pro vtique vel ſane, quod frequentiſſimum eſt apud Hebræos, vt Gene. 1 Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram. Ecce pro ſane, vel vtique.

Geneſ. 6.

Sic & in præſentiarũ, *Ecce ego ſepiam, ecce*, id eſt vtique. Ac ſi dicat, Abſque dubio ſepiã. Quod aduerbium additum eſt ad maiorem certitudinem, ne iudicaret Synagoga, verba hæc tantum eſſe comminatoria, Aliquãdo etiam aduerbium *ecce* modum aperit loquendi Hebreæorum, quo ſignificatur iam iam, vel cito vt Gen. 6. Ecce ego adducam, aquas diluuij,

Ierem. 2.

ecce eſt iam vel cito, adducam. Sic & in hoc loco, *Ecce ego ſepiam*, id eſt, iamiam, vel cito ſepiam, quod maiorem incutit timorem. Imminentia enim pericula magis mouent, quam quæ remota ſunt, & procul. *Sepiam viam tuam. Via* in Scriptura dicitur, quicquid agimus, conuerſamur, & viuimus, omnia denique quibus ſtudemus ſiue bona, ſiue mala. Sic apud Iere. 2. pro vitæ ratione capitur, hinc via peccatorũ, mores eorũ ſunt, & inſtituta, negotia, incœpta opera, in quibus

quaſi via gradientes verſantur. Metaphora eſt, qua non ſolũ ratio certa viuendi, aut negotij gerundi, aut ſucceſſus, ſed & rerum quarum libet conditio, & affectus ſignificatur. Sic Ierem. 12. Quare via impiorum proſperatur? Id eſt, inſtitutum eorũ, vel placitũ eorũ obuenit illis. Vnde quod Hebræi vertunt Pſal. 10. pro exacerbauit Dominũ peccator, inſtituta eius cruciatũ afferunt, Chaldęus paraphraſtes vertit, Viæ eius proſperantur. Sic ergo iuxta hanc obſeruationem eſt locus hic diſpungendus, *Sepiam viam tuã*. id eſt, omnia negotia tua, opera, & inſtituta. Et quo ſepiet? Spinis. Si quis alterius iter impedire cogitet nullã neq; promptiorem, neq; magis certam viam inueniet, quàm ſi vias diſſipet, quod plenius fieri ſolet macerie atque aggere extructo, & ſentibus, ſpiniſq; inductis, iuxta illud Thren. 3. Circunædificauit aduerſum me, vt nõ egrediar, cõcluſit vias meas lapidibus quadratis, ſemitas meas ſubuertit. Spinas autẽ hic vſurpat pro impedimẽto quonis, & pro omni votorum difficultate ſecundum aliquos. Lyranus per *viam* hic videtur accipere, vias quibus tenditur Ieruſalẽ ſpinas autẽ ait eſſe gladios Chaldæorũ obſidẽtium Ieruſalem, quibus gladiis erant interficiẽdi Hebræi. Gloſſa, *vias* actiones eſſe, ait, *ſpinas*, punctionẽ dolorũ. Ac ſi apertius dicat, *Sepiã viã tuã*, id eſt, actiones tuas duris laboribus implicabo, & ponã obſtaculum, ne ad hoc quod vis, peruenias. Exiſtimo tamen hic aliud latere, quod & ex precedentibus, & ſequentibus colligimus. Dixerat itaque Synagoga, *Sequar amatores meos*: ne poſſit ſequi eoſdem amatores quid facit Deus? Decernit, deſtruere vias, per quas erat ſecutura. Quæ ſunt hæ vię? Duplices, ſiue duæ ſunt. Altera eſt, qua inſequebãtur veſtigia Gentiũ, illis adhærendo, & ſequẽdo. Altera eſt oblatio incenſi, & libaminum, aliaq; quibus profitebatur, Deos illos Gentiũ veros eſſe Deos. Hæ proculdubio videtur *viæ* quibus Synagoga ſequi volebat amatores, ſuos, quáſq; Deus occludere vult ſpinis, ne ſequi poſſit. Et quoniam huiuſcemodi ſacrificia oblatione fiebant rerũ tẽporalium, elegãter ſignificat ſub his verbis, *Sepiam viam tuã ſpinis*, ſe ſubducturũ ab ea bona tẽporaria, & redacturũ ad penuriã, & inopiã, neq; ſolũ hoc verum & multis calamitatibus eandem oppreſſurum, quod ſignificat ſub nomine ſpinarum. Eſt verũtamẽ inquirendũ, Cur calamitates, & anxietudines, quibus ille populus erat premẽdus, vocet *ſpinas*, magis quã calamitates, nõ enim ab re vtitur ſpiritus ille ſupernus hoc loquendi tropo. Reſpondeat nobis Diuus Gregorius libro 22. Moralium cap. 17. ſtatim

Tribulationibus peccatis vias Dominus ſepit peſte, fame, languore, vt modum elabendi ab his malis quærant, ſed minimè inueniant.

17. ſtatim in principio capitis expendens hæc verba Iob, Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo ſpina, ibi quærens diſcrimen inter tribulum, & ſpinam, ait, Quamuis vtrumque pungat, & tribulus, & ſpina, tribulus, mollior eſt, & ad pungendum ſemper durior ſpina. *Spinas* ergo hic vocat calamitatum ingentem duritiam, & acerbitatem maximã laborum. Ac ſi apertius dicat, Non erit tribulationũ acerbitas, quæcũque, ſed erit maxima. Neq; inquit, *ſepiam viam tuã* ſpina, ſed *ſpinis*, vt multitudinẽ pungentiũ dolorum deregeret, qua plectendæ erat Synagoga, quæ omnia eò tendunt vt maior terror incutiatur huic populo, & ſaltem ob dolorum, tum augmentum, tum multitudinem reſipiſcat.

Gregor.

Et ſepiam eam macerie, & ſemitas ſuas non inueniet. Bifariam poteſt hic locus diſpungi, primo referendo pronomen *eam* ad viam. Ac ſi dicat, Non ſolum ſepiam aggere ſpinarum, ſed etiam maceria quadam, ne poſſit ſequi amatores. Solent enim homines, licet cum difficultate, ſubuertere congeriem ſpinarum, & tranſire quò volunt. Addit ergo incrementum *maceria*, & ſignificat, quod nullo modo poſſit ſequi amatores ſuos Synagoga. Huic expoſitioni fauet Septuaginta tranſlatio, quæ ſic habet, Et obſtruam viam illius. Secundò, poſſumus ſic diſpungere, *ſepiam eam maceriam* referẽdo *eam* ad Synagogam. Et ita videtur intelligere Gloſſa Interlinearis. Ait enim, Ne poſſis ire, quò volebas. Cui expoſitioni fauet Vatablus. Ait quippe, Vt ita non poſſit egredi, nec exire, quò velit. Eſt etiam obſeruanda perſonæ mutatio, dum ait, *ſepiam viam tuam ſpinis*, quaſi cum ea loquatur. Deinde quaſi ad alios vertat ſermonẽ, ait, *Et ſepiam eam macerie.* Qua loquendi forma affectus ingens Dei loquentis detegitur, quo pectoris iram aperit, qui loquendi tropus frequentiſſimus eſt in ſacris Bibliis. Addit *ſemitas ſuas* ſecundum aliquos, quaſi expoſitione repetat, quid dicat viam. Qua in figura diuinus ſermo frequẽs eſſe ſolet. Vt, Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Lyranus *ſemitas* exponit, id eſt, vias, per quas poſſit effugere. Cum quo Vatablus conſentire videtur. Hic tamen aliud latere ſuſpicor. Pro cuius intelligentia obſeruandum ex diuo Gregor. lib. 16. Moral. c. 24. expendente hæc verba, Neſcierunt vias eius, nec reuerſi ſunt per ſemitas illius, quod anguſtior eſt ſemita, quam via. Vnde optimè diuus Remigius, & Caſſiodorus diſpungentes illud carmen. Pſalmi. 24. Vias tuas Domine demonſtra mihi & ſeminas tuas edoce me dicunt, inter vias, & ſemitas non parua

Pſal. 24.

Gre. 16. Moral. ca. 24.

Remigius
Caſsiod.

parua diſtantia eſt. Vias enim dicimus, quas commeantium generaliter licentia peruagantur, quæ dictæ ſunt à vehendo. Semitæ verò ſunt, quæ anguſto calle diriguntur, neque vulgo notæ ſunt, ſed occultis itineribus ambulantur. Dicta eſt enim ſemita, quaſi ſemiuia. *Semitas* ergo ex dictis colliges, vocati à Domino latentia itinera nota tantum Hebræis, parúmque trita, per quæ poſſent effugere hoſtium manus, & has ſapiendas eſſe ait ab hoſtibus, ne elabi poſſint. Vel ſic poſſumus diſpūgere, *Semitas ſuas nō inueniet.* Apertum eſt, ſemitas eſſe breuiores, & compēdioſiores. & quoniam ille populus ſequens Deos Gentium, iudicabat breuius, & facilius cōſequi bona tēporalia, adorādo Idola quā adorando verum Deū Dominus *ſemitas* vocat vias, quibus Deos illos ſequebātur, quas ait, eſſe deſtruendas, ne facilè adipiſcātur bona, ob quæ ſequebantur eoſdē Deos alienos. Si enim rem oculatius inſpiciamus nulla eſt longior, & prolixior via ad acquirenda bona temporalia, quàm, relicto Deo verò, peccatis conari, habere eorundem bonorum copiam. Nam vel non poterit homo adipiſci, vel iam quod adipiſcatur, cito amittet. Vnde Aſſertor noſter ait, Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Verū quia Vatablus vertit, *Sepiam eam maceria, vt ſemitas ſuas non inueniat*, diſpungendum eſt, quęnā hæc fuerit mutatio vt pro cōiūctione *&* poſuerit *vt*. Vulgata enim ſic habet: *Et ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet.* Et opinor, acutè tetigiſſe, quo pacto ſit hic locus intelligendus. Pro cuius intelligentia obſeruandum eſt, in ſacris bibliis poni coniunctionem *&* ſæpe pro coniunctione *vt*. Vt apud Gen. 20. Orabit pro te, & viues. *Et* pro *vt* viuas, Et Pſal. 5. Secundum multitudinem iniquitatum eorum expelle eos quoniam irritauerunt te & lętentur omnes qui ſperant in te. Et pro, vt poſuit. Item 1. Petri. 5. Forma facti gregis ex animo & cum apparuerit princeps paſtorum, Et pro, vt apparuerit. Ad Heb. 11. etiam ait Paulus Multò magis obtemperabimus patri ſpirituum, & viuemus pro, vt viuamus. Sic etiā Marci 9. Omnis enim hoſtia igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur, Et, ponitur pro vt, vel quemadmodū, Ac ſi dicat, Quemadmodum hoſtia abſque ſale illegitima erat, ſic ſine igne, id eſt, tribulatione, nullus eſt Deo acceptus.

Matth. 6.

Et, in ſcriptura ſapius ponitur pro vt.

Gene. 20.

Pſal. 5.

1. Petri.

Hebreæ. 11.

Marci 9.

Ad morum compoſitionem.

PRopter hoc ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet.* Tria hic obſeruanda ſunt. Primum, Ecce quo pacto ait cum peccatoribus punien-

dis, prius eorum proponit culpam, & crimen, quàm pœnam, & ſuppliciũ. Erant enim imperfecti, & indigni tanto beneficio, vt citra culpam flagella paterentur. Vera quippe eſt illa ſententia Diui Auguſt. lib. 33. quæſt. quòd omnis tribulatio aut pœna impiorum eſt, aut exercitatio iuſtorum. Ac rurſum epiſtola, 80. inquit. Auferuntur iſta bona temporaria bonis, vt probētur, malis autē, vt crucientur. Quemadmodum non audes vitreum vas proiicere, quia agnoſcis frangendum, ſed cautè manibus portas, niſi fortaſſis frangere prudenter vis; quia continuit, vel habuit venenum, aut fœtorem, Sic Deus peccatores homines, & imperfectos, non proiicit è manibus velut frangendos calamitatibus niſi cum pleni ſunt veneno peccati, iuſti vero ſunt vaſa aurea, quæ licet proiiciātur, non franguntur, *ſon vaſos de prueua* & ideo crebro permittit Deus concuti tribulationibus viros iuſtos. In magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea ait Apoſtolus, & argentea ſed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem quædam autem in contumeliam. Oportet ergo diſcernere, cum pœnæ adhibentur, neq; facilè, & temerè ſunt homines obiurgationibus diſcutiendi, ſed prius eorum virtus ad ferendum penſanda eſt. Imperfecti enim facilè ſuccumbunt tribulatione, perfecti non item. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium omnium Sanctorum, in ea verba, Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, mentientes propter me Mentientes, inquit, id eſt, citra culpam veſtram. Quadrat & in Euangelium cæci nati, in ea verba, Neque hic peccauit, neque parentes eius ſed vt manifeſtentur opera Dei. Quadrat etiam in Euangelium mulieris adulteræ, in ea verba, Vade, & iam amplius noli peccare. Ac ſi dicat, Ob peccata tua hanc paſſa es calamitatem, & opprobrium. Caue ergo ne ob peccata tua deterius patiaris.

Auguſt. tom. 4. li 33. quæſt.
Simile.
Probata vaſa iuſti ſunt quæ dū premũtur proficiunt.
2. Timo. 2.

Secundò, docet hic locus, non eſſe ſupplicium differendũ ſi crimē graue ſit, quale erat hoc crimen Synagogæ ſed ſtatim adhibendam eſſe medicinam. Hoc ſignificauit Deus aduerbio demonſtrandi, *Ecce*, id eſt, iamiam, vel cito. Ante languorem adhibe medicinã, ait Sapiens, id eſt antequam morbus, nimis creſcat. Et 2. Machab. 6. Etenim multo tempore non ſine peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt iudiciũ Et Pſal. 77. & Nu. 11 Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum. Quemadmodum igni deuaſtanti ſyluam, ne tota comburatur, oportet aquam adhibere

Principijs obſta ſero medicina paratur Cum mala per longas inualuere moras.
Eccle. 18.
Mach. 6.
Pſal. 76.
Num 11.
Simile.

adhibere, Ita & peccato patrato, ne totum hominem perdat adhibenda eſt correctio, Quadrat in Euangelium de transfiguratione, in ea verba, Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Peccauerat Petrus dicens, bonum eſt nos hic eſſe, ſtatim, adhibetur ſupplicium, priuantur enim transfigurationis gloria. Quadrat & in Euangelium de Dominico agone, in ea verba, Statim gallus cantauit, & Petrus egreſſus foras fleuit amare. Non enim diu paſſus eſt Chriſtus Petrum permanere in peccato. *Matt. 1*

Tertiò, docet hic locus, non ſatis eſſe verba comminatoria ad reuocãdum homines à peccato, ſed oportere, adhibere flagella. Hinc ait, *Ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis*, *Ecce*, id eſt, vtique, vel ſane. Quod attendant reipublicæ gubernatores. Neceſſum enim eſt, non ſolum minis agere cum ſibi ſubiectis, ſed eos certiores facere, quòd ſupplicia ſubibunt. Quadrat in Euangelia comminatoria, in quibus ponitur, Amen, quod ſignum eſt certitudinis, vt Matth. 24. Non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, eſt Dominica vltima poſt Pentecoſt. *A verbis ad verbera progrediendum eſt in reuocatione peccatorum.*

Quartò, docet, non decere ſuperiores, nimiũ eſſe crudeles, & ſanguinis exactores, ſiquidem Deus puniturus quaſi iuramento vtitur: vt credamus, abſque dubio puniturum, & non adderet. *Ecce*, id eſt, vtique vel ſane, ſi ſemper puniret. Verum quia præſtabilis eſt ſuper malitia noſtra, vt credamus, vindictam ſumpturum, inquit, *Ecce ego ſepiam*.

Quintò docet contraria contrariis eſſe curanda. Peccabat populus abundantia, immittit illis penuriam. Sic Matth. 20. reges, inquit, Gentium dominantur eorum, vos autem non ſic, ſed qui maior eſt inter vos, ſit miniſter veſter, quia in elatione peccauerant diſcipuli, in humilitatem eos deiicit. *Galenus in libro de cõſtitutione artis.*

Sextò, Ecce quid efficiunt in homine peccata, nempe illũ dignum reddunt, vt nihil illi ſuccedat pro votis. *Sepiam viam tuam ſpinis*, id eſt, actiones tuas duris laboribus implicabo. Hinc Ieremiæ 32. ait Dominus, Si dimicaueritis aduerſum Chaldæos, nihil proſperum habebitis. Certè nihil infœliciorem hominem reddit, quam peccatum. Experimento didici, cum nonnulla mihi obuenirent votis contraria, cauſam eſſe, quòd Deo meo non adhæſiſſem. Audi etiam, quid dicat Samuel Sauli dicenti, Coarctor nimis ſi quidem Philiſthiim pugnat contra me, & Deus receſſit à me. Quid me interrogas, cum Dominus diſceſſerit à te? Atque Cain, *Ierem. 32. Veterum rarius compotes ſimus in peccatis irretiti. 1. Reg 28.*

Ecce eiicis me à facie tua. Omnis ergo, qui inuenerit me, interficiet me nullus enim ſeuerior hoſtis, quàm Deus offenſus. Quadrat in Euangelium Ioan. 5 de homine exiſtente in
Gene. 10. piſcina in ea verba, Ecce ſanus factus es, noli peccare, ne deterius, tibi contingat.

¶ *Et ſemitas ſuas non inueniet.*

Septimò, obſerua, quid, dicat, nẽpe *ſemitas ſuas non inueniet*. Et quid *ſemita* eſt? Via breuior, qua citius tendimus, quò cupimus. Ea eſt certe hominum conditio vt exiſtiment, citius ſe conſecuturos, quod deſiderant peccata patrando. Quærit quis honorem? Longiſſimam viam iudicat ad illum tendere, Domino Deo ſuo inſeruiendo, imo deſperat, ſe hac via adepturum. Inhiat congerendis opibus vſuris, & fraudibus credit, hoc obtinendum breuius. Fallitur tamen ſolet enim Deus has *ſemitas* deſtruere, ne impetret miſer homo, quid cupit. Nulla ergo via breuior ad aſſequendum, quod optamus, quàm nihil facere, aut committere, quo Deum offendamus. Satis enim breuiter, ſi ſat iuſtè, & contra, Satis longe, ſi iniuſte quid quærimus.

¶ *Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inueniet.*

Conueniunt Lyranus, & Diuus Hyeronymus, & Interlinearis, *amatores* iſtos Ieruſalem, & gentis Iudeæ eſſe Aſſyrios, Chaldæos, & Ægyptios, cæteraſq; nationes cum quarũ idolis fornicata eſt, à quibus bellorum tempore, & prementibus malis, fruſtra ſperauit auxilium. Vatablus tamẽ; & nonnulli opinantur, *amatores* iſtos eſſe idola quorum ope non fruetur Sygnagoga in periculis conſtituta. Videntur ſententiam Vatabli comprobare verba iam appoſita, ſcilicet, Vadã poſt amatores meos, qui amatores proculdubio, vt ibi diximus, idola ſunt. Ergo & in hoc loco rationi videtur conſentaneum eſſe eadem idola intelligenda per *amatores*, ſiquidem non varia, ſed, eadem vox eſt appoſita, Video, non conuincere rationem. Poteſt enim reſpõderi, factam eſſe perſonarum mutationem, & ſupra fieri idolorum mentionẽ, hic autẽ per *amatores*, exterarũ nationũ. Fateor, mihi magis arridere. Vatabli ſententiã, quãuis & alia non ſit omnino reiicienda, ob D. Hieronymi auctoritatẽ. Sed ſingula expẽdamus verba. *Et ſequetur*, inquit. Septuaginta vertũt. Et perſequetur, Vatablus, Et anxiè inſequetur. Ex dictis colligitur, verbũ hic appoſitũ,

Sequetur, emphaſim habere, & ſignificare non vulgarem, & ſimplicem loquẽdi modum, ſed implicare anxietudinem in actu ſequendi. Et quid ſequetur cum amaritudine? *Amatores ſuos*. ſiue dicamus, eſſe idola, ſiue Chaldæos. *Et non apprehendet eos*, hoc eſt, ad hoc vt ferant auxilium, ſed ab eis captiuabitur, vt Interlinearis exponit. Vel *non apprehendet*, id eſt, aſſequetur, vt exponit Vatablus, apertiùs, Non fruetur ope ſuorum amatorum. Venuſtiſſimum proculdubio loquendi genus, quod ſimilitudine melius percipiemus. Quemadmodum qui vmbram ſuam nititur comprehendere, id efficere non poteſt, ſed quo celerior inſequitur illam, ea magis videtur aufugere, Sic & Synagoga obnixè inſequetur deos: non tamen ei ferent opem. *Et quæret eos*, ſibi videlicet propitios, quando videbit ſe omni ope deſtitutam, *& non inueniet*, opẽ ſcilicet. Ita expendunt Lyranus, & Vatablus. Melius tamen ſic expendemus *Et quæret eos*, velut amatores, quorũ munus eſt, ſubuenire amico in tribulatione conſtituto Vnde Ariſto. ait, 8. Ethicorum c. 1. amicos vnicum confugium haberi in calamitatibus. *Et non inueniet*, eos ſcilicet amatores, vel amicos. Sermo enim hic formaliter eſt accipiendus, & pronomen *eos* ſecundum formale ſignificatum refert amatores, non pro materiali ſignificato vt verbis vtar dialecticorum. Vnde cum Dominus ait, *Non apprehendet eos*, nõ eſt neceſſum ſubintelligere propitios, aut aliquid aliud, nempe, vt ferant opem, ſed vox eſt, vt diximus, referenda ad amatores. Sic enim dicimus, Non inueni eum amicum, aut amatorem, id eſt, non tulit opem, vt decebat, amicum ferre. *Amatores* autem vocat Deus idola, ſiue Chaldæos ironicè, licet melius homines intelligeremus, quaſi irrideat Synagogam, quòd cum tam infidis amicis inierit fœdus amicitiæ, quemadmodum & apud Geneſim, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt. Per ironiam Deus irridet Adamum, vocans, quaſi vnum ex nobis.

Simile.

Non inuenient auxilium ab Idolis, quæ nec oculos habent neque enim eſt ſpiritus in ipſorũ.

Ariſt. 8. Ethi. c. 8.

Gene. 3.

¶ ***Et dicet, vadam, & reuertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc, magis quam nunc.***

Sunt, qui intelligant hæc verba de *reuerſione* Synagogæ *ad virum priorem*, id eſt, verum Deum, ſic eſſe accipienda, vt non reliquerit idolorum cultum, ſed vna cum illis, adorauerit verum Deum, exiſtimabat enim, à pluribus diis certius fore, & maius ſibi auxilium, Non placet hæc explanatio. Nam, vt colligitur ex dicto Hieronymo, cæteriſq; expoſitorib. de vera reuerſione ad Deum videtur eſſe ſermo, quæ quidem reuerſio

Pulchre Propheta deſcribit nutantem Iſraelis animum qui affectus erga Idola non vult ab eis diſcedere, & Ca ... cupit reuerti, ad Dominum.

non quia quærat inficere guſtum noſtrum amaritudine, ſed vt conſequamur ſalutem, Sic Deus, peritiſſimus medicus animorum calamitatibus premit nos, quia ſunt potiones amaræ certe, verùm vtiles ad conſequendam ſalutem. Hinc optimè inquit Diuus Hieronymus, quod prouidentia Dei ſæpe nobis accidunt mala, ne habeamus ea, quæ cupimus, & varijs oppreſſi calamitatibus huius ſæculi, ac miſerijs, ad Dei ſeruitutem redire cogamur. Hinc & optime Diuus Auguſtinus ait in Pſalm. 21. in ea verba, Deus meus clamabo ad te per diem: & non exaudies. Non eſt exauditus, vt intelligat homo medicum eſſe Deum, & tribulationem medicamentum eſſe ad ſalutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento poſitus, vreris, ſecaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, ſed audit ad ſanitatem. Hoc etiam nobis ſignificauit Ezechiel dicens, quod Dominus eduxit illũ in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, Septuaginta vertunt, Eduxit me in atrium exterius ad Orientem. Proculdubio Oriens noſter Chriſtus eſt. Hinc Zacharias ait de eo, Ecce vir Oriens nomen eius: Deus ergo ad Chriſtum nos ducere cupiens, quanam via ducit? Per viam Aquilonis, quæ aſperior eſt, & frigidior, id eſt, per calamitates, & ærumnas. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium de filio prodigo, in ea verba, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo?

Hierony. *Auguſt.* *Ezec. 8.* *Zach. 6.* *Fames reuocat quē ſaturitas exularat.*

Sextò, docet hic locus, quid maximè quærere debeant prælati, cum obiurgant, puniunt, & affligunt ſic ſubiectos, nempe eorum correctionem, & quod peccantes reuertantur ad Chriſtum virum animorum ſuorum, non propriam vindictam, & ſeipſos vlciſci. Quadrat in Euangelium, de correctione fraterna.

Septimò, Ecce quæ ſit bonorum conditio, flagellis non indurari & deteriores fieri, ſed reſipiſcere, & conuertere ſe ad meliorem frugem. Quæritur enim Dominus apud Ieremiam, capit. 5. de hominibus: qui flagellis indurantur. Percuſſiſti eos, inquit vates, & non doluerunt, attribuiſti eos, & renuerunt, accipere diſciplinam, indurauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti. Et Iſaiæ 1. ait, Super quo percutiam vos vltra. Ac ſi apertius dicat, Omne genus flagelli adhibui, vt reſipiſcaris, vos autem in peccatis permanetis. Optimè ait Diuus Auguſtinus, capit. 8 lib. 1 de Ciuitate Dei, Manet diſſimilitudo paſſorum, in ſimilitudine paſſionum, licet ſub eodem tormento, non eſt idem vitium, & virtus.

Ierem. 5. *Iſa. 1.* *Ira Dei eſt non intelligere delicta ne ſequatur pœnitentia.* *Auguſt.*

virtus. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum, & idem ſol indurat cœnum, & ceram liquefacit. Peccatores cœnum ſunt motum à Deo, quid ſpirant, niſi blaſphemias, & impatientiam? Iuſti vnguentum ſunt, motum à Deo quid emittunt, niſi cognitionem ſuorum demeritorum, & patientiam? Sic Regius Pſaltes ſpirauit conuerſionem ad Deum exagitatus. Conuerſus ſum, inquit, in ęrumna mea, dum cõfigitur ſpina. Spina hæc calamitas eſt, quæ dum infigitur peccatori, conuertitur in illa ærumna. Petamus à Domino, ne induret cor noſtrum, ſicuti Pharaoni, grauiſſimum enim hoc ſupplicij genus eſt. Quadrat in Euangelium de Lazaro hæc obſeruatio: in ea verba, Ecce quem amas infirmatur. Quando quæſierũt Christum? Quando calamitas morbi fratrem inuaſerat. Et Euangelium de Chananæa, illa enim Deum quæſiuit, quando filia male vexabatur. *Pſal. 31.* *Exod. 4.*

Octauò, Apertiſſimè docet, melius eſſe, Deo coniungi, & amplecti, quã peccata. *Bene mihi erat magis tunc, quam nunc.* Etiam ſi me occiderit, ſperabo in eum, ait Iob agnoſcens, melius eſſe, ſeruire Deo etiam flagellanti, quàm peccatis indulgentibus. Seruire enim Deo, regnare eſt. Cum enim Deo ſeruimus, omnia cedunt in noſtrum emolumentum, quãdo autem peccatis, in damnum. Seruietis, inquit Ieremias, dijs alienis, qui non dabunt vobis requiem die, ac nocte. Ac rurſum Thren. 5. Ceruicibus minabatur, laſſis non dabatur requies. Interrogemus, qui ſeruierunt voluptatibus corporis, ſcilicet libidinis, ingluuiei, quomodo fuit illis, cum his dominis inſeruiebant, & reſpondebunt, Male. Quid enim ſunt conſecuti, niſi morbos acerrimos, & fœtidos, nempe morbum Gallicum, podagram, & alios id genus? Interrogemus auarum, quid habuit ab auaritia, & reſpondet, tormentum Tantali fuiſſe conſecutum ſi quidem videbat opes, & vti illis auaritia prohibebat. *Iob. 13.* *Iere.* *Thren. 5* *Ingratus & exitialis vitiorũ famulatus.*

Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleũ, & argẽtum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal. Optimè inquit Diuus Hieronymus, Ad ſuperiora reſpondit. Dixerat enim, Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, &c. *& hæc neſciuit, quia ego ei dedi frumentum & vinum, &c.* Rupertus in hac videtur eſſe ſententia. Ait enim, Denique hoc ſuauitatis temperamento breuiter interpoſito, confeſtim illam accuſationem, quam cœperat, proſequitur, & dicit, *Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei, &c.* Sunt, qui

hæc

hæc verba dicta eſſe à Domino iudicent, quia ſimul cum aliis dijs illum adorauerint, quaſi conquæratur Dominus, quòd cum ipſe dederit populo Iudæorum bona temporaria, tum naturalia, vt *frumentum, vinum, & oleum, &c.* tum artificialia, vt *argentum & aurum*, hæc etiam accepiſſe ab idolis arbitraretur perfidus ille populus. Verum expoſitio hæc iam à nobis reiecta eſt, & ſequendam diximus Diui Hieronymi ſententiam. Hæc autem verba animi concitati ſunt indicia, & acerbè ferentis ingratitudinem, quod tribuantur beneficia ijs, qui non contulerunt, ſpreto eorum vero collatore. Iam verba diſcutiamus. *Et hæc neſciuit.* Pronomen *hæc* emphaſim habet, & concitati, & irati animi apertiſſimum eſt indicium, habetque implicatum, neſcio quid ſapiens deſpectionem. Vnde Hiſpane quaſi iniuriam irrogantes dicimus, *Eſte, ò eſſe*, quem loquendi modum audientes dicimus, *Et matadero lo hizo de corteſia.* Hanc ob cauſam, vt opinor, non ait Dominus, Hęc impudica, hæc mulier iniqua: ſed tantum vſus eſt pro nomine *hæc. Neſciuit.* Proculdubio de ignorantia affectata & vincibili ſermo eſt. Vnde Vatablus vertit, Neque ipſa agnouerat, quod magis videtur explicare rationem ignorantiæ, quàm verbum *neſciuit.* Eſt enim differentia, vt egregie ait Diuus Thom. 12. quæſt. 76. ar. 20. inter ignorantiam, & neſcientiam, quod neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem, ignorantia vero importat ſcientiæ negationem: dum ſcilicet alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem aliquis ſcire tenetur quædam, illa ſcilicet, ſine quorum ſcientia non poteſt, debitum actum exercere. Vnde omnes tenentur ſcire communiter ea, quæ ſunt fidei. Et ſic Synagoga tenebatur ſcire, Deum eſſe vnum. Sic enim docuerat illā Moſes Deuteronom. 6. Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt. Vnde inter 13. articulos, quos Iudæi habebant, primus erat, Deum eſſe creatorem, & cauſam omnium. Secundus, Deum eſſe vnum. Obiurgat ergo Dominus Synagogam & peccatum omiſſionis patraſſe conqueritur, dum *neſcit*, quæ ſcire debuerat, nempe Deum eſſe vnum. Et cum vtitur Scriptura verbo *neſciuit*, non ſumitur ſtricte, hoc eſt, pro ſimplici ſcientiæ negatione, ſed largè pro ignorare. Quod maxime obſeruandum eſt, ne impingamus verbis citatis Diui Thomæ aſſignantis diſcrimen inter ignorantiam, & neſcientiam. Ibi enim ſanctus doctor ſtrictè ſumpſit neſcientiam, hic autem non ſic ſumitur, alioquin excuſan-

Differētia inter Ignorantiā & Inſcitiam.

Deute. 6.

excuſanda eſſet à peccato Synagoga. *Quia ego dedi.* Obſeruandum eſt ex Euthymio, Pſalm. 67. ſæpe in Scriptura, & præcipuè in Euangeliis, dictiones iſtas, veruntamen, quoniã, & *quia* abundare vt Verũtamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum. Et Pſalm. 101. Quia cinerem tanquam panem manducabam. Hinc etiam ſecundùm eundem Euthymium, Pſalm. 9. & 89. *quia* non ſemper cauſam reddit, neque quoniam, ſed aliquando ſunt aduerbia confirmandi, aliquando etiam abundant iuxtà idiomatis vſum. Vt, Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniuſtus benedicitur, & abundat ibi. Superfluit etiam licet, aſſeuerat in Pſalm. 36. Quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram. Et iterum, Quoniam ego in flagella paratus ſum. Et in Euangelio, Bene dixſti, quia virum non habeo. Aliquando etiam iſtæ coniunctiones, quoniam, &, quia, ponuntur pro quod. Vt videns Herodes, quoniam illuſus eſſet à Magis. Et, Quoniam Nazaræus vocabitur. Et, Nónne ſcriptum eſt, quia domus mea, domus orationis vocabitur. Et ſcitis, quia Phariſæi, audito hoc verbo ſcandalizati ſunt. In hoc loco etiam, *quia* ponitur pro quod. Et ita tranſtulit Vatablus, Neque ipſa agnouerat, ꝙ ego dediſſem ei, &c. *Et argentum multiplicet, & aurum.* Duo verba ſunt hic obſeruanda, nempe, *dedi*, & *multiplicaui*. De his, quæ ſpectant ad cibum, & indumentum, ait Dominus, quòd dederit, non vendiderit, vel commendauerit, ſed gratis donauerit, quaſi nõ indiguerit, ꝙ ei aliquid pro his rependatur. Bonorum enim noſtrorum non eget. Implicatur etiam hoc verbo Dei liberalitas. *Argentum* autẽ, & *aurum* ait, ſe multiplicaſſe. *Quæ fecerunt Baal.* Relatiuum *quæ* aliqui exiſtimant, ſolum referre *aurum*, & *argentum*, ex quibus metallis, velut ex pretioſiſſima materia, nimiúmque duratura, deorum faciebant ſimulachra, ſicut ſcriptum eſt apud Iere. Argento, & auro decorauit illud, clauis, & malleis compegit, vt non diſſoluatur. Ita Vatablus ſentire videtur, & Interlinearis Ait enim quæ, vel quo, quaſi explicet, *aurum*, & *argentum* materiam fuiſſe, ex qua *fecerũt Baal.* Lyranus tamen relatiuum *quæ* ad vtraque retulit, nempe *ad frumentũ, vinum, & oleum, argentum, & aurum.* Omnia enim hęc fecit ille populus *Baal*, tum ex *frumento, vino, & oleo* ſacrificia offerendo tum *auro*, & *argento*, velut prætioſis *Baal* ornando. Dicit autem, *Multiplicaui aurum, & argentum*, ob ingentem eorum copiam. Nam vt refertur 2. Paral. 9. Argentum in illis diebus pro nihilo reputabatur. Dubium etiam eſt, quid

Euthym. Pſal. 67.
Pſal. 101.
Pſ. 36.
Iere. 10.
2. Par. 2.

quid vocet *Baal.* Diuus Hieronymus exiſtimat, *Baal* eſſe dæmonem Sydoniorum, ſiue Babyloniorũ, quod verius eſſe iudicat, ex quo Babylonia, & Bel dicitur, quem Ezechiel plenius in ſuo ponit volumine, & omnis prophetarum narrat chorus, dicitque, *Baal* ſignificare, ſiue interpretari ſuperiorem, & deuoratiuum. Interpretatur autem *Baal* ſuperior, ſiue deuoratio, dum aut maiora ſe putat habere dogmata, quàm Eccleſia, aut in ipſa falſæ opinionis ſcientia deuoratur. Hæc Diuus Hieronymus. Inferius tamen eodem capit. refert. Quidam Ninus filius Beli, qui apud Aſſyrios, Minum ſui nominis condidit ciuitatem, quam Hebræi vocant Niniue, quod in tantam peruenit gloriam, vt patrem ſuum Belum referret in Deum, qui Hebraice dicitur Bel, & in multis prophetis maximéque in Daniele ſub idolo Babylonis hoc appellatur nomine Hunc Sydonij, & phœnices appellant *Baal.* Nam Hebraice inter literam b. & l. quæ ſunt in hac dictione Baal vocalis litera ponitur, qua iuxta illius linguæ proprietatem nunc Beel, nunc *Baal* legitur. Conſentit Interlinearis cum Diuo Hieronymo, vocans *Baal* idolum Babyloniorum Gloſſ in 2. capit. Iudicum, in ea verba, Seruientes Baal, & Aſtaroth, quod & deſumit ex Diuo Auguſtino, lib 7. quæſt ſuper lib. Iud. num. 16. ait, *Baal* eſſe nomen Iouis apud gentes illarum partium. Punici enim *Baal* dominum dicere videntur. Græci *Baal* Deum Martem eſſe putant. Nonnulli ex doctiſſimis Hebræorum commune nomẽ deorum Gentilium dicunt, eſſe *Baal*, Alij etiam ex peritis in lingua Hebręa dicunt, *Baal* nomen eſſe genericum, non vnũ aliquem certum deum. vt Appolinem, aut Liberum, aut Mercurium ſignificans, ſed eam in vniuerſum notionem comprehendit, quæ diuinæ naturæ conuenit, ſiue illa natura vnica ſit, vt vere eſt, ſiue in plures partes, vt antiqua putauit vanitas, diffuſa ſit Significat enim imperium, dominationémq; & nutum illum, quo ea, quæ infra poſita ſunt gubernantur, & aguntur Nam nomen Baghal, à verbo Baghal deducitur, quod præeſſe, dominari, atque ſubigere Latine reddi poteſt. Hanc eandem rationem latinus ſermo explicare conatus, commune diis vocabulum numen fecit à verbo nuo, ſiue nutu deriuatum, quod deorum nutu, atque vultu cuncta regi, atque agi putarent. In hac ſententia eſt etiam Theodoretus Ieremiæ. c. 12. cuius verba ſunt, *Baal* nomen eſt idolorum generale referendo ſolum ad idola, non tamen ad Deũ. Ioſephus ait, *Baal* eſſe deum Tyriorum, Venerabilis Beda,

Baal iuxta lexicon hebræum non eſt nomen alicuius ſpeciales idoli ſed eſt nomen generale idẽ valens quod Dominus.

Gloſſ.

Auguſt.

Theodor.

Ioſephus.

Beda.

lib. I. expoſitionis allegoricæ, in Samuelem, c. 12. ait, *Baal*, eſſe idolum Sydoniorum Abulenſ. Numer. 22. q. 13. ait, *Baal*, Bel, & Belphegor eſſe idem idolum, ſed Hebræi vocabant *Baal*, Babylonij Bel, Chananæi & Moabitæ vocabāt Belphegor. Figuram quoque eius ait, non eſſe eandem. Nam Babylonij illud pingebant imagine viri præſtantis magnitudine & corporis mole vt patet Daniel. 14. Hebræi autem idololatræ ponebant in figura bouis, vt patet 3. Regum. c. 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum poſuit in Bethel, & alterum in Dan. Quartò tamen lib. Regum Tyrij, quia erant cognati Græcorum, à quibus Hercules ducebat originem illum in Deum acceperunt, & quia impia Iezabel erat Sydonia, ſuaſit Achab, vt *Baal*, acciperetur in Deum & coleretur quemadmodum, & apud Sydonios colebatur. In explicando hoc nomen *Baal*, plus temporis conſumpſimus, quàm par erat, quoniam frequentiſſimum eſt in ſacris Bibliis: veriorem tamen ſententiam iudico eorum, qui *Baal*, nomē eſſe commune aſſerunt idolorum? Veruntamen tantum idolorum Non enim ego auderem, verum Deum *Baal*, vocare, abſit hoc, ne nomen veri Dei idolis tribuamus, quod ex additione in fine eiuſdem dictionis cognoſcemus. Inuenimus enim Baala, Baalath, Baal, Berith, Baalgad, quæ proculdubio additio in fine poſita eſt ad aſſignandum diſcrimē inter diuerſa idolorum genera. Eſt demum obſeruandum in hac locutione, *quæ fecerunt Baal*, eſſe *Baal*, in dandi caſu, qui loquendi tropus eſt Hebraiſmus, & ſic eſt exponēd, *Fecerunt Baal*, id eſt, fecerunt in Baal, apertius, *fecerunt Baal*, id eſt, inſumpſerunt in conflando, & ornando Baal.

Abulenſi

Dani. 14.

3. Re. 12.

4. Reg.

Duplex ſenſus vel aurum & argentum ſacrarunt Baali vel ex auro & argēto Baalem conflarunt.

Ad morum compoſitionem.

ET *hæc neſciuit quia ego dedi ei frumentū, & vinum, & oleum.* Docet hic locus ingēs crimē eſſe ingratitudinem, & beneficia ab aliquo accepta hoſtibus, & inimicis benefactoris deferri. Quatuor inuenio ingratitudinis gradus. Magna ingratitudo, beneficiū non referre, maior nō cognoſcere, multò maior, quæ ſunt benefactoris, non tribuere ei, ſed alteri, ſed omnium maxima, hoſti benefactoris deſeruire beneficiis acceptis à legitimo benefactore. Ait Xenophon. lib. 2. de factis, & dictis Socratis, Qui beneficiis acceptis non reddunt gratias, cum poſſint ingrati

Ingratitudinis quatuor gradus.

Xenoph.

ingrati cum iniurioſis connumerandi ſunt,eſtque manifeſta iniuria ingratitudo. Irrogat ergo iniuriam ingratus benefactori. At quanto maior erit iniuria, ſi beneficia ingratus accipiat in contumeliam benefactoris? Optime dixit idem *Xenoph.* Xenophon lib. 1. de Cyripædia, Ingratitudinem potiſſimum impudentia ſequitur quia certe impudentes vocandi ſunt ingrati. Quemadmodũ ciſtulæ, hauriẽtes aquam è puteo, refundunt quaſi agnoſcentes, à quo beneficium acceperunt, Sic nos accipientes beneficia, rependere debemus benefacientibus: ſunt ingrati ſimiles phalangis, & araneis, de qui- *Simile.* bus inquit Plinius, lib. 11. cap. 24. quod parentes enecant, & conſumunt, & quod ſereno non texunt, ſed nubilo. In eundem modum ingrati, quos debuerant diligere, & reſpicere *Simile.* velut parentes, ſiquidem paterna officia ab illis receperunt, conſumunt, ſi poſſunt, & nubilo tempore, nempe cum pro- *Plinius.* cella ingruit calamitatum, exeunt, vt noceant, & ſuis telis irretiant. Et quo ſupplicio iſti digni ſunt? Quod nomen eorum non memoretur, ſicut videmus, Dominũ nõ cõmemoraſſe nominis Synagogæ, ſed tantum dixit, *Vae neſcium* ſubtices nomen vxoris. Et iuſta quidem pœna Nam ſi accipiẽs beneficium ſemper debet eſſe memor ſui benefactoris iuxta illud, Accipiens beneficium ſemper debet eſſe memor, cõferens immemor, qui frangit hoc gratitudinis ius, meretur, vt benefaciens nomen eius obliuioni tradat. Quadrat obſeruatio in Euangelium de decem leproſis vnus enim rediit, vt gratiam referat. Et in Euangelium 4. Dominic. Quadrageſimæ, in ea verba, Hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum. Poſtquam enim accipere cibum, grates referentes volebant, eum regem conſtituere.

Odioſum ſanè genus hominum officia exprobrantiũ quæ meminiſſe debet is in quo collata ſunt non commemorare qui cõtulit. Cic. de Amic.

¶ *Et argentum ei multiplicaui, & aurum.*

Liberalitatem docet. Dedit enim non parcè *argentum & aurum*, ſed copioſiſſime. Sed quid effecit tanta rerum copiã? Nempe quod receſſerunt à Deo. Timenda eſt ergo abũdantia & honorum multiplicatio. Optime Imperator Traianus autore Sexto Aurelio in vita Iuliani, theſaurum diuitum *Simile.* cum liene comparabat. Nam certè, vt creſcente liene, decreſcunt alia membra, & vires minuuntur, Ita dum augẽtur, opes, virtutes decreſcunt, charitas, humilitas, parcitas, continentia, &c Refert Ariſtot 2. de part. animal, c. 15. columbas *Ariſtot.* iam exiguum lienem habere, vt propemodum ſenſum effugiat. Nihil nobis magis eſt impedimento ad ſucceſſum, quã lienis tumor, & magnitudo. Vnde lienoſi vix poſſunt incedere,

dere, nedum properare. Nos columbæ ſumus nidificaturę in cœleſti gloria, & ideo oportet exiguum habere lienem, inſtar columbæ, vt auolare, & properare poſſimus, hoc eſt, non multis inhiare diuitiis. Eſt enim *aurum*, vt ait Auguſtinus periculum poſſidentium, eneruatióque virtutum. Et Chryſoſt. hom. 7. de pœnitentia, Opes ſunt ſcholæ malitiæ, & quemadmodum lienoſi vix poſſunt incidere, Sic diuites vix poſſunt conſcendere ad cœlũ hoc nobis fortaſſis ſignificatur, Cant. 2. dum ait cœleſtis Sponſus, Surge, propera amica mea, columba mea Duæ voces ſunt hæc conſiderandæ, nempe propera, & columba. Quid melius poteſt properare, quàm columba, quę vix habet lienem? Ac ſi apertius dicat Sponſus. Non eſt onuſta graui pondere diuitiarum, vt non poſſit properare. Non voco bufonem terra ſaturum, ac propterea impotentem ad inceſſum; hoc eſt diuites compeditos opibus, ſed te ô pauper ſpiritu cuius eſt regnum Dei. Quadrat etiam hæc obſeruatio in illud Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.

Aurum periculum poſſidētiu.

Chryſoſt. Opes ſunt ſcholæ peccatorum.

¶ *Quæ fuerunt Baal.*

Docet hic locus, quàm liberales ſint peccatores in vitia, quamque profuſi. Aurum enim & argentum, cæteráque bona facile in libidines, & peccata effundimus non autem in pietatem, charitatem & cultum diuinum, cæteráque opera id genus, ad quæ exequēda tenaciſſimi ſumus, & parciſſimi. Quot ſunt hodie in mundo, qui meretricibus elargiuntur prætioſiſſima dona, cum vxores, & filios induere negligant? Quot ad ludũ alearum prodigi, à quibus pauperes vix obolũ habere, & impetrare poſſunt? Imperat virtus, & dormimus annuit, vitium, & iam currimus. De hac prodigalitate conqueritur Dominus apud Ezechiel, dicens, Ornamētum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt & imagines abominationum ſuarũ & ſimulachrorum fecerũt ex eo. Ac ſi apertius dicat, Ex auro, quod illis dederam, fabricati ſunt idola. Quod & apud Exodum experimēto cognoſcimus eueniſſe. Petit Aarõ inaures aureas pēdētes ab auribus vxorũ & filiorũ & filiarũ, & ſtatim auferũt ad idolũ fabricādũ. Obſerua, nõ petiiſſe Aarõ inaures, & monilia, quæ domi habebāt recõdita, hæc enim elargiri nõ ita magnũ videri poterat, ſed ab auribus pēdētes, & ſtatim ſine mora reddũt. Vix Aarõ verba finierat, qñ iam omnia iocalia, & pretioſa ſua ad illũ adducũt. Sic nos ad peccata faciles ſum⁹, deſides tamē ad opera virtutũ. Clamat pauper per horã ad oſtiũ diuitis, & vix fruſtrum

In certatores & aleatores rei domeſticæ prodigos.

Ezec. 7.

Exod 32.

Ecce eiicis me à facie tua. Omnis ergo, qui inuenerit, me, interficiet me nullus enim ſeuerior hoſtis, quàm Deus offenſus. Quadrat in Euangelium Ioan. 5 de homine exiſtente in
G-ne. 10. piſcina in ea verba, Ecce ſanus factus es, noli peccare, ne deterius, tibi contingat.

¶ *Et ſemitas ſuas non inueniet.*

Septimò, obſerua, quid, dicat, nẽpe *ſemitas ſuas non inueniet.* Et quid *ſemita* eſt? Via breuior, qua citius tendimus, quò cupimus. Ea eſt certe hominum conditio vt exiſtiment, citius ſe conſecuturos, quod deſiderant peccata patrando. Quærit quis honorem? Longiſſimam viam iudicat ad illum tendere, Domino Deo ſuo inſeruiendo, imo deſperat, ſe hac via adepturum. Inhiat congerendis opibus vſuris, & fraudibus credit, hoc obtinendum breuius. Fallitur tamen ſolet enim Deus has *ſemitas* deſtruere, ne impetret miſer homo, quid cupit. Nulla ergo via breuior ad aſſequendum, quod optamus, quàm nihil facere, aut committere, quo Deum offendamus. Satis enim breuiter, ſi ſat iuſtè, & contra, Satis longe, ſi iniuſte quid quærimus.

¶ *Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inueniet.*

Conueniunt Lyranus, & Diuus Hyeronymus, & Interlinearis, *amatores* iſtos Ieruſalem, & gentis Iudeæ eſſe Aſſyrios, Chaldæos, & Ægyptios, cæteraſq; nationes cum quarũ idolis fornicata eſt, à quibus bellorum tempore, & prementibus malis, fruſtra ſperauit auxilium. Vatablus tamẽ, & nonnulli opinantur, *amatores* iſtos eſſe idola quorum ope non fruetur Sygnagoga in periculis conſtituta. Videntur ſententiam Vatabli comprobare verba iam appoſita, ſcilicet, Vadã poſt amatores meos, qui amatores proculdubio, vt ibi diximus, idola ſunt. Ergo & in hoc loco rationi videtur conſentaneum eſſe eadem idola intelligenda per *amatores*, ſiquidem non varia, ſed eadem vox eſt appoſita, Video, non conuincere rationem. Poteſt enim reſpõderi, factam eſſe perſonarum mutationem, & ſupra fieri idolorum mentionẽ, hic autẽ per *amatores*, exterarũ nationũ. Fateor, mihi magis arridere. Vatabli ſententiã, quãuis & alia non ſit omnino reiicienda, ob D. Hieronymi auctoritatẽ. Sed ſingula expẽdamus verba. *Et ſequetur*, inquit. Septuaginta vertũt. Et perſequetur, Vatablus, Et anxiè inſequetur. Ex dictis colligitur, verbũ hic appoſitũ,

Sequetur, emphaſim habere, & ſignificare non vulgarem, & ſimplicem loquẽdi modum, ſed implicare anxietudinem in actu ſequendi. Et quid ſequetur cum amaritudine? *Amatores ſuos*, ſiue dicamus, eſſe idola, ſiue Chaldæos. *Et non apprehendet eos*, hoc eſt, ad hoc vt ferant auxilium, ſed ab eis captiuabitur, vt Interlinearis exponit. Vel *non apprehendet*, id eſt, aſſequetur, vt exponit Vatablus, apertiùs, Non fruetur ope ſuorum amatorum. Venuſtiſſimum proculdubio loquendi genus, quod ſimilitudine melius percipiemus. Quemadmodum qui vmbram ſuam nititur comprehendere, id efficere non poteſt, ſed quo celerior inſequitur illam, ea magis videtur aufugere, Sic & Synagoga obnixè inſequetur deos: non tamen ei ferent opem. *Et quæret eos*, ſibi videlicet propitios, quando videbit ſe omni ope deſtitutam, *& non inueniet*, opẽ ſcilicet. Ita expendunt Lyranus, & Vatablus. Melius tamen ſic expendemus *Et quæret eos*, velut amatores, quorũ munus eſt, ſubuenire amico in tribulatione conſtituto Vnde Ariſto. ait, 8. Ethicorum c. 1. amicos vnicum confugium haberi in calamitatibus. *Et non inueniet*, eos ſcilicet amatores, vel amicos. Sermo enim hic formaliter eſt accipiendus, & pronomen *eos* ſecundum formale ſignificatum refert amatores, non pro materiali ſignificato vt verbis vtar dialecticorum. Vnde cum Dominus ait, *Non apprehendet eos*, nõ eſt neceſſum ſubintelligere propitios, aut aliquid aliud, nempe, vt ferant opem, ſed vox eſt, vt diximus, referenda ad amatores. Sic enim dicimus, Non inueni eum amicum, aut amatorem, id eſt, non tulit opem, vt decebat, amicum ferre. *Amatores* autem vocat Deus idola, ſiue Chaldæos ironicè, licet melius homines intelligeremus, quaſi irrideat Synagogam, quòd cum tam infidis amicis inierit fœdus amicitiæ, quemadmodum & apud Geneſim, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt. Per ironiam Deus irridet Adamum, vocans, quaſi vnum ex nobis.

Simile.

Non inuenient auxilium ab Idolis, quæ nec oculos habent neque enim eſt ſpiritus in ipſorũ.

Ariſt. 8. Ethi. c. 8.

Gene. 3.

Hic Propheta deſcribit nutantem Iſraelis animum qui affectus erga Idola non vult ab eis diuelli, & Caſtiganus cupit reuerti, ad Dominum.

¶ *Et dicet, vadam, & reuertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc, magis quam nunc.*

Sunt, qui intelligant hæc verba de *reuerſione* Synagogæ *ad virum priorem*, id eſt, verum Deum, ſic eſſe accipienda, vt non reliquerit idolorum cultum, ſed vna cum illis, adorauerit verum Deum, exiſtimabat enim, à pluribus diis certius fore, & maius ſibi auxilium, Non placet hæc explanatio. Nam, vt colligitur ex diuo Hieronymo, cæteriſq; expoſitorib. de vera reuerſione ad Deum videtur eſſe ſermo, quæ quidem re-

uerſio vera non eſſet, ſi in errore idololatriæ permanere voluiſſet. Vnde Diuus Hieronymus illud filij prodigi, ſubiungit, hæc verba expendens, aitque, Dicas illud de Euangelio, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus. At qui proculdubio reuerſio filij prodigi vera fuit, & nullum cum tranſacta vita peccatis irretita habens commercium. Sed ſingula verba expendamus. *Et dicet.* Solus Vatablus vertit, pro *& dicet*, Tum dicet. Et certè acute tetigit, quam in hoc loco habeat, ſignificationem coniunctio *&*, quæ non ſemper fungitur coniunctionis munere, ſed aliquando ponitur pro aduerbio tum, & ita accipienda eſt in hoc loco, vt ſignificauit Vatablus. In eundem modum Luc. 2. eſt exponenda, aut accipienda coniunctio *&* pro tum, in eo loco, Cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, & ipſe, id eſt, tum ipſe accepit eum in vlnas ſuas. Item Marci 6. Et conuenientes Apoſtoli ad Ieſum, renuntiauerunt ei omnia, & conuenientes, Et poſuit, pro tum conuenientes. *Et dicet*, pro tum dicet. Quando dicet? Tum ingruente incommodorum, & calamitatum turbine, quod certè maximè obſeruatione dignum eſt.

Luc. 2.

Marci. 6.

Vadam, & reuertar, Aberat ergo à Deo, Peccatum enim homines ducit in regiones, & oras remotas à Deo. Ecce qui ſe elongant à te, peribunt, ait Regius Pſaltes. Neque re vlla magis homo elongatur à Deo, quam peccato. Vnde egregiè diuus Thomas. 12. quæſt. 37. articul 3. ad 2. ait, quod ratió principalis grauitatis peccati eſt ex auerſione à Deo. *Reuertar.* Is dicitur reuerti, qui relicto itinere priori, aliud aſſumit. Ad hæc is dicitur *reuerti*, qui eadem via, qua prius gradiebatur, retrocedit, *deſandando lo andado.* Multa hic habes implicata. Primum, Ecce auxilium Dei neceſſarium, vt quis reſurgat à peccato. Ad hoc enim Deus immittit tribulationes, vt intelligas gratiam preuenientem neceſſariam, vt homo cõuertatur. Verbum autem *vadam*, liberum implicat arbitrium. *Reuertar* vero includit, relinquendam eſſe priſtinam vitam, recogitandamque, & per viam, qua peccata fuimus ſecuti, regrediendum, vt plangamus. Vnde optime inquit Ambroſius, Pœnitentia eſt præterita mala plangere, & plangendo iterum non committere. Sed de his in obſeruationibus ad mores ſpectantibus latius agemus. *Ad virum meum priorem.* Certum eſt, hunc virum eſſe Deum. Et rationem reddit, ob quam ſit *virum priorem* requiſitura. *Quia bene mihi*

Pſal. 72.

D. Th. 12. q. 37. art. 3. ad 2.

Ambroſ.

Sũma pœnitẽtia eſt dolere de præteritis peccatis & cauere à futuris.

erat

erat tunc. Bene poſuit pro melius, quod frequentiſſimum eſt in ſacris Biblijs, poni poſitiuum pro comparatiuo, vt in Pſalmo, Bonum eſt, ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. Bonum poſuit pro melius. Tunc, inquit, erat melius, cum præceptis viri mei obediebam, vt notat Interlinearis, quam nunc, cum ſequor tot amatores, & idola. *Pſal.* 117.

Ad morum compoſitionem.

ET *ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos.* Amator non eſt, qui non ſemper amat, ait Ari. 2. Rhet. c. 21. Vnde optime reprehēdit ſententiam Biantis, 2. Rhet. c. 13. & 21. quia dixit, quod amare debemus tanquam oſuri, imo amare debemus tanquā nō oſuri. Sic amabāt exteræ nationes Synagogam, tanquam illam oſuræ. Sed vnde tanta amoris infidelitas, vt non redament amātem ſe? Proculdubio, quia Deus aberat in hac amicitia. Hinc non ſolum non ſunt amici, verùm & attrociſſimi hoſtes illæ exteræ nationes. *Ariſt.* 2. *Rhe. c.* 12.

¶ Docet ſecundò, non eſſe hominibus fidendum. Maledictus homo, qui confidit in homine, ait Ierem. 17. & ponit carnem brachium ſuum, & recedit à Domino cor eius. Erit enim quaſi myricæ in deſerto, id eſt, ſicut ſcopæ habebitur, cum quibus verritur humus. *Iere.* 17.

Tertiò, Ecce quis ſit Deus. Inter comminationes miſericordiæ recordatur, & immiſcet ſuauitatem ſolatij. Sic punit primos parentes, & in ipſa punitione ſolatur, faciens illis perizomata. Poſt tempeſtatem ſerenum facit. Minatur ſpinas, & ſubiungit, *Vadam ad virum meum priorem.* *Rupert.* *Non eſt quod fugias à Deo irato niſi ad Deum placatum.*

Quartò, obſerua, quod Deus non ſe vocat Dominum, non factorem, aut creatorem, cum vere ſit creator, & Dominus, ſed virum, & ſponſum, ſemper enim ab hominibus quærendus eſt amor. Amari magis appetas quam timeri, ait D. Auguſtinus. Quadrat in Euangelium, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. Et in illud, Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. *Theodor.* *Pro mandato.*

Quintò, diſcamus ex hoc loco, quid Deus intēdat, & quęrat, cum immittit nobis calamitates, aliaque acerba incommoda, nēpe ſalutem noſtram, & quod reuertamur ad ipſum. Quemadmodum medicus medicamen propinat amarum, *Simile.*

non

non quia quærat inficere guſtum noſtrum amaritudine, ſed vt conſequamur ſalutem, Sic Deus, peritiſſimus medicus animorum calamitatibus premit nos, quia ſunt potiones amaræ certe, verùm vtiles ad conſequendam ſalutem. Hinc optimè inquit Diuus Hieronymus, quod prouidentia Dei ſæpe nobis accidunt mala, ne habeamus ea, quæ cupimus, & varijs oppreſſi calamitatibus huius ſæculi, ac miſerijs, ad Dei ſeruitutem redire cogamur. Hinc & optime Diuus Auguſtinus ait in Pſalm. 21. in ea verba, Deus meus clamabo ad te per diem: & non exaudies. Non eſt exauditus, vt intelligat homo medicum eſſe Deum, & tribulationem medicamentum eſſe ad ſalutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento poſitus, vreris, ſecaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, ſed audit ad ſanitatem. Hoc etiam nobis ſignificauit Ezechiel dicens, quod Dominus eduxit illũ in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, Septuaginta vertunt, Eduxit me in atrium exterius ad Orientem. Proculdubio Oriens noſter Chriſtus eſt. Hinc Zacharias ait de eo, Ecce vir Oriens nomen eius: Deus ergo ad Chriſtum nos ducere cupiens, quanam via ducit? Per viam Aquilonis, quæ aſperior eſt, & frigidior, id eſt, per calamitates, & ærumnas Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium de filio prodigo, in ea verba, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo?

Hierony. *Auguſt.* *Ezec. 8.* *Zach. 6.* *Fames reuocat quẽ ſaturitas exularat.*

Sextò, docet hic locus, quid maximè quærere debeant prælati, cum obiurgant, puniunt, & affligunt ſic ſubiectos, nempe eorum correctionem, & quod peccantes reuertantur ad Chriſtum virum animorum ſuorum, non propriam vindictam, & ſeipſos vlciſci. Quadrat in Euangelium, de correctione fraterna.

Septimò, Ecce quæ ſit bonorum conditio, flagellis non indurari & deteriores fieri, ſed reſipiſcere, & conuertere ſe ad meliorem frugem. Quæritur enim Dominus apud Ieremiam, capit. 5. de hominibus: qui flagellis indurantur. Percuſſiſti eos, inquit vates, & non doluerunt, attribuiſti eos, & renuerunt, accipere diſciplinam, indurauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti. Et Iſaiæ 1. ait, Super quo percutiam vos vltra. Ac ſi apertius dicat, Omne genus flagelli adhibui, vt reſipiſcaris, vos autem in peccatis permanetis. Optimè ait Diuus Auguſtinus, capit. 8. lib. 1. de Ciuitate Dei, Manet diſſimilitudo paſſorum, in ſimilitudine paſſionum, licet ſub eodem tormento, non eſt idem vitium, &

Ierem. 5. *Iſa. 1.* *Ira Dei eſt non intelligere delicta ne ſequatur Pœnitentia.* *Auguſt.*

virtus. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum, & idem ſol indurat cœnum, & ceram liquefacit. Peccatores cœnum ſunt motum à Deo, quid ſpirant, niſi blaſphemias, & impatientiam? Iuſti vnguentum ſunt, motum à Deo quid emittunt, niſi cognitionem ſuorum demeritorum, & patientiam? Sic Regius Pſaltes ſpirauit conuerſionem ad Deum exagitatus. Conuerſus ſum, inquit, in ęrumna mea, dum cõfigitur ſpina. Spina hæc calamitas eſt, quæ dum infigitur peccatori, conuertitur in illa ærumna. Petamus à Domino, ne induret cor noſtrum, ſicuti Pharaoni, grauiſſimum enim hoc ſupplicij genus eſt. Quadrat in Euangelium de Lazaro hæc obſeruatio: in ea verba, Ecce quem amas infirmatur. Quando quæſierũt Chriſtum? Quando calamitas morbi fratrem inuaſerat. Et Euangelium de Chananæa, illa enim Deum quæſiuit, quando filia male vexabatur. *Pſal. 31.* *Exod. 4.*

Octauò, Apertiſſimè docet, melius eſſe, Deo coniungi, & amplecti, quã peccata. *Bene mihi erat magis tunc, quàm nunc.* Etiam ſi me occiderit, ſperabo in eum, ait Iob agnoſcens, melius eſſe, ſeruire Deo etiam flagellanti, quàm peccatis indulgentibus. Seruire enim Deo, regnare eſt. Cum enim Deo ſeruimus, omnia cedunt in noſtrum emolumentum, quãdo autem peccatis, in damnum. Seruietis, inquit Ieremias, dijs alienis, qui non dabunt vobis requiem die, ac nocte. Ac rurſum Thren. 5. Ceruicibus minabatur, laſſis non dabatur requies. Interrogemus, qui ſeruierunt voluptatibus corporis, ſcilicet libidinis, ingluuiei, quomodo fuit illis, cum his dominis inſeruiebant, & reſpondebunt, Male. Quid enim ſunt conſecuti, niſi morbos acerrimos, & fœtidos, nempe morbum Gallicum, podagram, & alios id genus? Interrogemus auarum, quid habuit ab auaritia, & reſpondet, tormentum Tantali fuiſſe conſecutum ſi quidem videbat opes, & vti illis auaritia prohibebat. *Iob. 13.* *Iere.* *Thren. 5* *Ingratus & exitialis vitiorũ famulatus.*

Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleũ, & argẽtum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal. Optimè inquit Diuus Hieronymus, Ad ſuperiora reſpondit. Dixerat enim, Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, &c. *& hæc neſciuit, quia ego ei dedi frumentum & vinum, &c.* Rupertus in hac videtur eſſe ſententia. Ait enim, Denique hoc ſuauitatis temperamento breuiter interpoſito, confeſtim illam accuſationem, quam cœperat, proſequitur, & dicit, *Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei, &c.* Sunt, qui hæc

hæc verba dicta eſſe à Domino iudicent, quia ſimul cum alijs dijs illum adorauerint, quaſi conquæratur Dominus, quòd cum ipſe dederit populo Iudæorum bona temporaria, tum naturalia, vt *frumentum, vinum, & oleum, &c.* tum artificialia, vt *argentum & aurum*, hæc etiam accepiſſe ab idolis arbitraretur perfidus ille populus. Verum expoſitio hæc iam à nobis reiecta eſt, & ſequendam diximus Diui Hieronymi ſententiam. Hæc autem verba animi concitati ſunt indicia, & acerbè ferentis ingratitudinem, quod tribuantur beneficia ijs, qui non contulerunt, ſpreto eorum vero collatore. Iam verba diſcutiamus. *Et hæc neſciuit.* Pronomen *hæc* emphaſim habet, & concitati, & irati animi apertiſſimum eſt indicium, habetque implicatum, neſcio quid ſapiens deſpectionem. Vnde Hiſpane quaſi iniuriam irrogantes dicimus, *Eſte, ò eſſe*, quem loquendi modum audientes dicimus, *Ei matadero lo hizo de corteſia.* Hanc ob cauſam, vt opinor, non ait Dominus, Hęc impudica, hæc mulier iniqua: ſed tantum vſus eſt pro nomine *hæc. Neſciuit.* Proculdubio de ignorantia affectata & vincibili ſermo eſt. Vnde Vatablus vertit, Neque ipſa agnouerat, quod magis videtur explicare rationem ignorantiæ, quàm verbum *neſciuit.* Eſt enim differentia, vt egregie ait Diuus Thom. 1 2. quæſt. 76. ar. 20. inter ignorantiam, & neſcientiam, quod neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem, ignorantia vero importat ſcientiæ negationem: dum ſcilicet alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem aliquis ſcire tenetur quædam, illa ſcilicet, ſine quorum ſcientia non poteſt, debitum actum exercere. Vnde omnes tenentur ſcire communiter ea, quæ ſunt fidei. Et ſic Synagoga tenebatur ſcire, Deum eſſe vnum. Sic enim docuerat illā Moſes Deuteronom. 6. Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt. Vnde inter 13. articulos, quos Iudæi habebant, primus erat, Deum eſſe creatorem, & cauſam omnium. Secundus, Deum eſſe vnum. Obiurgat ergo Dominus Synagogam & peccatum omiſſionis patraſſe conqueritur, dum *neſcit*, quæ ſcire debuerat, nempe Deum eſſe vnum. Et cum vtitur Scriptura verbo *neſciuit*, non ſumitur ſtricte, hoc eſt, pro ſimplici ſcientiæ negatione, ſed largè pro ignorare. Quod maxime obſeruandum eſt, ne impingamus verbis citatis Diui Thomæ aſſignantis diſcrimen inter ignorantiam, & neſcientiam. Ibi enim ſanctus doctor ſtrictè ſumpſit neſcientiam, hic autem non ſic ſumitur, alioquin excuſan-

Differētia inter Ignorantiā & Neſcitiam.

Deute. 6.

excuſanda eſſet à peccato Synagoga. *Quia ego dedi.* Obſeruandum eſt ex Euthymio, Pſalm. 67. ſæpe in Scriptura, & præcipuè in Euangeliis, dictiones iſtas, veruntamen, quoniã, & *quia* abundare vt Verũtamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum. Et Pſalm. 101. Quia cinerem tanquam panem manducabam. Hinc etiam ſecundùm eundem Euthymium, Pſalm. 9. & 89. *quia* non ſemper cauſam reddit, neque quoniam, ſed aliquando ſunt aduerbia confirmandi, aliquando etiam abundant iuxtà idiomatis vſum. Vt, Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniuſtus benedicitur, & abundat ibi. Superfluit etiam licet, aſſeuerat in Pſalm. 36. Quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram. Et iterum, Quoniam ego in flagella paratus ſum. Et in Euangelio, Bene dixſti, quia virum non habeo. Aliquando etiam iſtæ coniunctiones, quoniam, &, quia, ponuntur pro quod. Vt videns Herodes, quoniam illuſus eſſet à Magis. Et, Quoniam Nazaræus vocabitur. Et, Nónne ſcriptum eſt, quia domus mea, domus orationis vocabitur. Et ſcitis, quia Phariſæi, audito hoc verbo ſcandalizati ſunt. In hoc loco etiam, *quia*, ponitur pro quod. Et ita tranſtulit Vatablus, Neque ipſa agnouerat, ꝙ ego dediſſem ei, &c. *Et argentum multiplicet, & aurum.* Duo verba ſunt hic obſeruanda, nempe, *dedi*, & *multiplicaui*. De his, quæ ſpectant ad cibum, & indumentum, ait Dominus, quòd dederit, non vendiderit, vel commendauerit, ſed gratis donauerit, quaſi nõ indiguerit, ꝙ ei aliquid pro his rependatur. Bonorum enim noſtrorum non eget. Implicatur etiam hoc verbo Dei liberalitas. *Argentum* autẽ, & *aurum* ait, ſe multiplicaſſe. *Quæ fecerunt Baal.* Relatiuum *quæ* aliqui exiſtimant, ſolum referre *aurum* & *argentum*, ex quibus metallis, velut ex pretioſiſſima materia, nimiúmque duratura, deorum faciebant ſimulachra, ſicut ſcriptum eſt apud Iere. Argento, & auro decorauit illud, clauis, & malleis compegit, vt non diſſoluatur. Ita Vatablus ſentire videtur, & Interlinearis Ait enim quæ, vel quo, quaſi explicet, *aurum*, & *argentum* materiam fuiſſe, ex qua *fecerũt Baal.* Lyranus tamen relatiuum *quæ* ad vtraque retulit, nempe *ad frumentum, vinum, & oleum, argentum, & aurum.* Omnia enim hęc fecit ille populus *Baal*, tum ex *frumento, vino, & oleo* ſacrificia offerendo, tum *auro*, & *argento*, velut pretioſis *Baal* ornando. Dicit autem, *Multiplicaui aurum, & argentum*, ob ingentem eorum copiam. Nam vt refertur 2. Paral. 9. Argentum in illis diebus pro nihilo reputabatur. Dubium etiam eſt, quid

Euthym. Pſal. 67. *Pſal. 101.* *Pſ. 36.* *Iere. 10.* *2. Par. 2.*

Baal iuxta lexicon hebræum non eſt nomen alicuius ſpecialis idoli ſed eſt nomen generale idē valens quod Dominus.

quid vocet *Baal.* Diuus Hieronymus exiſtimat, *Baal* eſſe dæmonem Sydoniorum, ſiue Babyloniorũ, quod verius eſſe iudicat, ex quo Babylonia, & Bel dicitur, quem Ezechiel plenius in ſuo ponit volumine, & omnis prophetarum narrat chorus, dicítque, *Baal* ſignificare, ſiue interpretari ſuperiorem, & deuoratiuum. Interpretatur autem *Baal* ſuperior, ſiue deuoratio, dum aut maiora ſe putat habere dogmata, quàm Eccleſia, aut in ipſa falſæ opinionis ſcientia deuoratur. Hæc Diuus Hieronymus. Inferius tamen eodem capit. refert. Quidam Ninus filius Beli, qui apud Aſſyrios, Minum ſui nominis condidit ciuitatem, quam Hebræi vocant Niniue, quod in tantam peruenit gloriam, vt patrem ſuum Belum referret in Deum, qui Hebraice dicitur Bel, & in multis prophetis maximéque in Daniele ſub idolo Babylonis hoc appellatur nomine Hunc Sydonij, & phœnices appellant *Baal.* Nam Hebraice inter literam b. & l. quæ ſunt in hac dictione Baal vocalis litera ponitur, qua iuxta illius linguæ proprietatem nunc Beel, nunc *Baal* legitur. Conſentit

Gloſſ. Interlinearis cum Diuo Hieronymo, vocans *Baal* idolum Babyloniorum Gloſſ in 2. capit. Iudicum, in ea verba, Seruientes Baal, & Aſtaroth, quod & deſumit ex Diuo Augu-

Auguſt. ſtino, lib. 7. quæſt. ſuper lib. Iud. num. 16. ait, *Baal* eſſe nomen Iouis apud gentes illarum partium. Punici enim *Baal* dominum dicere videntur. Græci *Baal* Deum Martem eſſe putant. Nonnulli ex doctiſſimis Hebræorum commune nomé deorum Gentilium dicunt, eſſe *Baal,* Alij etiam ex peritis in lingua Hebręa dicunt, *Baal* nomen eſſe genericum, non vnũ aliquem certum deum, vt Appolinem, aut Liberum, aut Mercurium ſignificans, ſed eam in vniuerſum notionem comprehendit, quæ diuinæ naturæ conuenit, ſiue illa natura vnica ſit, vt vere eſt, ſiue in plures partes, vt antiqua putauit vanitas, diffuſa ſit Significat enim imperium, dominationémque; & nutum illum, quo ea, quæ infra poſita ſunt gubernantur, & aguntur Nam nomen Baghal, à verbo Baghal deducitur, quod præeſſe, dominari, atque ſubigere Latine reddi poteſt. Hanc eandem rationem latinus ſermo explicare conatus,

Theodor. commune diis vocabulum numen fecit à verbo nuo, ſiue nutu deriuatum, quod deorum nutu, atque vultu cuncta regi, atque agi putarent. In hac ſententia eſt etiam Theodo-

Ioſephus. Beda. retus Ieremiæ. c. 12. cuius verba ſunt, *Baal* nomen eſt idolorum generale referendo ſolum ad idola, non tamen ad Deũ. Ioſephus ait, *Baal* eſſe deum Tyriorum, Venerabilis Beda,

lib.1.expoſitionis allegoricæ, in Samuelem, c.12. ait, *Baal*, eſſe idolum Sydoniorum Abulenſ. Numer. 22. q.13. ait, *Baal*, Bel, & Belphegor eſſe idem idolum, ſed Hebræi vocabant *Baal*, Babylonij Bel, Chananæi & Moabitæ vocabãt Belphegor. Figuram quoque eius ait, non eſſe eandem. Nam Babylonij illud pingebant imagine viri præſtantis magnitudine & corporis mole vt patet Daniel.14. Hebræi autem idololatræ ponebant in figura bouis, vt patet 3. Regum. c.12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum poſuit in Bethel, & alterum in Dan. Quartò tamen lib. Regum Tyrij, quia erant cognati Græcorum, à quibus Hercules ducebat originem illum in Deum acceperunt, & quia impia Iezabel erat Sydonia, ſuaſit Achab, vt *Baal*, acceperetur in Deum & coleretur quemadmodum, & apud Sydonios colebatur. In explicando hoc nomen *Baal*, plus temporis conſumpſimus, quàm par erat, quoniam frequentiſſimum eſt in ſacris Bibliis: veriorem tamen ſententiam iudico eorum, qui *Baal*, nomẽ eſſe commune aſſerunt idolorum? Veruntamen tantum idolorum Non enim ego auderem, verum Deum *Baal*, vocare, abſit hoc, ne nomen veri Dei idolis tribuamus, quod ex additione in fine eiuſdem dictionis cognoſcemus. Inuenimus enim Baala, Baalath, Baal, Berith, Baalgad, quæ proculdubio additio in fine poſita eſt ad aſſignandum diſcrimẽ inter diuerſa idolorum genera. Eſt demum obſeruandum in hac locutione, *quæ fecerunt Baal*, eſſe *Baal*, in dandi caſu, qui loquendi tropus eſt Hebraiſmus, & ſic eſt exponẽd, *Fecerunt Baal*, id eſt, fecerunt in Baal, apertius, *fecerunt Baal*, id eſt, inſumpſerunt in conflando, & ornando Baal.

Abulenſ. *Dani.14.* *3.Re.12.* *4.Reg.* *Duplex ſenſus vel aurum & argentum ſacrarunt Baali vel ex auro & argẽto Baalem conflarunt.*

Ad morum compoſitionem.

Et hæc neſciuit quia ego dedi ei frumentũ, & vinum, & oleum. Docet hic locus ingẽs crimẽ eſſe ingratitudinem, & beneficia ab aliquo accepta hoſtibus, & inimicis benefactoris deferri. Quatuor inuenio ingratitudinis gradus. Magna ingratitudo, beneficiũ non referre, maior nõ cognoſcere, multò maior, quæ ſunt benefactoris, non tribuere ei, ſed alteri, ſed omnium maxima, hoſti benefactoris deſeruire beneficiis acceptis à legitimo benefactore. Ait Xenophon lib. 2. de factis, & dictis Socratis, Qui beneficiis acceptis non reddunt gratias, cum poſſint

Ingratitudinis quatuor gradus. *Xenoph.*

ingrati cum iniurioſis connumerandi ſunt, eſtque manifeſta iniuria ingratitudo. Irrogat ergo iniuriam ingratus benefactori. At quanto maior erit iniuria, ſi beneficia ingratus accipiat in contumeliam benefactoris? Optime dixit idem Xenophon lib. 8. de Cyripædia, Ingratitudinem potiſſimum impudentia ſequitur quia certe impudentes vocandi ſunt ingrati. Quemadmodū ciſtulę, haurietes aquam è puteo, refundunt quaſi agnoſcentes, à quo beneficium acceperunt, Sic nos accipientes beneficia, rependere debemus bene facientibus: ſunt ingrati ſimiles phalangis, & araneis, de quibus inquit Plinius, lib. 11. cap. 24. quod parentes enecant, & conſumunt, & quod ſereno non texunt, ſed nubilo. In eundem modum ingrati, quos debuerant diligere, & reſpicere velut parentes, ſiquidem paterna officia ab illis receperunt, conſumunt, ſi poſſunt, & nubilo tempore, nempe cum procella ingruit calamitatum, exeunt, vt noceant, & ſuis telis irretiant. Et quo ſupplicio iſti digni ſunt? Quod nomen eorum non memoretur, ſicut videmus, Dominū nō cōmemoraſſe nominis Synagogæ, ſed tantum dixit, *Hæc neſciuit*, ſubtices nomen vxoris. Et iuſta quidem pœna Nam ſi accipiēs beneficium ſemper debet eſſe memor ſui benefactoris iuxta illud, Accipiens beneficium ſemper debet eſſe memor, cōferens immemor, qui frangit hoc gratitudinis ius, meretur, vt benefaciens nomen eius obliuioni tradat. Quadrat obſeruatio in Euangelium de decem leproſis vnus enim rediit, vt gratiam referat. Et in Euangelium 4. Dominic. Quadrageſimæ, in ea verba, Hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum. Poſtquam enim accipere cibum, grates referentes volebant, eum regem conſtituere.

Xenoph. — [illegible] — *Simile.* — *Simile.* — *Plinius.* — *Odioſum ſanè genus hominum officia exprobrantiū quæ meminiſſe debet is quo collata ſunt non commemorare qui cōtulit. Cic. de Amic.*

¶ *[…]it argentum et multiplicaui, & aurum.*

Liberalitatem docet. Dedit enim non parcè *argentum & aurum*, ſed copioſiſſime. Sed quid effecit tanta rerum copiā? Nempe quod receſſerunt à Deo. Timenda eſt ergo abūdantia & bonorum multiplicatio. Optime Imperator Traianus autore Sexto Aurelio in vita Iuliani, theſaurum diuitum cum liene comparabat. Nam certè, vt creſcente liene, decreſcunt alia membra, & vires minuuntur, Ita dum augētur, opes, virtutes decreſcunt, charitas, humilitas, parcitas, continentia, &c Refert Ariſtot. 2. de part. animal, c. 15. columbas iam exiguum lienem habere, vt propemodum ſenſum effugiat. Nihil nobis magis eſt impedimento ad inceſſum, quā lienis tumor, & magnitudo. Vnde lienoſi vix poſſunt incedere,

Simile. — *Ariſtot.*

dere, nedum properare. Nos columbæ ſumus nidificaturę in cœleſti gloria, & ideo oportet exiguum habere lienem, inſtar columbæ, vt auolare, & properare poſſimus, hoc eſt, non multis inhiare diuitiis. Eſt enim *aurum*, vt ait Auguſtinus periculum poſſidentium, eneruatióque virtutum. Et Chryſoſt. hom. 7. de pœnitentia, Opes ſunt ſcholæ malitiæ, & quemadmodum lienoſi vix poſſunt incidere, Sic diuites vix poſſunt conſcendere ad cœlū hoc nobis fortaſſis ſignificatur, Cant. 2. dum ait cœleſtis Sponſus, Surge, propera amica mea, columba mea Duæ voces ſunt hic conſiderandæ, nempe propera, & columba. Quid melius poteſt properare, quàm columba, quę vix habet lienem? Ac ſi apertius dicat Sponſus. Non eſt onuſta graui pondere diuitiarum, vt non poſſit properare. Non voco bufonem terra ſaturum, ac propterea impotentem ad inceſſum; hoc eſt diuites compeditos opibus, ſed te ô pauper ſpiritu cuius eſt regnum Dei. Quadrat etiam hæc obſeruatio in illud Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.

Aurum periculum poſſidētiu.

Chryſoſt. Opes ſunt ſchola peccatorum.

¶ *Quæ fuerunt Baal.*

Docet hic locus, quàm liberales ſint peccatores in vitia, quamque profuſi. Aurum enim & argentum, cæteráque bona facile in libidines, & peccata effundimus non autem in pietatem, charitatem & cultum diuinum, cæteráque opera id genus, ad quæ exequēda tenaciſſimi ſumus, & parciſſimi. Quot ſunt hodie in mundo, qui meretricibus elargiuntur prætioſiſſima dona, cum vxores, & filios induere negligant? Quot ad ludū alearum prodigi, à quibus pauperes vix obolū habere, & impetrare poſſunt? Imperat virtus, & dormimus annuit, vitium, & iam currimus. De hac prodigalitate conqueritur Dominus apud Ezechiel, dicens, Ornamētum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt & imagines abominationum ſuarū & ſimulachrorum fuerūt ex eo. Ac ſi apertius dicat, Ex auro, quod illis dederam, fabricati ſunt idola. Quod & apud Exodum experimēto cognoſcimus eueniſſe. Petit Aarō inaures aureas pēdētes ab auribus vxorū & filiorū & filiarū, & ſtatim auferūt ad idolū fabricādū. Obſerua, nō petiſſe Aarō inaures, & monilia, quæ domi habebāt recōdita, hæc enim elargiri nō ita magnū videri poterat, ſed ab auribus pēdētes, & ſtatim ſine mora reddūt. Vix Aarō verba finierat, q̄n iam omnia iocalia, & pretioſa ſua ad illū adducūt. Sic nos ad peccata faciles ſum⁹, deſides tamē ad opera virtutū. Clamat pauper per horā ad oſtiū diuitis, & vix fruſtrum

In meretrices & aleatores rei domeſticæ prodigos.

Ezec. 7.

Exod. 32.

panis illi porrigitur, ſi tamen annuat libido, aurum, argentum, tū alia prętioſa porrigūtur. Si ab vxore, aut filia monile auferas ad bonum aliquod vix tota die fletum, & turbationem compeſcere poteris. *Empeñoſe la plata, den ſe las joyas, empeñoſe el mayorazgo.* Vtinam ſic ſe fineret homo à vitiis rogari, quemadmodum ad opera virtutum. Si inimico parcendum, pluribus opus eſt qui ad pacis negotium vrgeant. Si promiſero interueniendum, aut regi aut principi pro eo loquendum, multis precibus, & interuentoribus opus eſt. Sic & apud Lucam amicus ille multa importunitate ab amico potuit obtinere tres panes. Quam noſtra ſponte curramus in vitia, noſq; ſemper paratos inueniāt, pulchrè depinxit Ierē. Omnes qui quærunt eam, non deficient, in menſtruis eius inuenient eam. Ac ſi apertius dicat, Tam procax eſt meretrix hæc, & tam parata ad omnium concubitum, vt nō oporteat nos laborare, aut tempus expectare, ſed etiam tempore menſtrui, quando fœminę aut congreſſum fugiunt aut abhorrent, paratam inuenient. Mille ſunt impedimenta in opere bono, vt vix ad perfectum perducere queas rara verò, aut nulla in vitioſo. Cant. 5. Rogat Sponſus, aperi mihi ſoror mea, amica mea, colūba mea, immaculata mea. Et rationem reddens, cur aperiri ſibi efflagitet, ait, quia caput meum plenū eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Et neque his verbis delinitur, ſed ait Sponſa, Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Caput ſuum plenū rore ait in nocte natiuitatis ſuæ ſecundū carnē, tunc enim noctu ortus, frigore premebatur, & gelidis guttis pruinæ reſperſum habebat caput. Ad hæc, in nocte agonis eius caput ſpinis coronatū, rorē, & guttas emittebat ſanguinis, & neque ſic ad aperiendum allicitur Sponſa quo ſignificatur, quā deſides ſumus ad bona opera exercēda.

Ierem. 2.

Cant. 5.

¶ *Idcirco reuertar, & ſumam frumentum meum in tempore ſuo, & vinum meum in tempore ſuo, & liberabo lanum meum, & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius*

In nonnullis exemplaribus, pro *Idcirco reuertar* eſt, idcirco conuertar Ita habet Gloſſ. Ordinaria, & Plantini Biblia, ac aliæ multæ Diuus tamē Hieronymus trāſtulit, *Idcirco reuertar*, cum quo Septuaginta tranſlatio conuenit, habet enim Propterea reuertar. Opinor, maiorem emphaſim habere hoc verbum *reuertar*, quàm cōuertar. Cum enim hic Deus agat perſonam viri vxorati, ſignificat, ſe facturum, quod vir vxoratus facit iniuria affectus adulterij, qui cum iam reliquerit,

& dimi-

& dimiſerit vxorē, audiens eam impudicitia perſiſtere, ad eā redit vt auferat omnia, quæ contulerat bona tam ad victum ſpectantia, quam veſtitum, & ornatum, ac tum maximè, ſi ab adulteris, & amatoribus ſe iactauerat accepiſſe bona, quæ ipſe dederat illi. *Reuertar*, inquit. Ac ſi dicat, Iam reliquerā illam. Hæc enim eſt peccati pœna, vt eius patratorem relinquat Deus, ne gratiæ beneficio proſequatur, qui ſi ad illā reuertatur, reuertitur vt puniat. Ponam, inquit, apud vatem Amos, oculos meos ſuper eos in malū, & nō in bonū. In eundē modū poſſumus explicare, ſi legamus, *Idcirco conuertar*, licet in illum magis quadrat verbum *reuertar*, vti diximus. Alij ſic expendunt. Conuertar ad inſtituta videlicet ratione ad eam, quæ hic oppoſita eſt. Promiſerat namque Deus populo Iudæorum, ſe illi daturū bona hæc temporaria, etiam negantibus aſtris, vt ait Ierem. Audite verbū Domini, quod locutus eſt Dominus ſuper vos domus Iſrael, iuxta vias Gētium nolite diſcere, & à ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt. Et quoniā iſte infidus populus didicit iuxta vias gentium, adorans eorum idola, Deus, inquit, ſe ablaturum bonorum copiam quamuis aſtra promittāt pro votis eā datura Ac propterea inquit, *In tempore ſuo*, hoc eſt, vt optime inquit Theodoretus, ſimul, ac primū maturuerit, in meſſis, ac vindemiata in tempore. Vnde & Diuus Hieronymus ait, Grauior pœna eſt, quando in tempore meſſis, & vindemiæ, ſperatę fruges auferuntur, & vinū, & quodammodo tentæ tolluntur è manibus. Significat autem futuram ingentem famem his verbis, *in tempore ſuo*. Si enim in tempore areæ, & pręli, & torcularis, quando ſterilitatem præteritam nouis frugibus terra fœcundat omnium rerum penuria eſt, quid de reliquo anni tempore, quādo vetera conſeruantur, æſtimare debemus? Obſeruandum etiam eſt, non vno, & eodem tempore auferendum eſſe à Deo *frumentum & vinum* ſed horū quodq; *in ſuo tempore*. Apertū eſt, fruges prius matureſcere, quàm *vinum*. Duo ergo hic ſunt implicata flagella diſtincta, vt vnum poſt alterum ſequatur, tempore pręcedit ablatio ſegetū ablationē vini, vt duplicato flagello, acerbius populus ille crucietur. *Et liberabo lanam meam, &c.* Pro *liberabo*, vertunt Septuaginta, auferā, quo verbo vtitur Scriptura cum quid ab aliquo tanquam ab iniuſto poſſeſſore poſtliminio reuocatur. Sic Iacob ad vxores, Deus abſtulit ſubſtantiam patris veſtri, & dedit mihi. Ac rurſum Deus tulit opes patris noſtri, & eas tradidit nobis, ac filijs noſtris.

Amos 9.

Ierem. 2.

Theodoretus.

Hierony.

Experiētia quotidiana docemur fructus terrę fallere in tempore ſuo ſpem agricolæ.

Gene. 13.

noſtris. Vtrobiq; id verbum Hebraice legimus, quod in hoc loco *liberare*, vertit Diuus Hieronymus. Detinentur enim huiuſmodi res à poſſidentibus velut inuitæ, & quæ ad dignos ſeſe trãsferri optant. Aliud etiam hic implicatum eſſe conſpicio, nempe detegi miſeram ſeruitutem illius populi: Omnia enim quæ ſeruus habet domini ſui ſunt. *Liberare* ergo quaſi à captiuitate *lanam & linum*, eſt, innuere, captiuos eſſe earum rerum poſſeſſores. Et quã captiuitate premebantur? Proculdubio peccati, & diaboli, qua ſeruitute nulla ſeuerior durior eſt. Auget autẽ ſuppliciũ, videre veſtes, & ornamenta ab aliis poſſeſſa, quę prius Iudęi induerant, & habuerãt. *Quæ operiabant ignominiam eius*. Minatur Dominus his verbis, adeò ſe illũ populum denudaturum, vt indumentis etiam neceſſariis indigeat inquit Theodoretus. Interlinearis expendit, *Ignominiam eius*, Liberata lana, & lino, vt quam amabant velatam, nudatam contemnant. Egregie inquit, nudata contemnant. Viri enim iniqui ob externa veſtium ornamenta ſolent homines honorare. Vnde ſiquem viderint tritis, vel laceris veſtimentis opertum, contemnunt, & deſpiciunt. Sed magis arridet explanatio. Vatabli diſpungentis in hunc modũ, *Quæ operiebant ignominiam eius*, id eſt, quæ dederam ad tegẽdã nuditatẽ ſuam, ſiue turpitudinem. Et iuſtum quidem ſupplicium hoc eſt, vt qui Dei abutuntur liberalitate, miſera veſtium penuria premantur. Non enim Deus veſtes dedit ad luxum ſed tantum ad tegendam turpitudinem.

Seruus nihil habet ſui iuris apud Iuris peritos.

Ad morum compoſitionem.

I*D circo reuertar, & ſumã frumentũ meũ in tẽpore ſuo, & vinũ meũ in tẽpore ſuo, & liberabo lanã meã, & linũ meũ, quæ operiebãt ignominiam eius*. Nõ ſine cauſa ait Deus, ſe ablaturum *frumentum*, & *vinum*, ſed ob peccatũ ingratitudinis. Quod aduertãt, qui ſine demeritis ſpoliant eum, in quem cõtulerunt beneficia. Apud Exodum, Cum rex Pharao dediſſet paleas ad cõficiendos lateres ac deinde auferri paleas iuſſiſſet, præpoſiti filiorum Iſrael venerunt ad Pharaonem dicẽtes, Cur ita agis contra ſeruos tuos? Paleæ non dantur nobis. Ac ſi dicant, Cur ſine culpa noſtra aufers beneficium palearum, quod in nos contuleras? Ipſe etiam rex ablaturus paleas cauſam reddit, cur velit auferre dicens, Vacant enim. Sic etiam Deus, non citra crimen ait, ſe ablaturum terram promiſſionis, quam dederat Iudæis

2. Reg. 9.

iudæis, Si colueritis deos alienos & adoraueritis eos auferã Iſrael de ſuperficie terræ, quam dedi eis.

Secũdò, hic locus maximè eſt aduerſus ingratos, à quibus licet beneficia auferre. Vnde diuus Ber. ſermone. 55. Gratiarũ ceſſat decurſus vbi recurſus nõ fuerit nec modo nil augetur ingrato, ſed quod accepit, vertitur ei in perniciẽ. Vnde & Aſſertor noſter ait, Auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Timeamus ergo, eſſe ingratos Deo ne dona auferat, quæ contulerat. Optime enim inquit Auguſt. Sollilloq. lib. c. 18. Recolam ad mentem meo omnia bona, quæ feciſti mihi à iuuentute mea in omni vita mea. Scio nanque, quòd ingratitudo multum tibi diſpliceat, quæ eſt radix totius mali ſpiritualis, & ventus quidam deſiccans & vrens omne bonum, obſtruens fontem diuinæ miſericordiæ tuæ ſuper hominẽ, qua & mala mortua iam oriuntur, & viua iam opera moriuntur, & vltra non adipiſcuntur. Ergo ingratitudo ex mente Auguſt. metas poteſt attingere peccati mortalis. Nequaquam enim viua operá moriuntur niſi ob peccatum mortale. Vnde & diuus Thom. 22. q. 107. art. 4. quærens, Vtrum ingratis ſint beneficia ſubtrahenda, ait, quòd ſi conſideremus, quid ingratus dignus ſit pati, certũ eſt, quod meretur beneficij ſubtractionẽ, ſed anteaquã ſubtrahatur, prius debet ſe medicum exhibere, vt ſcilicet, iteratis beneficiis, ingratitudinem ſanet ſi vero ex beneficiis multiplicatis ingratitudinem augeat, & peior fiat, debet à beneficiorum exhibitione ceſſare. Hinc Dominus ait liberabo, id eſt, quaſi iniuſte poſſideantur ab ingrato, *lanam, linum*, &c.

Bernard.

Matt. 21.

Auguſt.

D. Thom. 22. q. 107 ar. 4.

Omnes cauſa propter quas aut filius exhæredatur vel vaſſallus priuatur beneficio ſuo vna ingratitudinis voce denotãtur.

Tertiò, *Reuertar*. Implicatur hoc verbo gratia præueniens nullis enim meritis iſtius populi reuertitur Dñs, aut ipſo populo vocante Deum. Benedicta abyſſus miſerationũ Dei qui nullis noſtris meritis exigentibus, medicinam adhibet vt ſanemus, & flagellat vt reſipiſcamus. Contra Pelagianorũ hæreſim dicẽtiũ, gratiam dari propter merita præcedẽtia. Solum enim legimus hic demerita populi quem adhuc dementem Dominus quærit ad ſaniorem mentem conuertere.

Fœlix in nullis fœlicitas & beata miſericordiaque ad Deũ redire facit

Quartò obſerua, quid dicat iſte populus. Vadã ad amatores meos, qui dant mihi panes meos, vinum meumq́, lanam meam. Et quid Deus ait, *Frumentum meum, vinum meum, lanam meam, & linum meum.* Agnoſcamus ergo, bona tẽporaria, quę poſſidemus, Dei eſſe nos autem diſpenſatores. Nam ſi non agnouerimus, Dei eſſe, timendum eſt ne reuertatur ad nos,

& auferat illa.

Quintò, *In tempore ſuo.* Docet hic locus maximè cum matureſcunt fruges, homines debere, à peccatis gradum reuocare, ne tũc puniat, quando grauius eſt flagellũ, & opus, & impenſam perdãt. Eſt enim Tantali tormentũ opes videre iam ori proximas, & illas nequaquam attingere poſſe. Fru-
Leuit. 26. ſtra ſeratis ſemẽtem, quæ ab hoſtibus deuorabitur, Daboque vobis cœlum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam, cõſumatur in caſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt, ait, Dñs. Hinc Eccleſia optime rogationes inſtituit, in quibus vt Aurelianenſe conciliũ
Rogationũ dies Aureliani concilij decreto inſtituti. præcipit, triduo abſtinẽt omnes, & cibis quadrageſimalibus vtũtur. Videre de conſecrat. diſt 3. c Rogationes. Quadrat in Euãgeliũ earũ, & maximè in ea verba, Quis veſtrum habebit amicum? Quęramus ergo amicos prius eſſe Dei, ſi cupimus nobis donari tres panes. Nam ſi amici fuerimus, non ſolum dabit tres, verum & quotquot habemus neceſſarios, id eſt, frugum abũdantiam. Si autem inimici Dei ſumus, ti-
Luc. 11. mendum eſt, tunc enim aufert *frumentum ſuum, vinum, &c.*

Sextò, *Quæ operiebant ignominiam eius*, id eſt quæ dederam ad tegẽdã nuditatem, Non inquit, quæ dederam ad luxum, & ornatũ aureum. Deus enim ſolum dedit indumenta ad tegendam turpitudinem noſtram. Si vltra procedit ornatus,
Apoc. 17. proculdubio is non à Deo eſt. Vereor autem, ne à Dæmone ſit. Nã apud Apocalypſim meretrix illa magna, cum qua for-
Matthæus Boſſus ad Beſſarionẽ de immoderato mulierũ cultu. nicati ſunt reges terræ, & inebriati de vino proſtitutionis eius, circundata erat purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis. Vt Glo. inquit, meretrix hæc mali ſunt, hi exquiſitas veſtes adinuenere, non viri iuſti, & pij, qui habentes cũ Paulo quibus tegerentur, cõtenti ſunt. Non ab re oratura Heſter prius pretioſa indumẽta ſuſcepit fortaſſis enim indicabat ſe indignam, vt audiretur à Deo, ſi
1. Tim 6. monilibus aureis, & veſte pretioſa accederet oratura. Et
Hebr. 11. Apoſtolus de viris iuſtis ait, Circumierunt in melotis, in
Vide etiã eundẽ diuum Baſiliũ adj an Nazianzenum. de vita ſolitaria pellibus caprinis, quibus dignus nõ erat. Locus eſt communiſſimus, Quadrat in Euangelium Dom. 3. aduentus, in ea verba, Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regũ ſunt. Et in Euãgeliũ de diuite epulone, in ea verba, Induebatur purpura, & byſſo. Optime inquit diuus Baſilius, homil. de legẽdis libris Gentiliũ, Veſtes ſuperuacuas curare, vel infœlicium eſt, vt ait Diogenes, vel iniuſtorum. Videre hunc Baſilij locum, mire enim loquitur aduerſus luxum veſtium.

Septimò

Septimò, Docet hic locus, quæ ſit hominum conditio, qui, ſi quem viderint, aut tritis, aut deſpectis veſtibus indutum contemnunt, & vilipendunt. Hinc Aſſyrij & Aegyptij videntes populũ Iudæorum, ſpoliatum ſpernunt. Eſt veruntamen error maximus, ex veſtibus hominem iudicare. Heu quoties ſub ſericis indumẽtis mẽs latet iniqua, & contẽnẽda, homo videlicet, multis peccatis irretitus, cõtra vero ſub trita veſte mens latet angeli. Dedecet ergo, ob veſtes hominẽ vel honorare, vel deſpicere. In huius rei typũ apud Leu. interdicit Dominus eſum Cygni. Quid externè pulchrius Cygno? Interdicitur tamen, quia eius caro nigra eſt. Sic ſub pulchris veſtibus mens latet hominis vitiorũ nigrore affecta, quamobrem neque in pectore velut bona recondenda. Quemadmodum viperam, aut aſpidẽ, aut ſcorpium in eburneo, aureóue ſcrinio inſpiciens, non propter materiæ pretiũ ipſa diligis, aut magnifacis, tanquam fœlicia animalia: ſed potius propter naturæ ipſorum exitialem vim abhorres, ac deteſtaris, Sic etiam in veſtibus, & faſtu fortunæ malitiam videns ineſſe, non ad indumentorum nitorem obſtupeſce, ſed morum prauitatem contemne. *Leuit. 11.* *Simile.* *Aliud extra pollicẽtur, aliud intra ſe recondunt.* *Simile.*

Octauò, obſerua, quod ſit diuitiarũ, & pretioſarũ veſtium munus, *operire ignominiam* peccatorũ noſtrorum, non illã delere. Pulchrè tangitur diuitum ſors, qui diuitiis ſua tegunt crimina, neq; quiſquam contra ſcelera diuitũ audet obgannire, & quod peius eſt, neque iudices ipſi plectere audẽt. Eſt enim fortiſſimum tegumentum, ne reueletur iniquitas peccatoris, apud homines diuitiarũ copia. Hinc promittit Deus, prius ſe ablaturum diuitias à populo Iudæorum, vt deinde quiſquis ignominiam peccatorum eius intuens, prodat, contemnat, & irrideat. Pauperum enim ſcelera facile quiſq; audet detegere, & irridere, non ſic autem diuitum.

¶ *Et nunc reuelabo ſtultitiam eius in oculis amatorum eius.*

¶ Locus hic difficilis eſt ob verbũ hic poſitum *ſtultitiam*, neq; facile deprehẽdi poteſt, quid hic ſignificet. Vnde varia eſt tranſlatio Vatablus vertit, Et nunc detegã turpitudinem eius, Septuaginta vertunt, Reuelabo immunditiã eius. Paraphraſtes Chaldæus vertit, ignominiã. Vulgata æditio habet *ſtultitiam*. Exiſtimant nonnulli, Deũ hoc vti loquendi tropo, quaſi per tranſlationẽ explicet, ab omnibus deſerendã eſſe Synagogam nõ ſine deriſione, & turpi opprobrio. Quemadmodũ enim ſi maritus, ſiue vir ali⁹ mulierẽ fœditate ſanguinis menſtrui laborantẽ, nudo corpore inſpiciendã exponat, *Simile.*

id efficiet, vt cũ à cæteris, tum ab amatoribus iis, quibus ob ſpeciẽ, atq; ob fucatum mundũ appetebatur, inſpecta tanta deteſtatione probroſa deſeratur. In eundẽ modum actum iri cum gente iſta, vt priuata bonis temporariis, quæ in luxus, & libidines, atq; ſuperſtitiones conſumebat, protinus nihil habeat, quo ſuos illa amatores alliciat, & prouocet obſeruandũ veruntamen eſt, hic *ſtultitium* non quamlibet vocari, ſed quæ ſit cum ſcelere coniuncta. Verbum enim Hebræum nabal, vacuitatem ſonat. Vnde & nebel, vter vacuus, & aëre
Simile. tantũ plenus dicitur apud Hebręos. Quemadmodũ folium, cui ſuccus deeſt, & cadauer, eo ꝙ exceſſerit à vita Hebraicè nabal dicitur, ſic & homo, cui deſit recta ratio, veræ vitæ ſuc
Iere. 29. cus, nabal, id eſt ſtultus nominatur. Hinc *ſtultitia* ſummum ſcelus Hebræis ſignificat. Vt apud Ieremiam, Pro eo quod fecerint ſtultitiã in Iſrael. Stultitiam vocat maximũ ſcelus. Vnde Vatablus pro *ſtultitia* vertit, nefas. Eo, inquit, quod nefas patraſſet in Iſrael. Erit ergo ſenſus horum verborũ, *Reuelabo ſtultitiam eius*, hoc eſt, maximum ſcelus iſtius populi. Quæ quidem detectio, & ſtultitiæ reuelatio grauiſſimũ eſt ſuppplicium, idque eſt, quod Deus his implicat verbis, *Reuelabo ſtultitiam eius* Ac ſi apertius dicat, Sęuiſſime puniam, & animaduertam in hunc populum. Quemadmodum enim in nouo teſtamento ingens ſupplicium ſignificat, ligato ſaxo in mare proiicere, vt egregie inquit D. Hieron. apud Matth.
Matt. 18. In eundem modum, in veteri teſtamento verenda detegere, & corpus nudare maximum erat ſupplicij genus. Vnde a-
Exod. 33. pud Exod. acerbiſſimè tulit populus Iudæorum ornatus, & veſtium depoſitionem, cum dixit Dominus, Iam nunc depone ornatum tuum, vt ſciam, quid faciam tibi. Sic & apud Naum cõminatur, Reuelabo pudenda tua in facie tua, & oſtendam in Gentibus nuditatem tuã. *In oculis amatorum eius*, id eſt, in oculis idolorum, hos enim hic vocat *amatores*, vt aliqui diſpungunt. Lyranus *amatores* ait eſſe, & idola, & Ægyptios, ſicque diſpungit, id eſt, coram idolis quibus ſeruiebat, & ſcientibus Aegyptiis, quibus confœderata erat Synagoga. Glo. ſic, *Amatorum eius*, id eſt, dæmonum, quos dicũtur dilexiſſe, eorum ſuggeſtionibus acquieſcendo. D. Hieronymus per hos *amatores* vtroſque intelligit, & Aſſyrios, & dæmones, à quo proculdubio & Gloſſa, & Lyranus ſuas explanationes dictas hauſerunt. Melius tamen opinor, per *amatores* iſtos eſſe ſolum Chaldæos, ſiue Aegyptios intelligendos, à quibus expectabat auxilia Synagoga. In quem modum

Olim ſeuerum genus ſupplicij erat denudare corpus & verenda.
Num. 3.

modum explanant Diony. Carthuſianus, & Vatablus. Nam cũ hęc reuelatio ſtultitiæ ſit futura, vt amatores irrideant, & contemnant Synagogam, hoc maximè ad homines, non ad idola ſpectare videtur. Verum eſt, quòd Theodoretus credit, hanc reuelationem ſtultitiæ futuram in oculis amatorũ, quoniam ipſi illam inſpicientes, nequaquam ei adiumento eſſe poterunt. Cæterum explanatio dicta Dionyſij mihi magis arridet. *Et vir non eruet eam de manu mea,* Hoc eſt, neque quiſquam eruet, nam vir nonnunquam ponitur pro nomine relato implicante diſtributionem.

Hinc etiam carentibus anima in Hebraico idiomatè tribuitur, Vt, Poſuit Abraham patres cadauerum, virum cõtra ſocium ſuum. i. vnamquamque è regione alterius. Et, Non docebit vir fratrem ſuum, neque vir proximum ſuum, hoc eſt, neque quiſquam alium docebit. Apertè conſtat, *virum* ſumi hic pro diſtributione. Vnde D. Hierony. ſic diſpungit, *Et vir.* i. nullus. In quem etiam modum Septuaginta pro *Et vir,* tranſtulerunt, Et nullus eruet. Et Vatablus vertit, Nec liberabit eam quiſquam. Atque Interlinearis, *Et vir.* id eſt, nullius fortitudo. *De manu mea,* Egregiè Theophylactus ait, *Manum,* diuinam potẽtiam ſupplicia inferentem nominat, cum quo conſentit Interlinearis ſic diſpungens *Manu mea,* id eſt, poteſtate mea. Iere. 31.

¶ *Ad inſtituendos mores.*

E*T nunc reuelabo ſtultitiam eius, in oculis amatorum eius. Nunc,* id eſt, breui, vt egregiè exponit Vatablus. Timenda eſt ergo iuſtitia Dei, & à peccatis abſtinendum, quoniam crebrò non procraſtinat, ſed quam primum homo peccat, adhibet ſupplicium. Vix attigerat arcam Oza, & percuſſus à Domino, mortuus eſt. Vix Maria locuta eſt, detrahens Moſi, & apparuit candens lepra, quaſi nix. Minabatur Ozias ſacerdotibus impedientibus ne adoleret incenſum, & ſtatim orta eſt lepra in fronte eius. Hinc admonet Moſes populum, ne peccet. Iraſcetur enim, inquit, Dominus, & delebit te citò, Citò inquit, non ſerò. Quid plura? Quod hominum millia nimium ſperantes de miſericordia Dei, in ipſa perpetratione peccati ſpiritum exhalarunt? Hanc ob cauſam admonet Sapiens, Non tardes, conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Quadrat hæc obſeruatio in Euangeliũ de diuite auaro, in ea verba, Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te.

2. Reg. 6. Num. 12. 2. Par. 26. Deut. 7. *Hæc procraſtinatio frequenter accidit in hominibus ob ſperatã diuinæ vltionis longiorem dilationem.* Luc. 12.

Reuelabo

Reuelabo ſtultitiam eius. Occulta erat criminum turpitudo huius populi, Deus tamē reuelat. *Stultitia* ergo eſt, exiſtimare, peccata non eſſe detegenda, ac propterea licere aut poſſe patrari ſine periculo reſerationis. Solet enim Dominus, qua
Exod.2. non credunt via, reſerare, & detegere peccata, quãuis occultiſſima. Quid occultius crimine homicidij patrati à Moſe? Vnde interfecturus Ægyptium, circunſpexit huc, atq; illuc, & nullum adeſſe videns percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo. Altera autem die quidam ex Hebræis dixit illi, Nū occidere me tu vis, ſicut heri occidiſti Ægyptiū? Timuit Moſes, & ait, Quomodo palam factum eſt verbum iſtud? Peccarunt iniqui iudices contra Suſannam, & crimen, quod om-
Dani.13. nes latere putabant, reſerauit Deus per puerum Daniel. Vulgò dicitur, parietes habere aures, & oculos, vt intueantur
Habac.2. patrantium crimina, ac deinde detegant; quod & Habacuc ſignificauit dicens, Lapis de pariete clamabit, & lignū quod inter iuncturas eſt ædificiorum, reſpondebit. Quamobrem non eſt ſolitudini fidēdum. Nam nihil occultum, quod non
Matt.10. reueletur, ait Chriſtus.

Tertiò. *In oculis amatorum eius*. Docet, crimina non eſſe pa-
Non eſt tranda etiam coram amiciſſimis. Hi enim crebrò teſtes ſunt
credendum aduerſus nos. Quis amicitior quam frater? Et hic ſolet fra-
parentibus tres accuſare, ſicut Ioſeph accuſauit fratres ſuos crimine
nec amicis peſſimo. Quid charius debet eſſe filio quam pater? Et filius
patrati Cham nuntiauit duobus fratribus nuditatem patris. Neque
criminis quis dicat, Hunc hominem vinxi mihi multis beneficiis, ta-
arcanum. cebit crimina mea, nemini pandet. Qui pluribus vincti be-
Gene.37. neficiis, quam Ceilæ habitatores Dauid, quos liberabat à
Gene.39. Philiſthæis? Adhuc tamen volebant, & decreuerant, eum tradere hoſti atrociſſimo Sauli. Quòd ſi tacuerint, ſaltem contemnent. Ea enim eſt peccati natura, vt hominem reddat, ſi reſeretur, contemptibilem, & eius pariat vilipendium. Hinc
1.Re.23. optimè D.Hieronymus reddens cauſam, ob quam reuelet Deus ſtultitiam huius populi, inquit, Vt quam velatam deſiderabant, apertam contemnant. Et Rupertus. Vt in oculis ipſorum appareat contemptibilis. Hinc ſæpe admonere ſoleo, non ſecus cum amicis agendum eſſe, ac ſi eſſent inimici, diligendos amicos, vt amicos, ab illis autem cauendum
Dan.13. eſſe tanquam ab inimicis. Sic viuebat illa ſancta Suſanna coram famulis. Vnde ait Scriptura, Erubuerunt ſerui vehementer, quia nunquam fuerat dictus ſermo huiuſcemodi de Suſanna. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium Apoſtolorum

lotum Petri,& Pauli, in ea verba, Cauete, autem ab hominibus. A quibus hominibus? Ab omnibus proculdubio familiaribus, amicis, inimicis. Adhæc, in Euangelium fer. 2. Reſurrectionis, in verba, De Ieſu Nazareno, qui fuit vir potẽs in opere, & ſermone. Nihil ergo ſiniſtrum viderant eũ operatum: ſed omnia eius opera bona fuerant.

Quartò, Docet hic locus, cum iniquis non eſſe contrahendam amicitiam, & quam primum agnouerimus, amicos criminibus implicatos, ab illis eſſe fugiendum. Quorſum enim ait Dominus ſe *reuelaturum ſtultitiam* Synagogæ *in oculis amatorum* illius, niſi vt quam amabant velatam, ne videretur ſtultitia eius, iam aperta, & detecta illius turpitudine, relinquant, & deſerant? Quoties ergo amicus noſcitur iniquus, monendus eſt, ab iniquitate recedat, quòd ſi noluerit reſipiſcere, ſoluenda amicitia eſt, ne illius familiaritas nobis noceat. Quemadmodum enim minuta quædam animalia, vt ait Seneca, cum mordent, non ſentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis eſt, tumor indicat morſum, & in ipſo tumore nullum vulnus apparet, vti experimento diſcimus, in morſibus veſparum, & aranearum, idem certè hominibus obuenit ex amica familiaritate prauorum. Nam quãuis non percipiat homo diem, aut horam, in qua vulnus inflictum eſt candidis moribus, tandem nihilominus ſe ictũ aliquando ſentiet, & corruptos bonos mores à prauo collocutore deprehendet. Quod ſi iniqui homines ſunt relinquẽdi, vbi ſunt, qui eos fauore proſequuntur? Audiant iſti, quid dicat Regius Pſaltes, Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum. Ac rurſum, Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam, qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum. Audi, & quid dicat vxor Tobiæ, Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his, qui in vanitate ambulant, participem me præbui Et Apoſtolis, Si quis nõ obedit verbo noſtro, ne commiſceamini cum illo, vt confundatur. In huius rei typum præcipit Dominus, Non arabis in boue ſimul, & aſino. Iungere enim hominem, qui inſtar bouis manſueti collum iugo Euangelicæ legis ſubmittit, homini agenti vitam inſtar aſini, nequaquam decet. Demum, ne paruum peccatum iudices eſſe, te familiarem peccatori exhibere, audi, quid dicat Deus regi Ioſaphat, Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris.

Simile.

Lib.2. Epiſtolarum epiſt.95.

Pſal.140.

Pſal.100.

Tobiæ.3.

Theſſ.3.

Deut.22.

Paral.9.

Et quid inde vates Dei Iehu? Horrendum eſt, quod ſubdit, nempe, Et idcirco iram Domini merebaris. Vides, quo pacto irã Dei incurras, ſi cum hominibus irretitis criminibus amicitiam cõtrahas, illiſq; opem feras? Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Sexageſimæ, in hæc verba, Aliud cecidit ſecus viam, & conculcatũ eſt, & volucres cœli comederunt illud. Vnde tantũ damnum ſemini ſato ſecus viam, vt fuerit conculcatum, & ab auibus aſſumptum? Certè, quia erat iuxta viam, quam omnes prætereuntes calcabant. Age ergo tu cũ hominibus inſtar viæ tritis à peccato, & etiam ab omnibus cõculcaberis, & ſemẽ verbi Dei auferet diabolꝰ à corde tuo.

Hirundinũ more falſi amici ſe- no vitæ tẽpore præ- ſto ſunt, ſimiliáq; fortunæ hiemẽ vi- dentur de- uolãt om- ne. Cic. ad he. vn.

Iob 6.

Simile.

Quintò, *in oculis amatorum eius*. Hic detegitur fictorũ amicorum conditio, qui ſi te viderint bonis affluentẽ, opibuſq; veſtitum, tibi opem ferent, at ſi in paupertatem incideris, te deſpicient, & nequaquã adiuuabunt. Fratres mei, inquit Iob, præterierunt me, ſicut torrens, qui raptim trãſit in conuallibus. Nihil potuit dici pulchrius ad explicandam amicitiam fictã. Quemadmodum, inquit, torrens non ſemper decurrit, ſed ſolum ad tẽpus, cum videlicet eſt inundatio, vt hyeme, quo tẽpore aqua neceſſaria non eſt, nõ indiges potu: at æſtate areſcit, cum aqua deſideratur ad ſedandam ſitim, quanuis ſitibundus accedas neq; guttam aquæ in torrente inuenies, ſic fictus amicus multa tibi tempore proſperitatis pollicebitur, quia tibi omnia ad voluntatem fluunt, ſed aduerſitatis tẽpore, cum eges conſolationis, & remedij potu quãuis ſitibundus ad illũ accurras, neq; guttã hauries. Huiuſmodi, ait Iob, fuiſſe fratres, & amicos ſuos, ſimileſq; ſunt iſti amatores Synagogæ. Et quemadmodũ creſcẽte luna mare creſcit, eademq; luna decreſcẽte, mare ſimiliter decreſcit, Si cum tu diuitiis creſcis, & plenus honore es, & opibus, creſcit amicorum numerus: verũ ſi ad paupertatem veneris, aut iacturã patiaris, decreſcit amicitia. Quadrat in Agonem Chriſti, in hæc verba, Relicto eo, omnes fugerunt.

Fluxus & refluxus maris ſecundũ Lunam.

¶ *Et ceſſare faciam omne gaudium eius, ſolemnitatem eius Neomeniam eius, ſabbathum eius, & omnia feſta tempora eius.*

¶ Nonnulli opinantur, *gaudium* genus eſſe ad ea, quæ ſequuntur, *ſolennitatem Neomeniam*, &c. neq; diſplicet explanatio. Feſtis enim diebus homines tũ veſtibus, tũ epulis gaudij indicia præ ſe ferunt. Vnde apud Tobiã legimus, Cũ eſſet dies feſtus Domini, & factum eſſet prandium bonum in domo Tobiæ. Lyranus, quaſi aliquid peculiare ſignificetur, ait, *Ceſſare faciã gaudiũ eius*, ciuitatẽ, & populũ deſtruendo. Interlinea-

Tob. 2.

terlinearis hoc, ait, eſſe dictũ propter ſeruitutem Babyloni-cã, quod deſumpſiſſe videtur à diuo Hieronymo. Ait enim, Tradita autẽ Babyloniæ ſeruituti, nequaquam tres ſolennitates Paſchæ, & Penthecoſtes, & Tabernaculorum celebrare poterit. Quaſi ergo expenderit, quid Dominus velit, his verbis ſignificare, *Ceſſare faciam gaudium eius*, dixit, Tradita autẽ Babyloniæ ſeruituti. Et deinde ad ſequentia explananda calamũ conuertens, explicat, quid vocet ſolennitatẽ, quo verbo tres dies feſtos ait cõprehendiſſe, nẽpe Paſchæ, & Pentecoſtes, & tabernaculorũ. A quo proculdubiò deſumpſiſſe videtur Interlinearis eoſdẽ tres connumerans. Neque obſtat, quòd in numero ſingulari tantum dixerit *ſolennitatem*, non ſolennitates, vt aliquid peculiare ſignificaſſe videatur, alioquin dixiſſet in numero multitudinis ſolennitates, nõ autẽ in ſingulari *ſolennitatem*. Non inquã, obſtat hęc obiectio. Nã, vt optimè hic obſeruat. Lyranus, ſingulare pro plurali hic ponitur, hoc eſt, *ſolennitas* pro ſolennitatibus, qui loquendi tropus frequentiſſimus eſt in ſacris Bibliis. Vt apud Exod. Venit muſca grauiſſima. Ac rurſum, c. 10. dixit Moſes, Ego inducã locuſtam in fines veſtros. Numerum ſingularẽ locuſtam, poſuit pro plurali videlicet locuſtas. Diſſeruit, & tradidit hoc, nẽpe poni numerum ſingularem pro plurali, D. Aug. multis in locis, ac præcipuè in Pſal. 78. & 104. ſed multo melius lib. 2. Locut. in Exodum, vbi reddens cauſam, ob quam numerus ſingularis pro plurali ponatur in ſacris Bibliis, ait, plus ſingulari numero intelligi, quã quod pluraliter dicitur. Nam plus accipitur, cum dicitur, verbi gratia, eſt illic miles, quàm ſunt illic milites, & eſt illic piſcis, quàm ſunt illic piſces. Meminit etiã huius regulæ D. Hieron. lib. 2. contra Iouinianũ, inquiens. Scriptura diuina, & vnum pluraliter, & plurale ſingulariter appellare ſolet. Hinc & Septuaginta vertunt in numero multitudinis, pro *omne gaudium*, & *ſolennitatem eius*, omnes lætitias eius, ſolennitates illius. Et Vatablus vertit, dies feſti eius. *Neomeniam*, hoc eſt, nouilunium, vel prima dies lunæ, quod Diuus Hieronymus vocat Kalendarum, non ſabbathum, quod in fine cuiuſcunque hebdomadę celebrabant, otio & epulis vacantes, vt inquit Interlinearis. *Et omnia tempora eius*, varia erant, vt annorum principia, iubileorum hebdomadæ, aliaque noua, aut à populis, aut à familiis, aut à regibus inuenta. Vnde apud Heſter, diem cædis, & interfectionis hoſtium Iudæorum conſtituerunt eſſe ſolennem, vt in eo omni tempore vacarent, deinceps epulis,

Tres dies feſti ſolenniter Iudæis.

Exod. 8. & 10.

Auguſt.

Hierony.

Heſter. 9.

epulis gaudio atque conuiuiis. Et dies victoriæ Iudith coli-
Iudi. vlt. tur à Iudæis ex illo tempore, vſque in præſentem diem. Vnde quod Lyranus intelligit, per *feſta tempora* ſignificari, quæ ſemel tantum in anno fiebant, vt Paſcha, & Pentecoſtes, & ſimilium, non adeo videtur rationi conſentaneum, neque quod ait, ſolennitatem exhauriri per ſequentia, nempe *Neomeniam, ſabbathum*, &c. ac ſi explicet, quænam ſint illæ ſolemnitates, quæ ceſſabunt. Melius enim videtur quadrare explanatio diui Hieronymi, per *ſolennitatem* peculiare quid intelligentis, nempe Paſchæ, Penthecoſtes, & tabernaculorum feſtum, ac deinde ſequentibus alia feſta comprehendentis, *Neomeniam, ſabbathum*, &c. Et quoniam tempora feſta præcipua fuerunt tria, triplici colligendorum fructuum anni tēpore inſtituta, in quibus ſupplicationibus, & gratiarū actionibus vacabant, has etiam gratiarum actiones ſe explodere, & contemnere ſignificat Deus, illumq; populum ita diſpergendum, vt ſine rege ſit futurus, & ſine populi, & familiarum coactione. Populi enim, & reges, & familię feſta tempora, vti diximus, condere ſolebant.

¶ *Ad morum compoſitionem.*

Augu;?. E*T ceſſare faciam omne gaudium, ſolemnitatem eius, Neomeniam eius, ſabbathum eius, & omnia feſta tempora eius.* Vides, triſtitiam ſupplicium eſſe Dei, quo peccatores torquet ob patrata crimina. Cū ergo quis triſtis eſt, videat, an peccatū ſit in eius corde, ob quod triſtitia afficiatur. Vnde egregiè D. Aug. ait in Pſal. 42. in ea verba, Vt quid triſtis incedo, dum affligit me inimicus? Audiat ex Iſaia, Propter peccatū, modicū contriſtaui illum. Cauſa ergo triſtitię tuę peccatum eſt, cauſa lætitiæ tuæ iuſtitia ſit. Qui enim caret peccato, non habet cauſam triſtitiæ. Vnde Sapiens ait, Secura mens, quaſi iuge conuiuium, id eſt, hilaris eſt ſecura mens. Quæ autem ſecura eſt, niſi quæ peccato caret? Inquit Plinius. lib. 22. c. 24 Triſtitia cibo mollitur. Cibus noſter virtutes ſunt. Vnde Chriſtus ait, Operamini non cibum, qui perit, manducemus virtutes, & hic cibus profligabit omnem triſtitiam à nobis. Hinc diuus Iacobus ait, Triſtatur quis in vobis? Oret. Et apud Ezechielem, Dolore, inquit Deus, repleberis calice mœroris, & triſtitiæ. Nulla enim maior triſtitiæ cauſa, quam peccatum.

Iſaia 57.

Mēs libera quæ mala cōſcientiæ ſtimulis nō pungitur ſolidum verumq; gaudium habere poteſt.

Prou. 15.

Plinius.

Ezec. 23.

peccatum. Quadrat in Euangelium Dom. 4. poſt Reſurr-ctionem, in ea verba, Quia hæc locutus ſum vobis triſtitia impleuit cor veſtrum, Quid fuerat locutus? Quod modicum eſſet illos relicturus. Proculdubio domus, vbi Chriſtus non eſt, æquum eſt, triſtitia impleatur, *El que no tiene à Dios, ha de tener ſino triſteza?* Quale mihi gaudiũ erit, qui lumen cœli non video, & in tenebris ſedeo? At quantò melius dicere hoc poteſt peccator, qui creatorem luminis gratiæ non agnoſcit in animo ſuo, & in tenebris ſedet in illis vtiq; tenebris de quibus ait Apoſtolus, Abiiciamus opera tenebrarũ. Et apud Ioã. Dilexerunt homines magis tenebras, quã lucẽ? *Tob. 5.* *Rom. 13.* *Ioan. 1.*

Secũdò, Nullus iudicet leuem pœnã eſſe triſtitiam, ſiquidem audit, à Deo quaſi acerbiſſimo ſupplicio puniri hũc populum triſtitia. Omnis plaga triſtitia cordis, ait Sapiens. Ac rurſum, ſicut tinea veſtimento, & vermis ligno ita triſtitia viri nocet cordi. Bene id cognouit Antiochus, qui incidit in languorẽ præ triſtitia, & mortuus eſt. Neminem ergo triſtemus, ac maximè viros iuſtos, qui hoc tormẽto non ſunt digni. Quadrat in Euangeliũ fer. 2. Reſurrectionis, in ea verba. Qui ſunt hi ſermones, quos confertis ambulãtes inter vos, & eſtis triſtes? Loqui enim de Deo, & ſic loquentes quippiam afficere triſtitia, indignum eſt. Vnde Chriſtus eorum diſcipulorum triſtitiam lenire conatur. Sic Paulus inquit de Epaphrodito ægrotante, Miſertus eſt Dominus eius, & mei etiam ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem. Ac ſi dicat, Nõ ſolet Deus ſuos nimium triſtare. *Prou. 25.* *1. Mat. 6.* *Diuus Auguſtinus li. 21. de Ciuitate Dei. c. 9 citans hãc ſententiã, per vermẽ intelligit dolorẽ animæ dãnatorum cruciantem.*

Tertiò, Docet hic locus, decere peccatores triſtes reddere ſiquidem audimus, hunc populum pro peccato *gaudio* priuari. Hinc Apoſtolus, Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos. Igitur iam in triſtitia venerat Apoſtolus ad Corinth. *Philip. 2.* *2. Cor. 2.* *1. Para. c. 29.*

Quartò, Docet hic locus, quid maximè requirat à nobis in ſacrificiis illi à nobis offerendis, nempe *gaudium* & lætitiã cordis. Hinc vocat dies feſtus *gaudia*. Vnde Salomon, Ego lætus obtuli vniuerſa hæc, & populum tuum vidi, cũ ingenti gaudio tibi offerre donaria. Hilarem datorẽ, inquit Apoſtolus, diligit Deus. Hinc apud Leui. dixit Aaro, quãdo obierant duo filij eius, Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino mente lugubri? Quod cum audiſſet Moſes, recepit ſatisfactionem. *2. Cor. 9.* *Leuit. 10.*

¶ *Et corrumpam vineã eius, & ficum eius, de quibus dixit, Mercedes hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei.*

¶ Inter cætera, quæ hominē acerbiſſime cruciare poſſunt, primū locū obtinet deſperatio, cū videlicet homo deſperat ingruente calamitatum procella, ſe aliquod conſecuturū remediū aduerſus eas. Hinc Ierem. ait, Quare factus eſt dolor meus perpetuus, & plaga mea deſperabilis? Proculdubio cū homines annonæ, & vini, & olei copia priuantur, adhuc illis dicere poſſumus. Spes, in fundo. Manēt enim arbores, & vites quæ ſi hoc anno nō tulerūt fructus, ferent ſequētibus annis. Verum ſi ipſis agris, arboribus, & vitibus priuētur homines hoc ſummum miſeriarum pelagus eſt. Nā nihil ſpei illis relictū eſt, tum ad ſarciendā tranſactā penuriam, tū ad tranſigendā vitā in poſterū. Fuerat Dominus cōminatus, ſe ablaturū ab hoc infido populo terræ fructus, quoniā dixerat, ſe à diis Gētiū illos accepiſſe. Nūc vlterius progreditur in adhibēdis ſuppliciis, & quia adeo ſtultus erat populus Iudæorū, vt profiteretur, ipſos agros, vineas & hortos ab idolis accepiſſe, vineas enim Baccho, oliuas Mineruæ, ficus, & cætera Pomonę munere, & aliorū idolorum beneficio dicebat ſe poſſidere, minatur Deus, ipſis etiā rebus fructus producētibus eſſe priuādū. Quēadmodū enim pro annuo cenſus redditu vincula cenſualia immobilia adigūtur, quæ nō eſt fas, vēdere aut alienare abſque facultate hominis habētis ius directi dominij hac enim lege tradidit hæreditatem, vt annuū ſolueret cenſum, quod ſi nō ſoluat, & fructibus, & ipſa hęreditate iure optimo priuatur, Sic Deus hac lege bona ipſa immobilia nobis contulit, vt illū ſemper directi dominij poſſeſſorē cognoſcamus, annuū cenſum rependentes. Et quis, quātuſue eſt iſte ſenſus? Certe non nummos exigit, ſed gratiarū actiones, quas ſi nō repēdat homo velut vero Deo, nō ſolū adimet fructuū prouentū, verum & ipſam hæreditatem auferet, ſicut videmus, huic populo eueniſſe. Sed ſingula verba expēdamus egent enim expoſitione. *Corrupam*, inquit, *vineā eius*, *Corrūpam*, ideſt, diſperdam, vt Septuaginta trāſtulere, Vel vaſtabo, vt vertit Vatablus. *Vineā eius & ficum eius*, ideſt, vineas, & ficus. Numerū enim ſingularē poſuit pro plurali, vt ſupra diximus, & hic annotauit Lyranus. Neq; ſolū exiſtimamus, *vineas* & *ficus* deuaſtandas: verū & alias arbores. In ſacris enim Bibliis vuarum, & ficuum nominibus omnes alij fructus & poma, præter frumentum, vinum, atque oleū continentur, ob preſtantiā, qua hi fructus cætera poma antecellunt Vel iuxta diui Hieron. explanationē, in *vinea* lætitiam, in *ficu* ſuauitatem, & dulcedinē intellige. Et quo corrumpet Deus?

Ierem. 11.

Spes alit agricolas ſpes dulcis credit aratis ſemina, quæ magno fænore reddat ager.

Simile.

In cenſuali contractu Dominium directum ac vtile in recipientem transfertur & quid certū annuū inſignū ſeruitutis ſoluitur. Bar. Pau. l. 1. §. 1. ff. de pub.

Deus? Gloſſa exiſtimat, grãdine gelu, & ariditate: vt nullam habeant arborem fructiferam. Diuus tamen Hieronymus, Rupertus, Lyranus & recentiores melius dicunt, hæc ab Aſſyrijs & Chaldæis, cæteriſque gentibus corrumpẽda. Commodiſſimè autem terræ vaſtationem, & gentis etiam abductionem in *vinearum* & *ficuum* vaſtatione implicauit. Nũquã enim huiuſmodi populatur hoſtis niſi cum extremũ omnino vrbibus, ac gentibus excidium animo meditatur. Nam ſi agris, vineis, atque arboribus parcit non exitiale bellum gerere indicamus, ſed tantum propagandi imperij gratia ſuſcepiſſe cognoſcimus, vt dux Aſſyriorum agebat, qui apud Iſaiam ait, Hæc dicit rex Aſſyriorum, Facite mecum benedictionem egredimini ad me, & comedite vnuſquiſq; vineã ſuam, & vnuſquiſque ficum ſuum. Neque inquit, præſcindã ſed *corrumpam*, quod maius inuoluit ſupplicium. Nam in arborum præciſione aliqua ſpes eſt iterum germinãdi, in corruptione autem tota deperit ſpe. Vnde Iob ait, Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit rurſum vireſcit, & rami eius pullulãt, &c. *De quibus dixit*. Interlinearis expedit, *dixit*, id eſt putabat. Optime tetigit, in qua ſignificatione ſumat hoc verbum, *dico*, Scriptura. Frequẽtiſſime enim accipitur pro cogitare deliberare, ſtatuere, & aſſeuerare. Sic Moſes dixit, Vadã, hoc eſt, intra ſe cogitauit. Sic etiam crebrò in Euangelio legimus dicebat intra ſe Phariſęus, id eſt, ſecũ cogitabat. Apud Iſaiã, Non eſt, quid dicat, redde, id eſt, cogitet, reſtituere, Neque ſolum dicere cogitare ſignificat, verum & credere, & aſſeuerare. Vnde locus Apoſtoli, Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto, dicere ſumpſit pro aſſeuerare, ſiue credere, alioquin peccatores, in quibus non eſt ſpiritus ſanctus, imo infideles poſſũt proferre has voces Dominus Ieſus. Quod ſi aduertiſſent diuus Tho. ſuper hũc locũ, & 12. q. 109. ar. ad 1. & Caietanus: nõ ſe torquerẽt diſtinctiones fingentes, de Spiritu ſancto mouẽte, ſed nõ habito. Ita eã in hoc loco ſumitur *dicere*, pro aſſeuerare, ſiue credere quod plus eſt, quàm cogitare. Vnde ſic eſt hic locus diſpũgendus, *De quibus dixit*, id eſt, credidit, ſiue aſſeuerauit. Verũ eſt ſecũdã expoſitionẽ, quæ aſſerit, *dicere* ſumi trifariã, nempe corde, ore, & opere, deſumptam eſſe à diuo Hieronymo in c. 66. Iſaiæ, vbi expendens citatũ locũ Apoſtoli inquit, Dicere nõ ſermone, q facilis eſt, ſed affectu, & operib⁹ cõprobatur. *Mercedes hæ meæ ſunt*, hoc eſt Nõ à Deo vero accepi, ſed à numi-

Iſaiæ. 36.

Iob. 14.

Exod. 2.

Iſai. 42.

1. Cor. 12.

D. Tho.

1. Cor. 12.

nibus illis, quorum religiones colo. Tria autem his verbis
Deu.8 ſunt implicata crimina Synagogæ, eáq; maxime deteſtanda. Primum, quod omnia bona iam dicta ab idolis ſe inquit accepiſſe, cum verus Deus in dotem, & ſponſalia illa donauerit. Vnde ſcriptũ eſt, Dominus De⁹ tuus introducet te in terrã bonã terram riuorũ, aquarũq; & fontiũ in cuius cãpis & mõtibus erũpũt fluuiorũ abyſſi, terram frumenti, & hordei, & vinearũ, in qua ficus, & malogranata, & oliueta naſcuntur terrã olei, ac mellis, vbi abſque vlla penuria comedes panem tuũ, & rerũ omniũ abũdantia perfrueris, cuius lapides ferrũ
Simile, ſunt, & de montibus eius ęris metalla fodiũtur, vt cũ comederis, & ſaturatus fueris benedicas Dño Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi. Secundum crimen hic implicatũ eſt ſibi ipſi arrogaſſe, & tribuiſſe primã cauſam, ob quã hęc bona acceperit Synagoga, nẽpe ob numinũ cultũ, & religionẽ. Hinc meretriciæ *mercedis* vtitur nomine, vt nõ gratis ſe accepiſſe, ſed iure illa dona ſibi vẽdicare demonſtret. Vt enim meretricis quęſtus, quãuis turpis, proprius meretricis iudicatur, neq; tam donum, quàm *merces* dici conſueuit. Ita Synagoga non donorum, ſed propria opera, imò propria nequitia titulo comparatæ mercedis ea omnia bona, quæ acceperat, ſibi attribuenda eſſe prædicabat. Tertium huius populi crimen eſt, in eam fuiſſe lapſum mentis amentiam, vt ea ſibi bona collata iudicaret, vt delitias ex hiſce bonis perciperet. Obſeruauit hoc poſtremum Theophylactus.

Ad inſtituendos mores.

E*T corrumpã vineã eius, & ficũ eius, de quibus dixit mercedes meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei.* Plectũtur vineæ, ficus agri, & amœnitas hortorum propter peccata hominum, cum huiuſcemodi res nõ peccauerint. Quorſum Domine Deus? Proculdubio, vt hinc agno-
Gene.6. ſcamus, quantũ malũ peccatũ ſit, ob quod nõ ſolũ cõmittẽs
Alius pec illud punitur verũ & loca ipſa, in quibus peccata patrantur.
cat alius Sic Gen.6. Ob peccatũ inquit Deus, Delebo hominẽ, quem
plectitur. creaui à facie terrę ab homine vſque ad animantia, à reptili
Pſal.107. vſque ad volucres cœli. Ac paulo poſt, Vniuerſa, quæ in terra
Ier.12. ſunt, conſumentur. Hinc & Regius Pſaltes ait, Terrã fructiferã poſuit in ſalſuginẽ, à malitia inhabitantiũ in ea. Et Ieremias ait. Vſquequo lugebit terra, & herba omnis regionis

ſiccabitur

ſiccabitur propter malitiã inhabitantiũ in ea? Quemadmodũ Deus terræ & arboribus ſolet benedicere, vt feraciores ſint propter iuſtos. Vnde de Ioſeph legimus, quod propter eũ benedixit Deus domui Ægyptij, & multiplicauit tam in ædibus, quam in agris cunctam eius ſubſtantiã. Sic propter iniquos ſolet Deus de ipſis agris ſumere vindictã, & ſterilitatis punire flagellis. Videte c. 28. Deuteronomij, vbi multas cõgerit in bonos benedictiones, in malos autẽ maledictiones. Si audieris vocem Domini Dei tui, benedictus in ciuitate, & benedictus in agro, benedictus fructus terræ tuæ, benedicta horrea tua, &c. Si autem audire nolueris vocẽ Domini Dei tui, maledictus eris in agro, maledictum horreum tuum, & fructus terræ tuæ. *Gene. 39.* *Deut. 28.*

Secundò, docet hic locus, quam malum ſit peccatoribus, cõmiſceri in peccatis, ſiquidem terra ipſa plectitur propter peccata inhabitãtiũ. Audi Iſrael, Deus tuus ignis conſumens eſt, ait Moſes apud Deut. Venuſtiſſime explicat, quẽadmodũ Deus vindicet peccata, nempe inſtar ignis. Quid facit ignis? Cõburit, ac deinde, quæ alba ſunt, ita fumo percutit, & impetit vt nigrore quodã fœdo deturpẽtur, Sic Deus ignis eſt, ait Moſes, peccatores cõſumẽs, & quæ circa peccatores ſunt nõ intacta relinquẽs. Vtinã luſorũ inſpectores, & loca adeũtes, in quibus alia peccatorum genera cõmittũtur, hoc aduerterẽt ne in ipſo peccati loco pereant. Quoties adit homo inſpectatũ taurorũ ſpectacula, & ruit domus vel tabulatũ, & hũc interficit, huic crura frangit, illi brachiũ cõterit. Vtique id non effecit fera ſæuiens, & laceſſita. Quid ergo? Aditus proculdubio loci in quo peccatum fit. Deus oſtendit, ſe ignem eſſe. Permittit enim, hunc cornibus feræ transfigi, & circunſpicientes retro pœnarum nigrore afficiens, huic conterit brachium, illi caput, &c. *Deut. 4.* *In eos qui in hiſtrionum aut morionum delectãtur ſpectaculis*

Tertiò, obſerua, vt multiplicet flagella, neque vnũ, aut alterũ adhibet: ſed creſcit flagellorũ numerus, aufert linũ, lanã fructus terræ deinde ipſos agros. Bone Deus, quando ſiſtes gradũ, quãdo modum impones, Conſidera, quantũ malum eſt, flagellis non emendari, adhibet enim Deus ſæuiora flagella. Primum aufert fructus terræ, quod ſi non reſipuerimus, acerbius impetit, aufert ipſas arbores, gelu vel grãdine lacerãs, adhuc ſi in peccato perſiſtat miſer homo, ipſos agros aufert, & deuaſtat. Addam, inquit Deus corruptiones veſtras ſeptuplũ propter peccata veſtra. Addã, inquit, quoniã alia iam appoſuerat. Dixerat. n. Fruſtra ſeretis ſementẽ, *Leuit. 26.*

quæ ab hoſtibus deuorabitur, ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubiiciemini his, qui oderunt vos, fugietis, nemine perſequente, Sin autẽ nec ſic obedieritis mihi addã correptiones veſtras ſeptuplũ, id eſt, multò grauiora adhibebo flagella, creſcet in ſeptuplum flagellum Hinc apud Ezech. ait Deus, Multiplicaſti fornicationem tuam ad irritandum me, ecce ego extendam manũ meam ſuper te. Certe extenſio brachij ſiue manus durius, & acerbius infligit vulnus. Dum ergo ait, Extendam manum meam, ſæuius ſe puniturum indicat. Eſt enim Deus ignis, in quem quò plura combuſtibilia iaciuntur, eò maior eſt & ſæuior, & quò magis aufers combuſtibilia, mitior redditur, Ita Deus, quò magis multiplicamus peccata, ſeuerior redditur, ſi autem ſubtrahamus ligna, hoc eſt, à peccatis deſiſtamus, minuetur ſuppliciũ. Hinc etiã & Regius Pſaltes ait, Irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis, & multiplicata eſt in eis ruina. Quadrat in Euang. de piſcina, in ea verba. Ne deterius tibi contingat. Non ait. Idem, aut ſimile. ſed deterius. Acerbius enim ſolet cruciare, ſi multiplicetur peccatum.

Ezech. 16. *Simile.* *Pſal. 105*

Quartò, obſerua quid dicat Deus, & quid iniquius populus. Populus, *Mercedes meæ ſunt.* Deus autem, *Corrumpam,* quia iniuſte poſſidetis. Detegitur iniquorum conditio, qui ſuis meritis arrogant, & tribuunt, quod tribuendum eſt, miſericordiæ Dei. Nam quid *merces* eſt? dicat D. Thom. 12. q. 114. artic. 1. Merces eſt id, quod recompenſatur pro retributione operis. Vnde reddere mercedem eſt actus iuſtitiæ, ſicut reddere pretium rei emptæ. Egregie inquit Auguſt. lib. 9. Confeſſionum, cap. 13. Quiſquis tibi enumerat vera merita ſua, quid tibi enumerat, niſi munera tua? Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Ita fatetur Salomon, dicens, Tua ſunt Domine vniuerſa, & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi. Quadrat in Euangelium de Phariſæo, qui connumerabat multa bona opera, Ieiuno bis in ſabbatho, decimas do omnium quæ poſſideo. Vnde hæc opera facit, ô Phariſæe? Quia Deus contulit velle & perficere. Quare ergo gloriaris, quia non acceperis? Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 3. Aduentus in ea verba Ioannis. Ego vox clamãtis. Quid hic ſignificat Baptiſta? Certè, ſe non aliud eſſe, quam quod Deus contulit. Vox enim non aliud eſſe habet, quàm quod cõtulit proferens eam. Ego vox clamantis, id eſt, Chriſti, vt exponunt Thom. & Auguſt. & Origen. Ac ſi apertius dicat. Totus quan

D. Thom. *Actus iuſtitiæ merces.* *Auguſt.* *Cor. 4.* *1. Par. 29.* *Ezech. 1.*

quantus ſum, à Deo accepi. Ezech. 1. Cum fieret vox ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput animalium, ſtabāt, & ſubmittebant alas ſuas. Quid alæ ſunt, niſi virtutes, & bona quæ ſurſum hominem attollũt? Hæc omnia, loquente Deo, ſubmittenda ſunt. Ipſe enim dedit abſque meritis noſtris virtutes, & cætera bona. *Gene. 15.*

Quintò, obſerua, quàm pulchrè detegitur hominum conditio qui oculos coniiciunt in miniſteria Deo exhibita, non autem in mercedem ab eo receptam. Quot quantaque beneficia acceperat is populus à Deo, Eduxerat multis portẽtis ab Aegypto, flagellauerat Pharaonem, & eius regnũ propter eum ſubmerſerat in mari, & pauerat in deſerto, dederat terrã promiſſionis. Horum beneficiorũ immemor eſt populus, & conſiderat quòd priuetur bonis tẽporariis, vnde diuertit ad deos Gentiũ. Sic patriarcha Abrahamus obliuiſcitur multorum beneficiorum ſuſceptorum à Domino, eique dicenti, Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis, reſpondet, Domine Deus quid dabis mihi? Quaſi dicat, Nihili facio quæ huuſq; cõtuliſti, ſi hoc nõ concedis, nẽpe ſemẽ hæredẽ bonorũ meorũ. Auſculta bone ſenex, quid propter Deũ huuſq; feciſti, quod tibi tantũ arrogas, & tanti æſtimas Deo miniſteriũ exbibitũ? Num ſubſtantiã dediſti, aut caput iugulo ob eius gloriã tradidiſti. Minimè, ſed ſolum patriam, & patrẽ mercede præuia reliquiſti. Nũquid tanti hoc facis, vt nõ ſint pluris facienda, quæ à Deo accepiſti? Nam propter te Pharaonẽ plagis maximis affecit, vxorẽ tuã ab eo contingi prohibuit, tantã ſubſtantiã cõtulit, vt ad debellandos reges pluſq̃ trecẽtos expeditos vernaculos habueris, vt amaueris, Sed omnia hęc ꝓ nihilo ducit, & ait Dñe Deꝰ, q̃d dabis mihi? Ea eſt enim hominum nequitia, vt nihili pẽdãt beneficia à Deo recepta, pluris vero, ſi qui pro eo facimus. Vnde hoc cognoſcens Deus, ait ad Dauid, Ego vnxi te, vt eſſes rex ſuper Iſrael, erui q; te de manu Saul, dediq; tibi domũ Domini Dei tui, & vxores Domini tui, & tradidit tibi domũ Iſrael, & Iuda, etſi parua ſunt iſta, adiiciã multò maiora. Quid hoc Domine mi. Nonne hæc ſunt maxima beneficia? Sunt certè, ſed agnouit, eam eſſe hominum nequitiã, vt parua iudicent. Nos vero, ſi quid parum pro eo facimus, ſtatim oſtendimus ſudores, labores euehimus. Audi Iſrael labores extollentem, Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus velut oues occiſionis. Quid dicis Iſrael? Nonne propter peccata tua hęc pateris? Priuſq̃ humiliarer, ego deliqui, ait Dauid. Neq; ſatis

Praua hominũ natura quæ ſuis laboribus benefi[c]ia diuini metitur

1. Reg. 12.

Pſal. 43.

Pſal. 118.

fuit propter Deũ hæc pati dicere quæ propter ſcelera ſua patiebatur neq; dicit ſe propter Deũ diuexatũ, aut percuſſum, ſed auget,& exterminat dicẽs mortificari. Neq; ait ſemel aut bis, aut ſaltem ter, ſed tota die Ecce quo pacto amplificat ſuũ miniſteriũ. Sic & modo ait, *Mercedes meæ ſunt*. Digna miniſterio, quod præſtiti accipio, & quæ debentur mihi Deus autem non ſic rependebat, miniſtrabamus ei, & flagellabat. O impudicitiam populi. Quadrat in Euangelium feſti ſancti Petri in ea verba, Ecce nos reliquimus omnia. Quam parum reliquiſti Petre,& exageras miniſterium.

¶ *Et ponam eam in ſaltum,& comedet eam beſtia agri.*

¶ Locus hic licet facilis videatur, ſuboſcurus tamen eſt & hinc variam ei adhibent expoſitores explanationẽ. Diuus Hieronymus, Theodoretus, Rupertus, Lyranus, & recentiores hic verbis, *Ponam eam in ſaltum*, ſignificari dicunt, eſſe Ieruſalem deſtruendam, ac multo tempore incolas,& ciues nõ habituram qui agros,& vineas, & hortos colãt, quamobrem & creſcẽtibus ſpinis omnia ſyluesceie,& in ſaltum redigenda, quod proculdubio ingens ſupplicium eſt Cuius enim, etiam ſaxeum, non percutiet animum,& dolore afficiet, vide re amœnitatem pulchram ortorum, & vinearum ita vaſtatam vt magis ſylua,& ſaltus, quam hortus ſit appellanda? Et vbi arbores erant ferentes pulcherrimos,& ſuauiſſimos fruct⁹, arbores ſint in fructiferę? Vbi vinea ſelecta, arbuſta,& myricę? Vbi ficus,& mal⁹, alięq; id genus arbores, illices,& quercus,&c. Nonne æquũ eſt, ad dolorem,& cruciatum hæc mutatio pectus humanũ emolliat? Sunt, qui dicant his maximè implicari, abolendos eſſe Iudæos, & in captiuitatem ducendos,& non fruituros fructibus vinearum & hortorum, Nam beſtiæ his potientur, vel quia homines non erunt, qui frui poſſint; vel quia fructus adeo erit degener,& ruſticus: vt tantum feris in vſum cedat. Verum non explet animũ hæc expoſitio. Beſtiæ enim nõ his fructibus veſcuntur, ſed carnibus. *Eam* igitur, cum ait, *Ponam eam in ſaltum*, non ad vineam referendum eſt, ſed ad populum, & Synagogam, quicquid recentiores dicãt, nempe quod refertur ad vineam, quatenus populũ Iudæorum ſignificat, iuxta illud Pſalmi, Exterminauit eam aper de ſylua,& ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Deus virtutum conuertere, & reſpice de cœlo,& vide,& viſita vineam iſtã. Vbi regius Pſaltes vineam vocat populum Iſrael. Nam licet verum ſit, populum Iſrael eſſe vineam Domini

Hieroſolimæ futura deſtructio.

Pſal. 79.

ſab

ſabbaoth: hoc tamen loco pronomen *eam* non ſub ratione vineæ videtur ſignificare Synagogam. Atque hinc Vatablus ſecus diſpungit. *Ponam eam in ſaltum*, inquit, id eſt, faciam, vt habitent in terra, quæ erit incuita, & deſolata, vt ſaltus, in quo habitant beſtiæ agri, quæ omnia deuorant, non faciam, vt illic eos beſtiæ deuorent. Quibus verbis videtur Vatablus ſignificare, relegandos Iudæos in exilium terræ infrugiferæ, vbi pro hortis, & vineis habeant ſæuiſſimas feras, quæ eos trucident, & dilanient. Non diſplicet expoſitio. Ita enim videmus, principes, & reges agere cum deuictis populis, ductiſq; in captiuitatem, illis namque tradunt terrã peſſimam habitãdam, & colendam. Sic legimus, Salmanaſar regem Aſſyriorum tranſtuliſſe Iſrael in Aſſyrios, poſuiſſeque eos in Hala, & in Habor, iuxta fluuium Gozan, in ciuitatib. Medorum. Et apud vatem Iere. minatur Dominus huic populo, Seruire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras. Ac paulò pòſt, Habitabit in ſiccitate, in deſerto, in terra ſalſuginis, & inhabitabili. Eſt & alia huius loci explanatio, quòd hic ſit metaphorica locutio, & erit ſenſus. Quemadmodum beſtia deuorat omnia, quæ ſunt in ſaltu, Ita hoſtes deuorabunt filios Synagogæ atrociſſime, ſeuient enim hoſtes in eos, non ſecus ac immaniſſimæ beſtiæ. Quod autẽ vocat huiuſcemodi beſtiã, *beſtiam agri*, ad augmẽtum ſupplicij eſt. *Beſtiæ* enim *agri* immites ſunt, & immanes aduerſus homines. *Beſtiam* ergo hic hoſtes vocat ob cladem crudeliſſimam, quam erant in Iudæis facturi, vt optimè obſeruat D. Hiero. qui etiam hic inquit, metaphoricam locutionẽ eſſe. Lyranus *beſtiam* hanc ait, eſſe Nabuchodonoſor regem, qui verſus in amentiã electus fuit ab hominibus, & cum beſtiis fuit habitatio eius. Melior tamen videtur expoſitio Hieronymiana. Nam per *beſtiam* non vnus ſingularis hoſtis eſt intelligẽdus: ſed illi omnes, à quibus omnia erant deuorãda. Quòd ſi quæras, Quinã iſti hoſtes ſunt? Reſpondet Gloſſa, Tria hic ſunt implicata hoſtiũ genera, qui Synagogã perdiderunt, nempe Aſſyrij, Chaldæi, & Romani. Melius tamen D. Hiero. plures Iudaici populi hoſtes attexens, inquit, Deuorauerunt eam primum Aſſyrij, atque Chaldæi, Medi, & Perſæ, & Macedones. Ad extremum ſæuiſſima deuorauit beſtia Romanorum imperium. Et obſeruandum eſt, numerum ſingularem pro plurali hic eſſe poſitum, videlicet *beſtiam* pro beſtiis Quod autem Scriptura ſacra tyrannos, & immites vocet *beſtias*, quòd bella ſemper meditentur, & ſanguinem effundant

4. Re. 17.

Iere. 17.

Dan. 4.

Synagogæ cõiuratiſſimi hoſtes.

abſque miſericordia, deſpicientes fletum,& preces hominũ
Iſa.11. miſerorum, quos vnguibus, & dentibus laniant, teſtis eſt
vates Iſaias,dicens, Habitabit lupus cum agno, & pardus
cum hœdo accubabit. Quid hic vocat lupum,& pardum, ni
Iob 5. ſi homines ferinos mores habentes? Hinc & apud Iob iuxtà
expoſitionem Diui Thomæ. Beſtiæ terræ erunt tibi pacificę,
homines crudeles,beſtiæ appellantur terræ.

Ad morum compoſitionem.

ETponẽ eã in ſaltum, & comedet eam beſtia agri. Obſerua,quo nomine appellet milites vaſtantes Ieruſalem,& Iudęos non homines,non hoſtes,ſed *beſtias*, & nõ qualcũq; ſed *agri*,quæ nõ miteſcunt, & crudeliores ſunt. Quoniam homines in alios ſæuientes,indigni ſunt, quòd vocentur homines, tunc enim non ratione ducuntur,neque cœlum aſpiciunt,vt parcant,ſed terram,vt ſanguinem hauriant. Hinc Regius Pſaltes ait, Ne
Pſal.73. tradas beſtiis animam confitentium tibi. Quid vocat beſtias,niſi homines crudeles? Vnde Chaldæa paraphraſis legit, Ne tradas populis ſimilibus animalibus ſyluestribus a-
Ezec.7. nimas diſcentium legem tuam. Hinc etiam milites vaſtatutos Pharaonis regnum apud vatem Ezechielem vocat beſtias Dominus, Beſtiis terræ dedi te ad deuorandum. Neque ſolum ferus homo,& vindictæ auidus vocãdus eſt *beſtia*,ſed *beſtia agri*,quæ immanior eſt,& truculentior. Optimè enim
Plin.li.7. dixit Plinius, Cætera animalia in genere ſuo propriè degũt,
Fœdũ ſpectaculum hominem homini inſidiari videre. congregari videmus, & ſtare contra diſſimilia,leonum feritas inter ſe non dimicat,ſerpentũ morſus non petit ſerpentes,neque maris quidem belluæ,ac piſces niſi aduerſa in genera ſæuiũt:at homini plurima ex homine ſunt mala. Et D. Chryſoſt. Præ omnibus malis homo eſt peſſimum malum. Quælibet beſtia vnum habet,& propriè malum, homo autem omnia. Diabolus enim ad iuſtum accedere non audet,
Matt.7. ſed malus homo,non timet,ſed contemnit. Meritò ergo iniqui homines magis vocandi ſunt *beſtiæ*,quàm homines. Tãtum enim iuſti à Deo vocantur homines, apud Ezech. Vos
Ezech. inquit,greges mei,greges paſcuæ meæ homines eſtis. Ac ſi apertius dicat, Vos,qui paſcimini lege mea, & me agnoſcitis paſtorem,obedientes voci meę, homines eſtis hoc nomine eſtis appellandi,non ſic autem peccatores,& iniqui. Quærit
Diuus

Diuus Auguſtinus lib. 12. de ciuitate Dei. c. 26. Cur Deus in principio mundi, vnum hominem tantum creauerit, & non plures. Et reſpondet, vt ſic commodius vitium diſcordiæ, oſtenderet, eſſe cauendum, hac enim admonitione etiam in multis concors vnitas ſeruanda docetur. Nihil enim eſt, quàm hoc genus tam diſcordioſum vitio, tam ſociale natura. Egregie his antithetis diſcordioſum, & ſociale, explicuit Auguſtinus, quemadmodũ homines ferinos, imbibant mores. Quadrat hæc obſeruatio in Euangeliũ de Purificatione, Luc. 2. in ea verba, Et homo erat in Ieruſalem, & homo iſte. Cur bis ait, Simeonem eſſe hominem? Prius enim dixerat, Homo erat in Ieruſalem, ac ſtatim repetit, Et homo iſte. Vt oſtendat Simeonem dignum, quòd homo vocaretur. Item in Euangelium Diui Pauli, Cauete autem ab hominibus. Cur cauendum eſt ab hominibus? Quia crudeliores ſunt nonnulli ipſis feris. Vnde & Scriptura eos reptilia, & beſtias appellare conſueuit.

August. *Cur Deus hominem vnũ ſolũ creare voluerit non plures.*

¶ *Et viſitabo ſuper eã dies Baalim, quibus accẽdebat incenſum, & ornabatur in aure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur, dicit Dominus.*

¶ *Viſitare* hic ſumitur, pro punire, vt D. Hieronymus, & Interlinearis, & Lyranus obſeruãt. Quod & frequẽtiſſimum eſt in ſacris Bibliis. Vt apud Exodum, Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum. Viſitabo, id eſt, puniam. Et Pſal. 88. Viſitabo in virga iniquitates eorum. Vnde & Septuaginta pro *viſitabo*, vertunt Et vlciſcar *ſuper eam dies Baalim*. Et quoniam crebrò accipitur *viſitare*, pro recordari, ſiue numerare, vt apud Geneſim, Viſitabit Dominus Saram, id eſt, recordatus eſt Saræ, vel numerauit tempus Saræ, ſic poſſumus diſpungere hunc locum, *Viſitabo ſuper eã dies Baalim*, id eſt, recordabor dierum Baalim ſuper eam. Quando grauiſſima nota inuritur honori alicuius, vel ingens irrogatur iniuria, dicere ſolet, Dum viuam, recordabor, vel non obliuiſcar huius contumeliæ. Sic Deus ad modum hominis loquitur his verbis, *Et viſitabo*, id eſt, recordabor, quo verbo aperit magnitudinem contumeliæ ſibi illatæ. *Vel numerabo dies Baalim*, *diem* autem poſuit pro tempore. Ac ſi apertius dicat, Omne tempus, quo coluit Baalim, numerabo ſuper eam, id eſt, contra eam. Præpoſitio enim *ſuper* poſita eſt pro præpoſitione contra. In quem modum plerumque accipitur in ſacris Bibliis, Vt Philiſtiim ſuper te Sanſon. Super te, id eſt, contra te. Hinc & Vatablus vertit, *Viſitabo contra*

Exo. 23. *Pſal. 88.* *Gene. 21.* *Iudic. 16*

contra eam dies Baalim. Neque ſolũ inquit, dies Baal, ſed *Baalim*, in numero multitudinis; quod maioris procacitatis eſt, & impudicitiæ. Turpe eſt, fœminam cum vno amatore coire, turpius, cum duobus, turpiſſimum, cũ multis. Et hoc eſt, quod Deus probro vertit Synagogæ, nempe, quod multa ſit complexa idola, quamobrẽ & maiori digna ſupplicio. Quáuis tamen, quæ dicta ſunt, vera ſint, aliud præterea hic olfacio. Ad cuius exactam intelligentiam obſeruandum eſt coniunctionem *&*, poni pro propterea aliquando in Scriptura,
Ioan.1. vt apud Ioan. Ego vidi, & teſtimonium perhibui, *&*, pro
Ioan.4. propterea ponitur. Et apud eundem rurſus, Spiritus eſt, Deus. i. propterea, eos, qui adorant eum, in ſpiritu oportet
Ioan.5. adorare. Et c. 5. Sicut audio, iudico, & iudicium meũ iuſtum eſt, & pro propterea iudicium meum iuſtum eſt. Sic & in hoc loco, *Et viſitabo per eam dies Baalim, Et*, ponitur pro propterea. Ac ſi rationem reddat Deus, ob quam vindictam ſit ſumpturus de hoc populo, nempe, quia dixit, Mercedes hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei. Verum quo vltra poteſt progredi ſupplicium, aut quid eſt hæc tua Domine viſitatio? Si populus iam eſt vaſtatus, & beſtiæ comederunt illum, actum eſt de populo hoc. In quo ego, aut quomodo poteris, percutere, & punire? Vnus Rupertus reſpondeat dicens, Poſt numerata ſupplicia nondum finis eſt, neq; enim pœna impœnitentis conſumanda eſt, vel finienda erat tantum vaſtitate hoſtili, ſed temporalem vindictam comi-
Deut. 32. tatur æterna. Sicut Moſes in Cantico Deuteronomij proteſtatus eſt, Ignis ſuccenſus in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima. Hæc Rupertus. Audiant, & timeant, qui flagellis multis hic à Domino adhibitis, non reſipiſcunt, ſiquidem eos acerbior expectat pœna in inferno. *Quibus accendebat inſenſum.* Quidam dicunt, *accendere incenſum*, pro omni colendi, & ſacrificandi actione hic ſumi. Thuris enim, & odoriferarum reſinarum ſuffitus, quia ſacris aris adoletur, maximè cultui veri Dei contrarius eſt, ſi alteri deferatur. Eſt enim Deo tantum huiuſcemodi cultus offerendus. Vnde ſpecies hic ponitur pro genere, nempe, *adolere incenſum*, pro quocunque cultu exhibito. Huic expoſitioni fauet tranſlatio Septuaginta. Habet enim, Immolabat, quod communius eſt, quam accendere incenſum. D. Hieronymus *dies Baalim* vocat ſolennitates, quibus accendebat thura dæmonibus. Cum quo conſentit Rupertus. Vnum tamen hic eſt obſeruandum, quod & obſeruat Interlinearis, deſumpſitq; à Diuo Hiero-

Thure deo ſupplicamus ſcribit Plinius li. 1. cap. 24. Saba appellatur quod ſignificare Græci myſteriũ dicunt.

Hieronymo, nempe, horum verborum ſenſum genuinũ eſſe, quod in ipſis ſolennitatibus, quibus incendebat thura dęmonibus, populus hic viſitabitur in plagis, & corripietur in pœnis, *Et ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos.* Seruat perſonam meretricis, quæ auro ornatur, & gemmis, vt placeat amatoribus ſuis, & quicquid pulchritudinis non habet, arte conquirit, vt ſaltem ſic ad ſe amatorum animos allicere valeat. Et ſignificat, in honorem, & cultum idolorum Iudæos ſe ornaſſe diebus eorum feſtis, auro, & gemmis, atque pretioſis veſtibus, ſicut viri catholici in Dei, & ſanctorum feſtis, agere conſueuerunt. *Et mei obliuiſcebatur.* Bifariam poſſumus exponere Primò, quòd in huiuſcemodi feſtiuitatibus idolorum, auro & veſtibus ornata, Deũ tradat obliuioni. Vel ſecundò, quòd in diebus feſtis Dei non eo vſus ſit populus, ornatu veſtium, & auri quemadmodum vtebatur in ſolennitatibus idolorum.

Olim mulieres ornatæ inauribus & monilibus ibant poſt imagines idolorum ſuorum.

Ad inſtituendos mores.

V*Iſitabo dies Baalim*, id eſt, numerabo omne tempus. Decet ergo, & debet iudex attendere, quantum tẽporis in peccato maneat homo, vt augeat ſupplicium, ſi non reſipiſcat peccator. Hinc Iſaiæ, 1. Vulnus, & liuor, & plaga tumens non eſt circumligata, neque curata medicamine, nec fato oleo. Quid his verbis ſignificat, niſi peccati vulnus eſſe inueteratum, à Deoq; maximè obſeruatam peccati repetiti diuturnitatem? Hinc & Regius Pſaltes hanc fatetur conſuetudinem, velut dignã reprehenſione, Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ, hoc eſt, vt optimè inquit Remigius, peccata ſanata in conſuetudinem duxi. Quadrat in Euangelium de Reſurrectione Lazari, Quatriduanus eſt, iam fœtet. Et Marci 9. Interrogauit parentes arreptitij Chriſtus, Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? Et ait pater, Ab infantia, & frequenter eum in ignem, & in aquam miſit.

Iſaiæ 1.

Pſal. 7.

Secundò docet, cauendum à peccatis, ne adimpleatur numerus peccatorum noſtrorum, & ſumat vindictam Deus. Certum enim eſt, eſſe numerum criminum cuiq; peccatori ita ſignatum, vt neque minimum aliud patrare poſſit. Hinc Abrahamo de Amorrhęis ait Deus, Nondum completę ſunt

iniqui-

iniquitates eorum vſque ad hoc tempus. Et apud Ezechie-
Ezec.22 lem, Ciuitas effundens ſanguinem in medio ſui, vt veniat tempus eius, & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum. Quid eſt, facere appropinquare dies ſuos; & adducere tempus annorum ſuorum, niſi feſtinanter tendere ad complendum tempus, quo peccatorẽ expectat Deus, vt compleat numerum ſuorum peccatorum? Nam cum agnouerit Dei bonitas, limitem peccatoris eſſe nullũ, vt ita loquar, peccata, quo citius illa patrat, ſibi mortem maturius accerſit. Vnde ſi quinquaginta annos eſſet victurus, quoniam viginti quinque annis illa mille crimina commiſit, ipſe ſibi ſua properatione dimidiam vitam ademit. Vnde Dauid, Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabũt
1. Theſ. 2. dies ſuos. Et Apoſtolus, Sunt inter vos, qui omnibus aduerſantur, prohibentes nos Gentibus loqui, vt ſalui fiant, vt impleant peccata ſua ſemper. Quid eſt implere peccata ſua ſemper? Optimè Caietanus diſpungit. i. indeſinenter addant peccata peccatis quouſq; impleant præuiſam, ac permiſſam menſuram peccatorum ſuorum. Sic & rurſum aduerſus Sedechiam ait Dominus, Tu autẽ prophane, impiè dux Iſraël,
Ezec.21. cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita. i. cuius venit dies, atque tempus quo finẽ capiat iniquitas tua. Et apud
Deut.32. Deuteronomium, Mea eſt, inquit Deus, vltio, & ego retribuam eis in tempore, Quando erit hoc tempus? Quando compleuerit eum peccatorum numerum, quem ego iam ab æterno in mẽte mea præfixi, tunc non dabitur vltra facultas ad peccandum. Hinc bene ait D. Gregorius, Qui ſæpe volẽs cadit in culpam, quandoq; nolens trahitur ad pœnam. Vtinam quoties homo miſer peccatum committere decernit, ſecum cogitaret, an illud compleat numerum ſuorum peccatorum, ita vt ad aliud Deus tempus non concedat. Quem enim hæc conſideratio non reuocaret à peccato?

Tertiò, timeant peccatores his maximè diebus, quibus patrarunt peccata, audientes populum iſtum iis plecti, quibus offenderunt Deum, *Dizen, tal dia fue aziago para mi*, for-
Amos.8. taſſis eo die peccaſti. Amos, 8. Conuertam feſtiuitatem in luctum, hoc eſt, iiſdem ſumam vindictam de vobis, in qui-
Iere. 51. bus peccaſtis. Et apud Ier. Tempus vltionis eſt à Domino viciſſitudinem ipſe retribuet ei. Quid eſt hæc viciſſitudo, niſi pares eſſe dies ad vindictam, ſicut fuerant ad culpam, & ſicut feſtis diebus Deum offenderunt, ita & iiſdem eſſe plectendos.

Quartò,

Quartò, *Ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos.* Quid tua intereſt Domine Deus, ornari prætioſis Synagogam, quod tanta vigilantia, & diligentia obſeruas, quo pacto *orneur inaure, & monili, vt eat poſt amatores ſuos?* Si oculos coniiceres in adulteram, vt aſpicias euntem ad ſuos amatores, non mirarer. Cæterum & ipſa ornamenta tam ſolerti indagatione perquirere, quibus committit adulterium, quid habet, quod ita ipſa percurris, & deſcribis? Docuiſti nos certè, vt omnes circũſtantias peccatum comitantes cõſideres, vt ſæuius peccatorem punias. Hinc *ornatus, inauris, & monilis* meminis, vt cuncta te conſiderare, cum peccamus, animaduertas. Quemadmodum enim cum iuſti nauant virtutum actionibus operam, omnes circunſtantias conſideras, vt cumulatius præmium conferas, Sic & in peccato circunſtantias contemplaris, vt acerbius punias. Nã in Magdalenę conuerſione cuncta illius miniſteria accuratiſſimè recẽſes, quod lachrymis abluerit pedes tuos, capillis abſterſerit, oſculata fuerit, neque contentus fuiſti dicere, Hęc lachrymis meis abluit pedes meos, ſed rigauit, vt ingens fuiſſe fletus profluuuium indicares. Sic etiam de Nichodemo legimus, non ſolum quod te quæſierit, ſed quod nocte ad te venerit. Et de Abrahamo, quod in ipſo feruore diei inuitauerat angelos, vt oſtenderes, quod radij ardentes ſolis non retraxerunt à pietatis officio Abrahamum, ſicuti neque nocturnæ tenebræ obſtarunt, quominus Nichodemus te quæreret. Video æquiſſimè Deus, quod circunſtantias peccati inſpicias, dum apud Iſaiam dicis, Erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali, cilicium. Quid enim hi ornatus fœminarum erant, niſi circunſtantiæ comitantes earum peccatũ? Quamobrem, & mutata ſorte, iiſdem plectuntur, quibus peccauerant, partibus, & ornatibus.

Deus meritorum & peccatorũ noſtrorum circunſtantias librat.

Gene. 18.

Iſa. 3.

Quintò, docet hic locus profuſiores eſſe homines ad peccata, quã ad virtutes. Nã cũ totius ornatus Synagogę meminit, quo colebat Baalim, ſtatim ſubdit, quod dolendũ eſt, & ſine lachrymis proferri non decet, *Ibat poſt amatores ſuos. & mei obliuiſcebatur.* i. non parem cultum mihi impendebat.

Duo peccantium genera.

Sextò, Bene adiungit, *Et mei obliuiſcebatur.* Inuenies duo peccatorũ genera, quidã obliuioni tradunt Deũ, cũ tẽdunt ad patrandũ peccatũ. Nõ enim recordãtur maieſtatis offenſæ Dei ſui, quæ quidẽ obliuio ingẽs nocumentũ infert. Alij etiã peccaturi, Deum ante oculos mentis habent, dicuntq;

Quamuis

Quamuis in hoc crimen labar, ſtatim pœnitentiam agam, & reuertar ad Deum meum, atq; crebrò antequam peccatum perficiant, gradum reuocant, à peccato iam patrando recedunt, vel ipſe Deus impedimenta interponit, ne, quod ſemel cœperant, abſoluant. Vnde his peccatoribus tantum bonum? Certè ex memoria Dei ſui. Non enim eſt aliud Dei recordatio, quàm frænum ad cohibendum hominē, ne perficiat peccatum. Exemplo nobis eſt Dauid præcidens oram chlamydis Saül, qui percuſſit cor ſuum, eo quod abſcidiſſet, dixitque, Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Chriſto Domini, vt mittam manum meam in eum. Studeamus ergo, ne Deus memoria noſtra excidat, eius enim recordatio ingens eſt remedium, vt à peccatis retrahamur. Audi etiam, quid dicatur apud Iob, Nunquid virere poteſt ſcirpus abſque humore? aut creſcere carectum ſine aqua? Cum adhuc ſit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas areſcit, Sic viæ omnium, qui obliuiſcuntur Deum. Venuſtiſſima certè eſt hæc comparatio, vt aperiatur, quantum afferat damni, Dei obliuiſci. Quemadmodū enim ſcirpus perit, ſi aqua irrigans illi deſit, Ita & homo, ſi Deum non reuocet in memoriam, proculdubio corruet. Agnouit hoc, qui ait, Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper. Et cur prouidebas? Quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear.

Recordatio Dei frænū animæ prapetis ad peccata.

1. Re. 24.

Iob. 8.

Pſalm.

¶ *Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.*

Iam ex hoc loco incipimus, profundum obſcuritatis pelagus ſulcare, & laborioſam adire Corinthum. Sunt enim ſequētia verba vſque ad finem capitis, ſicut difficultate plena, ita multis myſteriis ſcaturientia. Donet nobis Dominus cœleſte lumen, vt profunda fluuiorum ſapientiæ eius ſcrutari valeamus. Iudicat Lyranus, hunc locum non eſſe coniungendum verbis immediatè præcedentibus, (quamuis iūgat Rabi Salomon, quem ait ſequi multos expoſitores catholicos, & ita verum eſt, vt ſtatim videbimus) ſed eſſe attexendum verbis ſuprapoſitis, Dicite fratribus veſtris, *Populus meus, & ſorori veſtræ*. i. gentilitati ad fidem conuerſæ, *Miſericordiam conſecuta. Propter hoc ecce ego lactabo eam, &c.* Rationē reddit Lyranus huius explanationis, quoniam hæc verba, *Propter hoc ecce ego lactabo eam, &c.* nō poſſunt exponi de captiuitate Babylonica, & eius liberatione, cum obuiet litera in pluribus locis, ac maximè in fine huius capitis, his verbis

Duodecim malis prapoſitis, totide bona in hac parte præmittit dominus quæ per Chriſtū magnificè ſeſtita ſunt.

bis, dicam populo meo, Populus meus es tu. Accedit his, quòd locum hunc Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos explicat de conuerſione Gentium ad fidem. Ergo iuxta Diui Pauli ſententiam Gentilitatis vocatæ hic ponitur conſolatio, ac conſequenter ad modum dictum hæc verba ſunt attexenda ſuperioribus. Rupertus partim conuenit cum Lyrano, partim vero diſſentire videtur. Conuenit, quia inquit, hæc verba eſſe referenda ad illam, quæ dixerat ſuperius, Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, quam eſſe ait, omnem animam, quæcunque ad Dominum conuertitur, ſiue ex Iudæis, ſiue ex Gentibus: diſſentit tamen à Lyrano, quoniam citatum locum Apoſtoli ait, quadrare ad omnem hominem ad Deum conuerſum: ſiue Iudæus ſit, ſiue Gentilis. Reliqua omnis ſanctorum, & expoſitorum turba hunc locum coniungit verbis immediatè præcedentibus, vt videre potes apud Gloſſam. Hieronymum, Theodoretum, Theophylactum, ac recentiores, licet in expoſitione diſſentiant. Prima Lyrani, & Ruperti ſententia, quod hæc verba non ſint attexenda immediatè præcedentibus, ſed his, *Dicite fratribus veſtris*, maximè fulciri poteſt conſuetudine Scripturæ, quæ frequentiſſime ſolet cum immediatis verbis non coire, vt probabimus tum multorum ſanctorum Patrum teſtimoniis, tum eiuſdem ſcripturæ ſacræ multis locis. Primo Diuus Hieronymus Nahum, capit. 1. ait, Hinc vel maximè prophetæ obſcuri ſunt, quod dum repente aliud agitur, ad alios perſona mutatur. Vnde apud Nahum, Celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, quia nō adiiciet vltra, vt pertranſeat in te Belial, &c. Et ſermonem conuertens ait, Aſcendit, qui diſpergat in facie tua, cuſtodiens obſidionem. Idem repetit Pſalm. 80. Prophetæ, inquit, & Pſalmi, ideo obſcuri ſunt, quoniam ſubito, cum neſcis, perſona mutatur, & cum dicat propheta, Exultate Deo adiutori noſtro, ſumite Pſalmum, & buccinate in neomenia tuba. Denique ſubito inducitur perſona Domini loquens ad populum, In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te. Sic etiam Pſal. 119. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. Quæ verba, indicant Diuus Auguſtinus, & Euthymius, conſtare ex interrogatione, & reſponſione ad hunc ſenſum. Quænā vindicta ſcæleratæ imminet linguæ? Reſpōdet propheta, Iā ſagittæ Domini paratæ ſunt

Rom. 9.

Hieron. Nahum.

Pſal. 80.

Obſcuri quidā cenſētur de ſacræ ſcripturæ loci quod cōſequētia verba varys interpoſitis clauſulis diuidātur ſeu manus confundātur.

vt hoſtes eorũ interimãt. Vide perſonę mutationẽ Philippus etiam presbyter lib. 2 commen. in Iob, cap. 21. ait, Scripturæ diuinæ hinc obſcuræ ſunt, quia ſolent, ſuperioris intellectus conſequentiam non tenere. Origines etiam ad Rom. 2. ait, obſeruamus non ſolum dicentis perſonam latenter, & ſubito commutari, verum & eorum ad quos ſermo, vel de quibus ſermo ſit. Sic Paulus perſonam mutat. Nam aliquãdo Paulus ſpiritualis loquitur, Viuo iam non ego, viuit in me Chriſtus, aliquando carnalis Paulus, vt cum dicit, Ego carnalis ſum, venũdatus ſub peccato. Cum ergo crebro fiat in Scriptura mutatio, nemini mirum videri debet, ſi etiam in hoc loco fiat perſonæ mutatio, & quod huiuſcemodi verba ſint exponenda de vocatione Gentium. Oppoſita tamen ſententia reiicienda non eſt, cum tot ſit ſanctorũ Patrum, & doctiſſimorum virorum, nẽpe quod de populo Iudaico hic eſt ſermo, & quod verba hæc cum immediate præcedẽtibus coniũgenda ſunt. Sed ſingula verba diſpungamus. *Propter hoc ecce ego lactabo ei, &c.* Septuaginta vertũt pro *lactabo*, ſeducã eam. In cuius expoſitione maximè Theophylactus laborat, & bifariam exponit. Primo, ſeparabo ipſam, vt erret, & de loco in locũ tranſmigret, partim quidem, quod fugiat, partim, quod captiua ducatur, omnibuſque bonis ſupra cõmemoratis ipſam priuabo Secundo ſic, quod probe currentem in malitia, & ad ſimulachra abductam, ipſam declinare faciã hoc eſt, eam transferam à tali itinere, quod maximum ſane eſt beneficium. Aberrans enim à via praua, hoc eſt, conuerſus, ad bonum omnino iter traducitur, Ex his duabus explanationibus priorem amplectitur Theodoretus, reiiciendam tamen exiſtimo. Non enim poſſum, in hanc ſententiam animũ inducere: vt hæc verba de ſeductione, & errore Synagogæ ſint exponenda. Rupertus magis videtur attigiſſe veritatem. Ait enim, Lactari eſt, dulciter foueri, & propter imbecillitatem ad infantiles delitias reduci, quod & videtur amplecti D. Hierony. Exponit enim, *Lactabo eam*, id eſt, blãdiētur ei. In eadem ſententia eſt Gloſ & Lyranus, licet variè expendant, quomodo Deus ſit hunc populum lactaturus. Diuus Hieronymus ait, lactaturum eſſe, vt poſt pœnarum magnitudinem dolores priſtinos promiſſione mitiget proſperorum Gloſſa ait, *Lactabo*, id eſt, blandiar illi, vt ad me conuertatur. Lyranus *lactandam eſſe*, ait conſolationibus Spiritus ſancti. Vatablus vertit pro *lactabo eam*, pelliceam eam

Philippus presbyter.

Origenes.

quod

quod expendens ait, ſuaſurus ſum illi. Verum his verbis quid implicet Deus, *lactabo eam*, colligemus, ni fallor, ex Iſaia dicente de hoc populo, Sugges lac Gentium, & mamilla regum lactaberis, quibus verbis ſignificat, potiturum bonis Gentium, & regum. In eundem modum ait Deus, *Ego lactabo eam*, id eſt, potietur bonis meis? Quid ſunt hæc bona? Haud dubium, quin conſolationes ſint Spiritus ſancti, cæterorumque bonorum abundantia, quibus comminatus fuerat, hunc populum eſſe priuandum. *Et ducam eam in ſolitudinem*, Vatablus expendit, vbi ſcilicet aberit ab idolis. Lyranus ait, hoc dici, quia tempore Apoſtolorum multi ad fidem conuerſi transferebant ſe ad loca ſolitaria. Theophylactus ſic expendit, Faciam eam deſertam, ſiue aridam, & inutilem planè idolis. Antea quidem viuida ipſis videbatur, & inhabitabant in ea tanquam requieſcentes, ac omnino quieti dæmones. Nunc vero deſertam eam reddam, nihil retinentem, quod idolis ſit in deliciis, ac eam ob rem ipſis euitabilem. Verum hi omnes à genuino literæ ſenſu aberraſſe videntur. Nam his verbis, *Ducam eam in ſolitudinem*, vt egregiè dicunt Diuus Hieronymus, Rupertus & Gloſſa, ſignificat, ſe educturum de malis, multaque bona collaturum, ſicut & prius de Ægyptiaca eduxerat ſeruitute, multis hunc populum cumulans beneficiis. Omnia igitur illa beneficia aut ſaltem ſimilia, quæ in hunc populum contulerat, ſubmergens Pharaonem in mari, & exercitum eius, ſuſcitans illis admirabilem ducem Moſem, paſcens in deſerto, veſtimenta conſeruans, donans terram promiſſionis, & multa alia, quæ longum eſſet recenſere, hoc modo verbo perſtringit. *Ducam eam in ſolitudinem.* Qui loquendi tropus frequentiſſimus eſt in ſacris vatibus. Vnde apud Ezech ait Dominus, Abducam vos de populis, & congregabo vos de terris, in quibus diſperſi eſtis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuſo, regnabo ſuper vos, & adducam vos in deſertum populorum, & iudicabo vobiſcum ibi facie ad faciem: Sicut iudicio contendi aduerſus patres veſtros in deſerto terræ Ægypti, ſic iudicabo vos, dicit Dominus, & ſubiiciam vos ſceptro meo, & inducam vos in vinculis ferreis. Vide quam aperte dicat, ſe acturum cum hoc populo quemadmodum egerat cum eo, quando eduxit de Ægypto. *Et loquar ad cor eius.* Hebraiſmus, eſt quam egregiè explicuit D. Hieron. in hunc modum, *loquar ad cor eius* verba

Iſaia. 60.

Chriſtus ſua doctrina populũ demulcebat atque lactabat in ſolitudines ducebat verba vita & diſciplina docens.

Ezec. 20.

mollia, verba conſolatoria, vt triſtitia gaudio réperem, iuxta idioma Scripturarum, quibus verbis & Sichem locutus eſt ad cor Dinę, & apud Iſaiã. Conſolamini, conſolamini populum meum, loquimini ad cor Ieruſalem *Loqui* itaque *ad cor* alicuius, eſt loqui ſecũdum cor illius, aut iuxta cor illius. Prępoſitio enim *ad*, ponitur pro prępoſitione ſecundum, vel iuxta. Cor autem ponitur, & accipitur pro deſiderio. *Loqui* ergo *ad cor*, eſt, conſolari, aut blanda, & quæ cor deſiderat loqui, & quicquid mœroris eſt, aut metus, leuiſſima oratione adimere.

Gen. 34. Iſaiæ. 40.

Ad morum compoſitionem.

PRopter hoc ecce ego lactabo eam. &c. Docet hic locus, peccatorem non eſſe deſpiciendum, ſi conuertatur. Sunt enim multi toruo reſpicientes vultu, & cum grandi ſupercilio agentes cum peccatore, quãuis eum pœniteat tranſacti criminis. Audiant iſti, quid fecerit Dominus cum hoc populo, quamuis multis peccatis irretito. Quamprimum nãque dixit, Reuertar ad virum meum priorem, nempe Deum, eum lactat Dominus, hoc eſt, blanditur ei, & dulciter fouet, atq; paſcit conſolationibus, non contumelia afficit, non exprobrat ob peccata commiſſa. Cũ eſſet peſſimus Achab omniũ regnum Iuda, ita vt dicat Scriptura, Non fuit alter talis, ſicut Achab qui venundatus eſt, vt fecerat malum in conſpectu Domini quamprimum conuertitur ad Deum, ait ad Eliam Deus, Nónne vidiſti humiliatem Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius. Patrat deteſtandum adulterij crimen Dauid, & quamprimum ait, Peccaui Domino, ait Nathan, Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Videte etiã apud Geneſ. quomodo ſuſcipiat Ioſeph fratres ſuos, cum proni adorantes dixerunt, Serui tui ſumus, Nolite timere. Conſolatúſque eſt eos, & blande, ac leniter eſt locutus. Quadrat in Euangelium de filio prodigo, Cum enim veniret ad patrem, à longe ſuſcepit, & oſculatus eſt eum. Item de Magdalena, quæ leniſſimè ſuſcepta eſt à Chriſto.

3. Reg. 21. Deus à ſe auerſos & reuertentes quærit & deprecatur ne ſe deſperant quos tanto vt amoris ſuſcepturus eſt. 2. Reg. 12. Gene. 50.

Secundò, Ecce à quo pendet conſolatio noſtra, nempe, à conuerſione noſtrã. Cõuertitur hic populus, & ſtatim lactatur à Domino. Nullus ergo mihi dicat, deſolatus ſum. Quærat Deum, & inueniet conſolationem. Benedictus, inquit Paulus

2. Cor. 1.

Paulus pater Dñi noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis. Si ergo Deus totius conſolationis, ab eo quærenda eſt conſolatio. Et quomodo quærenda proculdubio conuertendo nos ad illum, Peccata enim noſtra, ſunt cauſa deſolationis noſtræ propter iniquitatem auaritiæ eius iratus ſum,& percuſſi eum vias eius vidi, & ſanaui eum, & reduxi eum, & reddi conſolationes ipſi, & lugentibus eius. Abiiciamus ergo peccata, & reddet nobis Dominus conſolationes, quas abſtulerat. Beati qui lugent quoniam ipſi conſolabuntur. Lugeamus peccata noſtra, & proculdubio conſolabimur.

Iſaie. 57.
Luctu ſuo anima paſcitur, cum ad cœlum flendo peccata, ſubleuatur.

Tertiò, Oſtendit hic locus, quomodo ſit agendum cum nuper conuerſis. Hi lactandi ſunt non illis cibus porrigendus ſolidus donec adoleſcunt in virtute. Propterea, *Ecce*, appoſuit aduerbium quod, attentionem captat. Hoc aduertãt, qui magna opera exigunt ab infantibus, & paruulis in virtute, cum gigantes, hoc eſt, maxime adulti in virtute, ſub tãto onere gemant. Quis à plantis recens conſitis perfectiſſimos poſcit fructus? Refert Ariſtot. tandiu habere animalia lactantia lac, quandiu poſſit genitum animal ſibi acquirere victum. Non valent nuper cõuerſi cibum virtutis ſibi acquirere, & ideo illis porrigendus eſt. Meliora ſunt hubera tua vino, fragantia vnguentis optimis, ait Sponſa, Cant. 1. Bernardus in ſententiis bene ait. Duo ſunt hubera, compaſſio de qua fluit lac conſolationis quo nutriuntur infirmi, congratulatio, vnde fluit lac adhortationis quo ſuſtentantur validi, Sponſa ergo hubera petit, lactari vult cum venerit ſpõſus: aberat enim propter peccatum Sponſæ Spõſus. Deſiderat ergo cum venerit, lactari hoc eſt, paſci lacte conſolationis, ſuſcipi compaſſione, non vnguenta hoc eſt, medicamina apponi, acria quidem ad ſananda vlcera. Nondum enim in ſe vires ſentit vt acrem medicinam obiurgationis, & pœnarum ferre poſſit. Hinc ait Moſes, Num ego concepi vniuerſum populum iſtum, vel genui eum vt dicas mihi, Porta eos in ſinu tuo, ſicut nutrix portare ſolet infantulum? Non ait Dominus, Porta in brachiis, aut in cruribus, ſed in ſinu tuo, & ſuper cor. Solent matres etiam pedites portare infantes, nec onus eorum ſentire, propter amoris ſingularis affectum quem habent erga eos. Sic etiam debent agere prælati cum nuper conuerſis ad Dominum. Sic acturum cum illis Chriſtum pollicetur Iſaias. Brachio, inquit, ſuo congregabis

Cant. 1.
Bernardus
Num. 11.
Similes
Iſaia. 25.

agnos,& in ſinu ſuo leuabit,fœtas ipſe portabit. Quid intelligit per agnos,& oues fœtas,niſi incipientes? Hi portandi ſunt,non ſolum velut mater aut pater, ſed etiam velut nutrix,quæ æquanimiter fert eius ſordes, & nimio amore abſtergit. Quadrat in Euangelium de oue errante, quam cum
2. Reg. 14. inuenit,ſuper humeros ſuos impoſuit gaudens,dicens, Congratulamini mihi,quia inueni ouem, quam perdiděram. Vides quod ouem,quam portet,non graue onus imponat?

Quartò, Docet hic locus,peccatoribus,ſi reſipiſcant, verba,& beneficia danda. Inuenimus triplex hominum genus. Quidam lapſis poſt peccatum,quamuis conuertantur,& verba negant,& officia,ſemper,deinceps toruo vultu,& ingenti ſupercilio eos reſipiſcentes. Alij illis ſolum verba porrigunt,negantque opera. Alij vero iam quod officia conferãt
Simile. verba,& faciem negant, Sic rex Dauid Abſaloni ſe exhibet munificum:verba tamen negat. Aiebat enim, Reuertatur in domum ſuam,& faciẽ meam non videat. Deus vtrumque largitur huic populo ad ſe conuerſo, & verba, & opera, vt doceat nos quo pacto ſit agendum cum peccatoribus poſt eorum conuerſionem. *Ducam*,inquit, *eam in ſolitudinem*, hoc eſt,illi conferam,officia,quæ contuli in eum,cum eduxi de Aegypto. *Et loquar ad cor eius*, id eſt, verbis conſolabor. Quemadmodum exiguus ignis flatu oris iuuatur, ne extinguatur,ſic cum auſpicimus in aliquo ſcintillam diuini amoris,verbis illi ſimus adiumento, inſufflemus, ne pereat igniculus. Nam de Meſſia ait Iſai. Lignum fumigans non extinguet. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium de Chananæa,cui Dominus neque verbum reſpondebat.

Iob. 29. Quintò,docet hic locus,conſolandos eſſe triſtes, eorumque dolorem verbis liniendũ Sic Iob, Eram, inquit mœrentium conſolator.

Sextò, Docet bona opera cœlanda nuper conuerſis Vt enim Dominus loquatur cum hoc populo prius ducit eum in ſolitudinem. Eſtque locus optimus contra hypocritas.

Septimò, Docet,fugiendã eſſe occaſionem,& locum, in quo peccator ſolet patrare peccata. Quorſum enim ducit in ſolitudinem Deus hũc populum,niſi vt auertat,& ſe moueat à loco,in quo peccatum committebat idololatriæ? Sic apud
Geneſ. 20. Geneſ. Iuſſit Deus Abimelch relinquere vxorem alienam, & ſtatim de nocte conſurgens diſceſſit à loco, donec reddidit eam viro ſuo Abrahæ.

Octauò, locus hic communiſſimus eſt pro commendatione

tione heremi, & ſolitudinis. Egrediamur in agrũ, ait in Canticis Sponſa ad dilectum ſuum. Agnouit enim, quot quantáque beneficia largiatur Deus in ſolitudine. Et vates Ezechiel ait, Facta eſt ſuper me manus Domini, & dixit ad me, Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum. Quorſum Domine non loqueris ad vatem tuum in oppido? Quia aptior locus ſolitudinis ad meam confabulationem. Vnde obſerua, quid viderit egreſſus in campum Ezechiel. Ecce inquit, gloria Domini ibi ſtabat. Demum, quando Iſaac ſeſe obtulit obuiam Rachel? Certè cum egreſſus eſt ad meditandum in agrum. Tunc proculdubio pulcherrima Rachel, id eſt, vita contemplatiua, & cœleſtis ſapientia ſeſe nobis offert, cum eam in ſolitudine quærimus.

Vt ſponſus ſponſam adducebat in agrum vt cupidis frueretur amplexibus ſine rerum corporalium interpellatione.

Cant. 7.
Ezech. 3.

¶ *Et dabo vineatores eius ex eodem loco, & vallẽ Achor ad aperiendam ſpem.*

Varia eſt huius loci tranſlatio, quapropter & difficultatẽ ingerit. Septuaginta vertũt, dabo ei poſſeſſiones ſuas inde. Theophylactus vertit, Dabo ei facultates ſuas inde, quod idẽ eſt. Cum his cõſentire videtur Textus Hebraicus, & Græcus. Paraphraſtes vero Chaldæus, *pro dabo ei vinitores* legit, dabo ei gubernatores eius & ita, credo, eſt hæc vox explananda, *vinitores*, id eſt gubernatores. Vinitores ergo hic vocat gubernatores. Nam cũ vocet populũ Iſrael Dominus vineam, vt egregie ait Diuus Hieronymus, Et apud Iſaiam, Vinea Domini ſabbaoth, domus Iſrael eſt. Et Regius Pſaltes, Vineam ex Aegypto tranſtuliſti. Atque vt multa omittam, apud Matthæum paterfamilias vineam locauit, & fructus nõ recipiens, & interfecto filio ſuo, nouiſſimè locauit eam aliis Vinitoribus, iure optimo vinitores hic appellantur ij, quibus vinea Domini traditur excolenda, hoc eſt populus Dei.. Hoc igitur prophetalis ſermo promittit, quod principes huius vineæ exeuntes de gentibus, & de captiuitate hoſtium, ſiue vitiorum de ipſo ſint genere Iudæorum, id eſt, Apoſtoli. In eadem ſententia eſt Rupertus licet fuſius proſequatur, probans, quod vbicunq; eſt Eccleſia, ſemper in medio eius viuũt, & ambulãt aliqui, quos Eccleſia prælatos ſibi eligere poſſit, id ordinante, & agente qui loquitur dicens, *Et dabo ei vinitores*, ex eodem loco Neq; ab hac ſententia diſſentire Lyranus. Apoſtolos enim ait eſſe iuſtos vinitores, qui vinũ doctrinæ Chriſti fidelibus propinauerũt. Vnde & Saluator inquit de ſe, Ego ſũ vitis vera cuiꝰ vinũ germinat virgines. Venuſtè explicat Deꝰ, quo pacto ſit

Chriſtus id præſtitit per Apoſtolos & Pontifices Eccleſiæ, quæ apud Iſaiam vinea eius eſt.

Iſaiæ 5.
Matth. 21

Ioan. 15.

reuocaturus hūc populum ab idololatriæ peccato, nempe per vinitores, qui porrigentes ei vinum doctrinæ Chriſti, efficient eum virginem, hoc eſt, ſoli Deo viro ſuo ſeruierint fidem ſeruientes. Vinum enim Dei, vt ait Zacha. germinat
Zach.9. virgines. *Et iſti vinitores ſunt ex eodem loco*, quia nati ſunt in Iudæa, ſicut & Chriſtus, Theophylactus tamē aduerbiū *inde*, quod vertit *pro ex eodem loco*, non ad locū refert, ſed ſic expēdit, Inde, hoc eſt, ab eo, quod loquitur in cor ipſorū. Inde. n. talibus, tantiſque bonis ditati ſumus. Et quæ ſunt iſtæ facultates? Reſpōdet Theophylactus, Porro cuiuſlibet in Chriſtū credētis, & baptizati facultates ſunt ipſa peccatorum remiſſio, ſupernæq; in cœlis manſiones, quas ſibi quiſpiā obtinet & acquirit, qualibet via, per hanc ad illā ducente. Et ſi Theophylacti mentem penetremus, nō ait, Dabo facultatem inde, ſed facultates. Nā vt variæ ſunt cœli manſiones, ſic diuerſæ ad illas viæ, oēs tamen per vnū Chriſtū eò tēdūt. Bene ergo facultates variæ ſunt, quia & varia donorū Spiritusſan-
Luc.17. cti genera ſunt, *Inde* itaque Theophylactus ad cor refert. Nā
Philip. 3. vt ait Aſſertor noſter, Regnū cœlorū intra nos eſt, hoc eſt, intra cor noſtrū. Vnde & Apoſt. ait, Signati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Cum Theophylacto recētiores partim videntur cōſentire, partim diſſentire. Diſſentiūt, quoniā aduerbium *inde* non ad cor, ſed ad locum referunt, & ita proculdubio referendum eſt, ſi rem occulatius inſpiciamus. Aduerbium n. poſitum hic ſecundū textū Hebraicū, Chaldaicū, & Græcū, relationē videtur implicare ad locum, non ad cor, neq; ad locutionē cordis. Conſentiunt veruntamen iuniores cum Theophylacto, quia ſic expendunt, *Dabo eis ex eodem loco vinitores*, hoc eſt ex eodem deſerto incipiēt habere vineas, & poſſeſſiones, videlicet ex hoc ſæculo, quod deſertum nuncupatur, dum hic vitā agunt accipient quaſdam primitias, & pignus hæreditatis æternæ, quod ſæpe inculcat Apoſt. Vnde ad Rom. ait. Quicunque ſpiritu Dei aguntur, ij filii Dei ſunt. Ac rurſum, Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Ipſe. n. ſpiritus teſtimoniū reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei Si autem filii, & hæredes. Vera eſſe, quæ diximus, nō dubitamus. Verum ſi rē penitius diſcutiamus, inue-
Rom.8. nimus, hic Dominiū vſum eſſe antithetis, quæ venuſtiſſimā reddūt orationē. Eſt autē antithetō figura, qua cōtrariis cō-
Ephes. 1. traria opponūtur. Dixerat Dominus ſuperius. Corrūpā vineā eius,

Hic locus ab Iſaia explicatur 65. cap. Hæreditabunt eam electi mei & ſerui mei habitabunt ibi & erunt cāpeſtria in caulas gregum & vallis Achor incubile armentorum.

eius, & ficũ eius, nũc cõtraria apponit ſe facturũ, nempe, daturum vineas. Dixerat etiam eſſe vaſtandum Ieroſolymam, & ponendam in ſaltum, nunc ita ab hominibus colẽdam, & habitandam prædicit vt ex eodem loco habitura ſit principes, & reges, quos vocat *vinitores*. Demum, ſub copia bonorũ temporalium ſpiritualia bona intelliguntur. Iam enim ab initio Euangelij omnia proſpera, & læta cedent fidelibus.

Et vallem Achor ad aperiendam ſpem. Si pro *Achor* legeremus Achar, vt ait Theodoretus, ſe inueniſſe apud Syrũ, dirimeretur tanta quæſtio, quanta eſt inter doctores. Verum cũ *Achor* inueniamus in omnibus exemplaribus Græcis, Chal daicis, Hebraicis, hinc orta eſt quæſtio, & inter expoſitores diſſenſio. Gloſſa ordinaria exiſtimat, nomen illius hominis eſſe, qui furatus eſt de anathemate, ob cuius peccatum terga vertẽtes filij Iſrael, victi fuerunt ab hoſtibus, ſed ipſo Achor ob tantũ ſcelus interfecto in valle, quæ ex ipſo nomẽ habet mœror Iſraelitarũ in gaudium conuerſus eſt, deſperatio in ſpẽ. Sic etiã deſtructa Ieruſalẽ, & templo per Romanos, expunitis iniquis, qui peccauerunt in Chriſtum, iam Apoſtoli habent gaudium, & ſpem, quòd totum mundũ Chriſto ſubiiciunt. Lyranus exiſtimat *Achor* non eſſe nomen loci, vt di cit Rabbi Salom, quia *Achor* non eſt nomen propriũ, ſed ap pellatiuum, & turbationem ſignificat, vt probauit Ioſ. 7. Et ideo per *vallẽ Achor* intelligitur humilis contritio de pecca tis, ſicut dixit idem Rabbi Salo, Propter quod Andreas, & alij ſequẽtes eũ, dicentes, quod *vallis Achor* eſt hic nomẽ loci iuxta Iericho, quã primo intrauerunt redeuntes de Babylone, non minus iudaizant quantum ad hoc quam ipſe Rabbi Salo. Hæc Lyranus. Contra quẽ hic inſurgit Burgenſis probans ex Gloſſa citata, Achor eſſe nomen propriũ, ſignificare que illũ tranſgreſſorem, de quo fit mentio Ioſ. 7. In hac eadẽ ſententia ſunt Rupertus, & Theophylactus, ꝙ ſit nomen propriũ tranſgreſſoris. Videtur autẽ hoc non adeo rationi conſentaneum, quoniam tranſgreſſor ille non eſt appellatus Achor, ſed Acham, & 1. Par. 2. appellatur Achar. Et in Gloſſa Interlinearis Ioſ. 7. dicitur, hoc idem ſentire beatum Hieronymũ, ob hoc Replicator, Lyrani defenſor ait, in odiũ Lyræ Gloſſam prædictam citatam à Burgenſe. concluditque non eſſe verum, quod vallis iſta ſit ab illo tranſgreſſore dicta *vallis Achor*, ſed eſt dicta à tranſgreſſione quamobrẽ Achor eſt appellatiuum nomen nõ propriũ, & ſignificat turbationem.

Ioſue 7.

1. Par. 2.

Diuus Hieronymus apertè ait, *Achor* ſignificare conturbationem, & tumultum, atque perperam eſſe ab his intellectū qui dicunt, *Achor* ſignificare peruerſitatem, in quem modū interpretatur ſignificationem huius vocis. Achor Theophylactus. Probatq; egregiè D Hieron. *Achor* interpretationem eſſe conturbationem, ſiue tumultum, non autem peruerſitatem: ex verbis Ioſue 7. loquētis ad Achan, Quia turbaſti nos conturbet te Dominus in die hac Vnde appellatus eſt locus ille *vallis Achor*, id eſt, vallis cōturbationis. Reiciēda eſt ergo expoſitio adhibita huic voci Achor à Theophylact. & amplectenda eſt interpretatio D. Hieronymi. Ex cuius expoſitione etiam colligitur, *vallem Achor* eſſe nomen proprium loci, non appellatiuum licet quæcunque turbatio, ſiue tumultus vocatur *Achor*. Nam ita inquit D. Hieronymus expendens hūc locū. Quod autē *vallis Achor*, in qua interfectus eſt Achan, ob furtū, &c. Vides, quàm apertè dicat ſanctus doctor, hic *vallem Achor* eſſe eam, in qua periit ob furtū Achan? Sed ad diſpungendam literam accingamur D. Hier. ſic exponit, *Dabo valle Achor ad aperiēdam ſpem*, *vallis Achor*. i. turbationis, mutabitur, in oſtium ſpei, ſiue ad aperiendam ſpem, atque patientiam, quod idcirco ſupplicia, & tormenta perpeſſa ſit, vt per hæc ad proſpera perueniret. Ecce quid parit turbatio, ſcilicet certam aperire ſpem? Simulq; intelligimus, quod in principio terræ ſanctæ iuxtà Iericho, quando de ſolutione egreſſus eſt populus prope fluenta Iordanis, in prima Iſraelis victoria, mœror in gaudium commutatus ſit, ibique aperta eſt ſpes, vbi fuerat deſperatio, vt puniti his, qui peccauere in Chriſtum, & cōmiſere ſacrilegium, ſaluētur ex eis, qui blaſphemātes Iudæos fuerint deteſtati, & quantum in ſe eſt, interfecerint. Rupertus ſic expendit, Sicut tūc quādo interfectus eſt Achor, ſumpſerunt filij Iſrael ſpē vincēdi hoſtes, nec fruſtrati ſunt, Sic poſtquā Synagoga Iudæorum cū ciuitate Ieruſalem deſtructa eſt à Romanis, tēplúmque ſuccenſum, & ipſi Iudæi interempti. & iñ totum mundum ſunt captiui, Apoſtolis, cæteriſque credentibus aperta eſt ſpes victoriæ qua totum mundum fidei in Chriſtum ſubiugauerunt. Cum hac expoſitione conſentit Gloſſa iam ſuperius appoſita, in principio Lyranus vero explicat, *Dabo vallem Achor*, id eſt humile contritionem de peccatis, & hæc *aperiet ſpem* ſalutis. Humilis enim contritio de peccatis aperiet ſpē ſalutis. Theophylactus inquit, Quemadmodum veteres illi propter Achor ſupplicium didicerunt, quantum malum

Hieron.

Significabat vallis illa terræ promiſſiōis ingreſſus Baptiſmū primū vitæ Chriſtianæ limitē.

Rupertus.

Gloſſ.

Lyranus.

Theoph.

malum eſſet transgreſſio. Conſimiliter & illi captiuitatis nomine ſenſum propriorum delictorum capient, ne amplius transgrediantur, vel renitantur mandatis Dei. Cum Theophylacto conuenit Theodoretus.

Theodoretus.

Recentiores magis iudicio meo videntur ſcopũ attigiſſe. Sic enim diſpungunt. Non erit in iſta mutatione tale initium, quale fuit in ingreſſu terræ ſanctæ; illic fuit turbatio, hic, nempe initio Eccleſiæ, læta, & proſpera omnia.

Recentiores.

Ait autem *ad aperiendum ſpem*, ſiue, vt Hebræi habent ad hoſtium, ſiue ianuam ſpei, hoc eſt, ingreſſum, ſiue introitum ſpei. Quemadmodum Latini dicũt, aperire fores amicitiæ. i. occaſionem dare amicitiæ ineundæ, Sic *aperire ſpem*, ſiue oſtium ſpei, eſt occaſionem dare accipiẽdæ ſpei, hoc eſt, vt apertius loquar, Vallis Achor culpam deſperationis dederat Iſraëlitis olim, nunc contra accidet, nõ deſperationis, ſed ſpei ianuam primo ingreſſu ſibi aperiri cognoſcent, Huc vſque recentiores.

Nos hodie Eccleſiam ingreſſi, vetere homine defuncto & diabolo victo, ſpẽ cõcipimus aſſequendi vitã æternam.

Verum. i. quod nos quærimus vlterius progredientes, quo pacto, aut in quo aperitur ianua ſpei *in valle Achor*? Proculdubio, quia peccatores non lapidabuntur, quemadmodum Achan ob patrata peccata, ſed condonabo illa, iuxta illud, Nolo mortem peccatoris, ſed vt magis conuerratur, & viuat, Lapidatus eſt Achan, erat enim tunc lex timoris, licet confeſſus fuerit crimen dicens, Peccaui Domino Deo Iſraël.

Ezec. 18.

In Eccleſia ex Gentibus congregata non ſic, Eſt enim lex gratiæ. Vnde Apoſtolus ait, Nõ accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ Dei. Ac rurſum. Nihil damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto. Non enim lapidantur peccatores conuerſi ad Deum, ſed benignè ſuſcipiuntur.

Rom. 8.

Hinc Aſſertor noſter ait, Diſcite, quid eſt, miſericordiã volo, & non ſacrificium. Hũc autem eſſe literæ ſenſum, & præcedentia, & ſubſequentia verba demonſtrant: præcedentia, quia ex eadem gente peccatrice eligit gubernatores, non ergo deſperandum peccatoribus. Sequentia etiã verba magis hoc patefaciunt, dum illa diſpungemus, ſunt enim plena amoris, & dilectionis, dum cantus eorum meminit; & ait, Non vocabit me, Baalim, ſed vir meus. Et certè æquum eſt, nobis aperiat ianuam ſpei veniæ conſequendæ, crimina condonata eſſe Magdalenæ, Petro, Matthæo, Paulo, nec ob peccata patrata animum deiiciamus.

Matth. 9.

¶ *Ad*

¶ *Ad morum compoſitionem.*

ET *dabo ei vinitores eius ex eodem loco, & vallem*, &c. Quaſi peculiare, & ſingulare beneficium Dei ſit, gubernatores, & prælatos eſſe de eadem gente, quam ſunt gubernaturi, ait Dominus, *Dabo ei vinitores ex eodem loco.* Et proculdubio ſi ſacra Biblia euoluamus, comminari Dominum populo peccanti quaſi ſæuiſſimũ ſupplicium inueniemus, quod ab exteris, & alienigenis gubernetur. Sic apud Deuteronom. ait Moſes, Aduena, qui tecum verſatur in terra, erit ſuper te, eritque ſublimior, tu autem deſcendes, & eris inferior, ipſe erit in caput, & tu eris in caudam. Et apud vatem Iſaiam ait, Regionem veſtram alieni coram vobis deuorant. Neſcio, quid habet patria, quid genus, quid conuictus, quod hominem mitiorem, & beneuolentiorem erga ſuos reddit. Vnde merito obſeruat Scriptura, quod Ioſeph ad fratres ſuos, quaſi ad alienos, durius loquebatur. Solent homines, leniores ſe exhibere ſuis, quàm alienis. Hinc ingens Dei munus eſt, à ſuis, vel genere, vel patria, vel conuictu gubernari. Apud Ieremiam etiam ait Deus populo Iſraël, Conteram iugũ eius de collo tuo, & vincula eius diſrumpam, & non dominabũtur ei amplius alieni, ſed ſeruient Domino Deo ſuo, & Dauid regi ſuo, quem ſuſcitabo eis. Obſeruanda ſunt hæc verba. Conteram, inquit, iugum eius, & vincula dirumpam. Quod eſt hoc iugum, qualiaque hæc vincula? Vtique iugum piuſquam ferreum, & vincula ſtrictiſſima, gubernari ab exteris. Hi enim dominari ſolent, non gubernare, vt fratres, dominos ſe exhibent, non miniſtros, obliti ſententiæ Salomonis, Rectorem te poſuerunt? noli extolli, eſto in illis quaſi vnus ex ipſis. Et Dauid, regi ſuo ſeruient. Suo, inquit, quia caro de carne ſua, & os de oſſibus eorum, vt melius eis compatiatur, lenius gubernet, &c. Hinc Deus in initio huius plãtationis, quando comprimebatur inter ſpinas Ægypti, Moſem, & Aaronem ex eodem loco vinitores dedit. Sic etiam quando in Babylone captiua tranſmigrauit Zorobabel, Ieſum, Neemiam, & Eſdram vinitores dedit. Vnde egregiè D. Thom. 22. q. 63. artic. 2. ad 4. ait, quod ille, qui de gremio Eccleſiæ aſſumitur, conſueuit, eſſe vtilior quantũ ad bonum commune: quia magis diligit Eccleſiam, in qua eſt nutritus. Et propter hoc etiam præcipitur apud Deut. c. 17. Non poteris, alterius gentis hominem facere regem, qui non ſit frater tuus. Quemadmodum planta, ſiue arbor peculiatiori eget

Deut. 28. *Iſa. c. 1.* *Amor patriæ.* *Gene. 42.* *Iere. 30.* *Nõ vt dominantes ſed forma facti gregis ex animo. Petrus.* *Eccl. 32.* *Deut. 17.* *Simile.*

eget cuſtodia, & maiori aquarum imbre, ſi transferatur, quàm aliæ in eodem loco conſitæ, videmus enim, ſic arborem tranſplantatam citò areſcere, niſi impenſius colatur, & irrigetur, &c. & homo tranſlatus ad regimen aliorum ex alia terra, maiori eget auxilio Dei, vt rectè gubernet. Hoc egregiè Dominus ſignificauit apud Iſaiam, dum regem Cyrum vocat ſuum, cuiúſque apprehendiſſe dexteram ait, vt cũ eſſet exterus homo, leniter gubernaret Iudæos, & reduceret in Ieruſalem. Hæc, inquit, dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, &c. Cur ait, ſe apprehendiſſe dexteram Cyri Deus? Certè, quia ſpecialius, vt ita loquar, auxilium præſtitit illi, vt benignum ſe exhiberet Iudæis. Ne nobis mirum videatur, ſi alienigena rex mitem ſe exhibeat populo extraneo. Quadrat obſeruatio in Euangelium. 4. Dom. Aduentus, in hæc verba, Anno quintodecimo imperij Tiberij. Ob peccata enim populi ab exteris gubernabantur Iudæi. Vnde & Pilatus agebat præſidem Iudææ. *Iſa. 45.*

Secundò, docet hic locus, difficilem prouinciam eſſe gubernationis munus. Vocat enim gubernatores *vinitores*, vt aures arrigant, & aduertant, quale eſt munus prælatorum, & principum. Inter omnes enim arbores nulla maiori indiget ſolicitudine, & cura, quàm vinea. Vnde apud Iſaiam multa recenſet Deus. Sepiui, inquit, eam, & lapides elegi ex illa, plãtaui eam, non qualemcunque, ſed electam, & ædificaui turrim in medio eius. & torcular extruxi, neque ſtatim quæſiuit fructum, ſed expectauit, vt faceret. Vide, quàm pulchrè depingit, quanta egeat ſolicitudine gubernator. Bene inquit Apoſtolus qui præeſt in ſolicitudine. Non enim decet, eſſe pigrum, & oſcitantem præſulem. Neq; ſolũ inquit, *dabo vinitorem*, ſed *vinitores*. Plures enim ſunt neceſſarij ad cuſtodiã vinearũ, neq; vnus vinitor ſatis eſt. Sex autem ſunt hic implicata in hac voce *vinitor*, maximè obſeruãda. Primũ quòd homo ſimilis eſt vineæ ratione plantationis. Secundũ ratione putationis. Tertium ratione ligationis. Quartum ratione foſſionis. Quintum ratione occupationis. Sextum ratione fructificationis. Primò componitur homo cum vinea ratione plantationis, quia quemadmodum vinea in terra, ita anima in corpore creatur. Quamuis enim de anima primi hominis dubium ſit inter doctores, vtrum creata ſit in corpore, an extra corpus, & deinde vnita corpori: de aliis tamẽ certum eſt, quod in corpore creantur, vt ait Magiſter Sent. lib. 2. diſt 17 Et ſicut vinea non poteſt, fructum facere, niſi quamdiu

Oneroſa prouincia publicum munus ſuſcipere.

Iſa. 5.

De vinitoris labore & cultura maximè vide. Vergi. lib. 2. Georg. Columell. lib. 3 cap. 3. Plinũ lib. 17. c. 22.

Simile.

quamdiu in terra manet, ſic nec anima noſtra mereri niſi quandiu eſt in corpore, vt in 4. diſt. 50 ait Magiſter. De plãtatione vero huius vineæ ait Deus apud Ier. Ego plantaui te vineam electã, omne ſemen verum. Eſt enim hæc vinea electa ratione finis, ad quẽ eſt creata, & habet omne ſemen verũ ratione fructus, ad quẽ eſt ordinata. Sicut enim ſemen in ſe habet virtutẽ fructificãdi, Sic Dominus dedit animæ virtutẽ, qua fructificare poſſit. i. intellectum ad ipſum cognoſcendum, voluntatem ad ipſum diligendum, memoriam ad ipſius ſemper recordandum. Secundo ratione putationis, quia ſicut vinea putatur, vt fructus plus afferat, & ne ſylueſtris efficiatur. Ideo enim putata plus fructificat, & melius conſeruatur, quia virtus radicis eius ad pauciores palmites tranſmittitur, & ſic virtus magis vnita eſt efficacior, & potentior, Sic etiam putare non eſt aliud, quã virtutẽ ad multos palmites diſperſam, ad vnũ reducere, in quẽ modũ putãda eſt anima noſtra, quia tota virtus eius ad vnũ ſolũ Deum eſt reducenda: vt intellectus noſter, omnibus aliis abiectis, ad Dei contẽplationẽ intendat. Voluntas ad Dei dilectionẽ. Memoria ad eius recordationem. Si enim ad multa velint ſe iſta diffundere, anima efficietur ſylueſtris, & infructuoſa. Quod ſi obiicias. Nónne licet, alia cogitare, & diligere præter Deũ? Reſpondemus, illa omnia in Deũ eſſe dirigenda. In cuius rei typũ præcipit Dominus apud Leu. Sex annis putabis vineã tuam, ſeptimus autẽ requietionis erit, nõ putabis eam. Nã dum hic viuimus, neceſſum eſt, amputare palmites animæ noſtræ, ne ſylueſcat. Hinc & Cant. 2. ait Sponſus, Tẽpus putationis aduenit. Quod eſt hoc tẽpus? Vtiq; vitæ præſentis. Alioquin ſi negligentes ſimus, Dominus cõqueretur. Poſui vineam meam deſertã. Tertiò ratione ligationis, quoniã ſicut vinea putata ligatur ſudibus, & ſtipitibus quibuſdam, ne corruat fructus ad terrã. Sic anima à peccatis putata ſurſum erigenda eſt, & Chriſto alliganda, ne rurſus ad vitia tranſacta redeat, & in eo ſolum ſpes noſtra collocanda, vt fructum ferre valeamus. In cuius rei typũ Chriſtus in horto à diſcipulis ſegregatus eſt, oraturus, & ſtatim in terram corruentes dormierunt, neq; vigilare potuerunt, quia niſi Chriſto iũgamur, nequaquã fructũ ferre poſſumus bonorũ operũ. Quartò fodienda eſt vinea, fodere autẽ eſt, terrã occultã aperire, & detegere. Tunc autem terrã fodimus, cũ peccata confitemur, & referamus in ſacramento pœnitẽtiæ. Quintò ingenti indiget ſollicitudine. Vnde patri familias exiit pri-

Ierem. 2

Leuit. 2.

Cant. 2.

Ioel. 2.

mo mane conducere operarios in vineā ſuā. Quo exitu matutinali, illius vineæ curā difficilem eſſe, & labore plenam, demonſtrauit. Vnde bene Gregorius ait, Ars artium, ſcientia ſcientiarum, regimen animarum. Et Bernar. Cantic. 2. ſe deflet Sermo. 30. quod vineam. i. animarum ſuſceperit curam, qui ſuam non ſuffecerit cuſtodire. Poſuerunt, inquit, me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodiui, licet & melius ſecundò explicet, quia gubernator non debet ſua quærere, ſed, quæ ſpectant ad emolumentum ſubditorū. Poſuerunt me cuſtodē in vineis, & vineam meā, hoc eſt, nō, quod mihi vtile eſt, quæſiui. Sextò, & vltimò fructus eſt colligendus à vinea, nempe vinum, quod, vt egregiè ait Baſilius, c. 1. Iſaiæ. nequaquam aqua miſcendum eſt. Tunc autem aqua miſcetur, cum indulgendo ſubditorum voluptatibus, vt demercantur ipſorum gratiam, per blandiloquia, & ſuaues ſermones alunt eorū vitia, ipſorū perditionem, per hæc eneruantes auſteritatem, & vigorem ſcripturarum. Cum itaque ait, *Dabo et vinitores*, omnia hæc officia perſtringit, *vinitores*, inquā, qui doceant populum, quo pacto anima immortalis eſt immerſa corpori, & tamdiu mereri poteſt, quandiu in eo plantata eſt. Qui doceant, putare palmites, ne animus ſyluеſcat: ligare putatos ſtipiti, qui Chriſtus eſt, terram occultam peccatorum in auriculari, detegere confeſſione, quod fodere vineā eſt. Qui cum ingenti ſolicitudine laborent, ſuam poſt habentes vtilitatē. Qui bonū vinum colligant, & propinēt. Non enim ſemper eodē debet fungi munere vinitor, ſed pro qualitate tēporis, & cōditione perſonæ. Nam paterfamilias mittēs operarios in vineā ſuā, nō explicat, quidnam facturi ſint operarij. Nō enim vni tātū debēt incūbere muneri, ſed interdū putare, interdū fodere, interdū ſudib. cōiungere. &c.

Gregor.
Cant. 2.
Bernard.
Iſa. 1.
Baſilius.
Matt. 10.
Pro Sept.

Tertiò, docet hic locus, neminem ob locū, in quo degit, aut natus eſt, eſſe deſpiciendum, ſiquidem gubernatores, ſe daturum pollicetur *ex eodē loco*. Et quis eſt hic locus? Deſertum proculdubio. Solet enim crebro ex vili loco gubernatores virtutibus inſignes eligere. Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquā minima es in principibus Iuda, Hoc eſt, vt egregiè diſpungit D. Hieronymus, Minima quidem eſt in ciuitatibus Iuda, & tantis millibus comparata, vix paruus viculus, ſed ex hoc viculo egredietur Chriſtus, qui eſt dominator in Iſraël. Legimus, Salomonem dediſſe regi Hiram terrā Chabul, id eſt, infrugiferam, & arenoſam, quam deſpexit Hiram. Rex ille Salomon cœleſtis etiam terram poſſidet

In gratiā eorum qui ex humili loco nati ſunt.
Mich. 5.
3. Reg. 9.

infrugiferam, & ex ea fructum colligere ſolet non contemnendum, licet non deſint, qui contemnant, vilitatem loci probro vertentes, ſicut ille vertebat, quidicebat, A Nazareth

Ioan.1. poteſt aliquid boni eſſe? Vtinam iſti aduerterent, quod ait

Cant.7. Spōſa, Dilecte mi commoremur in villis. In his enim magis ſolet Deus commorari, quam in magnis ciuitatibus. Quadrat in feſtum Natiuitatis Chriſti in hæc verba, In Bethlehem. Vides, quo pacto vilem locum eligit Deus ad ortum? Non ergo ob loci vilitatem homo eſt deſpiciendus.

In ſimoniacos. Quartò, Non ait, Vendam vinitores eius: ſed *dabo*, Nihil enim magis faſtidit Deus, quam gubernatores ementes vineam ſuam Hinc conqueritur, Ipſi regnauerunt, & non per

Hoſſ.8. me, principes extiterunt, & non cognoui. Locus eſt mirus aduerſus Simoniacos. Et quadrat in Euangelium, 4. Domi-

Pro Do. 4 Aduēt. nicæ Aduentus, in ea verba, Sub principibus Anna, & Caypha. Iam enim venale erat ſacerdotium. Duos attexit pontifices Lucas, quoniam alternis annis Cayphas, & Anna ſacerdotij munere ſummi fungebantur. Vides, quid pariat ambi-

Simile in Ambitioſos. tio, & quo pacto ſimilis ſit textori, qui fila eadē deiicit nūc, atque poſtea eleuat, vt ſic telam ordiatur? Væ filij deſertores, ait Deus apud Iſaiam, vt ordiremini telam, & non per ſpiritum meum.

Quintò, ait, *Ex eodem loco*, hoc eſt, vt ait D. Hieronymus de eadem gente, quæ peccatis fuerit irretita, creabo præſules, & gubernatores. Quorſum Domine ex huiuſcemodi gēte eligis *vinitores*? Vt condoleant, & compatiantur infirmitatibus ſubditorum. Ob hoc Petrum maximum vinitorem in crimen negationis labi permiſit. Moſem homicidā creauit ducem. Dauid adulterium patraſſe legimus, cum eſſet rex. Vbi ergo ſunt, qui propter peccatum tranſactum hominem deſpiciunt, & ad præſulis munus eligere, vel accipere formidant, aut contemnunt? Ecce ex gente peccatrice creat Deus *vinitores*. Verum obſerua, quid prius Dominus fecerit, Nempe, eduxit in ſolitudinem, & conuertit ad ſe. Prius enim, quàm peccatori iniungatur munus *vinitorū*, ſe debet conuertere ad meliorem mentem, & relinquere peccatum. Si enim agnouerimus, crimine ſaltem mortali eſſe irretitū, is *vinitoris* munere indignus omnino eſt. Hinc optimè ait

D.Tho. Diuus Thom. 22. quæſt. 185 artic. 3. c. requiri in electo, quod nihil in ſe inueniat, per quod illicitum ei reddatur, aſſumere prælationis officium. Atque Petrus creandus præſul reſpondit

dis Chriſto, Tu ſcis Domine, quia amo te. Debent enim amare, & diligere Deum, qui aſſumēdi ſunt in præſulis munus. Vide patrem Dom. de Soto. libr. 3. de Iuſti. & iure art. 2. quæſt. 6. Vbi de iure diuino eſſe ait, eligere digniorē, eſſeque creandum præſulem, qui candidis ſit ornatus moribus, vt docet Apoſtolus 1. Tim 3. Oportet, Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. Ad poſtremum, vt aliquid deferamus Theophylacti, & recentiorum explanationi, diſce ex hoc loco, relinquentibus ſæculum, eligentibuſque ſolitudinē, quod maxime quadrat in monachos, & moniales, quam primum cōuertuntur ad dominū, dari vinitores, poſſeſſiones, & pignora, ſicut ait Chriſtus in Euangelio, Qui reliquerit patrem, aut matrem, aut agros, &c. propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Centuplum accipiet, bene ait Bernardus, etiam in hac vita. Quis enim dubitat, ad Chriſtū cōuerſos in religione accipere pignus hæreditatis æternę, nempe gratiam, & remiſſionem peccatorum? Obſeruent etiam, qui ſic conuertuntur, plures vinitores eſſe in religione, qui non patiantur vineam animi ſui ſyleſcere, ſed eam colant, prout ratio popoſcerit. Quid enim prælatus, quid eius vicarius, quid inſtitutor nouitiorum, quid cultores obſeruationis ſilentij ſunt, niſi vinitores nauantes operam cultui vineæ Domini, ne ſylueſtris efficiatur? Vide, quæ diximus ex Theophylacto in explanatione literæ. *Soto.* *1. Tim. 3.* *Bern. tr.*

¶ *Et vallem Achor ad aperiendam ſpem.*

¶ Docet hic locus, calamitates eſſe ſingulare Dei beneficium. Deprehendes autem hoc ex munere, quod præſtat tribulatio, & calamitas, nempe quod immittitur à Deo *ad aperiendam ſpem.* Magni ergo facienda res eſt, quę nobis aperit thecam, ſiue domum in qua recōditus eſt theſaurus ingens pretioſus eſt theſauris ſpei & ſalutis. Quæ eſt clauis, qua aperitur tantus theſaurus? *Vallis Achor*, id eſt, locus humilis conturbans, flagellaus nempe Dei, & ſupplicia. Ita enim expendit Diuus Hieronymus. Venuſtiſſime ergo dicitur, tribulationem aperire fores ſpei. Eſt enim clauis ad aperiendū locum, in quo inuenitur ſpes. Et quemadmodū nō ſatis eſt, habere clauem, vt aperias thecam ad habēdum theſaurum, ſed neceſſum eſt, ſcias aperire, alioquin fruſtraberis ſpe, Sic neque ſatis eſt, calamitatibus concuti. Habebis, tūc clauem, verum ſi aperire neſcias, parum proderit. Viri pij, & iuſti habent clauem ſpei, & docet eos Deus, quo pacto aperire debeant.

beant. Quando enim teruntur calamitatibus, agnoſcunt hanc eſſe viam ad conſequendam ſpem veniæ de peccatis, & ad obtinendam gratiam,& gloriam quamobrem æquanimiter ferunt flagella Hinc Apoſtolus Paulus, & Barnabas diſcipulos docebant,Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Si ergo intramus per tribulationes,tribulationes claues ſunt aperiẽtes regnum Dei. Hinc rurſus Paulus ait,Gloriamur in tribulationib.ſcientes, quod tribulatio patientiam operatur, patiẽtia autẽ probationẽ,probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit. Diſcurſus optimus eſt Nuſquam enim,ſi patientiā habeamus, fruſtrabimur ſpe. Spes enim circa diuina, vt inquit Theophylactus, non excidit. Pulchre hoc ſignificatum eſt apud Iſaiam dū ait, Percutiet terram virga oris ſui, id eſt, puniet homines terræ deditos.ſapienteſque terrena. Et quo percutiet,ſiue flagellabit Chriſtus huiuſmodi homines? Virga oris ſui. Quę eſt hęc virga? Dicat Ioannes Apoc.1. Vidi in medio ſeptem candelabrorū ſimilem filio hominis,& pedes eius ſimiles aurichalco,ſicut in camino ardenti, & vox illius tāquam vox aquarū multarum Quid ſunt pedes in camino ardenti,& quid vox aquarum multarum? Reſpondeat Gloſſa,pedes vltimi fideles, qui multis concuſſionibus, non retinebunt priorem naturam, ſicut aurichalcum, quod ſæpe incẽditur.& meliorem accipit colorem. Pedes ergo Chriſti corporis myſtici,qui vilipenduntur,& in fornacem tribulationum mittuntur,homines ſunt fideles. Et quorſum in camino ardenti? Vt meliorem accipiant colorem,& quorum facies denigratæ fuerunt peccatorum nigrore,rubicundiores fiant ebore antiquo, in camino ardenti tribulationum. Et vox eius, tanquā vox aquarum multarū Quid ſignificatur per hanc vocem aquarum? Dicat Lyra,Efficacia verbi tā in prædicando quam in corripiendo Hinc aquæ vocātur calamitates,& flagella Pſalm.68. Saluū me fac Deus,quoniam intrauerunt aquę vſque ad animam meam,ac rurſum Tranſiuimus per ignē.& aquam,& eduxiſti nos in refrigerium Vox itaque Chriſti aquarum eſt,quia dum nobis immittit calamitates loquitur, vt reuertamur à peccatis. Voces ſunt Chriſti proculdubio tribulationes, quibus clamat relinquendā prauitatis viā. Et recte per aquas ſignificantur tribulationes quoniā ſicut in aqua res leues ſupernatant, & eminent vt lignū,res autem graues ſubmerguntur,Sic homines peccatorum pondere non grauatos aduerſa ſurſum eleuant

Act. 14

Rom. 5.

Spes tanto in Deū ſolidiori ſurgit quātò pro illo quiſquam grauiora pertulerit

Iſa. 11.

Apoc. 1.

Pſal. 68.

Simile

eleuant per gratiam ad Deum, ſed malos, qui graues ſunt, onera peccatorum per impatiētiam ſubmergunt. Et Sapiē. 10 Tranſuexit illos per aquam nimiam: inimicos autē eorum, ſcilicet malos, demerſit in mare. Vides diſcrimen inter bonos & malos? Boni tranſuehũtur ad portum ſalutis per aquas tribulationum, mali vero inuoluuntur fluctibus. Terram ergo percutere virga oris ſui, quæ virga aquarum multarum vox eſt, punire & flagellare eſt, Et quid flagellat? Terram. Ad quid? Vtique vt conuertatur in ſilicem, & det pro ſilice torrentes aureos, vt legimus apud Iob. Quid vocat terram? Homines peccatis irretitos. Quid vocat ſilicem? Silex lapis eſt, qui percuſſus ferro ſcintillas ignis emitit. Quoties ergo peccatorem percutit, quid intendit Chriſtus? Vtique quod excutiamus ſcintillas diuini amoris, vt pro hoc ſilice ſic excutiente, ignem amoris, det torrentes aureos hoc eſt, regnum cœlorum. Apud Geneſ enim legimus, in fluuio paradyſi Phiſon naſci aurum, & aurum terræ illius optimum Per aurũ Gratiam, & diuinitatem intelligimus. Et vbi inuenitur hoc aurum? In fluuio calamitatum, Quoties ergo homo percuſſus, & flagellatus ſcintillas diuini amoris excutit, pro hoc ſilice dat torrentes aureos gratiæ, & gloriæ Deus: Quadrat obſeruatio hęc in Euangeliũ feriæ ſecundæ reſurrectionis, in ea verba, Oportebat pati Chriſtũ, & ita intrare in gloriā ſuā. Et in euangelium de omnib ſanctis, in ea verba, Beati eritis, cũ maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint. Et in Euangeliũ Dom. 3 poſt reſurrectionem, in ea verba, Amen dico vobis, quia plorabitis vos, mun dus autem gaudebit.

Sap. 10.

Iob. 22.

Gen. 2.

Pro fer. 2. Reſur.

Secundo, docet hic locus, quantũ emolumenti adferat, punire iniquos. Deus ait, *Dabo vinitores ex eode loco, & ꝯ vallē Achor*, hoc eſt, qui faciant, quod fecit Ioſuę in valle Achor, ſcilicet punire iniquos zelo intenſæ charitatis, qui non diſſimulent crimina, ſed corripiant. Crebrò enim ob vnus hominis ſcelus punitur totus populus, vt patet Ioſue 7. Victi n. fuerunt filij Iſrael ob peccatũ Achan, ſed hoc punito cōcedit Deus victoriam filiis Iſrael dicēs Ioſue, Ne timeas, neq; formides, conſurgens aſcēde in ciuitatē Hai, &c. Donec ergo hic locus, domum Dei eſſe, punire malefactores. Signũ enim, eſt, quod huiuſmodi populus Deo gratus eſt.

Ioſue 7.

Tertiò docet hic locus ex expoſitione Lyræ, humilem contritionem de peccatis aperire ianuam ſpei ſalutis conſequendæ. Per *vallem* enim humilitatem intelligit.

Per

Per *Achor*, id eſt, turbationẽ contritionem. Et bene inquit Theophylactus, eſſe locũ depreſſũ ſiue *vallem* ipſum peccatũ. Vallis quidem, ſeu humiles faciens, & ad infera præcipitãs. Decliuis autem locus, vel imus, eo quod nos à Deo diſſociet. Obſeruate, precor, quid dicat de peccato, quod homines humiles facit. Sic Paulus ſe deiiciebat dicens, Non ſum dignus vocari Apoſtolus quoniam perſecutus ſum Eccleſiã Dei. Nihil ægrius ferri poteſt, quàm peccatoris extollentia, cum debeat omniũ pedibus ſubiici. Per tria inquit Salomõ, mouetur terra, per ſeruum, cũ regnare cœperit. Quis ſeruus niſi peccator? Qui facit, peccatum, ſeruus eſt peccati, ait. Aſſertor noſter. Is igitur regnare, & ſe extollere, ferri non poteſt. Quemadmodũ ſine alis auis, & ingenti pondere grauata, nõ poteſt ſurſum euehi, aut volare, Ita peccator, cum ſit onuſtus peccatis, quæ plumbo grauiora ſunt, & plumis careat virtutum cur ſe ipſum extollet? Sed obſerua, quid ferre non poſſit ſeruum, cum regnare cœperit. Terra, inquit Salomon, mouetur, nam viri ſpirituales, qui cœlum ſunt peccatores ferunt æquo animo. Libenter ſuffertis inſipientes cum ſitis ipſi ſapientes, ait Apoſtolus.

Prou. 30.

Simile.

Commouetur ob id terra cordis noſtri quod carnalis affectus qui ſpiritui deberet ſeruire imperet rationi.

Quartò, docet hic locus magnitudinẽ miſericordię Dei qui non vult mortem peccatoris, ſed vt cõuertatur, & viuat, Non, inquit, puniam, ſicut in valle Achor punitus eſt Achã; ſed condonabo peccata. Miſericordiæ eius nõ eſt numerus. Nulla Geometria poteſt magnitudinem menſurare: nulla Arithmetica, multitudinẽ numerare, quia adhuc poteſt, dari maior numerus, & maior magnitudo, ita & maior poteſt eſſe miſericordia Dei magnitudine, & numero, quàm ſint hominum peccata. Vnde peccator hæc duo debet ſemper ante oculos habere, cum conſiderat magnitudinem ſuorum peccatorum, & eorum numerum, debetq; dicere, Maior eſt miſericordia Dei, & plures eius miſerationes ſunt, quàm ſint peccata mea. Sic conſiderabat Dauid. Dicebat enim, Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Cur magnam Dei miſericordiã petit? Eſtne in Deo parua miſericordia? Nonne attributa diuina immenſa ſunt? Nõ ergo in Deo parua, & magna miſericordia reperiri poteſt. Reſpondemus, Regium Pſaltem conuertiſſe oculos mentis ad effecta miſericordiæ diuinæ, quæ varia ſunt. Cum enim homini confert Deus bona temporalia, vt opes, honores, ſalutem corporis, & alia huiuſmodi, nõ Deũ

vſum

vſum magna miſericordia dicemus,ſed parua, quia hęc omnia, ſi componātur, cum remiſſione peccatorum, perexigua iudicanda ſunt, non magna Contulerat Deus Dauid regna multa, victorias multas,eripuerat è multis periculis. Cęterū cōparatione remiſſionis patrati adulterij & homicidij Vriæ parua illa,& merito iudicabat Vnde propheta Nathā illi ait, Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Ego vnxi tē in regē ſuper Iſrael,& erui te de manu Saul,& dedi tibi domum Domini tui,& vxores domini tui in ſinu tuo, dedique tibi domū Iſrael,& Iuda, & ſi parua ſunt iſta,adiiciā tibi multo maiora. Quid hoc eſt Vates Dei?Parua tibi videntur:creari paſtorē humilem regem,illi innumeratas conferre opes,dare victoriam contra inimicos,aliáque à te connumerata, vt arbitrio Dauidis relinquas, quanti tot beneficia ei exhibita à Deo ſint æſtimanda?Certe oſtendiſti,eam eſſe ſeruorū Dei conditionem,vt parua eſſe bona temporalia cenſeant, ſi bonis ſpiritualibus comparentur. Tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum coram te,& deſcribes in eo ciuitatē Ieruſalē,ait Dominus Ezechieli.Cur Domine in exiguo latere præcipis, deſcribere Ieruſalem principē,ac pulcherrimā omnium vrbium?Qui fieri poteſt, vt tanta ciuitatis amplitudo tam exiguo concludatur limite?Aperuiſti nobis Domine Deus,nō magna,ſed parua eſſe cenſenda quæcunque tēporaria.Quemadmodum ciuitate maximæ, & ampliſſima regna parua papyro depinguntur,Ita cum ſerui Dei omnia regna mundi animo contemplantur. illa paruiſſima iudicit ſecus vero bona ſpiritualia maxima eſſe cēſent, quamobrē & tunc ſentiunt,Deum ſecum vti miſericordia magna,curē illis peccata cōdonat.Magna eſt,ait Dauid miſericordia tua ſuper me Quænam eſt hæc magna Dei miſericordia, bone rex.Obſerua, quid ſubiungit,Eruiſti animam meam ex inferno,hoc eſt,de morte æterna Hinc & hoc loco,quaſi ſingulare Dei beneficium ſit remiſſio peccatorū,ait,Deus *ſe dā turum vallem Achor ad aperiendum ſpem.*

Remiſſio peccatorū longe excellit omnia bona teporaria quæ celitus nobis dantur.

2.Reg.12.

Ezech. 4.

Simile.

Pſal.85.

¶ *Et canet ibi iuxta dies iuuētutis ſuæ, & iuxta dies aſcēſionis ſuę de terra Ægypti*

¶ Varia eſt huius loci tranſlatio. Septuaginta vertunt pro canet,humiliabitur Symachus,Affligetur, Theodotion, Reſpondebit.Aquila:Obediet.Diuus Hieronymus ab Hebræo ſe magis accepiſſe ait, præcinet,quod plus videtur implicare,quā ſi canere.Pręcinere enim eſt ante canere:quod optime ſignificauit Vatablus vertēs:Et canet ibi alternis:hoc eſt:

erit chorus præcinens, & deinde reſpondens alius chorus & ita eſt exponenda vox noſtræ vulgatæ æditionis. *Et canet ibi*, id eſt, docent choros, canent quidam, & alij reſpõdebũt. In quem modùm diſpungit, diuus Hieronymus, dicens, Præcinentibus aliis, alij reſpondent concinentes. *Iuxta dies iuuentutis ſuæ*. Iuuentutem illius gentis vocat ætatem eam, in qua liberatus hic populus de ſeruitute Ægypti, ſubmerſo Pharaone in mari rubro canticum cecinere Moſes, & filij Iſrael, & Maria, ac reliquæ mulieres Hebreæ. Atque in expoſitione huius loci optimè obſeruat diuus Hieronymus, hic duplicem implicari iuuẽtutem, quod cæteri expoſitores ſilentio prætermiſerunt, cum res ſit obſeruatione digna. Cõparatur enim iuuentus huius populi cum iuuentute populi eiuſdem egredientis de terra Ægypti. Et eſt ſermo collationis, ſiue comparationis ſic aptandus. Quemadmodum populus Iſrael à Deo iactatus: ductus in ſolitudinem habuit vinitores ex eodem loco, ac vallem Achor, & totam hiſtoriã exeuntium de Ægypto, & pergentium in terram ſanctam breui ſermone perſtringit, etiam nunc ſimilitudinẽ hiſtoriæ conſeruans ait. Quomodo tẽpore, quo egreſſus eſt de terra Ægypti, ſubmerſo Pharaone, & eius exercitu arripuit Maria tympanum, & præcinens cæteris exultauit, & dixit, Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt. Equum & aſcẽſorẽ deiecit in mare, &c. Sic nũc quoque *ſecundũ diem iuuentutũ ſuæ*, ſiue adoleſcentiæ ſuæ, quando egreſſa eſt de terra Ægypti, canat, atque lætetur, & regnum Chriſti, ac ſuã ſalutem inter Eccleſiæ choros concinat, Hoc ita contigiſſe in Eccleſia, vt fideles laudibus canendis ob ſuſcepta beneficia fuerint intenti aperuit diuus Petrus dicens, qui vocauit vos è tenebris in admirabile lumen ſuum, vt ſimus in laudem gloriæ ipſius, & virtutes eius annuncietis. Verum Rupertus in expoſitione huius loci cæteros videtur antecellere expoſitores, venuſtiſſime in hũc modum diſpũgens, *Iuxta dies iuuentutis ſuæ*, id eſt, ſecundum quod in illis diebus præfiguratum eſt, quando, merſo Pharaone cum curribus, & equitibus ſuis, cecinit carmen hoc: Cãtemus Domino glorioſe enim magnificatus eſt. Ecce Eccleſia ſancta nunc, exterminato primogenito mortis, id eſt, peccato originali, tranſiens mare rubrum id eſt ſacri baptiſmatis ſacramentum ſanguine Chriſti rubicundum, ſepultis omnibus peccatis, carmen glorioſum cecinit, cuius canticũ Moſis fuit figura. Hoc nobis Ioannes in ſua Apocalypſi elegantiſſimè explicuit dicẽs:

Num per Chriſtum eruſsimus pericula peccatorũ iubilamus lætitia in narrabili.

1. Petr. 2.

Rupertus

Vtii

Vidi tanquam mare vitreum mixtum igne, & eos, qui vicerunt beſtiam & imaginem illius, & numerum nominis eius, ſtantes ſupra mare vitreum habentes cytharas Dei, & cantantes canticum Moſis ſerui Dei, & canticum agni dicẽtes, Magna, & mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens, &c. Ecce, quid potuit dici apertius ad explanandum locum noſtri vatis Hoſſeæ, quàm locus Apocalypſeos, Vere illud vmbra hæc autem lux illud figura, hæc autem, veritas. Poſſumus etiam, de ſacramento pœnitentiæ exponere hunc locum. In mari vitreo lachrymæ deſignantur, in his dicuntur ſtare, qui vicerunt beſtiam, hoc eſt, Sathanam. Mixtum etiam eſt igne, Spiritus ſancti videlicet, Ardore enim charitatis ſuccenſi pœnitentes, ſua debent deflere peccata vincere diabolũ, & imaginem eius videlicet iniquos. Hi enim non aliud ſunt, quàm imago diaboli, & omnia nomina eius ſuggeſtiones ſcilicet à diabolo immiſſas. Hi habentes cytharas, canticum Moſis canunt, & agni, id eſt, gratias agentes Deo ipſi referunt victoriam, & agno, illi inquam agno, qui abſtulit peccata mundi. Nihil enim ſuis arrogant meritis, & viribus, ſed gratię omnipotentis Dei. Obſerua etiam in his verbis, *Canet iuxta dies iuuẽtutis ſuæ*, quinq; eſſe implicata, ſcilicet lætitiam, cãtus enim lætitiæ ſignum eſt. Ad hæc, quod fuerit hæc lætitia omnibus cõmunis. In cantico enim Moſis communem fuiſſe lætitiam deprehendimus omnes enim tam viri, quàm fœminæ canticum cecinere. Tertiò victoriam de hoſtibus, ob illam enim canticum compoſuere. Quartò gratitudo, & gratiarũ actio hic eſt implicata. Quinto & poſtremò quod, mẽſis hoſtibus ipſi quaſi victores exiuerunt. Quæ quinque fideles in ſua conuerſione ante oculos habere debent. *Apoc. 15.*

Ad inſtituendos mores.

ET *canet ibi iuxta dies iuuẽtutis ſuæ, & iuxtà die aſcenſionis ſuæ de terra Aegypti.* Solebant olim ſancti, & populus Domini, quoties aliquod prę̨ſtabat illis beneficium, noua cantica in gratiarum actionem componere, quo non ſolum beneficij ſubſtantiam, ſed omnes circunſtantias complectebantur, & decãtabant. Neque ſolum ob magna beneficia, ſed etiam ob parua. Sic Anna mater Samuelis pro impetrata prole, præ- *Olim victoriaue beneficij accepti memoria hymni decantabantur.* *1. Reg. 2.*

clarum canticum Domino edidit. Sic & Deborah ob partam ab inimicis victoriam. Sic Zacharias ob filium Ioannē ſibi conceſſum. Sic diua virgo cum mater eligitur Dei, cecinit Magnificat. Sic Simeon habens in vlnis ſuis Chriſtum, canticum componit. Demum Dauid quod pſalmos edidit pro paruis beneficiis, ita vt vix munus acceperit, & iā pſalmum ad decātandum Domino parabat. Sed plorāda eſt ingratitudo noſtra, reprehendendus torpor noſter, qui cū nullo plura accipiamus à Domino quotidie, ei laudes offerre neſcimus. Tacite hunc noſtrū torporem reprehendit Deus apud Leuit. dum ait, Si immolaueris hoſtiam pro gratiarū actione quaſi noſtræ reliquerit voluntati, offerre ſacrificiū pro beneficio ſuſcepto. Vtique Domino præceptum vobis erat imponendū. Immolate hoſtiam pro gratiarum actione, dicere debuiſſes. Sed non præcipere voluiſti, quia cognoſcis, quam deſides ſimus ad hoc offerēdum ſacrificium. Sed obſeruandum eſt, nō eſſe ſilentio prætermiſſum, quādo erat hic populus cantum in laudē Dei compoſiturus, ſed addiſſe, *ibi*, Vbi canet populus? Ibi, vbi accepit beneficium. In quo loco? In eodem vbi accepit. Ibi ſtatim non differt, gratiarū actiones reddere, quod ſemper ante oculos habere debemus, ne procraſtinemus. Duo ergo hic implicauit hoc aduerbio *ibi*, locum, & ſolicitudinem ad offerendum gratiarū actiones. Bene hoc adumbrauit Dominus citato loco Leuitici dicēs: Eodem die comedetis hoſtiam oblatam pro gratiarum actione, non remanebit quicquam in mane alterius diei. Nō enim decet, differre gratiarum actiones, ſed ſtatim ſoluere debemus. Diſcamus ergo à populo, & patribus Iſraël, pro beneficiis à Deo ſuſceptis, non ſolum gratiarum actiones reddere, verum etiam non differre.

Leuit. 22 — *Leuit. 22.* — *Qui citò dat bis dat, gratia tarda perit.*

Secūdò obſeruandum eſt, Vbi canit pro ingenti gaudio, & lætitia hic populus, *ibi*, nēpe in ſolitudine in deſerto. Et quid hoc eſt, Quādo hoſtes noſtri, nēpe peccata noſtra, ſubmerguntur in pœnitētia, ibi ingēs lętitia eſt. Sed quid? Nonne dolere debemus de peccatis? Ita eſt, verū intra hāc amaritudinē doloris abſcōdita eſt ſuauiſſima dulcedo, ſicut intra corticē nucis eſt nucleus dulcis. Nā apud Cātica ait Sponſa, Deſcendā in hortū nucū. Deſcendā, inquit, vt colligā nuces, quia cū peccata deflemus, intra hanc amaritudinē, nucleum ſuauiſſimum inuenimus. Interfecit leonē Sanſon, & de ore eius egreſſa eſt dulcedo. Diabolus tanquam Leo rugiens, inquit

Simile. — *Cant. 6.* — *Iudic. 14.*

in quit Apoſtolus, circuit nos quærens, quẽ deuoret, hunc in pœnitentia ſicut Sanſon laceremus, & poſtea in ore eius inueniemus nimiam conſolationem. Inuenerunt aquas amaras huius Iſrael: Et quo abſtulit amaritudinẽ aquarũ Eliſeus? Sale proculdubio. Quid amarius ſale? Quomodo ergo abſtulit amaritudinẽ? Latet myſterium amaritudo cõtritionis, aufert amaritudinẽ culparũ noſtrarũ, & facit, quod ibi nõ ſit mors, neque ſterilitas, ſed omnis dulcedo. Hinc Regius Pſaltes, Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, cõſolationes tuæ lætificauerũt animam meam. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur, ait Aſſertor noſter. Atque apud Iſaiam, ait Dominus, Ponam deſertum eius, quaſi delitias & ſolitudinem eius quaſi hortum Domini, gaudium, & lætitia inuenietur in ea, & gratiarũ actio, & vox laudis. Vides, quid faciat Deus ex deſerto & ſolitudine, hoc eſt, cũ fugis peccata, hortũ videlicet, in quo gaudium eſt, & lætitia? Erat prius deſertũ in quo ſerpentes inferni, habitabant, nulla ibi arbor fructifera virtutũ, nulli flores odoriferi, ſed ſi hoc deſertũ cordis tui tradas Deo, optimus cultor eſt, & in hoc deſerto ita te viuere faciet, vt gratiarum actiones Deo referas quod te de peccati voragine liberauerit.

4. Reg. 4.

Deus conſolatur flẽtes, dolentes curat, pluuias ſerenitas mẽtis ſequitur atque conſolatio

Pſal. 93.

Matth. 5.

Iſa 51.

Animæ gratiæ vacua deſertũ inferni draconib. hoſpitabile dicitur.

Tertiò, *Iuxta dies iuuentutis ſuæ.* Bene obſeruat Rupertus, Eccleſiam, cum aſcẽdit de Ægypto fuiſſe iuuenem, & quaſi calorem ſanguinis ſecutam iuuenilem ætatem, tunc enim iudicium non habuit maturę, & ſecuræ ſenectutis. Spiritualia enim corporalibus, & cœleſtia terrenis poſtpoſuit. Hinc diſcemus tres gradus fidelium, incipientium, proficientium & perfectorum. Et benè cõiungit, *canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ*, non canet, vt decebat virum prouectæ ætatis. Referre enim Deo tantum gratias, cum liberat nos à calamitatum preſſura, id iuuentutis eſt, non maturæ ætatis. Tunc autem quis perfectionis eſt ætatis, cum etiam propter aduerſa gratias agit Deo: ſicut docet Apoſtolus, Gratias agẽtes ſemper pro omnibus. In quem locum egregiè ait D. Hieronymus, Pro omnibus, quæ nobis ſcilicet accidunt, Deo gratia referamus, vt non tantum pro his, quę bona putamus, ſed etiam quæ nos coarctant, & contra noſtram veniunt voluntatem, &c. Vide locum Hieronymi.

Tres claſſes fidelium.

Ephes. 5.

Quartò, optime obſeruat D. Hieronymus, quod quando eximus de Ægypto, & ad meliora tranſimus, dicamur aſcẽdere, quia Hieruſalem in montibus ſita eſt: ad eos autem qui Ægypti, id eſt, ſæculi huius quærunt auxilia, dicitur,

Væ qui deſcendunt in Ægyptum, Hinc & Iſaac præcipit
Iſaiæ 31. Deus, Ne deſcendas in Ægyptũ: Vides ergo non faciles eſſe
Geneſ. 26 vias, ſed labore plenas, quibus Deus nos ducit ad virtutes?
Aſcenſionẽ enim vocat viam qua relinquitur Aegyptus, id
eſt mũdus, non deſcenſum, ad quẽ homines proni ſunt. Ob-
ſerua etiã, quo pacto laborem cum lætitia coniungat. Quid
enim aſcenſus eſt? Laborioſum, ac difficile iter. Et quid can-
tus inuoluit? Vtique gaudium, & lætitiam. Cũ igitur tu pro
Deo tuo labores ſubis, da operã, vt lætus id facias. Ieiunas,
quod laborioſum eſt? Vnge caput tuũ, & faciem tuam laua,
hoc eſt, eſto hilaris. Elargiris aliquid pauperi, Dato hilariter
2. Par. 29 Sic Dauid, & populus Iſra ël læti offerebant Deo dona ſua,
Ego, inquit Dauid, lætus obtuli vniuerſa hæc, & populum
tuum, qui hic repertus eſt, vidi cum ingenti gaudio tibi of-
ferre donaria.

Quintò, *iuxta dies iuuentutis ſuæ.* Optimè obſeruat D. Hie-
ronymus, hunc populum iterum rediturum ad adoleſcen-
tiam, & iuuentutem, quemadmodum cum exiuit de Aegyp-
Coloſſ. 3. to, rediit. Nónne audis Apoſtolum dicentem, Exuentes ve-
terem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouũ, eum
qui renouatur in agnitionem Dei? Et Dauid quid ait? Reno-
Pſal. 102 uabitur, vt aquilæ, iuuentus tua. Quæris, quo pacto reiuue-
neſcat aquila: Id nimis tritum eſt, paucíſque abſoluam, quę
fuſius tum Philoſophi, tum ſancti Patres tradũt de renoua-
Iſaiæ 40. tione aquilæ. D. Hieronymus in hæc verba Iſaiæ, Qui ſpe-
rant in Domino mutabunt fortitudinem, aſſument pennas
vt aquilę volabunt, & non deficient, inquit, Crebro diximus
aquilarum ſenectutem reuireſcere mutatione pennarũ. Atq;
in Epiſtola ad Præſidium ait, Aquila quando ſenuerit, gra-
Alb. ma- uantur illius pennæ, & oculi, quærítque fontem, & erigit
gnus. pennas, & colligit in ſe calorem, & ſic oculi eius ſanantur,
Aquila & in fontem ſe ter mergit, & ita ad iuuentutem redit. Aper-
renouatio tius tamen Albertus magnus. lib. 33. de animalibus hanc a-
ne penna- quilæ renouationem detegit, in hunc modum dicẽs, Iorath,
rum reui- & Adelinus dicunt, aquilam, quando ſeneſcit, conſiderare
reſcere di fontis limpidi, & ſcaturientis aquas, & ſuper eas in altum
citur. extolli, & cũ incaluit, & iã exuri videtur, ſubitò demiſſis, ac
Vide Pro contractis alis: ruere in fontis frigidas aquas, vt ex frigidi-
uerb. A- tate externa calor internè ſe colligens medullas ipſas fo-
quilæ ſene ueat, & ad priſtinã iuuentutis virtutẽ reducat. Deinde verò
ctus. à fonte auolat ad nidum, & inter alas polorum tecta reſol-

uitur

uitur in ſudorem, veteréſque plumas deponit, & nouas induit. Igitur cũ ait Deus, *Canet iuxta dies iuuentutis ſuæ*, reiuueneſcendum eſſe Synagogæ ait, abiectis plumis peccatorum: in fonte aquarum contritionis, nouiſque induendam virtutum. Quadrat in feſtum Inuentionis ſanctæ Crucis, in hæc verba; Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuo non poteſt, videre regnum Dei. Quomodo poteſt homo renaſci? Vtique deponendo plumas veteris hominis in aqua lachrymarum, ac deinde auolans ad nidum. Et quis eſt hic nidus? Vulnera Chriſti pendentis in cruce. Vnde bene ſubiungit Chriſtus, Exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit, in ipſum, non pereat. Quid eſt, credere in ipſum niſi ibi in cruce commorari tãquam in nido? Credere enim eſt cum aſſenſu cogitare, dicũt Theologi. *Canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ*. Ad poſtremũ, obſerua, quod pacto cũ iuuene Synagoga agat Deus, non vtique triſtia initio præcipit, ſed læta, & quæ ad cantum, & non ad fletum inuitant. *Canet*, inquit. Vide ergo, quem te exhibeas nuper conuerſis, quæque illis præcipias. Non erit triſtis, neq; turbulentus, ait de Meſſia Iſaias. Tu etiam lætum te exhibe, &c. *Iſa. 42.*

¶ *Et erit in die illa, ait Dominus, vocabit me vir meus, & nõ vocabit me vltra Baalim, & auferam nomina Baalim de ore eius, & non recordabitur, &c.*

Tribus modis obſcuri aliquid efficitur.

¶ Diſcruciat ſe Diuus Hieronymus in explanatione huius loci, atque poſt multa ait Pammachio. Ignoſce obſcuritati, quæ tribus naſcitur modis, aut rerum difficultate, aut magiſtri imperitia, aut diſcentis nimia tarditate. Neq; enim Hebræum prophetã ediſſerẽt, oratoris debeo declamatiumculis ludere, & in narrationibus, atq; epilogis, Aſiatico more cantare, ſed auxilio orationum tuarũ, & incredibili diſcẽdi ſtudio, aperire, quæ clauſa ſunt. Hæc referimus, vt quam obſtruſus ſit hic locus, percipiatis. Hinc etiam & orta eſt inter expoſitores diſſenſio. Nos priuſquam ſingulorum opiniones adducamus, hæc verba expẽdamus. *Et erit in die illa,* ait Dominus, non enim decet, aliquod verbũ intractum relinquere, cum minimus Scripturæ apex multis ſcateat ſacramentis. *In die illa*. Conſuetudo eſt Scripturę ſacræ, diem pro tempore accipere, vt obſeruant Diuus Hieronymus Iſaiæ 19. in illa verba. In die illa erit altare Domini in medio terræ. Et Diuus Auguſtinus Epiſtola 78. & Pſal. 87. in quem modum eſt diſpungendus locus Geneſeos 2. In quacunque die

Dies pro tẽpore ſumitur.

Hierony.

Auguſt.

Geneſ. 2.

die comederis ex eo, id eſt, quandocunque, vel quocunque tempore. Sic etiam in hoc loco, *Erit, in die illa*, hoc eſt, cõtinget eo tempore. Et quando hoc tempus erit? Interlinearis ait, Poſtquam in me veraciter crediderit. Lyranus inquit, Tempore noui teſtamenti, cum quo conſentire videtur Rupertus dicens, Hoc, vt dicitur, ita factum eſt, & fit. Docente namque magiſtro, & Domino noſtro Ieſu Chriſto, & Spiritu ſancto, nunc didicit beata Eccleſia, Deum vocare virum ſuum, maximè quia bona & magna Eccleſiæ pars beata virgo Maria ſic Deo altiſſimo coniuncta eſt mirabiliter, vt ſemen eius, id eſt, verbum eius, vnicum filium eius, vtero proprio conciperet, Deumq́ue, & hominem ad ſalutem omniũ credentium fœliciter pareret. Poſt ipſam omnis anima quęcunque verbi eiuſdem incarnati fidem mente ad iuſtitiam, concipit, & oris confeſſione ad ſalutem parit, vniuerſa Eccleſia, quæ de multis huiuſmodi credentibus conſiſtit, recte dicit Deo, vir meus, quia vxor Dei dici, & eſſe meretur.

Theophy. Theophylactus inquit, *In die illa*, hoc eſt, tempore afflictionis, adeoq́ue captiuitatis me agnoſcent Deum, & ſponſum ſuum, iam olim ipſis optatum. Et in hac expoſitione Theophylacti ingens eſt incluſus theſaurus. Agnoſcere enim Deum in ipſis verberibus tanquam maritum, & diligere, etiam cum flagellat, cognoſcendo, tunc magis diligere nos, cum flagellis cedit, hoc ſingulare Dei eſt beneficiũ. Omnẽ enim filium, quem recipit, flagellat, ait Apoſtolus ad

Hebr. 12. Hebræos, c. 12. Addit deinde hæc duo verba, *ait, Dominus*, quæ creberrimè ſunt inculcata in ſacris Bibliis. Vnde & Moſes, & prophetæ plerunque apponunt, Hæc dicit Dominus, hæc dicit Deus, quo loquendi tropo duo indicant. Alterum eſt, dictis, vel dicendis fidem eſſe ahibendam. Ad maiorem enim fidem conciliandam additur, Hæc dicit Dominus. Alterum eſt, ingentem captare attentionem. Decet enim, homines aures arrigere, cum audiunt Deum aliquid dicentem. Cum ergo immenſum Charitatis pelagus Dei, & vix credibile ſit dicturus vates Hoſſeas, ne dicendorum magnitudine ſuccumbamus, ſe teſtatur veriſſima, & credenda

Hierony.

Abominatio idolorũ in populo Chriſtiano.

aſſerere, in cuius rei teſtimonium ait, *Deum illa dicere*. Et quę ſunt hæc? *Vocabit me vir meus, & nõ vocabit vltra Baalim.* Diuus Hieronymus ait, lingua Hebræa & Syra Baal interpretari, id eſt, habens. Si voluerimus dicere, habens me, dicimus Baali, & apud vtramque gentem viros vocare ab vxoribus Baalim, id eſt, vir meus, quod intelligitur, habens

me

me, & eſt ſenſus, qui me habet in coniugio. Eadem lingua Hebræorum vocatur vir, Is. Vnde & vxor, quæ de viro ſumpta eſt vocatur Iſa, quaſi à viro virago. Quod ergo dicit Dominus, *vir meus*, hoc eſt, cum vtroque ſermone Iſchi, & *Baali* appelletur *vir meus*, ſiue maritus meus, tantum odi idolorum nomina, vt etiam, quod bene dici poteſt, propter ambiguitatem, & verbi ſimilitudinem, nequaquam velim dici, ſed appellari me Iſchi, magis quàm *Baalim*, ne dum aliud loquitur, alterius recordetur, & virũ nominans, idolum cogitet. In hac eadem ſententia eſt Rupertus dicens, poteſt quidem *Baalim* tolerabilem habere interpretationem, id eſt, habẽs me, quod de Deo vero fidelis anima rectè poteſt dicere: ſed hoc nomen *Baalim*, quod ab Iezabel introductum eſt in idolo Sydoniorum, quod illi Baal dicunt, nimis pollutum eſt, & inquinatum, & idcirco nulla nominis eiuſdem interpretatio quamuis pulchra placere debet. Conſentit etiam cum dictis Gloſſa dicens, quod licet ſecũdum etymologiam poſſet dici Deus *Baalim*, quod ſimiliter interpretatur vir meus: tamen idolorum odio dici non debet, ne in cultu Dei recordemur nominis idolorum & ne dum virum nominet, idolum cogitet, quod poteſt eſſe propter ambiguitatẽ verbi. Et ſubdit Gloſſa, Hinc, habemus, ex ſolis vocibus inordinatè prolatis hæreſim poſſe incurri. Conſentit etiam cum his interlinearis. Ait enim, Etſi rectè poſſet dici: tamen propter ſimilitudinem nominis idoli vitari debet. Vatablus etiam idem ſentit. Inquit enim, Hæc vox *Baalim*. Dominum meum ſignificat. Quaſi dicat, Non vteris hac dictione Baal Nam hoc nomen male audit & ſonat, quod idolum ſignificet, idcircò in deteſtationem idololatriæ deſines, me vocare Baal. Vnus Lyranus ab his omnibus diſſentit dicens, Rabbi Salom. hunc locum exponere magis catholicè quantum ad hoc dicens, quòd *vir meus* hic accipitur, id eſt, ſponſus meus, quæ eſt nominatio amoris, *Baalim* verò ſecundùm proprietatem Hebraici ſermonis, idem eſt, quod dominus meus, quæ eſt nominatio timoris iuxta illud Malach 1. Si ego Dominus, vbi eſt timor meus? Et ſic eſt ſenſus, quòd ex familiaritate cum Deo, populus eius vocabit eum ſub nomine amoris, & non timoris, quod propriè conuenit ſtatuti nouæ legis, cum illa ſit lex amoris, ſecundum illud Auguſtini, Breuis differentia legis, & Euangelij timor, & amor. Sic igitur timori ſucceſſit amor. Cum Lyrano conſentiunt aliqui ex recentioribus

Rupert.

Gloſſa.

Interlinearis.

Mal 1.

centioribus deducentes etymologiam huius vocis *Baalim* à
verbo Bagal, quod ſignificat præeſſe, dominari, ſubigere,
& nuere. *Baalim* ergo id ſignificat, cuius nutui, vel domi-
nio parere oportet, quod Hiſpane dicimus, *amo*. Et neſcio
quid metus adfert, quemadmodum Dominus apud Latinos
odioſum nomen erat, eo quòd ſeruitutem quandam de-
Octauianus Cæſar huius vocis vim intelligẽs dominum ſe nominari vetuit. nuntiabat. Quamobrem Auguſtus Cæſar dominum ſe vo-
cari, vetuit, quod leuius ſuum imperium dominio eſſe vo-
luerit. *Baalim* ergo cum Dominum ſignificet, non ita gra-
tum eſt, perinde, ac vir. *Vir* autem non ſolum ſignificat ho-
minem ea ratione, qua mas eſt à fœmina diſtinctus: ſed e-
tiam, qua animi virtutibus excellit. Sic enim legimus de
Gedeone. Gedeon filius Ioas vir Iſrael. Ac rurſum. Nónne
tu vir es? quis ſimilis tui in Iſrael? Significat præterea *vir*
Iudic. 7. eũ, qui mariti munere apud fœminas fungitur. Hinc *vir* a-
1. Reg. 27 morem, & dilectionem, & gratitudinem, quandam comple
ctitur qua homo redditur gratioſus, & amabilis. Erit ergo
ſenſus huius loci, Adeo magnum amicitiæ fœdus, & coniu-
gij cum hoc populo inibo, vt ingenti amore me proſequan
tur & deinceps nihil metuant iratum, ſed profligata timo-
re, dilectionis, & charitatis ſuauitate ducti, vocabunt me nõ
Baalim, quod dominium inuoluit, ac proptĕra neſcio quid
timoris: ſed vocabunt me *vir meus*, quod amorem redolet, &
charitatem. Ita enim inquit Apoſtolus, Non accepiſtis ſpi-
Rom. 8. ritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum
adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater.

¶ *Ad componendos mores.*

E*T erit in die illa, vocauit me vir meus, & nõ vocauit me vltra Baalim, & auferã nomina Baalim, &c.*

Primum demus hoc Theophilacti explanationi. *In die illa*, id eſt, tẽpore afflictionis, *vocauit me vir meus*, quod nomẽ dilectionem impli-
Hebr. 12. cat. Ecce quæ ſit conditio animarum, quas Deus in ſponſas vocat, nempe cum flagellat, flagella agnoſcere, eſſe certa dilectionis ſigna. flagellat omnem filium, quẽ recipit ait Apoſtolus. Ac rurſum, Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes ſancti, ergo adulteri, & cõ-
Simile. ſcij eſtis. Quemadmodum arbor cum altius radices defi-

xerit.

xerit, nec vehemens quidem eam procella agitare poteſt, ſecus autem, ſi fibras ſuperficie tenus porrexerit, neque ad profunda deſcenderit, paruus licet venti flatus irruat, eam à radicibus euellit, Ita & in nobis, ſi affixerimus diuino amore carnes noſtras, nihil mouere nos poterit, quominus Deum diligamus, quamuis acerbiſſimum ſit. Ob hoc Apoſtolus ait, In charitate bene radicati, & fundati. Nam quid eſt, in charitate bene radicari & fundari, niſi quamuis venti tribulationum hinc, & inde ſufflent, ita immobiles eſſe, vt non à charitate dimoueantur? Et quemadmodum in pelagus immenſum decidens ſcintilla facilè deletur. Sic diligentibus Deum, quantacunque ſit tribulatio, illuditur, & extinguitur. Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium, in refrigerium, ait Dauid. Quorſum bone rex tribulationem vocas ignem? Quoniam licet quoſdam comburat, non tamen me comburit, alios quoniam non habent charitatis altum pelagus, in quo tribulationum ignem extinguant: ego habeo in viſceribus adeo magnum charitatis pelagus, vt in illud immittens ſcintillas tribulationum extinguam. Quadrat obſeruatio in Euangelium de omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati, qui perſecutionem patiuntur. Cur beati? Quia in ipſa perſecutione agnoſcunt Deum veluti ſponſum. Quadrat etiam in ſecundam feriam Reſurrectionis, in hęc verba, Oportebat, Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Cur oportebat pati? Vt ſuo exemplo oſtenderet, non eſſe deſpectos in conſpectu Dei, qui incommoda patiuntur tribulationum, quinimo à Deo velut chariſſimas ſponſas diligi. Viri enim iuſti in tribulationibus Deum vocant virum ſuum, id eſt, ſponſum ſuum.

Pſal. 65.

Pro feria 2. Reſur.

Sicut in trituris paleæ grana premũtur, & flores inter ſpinas prodeunt, ſic in tribulationib. hominis iuſti.

Secundò, *Vocabit me vir meus*, quod nomen amorem reſonat, neque vltra vult, vocari *Baalim* quod timorem redolet. *Baalim* enim dominum meum ſignificat. Bene inquit Diuus Gregorius, Quando Deus vult timeri, Dominum ſe vocat, iuxta illud, Si ego Dominus, vbi eſt timor meus? Quando verò amari, ſponſum. Ac per quam egregie plus appetit Deus amari, quàm timeri. Plus enim fit amore, quam timore. In vinculis charitatis traham eos, ait Hoſſeas alio loco. Hinc Ariſt. ait, propter metũ nõnunquã ſubditos inſurgere aduerſus eos, qui dominãtur. Malus ergo dominorum cuſtos timor: bonus verò amor. Nã, vt inquit philoſophus Antiſthe-

Gregor. in Prolog. Canticor.

Hoſſe 11. 5. col. 10.

Antiſthenes. Quiſquis alios metuit, ſeruus eſt, licet neſciat. Igitur ſi metuis ſubditos, magis vocandus es ſeruus, quam dominus. Cùpis verè domini nomen obtinere? Dilige tibi ſubiectos. Quod enim eſt nauigio gubernator, quod in ciuitate magiſtratus, quod in mundo ſol, hoc inter mortales eſt amor. Nauigium ſine gubernatore labeſcit, ciuitas ſine magiſtratu periclitatur, mundus ſine ſole tenebroſus efficitur, & gubernatoris reipublicæ ſine amore vita vitalis non erit. Tolle à gubernatore amorem, ſolem è republica ſuſtuliſſe videberis, totamque in tenebris iacere, nõ eſt dubium. Significauit hoc optimè Diuus Gregorius dicens, habẽt maximam cognationem amor, & poteſtas. Secus modo faciũt qui rempublicam gubernandam ſuſcipiunt. Exiſtimant enim gubernationem eſſe inſtar arboris ſpinoſæ, quæ ad ſe accedentes pungit, & lacerat. Quadrat obſeruatio in feſtum Apoſtolorum, in hæc verba. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem. Item in mandatum, in hæc verba, Cũ dilexiſſet ſuos, in finem, &c. Obſerua autem, quę verba ſubſequuntur: ſcilicet, Sciens, quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit & quod pater omnia dedit ei in manus. Quid hæc ad amorem, de quo prius egerat: Multum ſane per omnem modum. Oſtendit enim, quid maxime debeamus deſiderare in gubernatore, cui tradita eſt in manus reſpublica, amorem videlicet.

Quem metuunt ode rũt, quem quiſquis odit periſſe expetit.

Simile.

Marcus Antoninus nihil quicquam eſſe dicebat quod Po. Rom. magis deceret quam clementia & ſubditorũ amor

Gregor.

Tertiò hic locus maximè ſpectat ad *viros*, qui vxores duxerunt. Hi enim hoc vnum maximè debent, deſiderare ab vxoribus, appellari *viros* ſuos, quod amorem ſapit: non dominos, quod timorem. Hinc Apoſtolus, vnuſquiſque vxorem, ſicut ſeipſum, diligat. Et ſapiẽs, in tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quę ſunt probata coram Deo, & hominibus concordia fratrum, amor proximorum, vir, & mulier ſibi bene conſentientes. Quemadmodum ferrum nõ vnitur ferro niſi vtrumque ſit ignitum, Sic matrimonium benę cõſtare non poteſt, niſi vxor, & vir charitate ſint ſuccenſi Sic ſancti Patriarchæ vxores ſuas diligebant. Nam Iacob videbantur pauci dies viginti anni præ amoris magnitudine. Iſaac ſic Rebeccam dilexit, vt eius amore oblitus fuerit doloris, vehementiſſimi, quem illi mors matris attulerat, ſed obſerua, quas bonus amor debet, habere cõditiones. Prima eſt, quod debet, eſſe permanens, & ſtabilis. Ait enim, *Non vocabit me vltra Baalim.* Ac ſi apertius dicat, Semper durabit hic amor. Sic Chriſtum dilexiſſe legis, Cum dilexiſſet ſuos, in finem dile

Ephe. 5.

Eccle. 15.

Triplex coniunctio Deo gratiſſima.

Simile.

Gen. 24.

dilexit eos. Debet deinde, eius conditionis eſſe amor: vt non te ad infernum trahat, in baratrumque præcipitet, ſed quemadmodum currus igneus tulit Eliam in cœlum, ſic amor te deferat in cœlum. Audis enim, poſteaquam dixerat, Vocabit me vir meus, auferam de ore eius nomina Baalim, hoc eſt, idolorum. Sic Chriſtus ſuos Apoſtolos dilexit in finem, id eſt, in Deum, vt explanat Diuus Auguſtinus. Quemadmodum quamuis piſces, & aues produxerit Deus ex aquis, vt literæ diuinæ teſtantur, piſces deſcendunt ad imam aquarum altitudinem, aues verò cœlum petunt, Sic degentes in pelago amoris, non eodem tendunt, ſed quidam diligunt, vt ad cœlum ferant, alij verò, vt in voraginem inexplicabilem inferorum dilectum dent præcipitem. Diſces etiam ex hoc loco, quem ſcopum debeat tuus amor, habere, nempe auferre peccata à dilecto. Audis enim, Deum tuum in hoc ſtudium incumbere, vt auferat nomina Baalim ab vxore ſua Synagoga. Igitur ſi cui copulatus es amore, & illum crimine irretitum agnoſcis, da operam, vt peccatum relinquat, & caue, ne ſordidis veſtibus indutus, conſcendas currum amoris, vbi prunæ dilectionis ſunt: ſed quemadmodum legis apud Ezechielem, hominem veſtitum lineis, id eſt, candidis fuiſſe ingreſſum, & hauſiſſe manus plenas prunis, vt effunderet ſuper ciuitatem, Ita tu non niſi puris moribus ornatus exhibe dilectionis opera amato.

Pro mandato. *Simile.* *Simile.* *Ezec. 10.*

Quarto obſerua, quid contendat Deus, nempe non ſolum *auferre nomina Baalim de ore*? verum & de intellectu. Parum ergo eſt, non peccare ore, ſed danda opera eſt, ne memoria, & intellectu pecces. Ab vtraque enim parte vult Deus, vt hic legis peccata auferre. Diſces etiam, non ſolum verbo diligere, ſed etiam corde. Non enim contentus eſt Deus, *auferre nomina Baalim de ore*, è corde cupit etiam delere. Filioli non diligamus verbo, neq; lingua, ſed opere, & veritate, ait D. Ioan- *1. Ioan. 13*

¶ *Et percutiam fœdus in die illa cum beſtia agri, & cum volucre cœli, & cum reptili terræ.*

¶ Locus hic tantum eget expoſitione Hieronymiana, ac propterea omnes expoſitores quaſi vno ore ſequuntur eius explanationem licet nonnulla ſint obſeruanda ad exactiorem intelligentiam. Igitur obſeruat Rupertus loquendi modum, *percutiam*, inquit, *eis*. Quibus? Singulari namque numero vtebatur dicẽdo, Vocabit me vir meus, & auferã nomina

Ba.lim

Baalim de ore eius,& nominis eorum nõ recordabitur. Nũc
autem in plurali numero loquitur dicens, *Et percutiam eis.*
Quibus ergo reſpondet Rupertus, Nimirum ſupradictis vi-
nitoribus eius, id eſt, prædicatoribus eius. Illis namque per-
Ruper. cuſſit Dominus fœdus *cum beſtia agri: & cum volucre cœli, &*
Deus per- *cum reptili terræ*, quod iuxta literam ita contigit. Habentes e-
cutiens fœ- nim gratiam operationis virtutum Apoſtoli:& Patres ſancti,
dus cum & beſtiis,& volucribus,& reptilibus imperaſſe leguntur, at-
Chriſti que ita obediuiſſe, vt miracula eſſent ad gloriam Chriſti, cun-
humanita- ctis videntibus. Rupertus itaque coarctat pronomen *eis* ſo-
te, idem cũ lum ad vinitores, quod deprehendit ex varia loquendi for-
omnibus fa- ma. Nam cum prius ſermo eſſet ſingularis deinde ad plures
cit qui ſu- ſermo dirigitur. Non ita Diuus Hieronymus arctat prõ-
mus mem- nomen *eis* ad vinitores, ſed ad omnes Eccleſiæ fideles ex-
bra eius. tendere videtur, quem cæteri omnes etiam ſequuntur. Fauet
Hierony. expoſitioni Ruperti conſuetudo Scripturæ ſacræ, quæ cre-
bro intercidit ſenſum, & alium in medio ponit,& rurſus ad
primum argumentum redit. Ita obſeruant Euthymius, Pſal.
Euthym. 180.& 117. Et Hieronymus Iſaiæ 16. Et Gregorius lib.5. Mo-
Hierony. ral. cap 29. Et Auguſt. Pſal. 44. Vnde, vt multa omitta-
Gregor. mus, cum Iſaias loqueretur de Moab, ſubdit, Emitte agnum
Auguſt. Domine dominatorem terræ de terra deſerti ad montem fi-
Cant. 1. liæ Sion. Et Cant. 3. Oſculetur me oſculo oris ſui, quia me-
liora ſunt vbera tua vino. Ecce tranſit ab vna ad aliam per-
ſonam: ſcilicet à tertia ad ſecundam. Pro ſententia etiam Di-
ui Hieronymi cõſuetudo Scripturæ citari poteſt. Nam ſolet,
numerum pluralem pro ſingulari ponere. Vt Geneſis 19. Cũ
Gene. 19. ſubuerteret Dominus vrbes, in quibus habitauit, id eſt,
vrbem illam, quam habitauit. Et iudicum 7. de Achan. Pecca-
Iud. 7. uit Iſraël, & tranſgreſſi ſunt pactum meum & acceperunt de
anathemate. Ecce vnus eſt tranſgreſſus,& ait in numero plu-
rali, tranſgreſſi ſunt, & acceperunt. Sic obſeruat Ambro-
Ambroſ. ſius, libro 10. Comment. in Lucam, capit. 22. cuius verba
ſunt: Aliquando numerus pluralis de vno dicitur. Vt in
Act. 4. Pſalmo, Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt
in vnum: Solus enim Rex Herodes: & princeps Pilatus, in
Apoſtolorum actibus conſpiraſſe aduerſus Chriſtum Petri
Hebr. 11. voce produntur. Et in Paulo ad Hebræos legimus, In ca-
Matt. 27. primis pellibus ambulabant, ſecti ſunt, leonum molas ob-
Luc. 23. ſtruxerunt. Cum ſolus Elias melotem habuiſſe, & Iſaias ſe-
ctus eſſe, & Daniel intactus à leonibus legatur. Sic etiã ali-
qui concordant Euangeliſtas: quando dicitur, duos blaſphe-

maſſe latrones, cum vnus eorundem blaſphemaſſet. Videte Diuus Chryſoſtomus, homil. 4 in Geneſ. Auguſtinum lib. 3. de conſenſu Euangeliſtarum, capit. 16. Euthim. Pſalm. 79. & apud Exod. 32. Hi ſunt dij tui Iſrael, & tamen de vno vitulo tantum eſt ſermo. Sic apud Matthæum, Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri, Videte Hieronym. Daniel tertio. Auguſtinus queſt. in Geneſ. quæſt. 149. Verum quando nomen eſt collectiuum, aut ſingularis numeri conſtans ex pluribus, tunc ſolet, eſſe numeri ſingularis mutatio in numerum pluralem in ſequentibus. Vt apud Exod. Dimitte populum meum, vt ſeruiat mihi. Et apud Geneſ. 15. Scias, quod peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent eos quadringentis annis. Legite Auguſtin. lib. locut. in Exodum. Ex dictis colligitur, veriorem eſſe ſententiam Diui Hieronymi, quàm Ruperti & pronomen *eis* non eſſe arctandum ad vinitores, ſed de omnibus eſſe ſermonem. Vnde quod prius per nomen collectiuum dixerat in numero ſingulari, deinde explicuit per relatiuum in numero multitudinis. Iam ſenſum enodemus. *Percutiam eis.* Pronomen, *eis*, eſt in dandi caſu, quod venuſtiſſime explicuit Vatablus dicens, Eis, id eſt, in gratiam, & vtilitatem eorum, fidelium ſcilicet. Quaſi dicat, Præcipiam illis, ne noceant fidelibus. Hæc dicuntur iuxta id, quod apud Dauidem legitur. Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis & conculcabis leonem, & draconem. Et Marci vltimo, Si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Quibus verbis promittit ſummam fidelibus tranquillitatem, & pacem tempore Euangelij, nec aliquid eis nociturum. Et ita legit D. Hieronymus in dandi caſu, & textus Gloſſæ Ordinariæ, & Septuaginta, & Theophylactus, atque vetuſtiſſimi Codices, licet in recentioribus exemplaribus in ablatiuo inuenitur, ſcilicet cum eis, & nõ in datiuo, *eis fœdus cum beſtia agri & volucre cœli, & reptili terræ.* Exiſtimat Rupertus, ita cõtigiſſe iuxta literam Feræ enim, & beſtiæ, & volucres cœli obedierunt Apoſtolis, & ſanctis tempore Eccleſiæ primitiuæ. Deinde aptat hæc verba, *beſtia agri, volucre cœli, & reptili terræ*, variis hominum generibus, verùm hoc refert ad anagogicum ſenſum non ad literalem. Non tamen ita eſſe exiſtimo: ſed quod etiam ſit germanus literæ ſenſus, referre hæc tria *beſtiam agri, volucrem cœli, reptile terræ* ad varias hominũ ſortes, & cõditiones. Vnde Theophylactus egregie inquit hũc locũ diſpũgẽs, vel

Matt. 2.

Exod.

Geneſ. 15.

Pſal. 90.

Mar. vlt.

Domeſticè fuerunt ſanctis Martyribus forè nihil nocebant virginibus tygrides atque leones ſerpentes & alia venata.

vel

Vel hoc dicit, quod ſicut cum indignaret ipſis, tradidi fructus terræ beſtiis, & volucribus, & reptilibus, ita reconciliatis mihi ipſis deſiſtent feræ iſtæ, tanquam & ipſæ perſuaſæ, vt parcant abſumere fruges. Vel beſtias, & reptilia, excitatos, inſurgentéſque aduerſus ipſos hoſtes intelligens, ait, Efficiam, vt ipſi pacis fœdera ſanciant cum Iſraëlitis. Videtis ergo, quo pacto Theophylactus ad literalem ſenſum referat, quod ad anagogem retulit Rupertus. Atque Theodoretus ait. Non de beſtiis, & volucribus loquitur: ſed de efferatis hominibus in omnia inuolantibus more volatilium, & venenatorum ſerpentium ſimilibus. In hac eadem ſententia eſt Gloſa ordinaria, & Interlinearis Gloſſa ait, Nomine *beſtiarum & volucrum*, Gentiles ſignantur. Hoc idem ſentit Lyranus, ſic expendens, *cum beſtia agri*, id eſt, cum crudelibus tirannis *& cum volucre cœli*, id eſt, cum regibus ſuperbis, *& cum reptili terræ*, id eſt, cum eorum miniſtris, quia & iſti, qui in principio perſequebantur Chriſtianos, & fidem Chriſti, ad fidem ſunt conuerſi, & maximè tempore Cōſtantini. Hos veruntamen omnes expoſitores longè antecellere videtur, Diuus Hieronymus expendens iuxta prædictum ſenſum hunc locum de variis hominum generibus, & venuſtè hoc confirmans teſtimoniis duobus, altero noui teſtamenti, altero veteris inſtrumenti. De hoc inquit, tempore loquitur

Iſaiæ 11. Iſaias dicens, Habitabit lupus cum agno & pardus cum hœdo accubabit, vitulus, & ouis, & leo ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos? vitulus, & vrſus paſcentur, ſimul requieſcent catuli eorum, & leo quaſi bos comedet paleas, & delectabitur infans ab vbere, ſuper foramina aſpidis, & in cauernam reguli manum ſuam mittet, qui ablactatus fuerit. Quis dubitat, his verbis ſignificari varia ho-

Act. 10. minum genera? Quod & in actis Apoſtolorum ſcriptum eſt. Et vidi cœlum apertum, ait Diuus Petrus, & deſcendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis ſubmiſſum de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentes terræ &, volatilia cæli. Et facta eſt vox ad eum, Surge Petre, occide, & manduca. Per quæ, non eſt dubium, Gentes ſignificari, vt ipſe Diuus Petrus inferius expoſuit. Hic itaque locus iuxta literalem ſenſum exponi poteſt, & de beſtiis veris, & de hominibus induentibus ferinos mores. Per *reptile* tamen exiſtimo, intelligi homines viperinas linguas habentes, & laxantes habenas in aliorum honorem.

Hos

Hos inquit, ſe refrænaturum, vt qui prius detrahebant eorum famæ, iam non detrahant: ſed defendant videntes eos conuerſos ad Deum.

Ad inſtruendos mores.

E*T percutiam eis fœdus cum beſtia agri, & cum volucre cœli, & cum reptili terræ.*

Percutiam fœdus eis, id eſt, in eorum gratiam, & vtilitatem. Vide, quid efficiat animi conuerſio, nempe pacis fœdus in vtilitatem ſerui Dei. Deſæuiant hoſtes, circundent, minentur, ſi ad Dominum confugiamus, nō ſolum non nocebunt hoſtes, verùm & in noſtrum commodum inietur fœdus pacis. Rex Dauid quid ait? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra non timebit cor meum: ſi exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Quemadmodum aues, cum impetuntur ab accipitre, ſolent ad homines confugere, qui quadam ducti beneuolentia & mititate illas protegunt & liberas dimittunt, Sic, vaſtantibus hoſtibus cuncta, ſi ad Deum confugiamus, ipſe nos defendet, & in noſtram vtilitatem pacem ſtabiliet, non in damnum, vti contingebat Regibus Iſrael, & Iuda, qui cum ingenti dedecore, & damno pacis fœdus percutiebant, ingens ſoluētes tributum. Sic rex Oſee regis Salmanaſar factus eſt ſeruus, reddebatque illi tributa. Sic etiam Ezechias ſeruiebat Sennacherib, quem precabatur dicens, Peccaui, recede à me, & omne quod impoſueris mihi, feram. Indixitque Rex Aſſyriorum Ezechiæ regi Iuda trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri. Itaque docet hic locus, pacem cum hoſtibus à Domino eſſe petendam Sic Antiochus Iudæos eſt deprecatus honorauit templum, & munera poſuit, & Machabæum eſt amplexatus.

Pſal. 26. *Simile.* *4. Re. 17.* *2. Mac. 15.*

Secundò, docet hic locus, quomodo ſeruis Dei omnia cooperatur in bonum, vt ait Apoſtolus. *Rom. 8.*

Tertiò, hic locus eſt ad pacis commendationem, ſiquidē, quaſi peculiare beneficium, ſe, ait, *percuſſurū pacis fœdus cū hoſtibus.* Sic Iob Eliphas dicebat, in bello eruet te de manu gladij in vaſtitate, & fame ridebis, & beſtias terræ non formidabis, ſed cum lapidibus regionum, id eſt, cum hominibus *Iob 5.*

lapideis, & crudelibus, & beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi, & *Simile.* ſcias quoniã tabernaculum tuum pacem habeat. Quemadmodum, concitato mari ventis, naues etiam tempeſtati ſubijciuntur, Ita ſi intra nos non ſit pax cũ Deo, ſed bellũ, extera bellum gerẽt aduerſum nos. Et ſicut, irato Domino aduerſum nos irantur etiam eius famuli contra nos, Sic, irato Deo omnia concitantur aduerſum nos. *Pacis & gratiarum cõciliator Chriſtus.* In cuius rei typum oritur Chriſtus tempore pacis, vt diſcamus, tunc nos pacem habituros, cum oritur intra nos, Abeſt Chriſtus, & eſt diſcordia inter Pilatum, & Herodem, venit Chriſtus & facti ſunt amici habeamus ergo pacem cum Deo, & ſtatim etiam cum proximis habebimus. *Iob.9.* Quis reſtitit ei, & pacem habuit.

Ierem. 48. Quartò, obſeruandum eſt, quo nomine appellet reges ſuperbos, ſcilicet *volucres cæli*. Si rex Aſſyriorum aquila vocatur. Quaſi aquila, inquit, volabit ad Moab. *Hoſſea.8.* Et inferius Hoſſeas ait de Nabuchodonoſor, Quaſi aquila ſuper domum Domini. Demum apud Ezechielem proponit Dominus ænigma, Aquila grandis magnarum alarum, plena plumis, & varietate. *Ezech.17.* Quid ſunt alæ, niſi exercitus? Vnde apud Iſaiam, Erit extenſio alarum eius implens latitudinem terræ plena plumis, & varietate. Quid plumæ ſunt, niſi opes, & potentia, varietas, magnificentia? *Iſaia.8.* Et merito cum plumis hęc comparantur, quia quemadmodum plumæ aues ferunt in ſublimiora, Sic mundi diuitiæ, & dignitates ſolent homines extollere, & in vanitatem aeris leuare. Sed ad plumas Deus præcipi *Simile.* euellere, & in locum cinerũ proijcere. Locus cinerũ eſt memoria mortis, vbi proiiciendæ ſunt opes, conſiderantes quã breui illæ euaneſcant. Et quemadmodum accipitre, falco, & niſus dum viuunt, magni æſtimantur: mortui verò deſpiciuntur, *Leuit.1.* & dum viuũt, magnis delitiis nutriuntur, & in manibus magnatum geſtantur, Ita principes ſæculi, licet dum viuunt, magnificant, tandem poſt mortem multi ex illis mittentur in ſterquilinium inferni. *Simile* Præterea meritò principes dicuntur *volucres cæli*, quia bona à Deo in illos collata debent eos à terra in cœlum erigere. Eſt Deus venator maximus, cuius manus habet in cœlum cibum ad alliciendum accipitrem, vel niſum, Sic principes. Niſi ſunt, qui debẽt, volare ſurſum in cœlum, vt è manu Dei accipiant cibum. Verum melius vocabimus opes huius ſæculi, *el ſiñuelo*. Nam quod maxime deſiderat, eſt, opibus, & diuitiis huius ſæculi allicere eos ad opes ſupernas cœleſtes cæpienda. Hoc docuit

tur Eliu Iob. 35. dicens de eo, Qui erudit nos ſuper volucres cœli, hoc eſt, maiorem ſapientiam nobis præſtat, quàm auibus cœli. Ac ſi apertius dicat, Multò propenſius debemus, accurrere ad regem Deum venatorem habentem cibum in manu, quàm aues acurrũt ad manum venantis aucupis. Quadrat obſeruatio in Euangelium, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Sunt enim monendi diuites, eſſe appellatos, *volucres cœli* vt diſcant, volare ad cœlum & terram contemnere. Et cap. 39. Iob ait Deus, Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, in arduis ponit nidum ſuum, in petris manet, inde contemplatur eſcam? Quid aquila, niſi viri potentes? Eſt enim aquila regina auium, ac propterea reges adumbrat, & principes. In arduis ponit nidum ſuum, Quorſum in arduis ponit nidum? Proculdubio, vt ait Diuus Tho. pulli eius ſtatim nati cõſueſcant, in altis morari, Pulli noſtri cogitatus ſunt. Quis debet, eſſe eorum nidus? Deus qui cunctis celſior eſt. Vnde in Hebræo eſt, in ſublimi loco, pro nidos. In petris manet, id eſt in ſanctorum exemplis. De his enim inquit Petrus, Vos tanquam lapides viui, Iſtam, decet, contemplentur principes eſcam, gloriam videlicet ſupernæ maieſtatis. Ad hanc enim adipiſcendam, debent, intendere pro virili. *Iob.35.*

Quintò, merito vocat pricipes, & reges, *volucres cœli.* Quo loquendi tropo explicuit, quàm citò tranſeat eorum potentia, & opum abundantia. Iob ait, c. 9. Dies mei pertranſierunt ſicut aquila volans ad eſcam. Nihil enim velocius auis volatu. Vidi impium exaltatum, ſicut Cedrus Libani, tranſiui, & ecce non erat, ait Pſaltes. *Iob.9.*

Sextò, *volucres* vocat principes, quia eorum muneris intereſt, quia in eminentiori loco collocantur, proſpicere, vbi peccatorum ſunt cadauera, vt puniant, & lanient.

Septimò, *Et cum reptili terræ.* Diximus, homines vocari *reptilia*, qui viperino dente vitam aliorum mordent, & laniãt. Et meritò ſubiungit terræ, quia eorum conditio eſt cum dæmone, cui dictum eſt, Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ, proſpicere vitam aliorum terrenam, ſcilicet peccata, vt detractent, & obganniant. Nunquam autem reſpiciũt, ſi quid in te cœleſte ſit, id eſt, pium, & candidum. Similes hi ſunt ſcarabæis ſtercora manducantibus, cum habeant alas ad volandum, & miluis in extalia oculos figentes non in cœlum,

Homines ingenio præditi in ſtercore rerum mundanarum verſantes ſcarabæi dicuntur.

Philip. 3. cœlum De quibus inquit Apoſtolus, Qui terrena ſapiunt. Egregiè inquit Apoſtolus, ſapiunt. Sunt enim periti ſſimi; & doctiſſimi ad terram peccatorum aliorum voluendam; & diſcutiendam. Sunt doctores à dæmone laureati. De quorum
Iacob. 3. ſcientia ait D. Iacobus; Non eſt iſta ſapientia de ſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica. De quibus etiam
Ierem. 9. egregiè ait Ieremias, Quis dabit me in ſolutionem diuerſorum viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis; Extenderunt linguam ſuam; quaſi arcum mendacij, & non veritatis. Vir fratrem ſuum deridebit, & veritatē non loquentur. Docuerūt enim linguam ſuam loqui mendaciū, ſagitta vulnerans lingua eorum. Quid ais Ieremia? Non eſt melius degere in ciuitate, quam cùm ſerpentibus & reptilibus? Non, Quia nocentiora ſunt reptilia ciuitatis; ſcilicet; homines mordaces; qui linguam extendunt, quaſi arcum, vt impetant abſentes, quod reptilia non faciunt. Et, quod eſt deteſtabilius; arcum habent mendacij, & non veritatis. Extendunt enim rem minimam efficiētes maximam, & crebro mentiuntur, non attendentes, quod vulnerēt honorem, & famam, quod vulnus acerbius eſt, quàm ſagittæ corpus
Eccle. 28. transfigentis, Ait enim Sapiēs, Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuet oſſa. Docuerunt linguam ſuam. Non ait, Loquuntur ſua lingua, ſed docuerunt, vt habitum detegat obtrectationis; & ſcientiam exactiſſimam, quàm habet ad detrahendū Fugiamus ergo fratres mei detractionē, ne reptilia terræ vocemur à Deo. Quadrat in ea verba Euāgelij, Beati eritis, cū maledixerint vobis homines.

Grauius quis læditur lingua improba quā flagello, & proinde ea magis metuenda & vitanda,

Octauò, docet hic locus, poſt peccatoris conuerſionem non eſſe illius honori detrahendū, ob peccata tranſacta: ſed decet; viperinam linguam cum eo fœdus inire, ne mordeat quem agnoſcit, iam reſipuiſſe. Solent enim homines iniqui conuerſis nunquam parcere, ſemper ore voluentes peccatū
Eſaiæ. 11. quod patrarant. Audiant iſti; quid dicat de filiis Eccleſiæ vates Iſaias, Delectabitur infans in vbere ſuper foramina a-
Pſal. 139 ſpidis. Quis infans? Quis aſpis? Infans proculdubio eſt nuper ad Deum cōuerſus. Ita enim inquit Apoſtolus, Tanquā paruulis in Christo, vobis lac potum dedi. Hi ergo paruuli delectantur; non triſtitia afficiuntur ab aſpide, id eſt, detractore, & maledico. Ita enim inquit Regius Pſaltes, Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes, venenum aſpidum ſub labiis
Cor 3. eorum. Aſpides ſuo morſu necant, & loquentes ſua lingua famam

famam abſumunt,& perdunt delinquentium. Parcent tamen infantibus, id eſt, hominibus reſipiſcentibus, inient fœdus cum huiuſmodi reptilibus,hoc eſt,tãtum abeſt; quod mordeant,quod proſpicient honori conuerſorum, protegent, & defendent. Non vertent dedecori vitam tranſactam & ignominiam priorem, vt multi facere ſolent,nomina probroſa,& contumelioſa ob peccata tranſacta hominibus imponentes. Audientes enim,quid dicat Chriſtus Chananeæ peccatrici, videlicet,Non eſt bonum,ſumere panem filiorũ ; & mittere canib. ac perſiſtenti deinde in oratione nõ dici, O canis magna eſt fides tua:ſed,O mulier. Sic quem prius canem appellauerat, iam non canem appellat ; ſed ſeruum Dei, vt Chriſtus Chananæam in honorem illius mulierem vocat, nõ canem. Apud Lucam etiam de Magdalena,quid legimus?Prius ait,Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. Sed poſt eius conuerſionem,quid ait Chriſtus? Simon,vides hanc mulierem? Cur Domine non ais,Simon,vides hanc peccatricem?Nónne prius eam ita appellat Euangeliſta? Proculdubio non decet,eam peccatricem appellare,ſed mulierem. Iam enim cõuerſa eſt;& cum conuerſis ſecus agendum eſt. Cur ergo appellabo hominem veſtitum nudum?Cur candidum Æthiopem ? Nudus fuerat peccator,& ſine veſte gratiæ, at poſtquã induit eum Dominus veſte gratiæ,cur ſine ea eſſe dicemus? *Thren.4.* Poſtquàm abluit faciem denigratam ſuper carbones profluuio lachrymarum;& candidus eſt,imò candidior niue, nitidior lacte,rubicundior ebore antiquo, & ſaphyro pulchrior effectus; quare de formem appellabo?

¶ *Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter.*

¶ Summam pacem his verbis promittit adumbrantem pacem internam,de qua Lucæ 2.dicitur; Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Argumentum autem eſt à deſtinatis,ſine quibus res effici non poteſt, dum ad ſignificandã pacem hoc vtitur loquẽdi tropo,*arcum,& gladium,& bellum conteram*. Nam ſi hæc inſtrumẽta bellica,*arcus,& gladius* auferantur,bellum ſepultum eſſe conſequitur. Nomine etiam belli,vt egregiè inquit Vatablus, cætera inſtrumenta bellica implicantur. Eſtque metonymia figura. Continens enim prõ contento ponitur. Bellum namque inſtrumẽta includit multa,quibus efficitur. Obſeruandus eſt etiam modus loquẽdi. *Luc 2.*

De terra, inquit, *conteram gladium, & arcum, & bellum*, Nõ ait
de hominibus. Quid hoc eſt? Nónne homines bella gerunt.
Ab his ergo debet, auferre *bellum, & arcum, & gladium*. Pro-
culdubio non ſine ratione ait, *de terra*, & non de hominibus
Theop. vt poſtea dicturi ſumus. Nũc prius expendamus, quid intel-
Hieron. ligat per *terram*. Theophylactus ait, intelligi Iudæam, vel
vniuerſam terram. D. Hieronymus vniuerſam terram intel-
ligit. Ait enim, Tũc iungetur Iſraël Gentibus, & implebitur
illud Deuteronomij, Lætamini Gentes cum populo eius. Ac
Pſal. 85. rurſum illud Pſaltis, Factus eſt in pace locus eius, & habita-
tio eius in Sion, ibi confregit potentias, arcum, ſcutum, gla-
Iſa. 4. dium, & bellum. Et Iſaiãs, Conflabunt gladios ſuos in vo-
meres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra
gentem gladium, neque exercebuntur vltra ad prælium. Vn-
de bene pro *terra* poſuit: Interlinearis, Eccleſiã. Vatablus au-
Iuxta tem ait, per *terram* intelligi eam, in qua habitabunt fideles
Marceli conuerſi ad Chriſtũ. Sunt, qui dicant ſignificari pacẽ, quę tẽ-
theatrum pore ortus Chriſti fuit. Tunc. n. Auguſto Cæſare imperante
Romæ tẽ- omnis belli tumultus ceſſauit. Iamque templum occluſum
plum ex- eſt, & vniuerſus orbis deſcriptus; vt teſtatur Luc. Euangel.
tructũ fuit Attendite etiã, quid dicat, *Conteram*, non auferam. Habet. n.
Iano cuius emphaſim hoc verbum, *Conteram*, quo verbo magnitudo pa-
geminæ e- cis exprimitur, & in longum tempus duraturæ. Neque ſilen-
rãt ianuæ tio prætermittendum eſt, quod Theophylactus obſeruat, his
pacis tẽpo- verbis implicare, conuerſos ad Chriſtum res ipſius corporis
re clauſæ, poſthabituros, propter quæ non pauca bella oriuntur, nul-
belli aper- lamque futuram dominandi libidinem. Dominadi. n. libido
tæ. cauſa belli eſt, ait Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 14. Qui enim dixit in
Luc. 2. Euangelio; Ei qui voluerit tecum in iudicium cõtendere, &
Bellorum tunicam tollere, dimitte ei & pallium, idque genus talia, pa-
mater re- cem habere nos voluit, quam & nobis reliquit, atque etiam
gnandi in- deſpecturos bona temporaria, Vera quippe eſt ſententia. D.
ſana libi- Auguſt. li. 15. de Ciuit. c. 4. bella, & lites oriri ex amore tem-
do. poralium rerum. *Et dormire eos faciam fiducialiter.* His verbis,
Matth. 5. *dormire*, cubare, quieſcere, & ſimilibus optata rerum pax, at-
Aug. que tranquillitas, & ſumma ſecuritas deſignatur. Sic Pſal. 3.
Pſal. 3. Dormiam, & requieſcam, id eſt, nimia fruar ſecuritate. Sic &
Dñs promittit apud Deuteronomiũ populo legem ſeruanti
ad quietem iacebitis, & non erit, qui exterreat. Sic & apud
Ezechielem de ouibus ſub paſtore ſuo Dauide degentibus
Ezech. 34. inquit, Habitabunt in deſerto ſecurè, & dormient in ſalti-
bus, id eſt, nimia fruentur tranquillitate, & ſecuritate. Vnde
Vatablus

Varablus vertit, Efficiam, vt habitent ſecuri. Et Lyranus ait, *Dormire eos faciam*, id eſt, quieſcere faciam. Rupertus tamen bifariam diſpungit, *Dormire eos faciam* ſubauditur, inquit, in illa pace. Ibi enim dormitur fiducialiter, videlicet ea dormitione, de qua in Canticis loquitur Sponſa, Ego dormio, & cor meum vigilat. Vigilante namque corde, fiducialiter dormitur, quando remotis curis ſæcularibus, & repreſſis vitiorum motibus, ſolum Deum libera per gratiam Dei anima ſuauiter cõtemplari delectatur; vel certè, *Dormire eos fiducialiter*, id eſt, ſomnum mortis excipere eos faciam confidenter videlicet pro bona conſcientia, quali fretus Apoſtolus, diſſolui, & eſſe cum Chriſto cupiebat. Et proculdubio ſatis frequens eſt in Scriptura, vocare mortem ſomnum. Sic crebrò legimus, Dormiuit cum patribus ſuis, in libris Regum. Sic Apoſtolus mortuos vocat dormientes, Nolo, vos fratres ignorare de dormientibus. Et Chriſtus ait, Lazarus amicus noſter dormit. Dicuntur autem mortui dormientes, vt egregiè inquit Auguſt. Epiſt. 120. ad Honoratum, propter futurã reſurrectionem, velut euigilationem, vel quia, vt dicit Euripides; & citatur ab Ariſtotele. 8. Polit. c. 5. Vt ſomnus curas ceſſare facit, Ita mors eſt finis curarum, & anxietudinum. Ad hunc etiam ſenſum hunc locum detorquet Interlinearis dicens, Modo quieſcunt animæ ſanctorum in ſpe futuræ reſurrectionis. Hic autem ſenſus magis videtur eſſe tropologicus, quam literalis.

Cant. 5.

Philip. 2.

1. Theſ. 4.

Nihil aliud eſt mors quã ſomnus & requies trãquillus portus perturbationis liberatio & à vita curis liberatio Chryſ.

Ad morum compoſitionem.

ET arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter. Pollicitus fuerat Dominus, hunc populum, iam ad ſe conuerſum ſœdus pacis habiturũ cũ beſtia agri, volucre cœli, & reptili terræ. Nũc & aliud vlterius promiſit, nẽpe bellica inſtrumẽta contriturum. Quid hoc Domine mi? Peccarunt ne hæc inſtrumenta, quod illa perdere, conterere decernis? Potius tibi inſeruirũt, ſiquidem ad correctionẽ profuerunt delinquentiũ. Vtiq; illa à bellantib. mota ſunt, non à ſe. Non ergo peccarunt. Quorſum ergo plectuntur? Oſtendit hic locus, Deum bonitate ſua & dolere ob calamitates in hunc populum à ſe immiſſas. Quemadmodum enim pater virgam, qua filium flagellarat, ſolet

Simile.

ſolet proijcere in ignem, vt oſtendat, ſe pœnitere ob verbera, quibus illum afflixerat, atque vt oſtendat, iam non eſſe iratum, ſed vnice diligere, Ita Deus poſt punitionem peccatoris flagellum conterit, comburit, & in terram proijcit, & calcat, vt oſtendat, ſe pœnitere ob inflicta vulnera. Omnem filium quem recipit Dominus flagellat, ait Apoſtolus. Et quæ ſunt Domini flagella? Duplicia. Animatum, & inanimatum: inanimatum, vt gladius, arcus, & alia id genus, morbus, dedecus, paupertas, Alia ſunt animata, nempe homines impij, quos Aug. Pſal. 73. flagella vocat iuſtorum. Quos etiã Dominus poſt flagellationem iuſtorum, ſolet contercre, & in ignem proijcere, vt oſtendat, ſe iam pœnitere ingentique filios proſequi amore, Verùm multo apertius hoc ſignificauit Dominus apud Iſaiam, dicens, Væ Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe eſt in manu eius indignatio mea, ad gẽtem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, &c. Verum videte, quid faciat de virga furoris ſui, Et erit, cum impleuerit dominus cuncta opera ſua in monte Sion in Ieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius. Et apud Ezech. de rege Babylonis aduerſus Sedechiam, Mucro, mucro euagina te ad occidendũ, limita te, vt interficias, & fulgeas. Atq; poſtquam vſus eſt Dominus rege Babylonis pro flagello, attendite, quid dicat, Reuertere ad vaginam tuam, & in terra natiuitatis tuæ iudicabo te, & effundam ſuper te indignationem meam, in igne furoris mei ſufflabo te, igni eris cibus. Attendite etiam, quid dicat apud Exodum, Placatus eſt Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum. Placari hoc loco, pœnitere eſt. Et ita vertunt Hebræi pro placatus, pœnituit. Verbum enim Nachal ibi poſitum ſignificat, conſolari, & pœnitere. Audite etiam quid dicat Scriptura, poſtquam conuerſi ſunt filij Iſrael ad Deum, proiicientes idola, doluit Dominus ſuper miſerijs eorum. Caueant ergo, qui alios affligunt, & timeãt, quia flagella ſunt bonorum in manu Domini poſt conuerſionem flagellandorum à Domino conterenda. Si enim inanimata flagella vt *arcum, & gladium, & bellum conterit*, quantò digniora ſunt contritione animata flagella? Hoc bene cognouit ille adoleſcẽs dicẽs regi Antiocho, Nos pro peccatis noſtris hæc patimur, & ſi nobis propter increpationem, & correptionem Dominus Deus noſter modicum iratus eſt ſed

Heb. 12. *Duplex Dei flagellum.* *Auguſt.* *Iſa. 10.* *Ezec. 21.* *Exo. 32.* *Iud. 10.* *2. Mac. 7.*

ſed iterum reconciliabitur ſeruis ſuis. Tu autem ô ſceleſte, & omnium hominum flagitioſiſſime iudicio Dei ſuperbiæ tuæ pœnas exolues. Hinc & apud Michæam ait Ieruſalem Babyloni ſe affligenti, Ne læteris inimica mea, quia cecidi conſurgam. Ac paulò pòſt, Et aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione, quæ dicit ad me, Vbi eſt Dominus Deus tuus? Ac ſi apertius dicat, Tu Babylon flagellum es Domini mei, quò nunc me flagellat: verum poſt flagellationem non effugies iudicium: ſed operieris confuſione, dum te videris contritam à Domino. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium vigiliæ Epiphaniæ in ea verba, Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri. Ecce flagellum, nempe Herodem contriuit. Quadrat & in Euangelium ſancti Stephani in ea verba, Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris. Quadrat etiam in Euangelium Apoſtolorum, Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Demum, hic locus communiſſimus eſt, quoties de tribulatione ſermo inciderit. Secundò, docet hic locus, vt quid conſequaris, omnia, quæ poſſunt eſſe impedimento eſſe auferenda. Poterant eſſe impedimento, ne pax ſtabiliretur, arma, propterea illa conterit Deus, ac tunc maximè, cum homo eſt propenſus ad aliquod peccatum. Tunc, quæ ad illud alliciunt, ſunt longe releganda. Eſt aliquis facilis ad vindictam, & iram? Proiiciat arma. Eſt pronus ad detractionem? Fugiat confabulationem. Demū omnia, quæ poſſunt nocere virtuti, ſunt fugienda. Quid poterat paci nocere? Supereſſe inſtrumenta bellica. Illa conterit Deus. Hinc apud Deuteronomium Dominus præcipit, aras idolorum ſubuertere, & confringere ſtatuas, & ſculptilia comburere. Et apud Exodum, vitulum aureum combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem Moſes, vt doceret, nihil earum rerum, quæ nos ad peccatum reducere poſſunt, aut à bono reuocare, eſſe retinendum. Agnouit Deus hominem propenſum ad dominandum aliis, & ad amorem rerum temporalium, ob quæ bella oriuntur, vt ait Aug li. 3 de Ciuit. Dei, c. 14 dicens, Dominandi libido cauſa belli eſt. Hinc lites oriuntur, & bella: verùm ne in bellum prorumpant, inſtrumenta cōterit, *arcum, gladium, & bellum.* Vocatur Eliſæus ab Elia, & obſeruate: quid fecerit. Boues, quibus arabat, mactauit, & coxit carnes aratro boum. Quorſum aratrū comburit? Quorſum boues interficit? Nequid maneret quod eſſet impedimento, ne miniſtraret Eliæ, aut

Mich. 7. *Matt. 2.* *Radicertus euellenda eſt peccatorum cauſa vt tollatur effectus.* *Deut 7.* *Exo. 322.* *3. Re. 19.* *Luc. 5*

Gene.31. aut ab eo miniſterio reuocaret. Sic Matthæus, relictis omnibus, ſecutus eſt Chriſtum Et apud Gen. Rachel furata eſt idola patris ſui. Quorſum furata eſt idola? Vt, amotis impedimentis, patrem ab idololatria reuocaret.

Tertiò, Ecce, quo pacto Deus, non ſolum hominibus ſe exhibet munificum: verum & terræ, in qua homines ſunt. *Iſa.3.* Quemadmodũ enim propter iniquos ſolet, terram punire, ita & propter bonos, ei bene facere. Apud Iſaiam ait Dominus, Luxit. & elanguit terra, confuſus eſt Libanus, & factus eſt Saron ſicut deſertũ. &c. Saron ferax agri planities erat: verũ ob peccata facta eſt, vt deſertũ. Contra vero de obſeruan- *Iſa.30.* tibus legẽ ait Iſ. Dabitur pluuia ſemini tuo, vbicũq; ſeminaueris in terra, & panis frugũ terrę erit vberrimus, & pinguis.

Quartò, Obſeruatur, quo pacto Deus *arcũ gladium, & bellum conterit:* non autem beſtiam agri, non volucrem cœli, nõ reptile terræ. Cur potius illa, quàm hęc conterit, & perdit? Vt doceat nos, parcendùm eſſe his, qui nos iniurijs affecerunt, *Matth.5.* atq; de illis vindictam non eſſe ſumendã. Diligite inimicos veſtros, benefacite ijs, qui oderunt vos, ait Chriſtus. Quamuis aliquis ſe tibi exhibeat beſtiam lanientem, quamuis reptile mordens, non illum conteras, non lanies, non perdas. Melius eſt, cum his pacem inire, Aduertant hoc homines faciles ad ſumẽdam vindictam, & ob minimum damnum tragœdias excitantes, & nunquam parcentes ijs, qui ſibi mini- *Ariſt. de admiran. aud.* mum nocumentum intulerunt. Hi ſimiles ſunt cuidam ſpecui Dalmatiæ, in quem ſi quis vel minimũ pondus deijciat, quamuis die tranquillo, magna protinus oritur tempeſtas. Sic ob verbum paruiſſimi momenti, vel exiguum damnum, ita concitatur, vt nullus poſtea valeat, componere lites. Non ſic hic populus, ſed poſt acerbiſſimam calamitatem ſibi illatam, fœdus pacis ineunt.

Non poterit concordiam cum Chriſto qui diſcors voluerit eſſe cum Chriſtiano.

Quintò, Docet hic locus, non eſſe dormiendum ſine pace, & antequam homo conuertatur ad Deum, & neſcio, quis poteſt, ſomnum capere, ſi ſentiat, ſe non habere pacem cum Domino Deo ſuo, & cũ proximo. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ, donec inueniam locũ Domino, ait Pſaltes. Et Paulus ait, Sol nõ occidat ſuper iracundiã veſtrã. Quando hic populus dormit fiducialiter? Poſt ea quam contrita ſunt, *arcus, gladius, & bellum.* Abiiciamus er- *Pſal. 131.* go prius arma, quibus Deũ oppugnamus, & cũ eo pacẽ ineamus, alioquin neſcio, quo pacto dormire poſſit peccator. In *Ephe.5.* pace in idipſum dormiã; & requieſcã, ait Pſaltes, cũ ſe ab ho-

ſtibus

ſtibus videret circunſeptū. Eripuit Dominus animā meā de medio catulorum leonum, dormiui cōturbatus. Per catulos leonum, dæmones intelligit, vt ait Euth. Verum ſic circundatus dæmonibus, ob peccata, non potuit, dormire confidēter, ſed conturbatus. Atque Iob ait Sophar Naamathites, Si iniquitatē, quæ eſt in manu tua, abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia, defoſſus ſecurus dormies & requieſces. & non erit, qui exterreat. Quid eſt, defoſſus ſecurus dormies? Vertit Vatablus, Iacebis ſecurus, velut foſſa circundacta, id eſt, in ſumma fiducia dormies. Ad conſuetudinē bellantium alludit, qui foueis quibuſdam, Hiſpanè dicimus *Trincheas* ſe muniunt ab hoſtiū inſidiis, & impetu. Nulla fortior fouea, vt ſecuri ſimus, quàm ad Deum conuerſio, Ideò hic populus, poſtquā eſt conuerſus, & pacē habuit, dormit fiducialiter, ſicut Iob dicitur, ꝙ ſi conuertatur, velut vallatus fouea dormiet ſecurus. Quadrat obſeruatio in Euangelium de diuite auaro, in ea verba, Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te. Atq; in Euangeliū de Confeſſoribus, in ea verba, Si ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique. Nō ergo peccatori dormiendum eſt. Sic dormire nō audebat Sponſa agnoſcens, ſe eſſe ſine Sponſo, ſed ſurgit prius, vt quærat. In lectulo meo per noctes quæſiui, quē diligit anima mea, quæſiui, & non inueni, ſurgā, & circuibo ciuitatē. Tandē donec illū inuenit, non quieuit, nec dormiuit. Quadrat & in Euangeliū de Paſſione in ea verba, Simon dormis? Quæ verba dicit Chriſtus, vt oſtendat, nemini dormiendū, ſi abſuerit ab eo Chriſtus per gratiam. Abſuerat Chriſtus à diſcipulis meritò obicit illis, quod dormierint.

Pſalm. 4.
Pſal. 16.
Iob. 11.
Cant. 3.
Iona. 4.

Sexto Obſeruate, qui pacem ineat, nempe, Deus. Is etiam *conteret arcum, & gladium, & bellum*, non aliquid aliud, videlicet emolumentum. Ea quippe pax eſt ſemper quęrenda, quā Dominus Deus percutiat, & ſi Deus abſit, illa abiicienda eſt, qualis eſt pax iniquorum hominum. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis, ait Aſſertor noſter.

Nec opes nec imperia nec voluptates cū hac pace conferendæ.

¶ *Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia, & miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide, & ſcies, quia ego Dominus.*

¶ Obiecit noſtris oculis initia reconciliationis, & preambula quædā neceſſaria ad recōciliationem populi cū Domino. Iam verò ipſam reconciliationē deſcribit, expēdēs; quib. cæremo-

cęremonijs ſit celebranda. Pro quarum cęremoniarum reſerationc, & apertiori intelligẽtia obſeruandum eſt. Dominũ alluſiſſe ad conſuetudinem Iudæorum, in libello repudij, & reconciliatione adulteræ, ſi vir ad eam redire veller, atque ad conſuetudinẽ nuptiarũ eorundẽ. Diximus ex Miſnaioth de libello repudij, ſi qua fœmina veniret viro ſuo in ſuſpitionem dedecoris, eã poſſe à viro repudiari legum, & iudicum permiſſum, atque ſi argumenta ſuſpicionis certa fuiſſent, iudicum iudicio omnibus rebus licere eã expoliari, quæ ſponſaliũ iure aut mariti liberalitate accepiſſet. Verum ſi maritus poſtea, vel temporis interuallo tranſacto, vel conceptæ de vxore mutationis odium, atque iram depoſuiſſet, nęq; tamẽ illa interim alteri nupſiſſet, repudiatam in priſtinum conſortium, & antiquam gratiã admittere poterat. Hæc de repudio & reconciliatione repudiatę. De ſponſalibus etiã quam breuiſſime ait idem Miſnaioth de pactis nuptialibus, poſtquam vir & fœmina matrimonio coniungendi mutuum ſibi præbebant conſenſum, puella arrabonis nomine, aut argentum, aut tabulam aliquam publicè ſignatã accipiebat, quibus ſeſe illi traditam, & velut venditam profiteretur. His acceptis muneribus, fœmina in coniugis domum ducebatur eiuſque vxor eſſe dicebatur. Ad hanc ergo Dominus alludens conſuetudinẽ, Synagogã quæ ſuum virũ, nempe Deũ ad iracundiam concitarat ob adulteriũ idololatriæ, expoliauerat multis beneficijs, & expoliatã repudiauerat, Verũ cũ illam Dominus vehementiſſimo proſequeretur amore & cerneret, reſipuiſſe, rurſum in gratiam recipit, & in inuiolabile coniugij fœdus reuocat, conferens illi pro dotis arrabone, *iuſtitiam, iudicium, miſericordiã & miſerationes*. Hoc eſt, quod hoc carmine depingitur, Verum cum non ſemel, neq; bis dicat. *Deſponſabo* te mihi, ſed ter, iure optimo quæritur, quorſum toties repetat, *Deſponſabo te mihi.* De quo non concors eſt ſanctorũ patrũ, & expoſitorũ ſententia, licet multi hunc lapidem moueãt. D Hieron inquit, triplicẽ tangi Dei deſponſationẽ. Prima fuit in Abrahã, ſiue in Ægypto, tunc.n. accepit circunciſionẽ in ſignũ, quod eſſet populus Dñi. Secũda fuit in mõte Sinaicũ dedit illis pro ſponſalibus legis iuſtitiam, atq; iudicium, & iunctã legi miſericordiam. Tertia deſponſatio fuit, cum venit nouiſſime filius Dei Dominus Ieſus. Ait autem, *in iuſtitia, & iudicio, & miſericordia*, quia duo calices ſũt in manu Domini, alter eſt plenus *miſericordia*, alter *iuſtitia*, & de ca-

Indiuidua vitæ conſuetudo.

Ter dominus nobiscum fœdus inire voluit.

lice

lice miſericordiæ fundit in calicem iuſtitiæ, & de iuſtitiæ calice in calicem miſericordiæ, iuxta illud Pſal. 84. Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Temperat enim miſericordiam cum iuſtitia, & iuſtitiam cum miſericordia. Hoc autem fit, vt quando peccauerit tradatur captiuitati, cum egerit pœnitentiam, reuocetur in patriam, & miſericordiam conſequatur. Sic Pſal. 102. Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. *Deſponſaui* autem ſic ſibi, quando per legem aſſumpta fuit. Conſentire videtur Interlinearis cum Hieronymo. Ait enim, Circũciſio data Abrahæ fuit ſignum ſempiternũ inter Deũ, & ſemen illius, Rupertus has tres deſponſationes tantum refert ad tẽpus Eccleſiæ; in quater deſponſatus eſt Deus. Primo quando naturam aſſumpſit humanam. Hanc enim naturam ita ſibi deſponſauit, vt eam nũquam dimiſerit. Vnde ortum eſt axioma Theologorũ de ſumptũ à Damaſceno, Quod Deus ſemel aſſumpſit, nunquã dimiſit. Hinc eſt, quod non ſolũ dixit, *Deſponſabo te mihi,* ſed addidit, *in ſempiternum.* De hac deſpõſatione loquitur Regius Pſaltes dicens, Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Quid thalamus, niſi vterus virginis? Et ita exponit Aug. Ser. 14. de Natiuitate Domini. Secundam deſponſationem, quã ait eſſe *in iudicio, & iuſtitia, miſericordia,* & miſerationibus, fuiſſe inquit, quãdo mortuus eſt propter delicta noſtra. Tũc enim *in iudicio deſponſauit* ſibi Eccleſiã, quoniã contra principẽ mundi fecit iudiciũ, vt illũ foras eiiceret, iuxta illud Ioã. Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Tunc etiam, *Deſponſauit in iuſtitia,* quia iuſtitia noſtra eius reſurrectio eſt. Crucifixus eſt, inquit Paulus, propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. *Deſponſauit* etiam, *in miſericordia* quia moriens condonauit peccata nobis. Miſericordia eius, ait Rupertus, eſt remiſſio peccatorum, quod eſt primum Spiritusſancti datum, de quo poſt reſurrectionem ait ſtans in medio diſcipulorum, & in illis inſufflans, Accipite Spiritumſanctũ, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. *Deſponſauit in miſerationibus.* Miſerationes, ait Rupertus, diuiſiones gratiarum ſunt quod eſt ſecundum eiuſdem Spiritus ſancti datum, de quo ſcriptum eſt, quod in die Pentecoſtes apparuerunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ. Erit itaq; ſenſus, iuxta Ruperti ſententiã, *ſponſabo te mihi in iudicio, & iuſtitia, & miſericordia & miſerationibus,* id eſt fundã ſanguinẽ meũ, & moriar pro te. Vnde iudicatus princeps mundi huius, eiiciatur

Pſal. 84. | Pſa. 104. | Axioma Theologicum. | Pſal. 18. | Auguſt. | Roma. 4. | Ioan. 20.

foras,

foras,& reſurgã propter iuſtificationẽ tuã, & miſerebor tui, dando Spiritum ſanctum in remiſſionem peccatorum,& miſerabor etiam dando, & diſtribuendo tibi diuiſiones gratiarum, id eſt gratiam ſanitarum,& operationẽ virtutum genera linguarum, &c. Theodoretus hanc diſponſationem eſſe intelligendam de Eccleſia,& non de Synagoga probat,quoniam Synagoga periit,& proiecta eſt:Eccleſia autem cõiuncta Sponſo,expectat bona æterna Ait ergo iuxtà Theodoreti expoſitionẽ. *Deſponſabo te mihi in ſempiternum*, quoniã fruitura ſit Eccleſia bonis æternis. Addit autẽ, *in iuſtitia, & iudicio*,quia vſus eſt Sponſus in tyrãnum. *Miſericordia* autem *& miſerationibus* vtitur in eos,qui tyrãno ſeruire coacti ſunt. Nõ eſt dubiũ, quin per tyrannũ intelligat diabolũ. Theophilactus myſteriũ latere exiſtimat in datiuo mihi,dicens, Quid eſt mihi ipſi? Quoniã nõ per angelũ, vel aliquẽ natu magnũ
Hebr. 1. ſed per ſe ipſe Dominus nos ſeruauit Patribus.n.locutus eſt Dominus per prophetas,nobis autẽ per filiũ,vel quia veterẽ illã Synagogam Moſi deſponderit. Vnde & ad ipſum,Populus,inquit: tuus inique egit. Credenti autem incarnati filij aduentui Eccleſiã ſibi ipſe deſpondit,quemadmodũ & Pau-
Ephe.5. lus teſtatur, Dico autem in Chriſto & Eccleſia. Neque in æternũ ſibi Synagogã deſpõderat. Nam tẽporaria erat legis ſeruitus,nunc vero ſibi in æterna ſæcula deſpondet credentes. *In iuſtitia*,ait,quia ſicut per hominẽ, mors, ſic & per hominẽ reſurrectio mortuorũ. *In iudicio, vero*, quod cõdemnauerit principem mundi huius,miſericordiã, & miſerationes erga omnes homines cõmonſtrauit,quos nõ è ſuis operibus ſeruauit, verũ per ſuam ipſius miſericordiã. Lyranus in his verbis, *Deſponſabo te mihi in ſempiternum*, de eccleſia Sponſa Chriſti ait,eſſe ſermonẽ,cui nõ ſuccedit niſi ſtatus gloriæ. *In iuſtitia* autẽ,ait, quia fides ſine operibus mortua eſt. Recentiores dicũt ter dici, *deſponſabo te mihi*, ob certitudinẽ, quod redierit Sponſa in gratiã, Ternarius enim numerus certitudini in omni idiomate fere apud omnes ſeruit. Præterea, ter ait, *deſponſabo te mihi*, ad reſerãdum arcanum ineffabilis Trinitatis, quoniã Eccleſia: quæ deſponſata Chriſto fuit, Patri
Ioan.2. etiã,& Spiritu ſancto deſponſata fuiſſe dicitur, quo loquendi tropo Chriſtus vſus fuit apud Ioannem, cum gregem ſuũ Petro cõmendaret,dicens ter,Paſce oues meas, meos agnos vt cũ gregẽ totius Trinitatis proprium eſſe affirmare, *In iuſtitia* vero,ait ſecũdum hos recentiores, vt iuſtiſſimi viri iuſtiſſima coniux eſſet. *In iudicio* etiam, vt nihil in ea, eiuſque

actioni

actionibus deprehenderetur, cuius honeſta ratio reddi non poſſet in miſericordia, & miſerationibus, quoniam, vt ait Apoſtolus, nō currentis neq; volentis opera, ſed Dei miſerentis dono, hæc in arrabonē illi donanda erant. Vatablus hæc duo *in iuſtitia*, & iudicio, exponit in hunc modum, *in iuſtitia*, erga Deū ſcilicet, *& in iudicio*, id eſt, iuſtitia erga proximum. Hic.n. deſcribi ait officia hominis Chriſtiani, qui debet, eſſe iuſtus erga Deum, & in proximū beneficus, & miſericors. D. Ber Sermo. 5. de Dedicatione Eccleſiæ propè finē, expēdens hūc locum. *Deſponſaui te in iuſtitia & iudicio*, ait, eius nō tuam. Dona.n. ſunt Spiritusſancti, vel quod ipſe habeat iudiciū, & iuſtitiā, eſto, hæc nō habeat Sponſa. Quæ à nobis dicta ſunt, collegimus ex varijs expoſitoribus. Quis autē verior ſit ſenſus, nō eſt facile iudicare Quis enim audeat, inter tot proceres cenſorē agere, ac præſertim cum venuſtiſſimè omnes fuerint philoſophati? Illud tamen obſeruandum iudico immerito damnari Diui Hieronymi ſententiā dicentis, primam deſpōſationem fuiſſe in Ægypto neque ratio conuincit, quod illa non eſt facta in ſempiternū, ſed temporaria, cum circuncíſio abolita fuerit. Nam licet ita ſit, non obuiat expoſitioni Hieronymianæ, quoniam apud Gen. cap. 17. ſic legimus: Statuam pactum meum inter me, & te, & inter ſemen tuum poſt te fœdere ſempiterno, vt ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Ecce ſicut in hoc loco ait, *In ſempiternum*, ita apud Gē. ait, fœdere ſempiterno: quæ quidem vox non ſignificat æternitatem, ſed id, quod longo tempore durat, vt egregiè ait Abulenſis ſuper hunc locum Gene. & ita aliquando proculdubio Hebræi accipiunt æternū, non pro perpetua duratione, ſed pro duratione, quæ tamen aliquando rūpatur. Ita docet Rabbi Moſes. Verū q̄ ita ſit accipiendū ęternū non pro perpetua duratione, crebrò in ſacris literis multa oſtendunt teſtimonia. Promittitur Abrahæ à Domino, Dabo tibi, & ſemini tuo omnem terram Chanaam in poſſeſſionē ęternam, quæ tamen poſſeſſio æterna non fuit. Rurſum apud Geneſ. cap. 6. ait Dominus, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum. Vbi æternum nō durationem ſignificat æternam: ſed aliquam durationem. Sic etiam & Dauidi promittitur ſceptrū perenne futurum in domo ſua, quod celeriter tamē eſt ereptum. Non igitur ex hoc loco, quia dixerit *deſponſabo te mihi in ſempiternum*, ob hanc vocem, ſempiternum colligitur, non eſſe ſermonem de deſponſatione

Rom 9. *Bern.* *Gen. 17.* *Gen. 17.* *Gen. 6.* *Aeternum pro ſeculo accipiendum.*

 Syna-

Synagogæ cum hæc fuerit temporaria. Licet hinc ſumant argumentum Theodoretus & Theophylactus, quoniā ſempiternū non accipitur pro æterna duratione. Et diuus Hieronymus ſuper Ezechielem ait c.26. ſempiternum vnum ſæculum aliquando ſignificare in Scriptura. Et Aug. lib.16. de Ciuit. Dei. c.26 idem ait, ęternum ſcilicet idem ſignificare, quod ſæculum Et li.3. locutionum in Exodum. c.21. Eſt verum tamen fortius argumentum aduerſus diui Hieronymi expoſitionem, quando nō ſit ſermo de deſponſatione Synagogę in his verbis, *Deſponſabo te mihi in ſempiternum*: quoniam hæc locutio, *Deſpōſabo te mihi*, futuri temporis eſt. Vnde & ad futurum eſt referenda: non ad tranſactum tempus, quo fuerat celebrata illa deſponſatio cum Abrahamo. Video, poſſe reſponderi huic obiectioni, conſuetudinem eſſe Scripturæ, ponere tempus futurum aliquando pro præterito, Vt apud Exodum. c.15. Abyſſi operient eos, pro operuerunt. Cæterum in hunc locū nō videtur hæc explanatio quadrare, quod futurū dixerit pro præterito, cum ipſa res, de qua agitur, de re futura indicet eſſe ſermonem. Propterea veriorem iudico Theodoreti, Theophylacti, & Lyrani expoſitionem referentium has deſponſationes ad Eccleſiam, nullam vero earum ad Synagogā. Poſſe etiam hunc locum aptari cuilibet peccatori ad Deum conuerſo, nemini dubium eſt, cui ſicut Eccleſiæ ex Iudæis, & Gentibus congregatæ pollicetur ſempiternum fœdus pacis. Per Deum enim non ſtabit, quin perpetuo pax duret: ſed per homines. Hi fœdus frangunt, hi terga vertūt, non Deus. Ac ſi apertius dicat, Per te, non per me ſtabit, quominus, cum mihi ſemel deſponſata ſis, non in ſempiternū hæc duret deſponſatio. *Et deſponſabō te in iuſtitia.* Bene ait Interlinearis, ſcilicet vt iuſte viuas, *& in iudicio*, ſcilicet diſcretione inter bonum, & malum. Duo ergo hic ſunt implicata, ſanctitas, & diſcretio. *Iuſtitiam* enim pro ſanctitate poſuit, in quem modum crebro ſumitur in ſacris literis, *iudicium* pro diſcretione. *In miſericordia, & miſerationibus.* Licet expoſitores præterierint diſtinctionē inter *miſericordiam & miſerationē*, & pro eodē hoc loco ſumi videantur, nos adhibeamus, myſterium enim latere exiſtimo. *Miſericordia* ſignificat interiorem hominis miſerentis habitum: *miſeratio* autem actum dicit externum. Eſt enim *miſeratio* miſerantis actio. Verùm cum in Deo miſericordia ſolum ſit ſecundum effectum: non tamen, vt theologiæ ſcholaſticæ vtar vocibus, ſecundum paſſionis affectū. teſte D. Tho. 1. p. q. 20. ar. 3. Quæ-

Miſericordia & Miſeratio differunt ſicut fons & riuulus, miſericordia enim quaſi fons eſt affectus, miſeratio quaſi riuulus effectus. Hug de, 3. volut Chriſti. D. Tho.

ritur

ritur, penes quid diſtinguantur in Deo *miſericordia*, & *miſeratio*. *Miſeratio* enim Dei effectum dicit, & eundem etiam dicit *miſericordia* in Deo. Ob hanc rationem fortaſſis ſancti patres non aſſignarunt in expoſitione huius loci diſcrimen inter *miſericordiam*, & *miſerationem*. Verũ ſi rem oculatius inſpiciamus, etiam in ipſo Deo diſcrimen eſt inter *miſericordiam*, & *miſerationem*. Nam *miſericordia* dicit, bene velle in Deo, ſecluſa paſſione triſtitiæ, quæ in Deo eſſe non poteſt: *miſerationis* autem actus eſt benefacere, & quia in Deo eſt voluntas ad bene volendum miſeris, ob illud vocatur miſericors, & quoniam benefacit miſeris, vocatur miſerator. Vel rurſus duo ſunt attendenda in *miſericordia* Dei, quantitas continua, & quantitas diſcreta. Quantitas continua eſt implicata in hac voce *miſericordia*. Illa eſt enim magna iuxta illud Pſaltis, Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam. *Pſal. 50.* Et quoniam non ſemel, aut iterum miſeretur: ſed infinities, dixit, *miſerationibus*. Ac ſi apertius dicat, Non vos terreat magnitudo veſtrorum peccatorum, quoniam maior eſt miſericordia mea, neque etiam multitudo eorum, quoniam ſi fuerint ſuper numerum arenæ maris, etiam miſerebor: *deſponſabo* enim *vos*, non in vna miſeratione: ſed etiam in multis miſerationibus. Licet irretita fueris multis criminibus, nõ proptcrea deſperes neque animum deijcias. Omnia enim condonabo, hoc eſt, *deſponſabo te in miſerationibus*.

Et deſponſabo te mihi in fide. In poſtremum locum conieciт fidem. Quorſum? Nonne primum fundamẽtum deſponſationis eſt fides: ergo inuerſo ordine procedit propheta. Prius enim dicere debuiſſet, *Deſponſabo te mihi in fide*, ac deinde, *deſponſabo te mihi in iudicio & iuſtitia*, &c. Vnde diuus Thom. 22. quæſt. 3. art. 9. ad 1. ait, quod fides comparatur ad charitatẽ, ſicut diſpoſitio præcedens vltimam formam. Atque quæſt. 4. artic. 7. ait, ordine per ſe primam, inter omnes virtutes eſſe fidem. Et. 4. Sentent idem diuus Tho. diſti. 39. art. 6. ad 2. ait. *Deſponſatur anima Deo per fidem.* *D. Tho.*

Prima coniunctio animæ ad Deum eſt in fide. Vnde, *Sponſabo te, ait, in fide*, quia per eam anima deſponſatur Deo. Vnde in Scriptura per fornicationem idololatria, & infidelitas deſignantur, ſed alia peccata magis remota ſignificatione dicuntur fornicationes. Hæc diuus Thomas. *Auguſt.* Si ergo hoc ita eſt, primo loco dicendum erãt, *Deſponſabo te mihi in fide*. *Hieron.* Tenet etiam hoc diuus Auguſtinus multis in locis, ac maximè lib. 1 de prædeſtinatione ſanctorum, c. 2 prope finem. Et Diuus Hironymus, cap 3. ad Epheſ. vbi ait,

Chriſtum fabricare habitationem ſuam in nobis per exordium fidei. Et ita Conſilium Pariſienſe. lib 1. c. 1. vocat fidem catholicam, fundamentum Chriſtianæ religionis. Si ergo fundamētum, & ita vocat eam Paulus ad Hebræo. 11. dicens, Fides eſt ſubſtantia, &c. hoc eſt, fundamentum, cur in poſtremo loco poſuit, *Deſponſabo te mihi in fide?* Fortaſſis ob hoc argumentum diuus Hieronymus tantum tertiam deſponſationem retulit fidei Euangelicæ, & reliquas duas ad Abrahamum, & legem Moſaicam, vt dictū eſt, ne ordo præpoſterus eſſet, non quod fides veteris teſtamenti alia ſit omnino à fide, quam in nouo profitemur teſtamento: ſed quòd illa legalia & Abrahamo, & Moſi tradita ceſſauerint. Video, poſſe, reſponderi huic obiectioni bifariam, Primò, quòd Spiritus ſupernus nō magnificet hunc ordinem, & licet fides ſit prima omnium virtutum, eam in vltimo loco poſuit, vt oſtendat, præſtantiora eſſe opera virtutum aliarum hic appoſitarum, quàm actus fidei ſiquidem fides ſine operibus mortua eſt. Quo oſtendit, non eſſe nobis multum gloriandum de fide, ſi bona opera non interſint. Nam licet ſit arra deſponſationis animæ cum Deo, & non deſpicienda, fides ſi actiones aliarum virtutum illam non comitentur, parui facienda eſt Secundò, poſſet reſponderi quod hic ſermo eſt de fide formata charitate, quæ proculdubio ordine poſtrema eſt, Verum cum diuus Thomas egregie dixerit, primam coniunctionem animę cum Deo eſſe per fidem, iudicauerim hic eſſe ſermonē de *fide* per ſe ſumpta. Et cum quæris, Quorſum ergo, cum ſit prima, in poſtremo loco poſuit? Reſpondemus, hic non attendi ordinem generationis harum virtutum: ſed ordinem ornatus. Diximus, has virtutes iuſtitiam, iudicium, miſericordiam, & miſerationes eſſe dotes & arras à Domino ſuæ Sponſæ collatas, quibus ornata, pulchra in oculis ſui Sponſi appareret, vltima autem ad ornatum quæ eſt? Proculdubio *fides*. Hinc Paulus fidem vocat ſcutum, In omnibus ſumētes ſcutum fidei. Quid eſt, fidem eſſe id, quod poſtremò nos ornat, & munit aduerſus hoſtes ſpirituales, Nam primò ornatur homo, & armatur alijs armis, quibus poſſit, hoſtem offendere, ac deinde ſumit ſcutum, cæteráque arma, quibus ſe poſſit defendere. Virtutibus alijs oppugnamus hoſtes: fide vero nos ab illis protegimus. Hinc exiſtimo, collum Sponſę componi cum clypeis. Collum tuum ſicut turris Dauid, mille clypei pendent ex ea, ait Scriptura. Quid collum, per quod vox formatur, & egreditur, niſi fideles,

Concil. Pariſien.

Heb. 11.

Chriſtianæ relig. baſis fides,

Sicut vita animalis, ita fides viua ex mera & operatione cognoſcitur.

les credentes? Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ait Apoſtolus. Quid mille clypei, niſi veritates Eccleſiæ? Vnde in prouerbiis dicitur, ſermo Dei clypeus ignitus. *Cant. 4.* *Prov. 3.*

Et ſcies quia ego Dominus, hoc eſt, agnoſces Dominum, vt vertit Theophylactus, & obſeruāt Hebræi. Poſt ſuſceptas arras agnoſcit Dominum. Qua cognitione? Proculdubio cognitione fidei, & ita expendit diuus Hieronymus dicēs, Qui in fide fuerit deſpōſatus, & crediderit Euāgelio, ſtatim ſciet quia ipſe ſit Deus, credens in eum, quem prius negauerat. Credēs, inquit, ergo de cognitione fidei loquitur. Et Theophylactus ait ſuper hunc locum, In fide eſt agnitio Dei. Et Theodoretus, Fidem poſſidens in Dei notionem venit. Fides enim eſt id quo primum eſt imbuenda anima atque purganda, vt ait Auguſtinus de Ciuitate Dei libro 11. capit. ſecundò vt ambulet ad agnitionem veritatis. Et homilia 32. ait, Fides eſt gradus intelligendi. Hinc apud Iſaiam, & citatur ab eodem Auguſtino, & à Theophylacto ſuper hunc locum, Niſi credideritis, non intelligetis. Hinc & Theologi lumen quoddam fidem vocant, quo aſſentimur credentis. Et egregie diuus Thom. 22. q. 2. art. 3. ad 3. ait, quod inuiſibilia Dei altiori modo quantum ad plura percipit fides, quàm ratio naturalis ex creaturis in Deum procedens. Et Apoſtolus cognitionem fidei, viſionem quandam vocat. Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, ait. Hoc aduertendum duximus, ne labatur quis, iudicans, certo eſſe experturos ſe Deum habere quàm primum has arras habuerint, alioquin certus eſſet homo de ſua iuſtificatione, quod damnatur à Concilio Tridentino. Scire itaque in hoc loco non ſumitur ſtrictè: ſed largè pro cognitione. Et ita vertit Theoplylactus, pro *ſcies: quia ego Dominus*, agnoſces Dominum, cognitione fidei, non experientia, neque ad hūc ſenſum eſt locus hic explanandus, quod quilibet has arras habēs, reuelationem diuinam, vt ſciat ſe eſſe in gratia, accipiat. Abſit hoc. *Hierony.* *Varia fidei deffinitio.* *Auguſt.* *Iſai. 7.* *D. Tho.* *1. Cor. 13.*

Ad morum compoſitionem.

E*T ſponſabo te mihi in ſempiternum.* Primo, ex hoc loco colliges fidem Eccleſiæ nunquam perituram. Ait enim

Sponſabo te mihi, non certo tempore: ſed *in ſempiternum*. Quod
Luc 22. & habetur extra. de baptiſmo, & eius effectu. Aſſertor & noſter apud Lucam pollicetur dicens, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.

Secundò, vide dignationem Dei, qui non eſt dedignatus, vocari vir, & ſponſus viliũ animorũ hominũ, & eos ſibi cõiungere ſtrictiſſimo vinculo amicitię, qualis eſt viri ad vxo-
Ariſtot. rem Eſt. n. hæc vt docet Ariſt. 8. Ethic. c. 7. amicitia excellentiæ Vnde poſt execrandũ idolatriæ peccatũ, non ait, Ducam te vxorẽ, non, conciliabor tibi, ſed Sponſam vocat. Nũ iterari poſſunt ſpõſalia? Si fuerint ſpiritualia, poſſunt. Et, vt egre-
Hierony. giè ait D. Hieron. vide, quid interſit inter Dei coniunctionẽ & hominum. Homo, cũ vxorẽ acceperit, de virgine mulierem facit, id eſt, nõ virginẽ. Deus etiam meretricibus copu-
Iere. 3. latus, eas mutat in virgines, iuxta illud Ieremiæ poſt adulterium ſpirituale, Tu fornicata es cum amatorib. multis, tamẽ reuertere ad me, & voca me, dux virginitatis meæ tu es. Quorſum poſt adulteriũ vocat ducẽ virginitatis, quod & a-
2. Cor. 11. pud Apoſtolũ inueniemus, Nã Corinthiis poſt idolorũ cultum credentib ait. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto? Certè tria hic ſunt ĩplicata. Primũ eſt, verã interueniſſe reconciliationẽ, ſiquidẽ priora dona redonat. Quoties. n. rex irat⁹ abſtulit ab aliquo, quæ cõtulerat, nũquã iudicamus eſſe placatũ: donec omnia, quæ abſtulit, reddat, Sic Deus, vt oſtendat, ſe eſſe placatũ reddit virginitatẽ ſpiritualem priorẽ. Secundum hic implicatum eſt gaudium, quo perfundi debemus in conuerſione peccatorum. Quando. n. celebrãtur ſpõſalia, lætantur homines. Cõgratulamini mihi
Luc. 15. quia inueni ouem meã, quã perdideram, ait apud Lucam. Et quanta erit hæc congratulatio? Quanta hæc lætitia? Certè, quanta eſt in die deſponſationis. Egredimini filiæ Sion; &
Cant 3. videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit cũ mater ſua in die deſponſationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Omnes inuitat ad alacritatem fideles, ſiquidem res digna lætitia eſt, hominẽ peccatorem eſſe cõuerſum ad Deũ. Gaudium eſſe angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiã agente. Tunc enim deſponſatur Deus cum anima ad ſe cõ-
Leuit. 23. uerſa In huius rei typum apud Leuiticum præcipit Dñs, Septem diebus azima comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, & ſanctus, & offeretis ſacrificium in igne Dño ſeptem diebus. Dies autẽ ſeptimus erit celebrior, & ſanctior.

Cur

Cur Domine ſeptimum diem celebriorem eſſe commemoras. Qui quoties Deo offerimus ſacrificium, celeberrimus ille dies eſt. Licet crebrò peccauerimus, & ſeptima conuerſio non eſt minor celebritate, quàm prima.

Tertium hic implicatum eſt, non decere, poſt conuerſionem probro afficere hominē. Nō enim Deus vocat adulteram, non corruptam, ſed ſponſam, hoc eſt, virginem. Solent enim homines, cōtumelioſo, & probroſo nomine compellere peccatores, quamuis cōuertantur. Audiant iſti, adulterã à Deo vocari virginem. Quadrant iſtæ obſeruationes in Euangelium, Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Quæ ſunt hæ nuptiæ, niſi illæ, de quib. nunc dicitur, *ſponſabo te mihi in ſempiternum.* *Matt. 22.*

Quartò, obſerua, qua cōditione ſpōdeatur, nempe *in ſempiternum.* Peccata ergo omnino ſunt relinquenda, & vinculũ cũ Deo debet eſſe inſolubile, ne ſimiles ſimus Eſau dicenti, Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Et Sauli, qui cum incidiſſet in manus Dauidis, vocauit eum flens filiũ verùm, paruo temporis interuallo tranſacto, iterum perſequitur Dauid. Vt euellas, & diſſipes, & diſperdas, & deſtruas, elegi te, ait Deus Ieremiæ. Quid tu vides Ieremia? Virgam vigilantem ego video. Virga, quæ eſt iuſtitia, ita in nobis operetur: vt euellat peccata radicitus, ne putemus, vt multi faciunt, vt deinde pullulent. Refert Ariſt de admirãdis auditu. 6. Leucophylum eſſe arbuſculam naſcētē in flumine Phaſidis, qui perlabitur Scythiam, cuius ramum ſi zelotypus detraxerit, & ad vxoris lectum pertulerit, aiũt, homines immaculatam fidem deinde ſeruare ſibi inuicē, & ſuſpicionem illam delere, Sic in lecto conſcientiæ ſemper habeamus Chriſtum ramum æternæ Trinitatis, vt immaculatè fides ſeruetur. *Gene. 27.* *1. Re. 14.* *Iere. 1.* *Ariſt.* *Simile.* *Arbor quæ Zelotypiæ inſano ſymptomati medetur.*

Quintò, hæc verba quadrant in Euangelium Annuntiationis beatæ virginis Mariæ, in ea verba, Aue gratia plena. Ex quo tempore, & in quod tempus plena? In ſempiternum certè. Nuſquam enim non ſibi deſponſauit eam, ſemper fuit Dei ſpōſa, & eam in iuſtitia, iudicio, miſericordia, & miſerationib. deſponſauit, &c. Cui n. diua virgo nō miſeretur? Sextò, videte, quid efficiat *iuſtitia & miſericordia*, Sponſam nēpe Dei. Amplectamur ergo *iuſtitiã* erga proximũ, *& miſericordiã* vt tantũ dignitatis apicem aſſequamur Et abſque dubio nihil magis ſolui Remp. quã iuſtitiæ tranſgreſſio, inquit Ariſt. Vnde elegantiſſimè D. Aug. de Ciuit. Dei, lib. 2. c. 21. veriſſi- *5 Pol. c.* *Aug.*

mum eſſe inquit, Rempublicam ſine ſumma iuſtitia regi nō poſſe, vt aſſerebat ille Scipio Africanus, nihilque eſſe ciuitati tam inimicum, quàm iniuſtitiam. Hinc & rurſus ait lib. 4. c. 4. de Ciuit. Dei, Remota iuſtitia, quid ſunt regna; niſi magna latrocinia? Cato etiam Senior dicebat, iudicem, & magiſtratum neq; pro iuſtis orandum, nec pro iniuſtis exorandum, ſentiens, culpā eſſe iudicum in perniciē ingentem Reipub. æquitatem non ſeruare. Hinc & optimè ait Ariſt. 5. Ethic. c. 1. Iuſtitia legitima præclariſſima omniū virtutum eſſe videtur, & neq; heſperus, nec lucifer ita admirabilis. Egregiè cū heſpero, & lucifero cōponis iuſtitiam, qm̄ eſt velut polus, ne pereat reſpublica tempeſtate peccatorum. Eſt enim lux ad fugiendas tenebras delictorum. Et hinc optima eſt conſuetudo; vt noctu vigilent; & cuncta cōpita ciuitatis circūeant iudices. Sunt enim heſperus, & lucifer Reipub. qui fugare debent tenebras peccatorū. Inuenerunt me vigiles; qui cuſtodiunt ciuitatē. Ad conſuetudinē iudicū alludit Sponſa; qui noctu cuncta proſpiciunt. Neq; mirum eſt, ſi Ariſt. dicat non eſſe ita admirandas cœli ſtellas, quemadmodum eſt iuſtitia, cū Plato in Theæteto dicat, nō inueniri poſſe quicquā ſimilius Deo, quam qui inter homines iuſtiſſimus fuerit. Et Dauid. Sanctū eſt tēplū tuū, mirabile in æquitate; nō in marmoribus. Nullis enim lapidibus Eccleſia fulciri poteſt magis, quàm æquitate. Hinc merito Conſiliū Cabilonenſe ſub Carolo Magno, c. 21. decernit in hunc modū, Comitib. vero, & iudicibus obſeruandū eſt, vt iuſtè iudicent, & nequaquam in iudicio munera; ſeu perſonas accipiāt, dicēte Dn̄o Nō accipies perſonam; neq; munera, quia munera excæcāt oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorū. Sed & miniſtros iuſtos habere debent, ne forte eorū auaritia, aut rapacitate populus grauetur. Si quærat à me quiſpiā, quiſnā populus magis dilectus eſt à Deo? Dicā, In quo magis viget iuſtitia. Nam ſi, vt ait Plato, qui iuſtiores ſunt, Deo ſunt ſimiliores, ergo vbi eſt maior ſimilitudo Dei; maior dilectio. Quia dilectionis, vt ait Ariſto. cauſa eſt ſimilitudo. Hinc maximè Deus commendat iuſtitiæ obſeruationem. Nam ad Deuter. ante punitionē peccati, diligentiſſimè inueſtigandā veritatē præcipit. Quære, inquit, ſollicitè, & diligenter, & rei veritate perſpecta, ſi inueneris, certum eſſe, quod dicitur; & abominationem opere perpetratam, ſtatim percuties. Obſeruate, quanta cum circunſpectione iubet, inquiri veritatem criminis,

Nec domus nec Reſp. ſtare poteſt abſque Iuſtitiæ officio.

Omnes virtutes morales vno Iuſtitiæ nomine complectitur.

Plato in-dia. Eraſt.

Cant. 3.

Plato.

Pſal. 64.

Deut. 16.

Alex. ab. Alex ſcribit lib 3 Thebanos Iudicum imagines ſine manibus, principis verò ſine oculis in foro propoſuiſſe vt ſignis oſtēderet illos affectibus capi non oportere.

Deut. 13.

minis. Nam vt ait Clemens Papa, lib. 2. Conſtitutionum Apoſtolicarum, c. 52. Iniuria in iudicio interueniens multum prouocat Deum ad iram. Demum, vt multa omittamus, quanti ſit æſtimanda iuſtitia, Dominus docet apud Iſaiam, cùm ob iniuſtitiam promittat, ſe populum Ieruſalem acerbiſſime puniturum. Quomodo facta eſt, inquit, meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij, iuſtitia habitauit in ea, nũc autem homicidæ, principes ſui infideles, ſocij furum, omnes diligunt munera, &c. Propter hoc, paulò pòſt, ait Dominus exercituum, Vindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, id eſt, ſeueriſſimè puniam, &c. Secus agebat ille ſanctus Iob, ſiquidem ait, Iuſtitia indutus ſum, & veſtiui me, ſicut veſtimento, & diademate iudicio meo. Eleganriſſimè vocat iuſtitiam veſtimentum. Nam quemadmodum turpe eſt homini, eſſe nudum: Ita in iudicio alicui facere iniuſtitiam, turpe eſt, & dedecori vertitur, non ſecus, ac ſi nudus ſit, & irriſione dignus. Iudicium etiam iuſtitiæ, ait eſſe diadema, quod capiti imponitur, vt oſtendat, ſuper omnia extollendam æquitatem iudicij Super caput enim ſeu magis bonorandam ponebat, ſe ſubdens æquitati illius. Quadrat obſeruatio in Euangelium de omnibus Sanctis, in ea verba, Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quomodo ſaturabuntur? Velut ſponſæ Dei in regno cœlorum.

Clemens Papa. *Innocentē cōdemnare peius eſt quā nocētem dimittere.* *Iſa. 1. cap.* *Iob. 29.* *Simile.*

Septimò, *Deſponſabo te mihi in miſericordia, & miſerationibus.* Locus etiam eſt communi pro *miſericordia*. ſiquidem hæc virtus arra dicitur, qua ſpõdetur Deo anima fidelis. Quemadmodum Indus fluuius, teſte Ariſt. creſcit luna decreſcente, Ita & nos videntes decreſcere quempiam ob inopiam, ſiue calamitates, debemus creſcere compatiẽdo. Induimini ſicut electi Dei, ſancti & dilecti viſcera miſericordiæ, ait Apoſtolus, Quid eſt, ſicut electi, & dilecti niſi ſicut ſponſa Dei? Illa enim magis eliguntur, & diliguntur. Sic ſanctus Clemens Papa, lib. 5. Conſtit. Apoſtolicar. c. 2. Omnes fideles per Epiſcopum veſtrum, de facultatibus, ac labore veſtro, miniſtrate ſanctis. Si quis copia bonorum abundet, plura pro ratione facultatum præbeat, ꝙ ſi poſſit, venditis ſuis facultatibus, eos carceribus liberare, beatus cenſebitur & amicus Chriſti. Quantùm amicus cẽſebitur, ô pontifex maxime? Vt ſponſa, qua nihil clarius eſt, *Deſponſabo te mihi in miſericordia, & miſerationibus*, inquit. Sic erat deſponſatus ſanctus Iob. Ait enim,

Simile. *Coloſſ. 3.* *Clemen. Papa.* *Iob. 29.*

Benedictio

Benedictio perituri ſuper me veniebat. Sic ſanctus Samuel. Fiebat enim, quòd Saul à Regni culmine cecidiſſet. Nam dicit illi Dominus. Quouſq; tu lugebis Saul, cum ego proijcerim eum? Quadrat in Euangelium de omnibus Sanctis, in ea verba, Beati miſericordes. Vnde D. Hierony. in Epiſtola ad Nepotianum ait, Non memini, me legiſſe mala morte mortuum, qui libenter opera charitatis exercuit. Et Ambroſius, Omnis ſumma diſciplinæ Chriſtianæ in miſericordia, & pietate eſt.

1. Re. 30. *Hierony.* *Amb.* *Miſericordia & pietas duo diſciplinæ Chriſtianæ præcipua lumina.*

In iuſtitia & iudicio, deinde ait, *in miſericordia, & miſerationibus.* Obſerua diſcrimen eſſe inter bonos, & malos. Nam boni occaſiones quærunt, & cauſas vt miſerantur: mali verò, vt puniant. Deus propterea donat prius iuſtitiam, vt hæc, tanquam cauſa alliciat ad miſerendum.

¶ *Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum vinum, & oleum, & hæc exaudient Iezrahel.*

Elemẽta hominibus peccatis illaqueatis renuũt ſuas impendere vices ſed gratia Dei recuperata ipſa terra Chriſti ſanguine reſperſa clamat pro nobis et feracior redditur.

Bifariam hic locus explanatur. Primo referendo hæc *cælos, terram triticum, vinum, & oleum*, ad ſpiritualia, nõ autem ad temporaria. Imo contendit Rupertus, ſolum ſpiritualiter eſſe intelligenda, rationem adhibens, Nã ſi ſolum, inquit ſpectes, in iſtis dictis literã, valde exile eſt, neq; maieſtati eius, qui hęc loquitur, Domini Dei condignum apparet, quod ſonuit litera hæc. Etenim metonymica quidem trãsfiguratione litera decorata eſt, dum *cæli, & terra, & triticum, & vinum, & oleum exaudiri*, vel *exaudire dicuntur.* Sed hic in ſuperficie, nihil aliud repromitti ſentitur, niſi quòd temporale eſt, quo anima non reficitur: ſed ſolus venter, qui deſtruendus eſt, repletur. Hæc Rupertus, atque philoſophatur multa, *cælos*, dicens hic appellari, vel prædicatores, vel Apoſtolos. Et ſic expendit, *Exaudiam cælos*, id eſt, Spirituſancto implebo Apoſtolos, *Et illi exaudient terram*, id eſt, illis prædicantibus, audient inhabitantes terram. Terram enim pro habitatoribus terræ poſuit. *Terra autem exaudiet triticum, & vinum, & oleum*, id eſt, terreni homines credendo ſuſcipient bonum Dei verbum. Quemadmodum terra hæc inaminata ſuſcipit ſemen, ſiue plataria paritura *triticum, & vinum, & oleum*, Sic nimirum, & non aliter, non niſi audiendo, credere poterunt. Quomodo enim credẽt ei, quem non audierunt? Deſumpſit hæc Rupertus ex Interlineari, licet latius extendat, quæ etiam deſumpta eſt ex diuo Hieronymo, tanquam ex primo fonte. Lyranus, cum quo Dionyſius Carthuſianus conſentit, non ſolum ad ſpiritua-

ſpiritualia, verùm & ad temporaria hoc referunt. Teophylactus, & Theodoretus, & Vatablus, & ſi qui ſunt recentiores, ſolum ad temporaria Iudicauerim iuxta intelligentiam literalem eſſe hunc locum de temporarijs bonis ſolum explanandum, quòd ſi ad ſpiritualia referat, ad tropologicum eſſe non dubito. Sed literam diſpungamus. *Et erit in die illa, diem* pro tempore poſuit, vti & ſupra. Atque ita optime vertit Vatablus pro, *erit in die illa*, erit eo tempore. Diuus tamen Hieronymus vtrumque complexus eſt ſub hac voce *die*, diē videlicet, & tempus. Sic enim expendit, *Erit in die illa*, in die illa, & in eo tempore. Et quis eſt hic dies? vel quando erit hoc tempus? Reſpondeat Diuus Hieronymus, Quando te mihi, inquit, in fide deſpondero, & cognoueris, quòd ego ſim Dominus: in eundem etiam modum expendit hunc locum Interlinearis. Vnde ex Diuo Hieronymo deſumpta videtur. *Exaudiam dicit Dominus, exaudiam cœlos.* Verbi, *exaudiam*, repetitio ad rem aſſeuerandam ponitur, quod frequens eſt in ſacris Biblijs. Vt, Amen amen dico vobis. Et apud Ezechielē, Diſperſi ſunt greges mei, & non erat, qui requireret, non erat, inquam, qui requireret. *Exaudiam cœlos*, per cœlos, Apoſtolos, & prædicatores intelligunt Rupertus, Interlinearis, & Dionyſius. Deſumpſerunt, vti diximus, ex Diuo Hieronymo. Ait quippe, *Exaudiam cœlos*, qui enarrant gloriam Dei. Nam quis dubitat, cœlos enarrantes gloriam Dei eſſe Apoſtolos? vnde & ipſi hoc citant Pſal vaticinium, Cœli enarrant gloriam dei. Lyranus tamen ſecus, qui per cælos angelos intelligit, qui tunc exaudiri dicuntur, qui, cum ſint ciues cœleſtes, impetrant apud Deum etiam bona pro regnis, & perſonis ſuæ cuſtodiæ commiſſis, *Et illi exaudient terram.* Ad quid *exaudient terram*? Et quæ eſt terra? D. Hieronymus ait, Propter ea exaudient, vt illam cœleſti pluuia irrigent. Eſt autem terra hæc, de qua orta eſt veritas, & in cuius agrum paterfamilias egreditur, vt ſeminet ſemen ſuum. Lyranus per *terram* habitatores terræ intelligit, in cuius ſententia ſunt etiam Rupertus, & Dionyſius vti diximus. *Et terra exaudiet triticum.* Spiritualiter per triticum verbum confortationis, & ſuſtentationis internæ intelligit, ait Dionyſius. *Et vinum*, ſpiritualis videlicet, ac myſticæ intelligentiæ de quo Sapientia ait, Bibite vinum, quod miſcui vobis. *Et oleum*, conſolationis, de quo ſcribit Pſalmiſta, Vnxit te Deus oleo lætitiæ. Propter quod monet Apoſtolus, Conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Adhuc eūdem modum explanant?

Hierony.

Ezec. 34.

Pſa. 118.

Prou. 9.

Pſal. 14.

explanant, qui contendunt, iocum hunc ſpiritualiter eſſe intelligendum. Cæterum nihil aliud hic implicari conſpicio, ſi intelligentiæ literali enodandæ nauemus operam, quàm bona temporaria pro votis populo Dei euentura. Vnde optimè inquit Theophylactus hunc locum expendens, Poſt cœleſtium prædictionem bonorum corporalia etiam illis dona pollicetur. *Exaudire* ergo hoc loco pro obaudire, vel annuere poſuit vates, & ita expendit Theophylactus, & transfert Vatabius. Ac ſi apertius dicat, Cœli influent in hæc inferiora. Nam aliquando cœlum fuit clauſum propter flagitia. *cœli* præterea reſpōdebunt votis terræ, quæ humorem deſiderat, velut ipſa clamet propter ſiccitatem ſui. Illa enim pluuijs irrigata dabit *frumentum, & vinum, & oleum. Et hæc exaudient Iezrahel.* Per *Iezrahel*, quod ſemen Dei ſignificat, Chriſtum intelligit D. Hieronymus. Cæteri omnes expoſitores velut vno ore per *Iezrahel*, id eſt, ſemen Dei, congregationem fidelium intelligunt.

Ad inſtituendos mores.

ET erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus exaudiā cælos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum, & hæc exaudiēt &c. Non immeritò tempus: quo ſe ait fore exauditurum, diem vocat Deus enim bona collaturus, nō differt, cōferre, ſicut mala collaturus differt, vt pœniteamus Hinc Eccl. 5. dicitur, Altiſſimus patiens eſt redditor. Hinc etiam vocatur in Pſal. patiens, & multum miſericors. Nō enim eſt pronus ad puniendū, ſicut ad miſerēdum, & bona donandum. Vnde ait Habacuc, Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & nō tardabit, Et D. Petrus, Non tardat dominus promiſſionem ſuam: ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, Ac ſi apertius dicat. Bona collaturus non differt, ſicut mala irrogaturus. Hinc etiā apud Iſaiam vocatur nomen Chriſti, Accelara, ſpolia detrahere, feſtina prædari. Citò, enim adeſt, vt ſubueniat. Quadrat obſeruatio in Euangelium de Samaritana, Ieſus autem fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem. Cur fatigatus ex itinerē? Quoniam non patitur dilationem, ideò acceleratione veniens, fatigatus eſt. Hinc Dauid ait, Velociter exaudi me. Quam velocitatem crebrò inculcat hic vates, auxilium à Domino

Nemo ob vindictæ dilationē ſibi debet polliceri peccatorū impunitatem.

Eccl. 5. *Pſa. 144.* *Habac. 2.* *1. Petr. 2.* *Iſa. 8.* *Pſa. 101.*

Domino implorans. Quadrat & in Euangelium de Chananææ, in ea verba, Egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sydonis. Quadrat & in illud Euangelium, Dum ſteteritis ante reges, & præſides, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora. In hora, inquit, non in die, aut menſe, quia non differt, ſubuenire.

Secundò, per figuram metonymiam, vt ait Rupertus, & videtur inſinuare Lyranus, angeli hic per *cælos* intelliguntur, qui in cœlo ſunt. Contentum enim intelligit ſub continente. Angeli ergo pro nobis exorāt Deum, non ſolum, vt parcat: verũ, vt dona conferat. Ingēti enim amore nos proſequuntur. Vnde apud Lucam ait Dominus, Gaudiũ eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Hinc & aliqui ex ſanctis Patribus intelligunt, cultorem vineæ orantem pro ficu arbore, & mittēte ſtercora ad radicē eius, vt ferat fructum, eſſe angelũ cuſtodē. Is enim in memoriā noſtram reuocat ſtercora, id eſt, peccata noſtra, vt pœnitentiæ fructus agamus. Hinc & Iudic. 2. angelus apparens in Galgalis etiam reducit in eorũ memoriam beneficia, quæ filij Iſraël à Domino acceperant, & peccata quæ commiſerant, audientes, vocē ſuam eleuauerunt filij Iſraël, & fleuerunt, & vocatum eſt nomen loci illius, locus flentium, ſiue lachrymarum, immolauerúntque ibi hoſtias Domino. Sed multo elegantius apud Apocalypſim ſignificatur, quãtum pro nobis orent angeli: Stetit angelus ante altare habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum. Omnium ſuper altare aureũ, quod eſt ante thronum Dei, & aſcendit fumus incenſorum de manu angeli, & impleuit thuribulum de igne altaris, & miſit in terram, & facta ſunt tonitrua, & voces, & fulgura.

Animæ per angelos veluti per optimos duces, ad bonorũ omnium principem promoueri poſſunt.
Diony. de diu. nom. cap. 4.
Iud. 2.
Apoc. 8.

Tertiò, hic cõmendatur ordo. Prius enim *cæli* audiuntur, deinde terra, tertiò *fructus*, quartò *Iezrahel*. Omnia, inquit Apoſt. in vobis ſecundũ ordinē fiant. Et apud Exo. iuxtà ordinē natiuitatis ſuæ iubet Deus ſcribi nomina filiorum Iſraël in ſuperhumerali. Atque Eccleſiā, ait in Canticis, terribilem eſſe, vt caſtrorum aciem ordinatā. Nihil enim magis deuincit diabolũ quā ordo, nihilq́; ordine fortius. Et de inferno quid ait Iob? Vbi nullus ordo. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium de Transfiguratione, in ea verba, Aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioan. Cur primò aſſumpſit Petrum? Vt doceat, ordinem ſeruandum. Item pro mandato, in

Cor. 14.
Exod. 28.
Cant.
Iob. 10.
Vbi nullus ordo ibi cõfuſio. §. inordinatum vbi gloſ. in Auth. de hæred. & falc. d.

in ea verba, Venit itaque ad Simonem Petrum, aliqui dicunt prius veniſſe ad Christum, Petrum. Quorſum? Vt doceat, ordinem eſſe ſeruandum.

Quartò, hæc audient *Iezrahelem*, id eſt, ſemen Dei, id eſt, reſpondebũt votis fideliũ vberes *fructus frumenti vini & olei.* Vides, quid efficiat integritas vitæ, & candor morum, qui non permittit, fame cruciari viros iuſtos, imo ob illũ vberrimè paſcit Deus? Hinc regius Pſaltes ait, Iuuenis fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, neque ſemen eius quærens panẽ. Hinc & apud Deuter. ſeruantibus legem Dei promittit Moſes, Benedictus fructus terræ tuæ benedicta horrea tua, &c. Hinc & viduæ Sareptanæ, quoniam Eliæ impendit miſericordiam, non defecit farinæ hidria, nec lecytus olei eſt diminutus. Hinc & idem Elias à coruis paſcitur. Nullus ergo dicat, Fame compulſus à Deo recedo, quoniam ad ſubleuandam famẽ nulla commodior, & breuior via, quã accedere ad Deum. Non habent neceſſe ire, dixit Christus Apoſtolis dicentibus, dimitte turbas? vt diuertant in caſtella ad quærendum cibum, & eos pauit Ieſus quinque panibus, & duobus piſcibus.

Deu. 18.

3 Re. 17.

Oleũ pietatis quãto copioſius in fraternas neceſſitates effunditur tanto donis potioribus augetur. Caſſiod.

Ioan. 6.

Quintò, Ecce, vt omnia, faueãt bonis *Deus, cæli terra, fructus.* Eſt. n. vir iuſtus ab omnib. iuuandus, & fauendus. Doleo, nũc ſecus euenire. Video enim, iniquos faueri ab omnibus, cum viro probo non ſit, qui manum porrigat, ſi ceciderit. Cadit impius, at plures illum adiuuant, at virum iuſtum non eſt, qui iuuet.

Sextò, Obſerua, cœlos non exaudire terram, donec ipſi audiantur, quo docent ſubditos obdientiam. Nihil enim terræ præſtare cœli volunt, donec facultatem habeant à Domino. Vides etiam viros iuſtos, qui cæli dicũtur, ita eſſe addictos Deo ſuo, vt eo inuito, nulli ſubueniant.

Septimò, Obſerua ex Theophylacto, quod anima deſponſata verbo, tum ſupernos affluxus recipit, atque cœleſtia fluenta, ac producit *frumentum*, ſolidã nempe alimoniam, & viuificantem, ac *vinum*, diuinam nimirum lætitiam, & *oleum* hilaritatem dico, & manſuetudinem, ac erga infirmos tolerantiam, patientiamve, animaduertens Paulum dicentem, Si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, corrigite hunc in ſpiritu manſuetudinis; infirmum autem in fide ſuſcipite.

Octauò obſerua ex Diuo Hieronymo venuſtiſſimam allegoriam, ſcilicet, quando te mihi in fide deſpondero, & cognoue

gnoueris, quod ego ſim Dominus. *exaudiam cælos*, qui enar-
rant gloriã Dei, *& cæli exaudient terram*, vt eam cœleſti plu- *Nicol. Pa-*
uia irrigent, & terra de qua orta eſt veritas, & in cuius agrũ *pa dicit*
paterfamilias egreditur, vt ſeminet ſemẽ ſuum, *& terra exaudiet tri-* *diſpẽſatio*
ticum & vinum & oleum, de quibus ſupra diximus, & hæc om- *cæleſtis*
nia *exaudient Iezrahel*, id eſt, ſemen Dei, vt intelligatur, om- *ſeminis no*
niũ rerũ abundantiam, atque fertilitatem ob Dei ſemen, qui *bis cũmiſ-*
Chriſtus eſt, condonari. Quod Dei ſemen ſeminatur in ter- *ſa eſt va ſi*
ra, vt multiplices fructus afferat centenarium, ſexagenariũ, *nem ſpar-*
& tricenarium. Si hæc verba expendantur, locus eſt pulcher- *ſerimus*
rimus pro Euangelio Sexageſimæ, in ea verba præcipuè, *ve ſi ta-*
Exiit, qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Qui enim exit, vt *cuerimus*
ſeminet, Paterfamilias, pater videlicet cœleſtis. Et quid ſe- *diſt. 43.*
minat? Semen Dei. In qua terra ſeminatur? In cordibus fide- *ſit rectus*
liũ. De hac enim terra poſtea veritas egredietur, iuxta illud *cõfeſſionſa*
Pſal. Veritas de terra orta eſt, &c. Hæc veritas eſt ipſe filius *to.*
Dei. Quod autẽ cecidit in terram bonam fert fructum in pa-
tientia. Quẽ fructum? Triticum ſermonis Dei, vinum eſt *Pſal. 84.*
gaudium Spiritus ſancti. Replet enim eos qui ſeruant verbũ
Dei in corde bono, & optimo Spiritus ſanctus ingenti gau-
dio. Fert etiã oleum, quo & ſuis vulneribus medeatur, illu-
minet mentem, cõpatiatur & proximis. Cœli etiam, illi vi-
delicet, qui enarrant gloriam Dei, cœleſti pluuia terram ir-
rigant, vel quando orant pro terra, vel quando ſanctis ſug-
geſtionis, & conciliis alliciunt, vt ferant fructum.

¶ *Et ſeminabo eam mihi in terra: & miſerebor eius quæ fuit abſ-*
que miſericordia & dicam non populo meo, populus meus es tu, & *Simile.*
ipſe dicet, Deus meus es tu.

¶ Relatiuum *eam* debemus referre ad Iezrahel, id eſt, ſe-
men Dei. Quo loquendi tropo ſignificat, eſſe nimis propa-
gandum populum Eccleſiæ. Nam quemadmodum: cum ter-
ra ſeminatur, plenis manibus ſpargitur ſemen, Ita inquit,
ſeminabo Vnde optime Vatablus diſpungit, *Seminabo eam*, id
eſt, inſtar ſementis ſpargam ipſam. *In terra*, autẽ ait, non hac
vel illa, non Chanaã: aut Iuda, ſed abſolute, quia in vniuer- *Actor. 1.*
ſam terrã ſeminatus eſt populus Dei. In omnẽ terrã exiuit
ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. Act. 1. ait Aſ-
ſertor noſter, eritis mihi teſtes in Ieruſalẽ, & in omni Iudæa:
& Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Theodoretus expo-
nit, *ſeminabo eam*: hoc eſt agricolam meam efficiã: & iuſtitiã
ſeram. Pro agricola legendum eſſe exiſtimo agriculturã. Ita

enim inquit Paulus, Dei agricultura eſtis. Rupert[us] ad verbũ
2. Cor. 3. prædicationis refert relatiuum *eam*, & diſpungit. *Seminabo eam mihi in terram*, ſubauditur vniuerſam id eſt, diſſeminabo verbum prædicationis Eccleſiã Catholicam toto orbe terrarũ diffundam, vt non ſit tantũ in vna Iudaica gente, ſed in
Pſal. 2. omni gente, & natione, iuxta quod teſtatur in Pſal. filius ſibi dictum à Patre, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Theophylactus ait ſic eſſe ſeminandam, hoc eſt, demonſtrabo, eſſe meã agriculturam. Ex quibus verbis colligitur, mũdum eſſe apud Theodoretũ, vti diximus, & legendũ eſſe pro agricola, agriculturam. Et quæ ſunt ſemina, quæ Dns delecturus eſt in hac terra? Reſpondet Theophylactus, Semina iuſtitiæ, & diuinæ cognitionis, ac ſcientiæ, quæ typicè contigiſſe ait tempore Zorobabelis poſt reditum à captiuitate, ſecundum veritatẽ autẽ, poſt incarnationẽ filij Dei. Tum enim, qui crediderunt in ipſum, populus eius verè appellati ſunt, ipſe vero illorum Deus eſt dictus verè, ac purè, ac veluti fæcundã
Ioan. 4. ſibi ipſi ſeminabit terram filius Dei, animas videlicet ad fidẽ accommodans, & quas & fructum proferentes iã cernens, quarũ de numero animæ Samaritanorũ erant, dicebat diſci-
Luc. 10. pulis, Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quoniam albæ ſunt iã ad meſſem, & qui metit, mercedẽ accipiet. Ac rurſum apud Lucam. Meſſis quidem multa. *Et miſerebor eius quæ*
Ro. 9. & Ephes. 2. *fuit abſque miſericordia*. Gentilitatem intelligit, & ita expendit Apoſtolus hunc locum. Poteſt tamen etiam intelligi de decem tribubus, quæ vocantur Iſrael, vt aiunt D. Hieron. & interlinearis. *Miſerebor eius*, Synagogæ videlicet, quæ erat ſine miſericordia, dum idola colebat. Ita etiam diſpungunt Theodoretus, & Theophylactus.

Ad morum compoſitionem.

E*T ſeminabo eam mihi in terra: & miſerebor eius quæ fuit abſque miſericordia, &c.*

¶ Num eſt ſeminatio in cœlo, aut aëre, aut igne: Cur ergo ait, *Seminabo in terra*: Egregiè ait, *Seminabo in terra*, non in pe-
Luc. 8. tra. Nam ſemina, quæ ceciderunt ſuper petram, aruerunt, vt dicitur apud Lucam. Non ergo ſimus lapidei. Lapides non ſunt apti ad ſuſceptionem diuini ſeminis. Non ſimus ſuperbi, & elati, ſed agnoſcamus nos eſſe terram, quæ infi-

mum

mum eſt elementum, vt fructum feramus, Sic ſe terram eſſe agnoſcebat Abrahamus, Loquar, dicens, ad Dominum, cum ſim puluis, & cinis. Valles etiam abundabunt frumento, ait Plaltes. Quid valles, niſi qui magis ſe deiiciunt? Atque apud Iob ait Eliphaz, Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ, & irrigat aquis vniuerſa, faciem terræ prius reſpexit quam cætera vt irriget. Atque egregiè ait Diuus Gregorius, vniuerſitatis nomine hominem intelligit, quia vniuerſorũ naturam participat. Vnde vniuerſa creatura, ſiue omnis creatura homo appellatur apud Marcum, Prædicate Euangelium omni creaturæ, id eſt, homini, Veruntamen audis, inter homines terram præponi, id eſt, qui non lapidei ſunt, non ſuperbi, ſed ſe deiiciunt, & calcandos ſe præbent ſicut terra. Dabo, inquit: Dominus legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Quid hic ſignificat, niſi ſeminationem, de qua nunc loquitur? Et quæ viſcera elegit maximè? Tenera, non dura, Dabo eis cor carneum, & auferam cor lapideum, vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, & ſint mihi in populum. De lapideo autem corde quid ait Sapiens? Cor durum male habebit in nouiſſimo. Quomodo male habebit in nouiſſimo? Quia deſcẽdet ad infernum, ſicut lapis ad centrum. Vnde & apud Exodum dicitur de Pharaone, Induratum eſt cor Pharaonis. Et paulò poſt de eodem Pharaone, & Ægyptijs dicitur, Deſcẽderunt in profundum, quaſi lapis, Infernus enim erat eorũ centrum. *Seminabo*, inquit, *eam*, ſcilicet Iezrahelem, id eſt, ſementem Dei in terra. Et vnde agnoſcis, eam eſſe terram? dico ſponſam tuam: Quia contritione ſciſa, precibus meis iam eſt deflexa, minis meis ceſſit, & flagellis non eſt obdurata, ſed reſipuit. Illud enim cor durum eſt, vt ait, Bernardus de conſideratione: quod contritione non ſcinditur, precibus non flectitur, minis non cedit, flagellis obduratur, Ad ſignificãdum ea, quę diximus, egregiè ait Interlinearis *Seminabo*, inquit, *mihi in terram*, ſcilicet bonam.

Gen. 18. *Pſal. 64.* *Iob. 5.* *Gregor.* *Mar. 16.* *Ierem.* *Ezec. 11.* *Eccle. 3.* *Exod. 7.* *Exod. 15.* *Bernard.*

Secundò, obſeruandum, non explicuiſſe, quid eſſet, aut quale hoc ſemen: ſed tantum ait, *Seminabo eam*. Neque apud Lucam, cum ait, Exijt, qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Neque rurſus cum ait, Meſſis quidem multa. Quæ eſt hæc meſſis? Nũ hordeacea? Nũ triticea? Nũ viciaria? Cuius etiã conditionis ſemẽ eſt? Myſteriũ latet, reuelet autẽ Iſaias, Nũquid tota die arabit arãs, vt ſerat, proſcindet, & ſarriet humũ ſuã?

Nónne cùm adæquauerit faciem eius, feret gith,& cyminum ſparget,& ponet triticum per ordinem, & hordeum,& milium,& viciam in finibus ſuis? Et erudiet illum in iudicio Deus ſuus docebit illum. Non enim in ſerris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit:ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo, panis autem comminuetur, verum non in perpetuum triturabit illum, neque vexabit eum rota plauſtri. Et hoc à Domino Deo exercituũ exiuit, vt mirabile faceret conſilium,& magnificaret iuſtitiã. Ingens in his verbis eſt abſconditus theſaurus. Cõponit ſe Deus cum agricola, qui varia habet ad ſerendum ſemina, ex quibus non eodem modo exit fructus ſed quoſdam grauiore, quoſdam vero leuiore trituratione excutit. In eundem modum Deus à ſuis, quos lege ſua donauerit, bona opera in re ſuo quodam exigit,& illi per tribulationes grauiores, vel leuiores, velut trituratione quadam, elicit, & excutit, quoſdámque grauius, quoſdam verò leuius pro conſtãtia, & robore fidei terit, quoſdam tantum velut virga leuiter percutit, ſicut gith, quod non patitur triturationem, cyminum aliquantulum acerbius non tamen tribulatione, ne comminuatur Dei enim agricultura ſumus, vt ait Apoſtolus, ac ideo varia ſeminat, varéque fructus colligit. Quid tu vides Ieremia? Virgam vigilantem ego video. Bene vidiſti, ait, Deus, quia quoſdam leuiter excutio, vt fructum ferant, in quorum agrum velut cyminum vel gith, ſeminaui in alijs triticum, quod tritura opus habet, vt colligatur fructus, id eſt multis tribulationibus contundam. Hinc in Euangelio ait, illos eſſe bonam terram, qui in corde bono ferunt fructũ in patiẽtia. Quorſum meminit patientiæ, Quia bonus agricola variis excuſſionũ modis fructus colligit. Quod à Domino Deo exiuit, ait Iſaias, vt mirabile faceret conſilium ſuum, & magnificaret iuſtitiam, id eſt, hac in re oſtendit ſe conſultiſſimum,& ſapientiſſimum, dum agnoſcit, qua ſorte quiſque ſeminandus eſt. Obſeruandum etiam eſt, quod triticum ſolum per ordinem ponit, quia maioris triturationis capax. Sunt autem triticum maxime religioſi, quos ordine quodam educit è ſæculo,& in agrum religionis ſeminat.

Ierem.1.

Tertiò egregiè ait Theophylactus, ſemina hic eſſe iuſtitiæ diuinæ cognitionis, ac ſcientiæ. Et cui fit ſeminatio? Nũ ſubticuit. *Mihi*, inquit, quia Deo debemus ferre fructus, non mundo, vel diabolo. Qui enim his ferunt bonorum operum fructus, receperunt mercedem ſuam. Theſaurizate vobis

Matt.6.

theſauros

theſauros in cœlo, hoc eſt ſeminate mihi, ſolum quærentes gloriam Dei. Neque gloriam quærentes ab hominibus, ait Apoſtolus. Quemadmodum dolium, niſi vndique ſit pice illitum, & nullas habet rimas, vinum continere non valet, & cito aceſcit, nullúſque bibere audet, quoniam acerbitate inficit guſtum, Ita ſi opera noſtra non tegamus, ne ab hominibus videantur ingrata ſunt Deo, indignúmque vinum eſt actionum noſtrarum, quod deo offeratur; quoniam illũ non in locis profundis recondimus. Nónne experimẽto didiciſti, vinum in ſubterraneis abſconditum purius, & odoratius fieri, quòd verò ita occluſum non eſt, euaneſcere? Sic & opera noſtra, ſi occulta ſint, Deo gratiſſima ſunt: ſecus autem, ſi ad captandam auram hominum facis. Ducam te, ait Sponſa in Sponſo, in cubiculum genitricis meæ, & dabo tibi poculum ex vino condito. Vides, quo pacto occluſum vult habere Sponſum, vt illi tradat poculum vini, quod cõdiderat, id eſt, actiones virtutum, quibus inſudauerat: non autem in foro, aut in plateis, vbi ab hominibus videatur.

1. Theſſ. 2.

Simile.

Vir virtutes tuas augere, prodere noli.

Iſi. in Syn Cant. 8. a.

CAPVT TERTIVM.

ET dixit Dominus ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico, & adulteram, ſicut diligit Dominus filios Iſrael.

Scopus huius tertij Capitis ex Diui Hieronymi ſententia eſt, ſub typo dilectionis fœminæ adulteræ ſignificare, quo pacto Deus filios Iſrael peſſimos diligat, qui cum diligantur à Domino, ad deos alienos, idoláque reſpiciunt. Priori enim mulieri in typum decem tribuum, vel totius populi Iudaici fornicantis propheta coniungitur matrimonio. Vel ſecũdũ Gloſſam, ſicut per fornicariam decem tribus, ita per hanc adulteram, Iudæam ſpecialiter intelligimus. Poteſt tamẽ addit Gloſſa, & per illam, & per iſtam vniuerſaliter Iſraeliticus deſignari populus. Rupert. exiſtimat priori fœmina adumbratum populum Iſrael, de quo dixerat Dominus, *Quia nõ addam vltra miſereri domui Iſrael: ſed obliuione obliuiſcar eorũ.* Hac autem fœmina adultera adumbrari domum Iuda, quã vocat *dilectam amico*, quia Dominus miſertus eſt domui Iuda. Et ſi quæras, In quo miſertus eſt? In eo nimirum quod

Hierony.

Gloſſ.

Rupert.

cum domum Iſrael traſtuliſſet Salmanaſar rex Aſſyriorum domum autem Iuda captiuaſſet rex Babylonis, domũ quidem Iuda Dominus ſoluit de captiuitate poſt ſeptuaginta annos: domum autem Iſrael non ſoluit, ſed tenentur captiui in Aila, & in Abor iuxta fluuiũm Gozã in ciuitatibus Medorum. Tranſlatus eſt, inquit Scriptura, Iſrael de terra vſque in diem hanc dilecta ergo recte dicitur Iuda, quia parcius percuſſa eſt à Domino, quàm domus Iſrael. Lyranus, priorẽ fœminam figuram eſſe populi Gentium, inquit, hanc autem populi Iudæorum. Vatablus ait, hanc fœminam repræſentare Synagogam, quam fauore ſuo proſecutus eſt Deus, reiecta Iſraeleq; dum in deſerto agebat, vnicè à Deo dilecta eſt ſiquidẽ illi tribuit neceſſaria omnia? & tamen fuit adultera, vt quæ mox vitulum, poſtea Gentium deos coluerit. Theophylactus priorem vxorem, inquit figuram fuiſſe populi Iudæorum fornicantis, ac diſcedentis à Deo ad idolorum culturam, poſteriorem verò figuram Iudęorum captiuitate preſſorum. Abducti quippe per captiuitatem ceſſabũt ab idololatria, interim tamẽ neque diuina vere facta faciẽt, ſed ſegnes, & otioſi erũt ita, vt neque ſacrificare, neque fungi ſacerdotio queant. Vnde ſubditur dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, ſine ſacrificio, &c. donec ad Dominum Deum ſuum conuertantur. Sunt, qui hunc locum diſpungant de populo Iudæorum, quem in tria tẽpora diſtinguũt ſeu tres ſtatus. Primus eſt, quando hic populus egenus, & pauper fuerat, atque Dei beneficio auctior effectus ad maximum honorem eſt euocatus. Alter eſt quando is populus ob ingratitudinem, & fidem viro ſuo, id eſt, Deo violatam, pœnas ſubiuit, & tandem in gratiam diuina benignitate, eſt reuocatus. Supereſt tertius gradus, ſiue ſtatus, quem is populus complexurus eſt, dum optatiſſimus malorum & calamitatum finis aderit. Hic ſtatus eſt, qui in hoc capite deſcribitur, nẽpe quod erunt ſine rege, ſine principe, ſine ſacrificio. &c. donec ad Dominum Deum ſuum conuertantur. Sed literam diſpungamus, Inde enim colligemus, quis ſenſus germanior appareat. *Et dixit Dominus ad me*, Licet Septuaginta, & vulgata æditio conueniunt, Vatablus ſecus tranſtulit, nempe, Dixit autem Dominus ad me. Quęret aliquis quorſum coniunctionem copulatiuam mutauit in aduerſatiuam Et reſpõdemus, quoniã vſus Scripturæ ita habet, vt aliquando pro coniunctione aduerſatiua, ponat & coniunctionem vt apud

4. Reg. 17. *Lyranus.* *Vatablus.* *Theophyl.* *Prouer. 21*

vt apud prouerbia, in Hebræo eſt. Equus paratur ad bellum & ſalus à Domino eſt, vbi coniunctio copulatiua, & poſita eſt pro autem. Et ſic habet Aeditio vulgata In eundem modum Geneſeos, c. 52. in Hebræo eſt, Non Domine mi, & ſerui tui venerunt ad emendum cibum. Aeditio vulgata tranſtulit. Non eſt ita Domine, ſed ſerui tui, pro coniunctione *&* poſuit ſed. Agnouit enim, hanc cōiunctionē *&* poni pro aduerſatiua. Et proculdubio in exordio capitis poſita magis videtur ſe vergere in aduerſatiuam, quàm in copulatiuam *Dominus ad me*. Attētionē his verbis captat maiorem. Ob eā enim rem diuini vates ſolent, hæc verba proponere, Hæc dicit Dominus. Verba enim à Domino facta, auditu digniora ſunt. *Adhuc vade*, particula *adhuc*, nouam deinceps agendi rationē ſignificat, vt adud Exodum, Adhuc vna plaga tangā Pharaonem, & Aegyptum. Sic hoc loco, *adhuc vade*. Ire autē imperandi modo poſitum agendi ſedulitatem & maturitatem ſuadet, vt ſuperius. Vade ſume tibi vxorem fornicationis *& dilige mulierem dilectam amico & adulteram*. Non cōueniunt expoſitores in expoſitione huius loci Nā Theophylactus ſic legit, & diſpungit, Vade dilige vxorem amātē praua, & adulteram. Et ita etiā videtur diſpungere Theodoretus. Ait quippe, Rurſus Deus hortatur prophetam, vt mulierem adulteram, & in ſceleribus verſaniem diligat. Videtur etiam cum his conuenire Aeditio Septuaginta, Habet enim, Dilige mulierem diligentem mala, & adulteram. Itaque vbi noſtra æditio habet, *mulierem dilectam amico*, legunt iſti, diligentem mala Cauſa autem varietatis eſt vox Reagh, quæ, vt inquit Diuus Hieronymus, ſignificat malū, vel amicum, & Septuaginta Theophyl. & Theodoret. reiecta ſignificatione amici, aliā ſumpſerunt, nēpe pro prauo, ſiue malo. Lyranus vocem Hebræā Reagh ſocium ait ſignificare. Vnde infert, quod amicus hic dicitur eius ſponſus, vel maritus, ſub quo tamen vt ingrata adulteratur, & ſic iuſte à marito dimittitur. Vatablus ſic diſpungit, *dilige mulierem dilectam amico, & adulteram*. i. mulierem, quæ cum vnicè adametur à marito ſuo: adulteriū tamen committit. Adama mulierem, quam ſummopere diliges, & tamen fornicabitur. Vnde cum Lyrano ſumit amicū, id eſt, Reagh, pro marito. Recētiores ad conſuetudinem referunt locum iſtum meretricum, quæ vnum præcipuum hominē ſibi diligūt, cuius ſeſe nomini, & protectioni cōmittūt, cui cura eſt, ne qua meretrix afficiatur iniuria. Huiuſmodi enim

Dominus iubet vt Oſeas afficiatur in vxorem impotentius à viro dilectam & eius fidem violet.

enim mulierculatum natura eſt ita conſilio,& cura deſtituta, vt diu bene agere,& conſeruari nequaquam poſſit, ſicut ſcriptum eſt, Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum dicentes, Panem noſtrum comedemus, & veſtimẽtis noſtris operiemur, tantum modo inuocetur nomẽ tuum ſuper nos, id eſt, vocemur tuæ, aufer opprobrium noſtrum. Hiſpane vocamus huiuſmodi homines, *rufianes*. Significat autem Dominus, huiuſmodi populum Iudæorum ob flagitia indignũ eſſe, ꝙ ſponſus, vel maritus eius vocetur, ſatis eſt, illi tribuat quæ ſpectant ad victum neceſſaria. *Sicut diligit Dominus filios Iſrael*. D. Hieronymus ex his verbis infert, hanc mulierem non eſſe coniunctam vati Hoſſeæ, neque matrimonio, neq; fornicatione, ſed tantum diligere delinquentem. Atque prophetæ in adulteram, aliud quid ſignificare quàm Dei dilectionem in filios Iſrael, ſubiungit, *Sicut diligit Dn̄s filios Iſrael*. Recentiores dicunt ſignificari, quo pacto Deus olim Synagogam legitimis cæremoniis & multis beneficiis additis in vxorem acceperat, illa verò officij immemor ſui,& ſcelerib. multis, turpiſſimis ſuperſtitionis adulteriis ſeſe contaminauit, quamobrem viri ſui ſtomachum, atque iracundiam non ſemel fuit experta, nondum illis temporibus rupto cõiugio neque vxoris nomine neque dignitate amiſſa. Nã lex,& ſacerdotium,& regnum tametſi nonnihil interrupta, & debilitata ſunt: non tamen ſunt omnino ſublata, donec in lapide offenſionis impegere, quo admiſſo ſcelere,& coniugij nomine,& viri officio merito ſpoliati ſunt, ſicut ſcriptum eſt,
Iſa.50. In ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram, quia venit, & non erat vir, vocaui:& non erat, qui mihi reſpondere vellet. Quia verò cogitauerat Deus, illam ſibi in tempora fœlicia reponere, docet nunc interim, quo officij genere erga eandẽ functurus ſit, nimirum non mariti, ſed amore eo, quo quis fœminam aliis amatoribus proſtitutam, in ſuam tutelam ſuſcipit. Huiuſmodi vero hominibus ſic amantis illa imprimis cura eſſe debet, ne quid deſideretur, quod ad alendam vitam pertinet, quum veruntamen curam ita temperare debet, vt quoad fieri poſſit, ſuo conſilio, & opera ad meliorem frugem,& mentem redeat. Hoc munus, hoc officium, hæc cura eſt amantis ſiue ſocij, qualem ſe aduerſus mulierculа huiuſmodi vates nunc præſtare iubetur. Hoc modo Synagogam, quandiu in repudio permanſerit, amatam à Deo eſſe cõſtat. Nam neque iis, quibus antea vſa fuit, beneficiis, neq;

eadem dignitate vtitur, neque curas illas. & correctiones, & iurgia in ſe diuina experitur: ſed promiſſę tantum reuocationis ſpe aliter, donec optata illa, fœliciſſimáque dies adſit, cum è tenebris, & vmbra mortis, in qua nunc iacet, in lucē tandem Euāgelij, & in vitam gratiæ prodeat. Hoc eſt in his verbis implicatum, *Dilige mulierem dilectam amico*, id eſt, amato fœminā amore amici. Sic.n. Deus amabit filios Iſrael. Venuſtiſſima eſt hæc expoſitio, cū qua videtur conſentire Hieronymiana, dum inquit, Propheta diligit adulteram, & tamē non ei matrimonio copulatur, neque fornicatione coniūgitur, ſed tantum diligit delinquentem, *ſicut diligit Dñs filios Iſrael.* Vatablus tamen, & Lyranus, & Interlinearis non ita expendunt, ſed in hunc modum, Tu adulteram diligis, ipſa tamen non diligit te, ſed te ſpreto alium, pluſquā te, diligit ſicut Dñs diligit multum filios Iſrael, ſed ipſi, Deo ſpreto, colunt Deos alienos. Atque hoc eſt, quod ſequitur, *Et ipſi reſpectant ad deos alienos.* Obſeruat Hieronymus, filios Iſrael hoc loco duodecim vocari tribus, ſupra vero decē, quę erant in Samaria, & poſſidebant metropolim Iezrahel. Iudicāt recētiores, coniunctionem *&* hic poni pro relatiuo. Particula. n. *va* inter alia multa officia, quæ habet, vnum eſt, quod relatiua quandoq; fit, eam tamen propter frequētem coniungēdi vim, in noſtram coniunctionem *&* fere ſemper interpretes vertere ſolent. Sed tamen ad quod officium ſit reuocanda, ipſa ſententiæ ratio, & contextus rerum indicabit. Hinc in hoc loco poni dicunt relatiuè, & ſic diſpungunt, *Et ipſi reſpectant*, id eſt, qui ipſi reſpectant. Regula hæc veriſſima eſt, nēpe quod coniunctio &, ponitur pro relatiuo frequentiſſimè. Sic Apud Geneſ. Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis, &, id eſt, qui erit ſignū fœderis. Sic & rurſum Apoſtolus, Benedictus Deus, & pater. i. qui eſt pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pſal. etiam. Homo, cū in honore eſſet, nō intellexit, & comparatus. id eſt, qui comparatus eſt iumentis &c. Vatablus veruntamen pro coniunctione & poſuit aduerſatiuam. Vnde tranſtulit, *Ipſi autē reſpiciunt ad deos alios*, quod mihi magis arridet. Vtimur enim nos hac voce, quādo quis nobis extitit ingratus, poſt innumerata beneficia, *A hul. no lele hecho eſtas, y eſtas buenas obras, pero agradeſcelo mal*. Sic & in hoc loco, & ipſi reſpectant, id eſt, ipſi autē, ſiue tamē, & coniunctionis aduerſatiuæ fungitur munere. *Reſpectant* ſiue reſpiciunt, vtroque modo inuenitur in æditione vulgata. D.

Gene. 9.

Ephe. 1.

Pſal. 49.

Hieron. reſpectant, habet & in Vatablo, Gloſſa Ordinaria, & volumina recentiora legunt, *reſpiciunt*. Idem tamen eſt, reſpicere, & reſpectare in hoc loco, licet quis nonnihil poſſet aſſignare diſcriminis, quoniã verbum reſpecto eſt frequẽtatiuũ. *Reſpicere* autem deos alienos iudicat Lyranus, eſſe colere deos alienos, & ita etiam videtur diſpungere Interlinearis. Ait enim, Ipſi, ſpreto Deo, colũt Deos alienos. Verùm vt multa omittamus, hoc loquẽdi tropo ſignificatur, quòd filij Iſrael expectarent opem in diis alienis, & in eis ponerent ſuã ſpem. Sic apud Iſaiam, Oculi hominis ad ſanctum Iſrael reſpicient, & non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus

Thren.4. eius, id eſt, Ponent homines ſuã ſpem in ſancto Iſrael, & ab eo expectabunt opẽ. Sic & apud Ieremiã, Cum reſpiceremus ad gentem, id eſt, ab ea expectaremus auxilium quæ ſaluare nos non poterat. Sic & Pſal. 122. Ad te leuaui oculos meos,

Pſal. 122. id eſt, à te expecto opẽ, in te ſpes mea ſita eſt. Quemadmo-

Simile. dum enim canes dominos ſuos intuentur, cũ cibum petũt, Ita oculos ad Deum leuamus, vt nobis ſubueniat, & noſtri miſereatur.

Ad morum compoſitionem.

ET dixit Dominus ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico, & adulterã, ſicut diligit Dominus filios Iſrael.

Docet primum hic locus, quo munere fungantur peccatores erga Deum, qui nequaquã digni ſunt, vt ſponſæ eius vocentur ſed concubinæ. Hinc a-

Cant. 6. pud Cantica, Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, Quid vocat reginas? Reginas vocat, quæ intuitu regni cœleſtis doctrinæ inſeruiunt, Concubinas, quæ ſecus, amore videlicet rerum temporalium. Et ita Gloſſa, Auguſt. lib. 83. q. 55. Gregorius in hunc locũ Canticorũ, & Hieronymus in Epiſtola ad Marcellã. Et proculdubio in hoc diſtinguuntur viri iuſti ab iniquis, quod iuſti, tãquam reginæ, expectãt diadema, & coronam regni cœlorum dicentes cum Regio

Pſalm. Pſalte, Dominus pars hæreditatis meæ. Iniqui vero, velut cõcubinæ, accipiunt munera rerum temporaliũ. In huius rei

Geneſ. 25. typum apud Geneſim, dedit Abraham, cuncta quæ poſſederat Iſaac, filiis autem concubinarum largitus eſt munera. Sic pater excelſus reginis ſeipſum præbet poſſidendum in regno cœlorum, ſed peccatoribus ſatis donat, cum bona tẽ-

poraria

potaria donat, ſunt enim concubinæ. Quadrat in Euangelium Apoſtolorum, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te. Quid ergo erit nobis? Quid Petre? Eritis reginæ, non concubinæ, ſedibitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael, ad regna vos eligo, non ad parua munera, &c.

Secundò, quaſi execrandum facinus proponit ex expoſitione Lyrani, & Interlinearis, mulierē & adulteram eſſe, cum diligatur à marito ſuo, & proculdubio ingens piaculum eſt adulterium, quod ex ſupplicio adulterij Dauidis colligitur. Perit filius, plectitur regnū totum. Hinc & Ioſeph illectus ad adulterium reſpondet, Quomodò poſſum, hoc malum facere? Et egregiè Alexander magnus cum cognouiſſet, puellā ad ſe allatam, vt ſecum dormiret, habere maritū, miniſtros accitos acriter obiurgauit dicens, Reducite hanc, parū enim abfuit, quin veſtra culpa fuerim factus adulter. Et quid dixit Diua virgo? Quomodò fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco. Modum inquirit alma virgo, quo habitura ſit filiū. Ac ſi apertius dicat, Si crimine adulterij adeptura ſim tantum filium nolo. Quid enim turpius vxori, & ſponſæ, quam adulterij affici nota?

Gene. 39.

Aulus Gellius ex Apionis ſentētia refert Alexandrum demiſſi hoſtis vxorē inclita facie in conſpectū ſuū deduci vetuiſſe.

Tertiò, obſerua, quid dicat Dominus, ſcilicet, *Adhuc vade.* Non ergo vnum tantum quæſiuit modum, vt nos excitaret, ſed plures. Expectauit ſupra tres filiorum partus, vt horum ſignificatione reſipiſcerent, non rurſus nouam excogitat viam, ſcilicet, *Dilige mulierem adulteram.* Bone Deus, quē non lapidem moues, vt ad meliorem mentem cōuertamur. Quemadmodum peritus medicus plura adhibet remedia ægroto. Sic Deus plura genera medicamentorum ſpiritualium exquirit: vt ſalutem inueniamus. Imperitus medicus eſt, qui vnum tantum agnouit adhibere ægrotanti remedium. Deus non ſic, hinc plures adhibet plagas Pharaoni, non vnam tantum, vt reſipiſceret. Hinc apud Iſaiam dicitur, A planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas: ſuper quo percutiam vos vltra? Hoc eſt, multa adhibui remedia, multa flagella, quem ergo nouum modum excogitabo? Hinc rurſus inquit, Non ſunt viæ meæ viæ veſtræ, neque cogitationes meæ cogitationes veſtræ. Non ait, via mea, ſed viæ meæ. Deus enim plures habet vias, vt ad nos veniat, mille percurrit modos, & artes. Quadrat in Euangelium de correctione fraterna, Si peccauerit in te frater tuus, corripe primum inter te: & ipſum

Simile.

Iſa. 1.

Iſa. 55.

ipſum ſolum. Deinde adhibe teſtes. Tertiò dic Eccleſiæ.
Quorſum hæc omnia? Quia Deus plura media quærit: non
vnum, aut alterum. Iniqui homines, ſi fuerunt bis quippiam
Gen. 17. iniuriæ perpeſſi, non plus expectant dicentes cum Eſau, En
ſupplantauit me altera vice. O abyſſum miſericordiæ Dei
mei, millies peccamus, & tu dicis, Adhuc expectabo, ſicut in
ficu vſu eueniſſe videmus, quam deinde altero anno expe-
ctaſti, vt faceret fructus.

Quartò, Vide, quo pacto Deus amet iniquos. *Adulteram,*
inquit, *&c.* Vera ergo eſt illa ſentētia Aſſertoris noſtri, Solē
Luc. 15. ſuum oriri facit ſuper bonos pater cœleſtis, & malos. Ac rur-
ſum. Peccatores recipit. Vnde ipſe ait, Non eſt opus valēti-
Matt. 9. bus medicus. Nam ſi culpa odio habēda eſt, natura hominis
ad imaginē Dei creata diligenda eſt. Multa ſunt Euangelia,
quibus quadrat hęc obſeruatio. Primò, Diligite inimicos ve-
Ariſto. 9. ſtros. Secundò de adultera in adulterio deprehenſa. Quod ſi
Ethic. 12. Deus ab omni ſordiū contagio alienus, diligit nos, cū pec-
Plin. li. 11. catis ſimus implicati, cur peccatores faſtidiemus, qui iiſdem
c. 37. etiam criminibus, ne dicā multo peioribus, ſumus inuoluti?

Oculos natura nobis vt equo ac Leoni ſetas, caudā aureos ad motus animorum declarandos dedit. Cic. 3. in Verr. Quintò, Vide, vnde cognouerit adulterium. ſ. ex intuitu
oculorū. Hi fuerunt proditores cordis. Vnde Ariſtoteles ait,
amorem maximè oriri, & fieri per ſenſum viſus. Et Plinius
egregiè inquit, Profecto in oculis animus inhabitat, neque
vlla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus ſed
homini maximè. i. moderationis, clementiæ, miſericordiæ,
odij, amoris, triſtitiæ, lætitiæ, contuitu quoq; multiformes,
truces, flagrantes, graues, tranſuerſi, limi, ſubmiſſi blandi.
Oſtendunt, ita eſſe, multa Scripturæ teſtimonia. Nā ad oſtē-
dendam populi beneuolentiam erga Dauid, quo vtitur lo-
quendi tropo? Acceptus erat Dauid in oculis omniū, maxi-
1. Reg. 18. meq; in conſpectu famulorū Saül, hoc eſt, diligebāt illū. Sunt
Iſa. 3. enim feneſtræ oculi, per quas, quid oculi habeant, agnoſci-
mus. Rurſus ad referendū odium Saül erga Dauid, quid ait?
Non rectis oculis Saül inſpiciebat Dauid. Iſaias etiam quid
ait? Pro eo quod filiæ Sion nutibus oculorū ibant. Quid hoc
eſt, niſi oſtendebāt procacitatē venereā in ipſis oculis? Quid
Ex amore magnum fit homini incendium Plautus in Aſia. eſt amor? Dicebāt antiqui, ignis eſt. Vnde Theocritus amorē
exurētem vocat, qui vſq; ad oſſa lædit. Ex igne quid? Fumus
Auguſt. certè, qui velut per infundibula, & ſpiracula egreditur per
2. Rhe. c. 6. oculos. Vnde ſicut fumus ſignum eſt ignis, Ita impudicus
oculus impudici cordis eſt nuntius, vt ait Aug. Hinc & egre-
giè Ariſt. ait, vt in prouerbio dicitur, In oculis eſt verecūdia.

Quorſum

Quorſum hæc omnia patres mei? Vt oculos claudere diſcamus. Solent enim, deprædari animũ. Ieremia, quis deprædatus eſt animã tuã? Oculus, inquit. Et egregiè D. Hieronymus in hunc locum, per incuriam aſpectus patefactus eſt tentationi aditus, neq; Eua lignum vetitum contigiſſet, niſi hoc prius incauta reſpexiſſet. Scriptum eſt enim, Vidit mulier, quòd pulchrũ eſſet lignũ ad veſcendũ, & pulchrũ oculis, & aſpectu delectabile, & tulit de fructu illius. Diſcamus ergo nos cum ſancto Iob, Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem quidẽ de virgine. Bene inquit, ne cogitarẽ quidem de virgine. Nam quid aliud cõſequitur ad incuriã aſpectus, niſi inhoneſtis oppugnari, & concuti tentationibus? Ex quibus tentationibus nos oppugnantibus quid demum ſequatur, egregiè obſeruat D. Thom. in hunc locum Iob, dicens, Videbat enim, eſſe difficilè, ſi in primum incideret. ſ. in cogitationẽ, quin in alia laberetur ſ. in delectationem, & conſenſum. Nullus ergo mihi dicat, & Seruabo cor, licet oculorum aſpectum non ſeruem. Num is ſanctior eſt Iob, & diuo Thoma? Hi gigantes claudunt feneſtras arcis ſuæ. ſ. oculos, ne diabolus conſcendat, & mentem debellet, & homuncio pigmæus plus ſuis viribus fidet? O amentiam execrandam. Summa itaq; eſt, Docet Deus his verbis, Ipſi reſpiciunt ad deos alienos, arguẽdam eſſe oculorũ incuriam & quadrat in multa Euangelia. Primò in Euangeliũ de omnibus ſanctis, in ea verba. Et ipſe, eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dicebat, Beati pauperes. Quorſum ait, eleuatis oculis? Vt diſcamus proculdubiò, non facilè, & temerè eſſe eleuandos. Et quadrat in Euangeliũ Domi. 19. poſt Trinitatẽ in ea verba, Videns Ieſus ciuitatẽ fleuit. Quorſum ait, Videns ciuitatem? Quia nõ facilè huc, atq; illuc aſpiciebat. Quadrat & in Euãgelium Domin 4. Quadrag. in ea verba, Cũ ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus. Dimiſſos enim illos habebat. Et debetis obſeruare, quod cum quinq; ſint animæ feneſtræ. ſ. quinque ſenſus, ſolum in duobus inuenietis ianuas à Domino poſitas, ſcilicet linguæ, cui veluti duas ſeras, dentes, & labia appoſuit, & oculis, quos palpebris occludit ſiue gẽnis. Quorſum, putatis, linguam ſic Deus occludit? Num, vt multi falſo aſſeruunt, ne homines eſſent deformes? Nõ certè. Nam aquila ob oſſeum os nemini deformis eſt, ſic neque homines eſſent deformes ob faciam oſſeam ſi cuncti illam haberent. Num ob linguæ teneritudinem? Non ſanè. Nam delicatiores, & teneriores oculi ſunt, quos non claudit oſſe. Procul-

Thren. 3.

D. Tho.

Inanis hominũ opinio qua primis motibus fiducia quadã animi non reſiſtit.

dubio

dubio potiſſima cauſa, ob quam veluti beſtiam, immitem pluribus cancellis concluſit, hæc eſt, quia illa nocentior eſt, quàm oculus. Vnde oculo ſatis eſſe iudicauit Deus, pellliculis claudere. Quoniam licet noceant: minus tamẽ oculi nocent: quàm lingua, & plura inferri ex lingua nocumenta, nó eſt, qui dubitet. Neque illa ratio adhibita à Philoſopho 2. de Anim. text. 100. quod animalia, quæ molles oculos habent, palpebras habent, vti ſepem, & tegmen quaſi ad cuſtodiam oculorum, nam quæ duros habent, his carent, quia his non videntur indigere. Non, inquam, ſatisfacit, ſiquidẽ homines poterant, oculos duros habere, & clare perſpicere, cũ ſit Deus cauſa efficiẽs præcipua, & ideo præſtare, quod oculis duris perſpicere homo poſſet. Myſterium igitur hic latere comperio, & nobis ſignificare, quod ſuper aſpectum fores ſ. palpebras occludamus, ne Deum offendamus. Et hoc apud Cantic. c. 4 ſignificatur, dum poſt laudem oris, gennæ ſponſæ commẽdatur. Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuũ dulce, ſicut fragmẽ mali punici, ita & gennæ tuæ. Ac ſi apertius dicat, Domaſti linguam, ne amara manet ex illa aqua, iuxta illud Iacobi 3. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Modo commẽdat ſponſam ob genas, vel tempora. Ita enim eſt in Hebræo, & non aliud ſignificari exiſtimo, quam cuſtodiam oculorum, quos verecundos habebat. Quamobrem & cum fragmine mali punici componit, quia ruboris, & verecundiæ ſymbolum ſunt, quæcunque rubeum nacta ſunt colorem. Et vbi maximè eſt rubor? Dicat Ariſt. In oculis eſt verecũdia. Poſtquam ergo commendauerat cœleſtis Sponſus ſuam amantiſſimam Sponſam ob linguæ cuſtodiam, deinde commẽdauit eam ob aſpectus cuſtodiam.

Quare naturalis lingua dẽtib⁹ vallata eſt, tecti vero palpebris oculis. Ariſtot.

Cant. 4.

Iacob. 3.

Virgines commedãdæ aſpectus & linguæ cuſtodia.

2. Reg. 6.

¶ *Et diligunt vinacia vuarum.*

¶ Theophylactus vertit, Amantq; bellaria cum vuis paſſis. Sunt autem bellaria, fructus, & cibi ſaccaro, vel melle conditi aut alia id genus gulæ irritamenta. Vnde pemmata eſſe ait, hoc eſt, panes ex ſimila piſtos, vna cum vuis paſſis. Erat, autẽ talis ſpecies oblationis dæmonibus grata, indicãtibus offerentibus, quod ipſos dæmones habeant & frumẽti, & vini datores. Conſentit Theodoretus cum hac expoſitione. Vnde vertit cum Septuaginta, Amant coctiones cum vinaciis Et diſpungens hunc locum inquit, Homines idolis dedicati eiuſmodi quædam erant conficere ſoliti. Pemmata autem, vt ait Hieronymus, placentas latinè poſſumus dicere.

In ſacris gentilium permiſſam Ebrietatẽ poſt ſacrificiũ habebant Cælum.

Hierony.

dicere, vel cruſtula, quæ offeruntur. Hiſpane *ſon vnas tortas ſin fermento con miel, y otros meniurges, que offrecian a los idolos pareceme*, ſi hanc ſequamur opinionem, *que ſera arrope*, quod ex vuis fit, *y con eſto* faciebant placentas. Non reiicit D. Hieronymus hanc Theophylacti, & Theodoreti expoſitionem. Aquila pro *vinacia* vertit vetera, Græcè palaià. Symmachus anarpoùs, id eſt, ſteriles, & non ſolum *vinacia* ſunt, ſed & vetera *vinacia*, vt antiqua delicta teſtentur. Rupertus ſecutus ſignificationem vocis latinæ *vinacia* intelligit, eſſe ea, quæ tempore vindemiæ, preſſis vuis, vinoque in apothecis recondito, foras proiiciuntur. Hiſpane dicimus *caſcas, y hezes y orujo*. Verum eſt, quod apud Latinos *vinacea* ſunt granula illa lignoſa, quæ in acinis naſcuntur, in quem modum diſpungit Interlinearis. Ait quippe, *Vinacia*, acina. Rupertus ſignificari his verbis eoſdem deos, id eſt, dæmones, qui verè tanquam *vinacia* vuarum ſunt. Sicut enim tempore vindemiæ, preſſis vuis, vinoque in apothecis recondito, *vinacia* foras proiiciuntur, Sic habito in ſupernis iudicio, factaque bonorum, & malorum diuiſione angelorum, boni in æternis manſionibus confirmati beatis, mali autem foras proiecti ſunt. Hæc Rupertus. Ac ſi apertius probro vertat, quod diligant ſceleratos, & iniquos, *las horruras loperor amen*, quod probroſum eſt. Diuus Hieronymus ait, Si ſequamur Aquilæ tranſlationem dicentis, *Vinacia* vetera, delicta antiqua huius populi teſtantur. Si autem ſterilis, vt Symmachus intelligimus, ſignificatur, quòd hæc adultera præſens tempus ſignificet Iudæorum, qui abſque Deo, & notitia Scripturarum, & gratia Spiritusſancti diligantur à Domino, qui omnium expectat ſalutem, & aperit ianuam pœnitentibus, & nihilominus illi res inutiles amant, traditiones hominum, & deuteroſcon, ſomnia diligentes, & nequaquam *vuas* habeant, & vinum, & plena multo torcularia: ſed vetera *vinacia*, quæ proiecta ſunt. Lyranus ait, in Hebræo eſſe dolia, vel cyphos. Vnde infert, quod per *vinacia* hic intelliguntur vaſa vinorum contentiua, quæ tamen diliguntur propter vinum contentum. Additque Lyranus, his verbis notari de ebrietate, quæ ducit ad alia vitia. Conſentiunt cum Lyrano Vatablus. Vnde ait, *vinacia* œnophora, id eſt, vaſa vinaria, fraſcos, ó Garrafas. *Vuarum*, id eſt, vini. In quo loquendi tropo metonymia eſt, figura ſatis frequens in ſacris Bibliis. Conſentiunt etiam cum his Recentiores. Et certè pulcherrimè ſuſce-

Simile.

ſuſceptam proſequitur allegoriam. Nam adeo coniuncti eſſe ſolent, & mutuis officiis ſe iuuare Bacchus & Venus, hoc eſt, ebrietas, & libido: vt nunquam inter auctores alterius mentio fiat, quin altera continuo ſubiiciatur. Eſt enim vtrique & alliciendi, & nocendi per poteſtas. Nam vtraque hominem de virtutis & ſapientiæ gradu, de mente deniq; deturbat, vtraque alteri, cum aptè conueniat, vtraque etiam alteri coniuncta in crimen vocatur, vt apud hunc eundem vatem Dominus inquit, Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Non quod his verbis gens Iudæa ebrietatis nunc arguatur: ſed cum maximum crimen (cuius cauſa hæc oratio habetur) ſit vanorum deorum cultus, quod ſub adulteriorum allegoria afferri cœptum eſt, vtitur hoc argumento, tanquam certiſſimo, quod legis, & myſteriorum diuinorum ignara, ebria, atque à ſenſu, & mente aliena, nihil niſi ſuperſtitionem, & nefarios cultus amet, ac ſequatur, ſicut hi, qui nimio vino, & ebrietati ſe dediderunt, Veneri & turpiſſimis voluptatibus indulgere ſolent, ſicut ſcriptum eſt, Ne intuearis vinum, quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius. Ingreditur blande, & in nouiſſimo mordebit, vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet, ex qua re ſequetur, quod oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa, &c.

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Proditum eſt ab Aeliano li. 2. ca. 37. de varijs Hiſt. Ialenci apud Leonenſes legē fuiſſe qua ſi quis merũ bibiſſet niſi valetudinis cauſa medico id iubente morte mulctabatur.

Ad morum compoſitionem.

E*T diligunt vinacia vuarum.* Vix numerari poſſunt, quæ his verbis ſunt implicata ſpectantia ad morum compoſitionẽ. Nos nonnulla hauriemus; atq; non omnia, ne longius diuagemur. Primo ex Theophylacti expoſitione, vides, quo pacto poſt amorem huius populi apponit dona, & munera, quæ idolis offerebat. Ingens ergo vis amoris, quæ hominem liberalem reddit. Quis poterit, manus negare, cum dederit, quod præſtantius eſt: nempe cor? Hinc inquit Ariſt. quod in amicos
1. Rhet. 9. profuſi eſſe debemus. Ac rurſum, Amicis magis volumus,
1. Top. 2 benefacere, quam videri, benefacere. Oſtendunt hoc multa
Gen. 34. ſcripturæ teſtimonia, Geneſ. 34 Sichem dilexit Dinam, & quid ait? Augete dotem, munera poſtulate, & libenter tribuam, quod petetis, tantum date mihi puellam hanc vxorẽ.

Quid

Quid etiam de Ionatha ait Scriptura? Diligebat Dauid, quaſi animam ſuam, Ionathas. Nam expoliauit ſe Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua veſtimenta ſua vſque ad gladium, & arcum ſuum, & vſque ad baltheum. Vnde intulit Scriptura, dilectum Dauid à Ionatha, Certe ex collatis donis. Nã vt inquit Grego. Exhibitio operis eſt probatio dilectionis. Non eſt dilectio arbor nullum ferens fructũ, ſolumque virentibus foliis ornata: vt vlmus, & ſalices, in quem modũ multi diligunt verbis ſolum, habent folia: carent tamen fructu operũ. Sic etiã Aſſertor noſter collaturus in diſcipulos maximũ omniũ beneficiũ, præpoſuit Euangeliſta. Cum dilexiſſet ſuos in finem dilexit eos ac deinde ſeipſum dedit in cibum. Quorſum hæc dicta à nobis ſunt? Vt amaturi diſcutiamus, in quonam amorem reponamus, & dignum ſemper noſtris beneficiis eligamus. Amor enim pretioſam materiam poſtulat. Quemadmodum adamas non in ferro, aut plumbo reponitur, ſed in auro, Sic amor, qui fortiſſimus eſt, Fortis eſt vt mors dilectio, ait Spiritusſanctus, non eſt reponẽdus in vili materia. Probro enim videris huic populo verti, quod diligat *vinacia*, id eſt, idola, quæ deteriora ſunt, & contemnenda. Et certe quod eſt dilectionis obiectũ? Dicat Ariſt. Bonum ſimpliciter amabile & expectabile eſt, ergo ſi ratio deeſt boni, nequaquã amandũ eſt. Hinc D. Thom. 2.2.q.26.art 7. meliores magis eſſe diligendos docet. Summa ergo ſit, Reprehenſibile eſt, deteriores magis diligere: quam viros morum candore cõſpicuos.

1. Re. 18.

Gregor.

Simile.

Cant. 8.

8. Eth. 5.

Vitum nos allicit ad diligendũ etiã quos nunquam antea vidimus.

Secundo. Ecce, quid maximè intuendum in donis, ſcilicet animi effectus. *Diligunt*, inquit, *vinacia vuarum* id eſt, placentas. Non ait ſolum, offerunt placentas: ſed diligunt. Animũ ergo dantium, qui dilectionis faculis ſuccenſi offerebant, Deus intuetur. Diſcamus ergo, dona offerre cum dilectione, & cordis affectu. Hinc enim gratiora fuere minuta vetulæ, quam dona Phariſæorum. Eſt enim affectus patina ſmaragdina, in qua ſi reponatur donum offerendum, reddit illud pretioſius opibus, & diuitiis Craſſi. Vnde Apoſtolus ait. Si voluntas prompta eſt ſecundum id, quod habet, accepta eſt. Habet Deus oculos lynceos, & corda prius inſpicit, quã dona. Sed, ô lamentandam ſortem hominũ: qui ingenti affectu mundo: & diabolo dona offerimus. Vtinam vel pari affectu Deo offerremus: qui ſegnes: & torpẽtes ſumus: cũ offerimus Deo aliquid. Conqueritur Deus apud Ezechielẽ hãc

D. Tho.

Luc. 21.

Simile.

Eccle. 16.

ob cauſam: Omnib. meretricibus dantur mercedes tu autem dediſti mercedē cunctis amatorib. tuis, & dona dōnabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandū tecū. & ſumēs de veſtimentis meis feciſti tibi excelſa, hinc inde conſuta, & fornicata es ſuper is, & tuliſti vaſa decoris tui de auro meo, quæ dedi tibi, & feciſti tibi imagines maſculinas, & fornicata es in eis. Quid his verbis ſignificat, niſi cum a Deo accepérimus multa illa conſumere in abuſibus, & peccatis? Ad hæc literales ſumus nimis: Parciſſimi tamen, vt aliquid in Dei cultum impendamus. Sic diues ille epulo induebatur purpura, & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, canes alebat verum Lazaro nec micas cadētes de menſa præbebat.

Luc.16.

Tertiò, Subridet Deus hunc populū, quia diligebat *vinacia* idest, acina, vt ait Interlinearis, qui nihil habent ſucci. Quo docet homines duros, & auaros non eſſe piligendos, quia nihil conferunt ſucci. Vnde Ariſt. cum auaro non eſſe amicitiam contrahendam docet, quoniam is ſolum ſuis commodis proſpicit.

Ariſtot.

Quartò, docet venuſtiſſimè, quid efficiat eorum amor ad *vinacia*, ſcilicet eos reddere ſteriles. Columela enim. lib.8. interdicit colūbis vinacea, ſunt enim impedimento, vt fœtū edāt. Et hoc ſignificauit Symmachus, pro *vinaceis* vertēs ſteriles. Quē fructum habuiſti in illis tunc in quibus nunc erubeſcitis, Ait Apoſtolus? Commendatur etiam Sponſa in hūc modum, Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas. Duo ſunt ordines dentium in ore & ſuperni, & inferni quib. vox formatur. Per dentes vero cū fœtibus, fidē cū operibus intelligendam: certum eſt: Nam teſte Apoſtolo; Ore confeſſio fit ad ſalutem. Et ita Vatablus per dentes fidem intelligit & per fiſdem fideles: omnes enim ſumus filij fidei: quæ fides bona opera edit: non abortit: ſicut fides peccatorum: quorum opera meritoria non ſunt. Vno ergo verbo reprehendit hunc populū, quod non inſudauerit virtutum actionibus: & docet nos, vt in ea incumbamus.

Columela.

Cant.4.

¶ *Et fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei & dimidio coro hordei.*

Corus apud Hebreos eſt onus aſinariū, vel quod aſinus ferre poſſit.

Exequitur vates Hoſſeas præceptum ſibi à Domino iniūctum; & in ſocietatem accipit mulierem adulteram cui mercedem ſtatuit: nēpe *quindecim argenteos, & corum & dimidium coram hordei*. Et hoc ita facto contigiſſe ait Gloſſa: & Theodoretus, quod etiā videtur ſignificare D Hieronymus. Sed verba

verba diſpungamus: quibus quam mercedem dederit. *Et fodi:* inquit *eam.* Bifariam poteſt: hoc verbum diſpungi. Primo: quod perſiſtat in allegoria ſuprapoſita vineæ. Vocarat enim Synagogam vineam: quamobrem dixit? Dabo ei vinitores. Amplectuntur hanc explanationem D. Hieronymus, Rupertus: & Lyranus: & Interlinearis: & ſignificat cultum exhibitum: & impenſum vineæ. Inter alia enim quæ impenduntur vineæ in cultu: foſſio eſt. Quod ſi rurſum quæras: quid hæc foſſio ſit in Synagoga. Perpende: quid vineæ materialis foſſio efficiat: & transfer ad populũ Iudæorum. Certe foſſione Agricola noxias herbas extirpat: ne ſuccũ terrę imbibentes, vires fructu priuentur. Significabit ergo hæc foſſio extirpationẽ vitiorũ. Et qui fuerũt foſſores? proculdubio diuini vates. Ad Ieremiam. 1. ait Dñs: Ecce conſtitui te ſuper gẽtes: & ſuper regna vt euellas: & deſtruas: & diſperdas: & diſſipes: & edifices: & plãtes. De qua re infra dicem⁹. Neq; quis iudicet ineptã metaphorã hanc ſumptã à foſſione vineæ ad mulierẽ. Eſt. n. pulchra: ſi rẽ penetremus. Finis. n. attẽdendus eſt in hac metaphora. Quid quærũt foſſione vinitores? Vtiq; extirpare noxia, euellere tribulos & ſpinas. Et quid ab adultera fœmina quærit? Quod relinquat adulteria, extirpare ei⁹ peccatũ idololatriæ. Vnde bene D. Hieron. inquit: Adulteræ pretiũ eſt: nõ vt cũ propheta dormiat: ſed vt contenta mercede ſua: adulterare deſiſtat: nec paſſim cæteris copuletur. Et quãuis Interlinearis ſecus dicat: ſcilicet quod conduxit: vt cũ propheta dormiat: nequaquã eius ſentẽtia amplectenda eſt. Veriorem quippe iudicio ſententiã Hieronymianam: ſcilicet ꝙ Vates nunquã cum adultera coierit. Verũ quoniã Septuaginta vertunt pro *fodi eam*: conduxi eam: quæ quidem verſio non diſplicet Hieronymo: eãque amplectũtur Theodoretus. Theophylactus: atque Lyranus ita etiam ait haberi in Hebræo: conduxi eã: quod verbum: vt inquit Rupertus: magis videtur: pertinere ad ſimilitudinem: vel proprietatem mulieris: quam *fodi eam*, Contendunt nonnulli *fodere* hoc loco idẽ eſſe: quod mancipare: & ita vertit Varablus: & dicunt: ſumptã eſſe tranſlationẽ ab iis: qui ſeruos libertatẽ negligẽtes perforata auricula ſibi lege: & cõſuetudine addicebãt. Et ꝙ hanc habuerint Iudæi conſuetudinem: oſtendit Exod. c. 21. & Deut. 15. Verum non videtur: quadrare in hunc locum hæc foſſio: ſiue perforatio ſubula auris quoniam illa perforatio erat in ſignum perpetuæ ſeruitutis: Erit inquit Scriptura: ſeruus in ſæculum. Mancipatio autem hæc: de

Crebro fodiſu inq[illegible] [illegible] putatio circumcidito. Colum. lib. 3 cap. 15.

Ierem.

Amiſſæ liber[illegible] ſign[illegible] [illegible] perf[illegible] [illegible]. Exo. 21. Deu. 15

qua nunc eſt ſermo, non fuit in ſeculum, ſed ad tempus quia dies multos ſedebūt ſine rege, &c. dicitur in hoc capite & nō ſemper & poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærēt Dominum, &c. *Quindecim argenteis*, ſcilicet numis. Neque eſt facile, percipere, quid iſti *quindecim argentei*, numi exibit adulteræ mulieri ſignificent. Theophylactus ait, eſſe quinque libros Moſis ad decem præcepta. Literæ enim ſubiiciūtur, per quæ eam trahuntur, vt Deum agnoſcere videantur etſi perperā. Nam qui filiū non honorat, patrem ignominia ſimul afficit. Et, Neque me noſtis, inquit neque patrē meū. Rupertus ait, Et quidem hic multa potuere dici, videlicet, quindenarium argentorū numerum, ad quintamdecimam lunam, qua die egreſſi ſunt filij Iſrael liberati ab Ægyptiis. Atque hunc ſenſum ab antiquioribus traditum, non tenuem eſſe arbitratur, licet alium inuenire quærat, qui ſpectet ad ſaluatoris aduētum, quoniam tunc maximè ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & principe, &c. Et ait, neque in argenteis, neque in hordeo quantitas ad binarium peruenit numerum: ſed neq; in vnitate remanſit. Eſſetque vnitas, ſi ita dixiſſet, *Et fodi eam mihi decem argenteis*, Eſt enim denarius ſecunda vnitas. Itaque ſi dixiſſet *& coro hordei*, neque addidiſſet, *dimidio coro hordei*, eſſet itidem vnitas in quantitate pacti. Exceſſit quantitatē, neque tamen ad binarium peruenit, quia neque viginti ſunt argentei, qui numerus binarius decenus eſt neque duo ſunt cori hordei, qui binarius eſt ſingularis. In vtroque ergo numero decenus, & ſemis eſt: non tamen binarius completus & porro abſque binario coniugium non fit, neque carnale quod Deus in initio coniunxit, neque ſpirituale, de quo ad hunc prophetam myſticus ſermo fit. Et Apoſtolus ait, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia. Quid igitur non viginti argenteis, neque duobus cori hordei, qui numerus eſt coniugalis ob binarium ibi implicatum: ſed vtrobique & ſuper vnitatem aſcendit, & tamen ad binariū non peruenit? Significat, quod hæc mulier ſic dilecta, cuius de carne Chriſtus Deus homo fieri dignatus eſt, & tanquam Sponſus de thalamo ſuo proceſſit, ad coniugium eiuſdē Chriſti nō peruenit. Vnde ſubiungit, *Et dixit ad eam, Dies multos expectabis me, nō fornicaberis & nō eris viro: ſed & ego expectabo te.* Itaque quia gens illa, de qua Chriſtus natus eſt, neque virgo eſt, quippe quæ in præſenti loco adultera dicta, eſt, neque vxor, aut coniux eſſe meretur, quia ſine viro, quia filium non confitens, neque patrem habet, nō viginti

Exod. 12.

Epheſ. 3.

Hoc pretio conduxit Oſſeas adulteram ne fornicaretur per multos dies imò obſtringeretur vl.ū virum agnoſcere.

viginti argenteis, neque duobus coris hordei: ſed *quindecim, & coro, & dimidio coro hordei.* Hæc Rupertus. Neque diſplicet tã longa philoſophandi ratio, licet alij magis videãtur, ſcopum attigiſſe. Diuus Hieronymus numerũ *quindecim argenteorum,* refert ad quintãdecimã diem mẽſis Niſan. Tũc enim, percuſſis primogenitis Ægyptiorum, Iſraelis populus eductus eſt de Ægypto, ac in ſeruitutem Dei mercede conductus. Refert etiam Hieronymus pleroſque noſtratũ *quindecim* ad hebdomadã legis, & ogdoadẽ referre Euãgelij id eſt ſabbathũ, & diẽ reſurrectionis quo exercetur circũciſio ſpiritualis. Verũ hanc reiicit expoſitionẽ, quoniã quomodo adultera mulier quę hordeo paſcitur, & à viro aliena eſt, vtrũque in mercedẽ accipiat teſtamentũ, explanare nõ poſſunt. Conſentiunt cũ Hieronymo, referẽte quindenũ numerũ ad diem quintum decimũ menſis Martij, fere omnes expoſitores, videlicet Gloſſa, Lyranus, Rupertus. Neque Vatablo omnino diſplicet. Obſeruandũ etiã eſt Gloſſam nequaquã rem attigiſſe, dum ad pretium redemptionis filiorum Iſrael retorquet hos *quindecim argenteos.* Nuſquã enim legimus, pro primogenitis ſolutos quindecim ſiclos argenteos: ſed quinque tantum, vt apud Numeros refertur. Lyranus autem licet non omninò reiiciat præfatam explanationẽ ſcilicet, quod *quindecim argentei* ſignificant quintam decimam diẽ menſis Niſan, in qua libertati fuere Iſraelitæ de captiuitate Ægypti exiſtimat, conuenientius deſignari quindecim prophetas, duodecim nempe minores, Iſaiam, Ieremiam, & Ezechielẽ. Daniel enim apud Hebræos non connumeratur inter prophetas: ſed inter agiographos, vt Hieronimus teſtatur in prologo galeato. Recentiores, licet ad vates referant nunc quindenarium numerum, attexerunt Dauid, Iſaiam, Ieremiã, Ezechielem, Hoſſeam, Ioelẽ, Amos, Abdiam, Micheam, Habacuc, Sophoniam, Danielem, Aggęum, Zachariam, Malachiam. Hi quindecim vates, quindecim numi ſunt, quibus conduxit Dominus hunc populum, Nam iſti præ cæteris Bibliis ſacris populum Iſrael inſtruunt, & inſtituunt ad diuturnam illam ſpem fortiter tenendam, quod aliquando conuertentur ad Dominum. Merito etiam dicuntur argentei, quod verbũ apud Hebræos eſt Cheraph, id eſt concubitum à viro chezzaphet, quod concupiſcere rem aliquam, ad eamque attentum eſſe ſignificat, quia populus Iudaicus ad oracula vatum intelligenda vehementer erat attentus. Vnde diuus Petrus ait, Habemus firmiorem propheticum

Num. 3.

Daniel potius inter Agiographos hoc eſt ſanctos ſcriptores quam inter prophetas relatus

2. Pet. 9.

ſermonem, cui benefacitis attendẽtes. Hinc & eloquia Do-
Pſal. 11. mini argentum vocat Regius Pſaltes, Eloquia Domini eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatum terræ purgatũ ſeptuplũ. Doctiores tamẽ Hebræorũ ſub his *quindecim argenteis* implicari dicũt omnẽ dotẽ, quã dederat Synagogæ, cum eam accepit in vxorem. Et hanc expoſitionem meliorẽ iudicat Vatablus.

Ad inſtitutionem morum.

E*T fodi eã mihi quindecim argẽteis.* Multa hic ſunt implicata ad morum compoſitionẽ. Primò, Ecce cui debeat fieri foſſio animę. i. extirpatio herbarum nociuarum. i. vitiorũ. ſ. Deo. *Mihi*, inquit, *fodi*, non mundo nõ hominibus, vt hypocritę faciunt. Extermi nant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes, orant, vt videãtur ab hominibus Secus ait Dominus, fodien dam animã nempe ſibi. Luctabatur angelus cũ Iacob vſque manè & ait ad Iacob, Dimitte me quoniã Aurora eſt. Quid hoc? Nihil aliud certè niſi cũ deſidamus in lucta aduerſus vitia, quærendũ eſſe tempus nocturnum. i. locũ, & tempus occultum. Nam ſi luceſcat, angeli abire volunt, ne alij videant nos pugnantes aduerſus vitia. Vnde cum ſolus fuit Iacob, acceſſit angelus luctaturus cũ eo, ſed adueniẽte Aurora, in qua cerni poterat, aufugere vult. Cherubin etiam habebãt ſimili
Ezech. 10. tudinem manus hominis ſubtus pennis eorum, non ſupra pẽnas, quoniam tunc ſapiẽtes ſumus, cum celamus manus. i. opera noſtra. Cherub. enim plenitudo ſcientiæ eſt.

Appare quod es, aut eſto quod appares.

Gene. 32.

Secundò, Ecce veram ſententiam Hieronymi, Ama ſcien-
Hierony. tiam Scripturarum, & vitia carnis non amabis. Vnde meritò diuus Hieronymus Prou. 4. commẽdat Salomonem, quia
Prou. 4. ſapientiam poſtulauerit à Deo. Quod ſi rector corporum ſapientiam poſtulauit à Deo, quantò magis rectores animarum vt ſciãt fodere vineam ſibi à Domino cõmiſſam, debent, inquirere ſapientiam? Vbi ſimul obſerua, quanti facit Deus ſalutem animorum, ſiquidem ligonibus argenteis non ferreis, ſuam vult fodi vineam. Domine Deus, quanti æſtimas vineam tuam? Si id ſcire cupis, intuere inſtrumẽta, quibus eſt excolenda, quæ argentea ſunt, ex quibus inſtrumenti agnoſces, non eſſe vilipendendam. Tunc enim ferrea non argentea, eligerem inſtrumenta. Quadrat in Septuageſima, in hæc verba, Ite in vineam.

Principiũ ſapientiæ poſſide ſapientiam.

Tertiò

Tertiò Obſerua, vt Deus ſoluat prætium ſibi inſeruienti. Nec gratis accipit mulierem vates noſter: ſed ſoluit *quindecim argenteos*. Apud Geneſim quid dixit Laban Iacob? Num quia frater meus es, gratis ſeruies mihi? Dic, quā mercedem accipies? Et ſanctus Iob. Si contempſi, iudicium ſubire cum ſeruo meo, & ancilla mea, cum diſcreparent aduerſum me, quid enim faciam cum ſurrexerit ad iudicandū Deus, & cū quæſierit quid reſpondebo illi? Nunquid non in vtero fecit me, qui & illum operatus eſt? Acutè conſiderabat ſanctus Iob Deū iudicem ſibi iratum, ſi gratis ſibi inſeruire permiſiſſet. Audi etiā, quid dicat Thobias de Raphaele comitante filium ſuum, Quid poſſumus dare viro iſti ſancto, qui venit tecum? Quadrat in Euangelium Septuageſimæ, in ea verba, te in vineam meam, & quod iuſtum fuerit dabo vobis. Non ergo gratis ſibi voluit inſeruire. *Gene. 29.* *Iob 31.* *Thob. 12.*

Quartò, Obſerua, vt tutius fecerit cōuētionem *quindecim argētorū*, quā acceperit fœminā vafrū. n. agnouit eſſe hominū genus, qui poſt laborē ingentiorē poſtulant mercedem, quā meritis debeatur. Hinc paterfamilias cōuentionē prius fecit ex denario diurno, & adhuc non defuerunt murmuratores.

Quintò, O nimium fœlices, qui, ne proximi peccēt, illis impendunt bona temporaria, ſicuti modo Hoſſeas impendit huic meretrici: vt eam à fornicatione reuocaret. Sic & Nicolaus, ne virgines ſe traderent turpi proſtitutionis quæſtui, clam iniecit nummos.

Sextò. Ecce, vt Deus non negat ad victum neceſſaria, peccatrici mulieri *hordeum* præbet & numos. Sic & Gene 3. poſt peccatum facit primis parentibus tunicas pelliceas. Vera quippe eſt ſententia Aſſertoris, Benefacite his, qui oderunt vos vt ſitis ſimiles patri veſtro qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Diſcamus ergo delinquentibus non negare ad victum neceſſaria, licet indigni ſint. *Nos quia inimicis noſtris nō poſſumus præſtare temporalē ſolem & pluuiam præſtemus lachrimas cum pro ijs oramus*

¶ *Et coro hordei, & dimidio coro hordei.*

Rupertus non immoretur in expoſitione horum verborum ſed ait ſignificari populum Iudæorum, quamuis habeat quidpiam argenti, id eſt, ſermonis ſancti, in lege & prophetis, incumbere ſoli *hordeo* occidentis literæ & ſpiritum viuificantem literæ non percipere, quemadmodū Eccleſia percipit. Theophylactus etiam paucis expendens, inquit, *hordeum* irrationalem ipſorum Iudęorum alimoniam ſignificare, qua veſcūtur, nihil ſpirituale, neque dignū intelligentes animabus rationalibus. Sed D. Hieronymus *Aug. extract. ſub Epiſt. Ioan.* *Hierony.*

 exacti

exactiſſimè cuncta proſequitur, & ſingula verba diſpungit obſeruãt, in Hebraico ſcriptum eſſe Homer pro coro, quod verbum homer omnes interpretationes abſque Septuaginta ſermone Græco, maxime Paleſtino corũ interpretati ſunt qui habet triginta modios. *Dimidium* ergo *cori* habebit quindecim modios, & ſi vtrumque iungamus, erũt quadragintaquinque modij. Et exiſtimat D. Hieronymus ſignificari quadraginta quinque dies, quibus ad montem Sina eductus populus Iſrael ab Aegypto peruenit, ibi poſtea legẽ à Domino accepturus. Conſentiunt cum hac Hieronymiana expoſitione Gloſſa, & Lyranus, & Vatablus non omnino eam reiicit. licet Lyra aliam poſtea ſubiungat expoſitionem, videlicet quadraginta quinque modios adumbraſſe perſonas in

Matt.1. genealogia Chriſti contentas, quæ apud Matth. ſunt 42. iuxtà tres quaterdenas ibidem appoſitas, quibus ſi adducantur tres reges, qui omittuntur inter Ioram, & Oziam, nempe Ochozias, Ioas, & Amaſias, vti inquit D. Hieronymus, habebimus 45. Quærunt etiam, quorſum in mercedem reddat *hordeum*, & non triticum huic fœmine. Et ferè omnes conueniunt, hoc *hordeo* adumbrari, quod hic populus cibum accipiat irrationalium iumentorum, quia ruminans vilitatem literæ, quæ interficit, non habet ſpiritum viuificantẽ. Ita Hieronymus, Rupertus, Theophylactus. Gloſſa, & Interlinearis. Verùm acutiùs videntur quidam diſpungere, dicentes, Homer eſſe apud Hebræos, quoddam menſuræ genus, & ſignificare ipſum cumulum, ſiue complementum. Nam apud E-

Exo.8. xodum cum ranas Moſes extinxiſſet, Hebraicè eſt, in hammarim hammarim, hoc eſt, in cumulos cumulos aceruatim

Habac.3. à populo fuiſſe comportatas. Et apud Habacuch, cumulum aquarum multarum pro mari dictum eſt. Significabit ergo Homer cumulum, & Iethech dimidium Homer, id eſt, cumuli. *Hordeum* verò à verbo Saghar deductum eſt, quod ſignificat turbinem, procellam, tempeſtatem, & maximam quámque calamitatem. Inde Seghorim, id eſt, hordeorũ, quæ vox calamitates, & acerba incommoda, quæ populus Iſrael erat paſſurus, implicat. Significat ergo cumulus, & dimidius cumulus *hordei*, certum numerum calamitatum, quibus popu-

Deut.27. lus ille erat ſubiiciendus. Quod ſi quæras, Quot, & quantæ

Leuit.26. ſunt iſtæ calamitates? Inuenies apud Deuteron. & Leuit. vbi diræ imprecationes huic populo obnunciatur, ſi legem Dei neglexerit, & diuinum fœdus ruperit. Sunt autem in Deut. nonagintaocto numero, quæ calamitatum aucrbum, & cu-

mulum

mulum, hoc eſt, Homer, complent. In Leuitico vero 45. tantum ſunt, quæ Iethech, id eſt, dimidium Homer: ſiue *cori* abſoluunt. Hęc diuinus vates annuntiat haurienda populo Iſrael, priuſquam miſeriis quibus ſcatent, extricari contingat ſub his verbis, *Coro hordei, & dimidio coro hordei.* Eſt & aliud ſub his verbis implicatũ, nempe adulterium huius fœminæ. Nam apud Numeros fœminæ ſuſpectæ de adulterij crimine decimã partem ſati farinæ hordeaceæ in aquis amariſſimis bibere præcipitur. Cùm ergo hic *hordei* mentio fiat, fortaſſis ſignificare voluit, dignum eſſe hunc populum, quod tale ſubiret ſupplicium, ob fidẽ fœderis, & legis fractam. Hiſpanè enim ſic dicere ſolemus pro tortura, *Poneldo en el potro, apretalde ios cordeles, ponedle en el brete.* Sic & modo, Da ei hordeum, quod videlicet dari ſolet fœminę, ob zelotipiam. Qm̃ hic populus infidus eſt, fidem fregit, & adulterium, id eſt, idololatriam commiſit. Videtur, quodammodo hanc explanationem Hieronymum attigiſſe.

Num. 5. *Adulterij pœna inveteri lege.*

Ad morum compoſitionem.

C*oro hordei & dimidio coro hordei.* Quadraginta dies pro mercede ſoluit, quibus hic populus peruenit ad montem Sina, & quindecim argenteos decimamquintam diem menſis Martij, in qua egreſſi ſunt de Aegypto. Quid hic ſignificat Deus, niſi diem, qua nos liberauit ab aliqua calamitate, mercedẽ eſſe, ob quã debemus, Deo inſeruire? Eripuit te ab infirmitate? Fœlix, ſi diem, qua te eripuit ab ea miſeria, non tradideris obliuioni & agnoueris, eſſe mercedem Dei, vt illi ſeruias. Sic apud Exodum ait Moſes. Mementote diei huius, in qua egreſſi eſtis de Aegypto, & de domo ſeruitutis, vt non comedatis fermẽtatum panẽ. Vbi obſerua, non ſatis eſſe, quod memores ſint diei, in qua acceperunt beneficium. Aliud ab eis poſcit, nẽpe quòd non comedant panem fermentatum. Fœlices, qui hũc populum imitantes, ſemper in die, qua acceperunt à Deo beneficium, ſtatuunt Deo aliquem peculiarem cultum exhibere, vel eleemoſynam largiri, vel ieiunio corpus ſubiicerẽ: vt ſic ſe gratos Deo ſuo oſtendant. Hinc antiqui patres ſolebãt diem Circũciſionis celebrare, quoniã eo die à peccato originis mũdus erat puer. Hinc & Moſes præcipit, vrnã Mãnę in arca teſtamenti aſſeruari. Et Aſſertor noſter duodecim præ-

Exod. 13.

cepit cophinos fragmentorum, poſt hominum ſaturitatẽ etiam ſeruari. Quorſum vrnam ſeruant filij Iſrael, & Apoſtoli colligunt fragmenta? Certe, vt beneficium, cuius homines eſſe immemores ſolent, ad longum tempus teſtarentur, & ad memoriam reuocarent. Eſt obſeruatio non contemnenda pro feſto Circuncisionis, Octauò die venerunt, circuncidere puerũ. Quorſum meminit octaui diei? Quoniã is dies, in quo à Deo accepimus aliquod beneficium, nõ eſt obliuioni tradendus, & merces eſt, qua nos ad bonum aliquod faciendum conducit. Sic & illi ſancti patres heremi diem profeſſionis, ſine qua educti fuere de ſæculo, celebrant, qui mos & conſuetudo vſque hodie ſeruatur à Chartuſianis.

Secundò, Videte, vt omne tempus recenſeat, & dies, quib. huic populo ſe Deus exhibuit munificum. *Corum*, inquit, *& dimidium cor*, id eſt, quadragintaquinque dies. Timeant ergo homines, nam iuxtà mercedem impenſam exquiret laborẽ. Non enim decet, multam mercedem accipere, & exiguo tẽpore laborare. Hinc apud Ieremiam ait Ieruſalem, Vocauit aduerſum me tempus. Quid eſt, vocare aduerſus Ieruſalem

Thren.1. tempus, niſi pro tempore, ſiue iuxtà tempus beneficiorum à Deo receptorum illi reddere ſupplicia? Quod ſi D. Paulus recẽſet tempus omne, quod defluerat pro populo dicẽs, Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniã per trienniũ

Act.10. nõ ceſſaui nocte, & die cum lachrymis monens vnumquẽque veſtrũ. Cur & de Deo hoc ipſum non dicemus. ſ. quod numerat tempus, quo nobis bona elargitur? Quemadmodũ ſolet, recenſere tempus, quo flagellat, vt deinde conferat bona, Ita tempus, quo indulget. & bona confert. vt poſtea puniat. Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, annis

Pſal.89. *Ezec.4.* quibus vidimus mala, ait Regius Pſaltes. Et apud Ezechielem tempus connumerat dicens vati, Diem pro anno diem, inquam, pro anno dedi tibi. Attẽdite, quo pacto repetitione captet attentionem dicens, Diem pro anno, & rurſus repetit diem, inquam, pro anno, vt doceat Deus, quod omne tempus ſignat, vt deinde puniat.

Tertiò, Demus hoc Lyranæ expoſitioni, quòd *corus & dimidius corus hordei* ſignificet 45. perſonas genealogiæ Chriſti.

Simil. Quæ eſt hæc merces, videlicet quòd ad illis ducat originem. Magna certè, quoniã ob hoc beneficium debent magis Deo

Simil. inſeruire, cũ nexus ſanguinis, & carnis ſit, velut magnes, homines ad ſe trahẽs, & ſicut durities ferri non obſtat, quin feratur ad magnetẽ, Ita licet homo ferrei ſit cordis, trahitur ad

conſan-

conſanguineos. Vnde Ruben conatur, defendere fratrē Ioſeph. Cur dicebat, ſciſſis veſtibus, Puer non comparet, & ego quo ibo? Certe, quia ingēs eſt vis ſanguinis. Hinc & dicebat fratribus, Quid nobis proderit, ſi occiderimus fratrē noſtrū? Cur & diua virgo derelictū filiū quærebat inter cognatos, & notos? Quia ingens vis cognationis. Hinc etiā meritò vxor Intaphernis, permittente Dario, vt vnum eligeret è ſuis cuius vitam ſibi donari vellet, fratrem elegit, demirantéque rege, & cauſam ſciſcitante, reſpondit, Alius maritus, alij liberi poſſunt contingere, alium fratrem, parentibus vita functis, nequaquam. Atque Alexander dicebat, Ignorat Antipater, ꝙ vna lachryma matris multas delebit epiſtolas. Et Ariſtoteles ait, ꝙ fratres mutuo ſe diligunt, quia ab iiſdem orti ſunt. Eſt enim matrimonium, vt inquit Guilhelmus Pariſiēſis, arbor quædam plantata in Eccleſiæ horto, cuius rami filij ſunt. Vnde agnoſcentes, quòd ab eodem ſtipite procedant, mutuò ſe diligunt, & fouent. *Gene. 37.* *Inſigni fraternæ dilectioris exemplū. 8. Ethic. c. 11. Guilielm.*

Quartò, Obſerua vt calamitates nō ſine menſura immittat, ſed prius numeret, & menſuret, cumulū, inquit, & dimidum cumuli. Benedictus Deus, qui ſemper miſericors eſt, & nobis dat, vt inquit Regius Pſaltes, & cibat pane lachrymarum in menſura Hinc & puniturus Ieruſalem, iubet vati Zachariæ, accipere calamum menſuram. Et apud Iſaiam inquit, Ponam iudicium in pondere, & iuſtitiam in mēſura. Et quid his ſignificat? Debere procuidubiò iudices, & prælatos miſericordiæ, cum puniunt, recordari. *Zach. 2. Iſaiæ. 28.*

Quintò obſerua, quo nomine appellet calamitates nomine *hordei* implicatas, mercedem ſcilicet. Diſcamus ergo, dona Dei eſſe, & beneficia calamitates Hinc Apoſtolus hoc agnoſcens ait, Vobis donatum eſt, non ſolum, vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini. Hinc & Apoſtoli ibant gaudentes à cōſpectu concilij, quoniā digni habiti ſunt, pro nomine Ieſu contumeliam pati Hinc & Aſſertor noſter ait, Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, &c. *Philip. 2.*

Sextò. Ecce non panem triticeū porrigit adulteræ fœminæ: ſed hordeaceum. Diſcant ergo prælati, non eūdem victū porrigere iuſtis, & iniuſtis, & pro vitæ conditione agere cū ſibi ſubiectis. Probis enim dulcior, & melior cultus exhibendus, ſcilicet triticeus, iniquis vero hordeaceus, vt inde ſaltē agnoſcant, ſe vitam agere iumentorum, ac propterea indignos eſſe pane hominum rationalium, &c.

¶ Et

¶ *Et dixit ad eam, Dies multos expectabis me, non fornicaberis & non eris viro: ſed & ego expectabo te.*

Duo potiſſimum proſtitutas mulieres ab impudicitia reuocant, Victus penuria, & cultus neglectus.

¶ Sub typo mulieris adulteræ eiectæ ob adulteriũ à viro, ſubiicit Vates reiectionem Synagogæ à Deo ob idololatriã. Seruat autem appoſitiſſimè decorũ propoſitæ ſimilitudinis noſter Vates. Duo enim ſunt, quæ maximè mulierem pluribus amatoribus proſtitutã ad meliorem mẽtem reuocant. ſ. victus, & cultus parcius impẽſus, atq; oratio, & verba ad hoc conſequendũ accommodata. Priorem partem iam appoſuit Vates, videlicet parcitatem victus, & cultus, exiguũ nempe argentum, quindecim nummos, & hordeaceũ cibum. Nunc verba, quibus eam ad meliorem frugem allicit, proponit, dicens, *Et dixit ad eam.* Quando dixit? Poſteaquam cõtaminata eſt adulteriis, & fidem fregerat, & poſteaquã mercedem ſtatuerat ei. Nõ enim verba obiurgationis profert, non arctiorem cibũ porrigit ante adulterij delictũ. Agnouit enim, fragilem eſſe hunc populũ in muliere hac adultera adumbratũ, ac propterea, præcedente crimine, ſubſequitur ſuppliciũ alimoniæ parcioris, & ſermonis obiurgantis. *Dies multos expectabis me.* In Hebraico, & Græco eſt, ſedebis mihi. Et ita habent Septuaginta, & Theophylactus pro *expectabis*, ſedebis, in quẽ modum etiam vertit Vatablus. Verùm idẽ ſignificatur vtroq; loquendi tropo. ſ. *expectabis me*, vel ſedebis mihi, aut apud me. Et eſt ſenſus, *Expectabis me*, manebis multo tẽpore tanquam vidua. Significat enim hoc verbo genus vitę, & cultus quo viduæ, aut quæ viros ſuos vel amiſſos deſiderant, vel diutius abſentes expectant, vel iratos, atq; diſſidentes ſibi reuocare ſtudent, vti conſueuerunt. Vnde egregiè ait D. Hierony. *Dies multos expectabis, & non fornicaberis,* hoc eſt, neq; aliis amatoribus turpiter te proſtitues, neq; mihi viro, à quo conducta es, legitime coniungeris. Obſeruat etiam D. Hieron. in Hebraico non eſſe, *Et eris alteri viro*, quamuis ita ipſe inuenerit in æditione Vulgata. Et ita habent Septuaginta, & Theophylactus, & Vatablus, videlicet, *alteri viro*. Vnde ſuſpicor, non idem exemplar eſſe, quod habuit Hieron. cum hoc, quod noſtra ætate circũfertur. *Non fornicaberis.* Sub hoc præcepto fœminæ iniuncto, quod non fornicetur, implicatur, Synagogam non ſeruituram idolis, neque adoraturam deos Gentium. Ita enim diſpungunt Hieronymus, & Lyranus. *Et non eris viro*, ſignificat, quòd Synagoga non habeat deum, ſed & amatoribus. i. idolis, & viro. i. Deo ſpoliata ſit. *Sed & ego expectabo te.* Hieronymus diſpungit in hunc modum,

dum, Ne putes, factam tibi iniuriam, quia dixi, *expectabis me*, par pari referam, *& ego expectabo te*, Conſentiunt cum hac explanatione Lyranus. Ait enim, Loquitur in perſona Dei, qui expectat Iudæorum finalem conuerſionem. Et Interlinearis. Ait quippe, *Expectabo te*, vſque ad iudicij diem. Et Glo. etiam. Vnde fere verba Hieronymiana refert, addens, Expecto adulteræ pœnitentiam, vt ſaltem in fine Iſraël credat, & fiat vnus paſtor, & vnus grex. Recentiores tamen ſecus expendunt, quibus fauere videtur Theophylactus, & textus Hebraicus, & Græcus. In quibus pro, *ego expectabo te*, eſt, Et ego tibi, ſiue, vt habet Theophylactus, Nec & ego tecũ ero, hoc eſt, viri aduerſum te officio nõ fungar. Eſt autem locus à relatiuis, & erit ſenſus, *Ego expectabo te*, non tibi impendam viri munus, & officium mariti. Vel, vt Vatablus diſpungit, Non intrabo ad te, quemadmodum. ſ. maritus ſolet, ad tempus vxorem relinquere fornicationis cauſa.

¶ *Ad morum compoſitionem.*

E*T dixit ad eam, Dies multos expectabis me.* Quorſum Domine permittis, multo tempore eſſe ſine te, & viduam manere Synagogam? Ad hæc, cur ais, *dies multos?* Poteras dicere, multo tempore. Cur ergo hoc non vteris loquendi tropo, ſed dicis, *multos dies?* Tria hic, inter alia, inuenio implicata. Primum eſt, tempus, quo homo caret Sponſo Deo, non quomodocunque computandum, ſcilicet per annos, vel menſes, vel hebdomadas: ſed ſtrictiſſimè, nempe dies omnes. fœlix autem & qui horas numerat, ſiquidem tanto priuatur bono, & tot, ac tanta ſibi congregat mala. Referunt, Plinium maiorem obiurgaſſe nepotem ſuum deambulantem, dixiſſeq́; Poteras has horas non perdere. At quanto plus eſt homo obiurgandus, ſi aliquod temporis momẽtum perdat, ac tũc maximè perdit, cum ſine Deo eſt? Dicebat rex Ezechias Deo, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Vtinam diceret, Recogitabo tibi omnes horas meas, aut ſaltem dies. Et bene coniungit Ezechias annos ſuos cũ amaritudine ingenti. Hoc enim ſignificat hoc loquendi tropo, amaritudine animę meę. Quæ enim ad animã ſentiuntur, acerbius cruciant. Nã ſi tempus noſtrum eſſe dicamus, & velut re noſtra eo vtamur, aut, vt melius dicam, abutamur? nullum alium fructum profert, quàm amaritudinem.

Iſa. 38.
Sumptus preciociſſimus tempus eſt.

dinem. Quemadmodū ex floribus citreis ortus fructus eſt acidus poſtea, ſcilicet mala citrea, quorum acerbitate, dentes obſtupeſcunt. Ita poſt flores vnitatum hominum quis ſubſequetur fructus, niſi acerbiſſimus dolor, & amaritudo?

Simile.

Pſal. 6.

Qui lectū impura libidine cōtaminarunt largo & perenni lachrymarū flumine lauare debent.

Sic tempus omne computabat Regius Pſaltes dicens, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum. In quem verſum egregiè inquit Caſſiodorus, Meritò quidem lectum, quem noctibus polluerat, lachrymis abluebat. Computabat ergo Dauid, non quomodocunque tempus, ſed ſtrictiſſimè, ſcilicet omnes noctes, quibus Deo caruerat, & illum offenderat: vt diſcamus & nos, ſic computare. Sic etiam computabat Ieruſalem, dicente de ea Ieremia. Recordata eſt Ieruſalem dierum afflictionis ſuæ, & præuaricationis, id eſt, rebellionum ſuarum. Omnes ergo dies, quibus à Deo receſſerat, computabat. Quadrat obſeruatio in Euangelium octauæ Reſurrectionis, in ea verba, Et poſt dies octo. Quorſum enumerat dies octo? Quia hoc tempore fidē Thomas amiſerat, vt doceat, omne tempus computandum, quo Deum reliquimus.

Thren. 1.

Secundò, *dies* connumerat Deus, quibus ſine Deo eſt homo: vt ſic amoris, & charitatis pelagus, quod habet erga peccatores, detegat. Dicebat Tobias Raguëli, cum abeſſet à parentibus, Ego noui, quia pater meus, & mater mea modo dies cōputant, & cruciantur ſpiritus eorum in ipſis. Et non potuit Raguel, Tobiam detinere. Vtinā & nos perpenderemus, quo pacto Deus pater noſter *dies* cōputat, quibus ab eo per peccata receſſimus, & quo pacto gemit, quoniam ad illū non reuertimur, & quamuis nos mundus, & diabolus per blandimenta ad ſe trahere, & ſecum tenere contēderet, eorum non acquieſceremus conſiliis. Ait Deus Iob, Nunquid noſti tempus partus ibi cū in petris, vel parturientes ceruas obſeruaſti? Dinumeraſti tempus conceptus earum, & ſciſti tempus partus earū? Bene inquit D. Hieron. in hunc locum, Quanta alia ſunt in Scripturis magis obſcura, atq; ab hominū notitia longè remota, quam ſunt, quæ ad Iob nūc loquitur. Quid enim laboris eſt, noſſe tempus ceruarū, & ibicū parturientium? Aut vnde tam latebroſum eſt humanę notitiæ, vt poſſit tēpus horum animaliū parturientiū penitus ignorare? Proinde, ne ſit apud aliquos hic ſermo Domini vilis altius quod dixit, intuēdum eſt, vt dicamus, in myſteriis ſub nomine animaliū horū præfiguratos Apoſtolos, & omnes prædicatores veritatis, qui per doctrinā Euangelij filios gene-

Tob. 10.

Iob. 39.

generant,& dant pro virili operã, vt audientes illos, pariant fœtus bonorũ operum in petra.i. Chriſto, qui eſt petra angularis. Sic enim ſtudebat Paulus, ſiquidem ait, In Chriſto per Euangelium ego vos genui. Tempus ergo iſtud peccatorum bonos parturientium virtutum fœtus, Deus exactiſſimè recenſet, quia ardenter deſiderat, eos ad ſe cõuerti. Vel per capreas, & ceruas ipſos homines peccatores intellige, qui videntur, inſequi naturam ceruarum, quæ ſolent, cũ ſaturatæ ſunt ſerpentibus, ardenter fontem aquæ quærere, vt ſitim extinguant. Vnde Dauid, Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita anima mea ad te Deus. Ac ſi apertius dicat, Cerui, hauſtis ſerpentibus, aquã reſtinguentẽ ſitim quærunt, & anima mea in eundem modum, quæ tot hauſit venenata peccata, te quærit, ne pereat ſiti, qui fons es aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Totum itaque tẽpus, quod homines conſumunt, ante quam edant aliquem fructum boni operis Deus exactiſſimè cõputat. Sic & hic computat dies Synagogæ, quibus fœtu caret bonorum operum, quorum pater Deus eſt, propterea ſubdit, *Dies multos expectabis me.* Vnde agnoſcis Domine, multos eſſe? Quia cõputo omnes dies conuerſionis populi mei. Dies enim rei abſentis dilectæ ſolẽt homines, accuratiſſimè computare. Sic & apud Lucam in parabola ficulneæ ait, Ecce tres anni ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac. Quid hoc Domine? Cur tempus ſic computas? Vt diſcamus, quanto Deus noſtræ ſalutis deſiderio flagret.

1. Cor. 4.

Pſal. 41.

Luc. 15.

Tertiò, *Expectabo te.* Cur expectas Domine populũ, qui te offendit? Vt doceas, decere viros etiam ſufferre æquo animo onera vxorum, ſicut ipſæ onera ferunt ſuorum virorum. Videmus, hac in re maximè deficere maritos, qui nihil oneris ferunt vxorum ſuarũ, cum miſeræ vxores tot acerbitates virorũ ſuorũ æquo animo ferãt. Sic tulit Moſes iniuriã ſibi illatã à Sephora vxore ſua. Nã cũ ab ea vocaretur ſponſus ſanguinum, neq; facto, neq; verbo malũ intulit pro opprobrio illato. Hinc & Socrates Alcibiadi demiranti, quod Xantippẽ vxorẽ rixoſam perpeteretur, reſpondit, Nónne tu domi tuæ tolleras gallinarũ glocientium ſtrepitum? Tolero, reſpondit Alcibiades, ſed gallinæ mihi pariunt oua, pulloſque. Et mihi, ait Socrates, mea Xantippe parit liberos. O optimã viri cõſiderationẽ ad referendũ æquo animo onus vxoris. Hinc & D Petrus ait viris, vt impartiantur honorẽ vxoribus, quaſi infirmiori vaſculo muliebri. Bene D. Petr. hac ratione, quia

Poſcit, dãdũ eſt vocat, veniẽdum, eycit abeũdum, minatur extimeſcẽdũ. Cicero.

Exod. 4.

Socratis vxorij Philoſophi patientia.

1. Pet. 3

mulieres

mulieres ſunt vaſcula quædam, eſſe honorandas præcipit, quoniam vaſcula ſunt prolis.i filiorũ, quibus nihil charius, & pretioſius debet eſſe viris. Quadrat in Euangelium ſancti Ioannis Baptiſtæ vbi Zacharias nomen ab Elizabeth impoſitum non mutauit, vt fœminam vxorem honoraret.

Quartò, *Expectabo te.* Docet hic locus, aliquod dilectionis ſignum poſt peccatum eſſe exhibendum his, qui offenderũt nos, ſi pœniteant. Moſes enim Deo poſt peccatum populi dicit, Reſpice populum tuum, gentem hanc, &c. *Exo.33.*

Quintò, Cur Domine expectas hunc populum vt conuertatur? Credo, quia non eſt fornicatus cum diis alienis. Nam licet primam gratiam non poſſit ſuis meritis arrogare homo, opinor, multum prodeſſe, ab aliquibus peccatis abſtinere, vt Deus illum exſpectet ad pœnitentiam, & ita docent Theologi.

Ab annis plus mille quingentis misera Iudæorum turba vbique extorris caret altari ſacrificio & religionis cultu cui nec Deus pater eſt nec Chriſtus eius filius acceptus.

¶ *Quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod, & ſine theraphin.*

Oſtendit, mulierem conductam à Vate dictis conditionibus imaginem eſſe ſtatus futuri Iſraëlitarum, vt quemadmodum fœmina hæc ſine amatoribus, ſine viro, iacet triſtis, expectans virum ſuum, Ita populus Iudaicus careat his omnibus *rege, principe, ſacrificio,* &c. & neq; ius habeat ſacratum, neque prophanarum rerum. Sumit autem argumẽtum à deſtinatis, ſine quibus res confici non poteſt. Apertũ eſt enim rempublicam his maximè cõſtare, *rege, principe, ſacrificio,* &c. Sed ſingula verba diſpungamus. *Dies multos ſedebunt filij Iſrael. Sedere* pro morari, aut habilitare, ſiue manere, hic nõnulli ſumunt. Vnde ſic diſpungunt, *ſedebunt.* i. morabuntur. Ita Vatablus, vel *ſedebunt,* id eſt, manebunt. Ita Lyranus Nõ dubium eſt, quin hoc modo vſurpetur ſedere in ſacris bibliis, vt Iudic. 6. Angelus Domini ſedit, id eſt, morabatur, ſub quercu. Sic etiam. 1. Reg 19. dicitur, Sedebat Saül in domo ſua. i. morabatur, ſiue habitabat. Meminit huius obſeruationis Diuus Auguſtinus libro tertio quæſt. ſuper Leuit. numero vigeſimoquarto dicens. Agnoſcere debemus locutionem Scripturarum, quæ ſeſſionem pro habitatione, & cõmoratione ponit. Vt apud Leuit. c, 8. dicit Moſes ad Aaron, & filios eius, cum ſacrificentur ad ineundum ſacerdotium ad hoſtium tabernaculi teſtimonij ſedebitis ſeptẽ dies die, & nocte, ne moriamini. Nunquid credendum eſt, ſitu corporis vno loco ſedere præceptos per dies ſeptem die, ac nocte? Abſit, ſed ſedere poſuit pro cõmorari. Et ita æditio Vulgata

Iudicij 6. 1.Reg.19. Auguſt. Leuit.8.

gata tranſtulit *ſedebitis*, non exibitis de oſtio tabernaculi. Alij verũtamen melius videntur diſpũgere dicentes, ſumptã hic eſſe rationem à mulieribus viduis & derelictis, quæ præ ęrũna, & animi dolore, cũ nihil agere valeãt, neq; ſe præ imbecillitate ſuſtẽtare ſedent. In eundem modũ filij Iſrael ſedebunt dolore affecti triſtes, & gementes, non ſecus ac mulier vidua, ſiue à ſuo viro derelicta. Videtur hãc expoſitionẽ amplecti D. Hieronym. dicẽs, Infœlix Synagoga ſedet cõtracta, quia cum Chriſto ſtare non poteſt. Quid eſt ſedere contractã, niſi humilẽ, deſpectam, & mœrore confectam, Et Interlinearis, qui inquit, *ſedebunt*, ſcilicet contracti Ita etiam aliqui recentiores. ſicut apud Ieremiam, Quomodo ſedet ſola ciuitas, videlicet, ſicut vidua Neque mihi diſplicet, quod D. Tho obſeruat c. 1. ad Hebræos, lec 2. prope finẽ, & 4. Sent. diſt. 22. q. 3. ar. q. 2. c. nẽpe, quod ſedere aliquando importat humilitatem, quia ſedens inferior eſt ſtantibus. Vt in Pſ. 138 Tu cognouiſti ſeſſionẽ meã, id eſt, humilitatẽ meã. In eundẽ modũ *ſedebunt filij Iſrael*, id eſt, erũt humiles, & deſpecti, cæteris gẽtib. inferiores. Quis n. dubitat Iudæos eſſe abiectiſſimos, atque ab omnib. gentib. deſpectos, & paruipenſos? ſed quanto tẽpore ſic ſedebunt? *Multos*, inquit, *dies*. Id eſt veruntamen, ꝙ quærimus, quod ſunt iſti dies? Iudæi, falſo decepti, ad ſeptuaginta annos captiuitatis referunt Babylonicæ. Falluntur tamen Rabini ſic expendentes. Tunc enim vt optimè obſeruat Ruper. licet rege caruerint, nõ tamen principe, & ducib. & iudicib. ex ſemetipſis. Nã iudices iniquos Suſannã condẽnantes, ipſi interfecerunt, at vbi Chriſtus venit, nequaquam habuerunt poteſtatẽ ad dãnandũ aliquẽ in mortẽ. Vnde dicebãt Pilato, Nobis non licet, interficere quẽquam. Ergo hoc vaticiniũ à paſſione Chriſti vſq; ad præſentẽ ſtatũ referendũ eſt, vt inquit D Hieron & concors expoſitorum turba. Nunc n. videmus, Iudæos *ſine rege ſine principe*, & ab exteris regibus gubernari. Vnde quãuis vbi degunt, caput quoddã ex ſe ſibi præfigũt: nõ tamẽ *principem*, atque *regem* illũ audent appellare. Nõ tamen numerũ certũ ſtatuit horũ dierũ, quibus Iudæi *rege* carebunt, qm̃ vſque ad iudicij diẽ extremi, vt ait D Hieronymus, qui ſubſcribit Interlinearis, ſic *ſedebunt*. Quẽ diem neque angeli nouerũt nec filius, qui ideo, vt ait Hierõ. ignorare ſe dicit filius, quia nobis non expedit diſcere. *Sine rege*. Chriſto videlicet, vt diſpungit Diuus Heronymus. Is enim Rex eſt de quo apud Iſaiam locutus eſt pater, Ego ſuſcitaui eum ad iuſtitiam. Et ipſe dicit in Pſalmo, Ego autem conſti-

Ierem.

D. Tho.

Pſal. 138.

Dani 5.

Ioan. 18.

Iſa 41.

A tutus

tutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius. Conſentit cum diuo Hieronymo Interlinearis. Cæteri omnes expoſitores intelligunt, quod de ſuis non habebunt regem neque principem. *Sine principe.* Diuus Hieronymus bifariam diſpungit ſcilicet vel pro Chriſto, vel certo põtifice, de quo ſcriptum eſt, Principi populi tui non maledices. Aptat etiam huic verbo, *ſine principe*, oraculum Iacob, Gen. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, Et in hunc modum vertit hunc locum Geneſeos. Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gẽtiũ. Ergo poſtquam defecerit princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, & Herodes alienigena, & proſelitus ſuſcepit regnũ, intelligimus, veniſſe, cui repoſitũ eſt. Hæc D. Hieronymus. Cuius expoſitionẽ ſecutus Interlinearis ait, *ſine principe*, videlicet de Iacob, id eſt, ſine ipſo Chriſto ſaluatore, & ſacerdote, quia non veniet Chriſtus, donec deficiet princeps de Iuda, & regnet Herodes alienigena. Alii tamen expoſitores abſolute *principem* pro quocunq; accipiunt *principem*, ſiue fuerit ſacerdos ſummus, ſiue non. *Et ſine ſacrificio.* Implicatur ſub hoc verbo vaſtatio tẽpli Hieroſolymitani, aut q̃ in eo non valebunt Deo offerre ſacrificia, quoniã, vt ex c. 12. Deu. cõſtat, nõ poterãt Iudæi in alio loco offerre ſacrificia, qm̃ à Deo fuerat aſſignatus, dicẽte Domino, Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco, quẽ videris, ſed in eo, quẽ elegerit Dominus in vna tribuum tuarũ. Vnde egregiè inquit Interlinearis, quia ſubuerſo templo, & Ieruſalẽ incẽſa, nec ſacrificiũ, nec ſacerdotiũ exercere poſſunt: quæ deſumpſit Interlinearis ex D. Hieronymo. In qua quidem ſententia ſunt Lyranus, Theodoretus, & recentiores. *Et ſine altari*, In Hebræo pro *altari* ſtatua legitur. Cæterũ multo melius eſt, ſi legamus, *ſine altari* in quẽ modum legit etiã tranſlatio Septuaginta conſentiẽs cum noſtra. Vulgata, *Altare* autem vocat locũ, vt optimè inſinuat Theodoretus, in quo ſacra obiri, & cõfici mos erat. *Et ſine Ephod.* Hęc veſtis ſuperhumeralis erat, vt obſeruat Interlinearis. Cæterũm metonymica eſt locutio. Partem enim veſtiũ ſacerdotaliũ poſuit ꝓ omnibus indumẽtis ſacerdotij. Vnde Septuaginta bene ꝓ *Ephod* vertũt, ſine ſacerdotio. *Et ſine Theraphim* quæ vox *theraphim*, negotiũ nobis faceſſit ob variã expoſitorũ explanationẽ. Lyranus enim exiſtimat, *theraphim* eſſe imagines, ĩn quibus dæmones dare ſolebant reſponſa, quæ apud Iudæos non ſunt. Cum quo nonnulli recentiores conſentiunt

Exo. 22.

Gen. 49.

Deut. 12.

Interdictũ eſt in alio offerre ſacrificia [illegible] dictũ Iſrael [illegible] tribuũ [illegible] aſſignatio, templum ſcilicet Hieroſol.

Ephod.

Theraphim

tiunt, dicentes, *theraphim* eſſe deos Gentium. Quam expoſitionem Dionyſius Carthuſianus hac ratione ductus confutat, quoniam omnia, quibus filij Iſrael dicuntur hoc loco priuari, pertinere videntur ad pœnam eorum, atque miſeriam propter eorum peccata Eſſe vero ſine huiuſmodi *theraphim*, fœlicius eſt, quam ea habere. Igitur *theraphim* hoc loco nõ ſignificat idola, vel ſimulachra. Reiecta itaque hac explanatione Dionyſius ſecus diſpungit ſecutus ſententiam diui Hieronymi, qui bifariam, venuſtiſſimeque explanat. Primò ſic, *ſine theraphim*, id eſt, ſine figuris, & ſimulachris, quæ nos poſſumus in præſenti duntaxat loco cherubim, & ſeraphim ſiue alia, quæ in templi ornamenta fieri iuſſa ſunt, dicere. Secũdo ſic, *ſine theraphim*, id eſt, manifeſtationibus, quæ Græce dicuntur δῆλοι. In quem modũ tranſtulerunt Septuaginta, pro, *ſine theraphim*, ſine manifeſtationibus Iſtas autem manifeſtationes Theodoretus ait, eſſe, per quas ſacerdotes, & prophetæ oſtendebant & præſignificabant, quid in rebus futuris eſſet agendũ, cognoſcebant autẽ hoc rationali iudicio. Sũmus nãque ſacerdos eo accipiebat oſtentũ, & veritatẽ, & per quaſdam ſignificationes in illo factas futura prędicebat. In eundẽ modũ expẽdit hũc locũ Theophylactus. Atq; apertius, quo pacto ſacerdos futura prædicebat oſtendit dicens Sacerdotũ principi depẽdebat in pectore textus panniculus λογῖον id eſt, oraculi domus, vel locus appellatus, duodecim lapides continens, per quos futura denuntiabantur ſummo pontifici, ſignis quibuſdam diuinis in hiſce factis. Vnde logion hoc, ſeu paniculus ille manifeſtationẽ, & veritatẽ habere dicebatur Hoc itaq; vno verbo *ſine theraphim* ſignificatur, Iudæos non habituros diuina ſigna quib. futura cognoſcãt. Non diſplicet D. Hierony. hæc explanatio, imò eam amplectitur, Cæterũ ratio à Dionyſio adducta, quod *theraphim* nõ ſignificet hoc loco imagines, ſiue ſimulachra, quæ reſponſa dabãt quoniã, quę hic attexũtur, in pœnã erãt Iudęorũ ob illorũ crimina, eſſe autẽ ſine huiuſmodi ſimulachris, fœlicius eſſe quã illa habere, nõ conuincit, cũ peccatores ſatis acerbũ ſupplicium iudicent, ſuas nõ poſſe explere voluptates. Vnde filius ille prodigus cupiebat, ſaturari ſiliquis, quas porci mãducabãt, & nemo illi dabat. Quo facto oſtendit Aſſertor noſter, peccatoribus in eorũ pœnam, eamque acerbiſſimam nõ dari quæ cupiũt. Vnde non omnino reiiciendã hanc ſententiam iudico, eamque vnico ſcripturæ teſtimonio confirmo,

Huius nominis Theraphim natiua ſignificatio idẽ ſonat quod Idolũ vel ſimulachrum vt aperit Geneſis lectio Rachel abſcondit Idola ſub ſtramentis. pro Idolis Habræus habet theraphim.

Luc. 16.

Nā libro Iudicum legimus, in domo Micheę fuiſſe fabrica-
Iudit. 18. ta *theraphim*, quæ ſtatim explicat Scriptura, quid ſint, ſubiungens, illa eſſe quædam idola. Erant autem hæc idola, ex multorum ſententia, referentia ſpeciem humanam, à quibus oracula expectabant, & quærebant idololatræ. Agnouit diuus Hieronymus, efficax eſſe hoc libri Iudicum teſtimonium, vt aſſeratur, theraphim eſſe idola. Et propterea expēdens hunc locum memor citati teſtimonij Iudicum, vbi pro idolis accipitur *theraphim*, dixit in præſenti dumtaxat loco *theraphim* appellari cherubim ac ſeraphim, aliáque templi ornamenta. Ac ſi apertius dicat, Non alibi, cum certum ſit libro Iudicum theraphim eſſe idola.

Ad inſtituendos mores.

QVia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari: & ſine Ephod & ſine theraphim. Obſeruate quo pacto Deus puniturus populum Iſrael, eorum parētem primum illum ſtipitem, à quo originem trahebant ſuis obiicit oculis dicēs, *filij Iſrael*. Cur Iſraelis meminit? Poterat enim dicere, Sedebit populus hic: non tamen
Iſai 31. Ezech. 4. ait, niſi *filij Iſrael* in quē modū crebrò eos obiurgatur? Deus & flagellaturus nominat atque aliquid dicturus per vates ſuos huic populo in hunc modum exorditur, Loquere filijs Iſrael. Et apud Exodum, Leuiticum, Numeros, Deuteronomium & alios vates frequentiſſimè eſt inculcatum. Apud Iſaiam, Receſſeratis filij Iſrael. Et apud Ezechielem, Sic comedent filij Iſrael panem ſuum pollutum. Non immorabimur in huius rei probatione, quia lippis, & tonſoribus nota eſt. Sed inueſtigemus huius nominationis cauſam quam triplicem eſſe inuenio. Prior eſt, vt illis probro vertat quod à ſui progenitoris moribus degenerauerint, & ad illum imitandum eos alliciat Maiorum enim exempla vehementiſſimè mouēt hominem ad ſui imitationem. Sic enim Aſſertor noſter dicebat Iudæis gloriantibus, quòd ab Abrahamo genus traherent, Si filij Abrahæ eſtis opera Abrahæ facite. Et Dominus dicit Salomoni, Si ambulaueris in vijs meis, ſicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Ac rurſum, c. 9. eundem Dauid proponit imitādum, Si ambulaueris coram me, ſicut ambulauit pater tuus in ſimplicitate cordis, & in æqui-
3 Reg. 3. & 9. tate, ponam thronum regni tui ſuper Iſrael in ſempiternum. Atque aduerſus Achaz ait Scriptura probro vertēs illi, quod nos

non fecerit rectum, & quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui, ſicut Dauid pater eius contra vero commendatur Ioſias, quòd ambulauerit in vijs Dauid patris ſui. Eſt enim probitas parentum exemplar à Deo nobis exhibitum vt illos imitemur. Imo deberent filij, ad præclariora accingi, & in ea incumbere. Si enim ex parua radice ingentes arbores ſurgant, ex paruis ſeminibus magnæ trabes oriuntur, demum ex paruis fontibus inclyta flumina vt inquit Seneca. Cur ergo homo non ad maiora, quàm ſui progenitores aſpirabit? Dolēdum eſt, eſſe, homines ſuis, maioribus inferiores, ſicuti hos filios Iſrael. Sic & nos patres mei decet ante oculos patris noſtri mores proponere illudque quod Deus inquit apud Iſaiam, Audite me, qui ſequimini quod iuſtum eſt, & quæritis Dominum. Attendite ad patrem, vnde exciſi eſtis attendite ad Abraham patrem veſtrum. Componamus mores noſtros cum moribus patris noſtri. Vtinam cum illo ſmaragdo, & adamāte aliquid habeamus. Sed vereor, ne nos lateres inueniamus, ſanguine peccatorum madentes, longéque diſſimiles in patientia, pœnitentia, charitate, &c.

4. Re. 16. *2. Par. 24.* *Probitas parentū ſymbolum ad vitā rectè inſtituendā exēplar Seneca li. cap. 28 de benef.* *Iſaia. 51.*

Secundò, *filios Iſrael* nominat, vt ſaltem ex patris recordatione alliciatur ad miſericordiam. Debēt enim iudices ſemper quærere cauſam, vt mitius cum peccatoribus agant. Dignus erat hic populus propter peccata ſua, quòd non multos dies: ſed in ſempiternum *ſederet ſine rege.* Temperāt tamē eorū demerita merita Iſraelis. Calix in manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in loco, ait Dauid. Quid calix niſi pœna, & ſupplicium malorum? Verum non merum porrigit, licet digni ſint peccatores: ſed mixtum. Miſcet enim maiorum merita, vt non ita acidus, ſit, & amarus potus pœnarum. Sic apud Exodum punituro Deo filios Iſrael ait Moſes. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael. Ac ſi apertius dicat, Tempera Domine calicem iræ tuæ meritis patrum huius populi. Et ſubdit ſcriptura, Placatuſque eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum. Sic & 4. Reg 8. dicitur, Noluit Dominus diſperdere Iudam propter Dauid ſeruum ſuum. Ac rurſum Salomoni peccanti ait Deus, Non totum regnum à te auferam ſed tribū vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum. Videris, quo pacto temperat Dominus calicem ob parentum, & maiorum merita.

Pſal. 74. *Exod 32.* *4. Reg. 8.* *3. Reg. 11.* *Simile.*

Tertiò, docet hic locus, non eſſe miſerū, ſi à iuſtis parentibus iniqui oriantur filij. Quemadmodū ex eodem caudice

oritur roſa,& ſpina, Sic crebrò ex bonis parentibus praui fi-
1.Reg 8 lij. Sic Iacob roſa & Eſau ſpina prodierunt ex Iſaac. Sic & ex
Dauid iniquus Abſalon.

Quartò. *ſine rege*, Quid ais Domine, Triſtitiam eſſe ingẽ-
tẽ, atque ſupplicium, rege carere. Nónne tu multa recenſes,
quæ tyrannidem ſapiunt, filijs Iſrael poſtulantibus regem?
Hoc erit ius regis, Filios veſtros tollet, & iunget curribus
ſuis, filias faciet ſecarias, agros quoque veſtros, vineas, & o-
Rex defectu ſapientiæ in cauſa eſt vt recta politia reipubl. pereat ac populus infœliciter ſub eo viuens ab eo dilabatur. liueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis, vóſque eritis ei ſer-
ui. Vnde egregie commendatur Pyrrhus Epirotarum rex,
quod cum Athenas veniſſet, & arcem Palladis eſſet ingreſ-
ſus, collaudans fiduciam Athenienſium erga ſe, admonuit,
ne deinde, ſi ſaperent partes arcis cuiquam regum aperirẽt,
ſignificans, omnibus regibus inuiſam populi libertatem. Ita
eſt, nihil peius regno, iniquo rege. Vnde Sapiens ait, Rex in-
ſipiens perdet populum ſuum. Contra verò, ſi rex probus,
nihil melius ei contingere poteſt. Vnde Ariſtot. ait, Regnum
Eccl. 10. eſſe optimam rerum publicarum. Sed quando erit optima?
8 Eth. c 10. Reſpondet Ariſt. 3 Polit. c. 5. quando gubernat ad vtilitatem
3. Pol. c. 5. communem reſpiciẽs rex. Sic certe videtur gubernaſſe Da-
uid ſiquidem dicebãt viri eius ad illum quia viderant, eum
2.Re.24. periculo mortis ſubiectum, Non egredieris nobiſcũ in bel-
lum, ne extinguas lucernam Iſrael, ideſt, ne pereat tecum
gloria, & ſplendor Iſraelis. Bonus quippe rex gloria, & ſplen-
dor eſt ſui regni, aut, vt inquit Chaldæus paraphraſtes, Ne
pereat tecum regnum Iſraelis. Agnoſcebant enim, bonum
regẽ eſſe ſcutum, & palmam, qua regnum protegitur, & de-
fenditur. In quem modum rex Dauid ſuum regnum defen-
debat. Vnde vt ſuas defenderet oues, dicebat ad Dominum,
Ego iniquè egi, iſti, qui oues ſunt, quid fecerunt? Vertatur,
obſecro, manus tua contrà me. Hinc elegãtiſſimè, in ſymbo-
lum regis elephantem depingebant, quoniam ſicut Elephas
maximus natu reliquum gregem ducit, & genua non flectit
Simile. & cum ſerpentibus bellum gerit, in eundem modum is rex
creandus eſt, qui cæteros homines ſui regni longè ſapientia
antecellat, & moribus, neque debet genua flectere, hoc eſt,
non decet, regem eſſe ſupplicabundum, & flectere iuſtitiæ
æquitatem, & cũ iniquis, qui venena euomunt vitiorũ, & rẽ-
publicam euertant, bellũ gerere: vt à ſuo regno detrudat. Si
hoc munus impendit rex ſuo regno, nonne ſupplicium eſt
ſine rege? Carebũt rege, qui eorum incolumitati proſpiciat,
verum frater. Tunc.n. frater vocatur, ne in ſuperbiã efferatur

quinque

quiq; ſemper legẽ Dei cuſtodiat. Legim⁹ n apud Deuterono miũ.c.17.in hũc modũ,Poſtquã ſederit in regni ſolio,deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine,accipiens exẽplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecũ, legetq; in eo omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat, timere Dominũ Deũ ſuũ,nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos.Hæc apud Deuteronomiũ, loco citato. Vbi obſerua,quo pacto ſibi ſubiectos vocat fratres regis:nõ ſubditos, vt agnoſcat reges,quod, nõ ſecus ac cũ fratribus,debẽt agere cũ ſubditis,imo vt cũ filijs.Vnde Ariſt.8.Ethic.vocat Iouẽ patrẽ,quoniã patrem ſe exhibebat ſuis ſubditis. Eſt tamen aliud hic acerbius implicatum,quod careant videlicet *rege* ex ſuis. Nã quòd exteri Iudæos gubernauerint reges,certũ eſt, neq; paruũ ſuppliciũ cenſendũ eſt, ab huiuſcemodi exteris regi.Solẽt enim gubernatores patrij mitius,& charius agere cũ ſibi ſubiectis,Hinc apud Ezechielem cõminatur Dñs aduerſus Ieruſalẽ, quod rex Babylonis ſumpturus ſit regem eius,& principes,& rerum potietur,& adducturus in Babylonẽ.Et apud Iere.Ecce auditum eſt, in Ieruſalem cuſtodes venire de terra longinqua,*&c* quã comminationẽ crebrò conculcatã inueniemus in ſacris vatibus, & quaſi ſingulare Dei beneficium, quòd exteri non dominentur prouinciarum. Vnde apud Iohelem ait,Erit Ieruſalem ſancta, & alieni non tranſibunt per eam amplius. *Et ſine principe,* id eſt,ſacerdote, ex Diuo Hieronymo.Ita enim appellatur Exod.22. Principi populi tui non maledices,ideſt,ſacerdoti In quẽ modum ſacerdotes veteris inſtrumenti,crebrò inueniemus,eſſe appellatos,vt apud Lucã, Sub principibus ſacerdotũ. Et apud Ioã. Miſerunt principes,& phariſæi miniſtros,vt apprehenderent Ieſum.Tria autem inter alia hic inuenio implicata.Primum, honorandos eſſe ſacerdotes,& nequaquam eſſe deſpiciẽdos. Vnde etiam ipſe Ariſt.5.Polit c.11.ait,principem qui cultũ Dei, & religionem curat, eſſe in pretio apud populum.Ac rurſum, 7.Polit.c.9.ait,nequaquam eſſe deputandum in ſacerdotem,agricolam,aut artificem aut hominem vilibus incũbẽtẽ exercitiis.Hinc optimè Synodus Aquiſgranenſis ſub Ludouico Pio imperatore in hunc modũ decernit,c.7 Licet ſacerdotes in multis ſint negligẽtes:nõ tamẽ vituperãdi,nec deſpiciẽdi:ſed propter illũ cuius miniſteriũ gerũt,audiendi, & congruo honore venerãdi.Poſt Apoſtolos.n.ad ipſos hæc ſentẽtia dirigitur,Qui vos audit,me,audit,&qui vos ſpernit, me ſpernit.Qua propter attẽdẽdũ.eſt quod ſacerdotiũ Chri-

Ariſtot. *Ezech 17* *Ierem.4.* *Iohel.3.* *Exod.22.* *Luca.2.* *Ioan 7.* *Ariſt.* *Concil. Aquiſgra.* *Spiritus S. gratiarum dator nõ digni aut indigni perſonã ſequitur ſed ordinem traditionis. 1. q diſtum eſt.*

ſti ſpretio, ad iniuriã Chriſti pertinet, cuius vicem, & miniſterium gerunt: Hæc Concilium Aquiſgra. Legito etiam hac de re Epiſtolam Nicolai primi Papę ad Michaelem Imperatorem Conſtantinopolitanum, in qua elegantiſſimè, quanto ſint honore ſacerdotes proſequẽdi, diſcutit, qua in re credo, cæteros omnes lõgè antecelluiſſe, ex quib. nos nõnulla paucis referamus. Oportet, inquit, pietatẽ veſtram ſacerdotibus, qualeſcunque ſint, propter eũ, cui deſeruiũt, reuerentiã potius, quã iniurias exhibere. Nã in diuinis eloquiis, vt inquit Gregorius Papa, ſacerdotes aliquando dij, aliquando angeli vocantur. Nam per Moſem de eo, qui ad iuramentũ deducẽdus eſt, dicitur applica illũ ad deos, videlicet ad ſacerdotes. Et rurſum ſcriptum eſt, Diis non detrahes. ſ. ſacerdotibus. Et propheta ait, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de ore eius, quia angelus Dñi exercituũ eſt: Quid ergo mirũ ſi eos imperialis pietas honoret, quibus in ſuo eloquio honorem tribuens, eos angelos, aut deos ipſe etiam appellat Deus? Eccleſiaſtica quoque teſtatur hiſtoria quia cum piæ memoriæ Conſtantino principi ſcripto oblatæ accuſationes contra epiſcopos fuiſſent, libellos quidẽ accepit, & eoſdẽ, qui accuſati fuerãt, Epiſcopos conuocans, in eorũ conſpectu libellos, quos acceperat, incendit dicẽs, Vos dij eſtis, & vero Deo cõſtituti, ite, & inter vos cauſas veſtras diſponite, quia dignũ non eſt, vt nos iudicemus Deos. Hæc ex Epiſtola Nicolai primi. Verùm dũ mecũ cogito cauſam, ob quàm deos appellauerit Scriptura Sacerdotes, duas maximè inuenio. Prima eſt, quoniam quadã participatione diuinam naturam videntur obtinere. Nã quid Deus facit? Vtique verbo ſuo Deum generat, & producit. Etiam ſacerdotes ſuo modo verbis Deum, licet non producat, adeſſe tamen facit ſub ſpecieb. panis, & vini. Quam primum n. ſacerdos verba profert conſecrationis, ibi Chriſtus Dei filius adeſt, ſicut Deus interna prolatione filium producit, quam quidẽ functionem nec ipſi etiam angeli ſpiritus aſſequuntur. Altera eſt, vt ſacerdotes maximè honorãdos eſſe oſtẽderet. Hinc deflet Ieremias, quòd ſacerdotes deſpiciantur, Filij Sion incliti amicti auro primo, quomodo reputati ſunt in vaſa teſtea? Qui ſunt iſti filij, niſi ſacerdotes?

3. tomo. o. 496.

Exod. 22.

Mala. 2.

li. 10. cap. 2. Hic Conſtantinus vt refert Theodoretus Eccleſiæ Synodũ cũ paucis poſtremus omniũ ingreſſus eſt & paruo ſubſellio poſito aſſedit, præfatus veniã prius & petita conceſſione ab Epiſcopis quibus ſubſellia magno apparatu & ſplendore parata fuerant.

Thren. 4.

Secundum, ſub hoc verbo, *ſedebunt ſine principe*, implicatũ eſt, quanti ſint æſtimandi ſacerdotes. Ingens triſtitia eſt, non habere ſacerdotẽ, qui pro peccatis populi Deũ poſſit exorare, imo [illegible]s totius populi. Hinc in ſacris literis ſacerdotes

cor

cor populi vocatur. Apud Iſaiam enim dicitur? Cor Ægypti tabeſcere faciam in medio eius, Et rurſum, Omne cor mœrens. Quidam non inepte per cor ſacerdotes intelligunt, duplici ex cauſa. Quia quemadmodum ſine corde animal non viuit, Ita reſpublica corruit, ſi ſacerdotes nõ habuerit. Tum quia quemadmodum cor eſt medium inter animam, & corpus, Ita ſacerdos debet eſſe medius inter Deum, & populũ. Ita docet Apoſt. Hebræor. 7. Sacerdotes debent offerre hoſtias pro delictis populi. Atque tale præſtitiſſe munus Moſem, ipſe teſtatur Deut. 5. Ego, inquit, fui medius inter Deũ, & vos, Hinc & Ariſt. 7. Pol. 8. ſacerdotes, inquit, eſſe neceſſarios, vt ciuitas conſtare poſſit. Præterea ſacerdotes ſunt clauicularij regem cœli è lecto altaris leuantes, vt populus illum videat, & manducet. Quanti ergo faciendi ſunt ſacerdotes? Sunt præterea fortiſſimi milites Salomonem cuſtodientes, & habentes gladium ſuper femur ſuum, vt inquit ipſe Sponſus, En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi. Quod lectum, niſi altare, in quo ſacerdotes leuant Salomonem cœleſtem per ſuum ſanguinem cuncta pacificantem, vt ait Apoſtolus, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt? Hi habent gladios, nempe poteſtatem ad ſcindendos funes peccatorum. De quibus inquit Regius Pſaltes, Funes peccatorum circumplexi ſunt me. Quemadmodũ ergo ſi hoſtes circundent ciuitatem, & deſint milites defendentes, ciuitas euertetur, Ita ciuitas ſi careat ſacerdotibus, cum tot hoſtibus impugnemur, corruet.

Iſa. 9. *Iſa. 1.* *Simile.* *Hebr. 7.* *Deut. 5.* *Ariſtot.*

Tertiò, hic latet, quanta debeat eſſe puritas ſacerdotum, cum dij & angeli nominentur. Ad quam oſtendendam puritatem ait Plato de legibus dialo. 6. non eſſe creandum ſacerdotem pauciores annos, quam ſexaginta natum, atque examinatione comprobandum, ita vt integer ſit, & expers criminum. Quod ſi Diogenes in phano cœnãs, quia panes ſordidi illi fuerant appoſiti illos abiecit dicens, In templum nihil oportere ingredi ſordidum? Quid Deus dicet ſacerdotibus Eccleſiæ? Si Iſaias ait videns Deũ, Væ mihi, quia pollutus labiis ego ſum. Quid dicet ſacerdos, videns Deum, quẽ reconditurus eſt in pectore polluto? Quadrat in declamationes promiſſis nouis & in Euangelium. Super cathedrã Moyſi ſederunt principes, & phariſæi, &c. & pro mandato.

Plato. *Qualis Sacerdotũ puritas unãquæ ſedati & cõpoſiti eorum affectus & à cætera turba diſſimiles eſſe debeãt latè docet.* *m·nus.* *Leuit. 22.* *Iſa 6.* *Pro Mãdato.*

Obſeruãdum etiam, ex hoc loco, & aliis ſimilibus inferre hæreticos, regiam poteſtatem eſſe ſupra ſacerdotalem, cum

hic præpoſuerit regem ſacerdoti, quod ſolum referendũ eſt ad regnum,& ſacerdotium Iudæorum, Non autem ita contingit in Eccleſia,ſed ſemper præferenda eſt dignitas pontificia. Quod ſi rationem huius rei quæras eſt ratio,quia apud Iudæos omnis ſacerdotalis cultus inſtitutus erat tantùm ad conſequẽdũ terrena, & tẽporalia vitæ præſentis bona,quorùm cura ſpectat ad regem ideo iuſtè ſacerdotes Synagogæ ſubdebantur regibus. At in Euangelio Chriſtus inſtituit ſacerdotiũ lõgè præſtantius,quod nobis confert bona ſpiritualia,& cœleſtia,in quæ reges nullũ ius habent,& ideo æquum eſt,reges ſubiici dignitati pontificiæ. Si quando ergo inueneritis apud ſanctos præferri reges ſacerdotibus, intelligite eos ſermonem facere de regno Iudæorum, eorũque ſacerdotio:nõ autẽ de Eccleſiæ regibus, & ſacerdotibus. Vt Caſſiod. in Pſal.50.D Hieron.in 13 Ieremiæ caput,vbi videntur, reges præferre ſacerdotibus.Verũ ſermo eſt de regno,& ſacerdotio Iudæorum,non Eccleſiæ In Eccleſia enim ſemper dignitas,& authoritas põtificia regiam antecellit dignitatem.

Spiritualia tãto tẽporalibus ſunt digniora, quãto anima præfertur corpori. Inno.in c. Solitæ.de maior & obedient. Caſſiodo.

Et ſine ſacrificio Vt Concilium Tridẽtinum Seſſione 23.c. 1.decernit „*ſacrificium*, & ſacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta ſunt,vt vtrumq; in omni lege extiterit.Ideo bene ſacerdotum attexit cũ *ſacrificio*. Atque vt multa omittamus, obſeruandum eſt ex D. Thoma 1 2.q.54.art.3.ad.3.quod *ſacrificium* in veteri lege erat publica proteſtatio peccati Ideo non fiebat pro peccato negligẽtiæ, neque pro aliis peccatis interiorum actuũ,quia erant occulta. Secundò obſeruãdum eſt,*ſacrificia* veteris legis non eſſe Deo accepta ſecundum ſe, ſed quia figurabãt paſſionem Chriſti,Ita.D Tho.1.2.q.102. art.3.Cùm ergo veritas venit, ad quid vmbræ vtiles erant? Propterea vtrũque ceſſauit, & ſacerdotium, & ſacrificium. Atque ſi rem oculatè inſpiciamus, ingẽs eſt ſuppliciũ, carere,quo Deum iratũ places. Vnde rogatus Lycurgus, cur inſtituiſſet, vt minutis,ac vilibus rebus ſacrificaretur, reſpondit.Ne vnquã deficiat nobis,quo numẽ honoremus. Agnouit ſapiens legiſlator,quanti æſtimandum ſit ſacrificiũ Hinc & Ariſt.7.Pol.8.inquit:ſacrificium eſſe neceſſarium ciuitati. Cùm ergo hic populus ſit *ſine ſacrificus*, quid eſt de eo ſperãdum,niſi exitialis ruina?Sed nobis, vt inquit Clemens Papa lib.6.Conſtituit. Apoſtolic.pro ſacrificio cruento rationale & incruentum,ac myſticũ ſacrificiũ inſtituit,quod in mortem Domini per ſymbola corporis,& ſanguinis ſui celebratur. Diſcamus ergo,magnifacere hoc ſacrificiũ, & agnoſcere

D.Tho.

6.Pol 8. 1.10.Cõcil.li. 6 c.23. Quotidie Chriſtus immolatur in ſacramento altaris. Aug. Epiſ.3 ad Boniſac.

Deum

Deum iratum in eum populum, in quo non offertur.

Et ſine altari, id eſt ſtatua, vt eſt in Hebræo. Hic populus vt vidiſtis, vtrique offerebat ſacrificium, & Deo vero, & diis Gentium. Quid facit Deus? Vtroque priuat illum, & ſe, & diis Gentium. Pulchrum ſane, & dignum ſupplicium, atque iis maxime, qui duobus, adeoq; oppoſitis dominis volunt inſeruire. Vultis, Deo placere, & idolis? Quod minime fieri decet, eamobrem vtrũque amittetis. Væ, ait Sapiens, duplici corde, & peccatori terram ingredientibus duabus viis. Et alibi, Cor ingrediens duas vias, non habebit ſucceſſus. Hoc eſt quod probrò vertebat Elias Iudæis dicens, Quouſque claudicatis in duas partes? Si Dominus eſt Deus, ſequimini eũ, ſi autẽ Baal, ſequimini illũ. Subnotauit huius leuitatis vitio Laberius eques Romanus Ciceronem, dicens, cũ illi locum de negaret, q̃a anguſto ſedebat, Demiror, ꝙ anguſte ſedeas, cũ ſoleas, duabus ſedere ſellis. Quo verbo ſignificauit, eum lubricæ fidei, atque nunc his, nunc illis partibus adhærere. Similes ſunt iſti agnis, ſeu hædis duas oues, aut capras ſugentes. Tunc ſi quæramus à paſtore, cur duas matres agno præbeat, reſpõdebit? Quoniã lac vnius illi nõ ſat eſt. Credo à Spõſo apud Cantica hoc ſignificari, dum ait. Dẽtes tui ſicut greges tonſarũ, oẽs gemellis fœtib. & ſterilis non eſt inter eas. Quid dentes ſecũdũ philoſophos? niſi inſtrumentum vocis? Voces ergo tuæ, & loquela eſt ſimilis gemellis fœtibus. Non vnus agnus duas oues ſugit, ſed cõtra, vna ouis duos agnos. Faſtidit n. Sponſus homines duplici corde. Sed melius dum inquit, Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis. Quid lilia adũbrant, niſi calamitates? Cum n. cærulea ſint lilia, meritò calamitatũ ſymbola ſunt. Cùm ergo, inquit, inter lilia, ſignificat, ꝙ ingruẽte tẽpeſtate, nõ deſeruerunt matrem, cuius lac ſuxerãt, ſed opẽ illi ferunt.

Eccleſ. 2.
3. Reg. 18.
Greſſus rectos facite pedib. veſtris vt ne claudicans quis erret.
Simile.
Cant. 4.

¶ *Et poſt hæc reuertentur filii Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid regẽ ſuum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo dierum.*

¶ Bifariam explanatur hic locus. Primo, contendunt nonnulli Iudæorum, hæc verba ad captiuitatem Babylonicam eſſe referenda, quãdo ſeptuaginta annis deſolatũ eſt tẽplum & altare, & victimæ, & ſacerdotiũ non fuerunt, & poſtea ſub Zorobabel in ſedes priſtinas ſunt reuerſi. Conſentiunt cum his Iudæis Theodoretus, & Theophylactus. Alij Iudæi referũt ad tempus, in quo falſò expectãt vẽturum Meſſiam, in quo

quo tempore dicunt, Iudæos reuerſuros ad Deum per pœnitentiam, foréque, vt ſub obedientia ſui Meſſiæ ſint. Contra has autem explanationes eſt D. Hieronymus, hæc omnia referens ad Christum Aſſertorem noſtrum. Quam ſententiam amplectitur omnium expoſitorum fidelium cœtus. Atque inter cęteros vnus Dionyſius Carthuſianus ait, errorem eſſe hunc locum referre ad Zorobabelem. Argumentum autem, quo hoc intendit probare, non adeo efficax eſt. Arguit enim ſic, Propheta ait, hæc eſſe complenda in nouiſſimo dierum, quaſi dicat, in termino vltimæ ætatis mundi, ergo hęc non poſſunt aptari Zorobabeli, cum multo antea hæc geſta ſint. Argumentum hoc facile diluitur, quoniam nouiſſimi dies, aut finis dierum in ſacris literis non ſemper ſignificant tempus illud proximum vltimo iudicio, & finem mundi, ſed aliquando ſignificant tempus aduentus Meſſiæ, quod ita certum eſt, vt probatione non egeat. Igitur Dionyſij ratio non conuincit. Non ergo facile erroris arguendi ſunt tanti patres, quanti ſunt Theophylactus, & Theodoretus. Quid tamen in hac re tenendum ſentio, paucis aperiam. Primò, hæc referre ad aduentum Meſſiæ, quaſi iam non venerit: ſed venturus ſit, hæreticum, eſt & contra fidem. Hoc dubium non eſt. Secundò, dicere hæc ſolum quadrare in Zorobabelem iuxtà intelligentiam literalem, quòd ſi Chriſto Aſſertori noſtro aptentur, id magis ſpectare ad myſticum, quam ad literalem ſenſum, erroneum iudico. Nam hæc omnia in ſenſu literali de Chriſto dicuntur, illique aptanda ſunt, & ita expendunt hunc locũ, tum antiqui tum etiã recentiores expoſitores, vno dẽpto Theodoreto. Theophylactus enim & de Chriſto, & de Zorobabele expendit hunc locũ. Sed literã diſpungamus. *Poſt hæc*, hoc eſt, vt Interlineari placet, cum finitum fuerit tempus cæcitatis, quæ ex parte contigit in Iſrael, vel, *poſt hæc*, finita captiuitate iſta longiſſima. *Reuertantur filij Iſrael*, Spirituali reuerſione redeundo ab infidelitate & vitiis, ad fidẽ Chriſti, atque virtutes, prædicantibus Elia, & Enoch, *Et quærent*, ſanctis videlicet affectibus, fide, atque operibus, *Dominum Deum ſuum*, hoc eſt, patrem, & ita diſpungit Interlinearis, mihique non diſplicet. *Et Dauid regem ſuum*, Dauidem vocat Chriſtũ. Nomen enim aui poſuit vice nepotis, quod frequens eſt in prophetiis de Chriſto. Vt apud Iere. Seruient Domino Deo ſuo, & Dauid regi ſuo, quem ſuſcitabo eis. Et apud Ezec Ego Dominus ero eis in Deum, & Dauid ſeruus meus princeps in medio eorũ. Quemadmodũ apud Gentes

Hierony. Iere. 30. Eze. c. 34.

alias

alias,regnorũ ſucceſſores nomẽ primi auctoris imperiis ſemper poſtea gerebant. Vnde à primo Iulio Cæſare omnes dicti ſunt Cæſares, & à primo Pharaone rege Ægypti poſteri dicti ſunt Pharaones,Sic & Chriſtus,ꝙ à rege Dauid originẽ traxerit,vocatur à ſanctis vatibus Dauid. Quòd autem ſic locus iſte ſit diſpungendus,teſtatur præter ſanctorum patrum ſententiã,tranſlatio Chaldaica,quæ in hunc modum habet, Poſt hoc reuertentur filij Iſrael,& quærent cultũ Dei ſui, & obedient Meſſiæ filio Dauid.*Et pauebunt ad Dominũ.* Bifariã diſpungere poſſumus.Primò ſic,*pauebunt ad Dominũ*, ipſum reuerendo. Et ita diſpungit Lyranus.Secundò ſic,*pauebũt ad Dominum*,hoc eſt,audito nomine I E H O V A H.*Eo ad bonũ eius.Bonum* poſuit pro bonitate. Vocat autem bonitatẽ Domini ipſum Chriſtũ,per quem experti ſumus bonitatem, & beneficientiã eius.Alij bonitatem interpretantur gloriam,& maieſtatem Dei. Neque deſunt, qui per bonitatẽ Dei intelligant Spiritũ ſanctũ, per *Dominum* verò æternum patrem, cui bonitas tribuitur.*In nouiſſimo dierum*,id eſt,in nouiſſimis temporibus.Diem enim poſui pro tempore, iuxtà illud Apoſtoli, nos ſumus, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Conueniunt in hac explanatione omnes ſancti patres, & Recentiores.

Cæſares Imperatores dicti ſũt, vel uti Pharaones reges Aegyptii.

1.Cor.10.

Ad morum compoſitionem.

E*T poſt hæc reuertẽtur filij Iſrael,& quærẽt Dominum Deum ſuum,& Dauid regẽ ſuum, & pauebunt ad Dominum,& ad bonum eius*,&c. Multa hic ſunt implicata.Primùm,patiẽtia Dei, qua hunc populũ expectauit, & non condẽnauit. Bene inquit Regius Pſaltes,Tu Domine miſerator,& & miſericors,patiens & multæ miſericordiæ,& verax. Et apud Iſai. ipſe inquit,Silui,& patiens fui.Homines ſimiles ſunt vaſis ligneis,quæ,quãdiu vacua ſunt ſciſſuras ſuas non oſtendunt, quas agnoſces,ſi liquorem, aut aquam infundas,Ita ſi vacui ſint homines potentia,videntur patientes,tegũt irã, at ſi poteſtatẽ accipiãt,hac fluit ira, illuc impatientia in peccantes. Nõ ſic Deus,ſed expectat ad pœnitentiã crebrò peccatores.

Pſal.85.

Iſa.c.42.

Simile.

Secundò,Docet,irã non ſemper duraturam,ſed aliquãdo finiendam, & pœnas,& ſupplicia finienda. Sunt enim aliqui ita odientes,aut iraſcẽtes: vt nunquam finem imponant.Meminerint iſti quid dixerit quidam Philoſophus, Odi tanquam amaturus.

Bias.

Tertiò,

Tertiò, Obſeruate, quid ſint quæſituri, *Dominum Deum ſuum* Sunt aliqui Domini, & reges, qui ſunt ſui, alij cõſanguineorũ ſuorum, & amicorũ: Deus vero tuus, nõ *ſuus*, ſed tuus eſſe voluit. Nam quid, quæſo, habet Deus tuus, quod non ſit tuum? Si cœlum habet, tuum eſt, cuius influentiis viuis, ſicut & terra, quã dedit filiis hominũ, ſtellas vero creauit in miniſteriũ cunctis gentibus, ſe vero regnãtẽ dat in pręmium tuũ, medicus tuus eſt, ſocius tuus eſſe voluit, quidquid denique habet, tuum eſt, quidquid eſt tuũ eſt. Hoc conſiderans Aug. inquit, Deus tibi totũ eſt: ſi eſuris, panis tuus eſt: ſi ſitis, aqua tibi eſt: ſi in tenebris es, lumen tibi eſt: ſi nudus es, immortalitate tibi veſtis eſt. Et Bern. ait, Domine Deus noſter nõ eſt, qui ſimilis ſit tibi, numerator copioſſime, remunerator æquiſſime, liberator piiſſime, gratis reſpicis humiles, iuſte iudicas innocentes, miſericorditer etiam ſaluas peccatores.

August. in Ioan Serm. 19. Bernard. Serm. 17

CAPVT QVARTVM.

A*Udite verbũ Domini filij Iſrael, quia iudiciũ Domino cum habitatoribus terræ.*

¶In hoc capite oſtendit vates noſter, Deũ nõ ſine cauſa eſſe iratũ aduerſus filios Iſrael, ſed digna peccatis inferre ſupplicia, cum omnes, reiecta diuina lege, etiam ipſi principes, & ſacerdotes, multis, & magnis criminibus laxauerint habenas. Primũ autem in ipſo Capitis exordio attentione captat, & docilitatẽ, dum rẽ cognitu neceſſariam oculis huius populi ſubiicit contemplandam, nempe Deum eſſe illos accuſaturũ, qui iuſtiſſimus eſt, & omnia nouit, qui potens ſit digna rependere peccatis, qui non odio, non ira, non propriis commodis, aut quapiam alia iniuſta ratione ad hoc iudicium ducatur: ſed ipſa criminum magnitudine, & multitudine quaſi compulſus. Captat etiam attentionem, dum ad filios Iſrael verba facit, qui rei ſunt, & in litem à Domino vocati ob peccata ab eiſdem patrata Exorditur autem ab hoc verbo, *audite*, quod in Scriptura ſacra non niſi in re maxima, atque grauiſſima vſurpari ſolet. Vt apud Iſaiam, Audite verbum Domini principes Sodomæ. Et apud Ieremiam, Audite verbum Domini gentes. Et in Euangelio, Qui habet aures, audiendi, audiat. Neque ſolum hoc verbo, *audite*, externas poſcit aures, ſed internas

Deus Iſraelitas mendacii, impietatis erga proximũ, legis ignoratæ & cõtẽptæ reos facit eoſq; pœna propoſita ad reſipiſcẽtiã hortatur.

Iſa. 1 Ierem. 3 Luc. 20.

internas mentis. Vnde *audire*, crebrò vſurpatur pro credere, & corde ſuſcipere, vt apud Deuteronomium, Audi Iſrael, id eſt corde ſuſcipe, & crede omni verbo Dei. Atque apud Exodum Moſes inquit Domino, Ecce nō audiunt me filij Iſrael, quomodo audiet me Pharao? Quib. in locis non eſt dubium quòd audire pro credere vſurpetur. In eundem modum in hoc loco, *audite*, id eſt, credite, & corde ſuſcipite. Et quid audituri ſunt? *Verbum Domini*, hoc eſt, rem quam Dominus decreuit facere. *Verbum* enim pro re frequentiſſime vſurpatur, in ſacris Bibliis. Vt apud Iſaiam, Verbum, quod vidit Iſaias, id eſt, res. Et apud Lucam paſtores dicunt, Videamus hoc verbum, quod factum eſt, id eſt rem nobis narratam. Sic cum in libris Regum dicitur, Scripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael, ſenſus eſt, in libro verborum, id eſt, rerum geſtarum. Sic rurſum, Excepto ſermone Vriæ, id eſt, facinore Vriæ. Vox enim Dabbar pro qua verbum vertitur, animi imprimis cogitatum ſignificat, deinde effatum ipſum. Hinc apud Hebræos quodlibet negotium, cauſa, aut factum, verbum appellatur, eo quod verbis ſoleat complecti, & narrari. Vno ergo verbo ſignificat hoc loquendi tropo, *Audite verbum Domini*, audite, quid Deus decreuerit, rē, quā Deus facere ſtatuit. Hiſpane dicimus, *Oyd, lo que tengo determinado, y lo que he penſado*. Ita & his verbis, *Oyd lo que Dios tiene determinado, y penſado*, & credite, quod ita eueniet proculdubio. Obſeruandum eſt etiam ex Diuo Hieronymo Ierem. 23. & Iſaiæ 2. quod vbicunque Dominus proſpera pollicetur, ſiue poſt comminationem meliora promittit, ibi viſio dicitur, aut certe verbum Domini. *Filij Iſrael*. Ad eos homines, quorum res agitur, deſtinat ſermonē, ſcilicet, *ad filios Iſrael*. Verum quos includat ſub hac voce, *filii Iſrael*: non eſt certū. Hinc recētiores omnem poſteritatem Iacobi hic implicatam aſſeuerant. Diuus tamen Hieronymus ad decem tantum tribus iudicat, fieri ſermonem, cum quo Gloſſa conſentit, quam ſententiam iudico, eſſe veriorem. *Quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ. Iudicium* hic ſumitur pro lite, ſiue cōtētione, aut controuerſia. In quē modum crebro ſumitur in Scriptura, vt apud Pſalmum, Iudica Domine nocentes me, impugna, &c. iudicare, pro litigare, aut in litem vocare ſumitur. Vox enim Hebraica Rib. contentionē, ſiue litem ſignificat, aut actionē cauſæ corā iudice. Hac conſideratione ductus, vertit Varab. *Quia iudiciū eſt Domino*, lis eſt Dño, *cū habitatoribus terræ*. Articul[us] Hebraice,

Deut.6.
Exod.6.
Verbum pro ipſa re in ſcriptura ſumptum.
Iſa.2.
Luc.2.
3.Re.14.
Hierony.
Pſal.34.
Iudicio diſceptat Deus cū peccatoribus.

Hebraicè,& Græcè nomini terræ appoſitus,certã terram indicat,de qua ſermo fiat-eam nimirum, quam incolebant hi, quos in litem vocat propterea Vatablus articulum appoſuit dicent. *Cum habitatoribus terræ.* Eſt autem argumentum totius actionis hoc,Dederat Dominus Iſraelitis regionẽ Chananæorum cum omnibus rebus ,& fortunis eorũ poſſidendã:hac tamen conditione , vt reiecta omni impietate(ob eã enim Chananæos à ſua regione expulerat)Deum verum colerent,& pietatem amplecterentur,& diuinam legem , vt ex
Deut 11. Deuteron.conſtat. At ſi hæc Deo ſuo præſtare negligerent, ſe futurum vindicem coram teſtibus cœlo,& terra , eſt Dominus atteſtatus. Quod etiã egregiè explicuit Regius Pſaltes dicens,Et dedit illis regiones Gentium & labores populorum poſſederunt,vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legẽ
Pſal.104. eius exquirant.Sed cum *filii Iſrael*,violata hac lege,& conditione,ſceleribus,ſe implicauerint, Deus ſuum ius repetit , & cauſam iuſtiſſimam oſtendit , ſi ab hac terra eos detrudat, ſi quidem conditiones appoſitas , cum eam illis tradidit , non cuſtodierunt,Totius itaque huius orationis propoſitio , & ſtatus,in quam cætera,quæ ſequuntur, deſtinantur, velut in ſcopum,hæc eſt, *Iudicium Domino cum habitatoribus terræ*,ſubiectaque partitione eam confirmat,quoniam nullum nõ officij genus violarunt , nullamque impietatem non ſunt inſecuti.

Ad inſtituendos mores.

A*Vdite verbum Domini filii Iſrael , quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ.*

¶Tria hic ſunt obſeruanda. Primum,Ecce non damnat filios Iſrael, quamuis multis criminibus irretitos,anteaquam in litem,ſiue iudicium vocet,Quo docet reum non eſſe ante interrogatio-
Geneſ. nem damnandum.Peccat Adam , peccat Cain, & ante damnationem interrogati ſunt à Deo de crimine. Hinc & ipſe Aſſertor noſter,cum multa tuliſſet ante agonẽ Crucis opprobria,cõtumelias , verbera,&c.noluit pati ſine interrogatione iudicis , vt iudices doceret, ſemper accuſatum eſſe interrogandum ante damnationem. Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc?Ac rurſum.Non audis, quanta iſti aduerſum te dicunt teſtimonia?Item , Si tu es Chriſtus

ſtus, dic nobis palam, dixerunt Chriſto iudices iniqui. Non ergo decet, æquum iudicem damnare reum ſine interrogatione.

Secundo, Solet Dominus, anteaquam puniat, punitionem ipſam vocare, *iudicium*, vt doceat iudicem, cogitare pœnam infligendam re, ne vltra demerita puniat, ſed iuxta leges ſanctas.

Tertio, In litem vocat *Habitatores terræ*. Ex D. Hieron. rectè qui *habitatores terræ* ſunt, & non incolæ, ad iudicium prouocantur. Non enim, vt inquit Apoſtolus habemus hic ciuitatē manentē, ſed futurā inquirimus, qua propter magis incolæ, & peregrini debemus eſſe in hoc mūdo, quā habitatores. Ac rurſum, Aduena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Optimè etiam ſe peregrinū agnouit patriarcha Iacob, ſiquidē interrogatus à Pharaone, Quot ſunt dies annorum vitæ tuæ? reſpondit, Dies peregrinationis vitæ meæ centū triginta annorū ſunt. Quod etiā, cōfeſſos eſſe ſanctos antiquos patres, teſtatur Apoſtolus? Iuxta fidem, inquit, defuncti ſunt omnes iſti, nō acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes, quia peregrini ſunt, & hoſpites ſuper terrā. Sed quæres: Quorſum ſe peregrinos appellabāt? Aut in quo cognoſcemus, eos fuiſſe peregrinos? Quoniam quemadmodum. qui peregrinantur, quotidie de termino viæ cogitant ſuſpirantes, donec ad patriam perueniant, Ita & nos quotidie ſuſpirantes debemus, recogitare patriā noſtrā cœleſtē, & cōputare, quanta tēporis erit peregrinatio noſtra. Sic cogitaſſe videtur Dauid. Ait enim, Heu mihi, quia incolatus meus prolōgatus eſt. Ad hæc peregrini onerati iter facere fugiunt, ne onus illis ſit impedimento, & opes mercatoribus tradunt transferendas in patriam, Sic & nos nequaquam decet, rebus huius ſæculi oneratos eſſe vt agiliores ſimus ad viam, dicētes cū Paulo, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſumus, bonaq; noſtra mercatoribus regni cœleſtis tradere, videlicet pauperibus elargiri, vt cū illuc nobis ventum fuerit, reddant. Sic enim inquit Chriſtus, Centuplū accipietis, & vitam æternā poſſidebitis. Sunt enim pauperes mercatores ſpōdētes, vt deferantur bona noſtra in cœlum. Et obſeruandum, quantum ſit diſcriminis inter huius ſæculi mercatores, & pauperes. Mercatores pro ſecuritate aliquid accipiunt, vnde & minus reddunt, quam acceperant, videlicet quinque ex centum ſibi auferunt, aut decem. Mercatores autem Dei centu-

Pſal. 38.
Gen. 47.
Heb. 11.
Peregrinatio vere dicitūr hominū vita & hoc noſtrum viuere quotidie vita tranſire eſt, ſiue volētes ſiue nolētes per momenta tēporum ad finem ducimur.
Simile.
Pſal. 119.

centuplum reddunt, tantum abeſt, quod minus reddant. Et cum tantus ſit quæſtus, ô hominũ cæcitatem, qui auari ſunt & ſegnes, vt ſua bona vindicent in ſecuritatẽ. Vnde hoc fratres mei? Quia ſunt *habitatores terræ*, nõ peregrini. Timeãt verumtamẽ audientes, quid hic dicunt ſcilicet, *Iudicium Domini cum habitatoribus terræ*. Et apud Ierem. A facie Aquilonis exardeſcunt mala ſuper habitatores terræ. Et Apocalypſi dicitur. Væ, væ, vę, ſuper habitatores terrę. Atque vt peregrini ſimus obſeruemus, quid Dominus dicat apud Iſaiam de Ieruſalẽ, Ædificabunt filij peregrinorũ muros tuos. Siue ad militantem Eccleſiam, ſiue ad triumphantem referas Ieruſalem, Locus eſt optimus, atq; aperiens, quantũ emolumenti conferat eſſe peregrinos in hoc mundo. Hi enim ſunt, qui ædificant muros Eccleſiæ. Sunt enim lapides pretioſi, ex quibus conſtruitur Eccleſia, bona opera. Qui in illa cumbunt? Peregrini inquit. Item locus eſt apud Iob egregius. Lapidem caliginis, & vmbram mortis diuidit torrens à populo peregrinante. Quid torrens, niſi ille, de quo ait Regius Pſaltes, De torrente voluptatis ſuæ potabit eos? Iſte torrens ſitim extinguit, & voluptate afficit, non omnes ſine diſcrimine: ſed populum peregrinantem, qui hic agit: vt peregrinus: hic diuiſus eſt ab vmbra mortis, nempe ab inferno liberatur, & à petra caliginis, Sathana videlicet. Ad poſtremũ, vultis agnoſcere, quanta bona habeat, eſſe peregrinos? Quantũ ad efficientiã, vt vtamur terminis Scholæ, his ſolum prodeſt effuſio ſanguinis Chriſti. Nã pretiũ eius in qua nã re cõſumptum eſt? Emerũt inquit Matthæus, ex illo agrum figuli in ſepulturã peregrinorum. Quid eſt ſepulchrũ? Locus, in quo corpora mortuorum requieſcunt. Qui ergo habebũt requiem? Quib. proderit pretium ſanguinis Chriſti? Peregrinis. In horum enim ſepulturam expenderunt ſacerdotes triginta argenteos. Et morte Chriſti quid emptum eſt? Regnum cœlorum, peregrinis veruntamen ſolum. Det Dominus: vt viuamus, vt peregrini, vt in ſanguine Chriſti requieſcamus. Quadrat obſeruatio in Euangelium, Ecce nos relinquimus omnia, & ſecuti ſumus te; quid ergo erit nobis, Ac ſi dicant apertius, Nolumus onerari, expediti ſumus, vt peregrini, reiecimus, quæ poterant, nobis eſſe impedimento ad viam, quæ rẽdit in patriam. Quid ergo erit nobis? Vitam æternam, & centuplum accipietis. Imitati enim eſtis eos qui merces ſecuras reddũt aliquid ſoluentes ijs, qui ſpondent abſque periculo tranſuehendas in portum, & ſi perierint, ſe integra reddituros, &c

Ierem. 1. *Apoc. 8.* *Iſa. 60.* *Iob. 27.* *Achel-demach.* *Mat. 27.*

Item

Item quadrat in Euangelium pro Mandato, in ea verba, Vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem. Tranſeat, inquit, quia vita hæc via peregrinorum eſt, qua tendimus ad patriam, & ita: velut peregrinus, ſemper erat in tranſitu. Quadrat etiam in fer. 2. Reſurrectionis, in ea verba, Tu ſolus peregrinus es in Ieruſalem? Cur apparuit ſub ſpecie peregrini Chriſtus? Certè, vt oſtendat, eos variam adepturos reſurrectionem corporis, & animæ, qui vitam hic degunt tanquam peregrini.

Quartò, docet hic locus quanta ſolicitudine debeant homines, qui bona acceperunt de manu Domini, aduertere, ne ſe tradant peccatis quando audiunt, *filios Iſrael* in litem vocari, vt priuentur beneficijs à Deo acceptis ob peccata. Audimus etiam apud Lucam parabolam de diuite admonente villicum quia diſſipaſſet bona ipſius. Villici ſumus, Non Domini quorumcunque bonorum, ſiue candidi ingenij, ſiue donorum gratuitorum ſiue diuitiarum. Videat vnuſquiſque quomodo illis vtatur, & timeat, ne in litem à Domino vocetur, quaſi iniuſtus poſſeſſor. Luc. 16.

¶ *Nõ eſt veritas, & nõ eſt miſericordia, & nõ eſt ſciētia Dei in terra.*

¶ Non ſatis eſt declinare à malo, vt quis iuſtus eſt: ſed neceſſum ſit bonū amplecti. Declina à malo, & fac bonum amplecti. Declina à malo, & fac bonū, ait Regius Pſaltes. Et penes vtrūq; deliquit populus iſte. Non enim fecit bonum, nec declinauit à malo. Et ſic prius objurgat eum, quia in actiones virtutum non incubuerit. *Non enim veritas, nõ miſericordia, non ſcientia* erat in hoc populo. Obſeruandum eſt etiam, duo eſſe officiorum genera, vnum erga homines, alterum erga Deum, & in vtroque defecerant filij Iſrael. Defecerunt in *veritate & miſericordia*, quæ ad hominum officia ſpectant. Defecerunt etiam in *ſcientia Dei*, quæ ad cultum, & officium Deo exhibendum attinere, nemini dubium eſt Sed ſenſum diſpungamus. *Non eſt veritas.* Hic *veritatem* ad proximum in verbis non eſſe apud illū populū intelligit Lyranus: cū quo videtur conſentire D. Hieronymus. Hunc autē eſſe ſenſum genuinū, colligitur, quia veritatē contrapoſuit poſtea mendacio dicēs: *Maledictū, & mendaciū inundauerunt.* Cū ergo mēdaciū: & maledictū ad verba referantur: videtur etiam: quod veritas ad verba referenda ſit. Recentiores tamen: vt Vatablus: & alij per *veritatem* intelligunt conſtantiam in dictis factiſq; Cum itaque inquit, *Non eſt veritas*: idē eſt: ac ſi dicat, Nemo eſt: qui ſeruet fidem proximo. *Veritatémque* in hunc modum ſumpſit etiam Ariſtot. & virtutem eſſe: qua maximè

Pſal. 33.

Duo officiorum genera.

4. Eth. 7.

ximè homo commendatus, & vocatur verax, aſſerit. Tunc autem verax, dicitur, cum homo medius, eſt inter arrogantem & diſſimulatorem, & dicit vnumquodque tale, quale eſt tam vita quam verbis. Vnde inquit, benè huic veritati, quę mediocritas eſt circa verũ, arrogantia opponitur per exceſſum, diſſimulatio vero per defectum. Hoc ergo vno verbo, *nõ eſt veritas*, homines iſtos, cum arrogantes, tum diſſimulantes eſſe detegit, & fidem frangere hominibus. *Et non eſt miſericordia*, ſiue in affectu cordis, vt diſpungit Lyranus. Licet *miſericordia*, vt ait Diuus Thom. & deſumpſit ex Auguſtino 9. de Ciuita. Dei, non ſolum compaſſionem includit, verum & ſubuentionem. Eſt enim *miſericordia* alienæ miſeriæ in noſtro corde compaſſio, qua, ſi poſſumus, ſubuenire compellimur. Vnde melius videntur diſpungere, qui per *miſericordiam* beneficentiam intelligunt, Et ita Vatablus pro *miſericordia* poſuit beneficentiam. Et hoc verbo implicatur ſuperbos eſſe filios Iſrael, audaces, crudeles, & ad contumeliam inferendam diſpoſitos. Hi enim, vt ait Ariſtot. non ſunt miſericordes. Præterea, vt egregiè inquit Rupertus, ex eo quod in eis non eſt *miſericordia*, conſequitur, non eſſe dilectionem, ſiue charitatem, nõ ſolùm in proximum: verum etiam in Deum Qui enim nõ miſeretur proximo, conſtat, quòd neque Deũ diligat. Vnde Ioan. 1. Cap. c. 3. Qui habuerit ſubſtantiam mũdi huius, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? *Et non eſt ſcientia Dei*, id eſt cognitio Dei. *Scientia* enim large ſumpſit. Vnde Vatablus pro ſcientia Dei, vertit notitia Dei, & Theophylactus, cognitio Dei, & Theodoretus, notio Dei. comprehendere autem videtur hoc verbo, *ſcientia Dei*, religionem, & pietatẽ erga Deum, quamuis Lyranus ſic diſpungat, *ſcientia Dei*, id eſt, directiua in agendis. Verùm quia hæc tria, *veritas*, *miſericordia*, *ſcientia Dei*, ordine quodam attexuntur, quærunt expoſitores, quid aliorum ſit cauſa. Num ex eo quod non eſt *veritas*, & *miſericordia*, conſequitur, quòd nõ ſit agnitio Dei? An contra, quia non eſt agnitio Dei, conſequitur, non eſſe *veritatem*, neque *miſericordiam*. Prius videtur amplectendum, ſcilicet, ex ignoratione Dei ſubſequi, ergo non eſt *veritas* neque *miſericordia*. Inquit enim Regius Pſaltes, Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt Deus, ac propterea, Corrupti & abhominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Ex ignoratione Dei intulit morum corruptelam Dauid. Non reiicit hanc explanationem Theophylactus, licet oppoſitam non condemnet

Margin notes: 6. Ethic. 7. — 2. 2 q. 30. ar. 4. — 2 Retho — In dilectione Dei proficimus quãdo proximũ amamus quia qui Deum non amat nec proximum Io. 1. c. 3. — Pſa. 13.

condemnet, nempe, quod eam ob cauſam non ſit cognitio Dei & *ſcientia*, quia non ſit *veritas*, neque *miſericordia*, Quam intelligentiam amplectitur Diuus Hieronymus dicens, Qui veritatem non habuerit, & miſericordiam conſequenter, & notitiam Dei non habebit; & proculdubio ita eſt, quòd integra Dei cognitio nequaquam conſtare poteſt ſine virtutibus. Vnde apud Ierem. dicit Dominus, Pater tuus comedit, & bibit & fecit iudicium, & iuſtitias, tũc bene erat ei, iudicauit cauſam pauperis, & egeni, tunc bene erat ei, nunquid nõ hoc eſt, cognoſcere me, dicit Dominus? Obſeruate etiã vbi dicat, nõ eſſe hęc, *In terra*, ſcilicet, Quid ꝑ terrã intelligit, N õineptè ait Theophylactus, Quòd ſi anima terręnis rebus affixa *terra* nominetur vide, quod veritas, & miſericordia nõ ſit ſuper talem terrã. *Terram* ergo vocat ipſos homines filios nẽpe Iſrael. Et ita diſpungit Rupertus dicens, *in terra*, id eſt, iiſdem habitatoribus terræ. Dicitur autẽ homo *terra* per ſynedochem. Poſſumus etiam, per *terra* intelligere ipſam, quã incolebant filij Iſrael, & per opinor, ſignificari, quod ipſa terra clamet aduerſus filios Iſrael, vt ob peccata puniantur. Ita enim apud Geneſ. ait Dñs, Sanguis Abel fratris tui clamat ad me de terra. Et ſanctus Iob ait, Si aduerſum me terra mea clamat, & cũ ipſa ſulci eius deflent, quo verbo ſignificatur, iniquos poſſeſſores eſſe indignos, vt illis terra ad colẽdũ tradatur Quẽadmodum, enim ſeruus iniquum habens dominũ, cõqueritur, & dolet, ꝙ iniquo domino inſeruiat, Ita etiam ipſi agri, & poſſeſſiones clamant, cum iniquos habẽt poſſeſſores. Demũ vt omnẽ lapidem moueamus, hæc verba, *Nõ eſt veritas, & nõ eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei*, ad filiũ Dei, referũt nonnulli, ipſe. n. eſt veritas. Vnde ipſe ait in Euangelio, Ego ſum via, veritas, & vita. Ipſi etiam eſt *miſericordia*. Ait quippe Regius Pſaltes, Dominus miſericordia mea. Eſt etiam agnitio Dei ipſomet apud Ioãnẽ dicente, Qui videt me, videt etiam & patrem meum. Ipſe ergo Chriſtus non erit in iſtis hominibus, quia *terra* ſunt, & terram ſapiunt, qui & poſtea ipſum filium Dei non receperunt. Iuxta hanc ergo explanationem, quaſi quoddã ſupplicium ſit in filios Iſrael ob ſua crimina, eſt expendendus hic locus, quòd *veritate* & *miſericordia*, & agnitione Dei priuentur, ſcilicet filio Dei. Ita diſpũgit Theophylactus, & ex parte videntur tetigiſſe Theodoretus, & Rupertus. Verum aliquantulum videtur ex orta expoſitio hæc: aut ſaltem myſtica, cum ſolum videatur, attexere nomina

Ierem. 22.

Geneſ. 4.
Iob 31.
Simile.

Pſal.

Ioan. 14.

mina filiorum Iſrael, non ſupplicia prædicite eorum.

Ad morum compoſitionem.

NOn eſt enim veritas non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra.

Rectè vtrúmque cõiungit, ſcilicet *veritatem cũ miſericordia*. Nec *veritas* enim abſque *miſericordia* ſuſtineri poteſt, vt inquit D. Hieronimus hic, & *miſericordia* abſque *veritate* efficit negligentes. Vnde alterum miſcetur alteri nõ ergo *veritas* ſine *miſericordia* Deo placet. Vnde bene inquit Bernardus, de gradibus humilitatis. Inquirimus veritatem in nobis, in proximis, in ſui natura. In nobis, noſmetipſos diiudicando, in proximis, eorum malis compatiendo: in ſui natura, contemplando. Et cum ſint tres gradus ſeu ſtatus veritatis, ad primum aſcendimus per laborem humilitatis, ad ſecundum affectus producit, quo alijs miſereremur, ad tertiũ nempe, vt cognoſcamus veritatem in ſui natura puritas rapit, qua ad inuiſibilia ſubleuamur. Hinc crebrò Scriptura alterum alteri coniungit, ſcilicet *veritatem miſericordiæ*. Miſericordia, & veritas te non deſerant, circunda eas gutturi tuo & deſcribe in tabulis cordis tui, & inuenies gratiam, & diſciplinam bonam coram Deo & hominibus. Sunt, qui ſolum ſcribant *veritatem*, nempe peccatum proximi, nunquam autem *miſericordiam* iungũt, qui quidem non inuenient gratiã. Neceſſum eſt enim, alterũ apponant, nempe *miſericordiam*, ne ſint atroces in crimina aliorum. Nam ſi vtrúmq; iungamus, faciliores erimus ad parcendum. Danda nobis eſt opera, vt Deum imitemur, quia veritatẽ exquiſiturus à nobis, ſtatim miſericordiam habet ante oculos. Miſericordia, & veritas tua ſemper ſuſceperunt me, ait Dauid. Si enim reſpiceret ſolũ veritatẽ in nobis actũ eſſet de nobis. Ne perdat nos, *miſericordia veritatem* tẽperat. Et obſeruate, quòd qui *veritatẽ* ſeruat in proximo, & obliuiſcitur *miſericordia terra* hic vocatur. *Non eſt veritas, neque miſericordia in terra*, id eſt, in homine, qui alterum non coniungit cum altero. Sed qui alterum alteri copulauerit, non *terra*, ſed ſpiritualis vocatur ab Apoſtolo, Fratres ſi aliquis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Vides, quo pacto veritati coniungit Apoſtolus lenitatem? Et procuidubio, quemadmodum forcipes duo ha-

Hierony.

Bernard.

Notandum duo hæc in ſcripturis ſacris coniungi miſericordiam & veritatem hæc eſt fidelitatem & iuſtitiam ſiue hæc deo ſiue hominibus tribuantur vnum enim ſine altero perfecte ſtare nõ poteſt.

Prou. 3

Pſal. 39.

Galat 6.

Simile.

bene [illegible]a,& neceſſaria, ſunt ad extrahendum ſpinam atque alterū ſine altero nihil efficiet, Ita vt extrahamus peccatum à corde, ſpina vocatur à Regio Pſalte, Dum cōfigitur ſpina inquit, id eſt, peccatum, neceſſum eſt, *veritati* ponamus *miſericordiam*. Hinc Salomon ait, Miſericordia, & veritate redimitur iniquitas. Certè ſi ſolum veritatem apponamus vulneri atrocius, & peius redditur vulnus. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ. 21. poſt Pentecoſt. in ea verba, Nóne oportuit, te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Veritatem certè dixerat proferens, Redde quod debes: verùm à Domino eſt reprehenſus, quia ſine *miſericordia veritatem* protulit. *Prouerb. 16. Æquitate & iuſtitia expiatur delictum.*

Secundò, etiam *miſericordia* ſine *veritate* non placet Deo. Tunc enim miſericordia, vt ait Diuus Hieronimus, efficit negligentes. Ex qua expoſitione Hieronymiana colligitur, grauius eſſe crimē, *veritatē* ſequi abſq; *miſericordia*, quā *miſericordia* abſq; veritate, nā prior inquit, ſcilicet veritas abſque miſericordia ſuſtineri nō poteſt de *miſericordia* autem *veritate*, ꝙ efficiat negligētes. Minus ergo malū eſt, *miſericordiam* eſſe ſine *veritate*, quàm *veritatem* ſine *miſericordia*. In huius rei typū obſeruate, quid dicat Iſaac benedicēs filio ſuo Iacob, & quid etiam faciat. Accede, inquit ad Iacob, vt tangam te. Qui cum acceſſiſſet, palpato eo, dixit, Vox quidem Iacob, tactus autē Eſau, Quis Iacob? Lenis, Eſau piloſus, & thyrſutus Duo ergo ſunt hic, ſcilicet aſperitas, & lenitas, *miſericordia* videlicet, & iuſtitiæ rigor. Et cum in eo vtrunque inuenit, dixit benedicens, Eſto Dominus fratrum tuorum & incuruentur ante te filij matris tuæ. Quid Iſaac adumbrat niſi Deum? Quid Iacob niſi iudicem prælatum, & Epiſcopum? Quis ad hoc eſt eligendus? quis benedicendus, vt ante Deum curuentur filij matris ſuæ, id eſt, Eccleſiæ, cuius omnes fideles ſunt filij? Qui vtrumque habuerint, lenitatem, & aſperitatem. *miſericordiam*, & *veritatem*. Hinc apud Iſaiam, Væ ponentes amarum in dulce & dulce in amarum. Aduerſus iniquos iudices eſt comminatio, qui bifariam delinquunt, aut dulce, id eſt, *miſericordiam* in rigorem iuſtitiæ, ita enim eſt *miſericordia* dulcis, vt nihil ea dulcius inueniamus. Ait enim Diuus Bernardus Deo, Miſericordia tua ſapit dulcius. Ac rurſum, Magnæ miſericordiæ, inquit, ſunt quatuor filiæ, ſcilicet amiſſio amaritudinis, &c. ergo ſi non habet amaritudinem, dulcis erit miſericordia. Reprehendit ergo Deus, qui dulcedinem miſericordiæ vertunt in aſperi-

Hierony.

Gene. 27.

Iſaiæ. 50.

Bernardus.

aſperitatem veritatis, aut contra; qui omnem amaritudinem *Amos 5.* *veritatis* vertunt in dulce, hoc eſt omnino obliti *veritatis miſericordiam* amplectuntur. Apud Amos ait Deus cõtra iudices, *Cant. 5.* Conuertitis in abſynthium iudiciũ, & iuſtitiam in terra relinquitis. Et apud Cantica etiã ait Sponſa, Deſcendi in hortum nucum. Quid hic ſignificat: niſi ſimilem eſſe nucibus habentibus dulcedinem, & amaritudinem? Externum amarũ eſt, internũ, ſcilicet nucleus, dulcè. Vtrumque ergo ait, ſe habere, amaritudinem *veritatis*, & dulcedidem *miſericordiæ*, cum deſcendit, vt erigat, qui per peccatũ ceciderat. Peccatũ enim caſus eſt. Videte, quo pacto vtrumque Deus coniungit puniturus, *Geneſ. 6.* Dolore cordis tactus intrinſecus dixit, Delebo hominem, quem formaui. Quadrat obſeruatio in Euangelium. Vos eſtis ſal terræ. Quorſum vocat homines ſale condiendos terram? Vt doceat, fragilitatem hominũ eſſe conſpiciendam *Leuit. 11.* ante aſperſionem ſalis, quam fragilitatem ſi conſpexerimus, non erimus amariſſimi. Neque rurſus dixit, Vos eſtis *2. de anima. text. 101.* mel terræ, ſed ſal. Nam mel offerri in ſacrificijs prohibuerat Dominus. Non quicquam mellis adolebitur in ſacrificio Domini, Sal, teſte Ariſtotele, vtrumque habet, & ſiccus eſt actu, & humidus virtute. Iudex non erit ſal Dei, ſi tantum ſiccus ſit, humidus ſimul eſſe debet, *porque no tener iugo ninguno, no ſe puede ſufrir.*

O vitæ Philoſophia dux inquit Cicero. 5. Tuſcul. Tertiò, *Non eſt ſcientia Dei.* Directiua, inquit Lyranus, in agendis, Ergo quæ nos dirigere debet in omnibus, quæ agimus, *ſcientia Dei* eſſe debet. Hæc dux noſter, ne pereamus, & erremus. Hinc optimè ſancti Patres eam vocant ſpeculum *Hierony. in Epiſto. ad Demetriadem, & Grego. Moral. li. 7. cap. 27.* noſtrum, vt D. Hierony. & D. Gregor. Hieronymus inquit ad Demetriadem, Vtere lectione diuina, vice ſpeculi, fœda corrigendo, pulchra conſeruando, & pulchriora faciendo. Scriptura enim ſpeculum eſt, fœda oſtendens, & corrigi docens, Et Greg. lib. 2. Moral. c. 1. Scriptura ſacramentis oculis, quaſi quoddam ſpeculum opponitur, vt interna noſtra facies in *Pſa. 118.* ipſa videatur. Ibi etenim fœda ibi pulchra noſtra cognoſci-*Chryſoſto. in c. 24. Matthæi,* mus. Videte totum caput hoc, eſt enim egregium. Attendite etiam, quo pacto ſe intuebatur Regius Pſaltes in hoc ſpeculo. Ait enim, Tunc non cõfundar cum perſpexero in omnibus mandatis tuis. Quid mandata, niſi lex? Quid lex, niſi *ſcientia Dei?* Ne ergo periret, quid elegit? Speculum ſcientiæ Dei. Imò nihil nos magis ſimiles facit angelis, quàm *ſcientia Dei*, Vnde Chryſoſtomus, Inuenit ibi ſpirituales eſcas quæ per-

perducant hominem ad Angelorum naturam,& qui eſt vulneratus è diabolo,inuenit ibi cibos medicinales, & ſalutem per pœnitentiam. Hinc Ezechieli porrigitur liber Scriptus intus,& foris,& in eo lamentationis carmen,& vę. Quid hic liber adumbrat, niſi Scripturam ſacram, in qua eſt *ſcientia Dei*? Eſt autem ſcriptus intus,& foris, id eſt,habet & intelligentiam literalem, & myſticã. Et quæ ſunt hæc? lamentatio carmen, & væ? Quid eſt lamentatio? Dicat Greg. homi. 5. ſuper Ezech. pœnitentiæ peccatorum. Carmen vero gaudia iuſtorum. Væ autem,quia illic expreſſa eſt dãnatio reproborũ. Meritò ergo reprehẽduntur filij Iſrael,quia hoc ſpeculũ Scripturæ,quod habebant,non ponebãt ante oculos ſuos, vt ſe, & opera ſua cognoſcerent,quæ deflẽda,quæ alacriter adimplenda,quæ fugienda. Secus Ionathas, & ſeniores Iudæorũ faciebant,qui dicebãt Sparciatis in Epiſtola. Nos habentes ſolatio ſanctos libros,qui ſunt in manib. noſtris. Sũma ergo ſit, Diligenda eſt *ſcientia Dei*,& iuxta eã nobis viuendum, alioquin iudicium Dño erit contra nos. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Sexageſimæ in ea verba, Exiit ſeminare ſemen ſuũ. Quid ſemẽ? Verbum Dei, vel ſcientia Dei. Quem fructũ affert? Quem confert ſpeculum. Mundat, pulchra cõſeruat, eáque pulchriorá reddit. Quid præterea facit? Docet, quæ ſunt lamentanda,quæ lętanter facienda, quæ cum tremore fugienda. Et qui ita faciunt,ferunt fructum multum, de quo Lucas c. 8.

Pinguiſſimus ſermo Dei eſt omnes habens delitias. *Ezech 2.* *Gregor.* *1.Mal.2.* *Luc.8.*

Quartò, videre,quid pręcedat cognitionem Dei, *veritas, & miſericordia*. Abſque his enim nequaquam exactè Deum cognóſcemus. Vnde Dauid ait, *Miſericordia, & veritas* præcedẽt faciẽ Domini. Quid facies,niſi notitia,vt ait Gregor. Per faciem hominem cognoſcimus. Antea ergo, quam notitiam Dei habeamus, *veritas, & miſericordia* inquirẽdæ nobis ſunt. Hæ enim ſunt alę,quibus animus ſubleuatur ad cognoſcendum Deum. Et quemadmodum auis ſine alis volare ad arborem,in qua quieſcere poſſit,nõ valet, Ita nos ad Deũ intuendũ ſine *veritate & miſericordia* nõ poterimus aſcendere. Hinc apud Ieremiam dicitur, Pater tuus fecit iudicium,& iuſtitias. tunc bene erat ei, iudicauit cauſam pauperum& egeni,tunc bene erat ei. Nunquid nõ hoc eſt,cognoſcere,dicit Dominus, Nõ ergo gloriẽtur homines,ſi alta nouerint diſcutere,& illa nõ opere complent. Nã quemadmodũ malũ citreũ nõ comeditur per ſe,ſed cum perdice, Sic ſcientia per ſe inutilis eſt, ſed ca abſque virtute. Bene etiam D Bernardus ait, Sicut ſol non

Pſal.88. *Simile.* *Ierem.22.* *Qui ſe putat aliquid ſcire nondũ cognouit qualiter eũ oporteat ſcire.* *Simile.* *Berna.*

non omnes, quibus lucet, calefacit, Sic ſapiētia multos, quos docet quid ſit faciendum, non continuò etiam accendit ad faciendum. Et ſicut multas diuitias ſcire, non facit diuitem, ſed eas poſſidere, Sic ſapientia ſine operibus nō hominem ditat. Paulus, Non in ſermone regnum Dei eſt, ſed in virtute. Et apud Lucam negotiamini, inquit, dum venero. Non ait, Dicite, ſed negotiamini. Qui tantum garrulant ſapienter loquentes, ſimiles ſunt computatorib. regiis, qui cum opes, & diuitias numerent, nihil ſibi aſſumunt, Ita hi qui ſcientiæ arcana callent tantùm, pauperes ſunt, & miſeri. Et dolendū eſt, computatores regum diteſcere in hoc ſæculo, nō autem cōputatores regis cœleſtis, Quadrat obſeruatio in Euangelium de Confeſſoribus, Sint lumbi veſtri præcincti: & lucernæ ardentes in manibus veſtris Sunt, qui tantum ore habent lucernas, non manibus. Hi non placent Domino. Manibus, hoc eſt, operibus lucerna accipienda eſt. Apud Ezechielem enim dicitur viro, Imple manum tuam prunis, quæ ſunt inter Cherubim, & effunde ſuper ciuitatē, & Cherub. extendit magnum ad ignem, & dedit in manus viri. Quid Cherub? Plenitudo ſcientiæ, quæ eſt in ſcriptura, in ore. Quoniam is eſt gratus Domino, qui non ſolum verbo, ſed etiam actione ſumit prunas, illas, ſcilicet, de quibus ait Dauid, Ignitum eloquium tuum vehementer. Sub ali etiam Cherubim vidit manus hominis, qui alas attolebant, quia per bona opera ſubleuantur intellectus, & voluntas, quæ alę ſunt, quibus volamus ad cognoſcendum Deum. Quadrat etiam obſeruatio hæc in Euangelium Doctorum, in ea verba, Vos eſtis lux mundi. Nam prius dixit, Vos eſtis ſal, vt opera amplectenda doceret, deinde, Vos eſtis lux mundi, vt ſapientiam etiam neceſſariam eſſe oſtenderet. Item, Vos eſtis lux, non quæ ſolum luceat, ſcilicet verbo, ſed quæ calefaciat exemplo.

Luc. 19. *Simile.* *Luc. 12.* *Ezec. 10.* *Sciētia ſtomacho animæ indigeſta ſi nō fuerit igne Charitatis, decocta malos humores generat.* *Pſal. 118.*

Quintò, videre ordinem. Præpoſuit *veritatem & miſericordiam ſcientiæ Dei*, quia pretiōſiora ſunt opera virtutum ſcientia. Vnde rex Dauid: Bonitatem & diſciplinam, & ſcientiam doce me. Prius quæſiuit bonitatem, quàm ſcientiam.

¶ *Maledictum, & mēdacium, & homicidium, & furtū, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.*

¶ Oſtenderat verbis ſuprapoſitis, filiós Iſrael defeciſſe in obſeruatione earum rerum, quæ ad proximum ſpectant, Si

ad diuinum cultum. Nunc oſtendit Vates vlterius fuiſſe progreſſos, & non ſolum culpandos ob omiſſionem diuinorum præceptorum, verùm etiam, quia patrãdis multis, & magnis criminibus permiſerunt habenas. Quæ omnia crimina accuratiſſimè percurrit. *Maledictum.* Refert hoc verbum Lyranus ad detractionem proximi, & vituperium, quæ duo ſub hac voce *maledictum*, opinatur, comprehẽdi. Et videtur, ſumpſiſſe à Diuo Hieronymo, qui ait, pro veritate mendacium, & pro miſericordia maledictum. Cùm ergo miſericordia referẽda ſit ad proximum videtur, ꝙ etiam, quaſi contrarium *maledictu* ad eundem proximum ſit referendum. Vatablus tamen expendens iuxtà veritatem Hebraicam hoc verbum *maledictu*, vnà cum ſequentibus, ſcilicet, *mendacium, homicidium, furtum. & adulterium*, vertit per infinitiuũ modũ, peierares, mentiri, occidere, furari, & mechari, quæ voces actu vigere crimina oſtendunt, & maxime frequentari. Atque vt de hac voce *maledictum* dicamus, ſentit Vatablus, quem ſequuntur recentiores aliqui, ſignificare ea iuramenta vana, & irrita, quæ per execrationes, & imprecationes fiũt. Hebraicè enim eſt verum infinitum Alah, quod ſignificat cum imprecationibus & deteſtationibus iurare, quod Græcus interpres rectè vertit, ara. Solet autem hæc forma eſſe ſic peierantis, Si hæc feci, aut dixi, hæc mal deſcendant in caput meum, aut mihi eueniant. Cùm itaque inquit *maledictum*, iuramenta, irrita, quæ contra ſe faciebant, comprehendit. In hanc expoſitionem videtur, conſentire Theophylactus. Vertit enim pro maledicto, execratio, niſi poſtea explicuiſſet, quid vocet execrationem ſubiungens, id eſt, conuitium. Neque tamen propterea explodendam eſſe Hieronymianam expoſitionẽ cenſeo, dum ait, pro miſericordia maledictum, quo verbo fortaſſe imprecationes, & execrationes in proximos collatas comprehendit Vt Deus te perdat diabolus te arripiat, & ſimilia, quæ homines imprecare ſolent, iis, quos oderunt, vel ſibi aliquando nocumentum intulerunt. *Et mendacium.* Licet Lyranus ſolum ad verba referat, melius dicemus, etiam extendi ad infidelitatem, dum quis negat depoſitum, quod accepit, aut quod ſibi creditum eſt, aut quouis alio modo fallit, ſiue decipit. Mentiri enim crebrò ſumitur in ſacris Bibliis pro fidem datam frangere. Vt filij alieni mentiti ſunt mihi: Et pro fallere quouis modo, vt 4. Reg. 4. mulier dixit ad Heliſæum, Noli, quæſo, Domine, mi, mẽtiri ancillæ tuæ, id eſt

Lyranus.

Maledictio nihil habet propoſiti præter cõtumeliã quæ ſi petulãtius iactatur cõuitiũ ſi facetius Vrbanitas nominatur. Cicero.

Mẽdaciũ ex Aug. eſt falſa vocis ſignificatio cũ voluntate fallendi.

Pſal 17.

4. Re. 4.

eſt, ne fallas ancillam tuam. *Et furtum*. Non oſcitanter attexit crimima, quæ in proximos patrarant filij Iſrael, ſed diligentiſſimè. Vnde omnia, quæ in proximos commiſerunt, refert. Poteſt autem homo, variis modis nocere alteri, videlicet verbis, in honore, *mendacium, & maledictum* proferēdo, facto, nocumentum inferendo corpori, vt *homicidium*, in rebus poſſeſſis, vt *furtum*, in perſona ſibi coniuncta, vt vxore, & hæredibus, & hoc comprehēdit *adulterium*, propter quod crebro falſi hæredes ſupponuntur. Hæc ergo omnia hic complexus eſt ſub his verbis *maledictum mēdacium homicidium, furtum, & adulterium*, ac ſi apertius dicat, Nihil poteſt excogitari, quod proximum lædat, quod hi non commiſerint. Neque ſolum hæc peccata vtcunque patrarunt; aut bis, aut ter: ſed ſupra modum increbuerunt, *inundauerunt*, inquit, quod verbum appoſuit, vt inquit D. Hieronymus, vt delictorum abundantiam demonſtraret, propterea non dixit, *Maledictum, mendacium, &c.* ſunt, ſed *inundauerunt*. Et vox Hebraica, quæ hic eſt, erupuerunt, pro *inundauerunt*, venuſtiſſima ſimilitudine explicuit huius populi impudentiam in patrandis his peccatis. Nam ſicut aquæ inundantes exeunt extra aluеū, & proprias ripas, Ita iſta crimina, vallum legum, & maceriem loci, temporis, & timoris ruperunt. *Et ſanguis ſanguinem tetigit*. Non eſt facilis huius loci expoſitio. Vnde variè exponunt doctores. D. Hieronymus expendit, vt augerent peccata peccatis, & nouis vetera cumularent. Quam explanationem refert Rupertus dicēs, quia ſolet, ſanguinis nomine peccatum deſignari, vt in Pſalmo, Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ. Rectè quidem intelligitur. Ac ſi dictum eſſet peccatum peccato ſuperadditū eſt, vel appoſitum eſt. Refutat tamen deinde eam, quia nihil aliud dictum fuiſſet hoc ſenſu, quàm præcedentia ſonuerunt. Nam dicendo, *maledictum, mendacium, &c. inundauerunt*, quid aliud ſonat, quàm peccatum peccato ſuperadditum? Vnde, reiecta hac expoſitione, ait, his verbis conſanguinitatem culpari, quia contra legem Dei eſt dicentem, Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat. Tenet Rupertus Gloſſ. expendens, Conſanguineus conſanguineum polluit per adulterium, vel fornicationem. Verum hæc explanatio nequaquam eſt admittenda, & magis erat ad ſcopū, quàm Hieronymiana à Ruperto reiecta Tenet Interlinearis cū Diuo Hieronymo, quæ expoſitio videtur amplectenda. Quia cum omne peccatum animam occidens *ſanguini* comparetur, non inepte peccatum

Furtū eſt cōtrectatio rei alienæ mobilis & corporis fraudulosa inuito domino lucrifaciēdi gratia ſiue ipſius rei ſiue vſus rei ſiue poſſeſſionis. l. 1. ff de fur. §. 1.

Simile.

Hierony.

Pſal. 50.

Leu. 18.

peccatũ *ſanguis* vocatur. Vnde *ſanguinẽ* tãgere *ſanguinem*, eſt, peccatum peccato iungere. Et apud Iſaiam, Qui obturat aures ſuas, ne audiat ſanguinem. Sanguinem pro peccato ſumunt. Vrget tamen obiectio Ruperti, quoniam iam explicuerat hac voce *inundauerunt*, ergo aliquid aliud eſt hic implicatum. Lyranus ad veram *ſanguinis* effuſionem refert, quod homines mutuo *ſanguine* fœdabantur. Theophylactus ad cædem torquet *ſanguinem*. Ac ſi dicat, Cædes cædi fuit continua. Cum quo conſentit Vatablus, licet nonnihil addat. Ait quippe, quaſi dicat, Continuæ cædes ſunt in hac terra, mutuis vulneribus ſe percutiunt. Sunt, qui per *ſanguinem* quaſcunque iniurias intelligant, quaſi vno verbo perſtringant omnia iniuriarum genera, quę in proximos exercebant. Semper tamen vrget obiectio Ruperti, quod aliquid noui hic ſit incluſum: ſiquidem multitudinem peccatorum hac voce, *inundauerunt*, implicauerat. Poſſumus tamen reſpondere prę aliis bis referri *homicidium* ob eius grauitatem. Nam, vt inquit Diuus Thom. multis locis, ex peccatis, quæ in proximum committuntur, grauius eſt *homicidium*, quia maius nocumentum infert, ſiquidem vita priuat.

Iſa 33.

Sãguinis vno nomine iniuria quæcũq. accipitur.

11. q. 10. art. 6. & 22. q. 73. art. 3. &.

Ad morum compoſitionem.

M*Aledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Obſeruate ordinem. Prius quęſiuit, an eſſet veritas, & miſericordia, & ſcientia Dei, quam *maledictũ, & mendacium, & homicidium.* Quid hoc Domine? Poteras quęrere prius *maledictũ, & mendacium*, &c, quę ſi quęſiuiſſes, & inueniſſes nõ eſſet cur quęreres veritatẽ, & miſericordiam, & ſciẽtiam tui, cum ob peccatum lethale dignus ſit homo gehenna ignis. Quid hic nos docere voluiſti? Duo inuenio. Primũ eſt, in proximis pri' quęrenda eſſe bona, quàm mala. Contra quod homines facere ſolent, mala quęrentes, quę reprehendant: non bona, quę excuſent proximum. Sic & apud Iſaiam ait Dominus, Omne caput languidum, & omne cor mœrens. A planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Non ait, A planta pedis vſque ad verticem totus eſt vlceratus: ſed non eſt ſanitas, quia, an aliquid ſanum eſſet, prius quęſiuit

Iſa 1.

ſiuit. Quod enim ſanum eſt, prius intuendum eſt, & quęrendum in proximis, quam vlceroſum. Sic & apud eundem Iſaiam, cap. 5. Quid eſt. quod vltra facere debui vineę meę? An quod expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruſcas? expectaui, vt faceret Iudicium, & ecce iniquitas, & iuſtitia, & ecce clamor? Domine quære prius labruſcas, quàm vuas: prius iniquitatem, quam iudicium prius clamorem, quàm iuſtitiam. Nequaquam ita faciēdum: eſt. Prius bona proximorum quærenda ſunt quàm mala. Licet homines ſecus faciant imitantes vultures, & coruos, qui vlcera quærũnt: non quod ſanum eſt. Præcipit Dominus, Vulturem, & miluum, & omne coruini generis, non comederis. Quid vultures, & milui,

Deut. 14. & corui, niſi homines adumbrāt, qui quod vulneratum eſt, ſuis roſtris laniant, vt inde paſcantur, non quærunt quod ſanum eſt, ſcilicet virtutes? Atque apud Cantica, Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui colũbarũ,

Cant. 1. ait cœleſtis Sponſus. Quid pulchritudo hic vocatur, niſi charitas, vt inquit D. Gregorius? Et quoniam duplicem habebat Sponſa charitatem ad Deum videlicet, & proximum, bis pulchra eſſe perhibetur. In charitate proximi, oculos dicitur habere columbarum, non vulturis. Quia ſicut columba in amore pro cantu gemitum edit. Sic & dum intuetur proximiorum opera Spōſa, gemit, videns aliqua iniqua, & eligit ſelectiora grana in cibum, vt inquit Gloſſa. Ac ſi apertius dicat, Non praua, & iniqua, &c. hoc enim corui faciunt, tu ſi quid candidum ſit, intueris in proximo, non vulnus, vt miluus. Sic intuebatur Semei dicens, Egredere vir ſanguinum,

2 Re. 16. id eſt, interfector Vriæ. O Semei, non reſpicis bona opera Dauid, vt fuerit merentium conſolator, mittatque, qui con-

2. Reg. 10. ſolarentur Hanon? vt fuerit feruens ad exhibendum cultum Deo: vt fuerit æquiſſimus? Non, quia coruus erat: nō columba. In eundem modum Phariſæus vulnera reſpiciebat publicani? Non ſum, ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, velut hic publicanus. Non autem aſpexit cordis contritionem, humilitatem, orationis feruorem. Et quippe miluus, non columba.

Taxantur hic ſupercilioſi homines qui peccata hominis non amplius eſſe ctu conſiderant.

Secundò, obſeruate, vt vtrumque conſiderat Dominus, & bonum, ſi quod erat filiis Iſrael. Dixerat enim, *Non eſt veritas, non eſt miſericordia, &c.* & malum etiam, nēpe peccata *maledictum & mendacium* apponit, quo duo hominum genera reprehendit, vel eos, qui tantum bona conſiderant in aliquo, vt ſaluent, vel, qui tantum mala conſiderant, vt illum damnent

nent. Non ſic faciendum eſt: ſed vtrumque eſt conſiderandum. Quemadmodum lanx duo habet fercula ad cognoſcendum pondus rei, Ita & homo duo debet conſiderare & bona proximi, & mala, vt vel ne omnino laudet, vel ne omnino vituperet. Dan 5. Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens, dixit manus ſcribens in pariete, quoniam non inueniebat, quid poſſet ſaluare. Et Regius Pſaltes ait, Mendaces filij hominum in ſtateris ſuis. Non enim æquè librant in ſtateris bona, & mala. Secus Deus appendebat opera Ioſaphat. Nã vates Iehu dicit ei, Irã quidem Domini merebaris: ſed bona opera inuenta ſunt in te. Et Apo. 2. Scio opera tua, & laborẽ tuũ: ſed habeo aduerſum te pauca quod charitatẽ primã reliquiſti. Memento itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac, ſin autem, mouebo candelabrum tuum de loco ſuo. Vides, quo pacto & bona, & mala contemplatur, nè puniat, & ſpatium dat ad pœnitendum.

Simile. *Dan. 5.* *Pſal. 61.* *2. Pa. 19.* *Apoc. 2.*

Tertiò, Videre, vt pauciora bona exquirat, tres ſcilicet virtutes, & inuenit multò plura ſcelera, nempe ſex, *maledictum, mendacium, homicidium, furtum, adulterium, ſanguis ſanguinẽ tetigit* Quo detegit, nos proniores eſſe ad malum, quam ad bonũ. *Añ no corre a medias cõ nos otros Dios*, quod maximè efflagitat Apoſtolus, vt ſaltem non minus Deo inſeruiamus, quàm vitiis inſeruimus. Sicut exhibuiſtis, inquit membra veſtra, ſeruiræ immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nũc exhibere membra veſtra, ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Vides, quo pacto poſtulet D. Paulus à Iudæis, vt ſaltem in tot virtutum actiones incumbant, in quot peccatorum incubuerant homines? Pauciora tamen videmus, Deũ inquiſiſſe. Tria enim tantum attexit virtutum genera, cum ſex vitia appoſuiſſet.

Eadem diligentia qua proniruimus ad peccata currendũ eſt ad pœnitentiam.

Quartò, Obſeruate etiã modum loquendi. De virtutibus ait nõ eſſe veritatem, neque miſericordiam, neque ſcientiã Dei. De peccatis autem, quod inundarunt. Æquum erat Domine, etiam quæſiſſes, an veritas, & miſericordia, & cognitio Dei *inundaſſent*, quemadmodum peccata. Cur ergo tantum ais, nõ eſt veritas, nõ eſt miſericordia? Vt doceas, perfectius abſolui ab homine peccatũ, quam virtutis opus. Vtinam Domine inundaſſet miſericordia in pauperes, id eſt, illis larga manu conferrent diuites cibum, veſtitum, &c. vt inundat ludus, venerea voluptas, &c.

Inũdauerũt proculdubio & præcipuè homicidia ut vis iere eſt 4 Re. 21. & 23 15. & 16.

Quintò, *Inundauerunt.* Inundatio impetum dicit vehementem, cui vix poteſt quis reſiſtere. Cauendum ergo eſt

à praua

preæ, hinnuloq; ceruorum. Qua ſimilitudine, vt inquit Vatablus, ſubitum Christi auxilium detegitur. Apud Zachariā. cap. 9. dicitur, Exibit, vt fulgur, iaculum eius. Et apud Matt. 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque ad Occidētem, ita erit aduentus filij hominis. Quorſum componit ſuum aduentum ad iudicium cum fulgure? Certè, quia prius comminatur, quam tonitruū pœnæ infligat, ſicut fulgur prius videtur, quam tonitruū audiatur. Sed ad quid? Vt reſipiſcamus. Vnde Iob. 38. dicitur, Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, adſumus? Quod quidē dixit Deus ad oſtendendam virtutem ſuam, & ſapientiam. Quis ergo ſapiēs, & virtute præditus? Qui prius mittit verba fulgurantia, quam audiatur ſonus flagelli, id eſt, infligat pœnā. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ Palmarum, inter verba, Sedēs ſuper aſinam, & pullum. *Para que mudays ſeñor caualgadura?* Vt velocitatem oſtēderet ſuam ad bona eroganda. *Como quien corre la poſta, que muda cauallos*, Sic Aſſertor noſter, *para llegar mas preſto à hazer bien*, ſcilicet vt redemptionem noſtram perficiat facto, ſuam feſtinationem oſtendit. Contra autem venturus iudicare. Erunt, inquit, ſigna in Sole, & Luna. Nuntios præmittit, quo oſtendit tarditatem ſuam, quoniam puniturus venit.

Zac. c. 9.

Matt. 24.

Iob. 38.

Octauò, Obſeruate, quo pacto repetit *Homicidium* tantū: non alia peccata. Nā *maledictum, mendacium, furtum, adulterium* non repetit, & ſolum ob *homicidium* dixit *Sanguis ſanguinem tetigit*. Vbi duo implicata inuenio. Alterum eſt, grauitatem criminis eſſe conſiderandam. Nam quia grauius eſt *homicidium* illud repetit: alia autem non. Hinc Hebræi dicunt, tantam cum homine prolem occidere homicidam, quantam viuens poterat generare. Et quemadmodum miſerum eſt ſpectaculum, arborem ſuccidere, cum bonos fructus ferre ſolet: ſic hominem occidere, qui fructum ferre poteſt talem, ac tantum, quantus eſt numeroſa proles. Omitto interim vxoris incommoda, & filiorum, quibus qui patrem occidit, ſubuenire tenetur. Et qui oculi ferre poſſunt, videre ſine lachrymis arborem ſucciſam fructu onuſtam ante eius maturitatem, cum fructus, ſi ad maturitatē perueniret, magno regi in cibum offerendus fuiſſet: verum quia non maturus eſt, ſed acerb. porcis relinquitur comedendus. Quid ergo dicemus de filiis orbis, qui, ſi à patre eſſent liberaliter educati, digni eſſent vt cœlorum Regi in cibum apponerentur? Sed quia pater morte ſublatus eſt, fortaſſis ob educatio-

Horrendū crimen dicitur homicidium apud Iuriſconſultos hinc vide Matt. de Afflict. in conſtit. regni Siciliæ vbi plura.

nem iniquam tradentur porcis inferni, ſcilicet dæmonibus? Horrẽda ergo res eſt *homicidium*. Explicuitq́ue hoc Deus, quando Dauidi volenti ædificare domum Domino, ait, Multum ſanguinem fudiſti, non poteris ædificare domũ nomini meo. Videte quo pacto non adulterium obiecit, non ſupérbiam, quam habuit, quãdo populum recenſuit, ſed ſolum *homicidium*. Timendũ ergo eſt, patrare *homicidium*. Alterum hîc implicatũ eſt ſemper finem ante oculos habẽdum, qui conſequitur ad peccatum patratũ, quaſi effectus horum peccatorũ *maledicti mendacij, homicidij, furti adulterij*, poſitum eſt, vt inquit Lyra, quod ſecuta ſit tanta effuſio ſanguinis. Ac ſi Deus dixiſſet. Videte, quid ſit conſecutum ex veſtris vitiis, ſcilicet *ſanguis ſanguinem tetigit*. Horrẽdi ergo ſunt maledici, mendaces, raptores, & adulteri: &c. quid ex his generetur & oriatur: habeant ante oculos vt frenentur. Si detractor attenderet: quod odij cauſa eſt proximi: ſi adulter: quod fortaſſis eſt à viro vxoris alienæ interficiendus abſtineret. Apud Iſaiam enim ait Dominus: Manus veſtræ pollutę ſunt ſanguine: & digiti veſtri iniquitate. Labia veſtra locuta ſunt mendacium: & lingua veſtra iniquitatem fatur. Et quid inde Domine? Oua aſpidum ruperunt: & telas araneæ texuerunt. Qui comederit de ouis eorum: morietur: & quod confotum eſt: erumpet in regulũ. Venuſtiſſima profecto eſt ſimilitudo. Nam qui oua aſpidum frangũt: noxium ſibi opus faciunt. Rupto quippe ouo erumpit aſpis: quæ linguæ veneno necat effractorem: & qui telas aranearum ad alios irretiendos conficiunt: ipſi iiſdem irretiuntur: Ita etiam peccatores ſibi ſuis peccatis parant mortem.

2. Par. 22.

Si peccatores conſiderarent quantas amaritudines extrema peccati occupẽt non adeo prolaberentur.

Iſai. 1.

Simile.

Sanguis ſanguinem tetigit. Obſeruat Deus: quod ſine intermiſſione peccauerunt. Sufficiat vobis (inquit apud Ezechielem) principes Iſrael: & iniquitatem: & rapinas intermittite: Apud Iſaiam Quieſcite agere peruerſe. O abyſſum miſericordiæ Dei: noſtram defatigationem videtur intueri magis quam contumeliam ſibi illatam Quemadmodum ſi vapulãs dicat ſe flagellanti: Non meum dolorem cõſidero: ſed quod tu defeſſus ſis flagellando: quieſce ergo aliquantulum: maximè dilectionis eſſet argumẽtum quod oblitus ſui cruciatus magis proſpiciat defatigationem verberantis: Sic Deus in laborem committentium crimina magis conijcit oculos: quam in iniuriam ſibi allatam.

Ezec. 45.

Iſai.

Simile.

¶ *Tropice*

¶ Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea. In beſtia agri & in volucre cœli: ſed & piſces maris cōgregabūtur.

¶ Proponit, ob inundationem dictam peccatorū pœnam
infligendam non ſolum filiis Iſrael : verumetiam iis rebus,
quæ illis vſui eſſe poterant, videlicet *terræ*, & cūctorum ani-
mantium generi, tam reptilium, quam aquatilium. Cauſam *Simile.*
ergo ſubiungit dicens, *Propter hoc*, ne quis exiſtimet, imme-
rito Dominū ſumere vindictam. *Lugebit terra*, id eſt deſola-
bitur, erit inculta, non habitabitur, deſtituta cultoribus ſuis,
in ſqualorem, & ſolitudinem redigetur. Eſtque ſumpta me-
taphora ab hominib. Nā quemadmodū in homine riſus, & *Teri afe-*
lætitia ſignū eſt fœlicitatis, & mœſtitia, atq; luctus miſeriæ, *rax ridet.*
& infœlicitatis, Ita terra dicitur ridere cum virore, & fructi-
bus ornatur, tunc autem lugere, cum vaſtata eſt, & inculta.
Vnde hoc verbo *lugebit terra*, non ſolum includitur, quod ca
reat fructibus, & cultura, verum etiā, quod deſtituetur ha-
bitatoribus. Hinc optimè ait Interlinearis, *Lugebit terra* in
captiuitate decem tribuum. Ad hæc exiſtimo etiam, impli-
cari vaſtationem vrbium, & ædificiorum pulchrorum. Quis
enim dubitat, maximè ad triſtitiam, & luctum mouere rui-
nam horum ędificiorum? Neque diſplicet expoſitio Ruperti
in hunc modum diſpungentis, *Lugebit terra*, id eſt, delecta-
bilis ſpecies eius non erit, verſis in contrarium, ſiue intem-
periem naturis elementorum. Quo verbo ariditatem terræ
implicare videtur, vel ob pluuiæ, vel aquæ defectum, vel ge- *Lege tri-*
lu, & frigoris nimium rigorem. Hæc enim ſunt, quæ maxi- *tes Elegias*
mè perdere ſpeciem, & pulchritudinē terræ ſolent. Vno er- *Iere. 14. c.*
go verbo *Lugebit terra*, id eſt, deſolabitur, erit inculta, nō ha *eo quod*
bitabitur, redigetur in ſqualorem, & oppugnantibus elemē- *audias*
tis ſua intēperiè, priuabitur pulchritudine qua fructum v- *terra n.*
bertas eam ſolet ornare. *Et infirmabitur omnis qui habitat in ea.* *vbique*
Hæc verba (vt optimè Vatablus diſpungit) ſolum ad homi- *premebat.*
nes videntur referendi, & pro *infirmabitur*, vertit, deforma-
būtur, quod expēdit, id eſt, deſtruētur. Neque ſic expēdēdus
eſt locus, quaſi omnes pereant homines, ſed vel ſignificat,
quod multi deſtruentur. Signū enim vniuerſale pro multi-
tudine ponitur crebro, vt docent ſancti patres, vt Chryſoſt. *Chryſoſt.*
Homil. 23 in Epiſt. ad Hebræos, in ca. 11. vbi dicitur. Hi om-
nes mortui ſunt, nō acceptis promiſſionib. At Enoch. quē in *Hierony.*
illo nominū catalogo recenſuit, mortuus non eſt, quia trāſ-
latus à Domino. Item Hieronym. 2. c. Zachariæ. & ad Eph 1.

 inquit

Ad morum compoſitionem.

P*Ropter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis
qui habitat in eam beſtia agri, & volucre, cæli
ſed & piſces maris congregabuntur* &c. Inun-
datio criminum inundationem infert pœ-
narum. Inundat autem pœna, quia plectun-
tur *terra, beſtia agri, cæl*, *& piſces mari*, qui
non peccarant. Quid hic docet? Quod docuerat apud Deu-
teronomium, Pro menſura delicti erit & plagarum mo- *Deut. 25*
dus: Ac ſi Deus dicat, Non miremini, ſi pœnam patiuntur
innocentia quia inundauit delictum.

Secundò, Rationem reddit, dum punit, dicens, *Pro-* *Proponit*
pter hoc, quia culpa præcedere debet pœnam ac maximè, ſi *Deus ma-*
grauis ſit. Sic & Deus punitutus Cain culpam oculis *lum quod*
eius obiicit, dicens, Sanguis Abel clamat ad me de terra. Sic *cõmiſimus*
& Nathan Dauidem culpam commiſſam prius expoſuit, *antequam*
quàm pœnam à Deo infligendam, Vriam percuſſiſti *nos puniat*
gladio & vxorem illius accepiſti cum gladio filiorum *2 Re. 12.*
Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua, *Iob. 4.*
&c. Hinc apud Iob ait Eliphaz, Recordare, obſecro te, *Matt. 6.*
quis vnquam innocens periit, aut quando recti deleti *Ierem. 2.*
ſunt? Vnde egregiè Chryſoſtomus, in ea verba Matt. 6. Ex- *Deut. 4.*
ciditur, & in ignem mittetur, ait, Iuſtius eſt iniuſtum iu- *Deus vo-*
ſtè euadere, quam iuſtum iniuſtè punire, quia reus, etſi *catur ignis*
ſemel euaſerit, poteſt iterum perire: innocens autem, ſi ſe- *conſumens*
mel perierit, iam non poteſt reuocari. Atque apud Iere- *ſimile*
miam dicit Dominus, Dixiſti. Abſque peccato ego ſum, *Cõparatio*
& innocens, propterea auertatur furor tuus à me. Ecce ego *iuſti & in*
iudico contendam tecum, eò quod dixeris, Non peccaui. *iuſti cũ li-*
Hinc inueniemus, Deum vocari ignem conſumentem, & *gno viridi*
Moſi apparuiſſe in medio ignis ardentis. Quorſum voca *& arido.*
tur Deus ignis conſumens? Quia quemadmodum non *Luc.*
ardet, neque accendit niſi ligna, eáque arida: ſic Deus *Matt.*
non punit, niſi præcedente ariditate culpæ. Viri enim iuſti *Luc.*
cum ligno viridi componuntur, iniuſti verò cum arido.
Vnde Aſſertor noſter etiam apud Lucam ait, Si in viri-
di ligno hoc fit, in arido quid fiet? Se vocauit lignum vi-
ride, quia iuſtus erat: peccatores autem arida ligna, quia
iniqui. Et apud Matth. impij vocantur paleæ aridæ igni
comburendæ. Atque apud Lucam dicitur, Areſcentibus

hominibus præ timore. Cur areſcentes vocat? Quia materia igni diſpoſita ſunt iniqui. Iuſtos vero cum arboribus viridibus fructus iam proferentibus, cōponit, quoniam igni gehennæ non ſunt addicendi. Quæ enim viridia ſunt, non

Pro Mandato. in ignem coniicere ſolemus. Quadrat obſeruatio in Euāgeliū pro Mādato, in ea verba. Si nō lauero te nō habebis par-

Matt. 18. tem mecum. Ecce præceſſit inobedientiæ culpa, quod non permiſerit, ſe lauari, quam hanc pœnam adhibeat, non habebis partem mecum. Item in illud Matthæi, Iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum. Prius ergo præceſſit debitum, quàm Dominus iratus tradiderit tortoribus ſeruum.

Societas malorū cōfugioſa quia eorum pœnæ ſubiicimur Tertiò, Docet hic locus, fugiendum eſſe iniquorum conſortium. Audimus enim, *terram, beſtias & piſces* puniri vna cum filiis Iſraël quia degebant cū illis. Ne ergo puniamur, & inuoluamur malorum pœnis, eos fugiamus. Moſes enim dixit. Recedite à tabernaculis hominū impiorum ne inuoluamini, in peccatis eorum, id eſt, ne forte pereatis

Ioſue 7. vna cum illis, qui tot peccata commiſerunt. Hinc & ob peccatum Achan, qui tulit de anathemate, fuit populus Iſraël in prælio ſuperatus, & propter quoſdā ſuperſtites de domo

2. Reg. 21 Saul, facta eſt fames in terra, donec, ad petitionem Gabao-

Gē 13. 15. 17 & 18. nitarum fuerunt cruci affixi. Hinc etiam, quamdiu fuit Abraham in Hur Chaldæorum, nunquam legimus, Dominum illi apparuiſſe: ſed poſtquàm inde exiuit, multis eſt honoratus, & conſolatus apparitionibus. Hinc & Tobias diligenter inquiſiuit, quis eſſet peregrinaturus cum filio

Tob. 4. ſuo. Vnde Angelum Raphaëlem rogat, De qua domo, aut

Quales ſocij ad iter conficiendum ſunt nobis eligendi. de qua tribu es tu? Cui Raphaël reſpondit, Genus quæris mercenarij, an ipſum mercenarium, qui cum filio tuo erat? Sed ne forte ſolicitum te reddam, ego ſum Azarias magni Ananiæ filius. Sic nos ſolliciti eſſe debemus in eligēdis comitibus peregrinationis noſtræ. Quam diu enim in

Matt. 29. hoc mundo viuimus, peregrini ſumus. Bene hoc expertus eſt Petrus, qui quamdiu fuit cum Apoſtolis, firmus fuit in fide: ſed in atrio pontificis cœpit, peierare & anathematizare, quòd non nouiſſet hominem, id eſt, Chriſtum.

Ioan. 11. Docuit etiam hoc venuſtiſſime Aſſertor noſter dicens, poſt exitum Iudæ è cœnaculo, Nunc clarificatus eſt filius hominis. O pientiſſime Ieſu, ſi donec egreſſus eſt Iudas de cœnaculo non clarificatus fuiſti, igitur non ſecus ac rutilum,

&

& ſplendidũ cœlum atris nubibus obſcurum redditur, ſtuus animus ingenti afficiebatur tormento, & veluti nigra triſtitię nube circumtectus erat, cernens iuxta te, tuoſque chariſſimos diſcipulos proditorem illum execrandum. Quemadmodum ſi quis tibi inſeruiat, pacem totius domus cõturbans quam primum foras eiicitur, ingẽs ab humeris deponis pondus, & non parua lætitia perfunderis, quod tranquillam videas domum antea procellis iactatam, Sic Aſſertor noſter, Iuda nequiſſimo ſegregato à bonorũ Apoſtolorum conſortio, magnopere oblectatur. Demum, vis, agnoſcere, quanti ſit ea ſocietas habenda, in qua omnes viri boni ſunt, nulluſque iniquus degit: Dicam ergo, cœlum eſſe quoddam pulcherrimum in terrea à Deo fabricatũ. Locus enim bonorum, & in quo nullus eſt impius, cœlum eſt. Igitur nihil exactius imaginem quandam cœli in terris refert, quàm illa congregatio, in qua omnes viri ſunt iuſti, Agnoſcant ergo, quantum nocumenti inferant impij cœtui bonorum virorum, ſiquidem, quod cœlum eſſet clarum, & ſerenum, ipſi ſua iniquitate obnubilant, & innocentibus crebrò cauſa pœnæ ſunt, ſicuti impij Iudæi cauſa fuerunt, quod lugeant *terra, beſtia agri, & volucres cœli, &c.* *Simile.* *Quemadmodum nubiu caecitate obfuſcatur altiſſimalocum conſuetudine iuſtorum cœlum qui verè cœtua dicitur.*

¶ *Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti.*

¶ Variè exponunt expoſitores hunc locũ. Rupertus enim his verbis magnam Dei iram intendere opinatur aduerſus filios Iſraël. Eſt autem ira hæc, quod Dominus exacerbatus tanta criminum mole, & magnitudine ſcelerũ huius populi, non eum obiurgaturus, non reprehenſurus, non eum correcturus ſit. Dicet enim, Hæc feciſti, & tacui, nolẽs videlicet te, corripere: & arguere, Quod eſt abſque dubio, miſericordiam ſuam auferre ab eis Deus, ſicuti in initio dixerat, Quia non addam vltra miſereri domui Iſraël, iuxta illud Pſalmi. Exacerbauit Dominum peccator. Quis peccator, vel quando exacerbauit Dominum? Nimirum ille peccator, qui cum venerit in profundum malorum, cõtemnit, Tunc autem exacerbat Dominum, quando peccatis ſuis rebellionem addit & opera ſua defendit, iuxta illud, Currit aduerſum Dominum extento collo, & pingui ceruice armatus eſt. Illud, ſiue peccata iſtius ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quæret, id eſt, nequaquam in virga iniquitates eius, neque in verberibus peccata eius viſitabit: ſed *Iob. 15.*

tacebit nũc, locuturus tẽpore alio. Quid enim eſt, quod ait, *Populus tuus, ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti*, niſi ac ſi diceret, quia rebelles ſunt, & in ſuperbiam elati peccata ſua defendunt? Sacerdotis námque officium eſt, vt iam ante prelibauimus, populũ vice Dei de peccato arguere. Qui ergo ſacerdoti contradicunt ſecundũ exemplum Adę, qui Deo contradixit, dum peccatum ſuum defendit, atque idcircò ſicut ille de paradiſo, ſic iſte, quicũque ſit, à Dei regno, & Eccleſia præſenti pellitur, vt hic idem populus in Aſſyrios. Hæc Rupertus. Cuius expoſitio non omninò diſplicet, licet melius videatur, diſpungere D. Hieronymus cuius ſententiam paucis perſtringam, Prouocati fuerant ad iudicium filij Iſrael, qui habitant in terra, vt cauſas Dominicæ indignationis audirent, & peccata præterita agnoſcerent, propter quæ hoſtibus traderentur. Nunc quia in ſceleribus perſeuerant, & impudenti Deum facie contemnunt, audiunt, Non neceſſe eſt, vt veniatis ad iudiciũ, vt in veſtris flagitiis arguamini, quia tantæ eſtis impudentiæ, vt neque conuicti quidem pudorẽ habeatis, & verecundiam, ſed contradicatis mihi, quaſi ſi diſcipulus magiſtro, ſacerdoti plebecula contradicat, quæ non habet ſacerdotij dignitatem Hæc ex Hieronymo. Et ſignificat, vt inquit Gloſſa, quod indigni ſũt correctione, quia eã neglecturi erant, & in ſuis peccatis adhuc permanſuri. Diſcrimen ergo eſt inter D. Hieronymum, & Rupertum, quod Rupertus ait, in vindictam eorum non fore filios Iſrael corripiendos, & quia rebelles erãt? D. Hieronymus verò, non ad iram, & vindictam Dei retulit, ſed tantum ad contemptum correctionis, quod eam negligerent, Lyranus conſentit cum D. Hierónymo dicens, *vnuſquiſque non iudicet*, id eſt, nullus arguat peccatores huius populi, quia faciet, fruſtra. Vatablus etiam in eundem modum diſpũgit, & conſentit cum Lyrano. Fruſtra, inquit, corripiet aliquis homines huius regionis quum etiam in ipſos ſacerdotes, quorum eſt officium, legem docere, & carpere vitias inſurgitant. Interlinearis etiam conſentit, cum Hieronymo, licet nonnihil addat. Illud enim ſignum vniuerſale *vnuſquiſque* reſtringit ſubiungens, Iuſtus videlicet, *& non arguat vir*, ſcilicet impius à pio. Quo verbo explicuit, qui nam maximè debeãt, alios arguere, videlicet qui labe carent, ne in illos retorqueatur, Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, &c. Recentiores tamen longè aliter diſpungunt. Dicunt enim, his verbis eſſe implicatum neminem eſſe, qui poſſit corripere filios Iſrael. Nam cum

In veteri lege quicũque ſacerdotibus nõ obtemperabat aut extrà caſtra poſitus lapidabatur à populo aut gladio ceruice ſubiecta contemptũ expiebat cruore

Quõ mali ſunt correctione indigni.

Cauere debet omne vitio qui in alterũ dicere paratus eſt.

Matth. 7.

hæc

hæc cura demandata ſit ſacerdotibus iuxtà illud, Docebunt iudicia tua Iacob. Ac rurſum. Ibis, inquit, ad ſacerdotem. Si morbus ſacerdotes, qui medici ſunt, inuaſerit, vna cum aliis nulla erit ſalutis ſpes. Quis enim parcebit ei, qui ſibi ipſi non cauet? Si caput ægrotat, quomodo medebitur mēbris? Hinc apud Iſaiam ait Dominus, A planta pedis, vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas. Quis enim dubitat, nihil magis nocere poſſe populo, quam prauum ſacerdotis exemplum? Vnde apud Leuiticum ſcriptum eſt, Si ſacerdos qui vnctus eſt, peccauerit, derelinquere faciens populum, id eſt: ſuo peccato ſacerdos populum peccare faciat. Nouit quippe Dominus, quantum roboris habeant ad patranda peccata exempla ſacerdotis. Hoc ergo eſt, quod hic implicatum eſt, neminem videlicet eſſe, qui poſſit, populum obiurgare, quoniam ipſi ſacerdotes, quibus hoc munus iniunctum eſt, reprehendi poſſunt à populo obiurgando, quod idē ſint irretiti criminibus, ac proptereà fruſtraneus eſſet labor. Vnde obſeruādum, cōiunctionem hic appoſitam, *veruntamen*, eſſe apud Hebræos, Ach, quæ nō ſemper aduerſantis fungitur officio ſed variis animi motibus, & cōceptionibus inſeruit. Quamobrem hic ſignificat, & detegit animum indignatione concitatum, affirmantem aliquid, non tamē omnia imperantē. Et quāuis imperatiuo modo ſit vſus, non ex ſua mente imperat, ſed aliena culpa id eueniſſe affirmat. Poſſemus Hiſpane in hunc modū reddere, *Ni aun aura quien caſtigue, ni quien ſea reprehendido*. Eſtque hic figura apoſiopeſis, id eſt, reticentia, quæ ingentem animi concitationem inuoluit. Non diſplicet hęc expoſitio, & videtur, ei inſeruire, quod Euthymius obſeruat, Pſal. 67. videlicet, quod hæc cōiunctio *veruntamen*, ſæpè in ſcriptura abundet. Vt, Veruntamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum. Et Pſal. 84 Veruntamen propè timentes eum ſalutare ipſius. In quibus locis *veruntamen* non fungitur munere aduerſantis coniunctionis. Hinc etiā, opinor, Septuaginta verterunt, pro *veruntamen*, Vt, nullus iudicetur, neque arguatur. Et ſignificat Dominus, ſe propterea velle obiurgare, quia nō ſunt homines, qui hoc munus præſtēt. *Populus enim tuus ſicut*, &c. Non inquit Dominus Populus meus Cur? Duas reddimus cauſas. Vtitur apoſtrophe, quaſi ad ipſam terram loquatur, quam poſſidebāt. Nā de iure huius terræ hac in cauſa agitur. Secundò ad ſecundam perſonam retulit, quoniam in ironiis irriſionibus, & reprehēſionibus ſecunda perſona, neſcio quid ſalis, habet, *ſi-*

Iſa. 1.

Ab omnibus ... is ...

Leuit. 4.

Cuius vita deſpicitur, eius etiam admonitio cōtenditur

Pſal. 67.

Pſal. 84

cut qui contradicit ſacerdoti. Coniunctio *ſicut*, non ſimilitudini hic deſeruit, ſed aſſeuerationi, atque affirmationi, quod frequentiſſimum eſt in ſacris Biblijs, vt ſancti patres docent. *August.* Vt Auguſtinus Pſal. 125. Cū cōuerteret Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. *Ambroſ.* Obſeruat etiam hoc Ambroſius lib. 7. Epiſtola 47. vbi ait, Mos eſt Scripturæ, ſic loqui, Specie inuentus vt homo. Non negatus eſt homo Ieſus, cum alibi dicat Paulus, Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus, ſed confirmatus eſt, ipſum hominum eſſe. *Greg.* Idem docet Grego. lib. 18. Moral. c. 4. vbi ait, In ſacro eloquio, *ſicut* & *quaſi* non pro ſimilitudine ponuntur: ſed pro veritate, *Iob.* Vnde Iob, Sicut impius inimicus meus, & aduerſarius meus, quaſi inimicus, pro affirmatione potius, quod pro ſimilitudine dictum videtur. *Contradicunt.* Propriè hic eligere ſignificat, ita vt liceat, litigantibus cauſam ſuam vtrinque pari agere iure. Perſuaſerat námque ſibi iam populus, non eſſe ferendas ſacerdotum reprehenſiones, cum ab illis neq; ſanctitate vitæ, neque cauſa ipſa ſuperari ſe credat. *Theodo.* Theodoretus tamē ſecus expendit. Ait quippe, *Populus tuus ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti*, id eſt, ſimiles eritis ſacerdoti reprobato, & qui ex ſua dignitate excidit, mea prouidentia deſerti, ac denudati. Sed hanc expoſitionem, nullus eſt tam cęcus, vt non videat, eſſe reiiciendam. Quamobrem eam rationibus impetere omittimus.

Populus pertinax & inuerecundus ſuo ſacerdote cōtradicit.

Ad componendos mores.

V*Eruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir, Populus enim tuus ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti.* Multa hic ſunt implicata. Primum, finem eſſe contractionis ſemper ante oculos habendum, videlicet, reſipiſcentiam, & emendationem, quam ſi agnouerimus, non adepturos, ceſſandum eſt à fraterna correctione, *D.Tho.* vt docet D. Thom. 22. q. 32. art. 6. Exemplumque eſt in *1 R.15.* Abigail, quæ noluit, corripere virum ſuum, dum erat mero cōſopitus, diluculo autem, cum digeſſiſſet vinum Nabal, indicauit ei omnia verba hæc. Obſeruate, vt diluculo nuntiauerit; *Exod.4.* quia quamprimùm proximum viderimus liberum *Prou.29.* à vino iræ, corripiendus eſt, & obiurgandus. Cuius rei eſt aptiſſima vmbra virga Moſis, quæ proiecta in terram vertitur in colubrū. Quid baculus, & virga, niſi correctio? Prou.

29. Virga, * atque correctio tribuit ſapiẽtiam. Quando igi-
tur contigerit terram, hoc eſt, viderit hominem terrena ſa- ** Vnum in*
pientem, aut rebus terræ inhiantem, vertatur in colubrum *verbis al-*
vt mordeat, vt videntes fugiant, ſicut Moſes fugit à ſerpen- *terum in ver*
te. Vnde Paulus, peccantes coram omnibus argue, vt cæteri *beribus cõ*
timorem habeant. Ac ſi apertius dicat, Et fugiant timentes *ſiſtit.*
à facie colubri. Caudaque eſt accipienda colubri, ſcilicet, *Tim. 5.*
quis finis ſit corripientis, qui non eſt alius, quàm quòd ele-
ueris à terra, mordet, & obiurgat, non vt pereas, ſed vt vi-
uas. Quadrat obſeruatio in Euangelium de correctione fra-
terna, in ea verba, Si peccauerit in te frater tuus, corripe
eum, &c. Lucratus es fratrem tuum.

Secundò, Ecce, quale munus ſacerdotis, corripere videli- *Ambroſ.*
cet. Vnde benè Diuus Ambroſius ait, Nihil in ſacerdote tam *ſuper Luc.*
periculoſum apud Deum, tam turpe apud homines, quam
quod ſentiat, veritatem non liberè pronunciare. Hinc Apo- *Tim. 4.*
ſtolus Timotheo inquit, Argue, obſecra, increpa in omni
patientia, & doctrina. Egregiè inquit, Increpa in patientia,
& doctrina. Obſeruare debetis, quid ſit peccatum, ſordes
videlicet. Nemo mundus à ſorde, ait Iob, id eſt, à peccato. *Iob.*
Quo abſterguntur ſordes? Aqua proculdubio. Quid eſt do- *Greg.*
ctrina Dei? Aqua, vt inquit Diuus Greg. lib. 17. Mora. capitul. *Prou. 8.*
12. & ita appellatur à Salomone, Aqua profunda verba ex
ore viri, & torrens redundans fons ſapientiæ, Ac rurſum, *Eccle. 15.*
Aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum. Ait ergo Apoſtolus, *Bene ver-*
Increpa in doctrina, id eſt, ſecundum legem, & ſcientiam *ba ſapiẽtiã*
Dei tibi traditam. Tu enim vas es aqua plenum ad mun- *aquæ com-*
dandas ſordes animorum. Sacerdotes enim Dei vaſa ſunt *parantur*
diuina, plenáque aqua ad abſtergenda immunda. Et in omni *quia & la*
potentia. In omni inquit, vt perſeuerantiam doceat. Quem- *uant &*
admodum enim fons ſemper manat aqua, & fluuius ſemper *irrigant*
labitur, Ita ſacerdotes ſemper debent, corripere, ſi quid vi- *mentes au*
derint correctione dignum. At vaſa munda eſſe debent, vt *uant &*
hoc præſtare poſſint. Si enim ſordida ſint, nihil efficient. *irrigant*
Præterea, quid ſunt ſacerdotes? Canes cuſtodientes gregem *mentes au*
Dei, vt inquit Gregorius in ea verba Iob Quorum non *dientium*
dedignabar, patres ponere cum canibus gregis mei Et apud *deficiant.*
Iſaiam, canes vocantur ſacerdotes, Canes muti ſpeculatores *Simile.*
eius, non valentes latrare. Et quod munus canis? Latrare, *Iob. 30.*
abigere lupum, & furẽ. Non ergo decet, tacere, & non corri- *Iſa. 56.*
pere, reprehendũtur enim, quòd muti ſint. Sed quid fecit eos
mutos?

muros? Refert Ariſtoteles de admirandis auditu, 17. Lapidem Nili eſſe, quem ſi contritum & pinguedine demolitum canes deuorauerint, illico latrandi vſum amittere, Sic ſacerdotes, quoties lapidem, nempe rigorem vitæ pinguedine carnis, & voluptuoſæ vitæ demolitum deuorant, id eſt peccatis ſe explicant, vſum amittunt latrandi.

Ariſtot. Simil. Lapis, qui canibus aufert vſum latrandi.

Tertiò, Docet hic locus, decere ſacerdotes, cautè viuere, Eorum enim crimina facile cognoſcuntur à populo. Et quemadmodum ſol primũ impetit montium cacumina ſuis radijs, eaque loca inſpicimus primum, ad cognoſcẽdum, an ſol ortus fuerit, Ita populus ſacerdotes intuetur, an in eis ſplendor ſolis iuſtitiæ inueniatur. Oportet, Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, ait Apoſtolus. Ob hoc & hic videtis, à filijs Iſrael cognita peccata ſacerdotum. Quadrat obſeruatio in Euangelium, Super cathedram Moyſi ſederunt principes, &c. Secundum opera autem eorum nolite facere. Fortaſſis occulta ſunt opera mala ſacerdotum bone Ieſu, & incognita populo? Nequaquam. Habent enim oculos lynceos homines ad crimina ſacerdotum conſpiciẽda. Fortaſſis crimina ſua mixta peccatis ſacerdotum erũt, quamobrem neque cognoſcentur Quemadmodum ſi aquã ſuper aquas infundas, mixtio eſt, neque partes à partibus ſeparatæ cognoſcuntur? Non ita continget: ſed quemadmodum oleum non miſcetur aqua quamuis in illam infundas, Ita & peccata ſacerdotum non obſcurantur, aut occultantur peccatis populi, imo clariora fiunt.

Simil. Vidde Epiſtolas Pauli ad Tytum & Tymotheum Epiſcopos.

Quartò, timeant ſacerdotes peccare, quoniã grauius eſt eorum peccatum, quia in exemplar ſibi populus aſſumit, atque ſua crimina criminibus ſacerdotum excuſat. Quemadmodum Iacob virgas populeas partim decorticatas propoſuit in canalibus, vt in earum aſpectu conciperent oues, Ita populi qui oues rationales ſunt ſacerdotes, qui virgæ ſunt Dei ad puniendum & corripiendum, ſi viderint, eſſe populeas, ideſt, arborum non ferentium fructum, eas decorticant, vt imitentur. Vnde egregiè inquit Hieronymus, Infirmiorum corda de mali preſbyteri vita percutiuntur, ſecuriores exiſtentes, prolabuntur licentius in peccatum. Et apud Iere. ait Dominus, Prophetæ prophetant mendacium, & ſacerdotes applaudebant manibus ſuis. Et quid inde? Populus meus dilexit talia. Vidẽs enim populus applauſum ſacerdotum, dilexit etiam ea. Quemadmodum arietes, quamuis ducantur ad mortem, ſequuntur arietem gregarium, id eſt, ducem,

Gene. 30. Populus ſap ruit ex culpæ ſacerdotũ. Ber. Ierem. 5. Simil.

cem, Ita populus ſequitur ſacerdotis vitã. Docuit hoc Deus apud Leu. dum pro peccato ſacerdotis offerri iubet iuuencum pro peccato vero aliorum tantum hircum caprarum. Cur maiorẽ hoſtiam offert ſacerdos? Quia grauior eſt culpa ſacerdotis. Pœnam enim metimur ex culpa, & quo grauior culpa, grauior debet eſſe & pœna. Ad hæc, præcipitur ſacerdoti, ſepties aſpergere de ſanguine vituli corã Domino. Bona Deus ſemel peccauit ſacerdos, ſatis etiã erit vnica aſperſio. Nequaquam: ſed ſeptena, vt oſtendat, grauius eſſe peccatum ſacerdotis; quàm ſubditorum. Item pellem, & omnem carnem vituli, & pedes, & caput comburi iubet, & hoc neque in ſuo altari: ſed extra caſtra. Cur Domine? Certe, quaſi timeas tuum altare pollui, non vis, illud, tangi hac hoſtia, parumq́ue tibi reſeruas, nempe ſolum adipem. Quo Domine aperte oſtendis, quantum tibi diſpliceat ſacerdotis peccatum, ſiquidem parum tibi reſeruas ex eius hoſtia, & in tẽplo tuo comburi prohibes. *Leui. 4.* *Maiori hoſtia ſacerdotis & prælati culpa expianda.*

Quintò, *Populus tuus.* Quid Domine, nonne populus tuus eſt? Nos populus tuus, & oues paſcuæ tuæ, ait Dauid. Cur ergo nõ inquis, Populus enim meus, ſed *tuus*? O duram, & nõ ferendã mutationẽ Domini. Quis nõ doleat ſi videat, ſeruũ regis eijci à domo regia, & tradi infimo, & miſerrimo homini? Sic homines, nõ eſſe Dei, & tradi terrę, quaſi Domino, dolendũ eſt. Certe docet hic locus, grauiſſimũ eſſe crimẽ incorrigibilitatis, quæ hominem à domo Dei expellit, & audire meretur à Deo, Non eſt meus hic ſeruus. Cuius ergo Domine erit? *Terra.* Ac ſi dicat, Dignus eſt homo ob peccatũ incorrigibilitatis, eſſe infimi domini: Infimũ quippe elementorũ terra eſt. Quid magis à Deo remotũ & ſeparatũ? Certe diabolus. Hinc ergo imitentur incorrigibiles, qui non eſt capax correctionis. Vnde Aug. ait, Nullius correctio deſperanda eſt, niſi diaboli. Potius ergo incorrigibilis vocãdus eſt diabolus; quàm homo. Et apud Iſa. ait Dominus, Gratis venudati eſtis. Et Dauid, Vendidiſti populũ tuum ſine pretio: Solent Domini, vendere gratis ſeruos iniquos, & moleſte ferre ꝙ ſibi inſeruiant, Ita modò Deus, quaſi iam vendiderit filios Iſrael Aſſyriis, ait, *Populus tuus.* Nõ enim eſt iam meus: ſed vendidi illũ, quia maieſtatem meã ad vindictã ſumendã de eo concitauit. Egregie inquit Iſidorus, quatuor conſumari peccatũ, primũ eſt ſuggeſtio, ſecundũ delectatio, tertium conſenſus, quartum defenſionis audacia. Timẽdum eſt te ergo ad hoc venire, vt defendas crimen, quod commiſiſti. & *Auguſt.* *Iſa. 52.* *Simile.* *Iſid. lib. 2. cap. 19. de ſu. bon.* *Quibus modis conſumar peccatum.*

contradicas te corripienti. Fit enim huiuſcemodi audacia defenſionis peccati per elationem, vt optimè inquit Iſidorus, quæ quidem elatio, ſiue ſuperbia eſt grauiſſimum peccatum, ſaltem ex parte auerſionis, quamuis non ex parte conuerſionis, teſte diuo Thoma, quamobrem & maximè fugienda. Adumbrant non ineptè duo peccatorum genera, eos videlicet qui correctione non reſipiſcunt: ſed fiunt deteriores, & illos, qui obiurgationibus, & correctionibus parentes ſe conuertunt ad meliora. Coruus, & columba emiſſæ ab arca Noë, Coruus typus eſt hominum incorrigibilium, quòd is cadaueribus ita fuerit illectus, vt vltra ad Noe redire contempſerit. In eundem modum nonnulli peccatores ita ſe ingurgitant operibus mortuis vitiorum, vt ad Deũ ſe conuertere contemnant. De quibus Ieremias ait, Indurauerunt faciem ſuam ſuper petram, noluerunt reuerti. Columba vero emiſſa à Noe, vt placet diuo Cypriano, lapſorũ imaginem præ ſe fert, reuertentium tamen ad Dominum. Vnde & merito cum reddit, ramum oliuæ virentis ore geſtare perhibetur, quoniam, qui à perperam actis iam abſtinet, miſericorditer ad veniam ſuſcipiendus eſt. Olea enim miſericordiæ ſymbolum eſt. Sed obſerua, quando columba redit ad arcam, ad veſperam videlicet. Quo ſignificatur, nõ longo: ſed breui tempore fuiſſe peccatis obuolutum peccatorem. Antea enim quàm occuparetur à nocte, redire ſtuduit columba. Ita tu, ſi peccas, noli imitari coruum, ſed columbam, da operam, vt reuoces gradum à viis peccatorum, atque vt in eam rem animum inducas, ſemper ante oculos mentis habe, quòd fortaſſis iam veſpera vitæ tuæ, eſt, & appropinquat nox, id eſt, mors. Quid enim mors, niſi ſomnus? Nolo, vos ignorare fratres de dormientibus, ait Apoſtolus. Et quando homines dormiunt? Reſpondeat idem Apoſtolus, Qui dormiunt, nocte dormiunt. Ante noctem igitur in hoc ſtudium incumbe, vt reuertaris ad arcam. Tunc enim iure optimo ramum oliuæ portabis in ore, hoc eſt. petere poteris miſericordiam.

22. q. 16 art 20.

Corrigibilii & obſtinatorũ typus.

Gene. 18

Ierem.

Pacis & miſericordiæ ſymbolũ olea

Sabellicus lib. 3. Enneud. 1. cœl. 12. c. 19. & 21. cap. 24.

Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum nocte. tacere feci matrem tuam.

Subobſcurus eſt hic locus, & difficilis, & hinc diſſentiunt expoſitores. Diuus Hieronymus, Rupertus, Theodoretus, Lyranus, Gloſſa, & Interlinearis, hæc verba exiſtimant prolata

lata à Deo, quibus ſignificatur, & aperitur pœna infligenda filijs Iſrael ob eorum peccata, & incorrigibilitatem eſt autem hęc pœna, *Et corrues hodie*. Coniunctionem *&* vertit Vatablus in igitur, dicens, Corrues igitur. Neque diſplicet hæc expoſitio quòd hic coniunctio *&* ponatur pro coniunctione illatiua igitur, aut ergo, in quē modum crebrò eſt explicanda. Vt ad Hebræos. 3. Quibus autem iurauit, non introire in requiem ipſius, niſi illis, qui increduli fuerũt? Et videmus, quia non potuerunt introire. Et pro igitur. Apud Mat. etiam, Et ibunt hi in ſuppliciũ æternum, iuſti autem in vitã æternam. Et pro igitur. Et Actorũ. 10. Eleemoſinæ tuæ aſcenderunt in conſpectu Dei, & mitte viros Et id eſt, igitur mitte viros. Et Marci. 9. Bonũ eſt, nos hic eſſe, & faciamus hic tria tabernacula. Et id eſt, igitur. Paulus etiam Rom. 8 & ad Galat. 4. Si filij, & hæredes, id eſt, ergo hæredes. Quod ſi filius, & hæres, id eſt, ergo. Obſeruarunt etiã hoc nonnulli pręter Vatablum ex recentioribus. *Hodie* Bifariam diſpungit D. Hieron. dicens Aut tempus præſens ſignificat, aut non fraude, & inſidijs: ſed clara in captiuitatem luce ducemini, In eundē modũ diſpũgit interlinearis, dicens, *Hodie*, id eſt, in præſenti. Et certe, quòd *hodie* ſignificet tempus præſens, oſtendit multis in locis D. Aug. & maximè Epiſt. 125. c. 11. vbi ait, Hodie ſignificat hoc tēpus, vt in oratiōne Dominica. Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. Ita etiã Hiſichius aduertit. quòd hodie pro præſenti tēpore ſumitur, li. 2. Leuiticum, c. 2. Omittamus varias huius vocis acceptiones. Nam, vt inquit Baſilius in Epiſtola ad Chilonē diſcipulum de vita ſolitaria, cuius initiũ eſt, Salutaris tibi rei. *hodie* totum vitæ noſtræ tempus ſignificat. Et ſic exponit illud Apoſtoli, Iuuicē adhortamini, & in idipſum ædificare. Vſq; quo hodie diceris? Atque Chryſo. Ad Hebr. 3. Homil. 6 notat, aliquando accipi *hodie*, pro ſemper donec mundus conſtat, Poterit ergo eſſe ſenſus huius loci, *Corrues hodie*, id eſt, omni tempore vitæ tuæ corrues. Duceris enim in captiuitatem, ſub qua ſemper vitam deges, & nunquam libertatem conſequeris. Videtur, hanc expoſitionē amplecti Theodoretus Ait enim, Mea prouidētia deſerti denudati, ac per multos dies in hãc meã diſciplinã trademini. Vbi vides, dictionem *hodie*, vel per diem exponere, id eſt, multos dies. Cum Theodoreto conſentit Theophyl. Legit enim, Languebit per dies. Lyranus exponit *hodie*, id eſt, citò, & hãc eſſe mētē diui Hiero. credo, dũ inquit, *hodie*, id eſt, tēpore præſēti. Ac

ſi apertius

Hebr, 3.
Mat. 25.
Acto. 10.
Mar. 9.
Rom. 8.
Gala. 4.
Auguſt.
Hiſichius
Baſilius.
Allucinatur Philoſophico axiomati nihil habemus in tēpore præter nunc.
Chryſoſt.
Hodie, totum vitæ noſtræ tēpus ſignificat.

ſi apertius dicat, Non differtur ſupplicium tuum, ſed in hoc præſenti tempore corrues. Rupertus tamen hanc ruinam ad iniquitatem retulit, non ad pœnam captiuitatis. Ait quippe, Me non iudicante, me non arguente pro eo quod ſis ô popule ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti, *corrues hodie*, ſubauditur iniquitate quę ruina hodie fit, ſiue hodierna eſt videlicet ad diſtinctionem ſequentis ruinæ, qua rues poſt hæç in ruinam gehennæ, qui hodie ruis in foueam culpæ. Sed hæc expoſitio extorta videtur, & nullus tam cæcus eſt, qui non videat, ad pœnam infligendam filijs Iſrael ob peccata ſua eſſe hæc verba referenda Si autem ſecundo modo exponamus *hodie*, ſcilicet non fraude, aut inſidijs, ſed clara luce ducemini in captiuitatem, exiſtimo, voluiſſe diuum Hieronymum ſignificare, quod ita erunt omni robore, & virtute deſtituti, adeò puſillanimes, vt non valeãt reſiſtere hoſtibus, neque illis erit neceſſarium, inſidias, aut fraudem excogitare, vt terram veſtram euertant, & vos in captiuitatem ducant. Ita enim comminatus fuerat Dominus apud
Leui. 36 Leuiticum, Dabo pauorem in cordibus eorum, terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient, quaſi gladium, cadent, nullo perſequente & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos. Secus tamen diſpungit Gloſſa hæc Hieronymiana verba, nõ fraude, aut inſidiis: ſed aperta luce, ſubiungens, ſcilicet vt omnes ſciant, te pro peccatis captiuatam. Quibus verbis ſignificat, ſupplicium non eſſe occultè ſumendum de hoc populo: ſed apertè, & publicè, omneſque cognituros cauſam ſui ſupplicij, ſiquidem corrigi neglexerunt. Eſtque acutiſſima hæc explanatio, & elegantiſſima, vt in obſeruationibus moralibus dicemus. *Et corruet etiam propheta tecum nocte.* Diſſenſio eſt inter expoſitores, cum quibuſdam verbis ſit coniungẽda hæc vox, *nocte*, num cum his, *corruat propheta tecum nocte*, & hic appoſito colo progredi vlterius, *tacere feci matrẽ tuam.* an vero ſic, *corruet propheta tecũ*, & adiecto, colo, *nocte tacere feci matrẽ tuam* Diuus Hieronymus ſic legit, *corruet propheta tecum*, & hic ponit periodum. Ac poſtea, *Nocte tacere feci matrem tuã.* Cum eo cõueniũt omnes antiqui Patres, Theodoretus, Theophylactus, Licet legant. Nocti aſſimilaui matrem tuam, Lyranus, Gloſſa, & tranſlatio Septuaginta. Ita etiam legunt vetuſta exemplaria, & multa recentiora. Vatablus tamen, & aliqui recentiores ſecus legunt videlicet, *Corruet propheta tecum nocte*, ac poſtea interiecto colo *tacere feci matrem tuam &c.* Negotiũ nobis faceſſit hęc diſſenſio, & quid

verius

verius ſit, ignoro. Licet reclamet textus Hebraicus, qui modo circumfertur, & ſecundum illum vox hæc *nocte*, iungēda ſit cum præcedentibus in hunc modum. *Et corruet etiā propheta tecum nocte.* Quis enim audeat, tot Patrū refutare ſententiam? Ideo vtramque expendemus lectionem, & primū Hieronymianā, ſcilicet, *Corruet etiam propheta tecum.* Trifariā autem expendit D. Hieronymus, dicens, Hic prophetas, aut pſeudo prophetas, aut certè omnem gratiam prophetalem. Quandiu enim non ſunt captæ decem tribus, habuerunt & Heliā prophetam, & Eliſæū, & cæteros filios prophetarum qui prophetauerūt in Samaria. Vnde & Amos propheta, qui de tribu Iuda erat, & de vinculo Thecue, cogitur, redire ad patriā ſuā ne in alieno regno, & Samaria prophetaret. Cæteri omnes, Theodoretus, Rupertus, Lyranus, & recentiores ad pſeudo prophetas tantū referunt. Sed quæres, Cur falſos prophetas vocet prophetas? Nónne hoc éſt mendaciū? Reſpōdet Theodoretus, à Deo vocari prophetā pſeudo prophetā à cōſuetudine, quæ apud eos inualuerat. Si aūt in hūc modū legamus, *Corruet etiā propheta tecum nocte.* Vatablus expēdit nocte, ſubintellige, quaſi in nocte, & hac dilectione ignorantiam ſignificare. In quem modum crebro ſumit Paulus, vt c. 2. ad Rom. Confidis, teipſum lumen eſſe cæcorum, ducem eorū, qui in tenebris ſunt. Sed quid ignorantia populi ad ruinam ſacerdotis, & prophetæ? Multum certè. Senſus enim, quod *corruet propheta*, quia populus ignorans fuit credens, quaſi viſcera, quæ pſeudo propheta dixerat. Delectabatur enim populus adulationibus falſorum prophetarum. Timeant ergo concionatores, & ſacerdotes, & adulatores, quando audiunt ruinam prophetarum quia non vera nuntiabāt, ſed falſa ad captandā popularē aurem. Non omnino diſplicet expoſitio hæc. Verum mihi videtur, genuinū huius loci ſenſum eſſe, quod tam populus, quam prophetæ dabūt pœnas, primo populus. Deinde quia aliquis poſſet dubitare, an etiam propheta eſſet plectendus, quaſi huic dubitationi reſpondeat, addit, *Propheta etiam corruet tecum nocte.* Non enim perſonarum eſt acceptio apud Deum. Sed cur non ait Domine, *corruet propheta hodie*, ſicut de populo dixiſti? Cur nocturnū expectas tēpus ad infligendam pœnam prophetis? Nocte, inquit, non interdiu. Duo hic inuenio implicata, quæ poſtea expendemus in obſeruationibus morū. Primum acerbiorem pœnam infligendam eſſe prophetis. Nocturna enim calamitas acrius pungit, & grauior eſſe ſolet. Vnde apud

Amo. 2.

In prædicatores adulatores qui peccatis blandiuntur & ceruicalia ac puluillos ponūt ſub omni cubitu manus.

Nocturna clades maioris ſunt commiſerationis.

pud Iſaiam dicit Dominus, Nocte vaſtata eſt Moab, nocte
Iſaiæ 15. vaſtatus eſt murus Moab. Quorſum inquit, nocte vaſtanda
niſi vt acerbitatem pœnæ detegeret? Etiam Regius Pſaltes
Pſal. 16. ait, Probaſti cor meũ, & viſitaſti, nocte me examinaſti. Quid
eſt nocte me examinaſti, niſi tribulatione, vt ait Remigius,
quæ tribulatio nox dicitur à ſimili, quia turbat: Non eſt, qui
ambigat, maiorem terrorem incurrere nocturnum tempus,
quam diurnum. Alterũ eſt, non ita apertè, & manifeſtè ple-
ctendos prophetas, quemadmodũ populum. Quo vno ver-
bo, quo pacto agendum ſit cum peccatis perſonarum publi-
carum, apertè oſtendit, quos non decet, publicè punire, ne
illorum ſtatus contemnatur.

Ad morum compoſitionem.

ET *corrues hodie, & corruet propheta tecum nocte.*
¶ *Hodie*, inquit *corrues*. Quorſum *hodie* fu-
turam ait ruinam, magis quã hoc tempo-
re? Et certè Domine non eo die ſumpſiſti
pœnas de peccatoribus? Cur ergo hodie
Ezec. 24. ais? In eundem modũ punitурus peccatores
crebrò loquitur apud Ezech. Filij hominis, inquit, ſcribe tibi
nomen diei huius, in qua confirmatus eſt rex Babylonis ad-
uerſus Ieruſalem hoc ſignificat? Duo hic video implicata.
Alterum eſt, timendum eſſe, permanere in peccato, quando
eo hodie, quo homo eſt in peccato, puniri poteſt à Deo. Ideo
inquit, *Hodie corruetis niſi reſipueritis*. Ac ſi dicat, Timete, diu eſ-
Iſaiæ 47. ſe in tali ſtatu, quod ego Deus vos poſſim punire. Alterum
eſt, Dei miſericordia ſplendet, qui repentinam eſſe ruinam
Iacula ait, cum non ſit ita imminens. Iſaias etiam ait. Veniet repẽ-
præuiſa te ſuper te miſeria, quam neſcis. Quorſum repentemiſeriam
minus venturã ait? Certè, vt terrorẽ incutiat: & reſipiſcamus. Vm-
nocent. bra huius rei eſt Dalida: quæ cum eſſet Sanſon ligatus: cla-
mabat: Philiſthiim ſuper te Sanſon. Ter clamauit: ante quã
Pſal. 118. in eum irruerent Philiſthiim: ſed tandem quartò in eum ir-
ruerunt, & captus eſt. Sic eccleſia clamat: cũ nos cernit liga-
tos funibus peccatorũ: de quib. ait Dauid, Funes peccatorũ
circumplexi ſunt me: & ait: nobis imminere ſuppliciũ: licet
non ſtatim ſit ſumendum: vt nos terreat, & reuocet à pecca-
tis. Quod ſi fuerimus nimis deſides ad reſipiſcendum: tunc
cum Sanſone capiemur: & peribimus, &c.

Præterea

Præterea, *hodie* vocat temporis ſpacium, quo filios Iſrael erat puniturus Dominus quia certe, ſi recte conſideremus, minimum temporis eſt, quantumuis maximum eſſe videatur, quo Deus nos expectat. & differt pœnam infligere peccatori. Mille anni ante te ſicut dies heſterna, quæ præterijt, ait Dauid. Si ergo mille anni dies heſterna iudicantur, quid erit duo, aut decem anni, aut viginti? Certe paruiſſima minuta. Hinc Baldad Suites dicebat Iob, Heſterni ſumus, & ignoramus, quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſunt ſuper terram. Vtinam hæc verba, Ignoramus & dies noſtri ſicut vmbra ſuper terram, nunquam è mentibus noſtris exciderent. Quis enim ita ſapiens, vt in pectore reuoluat, Heſternus ſum? Ad hæc, quod tantum ſunt ſuper terram dies eius ſicut vmbra. Nam functis vita hac, alia ſemper duratura vel in pœnis, vel in gloria reſtat. Hinc & Sapiens ait, Meméto iræ, quoniam non tardabit. Et Apoſtolus. Adhuc modicum aliquantulum: qui venturus eſt, veniet, & non tardabit. Ac rurſum, Hoc itaque dico fratres, tempus eſt, reliquum eſt, vt qui habent vxores, tanquam non habentes ſint, &c. Et in Apocal. Ecce venio cito. Iacobus etiam ait, Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Quid plura? Hinc inuenietis, vocari tempus vitæ noſtræ modicum. In Apocal ait angelus, Væ terræ, & mari, quia deſcēdit diabolus ad vos habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet. O lamentandam hominum ſortem. Agnoſcit diabolus, nos modicum victuros, nos autem cæci ſumus, vt hoc agnoſcamus? Demum dicat Seneca quid eſt tempus vitæ noſtræ. Punctum, inquit, eſt. quod viuimus. Summa igitur eſt, Breue eſt tempus vitę noſtræ. Et quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 4. poſt paſcha, in ea verba, Modicum, & non videbitis me. Certè modicum tempus eſt, quod interponitur donec coram Deo iudicandi pareamus. Quadrat etiam in Euangeliū Dominicæ primæ Aduentus. His autem, inquit, fieri incipientibus. Cur ſtatim incipientibus eos iubes, leuare capita? Cur non ais Domine, his autem fieri deſinentibus? Tranſeant illa prius & poſtea cū propè finē fuerint, aut parum deficerit vt deſinant eſſe, leuent capita? Nequaquam, non enim longa erit mora: ſed breuiſſimè appropinquabit redemptio veſtra. Hinc etiam inquit, Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Ac ſi dicat, quā citiſſimè. Quid enim volocius, quā exitus fulguris?

Eccle. 7.
Heb. 7.
Apoc. vlt.
Iacobi 5.
Apoc. 12.
Senec Epiſtol 29. ad Luci.

Quadrat etiam in mandatum, in ea verba. Vt tranſeat ex
Commorandi non habitãdi diuerſoriũ vita. hoc mundo ad patrem. Quid via noſtra eſt, niſi tranſitus
iſque breuiſſimus ad vitam longiſſimam, & immenſam.

Tertiò, *corruet*, inquit, *hodie*, id eſt, clara luce, vt ait Hieronymus quod Vatablus nõ immeritò vertit interdiu. Certè ſub hac voce myſterium latet non paruum ad mores. Poterat quidem Deus, noctu machinari ruinã huius populi: ſed noluit, & in die ait ruituros. Quid hoc eſt? Nempe, quod di-
Matth. xerat Chriſtus apud Matthæum, Corripe delinquentem inter te, & ipſum ſolum: ſi te non audierit, dic Eccleſiæ, vt publice, corripiatur & coram teſtibus ſaltem. Timeamus ergo quando delinquimus, nõ admittere correctionem. Nã certè
Eccleſ. 9. ſi non admiſerimus, vt hic populus iuſto Dei iudicio puniemur à Deo. Hinc Sapiens ait, Qui odit correptionẽ, minuetur vita, niſi ego ſumam vindictam? Et Amos, Odio habuerunt corripientem in porta. Idcirco domos quadro lapide ædificabitis, & nõ habitabitis in eis, vineas plãtabitis amantiſſimas, & non bibetis vinum earum. Experti ſunt etiam
Amos. 5. Sodomitæ ſupplicium ob deſpectionem correctionis Loth. Cum enim dixiſſet illis Loth volentibus abuti angelis: nolite malum hoc facere, & contemnerent correctionem dicẽ-
Geneſ. 19. tes. Recede Illuc. Et rurſus, Ingreſſus es inquiunt, vt aduena nunquid vt iudices? Angeli incorrigibiles cæcitate percuſſerunt, ac poſtea igne eorum vrbes combuſſerũt. Obſerua-
Obſtinatorum & incorrigibilium miſera conditio. te quæſo, quo pacto omnia verba incorrigibilitatis appoſuit Scriptura ante ſupplicium Sodomitarum. ſ. Recede illuc. Et rurſus addiderunt, Ingreſſus es, vt aduena, vt iudices nos. Ac poſtremo, Te ergo magis, quàm hos affligemus. Neque vltra exſpectauerunt angeli; ſed percuſſerunt incorrigibiles. Ad hæc, corrigitur Ozias rex à ſacerdotibus, ne adoleret incenſum. Noluit corripi: ſed minabatur ſacerdotibus iratus. Quid inde? Orta eſt lepra ſtatim fronte eius. Quemadmodum ægrotus ſtultus eſſet, ſi inſtrumenta medici quibus pu-
2. Paral. c. 16. tridum medicus ſecat, aut ſyrupi malediceret vaſa, Ita peccator malè facit, & ſtultè, corripientem maledicens. Is enim tantum eſt inſtrumentum, & vas, in quo medicus cœleſtis
Simile. obiurgationis amaritudinem infundit, vt peccator bibat, & ſanetur, inſtrumentum eſt ſecans: à Domino tamen non à ſe ſi peccauerit, inquit, frater tuus corripe illum, &c. Videbi-
Simile. tis multos, ſimiles eſſe canibus lapidem contra eos iactum morden-

mordentibus, Sic corripientes, qui lapidea ſunt à Deo proiecti contra peccatores, mordent, & laniare contendunt, ipſi peccatores. Videte, quo pacto Sodomitæ: rex Ozias, & filij Iſraël iraſcantur contra vaſa medicinæ, contra inſtrumēta, contra lapidem Dei. Verùm non impunè fecerunt, ſed alij igne conſumpti ſunt, alius lepra percuſſus, & filij Iſraël *corruerunt*. Quadrat obſeruatio in Euangeliū decollationis ſancti Ioannis Baptiſtæ, in illa verba, Vinxit Herodes Ioannem propter Herodiadem. Videte ſtultum ægrotum damnantē, & perdentem vas cœleſtis medicinæ. Videte canem mordētem lapidem à Deo proiectum, vt arceret ab vxore aliena. Cæterum non abſque ſupplicio fuit impius Herodes.

Quartò, docet hic locus, timendum eſſe occulta patrare crimina. Solet enim Deus, illa publice punire, ſicut auditis, *Corrues hodie*, id eſt, clara luce. Sic Dauid occultè commiſit adulterium homicidium Vriæ & videte, quid dicat illi Natham propheta, Tu feciſti abſconditè, ego autem faciā verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & ſolis huius. Itē apud Ezechielem, Vides fili hominis, quid ſeniores domus Iſraël faciunt in tenebris, vnuſquiſque in abſcondito cubilis ſui. Dicunt enim, Non videt Dominus. Ergo ego faciam in furore meo non parcet oculus meus, nec miſerebitur. Et apud Michæam, Væ, qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus veſtris in luce matutina faciunt illud. Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam mala. Solet multò tempore Deus expandere amictum miſericordiæ ſuper nos, cum peccamus, ne alij videant peccata noſtra. Apud Ezechielem ait, Expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiam tuam: tamen cum vidiſſet eam perſiſtentem in peccatis, videte, quid ſubdit, Nudabo ignominiam tuam & videbunt turpitudinem tuam

Priuata crimina publicum meretur ſuppliciū.
2. Reg. 2.
Ezech. 8.
Michæ. 2.
Ezech.

Quintò, docet hic locus, publicos peccatores publicè puniendos. *Corrues hodie*, id eſt, clara luce. Hinc & Apoſtolus, Peccantē coram omnibus argue. Duos mortuos ſuſcitauit Christus inter alios, Puellam intra domū, & eiecit turbam, vt ſuſcitaret. Vmbra eſt peccatoris occulti, quē occultè debemus corripere. Alium ſcilicet filium viduæ, extra portam coram omnibus, in quo oſtendit: publicum peccatorem publicè ſuſcitandum, & corripiendum.

Matt 9. Luca 7. Vulgus in o mendax.

Sextò, docet hic locus, ſcilicet, *Corruet propheta tecū*, flocci pendenda eſſe populi iudicia. Quos vocabat hic populus prophetas? Falſos certè. Heu quoties malum bonum dicunt.

Hinc Apoſtolus, Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die qui autem iudicat me, Dominus eſt Cæcus eſt populus hic, & ideo, iudicabat prophetas qui hoc nomine erant indigni.

Palpum obtrudere præmia.

Septimò, vides, etiam punitos falſos prophetas, & *corruere*, eo meritò. Quoniam adulatores etiam punientur à Deo cũ ipſis peccatoribus, quos ad peccandum allexerunt. Vtroſq; enim ruere legis & populum, & Prophetas iniquos obtrudentes palpum ipſi populo, Quemadmodum ligna, dũ augent ignẽ, ipſa conſumuntur, Ita paraſiti, dum fouent peccatores, ab ipſo pœnarũ igne, & peccati etiam rogo pereũt vna cum iiſdem peccatoribus. Hinc apud Ezechielem ait

Ezec. 13.

Deus, Complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui liniunt eum abſque temperamento, dicamque vobis, Non eſt paries, & non ſunt, qui liniunt eum Prophetæ Iſrael, qui prophetant ad Ieruſalem, & vident ei viſionem pacis, & non eſt pax. Quid per parietem intelligit, niſi peccata? & per linitores, quid niſi adulatores? Abſque luto verò, abſque paleis eſſe, quid eſt niſi vanis, & blandis verbis populo plaudere, illique non aperire, quod luto fœtido ſint conſpurcati vitiorum quod paleæ ſint viliſſimæ, & qualibet aura mobiles ad complectenda peccata? Sed quid de his erit cruſtatoribus & linitoribus peccatorum? Timendum eſt, quod ſubdit, videlicet, Complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt abſque temperamento. Et iuſtum quidem ſupplicium eſt. Nam quemadmodum aqua præterfluens calorem refert, ſaporem & odorem loci, per quem decurrit Ita populus iniquum actionum ſuarum retinet fœtorem, quoniam per adulatorum blandimenta, veluti per quaſdam venas occultas, ſordidas tamen, & contaminatas, in peccantium pectoribus labuntur iniquitates. Non eſt aliud adulator, quàm fœmina Iahel miſeris peccatoribus porrigens vtrem lactis, eoſque operiens, ne agnoſcãtur, & ſecuri dormiant, vt clauo cerebrum transfigat & pereant. Nam quid adulatio eſt, niſi lac dulciſſimum, quo blãdus adulator peccanti ſoporem immittit, ne ſe agnoſcãt, ſuaque crimina? Quid, niſi pallium operiens peccata? Sed dum dulcibus verbis peccatores alliciunt, & contegũt, vt reſupini dormiant, & veluti in tuto loco collocati, quieſcãt, eorum animos clauis vitiorum transfigunt. Nec ſilentio prætermittendum eſt, cui potiſſimum mulier Iahel illa dederit, & operuerit, Siſare nempe principi militiæ regi

Simile.

Iudic. 4.

His tẽporibus regnat vitium adulationis maxime, adeo vt qui adulari neſcit aut inuidus aut ſuperbus putetur.

Iabin.

labia potum lacteum dedit,& tegit. Quo oſtenditur, principibus maximè adulatores lac pro aqua, id eſt, dulcedinem adulationis pro veritate offerre ſolere. Fugiamus fratres mei pro veneno hoc execrãdum adulationis lac doleamúſque miſerandam ſortem principum, qui hoc peſtifero lacte adulationis crebrò ſopiuntur. Atque vtinam in imo pecto re reconderent verba Salomonis, Fili, ſi te lactauerint peccatores ne ambules cum eis. Non enim tam facilè fides adhiberent adulatoribus. Vellem etiam, meminiſſent & ante oculos mentis haberent, quando Abraham ingenti gaudio perfuſus, grande conuiuium fecerit, cum videlicet Iſaac ablactatus eſt. Cur magis in ablactatione, quàm in ortu pueri celebrat patriarcha conuiuium? Vmbra eſt certè qua implicatum eſt, tunc homines debere, maximè lætari cum lac ſugere adulationis nolunt. Audiant etiam quãdo Anna filium Samuelem obtulit Domino, nempe cum illum amouit à lacte. Tũc enim Eccleſia mater noſtra nos offerre cupit Deo, cum lac faſtidimus adulatorum eorúmque blandis verbis non aſſentimur. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 22. poſt Pentecoſt. in hæc verba. Magiſter, ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Videte iniquos adulatores, vt contendant, dulcibus, ac lacteis verbis decipere Chriſtum. Quadrat item in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Turbatus eſt Herodes, & omnis Ieroſolyma cũ illo. Cur omnis Ieroſolyma turbatur, turbato rege? Certè, vt regi blandiantur.

Adulatoribus præbere aures indignum princip.

Prou. 1. c.

Geneſ. 21. b.

1. Reg. 1.

Octauò, *Corruet etiam propheta tecum.* Si in hunc modũ diſpũgas, gratia, & dignitas prophetalis peribit à te, quam explicatione amplectũtur D. Hieron. Gloſſa, & Haymo obſerua quaſi ingens ſupplicium ſit carere prophetis, Deum cõmunicari Iudæis fore priuandos prophetis. Et certè nullum acerbius populo contingere poteſt ſupplicium, quã nõ habere viros ſapientes, ſcientiaq; Dei excultos, quorũ interſit, populũ docere, admonere atq; corripere. Quemadmodũ acrius cruciat, orbari hominẽ oculis quã aliis corporis ſenſibus. Vnde ait Tobias, Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli nõ video? Ita reipublica, quę, teſte Apoſtolo, corpus quoddã myſticũ eſt, Mébra, inquit ſumus vnius corporis, nihil triſtius euenire poteſt quã oculis carere, & eſſe cęcã. Tunc autẽ oculis caret, & cęca eſt quãdo nõ habet viros ſapiẽtes. Hi n. oculi ſũt reipublicę. Audiqd dicat Iſaias, Obſtupeſcite, & admiramini, fluctuate, & vacillate.

Simile.

Iſaia 9.

Excæcata eſt Iudæorum turba ſuis erroribus carens duce & doctore. Quorſum Iudæi turbandi ſunt, ingentíque triſtitia afficiẽdi: Id enim dictis verbis ſignificat Iſaias. Videte, quam cauſam reddat, Quoniam Dominus claudet oculos veſtros. Qui ſunt iſti oculi? Ipſe vates explicuit ſubdẽs, Prophetas, & principes veſtros, qui vident viſiones, operiet, Et erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati, quem cum dederit ſcienti literas, dicent, lege iſtum, & reſpondebit, nõ poſſum, ſignatus enim eſt, & dabitur liber neſcienti literas, dicetúrque ei, lege, reſpondebit, neſcio literas. Aſpicis, quaſi ſupplicio maximo plecti Iudæos orbitate oculorum, nempe prophetarum, & ſapientium virorum? Agnouit, quantũ ſit hoc ſuppliciũ D. Ioãnes, ſi quidẽ cũ nõ eſſet, qui aperiret librũ & ſolueret ſeptẽ ſignacula eius, fleuiſſe ſe dicit, donec audiuit. Noli flere, Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, vt aperiat librum, & ſoluat ſignacula eius. Quòd ſi Euangelicum vatẽ interroges, Cur tãtum lachrymarũ profluuiũ effundat ob diuini libri ſignationẽ, & quod non inuentus fuerit dignus quiſpiam ad aperiendum illum rationes multæ ſunt. Quarum prima ſit, quoniam ſi populus cæcus fuerit, & oculis, qui ſunt prophetæ, careat, facilè, imò tertiò quoq; paſſu corruet. Ad hæc, cũ prophetarum, & cõcionatorum munus ſit, tum extirpare noxas herbas ex Eccleſiæ horto, pulchraſque, & ſalutiferas conſerere, tum populum conſolari in calamitatibus à Deo immiſſis, ne earũ onere ſuccumbat, ſi deſit agricultor, ſi abſit conſolator, quid, quæſo, erit de miſero populo? Certè actum de illo eſt. Audi, quid dicat Deus Ieremiæ, Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce cõſtitui te hodie ſuper gẽtes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſſipes & plantes. Munus ergo vatũ eſt, inſtar optimi agricolę hortum Dñi colere. Quòd etiã ad eoſdẽ vates ſpectet, conſolari populum, dicat Regius Pſaltes deflens, ꝙ populus Iudæorũ careat prophetis ſuis cõſolatoribus. Dixerunt inquit, in corde ſuo cognatio eorũ ſimus quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra. Signa noſtra non vidimus, iã non eſt propheta, & nos non cognoſcit amplius. Cur prophetis carere populum dolet David circumſeptum grauiſſimis, & diuturnis malis? Proculdubiò quoniã vates potentes erant ſermone ad cõſolandum populum, dũ à Deo flagellabatur, ne animum deiiceret. Conſolamini, conſolamini populus meus, dicit Deus veſter, loquimini ad cor Ieruſalem, inquit Iſaias. Præterea munus vatũ, & concionatorum eſt, oculis populi obiicere peccata patrata, vt male actorũ pœniteat. Clama,

Apo. 5. a.

Ierem. 1.

Pſal. 83.

Optimi prædicatoris officium deſcribitur.

Iſaiæ 40.

ne ceſſes, inquit Iſaias, quaſi tuba exalta vocẽ tuã, & annun-
tia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eo- *Iſa. 58.*
rum. Igitur ſi deſit, qui peccata in memoriã peccatorum re-
uocet, vt illis conſpectis, pœnitentiã agant, atq; veniã à Deo
conſequãtur, grandis pœna eſt. Quemadmodum. n. bonus *Simile.*
agricola agrum ſtercorat, vt fructum ferat, nã fortaſſis, ſi fi-
mum non adhiberet, ſterilis eſſet, & infecundus, atque agro
nihil peius obuenire poteſt, quã deeſſe illi cultorẽ ſtercorã-
tem, In eundẽ modum cõcionatoris muneri incumbit, pec-
cata quæ non ſunt aliud, quã ſtercus oculis hominum ſub-
iicere, vt doleãt, ſe ſtercora fuiſſe amplexatos, & fructũ pœ-
nitentiæ agant, nihilq; nocentius poteſt miſero peccatori
contingere, quam carere concionatoribus, qui pro virili dẽt
operam, vt agnoſcat peccator, quam fœtido, ac tetrio ſter-
core vitiorum fuerit conſpurcatus. Nónne legis in Euan-
gelio dictum à cultore vineæ, Domine dimitte ficulneam & *Luc. 13.*
hoc anno vſque dum fodiã circa illã, & mittã ſtercora, & ſi-
quidẽ fecerit fructum, ſin autẽ, in futurum ſuccides illã: Nõ *Iudic. 2.*
ſunt aliud vates, & declamatores ad populũ, quàm angelus
Domini aſcẽdens ad locũ flentium, proponenſq; filiis Iſrael
cauſam, ob quã plectãtur à Deo, ob peccata videlicet, qui lo-
quẽte angelo, eleuauerunt vocẽ & fleuerũt, immolauerũtq;
hoſtias Domino. Cuius enim peccatoris pectus etiã ſaxeum *Dures ho-*
non emolliẽt concionatoris clamãtis, ſudoreq; madẽtis vo- *minũ per-*
ces, vt in lachrymas ſolutus pro commiſſis delictis in ſacrifi- *tinacium*
cium offerat Deo ſuo ſpiritum cõtribulatum? Demum, cum *affectus*
munus vatis, concionatoriſq; ſit, cibum animi, ſpiritualeſq; *viua vox*
eſcas deferre hominibus, ne fame pereant, conſequens eſt, *prædica-*
ingens eſſe Dei ſupplicium, priuari vatibus, & concionato- *toru mo-*
ribus. Quemadmodum enim Danieli in lacum leonũm reie- *uet.* *Dan. 14.*
cto miſit Deus angelum, qui Abacuch portaret capillo capi-
tis, poneretque in Babylonem ſuper lacum leonum, ac por-
rigeret cibum dicens. Daniel ſerue Dei tolle prãdium, quod
miſit tibi Deus. atque hoc cibo refectus poſtea extractus eſt
ex lacu leonum, Ita nos qui circunſepti ſumus leonibus in-
ferni, de quibus ait Apoſtolus. Fratres vigilate, quia aduer- *1. Petri.*
ſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærẽs
quem deuoret, mittit Deus concionatores, vt nobis aſpor-
tent eſcas ſpirituales, apprehenditque capillo capitis, quo-
niam eorum mentibus ſuggerit, & tanquam in quibuſ-
dam ferculis reponit cibos, quos populis propinaturi ſunt.
Summa igitur ſit, Meritò iu acerbiſſimam pœnam commi-

natur Deus Iudæos, non habituros vates, quoniã oculi ſunt reipublicæ, ne illa corruat. cultores agri Domini ad euellẽdas ſpinas, & tribulos vitiorum, conſerendaſque virtutum plantas, ſtercoratores vigiles, vt hic ager fructum ferat, cõſolatores optimi, ne calamitatibus ſuccumbat peccator, angeli ad lachrymas excitantes, vaſa diuina ad ferendas cœleſtes dapes. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Doctoribus in hæc verba, Vos eſtis lux mundi. Magni ergo faciendi ſunt Doctores, qui lux, hoc eſt, oculi ſunt reipublicæ Item in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Congregans omnes principes ſacerdotum, & ſcribas populi ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. Cur ſacerdotes, & ſcribas interrogat Rex? Quoniam ſunt oculi, quibus reges, & reſpublica proſpicere debet, quæ ad ſalutem eius ſpectant.

Reip. ornamenta viri prudẽtes.

¶ *Nocte tacere feci matrem tuam.*

¶ Varius legitur hic locus, tum apud Græcos, tum apud Hebræos, Septuaginta legũt, Nocti aſſimilaui matrem tuã. Theophylactus tantum ait, Nocti aſſimilaui, & non apponit, matrem, vt Septuaginta apponunt. Hebræi legunt videbor mater tua, aut ſimilis ero matri tuæ. Hebraicus textus lõgè eſt ab æditione vulgata diſſimilis, neque aliquo pacto Vulgata cum Hebraico, qui modo, circumfertur, coire poteſt. Ideò Hebraicus omninò relinquẽdus Græcus à vulgata non diſſentit omninò. Theodoretus ait, comparari Synagogam, quam vocat *matrem*, populum vero ex hac profectos nocti, quia ſeipſos filij Iſrael tradentes in tenebras ignorãtiæ, neque exiguã quidem lucem agnitionis Dei habebant. D. etiam Hieron. iudicat, non eſſe aliquid diſcriminis inter *matrẽ*, & filios: ſed quo modo inquit Dominus ad populum Iudæorũ, Ieruſalem, Ieruſalem, quę occidis prophetas, quoties volui cõgregare filios tuos ſub alis, & noluiſti, &c. Non quod alia eſſet Ieruſalẽ, & alius populus eius. Neque. n. abſque populo ad cæmenta vrbis, & ligna, lapides loquebãtur, Sic *mater* vocatur populi ſicquẽtia, & omnis turba nationis Hebreæ. Filij autem, vel ſinguli ex populo, vel per oppida villaſque diſperſi. In *nocte* ergo, ac tenebris captiuitatis, & mœroris, & prætereuntis anguſtiæ traditur Iſrael, & populus eius æterno ſilentio conticeſcit, quia non habuit leges ſciẽtiam, neque Dei præcepta ſeruauit, receptiq; , quod fecerat. Hæc D. Hieron. Conſentit cum hac expoſitione Lyranus, licet ſolum per *matrem* Ieruſalem intelligat, quam *nocte* ait, tacuiſſe,

Hierony.

Matt. 23.

Mater Iſraelis vocatur ipſemet Iſrael totus ei populus eſt velut mater ſingulorum.

reticuiſſe, quia nocte capta fuit, vt 2. Paral cap. vlt refertur. Ad eundem modum expendit Interlinearis, & *tacere* ait, quia in anguſtia captiuitatis non audebit quiſpiam, proferre malũ ſuum coram hoſtibus: ſed populus ſilentio tabet comprehẽſus, non audẽs reſiſtere hoſtibus. Rupertus per *noctem* ignorantiæ tenebras intelligit, quibus ille populus erat obuolutus. Conſentiunt ergo Theodoretus, & Rupertus. Verior tamen mihi videtur Hieronymiana expoſitio, cum quo Vatablus etiam cõſentire videtur, Ait enim, Matrem tuam compeſcam i. perdam. Recentiores multò ſecus expendunt. Dicunt enim, quod his verbis, *Tacere feci matrem tuam* (vocem enim nocte cum præcedentibus iungunt non autem cum his modo dictis) *Tacere feci matrem tuam*, ſignificatur, nihil habere Synagogam quod Deo arguenti, accuſantíque obiicere poſſit. Etenim ſi ſacerdotibus & prophetis poſſit obiicere, illi ſiquidem totidem obiurgationibus, aut etiam pluribus erant proſequendi ob eorum crimina, at Deo accuſante, & in iudicium vocante, tacere coguntur, quia Deo nihil obiici poterat. Ac ſi apertius dicat, Ego ipſe accuſo, nõ ſacerdos quiſpiam, ego reprehendo, non vates aliquis, qui vel crimine irretitus, vel ad populi gratiam loquebatur. Nihil enim fortius ad tegenda peccantium ora, cum obiurgãtur, puritate vitæ. Docuit hoc Laban, qui nimis obiurgatus à Iacob, quòd ſuam ſupellectilem fuiſſet ſcrutatus, tantum abeſt, quòd paria reddiderit, quod amicitiam mire ſecum poſtulauit, dicẽs, Veni, & ineamus fœdus. Sic etiam Saül rex obiurgatus à Dauide innocente, qui ſuum inimicum interficere potens, noluit tamen interficere, flens dicit. Iuſtior es, quàm ego. Tu enim tribuiſti bona, &c.

2. Para vltimo.

Integritate vitæ compeſcũtur peccãtium ora.

Geneſ. 13.

1. Re. 24.

Ad morum compoſitionem.

N*Octe tacere feci matrem tuam.*

¶ Quoties mecum reputo, cur patria cuiuſque, *mater* illius appelletur, occurrit, eam *matrem* vocari, non ſolum, quia nos genuerit: verum etiam, qui nos defendere, & diligere debet non ſecus, ac *mater* editos diligit filios, tueturque eandemq; viciſſitudinem debent filij matri patriæ reprehẽdere. Hinc egregiè D. Hieronymus cap 7 Ieremiæ, in hæc verba, Habitare vos faciam in loco iſto, inquit, Naturale eſt, vnuſquiſque [illegible] natale

Hierony.

natale diligat ſolum,& nihil dulcius habeat patria. Teſtantur hanc ſententiam etiam filij Iſrael, qui dicentibus ſibi, Hymnũ cantate nobis de canticis Sion, gemebundi reſpõdebant, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? In ſalicibus, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. In quem locum optimè Caſſiodorus inquit, Nimis dulcis eſt recordatio patriæ. Et Seneca, Nemo patriam diligit, quia magna: ſed quia ſua. Et Marcus Brutus Romanus ille celeberrimus, exul aiebat, ſe malle, Romæ ignobiliſſimum ciuem, quàm exulem omnium aliarum ciuitatum imperatorem nominari. Atque Plato in Critone, patriam, ait, patri, & matri anteponẽdam. Et Pytagoras interrogatus, quomodo oporteat, ſe gerere erga patriam ingratam, vt erga matrẽ reſpondit. Hinc & optimè Chryſermus, 2. lib. hiſtoriæ Perſicæ refert, Pauſaniam Lacedæmoniorum ducem iure optimo à propriis parentibus fuiſſe obſtructum per lateres foribus templi, donec fame interiit, quia voluit, Spartam prodere quingentis argentis. Contra verò commendatur Ariſtoteles à Vegetio, & Valerio Maximo, quòd cum eſſet vitæ ſupremæ reliquias ſenilibus, atque rugoſis membris in ſummo literarum otio vix cuſtodiens, adeo valenter pro ſalute patriæ incubuit, vt eam hoſtibus armis, quaſi ſolo æquatã, in lectulo Athenis iacens eripuerit. Quæ omnia apertiſſimè probant, nihil debere eſſe homini charius patria, eámque vnice diligendam. Contra verò maximè reprehendendos, qui eam perſequuntur, aut illi, ſi poſſunt, non opem ferunt, cum patria doleat, & gemat ob calamitates ſuorum filiorũ. Docuit hoc ſuo exemplo Aſſertor noſter, qui in imo pectore reuoluens, quæ eſſet Ieruſalem paſſura, videns ciuitatem, fleuit ſuper illam dicens, Quia ſi cognouiſſes & tu diem viſitationis tuæ, &c.

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit & immemores non ſinit eſſe ſui.

Pſal. 136.

Caßiodo.

Seneca.

Eſt aliquid in patria viuere.

Plato.

Chryſer.

Vegetius.

¶ *Conticuit populus meus, eo quod non habuerit ſcientiam.*

¶ Vatablus diſpungit. id eſt, perdetur. In quem etiam modum explicuit; Tacere feci matrem tuam. Ad quam etiã expoſitionem videtur alludere Diuus Hieronymus. Sic enim inquit, In nocte ergo, ac tenebris captiuitatis, & mœróris, & prementis anguſtiæ traditur Iſrael, & populus eius æterno ſilentio conticeſcit. Conſentit etiam cum hac expoſitione Interlinearis, & videtur exactus diſpungere. Nam ait, *Conticuit populus meus*, quia comprehenſus ab hoſtibus, ſilentio tabet, nõ audens, reſiſtere hoſtibus, addiderim ego, neque vllas voces emittere. Nam ſi quis emittebat, trucidabatur, & acerbius

Quæſtus licentia non datur hoſte oppreſſo.

acerbius accipiebat vulnus.

Eo quod non habuerint ſcientiam. Licet omnes ſcientiam referant ad cognitionẽ diuinæ legis, abiecerant enim ſacerdotes, & vates libros diuinæ legis, qui traditi fuerant à Moſe, vt populum inſtituerent iuxtà illud, Scripſit Moſes legem hanc, & tradidit eam ſacerdotibus filiis Leui, & cunctis ſenioribus Iſraël D. tamen Hierony. latius ſumit hic *ſcientiam*, nempe pro ſcientia legis, vt etiã includat Dei præceptorum obſeruationem. Ait quippe, Quia non habuit legis ſcientiã, nec Dei præcepta ſeruauit. Et certè hic videtur ſenſus germanior, cum ſcientia Dei in ſacris Bibliis pro religione, & cultu Deo exhibendo ſumatur, vt apud Ierem. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua: ſed in hoc glorietur, ſcire, & noſſe me, ideſt, agnoſcere verè, & colere. Hinc cognitio Dei crebro tam in veteri, quam in nouo teſtamento ſcientia Domini vocatur, vt apud Iſaiam, Terra repleta eſt ſcientia Domini, ſicut aqua inundantis maris, id eſt, tã abundanter erũpet cognitio Dei, velut cum aqua inundans erupit, & totam aliquam regionem oppleuerit. Nos ergo vtrumque cõplectamur, & ſcientiam diuinæ legis, & cultum Deo exhibendum ſub hac voce, *non habuit ſcientiam*, id eſt, non habuit libros diuinæ legis, neque cognitionem Dei ſui per diuinum cultum illi exhibẽdum, & diuinorũ præceptorum adimpletionem. Et ne quis exiſtimaret, quod hic populus plectitur ob ignorantiam *ſcientiæ*, vt dicit negationem tantùm: ſed vt dicit priuationem *ſcientiæ*, ita quod derelinquat debitã aptitudinem in ſubiecto. Et ſic cõſtat, quòd neſcire ea, quæ quis poteſt, & tenetur ſcire, vitioſum eſt, vt ait Diuus Thomas Iſaiæ 5. in ea verba, Captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam.

Deut. 31. *Ierem. 9.* *Iſa. 11.* *D. Tho.*

Ad morum inſtitutionem.

Onticuit populus meus, eo quòd non habuerit ſciẽtiã. ¶ Venuſtiſſimè explicuit effectũ *ſciẽtiæ* Dei, quidq́ue efficiat ignorantia ſcientię Dei, nempe ruinã populi. Videte, quid dicat Moſes filiis Iſraël, Erunt verba hæc in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis, & ligabis quaſi ſignũ in manu tua, & mouebuntur inter oculos tuos. Vbi vides, in quatuor locis debere nos habere verba Dei, in corde ad credendum, in ore, ad loquendum: in manibus ad operandum: in oculis, ad videndum. Solet homo, qui ſpecilla ad videndum habet,

Deut. 6. & 11. *Actio & contẽplatio diuino verbo cohærent.* *Simile.*

habet,nihil alicuius momenti ſine ſpecillis operari, aut videre, Sic vult nos Dominus nihil videre, aut operari ſine præuia lege eius.Sic videbat Regis Pſaltes, & operabatur quando dicebat,Tunc non confundar, cum perſpexero in
*Pſal.*118. omnibus mandatis tuis.Ac rurſum, Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.Hoc etiam faciendum eſſe docet Diuus Iacobus.Qui perſpexerit,inquit, in lege perfectæ libertatis,& permanſerit in ea,nō auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit. Quadrat obſeruatio in Euangelium Aſſumptionis,in ea verba,Sedes ſecus pedes Domini audiebat verbum illius. Cur audiebat? Quia,ſpiritu diuino ſuggerente,agnouerat,ſibi tradi ſpecilla quædam prætioſa ad conſpiciēda,quę erat factura Magdalena,ne erraret.

Secundò,vides punitum populum,quia non habuit *ſcientiam*.Et certè hoc conſiderandum eſt. Nam cum ſacerdotes ſint,qui debeant, ſcientiam habere, cur populus plectitur? Docet,debere populum,non eſſe ſegnem,nec pati, ſacerdotes ſuos deſpicere ſcientiam Dei:ſed debere, ab eis exigere magiſtratus, vt ſuum exequantur munus docendi legem
Deut. Dei.Hinc apud Deut.lex tradita eſt, non ſolum ſacerdotibus:ſed etiam cunctis ſenioribus. Cur tradidit ſenioribus? Certè, vt ſciant à ſacerdotibus exigere ſuum munus, ſi eos viderint negligentes in ſcientia Dei, & addiſcenda, & docenda.

¶ *Quia tu ſcientiam repuliſti,repellam te & ego, ne ſacerdotio fungaris mihi.*

¶ Expoſita voce *ſcientia*,vt dictum eſt, pro cultu, & religione,& cognitione Dei,& ipſa lege Dei,duo dubia hic videntur incluſa.Alterum eſt,ad quoſnam hic verba faciat. Et vno verbo reſpondemus cum Diuo Hieronymo,& Ruperto,ad decem tribus Iſrael, & non ſolum ad ſacerdotes, vt nonnulli volunt.Ipſam enim Synagogā *repellendam* à ſacerdotio ait,quia oblita eſt legis Dei. Et nō ſolum eſt cōminatio aduerſus ſacerdotes. Quāuis ita Vatablus,& Lyranus, & nōnulli.Legant Iſaiæ,c.5.vbi etiam ad populum,eundē ſermonem factū inuenient,Captiuus ductus eſt populus meus, qui non habuit ſcientiā.Igitur potius populo, quàm ſacerdotibus hæc aptanda ſunt verba,ſicut & Iſaias aptauit Alterum dubiū eſt,quādo hic populus *repulit ſcientiam*? Reſpōdemus etiā ex ſentētia Diui Hieronymi & Ruperti,quòd quādo coluit vitulos aureos in Dan,& Bethel, præcipiente hoc

impio

impio Rege Ieroboam, ne rediens populus ad colendum Deum in Ieruſalem deficeret,& rurſus Roboam ſubderetur imperio. Obſeruate etiam, vt habeat incrementum oratio. *3. Reg. 2.* Prius dixit, Quia nõ habuit ſcientiam, auget culpam repulſa ſcientia. Ac tertio inquit, oblita es legis Dei tui. Obliuio eſt quaſi criminis alueus,& maxima profunditas, & inũdatio. Quæret etiam aliquis, quanto tempore repulſa eſt ſynagoga? Reſpondeat D. Hieronymus, Sacerdotium perdidit in *Hierony.* æternum. Si autem quis velit, amplecti ſententiam dicentiũ, hic ſolum eſſe ſermonem ad ſacerdotes, quæ expoſitio omnino non diſplicet, dicendũ eſt cum Lyrano, quòd ſacerdotes perſequebantur ſanctos prophetas, quòd obiurgarent,& reprehenderent ſacerdotum crimina. Vnde ſic eſt locus diſpungendus. *Quia repulisti ſcientiam,* ſcilicet meorum vatum, *repellã, & ego te,* ô ſacerdos, *ne fungaris ſacerdotio.* Sunt, qui tantum exponant, *repellendos* ſacerdotes, quia ſcientiã Dei ignorabant. Indignus enim eſt dignitate, quiſquis eas artes, quibus ad illam aſcenditur, neglexerit. Ars autem, qua conſcẽdebatur ad ſacerdotij dignitatem, erat diuinæ legis cognitio, iuxta illud, Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore eius, quia angelus Domini eſt. *Ne ſacerdotio fungaris mihi.* Pronomen appoſitum *mihi* emphaſim habet. Et duo hic implicata conſpicio, quam venerationem debeant ſacerdotio præſtare ſacerdotes, qui Deo inſeruiũt eo miniſterio. Alterum bonitatem Domini ſui, qui munificentiſſimus eſt erga ſuos ſacerdotes, vt hinc percipiant, à quanto honoris culmine exciderunt. Ac ſi apertius dicat, *Mihi,* qui largo manu cõfero beneficia in meos ſacerdotes.

Sacerdotali authoritate priuandi ſacerdotes qui Dei legẽ noſſe negligũt.

Malac. 3.

Ad componendos mores.

Quia tu ſcientiam repuliſti, repellã te & ego, ne ſacerdotio fungaris mihi.

¶ Dolendum eſt nuſquã in aliis rebus eligitur ignar' artis, aut muneris, quod profeſſurus eſt: ſed peritus exquiritur, vt ſi ægrotas, non ſutorẽ: ſed medicum, ſi litem habeas, non adis ſutorem: ſed iuriſperitum,& traditur ſacerdotium ignaris *ſciẽtiæ* Dei quæ gradus eſſe debet, vt quis aſcendat ad honorem ſacerdotij. Solent homines, aſpicere cognationem, amicitiam, &c. vt quem ad hoc promoueant munus Non ſic faciẽdum erat:

Fauores & amicitiæ non promoueri debent ad dignitates homines.

erat ſed reſpicere, an ſcientiam habeat. Ad conſtruendam
2. *Par.* 2. domum Dei non Iudæos elegit Salomon, ſed quæſiuit, qui
3. *Reg.* 5. ſciret, ligna cedere, ſcilicet Sydonios dicens regi Hiran. Nõ
eſt in populo meo, qui ſciat, ligna cedere. Quid nos ſumus,
teſte Apoſtolo, niſi templum Dei? Vt ergo ædificetur hoc tẽ-
plum, quærendus eſt artifex, qui ſciat ligna videlicet virtu-
tes, cedere, & aptare ædificio, non inſipiens, & ſcientiæ
1. *Cor.* 3. Dei imperitus Audi etiam, quid dicat Apoſtolos, Secũdum
gratiam Dei, quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fun-
damentum poſui. Non ait, vt inſipiens architectus, aut impe.
ritus: ſed, vt ſapiens. Agnouit enim non decere, architectum
Exo. 28. eſſe inſipientem: ſed ſapientia excultum. Apud Exodum ad
faciendas veſtes ſacerdotis Aaron, præcipit Deus: quæri ſa-
pientes corde viros, & repletos ſpiritu prudẽtiæ Si ergo ve-
ſtes non niſi à ſapientibus fieri Deus præcipit, quæro, per
Doctrina mittet eſſe ſacerdotes nõ ſapientes? Abſit. Hinc inter veſtes
& veritas & ornamẽta ſacerdotis primum ponit rationale, in quo hoc
Exo. 28. iubet ſcribi, Doctrina, & veritas, quia primum inquirendum
eſt in ſacerdote, an in pectore habeat doctrinã, ſcilicet ſciẽ-
tiam Dei. Hoc eſt, primum fundamentum quo ſi careat, in-
dignus eſt, vt ad tantum munus aſcendat Pro doctrina eſt
in Hebræo Vrim, id eſt, illuminationes. Debet eſſe illumi-
Simile. natus ſcientia Dei. Quemadmodum animal quoddam car-
buncus appellatum, quod lapidem fulgentiſſimum, nempe
Matth. 5. carbunculum, geſtat in frõte, quo ſe illuminat, Ita ſacerdos
animal carbunculus eſt, vt alios illuminet, & ſe. Hinc ait Aſ-
ſertor noſter, Vos eſtis lux mundi, id eſt, carbunculi diuini
Tit. 1. ad illuminandos homines, habetis enim lucem ſcientiæ.
Hieron. Hinc & Apoſtolus ait, præſulem oportere, eſſe continẽtem,
amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem
ſermonem, vt potens ſit, exhortari in doctrina ſana, & eos
qui contradicunt, arguere. Et diuus Hieronymus ſuper A-
gæum. Conſidera, ſacerdotis eſſe officium, de lege interro-
gatum reſpondere, ſi ſacerdos eſt, ſciat legem Domini, ſi
ignorat legem Domini, ipſe ſe arguit, non eſſe ſacerdotem
Domini. Sacerdotis enim eſt, ſcire legem, & ad interroga-
tionem reſpõdere de lege. Et Chryſoſtomus, lib 2. de digni-
tate ſacerdotali ait, Sapientiſſimum eſſe oportet ſacerdotem
& perſpicacem in omnibus, & mille, vt dicitur, ex omni par-
te oculos habentem, quippe qui, non ſolum ſibi: ſed etiam
populo viuit. Demum, quanta ſcientia debeat eſſe ſe prædi-
tus ſacerdos, agnoſcemus, ſi conſideremus, eum eſſe paſto-
rem

rem, & in tres paſtores illuſtres oculos coniiciant. Primus ſit Abel, quæ vox ſignificat lugentem. Debet enim paſtor, lugere peccata ouium. Vnde apud Ioelem, Inter veſtibulum, & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo. Sed quomodo agnoſcet paſtor, quantum ſunt lugenda ſui populi peccata, ſi eorum grauitatem ignoret? Alter paſtor eſt Iacob, qui dixit Laban ſocero ſuo, Non captum à beſtia oſtendi tibi, & oues tuæ & capræ tuæ ſteriles non fuerunt. Quid eccleſia, niſi filia Dei deſponſata ſacerdoti, à quo requirit, an aliquid ſit captum à beſtia inferni, & an oues ſibi traditæ ſint ſteriles? Et quãnã ſcientiã, ad hoc præſtandũ munus, exiſtimas neceſſariã? Tertius paſtor fuit Dauid, qui ait, Paſcebam gregem patris mei, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, eruebãque prædã de ore eorum. At quanta ſcientia eſt neceſſaria, vt paſtor eruat de ore leonis illius, de quo inquit Petrus, diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, ouem viuam, & anteaquam ſanietur, & pereat?

Geneſ. 4.
Ioel. 2.
Geneſ. 31.
1. Re. 17.
1. Pet. 5.

Secundò grauitatem huius criminis detegit Deus, ſcilicet *repellere ſcientiam*, dum pœnam talionis infligit, quæ non niſi in grauiſſimis criminibus infligitur. *Tu repuliſti ſcientiam & ego repellam te.* Acutè, quam graue ſit hoc crimen in ſacerdote, oſtenditur. Nam vt Theologi dicunt, ac Diuus Thom. 1. 2. q. 105. ad 10. talionis pœna tantum in grauiſſimis peccatis infligebatur. Vt apud Exodum, & Deuteronom. inuenies, nempe in falſis teſtibus, & homicidio, &c.

D. Tho.
Exo. 21.
Deut. 19.

Tertiò, hic docet Deus, quanta veneratione debeant ſacerdotes, Domino Deo ſuo inſeruire. Hinc apud Exodum præcipit, à veſte ſacerdotis pendere tintinabula aurea, vt quando ingreditur, & egreditur ſanctuarium, audiatur ſonitus, & non moriatur. Quorſum vult Dominus, audiri ſonitum tintinabulorum? Vt audiens populus ſacerdotis ingreſſum, & egreſſum pro eo oraret, vt cum debita veneratione, & tremore offerret Domino ſacrificium. Hinc etiam laminam auream ferre præcipit in fronte, in qua ſit ſcriptum, Sanctum Domino. Quid eſt, in fronte habere ſcriptũ, Sanctum Domino, niſi talem debere eſſe ſacerdotem, vt videntes eum in eius fronte omnes cognoſcant, illum ſanctum eſſe Domini, nulliuſque lethalis criminis debere eum eſſe conſcium? In fronte enim ſui agnitio eſt. Ibi enim viget intellectus. Hinc

Exod. 28.
Sacerdotes ſonitum dare debẽt
Gregor. in moral.

 rurſus

rurſus Dominus illis dicit, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum.

Non ſunt per ſaltum promouendi in ouile Dei ſacerdotes. Quartò, docet hic locus, neminem ſine meritis eſſe ad ſacerdotis munus eligendum, neque ſine demeritis à dignitate ſemel obtenta eſſe deiiciendum, Prius enim *repuliſti ſcientiam* quam fuerit repulſus à Deo.

¶ *Et oblita es legis Dei tui, obliuiſcar filiorum tuorum, & ego.*

¶ Quoniam Hebraicè, & Grecè eſt in maſculino genere *oblitus*, & non *oblita* in fœminæo, & ita legit Theophylactus, *oblitus* es; Colligunt, tantum ad ſacerdotes deſtinari hunc ſermonem, & non ad Synagogam. Verum cum Synagoga ſit populus, neſcio, cur ad populum non poſſimus referre hæc verba, quidquid Vatablus, & alij recentiores dicant, Neſcio enim, cur ſanctorum Patrum expoſitio ſit abiicienda, vt Diui Hieron. Theodoretus, Ruperti &c. ſi eam defendere poſſumus: ſic ergo poſſumus diſpungere, *Et oblita es.* Et, poſuit pro quia, vt obſeruauit Interlinearis. In quē modum, vt diximus, crebro ſumitur in Scriptura cōiūctio copulatiua pro cauſali, *Oblita es*, ô popule, vel Synagoga. Quod ſi perſiſtas, ſolum de ſacerdotib. eſſe ſermonem, & in fœmineo, vel maſculino dicere potes, *oblita es*, ſcilicet, congregatio ſacerdotum. Quid autem ſit, obliuiſci vel Synagogam, vel ſacerdotū congregationem legis Dei, non conueniunt, expoſitores. Diuus Hieronymus videtur, ſignificare, hunc eſſe ſenſum, *oblita es legū Dei tui*, id eſt, penitus Ægyptiis ſe idolis mancipauit. Cū quo videtur, conuenire Interlinearis. Ait quippe, *legū Dei*, quæ prohibet, idola adorari. Lyranus expendit, *Oblita es legū Dei*, legis ſtudium dimittendo, & mendaciis pſeudo-prophetarū intendendo. Rupertus *obliuiſci* hic poni, pro contemnere, exiſtimat, vt in Pſalmo, cum dixiſſet regius Pſaltes, Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedētis fœnū, continuo ſubiungit, Obliti ſunt Deum, qui ſaluauit eos, id eſt, contempſerunt Deum qui ſaluauit eos Sic & hic, *oblita es legis Dei*, id eſt, contempſiſti legem Dei tui. Vnde ad eandem ſignificationem retulit, quod ſubſequitur, *obliuiſcar filiorum tuorum*, Rupertus, dicens, Par pari refero, contemnam filios tuos & ego. Acutiſſima eſt expoſitio Ruperti. Nam, vt egregiè inquit Diuus Thomas, obliuio paruipenſionis eſt euidēs ſignum. Ea enim, quæ magna ęſtimamus, magis memoriæ infigimus. Diuus Hieronymus expendit ſecus, *Obliuiſcar filiorum tuorum*, id eſt, tradēs eos æternæ captiuitati. Qui enim ignorat,

Margin notes: *Hieron.* — *Pſal. 105.* — *1.2.q.47. art. 2. 3.* — *Caute intellige ignorantiæ diſtinctiones.*

ignorat, ignorabitur. Cum Diuo Hieronymo conſentit Interlinearis, Lyranus aliter, *obliuiſcar filiorum tuorum*, in neceſſitate, inquit, eorum nō ſuccurrendo. Pulchræ mihi videntur omnes dictæ expoſitiones, nec eſt opus, in memoriā veſtram reuocare, in Deo non inueniri obliuionem propriam: ſed vt dicit D. Auguſt. lib. 15. de Trini. c. 16. tomo 3. tūc dicitur, meminiſſe, quando aliquid facit, tunc obliuiſci, quando non facit. Quod apertius explicuit ipſe Auguſtinus libro de efficientia diuinitatis. dicens, Deus dicitur obliuiſci, Cum quibuſdam impiis, & peccatoribus non miſeretur, quod vtique non facit per crudelitatem, quæ in Deo non eſt: ſed per occultum Dei iudicium. Vno itaque verbo obliuiſci eſt, non miſereri. *Filiorum tuorum.* Bifariam poſſumus, diſpungere, vel de filiis naturalibus, & ita expendunt Rabbini Iudæorum de filiis naturalibus ſacerdotum, Alij dicunt, filios vocari ſubditos ſacerdotum, homines videlicet populares, qui gratia diſciplinæ ſacerdotum filij dicuntur. Iuxtà tamen Hieronymi expoſitionem, ad Synagogam eſt ſermo, & eius filios, vti iam diximus, vocat ſingulos ex populo. *Auguſt.*

Ad inſtituendos mores.

ET oblita es legis Dei tui, obliuiſcar filiorum tuorum & ego.

¶ Primò, docet, legiſlatores nō debere eſſe ſuos, ſed eorum quibus leges cōdunt, in quorum vtilitatem leges cōdendę ſunt. Hinc explicaturus, cuiuſnā eſſet lex dixit, *Dei tui*, & non oblita es legis meæ. Sic daturus legem filiis Iſraël crebro inculcat, Audi Iſrael Dominus Deus tuus. Solent principes, & reges eſſe ſui, conſanguineorum, & amicorum, At Deus noſter eſſe voluit. Adit regem quis alicuius negotij gratia, non vtitur rege vt re ſua. Expectat enim interuētores quærit, qui eū introducant: at ſi regem cœli adeas, non inuenies ianitores, qui tibi ſint impedimento, & dicant, Expecta, dormit, occupatus eſt rex. Heſter ait, Norunt prouinciæ, quòd ſiue vir, ſiue fœmina non vocatus interius atriū regis intrauerit, abſque vlla cunctatione interficiatur, niſi rex auream virgam ad eum extenderit in ſignum clementiæ. Sic etiam ait Abner ad Dauid, Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem. Secus agit tecum Deus tuus quo vteris, vt re tua. Semper enim paratus eſt, vt te audiat quod vtinā reges attenderent. Cōmendatur meritò Rex Philippus, q̄ cū anus paupercula eū appellaret, vt ipſius

Regia cæli omnib. iuſte quid petentibus aperta eſt.

Heſter. 4.

1. Re. 26.

cauſam cognoſceret, & reſpondiſſet Rex, ſibi tunc non eſſe otium, inclamauit anus, Proinde ne rex quidem eſſe velis. Tunc Philippus admiratus aniculæ libertatem, non illi ſolum præbuit aures, verum etiam alios audiuit. Hoc idem etiam Latini attribuunt Adriano imperatori. Etiam commendandus eſt Veſpaſianus, qui cum vehementer angeretur, vitiatis, inteſtinis nihilo ſecius imperatoriis muneribus fungebatur, adeo vt lecto decumbens audiret legationes, & amicis hortantibus, vt ſibi parceret, reſpondit, Imperatorem ſtantem mori oportere.

Principum egregia cõmendatio qui miſerorum querimoniis aures vouebant.

Secundò, *Legis Dei tui.* Bene ait, *Legis Dei tui.* Legis enim Dei obſeruatio Deum ipſum noſtrum facit. Non eſt Deus contentus, cuncta, quæ fecit, nobis dare: ſed ſe dat in præmium regnantem, in medicum ægrotis, morientem in pretium Denique quicquid eſt Deus tuum eſt, ſi eius legem, cuſtodieris. Hinc inquit, *legis Dei tui.* Et apud Matthæum laturus legem, ſeipſum præbet in præmium, Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, Beati, qui eſuriunt, quoniam ſaturabuntur. Docet etiam hic locus, quorum debeat eſſe reges, & principes, ſcilicet obſeruantium leges. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis, ait Aſſertor noſter.

Matth. 5.

Ioan. 5.

Tertiò, docet, leges obſeruandas, & plectendos, qui eas frégerint. *Obliuiſcar,* inquit, *filiorum tuorum. quia oblita eſt legis Dei tui.* Non ergo docet impunitos relinquere diuinæ legis tranſgreſſores. Hinc optimè inter quatuor actus legis attexerunt theologi, idque ex Diuo Iſidoro aſſumunt, punire legis tranſgreſſorem.

Optima diſceſſio in ... ad ... le 10

Quartò, non ait, *obliuiſcar tui* ſed *filiorum tuorum.* Quid hoc Domine? Dicere debuiſſes, Obliuiſcar, & ego tui: non autem *obliuiſcar filiorum tuorum.* Duo docet. Alterum eſt, æquum eſſe filios puniri pro peccatis parentum. Alterum verò acerbitatem maximam ſupplicii infligendi. Acrius enim torquentur patres pœnis inflictis filiis, quàm ſibi. Vnde Dauid, Fili mi Abſalon, quis mihi det, vt ego moriar pro te? Fugiant ergo parentes peccata ſaltem, ob dolorem, quo illos cruciabit pœna filiis irrogata.

2. Reg.

¶ *Secundum multitudinem eorum ſic peccauerunt mihi.*

¶ Trifariam hic locus diſpungitur. Diuus Hieronymus, & Interlinearis conueniunt. Et eſt ſenſus, Quot homines habuit Iſraël, tot aras extruxit dæmonibus, in quorum victimis peccauit mihi. Commendat hanc Diui Hieronymi expoſitionem.

tionem hæc verba, *Peccauerunt mihi* Videntur enim ſignificare peccatum idololatriæ, quod fortaſſis quiſque patrabat, domi illis extruens aras. Theophylactus verò ſecus videtur intelligere, & ait, ſignificari, innumeratam eſſe multitudinem peccatorum Iſrael. Ac ſi apertius dicat, Non poſſum, inuenire mēſuram, vel numerum delictorum ab ipſis admiſſorum. Vnde non habens aliam menſurationem hoc dico, quod quemadmodum ipſi innumerabiles ſunt, aſtrorum cœli inſtar, arenæque maris, Sic ea, per quę peccarunt mihi, adeoque flagitia eorum ſub numerum non cadunt. Ingratitudinem ipſorum hic pariter in medium confert, perinde, quaſi dicat, Etſi adeo à me beneficiis ſunt exornati, inque tantam multitudinem aucti, attamen in tantum immemores fuere beneficij, vt paria etiam multitudini ſuæ peccata erga me perpetrauerint vt neque vxor, neque puer, neque maior natu inueniatur, qui mihi placeat. Hæc Theophylactus. Et acutè videtur diſpungere, alludens ad illud Geneſeos Abrahamo dictum ſcilicet, Suſpice cœlū, & numera ſtellas, ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Et Apud Deuteronomium, Dominus Deus veſter multiplicauit vos & eſtis hodie, ſicut ſtellæ cæli, plurimi, &c. Et rurſum, Iuda, & Iſrael innumerabilis, ſicut arena maris, Alludunt ad hanc expoſitionem Lyranus, & Theodoretus. Vatablus verò ſic diſpungit, Vt multo plures cœperunt eſſe ita multò magis cœperunt peccare contra me. Rupertus autem *multitudinem* iſtam ſolum refert ad ſacerdotes, quorum turba ſtatutum ſanctæ legis ordinē terminumque, excreuerat, vt Regum commemorat hiſtoria, Scriptum eſt enim, Fecit Ierobboam, phana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Ac rurſum, quicunque volebat implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum, ita multiplicati fuerant ſacerdotes, vt pote indifferenter aſſumpti de cunctis tribubus. Eſt ergo ſenſus ſecundum Rupertum, Quanto plures ſunt, vel fuerunt: tantò magis populum vt in me peccaret, deceperūt. Hanc expoſitionem, amplectuntur aliqui recentiores, ſaltem ex parte referentes ſolum ad ſacerdotes hunc locum. Diſſentiunt tamen, quoniam non referunt verbum *multitudinem* ad ſacerdotum multiplicationem extra tribum Leui ſed: quod ſacerdotes, dignitatis, & inſtituti obliti ſui, & neglecto religionis diuinæ ſtudio, auaritia, & cupiditatibus exarſerunt. Hæc tamen expoſitio non mihi arridet.

Inter priuator domus fortique colebuntur. Idola.

Geneſ. 14.

Deuter. 1.

3. Re. 11.

3. Reg. 4. & 13.

Ad morum compoſitionem.

S*Ecundum multitudinem eorum ſic peccauerunt mihi.* ¶ Primo ecce, quid ſit in *multitudine* hominũ peccata multa. *Secundum multitudinem eorum, ſic peccauerunt mihi.* Quemadmodũ in mari vaſto magni piſces inueniuntur. Sic in magna multitudine maiora, & plura peccata reperies. Obſeruate, primum ciuitatis ædificatorem hominem fratricidam, & iniquum fuiſſe, ſcilicet Cain, Is ædificauit Enoch. Non vtique vir iuſtus primus fuit vrbis ædificator. Quorſum? Quoniam ciuitates nõ ſunt aliud vt dicit Amphides, quam theatra infœlicitate ſcatentia. Egrediebatur Stratonicus Athenienſis Heracleam ciuitatem portas, & mœnia circunſpiciens, & percontanti cuidam, quid circunſpiceret, Pudet, reſpondit, ſi videar exire è lupanari. Notãs corruptos huius ciuitatis mores. O egregiã viri vocẽ. Quid. n. in ciuitatibus inueniemus niſi morum corruptelam? Hinc ait Scriptura, Cũ cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, arſiſſe amore in fœminas. Quemadmodum nauis onuſta facilè ſubmergitur, & arbor multò fructu perit nam rami franguntur pondere fructus, Sic, ciuitas, vbi eſt multitudo hominũ, vitiis obruitur. Duas autem adhibent cauſas, ob quas in ciuitatibus magnis peccata crebreſcunt. Altera eſt, quia multi ibi inueniuntur imperfecti. Altera quia magna multitudo vix poteſt, in officio contineri. Vnde vulgus promiſcuum, quod cum Iudæis ex Ægypto aſcẽdit, eos ad deſiderium carnis prouocauit cõtra legem Dei, & vix potuit illam multitudinem gubernare Moſes, & dicebat, Non poſſum ſolus ferre omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi. Hinc ſancti viri ſcientes, quod vitia huiuſmodi hominum copiam ſequi ſoleãt, loca deſerta petunt. Et Dominus ait, Ducam eam in ſolitudinem, & ibi loquar ad cor eius. Quod ſanctus etiam Iſaias cõſiderans dicebat, Multiplicaſti gentem: ſed nõ magnificaſti lætitiam. Videbat enim, gentis copiã vitia eſſe ſecutam. Quemadmodum herodius columbarum ſyluestrium ſequitur ſemper multitudinem, earumque gregem ſemper comitatur, quoniam ibi inuenit cibum, ex illis enim vnam rapit, & veſcitur vno quoque die, Sic diabolus certus eſt de præda, vbi eſt multitudo hominum, nulluſque dies tranſit, quin plures homines comedat. Quadrat obſeruatio in Euangelium de Annuntiatione, in ea verba. Miſſus eſt angelus in ciuitatem Galilææ.

Simile.
Geneſ. 4.
Amphides.
Gene. 6.
Simile.
Nulla Ciuitas eſt quæ non aluerit intra ſe inuidiam, æmulationem, contentionem, quibus ex affectibus ſimultas naſci conſueuit Plu. de vti. ca. ab inim.
Num. 11.
Hoſſeæ 2.
Iſaiæ.
Simile.

ſileæ. Quærunt enim aliqui, cur non ad an pliſſimam ciuitatem Ieruſalem mittatur angelus: ſed ad paruulam ciuitatulam. Et reſpondent, quoniam in magnis ciuitatibus magis peccata crebreſcunt, Hinc in Ieruſalem Chriſtus occiditur, quia in magna ciuitate quid inuenies, niſi occiſores Chriſti, de quibus ait Apoſtolus, Iterum crucifigentes Chriſtum? Si quis ergo cupit, in eius corde naſci Chriſtum, non adeat magnificas ciuitates, quando audit, in illis Chriſtum nequaquam eſſe ortum. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ. 19. poſt pentecoſtem, in ea verba; Videns ciuitatem, fleuit ſuper illam. Item in illud, Ibat Ieſus in ciuitatem, quæ vocatur Naim, in ea verba, Cum appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur. Quid è ciuitate potuit efferri niſi defunctus? Heu quot homines defuncti ſunt animo in ciuitatibus. Hi, ſi cupiunt, ad vitam redire, exeant extra. Non enim in ciuitate: ſed extra ſuſcitauit hunc defunctum.

Magnarũ ciuitatum peccata delitia.
Hebr 9.

Iam iterum, atq; iterũ diximus, Deum expectare peccatorem; donec compleat numerum à Domino præfixum peccatorum, ita quòd ſi Deus ſtatuit, expectare aliquem hominem, donec patret centum peccata, non vltra aliud committet: ſed illum puniet. Timendum ergo eſt, Deum offendere, & peccatis iam patratis alia noua adiicere. Quis enim ſcit, an illud ſit poſtremum, & numerum compleat, vt ſtatim puniatur peccator? Cur plectuntur filij Iſraël? Ex explanatione Theophylacti, quia innumerata multitudo peccatorum creuit vſque ad ſummum. *Secundum multitudinem eorum*, inquit, *peccauerunt mihi.* Hinc apud Iſaiam ait Dominus, ponã in pódere iudicium, & iuſtitiam in menſura, & ſubuertet grando ſpem mendacij. Quid eſt, ponere in pondere, & mẽſura iudicium, & iuſtitiam, niſi, completa menſura peccatorum, plectere peccatorem. Vnde bene ſubiungitur, Subuertet grãdo, id eſt, pœna infligenda, quæ bene vocatur grãdo, quoniam è cœlo deſcendet ſupplicium, vt ſubuertat ſpem mendacij, qua diu ſe victuros ſperabant miſeri peccatores. Et apud Zachariam, Leuaui oculos meos, & vidi & ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum. Vtinam leuaremus oculos noſtros, & videremus, quo pacto Deus habet in manu funiculum, & metiatur omnia opera noſtra, vt cum adimpleta fuerit menſura, puniat. Vlulate paſtores, & clamate, aſpergite vos cinere optimates gregis, quia completi ſunt dies veſtri vt interficiamini, ait etiam Ieremias. Timeamus ergo, ne impleam

Iſaie. 28.
Zach. 2.
Iere. 25 g.
Minatur Deus potentes & plebis prælatos.

impleantur dies noſtræ intentioni. Quadrat obſeruatio in Euangelium, de diuite epulone, in ea verba, Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Quando mortuus eſt? Quando completus eſt numerus peccatorum eius à Deo præfixus.

Tertiò, docet hic locus, patientiam habendam erga peccatores. *1. Reg. 10. r.* Non enim ſtatim puniuit: ſed diu expectauit Deus. *Ibid. 10. d.* *Secundum multitudinem eorum,* inquit, *peccauerunt.* Homines, ſi ſemel, aut iterum diſſimulauerint cum homine peccante contra ſe; vt exaggerant; & grande opus ſe feciſſe clamant, &, Tertiò non feram dicunt, ita vt vera ſit illa ſententia Salomonis, Funiculus triplex difficilè rumpitur. Tria enim crimina dimittere nolunt. Bone Deus, quantam multitudinem noſtrorum peccatorum diſſimulas? Cum creatus eſſet Saul rex, quidam filij Belial dixerunt, Nũ ſaluare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum. Et quid fecit Saul aduerſus hos; Ille verò, inquit Scriptura, diſſimulabat, ſe audire, ac poſtea, cum vellet populus eos interficere, ait Saul, Nequaquam, non occidetur quiſquam. Sic Rex cœlorum, licet videat, ſe deſpici à peccatoribus, diſſimulat, ſe audire, & *Iſai. 6.* clamantibus dæmonibus vt puniat, reſpondet, Non occidetur quiſquam in die hac, adhuc enim vltrà expectat. Videbat Iſaias Deum, & Seraphim duabus alis velabãt faciem eius, & duabus pedes eius, & duabus volabant. Quid eſt ſeraphim, niſi candentes, & igne charitatis ſuccenſi, qui ſymbolum ſunt charitatis, qua Deus nos diligit? Et quid efficit hæc charitas? Velat faciem Dei, quaſi non videat noſtra ſcelera. Velat etiam pedem eius, quaſi compede ligans, ne veniat ad puniendum peccatores. Commendatur meritò Laconum inſtitutum, quòd cùm Deos comprecantur, hoc votis addunt, vt poſſint iniuriam pati, Vtinam & nos ſic Deum precaremur, Da Domine patientiam, vt iniuriam patiamur. Vera quippe eſt illa ſententia Philoſophi Biantis, magnum *Iob. 28.* eſſe malũ, non poſſe ferre malum. Quemadmodum adamas cognoſcitur, quia non cædit ictibus mallei, ita vir iuſtus cognoſcitur, quia non frangitur iniuriis. Iob ait, de ſapientia loquens, Non adæquabitur ei vitrum. Quid eſt, prætioſiorẽ eſſe vitro ſapientiã, niſi Chriſtũ, qui ſapientia dicitur patris, non facile frangi, nec eum inueniri in hominibus, qui, inſtar vitri, facilè franguntur iniuriis? Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ, Si peccauerit in me frater, quoties dimittã ei? Septies? Reſpondit Chriſtus, Ego dico tibi, ſeptuagies ſepties.

Charitas Dei velat faciẽ ne in noſtra peccata excãdeſcat.

Iniuriarũ patientia victrix.

Bias.

Simile.

Patienter illatã iniuriam ferre iuſſit Chriſtus.

Quartò,

Quartò, videre quo pacto conſideret, omnes peccaſſe, *Viri ſancti Ciuitatibus præſidio ſunt.*
Secundum multitudinem eorum peccauerunt, id eſt, vt expendit Hieronymus, Quot homines habuit Iſraël, tot peccauerunt. Quid hoc Domine? Cur quæris, an aliquis non peccauerit? Vt parceret peccatis populi. Ob paucos enim iuſtos ſolet Deus multis peccatoribus parcere, Hinc quãdo vult punire, prius aufert Domin⁹ ab eo loco iuſtos. Hinc coëgerũt Loth exire è Sodoma angeli vt illã Deus euerteret, & eidem Loth, deprecãti Dominũ pro ciuitatis paruæ incolumitate, in qua ſaluus fieret, dicentiq́; Eſt ciuitas hic parua, ad quã poſſum confugere, & ſaluabor in ea, & viuet anima mea, reſpondit Dominus, Ecce etiã in hoc ſuſcepi preces tuas, vt non ſubuertam vrbẽ, pro qua locutus es. Vides qui contulerit ciuitati Segor, manere apud eam virũ iuſtum? Et 4. Reg. 20. Deus, puniturus Ieruſalẽ, prius ait Ioſiæ regi iuſto, Colligam te ad patres tuos, & colligeris ad ſepulchrũ tuum in pace, vt non videãt oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum. Hinc & Iſaias deplorat, Iuſtus perit, & non eſt, qui recogitet in corde ſuo, & viri miſericordiæ colliguntur, quia nõ eſt, qui intelligat; à facie enim malitiæ collectus eſt iuſtus. Agnouerat ſacer Vates, eſſe viros pietate, & morũ candore præſtantes fortiſſima ſcuta ad protegendos peccatores, ne de illis Deus vindictam ſumeret, & quoniam illis extremum exitium imminebat, collectis è mundo viris iuſtis, totus in lachrymas ſoluitur. Quòd ſi Naamã Syrus ſecum aſportauit è Samaria terrã; in qua ſanctus Eliſæus habitabat, quoniã exiſtimabat; eam ſibi præſidio futurã, quod eam ſeruus Dei ſuis pedibus calcaſſet, quantò, precor, pluris erit iuſti viri conſortiũ æſtimandũ, ne ob maleacta tua Deus te perdat? Quemadmodũ teſte Plinio, vmbra vlmorum nutrit, quæcunque opacat, Sic virorum piorum vmbra prodeſt peccatoribus, ne eos Deus feruentiſſimis radiis ſuæ iuſtitiæ comburat. Vbi ergo ſunt homines contemnentes, proſequenteſque odio viros iuſtos? Timeant iſti, nam quemadmodum pietas ſeruorum Dei eſt adiumento iniquis, ne illos Deus ſubuertat, quia ad eorum vmbram confugiunt, Ita non parum Deum commouent ad vindictam peccatorum ſi viros ſanctos illi perſequantur, & deſpiciant.

Gene. 19.

4. Re. 20.

Iſa. 47.

4. Re. 5.

Plin li. 1 ca. 12.

Simile.

Theophy.

Quotquot ſunt qui Deũ offendunt priuãtur authoritate contempti bili & ignominioſi.

¶ *Gloriam eorum in ignominiam commutabo.*

¶ Quid hic vocet *gloriam*, nõ eſt facilè cognoſcere. Theophylactus multa hac voce comprehendit. Primò numeroſitatem populi, quam *in ignominiam commutauit*, dum eos bello

E 5 con

cõſumptos imminuit, paucioreſque reddidit. Hinc ad ignominiã tranſlati ſunt. Secundò, vel ꝙ mala operantes, in ipſis *gloriam*, & famam quærant. Tempus ergo veniet, quando ignominiæ ſuæ opera cognoſcent, eóſque illorum pudebit. Tertiò, *gloria* eorum in contumeliam alterata eſt, quando ipſi, filij regni habiti, eiecti ſunt foras, ac cum celebris, apud eos circuncifio nunc incelebris & ingloria eſt facta. Quartò, in captiuitatem abducti Hebræorum reges, qua *gloriam*, qua opes ſuas ad vberiorem contumeliã tenuerunt. Neque enim perinde eſt, in egeſtate natum aliquẽ captiuum abduci, & in regalibus opibus progenitum educatumque, cui ſceptra etiam commiſſa fuerint. Hęc Theophylactus, & proculdubio eius ingenio digna ſunt, ac pulchra.

Hierony. D. Hieron. quid hic vocet *gloriam*, non explicuit: ſed ait, *Gloriam* eorum, in qua gloriabantur ſibi, & Deo idola præferebant, *in ignominiam commutabo*, vt & ſacerdotes capiantur, & populi. Vbi vides, per *ignominiam* intelligere captiuitatem. Lyranus etiam per *gloriam* intelligit regiam dignitatem, per *ignominiam* verò captiuitatem regis, & populi. Interlinearis *gloriam* vocat idolũ, in quo gloriabantur, *ignominiam* autem cum D. Hiero. & Lyrano captiuitatem populi, & ſacerdotũ. Recentiores per *gloriam* intelligunt maximos illos honores ad quos Deus ſacerdotes euexerat, *ignominiam* verò exterminationem eorum, & cõtemptum, & deriſionem illatã ab hoſtibus, necnon & captiuitatem. Demum, Rupertus per *gloriam* intelligit adorationem idolis exhibitam à ſacerdotib. ob quæſtum decimarum, & oblationum. Iis enim excæcati licet, non eſſe veros deos, cognoſcerent, idola: ea tamẽ adorabant, ita vt de his ſacerdotibus dicamus illud Pauli, Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorũ. Et multa hic philoſophatur, ſatiſque prolixè. Videtur tamen violẽta explanatio, & nõ ad rem. Si harum itaque vocum *gloria*, & *ignominia*, ſignificationẽ ex Hebraica ſumamus veritate, in qua propriè pondus, grauitatem, & magnitudinem, (nam quos honore dignos exiſtimamus, graues, atque auctoritate ſua grauiter à nobis ſuſcipiẽdos iudicamus) videbis, hic *gloriam* vocari, quicquid hominem reddit grauem, magnum, & honorãdum. Pro *ignominia* eſt Hebraicè Kalon, quæ vox leuitatem ſignificat. Vnde vides oppoſitionem inter cabod, & Kalon, vt inter graue, & leue. Et Kalon non poteſt melius expendi ſignificatio, quàm ſi dicas vilipendium latinè. Eſt ergo *ignominia* vilipendium. Et quoniã captiui deſpiciuntur,

Philip 3.

&

& viſti,& ab aliquo honore deiecti vilipenduntur,hinc ſancti patres,& recentiores per *ignominiam* captiuitatem intelligunt.Vnde benè inquit Vatablus ; Subobſcurè indicat his verbis captiuitatem,in qua ſacerdotes fuerunt inglorij.

Ad morum inſtitutionem.

GLORIAM eorum in ignominiam commutabo. Quamuis omnes fugere debeant peccata, ne Deus vindictam ſumat;de illis vigilantius tamen debent diuites,& in culmine honoris collocati,ſe à peccatis cuſtodire, quoniā grauius, & acerbius infligit vulnus diuitibus pœna, quàm pauperib. aut hominibus extremæ claſſis.Audis enim hic,*gloriam* principum *in ignominiam commutandum* à Deo ob peccata eorum. *Simile.* Quemadmodum, ſi homo cadat à culmine turris altiſſimæ cruciatur multò ægriùs,quàm, qui cadit obambulās aliquā viam, Ita qui deiiciuntur è faſtigio honoris, & diuitiarum, calamitoſius ruunt, quàm qui nullum ſunt adepti honoris *Boëtius de* culmen.Vnde optimè quidam dixit, Summum genus miſe- *cōſ. lib. 2.* riarum eſt,fuiſſe fœlicem.Significauit hoc Ieremias, deplo- *Thren. 4.* rans caſum principum,& ſacerdotum Iudæorum. Quomodo,inquit obſcuratū eſt aurum, mutatus eſt color optimus, *Gene. 48.* diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in capite omnium platearū? Filij Sion incliti, quomodo reputati ſunt in vaſa teſtea opus manuum figuli? Quemadmodum ſanctus patriarcha Iacob ad ſiniſtram poſuit Manaſſe, quemadmodum antea in dextera poſuerat Ioſeph,In eundem modum Deus ſolet deiicere eos homines in extremam *ignominiam*, quos mundus ad honoris apicem euexerat.

Augu. in Pſal. 50. Fortis eſt quē aduerſa nō frangūt,fortior quē proſpera nō alliciūt fortiſſimus qui hac rerum viciſſitudine non cōmouetur.

Præterea, docet hic locus, neminem ſe debere extollere in rebus proſperis, & acrius vigilandum eſſe aduerſus fœlicitatem,quàm aduerſus infœlicitatem, periculoſiorémque, vt inquit Diuus Auguſtinus, eſſe rem proſperam animo, quàm aduerſam corpori.Audis enim, *gloriā* Iudæorum mutandam *in ignominiam* ob eorū crimina. Quinimò,teſte eodem Auguſtino loco citato,prius corrumpit proſpera,vt inueniat;quod frāgat aduerſa.Itē,fallacē fœlicitatē eſſe maiorē infœlicitatē,*ignominiā*, quādo ad illā æquo animo ferendū deſunt vires, nihilque nocentius homini poteſt obtingere,

quàm

quàm in ipſis calamitatibus deficere. Tunc autem deficit, quando, ingruente calamitatum procella, non ſe clypeo patientiæ munit. Poterat quidem hic populus, hac *in ignominiam* deiectione non parum veniæ apud Deum promereri. Nam ſi ob maleacta ſe flagellari agnoſceret, diceretque, Mi-
Pſal.50. ſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, miſericordiam, conſequeretur. Quinimo, ſi iniquus populus medicamina eſſe ſalutaria ad medenda animi vulnera deiectionem co-
Pſal.118. gnoſceret, diceret, Bonum mihi, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas. Cæterum quoniam, inſtar equi indomiti recalcitrantis contra ſtimulum, cum non aliud quærat vector, quàm eum ad rectam reducere viam, rebellis populus erat, ipſa à Deo exhibita medicamina in acerbiſſimos conuertit ictus, & vnde ingens commodum reportare debuerat, quia cæcus erat, damnum lamentabiſe haurit. Sed vnde tantum huic populo nocumentum eſt ortum, vt cæcus fuerit ad agnoſcendum, deiectionem eſſe chariſſimi animici, non ſæuientis inimici plagam? Cum enim ſolebat Deus, peccatores interdùm plaga percutere inimici, iuxta illud Ieremiæ, Plaga inimici percuſſi te caſtigatione crude-
Ier. 30. c. li, propter multitudinem iniquitatis tuæ, interdum verò plaga amici, imo patris, de qua ait Regius Pſaltes, Domine
Pſal.6. ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, cur ita cæcutit inſanus populus, vt intra amarum nucis putamen dulcem nucleum non inuenerit? Quid quæſo, quæcunque calamitas, à Deo immiſſa, eſt, niſi nux quædam, quę, licet externè amara ſit, internè dulciſſima eſt? Audi quid dicat cœleſtis ille Sponſus, Deſcendam in hortum nucum.
Cant.6. Quid vocat in Eccleſiæ horto nuces? Reſpondeant ſancti patres, atque inter alios Diui Anſelmus? & Theodoretus. Nuces dicunt iſti ſancti ſunt viri pij. Hi inſtar nucis exterius amaritudine pleni ſunt, quoniam in corpore exterius amaritudines multas ſuſtinent, cum intus reconditum habeant virtutis fructum. Ex faſtigio gloriæ ſecularis decidere, amarum certè eſt: verum intra hanc amaram demiſſionem inueniunt viri iuſti dulcedinem admirandam incluſam virtutem videlicet patiētiæ, ſui ipſius cognitionem, ac multas alias virtutes id genus. Vnde, quamuis torqueri videantur, & flagellis cædi exteriùs, interiùs tamen ſuauiſſimo ſapore reficiuntur. Populus verumtamen hic ſtultus nucibus inanibus, aut nihil præter putredinem, & vermes habētibus

tibus ſimilis erat. Quamobrem cum in deiectione honoris inuenire debuiſſet patientiam, aliáſque virtutes nihil præter vermes conſcientiæ animum lanianres continet. Hinc quaſi acerbiſſimo ſupplicio punitur *commutatione gloriæ in ignominiam.* Sed ruſum tantæ cæcitatis cauſam exquirimus, & cur, quòd decebat, eſſe ad ſalutem, in tormentum populus inſanus conuertit? Reſpondeo ex Diuo Auguſtino, quoniam eos nimia fœlicitas corruperat. Vera quippe eſt tanti doctoris ſententia, quòd nulla infœlicitas frangit, quem fœlicitas nulla corrupit. Arrigamus ergo aures mentis fratres mei, & cognoſcamus, ſi gloriæ, & honoris culmen adepti fuerimus, facilè à Deo deiici poſſe, qui deponit potẽtes de ſede, & baltheum regum diſſoluit, & pręcingit fune renes eorum, ducit ſacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat, & effundit deſpectionem ſuper principes. Deiiciet autem, ſi legem eius contempſeribus. Nam quemadmodum qui in vertice montis altiſſimi ambulat, aut in excelſa turre, ſe facile præcipitat, ſi non habeat in manu baculum, ſuper quem innitatur, Ita qui in honoris altitudine eſt collocatus, corruet, ſi non habuerit in manibus, hoc eſt, in operibus ipſum Deum pro baculo, & geſtamine, quo ſe ſuſtineat. Vide, quo pacto hoc baculo ſe ſuſtineat Sponſa, cui dicitur. Quæ eſt iſta, quæ deſcendit de deſerto, delitijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum? Egregiè certè coniungit aſcenſum de deſertò cum innixu ſuper dilectum. Quomodo enim ſine caſu aſcendere poſſet, ſi Dei munimine eſſet deſtituta? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto ſancti Iacobi, in hæc verba, Poteſtis, bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? O reſponſionem Chriſto dignam. Petierat mater, vt ſederent filij, id eſt, diu permanerent filij in honore, ſtabilitas enim, & infirmitas in honore eſt implicata hoc verbo, ſedeant, vnde non dixit, vt tranſeant per dexteram, & ſiniſtram tuam. Sed quid reſpondit Chriſtus? Poteſtis, bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Id eſt, me imitari in patientia, & tolerantia, cæteriſque virtutibus?

Auguſt. in Pſal. 83.

Nemo frãgitur aduerſorum moleſtia qui proſperorum delectatione non capitur.

Iob 12. c.

Smil.

Cant. 8. b.

¶ *Peccatum populi mei comedent.*

¶ Diuus Hieronymus in rigore accipit hic *peccatum*, videlicet vt dicit culpam, de cuius ratione eſt, vel auertere ab incommutabili bono, vel conuertere ad cõmutabile bonum. Et eſt ſenſus ſecundum eum, quòd ſacerdotes, ad quos hic eſt ſermo, idcirco *peccata populi comedunt*, conſentientibus ſcelenibus delinquentiũ, quia cum eos peccare perſpiciebant,

non ſolum non arguebant, ſed laudabant atque extollebant, & beatos prædicabant. De quibus & Iſaias loquitur, Populus meus, qui beatos vos dicunt, ſeducunt vos, & ſemitas pedum veſtrorum ſupplantant. Cum has ſententia tenere videtur Rupertus, licet peculiariter dicat, iſta *peccata* eſſe, quòd ille populus adorabat vitulos aureos. Ita etiã expendit hunc locum D. Bernardus in declamationibus ſuper hæc verba, Ecce nos reliquimus omnia, dicens ad ſacerdotes, Peccata populi comedis, ac ſi propria tibi minus ſufficere videntur. Diuus etiam Gregorius homil. 17. expendens hæc verba, *Peccata populi mei comedent.* ait, Cur peccata populi comedere dicuntur, niſi quia peccata delinquentium fouent, ne temporalia ſtipendia amittant? Theodoretus etiam *peccatum* hic in rigore ſumpſit, licet eius expoſitio non videatur ad rem. Diſpungit enim in hunc modum. Metent, quæ ſeruerunt, & ſuorum peccatorum fructum vindemiabunt. Cæteri omnes expoſitores cõueniunt quaſi vno ore, quòd *peccatum* hic accipitur pro oblationibus, quæ pro peccatis offerebantur. Ita ait Theophylactus, peccata oblata vocat Lyranus, Interlineatis, Vatablus, & alij recentiores Hoſtiarum enim, quæ pro peccatis offerebantur, certa pars cedebat in vſum ſacerdotum, vt in multis locis inueniemus Leuitici, ac maxime, cap. 10. Moſes ait Aaroni, & Eleazar, & Ithamar filiis eius. Tollite ſacrificium, quod remanſit de oblatione Domini, & comedite illud pectuſculum etiam, quod oblatũ eſt, & armum, qui ſeparatus eſt, edetis in loco mundiſſimo, &c. Ita etiã docet D. Thomas, 2. Corin. 5. expendens hæc verba, Eũ, qui non nouerat peccatũ, pro nobis peccatum fecit Vbi inquit, Conſuetudo eſt veteris legis, vt ſacrificiũ pro peccato peccatũ nominetur, vt Hoſeæ. 4. *pecata populi mei comedent,* id eſt, oblata pro peccato. Sic Chriſtũ fecit peccatum, id eſt, hoſtiam, vel ſacrificium pro peccato. Idem inuenietis. 3. p. q. 15. art. 1. ad 4. vbi etiam egregiè expendit locum Iſaiæ 53. Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium, id eſt, eum tradidit, vt eſſet hoſtia pro peccatis omnium hominum. Docet etiam D Auguſtinus, peccatum pro ſacrificio poni, in multis locis, ac maximè ſermone. 48. de verbis Domini. Sic etiã ilic locus Pauli ad Galatas. 3. Factus pro nobis delictum, id eſt, ſacrificiũ, damnat Chriſtus peccatũ de peccato, hoc eſt, per ſuam mortem, quę eſt hoſtia pro peccato, Dicitur autem ipſa hoſtia peccatum per metonymiam, quia hoſtia peccatum expiat. *Populi mei,* hoc eſt, qui meus eſſe debuit. Ad hoc enim

Iſa. 53. *Leuit. 10.* *D. Tho.* *Hoſtia nomen pro peccato frequẽtius ſumitur.* *Auguſt.* *Galat. 3.*

enim maximè ſunt inſtituta ſacrificia, vt homines, qui per peccata deſierant eſſe Dei, & diaboli ſerui conſtituti ſunt, iterum tantum beneficium conſequantur, quantum eſt appellari, *populum* Dei. *Comedent*. Non ſolum pro tempore futuro accepit comedere. Vnde Vatablus pro *comedent*, vertit, comedunt. Imo neque ſolum pro tempore præſenti accipiendum eſt, ſed pro omnibus temporis partibus, inſtanti, præterito, atque futuro. Lingua enim Hebraica, quæ cõſuetudinem inuoluunt, aut officij cauſa perpetuò talia ſunt, aut eſſe conſueuere, futuri temporis locutione ſignificare ſolet. Vnde ſic eſt vox hæc, *comedent*, diſpũgẽda, id eſt, comedere ſolẽt.

Ad componendos mores.

P*Eccata populi mei comedent.*

¶ Si *peccatum* ſtrictè ſumas, videlicet pro culpa, & offenſa contra Deum commiſſa, in quem modum Diuus Hieronymus, ac multi alij Patres ſumpſerunt, expendentes hunc locum, diſce, quale ſit munus tuum ô ſacerdos, *peccata* videlicet *comedere*, illaque non ſecus, ac ſtomachus cibum excoquit, digerere, quoniam populi peccantis debilis, & ad id præſtandum crebrò impotens eſt ſtomachus. Vnde à ſanctis Patribus ſacerdotes ſtomachus vocantur corporis myſtici, id eſt, Eccleſiæ. Docuit hoc venuſtiſſimè D. Chryſoſtomus in hunc modum dicens, Sacerdos in grege eſt, ſicut ſtomachus in corpore. Et quemadmodum medicus, quando primò ingreditur ad infirmum, ſtatim de ſtomacho eius interrogat, & eum componere feſtinat: quia ſi ſtomachus ſanus fuerit, totum corpus validũ eſt: ſi autẽ diſſipatus fuerit, totum corpus infirmum eſt, Ita ſi ſacerdotium integrum fuerit, tota floret Eccleſia: ſi autem corruptum fuerit, tota fides marcida eſt, & infirma. Et ſicut ſtomachus accipiens cibum coquit in ſeipſo, ita tantus eſſe debet charitatis ardor in ſacerdotibus, vt etiam ipſas viperas, & ſerpentes venenatos peccatorum, non ſecus ac ſeruus huiuſmodi maudit, lauiat, & in ventriculum traiicit, & coquit, peccata populi coquere, ita vt dicere poſſet cum Regio Pſalte, Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita anima mea ad te Deus. Nam ſicut poſt voratum ſerpentem maximè ſitit ceruus, tantaque eſt caloris illius virtus, vt in pectore eum coquat, & ſitibundus anhelat ad fontes aqua plenos,

Chryſoſt.

Simile.

Oeconomiæ corporis humani magiſter ſtomachus.

Pſal. 41.

plenos, In eundē modū ſacerdos in imo pectore debet, *peccata* populi reuoluere, & ardore charitatis ſuccenſus, recurrere ad Deum fontem aquæ viuæ, ſummiſq; ab eo precibus impetrare, vt ſuper peccatores aquam ſuæ miſericordiæ ineffabilis effundat. Quid enim dixit Dominus Petro, poſteaquam illi multa venenata oſtenderat in linteo? Surge Petre occide, & manduca. Atque cum Petrus reniteretur, diceretque. Abſit Domine; quia nunquam manducaui omne commune, & immundum, rurſum vocem de cœlo audiuit dicentem, Quod Deus purificauit: tu commune ne dixeris. Quid hæc terræ ſerpentia adumbrant, niſi homines peccatores, vitiorum, & corruptorum morum veneno infectos? Et ſacerdotum munus quod eſt? Quod Petro Vicario Chriſti, & principi Eccleſiæ eſt iniunctum, venenata videlicet huiuſmodi manducare, & concoquere ingenti charitatis calore, Atque vt in hoc munus feruentius incumbeat, obſerua, vbi poſita ſint, in linteo magno, quatuor initiis ſubmiſſo de cœlo in terram. O cœleſtem mappam, & vere magnam, in qua iſtæ dabes offeruntur ſacerdotibus, ſcilicet Eccleſiam, quæ tot hominum peccantium millia complectitur, & ſuſcipit, non vtique, vt peccatis addant peccata, aut peccantes viuāt: ſed vt occidantur, quatenus peccatores ſunt, & vita gratiæ viuant. Vnde Petro iubetur, primum occidere. Initia vero quatuor, quibus innititur, quatuor ſunt Euangelia, in quibus traditur, peccatores nō eſſe deſpiciendos: ſed ſuſpiciendos ſi conuertantur ad Deum. Caueant ergo ſacerdotes, viua comedere venenata hæc. Prius enim iugulanda ſunt gladio verbi Dei. Tunc autem occidunt, cum legem Dei prædicant, peccati oſtendunt fœditatem, docentque nihil eſſe vires noſtras, iuſtitiam noſtram, imò nihil nos eſſe, niſi damnatos, ac miſerrimos peccatores ſine gratia Dei. Hic enim cadit homo nihil videns in ſe, cui tuto confidere poſſit. Præterea, occidere debet ſacerdos ſingula veteris hominis mēbra, hoc eſt, mortificare, & deiicere verbo Dei. Rationem ſcilicet proprium ſenſum, & propriam voluntatem, philautiam, amorem ſui, iram, ſuperbiam, auaritiam, luxuriam, &c. Niſi enim hæc membra fruſtratim concidantur fruſtra laboras. In cuius rei typum Leuiticis ſacerdotibus pręceptum eſt, detrahere pellem hoſtiæ, artus in fruſtra concidere, & ſubijcere in altari ignem: ſtrue ignorum ante compoſita: & membra: quæ ſunt cæſa: deſuper ordinare, caput videlicet: & cuncta quæ adhęrent iecori: inteſtinis, & pedibus lotis aqua adolere

Act. 10. b.

Sacerdotū præclarum officium ingentis charitate ardore impuras hominū ſordes purgare.

Leuit. 1.

Qua ratione debeāt ſacerdotes peccatorum animas hoſtias Deo acceptabiles facere.

adolere ſuper altare in holocauſtum,& ſuauem odorem Domino. Quid hoſtia hæc eſt, niſi peccator,qui, vti diximus, membratim eſt cōcidendus, vt ſicut membra ſua exhibuit, ſeruire iniquitati ad iniquitatem, ita poſtea illa exhibeat, ſeruire iuſtitię in ſanctificationem? Altare vero cor eſt ſacerdotis, vbi ſuperponenda ſunt. Ignis autem Charitas eſt, Ligna, feruor aliæque virtutum actiones, & orationes ſunt, quas componere debet ſacerdos, & non confuſè, & ſine ordine coram Deo effundere. Eſt etiam ſacerdotalis inſtituti, aqua illa, membra,hoc eſt, profluuio lachrymarum lauare, vt holocauſtum gratum ſit Domino. Demum,cum homines ſedentes,aut accubantes comedere ſoleant Petro ſedere interdicitur:præcipiturque: vt ſurgat ad manducandum. Surge & occide: dicitur Petro. Cur ſurgere præcipitur? Certè: vt oſtēdat: ad comedēda peccata nō decere ſacerdotē eſſe reſupinū: nō humi iacentem: non vinctū funibus peccatorum: ſed ſtantem: & vita ſpiritualis reſurrectionis viuentem. Si enim mortuus fuerit: quomodo mortuos poterit excitare: Sūma igitur eſt: Peccata ſunt iugulanda: & comedenda à ſacerdotibus. Et quemadmodum ſtruthiones: lapides ipſos: ac ferrum deuorantes: concoquunt ob nimium ventriculi calorem: Ita muneris ſacerdotalis eſt: peccata in pectus traiicere populi: vt calore charitatis illa abſumat. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Dominicæ 12. poſt Pentecoſten, in hæc verba: Accidit autem: vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via: & viſo illo homine videlicet à latronibus percuſſo: præteriuit. Quid agis ſacerdos? Cur præteris hominem à latronibus ſaucium? An ignoras: tui eſſe muneris vulneribus inferni inflictis: hoc eſt: peccatis mederi? & inſtar optimi chirurgi: & putredinem: & purulentiam vulnerū ſugere: atque medicinam adhibere: Tibi incumbit: peccata populi comedere Cum ergo cibum inueneris tibi à Domino deſignatū eum edere negligis: Si autem peccatum ſumas pro oblationibus & ſacrificijs oblatis pro peccatis: qua explanatio literæ germanior eſt, obſerua ſacerdos: quid accipias vna cum oblationibus peccata videlicet offerētis. Ob eam enim cauſam exiſtimo: vocari in Scriptura ſacrificia peccata: vt quoties ſacrificia: vel decimas accipis: peccata quorum cauſa dantur, tibi in mentem veniant. Obſeruationes accepiſtis grauitatem etiam peccatorum offerentis ſimul tuis humeris Deus impoſuit: vt pro illo ores. Audi: quid dicat Moſes ſacerdotibus, Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in

Simile.

Qui ſentit commodum ſentiat & onus.

Leui.10.

F loco

loco ſancto, quæ ſancta ſanctorum eſt, & data vobis, vt portetis, iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conſpectu Domini? Obſerua frater mi, ſingula verba. Cur inquit, non comediſtis hoſtiam? Quam? Pro peccato ſubiungit. Vides, quo pacto connectit hoſtiam cum peccato, vt ſemper peccati memineris? O condimentum acerbiſſimum ad ſopiendam omnem dulcedinem oblationum. Dulce quidem eſt, alienis laboribus frui, colligere fructus, quos non ſeminaſti, agnos habere, cum pecora non habeas, vellera ouium cum oues non paſcas, Quid his dulcius? Cæterum attende ſalſamentum, quo hæc condiuntur, pro peccato ſunt, cum amaritudine peccati tibi comedẽda ſunt, quo nihil eſt amarius. Si hoc condimentum ante oculos haberent prælati, non ampliores, & ditiores epiſcopatus, & Eccleſias ambirent. Viderent enim, quo pinguiores, & plures hoſtias accipiunt, eo

Simile.

plus amaritudinis, & fellis peccati ſibi eſſe hauriẽdũ. Quemadmodum Indi Occidẽtales venenum conficiunt, quo ſagittæ infectæ, ſi quem percuſſerint, deinceps percuſſus non poteſt, comedere, aut bibere, quin ingenti dolore afficiatur, & lachrymas fundat, Ita decimæ, aliæq; oblationes ſagittæ quędam ſunt acutiſſimæ, veneno peccatorum offerentium intinctæ, transfigentes corda ſacerdotum, vt neq; cibum, neq; potum ſumãt ſine lachrymis, & dolore, dicantque cum Iob,

Debitur ſacerdotibus decimæ ex præſcripta lege veluti tributa egẽtiũ animarum

Aug 15. q.1 decim.

Iob. 3

Anteaquam comedam, ſuſpiro, & tanquam inundantes aquę ſic rugitus meus. Quemadmodum filij prophetarum in olla inuenerũt amaritudinẽ maximã, quam cũ guſtaſſent clamauerũt ad Eliſæum dicentes, Mors in olla vir Dei, In eundem modum ſacerdotes dicere debent, atque nõ ſine magno clamore Deo ſuo, Mors in ollis noſtris Domine Deus mitte in eas farinam benedictionis tuæ, vt ſine tanta ſint acerbitate

4. Reg. 4.

Simile.

Optimi præſulis cõſideratio.

amaritudinis. Noui ego præſulem quendam, Carolo quinto imperatore inuictiſſimo ac ſemper Auguſto regnãte, qui hac peccati amaritudine ſuas epulas perfundebat, Nam cum familiares ſuos, aut homines neceſſitudine amicitiæ ſibi coniũctos inuitabãt, atq; illi cibum appoſitum faſtidiebant, aut non comedebant, in has voces gemebundus prorumpebat. Bone Deus, ob hos cibos ego addicor gehennę pœnis, & vos dapes tanti emptas non comeditis. O egregium virũ, in cuius pectore erat alta mente repoſitum quantum ſint amaræ oblationes, quando pro peccatis offeruntur, Sed ad citatum Leuitici locum redeamus. Cur inquit diuinus Moſes, Non comediſtis hoſtiam pro peccato? Et in quo loco hæc hoſtia

comeden-

comedenda eſt bone Moſes? In loco ſancto. Non igitur in obſcœno, non in profano abſumendæ ſunt diuitiæ conquiſitæ ex ſacrificijs. Audiant hoc ſacerdotes, qui vel ludis, vel venereis voluptatibus indulgent, & domus eorum non ſanctæ ſunt: ſed impiæ, & vitiorum ſentina, vt timeant. Tertiò obſerua, quid addat, Data eſt vobis, vt porteris iniquitatem multitudinis. O grauiſſimam ſarcinam. Vnum peccatum non valuit cœlum ſuſtinere: ſed quam primum peccarunt angeli, ceciderunt in infernum, quantum ergo grauabunt peccata multitudinis? Si Dauid, velut, ægreferens pondus ſuorum peccatorum, ait ad Deum, Miſerere mei Deus, quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatę ſunt ſuper me, dic, quæſo, ſacerdos Dei, an Athlanticos humeros exigant peccata multitudinis ne tanto onere ſuccumbas? Diſcurre precor, per compita ciuitatum. Adito equitum domos, mercatorum fraudes, aliorumque hominum peccantium loca, vt oculis mentis circunſpicias multitudinem patratorum peccatorum, & toto corde contremiſces, anteaquam tot, ac tãta peccata portare decernas, Demum, quartò obſerua, cuiuſnam rei gratia peccata multitudinis portet ſacerdos. Et rogeris pro ea in conſpectu Domini. Quamnam animi puritatem, & feruorẽ petit hæc oratio, quæ non in conſpectu hominum: ſed in conſpectu Domini fundenda eſt? Hinc Apoſtolus ait, ſacerdotẽ debere etiam quemadmodum pro populo, ita pro ſemetipſo offerre dona, & ſacrificia, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Igitur ſi ſacerdos, inſtar populi, infirmus eſt, timeat, Dominum rogaturus, ne velut indignus reiiciatur auditu. Docet etiam hic locus, quanti ſint æſtimandi ſacerdotes à populo, ſiquidem dati ſunt populo à Deo, vt portent eius iniquitatem. Dic, præcor, quanti faceres hominem, aut quas gratias illi ageres, qui cum te videret ingenti pondere ſuccumbentem, non ſolum te adiuuaret: verum etiam diceret, Relinque humeris meis hoc onus, ego volo, portare? Quid peccator eſt, niſi homo miſere onuſtus talento grauiſſimo plumbi? Sic enim apud Zachariam legis, Ecce talentũ plumbi portabatur, & ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ. Et dixit. Hæc eſt impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plũbeã in os eius. Vides quid ſecũ ferat impietas, videlicet talẽtũ, & maſſam plũbeã, quo ſignificatur, peccatũ onus eſſe omniũ maximũ: Cum ergo ſacerdotes te leuent hoc faſce & põdere, tuaq; *comedũt peccata*,

Pſal. 37.

Hebr. 5 a.

Venerandi maxime ſacerdotes quod peccata plebis ſuis portent humeris.

Simile.

Zach. 5.

quanti, quæſo ſunt habendi, quantóque amore illis ſacrificia, hoſtiarum, & decimarum offerenda? Dolendum eſt, ita nonnullos eſſe ſegnes ad perſoluendas fructuum ſuorum decimas, ac ſi nihil ſibi emolumenti afferat earum ſolutio. Aperire dignetur Dominus oculos mentis eorum, vt videãt, ſe in huiuſcemodi oblationibus plus accipere, quàm dent. Illi enim ſoluunt temporalia, & accipiunt ſpiritualia & temporalia. Certum enim eſt, prodeſſe offerentibus ſacrificia incrementum bonorum ſpiritualium, & temporalium. Quadrat obſeruatio in Euangelium, quartæ Dominicæ Aduentus, in hæc verba, Sub principibus Anna, & Caipha. Quomodo, cum Deus vnum tantum conſtituerit ſacerdotem principem, hic duos eſſe perhibetur? Quoniam ob quæſtum venale fecerant ſummum ſacerdotium, neque attendebant, vna cum ſacrificijs ſibi eſſe abſumẽda populi peccata, quibus nihil eſt grauius, & amarius. Si enim id attendiſſent, fortaſſis, non emiſſent. Præterea dum mecũ reputo, *peccatu* vocari ſacrificiũ oblatum pro peccato, inuenio, Deũ Optimũ Maximũ voluiſſe nobis ſignificare, expiãdum eſſe, quamprimũ patratur peccatum ob exitiale nocumentum, quod infert. Hinc *peccatum* eadem voce appellat, qua ſacrificium. Scriptu-

Peccati definitio. ra. Vtrũque. n. peccatũ appellatur. Quid eſt peccatũ? ſacrificiũ. Quid eſt peccatũ? Cõuerſio à Deo ad cõmutabile bonũ dicunt theologi. Cur ergo eadẽ voce ſignificatur peccatum, quatenus eſt offenſa Dei, & quatenus expiatio, & ſacrificiũ eſt? Vt diſcas frater mi, non diu eſſe in peccato, atq; quamprimũ fuerit commiſſum, eſſe expiãdũ. Hinc peccare ſacrificare, expiare idẽ eſt in ſacris literis. Ac ſi apertius dicat, Deus, In ipſa voce peccati quatenus delictum eſt, inuoluo etiã remedium, quo expiandum eſt puta ſacrificium, vt diſcant homines, fugiendum eſſe peccatum, Cæterum ſi commiſerint illud, dandum eſſe pro virili operam, quam citiſſimè pro eo offerant ſacrificium, vt Deus ſibi illud dimittere dignetur.

Simile. Plinius. li.29.c.4. Morſi à vipe. ab eadē remediũ quærunt.

Quemadmodum percuſſis à vipera ſtatim ne pereant, caput ipſius viperæ, quæ vulnus inflixerat, abſciſſum adhibetur, quòd ſi mera fuerit, perit ictus, In eundem modum, ne ſimul & animi, & corporis morte depereat peccator, timendum eſt ſi ipſum peccatum iugulatum, & interfectum nõ apponatur inflicto vulneri nihil enim nocentius contingere poteſt homini peccato. Hinc in ſacris literis peccatum vocatur calamitas, deſtructio, deſolatio, inundatio hominem rapiens, & ſubmergens, ignis miſerè peccatorem à planta pedis vſque ad ver-

ad verticem capitis adurens. Nam apud Hæbreos peccatum dicitur auē, id eſt, calamitas. Vnde illud Pſalmi, Sub vmbra alarū tuarū ſperabo, donec tranſeat iniquitas, pro tranſeat iniquitas, Hebraicè eſt, adueniat calamitas. Sic etiam apud Ezechielem dicitur, Aufer citarim, tolle coronam, iniquitatem ponam eam, id eſt, pœnitus deſtruam. Ac rurſum, Appone iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum, idem eſt, ac ſi dicat, Adde calamitatē calamitatibus eorum. Item illud Ecce parturit iniuſtitiam, concepit dolorē, & peperit iniquitatem. Iniquitatem vocat calamitatem. Igitur ſi peccatū eſt ipſa hominis calamitas, citò fugiendum eſt, ne totum hominē perdat, & abſumat. Quorſum exiſtimas, ſtatim primos parentes poſt peccatum à Deo quæſitos, & interrogatum Adamum, Vbi es? Poterat quidem Deus, differre in ſequentem diē: noluit tamen, ſed eadem die quæſiuit peccatores, vt diſcas, non eſſe diu in peccato manendum. Quadrat obſeruatio in Euāgeliū pro feſto Circuncisionis, in hæc verba, Poſt dies octo, vt circunciderctur puer. Cur ſolùm octo dies dantur ad circunciſionem, & non plures? Vt doceat Deus, non eſſe diu in peccato permanendum. Item in feſtum Viſitationis, in hæc verba, Abiit Maria cum feſtinatione. Cur feſtinas ſacerrima virgo? Vt verbum patris æterni, quem in ventre gero, ſanctificet Ioannem, & à peccato originis etiam in ventris matre expiet. Ea enim eſt peccati natura peſtifera, vt omni diligentia ſit ab homine profligandum.

Pſal. 56. *Ezec. 21.* *Pſal. 68.* *Pſa. 7.* *Gene. 3.*

¶ *Et ad iniquitatem eorum ſubleuabunt animas eorum.*

¶ Cum *iniquitas* bifariam accipi poſſit ex Scripturę cōſuetudine, & pro culpa, & pro ſacrificio, vt diximus, accipi peccatum; bifariam etiam poteſt hic locus explanari. Primò ſic, *Ad iniquitatem*, id eſt, ad dotū culpas, & crimina, *ſubleuabunt*, hoc eſt, ſubleuare ſolent, ſicut explanauimus hanc vocem, *comedent*. Pro *ſubleuabunt*, Septuagintà vertūt, accipiunt. Melius tamen eſt, *ſubleuabunt*, Pro quo alij vertunt, attollunt, alij verò leuauerunt, quæ verba idem ſignificant. *Animas eorum*. Difficile eſt, cognoſcere pronomen relatiuū *eorum* ad quoſnam referendum ſit num ad homines populares, quorū ſacrificia comedunt ſacerdotes, an ad ipſos ſacerdotes. D. Hieronymus, Rupertus, Lyranus, Interlinearis, & Theodoretus ad offerentes ſacrificia referunt. In quem modum ſi diſpungas, erit ſenſus, Conſenſerūt ſacerdotes ſceleribus delinquētium, quia cum eos peccare perſpexiſſent, non ſolùm non arguebant, ſed laudabant, atque ſuſtollebant, & beatos prædicabant

dicabant peccantes. De quibus & Iſaias loquitur, Populus
a 3.d. meus, qui vos beatos dicunt, ſeducunt vos, & ſemitas pedũ
veſtrorum ſupplantant. De his & per Pſaltem clamat, Quo-
Pſal. 9. niam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. Cum enim ſacerdotes tenerētur, arguere, & corrigere delinquentes, non ſolum non corripuerant: ſed etiam laudabant, & impunitatem promittebant, eoſque ob maiorem quæſtum conſequendum ad idololatriam, cæteraque peccata inducebant. Alij ſecus expēdũt. *Animas eorum*. Pronomen enim *eorum* referunt ad ipſos ſacerdotes. Eritq; tunc ſenſus, Sacerdotes ſunt animo attēto, vel animas ſuas leuabāt ad iniquitatē populi, ſiue iniquitatē ſumas pro peccato, ſiue pro ſacrificio, quia ex ea iniquitate lucrum ſperabant, nempe hoſtias, & ſacrificia, quæ pro peccato offerebantur. Ita retulit *animas eorum* ad ſacerdotes ipſos Theophylactus, licet & priorem explanationem, qua pronomen *eorum* retulimus ex diuo Hieronymo ad populũ, non reiecerit. Vtramque enim complexus eſt, explanationem, quamuis ſecutus trãſlationē Septuaginta alio ſenſum detorqueat. Sequuntur & Theophylactum recentiores. Vnde Vatablus vertit, pro *ſubleuabunt animas eorum*, attollũt animum ſuum. Atque hæc quidem explanatio mihi magis arridet, diſpungeremq; ego in hunc modum locum hunc, *Et iniquitatem eorum ſubleuarũt eorum*, Et poſuit pro coniunctione quia, quod, vti ſupra diximus, frequens eſt in ſacris Bibliis, quaſi rationem reddat, ob quam comedant ſacerdotes peccata, id eſt, ſacrificia, & dicat, Non quia ſubditorum proſpicerent ſaluti darentque operã, vt Deum placarent, peccanteſque ad meliora conuerterent: ſed quia quæſtui tantum inhiabant. Hinc cum dolere debuiſſent ob patrata, magis peccatis populi gaudebant.

Subleuant animas id eſt, ſiuẽt & volunt porrigunt manum & tollunt vt ad iniquitatem peccato, ei attingant.

Ad mores inſtituendos.

ET *ad iniquitatē ſubleuabunt animas eorũ*. Merito conquæritur Deus optaſſe ſacerdotes ſacrificia, atque, vt illa adipiſcerentur, excitaſſe populum ad patrandum peccata. Caue ergo ne iniquis viis diuitias congeras. Melius eſt enim modicũ iuſto ſuper diuitias peccatorum multas. Caue etiam, cum tibi incumbat, reprehendere peccata, ne quenquam ad peccãdum allicias, aut
Exod 32. *ſubleues*, memor obiurgationis Moſis, qui dixit Aaroni, Quid tibi fecit popul⁹ iſte, vt induceres ſuper eu peccatũ maximũ

Et

¶ *Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos.*

¶ Hæc verba diuus Gregorius homilia. 17. & ſimilitudinē hanc populi cū ſacerdotibus ad culpam retulit, ſcilicet quòd vterque, & populus, & ſacerdos peccatis ſint irretiti. Ait enim, Sacerdos non diſtat à populo, quando nullo merito ſuę vitæ vulgi tranſcendit actionē. Cum hac expoſitione cōſentit Theophylactus, & egregiè explicat in quo ſit *ſacerdos* ſimilis populo, dicēs talem eſſe ſacerdotem, qualis eſt *populus* vt pote commendantem ea, quæ ab ipſis agantur. Ac paulò poſt addit, Etiam ſi conſtituti ſunt ſacerdotes, vt ſacrificium facerent Deo: attamen hoc non exhibuerunt, cęterum inſtar populi facti ſunt. Eſt ergo ſimilis *ſacerdos* peccanti, quoniam comendat eius peccatum. Diuus tamen Hieronymus, Lyranus, & Theodoretus ad pœnam referunt, quòd *ſacerdos*, & *populus* pari iudicio conſtringentur, & idē ſubibunt ſuppliciū quoniam ſacerdotes, quorum intererat, adhibere curationē populo delinquenti, curationem non adhibuerunt. Supplicium autem hoc, recentiores aliqui dicunt eſſe, quòd citra delectum ſacerdotes, & plebeij ducentur in captiuitatem. Non tamen ſolum ad captiuitatem referendum eſt hoc ſupplicium: ſed ad multa alia, quæ pertulerunt incommoda tam ſacerdotes, quàm plebs, vt ſequentia apertiſſimè demonſtrant. Interlinearis ſub his verbis, *Erit ſicut populus, ſic ſacerdos*, vtrunque complectitur, & culpam, & pœnam pro culpa infligendam. Expendit enim in hunc modum, Quia æqualiter peccant, æqualiter punientur. Et hæc expoſitio mihi magis arridet. Certum enim eſt, hic implicari culpam. Nam ſi pro meritis homines à Deo ſunt, vt decet æquiſſimum iudicem, puniendi, ergo ſi pœna ſimilis eſt, culpa etiam præcedens ſimilis fuit in vtriſque.

Grandis infelicitas ſi talis fuerit ſacerdos qualis populus.

Ad morum compoſitionem.

ET *erit ſicut populus, ſic ſacerdos*, Primò docet hic locus fugiendam perſonarum acceptionē, ſicut & Dominus præcipit multis locis. Vt apud Leuiticum, Non conſideres perſonam pauperis, neque honores vultum potentis. Iuſtè iudica proximo tuo. Et certe licet multa ſint, in quibus pauperis, & diuitum ratio habenda eſt: ſed non in iudicio. Nam in operibus miſericordiæ ad pauperes reſpiciendum eſt, vt ſcilicet illis ſubuenias. In honore etiam exhibendo diuitum ratio habenda

Leuit. 19.

Iob. 6.

eſt. Deus enim potentes non abiicit, cũ & ipſe ſit potens. In iudicio tamen nihil horum conſiderandum eſt: Addit rationem Dominus in multis locis, quoniam Dei iudicium eſt. Debet enim iudex in iudicando, ſe Deum arbitrari. Sic enim Deus eum ſæpe vocat, Dijs non detrahes, per quos iudices

Exo. 22.

intelligit, vt quemadmodũ Deus eſt in iudicio inflexibilis, & immutabilis, nulla ratione habita pauperis, vel diuitum. Ita & iudex, qui vices eius in terra gerit, debet, oculos claudere ne quem reſpiciat in iudicio, & aures, ne in iuſtitia precibus moueatur. Eſt certè memoriæ commendandum, quod Ariſtippus reſpondit probro vertentib. ꝙ proſtratus, & amplexus pedes Dionyſij regis interpellaſſet pro amico. ſ. Non ego ſum in culpa, ſed Dionyſius, qui aures habet in pedib. Egregiè ſignificauit iudices iniquos, qui precibus commouentur, & ab æquitate flectuntur. Inuenies etiam alios, qui aures habent in manibus. Si enim in illis inſonuerit æs, ab æquitate deuiant. Non ſic Deus: ſed in capite, vbi viget ratio, aures habet, quia nihil contra rationẽ decernit: ſed cuiq; iuxta ſua merita tribuit. Vnde pari pœna, *& populus & ſacerdos* plectitur. *Erit,* inquit, *ſicut populus, & ſacerdos.* Quadrat in Euangelium Dominicę primę Aduentus, in ea verba, Videbunt filium hominis in nubibus cœli. Cur iudicaturus venit de cœlo, & non de terra? Quia non, vt iudices terræ, ferret ſententiam, qui precibus, vel minis, vel muneribus alliciuntur ad iniquitatem. Deus autem de cœlo venit, quia *ſicut populus, ſicut ſacerdos.*

Legib. diuinis & humanis iudices à muneribus capiendis arcentur,

Beatus enim eſt qui ab omni munere manus excutit c. ſicut nonnulli. 1. q. 1. de Simonia.

Mala cõſilia pares euentus.

Liui. lib. 6. Decad. 1

1. Rhet. c. 7.

Tom. 4.

Secundò, docet, fugiẽdos eſſe prauos cõſiliarios, & iniqua nõ eſſe danda cõſilia. Audimus enim punitos *ſacerdotes,* quia ad peccandum alliciebant populum. Et certè grandè malũ, malum præbere conſilium. Vnde Ariſtoteles refert ex ſentẽtia Leodaman, ꝙ conſulens prauè magis peccat, quàm qui prauè conſultum agit. Cuius contrariũ Chabrias dixit. Hinc & D. Auguſt. lib. de ſalutarib. documentis inquit, Elige tibi conſiliarios bonos, Deum timentes, & veritatem amantes, Quorſum ſancte Dei, & Eccleſiæ doctor bonos, ais, quærendos conſiliarios? Attende, quid ſubiungat, Sæpè enim adulatores blanda facie decipiunt animas audientium ſe, & perpetuæ mortis laqueis interimunt. O veriſſimam ſentẽtiã Auguſtini, Quot enim homines corruerunt ob iniqua conſilia? Corrumpunt bonos mores colloquia praua, ait Apoſtolus. Et Regius Pſaltes ait, Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Venuſtè prauum adulatoris conſiliũ vo-

1. Cor. 15.

Pſal. 140.

Simile.

cat oleum. Nam quemadmodum oleum fouet lucernam, vt ardeat, Ita & prauum conſilium hominem excitat, vt peccatum pariet. Quid coniecit Danielem in lacum leonum, niſi ſuggeſtio iniqui conſilij? Quid Saulem commouit aduerſus Dauid, niſi praui conſiliarij, Dixit enim Dauid Sauli, Quare audis verba hominum loquentium, Dauid quærit malū aduerſum te? Deniq; dicat ille rex Aſſuerus, quid efficiant iniqua conſilia. Aures, inquit, principum ſimplices callida fraude decipiunt. Quæ res ex veteribus probatur hiſtoriis, & ex his, quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundā ſuggeſtionibus regnum ſtudia deprauentur. Timeant tamen iſti iniqui cōſiliarij, quia nū erunt impuniti. Suggeſſit prauū cōſiliū Aman, & cruci affixus eſt. Suggeſſerunt etiam ſapientes Dario, vt interficeret Danielē, & ipſi à leonibus laniati ſunt. Suggeſſit & ſerpens primis parentib. & audit in punitionē, Sup pectus tuū gradieris, & terrā comedes, &c. Suggeſſerunt etiā iſti ſacerdotes iniqua conſilia, & audis, Dūm dicere, *Erit ſicut populus, ſic ſacerdos*, Quadrat in Euangelium Dominicæ primæ Quadrag. in ea verba, Dic, vt lapides iſti panes fiant. Videte, à quo egrediatur prauum conſilium, à diabolo, & ex eius parte ſunt, qui praua conſulunt, & cū eo dānandi. Quadrat & in Euang. Regum, in ea verba, Per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuā. Cur ô reges non rediiſtis ad Herodem vt ipſe petierat? Quoniā praua cōſilia nō ſunt audiēda, neq; illis obtēperādum. Quadrat etiam in Euang Transfigurationis, in ea verba, Domine bonum eſt, nos hic eſſe. Cui cōſilio Dominus nō acquieuit, imo, tantùm abeſt, ꝙ acquieuerit, ꝙ Petrus in punitionē priuatus eſt gloria illa trāsfigurationis.

Dan. 6.

1. Reg. 24.

Heſter 16.

Prauū cōſiliū cōſultori p̄ſimū Heſter. Daniel. Geneſ. 3.

Tertiò, docet hic locus, fugiendā adulationē, quoniam ob hoc peccatū plectūtur ſacerdotes. Quid. n. eſt adulator? Dicat Ariſtoteles. Qui ad voluptatē alterius loquitur, ſui tamē cōmodi, & vtilitatis gratia. Et iſti ſacerdotes quare *ſubleuabant animas eorū*? Ob cōmodū oblationū, Adulatores ergo ſunt, & ob adulationē puniūtur. Fugiēda ergo adulatio, quæ etiā ipſum adulatorē interimit. Quēadmodū. n. vipera ſuo ſe necāt partu, & fœtu, & ſicut ſe euiſcerāt apes figentes aculeum, Ita adulator proferēs adulationis verba, primū ſeipsū interficit. Propheta docēs mēdaciū, ipſe eſt cauda, & erunt, qui beatificant populū iſtum ſeducētes, & qui beatificātur præcipitati. Duo obſeruanda, inquit, de adulatore. Primū, ꝙ ſit cauda, id eſt, extremus in opinione apud nos, & deſpectiſſimus. Eſt. n crudeliſſimus hoſtis aduerſus nos Cauda itidē vocatur, qm̄

4. Ethi. 6.

Ligna dum augent ignē a' ipſo conſummuntur apes dū alūt adulatores ab ipſis pereunt.

Eſa. 9.

Ifa o ſimile.

quemadmodũ cauda turpia tegit, Sic iſti adulatores ſolent, tegere crimina,& laudare peccatores. Quod etiã egregiè aperit Ezechiel vocãs adulatores vulpes, Quaſi vulpes in deſerto, prophetæ tui Iſrael erãt. Optimè vocat adulatores vulpes Nam ſi cõſideretis, vulpes præ cæteris animantibus caudã habent magnã, qua turpitudinẽ ſuã tegũt,& qm̃ turpia facta populi tegebãt ſacerdotes, vulpes appellãtur. Quẽmadmodũ Hanon ſerui ſeruis Dauid præſciderunt veſtes medias vſque ad nates: ſic adulator ſuggeſtione diaboli veſtes famæ præſcindit tãtum vſque ad ea, quæ poſſunt rubore ſuffundere. Timet enim, ſi detegat, à gratia principum excidere. Cũ adulator quidam Tiberio Cęſari ſenatum ingredienti aſſentiretur dicens, Liberè loquendum eſt, nec reticenda, quę ad rempublicam attinent. Audi, inquit, Cæſar, in quo te reprehendimus omnes. Impẽdis teipſum nobis, corpus tuũ diurnis, nocturniſq; laboribus,& curis pro republica conficiens. Hæc,& huiuſmodi multa cum diceret turpiter adulans, Caius Seuerus ſubiecit, Ita tanta libertas hunc hominẽ dabit exitio. Ita ſupernus iudex, qui ſeueriſſimus eſt, ait adulatori: Tua adulator libertas te dabit exitio. Sic dediſſe audimus iſtos ſacerdotes. *Erit ſicut populus, ſic ſacerdos.*

Ezec. 13.

3. Re. 10.

¶ *Et viſitabo ſuper eum vias eius, & cogitationes illius reddã ei.*

¶ Pro *viſitare* Septuaginta legunt, vlciſcar. Et ita etiam legit Theophylactus. Græcus interpres vertit, iudicabo. Non eſt dubius hoc verbum *viſitare* vſurpari, pro iudicare, & vlciſci. Vnde interlinearis ita diſpungit. *Viſitabo*, id eſt, puniam. In quem modum crebrò ſumitur in ſacris Bibliis, vt apud Exodum, Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatũ. Et apud Iſaiã, Viſitabo per orbem mala, id eſt, affligam eos. Et apud Regium Pſaltem, Viſitabo in virga iniquitates eorum, id eſt, puniã,& caſtigabo. Sunt, qui huius verbi propriã ſignificationẽ eſſe dicant, quod Latini enũtiant verbo curãdi, ſiue procurandi, quæ quidem ſignificatio maiorẽ videtur habere emphaſim,& diuini pectoris cõcitationem explicare. Ac ſi dicat, *Viſitabo*, id eſt, diligenter curabo, vt redeant viæ eius *ſuper eum*. Relatiuũ *eum* tã ad ſacerdotes quàm ad populũ referẽdũ eſt, quoniã ex ſacerdotibus,& populo vnũ corpus conficitur. In quẽ modũ & Iſaias loquitur, A planta pedis, vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas, à principe, vſque ad ſacerdotẽ omnes ſtudent auaritiæ. Intellexit hoc Theophylactus. Ad propterea loco relatiui *eum* tranſtulit, In ipſis. Vlciſcar inquit, in ipſis. Tetigit & D. Hieronymus

Exod. 32.

Iſai 13

Pſal. 88

Iſa. 1

in

in hunc medium expendens, Et hi, qui docti ſunt, & hi, qui docuerunt. Hinc & Interlinearis interpoſui, *Super eum.* Sacerdotem, vel populum videlicet. *Vias eius, Vias*, inquit Theophylactus, opera nominat: Conſentiunt cum eo Theodoretus, & Interlinearis. Alij omnem rationem noſtram viuendi per vias intellgunt, & ita diſpungunt. Vatablus, & alij recẽtiores. Et quoniã hęc vox *via* nimis frequẽs eſt in ſacris bibliis, operæpretium faciemus, ſi eam excutiamus, & enodemus. In ſcriptura itaq; *via* appellant metaphoricè, quicquid agimus, cõuerſamur, mores inſtituta, negotia, incœpta opera in quibus, quaſi gradientes, verſamur. Denique omnia, quib. ſtudemus, ſiue bona ſint, ſiue mala, *vias* vocat ſcriptura, vt apud Ieremiam, Quid niteris, bonam oſtendere viam tuam, id eſt, actiones, mores, & opera tua. Et apud regium Pſaltẽ, In via peccatorum non ſtetit, id eſt, in eorum inſtituto, & viuendi ratione. Dum autem mecum reputo, cur actiones noſtræ viæ vocentur; cauſam eſſe exiſtimo, vt oſtendat Deus, inſtituta, & opera noſtra eſſe, vel quibus gradiámur in ſupplicium, vel in pręmiũ, dicente Aſſertore noſtro, Lata eſt via, quæ ducit, ad perditionem; arcta verò, quæ ducit ad vitam.

Ieremi.2.
Pſalm.1.
Facilis ad infernũ via eſt, clauſis enimoculis illuditur.
Dion apud Diog. li.4.

Et cogitationes eius reddam ei. Licet *cogitationem* hic ſimpliciter ſumant interlinearis, & Theodoretus, plus hic ſignificare certum eſt. Vnde Theophylactus vertit pro *cogitationes*, conſilia eius varia *reddam* ipſi. Et certè, ſi vocem Hebraicam attẽdamus maghallelam poſitam pro hac voce cogitationes, excogitata conſilia ſignificat, eaque ad curam, & meditationem reuocata. Et quoniã teſte Ariſtotele conſilium nõ eſt de fine, ſed de his, quæ ſunt ad finẽ, opinor hic ſignificari omnia conſilia, quæ ſacerdotes excogitauerãt, vt maiorem facerent quæſtum nouas oblationes populo pro peccatis imponentes, & exquirentes. Quod autem hic cogitatio pro conſilio ſumatur docet Iſaiæ locus, Auferte malum cogitationum veſtrarum, hoc eſt, malitioſa conſilia.

3. Ethi. 3.c.
Iſai.1.

Ad morum institutionem.

ET viſitabo ſuper eũ vias eius. & cogitationes eius reddam ei. Ecce, quid hominibus cõferat *viæ* eorũ, ſcilicet ferre in ſupplicium. Non inquit Dominus, *viſitabo vias* meas: ſed *eius*. Cuius *eius*? Hominis, cuius viæ iniquæ ſunt. Inquinatæ ſunt viæ eius in omni tempore, ait de peccatore Regius Pſaltes. Ac rurſus Sapiens, Via impiorum * tenebroſa, neſciunt, vbi

** Qui ambulat in tenebris neſcit quo vadit.*

vbi corruant. Vtinam vias noſtras, quæ carnem ſapiunt, nunquam ambularemus: ſed diceremus cum Regio Pſalte, Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Iſtæ enim viæ ſunt ſine offendiculo, peccatorum autem, quaſi
Prou. 15 ſepes ſpinarũ: Quid enim peccator habet in via ſua, niſi quæ illum pungant? Quid, niſi aquam turbidam? Quid tibi in via
Iere. 2. d. Ægypti, ait Ieremias, vt bibas aquam turbidam? Tabefacit enim aqua hęc animã noſtrã, ſordidat, & maiorem incutit ſitim. Aduerſus homines gradientes per hanc viam vide quid dicat Ezechiel, Appropinquauerunt viſitationes vrbis, & v-
Ezech. 9. nuſquiſq; vas interfectionis, id eſt, gladiũ ad interficiendum: Et ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad Aquilonẽ, & vniuſcuiuſq; vas interitus in manu eius. Quid via Aquilonis, niſi viã adumbrant peccatorum, in qua frigus eſt, & torpor prohibẽs bene operari? Sed ibi inueniemus, niſi qui nos iugulent? Fugiamus ergo, & declinem⁹ ab iis viis, ne pereamus. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dom. 4. Aduent. in ea verba, Parate viã Domino. Nõ ait veſtrã, quæ ducet in interitũ, ſed Domino, qui ducit ad vitam, Ibi angelos inueniemus comites: nõ carnifices, qui trucidẽt. Quadrat & in Euangelium Regum, in ea verba, Per aliam reuerſi ſunt in regionem ſuã. Agnito enim Chriſto, alia nobis terenda via eſt.

Secundò, docet hic locus, quàm graue peccatum ſit, quãdo malitioſè, & ex præmeditatione procedit. Quod, egregiè inquit hic Theophylactus, duplex ſequitur vindicta. Oſtẽdit hoc Dominus ex loquendi forma. *Cogitationes*, inquit, *eius reddam eis*, id eſt, afficientur pœna talionis, quæ pœna, vt iam diximus, non infligitur, niſi in grauiſſimis peccatis. Quantum autem ſit hæc circunſtantia præmeditationis ad peccatum conſideranda, oſtẽdit Dominus apud Deut. Qui percuſſerit,

Primus peccati gradus cogitaſſe quæ mala ſunt.

Deut 19. inquit, proximũ ſuum neſciens, & qui heri, & nudiuſtertius nullum contra eũ odium habuiſſe comprobatur: ſed abiiſſe cum eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cedenda, & in ſucciſione lignorũ ſecuris fugerit manum, ferrũmque lapſum de manu amicum eius percuſſerit, & occiderit, hic non eſt reus mortis, &c. In eundem modũ in detractione conſiderandum eſt, an ex dolo, & malitia de proximo obloquaris. Tũc enim grauior detractio, ſi vero incidẽter, & ſine præmeditatione
Iob fit oblocutio, leuior eſt culpa. Oſtendit etiam ſanctus Iob grauitatẽ huius criminis, dicens, poſtquã multa ſupplicia attexerat peccatoris, Habitabit in ciuitatib. deſolatis, & in domibus

mibus doleſtis, &c. Cauſam ſubiungens, ait, Concepit dolorē, id eſt, præexcogitauit in corde ſuo, quomodo dolores aliis inferret, & peperit iniquitatem, & vterus, id eſt, cor eius præparat dolos. Quemadmodum ſagitta non infecta veneno leuius infligit vulnus, Sic peccatum leuius eſt, ſi caruit conſilio & præmeditatione. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dom. 3. quadrageſimæ, in ea verba, Ieſus autem vt vidit cogitationes eorum, id eſt, cum cognouiſſet, cogitationes eorum eſſe iniquas, & doloſas, vt ſcilicet à Chriſto abducerent turbas. *Simile.* *Matt. 2.*

Tertiò, docet hic locus, non ſolum pro externis operibus verùm & pro internis *cogitationibus* infligendum eſſe à Deo peccatoribus ſupplicium. Ob eas enim audimus, punitum populũ Iudæorũ. *Cogitationes eius*, inquit, *reddam ei.* Quemadmodũ enim ſanctis cogitationibus Deus ſolet præmiũ reddere, & eas cõmendare, In eundem modũ iniquas ſolet punire, Sapiẽs ait, Cogitationes eorũ apud altiſſimũ. Quorſum refert, apud altiſſimum eſſe, niſi quia Deus mercedẽ pro illis redditurus eſt? De iniquis autẽ cogitationibus obſerua, quid crebrò obiiciat Scriptura. Apud Deut. Caue, ne tibi ſubrepat impia cogitatio. Et apud Ier. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Et attende, quid dicat, ſcilicet morabuntur cogitationes: non autem ait, cur veniant. Nam, vt ait D. Greg. 17. lib. Mor. c. 10. Etenim in bona corda cogitationes illicitæ veniunt: ſed morari prohibentur. Hinc & D. Hiero. ad Euſtochiũ ait de cogitatione, Dum paruus eſt hoſtis, interfice, vt eius nequitia elidatur in ſemine. Quemadmodum ſi erucæ ſemen manſerit in arbore, cuncta vaſtat, & abrodit, Sic impia cogitatio ſemen eſt, vt totũ hominẽ perdat. Narrat Sextus Iulius Stratogema. lib. 4. c. 9. ꝙ Caius Pompeius, cum ſuſpectos haberet Hauceuſes, vel Tucenſes: & vereretur, ne præſidiũ reciperent, petiit ab eis, vt ægros interim apud ſe refici paterentur, & fortiſſimis habitu languentium miſſis ciuitatẽ occupauit, Sic diabolus ſuggeſtionẽ immittit velut debiles hoſtes cogitationũ ſubrepens, iſtæ quid poterunt nocere? Sunt tamen fortiſſimi hoſtes, & arcẽ cordis occupãt. Hinc apud Iſaiam, Derelinquat impius, & vir iniquus cogitationes ſuas. Eſt enim cogitatio, vt inquit Greg. lib. 12. Mor. c. 18. ſicut radix arboris, à qua poſtea naſcuntur rami, licet occultetur ſub terra, Sic opera mala prodeunt ex iniqua cogitatione, quãuis lateant in corde, & ideo amputanda radix eſt, ne rami oriantur prauorum operum. Dicebat

Sap. 5. Aſſueſcat animus diſcernẽdis cogitationes. *Deut. 15.* *Ierem. 4.* *Gregor.* *Hierony.* *Simil.* *Sextus Iulius.* *Iſai 55.* *Gregor.* *Simile.* *Peruerſa cogitatio, cæterũ eſt officina*

quidam

quidam Philoſophus locuturus. Lingua quò vadis? Ne laberetur in verbum iniquum, Sic nos, quando aliquid cogitat cor, dicamus, Cor quò vadis, Vidit Ioannes in Apocalypſi filium hominis præcinctum ad mammas zona aurea, & caput eius velut lana alba. Quando caput habuit ſeniles cogitatus, id eſt, candidos: (id enim ſignificant caput, & capilli candidi tanquã lana alba.) Cum prçcinctum habuit pectus zona aurea. Et quid per zonam auream intelligit, niſi Deũ? Græci enim illi ſapientes, ac Perſæ ad ſignificandũ Deũ circulũ depingebant, & meritò. Nã cum figura circularis principio careat, & fine, omniũ & figurarum ſit capaciſſima, quæ in Deũ maxime cõpetũt, cũ ſit æternus, & principio careat, & fine omniaq; ſuæ potentiæ ambitu comprehendat, nõ ab re Deũ circuli figura adumbrabant. Nos ergo præcingamus pectus, quod locus eſt cogitationũ, Deo, & tunc nihil ſordidũ erit in corde, id eſt, cogitemus, quæ recta ſunt, & ad Deũ ſpectant. Hoc etiã ſignificauit cœleſtis Sponſus dicens, Vulneraſti cor meum ſoror mea, vulneraſti cor meũ in vno crine colli tui. Quam pulchræ ſunt mammæ tuæ. Quid crines ſunt, niſi cogitationes? Et quoniam omnes iniquas cogitationes à ſe longè repulerat, & tantũ vnũ cogitabat, nempe quo modo Deo inſeruiret, propterea ob vnum tantũ crinẽ commendatur Sponſa ab Spõſo. Quemadmodum enim crines in capite ſunt, Ita & cogitatiuum caput ſedes eſt. Addit etiã, Quàm pulchræ ſunt mãmæ tuæ, ob eãdẽ cauſam. Mammæ enim ſunt in pectore, & quoniam nihil iniquum verſari permittebat in pectore, ſed quod candidum erat, & purum, commendatur Sponſa ob mammarum pulchritudinẽ. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dom. 18. poſt Pentecoſtem, in ea verba, Si non dimiſeritis de cordibus veſtris. Non ſolũ munditiam quærit Deus in opere, verum & in corde.

Apoc. 1. c.

Omniũ figurarũ perfectior circulus.

Cant. 4. c.

Simile.

Quartò, docet hic locus, neminem vltra demerita puniendum. Hoc aduertant iudices, maiorem delictis infligentes pœnam, cum tantum debeant dicere, Secundùm peccata reddam delinquenti. Eſt enim culpa vlna, qua metitur pœna peccãtis. Pro menſura peccati erit & plagarum modus, prçcipit Deus. Ac rurſum. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura, &c.

Pœna grauior grauius peccãtibus.

Leuit. 19.

Quintò, admonet hic locus, nihil quçrendum eſſe mediis iniquis, neque honorem, neque diuitias, &c. Solet enim Deus, cum peccatis aſcendere, vel ditari, contendit homo, ipſum deiicere in extremam paupertatem, & ignominiam

niam. Cogitationes, & conſilia ſacerdotum erant ad comparandas diuitias, ſecundum eas reddit eis. Hinc apud Leuiticum, Si ambulaueritis mecum ex aduerſo, ego quoque contra vos aduerſus incedam. Quemadmodum ſublimatorium refundit humorem ſurſum aſcendentem, quaſi rependens, quod acceperat, Ita & Deus rependit, cũ aſcendere cõtendit homo prauis viis. Sunt conſilia ſcalæ, quibus conſcenditur ad id, quod conſequi deſideramus. Talis autẽ debet eſſe hæc ſcala, vt per eã angeli non dedignetur aſcendere, & deſcendere, ſicut per ſcalã Iacob, atq; vt firma ſit, non corruamus, exoremus Deum, vt innitatur ſcalæ, id eſt, iuſta apponamus media. Id enim ſignificauit Dominus, ſcilicet habiturũ Iacob terram, in qua dormiebat non aſcendendo ſcalã prauorũ mediorum: ſed iuſtorum. Ac propterea angeli, & Deus ſunt in ſcala. Subditq; Deus poſt viſionẽ ſcalæ, Terrã, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo. Ac ſi apertius dicat, Non malis artibus ditaberis, nihil iniquum cõmittes, vt cõſcendas. Dolendum eſt, multi ponunt ſcalã, vt conſcendant, per quã non angeli aſcendunt, ſed dæmones, non Deus innixus eſt ſcalæ: ſed Satanas. Quot enim peccata patrantur, vt ad culmen honoris euehantur, & diuitiis potiantur? Timeant tamen iſti, quia Deus ſolet, rependere illis ſecundũ eorum cogitationes. Debet Chriſtianus imitari Abrahamum patriarcham, cui cum rex Sodomorum multa offerret reſpondit, Leuo manum meam ad Dominum Deũ excelſum, poſſeſſorẽ cœli, & terræ, quòd à filio ſubtegminis, vſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua ſunt, ne dicas, Ego ditaui Abrahã. Ita Chriſtianus, conſiderans, Deũ eſſe poſſeſſorẽ omnium bonorum, licet diabolus multa offerat bona, nihil quantumuis minimum, vt filum ſubtegminis, aut corrigiam calciamẽti, debet accipere, ne quando in conſpectu ſummi iudicis dicat, Æquiſſime iudex, ego hunc ditaui. Quemadmodum aqua ex loco, per quẽ tranſit saporẽ accipit & colorem, Ita & diuitiæ ex viis, per quas conquirũtus, accipiunt & prauum ſaporem, & colorem. Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mũdum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Amens certè iudicaretur homo, ſi iugulari eligeret, dummodo enſis, quo eſt iugulãdus, auro eſſet ornatus, & gemmis. Quid aurum, quid opes male acquiſitæ ſunt? Gladius certè, quo interimitur acquirens.

Leuit. 26. *Simil.* *Gene. 28.* *Gene. 14.* *Simile.* *Vinum mutatur cũ vaſe, diuitiæ autẽ ſequũtur mores poſſidentiũ.* *Socrates.*

Sextò, ex hoc loco colliges, q̃d maximè debeãt ſacerdotes

ante

ante oculos habere ſalutem animarum non diuitias conquirere, Væ paſtoribus, ait Dominus, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges à Paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, gregem autem meum non paſcebatis, quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægrotum, non ſanaſtis, &c. Ecce ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam, vt vltra non paſcant gregẽ meũ, nec paſcãt amplius paſtores ſemetipſos. Obſerua, vbi quæſiturus eſt oues Deus, in manu paſtoris, in qua ſi lucrũ inuenerit, nõ medicinã, vt vulneratis medeatur, quid dicturus eſt Deus? De manu etiã inquit, requirã paſtorũ nõ de pedibus, quia oues non ſunt vilipẽdendę, nõ cõculcãdæ: ſed in manibus portande. Da manu etiã paſtorum requiram, quia opera paſtorum examinabit Deus. Manus enim opera ſignificant. Nihil enim magis perdit gregem Dei, quam exemplum prauorum operum paſtoris. Quæret enim Deus, an ob commodum ſuum peccata ouium diſſimulauerint. Debet bonus ſacerdos, ſemper dicere illa verba regis Sodomorum, Da mihi animas, cætera tolle tibi. Ita enim debet proſpicere ſaluti ouium, vt omnia bona temporalia illi poſtponat. Multis lachrymis deflendi ſunt nonnulli ſacerdotes, qui ſecus faciunt. Hos adumbrant latrunculi Syriæ, qui puellam Iſraeliticam Naaman Syrio lepra contaminato tradiderunt, Ita quidam ſacerdotes magis latrones ſunt appellandi De illis enim inquit Chriſtus, qui non intrat per oſtium, ſed aliunde, ille fur eſt, & latro, Quid eſt, intrare per oſtium, niſi Chriſtum imitari, qui ait, Ego ſum oſtium? Tũc autem imitatur, cum vitam ponit pro ouibus, tantum abeſt, quod temporarium quærat emolumentum. Tunc autem aſcendunt aliunde, cùm diabolo tradunt animas ob quæſtum, qui lepra execranda peccatorum eas inficiat, O calamitatem deplorandam, cum medicinam debeant adhibere, vt ſanentur, eaſque Chriſto offerre in ſponſas, diabolo, cuius typus eſt Naaman, in ſuam perniciem tradunt. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ tertiæ poſt Reſurrectionẽ, in hæc verba, Qui non intrat per oſtium: ſed aliunde, ille fur eſt, & latro. Quod ſi latro eſt, quid de illo erit Domine? Timendum ſane eſt. Obſerua, quid hic dicat, *viſitabo ſuper eum vias eius & cogitationes eius reddam ei.*

Multi inquit D. Bernardus inuigilãt ſubditorũ euacuandis marſupijs quã extirpãdis vitijs.

Gene. 14.

4. Re. 5.

Bonus paſtor ponit animum pro ouib. ſuis.

¶ ***Et comedent & non ſaturabuntur.***

Theodoretus & Theophylactus referunt hęc verba ad pœnas,

pœnas & ſupplicia ſacerdotibus à Deo infligenda ob eorum auaritiam, Ac ſi apertius dicat Deus, Continua, alia, atque alia ipſis mala adducam. Et quemadmodũ voraces, adeoque inſatiabiles pãphagi manducantes non ſaturantur, ſic & ipſi fructus *comedent* operum ſuorum, hoc eſt, ſupplicia, & perinde ac neque comediſſent, neque puniti eſſent, alias ſubinde prouocabunt pœnas, Diuus Hieron. ſecus. Ait enim, cibum hunc, quem manducaturi ſunt iſti, eſſe voluptatem, quæ inſatiabilis eſt, & quanto magis capitur, tanto plus vtentibus ſe famẽ creat. E contrario, beati eſurientes, & ſitientes iuſtitiã, qm̃ ipſi ſaturabuntur. Sicut iuſtitia ſaturat, ſic iniquitas ſubſtantiam non habens vana comedentes fraude deludit, & vteros deuorantium vacuos derelinquit. Conſentit cum hac Hieronymiana explanatione Interlinearis. Superpoſuit. n. his verbis, *comedent & non ſaturabuntur*: id eſt mala opera exercebunt. Alij ad bona tẽporaria ex victimis, & oblationibus, atque hoſtiis conquiſita hunc referunt ſermonem, quod cũ multas hauſerint ſacerdotes ex ſacrificijs populi opes: nunquam tamen ſuum expleant animum, ſed ad alias, atque alias congerendas anhelant ſitibundi. Et hic ſenſus mihi videtur verior, & germanior. Ideoque ita diſpungemus. Primũ certũ eſt, Deũ ad ſacerdotes hæc deſtinare, Nam cum ſupra crimen ſacerdotum obiurgauerit, quod ſpe lucri ducti, ad idololatriam populum alliciebant, nunc pœnam qua plectendi ſunt ob tantum facinus, detegit. Ea autem eſt, vt ſacerdotes contrarias omnino res ſuis ſtudiis, & cupiditatib. malis experiantur, & quanto attentius, & impenſius congerendis opibus quæſtu victimarum incubuerint: tanto vehementius, & acerbius eſuriem eos paſſuros, & omnium commodorum inopia laboraturos, prædicit Deus, Amplectuntur hanc explanationem tum Rupertus, tum recentiores.

Simile.

Voluptas inſatiabilis eſt.

In ſacerdotes qui congerere oblationum in- pſunt ad cumulandas diuitias.

Ad componendos mores.

ET *comedent & non ſaturabuntur.* Si de pœnis infligendis ſacerdotibus intelligas hæc verba, in quem modum Theodoretus, & Theophylactus expendunt, diſce ex hoc loco, quantum malum ſit peccatum, ſiquidem aliæ, atque aliæ pœnæ pro eo his iniquis ſacerdotibus iniunctæ, non illos exonerant: ſed comminatur Deus: ſemper eſſe nouas addendas, nunquamque finiendas. Et obſerua verbum, *comedent*, vt ingentem fore pœnarum acerbitatem deprehendas. Nam quæ ore abſumuntur, intra pectus, & viſcera ſunt.

Eſſe igitur pœnas has comedendas quid aliud inuoluit, *Simile.* quam eſſe grauiſſimas, & acerbiſſimas? Quemadmodum enim vulnera corporis interna acerbius cruciant, quam externa, Ita ſupplicia internè illata moleſtius torquent. Et iuſtiſſima quidem ſententia hæc Dei eſt. Nam per ea, aut in his puniendus eſt peccator, in quibus, aut per quæ Deum offendit. Vnde Sapiens ait, Per quæ quis peccat, per hæc & *Sap. 11.* punietur. Peccauerant ſacerdotes, & populus, cor de conſilia iniqua excogitando, quamobrem dixerat, *Cogitationes eius reddam ei*: ipſa corda etiam fore crucianda, implicat vates *Iuſte affliguntur mēbra corporis quæ ad patrāda peccata inſtrumenta fuerūt.* noſter hac voce, *comedent*. Timendum igitur nobis eſt, quando æquiſſimus iudex non ſolum peccatorem, verum etiam in his corporis partibus, & membris punit, quibus delictum commiſit. Videmus nonnullos chiragra, & podagra laborare? Fortaſſis manus & pedes inſtrumenta fuerunt peccatorum. Pedes enim ad malum cucurrerunt, & manus vel iniuriam intulerunt, vel quid impium commiſerunt, ac propterea peccator in illis plectitur membris. Corripitur alius pleuritide, hoc eſt laterali morbo? Fortaſſis odio proſequutus eſt proximum, cuius ſedes cor eſt quamobrem & in corde punitur. Alius & capitis dolorem patitur? Fortaſſis noxiis dedit locum cogitationibus, aut in ſuperbiam elatus, fratrem contempſit. Alius dentium dolore punitur? Videat is, an guttur ſuum fuerit ſepulchrum patens, & veneno aſpidum fuerit infectum ad detrahēdum honori fratris ſui. Demum quoties homo ſe ſentit in aliqua corporis parte morbo affectum, oculos mentis aperiat, & cognoſcat, an huiuſcemodi membrum ad patrandam iniquitatem fuerit inſtrumentum, & agat pœnitentiam, vt miſericordiam conſequatur à Deo. Vis frater mi, agnoſcere, plerũq; hominẽ ijs, qui- *Iſa. 3. c.* bus deliquerat, partib corporis à Deo torqueri? Audi, quid dicat Iſaias, Pro eo quod ambulauerunt filiæ Sion extento collo, & eleuatæ ſunt, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant decaluauit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium. Ecce, quæ capite, & collo peccauerant naribus ſuauem odorem, & voluptatem veneream haurientes zona, alijſque varijs ornamentis corporis allicientes ad turpitudinem, ijſdem membris pœnas exoluunt. Nam caput crinium expoliatur pulchritudine, naribus

naribus fœtor adhibetur, renibus ciliciũ aptatur. Quorſum. n. putas, hæc tã minutim ab Iſaia recenſeri? Certe, vt pœnas his corporis membris infligẽdas intelligas, quib homo deliquit. Vnde optimè D. Chryſ. de diuite epulone inquit, Quia in cõuiuãdo magis loquacitate peccauerat, in lingua grauius ardebat. Atq; in Apoc. Quantum glorificauit ſe & in delitiis fuit, tantũ date illi tormẽtũ, & luctũ. Quid eſt quãtũ glorificauit ſe, & in delitiis fuit: tantũ date illi tormẽtum, & luctũ, niſi obſeruate, quib⁹ maximè animi facultatibus: & corporis mẽbris delectat⁹ ſit peccator, & in his præcipuè cruciatè, & torquere? Quod & in Iob dicitur, Iuxta multitudinẽ adinuẽtionũ ſuarum, ſic & ſuſtinebit. atque in Euangelio, Vę vobis, q rideris nũc, quia lugebitis, Ecce riſus in luctũ mutatur.

Secundò, locus hic pro concionibus Dominicæ primæ Aduentus venuſtiſſimus eſt. Explicat enim, quantũ ſint tormentum paſſuri damnati, pœnas videlicet in æternum duraturas. *Comedent*, inquit. Et quid *comdent*? Ignem certe gehẽnalem, fumũ, fœtorẽ, quæ vel mẽte cogitare eſt horrendum. Quinimo ipſos dæmones *comedent* variis indutos beſtiarum formis, quas, vt acerbius crucient, aſſument. Audi quid dicat Deus Iob de Behemoth, hoc eſt, dæmone, Sternutatio eius ſplẽdor ignis, de ore eius lãpades procedũt, ſicut tædæ ignis accenſæ. De narib. eius procedit fumus, ſicut ollæ ſuccenſæ, atq; feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flãma de ore eius egreditur Cur tam cruentus, & horribilis depingitur diabolus, niſi vt quantum damnatos cruciet, aperiatur? *Comedent* igitur dãnati diabolũ, quoniã per eorum fauces ingredietur, vt ſæuius viſcera laniet & diſrumpat, vt igne intus adurat, vt fumo ſtrangulare videatur. Audi etiã, quid rurſum dicatur apud eundẽ Iob. Panis eius in vtero illis vertetur in fel aſpidum intrinſecus. Diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aſpidũ ſuget, & occidet eũ lingua viperæ. Nõ videat riuulos fluminis, torrẽtes mellis, & butyri. Luet, quæ fecit omnia, nec tñ cõſumetur Iuxta multitudinẽ adinuentionũ ſuarũ ſic & ſuſtinebit. Hæc apud Iob. Et nihil aptius dici potuit ad depingẽdas damnatorũ pœnas. Vnde egregiè D. Thomas de dictis damnatorum pœnis locum expendit Sed nos latius diſpungemus, Ideo explanationi noſtræ aures accõmoda. Ait itaq; panis eius in vtero eius vertetur in fel aſpidũ intrinſecus. Ecce qualis erit cib. dãmnatis, nõ vtiq; externè ſolum, ſed internè etiam vel aſpidum. Et qui ſunt iſti aſpides. Certè dæmones,

Iob. 20. *Luc. 6.* *Iob. 41.* *Horribilis damnatorũ cruciatus.* *Iob. 20.* *T. Tho.*

Hi, vt dirius crucient, virus inſtar aſpidum, euoment intra ipſa viſcera miſerorum damnandorum, ipſa viſcera rodentes,& laniantes. *Simile.* Et quemadmodum bilioſus humor ad vomitum cogit in quo miſerè torquetur homo, cū non ſine ingenti dolore videatur illi ipſa viſcera eiicere. Ita dæmones exiſtentes intra viſcera ad doloris incrementū cogent dānatos ad abominandū vomitum. Vnde ſubiungitur, Diuitias, quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Diuitias poſuit pro acerbiſſimis pœnis, metonymicè effectum pro cauſa attexens. Nā quemadmodum quādoque cibus comeſtus cōuertitur in humores venenoſos, & cū digeri non poſſit, per vomitum eiicitur cum abominatione,& dolore, Ita peccatores diuitias male partas dicūtur, euomere, quia inter alias pœnas pro eis torquebuntur abominādo vomitu, cōclamantibus dæmoniis, ad idque cogentibus, dicentibuſque, Euome diuitias, quas iniquè acquiſiſti, & tibi cauſa fuerunt, vt multa patrares peccata. Atque vt in profundum miſeriarū eos deueniſſe cognoſcas, obſerua, quid ſubditur, Caput aſpidū ſuget. *Pœna ſenſus & pœna damna.* Ad eandē normam aſpides vocat dæmones, quoniā illi aſpidis, & viperæ formam ſumētes, capita ſua in ora dānatorū immittent, & ſugere cōpellent, venena emittentes. *Pſal. 35. a.* Hæc de pœna, quā Theologi vocant pœnā ſenſus, dicta ſunt. Deinde torquendos pœna damni ſignificat his verbis, Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis,& butyri. Qui ſunt iſti riuuli,& torrentes, niſi bona illa inaudita quæ præparauit Deus diligentibus ſe, de quibus & Regius Pſaltes inquit, De torrente voluptatis tuæ potabis illos? Tanta bonorū copia priuandos eſſe peccatores prædicit. *1. p. q. 12. ar. 7. a. . .* Et meritò riuulos fluminis Beatitudinē vocat quoniā beati nō totum flumen exhaurient: ſed riuulos quoſdā imbibent illius beatificātis maieſtatis diuinæ. Tātū enim, quantū beatificare poteſt in æterna,& incōprehenſibilis maieſtas, nulla creatura comprehendere poteſt. Vnde egregiè inquit D. Thomas quod quāuis beati Deū cōprehendāt: non tamen totaliter, id eſt, omnibus modis, quibus comprehendi poteſt. *1. p. q. 12. ar 4. c.* Atque, ſi loquēdi modum obſerues, dum ait, Non videat riuulos fluminis, inuenies, veram eſſe eiuſdem diui Thomæ ſententiā aſſerentis, beatitudinem, in operatione intellectus conſiſtere, hoc eſt, in viſione: non in actu voluntatis. Non enim dixit, Non delectetur riuulis fluminis: ſed ait. Non videat riuulos fluminis. Igitur præcipua beatitudinis ratio in viſione conſiſtit. Dum verò beatitudinē appellat torrentes mellis, & butyri

butyri ſuauitatẽ cœleſtis glorię maximã eſſe complexus eſt. Per mel enim,& butyrũ omnis ſuauitas,& dulcedo intelligitur,cũ hæc duo inter cætera dulciſſima eſſe,certum ſit. Cum itaque damnati dicũtur,*comedere* pœnas, tu vtramque intellige pœnam videlicet ſenſus,quæ debetur culpæ,ratione inordinatę conuerſionis,& pœnam damni,quæ debetur culpę, ratione auerſionis.*Comedent* enim ipſum ignem, & vna cum ipſo igne ipſa dęmonia deuorabũt.Et quemadmodũ,vt quidam exiſtimant, licet reclamante Plinio, in ipſo igne ſalamandra gignitur, animal certè peſtilentiſſimum ob exitiale venenum, Ita in illo gehennali igne dæmones erunt, quàm acerbiſſimè torquentes miſeros dãnatos. Sed aduerſus hanc ſententiã iam mihi videntur, inſurgere Scholaſtici proferẽtes ex Diuo Auguſtino, nequaquam damnatos cruciandos in inferno corporeis vermibus. Nam li.20. de Ciuitate Dei c.22.licet dicat non deeſſe, qui ob verba Iſaiæ. Vermis eorũ non morietur in æternũ, Ac rurſum apud Iudith,Dabit ignẽ & vermes in carnes eorum Et illud,Vindicta carnis impij ignis, & vermis intelligant viuaciſſimos vermes corporeos laniaturos corpora damnatorum:credibilius tamen iudicat, vermem tropicè ad animã ſolum referendum, eſſeque vermem iſtum, conſcientiæ remorſum perpetuò animam cruciantem, Quã ſententiã amplectitur Diuus Thomas in multis locis,ac maximè in 4.ſentent.diſtinct.50. q.2 & opuſculo 10.ar.41.cuius verba citare non grauabor.An in inferno,inquit,erit corporalis vermis?Hoc Auguſtinus ſub dubio reliquit.21.de Ciuitate Dei, licet in 20.eiuſdem dicat,hoc probabilius videri,quòd ignis referatur ad corpus, vermis tropicè ad animam,quod etiam mihi probabilius videtur. Hæc Diuus Thomas. Rationes verò, quibus fulciunt non futuros corporeos vermes in inferno, non ſunt difficiles ſolutu. Arguunt enim in hunc modum,quieſcente motu primi mobilis, nulla erit generatio, & corruptio: igitur non generabuntur vermes in inferno, cum iam ceſſauerit motus cœleſtis.Quis tam cæcus,vt non videat,friuolum & nullius momenti eſſe argumentum? Bifariam enim reſponderi poteſt. Primò,quòd vermes inferni non denuò producantur,ac poſtea rurſum corrumpantur, ita vt detur generatio,& corruptio vermium:ſed quod in ipſo igne ſint æterni & perpetui. Qui enim corpora damnatorum perpetua facit ad cruciatũ cur & vermes incorruptibiles non poterit, in ipſo igne gehennali creare ad acerbius damnatorũ tormentũ? Dicamus

Simile.

Li.20.de ciui.Dei c.22.

Iſa.66.

Iudith.

Eccl.7.

D.Tho.

An in inferno dãnati corporalibus vermibus ſint cruciandi.

ergo, vermes eſſe in inferno, nõ de nouo productos, iterumque corrũpendos: ſed ipſi igni coæternos, Hinc, & ad aliam rationem, quã velut irrefragabilem ſubijciunt, facilis eſt ſolutio, Vermes ex corporis corruptione ſcaturiũt: ſed corpora dãnatorũ non erũt corruptibilia. igitur non erunt in illis vermes. Reſpondemus ad antecedens, gehẽnales vermes nõ eſſe ex quapiam corruptione: ſed diuina virtute creatos. Vides quo pacto aſſeuerari poſſit vermibus corporeis cruciandos eſſe damnatos. Cæterũ, ne tantorũ doctorũ, diui videlicet Auguſtini, & diui Thomæ, ac aliorũ refragari ſententiæ videat dicamus, non futuros vermes qui ſolum vermes ſint, ipſos veruntamen dæmones vermium poſſe aſſumere formas imo aſſumpturos, vt acerbius crucient, non dubito. Hactenus pœnas infligendas miſeris damnatis implicatas hac voce, *comedent*, complexi ſumus. Nunc, quantum ſint duraturæ, ſequenti verbo, ſcilicet *Et non ſaturabuntur*, perſtringit. Et quid eſt, *non ſaturabuntur?* Iam diximus diſpungentes litterã, iuxta Theophylacti ſententiam ſignificari, ſuplicia noua eſſe ſemper addenda damnatis, & perinde, ac neque comediſſent, neque puniti eſſent, alias ſubinde ſubdituros pœnas. O horrendũ ſpectaculũ, noua ſemper inueniri tormentorũ genera, neque adinuentis cõtentos eſſe tortores, & ſine termino duratione eſſe perpetua. Sed cur Domine ita tua tremẽda iuſtitia in peccatores deſæuit, vt pro peccatis finitis, & certo tẽpore patratis æternas pœnas inducas? Satis ſit, obſecro, iuxta legẽ à te ſancitã, pro mẽſura delicti ſit & plagarum modus. Peccarunt miſeri damnati viginti, aut quadraginta annis? Totidẽ etiam tradantur puniendi tortoribus. Quid ſi immenſam tuæ maieſtatis amplitudinem offenſam acclames, ac propterea meritò æterno addici ſupplicio peccatores qui contra Deũ, qui infinitus eſt, in lethale crimen prolapſi ſunt. Vbi quæſo, eſt miſerationum tuarum abyſſus? Nonne tu es, qui punis citra condignum? Quare ergo peccatoribus pares pœnas delictis refers? Mouent hũc lapidẽ multi ſancti patres inquirẽtes, quo pacto diuina iuſtitia cohæreat cũ pœnarũ inferni immenſitate. Videtur enim vltra condignũ dãnatorum punitio, cum illi tempore infinito torqueãtur pro peccatis & numero, & tempore finitis. Ad hæc, cum diuina miſericordia ſit ſuper omnia opera Dei, atque etiã in ipſorũ damnatorum vindicta miſericordia maximè reſplendere debeat, & ſuperexaltare iudiciũ, iure optimo quæri poteſt, quo modo Dei miſericordia ſtare poſſit cũ tanta pœnarum acerbitate,

Deut. 25.

Lib. 21. de ciui. Dei. c. 11. & 21.

bitate, & duratione. D. Aug. reſpõdet, nõ eſſe neceſſariũ, pœnæ durationẽ eſſe æqualẽ durationi culpę ad ęquitatẽ iuſtitię. Non.n. adulteriũ, quod momẽto tẽporis perpetratur, momentanea pœna punitur, etiã ſecũdũ leges humanas: ſed duratio pœnæ reſpicit diſpoſitionẽ peccantis: Quandoq; enim ille, qui peccat in aliqua ciuitate, ex ipſo peccato efficitur dignus, vt totaliter à ciuitatis cõſortio repellatur, vel per exiliũ perpetuũ, vel etiã per mortẽ. Ita etiã ſecũdũ diuinã iuſtitiã homo ob peccatũ mortale redditur dignus, penitus à ciuitatis Dei cõſortio ſeparari, & æternæ pœnæ ſubiici. Quia, vt D. Aug. loco citato ait, quod eſt de ciuitate iſta mortali homines ſupplicio primę mortis: hoc eſt de ciuitate illa immortali, homines ſupplicio ſecũdę mortis auferre. Quòd autẽ pœna, quã ciuitas mundana infligit, perpetua nõ reputatur, hoc eſt per accidens, vel quoniã perpetuo homo nõ manet, vel quia ipſa ciuitas deficit. Vnde ſi homo in perpetuum viueret, pœna exilij, vel ſeruitutis, quæ per legẽ humanã infertur in eo perpetuo maneret. Inueniuntur & aliæ rationes à ſanctis aſſignatę, quare iuſti dãnati pro peccato tẽporario pœna perpetua puniãtur. Vna eſt, quia peccauerũt cõtra bonũ ęternũ, dũ contẽpſerunt ęternã vitã. Et hoc eſt, quod D. Auguſt. lib. citato dicit. Factus eſt malo dignus æterno, quia hoc in ſe peremit bonum, quod eſſe poſſet æternum. Alia ratio eſt, quia homo in ſuo æterno peccauit. Vnde D. Gregor. lib. 4. Dialog. inquit, Ad magnam iuſtitiam iudicanti pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, qui nunquã voluerunt, carere peccato. Atque D. Hieronimus in hæc verba. cap. 27. Prouerbiorum, Infernus & perditio non replebuntur, & oculi hominum inſatiabiles, ait, inferni tormenta non replebuntur, terminum accipiendo, ſimiliter & intentiones eorum, qui humana ſapiunt, inſatiabiles ſunt in deſiderio peccandi. Qui & ideo ſine fine pœnas luunt quia voluntatem habuerant ſine fine peccandi, ſi naturam haberent ſine fine viuendi. Quòd ſi obiiciatur, quoſdam peccatores, quando ſe irretiunt crimine mortifero, proponere in corde ſuo, vitam ſuã poſt patratum peccatum in melius commutare. Vnde, ſi vera ſunt, quæ diximus, cum non habuerint voluntatem ſine fine peccandi, conſequenter non eſſent digni æterno ſupplicio. Reſpondent nonnulli, diuos Hieronymum, & Gregorium locutos eſſe de voluntate, quæ in externas prodit operationes. Qui enim in mortale peccatum labitur, propria voluntate in eo ſe collocat ſtatu à quo erui

Peccati finitis infinita & perpetua in damnatis pœna.

Gregor.
Hierony.

Prou. 27.
Per infernũ & perditionẽ impiorũ damnatorum & dãnationis eorũ locum intelligũ. Lyranus.

non poteſt, niſi diuinitus. Vnde ex hoc ipſo, quod vult peccare, conſequẽter vult, in peccato manere perpetuò. Hoc.n. eſt, ſpiritus vadẽs in peccatum, & non rediens per ſeipſum.

Cim.ile.

Quemadmodum ſi quis in foueam ſeipſum det præcipitem vnde exire non poſſet, niſi adiutus, dici poſſet, huiuſmodi hominem ibi in æternum manere voluiſſe, quamuis aliud cogitaſſet. Vel põt dici, & melius: ꝙ ex hoc mortaliter peccat finem ſuũ in creatura conſtituti: & quia ad finem vitæ tota vita ordinatur, ideo ex hoc ipſo totam vitam ſuã ordinat ad illud peccatum, & vellet in perpetuum in peccato manere, ſi hoc ſibi eſſet impunè.

Gregor. Iob.31.

Significauit hoc egregiè D. Gregor. lib. 34. Moralium expendens illud Iob. 41. c. Æſtimabunt abyſſum, quaſi ſeneſcentem iniqui. Ideo, inquit, cum fine deliquerunt quia cum fine vixerunt. Voluiſſent quippe, ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent, in ſuis iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare, quã viuere. Præterea tertiò, digni ſunt æterna pœna damnati, quia eorum culpa manet in æternum. Nã cũ culpa non poſſit remitti ſine gratia, quam non poteſt homo poſt mortem adipiſci, nõ agitur equũ eſt, finiri pœnam, ſiquidem culpa manet in dãnatis.

Iſa.66.

Iudicij extremi conſiderationes deterret à peccatu.

Amb ad Virg lap.

Iob 31 c.

Hierony. in Epiſtolis.

Eze.h.4.

Tremenda Dei per prophetam vox in nouiſſimu die & conuocãdis.

Cũ igitur hæc ita ſe habeant, & tam longa, támque cruenta punitio, & ſæua damnandos maneat, Vnde Iſaias ait, Videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me: vermis eorũ non morietur, & ignis eorũ non extinguetur: & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni, cur homines adeo ſunt vecordes, & amentes, vt tanti ſupplicij obliti, non reuocent gradum à vijs ſuis peſſimis, Cùr cum ſancto Iob nõ dicũt in corde ſuo, Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deũ, & pondus, eius ferre non potui? Cur cum D. Hierony. Siue comedam, ſiue bibam, ſemper in auribus meis ſonat illa tremenda tuba, Surgite mortui, venire ad iudicium? Cur cum D. Auguſtino, Dñe hic vre, hic ſeca, vt in æternum parcas? O cæcitatem ingentem, ô amentiam deplorandam. Reſipiſcamus fratres mei, atque, vt tremebundi, expectemus diẽ illam tantæ calamitatis, & miſeriæ: ante oculos mentis proponamus, quod Dominus præcepit Ezechieli, videlicet, Tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum corã te, & deſcribes in eo ciuitatem Ieruſalem. Et ordinabis aduerſus eam obſidionem & ædificabis munitiones, & cõportabis aggerẽ & dabis contra eam caſtra, & pones arietes in gyro. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream inter te, & ciuitatẽ, & obfirmabis faciem tuam ad ẽã, & erit in obſidionẽ, & circundabunt

cam

cam. Signum Domui Iſrael. Nihil aptius dici potuit ad adumbranda ſupplicia, quæ peccatores experientur in inferno. Singula expēdamus. Tu, inquit, fili hominis, non fili Dei. Nā cum poteſtatē acceperit, filiū Dei fieri, ob tua flagitia, & peccata nō Dei filius vocari mereris, ſed filius hominis, hoc eſt, peccator, fragilis, & abiectus, &c. Sume tibi laterē, ſume cor tuum durū. Meritò cor peccatoris laterē vocat, terram videlicet recoctā, & in lapidem ferè conuerſam ob eius duritiem. Ideo dicitur apud Deuter. Non obdurabis cor tuum. Et per os Dauidis, Nolite obdurare corda vēſtra. Et per Iſaiā, Audite me duro corde. Atque D. Paulus, Secundùm duritiā tuam, & impœnitens cor theſauriſas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. Ad hæc cor hominis meritò laterem appellat. Si enim colorem lateris obſerues nihil eo ſimilius carni inuenies. Cum ergo cor peccatoris carneum ſit, & in cunctis ſuis actionibus carnem ſapiat, non ab re illud laterem nominat. Tu igitur peccator duro corde & qui carnem tuam ſemper es ſecutus, vt eius deſideria perficeres, ſume illud tibi. Non inquit aliis. Multi enim duritiā aliorum execrantur, reprehendūt, & obiurgant acclamantes diem iudicij vindicem fore maleactorū, at ſuimet obliuiſcūtur. Frater mi, relinque corda aliena, tuum tibi ſume. Et pones illud corā te, Nō ait, in ſcapulis, aut tergo. O bone Deus quot hominum millia cordis ſui duritiam retro proiiciūt, ac veluti excordes ſint, viuunt. Non enim attendunt, quid cogitat cor eorum, quid agat, quò tendat. His inquit Deus, Pone cor tuum coram te, illud contemplare. Vide, an purum ſit, vel impurum: attende, quales ſint eius cogitatus, & opera, &c. Item pone cor tuum coram te, id eſt, iuxtà te. Solent enim peccatores, longè eſſe à ſuis cordibus. Vnde Dauid dicebat, Cor meum dereliquit me. Et in libro 2. Regum cum Deo loquens aiebat, Inuenit ſeruus tuus cor ſuum. Si illud inuenit, ergo antea non habuerat. Et Ieremias Audi popule ſtulte, qui non habes cor. Et Daniel de tyranno quodam, quem rationis expertem vocat loquens, ait, Cor eius datum eſt ei, Atque Iſaias, Redite præuaricatores ad cor. Vnde D. Gregorius. Cor, inquit, noſtrum non habemus, cum grauiter delinquimus. Et alibi, Nihil nobis vicinius eſt corde: & tamen ſæpè euagatur. Nihil longius à nobis, quàm nos. Mali, inquit Seneca, vbique ſunt, prætērquam ſecum. Ponat igitur miſer peccator cor ſuum coram ſe, reducat ad ſe, non illud extra ſe diuagari patiatur. Et ſubdit ſtatim, Et deſcribes in

Ioan 1. *Deut. 15.* *Pſal 94.* *Iſa 46.* *Rom 2.* *Pſal 39.* *2. Reg 7.* *Iere. 5.* *Danie. 7.* *Iſaia. 46.* *Greg.* *Impius nunquā eſt apud ſe.*

eo ciuitatem Ieruſalem. Ac ſi dicat, Ne in corde tuo ſculpas aut depingas, veluti in topographia, & mappa mundi Babylonem ciuitatem confuſionis, hoc eſt mundi gloriã manem & fluxam, quæ inſtar floſculi decidit, & perit. Quin potius imaginem hanc, quæ oculos peccatorum ſua vana pulchritudine remoratur, ne ad cõtẽplandã cœleſtem Ieruſalem, ad quã incolandã conditi ſunt, mentẽ leuẽt, ex corde tuo dele, quæ velis, nolis, fluit, & preterit. Quod intelligẽs Regius Pſal-

Pſal. 72. tes, cũ Dño ſermonẽ conferens canebat. Velut ſomniũ ſurgentiũ Dñe in ciuitate tua imaginẽ eorũ ad nihilũ rediges. Ac ſi diceret, Euaneſcet vana mortaliũ fœlicitas, quã in fluxis mundi rebus conſtituunt, tanquam ſomnium hominis expergiſcentis, quod cum eſſet inane, eum tamen dormientem falſò delectabat. Tu Domine in ciuitate tua, in gloria ſempiterna, imaginẽ mũdi, quam inſipiẽtes homines in corde ſuo depingebant, ad nihilũ eſſe redactã oſtendes. Nã quid imaginẽ appellat, niſi mundi vanitates, opes dignitates, generis ſplendorem, nominis amplitudinem, & aliæ id genus, quibus vani mortales inflantur? Hæc inaniter fuiſſe ſculpta in animo, intuebuntur cognoſcentes, nihil aliud eſſe, quam vmbras, & imagines fallaces, dicenteſque non ſine ingenti

Sap. 5. dolore, Tranſierũt omnia illa, ſicut vmbra. Deleamus igitur ex corde noſtro hanc mundi Babylonem execrandam, & deſcribamus in eo ciuitatem Ieroſolymã, viſionẽ pacis, gloriam cœleſtem, ſedes beatarum mentium immortales, cãtica illa dulcia Sionis, patriam promiſſionis, beatitudinem æternam, cuius voluptatem, & ſplendorem quis pro dignitate

1. Cor. 2. recenſere poterit, cum dicat Apoſtolus, Oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe? Ad hæc, diuino amore inflammati aſpiremus, ea in animo verſemus, cogitantes quãta bona amittant peccatores, qui illa ciuitate priuãtur, hoc eſt, pœnam damni, quam ob crimina ſua incurrũt damnati, in imo pectore reuoluamus, vt amore tantæ beatitudinis illecti, cãdidis virtutum actionibus nauemus operam, & tam immenſam Dei bonitatem non offendamus, qui ſua miſeratione nos ad tanta condidit bona, timeamuſq; ab illa beatorum fœliciſſima ſocietate ſeparari, oculis mẽtis contẽplãtes

Ad æternitatis gloriã acquirendã nullus labor durus, nullũ tẽpus longũ iudicari debet.

Apo. 22. quid dicat Apocalypſis, nempe, Beati, qui lauant ſtolas ſuas vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem, foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

De-

Deſcribe ergo tu in corde tuo ciuitatem ſupernã Ieruſalem vt attendas, quanta beatitudinis voluptate ſit plena. Atque hac cõſideratione, veluti acutiſſimis ſtimulis excitatus, defle peccata tua. Ita autem defle, vt ſit poteſtas tibi in ligno vitæ. Tunc autem bene defles, & poſt fletum conceditur veſci ligno vitæ, cum poſt lachrymas ad iniquitatẽ non recurris ſed ſtatim ad cuſtodiam mandatorũ temetipſum cõuertis, vt tantò ia conditori tuo placere ſtudeas poſt pœnitẽtiæ luctũ per obediẽtiã mandatorũ: quantò ante cõuerſionem eidem diſplicebas impœnitens per inobediẽtiam mandatorũ. Deſcribe, inquam, ciuitatem Ieruſalem in corde tuo, vt agnoſcas, an portas inuenias illius ciuitatis ſanctæ, per quas ingreſſus pater ad eã. Sũt autẽ iſtæ portæ, vt placet Auguſtino virtutes ac bona opera. Aliis verò, obſeruantiæ præceptorũ Dei. Iuxta quod Dominus ait, Si vis, ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Vide ergo, an fores iſtæ, virtutes videlicet, tibi ſint occluſæ, cũ illas neq; à limine ſalutaueris, neq; in earũ actiones incubueris. Nã hęc porta Domini, nõ iniqui, & ſcelerati: ſed iuſti ſolũ intrabunt in eam. Deſcribe etiã ciuitatẽ Ieruſalem in corde tuo, vt perpendas, foris eſſe canes impudicos, homicidas, & amantes, & facientes mendaciũ. Atque hinc cognoſces, an conſors futurus ſis, & conciuis beatorũ. Quòd ſi te canem fratrum tuorum famam dentibus lacerantem, & oblatrantem inueneris, & ad vomitum peccatum redire, ſi homicida es, proximum tuum odio proſequens, ſi tuis voluptatibus, veluti idolis, ſeruiens, ſi amas mendacium, hoc eſt, peccatũ, illi cor tuũ tradens. Nã vbi eſt amor tuus, ibi eſt & cor tuũ. Vnde nõ ſolũ ait, qui facit mendaciũ: ſed, qui amat. Amare autẽ eſt, cor, & volũtatem tradere amato. Da operam vt mores mutes, & te ad meliora cõuertas. Cæterum ſi tãtus ciuitatis ſupernæ ſplendor nõ te à peccato reuocat, ac tanta beatitudinis maieſtas in corde deſcripta non te ad virtutem amplectendam inflãmat. Quid tibi agendũ reſtat? Fac, quod Dominus præcipit Ezechieli. Ordinabit aduerſus eam obſidionem, hoc eſt, depinges hoſtes illos acerrimos, dæmones, videlicet, te in inferno obſidione cingentes, & bellum atrociſſimum inferentes. Et quo pacto depinges? Singula obſerua. Ædificabis, inquit, munitiones. Munitiones ſunt præparationes bellicæ, quibus duces caſtra ſua muniunt aduerſus hoſtes, ſiue propunaculis ligneis, aut terræ plenis, ſiue foſſa, ſiue vallo, ſiue tormẽtis ignitos globos iaculantib. ſiue quibuſcunq; te aliis machinis, & armis. Tu verò per hæc intellige varia

Salutaria paraneſis ad vitæ emãdationem.

Matth. 19.

Pſal. 119.

Sub ordine caſtrametationum depingit atrociſſimas peccatorũ clades Ezechiel.

varia tormentorum machinaméta,quib. dæmones oppugnabunt damnatos.Et comportabis aggerē. Aggeres ſunt coacernationes terræ,& lapidum,quibus valla, foſſæque implētur.Per quæ internè implendos damnatos cruciatibus,atque pedibus dæmonum conculcandos intellige. Quemadmodū enim foſſas, poſtquam terra repleuerint milites, pedibus calcant,Ita dæmones pedibus ſuis conculcabunt, & peſſundabunt in inferno peccatores. Quod & Apocalypſis aperuit dicens,Miſit angelus falcem ſuam in terram,& vindemiauit vineam terræ,& miſit in lacum iræ Dei magnum,& calcatas eſt lacus extra ciuitatem,& exiuit ſanguis de lacu vſq; ad fræenos equorum per ſtadia mille ſexcenta.Vides, quo pacto dæmones induant formam equitum militantium, vt pedibus æquorum,quibus inſident, calcent damnatos.Sed obiicies hæc ex Apocalypſi deſumpta potius ad tropologicā, & myſticam intelligentiam eſſe referenda, neque eſſe veritati conſonam,fore equites in inferno:ſed his, velut quibuſdam vmbris,immenſitatē pœnarum gehennaliū tegi.Confirmatque hanc ſentétiam ſanctorum patrum explanatio, qui myſticè diſpungunt, quod de equitibus, & alia huiuſcemodi inquit Apocalypſis. Exoſculamur ſanctorū patrum ſententiam,eamq; maximè amplectendam aſſeueramus. Cęterum, vti iam diximus,certò credimus,dęmonia, vt acerbiùs crucient,mille artes, & modos excogitatura, inter quos vnus eſt,varias inducere formas. Sed ad Ezechielem reuertamur. Dabis contra eam caſtra. O formidandam pugnam, ô bellū exitiale.Si cum vno tantum dæmone damnatus certaret, actum eſſet de damnato,quid erit,ſi caſtra,hoc eſt, multi dęmonum exercitus miſerum peccatorem oppugnent, Si vera illa ſententia eſt.Neque Hercules contra duos, quid faciet imbellis homo,& omnibus armis deſtitutus, oppugnatus à milliis dæmonum?Et pones arietes in gyro.Certum eſt,arietes eſſe machinas bellicas habētes capita duriſſima ferro tecta,quibus muri ſubruuntur,& lapidum iuncturę diſſoluuntur:ſic appellati,quòd inſtar animaliū huius nominis retrocedant,vt poſſint vehementius capitibus ferire, In eundem modum dæmones aduerſus peccatores decertabunt. Sume tibi ſartaginem ferream.Sartago eſt patella illa, in qua cibi friguntur,per quam intelliges ignem illum ardentiſſimum inferni,quo frigentur, & excoquentur damnati.Certū enim eſt,ob materiæ denſitatem ferrum intenſiùs ardere, atque propterea acerbius vrere. Et obfirmabis faciem tuam ad

Simile.

Apo. 4.

Plato de amicitia.

eam, hoc eſt, dirige faciem tuam aduerſus laterem, in quo depicta eſt Ieroſolyma vultu irato, & truculento, non ei oſtendas vultum hilarem, & lætum: ſed triſtem & turbulentũ. O non parum, ſed multum pœnarum incrementum, tortores crudeliſſimos ipſis ſuppliciis addere triſtitiam faciei. Solet, nonnihil ſolatij eſſe damnatis ad mortem carnifices videre cõpatientes, & condolentes ſibi, atque exhortantes, vt bono animo ſint in tormentorum agone. At ſi tortores, & carnifices ſe crudeles exhibeant, & non ſolum factis: ſed etiam dictis, minis, atque vultus ſupercilio torqueant, quantũ hæc addent acerbitatis miſeris torquendis, cum, quoquò ſe vertant, omnia inueniant plena malis? Sed quod ſubiungit Ezechiel me multò magis terrèt, nempe. Signũ eſt domui Iſrael. Ac ſi apertiùs dicat, Quæ paucis cõplexus ſunt, vmbrę ſunt, & ſigna quædã futurorũ. Et quemadmodũ ſignũ, & vmbra rei parũ, vel nihil affert nocumenti: ſed ipſa res, vt ſi vmbrã, vel ſignũ ignis tecũ habeas, nihil ab illo accipis incõmodi: ſecus autẽ ſi in ipſum proiectus fueris ignẽ, tunc ſentis vim flammarum, dolorẽ pateris, &c. Ita quę dicta ſunt, ſigna quædã iudica, non terrentia, aut parum mouentia. Veniet, veniet dies, quando ſignis ſuccedent res, quando non imagines carnificum, & tormentorum oculis ſubiicientur peccatorũ: ſed ipſi atrociſſimi tortores, ipſaque truculentiſſima ſupplicia, vt experiantur, quantum ſigna à rebus diſtent. O horrendũ ſpectaculum, ô inauditam damnatorum calamitatem. Si audire, quæ diximus, exhorrent aures, & tantùm illa ſignis adumbrando animis contremiſcit, atque corda etiã ſaxea vmbra emollit, quid efficiet ipſe rerum euentus, quid ipſa ſupplicia, & tormenta? Quadrat obſeruatio in hæc verba, Videbunt filium hominis venientem cum poteſtate magna. Magna quidem poteſtas, *comedere* tormenta, & nunquam illis *ſaturari*, ſed eſſe in æternum duratura. *Dãnationi æternæ nullũ malũ poteſt comparari.*

Tertiò, iuxta Diui Hieronymi explanationem diſces ex hoc loco, quæ ſit peccati, & vitiorum conditio, nempe nunquam miſerum hominum *ſaturare*, quãuis multum *comedat*, & ſe totum illis tradat. Dicit peccator tentatus à voluptate, venerea, Nũc peccabo, & explebo animum meum: ſatiabor, & poſtea vitia faſtidiam. Falleris frater mi, nam quò plus comederis, plus eſuries. Et quemadmodum ignis, quò plura accipit ligna, fit ardentior, & hydropicus, quò plus potat, plùs ſitit, Ita peccatum ad maiorẽ ſitim ſui excitat hominẽ. Duæ inquit Sapiẽs, ſanguiſugę ſunt filię dicẽtes, Affer, Affer. Quæ ſunt *Simile.* *Pro. 30. b.*

ſunt iſtæ filiæ, niſi libido, & auaritia? Nam qui his vitiis deditiſunt, non facile ſatiantur: ſed ſemper clamant. Affer. * Affer. Non credas frater tentatori, quoties ſuggeſſerit, Nunc pecca, poſtea ſatiatus faſtidies peccatum. Nam licet laſſatus fueris peccando, nunquam tamen eris ſaturatus. Vnde & de fœmina impudica Poëta cecinit, Delaſſata quidem: ſed non ſatiata receſſit. Obſecremus Dominum fratres mei, vt donet (eius enim donũ eſt) vt ſi quando peccauerimus, ita *ſaturemur*, vt nõ amplius peccata *comedere* velimus, memores amaritudinis, quam ſecum voluptas corporis implicat. Vtinam peccator diceret cum Eccleſiaſte, veluti ſatiatus voluptate, Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorũ eſt, & ſagena cor eius: vincula ſunt manus illius, vt quemadmodum, qui cibum hauſit ſaluti noxium, & longam incurſit ægritudinem, poſtea quoties ſibi apponi cernit, ſtomachus ad vomitum excitatur, atque ſolo aſpectu illius ita viſcera commouentur, vt vel ipſum videre non ferat: ſed oculos auertat clamans, Auferte iſta hinc, illa enim meæ diuturnę valetudinis, & languoris ingentis, qui me angit, cauſa extitere. Quadrat obſeruatio in Euangelium ſabbathi poſt Dominicam ſecũdam. Quadrageſimæ, in hæc verba, Cupiebat filius ille prodigus, implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant. O miſerande adoleſcens, quis tibi daret, vt repleres ita ventrem tuum ſiliquis porcorum, hoc eſt, voluptatibus vitiorum, vt ſatiatus peccata faſtidires, & amplius eas comedere perhorreſceres? Sed, verbum ſubſequens horrore plenum eſt, nempe, Nemo illi dabat. Quod ita verum eſt, vt non ſolum nemo daret: verum neque dare poſſet, niſi ſolus Deus. Is eſt, qui poſt hauſtum cibum peccati eo ſaturare poteſt, non alius. Vnde hic comminatur peccatoribus, *Comedent, & non ſaturabuntur.* Diſce etiam ex hoc loco, Dei eſſe ſupplicium, cum patraueris peccatum, eo non *ſaturari*, ſed, vt illud rurſum committas, anhelare ſitibundum. *Fili, inquit Sapiens, peccaſti? Non adiicias iterum: ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur. Quartò. *Comedent, & non ſaturabuntur.* Diſces ex hoc loco, donũ eſſe Dei, opes, & diuitias, quas *comedis*, & congeris, eſſe tibi non ad famem: ſed ad ſaturitatem. Nam in pœnam peccatorum ait, Comedetis, & nõ ſaturabimini. Atq; hoc loco, *Comedẽt, & nõ ſaturabũtur.* Rurſum, quaſi populum benedicens ait, Vt ipſi comedatis, ac ſaturemini. Non ergo fidas diuitiis multis. Nam quamuis illas habeas, potens eſt Deus, te fame premere. Quemadmodum

*Hebræus habet Hab, hab, hoc eſt da, da.

Eccl. 7.

Simile.

Eccl. 21.

Nonautẽ non ſufficit ad verã pœnitẽtiã ſed pia opera inter quæ oratio primũ locũ obtinet neceſſaria ſunt.

Leuit. 26

Deu. 11. c

Gen. 41.

dũ boues, quas vidit in ſomnio Pharao, quãuis erant in ripa fluminis, & vberrimis paſcuis, aliaſq; ſeptẽ boues pulcherrimas, & pingues deuoraſſent, macilentæ erant, & nullum ſaturitatis dedere veſtigium. In eundem modũ inuenies multos homines, ditiſſimos quidem, & veluti in amœniſſimis pratis diuitiarum vitam degentes, atque alios diuites abſorbentes, & deglutientes: tamen poſt hauſtum tam vberrimum paſtum eos ingenti macie extenuatos. Et quemadmodum Tantalus flumini aſſiſtens, bibere non poterat, & fructus arboris capiti imminentis colligere non dabatur, quòd aqua refugiebat, quoties contingere conabatur, & rami fructibus onuſti ſubitò porrigent manum aliò ſeſe ſubducebant, Ita cum multis diuitibus adſint bona, præſente ipſorum copia, inopia miſerè diſcruciantur, & bonis partis frui negatũ eſt. Quot magnates ſunt in Hiſpania hoc Tantáli ſupplicio torti? Conuerte, precor, oculos mentis ad illuſtriſſimas ducũ, & comitũ domos, & familias, vt inſpicias, tot anni redditus, & prouẽtus quomodo expenduntur, & nummorũ aureorum millia in quo conſumũtur, & inuenies, in his paſcuis ditiſſimis cum ſint, macilentos eſſe, nimiumq; lãguidos, & quod peius eſt, boues pingues exiſtentes apud ſe deuoraſſe, hoc eſt, ſubditos, & ſibi ſubiectos in miſeram paupertatẽ redactos. Cum enim Domini populorũ ſint multo oppreſſi ære alieno, cogunt ſubditos, pro ſe ſua, ſeq́, ſpondere, & ſtipulari, & cũ poſtea magnates ſoluere nõ valeant creditoribus, quod in ſponſionibus ſanxerant, ad miſeros populares pœna deuoluitur, qui ſoluere coguntur, quod eorũ Domini ſoluere debuerant. Quid hoc eſt, niſi magnates, inſtar boum macilentarũ ſomnij Pharaonis, alias pingues deuorare? Vides, quo pacto in iſtis cõpletũ ſit, *Comedẽt, & nõ ſaturabũtur*: Sed vnde iſtis tãta calamitas eſt exorta, vt in pratis tot diuitiarũ fame premãt? Paucis dicã. Fortaſſis opes eorũ male partæ ſunt, quamobrẽ & male dilabũtur. Alij rapiũt nõ ſua, & ſemper in egeſtate ſunt, inquit Sapiẽs. Atq; vt multa omittã, iſtis illud vatis Aggæi aptare poſſumus, Seminaſtis multũ, & intuliſtis parũ: comediſtis, & nõ eſtis ſatiati: bibiſtis, & nõ eſtis inebriati: operuiſtis vos, & nõ eſtis calefacti: & qui mercedes cõgregauit, miſit eas in ſacculũ pertusũ. Scrutemur ergo nos corda noſtra, & inſpiciamus, an ſacculũ conſcientiæ noſtræ perforauerit inimicus aliquo peccati telo, per quod foramen cunctas opes diripiat, omnemq; cibũ hauriat, ne ſit nobis ad ſatietatem: ſed ad famẽ. Et ſi pertusũ ſacculum inuenerimus, demus operam, vt occludamus.

Simile. Tantalus à labris ſitiens fugiẽtia captat. Flumina Hora. 1. ſerm. Satyr. 1.

Pro. 11. d.

Aggæi. 1.

Tunc autem concludemus, cum virtutum actionibus compingemus, aut reſarciemus, In quem modum ſi fuerit obſtruſum, aut reſarcitum, comedemus, ſicut Dñs pollicetur, panē noſtrum in ſaturitate. Iuſtus enim comedit, & replet animam ſuam: venter autem impiorum inſaturabilis, ait Sapiens, Quadrat obſeruatio in euangelium Dominicæ quartę Quadrageſimæ, in hæc verba, Diſtribuit Ieſus diſcumbentibus, quantum volebant, vt autem impleti ſunt, &c. Cur iſti homines, quantum volunt, accipiunt, & implentur? Quia à Deo, & per manus Apoſtolorum, hoc eſt, bonis, & non iniquis mediis cibum acceperunt. Quæramus & nos nō prauis viis opes, ſed iuſtis, & veluti per manus Apoſtolorum, vt cum *comederimus ſaturemur*. Quod ſi ſecus fecerimus, timeamus, audientes, *comedent & non ſaturabuntur*. Quadrat etiam obſeruatio in Dominicam decimamquartam poſt pentecoſten, in hæc verba. Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiā eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Quid erit, ſi quis contra faciat, & quærat prius diuitias, regnum Dei, eiuſque iuſtitiam tradens obliuioni? Facile eſt dictu. Is, quamuis comedebat, non *ſaturabitur*, ſicut hic ſacerdotibus Dominus comminatur.

Leui. 26. Prou. 13. d.

Docet ſapiēs impiorū deſiderio & appetitu(ſ hic enim vetris nomine ſignificatur) nūquā ſatiſieri.

¶ *Fornicati ſunt, & non ceſſauerunt, quoniam Dominū dereliquerunt in non cuſtodiendo.*

¶ Referunt multi hanc fornicationum ſacerdotum, & populi ad idololatriam, ſicque diſpungunt *Fornicati ſunt*, idololatrando. Ita expendunt Theophylactus, Theodoretus, Lyranus. Alij de corporea fornicatione ſolum hunc locum intelligunt, vt Dionyſius Carthuſianus, & nonnulli recentiores. Diuus Hieronymus, quem Rupertus, & Haymo ſequuntur, ad vtramque retulit fornicationem: & corpoream, & ſpiritualem, & ita nos vtroque modo diſcutiemus, licet germanior ſenſus appareat, ſi ad idololatriam referamus, quod verba ſubſequentia demonſtrant, nempe, *Quoniam Dominū dereliquerunt*. Redditur enim cauſa fornicationis, his verbis, quod videlicet *Dominum dereliquerunt*. Igitur de ſpirituali fornicatione videtur eſſe ſermo magis, quam de corporali. *Fornicati*, itaque ſunt ſacerdotes & populus, venereis voluptatibus nimium permittentes habenas: fornicatæ etiam ſunt decem tribus cum idolis Hieroboam filij Nabath. Pro *fornicati ſunt*, nonnulli vertunt, ſcortabuntur, per tempus futurū, quo verbo iniquū peccandi propoſitum deregitur. Cōſueuit enim Scriptura, tempus pro tēpore, ponere & maximè

præteritum

præteritum pro futuro: vt iam diximus ex diuo Auguſtino, alijſque ſanctis patribus. Et opinor, non ineptè diſpungi hic *fornicati ſunt*, pro fornicabuntur. Animum enim hominis magis, vt in poſterum peccet, præfixum ſolet Deus, intueri quā peccata eius tranſacta. Vnde de ædificatoribus turris Babyloniæ inquit, Non deſiſtent à cogitationibus ſuis. Atque ob eam cauſam alij vertunt, pro *fornicati ſunt*, accipient vxores. In eundem modū videtur diſcutiendum verbum ſubſequēs, *Et ceſſauerunt*, id eſt, nō ceſſabūt. Fauet huic expoſitioni trāſlatio Septuaginta, qui pro *non ceſſabunt*, vertunt per tempus futurum, non dirigentur. Atque ob eam rem alij transferūt, non habebunt liberos. Sed quid facere non ceſſabunt? Si de corporea fornicatione expendas, certum eſt, ſubintelligendum, eſſe fornicari. Et quorſum fornicari non ceſſabunt? Optimè inquit Diuus Hieron. quoniam vires in fornicatione deficiunt, & fornicandi deſiderium non quieſcit, ſiue deſiderium ardeſcit, vt habet Interlinearis. Et nos addamus ſignificari, adeo eſſe effrænes, vt vſque ad decrepitam ſenectutem in ſtercore libidinis cōputruerint, iuxta illud, Cōputruerunt vt iumenta in ſtercore ſuo. Sunt qui ſequentes exemplar Hebraicum pro, *non ceſſabunt*, vertant, non habebunt filios, ſiue non gignē filios. Hebraica enim vox para poſita pro *nō ceſſabunt*, ſignificat prorūpere, & propagare. Atque ita Chaldaicus habet pro *fornicati ſunt & non ceſſauerunt* Accipient vxores, & non gignent filios. Quibus verbis videtur, detegi, qua pœna plectendi ſint iniqui ſacerdotes ob male partas opes. Ea autē eſt, quod nō ſint habituri filios eorum bonorū hæredes, iuxtà illud Pſalmi, relinquent alienis diuitias ſuas: theſaurizat, & ignorat, cui congregauit ea. Si vero de fornicatione ſpirituali, nempe idololatria, hoc verbum, *non ceſſabunt*, diſpungas, apertus ſatis ſenſus eſt, quod nō ceſſent, fornicari, id eſt, idola colere. *Quia dominum dereliquerūt in nō cuſtodiendo*. Dominus æquiſſimus iudex rationem reddit pœnæ infligendæ. Cæterū, quod inquit. *In non cuſtodiendo*, non eodē modo ab omnibus explanatur. Rupertus ſic, *Non cuſtodiendo*, ſe videlicet Potuerant enim, ſe cuſtodire, liberum habendo arbitrium ſimulque Dei quærendo auxilium: hoc non fecerunt, ſed legitimum dereliquerunt Dominum, & ſponte tyrāno mortis, id eſt, peccato ſeſe ſubdiderunt. Hęc Rupertus, Reliqui omnes velut vno ore ſequuti. D. Hieronym. ſic, *In non cuſtodiendo*. Dominum, & mandata eius, qui illis iuſſerat, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Vnus

Appetitu non ceſſante, ſed viribus carnis non valētibus imo deficientibus.

Iocl. 1.

Pſal.

Deut. 5. c.

Theophylactus nobis negotium faceſſit legens pro, *In non cuſtodiendo*, vt obſeruarent fornicationem. Vnde hanc obſeruationem, & cuſtodiam refert ad firmam & tenacem adhæſionem peccati. Habet enim abſque negatione: ſic namque diſpũgit, *In cuſtodiẽdo*, quod ſcortati ſint, ab ipſo Deo ad idolorum cultum deuoluti, vſque adeo, vt cuſtodirent hanc fornicationem, & permanerent in ea firmiter. Non mihi omnino diſplicet hæc Theophylacti explanatio, cui fauere videntur Hebraica exemplaria, in quibus legimus abſque negatione, *In cuſtodiendo*, ſiue ad cuſtodiendum. Atque ſi rationẽ vocis, *In cuſtodiendo*, obſerues, referenda vox eſt ad munus, & officium ſacerdotum. Nam cuſtodia in ſacris biblijs idem, ꝙ officium apud Latinos, ſignificat. Eſt autẽ officiũ, quod vnicuique hominũ pro muneris, & conditionis ſuæ ratione facere incumbit, vt illud, Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum ſuper ſtationem meam. Veruntamen ſi oculos mentis aperiamus, ſiue affirmanter, ſiue neganter legamus, *In cuſtodiendo*, vel, *In non cuſtodiendo*, eodẽ recidit ſenſus. Nam Dominus hoc verbo ſacerdoribus obiicit crimẽ deſerti officij. Vnde ſic eſt locus diſpungendus, ſi cũ negatione legas, *In non cuſtodiendo*, id videlicet, ꝙ ſacerdotibus ex munere ſacerdotali fuerat iniunctum, non cuſtodierunt. Si autem affirmãter legas, *In cuſtodiendo*, ſic explanabis, quod explicet hoc verbo, in quonam Dominum dereliquerint, in cuſtodiendo videlicet, quod ad ſui muneris executionem ſpectabat.

Hab. 2. 1.

Ad inſtituendos mores.

Gene. 49.

Cuiuſuis hominis eſt errare nullius niſi inſipiẽtis perſeuerare in errore.

F*Ornicati ſunt, & non ceſſauerunt, quoniam Dominum dereliquerunt in non cuſtodiendo.* Vt iam diximus literam diſpungentes, crebroque à nobis eſt obſeruatum, non tam peccatum patratum, quam animi firmitudinem, & propoſitum ad peccandum ſolet Deus intueri, cum homo peccat. Hinc non ſolum obiicit ſacerdotibus crimen fornicationis commiſſum, ſed addit, *non ceſſauerunt*, ſcilicet fornicari, ſed adhuc fornicari volunt. Hinc & merito ſanctus patriarcha Iacob reprehendit pertinaciam Simonis, & Leui. Maledictus, inquit, furor eorũ quia pertinax: & indignatio eorũ, quia dura. Iudicabat bene ſanctus vir, nam quamuis humanum ſit paſſionibus excitari in eis pertinacem eſſe, extremum malum eſt, Quemadmodum Dominus non curat priores negligentias ſerui, ſed cum

cum eas viderit multiplicari, quas diſſimulauerat, aduertit, obiicit, & punit, Ita Deus peccata noſtra diſſimulat: cæterum *Iſai. 42.*
ſi viderit, nos à peccato non deſiſtere, & vlterius progredi, omnia peccata tranſacta noſtris oculis ſubiicit, quantumque diſſimulauerit, oſtẽdit, ac poſtea ſeueriſſimè animaduertit. Tacui inquit apud Iſaiam, ſemper ſilui, patiens fui: ſicut parturiens loquar, diſſipabo, & abſorbebo ſimul, deſertos faciam montes, & colles, & omne germen eorum exiccabo. Et apud Pſaltem, Tu vero odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos, Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filiũ matris tuæ ponebas ſcandalum, Hoc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis. Vides quo pacto Deus referat, quãtum peccata diſſimulauerit, & tacuerit: Cæterùm cum poſt tot peccata non ſe conuerterit ad meliorem frugem peccator, obſerua, quid dicat Deus, Arguã te & ſtatuã cõtra faciẽ tuã. Quid ſtatues Domine, & quomodo argues? Statuam flagitia peccatoris, quæ me diſſimulaſſe putat atque eorũ vltionem ſemper in ſeipſo ſentiet. Quid igitur faciendũ eſt, ne peccator experiatur tantam iudicis irati ſæuitiam? Obſerua, quid ſubiungat, Intelligite hæc, qui obliuiſcimini Deũ, nequando rapiat, & non ſit, qui eripiat, Ac ſi apertius dicat, Reuocare gradũ à veſtris viis peſſimis, imponite finem veſtris prauis actionib. ne vos inopinatos rapiat, & puniat, & digna factis repẽdat. O raptũ formidandũ, erit enim ad vltionẽ inauditã. Quadrat obſeruatio in Euangelium ſancti Stephani, in hæc verba, Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram. Cur Domine peccatores iſtos tanto tẽpore expectas? Cur diu diſſimulas? Certè, vt à peccatis abſtineant. Sed cũ eos eſſe effrænes experiaris, exactiſſime puniendos aſſeueras. Hinc non ais, Vt veniat ſuper vos pars ſanguinis ſanctorum, ſed omnis ſanguis iuſtus. Hinc etiam non ait Mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis occiditis, & crucifigitis, & flagellatis, ſed in hũc modũ per tempus futurũ. Occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis. Magis enim ad patrãda, quã ad patrata peccata cõuertis oculos, vt vindictã ſumas. *Quia dominum dereliquerunt in nõ cuſtodiendo.* Secundo, Ecce quid boni Dominus, eiuſque præcepta cõferant homini, Nõ. n. Deus, & eius mãdata ſunt aliud quam fortiſſimus murus hominẽ cuſtodiens, ne ſuam expleat libidinem.

Pſal. 49.

& à tentationibus ſuperetur. Hinc obiicit, quòd Dominum
Simile. derelinquerint, qui vera cuſtodia hominis eſt. Quemadmodum arx, quantumuis ſit munita aliunde, ſi dux abſit, & muro careat, facile ab hoſtibus occupatur, ſecus autem, ſi cincta ſit muro, & ſtrenuus dux cuſtodiat, In eundem modum, ſi arcem inhabitet noſtri cordis Deus, & vallata ſit præceptis diuinis, tentationibus reſiſtit: ac ſi Deo careat, eiuſque præce-
Iere 15. pta cōtempſerit, cito corruet, dæmoneſque funditus euertēt. Dabo te, inquit Deus Ieremiæ, populo huic in murū æreū, fortem, & bellabunt aduerſum te, & non præualebunt: quia ego tecum ſum, vt ſaluem te, & eruā te, dicit Dominus, Et liberabo te de manu peſſimorū & redimam te de manu fortiū. Vides vnde ſit tanta fortitudo Ieremiæ, vt appelletur murus fortis, & ęreus, nempe quia Deus cum illo erat? Nō ergo eſt,
Pſal 15. cur timeas, quamuis ab omnibus dæmonibus ſis obſeſſus, ſi Deus tecum eſt, ipſe enim liberabit te de manu horū peſſimorū, & fortiū. Hinc & Regius Pſaltes, Prouidebā Dominū in cōſpectu meo ſemper, quoniā à dextris eſt mihi, ne cōmouear. Ac ſi apertius dicat, Tam ſtrenuo duce, tamque forti muro circunſeptus, nunquā calamitatibus, vel prauorū ſuggeſtionibus, aut perſecutionibus deiicias, & cadam. Ac rurſum, Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt, & ce-
Pſal.26. ciderunt. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meū. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Vnde tibi tāta animi fortitudo bone rex, Obſerua quid prius dixerit nēpe, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quē timebo Domin' protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Atque Sapiēs ait, Turris fortiſſima nomen Domini, ad ipſam currit iuſtus, & exaltabitur. Quid per nomen Dñi intelligit, niſi
Prou.18 illius potētiam, Conſueuit Scriptura quicquid de Deo cele-
Qui inuocat briter prædicatur, nomē eius appellare. Recte igitur potentiā
nomē domi- Dei cōponit, cū turre eáque fotiſſima Nā quemadmodū, qui
ni quaſi in cōfugiunt ad turrim fortem tuti ſunt ab inimicis, Ita iuſtus
alta turri currēs ad vmbrā clarā Dei, exaltabitur, hoc eſt, protegetur à
ſublatus & Deo. Quod & optimè cœleſtis Spōſus apud Cantica ſignifi-
eleuatus à cauit dicēs, Quid faciemus ſorori noſtræ in die quando allo-
ſuis hoſtibus protegetur. quēda eſt: Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argētea. Et murū Spōſa ſe cognoſcēs reſpōdit, Ego murus, & hubera mea ſicut turris. Quid eſt eſſe murū Sponſam?
Cant.8. Dicant nobis inter alios ſancti Gregorius, & Thomas. D. Gregorius expendens hunc locū inquit, Dato ſpiritu ſancto murus ſancta Eccleſia efficitur quia quæ prius timida erat,

inſtruens eadē ſpiritu omnipotente, impenetrabiliter roboratur. Et D. Thomas ait, Ego, inquit Sponſa, murus, quia ſupra firmam petram fundata ſum. Spiritus ergo omnipotens murus iſte eſt. Chriſtus etiam murus eſt. Quis enim dubitat, firmā petram Chriſtū eſſe cum dicat Apoſtolus, Petra autem erat Chriſtus? Qui hoc muro ſepti ſunt, muniūtur etiā propugnaculis argenteis, hoc eſt, diuinis legibus, & præceptis. Ita.n. inquit Regius Pſaltes, Eloquia Domini eloquia caſta, argentū igne examinatū Muniuntur verò, vt ab hoſtibus ſe defendāt. Et cū ſe agnoſceret Sponſa tāto munimine protectā, ſubiūgit, Ego murus hoc eſt, Chriſto qui firmiſſima petra eſt, ſum vallata & vbera mea ſicut turris. Vbera appellantur ſacerdotes & doctores, qui lacte, præceptorū diuinorum paſcunt, & nutriūt populū, quo quidem lacte qui nutriūtur, experiūtur, ſe aduerſus inſidias hoſtiū eſſe in tutiſſimo loco, ac veluti in excelſa turre collocatos. Quoniā igitur ſacerdotes dicti nō è pectore candidū lac porrigebāt populo Iudæorū: ſed tetrū, & peſtilentiſſimum, quæritur Deus, quod ſe dereliquerint in non cuſtodiendo populum veluti munitiſſima turre, hoc enim ſacerdotū munus eſt. Et quoniā quantūuis quis munitus ſit, dum hic viuimus, non deſunt hoſtes impugnātes, qui nobis bellum indicant, & excitent ad certamē, quāobrē non decet, eſſe ſacerdotes, & in vtrāque aurē dormire, addit, Ex quo facta ſum quaſi pacem reperiens. Nō inquit, Factus ſum pacē reperiēs, ſed quaſi pacem reperiens. Nō enim dum in hoc mundo ſumus, à peccatis omnibus deſiſtimus: & quandiu cum peccato viuimus, pacem perfectam cum illo qui, ſine peccato in carne vixit, nō habemus. Quod & optimè ſignificauit noſter vates vtens hac voce, *In non cuſtodiendo.* Ac ſi apertius dicat, Neceſſum eſt, vt vigiletis in cuſtodia. Qui enim cuſtodit ciuitatem, vigilem eſſe oportet vt illam defendat. Adumbratū eſt hoc non ineptè, Dum Dauid inuenit Saulē dormientem, & vna cum illa etiam Abner ducem, & populum dormientes in circuitu illius. Quamobrem haſtam, & ſcyphum aquæ abſtulit, quæ erant ad caput eius ac poſtea clamauit ad Abner dicens, Nunquid non vir tu es? Et quis alius ſimilis tui in Iſrael? Quare ergo non cuſtodis Dominum tuū regē? Ingreſſus eſt enim vnus de turba, vt interficeret Dominum regē tuū. Non eſt bonum hoc quod feciſti. Viuit Dominus, quoniam fil ij mortis eſtis vos qui non cuſtoditis Dominū veſtrū Chriſtū Domini, Nūc ergo vide, vbi ſit haſta regis, & vbi ſit ſcyphus aquæ, qui erat ad caput

1. Cor. 10.

Pſal. 19.

Militia eſt vita noſtra ſuper terrā.

1. Re. 26.

eius. Quid Saul adumbrat niſi homines à Deo optimo Maximo creatos, vt fruantur regno cœlorũ? Vnde & Apoſtolus inquit. Vos genus electum, & regale ſacerdotium. Hi homines traditi ſunt ſacerdotibus, vt ab illis cuſtodiantur, excitẽturque, ſi quando in ſomnũ peccati lapſi ſint. Iſti ſacerdotes duces ſunt. Audiant autem, quid illis dicat Deus per Dauid, Nunquid non vir tu es? Ac ſi dicat, Decetne ducem dormire? atq; non ſecus, ac ſi puer eſſet, vel imbecilla fœmina, non inuigilare, ne pereat, qui ei in cuſtodiã traditus eſt? Sed quod ſequitur, magis obſeruatione dignũ eſt Et quis alius ſimilis tui in Iſrael? O verbũ formidandũ, bene tamẽ oculis humanis ſubijciens, qualis debeat eſſe paſtoris, ſiue ducis vita: tantę videlicet integritatis, vt cæteros virtutibus longè antecellat: nulluſque ei ſimilis in morũ candore inueniatur. Tantũ inquit D. Gregorius debet actionem populi actio tranſcendere præſulis: quantũ diſtare ſolet à grege vita paſtoris. Cũ itaque ingenti ſolicitudine debeat cuſtodire ſacerdos gregem illi commiſſum, quare dormit, & permittit, vt ingrediatur vnᵘ de turba, tẽtatio videlicet, & diabolus, vt interficiat regem? Optimè inquit, Ingreſſus eſt vnus de turba. Caruit enim miſer homo vallo prçceptorum Dei: caruit turre, intra quã concluſus eſſet ſecurus, & non pateret aditus hoſti. Bene etiã inquit, Vnus de turba eſt ingreſſus, vt pauidũ hominem reddat, quẽ nõ vnus tantũ inimicus aggredi poteſt, ſed turba circunſtat, vt cũ ſe obtulerit occaſio, aggrediantur. Sed quid ex hoſtis ingreſſu eſt ſubſecutũ? Vt interficeret regẽ inquit, eſt ingreſſus. O miſera delectatio peccati, ſiquidem veneno eſt infecta & illius ingreſſus eſt ad interitũ animę. Attẽdant etiã populi duces, quod ſubiungitur cum iuramento, Viuit Dominus, quoniã filij mortis eſtis vos, id eſt, digni morte. Duces enim lethale crimen incurrunt, quòd non cuſtodierint homines ſibi traditos in cuſtodiã. Obſerua etiam, quid furatus fuerit hoſtis, haſtã nempe regis, & ſcyphum aquę. Cuius rei typus eſt haſta, niſi verborũ, & præceptorũ diuinorũ. Apoſtolus nãq; ait, Viuus eſt ſermo Dei & penetrabilior omni gladio ancipite. Ac rurſum, Sumentes gladium ſpiritus quod eſt verbũ Dei. Hæc arma conatur à nobis auferre diabolus, noſque inermes reddere. Agnouit enim his armis ablatis fore nos facile eius ſeruituti ſubiiciẽdos. Scyphũ etiã aquæ ſuffragari ſtudet, hoc eſt, lachrymarũ profluuiũ, quo ſordes maleactorũ abluere poſſimus, dicentes cũ Regio Pſalte, Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei, quia nõ cuſtodierunt legẽ tuã

1. Petri. 2. — *Cuius vita dignitate excellit ea etiam cæteros moribus anteire beate.* — *Heb 4.* — *Ephe. 6.* — *Pſal*

Merito

Metiò itaq; ſacerdotes reprehēdit, q̄ Dñm dereliquerint in nō cuſtodiendo populū videlicet quē gubernādū ſuſceperāt. Item in nō cuſtodiendo, Dominū, qui murus eſt fortiſſimus, & eminentiſſimus ad protegendū eos, qui ad illum confugiunt, Itē in nō cuſtodiendo mādata, Dei, quę vallū & arma ſunt, vt homo ſe defendat ab hoſtibus, Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ primæ Quadrageſimę, in hæc verba, Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tētaretur à diabolo. Obſerua, quando aggreditur certamen, nempe cum ducitur à Spiritu, non ſecus, vt diſcas in tentationibus, ſi victor euadere deſideras primum inuocare Deum, eumque tecū habere, imo te totū illi tradere vt te gubernet, ducat, & reducat; quocunque ieris, eoq; cōſulto facias, quicquid faciendū eſt. Is enim murus eſt, protector eſt, patronus eſt tantę virtutis, vt ſi eum nō de reliqueris: ſed tecū habeas, dicere poſſis. Si ambulauero in medio vmbrę mortis, nō timebo mala quoniam tu mecū es. Obſerua etiam, inquas actiones incubuerit, cum retulit Scriptura, Chriſtū ductum ab Spiritu nempe in ieiunia, in orationē, in animi deiectionem. &c. non in peccata. Igitur ſi cādidis virtutum actionibus dare operam cupis, Deum quære, illumque in animo tuo cuſtodi. Vnde precor tanta calamitas peccatoribus eſt extorta: vt ſe pracipites dent in voragines inexplicabiles vitiorum? Certe quia Dñm dereliquerunt, eūque non cuſtodierunt. Quadrat etiam obſeruatio in hęc verba, Non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Ecce à quo pendet vita noſtra, à verbis diuinis, hoc eſt diuinis præceptis. Illa enim inſurgentibus in nos hoſtibus vallū ſunt, quo protegimus. Oppugnat tentatio aliqua? Vis illi nō ſubijci? Muni te præceptis Dei tui, quæ nō ſolum inſtar valli te protegent: verū & gladius erunt anceps, quo eum iugulare valeas. Quadrat etiā obſeruatio in feriā ſextā poſt ſecundā Dominicā Quadrageſimæ, in hęc verba, Paterfamilias plantauit vineam, & ſepem circundedit ei, & in ea ædificauit turrim. Quid vocat ſepem, & turrim? Certe vel legem, & præcepta Dei, quæ limites agendi hominibus præſcribunt: vel ſacerdotes, & rectores populi, quorum intereſt populū cuſtodire, ſanctiſque monitis, & exhortationibus munire, ne aper de ſylua exterminet vineam Domini: atque ne eam deripiant omnes tranſeuntes viam.

Pſal. 22.

Chriſtiani militia arma aduerſus carnem mūdum & dæmonem.

Pſal. 79.

Pſal. 88.

Tertiò obſerua, in quo *Dominum dereliquerunt* ſacerdotes, videlicet, *in non cuſtodiendo*, quæ vox ſignificat deliquiſſe in functione earum rerū quoad ſacerdotale munus, & officiū ſpe-

ſpectabant. Cuſtodia etiam, vt in diſpunctione ſenſus literalis diximus, ſignificat, quod cuique facere incumbit ex officio. Diſces igitur ex hoc loco, te redditurũ eſſe rationem tui muneris, & officij, Deumque tuum diſquiſiturũ, quo pacto illud fueris executus. Quemadmodum rex Aſſuerus in eos magna contulit beneficia, qui officia ſibi credita diligenter obſeruarunt, & in eorum functione digni laude inuenti ſunt cõtra verò in eos, qui oſcitanter ea exercuerunt, animaduertit, In eundem modũ Deus eos, qui in munere ſibi iniuncto ſtrenuè ſe gerũt, multis cumulabit beneficijs: quos verò deſides & oſcitantes inuenerit, paria factis rependet. Et ſicut Pharao in carcerem miſit pincernam, & piſtorẽ, ꝙ infideles fuerint inuẽti in ſuis miniſterijs, Ita Deus miniſtros ſuos ini quos in executione ſui muneris addicet carceri inferorum. Et ſicut Aaron ex diuino præcepto diſpoſuit opera ſingulorum populi Coath, & diuiſit, quid portare eorũ quiſque debebat, Sic Deus onera diuerſi ſtatus, & muneris impoſuit humeris fidelium, petiturus rationem functionis ſuæ. Iudicant crebrò nonnulli ſe non peccati lethalis reos: atque ſine offendiculo ſe tendere ad regna cœlorum exiſtimant, ſuadentes ſibi, ꝙ omnia Decalogi adimpleant præcepta. Dicit ſacerdos, Ego horas canonicas dico, celebro rem ſacram, neminem odio proſequor, &c. Dicit vir vxoratus, Pacem cum proximo habeo, neminem concutio, nullius bona rapio, &c. Dicit iuriſperitus in eundem modum, ac reliqui aliorum ſtatuum, & conditionum vitæ. Fratres mei hæc facere bonũ eſt, ſed & alia oportet non omittere, ad conditionẽ ſuæ ſortis quiſq; oculos conuertat, vt peculiariter agnoſcat, an, quæ ſunt muneris ſui, diligenter adimpleat. Nam vnuſquiſque, vt inquit D. Thomas, obligatur ad exequendum officium, quod accepit. Sacerdos es? Vide, an vltra ea, quæ diximus, omnia quæ ad ſacerdotis integritatem ſpectant adimpleas, an oues, quas gubernas ſuſcepiſti, dignè paſcas, an pauperũ miſerearis, cum decimas Eccleſiæ accipias: an teipſum operum bonorũ præbeas exemplũ. Vir es vxoratus, & filios habes: Luſtra animo tuo, an vxorem diligas, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, an ſis amarus ad illã, an filios educes in diſciplina, & correctione Domini, &c. Iudex es, aut comes, aut Marchio, aut populorũ Dominus? &c. Conſidera, an lege tenearis pecuniarũ repetũdarũ, an plus à ſubditis extorqueas, quã iura decernant, an integrũ iuſtitiæ miniſtrũ te exhibeas, Et memento, quòd ſi in tua cuſtodia defeceris, Dominum

Eſther. 16. *Gene. 40.* *Num. 4.*

Sũma ſtultitia genus eſt, vt cum alio debeas vita beneficiũ tibi aſcribas ornamẽta, virtutum. 3. p q. 67 ar. 8 in corp.

dereliu-

derelinquis. Imitare ſacerdotes, quos inquit Scriptura, fuiſſe dedicato ſibi officio ſeruientes. Non ait, officia ſeruire ſacerdotibus: ſed contra, ſacerdotes ſeruire officio ſibi tradito. Inuenies enim multos, qui ita officio vtuntur imo abutuntur, vt dominos, non miniſtros illius ſe exhibeant: officia.n. illis ſeruiunt, non illi officiis. Vellem, iſti animo reuoluerent Antigoni regis verba, qui cum conſpiceret filium ſuum, eos, in quos habebat imperium ferocius tractantem, atque inſolentius, in hunc modum eſt locutus, An ignoras, regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem? O egregiam viri vocem, ô commendandũ principem, qui ſe ſeruũ ſui officij ingenuè cõfitetur. Sed quid opus eſt Ethnici regis teſtimonio? Quid vocat Apoſtolus epiſcopatum, niſi miniſterium? Miniſterium tuũ imple, inquit Timotheo. Cum igitur miniſtri ſimus, non Domini officij noſtri, vt pro voluptate eo abutamur, vigilemus in illius cuſtodia, quemadmodum vigilabat ſanctus ille vates Habacuc, qui ait, Super cuſtodiam meam ſtabo, & figã gradum ſuper munitionem, & contemplabor, vt videã, quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentẽ me. Stabo, inquit, ſuper cuſtodiam, non dormiam porrectis pedibus, non iacebo, dabo operã, vt non cadã in executione muneris mei, Atque optimè munitionem vocat officiũ, Debet enim multis munitus eſſe virtutibus, vt figere poſſit gradũ & non terga vertat inimico. Et ſicut dicebat Habacuc, Contemplabor vt videam, quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentem me: ſic nos obſeruemus, quid nobis dicat Deus per Scripturam, eſſe in noſtro munere adimplendum, quidque illi reſpondere poterimus, cum nos argueri violati officij. Eſt enim in porta, teſte Ezechiele, Chriſtus & funiculus lineus & calamus menſuræ in manu eius, vt metiatur totum ædificium ciuitatis ſanctæ Ieruſalem, & cognoſcat, an quiſque lapis viuus, ex quo conſtruitur illa ciuitas ſuperna, iuxtà menſuram, & funiculum Chriſti dolatus ſit, an verò cũ regula, & perpendiculo non cohæreat, quamobrẽ, & ab illis lapidib diſſentiat. Eſt autem amuſſis hæc & funiculus doctrina Euangelica, quæ verã cuique viuendi rationẽ pro eius ſtatu, & vitæ conditione tradit, & docet. Vnde locus ille Pſaltis ab Apoſtolo citatus in ea, quæ extat ad Romanos, epiſtola, In omnẽ terrã exiuit ſonus eorũ, poteſt verti ex Hebræo, In omnẽ terrã exiuit norma, ſiue amuſſis, ſiue funiculus & directorium eorũ. Quẽ locum D. Paulus de Euangelica prædicatione intelligit. Eſt enim Euangelicus concionator ar-

1. Par. 23. *Libera ſeruitus Regnũ.* *2. Tim. 4.* *Habacuc. 2.* *Ezech 40.* *Tom 10.* *Architectus eſt, ciuitat ſanctæ concinator.*

chitectus, eiuſque conciones ex Euangeliis deſumptæ ſunt regulæ docentes vnumquemque viuere piè, ac iuſtè, prout illius vitæ ſors poſtulat. Vnde Egregius ille concionator ait, *1.Cor.3.* Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. Optimè etiam Chriſtus cum funiculo, & calamo in porta dicitur ſtare, non intra portã ciuitatis, vt oſtendat omnes homines eſſe examinandos ante ingreſſum illius ciuitatis ſupernæ, foraſque eiiciẽdos, ſi in cuſtodia ſui offici, nõ vigilauerint. Agnouit S. Aug. exactiſſime rationẽ ſui officij ſibi eſſe exigendam eamque ob causã exorat homines ſibi ſubiectos, vt ei dimittant, quicquid in officio deliquerat. Sed quomodo ſui muneris defect⁹ diſcutiat, obſerua, Talis, inquit ſanctus doctor, debitor etiã ego pro mearum viriũ exiguitate, diſpenſationiſq; portiũcula, non quibuſdã, ſed omnibus ſum. Verum nunc de his debitis loquor, quæ mihi dimitti, nõ à me exigi cupio. Neq; enim ſic tumore vanę mẽtis extollor, vt audeã dicere, ex quo huius muneris ſarcinã porrò nullum à me perperam lęſum: hoc cuilibet homini tã multis, & moleſtis actibus occupato, atq; diſtento, ne dicã, impoſſibile, certè difficile eſt, quãto magis mihi, qui noui infirmitatem meam, quam cum meis, & pro me veſtris orationibus diebus ac noctibus offero ſanandum Domino Deo meo. Diuerſarum ergo curatũ æſtibus, ac difficultatibus conturbatus, ſi quem forte, non vt poſcebat, audiui, ſi quem triſtius, quàm opus erat, aſpexi: ſi in quem verbum durius, quàm oportebat, emiſi, ſi quem corde contribulatum, & opis indignum reſponſione incongrua conturbaui, ſi quem pauperẽ mihi in aliud intento importunius inſiſtentẽ vel prætermiſi, vel diſtuli, vel etiam nutu aſpero contriſtaui: ſi cui de me falſi aliquid tanquam homini de homine ſuſpicanti, iuſto acerbius indignatus ſum, ſi quis in ſua conſcientia non agnouit, quod de illo humanitus ſuſpicatus ſum, vos, quibus pro his, atque huiuſmodi offenſis ex me fateor debitorem, ſimul me veſtrum credite debitorem. Nam pullos quos fouet ſæpe in anguſtiis: ſed non toto pedis pondere calcat & mater, nec ideo deſinit eſſe mater. Dimittite, vt dimittatur vobis. Dimittite amanti vos debita difficultatis, qui nec contra inimicos debita crudelitatis tenere debetis. Hæc diuus Auguſtinus. Ex quibus perſpicere licet, quam adhibuerat in aſſeruanda officij ſui cuſtodia ſolicitudinem. Demum & Seneca inquit, Vtere officio, quod ſemel ſumpſiſti, turpe eſt oneri cedere. Quadrat obſeruatio in Euangelium Natiuitatis Chriſti,

Tom. 10. homil. 24. prope finem.

Optimũ cõſiliũ ne quis in anima cogitationibus ſeſe extollat.

ſti, in hæc verba, Et paſtores erant in regione eadẽ vigilãtes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregẽ ſuũ. Et ecce angelus Domini ſtetit iuxtà illos. Cur quæſo, his paſtorib' præ cæteris apparuit angelus, eiſq; dixit, Natus eſt vobis ſaluator mundi? Certè qui erant intenti exequendo muneri ſuo. Iis enim, qui non negligenter exequuntur munus ſuũ, naſcitur Chriſtus. Quadrat etiã in Euangelium Dominicæ 9. poſt Pẽtecoſten, in hæc verba, Redde rationem villicationis tuæ, quiſque enim ſui peculiaris officij redditurus eſt rationem.

¶ *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.*

Vinũ & mulieres apoſtatare faciunt ſapientem.

¶ Diuus Hieronymus ἐμφατικῶς legenda eſſe hæc verba exiſtimat, & plus ſignificari, q̃ dicitur, vnde ſic diſpũgit, Sicut vinũ, & ebrietas eũ, q biberit, mẽtis ſuæ impotẽ facit, ita & fornicatio ac voluptas peruertit ſensũ, animũq; debilitat & ex rationabili homine brutum efficit animal: vt ganeas, & lupanaria, & libidinũ luſtra ſectetur. Cõſentit cũ D. Hieronymo Haymo Alij ferè oẽs expoſitores ſine emphaſi locũ hũc expẽdũt, licet in explanatione nõ omnino cõueniũt. Per *fornicationẽ* vtranq; intelligit Lyranus, & corporeã, & ſpiritualã, puta idololatriã, atq; in eundẽ modũ diſpungit Haymo, Theophylactus, & Theodoretus fornicationem ſolum referunt ad idolorum cultũ, cæteri verò expoſitores ſolũ ad corporeã. *Ebrietas.* Hebraicè pro, *ebrietas*, muſtũ legimus, quo verbo ſignificatur, impenſius, & ſtudioſius fuiſſe hũc populũ ebrietati deditũ, non enim ſolũ vino veteri, ſed & nouo indulgebant. Poteſt autẽ hoc bifariã intelligi, primo quod miſtione vtriuſq; vini ſuauiora pocula parantes, ebrietatem, & petulãtiã ſibi grauiorẽ moliientur. Cum enim vinum nouũ vehemẽtiores vires habeat, vetus vero crebriores exhalationes ſuppetat, ſi fuerint cõmixta, facilius cor hominis ebrietati ſubiiciunt. Secũdò, vitio vertit muſti potionẽ q̃m muſti hauſtus ſatis apertè indicat, quãtũ fuerint effrænes ad ebrietatem, ſiquidem nõ ſolum vino bono, verũetiã muſto, quod peſſimum eſt, quia feruidum & nondũ confectũ dabant operam. Neſcio ſane, quid habeat dulcedinis muſtũ, video enim homines ebrietati deditos ad hauriendũ illud eſſe propenſiores, quam ad vetus. Neque mihi diſplicet Theophylacti obſeruatio, qui hac voce *ebrietas* implicari ait, hunc populũ ad nullas non delitias eſſe effuſum. *Auferunt cor.* Cũ *cor* non vnum, ſed multa ſignificet in ſacris Biblijs, varie locus hic expenditur. Exiſtimat Hugo cardinalis, idque ex mente D. Hieronymi, cor hic ſenſum ſignificare, ſed fallitur, non

enim

enim D.Hieron.ſolum *cor* ad ſenſum, retulit, quinimo per *cor* ſenſum & intellectum intellexit, ita enim ait diſpungens hunc locum, Fornicatio, & ebrietas peruertit ſenſum, animúmque debilitat. *Cor* ergo pro ſenſu, & intellectu, & non tantum pro ſenſu accepit ſanctus doctor. In quem modum etiam diſpungit Haymo. Lyranus per *cor* intellectum, & voluntatem intelligit quas duas animæ facultates, & potentias auerti ait vino, & ebrietate à ſtudio legis diuinæ. Cæterùm mihi rẽ penitius conſideranti videtur, hac voce *cor* implicari animũ ipſum cum omnibus facultatibus illius, quæ tum ad ſentiendum, tum ad intelligendũ ſpectant. Metonymicè enim hæc omnia *cor* appellat crebrò Scriptura, neq; ab re, cũ *cor* domiciliũ ſit ſenſuum, & fons cogitationũ. Hanc explanationẽ eſſe aliis præferendam docuit non ſolum D.Hiero. dicens, fornicatione peruerti ſenſum, animumq; debilitari, verum vt poſtea in obſeruatione morũ diſcutiemus, multiſque congeſtis teſtimoniis, & rationibus probabimus, nihil nocentius humano cordi fornicatione inueniri poteſt. Verũ quoniam cor populi ſunt principes & ſacerdotes, atque ita eos appellat Iſaias dicens, Omne cor mœrens, hoc eſt principes, & doctores, vt expendit D.Hieron. ſunt impij, poſſumus etiã hoc loco per cor ſacerdotes intelligere, qui præ cęteris ebrietatibus ſeſe dediderãt. Neq; obſtat, paraphraſtem Chaldæũ in hunc modum vertere, Fornicatio, vinum, & ebrietas educit, & in errorẽ compellit corda eorum. Nam licet in numero multitudinis trãsferat corda, bene poteſt referri ad ſacerdotes, & doctores. Cum enim nõ vnus tantum ſacerdos, ſed plures eſſẽt, detegit voce multitudinis omnes, aut fere omnes ſe in deteſtandũ delitiarũ pelagus ingurgitaſſe, germanior tamen eſt alius ſenſus. Sed quid his verbis, *auferunt cor*, velit ſignificare, nõ omnino mihi certũ eſt. Lyranus, vti iam diximus, ſic: *Auferunt cor*, id eſt, auertũt à ſtudio legis diuinæ. Alij ſic: *Auferunt cor*, ne videlicet verum Deum agnoſcant, ſed ligna, & lapides deos putent. Ita expendunt fere omnes expoſitores, exiſtimãtes, ſe ſequi diuũ Hiero. Sãctus tamen doctor, licet expẽdat in hunc modũ, vlteriùs ꝓgreſſus eſt, & verba duo ponit nõ ſilẽtio prætermittẽda, nẽpe, auferat cor animũq; debilitat, quibus oſtẽdit, quid in homine efficiant fornicatio, vinũ, & ebrietas, videlicet vigorẽ mẽtis, cordiſq; virtutẽ eneruare. Auferre igitur cor, eſt hominẽ reddere elãguidũ, & viribus animi exhauſtũ, ne valeat tẽtationibus reſiſtere, iuxtà legẽ Dei viuere, atq; creatorẽ ſuũ agnoſcerę

Ventrea luis incommoda corporis recenſet Gal.c.87.artis medicinalis.

Iſai.1.

agnoſcere verũ Deũ. Quod autẽ obſeruat Hugo cardinalis dictũ ſcilicet, *Fornicatio, vinũ & ebrietas auferũt cor* in numero ſingulari, nõ in numero multitudinis, *auferũt cor*, quia quodlibet horum ſufficit ad auferẽdum cor, non eſt adeo veritati cõſonũ. Nã licet ipſe in aliquibus codicibus inuenerit, *aufert cor*, multi habẽt in numero multitudinis, *auferunt cor*, in quẽ modum habent Hebraica exẽplaria, licet Græca ſecus nẽpe, *πορνείαν καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα ἐδέξατο καρδία λαοῦ μου*, id eſt, fornicationẽ, & vinum, & ebrietatẽ ſuſcepit cor populi mei, cæterum Hebraica magis cohęrent cum æditione vulgata, quæ ſemper amplectenda, & aliis præferenda eſt. Neq; quia in numero multitudinis dicitur, *auferunt cor*, conſequitur non quodlibet horum fornicationẽ, vinum, & ebrietatẽ poſſe cor auferre, non enim id modo dicit Scriptura, ſed aperit, hunc populum pluribus vitiis eſſe irretitum, & nõ ſolum fornicationi, verum & ebrietati eſſe deditum.

Ad morum compoſitionem.

F*Ornicatio, & vinum, & ebrietas auferũt cor.* Vt optime obſeruat Rupertus, non caſu, aut fatali neceſſitate cor ſuũ perdidit iſte popul⁹: ſed fornicãdo, bibẽdo vinũ, & inebriãdo ſe, vim rationis obruit. Quo oſtẽdit, rationẽ, & cauſam eſſe ſemper nobis inueſtigandã, ob quã excutiamus, & ad meliora nõ cõuertamur. Quemadmodũ arborẽ videntes aridã, fructu foliiſque deſtitutã, oculos ſtatim cõiicimus in radicẽ dicimuſq; cauſam eſſe ariditatis in ea, puta vermen corrodẽtẽ illã, aut aliquid aliud noxium. Ita cum homo præceps fertur, vt nõ cognoſcat Deũ, vel peccati amplectatur voluptatẽ, recurrat ad fontẽ cecitatis tantæ: & proculdubio peccatum eſſe inueniet, hic vermis conſciẽtię abſtulit cor, ne agnoſceret peccati fœditatẽ. Redite, inquit Iſaias, præuaricatores ad cor. Ac ſi apertius dicat, Inquirite cauſam amiſſionis cordis veſtri. Videte, vbinã cor habeatis, & repoſuiſtis, & inuenietis tyrãnicæ ablatũ à voluptate venerea, ab auaritia, ab odio, &c. Quis.n. tam cæcus, vt nõ videat pulchritudinẽ fœminę placere, qa voluptas illic latitat venerea, inhiare cõgerẽdis opibus, qa auaritiæ laqueis eſt irretit⁹ miſer homo, cõtra ꝓximũ obloqui, qa odiũ excęcauit mẽtis oculos? Recte igitur ait Iſ. Redite præuaricatores ad cor, nã præuari

Simile. *Iſa. 46.* *Iſai. 1.*

præuaricatores diuinæ legis ſunt, qui cor amiſerunt, & tam perfido, & execrando tyranno; quantus eſt præuaricatio, arcē cordis, ſolo Deo inhabitandā tradunt. Quemadmodū qui

Simil.

ab arce ſibi à rege tradita egreditur, eamq; hoſtibus tradit, aut relinquit, cum tantum regi eſſet aſſeruanda, iure optimo traditor appellatur, Sic qui cor, in quo tria ſunt cubilia ſoli Deo reſeruanda, memoria nempe, intellectus, & voluntas, in manu tyrannici apetitus, cæterarumq; indomitarum cogitationum relinquit, prçuaricator dicitur. Et quemadmodū aquila, & accipitres inter cçtera corporis mēbra, maximè appetunt cor, vt eo veſcantur, Ita Deus ex omnibus hominis partibus maximè ſibi cor aſſeruari, & offerri deſiderat. Vnde apud prouerbia dicitur, Fili præbe mihi cor tuum. Cur optime Deus præ cçteris partibus hominis *cor* eligis? Credo, reſpondebis, quoniam ipſa natura illi tres dedit ſinus, vt oſtendatur ineffabili Trinitati cor eſſe dicādū, nō rebus creatis. Sunt certe peccatores ſimiles teſtudinibus, quas corde exempto inquit Ariſtoteles viuere, cū in cæteris animātibus cor fons vitç ſit, & rationē reddit, cur id ſit teſtudini peculiare, quoniā non bene, inquit, eſt compoſita illius natura. In eundē modū peccatores, cū diuina gratia ſint deſtituti, quç perficit naturā, appellandi ſunt quodammodo non bene cōpoſiti, ac propterea, auulſo corde, viuere quamuis eorum vita mors eſt, potius dicenda, de illis ſiquidē ait Chriſtus, Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Depingebant antiqui, inter quos princeps fuit Phidias illuſtris ille pictor, qui Elienſibus Venerem depinxit calcantē teſtudinem: eo ſymbolo, veluti tacita ambage, indicans, mulierum eſſe munus çdes cuſtodire, & ſilere, teſtudo enim animal mutum eſt, & extra corticem non egrediens. Author eſt Plutarchus in Præceptis coniugalibus. cap. 33. & Pauſanias libr. 6. Ego vero alio detorquerem ſymbolum iſtud, diceremque, eo ſignificari homines à venerea voluptate calcatos eſſe excordes, & ſine corde viuere, quemadmodū & teſtudo, ac propterea pedibus veneris eſſe preſſam. Qui enim homo pateretur ab obſcœna voluptate carnis peſſundari, ſi cor haberet? Merito igitur dicitur, *Fornicatio aufert cor*, quoniam peccatum ab homine cor adimit. Ob hoc Regius Pſaltes ait, Cor meū dereliquit me, Et alibi, Super ſanctos ſuos, & in eos, qui cōuertūtur ad cor. Si ad cor cōuertuntur, ergo antea extra corda vagabantur, ac veluti vecordes erant. Et Eccleſiaſticus inquit, Collige, & cōgrega cor tuū. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Sabbathi

Simil. — *Pro. 23. c.* — *Cor triplicē ſinū cōtinet.* — *Ariſt. de Sōn. & Vig. c 30. Ariſt. Vit. & Mor. c 1.* — *Simile.* — *Matth. 8.* — *A Plinio nominatur artifex nūquam ſatis laudatus cuius præſtantiſſima opera deſcribit c. 8. li. 34. & c 5 lib. 36.* — *Pſal. 39.* — *Pſal. 83.*

po

poſt ſecundam Dom.Quadr.in hæc verba,In ſe autem reuer ſus dixit.Igitur antea extra ſe erat. Quadrat etiam in Euangelium Septuageſimæ,in hæc verba, Ite vos in vineam meã. Quæ eſt hæc vinea niſi nos ipſi ? Ad nos igitur ipſos mittit nos,quia extra nos ſumus,quoties peccato tradimus corda noſtra.

Secundò,*Fornicatio, & vinum*,&c.Satis apertum argumentũ ſumitur ex hoc loco ad probandum fornicationẽ,& ebrietatẽ eſſe peccatũ mortale,nã ſi iſta auferunt cor, & in corde collocatur vita animalibus omnibus , teſte Ariſtotele,igitur qui ſine corde eſt,mortuus dicendus eſt,nõ viuus, mortuus, inquã,eſt morte ſpirituali , de qua dicitur,Nomen habes, ꝙ viuas,& mortuus es.Vides,quàm acutè grauitatẽ peccati fornicationis & ebrietatis tetigerit?Vbi ergo ſunt, qui fornicationẽ eſſe peccatum mortale negãt?Audiunt hic illã auferre cor,fontẽ,& originẽ vitæ,& nõ erubẽt dicere,eã nõ eſſe peccatum mortale?Diſces etiã ex hoc loco fornicationẽ natura ſua eſſe malã,& cõtra ius naturæ,nõ ſolum quia eſt cõtra bonũ hominis naſcituri,nã proles quę ex vago cõcubitu naſcitur,ſi rei naturã ſpectemus,neq; educari recte poteſt,neq; alij cõmode:vt egregiè docet D.Th. verumetiã quia maximũ nocumentum infert ipſi homini fornicario , cum perdat vigorẽ ſenſuum,& intellectus,imo omnes animi vires , quod, vti diximus expendentes literã,& ex Diui Hieronymi ſententia, eſt auferre cor. Atque vt agnoſcas quam ſit rationi conſentanea hæc ſententia.*Fornicatio aufert cor.* Libet eã tum ſapientum teſtimoniis,tum rationibus confirmare.Primò igitur quòd *cor*,hoc eſt,corporis vires maximè fornicatio debilitet,& labefactet,hinc compertum eſt, atque experientia prope quotidiana comprobatur , quod animalia quęque eo breuioris ſunt vitæ,citiuſque ſeneſcũt,quo plus,crebriuſque coeunt.Teſtis eſt Ariſtoteles libr.7. de Hiſtoria animalium. c.1.& in libro,quem de breuitate , & longitudine vitæ compoſuit.Columella etiam lib .7.c. 6.de hirco loquens.Eſt autem,inquit,menſium ſeptem ſatis habilis ad procreandum, quoniam immodicus libidinis,dum adhuç huberibus alitur matrẽ ſtupro ſuperuenit:& ideo celeriter,& ante ſex annos conſeneſcit,ꝙ immatura veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhauſtus eſt. Sed & id in vniuerſum aſſerunt Raſis ad Almanſorẽ lib.4.c.17.& & Auerrois in Cãticis,cõmen.156.& Albertus Magnus li.15.de Animalibus,tractatu. 2.cap.6.Quod & Cicero adſtruit libro de Senectute dicens,

De Iuuent. & Senec.c. 2.c.
Apoc.3.
Fornicatio ſimplex eſt peccatũ mortale.
Clem ad noſtrã de hæreticis.c mere trices & ibi Ioã de Turre cremata.
32.q.4.
2.2.q.154. ar.3.
Animalia multũ coëũtia citò ſeneſcunt.
Hircus luxuriã putidam deſignat.

Libidine

Libidinoſa, intemperanſque adoleſcentia effœtum corpus tradit ſenectuti. Eſt & Heſiodi ſententia in Theogonia, minime ducendã vxorem ei, qui ſeneſcere cupit. Et rationem reddit lib. 2. Operum, & dierum, nam vxor abſque titione virum, quantum libet fortem vrit, crudæque tradit ſenectuti. Diuus etiam Chryſoſtomus in Homi. cui titulus eſt. Quod nemo læditur, niſi à ſeipſo, Qui, inquit, in libidine vitam ducunt, reſoluta quidem corpora, & omni cera molliora circũferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta: quibuſcunque ad cumulum malorum podagræ tremor, & immatura ſenectus ſuccedit: & eſt eis vita ſemper cum medicis: & medicamentis. Eamq; ob cauſam arbitratur Antoninus ille Florentinus Archiepiſcopus in ſecunda parte Summæ, titulo 5 c. 1. hanc vnam eſſe ex rationibus, quare homines priſci ſæculi erant viuaciores, diuturnioreſque, & longæuiores, atque etiam robuſtiores, quam viri ſequentis ætatis, quoniam videlicet illi non tantum erant effrænes ad libidinem, ſed temperatiores. Propterea Salomon quamuis vnius ſolum & quinquaginta annorum eſſet, cum è vita deceſſit, tamen eum ſenem, vel longe ante mortem, vocitãt ſacræ literæ, vtpote cui ſenectutem frequens coitus cum tot vxoribus, & cõcubinis ante tempus accelerauerat. Quid plura citem teſtimonia probantia à fornicatione cor auferri, quatenus fons eſt roboris, & fortitudinis, eaque vna vires corporis frangi & ſubneruari? Quorſum putas Diuum Auguſtinum lib. 20. contra Fauſtum Manichæum tradere: Poëtas illos antiquos ſcribere: Venerem non quidem Martis eſſe vxorem, ſed adulteram, niſi vt ea re, velut vmbra quadam ſignificarent libidinem belligerãtibus eſſe incongruã, quod vires corporis exhauriat, & abſumat? Hinc & Plato in ſuis legibus lib. 3. ſcribit Iccum Tarentium, Aſtylum: Chryſonem, Theopõpum, alioſque athletas, tametſi robore & bona habitudine corporis proniores eſſent in libidinem, tamen victoriæ cupiditate, quam conſequi ex Olympicis, aliiſque certaminibus cupiebant, nullam vnquam in toto exercitationis ſuæ tempore Venerem cognouiſſe. Quod & omnes athletas facere ſolitos inquit Galenus libro ſexto de locis affectis haud multo ante finem. Demum, vt ad alia tranſeamus, quantum viribus corporis noceat fornicatio, oſtendit venuſtiſſime Doſitheus lib. 3. Rerum Lydicarũ, & ex eius authoritate Plutarchus in parallelis. cap. 56. Tradunt namque iſti, quod Sardiani gerentes bellum cum Smyrnæis

Quare poſſu temporibus homines lõgiorũ vita viſcebantur.

3. Reg. c. 11.

Nõ minus cõtinẽtiã in milite quã virtutẽ atq; animi magnitudinẽ deſidero Cæſar de bello gallico li. 7.

Smyrnæis legatos miſerunt, qui dicerent, ſe non ante ab obſidione diſceſſuros, quam vxores ad coitum conceſſiſſent, tunc ancilla quędā honeſta facie ad herum Philanchum accurrēs, Mittite, inquit, ancillas ornatu liberali, quod cū factū eſſet. Sardiani earum coitu defatigati, ac viribus exhauſti, continuo capti ſunt. Hæc omnia ſuo animo reuoluens Pythagoras ille, interrogatus à quodam, quando eſſet congrediendum cum fœmina, optimè reſpondit. Cū voles te ipſo fieri debilior, Vides quantum nocumentum afferat viribus corporis fornicatio? Sed vt ſingula diſcutiamus, obſerua, vt *auferat cor*, quatenus ſenſibiles reſpicit facultates. D. Chryſoſtomus citata Homilia, cui titulus eſt. Quod nemo læditur niſi à ſe ipſo, ait ijs qui in libidine vitam agunt, ſenſus omnes eſſe tardos, graues obtuſos, & quodammodo iam ſepultos, aſſerit. Atque ne ſingulos ſenſus, breuitatis gratia percurramus, ſaltem quantum oculorum precioſiſſimo lumini obſit coitus, percipies ex hiſtoria, quam refert Diuus Ambroſ. lib. 4. in Euangeliū Luc. c. 17. enarrans illud, Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Theotimus, inquit ſanctus doctor, cum graui oculorum morbo laboraret medici coitum illi interdixerunt: verum is vxoris amantiſſimus, ac libidinis impatiens, nō potuit ſibi temperare, quin vxorem amplecteretur, atque cum eſſet in ipſo æſtu feruentis libidinis, & conſuetudine voluptatis, veniſſetq; in mentē interdictū medicorū, ait, Vale amicū lumē: nimirū intelligens, ſeſe voluptatē eā per breuē oculorū diſpendio emiſſe. *Lepida hiſtoria.* Cæterum quod *fornicatio auferat cor*, hoc eſt, præcipuas illas animi facultates, intellectum videlicet, memoriam, & voluntatem quodāmodo funditus euertat, paucis aperiā. Cum per Venerē, vt tradit D. Thom. hominis intentio maximè aptetur corporeis rebus, actio hominis debilitatur circa intelligibilia. *2 2. q. 15. art. 3.* Perfectio enim intellectualis actionis in homine conſiſtit in quadam abſtractione à ſenſibilium rerum phantaſmatib. propterea quanto intellectus hominis magis fuerit liber ab huiuſmodi phantaſmatibus, tanto melius conſiderare poterit intelligibilia, ordinare & omnia ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, Oportet animum, intellectumque nulla re eſſe miſtum, vt imperet, delectatio autem applicat intentionem ad ea: in quibus quis delectatur. Vnde Ariſtoteles ait, vnumquemque ea, in quibus delectatur: optimè operari, cōtraria vero nequaquam. *Ethic. li. 10.* Hinc & optimè D. Greg. inquit, ex luxuria proficiſci mētis cæcitatē: quę ferme omni-

nò ſpiritualium bonorum cognitionẽ excludit:ſicut è contrario caſtitas, & abſtinentia maximè diſponunt hominem ad perfectionem intellectualis actionis. [*Dan.1.*] Vnde apud Danielẽ dicitur, Pueris his ſcilicet abſtinentibus, & continẽtibus dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia. In hac eadem ſẽtentia eſt Diuus Auguſtinus expendens illud [*Pſal.17.*] Pſalmi, Supercecidit ignis, & non viderunt Solem. Quis ignis iſte eſt, niſi ignis concupiſcentiæ, & libidinis? [*Eccle.9.*] In eo námque ſenſu conſueuit Scriptura ignem pro Venere accipere, vt apud Eccleſiaſticum, Propter ſpeciẽ mulieris [*Prou.6.d.*] perierunt, & ex hoc concupiſcẽtia, quaſi ignis exardeſcit. Ac rurſum, Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, & non comburantur plantæ eius? Sic qui ingre-[*Sap.5.*]ditur ad mulierem proximi ſui. Igitur hi, ſuper quos cecidit ignis iſte venereus, non viderunt Solem, illum vtique Solem [*Lib.1. Solilo. c. 10.6. Eth. c. 7.*] iuſtitiæ, de quo dicunt impij. Sol non ortus eſt nobis, tenebris enim obuoluti ſunt, & cæci mente. Hinc & alias idem Diuus Aug. Nihil, ait eſſe ſentio, quod magis deiiciat ex arce animum virilẽ, quàm blandimenta fœminea, corporúmque ille contactus. [*Amoris cæcitas impeditã hominis rationem arguit.*] Et Ariſtoteles, ait paſſionibus, & malis habitibus impediri, & perturbari iudicium rationis. Hanc etiam forte ob cauſam poëtæ, qui omnium rerum naturas [*Simile*] ſub fabularum inuolucro aptiſſimè comprehenderunt, Cu-[*De Admirandis aud. 25.*]pidinem libidinis Deum cæcum finxerunt ab effectu, quoniam libido oculos mentis obnubilet. Et Plato, teſte D. Auguſt. in lib. de vera religione, diſcipulos edocere ſolitus erat [*Lapis qui viſibilis non fit niſi virginũ oculis Pli lib.31. c.2.*] vt à venereis voluptatibus abſtinerent: perſuaſiſſimúmque haberent veritatem non corporis oculis, aut ſenſu aliquo, ſed ſola mentis puritate videri: ad quam percipiendam nihil magis impedimento eſſe, quam vitam libidini deditam. [*Breuis morbus comitta lis caſtus.*] Quemadmodum in Imolo monte lapis inuenitur, qui ſingulis quaternis diebus colorem permutat, conſpici autem non poteſt niſi à virginibus, vt tradit Ariſtoteles, Sic veritas exactè perſpici non poteſt à libidinoſis, ſecus autem à pudicis, & continentibus. Memoriæ etiam obeſſe certum eſt fornicationem, reddereque homines obliuioſos, nam lãcinatio illa in coitu contingens conuulſioni quodammodo eſt cognata, & per frigerationẽ, quæ ſuccedit, congelat quodãmodo ac ſtupefacit intelligentiam, Quemadmodũ iuxta flumen Orchomenon fons eſt bibenti obliuionẽ afferens, & in Cea inſula eſt alius fons, quo homines hebetes fiunt, Ita vene-

venereæ voluptatis fons memoriam adimit,& intellectus acumen. Nihil eſt, inquit Seneca, tã mortiferũ ingenijs, quam luxuria. Quid plura? Vis vno verbo agnoſcere quantũ nocumenti afferat homini fornicatio? Audi quo nomine appellet Plato in Phędro hominẽ libidini deditũ, pecudi nẽpe ſimilẽ, flagitioſum & impudẽtẽ. Democritus etiã venerẽ dãnauit, vt in qua homo alius exiliret ex homine. Et Ariſtoteles coitum deſtructionẽ vocat virtutũ, legis tranſgreſſorẽ, morborũque ſæuiſſimorũ fontẽ. Quid erit, ſi filios, quos hæc immaniſſima fera gignit, animo contẽpleris? Audi, quid dicant viri, tum literarũ ſplendore illuſtres, tum ſanctitate inſignes. Luxuria, dicunt, gignit ex ſe mentis cœcitatẽ, inconſiderationẽ, incõſtãtiã, pręcipitationẽ, amorẽ ſui, odiũ Dei, deſiderium huius vitæ nimiũ, mortis, futurique iudicij horrorẽ, ac fœlicitatis æternæ deſperationem. Quis non exhorreat hanc vel nominare truculentã ferã, ſicut docet Apoſtolus, Fornicatio neq; nominetur in nobis? Cur putas, inquit idẽ Apoſtolus, Fugite fornicationẽ, niſi vt doceat peſtilentiſſimũ eſſe venenum, & pluſquam viperinum, quòd euomit? Cur ſanctus Ioſeph, cum eum tetigit fœmina, fugit ex manibus eius, & quaſi ad morſum rabidiſſimæ canis, ne paulatim virus ſerperet, pallium, quòd tetigerat, abiecit, niſi quia mentis oculis perſpiciebat illa venerea voluptate cor ſibi auferendum? Cur magnus iſte Cyrus Perſarum Rex, cum ſe abſtineret à conſpectu Pantheæ, & Aroſpo dicenti eam eſſe inſigni forma, dignãque regis oculis, reſpondit, Ob iſthuc ipſum magis eſt ab illa abſtinendum. Etenim ſi nunc tuo obtẽperans conſilio, illam adiero, cum vacat, fortaſſis illa mihi perſuaſura eſt vt ad ipſam frequenter commeem, etiam cum non vacabit, eique aſſideam neglectis ſerijs negotijs: niſi quia agnoſcebat fœminas à viris, etiam fortiſſimis corda ſurripere? Quid dicam de Alexandro Magno, qui cum Darij filias, vxorem ſororem captiuas haberet, mirũ in modum formoſas ne videre quidẽ eas voluit, turpe ratus eſſe, eum qui viros viciſſet, à mulieribus ſuperari? Quid deniq; adumbrat illa impudica Dalida in ſinu ſuo dormiẽtis fortiſſimi Sanſonis crinem, in quo robur omne cõtinebat, abradens, ac poſtea eundẽ tradẽs Philiſtęis excęcandũ, niſi hominẽ voluptati venereę deditũ fortitudine ſpoliari, mentiſque oculis orbari? Quẽadmodũ tenebris inimica lux eſt, atq; vbi tenebrę ſunt, lumen non inuenitur, ita vbi reſidet libido, aufugit mentis perſpicacitas. Fortaſſis hoc voluit ſignificare Apoſt. dicẽs, Obſcuratum cor eorum,

Seneca in præfat. li 7. Artanor ad [illegible] Luxuria infernalis, cuius materia, gula, cuius flamma ſuperbia, cuius ſcintillæ praua colloquia, cuius fumus infamia, cuius cinis immunditia, cuius finis gehenna, Hieron. in epiſt.

Iudic. 16. [illegible] eſt ignis ſimilitatur [illegible] ſimile. Rom. 1.

propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum in immūditiam,&c. Obſeruandum autem eſt, cum dictū ſit, *Fornicatio aufert cor.* ſilentio eſſe prætermiſſum,quibuſnā hominibus cor auferat fornicatio. Libet ergo percontari cur id ſubticuerit Spiritus ille cœleſtis. Paucis reſpondebo, quoniā nullus eſt eximendus ad omnes conuertitur hic ſermo ſine diſcrimine,non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Nullus mihi obiiciat ætatem,ſenilem,non ſapientiam, nō ſanctitatē,&c. Senectute credis ſatis cor eſſe protectū, ne illud auferat fornicatio? Audi quid dicat ſenibus ſanctus Daniel. Inueterate dierum malorū,nunc venerunt peccata tua,quæ operaberis prius. Ac rurſum. Semē Chanaan,& non Iuda,ſpecies decepit te,& cōcupiſcentia ſubuertit cor tuū. Obiicis ſapiētiā? Nam tu ſapientior es Salomone? Sed & audi , quid dicat Scriptura de eo,qui & iam ſenex erat,& ſapiētia omnes mortales longe antecelluit , Cumque iam ſenex deprauatum eſt cor eius,vt ſequeretur deos alienos,&c. Vnde tanta amentia ſapientiſſimo homini? Conſidera,quid prius dixerat Scriptura, Rex autē Salomon adamauit mulieres alienigenas, quibus copulatus eſt ardentiſſimo amore , & auerterunt cor eius. Sanctitati,& caſtitati præteritæ fidis? Nonne legis, Vidētes filij Dei filias hominum , quòd eſſent pulchræ,acceperūt ſibi vxores ex omnibus,quas elegerant , Igitur ſi viri ſancti, quos vocat filios Dei pulchritudine fœminarū ſolū conſpecta,exarſerunt in libidinē,quid erit de his, qui inter medios fœminarū choros ſe ſecuros, eſſe arbitrantur? Quid de illis, qui cū mulieribus ſecreto,& abſque arbitro,vel teſte diu ſedētes familiarius loquuntur , Captus eſt Dauid laqueo oculorū ſuorū,qui te ſanctior erat,& tu nō capiendum te dicas, cum fœminæ vultum frequenter attēdis: Vnde & Salomō inquit, Non cōcupiſcat cor tuum pulchritudinem eius,ſcilicet fœminæ, neque capiaris nutibus illius. Pretium enim ſcorti vix eſt vnius panis : * mulier autē viri prætioſam animā capit. Ac rurſum hoc idē admonet, Virginem ne conſpicias,inquit , ne forte ſcandalizeris in decore illius. Auerte autē faciē tuā à muliere compta : & ne circūſpicias ſpeciē alienam. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Quadrat obſeruatio in feſtū Annuntiationis diuæ virginis, in hæc verba, Quomodo fiet iſtud? quoniam virum non cognoſco : Cur tanti facis pudicitiam,& caſtitatem ô ſacerrima virgo: Promittitur tibi filius in çternū regnaturus,& de pudicitia es ſolicita. Sed meritò

Dan. 13.

3. Reg. 11.

Gene. 6.

** In vno pane pulchre hic pro lo ophatur Beda ſicut enim inquit vnus panis diurnā ſolū eſfugat eſuriē & poſt modū eſurit ſic ſcortator ad horā cua perat libidinem ſed poſt paululū ardētior redit.*

titò ô vnicũ caſtimoniæ exẽplar, agnoſcis n. verã eſſe Apoſtoli ſentẽtiã, cũ inquit, Nolite errare. Neque fornicarij neq; adulteri regnum Dei poſſidebunt. Ac rurſum, Hoc ſcitote intelligẽtes, ꝙ omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Quid ergo poſſidebunt fornicarij, aut vbi habebunt hæreditatem ô alma Dei genitrix virgo? Certus ſum, quod nos ad Apocalypſim remittes dicentem, Fornicatoribus pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Sed cur morte ſecunda pleċtuntur? Quia ſtagnum illud regio mortuorum eſt, cum ergo fornicarij mortui ſint, fornicatio enim illis abſtulit cor quamobrem & mortui dicendi, merito in locum mortuorum relegantur fornicarij. *Cor.6. Ephe.9. Apoc.21.*

Et *vinum.* Id inter alia inuenies eſſe diſcriminis inter viros iuſtos & iniquos: ꝙ iuſti bibunt, & comedunt, vt viuant, iniqui vero ſecus, ideo. n. viuere volunt, vt comedant, & bibant. Nõ interdicit Deus vinum, ſi ad vitam neceſſarium ſit: nã & Apoſtolus præcipit Timotheo, Vtere modico vino propter ſtomachum tuum & frequẽtes tuas infirmitates. Ac ſi apertius dicat, Conſule ſaluti tuæ. Debet enim eſſe rationabile obſequium noſtrum: ad tuendam vitam nunc neceſſarius tibi potus vini eſt. Non dico, vt te vino ingurgites, aut bibas immoderate. Vtere modico, nõ multo vino. Nam vt inquit Exultatio eſt animæ, & cordis vinum moderate potatum. Eſto ex illis, qui bibunt vinum, vt viuant, non contra, & viuunt, vt bibant, & ſe totos tradant venereis voluptatibus. Hinc, vt optime definit diuus Thomas, vſus vini non eſt illicitus ſecundum ſe loquendo: poteſt tamen reddi illicitus per accidens, quandoque quidem ex conditione bibẽtis qui à vino facile læditur: vel qui ex ſpeciali voto obligatur ad nõ bibendum vinum, quandoque autem ex modo bibendi: quia ſcilicet menſuram in bibendo excedit, quandoque autẽ ex parte aliorũ, qui ex hoc ſcãdalizantur. Hæc D. Thomas. Opinor autẽ, hic reprehendi ſacerdotes, quoniam cũ illis vinum bibere prohibuiſſet. Dominus, quoties in templo erant miniſtraturi. Ac præterea, quia iudicaturi erant de munditia & immũditia, populumque doċturi quibus exhibendis officijs certum eſt, vinum immodice hauſtũ obeſſe, licet nõ in ebrietatem incidãt illi ſui muneris obliti, vino indulgebant, quamobrẽ & populus ſcandalum patiebatur. Adhæc, vini arguuntur, quoniã illud bibebãt, vt ardentius, & potẽtius ſuas explerent voluptates venereas. Agnoſcebant enim, vinũ eſſe *Stoici apud Plutarchũ de ſer. num. vind. Rom.12. Eccle.31. Duplex fructus recti vſus vini quia triſtitiam pellit ab animo, & morbos à corpore. 2.2. q.1.191. ar. 3. Leuit.10.*

voluptatis fomentum. Hinc vtrumque ſimul attexit, *fornicationem* videlicet, *& vinum.* Atque Diuus Hieronymus *vinum* vocat incendiũ voluptatis, oleũ flammę venereæ, & fomẽta ignium libidinis. Athenæus etiã lib. decimo Dipno ſophiſton, ſcribit, Ariſtophanem vocaſſe vinum, Ἀφροδίτης γάλα id eſt, lac veneris, quod ipſius vſus ſit veneris incitamẽtũ Et Apuleius li. 2. Aſini aurei tradit, Liberũ eſſe hortatorẽ & armigerũ Veneris Orpheus etiã in hymno Veneris eam vocat Bacchi ſociam. Poetæ denique gentium Veneris ſodalem Bacchum appellant, quòd ad humanos animos expugnandos, atque ſibi ſubijciendos vterque ſimul conſpirent. Sed omittamus Ethnicos. Teſtis nobis eſt Apoſtolus vtrumque etiam connectens. Nolite, inquit, inebriari vino, in quo eſt luxuria. Et Salomon, Luxurioſa res eſt vinum. Bene etiam inter cęteras partes hominis vinum dicitur, *cor auferre:* quoniã quemadmodum venenum hauſtum primo tendit ad cor, Ita vinũ præcipuam hominis partẽ puta intellectum inuadit, itaque ipſum occupat, vt hominem ſuę mentis compotem eſſe non ſinat. Atque hinc eſt quod Diuus Hieronymus, & D. Ambroſius crebro vinum venenum appellant. Ad Nepotianum de vita clericorum, de vino loquens, ait D Hieronymus Libenter carebo poculo, in quo ſuſpitio veneni eſt. Atque ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis rurſum inquit, Si quid in me poteſt eſſe conſilij, ſi experto creditur hoc primũ moneo: hoc obteſtor, vt ſponſa Christi vinũ fugiat pro veneno. Atque D. Ambroſius in tractatu de Helia inquit, Vina prætẽdis, venena diffundis, etiam maior vis vini, quàm veneni eſt deniq; venenũ vino excluditur, nõ vinum veneno multi à ſerpentum veneno curãtur, nemo ab ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Hæc D. Ambroſ. Quinimo & ipſa Scriptura vinum appellat venenũ. Ne intuearis, inquit, vinũ, quãdo flaueſcit: cũ ſplenduerit in vitro color eius. Ingreditur blande: ſed in nouiſſimo mordebit, vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet. Diſcant igitur ſacerdotes, & principes, non ſolũ ebrietatẽ fugere, verũ etiã non multo vino indulgere. Dñs enim non ſolũ ebrietate *cor* inquit *auferri* ſed etiã *vino.* Quod ſi de vino, quatenus inebriat, ſolum eſſet ſermo, nõ opus erat diſtinctione ſeiungere vinũ ab ebrietate: verũ cum vtrũq; dicat *vinum,* videlicet, *& ebrietas auferunt cor,* neceſſum eſt, cõfiteamur, vinũ etiam citra ebrietatẽ poſſe auferre cor In hac ſentẽtia videtur eſſe diuus Iſidorus. Ait enim li. 2. de Sũmo bono. c. 43 Pleriſq; laus eſt multũ bibere

& non

Ad Euſtochiũ de cuſtodia virgin. D. Hierony.

Vino ſublato non eſt Venus

Euripid. in Bacch.

Epheſ. 5.

Prou 20.

Simile.

Prou 23

Comparat vini efficaciã ſerpẽtibus mordentibus & vini ſui venena per totum corpus effundentibus.

& non inebriari. Audiāt hi aduerſum ſe dicentē prophetam. Væ qui potētes eſtis ad bibendū vinū. Sed quomodo *cor auferat vinum* non inebriās, interrogabis, Libenter dicā. *Cor vinum auferi*, ſi non attendas ad tui muneris executionem; quia longa vini potatio, quamuis non mentē peruertat, dormire cogit eo tempore, quo cauſam pauperis auditurus es. Audiāt hoc iudices, & principes dantes operam calicibus epotandis, & differentes ius cuique tribuere, quoniam ſtertunt, vt vinum digerant, occluſis foribus. An nō vinum cor abſtulit, cum ad lectū illud rapuerit, & diſcutere negotia nō permittat? Diaconos, præcipit Apoſtolus Timotheo, eſſe creandos non multo vino deditos. Non inquit, ebrioſos, aut ebrietati deditos eſſe excludendos à Diaconij honore, ſed multo vino deditos. Inuenies vtiq; homines multi vini potatores: neque tamē eorum turbari caput. Hos opinor, dixiſſe Apoſtolum, non admittendos ad Diaconium. Quoniā quamuis bibacitas non obnubilet mētem: nō tamē ſobrij ſunt, & ſobrietate ornari decet Diaconum. Commendat ob eam cauſam diuinus ille Plato lib. 2. de legibus Carthaginēſes, q̄ interdixerint magiſtratibus vſum vini. Perſpiciebant enim, quātum nocumenti adferat Reipublicæ, iudices eſſe vinolētos. Quadrat obſeruatio in Euāgeliū Dominicæ primæ poſt Epiphaniā, in hæc verba, Deficiente vino, dicit mater Ieſu ad eum, vinum non habent, Cur vinum defecit, Quis tam pauper, vt die nuptiarum non habeat vinum ad effuſionem? Opinor conuiuas illos eſſe temperatos, non multo vino deditos, ac propterea non multū paraſſe vinum. Quinimò diua virgo ob eorum tēperiem, exiſtimo, commota eſt, vt pro illis interpellaret filium. Si enim gens illa ad bibendū eſſet intēperata, nequaquam pro eis interueniſſet. Qui enim interuenire diceba ad impetrandum, id, quod ablaturū erat cor. Quadrat etiā in Euangelium Dominicæ quartæ Quadrageſimæ, in hæc verba, Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces. Bone Andrea, vbi eſt vinum vt bibant? Non aſportabant illud Apoſtoli. Agnoſcebant enim, vinum iniquum eſſe humani pectoris hoſpitem, quippe cor auferre ſoleat.

1.Ti 3.c.

Ebrietas ſe ipſam ignorat, & nihil effutiet indicij Temulentus.

Ebrietas auferunt cor. Immēſum eſt hoc pelagus. Quis enim expendere queat omnia mala, quæ ex ebrietate oriuntur? Recte dicitur, quod *auferat cor.* Sed quæro, cui cor tradit ebrietas, cum abſtulerit; Dicat diuus Chryſoſtomus Homilia. 57. ad populum Anthiochenum. Vbi ebrietas, inquit,

ibi diabolus. Igitur diabolo tradit cor ebrietas. Attendite vobis, ait Chriſtus, ne forte grauentur corda veſtra crapula & ebrietate. Quid eſt, grauari corda, niſi deſcendere ad ima, tendere deorſum ad centrum mundi, non ad ſupernam cœleſtium rerum contemplationem, ad quæ poſſidenda conditus eſt homo? Nam, teſte, Ariſtotele, graue eſt, quod natū eſt ferri ad medium, hoc eſt centrum mundi. Et centrum mūdi quid eſt, niſi domus diaboli? Grauari igitur corda, eſt tēdere ad inferos, & ſecum rapere diabolum. Cui væ? inquit Sapiens cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nónne his, qui commorátur in vino, & ſtudent calicibus epotandis? Licet locum hunc expendant nonnulli de incommodis corporeis, quæ ebrietas miſeris vinolentis affert, neque ab re, certum enim eſt, ebrietatem adferre væ, hoc eſt, dolorem animi ſimul, & corporis, nō ſolum ebrioſis: verum & eorum parentibus (dolēt enim, quòd tales genuerint filios,) eſſe cauſam rixarum, & contentionum. Experientia enim docet, quot inter bibendum, & poſt potum oriantur rixæ. Foueæ etiam ſunt ebrioſis, quia cum ebrietas obſtet, quominus rectè incedant ebrij: omnia quippe circumferri illis videntur, frequenter cadunt in foueam. Vulnera etiam ſunt iiſdem, quia ſæpe rixando cum alijs in pugnà vulnerantur, & cadendo frequenter læduntur. Dicuntur autem vulnera, ſine cauſa, quia ſine aliqua vtilitate ſuſcipiunt: non ſcilicet in defenſione patriæ, non in bello ob bonum publicum: ſed quia vel ob rem nihili temere nonnunquam inferuntur, vel quia non ferro, aut alia re, quæ ſolet lædere: ſed cadendo illa accipiunt. Eſt etiam illis ſuffuſio oculorum, hoc eſt, caligo. Non ſuffunduntur multis humoribus viſum obtenebrantibus. Quamuis dicta explanatio optima ſit, poſſunt tamen non inepte omnia hæc aptari documentis ſpiritualibus. Per ebrietatem enim homo incurrit væ damnationis æternæ, incidit in foueam vitiorum, vulneratur ſecundum animam, hebetem limem, & cæcitatem mentis ac virtus interioris contrahit. Quemadmodum Alexander Magnus per ebrietatē præcipuos amicos interfecit, Clitum videlicet Philotam, Parmenionem, & Calliſthenem philoſophum Ariſtotelis propinquū, quē inter chariſſimos habuerat, Sic homo ebrietate, veluti gladio crudeliſſimo animam iugulat, facultateſque ipſius perdit. Et ſicut ex Loth ebrietate conſopito orti ſunt Moabitæ, & Ammonitæ vſq; in æternū inimici Iſrael; Ita quid ebrioſi generat vinolentia niſi

Luc. 21.

Ariſt. li. 1. de Cælo. tex. 17.

Hunc locū exegeticè diſcuſſit Corn. Ianſenius unà cum Pier. & Iunius ex. [illegible]

Simile.

Ru [illegible] *li. 28. 30* [illegible]

niſi atrociſſimos hoſtes, qui ſemper animum oppugnent, vitia nempe terribilia? Et quemadmodum totum, quod n ſcitur in cœnoſis paludibus, nullum fructũ profert: ſed ſerpẽtes ſanguiſugas, diuerſaq; genera vermiũ: quę magis horrorem poſſunt generare, q̃ aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Nã & arbores, & herbæ, quæ in ipſis paludibus, aut earũ ripis naſcũtur, nihil vtilitatis habẽt, ſed ſingulis annis incẽdio comburantur, aquã etiã ipſam obſceni fœtorẽ, & turbationẽ bibere perhorreſcimus, In eundẽ modum quid profert ebrietas, niſi mẽtis turbationẽ, mille mõſtra vitiorũ, & peccata nefanda, ob quę tãdẽ miſer homo igni deputatur æterno? Hinc optimè D. Chryſoſt. homilia. 58 in Matthæum inquit, Diabolo nullus magis amicus eſt, q̃ qui delitiis, & ebrietate maculatur. Hic enim fons hæc mater, atque origo vitiorum omnium eſt. Vis agnoſcere hãc Chryſoſtomi ſententiam eſſe verã? Intuere, quid pepererit hoc monſtrũ ſancto Loth, quid etiã ſancto Noë. Ecce ſanctus Loth, quẽ impij Sodomitæ à iuſtitia auertere nõ potuerunt, vino & ebrietate deceptus deteſtandum patrauit inceſtum. Nã cum filiabus cõcubuit Dederũt, inquit Scriptura, patri ſuo bibere vinum nocte illa & ingreſſa eſt maior, dormiuitq; cũ patre: at ille non ſenſit, nec quando accubuit filia, nec quando ſurrexit. Quid turpius, q̃ patrẽ coire cum propria filia? Sed obiicies. Factum iſtud extenuat Moſes, ac ipſum Loth excuſat, cum ſubdit, At ille nõ ſenſit. Quo verbo oſtendit, Loth non feciſſe ex propoſito, ſed ignoranter. Non diffiteor. Cæterum obſerua, quid eſt dicere, Ait ille nõ ſenſit. Quid, inquam, hoc eſt, niſi ebrietas abſtulit cor, eumq; deteriorẽ multo ſuibus reddidit imò ex homine truncum fecit, quãdo facinus, quod perpetrabat, non ſenſit? Vnde optimè Magnus ille Baſilius inquit homilia 14. in ẽbrietatẽ, & luxum, Sicut aqua igni eſt aduerſa, Sic vinum immodicum rationem ſupprimit. Qua in re, dic homo miſer, à brutis differs? Nónne rationis munere quàm à Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus Dominus, & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter beſtias ratione carentes annumerari poteris, ſimiliſque illis videri. Nec ſolum eò peioris brutis, q̃ mente inſani, aut ebrij, ſed etiam q̃ ſenſib. longè infrà illa deficere videantur. Quod quæſo animal ita viſu, auditúve, atque ebrius homo debilitatur? Nónne familiariſſimos interdum ignorant, alienis verò ſępè, vt domeſticis congrediũtur? An nõ vmbras ſæpenumerò tãquã ſulcos,

Chryſoſt.

Simile.

Ebrietas flagitiorũ omniũ mater animæ corrũptela procella corporis & vitæ naufragium

Aug. ad ſacras virgines.

Geneſ. 19.

Baſilius.

Simile.

Inſania voluntaria Ebrietas.

aut loca prærupta tranſilium? Aures terrifico ſonitu, more fluctuantis maris refertas habent, terra interdum inſurgere, ac in arduum, ac rectum erigi, montes vero circommoueri videntur. Hæc D. Baſilius. Ac poſt pauca, Lymphatus, & malo dæmone captus, miſericordia quidem dignus: ebrius vero eadẽ fere & ipſe patiẽs, minime miſericordia dignus, qui ſpõtaneo ſeruit dæmoni. Quis eſt, qui maledictionem Cain in ſe ipſum transfert? An non, qui vino tremit, & vacillat per omnem vitam? Quid, quæſo ſunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & nõ audiunt. Obſerua etiam, quid ebrio acciderit Noe. Bibens, ait Scriptura, vinũ inebriatus eſt, atq; diſcoopertus eſt, &c. Vides, quanta mala ex ebrietate ſint orta? Primò nudatus eſt Noë, deinde expoſitus eſt ludibrio etiam ipſi filio, tertio paternæ maledictionis fuit cauſa, 4. ſeruitutis fuit inuentrix, &c. Quòd ſi viris ſanctis tã truculentã ſe exhibet ferã ebrietas, qualẽ, exiſtimas, ſe exhibebit peccatoribus? Vtiq; multo truculentiorẽ. Nã quemadmodum Aſſuerus poſt longam potationem cum incaluiſſet mero, reginam Vaſthi è culmine regiæ celſitudinis deiecit, Sic anima ebria è faſtigio rationis, imò è regni cœleſtis gloria detruditur. Et ſicut Iudith ebrij Holofernis caput amputauit, Ita ebrietas mentis ſplendorẽ iugulat, & animi caput amputat, puta rationẽ, hominémque relinquit trunco ſimilẽ, & veluti exanimẽ. Quid plura? Audi, quid dicat diuinus Moſes de populo ſuo, Sedit populus mãducare, & bibere, & ſurrexerũt ludere. Quid eſt, poſt longum potũ ludere? Bifariam diſpungunt expoſitores. Rabbi Salomõ ſic expẽdit, Surrexerũt ludere, id eſt, idola colere. Vel, Surrexerũt ludere, hoc eſt, tripudiare, ſaltare, feſtoſque ducere choros, quemadmodum Ægyptij in feſtis ſuorũ idolorũ facere ſolebant. Et certe da mihi hominẽ ebriũ, is in quodnã vitiũ nõ facile rãpietur? Dixit Sapiens, Qui amat vinũ, & pinguia, non ditabitur. Ego verò addã, Qui amat vinũ in extremã paupertatẽ bonorũ ſpiritualiũ incidet. Nã quid eſt ebrietas, niſi rationis interitus, virtutum eneruatio, fortitudinis pernicies, ſenectus immatura mors momentanea, perturbationis genitrix, furor cordis, flãma libidinis, incentiuũ inſaniæ, venenum inſipiẽtiæ, gaudiũ deniq;, & tripudiũ omnium dæmonũ. Ad ſignificandũ quãtũ Deo diſpliceat ebrietas obſerua, quid ſub vmbra præceperit Deus. Vas, quòd nõ habuerit, inquit, operculum, neq; ligaturam deſuper immũdum erit. Quid vaſa hæc adũbrant, niſi homines? Nam in vaſis

Ebrij ſunt ſimulachra ſurda, muta & cæca.

Geneſ. 9

Eſther. 2.

Iudit. 13.

Exod. 32.

Prou. 21. Tẽporalibus & æternis excident diuitijs indulgẽtes mero liberius.

vaſis, vinum, alioſq; liquores infundimus, & homo etiã haurit vinũ. Qui igitur ita bibit, vt modeſtiæ, & tẽperantiæ operculũ nõ apponit ori ſuo, ſed ſe ingurgitat vino, is immundus iudicatur à Deo, & relegari præcepit à templo cœleſti. Sitim habes: Bibe, eã ſedare natura cogit, ne tamẽ bibas plus, quã natura poſtulat, circũdat operculũ tẽperãtiç gutturi tuo. Noli eſſe ſimilis elephantis, qui cũ plurimũ aquæ promuſcide hauſerint, ac plus, quã àd ſedandam ſitim eſt neceſſarium, poſteà effundũt ſuperfluũ, omnéſq; circũſtantes reſpergunt. Ita ebrij, cũ biberint plus, q̃ naturæ ſufficit, vomere cogũtur omniaq; ſordibus conſpurcant, quinimò proh dolor pudet dicere, ipſum guttur, & os conuertũt in cloacã. Per illa enim eiciunt non ſine horrendo fœtore, incipientes iam pœnas commeritas ſuæ crapulæ dare, quod per ſeceſſum erat expurgandũ. Vnde Iſaias ait, Hi præ vino neſcierunt, & præ ebrietate errauerunt, ſacerdos, & propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, errauerũt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu, ſordiũque ita, vt non eſſet vltra locus. Quid turpius excogitari poteſt, quã guttur, & os conditum ad laudes Deo decantandas, gratiaſq; reddendas pro ſuſceptis beneficiis, efficere latrinam immundiſſimam ad exonerandum ſtomachum? Summa igitur ſit. Fugienda nobis eſt ebrietas multis de cauſis. Primo, quia ebrij abutũtur Dei donis, quibus pauperes conſolari poſſent. Secundò, quia Deum offendunt: prohibuit. n. Chriſtus, ne grauentur corda noſtra ebrietate. Vnde & Apoſt. ait, Nolite errare, neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Tertiò, quia vitiãt naturã, atq; adeo ſeipſos occidunt. Quartò, quia in beſtias ſe cõuertunt. Quintò, diabolo ligatos, & captiuos ſe tradũt. Deniq; ſibiipſis cauſam, & occaſionem præſtant ad omnia peccata obliuiſcũtur Dei, iuſtitiæ, honeſtatis, &c. Sed quãuis deteſtanda ſit in omnibus ebrietas: maximè tamen in principibus, & ſacerdotibus. Nã cum iſti ſint cor populi, vt diximus diſpungentes literam, corde temulentia perempto, quid erit de Republica? Hinc optimè Athenienſes, quãuis ebrietas vitium in omnib. improbarent, ex Solonis tamen inſtituto principẽ ebriũ morte mulctabant. Et Sapiens ait, Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas. Ne forte bibãt, & obliuiſcantur iudiciorũ, & mutent causã filiorũ pauperis. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ feſti ſancti Ioannis Baptiſtæ, in hæc verba, Quis putas puer iſte eri?

Simile.

Iſai. 28.

1. Cor. 6. Cælius Rhodiginus. li. 18. cap. 31.

Simili lege Carthaginẽſis interdixerũt magiſtratibus vſum vini quod in ipſis laudat Plato. 2. de leg.

erit? Vultis, vobis, dicã, quis futurus ſit? Quærite ab archangelo Gabriele. Quid inter alia de iſto puero præcinit? Vinũ, & ſicerã non bibet. Magnum igitur Dei donum eſt, fugere, quod hominem inebriare poteſt. Nam ebrietas, & temulentia execrandum malum eſt, quando *cor* ab homine *auferre* poteſt, &c.

¶ *Populus meus in ligno ſuo interrogauit, & baculus eius annũtiauit ei: ſpiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati ſunt à Deo ſuo.*

¶ Verba hæc indignãtis habitu, geſtu, & voce pronũtiãda ſunt, quo vehemẽtius attentionẽ captat auditorum, maioremq; dictis fidem conciliat. Inuehitur autem Deus iterum in idololatriã populi ſui, miro vtens artificio. Nam ſumit argumentum à factis, & deſtinatis, quibus aperte oſtẽdit, hunc populum fuiſſe prolapſum in idololatriã. Suntq; ſingula verba obſeruanda. *Populus meus.* Emphaſim habet, qua facinoris incremẽtum detegitur. Indigniſſimum enim eſt, idololatriæ ſcelus patrari à populo, quẽ Deus diuinis legibus, præceptis, & beneficiis ſibi deuinxerat. Quanuis D. Hie. ſecus, *Populus*, inquit, *meus*, id eſt, qui quondã nomine meo vocabatur, cum quo conſentit Haymo. *In ligno ſuo.* Nõ conueniunt expoſitores in explanatione. Lyranus per lignũ idolum intelligit. Sic nãque expendit. *In ligno*, id eſt, in idolo ligneo. Fauet Lyrano Chaldæus paraphraſtes: ſic namq; vertit, Populus meus ſimulachrum ligni ſui conſulit. Quem etiam ſequitur Rupertus. D. Hierony. ſecus. Exiſtimat enim, genus eſſe diuinationis, quod fiebat in ligno, & baculo, quo futurorum captabantur auguria. Vnde in Eze. legitur, quod pergens Nabuchodonoſor cõtra Amon, & Ieruſalẽ virgas ſuas miſcuerit, & exierit virga cõtra Ieruſalem. Conſentit cum D. Hiero. Gloſſa, addit tamen nõnihil. Forte, inquit, ſic iſti quæſierunt, quid vtilius eſſet Deũ, an idolum colere? Vnde iuſto iudicio Dei per reſponſionẽ baculi ſeducti ſunt à diabolo. Vnde ſequitur, Spiritus fornicationis, &c. In eundẽ modum expendit Haymo. Fere omnes expoſitores alii conſentiunt cum D. Hiero. per *lignum* intelligentes quædam peculiaria inſtrumenta, quibus ſortes capiebãtur, & auguria. Cæterùm cum multa haberet deluſa gentilitas inſtrumenta ad auguria captanda, vt aues, ignes, aquas, flatus, exta, tripodes, menſas, delubra, atq; alia id genus, inter omnia *baculi*, & virgæ mẽtio fit, vt forſallis per *ſinecdochen* his duobus omnia auguria cõprehendat, quibus captandis populus Iudæorũ imitatus gentes idololatras, dabat

Ezec. 21.

Simile.

bat operã. Opinor tamen, multo melius expendemus, ſi per *lignũ*, tũ ſimulachra idolorũ tum ſigna omnia, atq; inſtrumẽta auguriorũ intelligamus. Quaſi enim probro vertat, quod hic populus pro diis colat ligna à ſe facta, atque parata, quæ omniũ ſignorũ infima ſunt, cũ fabricata ſint manibus hominum. & ſymbolis friuolis vtatur gentium ad accipienda auguria, velati ſubridens eũ, quãuis ſtomachabundus, ait, *In ligno ſuo interrogauit*. Cõſentire videntur cum hac expoſitione Theod. & Theoph. Sumũt enim *lignum* pro omnib. ſignis augurij. Vnde Theod. pro, *in ligno ſuo*, ſecus Septuaginta interpretes vertit, in auguriis interrogabãt. Theop. vero, in ſignis interrogabãt, ſubditq́; Sacerdotes, qui populum in vero Dei cultu, ac pietate inſtituere debebãt, iſti vaticinia denuntiantes, ſi quãdo quiſquã rebus de ſuis interrogaturus acceſſiſſet percontabantur illi dæmones ſymbolis, hoc eſt, ſignis quibuſdã, Etenim vel auium volatibus vtebãtur pro euenturarũ rerum ſignis, vel fumi ex victimis cæſis, ac ſacrificatis accenſione, ſi videlicet ad obliquũ, vel in ſubrectum vergeret. Cõtemplabãtur enim extra victimarum, perq́; colores ipſorũ, vel figuras, vel diſpoſitiones videbantur coniicere, & intelligere, quæ voluiſſent, Hæc Theop. Igitur cum dicitur. *In ligno ſuo*, bifariam poſſumus diſpungere, tum per *lignum* intelligẽdo idola, quæ conſulebat de rebus futuris hic populus, iuxtà illud etiam Iſaiæ, Sumpſit ex eis, videlicet lignis ſaltus, & calefactus eſt, & ſuccendit, & coxit panes, de reliquo autem operatus eſt Deũ, & adorauit, fecit ſculptile, & curuatus eſt ante illud, &c. tũ per *lignũ* accipiẽdo varia genera diuinationis, vti dictũ eſt. Sũt etiã qui diſtinguãt inter hæc duo, *lignum* & *baculum*, referẽtes *lignum* ad idola, baculũ vero ad quẽdã peculiarẽ diuinandi modum. Ita Lyranus. Et ait, hũc diuinãdi modum eſſe per proiectionẽ baculi. D. Hier. per *baculum* quãuis intelligat peculiare genus ſuperſtitiõis ad auguria illud eſſe ait quod Græci *ῥαβδομαντιαν* vocant. Cum quo conſentit Rupertus. Cæterum apertius Theop. explanat, qui ſecutus Septuaginta pro *in baculo* poſuit, in virgis eius denuntiabant ei. Atq; egregiè expendit, quis erat hic diuinandi modus. Ait itaque, Etenim virgas duas ſtatuentes, carmina, & incantationes quaſdã ſubmurmurabãt, deinde virgis dæmonũ operationibus, aut effectu cadentibus, conſiderabãt, quonã vtraq; earũ caderet, antrorſum ne, an retrorſum, ad dextram, vel ſiniſtram, ſicq́; tãdem reſpõſa dabãt inſipientibus, litigarũ caſu pro ſignis vſi. Eũdẽ ad modũ Nabuchodonoſor vaticina

De priſcorũ deorũ cõſultatione per interrogationẽ virgarũ cõſule Nicãdrũ & Caelium.
Rhod. li. 7. antiq. c. 29.
Iſa. 44.

vaticinabatur, vt Iezechiel habet. Hęc Theophy. *Interrogauit.* Quid interrogauit? Subticuit, ſed bene illud addidit Lyranus euētũ videlicet de futuris. Quare ergo ſubticuit Deus, quid ſuus populus interrogauerat? Vt indignationem pectoris ad uerſus hũc populũ detegeret. Eſt n. hic apoſiopeſis. i. reticentia indignātib. familiaris, quãdo verbũ extrinſecus ſubintelligitur. *Et baculus eius annuntiauit ei.* Non ait, reſpondit: ſed *annuntiauit.* Vtiq; certũ eſt, interrogationi non alio ſatisfieri, quàm reſponſione. Vnde dicere ſolemus de aliquo interrogati, Ad quod interrogas, reſpondeo: non autē ſic, Ad tuam interrogationem annuntio. Cur ergo potius dixit, *Baculus annuntiauit,* quàm reſpondit? Vt oſtenderet huius populi cæcitatem, qui in ſuis conſultationibus, & interrogationibus dependerent à rebus, quæ nequaquam reſpondere poſſent, quippe quę mutæ ſint, & fari nõ valeãt. Vnde quemadmodũ baculus cæcorũ eſt, nõ videntium, Ita iſte populus cęcus eſt, & veluti intellectus viſu carens. Hinc & optime quidã hunc locum ſic explanant, Populus meus ſic pendet à pſeudoprophetis, vt cæcus à ſcipione ſuo. Eſt & aliud implicatum ſub hac voce, *annuntiauit,* nēpe nihil certum ad interrogationē populi eſſe reſponſum: ſed annuntiari citra verum rei quæſitæ euētum, quamobrem & falli miſerum populum. *Spiritus enim fornicationem decepit eos.* Non inquit, Fornicatio decepit eos: ſed, *Spiritus fornicationum.* Quid intelligat per hunc fornicationum ſpiritum, non eſt certum. Hinc varia adhibetur ab expoſitoribus interpretatio Lyranus, Haymo, Dion. Carthuſi Hugo Cardinalis, Gloſſa, Interlinearis intelligũt, hũc *ſpiritum* eſſe diabolũ, ſiue malignũ ſpiritum tentantē de idololatria, & pertinentibus ad eã. Theodoretus ait, hũc *ſpiritum* eſſe appetitum, & ſtudium in huiuſmodi fornicationem, in qua Theodoreti ſententia eſt Theoph. licet nonnihil addit. Ait quippe, *Spiritum* hic propenſionē, hoc eſt, multum, ingentemq; impetum ad *fornicationem*, vel ardorem, vel voluptatē appellat. Alij ſignificationem huius vocis *ſpiritus* conſiderãtes, quæ idem, quod ventus, ſignificat, quinimo cum ſpiritus & ventus in Hebræo non diſcernantur: ſed promiſcuè hac voce Ruach ſpiritũ, & vētum ſignificent Hebręi, vnde illud Geneſeos, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas, ſic expendunt, id eſt ventus à Domino excitatus. Atque illud, Spiritus, vbi vult, ſpirat, ſpiritum ventum vocant, hic dicunt, *ſpiritum* ventum ſignificare, eſſeq; tranſlationem ſumptã à vētis. Ac ſi apertius dicat, Quemadmodũ venti, cũ vehemētius naues

Simile.

Spiritus fornicationũ ſpiritualis cõtendit nos à Deo auocatos ad cultũ idolorũ prouocare.

Geneſ. 1
Ioan. 3.

Simile

naues impetunt, nõ ꝑ nautarum cõſilio: ſed ſuo arbitrio eas pellunt huc, atq; illuc, donec fluctibus inuolutę ſubmerguntur, Sic populus iſte, non quo lex, & ratio: ſed quo animi impetus viuit impellitur excitatur à fornicatione. Non mihi diſplicet hęc explanatio. *Fornicationum.* In numero dixit multitudinis *fornicationum*: nõ in ſingulari fornicationis. Propterea vnus Theoph. nobis negotium faceſſit, qui vtrãq; fornicationem, carnis videlicet, & mẽtium, id eſt, idololatriã ait eſſe intellectam. Reliqui omnes expoſitores velut vno ore, tum antiqui, tum recentiores ſequuntur D. Hieronymum, qui ſolum de fornicatione, quæ idololatria eſt, ait, eſſe ſermonem. Cuius verba ſunt, Fornicationem autem idololatriam nominat, iuxtà illud, quod in Ieremia legimus, Et mœchabãtur in ligno, & lapide, & dixit, poſtquã fornicati ſunt cum his omnibus, reuertere ad me: & nõ eſt reuerſa in toto corde, ſed in mendacio. Hæc D. Hieronymus. Quam ſentẽtiam maxime eſſe amplectendam oſtẽdit Chaldæus paraphraſtes in hunc modum habens, Spiritus erroris ad errorem adegit eos. Neque conuincit, quòd in numero multitudinis dixerit *fornicationum*, non fornicationis. Nã licet ad ſpiritualem fornicationem ſolum hic ſermo referatur, verus eſt, cum hic populus nõ vna, aut altera idololatria, ſed multis fuerit contaminatus. Quod obſeruans noſter Interpres numero eſt vſus multitudinis, quamuis Septuaginta in numero ſingulari vertunt, fornicationis, & nõ in numero multitudinis, *fornicationum*. Eſt etiã obſeruandum, ꝙ *ſpiritus* cum poſſeſſiuo caſu iunctus, videlicet *fornicationum*, incrementum inuoluit, & vehemẽtiã, pluſq; ſignificatur, quàm ſi diceret, Spirit⁹ fornicãs aut fornicatio ſpiritualis, ſicut vas electiõis plus dicit, quàm vas electum, puta ſelectiſſimum, Sic ſpiritus fortitudinis in Nabuchodonoſor, ſpiritus mẽdacij in falſis prophetis, & in populo ſpiritus erroris ſæpiſſime conſpicitur. Hunc malum ſpiritum Latini furorem vocant, vt Poëta, His furor ipſe dat veniã. *Decepit eos*, Facinus Deus extenuat, quãuis omniũ ſit impiiſſimũ; qualis eſt idololatria. *Et fornicati ſunt à Deo ſuo.* Certũ eſt, de idololatria eſſe ſermonẽ, atque ita omnes diſpũgũt. Non tamen eſt ſilentio prætermittẽdus loquẽdi modus. Nã cũ Deus hic loquatur, & dicere potuiſſet, Fornicati ſunt à me, non ita dixit: ſed in hunc modum, *Fornicati ſunt à Deo.* Neq; ſolum ait, *A Deo*, ſed addidit *ſuo*. Quorſum putas? Vt oſtendat, quem virum dereliquerit impius iſte populus, Deũ videlicet Optimũ, Maximum, qui non ſecus cum hoc populo

Iere. 3. c.

Iuuena. Sat. 2.

populo agebat, atque ſi eius eſſet, hoc enim eſt implicatum illo pronomine *ſuo*.

Ad morum institutionem.

POpulus meus in ligno ſuo interrogauit. Nō reprehēdit Deus hunc populū, quòd de futuris rebus interrogauerit, aut quia ſacerdotes cōſuluerit, ſed quia *in ligno & baculo* quę ſierit, & idola conſuluerit. Vtinā frater mi nihil ageres ſine conſilio. Sed quæres, Sine cuiuſnā cōſilio nihil debeo agere? Certe deſidero, nihil agas ſine Dei tui cōſilio, imitatus Dauid, qui ſi quid arduū erat acturus, prius Deū ſuum cōſulebat. Conſuluit Dauid Dominum ait Scriptura, dicens, Nū vadā, & percutiam Philiſthæos iſtos? Et ait Dominus ad Dauid, Vade, & percuties Philiſtæos, & Cæilā ſaluabis? Vnde, quæſo, meruit tantā de ſuis hoſtib. victoriā Dauid? Quia Dominū interrogauit, quid agere debuiſſet, & ſine tanto conſiliario progredi non eſt auſus. Quemadmodū reges habent viros ſapiētia inſignes, quorū cōſilio cūcta decernūt: & ſi quid dubij, aut litis eſt ortū, regios adis conſiliarios, vt cauſam examinēt, & ſententiā ferant, Sic Deus, Rex regū habet in curia Eccleſiæ, veluti viros omni ſapientia excultos, & integræ probitatis conſiliarios, diuinā ſuam legē, & præcepta callētes. Hæc antea quam quicquā faciamus, ſunt conſulenda, vt recto tramite procedamus. Audi, an iſtos conſiliarios ſemper adierit Dauid. Etenim, inquit, ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur, hoc eſt, quamuis huius ſæculi principes, & potentes ſimul conſederant, & conſiliū inierunt loquentes pariter, atque tractantes, qūo mihi nocerent, & me perderent, non ego audiui idola illa, quę homines cōſulere ſolent nēpe irā, odiū, dānū illarū, aliaq; id genus quę homines cōfingere ſolent, & ſine quorū conſilio nihil agūt, imo ſemper eorū ducuntur ſuggeſtionibus. Quis non videat, iracundum, idolū iræ conſulere, atque idolū mūdi, vt vindictā ſumat de eo, quæ iniuriā irrogauit, dicereque, ſi conſulas illi parcendum, & indulgendum inimico, Nequaquam leges mundi ita decernunt: ſed vindictam eſſe ſumendam, alioquin, quem me dicent homines eſſe? Hominem puſillanimē indignum honore, imo ab omnibus calcandum. Nonne, etiam auarus auaritiam cōſulit, ne miſereatur pauperis? Diſcurre per omnia

Nihil agēdū abſque maiori conſilij deliberatione.

1. Reg. 23.

Pſal 118.

nia peccatorum genera, & illa nihil aliud eſſe cõperies, quàm idola, quorum iniqua præcepta inſequuntur homines. Nec mireris, ſi peccata hominũ, eorum idola dixerim. Nã ſequor Apoſtolum, ſequor ſanctos patres, qui illis hoc nomen indiderunt. Nónne Apoſtolus auaritiam idolorum ſeruitutem vocat? Neque ab re, vt dicunt hunc locum Apoſtoli expendentes D. Anſelmus, & Thomas, auarus dicitur idololatra. Nam licet ſecundum ſpeciem non ſit idololatra: bene tamen eſt ſecundum ſimilitudinem: quia auarus ponit vitam ſuam in pecunia, & nummis exhibet honorem debitum Deo. Audi etiam, quid dicat Diuus Hierony. in cap. 8. Ezechielis, Poſſumus & in noſtri templi parietibus, hoc eſt corde, idola monſtrare depicta, quando omnibus vitiis ſubiacemus, & pingimus in corde noſtro peccatorum conſcientiam, imaginéſque diuerſas. Chryſoſtomus etiam inquit, Idolum amare, & aurum, non differunt. Atque ne diſcurram per ſingulos ſanctos patres D. Gregorius lib. 6. c. 2. prope medium in lib. Regum, repugnantes prælatorum præceptis idololatras vocat. Sed ad Dauid recurrat oratio. Non inquam, inſurgentibus aduerſus ſe principibus, iræ idolum conſuluit, vt perſequentium ſe improbitate irritatus paria rependeret. Quid ergo conſuluit? Reſpondeat ipſe ſanctus rex Conſilium, inquit, meum iuſtificationes tuæ. Ac ſi apertius dicat, In omnibus agendis adhibeo in conſilium iuſtiſſima præcepta tua, non agens, quod agendum ſuadet, aut caro, aut mundus, aut diabolus: ſed id ſolùm, quod tua præcepta conſulunt faciendum. Sed obiicies, Multa egent cõſilio, quæ tamen, quoniam nõ ſunt contra diuina præcepta, neque ipſa eadem pręcepta, normam poſſunt tradere ad agendũ, citra huiuſcemodi conſilium diſcernenda ſunt, veluti filios in ſtatu collocare, honorem Reipublicæ conſequi, citra tamen Dei offenſam, parare quæ ad alendam familiam ſunt neceſſaria aliáque innumerata id genus. Quid igitur tunc facturus ſum? Non prohibeo quærere interuẽtores, qui tibi ſint adiumento, viros, qui conſulant, qua tibi eundum ſit, moneo tamen, & adhortor, primus omnium conſiliarius ſit Deus tuus. Hunc interpella, hunc conſule, orationibus fores eius pulſa ſi pro votis rem ti bi ſuccedere deſideras. An non legis, illum eſſe magni conſilij angelum? Cur ergo non illum primum adibis aliquid acturus. Quem alium conſulebat diuinus ille Moſes? State, inquit, vt conſulam, quid præcipiat Dominus. Sapiens etiam ait, In omnibus deprecare altiſſimum, vt dirigat in veritate viam tuam. Vide, an direxerit in veritate viam filiorum Iſ-

Coloſ. 3. *Ezech. 8.* *Chryſoſt.* *Gregor.* *Pſal. 118.* *Iſai. 9.* *Num. 9.* *Eccle. 37*

Iud. 1. raël. Poſt mortem Ioſue conſuluerunt filij Iſraël Dominũ dicentes. Quis aſcendet ante nos contra Chananęũ, & erit dux belli? Et quid Dominus reſpondit? Iudas aſcēdet. Bone Deus & quantus futurus eſt dux, iſte, qui te conſultore, creatus eſt? Strenuus proculdubio, ecce enim tradidi terram in manus eius. Vides, quid illis contulerit Dominum conſulere? Contra verò is agnoſcere, quantum noceat in agendis, Dei obliuiſci, & ad homines quantumuis potentes cõfugere? Audi, quid dicat Deus apud Iſaiam, Væ filij deſertores, vt faceretis conſilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per ſpiritum meum, vt adderetis peccatum ſuper peccatum, qui ambulatis, vt deſcendatis in Ægyptum, & os meum non interrogaſtis: ſperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in vmbra Ægypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionem. Vereor, ne Deus, quemadmodum conqueritur de populo Iudæorum, quod *in ligno ſuo interrogauerit*, ita hac noſtra tempeſtate conqueri poſſit, diceréque, Populus meus in carne ſua, hoc eſt, in conſanguinitate, in lucro, in amicitia interrogauit, non ore meo. Quæ enim agenda ſunt, horum cõſilio decernunt. Pientiſſime Deus emitte de ſolio maieſtatis tuæ ſapientiam tuam: quæ ingreſſa cordis humani penetralia, quemadmodum Rachel furata eſt omnia idola Laban, ita è viſceribus noſtris ſurripiat idola peccatorum, ne in actionib. noſtris illa conſulamus. O deplorandam peccatorum cæcitatem quib. contingit, quòd deplorat Ieremias videlicet quēadmodum idolo Moloch ęreo, & interius cõcauo, plenoq; fortiſſimo igne, quãdo vehemētius erat ignitum, filios ſuos paruulos offerebãt, in manibus idoli eos ponētes, atq; tunc ſacerdotes fortiter percutiebant tympana, ne miſeri pueri, igne idoli percũtis clamorē audirēt parētes, & miſerti ab igne auferrēt, ſed crederēt animã illius ſine dolore ad ſuperos euolaſſe, Ita nos idolis vitiorum tradimus animas noſtras cõburendas procuidubio, cæterum ardorē nõ ſentimus ignis, quoniã diabolus variis generibus muſicorum inſtrumētorum corda noſtra demulcet, & fallit. Quis nõ videat, hominē iratum idolo ire igne ſucceuſo ſuũ tradere animum? Quid eſt homo exardeſcēs in libidinē, niſi hoſtia oblata obſcœno veneris idolo, vt cõburatur? Quomodo ergo ignis cõburēs nõ ſentitur? Voluptatis corporeę muſica cõſopimur, ne quãtum nocumēti inferat peccatũ, agnoſcamus. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Dominicæ 22 Poſt Pentecoſtē, in hæc verba, Abeuntes Phariſæi cõſilium inierunt, vt caperent Ieſum in ſermone. Optime dicit, & obſeruat

Deus orãdus eſt vt in capiendo conſilio & in exequēdo viã hominis dirigat in veritate.

Iſai. 30.

Gen. 31.

Iere. 7.

uat Euangeliſta, Phariſæos abiiſſe à Chriſto, eoque abſente, conſilium iniiſſe. O cæcitate in ingentem, quo pacto poterat bonum eorum eſſe conſilium: ſi Deus illi nõ intererat? Ecce quid conſecutum eſt ex tali conſilio, quærere anſam ad perdẽdum Chriſtum ſaltem ex verbis ab eo prolatis, Quid fuit, niſi Phariſæos *in ligno ſuo*, id eſt, idolo inuidiæ qua vehementer Chriſtum proſequebantur, *interrogare*? Vtinam cæci Phariſæi idolum iſtud non conſuluiſſent, diceréque cum Pſal. Regio, Conſilium meum iuſtificationes tuæ, &c.

Secundo, *Populus meus in ligno ſuo interrogauit*. Quis tãti dãni fuit author, vt *Deum ligno & baculo int rrogaret*. Certè iniqui ſacerdotes, & pſeudo-prophetæ Vides, quantum noceat iniquos habere conſiliarios? Quod ſi populus Dei à veritatis & iuſtitiæ tramite deuiat: quia adhæſit prauis ſacerdotũ con ſiliis, quid erit de hominibus peccatis multis irretitis: qui nõ ſunt de populo Dei ſed de Babylone, hoc eſt populo diaboli? Quomodo iſti reſipiſcere poſſunt? Si viri pij iniquorum hominum corruunt conſiliis, peccatores iiſdem qui conſurgere poterunt? Fugiamus ergo prauos conſiliarios, & quemadmo dum Zeuxis pictor ille inſignis picturus imaginem Veneris, ex omnibus puellis Agrigentinis quinque ſolum elegit, quarum pulchritudinem imitaretur, Ita nos non vitiis contaminatos conſultores, alioqui fœdam imaginem pingemus peccati, ſed viros pulchritudine virtutis, & ſapientiæ præſtantes quæramus; vt perfectam conſilij formam efficere poſſimus. Eſt namque conſilium pulcherrima imago. Vnde miris coloribus eam depingẽs. Magnus ille Baſilius inquit in c. 1. Iſaiæ, Sacra quædam res eſt conſilium, voluntatum vnio, fructus dilectionis, humilitatis inſigne. Quemadmodum margaritum pretioſum non decet, ſordido ferro coniungi, ſed auro puriſſimo. Sic non decet, ab hominibus impuris & iniquis conſilium ſuſcipere, ſed à viris ſapientibus, & piis. Hinc S. Tobias præcipit filio, Conſilium ſemper à ſapiente perquire. Atque Deus inter alia beneficia, quæ ſe collaturum pollicetur in filios Iſraël, principẽ locũ obtinet: quòd daturus ſit eis optimos conſiliarios. Et reſtituã, inquit apud Iſaiã, cõſiliarios tuos, ſicut antiquitus. Quid eſt, ſicut antiquitus, niſi ſimiles Moſi, Abrahamo, aliiſq; viris tũ prudentia, tũ morũ vitę inſignes? Et certè ingẽs eſt hæc promiſſio Nam conſiliarius in Republica eſt, vt inquit Cice. li. de Senectute, ſicut gubernator in naui. Vis vno verbo agnoſcere, quãtũ adiumenti adferat homini bonus conſiliarius? Audi, quid de Ioiada bono

Simile. *Baſilius.* *Conſilium res ſacra eſt Plato de ſapientia.* *Simile.* *Tob. 4. c.* *Iſa. 2.* *Cicero.* *2. Par. 24.*

conſiliatore dicat Scriptura. Fecit rex Ioas, quod bonum eſt coram Domino cunctis diebus Ioiadæ ſacerdotis. Poſtquã autem obiit Ioiada, rex Ioas mutatus ẽſt in virum alterum, nã delinitus obſequiis principũ Iuda, acquieuit eis: & dereliquerũt templum Domini Dei patrum ſuorum, ſeruierũtque lucis, & ſculptilibus: & facta eſt ira Domini cõtra Iudã, & Ieruſalem propter hoc peccatum. Ecce quo pacto nauis illa, Ioas nempe rex, fluctibus eſt ſubmerſa, mortuo bono gubernatore, Ioiada, & quæ proſperis, ac ſecundis ventis nauigabat, tẽdens ad portũ ſalutis medio itinere ſuccubuit. Nã rex, & populus, qui antea Deum habebant proprium, iam in ſe maximè ſentiunt iratum, & vltorem. Sed quemadmodum nihil poteſt melius excogitari bono conſiliario. Ita nihil poteſt homini nocẽtius cõtingere, quã iniqui conſiliatoris acquieſcere cõſiliis. Hinc mẽtiũ ſubuerſores vocat eos Moſes. Filiis enim Rubẽ, & Gad inquit, Cur ſubuertitis mẽtes filiorum Iſrael ne tranſire audeant in locum, quem eis daturus eſt Dominus? Atque multò elegantius diuus Paulus, dum in Elymã Magnum iniquis cõſiliis auertentẽ pro cõſulem Sergium à fide Chriſti inuehit, explicat, quantũ noceat prauus conſiliarius. O plene inquit, omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ & nõ deſinis ſubuertere vias Domini rectas, Omnia verba Apoſtoli ſunt obſeruãda. Plene omni dolo. Ac ſi apertius dicat, Quid aliud eſt prauus cõſiliarius, quàm fons, iſque plenus ſpurciſſimo cœno doli, aquã turbidã, fœtidamque manans? Quis ergo inde ſibi conſilium haurire audebit? Plenus etiam dicitur omni fallacia, quoniã iniquus cõſiliarius nõ aliud quærit, quàm fallere, & decipere. Sed quod ſubdit, execrabilius, filium videlicet eſſe diaboli. Et merito filius tã nequiſſimi patris appellatur, qui iniquitatẽ alteri cõſulit ſectandã & amplectandã, quoniam primus iniqui conſilij artifex fuit diabolus. In cuius enim viſceribus tantum facinus, quantum eſt malum conſilium, poterat fabricari præterquam diaboli? Is primũ fœminæ cõſuluit, diuina præcepta eſſe contemnẽda. Is primus dux iniquorũ conſiliatorum. Malum conſilium cupiã dediſti? Ecce quem patrem habes, diabolum videlicet. Erubeſce, quia talis patris filium te vocat Apoſtolus. Sed vnde ortũ eſt, vt iſti ſacerdotes populo Dei iniquos ſe exhibuerint cõſiliarios? Certe quia multis ſceleribus erant contaminati. Quemadmodũ nubes interpoſitæ inter cœlum, & terrã ſunt impedimento, ne nominus ſplẽdorẽ, & lucem Solis percipiamus, Ita peccata obſtan-

2. Pa. 24.

Num. 32.

Simule.

Pr. iniquorũ conſiliariorũ.

Diabol.

obſtat, ne homo bona ſuggerat conſilia. Et quemadmodum vipera non aliud, quàm virus euomit, Sic homo peccatorum vinculis irretitus, quid aliud, quã peccata ſuadebit? Igitur cõſilia petituri, primũ mores hominis, quẽ conſulere decernimus, inſpiciamus: & ſi impurus eſt, & obſcuris moribus corruptus, ab eo conſilia accipere formidemus, ne pro bono iniquũ ſuggerat, & conſulat. Aduertẽdum eſt, inquit D. Ambroſius lib. 2. de Officiis, quòd in acquirendis conſiliis plurimũ valet vitæ probitas, virtutum prærogatiua, beneuolentiæ vſus facilitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis de aqua turbida potum petat? itaque vbi eſt luxuria, vbi eſt intemperãtia, vbi vitiorum confuſio: quis inde ſibi aliquid hauriendũ exiſtimet? Quis vtilem iudicet cauſæ alienę, quẽ videt inutilem vitæ ſuæ, Quomodo cũ poſſum iudicare conſilio ſuperiorẽ, quem video moribus inferiorẽ? Supra me debet eſſe, cui me cõmittere paro. An eum putabo idoneum, qui mihi det conſiliũ, qui non dat ſibi, & mihi eũ vacare credã, qui ſibi nõ vacat: cũius animã voluptates occupãt, libido deuincit, auaritia ſubmergit, cupiditas perturbat? Hæc diuus Ambroſius. Quadrat obſeruatio in multa Euangelia. Primò in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba. Congregans omnes principes ſacerdotũ, & ſcribas populi ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. Vides quos impius rex congregauerit, interrogaueritque conſiliarios? Vtique nõ ignaros, ſed ſacrarum literarum ſcientia excultos. Quadrat etiam in Dominicã 4. Quadrag. in hæc verba, Philippe, vnde ememus panes, vt manducent hi? Obſerua, quem cõſulit, diſcipulum nẽpe, Chriſtus. Vade, & tu fac ſimiliter, aliquid acturus, conſule diſcipulos Chriſti, homines videlicet pios, & iuſtos, non diſcipulos diaboli, peccatores videlicet. Tertiò, quadrat obſeruatio in feriã quintã poſt primã Dominicã Quadrageſimę in hæc verba diſcipulorũ, Dimitte eã, quia clamat poſt nos. O Apoſtoli, nõ eſſet meli⁹, dicere. Domine miſerere ei, quàm dimitte illã? Decet ne viros pios huiuſcemodi dare cõſilium.

Simile.

Ambroſ.

Probi mores verba probant

Ariſtoteles.

Tertiò, *Spiritus fornicationum.* Obſerua, precor, fraterni loquendi modum. Non inquit, Fornicationes deceperunt eos: ſed in hunc modum, *Spiritus fornicationum.* Quo verbo, detegit quantò ſtudio, & ſedulitate peccata perficiamus Vtinam cum Deo inſeruimus, ſpiritum haberent opera noſtra. Porrigis aliquid pauperi: oras, ieiunas, audis rem ſacram aut in quempiam aliam actionem virtutis incumbis: Cupio, illa non eſſent mortua: ſed haberent *ſpiritum.* Ad

bona opera adeo ſumus deſides, vt quamuis illa faciamus, ſpiritu tamen careant, ſecus ſumus vigiles, & procincti, cùm prauis peccatorũ actionibus inſudamus. Bone Deus, quis pro dignitate expendere queat, quantũ illas omnibus numeris abſoluamus, & cum mortuæ ſint, conemur in eas, immittere ſpiraculum vitæ? Quemadmodum pictores excellẽtes ita homines, & animãtia pingũt, vt illa viuere, & ſpiritũ habere iudicentur, vnde Zeuxis ille inſignis pictor, vt tradit Plinius, iratus operi eſt, quod cũ pinxiſſet puerum vuas ferentem, auis ad eas aduolaſſet, non timuerit ceu viuum, puerum pictum, dicens, Vuas melius pinxi, quã puerum. Nã ſi & hoc cõſummaſſem, auis timere debuerat, In eundẽ modũ ad patranda peccata ſtrenui ſumus artifices, & cum illa mortua ſint, non ſecus, ac ſi viua eſſent, illa abſoluimus, imo credo induſtria, & arte ad hæc perficienda omnes quamuis peritiſſimos ſuperamus pictores. Si enim peccator obloquitur, quis proximi crimina narrauit euidẽtius eo? Quis oculis contemplãdum obiiciet appoſitius? Quis deiiciet humilius? Quis recẽſet cuncta ſublimius? Quid dicam de peccatore, ſi venereæ ſe decreuit tradere voluptati? Quẽ lapidẽ nõ mouet quid non effingit, vt puellã ad libidinem alliciat? Quæ vocũ emphaſis, qui delectus in epiſtolis eſt, quibus eã oppugnat. Quis viuidius literis poterit ſuam exprimere mentem, & argutius decipere? Quis tanta ingenii dexteritate, tanq; fœlici mixtura cõtexit, concinnat, ac ſtruit carmina, quæ Sonetos, Octauas rithmas vulgariter dicũtur, ad deliniendũ fœminæ animũ? Quis mouet efficacius? Quis ſuadet ardẽtius? O Deum immortalem, qui nerui, qui lacerti, qui vigor, qui actus orationis, & ſpiritus? Quod ſi ſua fruſtratur ſpe, quas lachrymas fundit, quot ſuſpiria ab imo pectore haurit: Certe quoties in manus meas veniũt libri illi ab orbe relegãdi, & execrãdi Diana, Boſcan, Orlãdus, & cõſidero, quã numeroſa totius orationis cõpoſitio, quantũq; ſecũ rapiat lectorẽ, & auditorẽ verborum lenocinium in has voces non ſine lacrymis prorumpo, Quis his miſerandis hominibus dedit tãtum in dicendo leporem: Quis ad ſuadendum tantum cõtulit ſpiritus? Cæterũ vt profanos omittamus auctores, quãuis dolendum eſt Chriſtianos ea compoſuiſſe obſerua, quã ardenti ſpiritu excitetur princeps ille Sichem ad veneream voluptatem. Conglutinata eſt, inquit Scriptura, anima Sichem cum Dina, quam vi oppreſſerat, triſtemque deliniuit blanditiis. Quibus verbis, ô princeps nequiſſime, puellam pellexiſti,

Simile.

Plin. lib. 35. c. 10.

In luxuriantem Poetarum noſtri ſeculi turpitudinem quorum ſcripta lectorũ mores corrumpunt.

Gen. 34.

Pellexiſti vt integritatem amiſiſſe nõ doleret? Certus ſum, mihi reſpõdebis, Verba protuli ingenti ſpiritu plena, amoremq; vehementiſſimum redolentia. Num dicebas, O vita animæ meæ, ô vnicum ſalutis meæ refugium, ô ſpes mea, ô grata cordis mei domitrix, à qua vna pendeo ego ſeruus tu', noli flere, quoniã quęlibet lachrymarum gutta oculorũ tuorum, gladius eſt anceps meum transfigẽs animũ. Parua ſunt hæc, & humilia, dices multo altiora, & dulciora ſum allocutus. Libẽter fidem adhibeo. Nam ſi patris tui animum viciſti cõpellens eum rogare exteros homines, vt alienigenam tibi in vxorem traderent fœminã, religionem mutare æquo animo ferre acerbiſſima circũciſionis vulnera totum populum quis ſignificare poterit, quo ſpiritu verba illa amatoria proferebas? Satis indicant ardorem ſpiritus tui hæc fratribus Dinæ à te dicta, Inueniam gratiam coram vobis: & quæcunque ſtatueritis, dabo, augere dotẽ, & munera poſtulate, & libenter tribuã, quod petieritis: tantũ date mihi puellam hanc vxorem O breuem, cæterum viuidiſſimã, & efficaciſſimã ad ſuadendum orationem? Quis rhetorum tam paucis, tam dilucide tantam perſtringeret ſupellectilem? Quis tibi ô adoleſcens, tantam ſuppeditauit in ſuadendo facundiam: Quis docuit te tantum in dicendo artificium? Dubium nõ eſt, magiſtrum eſſe ſpiritũ fornicationis, ſpiritus autem fornicationis diabolus eſt. Hic amãtium doctor, & inſtitutor. Hic mẽtium illuſtrator, & ductor ad condenda carmina, & epiſtolas amatorias. Iactas ingenij acumen, & ſpiritũ in ſcribendo ſublimẽ. Diaboli te profiteris eſſe diſcipulũ. Is ſuggeſſit pennis intellectus tui ſpiritum ad obſcœniſſima depingenda. Is ſubminiſtrat facundiã, vt cũ ad extremũ amẽtiæ te deiecerit, ab ſtultis ſuper ſydera volitare iudiceris. Adũbratum eſt hoc perelegãter apud vatẽ Zachariam, Ecce talentum plũbi portabatur, & ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ Et dixit, hæc eſt impietas, & proiecit eã in medio amphorę, & miſit maſſam plũbeam in os eius. Et leuaui oculos meos, & vidi, & ecce duæ mulieres egredientes: & ſpiritus in alis earũ & habebãt alas quaſi alas milui, & leuauerũt amphorã inter terrã, & cœlũ. Et dixi ad angelũ, qui loquebatur in me, Quo iſtæ deferunt amphorã: Et dixit ad me, Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & ſtabiliatur, & ponatur ibi ſuper baſem ſuam. Hæc Zacharias, & obſerua explanationem. Quid amphora adumbrat, niſi animum hominis: Nam quemadmodum amphora vas eſt quoddam, in quod liquores

Ingenioſum amor ad explendã libidinem.

Zach. 5.

infundimus. Ita nos animos noſtros, ceu liquoribus, repleamus, vel vitiis, vel virtutibus. Sed non excidat memoria genus eſſe amphorã cuiuſdã menſuræ, vt agnoſcamus quod cum fuerit plena menſura peccatorũ noſtrorum, quæ à Deo præfixa eſt, vnde; & à ſaluatore dicitur ad Iudæos, Implete menſurã patrum veſtrorum; è mundo hoc eſſet relegandos. Plũbum verò, quod põdus grauiſſimum eſt ad terræ centrũ tendens, ſignificat, ingenia peccatorum ad terrã deprimi, nõ in altũ volare, quãuis alas habeãt ingenij, & volũtatis, quib. in cœlũ cõſcendere poſſent, impietas obeſt, hoc eſt, peccatũ in medio reſidẽs amphoræ, id eſt, vnicè ab hominib. amata, & honorata. Ob id.n. mediũ locũ, qui præ cæteris eſt honoratior, illi tradimus; corda videlicet noſtra, atque vtinã non illã ſedere pateremur, hoc eſt, diu pmanere, ſed iã ꝙ ĩ iniquitatẽ laberemur, illi diceremus, Nolo, ſedeas in corde meo, trãſi hinc. Hæc, iniquã, impietas plũbo cõiũcta impedimẽto eſt, ne homo ad cœleſtiũ rerũ contẽplationẽ leuetur. Quẽadmodũ auis, quãtumuis pennas habeat multis veſtitas plumis, ſi graue onus ſuperponas, in altũ tendere nõ poteſt, ſed humi iacet. Sic homo iniquitatis põdere prægrauatus, cœleſtia meditari nõ valet, ſed ſuper terrã rapit. Quid ergo meditabitur? Dicat Zacharias, Ecce duæ mulieres, id eſt, duæ animæ præcipuæ facultates, & potentiæ intellectus videlicet, & voluntas habebant alas, non aquilæ, quæ ſolis radios valet intueri, non colũbæ, quæ velociſſimè ſuper nubes aduolat, ſed ſpurciſſimi milui. Quid eſt, habere alas milui? Dicat D. Hieron. Milui vtique nigri, non albi, aut ſtellati. Miluorum enim tria ſunt genera; ſed nigrum genus miluorum ſæuiſſimum eſt, & ſanguinarium, & pugnans; ad coitum impatiẽs, ita vt ex oculis eorũ erũpat cruor. Igitur alis milui adũbratur; quã agiles ſint homines, & gnari ad turpiũ rerum conſiderationẽ, in his ſapiũt, quæ ad voluptates venereas ſpectãt, in his obſcœniſſimis reb. acutiſſimè philoſophãtur. Vnde ꝓ pulchrè ſubiungunt vates Zacharias, Et ſpiritus erat in alis earũ i. in mente, in intellectu, & voluntate ſpiritus qui diabolus eſt, velut gubernator peritus reſidebat, hoc ſuggerente diabolico ſpiritu, alæ intellectus; & voluntatis excitatur ad condẽda carmina, ad ſcribendas epiſtolas tãto ardore, vt miri ab hominib. iudicentur. O cæcitatẽ ingentẽ, ô amentiã deplorandã, ſolum ingenij alis volare, vt ſapiant, quæ carnis ſunt, nõ quæ Ieſu Chriſti. Nã ſi cũ huiuſmodi hominibus de cœleſtibus loquaris, aut de his, quæ ad ſalutẽ animi attinẽt, bone

Matth. 23. d.

Simile.

Amore & voluptate deprædatur animæ gloria & poteſtas intellectus ſcilicet & voluntas.

bone Deus quam oſcitantes, & hebetes eos inuenies. Verè dices, plumbeos eſſe, nihilq; ſapere, niſi quæ ſunt ſuper terrã. Sed obſerua, quæ pœna hos miſerãdos maneat. Quo delata eſt amphora facer vates? Ad terra Sennaar. i. Babylonis, cõfuſionis videlicet perpetuæ, ad infernũ, vbi extremã, & in ęternũ duraturũ patientur cõfuſionẽ, ibi ſtabilietur ſuper baſem ſuã amphora, hoc eſt, pœnas factis, & dictis dignas ex ſoluẽt. Ecce quo te deferunt alæ tuæ amator obſcœne, ecce quis te maneat exitus, ſi non reſipiſcas. Demus igitur operã vt calcato hoc ſpiritu fornicationis, foraſq; eiecto, ſpiritui, qui ex Deo eſt, fores mentis aperiamus. Is, ſummis precibus a Deo efflagitemus, ſedeat in medio amphoræ animæ noſtræ, hoc eſt, in corde, & ſicut prius ſpiritus peccati ardenter nos excitabat ad ita perficienda peccata, vt plena eſſent ſpiritu diabolico, In eundem modum ſic nauemus operam virtutum actionibus, vt ſpiritus bonus illis inſit. Hoc enim eſt, quod Apoſtolus admonet, Sicut exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, Ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Ac ſi apertius dicat, Nónne ingenti ſpiritus diabolici feruore ducti patrabatis peccata, & veluti animam inſufflabatis iniquitati? Nónne totus intellectus, voluntas, memoria, cæteraque corporis membra, oculi, os, aures, manus ſpiritum videbantur infundere diabolicæ ſeruituti? Mutetur ergo, obſecro, nunc ſors ſpiritus, paria rependite iuſtitiæ. Hac vna re contentus ero, vt pari ſtudio, & æquali ſpiritu ſeruiatis Deo, quo diabolo ſeruiſtis. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 3. Quadrageſimæ, in hæc verba, Cũ immũdus ſpiritus exierit de homine. Quid facit is immundus ſpiritus in homine? Vtique eum excitare, vt quàm exactiſſima faciat opera diaboli, hoc eſt, peccata. Non enim contentus eſt, hic peſtilens hoſtis noſter quando negligenter, & veluti exhauſto ſpiritu illi inſeruimus. Quadrat etiam in Euangelium pro Magdalena, in hæc verba. Lachrymis cœpit, rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat. Cur ô Magdalena lachrymas fundis? Quia æquum eſt, vt quæ ſpiritu libidinis inflammata multum fleuit, vt ſeruiret voluptati, nũc lachrymis pro Chriſto fuſis paritate ſpiritus nõ ſit inferior, peccatrice. An ignoras, ne ex illis fuiſſe mulieribus tãtò ſpiritus iniqui ardore, ſuccenſis, vt ſedentes plangerent Adonidem? Igitur par eſt, vt quæ planxit Adonidẽ, nunc pro Chriſto vberioribus lachrymis ora riget, imo feruentius Chri-

Amor tenebras infundit & natura ſurdus eſt admonenti. Iſtenijder.

Rom. 6. d.

Ezech. 8. Adonis in venus extrema pulchritudinis a venere adamatus & ob id Veneream ſi-bi uis ...gnis.

ſto inſeruire contendo. Non quæ ſedebam me exhibens famulam Adonidi, nunc non ſedeo, ſed ad pedes Ieſu humi iaceo. Quo pacto oſtendo, ardentiori ſpiritu me poſthac inſeruituram Chriſto, quàm libidini inſeruieram.

Quartò, *Spiritus fornicationum. Si ſpiritum* pro vēto ſumas, perpulchre certe implicat breuitatem venereæ voluptatis.
Iob.7.b, Quid enim citius vento tranſit? Quòd ſi, vt ſanctus Iob ait, ventus eſt vita noſtra, quid, quæſo erit voluptatis tempus? Neſcio ſane, cum, qua re illam componam. Hinc ſapiēs ait, Spes impij tanquam lanugo eſt, quæ à vento tollitur, & tanquam ſpuma gracilis, quæ à procella diſpergitur, & tanquā
Sap.5. fumus, qui à vento diffuſus eſt, & tanquam memoria hoſpitis vnius diei prætereūtis. Bene cum fumo, vt cætera expē-
Simile. dere omittam, voluptatē impij cōfert. Nam quemadmodum fumus lachrymas fundere cogit, Sic voluptas tandem quid parit, niſi dolorem? Audi etiam, quid Nathan dixerit Dauid
2.Re. 12. in parabola, Cum autem peregrinus veniſſet ad diuitē, Quid
Finit volu vocat peregrinum, niſi voluptatem? Atque egregiè. Vt breui
ptas & tatem eius noſtris oculis cōtemplandā obiiceret. Nā quem-
prima quæ admodum peregrinus alio diuertit & diſparet citò, Sic libi-
que eu lat dinis delectatio quā citiſſimè euaneſcit. Quid autem poſt ſe
ſe priuſque voluptas relinquat, maximè nobis eſt obſeruandū, mortem
relinquit videlicet animæ, iram omnipotentis Dei, reatū æternæ pœ-
cau as pœ- næ. Quemadmodū vulnera corpori illata ſæpe paruo tem-
nitēdi quā pore infliguntur, medelæ vero vulnerū cum tormētis adhi-
recordāi. bentur ingentibus, non iuxtà æqualitatem temporis; quo
Simile. fuerunt inflicta, ſed iuxtà rationem curationis. Nam quāuis fractura manus, aut pedis contritio, aut cuiuſuis corporis membri læſio in temporis momēto fiat, menſibus tribus, ac longo tempore vix curatur, Sic & voluptas, quæ neruos animi ſuccidit, luxuria, aliaque peccata, cum perexiguo temporis interuallo infœlicem animam illexerunt, magnū poſtea tempus in ſupplicij cruciatibus promerentur. Aptiſſima certe vſus eſt Deus ſimilitudine fornicationem vocās ſpiritum, id eſt, ventum ad ſignificandum, quantum nocumenti inferat momentanea voluptas. Quid enim nos ſumus, niſi naues ad portum cœleſtis regni tendentes, vt ibi auro illo prętioſiſſimo, & fulgentiſſimis gemmis ditemur, quibus dicitur
Apoc. 21. in Apocalypſi, ciuitatem illam Ieruſalem eſſe conſtructam? Ipſa verò ciuitas inquit D. Ioannes, aurum mundum, & fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioſo, ornata. Ad
Simile. hanc, inquam, ciuitatem tendimus per mare huius ſæculi,

vt non

vt non ſecus, ac Hiſpani nauigāt ad occidentales Indos, inde ingentes theſauros reportaturi, Sic diuitias conſequamur æternas in illa India ditiſſima cœli. Nec alicui mirum videri debet, aut nouum, quod homines cū nauibus compouā. Sic enim & ſanctus Iob eos appellat. Dies mei inquit pertranſierunt, quaſi naues poma portantes. Cæterum in ipſa nauigatione quādo ſecundis ventis æquora ſulcamus, ô nos miſerandos aſpirat, & reflat aura diaboli, donec nos fluctibus inuoluit, & ſubmergit. O rem omni miſeratione dignam. Enimuerò ſicut negotiator, qui, cum multis mercibus, & opibus congregatis nauem impleuerit, ſubito orta tempeſtate, & prævalēte ventorū violentia; vacua in littus egreditur ſcapha, fit omnibus miſerabile ſpectaculum, nudus repente apparens, & poſt plurimas, indicibiléſq; diuitias in extremā redactus egeſtatem, Ita & cum hoc populo Iudæorum, imò nobiſcū agit diabolus. Nā quia inuenit nauē animæ noſtræ multis ſpiritualibus diuitiis oneratā, & videt grandem theſaurū, quē ex diuinæ legis, & præceptorū Dei obſeruatione, ex ieiuniis, aliiſq; virtutū actionibus collegimus: quaſi tēpeſtate quadā immiſſa, vento pernicioſo, celeriterque trāſeūte fornicationis, aliarúmq; voluptatum omnibus nos diuitiis deſtituit, & ſpoliat. Vis, referemus aliud ſub his verbis implicatum Spiritus, hoc eſt, ventus *fornicationum*? Audi, quid de forte muliere dicat Sapiens, Quæſiuit lanam, & linū, & operata eſt cōſilio manuū ſuarum, facta eſt, quaſi nau s inſtitoris de longè portans panem ſuū. Quid adumbrat hæc fortis fœmina, niſi quamlibet animā fidelē? Hæc tunc parat veſtes laneas, & lineas, nō ſolum ſibi, verum & aliis propriis manibus, cum virtutes varias velut fila texit, pro quibus veſtibus virtutum mercator cœleſtis Chriſtus panem pretioſum, & à longè petitū, puta è cœlo, reddit. Populus igitur hic Iudæorū cū velut nauis portatura panē cœleſtē debuiſſet, in cœli regionē nauigare, ventus fornicationū obſtitit, & fuit nauigationi īmpedimēto, nō enim contexerat veſtes virtutū commutandas pro tritico cœleſtis gratiæ. Hinc quaſi ingēti dolore Deus affectus ait, *Spiritus fornicationum decepit eos.* Ac ſi dicat, Cupiebam commutare cum hoc populo panē auxilij mei, & ſicut benignus pater illis porrigere cibum, qui verè animos paſcit. Cæterum neque ex lana charitatis, nec ex linopatiētiæ veſtes habent contextas, quas hic populus mihi offerat, & tradat pro tritico. Lanā autē voco charitatē, & linū patientiam, nec ab re, Nam quemadmodum lana calefacit

&

Iob. 9. c.

Simile.

Prou. 31.

Hic conſtituitur mulieris laus quod priuatas & peregrinas opes inferat in domum mariti non ad luxum ſed ad neceſſitatem quæ nomine panis deſignatur.

Simile.

& contegit hominem, Ita charitas velut ignis cœleſtis hominẽ accendit ad ſeruiendum Deo, & ad commiſerationem neceſſitatum proximorum, & peccata noſtra tegit, iuxtà, illud, Charitas operit multitudinem peccatorum. Et ſicut linũ multis afficitur contuſionibus, nec alias ex eo fila fieri & telæ texi poſſunt, Sic viri iuſti plura patiuntur incommoda æquo animo illata ab iniquis. Quadrat obſeruatio in Euangelium ſabbathi pòſt ſecundam Dominicam Quadrageſimæ, in hæc verba, Adoleſcentior filius peregre profectus eſt in regionẽ longinquam, & ibi diſſipauit ſubſtantiã ſuam viuendo luxurioſè. Quis hunc filiũ prodigũ duxit in regionẽ longinquã, quáue iter fecit ad eã? Ventus fornicationis ſufflans per mare voluptatis ferebat. Sed quanto tẽpore diſſipauit ſubſtantiã viuendo luxurioſè? Vtiq; perexiguo. Ventus enim ſunt omnes voluptates celeriter decurrens, & prætetiens. Vnde & Apoſtolus inquit, Qui vtuntur hoc mundo: tanquam non vtantur, & qui gaudent, tanquam non gaudẽtes: Pręterit enim figura huius mundi. Dic, quæſo, quomodo prætcrit? Tanquam ventus velociſſimus.

1.cor.7.f.

Quintò, *Spiritus fornicationum decepit eos.* Quid ais Domine, *Spiritus fornicationum decepit eos?* Igitur immunes ſunt à peccato. Nã vbi deceptio eſt, ibi voluntas nõ eſt, & vbi volũtas nõ eſt, quo pacto poteſt eſſe peccatum? Cur ergo ais, *Decepit eos?* Imo nõ ſunt decepti. Bene enim agnoſcebãt, fornicationẽ eſſe peccatum tua diuina lege prohibitum. Certũ eſt, *ſi ſpiritum* hic ſumas pro ſtudio, & appetitu, aut voluptate: in quem modum ſumpſere Theophylactus, & Theodoretus, hæc nequaquam per ſe potuiſſe decipere hũc populum. Res enim, vt optimè docet S. Thom. per ſe non fallunt: ſed per accidens. Rationem autem ſubiungit deſumptam ex D. Auguſtino lib. de vera religione: quia res non oſtendunt aliud, quàm ſuam ſpeciem. Dicuntur vero res per accidens decipere, quia dant occaſionem falſitatis: eo quod ſimilitudinem eorum gerunt, quorum non habent exiſtentiam. Igitur iuxtà hunc loquendi modum hic populus non fuit verè deceptus: ſed decipi dictus eſt, ample, & non ſtricte ſumẽdo hoc verbum decipere, quatenus voluptas prębuit occaſionem, vt hic populus iudicaret bonum, quod erat iniquum. Aut ſi mauis in eodem D. Thoma in c. 2. prioris epiſtolæ ad Timotheũ expendente hæc verba, Adam non eſt ſeductus, duplex eſt ſeductio, ſiue deceptio, ſcilicet in vniuerſali, & particulari eligibili, quæ eſt ignorantia electionis. Adam non fuit deceptus

Res per ſe nõ fallunt ſed per accidens, inquit D. Thom. 1.p.q. 17. 1. ad 1.

ceptus in vniuerſali. Non enim credidit, quod ſerpens ſuggeſſerat, ſed deceptus fuit in particulari, ſcilicet quòd gerendus eſſet mos vxori, & cum ea comedere deberet, & inexpertus diuinæ ſeueritatis, credidit, quòd facile ei remitteretur. In eundẽ modũ hic populus non in vniuerſali fuit deceptus. Bene enim agnouerat peccato fornicationis Deũ offẽdi, cæterum iudicabat, facile ſibi hanc culpam dimittendam, quæ in re fallebat eos animus eorũ illectus dulcedine voluptatis. Quòd autem ſpectat ad morum compoſitionem, obſerua, quo fuerit verbo vſus Dñs Deus tuus, nẽpe, *decepit eos*, quo culpam extenuat, non exaggerat, ſicuti homines ſolent peccata aliena exaggerare, ex feſtuca trabẽ facientes, & rem minimã ita extendentes, vt maxima eſſe videatur. Quemadmodũ ſpecilla rem maiorem reddunt, quàm ſit, vnde qui obtuſam habent oculorũ aciẽ, huiuſmodi orbiculis vitreis vtuntur ad legendum, ꝙ ſine illis nõ valent legere, Sic nõnulli peccata, quæ alias minimè cognoſcerentur, ita exaggerãt, & maiora efficiunt, quàm ipſa ſint, vt ab omnibus circunſpiciantur. Quid iſti ſunt, niſi ſpecilla vitrea à diabolo fabricata, vt obijciant cæteris crimina contẽplanda? Atq; nõ immerito hos homines ſpecilla vitrea appellamus, quoniã omnibus fragiliores ſunt. Vere, inquam, ſunt vitrei, & plurib. ſceleribus cõtaminati, quàm alij, ac propterea ſuorum criminũ obliti excutiendis, & expendendis alienis culpis ſtudent. Potuiſſes quidem optimè Deus, hoc peccatum maximum tui populi referre, cauſaſq; inquirere, quę illud deteſtabilius redderẽt, vt acerbius punires: ſed tua ineffabilis bonitas quęrit cauſas extenuantes crimen, vt magis aliena peccata extenuare, quàm exaggerare diſcamus. Hinc apud Geneſim maximam peccati partem retorques inhumani animi propenſionẽ ad malum. Nequaquam, ais, vltra maledicam terrę propter homines: ſenſus enim, & cogitatio humani cordis in malũ prona ſunt ab adoleſcẽtia ſua. Hinc & Dauid ait de te, Miſertus eſt Dominus timẽtibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrũ. Atq; hoc loco in deceptionẽ, & ignorantiam partem peccati tui populi reijcis. Certũ enim eſt, deceptionẽ aliquã ſecum ignorantiã inuoluere, licet nõ omnino à peccato excuſet. Sic etiam ſanctus ille Daniel crimẽ iniqui iudicis extenuat dicens, Species decepit te, & concupiſcẽtia ſubuertit cor tuum. Audi etiam & principem Apoſtolorum Petrum extenuantẽ peccatum populi Iudæorum, cum Chriſtũ morti tradiderint. Et nunc, inquit, fratres ſcio, quia per igno-

Simile

Iniqui alieni criminis æſtimatores.

Gen. 8.

Pſ. 102.

Dan. 13.

Act. 3.

gnorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri. Sed æquum eſt, cauſam inueſtigemus, cur viri pij aliena peccata extenuent, iniqui autẽ non itẽ. Opinor certe, cauſam eſſe, quia viri iuſti quàm lōgiſſime diſtant à peccato: impij vero propiores ſunt peccato. Quemadmodum rẽ procul à nobis exiſtentẽ, mino rem eſſe iudicamus, quàm ſit, Ita viri pij, cum longè abſint à peccato, quæ maxima ſunt, illi minima iudicant, contra vero iniqui, cũ prope ſe, imo intra ſe peccata habeant ſimilia, au deteriora, quàm alij, grandia iudicāt aliena. Quadrat obſer uatio in Euangelium Do. 11. poſt Pentecoſten, in hæc verba Phariſæi, Nõ ſum ſicut cæteri hominum: raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieſu bone, vt exaggerat iſte Phariſæus peccata Publicani, non eſt contentus dicere, latrones, ſed raptores, quod grauius eſt, neque dixit, Fornicarij, ſed Adulteri, quod etiam maius peccatum eſt.

Humiliũ excuſant ſua peccata viri iuſti. Simile.

¶ *Super capita montium ſacrificabant, & ſuper colles accendebant thymiama, ſubtus quercum, & populum, & terebynthum, quia bona erat vmbra eius.*

Ex ſacra Dauidis Pſalmodia docemur montes olim diuinis laudibus fuiſſe dicatos, quos neglectis ac idola colenda Iſrael occupauerat.

¶ Per quam elegāter, tum per ſpecies idololatriæ, tum per loca, in quibus hic populus idololatriæ crimen patrabat, diſcurrit. Atque primum in impudentiam Synagogæ inuehitur, quòd nullus locus fuerit vel aditu difficilis, vel publicus, vel lege prohibitus, quẽ non adulteriis idololatriæ contaminauerit. Quinimo ſi Haymoni, & Dionyſio Carthuſiano fides eſt adhibenda, etiã voluptati corporeæ libidinis in iiſdem locis laxabant habenas Fortaſſis & iſti ex Interlineari ſumpſerunt. quæ expendens hæc verba, *quia bona erat vmbra eius*, ſuperpoſuit, Id eſt, placebat exequendis voluptatibus. Quãuis alii omnes expoſitores ſolum de fornicatione ſpirituali dicũt, hic eſſe ſermonẽ, quod verius iudico, licet Haymonis ſententiã nõ omnino reijciendã cenſeo. Potuit enim eſſe, q; hic populus amœnitate tum harũ arborũ, tum locorum allectus, in immunditiã carnis fuerit prolapſus. Sed literã diſpugamus *Super capita montiũ ſacrificabant, & ſuper colles*, &c. Periphraſi vſus eſt, hoceſt, circuitione, Per *capita montium, & colle.* intelligi phana, id eſt, tẽpla idolorũ certum eſt. Nam ſuper capita montiũ, quæ à Latinis vertices editiſſimi dicuntur, ædificabantur templa, quæ phana vocabant, propterea quod eſſent conſpicua, atque omni ex parte patentia. Eligebant autem hæc loca præ cæteris ad phana ædificanda, quia illa cœlum propius attingere, quamobrem & ad fictos illos deos adorãdos liberiora, atq; auguſtiora eſſe iudicabāt, Deus

vero,

vero, quaſi erubeat, nominare proprio nomine ea loca, non inquit, in templis, aut phanis ſacrificabant: ſed circumloquitur in hunc modum, *Super capita montium*. Grata mihi eſt hęc explanatio, quanuis Theophylactus ſecus. Ait quippe, ſcandere hunc populũ montium cacumina, quod illis maxime arbores, pulcherrimæq; vmbræ eſſent. Fortaſſe propterea etiam, quod diuinatores facilius iſthic in dęmones inciderent. Hęc Theophylactus, cum quo conſentire quodammodo videntur Rupertus, Haymo. Theodoretus, Lyranus, imo & D. Hie. qui hunc locum expendentes nullam phanorum mentionẽ faciunt: ſed tantũ arborum, & lucrorum. *Super capita montiũ*. Non inquit, In angulis, aut in cubiculis, ſed ſuper extremos vertices, & colles, foris, ſub dio, in locis publicis, maximeque patentibus, in quibus ab omnibus committentes peccata conſpiciebantur Augent autem hoc non parum peccata: quoniam homo publicitus peccans neque Deum, neque homines reueratur, *Sacrificabunt*, pro ſacrificare ſolent. Nã hoc verbi tempore conſuetudinem inuoluit. In quem etiã modum diſpungẽdum eſt verbum ſubſequens, *Adolebant*. Vnde alij per præteritum perfectum reſoluunt dicentes, pro *Sacrificabant*, ſacrificarunt. Alij, vt Paraphraſtes Chaldæus, per tempus præſens ſic, Super culmina montiũ ſacrificant, & ſuper colles adolent thymiamata. De his ſatis, quouiam à nobis pluries eſt hoc iam obſeruatum *Sacrificare* autem, & *adolere* cõiunxit, quoniam hæc duo ſunt præcipua cultus genera victimarũ videlicet mactatio, & hæc implicatur verbo *ſacrificabant*, & thuris ſuffitus ſub verbo *adolere*, atq; ſub his cęteri omnes ritus, & cæremoniæ intelliguntur, quib. Synagoga deos gẽtiũ colebat. *Subtus quercum, & populum, & terebynthum*. Inter omnes elegãtius, & dilucidius expẽdit hunc locũ Theophylactus, in hunc modum dicens, Etenim Græci tradebant, alias arbores aliis dijs conſecratas eſſe veluti quercus Nymphis, laurum Appollini, Veneri roſam, & mirũ, aliaſque cæteris Igitur ſub his arborib. *ſacrificare, quercu, populo, & terebyntho*, implicat varios cultus dijs exhibitos, licet in explanatione nõ ſit cõcors omniũ ſentẽtia. Nã *quercus* refertur à Theophylacto Nymphis. Ali referũt Ioui *quercũ* conſecratã. Sic apud Celtas tradit Max. Tyrius, altiſſimã quercum eſſe delectam, eamq; fuiſſe Iouis ſignum. Cui etiam conſentit Plutarchus. Neque deſunt, qui dicant, Marti eſſe dicatam. Demũ his arboribus ſignificat, multos deos coli ab hoc populo Nã ſicut *quercus* Ioui erat cõſecrata ſic *populus* Herculi.

Iupiter in quercu ſua reddebat oracula apud Dodonam. Syluam

Et

Populus Alcidæ gratiſſima, Vitis Iacho. Virg. Eclog. 7. Terebinthus vt inquit Plinius li. 13. c. 6. arbor eſt circa Idã Macedoniam quæ breuis & fruticoſa in Damaſco Syriæ magna & copioſa reſinam fundens odoratiſſimã. Ge. 16. d.

Et terebynthum. Pro hac voce Septuaginta vertunt, *nemoroſas arbores.* Cum quibus cõueniunt Theodoretus, & Theophylactus, quamuis in numero ſingulari habent, *vmbroſæ arbores* Vox Hebræa *Ela,* pro qua vetus interpres vertit *terebynthum,* quidam dicunt, eſſe vlmum, & ita habet Paraphraſtes Chaldæus. Cæterum opinor, hac vna arbore comprehendiſſe omnes arbores vmbroſas, quibus lucus fiebat. Nam inter omnes alias, quamuis, teſte Plinio, breuis ſit, maximè extendit ramos ſuos, iuxta illud Eccleſiaſtici, Ego quaſi terebynthus extendi ramos meos. *Quia bona erat vmbra eius.* Cui iam vſui bona erat arborum harum vmbra? Pronomen enim *eius* non ſolum ad *therebyntum:* ſed ad omnes arbores referendum eſt. Quamuis, vti diximus, Interlinearis bonam dicat hanc vmbram exequendis voluptatibus, opinor, magis referendam eſſe hanc vmbræ bonitatem ad offerenda ſacrificia, & thuris ſuffitum. Obſeruandum etiam eſt ex Ruperto nõ ad has arbores confugiſſe hunc populum, vt propter metum alicuius neceſſe haberent, ſubtegi ſaltem ramis, & frondibus: ſed quia bona erat vmbra eius, hoc eſt, amœna. Reddit hoc idololatriæ peccatum grauius, quoniam in lege præceptum erat, vt non ſacrificaretur Domino niſi in loco, quem elegiſſet Dominus Deus, & ne iuxtà altare Domini lucus, & arbores plantarentur. Quæ præcepta miſer populus contemnens, ſub vmbra infructuoſarum arborum merito eſſe perhibetur, vt priuati fructu veritatis, nihilque aliud, quam vmbram amplecti cognoſcamus.

¶ Ad morum compoſitionem.

*Sap. 5. * Vide D. Cypria. in tractatu & lib. de exhortat. marti. & rurſu lib. 3. ad Quirinum*

SVper *capita montium ſacrificabant.* Meritò noſtris oculis obijcit Deus, hunc populum non vallibus, aut locis planis ſacrificaſſe idolis: ſed in verticibus montium, qui ſunt aditu difficiles, & ſine ſudore ad eos aſcendi non poteſt. Hinc enim diſcemus, voluptatem peccati nunquam ſine ingenti labore adipiſci peccatores. Aſcendendum illis eſt cum ſudore, & labore.* Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, dicunt impij, viam autem Domini ignorauimus. Ac ſi apertius dicerent, Latiſſimum diſcrimen eſt inter vias peccatorum, & iuſtorum. Nam viæ peccatorum, quibus quippiam conſequi contendunt labo-

moleſtiſsimè ſupr, & quemadmodũ Echinus marinus vndique armatus eſt ſpinis: & quaque tractare volueris, te punget, In eundem modum peccatum omni ex parte labore, & dolore plenum eſt: virtus autem non item, cuius via planior eſt, & ſuauior. Multò enim facilius aſcenditur ad virtutem, quam ad vitia, licet multis ſecus videatur. Quemadmodum primo parenti poſt patratum peccatum dictum eſt, In laboribus comedes ex terra cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, Sic peccatori dicere poſſumus, cũ non cœlum, ſed terrã excolat, quoties peccat, Excole peccatum, quid aliud tibi pariet, quã ſpinas, & labores? Eſt peccatũ ſaxum illud Siſiphi, quod cum miſer homo prouolueret ad verticẽ montis non ſine ingẽti ſudore, vix conſcẽderat, cum relabebatur. Hinc apud Iſaiam Dominus ait Iſraeli inſudanti patrandis peccatis, In multitudine viæ tuæ laboraſti, non dixiſti, Quieſcam. Et apud Ieremiam, Seruietis diis alienis: qui non dabũt vobis requiem die ac nocte. Regius etiam Pſaltes quid præter afflictionem inuenit in ciuitate circũdata iniquitate: Die, ac nocte, inquit circundabit eã ſuper muros eius iniquitas: & labor in medio eius, & iniuſtitia. Elegãter inquit in medio eius labor. Nã licet videantur peccatores in animi tranquilitate eſſe, lætitia perfundi, dũ ſuas explent voluptates: intus tamen magno dolore torquẽtur. Quemadmodũ intra prunã os inuenies, cuius nucleus amariſſimus eſt, quãuis externus fructus dulcedine quadã guſtum afficiat, In eundem modum voluptatis arbor à diabolo plantata in corde hominis quem profert fructum, niſi intus amaritudine plenum? Inueni, inquit, Salomõ poſtquã huius arboris fructũ guſtauerat, amariorem morte mulierem. Ac rurſum, cum vt ſe voluptatibus traderet, ædificaſſet domos, plantaſſet vineas, feciſſet hortos, & pomaria, obſerua quid in his inuenerit. Et vidi, inquit, in omnibus afflictionẽ animi. Hinc D. Hieron. ait, Quot ſunt vitia: tot ſunt animi tormenta. Et Diuus Ambroſius, Impius ipſe ſibi pœna eſt, iuſtus gloria. Atque Diuus Bernardus, Nihil eſt in hac vita laborioſius, quàm deſideriis terrenis æſtuare. Adumbrata eſt pulchrè amaritudo, & dolor intra voluptatem incluſa verbis iniquorũ iudicum, qui interrogati à Daniele, ſub qua arbore vidiſſent fœminam cum adoleſcente, prior reſpondit ſub ſchiſno, alter vero, ſub prino. Obſerua igitur, voluptatẽ venereã vbi dicãt inuentã, videlicet ſub ſchino id lentiſcum appellamus, quæ arbor nihil habet præter amaritudinem in

Simile. *Gen. 3.* *Siſiphium ſaxũ voluere, Adagium.* *Iſa. 57.* *Iere. 16.* *Pſal. 54.* *Simile.* *Eccle. 7. d.* *Eccle. 2* *Dan 13 f*

ſucco,& foliis. Ita etiam voluptas quid profert,niſi animi amaritudinem? Alter inuẽtam fœminã ait ſub pino,id eſt,pino . quamobrem ſi attingas,cum folia pungentia producat, dolore afficieris. Sic ex libidine quid conſequeris, præter ingentẽ animi dolorem? Non habent,inquit D.Ioan. requiẽ die,ac nocte,qui adorauerũt beſtiã,& imaginem eius. Quid eſt imago beſtiæ? Nõ ab re dicemus,eſſe peccatum. Nam diabolus hanc imaginem primus fabricauit , & depinxit, eamque totis viribus contendit depingere in tabulis cordis humani Et quidnam eſt hæc imago peccati ? Certè triſtis mortis imago. peccatũ enim eſt animę interfector. Hæc mors inuidia diaboli introiuit in orbẽ terrarũ, ait Sapiens. Vis,apertius agnoſcere,peccatũ eſſe quandam imaginem? Audi,quid dicat Deus per Iſaiã. Ego ipſe ſum,qui deleo iniquitates tuas. Quid deletur,niſi quod depictum erat ? Pictura ergo peccati mortis imago eſt, quæ nunquam quieſcere permittit, ſed ad laborẽ maximum cõpellit miſerũ hominẽ. Hinc D.Ioan.ait, non habere requiem die, ac nocte, adoratores imagines beſtiæ. Sed quæro ſacer vates , iam quod peccatores carent requie , in quoniam labore vires conſumunt ? Opinor, nos ad Scripturam remitteres, vmbramque laborum peccatoris diceres eſſe Sanſon. Nã ſicut hunc vinctũ catenis in carcerem coniecerunt,ac molere fecerunt Philiſtiim , Sic peccator vinculis peccatorum irretitur, & ad carcerem damnatur inferni ac non ſine ingenti ſudore peccatum patrat. Quis enim poterit expendere, homo ita peritus, quantã animi , & corporis patiatur diſpendia? Quis digne referre inuidi tormenta queat? Quis pro meritis oculis obiicere valebit cõtẽplandam iacturã bonorum,tum animi,tum corporis, quã homo Veneri deditus facit? Vno verbo hæc omnia complexus eſt Iſaias dicẽs, Impij quaſi mare feruens, quòd quieſcere non poteſt. Et Socrates cõponẽs animum libidinoſum in Euripo in Eubæa , vbi aqua fluit,& refluit,ac ſurſum,deorſumq; iactatur. Sed dolendum eſt,multiſq; lachrymis cæcitas hominum deploranda , qui agiles , nimiſque præcinctos ſe exhibent , vt hoc iter faciant,omnẽ viæ difficultatẽ contẽnentes,celeriuſque ea tẽdẽtes,quàm ſi plana eſſet,ac facilis. Inter alia animatia lege prohibita leporẽ inuenies. Cauſam autẽ mihi ſæpius inueſtiganti hæc occurrit. Voluiſſe nẽpe Deũ,ſub vmbra huius animalis ſignificare,quæ nobis fugienda ſunt,ſi Deo placere deſideramus. Eſt lepori à natura inditum,vt,canibus inſequentibus, montes conſcendat, ſeq; agiliorẽ, & velociorẽ

Cuncta dolore voluptas.

Apo.14.

Sap.2.

Iſa.4.

Iudic.16.

Iſa.57.

De.4.a.

Simile

exhi

exhibeat ad aſcenſum, quam ad deſcenſum montium. Rationem autem huius rei reddunt philoſophi, quòd crura habent anteriora breuiora, quàm alia. Lepus igitur eos homines adumbrat, qui à tentationibus diaboli æquè, atque à canibus exagitati, difficilius iter arripiunt, vitiorum nempe, & viam virtutum, quæ planior eſt, & facilior, ſegniter ambulant, tantum abeſt, quòd currant. Fugiamus fratres mei hanc leporis naturam imitari, & quamuis canes gehennales ſuis latratibus tentationum nos perſequantur, vt ad cacumina conſcendamus vitiorum, renitamur, faciliorē viam, quæ virtutum eſt, eligentes. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Trāſfigurationis, in hæc verba, Duxit eos in montem excelſum ſeorſum. Cum Sancte Apoſtole noſtris oculis obiicis cōtemplandum arduum aſcenſum excelſi montis? Num quia laborioſum eſt, ſequi Chriſtum? Nonne difficilior eſt via, per quā diabolus ſuos ducit diſcipulos? Eſt ſane. Ait enim Hoſſeas, *Super capita montium ſacrificabant.* Cæterum hunc laborem totus populus ſubit Iudæorum. Chriſtum autem pauciſſimi ſequuntur, puta tres, Petrus, Iacobus, & Ioannes.

Quare lepores ſint velociores & rapidiores curſu in aſcenſu quam in deſcenſu.

Secundò, *Super capita montiū ſacrificabant.* Nō inquit, In angulis, aut cubilibus, aliiſve locis occultis: ſed, *Super capita montium*, vbi ab omnibus videri poterant. Frater mi, omnia tibi peccata fugienda ſunt, ſed multo maiorem curā debes adhibere, ne publicitus pecces? quoniā peccata publica vehementius cōmouent Deum ad vindictam, quia peiora ſunt. Rationem reddit Diuus Thomas, tum quia peccator publicus videtur ex maiori contemptu peccare, tum etiam quia peccat cum ſcandalo aliorum: & ideo quoddā remediū eſt in peccatis, quòd aliquis in occulto peccet. Hinc Dn̄s apud Iſaiā animaduertit in Iudæos, q̄ peccata ſua nō abſcōderit Peccatum ſuum, inquit, quaſi Sodoma prædicauerunt. Væ animæ corū; quoniam reddita ſunt eis mala Hinc & Apoſt. præcipit Tim. Peccantē corā omnibus argue. Ac ſi dicat, Nunquam diſſimulanda ſunt peccata publica, ſed obiurgāda, & reſcinde. Quemadmodum nycticorax ſub die apparens ſtatim impetitur ab aliis volucribus oculóſq; illi eruere contendunt, Sic publicè peccāti non eſt parcendū, ſed infligenda pœna. Rationē ſubdit Apoſtolus, vt cæteri timorem habeant. Duos, inquit Diuus Thomas Chriſtus ſuſcitauit, puellam intra domum, ad quam ſuſcitandā turbam prius foras eiecit, hæc occultū peccatorem adumbrat, qui occultè ſuſcitandus eſt correctione. Filium verò viduæ extra portam ciuitatis coram omnibus.

3. p. q. 84. ar. 6. ad 1.
Iſa. 3.
1. Tim. 5.
Simile.
Publica crimina publico ſupplicio digna ſunt, quo videntes alij male affectū præ metu reddantur meliores.

Cur hunc adoleſcentem reduci in domum non iuſſit, vt reſuſcitaret ſed publicitus vitam dedit, Vt oſtenderet, publicũ peccatum publice puniendum. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto diuæ Magdalenæ, in hæc verba, mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. Non ait, In domo ſua, aut cubili: ſed in ciuitate peccatrix, quod multo deterius eſt.

Tertiò, *Subtus quercum, & populum, & terebynthum.* Obſeruat optimè D. Hieronymus, ſub arboribus infructuoſis hũc miſerandum populum ſacrificare, non ſubter ficum, & vineã fructuoſas. Ecce quas arbores colant peccatores, quæ vel nullum fructũ reddãt, aut tantum glandes, quæ cibus porcorum ſunt. Nihil aptius dici potuit ad ſignificandum, hunc populum fœditiſſimo cœno vitiorum eſſe conſpurcatũ. Nã quemadmodum ſues immundi luto, & ſtercore inquinati, ad quercus confugiunt, Sic peccatores fæcibus obſcœnarum voluptatum contaminari, iuxta illud Apoſtoli, Contingit eis illud veri prouerbij, ſus lota in volutabro luti, veluti ad arborẽ hominibus infructuoſam, & animãtibus rationis expertibus frugiferã tendũt, inde nihil aliud quã acerbitatẽ, & aſperitatẽ pœnarũ gehẽnaliũ habituri, nullũq; miſericordiæ locum apud Deum adepturi, ſi non ſe ad meliora cõuerterint. Qui enim ſub quercu quieſcãt, à Dei miſerationibus ſe profitentur alienos. Nã cum olea ſit pacis, manſuetudinis, ac lenitatis indicium, Dei Optimi Maximi typũ gerit, qui nobis ſemper ſe exhibet pacificũ, & manſuetũ, & miſericordẽ. Sed nos miſeri ad quercum aſperrimam ire eligimus, quæ adeo inimica eſt oleæ: vt eam iuxta ſe poſitã extinguat. Cum itaque inquit Deus, *Subtus quercum ſacrificant*, egregiè implicat hunc populũ non pace, & manſuetudine dignum, ſed acerbe eſſe plectendum, quoniã iuxta quercum nũquam olea inuenitur, quòd quercus ſecum eam non ferat. Attende igitur frater mi, quamnã arborem eligis ad requiem. Nã ſi eam, quæ obſcœnis fert fructũ, elegiſti, puta *quercum*, nunquã ibi inuenies oleam, Dei miſericordis ſymbolum: ſed ſeueriſſimi iudicis aſperitatẽ. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ primæ Dominicæ Aduentus, in hæc verba, Areſcẽtibus hominibus præ timore. Aptiſſima vtitur ſimilitudine Euangeliſta vocans homines areſcẽtes. Nam quemadmodum propheta Ionas afflictus eſt nimis, quod hederam obũbrãtem caput eius, & protegentem à radiis. Solis ardentibus ventus calidus, & vrens percuſſiſſet, & exiccaſſet, cum vmbra hederæ ingenti lætitia [illegible]tem perfunderet, In eundem modum miſeri homines areſcent,

Simile. *2. Pet. 2.* *Quercus & Oleæ Antipathia.* *Ionæ 4.* *Simile.* *Hedera* [illegible]

[illegible]nte die iudicij. cum videãt arbores vmbriferas ſuarum voluptatum: ſub quibus lætari ſolebant, à vento iræ tremendi iudicis exiccatas, de quibus dixit vates Hoſſeas, *Subtus quercum*, porcorũ videlicet, *& populum* iracundiç dicatam, non patientiç, id enim antiquitas deluſa ſignificabat conſecrans eam arborem Herculi, & iam ſub huiuſmodi ar- *Iſaiæ.* 1 arboribus ſuas deinde nõ valeant explere voluptates. De quibus & Iſaias inquit, Erubeſcetis ſuper hortos quos elegeratis, cũ eritis tanquam quercus defluentibus foliis. Cui vſui quercus abſque foliis, ſicca eſt? Certè in ignẽ conÿcitur cõburẽda. Sacrificare ſub quercu, eſſeq; huic arbori ſimilẽ quid ergo aliud erit, quã igne inferni peccatorem eſſe cõburendũ.

Quartò, *Subtus populum ſacrificabant*. Sicut malus inter ligna ſyluarũ, ſic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quẽ deſiderauerã, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo, ait Sponſa. *Cant.* 2. *a.* Hic populus cæcus ſub arbore hac debuiſſet ſacrificare, nõ *ſub populo*. Nã ſicut malus, vt elegãter inquit diuus Anſelmus, odore fructus, & bona vmbra, deinde ipſius fructus refectione potius, quàm cæteræ arbores delectat. Quis enim non videat, quantũ malus & amœnitate foliorum, & pulchra pomorũ ſpecie ilicẽ, & quercum cæteraſque rigidas arbores ſylnæ, ſuperat? Cuius oculos nõ rapiẽt poma illa ex malo pẽdentia colore illo albo, rubeoq; exornata? Sic Christus & odore bonæ operationis, & vmbra, id eſt, protectione reliquas arbore, ex quibus homines decerpunt voluptatis corporæ fructus, aut, vt verius loquar in quibus ſolũ inueniunt voluptatis vmbrã, nõ verã vmbrã, lõge antecellit. Optimè quidẽ inquit, Sub vmbra illius ſedi, id eſt, in protectione ipſius contra æſtũ diaboli quieui. In omnibus enim aliis arboribus vmbriferis nullã animi inuenio trãquillitatẽ, quinimo vmbra earum me vehementiore percutit, & impetit ardore. In his nihil præter ſitim, & famẽ inuenio. Et quemadmodũ ait Plinius, vmbra iuglãdiũ grauis eſt, & noxia: etiam capiti humano, Ita vmbra arborũ voluptatis venenũ animæ eſt, & nõ ſolum grauis, & noxia. Sub vmbra, inquã, iſtius cœleſtis mali ſedi, quoniam ad radicem eius fontem aquæ ſaliẽtis in vitam æternã inuenio. Et quemadmodum Agar filium Iſmaelem ſubter arborem proiecit ſiti maxima periclitantẽ, & poſt pias voces lachrymis cõiunctas, atque ad cœlũ emiſſas, fuit à Domino exaudita, qui & fontem oſtendit, cuius qua fuit mirabili dulcedine refectus puer, Ita ergo ſedens ſub hac mali vmbra è fonte haurio cœleſtem ſuauitatem

Chriſtus ampliſſima arbor cuius vmbra noſtris malis omnibus medetur.

Plinius. li. 17. *c.* 12.

Geneſ. 21.

animæ meæ. Inuenio etiam in hoc malo fructum, id eſt, corpus, & ſanguinē mei cœleſtis Sponſi, vel refectionem diuini verbi dulcem quidem, & ſuauem gutturi meo, id eſt, cordi meo. In alijs autem arboribus incultis & horridis ſyluæ huius mūdi quid inueniunt peccatores? Vtiq; non fructum: ſed tātum vmbram. *Quia bona erat vmbra eius*, ait Deus. Quid hoc Domine? Num qꝫ & fructum non inuenient? Non inueniant fructum: ſed tantum vmbram fructuum. O deplorandos homines, qui ſolum vmbram fructuum in arboribus voluptatis inuenientes tanquam fructum verum, eam amplectuntur. Quid his hominibus amentius, & inſanius poteſt excogitari? Quemadmodum homo ingenti fame laborans, & ardenti ſiti æſtuans, ſi relicto pulchro fonte emittentis fiſtulis aureis abundantiam gelidarum aquarum, & puriſſimarum, atque contempta arbore pulcherrimis pomis onuſta, ad fallacem vmbram aquarum, & arboris confugeret, eaq; amplecteretur: vt ex his comederet, & biberet, amens, & ſtolidus cenſeretur, Sic, atque multo amplius ſtultus eſt cenſendus, qui relicto vero Deo, qui arbor vitæ eſt, & ſolus animum ſatiare poteſt, ad voluptates corporeas anhelat, cum non aliud ſint, quam fugaces vmbræ, nullā animi famē, & ſitim extinguentes. Agnouerunt hoc peccatores, qui quāuis ſero ingenti dolore affecti in has voces prorumpebunt, Quid nobis profuit ſuperbia, aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis? Trāſierunt omnia illa tanquā vmbra. Quadrat obſeruatio in Euangeliū pro Septuageſima, in hæc verba, Ite vos in vineā meam. Non ait, Ite in *quercum, & populum* arbores infructuoſas, in quibus poſt laborem nihil præter vmbram inueníetis. Ad vineam vos mitto, quæ vberes fructus producit.

Simil. — *Sap. 2.* — *Fugacia mundi oblectamenta.*

¶ *Ideo fornicabuntur filiæ veſtræ, & ſponſæ veſtræ adulteræ erunt.*

¶ De vtraque fornicatione, & corporea ſpirituali quidam hunc locū intelligunt. Ita Haymo, & Vatablus. Reliqui omnes expoſitores ſolū de corporea fornicatione hic dicūt eſſe ſermonem, quæ explanatio mihi magis arridet. *Ideo.* Rationem ſubiungit, & cauſam reddit, ob quā filiæ Iudæorū probro fornicationis afficiēdæ ſint, quòd & ipſi fuerint fornicati à Deo ſuo, eiq; fidem nō ſeruauerint. *Fornicabuntur.* Optime diſpungit Lyranus, id eſt, permittentur fornicari. Tetigit & Rupertus in hunc modum dicens. Corporali fornicatione ſordidari permittet. Tetigerunt & alij. Cæterum inter omnes multo melius diſpungit Dionyſius Carthuſianus. Inquit enim. Porro quod ait, *Ideo* non eſt ſic intelligendum, quod

Deus propter peccatum perſonale vnius puniat alium in ſpiritualibus, gratiam ſubtrahendo, & in peccatum directè cadere permittendo: ſed peccata parentum, ac maritorum exemplariter induxerũt filias, & vxores ad aliqua mala propter quæ meruerunt, vltra relinqui & capi, atque aliorum exponi libidini. Et hoc Deus ordinauit ad vindictam peccati parentum, ac maritorum, vt qui aliter ſuas ſpirituales fornicationes pẽſare, & emẽdare noluerãt, ex proprio opprobrio atque dolore id eſt, filiarũ, & ſponſarũ ſuarũ violatione, attenderent, quàm inique egerunt recedendo à cultu ſponſi cœleſtis. Vnde & Iſaias Babylonis deſtructionem, & pœnas deſcribens, Vxores, inquit, eorum in oculis ipſorum violabuntur, Hæc Carthuſianus. Quam ſententiam videntur amplecti nonnulli ex recentioribus. Alij vero ſic expendunt, *Ideo fornicabuntur.* id eſt, ſcortãdi occaſionem nanciſcuntur. Duabus enim rationibus dicit filias, & ſponſas eorum fornicaturas, exemplo videlicet eorũ, & abſentia ab ædibus ſuis. Omnia hæc non mihi omnino diſplicent. Cæterum rem penitius conſideranti nihil aliud occurrit, nempe has fœminas contaminandas crimine fornicationis, & adulterij obſcœno non ſolum quia iniqua exempla ſuorum parentum ſint imitaturæ, maiorumque ſecuturæ veſtigia: ſed in tormentum, & pœnam parentum patrantium ſpiritualem fornicationem Deus pollicetur, ſe permiſſurum, vt filiæ, & ſponſæ eorum labantur in fornicationem, & adulterium. Ita expendere videtur diuus Hieronymus. Ait enim, Ideo fornicantur filiæ eius, & ſponſæ, & abſque vlla vindicta in ſuo ſcelere relinquuntur: vt quod filiæ, & vxor viro parenti, fecerant, & marito, hoc in liberis ſuis, & vxoribus ſentiant, & ex proprio dolore intelligant dolorem Dei. Vides, quàm aperte dicat ſanctus doctor in dolorem, & ſupplicium parentum filiabus, & ſponſis inurendam notam fornicationis, & adulterij? Non igitur ſic eſt hic locus diſpungendus, vt dicamus fœminas fornicaturas ob occaſionem exempli impij à parentibus oblatam ſolum, & ob abſentiam eorum, quòd videlicet dum parentes ierant ſacrificatum, domi filiæ ſcortentur, ſed quod lapſus in fornicationem, & adulterium pœna peccati ſit parentum Fieri enim nonnunquam ſolet, vt patrati peccati pœna peccatum etiam ſit. Oſtendit hoc diuus Apoſtolus ad Romanos ſcribens, Quia inquit, commutauerunt veritatem Dei in mẽdacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori:

Promerentur parentes fornicationem filiarum ſuo exemplo.

Iſai. 13.

propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam fœminę eorum immutauerunt naturalem vſum in eũ vſum, qui eſt contra naturam, &c. Dicitur autem Deus, vt optimè obſeruat D Thomas, cauſa peccati non directè, & per ſe: ſed indirecte, & per accidens, inquantum ſubtrahit gratiam, per quam homines continebantur, ne peccarent, ſicut ſi aliquis alicuius ſuſtẽtaculum tolleret, diceretur, facere caſum eius. Et per hunc modum primum peccatum eſt cauſa ſequentis peccati, ſequens vero eſt pœna prioris, Hæc ex D. Thoma deſumpta ſunt in citatum locum Apoſtoli. Video, Caietanũ ſecus expendere, Deum eſſe cauſam peccati. Vtitur enim diſtinctione quadam in illud, Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, Vbi ait, Eſt ſermo non de malo culpæ: ſed de malo pœnæ. Deus enim non eſt auctor peccati, vt ſic: ſed quatenus pœna eſt peccantis, vel alterius. Hactenus Caietanus Ac rurſum in illud, Dominus præcepit ei, vt malediceret. Dauidi. Agnoſcit, ait maledictionem illam, quatenus pœnalem ſibi procedere à Deo. Efficit ſiquidẽ Deus per Semei maledictionẽ illã, non quatenus erat peccatũ, ſed quatenus erat pœna ipſius Dauidis. Quẽadmodũ ſuperius etiã per os Nathã dixerat, Suſcitabo malũ de domo tua, non quatenus erat malũ culpæ, ſed pœnę. Hęc Caietanus, Cuius dictinctio peccati in malum culpæ, & in malum pœnæ, atque quod quatenus peccatum pœna eſt Deus author ſit quatenus vero culpa eſt, non item ſed diabolus; vel non exemplo fit dilucidior. Chaldæi abſtulerũt camelos ſancto Iob, abſtulit & Deus, ſed Chaldæi patrarunt peccatũ quia tum auarè, tũ iniquè abſtulerunt à Satana excitati, Deus verò ſolum abſtulit iuſtè, eis benignè pœnã inferẽdo. Nihil ergo eſt abſurdi: ſi idem opus, quatenus pœna eſt, ad Deum, quatenus eſt culpa, ad Satanam autorem referamus, vt Satan, & in culpa agat, & in pœna Deus in pœna agat quidẽ, at in culpa non agat, ſed permittat. Adducunt alij in huius rei confirmationẽ philoſophorũ doctrinam, qui eundem motum dicunt, eſſe paſſionem, & actionem, in quem etiam modum idẽ peccatum, & actio, & paſſio eſt, atq; idẽ motus, quatenus actio eſt, culpa eſt, quatenus verò pœna eſt, paſſio eſt. Dicunt igitur Deum non eſſe malæ actionis autorem, ſed bonæ paſſionis. Cæterum, re oculatius inſpecta, non videtur habere locum hæc peccati diſtinctio in actionẽ, & paſſionem, referendo illud, quatenus paſſio eſt, ad Deum. Q m̃, teſte Aritotele, idem motus quatenus exit, ab agente, dicitur actio, quatenus verò

Prima culpa cauſa ſequentis & ſequens prioris pœna.

2. Re. 12.

2. Re 16.

Motus actiuę & paſſio eſt.

3. Phyſi. tex. 2ò.

ſuſcipitur

ſuſcipitur in paſſo, dicitur paſſio. Cum ergo peccatum quatenus pœna eſt, nō ſit in Deo, tanquam in paſſo, quinimo à Deo exit, vt puniat, actionis magis ſibi videtur vindicare nomen, quam paſſionis. Vnde crediderim ego, ſi quis Caietanum interrogaret, quo eſſet nomine peccatū nuncupādum, quatenus pœna eſt, nū actio, vel paſſio? Reſpūderet, aut ego philoſophiā neq; à limine ſalutaui, peccatum, quatenus pœna eſt, vtroq; nomine appellādum. & actionē & paſſionem, quatenus à Deo exit, actionem: quatenus vero ſuſcipitur in peccatore paſſionē. Hoc verum eſſe, aperte ſatis oſtēdit ipſe modus loquendi Caietani, cuius verba ſunt, Agnoſcit maledictionē illā, puta Semei, quatenus pœnalē ſibi, hoc eſt, Dauidi, procedere à Deo. Efficit ſiquidē Deus per Semei maledictionē illā. Hæc ſunt verba Caietani. Vbi vides, peccatum, quatenus pœna eſt, procedere, & effici à Deo. Tunc ſic, Procedit, & efficitur à Deo, ergo potius actio dicēda eſt, quam paſſio, quādo motus, vt exigit ab agente, actio appellatur, nō paſſio, videtur, hanc ſentētiam Caietanus deſumpſiſſe ex D. Auguſt. lib. 5. contra Iulianum, vbi longa oratione probare contendit, multiſq; Scripturæ teſtimoniis, nō permiſſionis tātum, aut diuinæ patientiæ eſſe peccata, ſed etiā potētiæ: cum *Rom.6.d*
priora videlicet per poſteriora puniuntur. Ex multis autem ab Auguſtino cōgeſtis vnum, aut alterum referā. Deus, quē vult, indurat. Volēs ergo indurat Deus. Ac deinde, Quod ſi Deus volens oſtēdere irā, & notā facere potentiā ſuam, &c. Potentiæ igitur diuinæ ſunt eiuſmodi peccata, quare Deus *2.R. 16.*
in his agit etiā, ne dum permittit. Confirmat autem hoc, vel maximè, ꝙ cum Dauid increparet Abiſai, qui caput Semei amputare volebat, Dimittite, inquit, eū: Dominus.n. præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et poſt pauca, Dimittite eū, ait, vt maledicat iuxtà præceptū Domini. Præceptū eſt Domini, igitur non ſolum permiſſio Plus enim inuoluit præceptum quam permiſſio. His, atque aliis, quæ ſilentio prætereo, exiſtimat D. Auguſt. cauſam obtinere. Hinc & rurſum, De gra-
operari ad incliná aperte inquit, Deum in cordibus hominū
tia & lib .arb.c.21. das eorum voluntates in malum, ne dum mentes in falſum. Adducuntur & in hanc ſententiam nonnulli ex recentioribus, viri quidem literis inſignes, quamuis nonnihil adimere videtur, iudicantque minimè eſſe periculoſum, ſi in id genus locutionis non ſolum permiſſionē diuinam eſſe dicamus, ſed permiſſioni nōnihil addamus; quod nec actio propriè Dei ſit, nec ſola permiſſio Vellem certe,

huiuſmodi viros percótari, quonã nomine id ſit appellãdũ? Mirum enim eſt, nouam excogitaſſe rationem ad explanandas Scripturas ſacras, & nõ potuerint vocem effingere, aut adinuenire, qua animi conceptionem, & mentem aperirent. Et quamuis viri iſti primum fontem, vnde hanc hauſerint doctrinam, ſubticuerint, ac ſi nobis venditare voluerint, ſe proprio Marte id inueniſſe, à D. Thoma ſurripuerũt, Neſcio autem, cur ſanctum doctorem Thomam ſua fraudant gloria, cum apertiſſimè ab eo ſuffurati ſint, qui lect. 3. in c. 9. Epiſt. ad Ro. eam mirè expendit. Sunt autem hęc verba doctoris ſancti, Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum. Sed aliquid amplius videtur mihi in hoc eſſe intelligendum, quam permiſſio: quia videlicet inſtinctu quodam interiori mouetur homines à Deo ad bonum, & ad malum. Vnde Aug. dicit in lib. de Gratia, & libero arbitrio, quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates, quocunque voluerit, ſiue ad bona pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis eorum

Interiori inſtinctu mouentur homines à Deo ad bonũ & ad malum.

Vnde & Deus dicitur, excitare aliquos ad bonũ ſæpius, ſecundum illud Daniel. 13. Suſcitauit Deus ſpiritum pueri iunioris. Dicitur etiam ſuſcitare aliquos ad malum faciendum, ſecundum illud Iſaiæ. 13. Suſcitabo Medos, qui ſagittis paruulos interficiant. Aliter tamen ad bona, aliter ad mala, Nam ad bona inclinat hominum voluntates directè, & per ſe, tanquam actor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare, vel ſuſcitare homines occaſionaliter, inquantũ ſ. Deus homini aliquid proponit, vel interius, vel exterius, quod, quãtum eſt de ſe, eſt inductiuum ad bonum, ſed homo propter ſuam malitiam peruerſe vtitur ad malum. Supra ſecũdo, Ignoras, ꝙ benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: ſecundum autem duritiam tuam, & cor impœnitens theſaurizas tibi irã in die iræ. Et Iob. 14. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in ſuperbia. Et ſimiliter Deus quantum eſt de ſe, interius inſtigat hominem ad bonũ, puta regem ad defendendum iura regni ſui, vel ad puniẽdum rebelles. Sed hoc inſtinctu bono malus homo abutitur ſecundum malitiam cordis ſui. Et hoc patet Iſai. 10. Vbi dicitur de Aſſur, Ad gentem fallacem mittam eum, cõtra populum furoris mei, mãdabo, illi, vt auferat ſpolia, &c. Et poſt, Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita æſtimabit, ſed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cum à Deo excitaretur ad regni ſui tutelã, abuſus

Bonæ ſuggeſtiones à bono ſpiritu fiũt ſed intereſt quibus nũcarũ mens humana conſentiat diuino auxilio, vel deſerta merito, vel adiuta per gratiam.

Aug. in Ioan. Tract. 55.

[illegible] excitatione in crudelitatẽ. Secundò eſt conſiderandum, quo fine Deus iſta partim faciat, & partim permittat. Eſt [illegible] cõſiderãdum, q̃ Deus operatur in creaturis ad ſuã manifeſtationẽ, ſecundũ illud ſuprà. 1. Inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Vnde & huiuſmodi excitatio in hoc ipſum ordinatur, & quantũ ad præſentes, vt oſtendã in te virtutẽ meã. Exod. 14. Videruñt filij Iſraël manũ magnã, quã exercuerat Dominus cõtra Ægyptios. Et quãtũ ad abſentes, vt annũcietur nomẽ meũ in vniuerſa terra. Pſal. Annũciate inter gẽtes gloriã eius. Sic igitur patet, quod quãtum ad hoc non eſt iniquitas apud Deum, quia vtitur creatura ſua ſecundũ eius merita ad gloriã ſuã. Et in hoc eodem ſenſu poteſt exponi, ſi dicatur, Poſui te, ordinaui malitiã tuã ad gloriã meam. Deus. n. malitiam ornat, ſed non cauſat. Hactenus D. Thom. Sunt autem à nobis fuſius translata, vt liqueat, tum non eſſe nuper excogitatam hanc doctrinã, tum vt intelligamus, nomen adinuentum à D. Thoma, quod id explicetur, quod plus eſt, quam permiſſio, minus verò quàm actio Dei in dictis locutionibus excæcationis, indurationis &c. Vocatur autem à D. Tho. occaſio oblata à Deo, ſiue ordinatio Dei. Sed cum duplex ſit occaſio teſte eodem. D. Thoma, data videlicet, & accepta: de occaſione accepta, loquitur ſanctus Doctor, non de data. Hæc enim nequaquam poteſt eſſe ſine peccato, abſit autem à Deo impietas. Cæterum quãuis hæc opinio ab his duobus grauiſſimis doctorib. D. Auguſtino, & D. Thoma emanauerit: aliam tutiorẽ iudico, quam & hi ſancti patres multis in locis amplecti vidẽtur. Atque ad eam refutandã, ſeu periculoſam, ſatis eſſe arbitror, communẽ ſanctorũ patrũ ſententiam, qui nequaquam aliud quã permiſſionẽ diuinã dicunt interuenire in induratione, excæcatione, & in ipſa perpetratione peccati. Atque antea quam ſanctorum patrum teſtimoniis eã impetam, periculoſiſſimam eſſe, vel vna ratione oſtendam. In excæcatione, induratione, aliiſq; id genus plus ex parte Dei quã permiſſio eius interuenit, ergo ea re, quę plus eſt quam permiſſio, verè Deus agit ad cooperationẽ peccati. Nã ſi Deus nihil agit, ſatis eſt, id vocare permiſſionem eius. Quod ſi dicas Deũ vere agere, illa actio non poteſt dici inſtrumenti, ſed principalis agentis actio eſt appellanda, quoniam indignum eſt cenſere creatorem inſtrumentum eſſe creaturæ. Tunc ſic, Deus eſt principale agens, ergo cauſa per ſe in huiuſcemodi actionibus, & non per accidens. Cauſa eſt per ſe, ergo. facultate liber

Voluntates noſtræ tantum valent quantum [illegible] valere voluit atque præſciuit. Aug. de Ciuit. Dei. li. 5 cap. 6.

liberi arbitrij adimit homini, vt etiã nollẽs trahatur ad peccatum Hoc autẽ dicere impium eſt, & plus quam erroneum, ergo nihil aliud intercedere, quàm permiſſionem diuinam in peccato, dicendum eſt. Accedit his communis ſententia ſanctorum patrum, cui refragari nequaquam licet. Ipſe diuus Auguſtinus multis in locis, imo quoties de hac re incidit ſermo, ad ſolã Dei permiſſionem recurrit. In libr. de Prædeſti. & grat. c. 4. Non operatur, inquit, Deus in homine ipſam duritiẽ cordis, ſed indurare eum dicitur, quem mollire noluerit. Sic etiam excæcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum, quem noluerit vocare. Et in lib. de Articulis ſibi falſo per Pelagianos impoſitis artic. 10. eorum opinionem deteſtatur, qui Deum prauæ cuiuſquam aut voluntatis, aut actionis credunt autorem, ſiue excitantem, ſiue ſuadentem, ſiue impellentem peccantium cupiditates. Et in Pſal. 77. inquit de Pharaone, & Ægyptiis loquens, Hanc iniquiſſimam, & maligniſſimam obſtinationem Deus cum facere dicitur, non inſtigando, & inſpirando: ſed deſerẽdo facit, vt illi operentur in filijs diffidentiæ, quod Deus debite, iuſtéque permittit. Et in Epiſtola 105. Sixto presbytero ſcripta ait, Non obdurat Deus impertiendo malitiam: ſed non impertiendo miſericordiam D. etiam Hieron. expendens illud Apoſtoli, Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, inquit, In hoc, quod Deus tradidiſſe dicitur propriis deſideriis peccatores, oſtendit, non quòd ipſe ſit cauſa: ſed ꝙ per longanimitatem, & patientiam, non inducendo vindictam, patitur, eos ſecundum cordis ſui agere voluntatem. In hac eadem ſententia eſt D. Greg. lib. 13 Moral. c. 16 Et Clemens Alexandrinus li Stro 1. explicans illud Mat. 13. Ideo in parabolis loquor eis, &c. Non Dñs præbet ignorationem, inquit, hoc enim ſentire eſt nefariũ: ſed ipſam, quæ inerat, prophetice arguit. Et D. Anſel. expendens illud, Propterea tradidit illos Deus, inquit, Ideſt, ire permiſit in paſſiones. Docuit hoc luculenter diuus Tho. li. 3. aduerſus Gentes. c. 162. Atque in c. ad Ro. 9. in hæc verba, Ergo cui vult miſeretur, adducens illud. Excitaui te in peccatũ, vt deterior fias, ait, Quod quidem non eſt intelligendum hoc modo, quòd Deus in homine cauſet malitiam: ſed eſt intelligendum permiſſiuè, quia ſcilicet ex iuxto ſuo iudicio permittit, aliquos ruere in peccatum propter præcedentes iniquitates. Obſeruandũ etiam eſt, bifariã accipi diuinã permiſſionẽ. Altera eſt, qui ita Deus dicatur hominem deſtituere fauore & auxilio diuino: vt in perpetuum

Illa eſt pœna peccati iuſtiſſima vt amittat vnuſquiſque illud quo bene vti noluit cum ſine vlla difficultate poſſet ſi vellet.

Habes hic Deũ mali nequaquã eſſe auctorem ſed illius incentiua & quaſi ſemina in nobis exiſtere, perfectionem vero à Diabolo proficiſci quod aſtruit D. Hiero. in 1 aduer- [illegible]

perpetuũ illũ deſerere decreuerit. Altera vero eſt, qua Deus ſinit quemq; libere agere ſecundũ ꝓpriã voluntatẽ, ita tamẽ, vt ſemper ſit Deus paratiſſimus manũ porrigere peccatori, vt reſurgat, niſi per ipſum peccatorẽ ſteterit. Priori permiſſione, certo credo, neminẽ vnquã fuiſſe à Deo derelictũ, ſuiſque cupiditatibus permiſſum: ſed altera. Nã ſi Deus ita quẽpiam auxilio deſtitueret, vt ſtatuiſſet, illi nunquã opitulari, directe videretur peccatorẽ ſubigere prauis eius affectibus, quod vel mente cogitare impium eſt. Atque præterea, ſi ita permitteret, quo pacto verũ eſſet illud Apoſtoli, Deus vult, omnes homines ſaluos fieri? Nam & ſi D. Aug. id alicubi de voluntate beneplaciti, & conſequente intellexerit, ideoque diſtributionẽ conſtrinxerit ad genera tantũ, id eſt, ꝙ ex ſingulis ordinibus, & ſtatibus aliquos vult ſaluos fieri: vel in hunc modum, ꝙ omnes, qui ſalui fiunt, voluntate Dei ſeruentur: eſt nihilominus autoritas hæc veriſſima in vniuerſum de ſingulis hominibus, ſi de voluntate antecedente intelligatur: in quem modũ ſancti Doctores omnes fere explanant. Ita enim vult Deus, omnes, & ſingulos in vniuerſum ſaluos fieri: vt quemadmodũ leges omnibus, conſilia, & exẽpla abũde dederit. Ita ſit omnib. prçſentiſſimus ad hoſtiũ pulſans, vt à ſe nihil deſit officij omnino, quin perditiſſimo etiã cuiq; opem ferat, niſi per ſe homo ipſe renuerit. Hunc intellectum ſatis aperte videtur D. Paulus præ ſe ferre. Admonet enim Timoth. vt pro omnibus, & ſingulis oraret: quia Deus vult, omnes homines ſaluos fieri. Præterea ſi res non ita ſe haberet, quomodo veræ eſſent voces illæ Euangelicæ, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos? Et, Pœnitentiam agite? Et, Conuertimini ad me in toto corde veſtro? Et, Deus non vult mortẽ peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat? Et, Ego ſto ad oſtium, & pulſo? Hæc pluribus ſum proſecutus, quã in exordio huius quæſtionis inſtituerã, quamuis prolixitatis non me pœnitet. Deſeruient enim, quæ hic à nobis dicta ſunt, aut ſaltem nonnihil adiumenti adferent explanandis multis Scripturæ teſtimoniis, in quibus hic lapis mouetur. Reſtat autẽ adhuc dubiũ, vt rem exactius abſoluam, quomodo verũ ſit, ꝓpter peccata parẽtũ filias, & ſponſas fore lapſuras in fornicationem, cum nullus demereatur propter actionẽ alterius in his, quç ad animi ſalutem ſpectant, quod & optime tetigit Carthuſianus. Reſpondemus, ita eſſe. Vnde dicendum eſt, has fœminas multis peccatis fuiſſe irretitas vna cũ earũ parentibus, quamobrem & in

1. Tim. 2.

Nos omnes inuitauit ad cæ[illegible] D[illegible] qui autem non obedierunt ei ſemetipſos priuauerunt regia menſa.

& in pœnā eorum in alia, atque alia peccata labi permittūtur. Si enim eſſent iuſtę, nequaquam tam acerbo addicerentur ſupplicio. Sed ad textū redeamus. *Filiæ veſtræ, & ſponſæ veſtræ.* Quando hęc impleta ſunt? Quando Aſſyrij, vt refert Regum hiſtoria, regnum Iudæorū expugnarunt. Ita expendere videntur Theodoretus, & Theophylactus. Cæterum quid vocet *ſponſas*, licet D. Hieron. & Interlinearis, ac nonnulli alij dicant, eſſe vxores ipſas Iudæorum: alij, vt Theophila. per *ſponſæ* non intelligunt proprias vxores: ſed vxores filiorum ſuorum, id eſt, nurus. Vnde Theophylactus ſic diſpungit, *Sponſæ veſtræ.* Vxores filiorum veſtrorum, ſponſæ, vel puellæ exiſtentes captiuantium iniuriæ exponentur. Fauet huic explanationi Paraphraſtes Chaldæus. Habet enim in hunc modum, *Filiæ veſtræ*, quas ſuſcepiſtis de filiabus populorum & nurus veſtrę, quas accepiſtis filijs veſtris ex populis. Videtur hæc explanatio germanior. Non enim dixit, Vxores veſtræ: ſed *Sponſæ veſtræ.* Nec obſtat huiuſcemodi fœminas non ſoceris eſſe ſponſas, ſed nurus, quoniam communi voce ſpōſæ filiorum dicuntur etiam parentum ſponſæ, non vt coeāt cum illis: ſed quia ſoceri non ſecus, ac filiabus, proſpicere ſoleant nuribus. Nos ea voce *Sponſæ*, vtraſq; fœminas intelligamus, & vxores, & nurus Iudæorum.

4 Re. 25.

Ad componendos mores.

IN Deo fornicabuntur filiæ veſtræ. Timēdum eſt, imo fugiendū offendere Deum, qui eandē vicem, paremque pœnā rependit. Fornicantur Iudæi à Deo ſuo, permittit etiā Deus Iudæos eodem affici probro, & dedecore, quo Deum viri Synagogæ ipſi affecerant. Quæcunque ſeminauerit homo, hæc & metet, inquit Apoſtolus. Et apud Prouerbia. Deluſores Deus deludet. Et Iſaias, Indutus eſt Dominus veſtimētis vltionis, & opertus eſt quaſi pallio zeli. Sicut ad vindictā, quaſi ad retributionē indignationis hoſtibus ſuis, & viciſſitudinē inimicis ſuis. Vides, quā aperte dicat Iſaias Deū ſumpturū vltionē reddendo iniquis retributionē, hoc eſt, paria factis? Sed ad Scripturæ exēpla oculos conuerte, vt id apertius cognoſcas. Deludit Iacob patrē Iſaac, dicens ſe eſſe Eſau, pari pœna & ipſe plectitur. Nam & Laban decepit Iacob, pro Rachel Lyam ſupponendo. Aman pro viribus dabat operam, vt Mardochæus in cruce ſuſpendere-

Timenda lex Talionis diuinæ Iuſtitiæ qua facinora facinoribus adæquantur mutuis vicibus.

Galat. 6.
Prou. 3.
Iſa. 59.
Gen. 27.
Eſther. 9.

retur,

tetur in eodem patibulo Amã ſuſpenſus eſt. Quærebat Saul
tradere Dauidem occidēdũ Philiſtum, & ab ipſis Philiſthæis *1. Re. 18.*
Saul in bello eſt occiſus. Patrat adulterium Dauid cum Ber-
ſabee, eandem ignominiã & ipſe Dauid patitur. Nam & Ab-
ſalon ingreſſus eſt ad vxores patris ſui, imo multo acerbiori *2. Re. 12.*
plectitur ſupplicio. Dixit enim ei Nathan, Eò quòd tuleris vxo-
rem Vriæ, vt eſſet vxor tua. Itaque hæc dicit Dñs, Ecce ego
ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam vxores
tuas in oculis tuis: & dabo proximo tuo, & dormiet cũ vxo-
ribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim feciſti abſconditè,
ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael.
Quiſquis igitur quippiã nocumenti intulit ꝓximo, timeat, *Non inul-*
quaſi tumentes fluctus, Deũ, qui non ſolum parem, verum & *ta manent*
acerbiorē pœnam infligere ſolet ijs, qui in ꝓximos delique- *ſcelera in*
runt. Pellicit aliquis vxorem aliẽnã, aut filias? Reſipiſcat, alio- *detrimen-*
qui ipſe experietur in ꝓpria vxore dedecus adulterij. Inurit *tũ proxi-*
quis honori alterius notam? Non deerunt canini, & viperini *mi lata.*
dentes eius famã laniantes. Quemadmodum ſagitta in durũ *Simile.*
ſignum immiſſa magno impetu redit ad ipſum mittentem,
illumque acerbius cruciat, & vulnerat, quàm ipſum ſignum,
In eundē modum contumeliam Deus, retorquet in autorē, *Eccl. 42.*
actiuſq; infligit vulnus autori, quàm ipſe inflixerat ꝓximo. *& c. 7.*

Secundo, *Fornicabuntur filiæ veſtræ,* &c. Non loquitur de vi-
ris dicens, Fornicabuntur filij veſtri: ſed ſolum de fœminis,
videlicet filiabus. Quorſum fœminas fornicaturas, & adul- *Iſta egre-*
teriũ cõmiſſuras potius inquit, quàm viros? Certe, quia mul- *giè diſſe-*
to grauius eſt dedecus homini, filias, & vxores contaminari *runtur per*
his ſceleribus, quàm filios? Hinc Sapiens ait, Super filiam lu- *Angelum*
xurioſam confirma cuſtodiam: ne quãdo faciat te in oppro- *Aretinum*
brium venire inimicis. Ac rurſum, Filiæ tibi ſunt, ſerua cor- *in ſuo tra-*
pus illarum. De filijs vero maſculis nihil omnino dicit. Qui- *ctatu ma-*
nimo leges conditæ ſunt permittentes parentibus filias in- *lefic. in*
ceſtu ꝓ, aut fornicatione deprehēſas interficere, licet iã abo- *verſ.* che-
litæ ſint. Sic l. patri, & in l. neq; in ea. ff. ad legē. Iuliam. de a- hai adul-
dulteri. & l. caſtitati. C. eodem tit. De filijs vero nunquã tale terato la
leges ſanxerunt, vt propter fornicationē à parentibus neca- mia do-
ri poſſent. In vxore vero eſſe grauius crimē adulteriũ, quàm na.
in viro ſaltem propter bonum prolis docuit D. Thomas. A-
lij vero Theologi dicunt, adulterium viri neque tam infame
eſſe, neque tam perniciosũ in prolē, & hæredes, ac ꝓpterea
non illud in viro, ſicut in fœmina criminali pœna vindicari.
Hinc & glo. in l. palam §. quæ in adult. ff. de rit. nu. decernit,

quòd

quòd licet mulier in adulterio deprehenſa ſit infamis in ipſo iure, vt eſt text. ibi ſecus tamen in maſculo, ſcilicet vt ex tali deprehenſione non ſit infamis. Atque rurſum gloſſ. in §. ſi qua cum ſeruo 12. q. 2. inquit, impudicitiã eſſe multo deteſtabiliorẽ, fœdiorẽ, atq; turpiorẽ in muliere, quã in viro. Vnde & M Cato in oratione, quæ de dote inſcribitur apud Gellium. 10. c. 23. in adulterio, inquit, vxorẽ tuã ſi deprehendiſſes, ſine iudicio impunè necares: illa te, ſi adulterares, digito non auderet cõtingere, neq; ius eſt. Agnouerunt non ſolum viri iuſti, ingens eſſe crimen adulterij: verũ & Ethnici. S. Iob. ait, Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum, vt ſcilicet cum vxore aliena coirẽ, ſcortum alterius ſit vxor mea, & ſuper illã incuruentur alij. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima: ignis vſq; ad perditionem deuorans, & omnia eradicans geminina. Obſerua etiam, quid ſanctus Ioſeph reſponderit fœminæ ad coitum allicienti, Quomodo poſſum, hoc malum facere? Quantum eſt hoc malum bone adoleſcens? Quæ lingua id poterit explicare? cum ſit omnium turpiſſimum, & fœdiſſimum? Vtiq; tantũ facinus eſt adulterium: vt vocem ad id explicandum non habeam Ethnicus etiã ille imperator Alexander, quum puella multa nocte ad illum eſſet adducta, cum eo dormitura, rogauit, vbi tamdiu fuiſſet, atque illa reſpondente, ſe expectaſſe, donec maritus iſſet cubitũ, miniſtros accitos acriter obiurgauit. Reducitéque, inquit, hãc, parum enim abfuit, quin veſtra culpa fuerim factus adulter. O egregiam tum iuuenis, tum regis cõtinentiã. Nã apud iſtud iſtos ſimplex ſtuprum ꝓ nullo crimine habetur. Quid plura referam exempla? Audi, quantum fœmina gentilis adulterij facinus exhorruit. Cornel. Tacitus ſcribit, Pontiã quãdam Romanã fœminã nullis verborũ lenociniis, aut pollicitationib. ad adulterium cum Octauio Tribuno plebis cõmittẽdũ impelli potuiſſe: quin ab eodẽ interfici maluiſſe Si tãta animi firmitudine patrare adulterium refugit gẽtilis fœmina: vt mori potius eligat, quã adulterij labe pollui, quid quæſo, fœminæ fidẽ Chriſti profitẽtes agere debent quantumque fugere adulterium? Quadrat obſeruatio in Euangelium Annuntiationis, in hæc verba. Quomodo fiet iſtud? Quid hoc eſt, ô ſanctiſſima virgo? Promittitur tibi filius in æternũ regnaturus, qui magnus, & filius altiſſimi futurus ſit, & modus, quo id fiet te anxiã reddit? Tu, vtcunq; fiat, præbe aſſenſum, etiã ſi violes mariti thorũ Abſit hoc, hoc ingẽs enim Dei ſupplicium, eſt, permit-

Vxor maritũ adulterij arguere nequit: maritus poteſt. Inſt. de ado. 4. §. ſed & illud. li. 1. c. de adult.

Iob. 31. b.

Gen 39.

Adulterium etiã feris ac Barbaris deteſtabile.

Amb. lib. 1. de Abraham.

permittit, fœminam in adulterium labi ſicut apud Hoſſeā cōminatur Dominus, *Ideo fornicabuntur filiæ veſtræ*,&c. Quadrageſimam Euangelium Sabbathi poſt 3 Dominicā. Quadrageſimo hæc verba, Adducunt Scribæ, & Phariſæi mulierē in adulterio deprehenſam O lamentandā impudicitiam,& ingenti afficientem dedecore non ſolum virum:ſed etiā totam cognationē viri, & vxoris. Vnde viri vxorum adulteria tā ægrè ferunt, vt ea moleſtius patiantur,quā neces ipſarum. Maritus enim, vt inquit D.Hieronymus in c.7.Amos,libentius audit, vxorem interfici,quàm pollui. Hinc & eleganter magnus ille Baſilius inquit, adulterium naturæ eſſe viperinæ.Nam quemadmodum vipera murænam è mari ſibilo euocat ad coitum,quamuis alterius ſit naturæ, propriamque abiicit cōſortē,In eundē modū fœmina,relicto viro proprio cū alio coïens cōmittit adulterium:quamobrem & Ægyptij ſacerdotes procos, & alienigenarum concubitum appetētes per murænam depictam ſignificabant. Diſcant ergo adulteri,cuinam feræ,cuique reptili ſimiles ſint, puta viperæ,vt adulterii facinore contaminari exhorreſcant. *Hæc ferè Baſilius in Examero oratione ſeptima.Idem etiam. Pli. 9 lib.c.23. Cælius Rhod.6.c. 13.*

Tertiò,*Ideo fornicabuntur filiæ veſtræ, & ſponſæ veſtræ adulteræ erunt.*Obſerua,quam ob cauſam ſint fornicaturæ, quoniā & earum viri,& parētes eodē fornicationis crimine erāt irretiti. Ecce quid boni conferant filijs, & vxoribus iniqua parētum exempla,eos videlicet in ijs prauis actionibus imitari.Caueant igitur parentes, & viri vxorati,coram filijs, & vxoribus in quampiam obſcuram,& ignobilem actionē incūbere. Nā queādmodum quoquo verteris vnum oculum, alter ſtatim comitatur. Ita ſi quippiam faciunt parētes,eorū filij,qui non ſecus, atque oculi diliguntur ab ipſis parentib. illorum inſequuntur veſtigia. Et quemadmodum pictores imagine pingentes exemplar identidem reſpectant, omniaque lineamenta eius trāsferre conātur magno ſtudio ad ſuū opificium. In eundem modum filij vitam parentum reſpiciunt, & in corde veluti in tabula mores pingunt paternos. *Simile.*

Filij,inquit Ieremias, colligunt ligna, & patres ſuccendunt ignem,& mulieres, hoc eſt,vxores conſpergunt adipem: vt faciant placentas reginæ cæli, & libent dijs alienis. Vides, parentes, & filios eodē ſcelere conſtringi? Audi etiā quid de rege Zacharia dicat Scriptura,Fecit,quod malū eſt corā Dño,ſicut fecerant patres eius Sed quāuis vxores,& filij parentum imbibere ſoleant mores,multo propēſiores ſunt ad imitandā eorum libidinem.Hinc Ariſtoteles inquit, Primū leges ſint *Iere.7 d.* *4 Re 15.li. 1 Occon.c. 14.*

viro ad vxorem, & iniuria ceſſet: ſic neque ipſe iniuriam patietur. Eſt autem, vt ille, paucis interiectis, ſcribit; viri iniuria externarum mulierum congreſſio. Et Seneca ad Lucil. Grauiſſimum eſt iniuriæ genus in vxorem, habere pellicem. Improbus eſt, qui ab vxore pudicitiã exigit, ipſe alienarũ corruptor vxorum. Et Lactantius. Exemplo continẽtiæ docenda eſt vxor, vt ſe caſte gerat. Iniquum eſt enim, vt id exigas, quod ipſe præſtare non poſſis. Quæ iniquitas id effecit profecto, vt eſſent adulteria, fœminis ægre ferentibus, præſtare ſe fidem, nõ exhibẽtib. mutuã charitatẽ. Deniq; nulla eſt tam perditi pudoris adultera, quæ nõ hãc cauſam virijs ſuis prætẽdat, iniuriam ſe peccando non facere, ſed referre. Et Quintilianus. Homo, inquit, nec alieni matrimonij abſtinens, neque ſui cuſtos, quæ inter ſe natura connexa ſunt. Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum coniuges occupatus, poteſt vacare domeſticæ ſanctitati, & vxor, cum in tale incidit matrimonium, exemplo ipſo incitata, aut imitari ſe putat, aut vindicari. Demum D. Augu. in c. Si dicturi. 32. q. 6. monet, vt quales volunt viri vxores ſuas inuenire, tales, & ipſæ eos inueniant: & ſi intactam quærunt, intacti ſint, ſi puram, puri. Ac rurſum in libro de Decem chordis, Si caput, inquit eſt vir, melius debet viuere, & præcedere in omnibus factis ſuis vxorem, vt illa imitetur virum. Quadrat obſeruatio in præfatum Sabbathum poſt 3. Dominicam Quadrage. in dicta verba, Adducunt ei mulierem in adulterio deprehẽſam. Cur, ô fœmina impudica adulterium committis? Num quia vir tuus adulter eſt, vis paria pari reddere? &c.

De vero cultu. c. 23.

Vxor viri moribus cõſonet.

Plutarchus de præceptis connubialibus.

Quartò, *Fornicabuntur filiæ veſtræ.* Cur fornicantur? Quia parentes fornicati ſunt. Quid ergo mirũ ſi ex iniquis parẽtibus iniqui naſcantur filij? Ex iniquis enim omnes filij, qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitię aduerſus parentes in interrogatione ſua, ait Sapiens. Eſdras non illepidis ſimilitudinibus id inſinuat. Qualis, inquit, eſt ager, talia & ſemina: & quales flores, tales & tincturæ: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Atque Seruator noſter: Non poteſt arbor mala, bonos fructus facere; neq; arbor bona malos fructus facere. Hinc & Deus ait filijs Iſrael, ꝙ eſſent multis criminibus implicati. Radix tua, & generatio tua de terra Chanaã, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cætea, ſicut mater, ita & filia eius. Ac ſi apertius dicat. Non ſecus, atque ſi è perditiſſimis his gẽtib. originẽ duceres, corruptis moribus imbuta. Quẽadmodũ e cœno oritur putor intolerabilis,

Sap. 4.
Eſdr. 4. c. 9.
Mali corui malũ ouum
Mat. 7.
Ezec. 16.

&

& ex ſtercore vermes immundi, & ſcarabæi. Sic ex paretibus impijs prodeunt filij. Viderat Diogenes in foro hominem ebriū, & ait, Illius pater ebrius fuit. Sophiſta etiā quidā, vt tradit Philoſtratus in Ariſtide, dixit Alex. Patris es filius, ꝙ patris ambitionē imitaretur, Hinc & Prouerbium, Mali corui, malum ouum. Contra vero ex bonis, iuſtiſque parentib. viri oriuntur pij. Conſentaneū eſt, inquit Ariſt. ex melioribus ortos eſſe meliores. Quemadmodum in terra diligenter culta bonoque ſeminata ſemine, raro oriuntur tribuli, ſed quod profert, triticum eſt, Ita ex bonis parētib. filij gignuntur boni. Quē aliū fructum ager ille Abrahami ferre debebat, quā ſanctū Iſaac? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Natiuitate diuæ Virginis, in hæc verba, Ieſu Chriſti fili Dauid fili Abraham. Quorſum hos viros ſanctitate inſignes, è quibus genus traxit Chriſtus, noſtris oculis ſubijcit contemplandos? Vt eorū filium imitatorē diſcamus, & neq; Abrahamo, neq; dauide meritis inferiorē Chriſtū eſſe agnoſcamus. 1. Pol c 8. Simile.

Quintò *Fornicabuntur filiæ veſtræ*, Quando vxores, & filiæ erant fornicaturæ? Quando parentes, & viri abſentes erant, & in vertice montium, atq; ſub arboribus ſacrificantes. Vides, quid pariat abſentia virorum è domib. ſuis? Vxores videlicet & filias fornicarias. Quātū nocumētī attulerit fœminis eſſe ſolas, iā ab orbe cōdito docuit ſatanas, qui, vt fœminam vinceret, ſolitudinē quæſiuit Quando etiam Ioſephum fœmina impudica conata eſt ad libidinē allicere? Vtique cū eſſet abſque arbitris. Quando Berſabee pellexit Dauid? Quādo vir eius abſens erat, & ierat ad bellum. Quid plura? Audi quid dicat adoleſcenti mulier. Veni inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies, non eſt enim vir in domo ſua, abijt via longiſſima, ſacculū pecuniæ ſecū tulit, in die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam. Irretiuit eum multis ſermonib. & blāditijs labiorū protraxit illum. Vides, abſentiam viri primū obiectam à fœmina adoleſcenti, vt illum induceret ad voluptatē? Non eſt, inquit, vir in domo ſua. Quid ſi vir domi eſſet, ô fœmina faceres? Timerem certe, neque tātū facinus aggredi auderem. Sed quoniā poterat adoleſcens reſpondere. Quid ſi breui reuertat vir tuus, & nos in adulterio deprehenderit? Hunc eximit metū, ſubijciens fœmina, Via abijt longiſſima, nequaquam citò redibit ad ſumptus enim non paruam pecuniam ſecū tulit, ſed ſacculum plenum. Ad hæc certa ſum, quando vir meus reuerſurus eſt, quæſiui enim ab eo diem reditus, & plenilunij

Gen. 3. Gen. 39. 2. Reg. 11. Prou. 7. Graphicè deſcribit adulterij occaſiones, tempori nia: deinde impudicæ mulieris ingenium.

diem præfixit.O diabolicam calliditatem,ô aſtutiam muliebrem.Quis tibi ſuggeſſit vt ad patrandum peccatum tot ſedula auferres impedimẽta? Videte,vt extorſerit à viro certitudinem aduentus ſui : quo ſecurior ſuam poſſet explere libidinẽ.Diſcant igitur domum,& vxorem relicturi viri,diem cælare ſui reditus,ne ſecuræ vxores,& filiæ voluptatibus permittant habenas:Sed incertæ maritalis aduentus , ſi pudor à peccato nõ reuocet,ſaltẽ metu imperati aduentus à peccato arceantur.Sed obijcies,Ea fœmina,de qua loquitur Sapiens, procax erat garrula, vaga, quietis impatiens , nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis, filiæ meæ pudicæ ſunt , vxor honeſta,intra domus fores cõtenta, in publicum prodire refugiens,confabulationes faſtidiẽs,quamobrẽ abſentia mihi nihil nocebit,ſed ſecurus abibo. Heus bone vir,quid Suſanna ſanctis, & continentius ? Nam defuerunt viri impudici, qui in extremas anguſtias ſanctã fœminã deiecerunt,& cum ad turpitudinem non potuiſſent eam allicere , qui dicerent, imponentes falſum adulterii crimen,ſolã manſiſſe,& puellas à ſe dimiſiſſe,vt cum adoleſcente concumberet? Vides,quantum periculi ſanctæ fœminæ ſolã eſſe relictã attulerit ? Noli ergo,abſq; arbitris filias,& vxorẽ relinquere.Quod ſi tu domus tuæ ſemper eſſe cuſtos nõ potes:ſed foras egredi neceſſitas cogit,obſerua vigilanter quibus perſonis vxorem,& filias cuſtodiendas reliqueris,ne dum tu foras egrederis, alius vxoris benedictionẽ ſurripiat, quemadmodũ Iacob,abſente Eſau paternã benedictionẽ extorſit. Nõ ſecus ac vmbra corpus ſequitur,debet vir vxorem comitari.Quẽadmodũ teſtudo viuẽs nuſquã extra corticem degit. Sic maritus pro virili debet dare operã,vt quã raro à domo ſua exeat.Phidias cum Veneris ſimulachrum Eleis ex auro,& ebore cõficeret,teſtudinem altero eius pede preſſam appoſuit,ſignificãs,virgines cuſtodiendas eſſe coniugatas vero taciturnas eſſe (Eſt enim teſtudo animal mutũ inter cætera animantia)& intra ſua tecta cohibẽdas,veluti teſtudo eſt intra conchã. Ego etiam viro vxorato potius, aut ſaltem in eundem modum dico,Imitare teſtudinem,ſi nihil ſiniſtrum de vxore,& filijs audire cupis.Neque à ratione alienũ iudicauerim,ſi quãdo foras egredi neceſſum eſt, tecum vxorem ducas.Sic ſanctus patriarcha Abrahamus deſcenſurus in Ægyptũ, nõ domi vxorem Sarã reliquit:ſed ſecũ tulit. Hoc exemplũ ſibi proponant cõtemplãdum viri longo tempore vxores relinquentes. Verũ obijcies, Fames præualet , deeſt facultas ad alendam vxorem,

& fi-

Eſt pudica mulieris vorum publicum prodire Domus.

Gene.27.

Simile

Ægyptij mulieribus calceos vſu negabant patrij moris quo domi ſe continere non domummodo cogerentur

Teſtudinem Heſiodus domi portã appellat.

Gene 12.

& familiam, quid igitur facturus ſum? Non poſſum nõ abire ad quærendum illis victum multo enim peius eſt, fame pereant. Do libenter, iuſtũ eſſe, cibũ familiæ quærere, iniuſtum tamen eſſe cenſeo, vxorem deſerere. Quid igitur faciendum eſt, præualeſcẽte famę? Quod fecit Abrahamus, ducere nẽpe ſe cũ vxorẽ, ac maximè ſi pulchra eſt, vt fuit Sara. Nonne hic audis, abſentibus viris, ſponſas fornicari? Igitur ne vxori tuæ ſimile contingat, illã tecum fer. Quemadmodum ventus ſecum nubes rapit, Sic dilectio viri debet ſecum abducere vxorẽ. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Natiuitate Domini, in hæc verba, Aſcẽdit Ioſeph Bethlehem, vt profiteretur cũ Maria, deſpõſata ſibi vxore. Cur Ioſeph tecũ defers vxorẽ? Nonne fœminæ ab hac profeſſione ſunt exemptæ? Nõne honor coniugalis in tuto eſt, quamuis vxorẽ domi relinquas? Igitur ſi ſalua ſunt tibi omnia, quare ſine vxore non iter arripis? Certe vt doceas, vxores non facile deſerendas. *Simile.* *Tecum ſunt ducendæ vxores.*

¶ *Non viſitabo ſuper filias veſtras, cum fuerunt fornicatæ, & ſuper ſponſas veſtras, cum adulterauerint, quoniam ipſi cum meretricibus conuerſabantur, & cum effœminatis ſacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.* *Pſal 88.*

¶ *Viſitare* pro punire ſumũt omnes fere expoſitores ſecuti diuum Hieronymum, qui in hunc modum diſpungit, *Non viſitabo*, id eſt, abſque vlla vindicta in ſuo ſcelere relinquuntur. Vnus Theophylactus bifariam diſpungit Primò ſic, *Non viſitabo ſuper filias*, hoc eſt, deſeram, & permittam, eas talia pati. Viſitat & alia ratione peccantes Deus, quando eorum miſertus impediens ipſorum ad vitia impetuoſum iter, ac caſtigationi tradens, iuxta illud, Viſitabo in virga peccata ipſorum: miſericordiam vero meam nõ diſpergam ab ipſis. Hæc ſecunda explanatio mihi magis arridet, quam, vt iam dixi, omnes doctores amplectũtur. Quamuis de qua viſitatione, ſiue punitione Dominus loquatur, diſſidium eſt inter doctores. Diuus Hieronymus perquam egregie inquit, Vt autem ſciamus, viſitationem, quaſi vulneratorum, & languentium, ideo inferri à Deo, vt veluti cauterio, & amariſſimis potionibus recipiãt ſanitatem, & morbis careant, per prophetam loquentẽ audiamus Dominum, Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autẽ meam non diſpergam ab eo, Qui igitur amatur corripitur: qui negligitur, ſuis peccatis dimittitur, Hæc diuus Hieronymus. Et videtur, ad viſitationẽ medici hanc referre viſitationem, qui cum ægrotos viſitat, medendis morbis dat operã. *Pſal 88.*

Cum hac explanatione videtur conſentire Theodoretus. Sic enim expendit, *Non viſitabo*, id eſt, nullā de vobis curationem accipiam, neque de filijs veſtris, & ſponſis veſtris. Igitur iuxta hanc ſententiam ſic diſpungemus. *Non viſitabo*, tāquam medicus videlicet. Alij ſic, *Non viſitabo*, tanquam pater flagellatione paterna. Huic expoſitioni videtur fauere Theophylactus. Adducit enim illud Apoſtoli, Quem enim diligit Dñs, caſtigat tanquā filiū. Quis porro filius eſt, quē nō caſtigat pater? Reſtat vnum inueſtigādum, quæ videlicet medicamina in hac vt ita loquar, inuiſitatione, vel non viſitatione, ſeu abnegatione viſitationis neget Deus, ſe vulneribus ſi... rum appoſiturū? Aut ſi de flagellatione exponas, quæ flagella ſe non adhibiturū inquit? Video multos recurrere ad calamitates, aliaq; id genus incommoda, quæ à viris pijs, & ſanctis dicuntur tribulationes. Iis enim ſolet Deus viſitare peccatores, vt gradum reuocent à vijs peſſimis. Non contemno hanc explanationem: ſed exoſculor, vt par eſt, quoniā multi ſancti patres in eum modum expendunt. Cæterùm aliquid peculiare hic implicatum inuenio, quod paucis aperiam. Sāxerat Deus leges. quibus plecterentur peccatores, earumque vindicem ſe fuerat profeſſus, ſi quis eas violaret. Vnde apud Leuiticū ait, Cuſtodite leges meas, atque iudicia, & facite ea ne & vos euomat terra, quā intraturi eſtis, & habitaturi. Inter alias autem leges cōdiderat Deus aduerſus adulteros, & ſtupratores, tum apud Leuiticum, tum apud Deuteronomiū varias leges. Si dormierit, inquit, vir cū vxore alterius, vterque morietur, id eſt, adulter, & adultera & auferes malū de Iſrael. De virgine autē ſit, Quod ſi verū eſt, quod obiicit, & non eſt in puella inuenta virginitas eiicient eam extra fores domus patri ſui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius, & morietur quoniā fecit nefas in Iſrael. Cū ergo inquit Deus, *Non viſitabo ſuper filias*, &c. idē eſt, ac ſi dicat. Nō puniā filias veſtras iuxta leges à me ſancitas, ſed peccatorū patratores libere, & ſine punitione vindice viuere permittā. In quē modū ſi expendas, verbū viſito magis videtur iudicis rationem, & officium inuoluere, quod frequens, eſt in ſacris Bibliis, vt apud Samuelē Deus, Viſitauit, inqt. quæcūque fecit Amalech Iſraeli. *Quoniā ipſi cum meretricibus cōuerſabantur.* Rationē reddit, ob quē nō ſit puniturus filias, & ſpōſas adulteras, & fornicarias. Ea autem eſt, quòd *ipſi*, id eſt, parentes, & mariti, *Cum meretricibus conuerſabantur.* Perſonā mutat, & ſubito apoſtrophe vſus magnitudinem ſceleris patrati detegit, & velut in di-

Tecum Deus gubernatur omnia & quæ putatur pœna medicina eſt Hieron.

Deut. 22

1. Reg. 15.

indignā non ſolum vt patretur: verum vt audiatur, non in faciem. *Cum meretricibus conuerſamini,&cum effœminatis ſacrificatis.* Vtimur hac loquēdi forma cum rem amariſſimā & acerbiſſimā referimus. Ex tempore enim ora vertimus ad alios aſtantes, relictis ſceleris autoribus, cum quibus erat nobis ſermo prius. Habet autem hæc vultus ad alios conuerſio, neſcio quid indignationis tēperatæ tamē cōmiſeratione. *Cū meretricibus,* Quid vocet meretrices, nō omnino aſſequi poſſum: quanuis video omnes fere expoſitores in hac eſſe ſentētia, vt de corporea fornicatione dicant eſſe ſermonē, quā voluptatem explebāt cum meretricibus, ideſt, ſcortis. Theophylactus tamen hac voce *meretricibus* aliquid peculiare eſſe implicatum inquit. Transfert autē pro *cum meretricibus*, cū ſcortis, & hæc ſcorta proprie hic dicit eſſe ſacerdotes ipſas Beelphegor. Hoc autē idolum erat apud Græcos appellatum Priapus, libidinis, & laſciuiæ præſes, quod ex ipſa etiam forma ſua indicabat. Si hanc ſequamur Theophylacti explanationē, certū eſt, hic non de fornicatione corporea eſſe ſermonē: ſed de ſpirituali, quæ idololatria eſt. Nō ab hac expoſitione videtur diſſentire Theodoretus. Ait enim in hūc locū, Fornicationem interdū appellat procliuitatē ad Venerem: interdum impietatem. Ex quibus verbis Theodoreti, & ſequentibus, etiā meretrices conſequitur hic vocari idololatras. Ego ſub hac voce *cum meretricibus* vtrumque opinor cōplecti, & venereā corporis turpitudinē, & idololatriā. Nā cū ſacrificatū idolis ibant, cum ipſi, ſacerdotibus concūbebant. *Conuerſabantur.* Nō exiſtimes, cōuerſatione, hoc eſt, cōfabulatione, & colloquio ſolum id eſſe dictum: ſed cōuerſari vocat, commiſceri, ſeu miſceri. In quē modum habēt Septuaginta, Theophyl. & Theodor. Et quanuis Paraphraſtes Chaldaicus habeat pro, *cum meretricibus conuerſabantur*, cum meretricibus ſocietate ſe iungunt, & cū ſcorto cōmeſſantur, & potant; plus hic quam ſermonem interuenire, puta actionē veneris turpiorem, certū eſt. *Cum effœminatis* Quid vocet *effœminatos*, non parū ingerit difficultatis. Rupertus hos *effœminatos* eſſe ait maſculos, qui fœmineo more peccato ſeſe ſubdebant, cōtra quos præceptum eſt, Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, morte moriatur. Lyranus ſic, *Cum effœminatis*, id eſt, cultoribus idolorū enuchiatis. Dionyſius nonnihil addidit. Ait quippe, *Cum effœminatis*, id eſt, mollibus, ſeu abſciſſis, vel eunuchiatis. Septuaginta pro *cum effœminatis* vertunt, *cum initiatis*. Vocant autem *initiatos*, vt inquit Theodoretus, ſacris

Priapus turpiſſimus antiquariō fabularum Deus libidinis & hortorum præſes.

Tangit nephandū peccatum, cōtra naturam. Leui. 20.

impietatis deuotos,ac dedicatos.Nam vt nos diuinis myſteriis ornatos fideles vocamus, Ita Græci, *τετελεσμένους*, id eſt, initiatos nominauerunt exactius ad ſuam impietatem inſtitutos. Apertius tamen explicat Theophylactus, qui ſint initiati iſti,dicens,initiatos appellat, huiuſmodi idoli ſacros myſtas, dignos iam arcanis apud illos ſacris iudicatos, ceu perfectiores, qui mares eſſe viſi, femellæ fuerunt, cymbalis vtentes,fœmineiſq; vlulatibus circumibant triuia Beelphegor ſacramenta perficientes.Dum itaque inquit,*cũ effœminatis ſeu initiatis ſacrificabãt*,ſignificat.ꝙ Iudęi faciebant ſacrarũ turpi Deo,doctoribus dictis initiatis vſi.D.Hiero.pro initiatis *effœminatos* vertit, vt ſenſum verbi noſtrorum auribus panderet, hanc mutationis iſtius cauſam ipſo D.Hiero.reddente.Ait autẽ ſanctus Doctor, eſſe iſtos effœminatos,quos hodie Romę matri,non deorum.ſed dæmoniorum ſeruiẽtes

Cynedi vocãtur Galli gallinacei Cibeli deorum matri ſacri.

Gallos vocant,eo quod de hac gẽte Romani truncatos libidine,in honorem Atys,quem eunuchũ dea meretrix fecerat ſacerdotes illius mancipauerint.Propterea autem Gallorum gentis homines effœminãtur, vt qui vrbẽ Romanã cœperãt hac feriantur ignominia. Iſtiuſmodi idolatria erat in Iſraël: colẽtib.maximè fœminis Beelphegor ob obſcœni magnitudinẽ, quem nos Priapũ poſſumus appellare. Vnde & Aſa rex

Beelphegor i. Deus verendorum.

tulit excelſa de populo,& huiuſcemodi ſacerdotes, & matrẽ de augusto depoſuit imperio,ſicut Scriptura teſtatur,dicens, Et fecit Aſa rectus ante cõſpectũ Domini, ſicut Dauid pater eius:& abſtulit effœminatos de terra,purgauitq; omnes ſordẽ idolorũ,quæ fecerant patres eius. Inſuper & Maachã matrẽ ſuam amouit,ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in luce eius,quẽ cõſecrauerat:ſubuertitq; ſpecũ eius,& confregit ſimulachrũ turpiſſimũ,& cõbuſſit in torrẽte Cedrõ, *Et populus nõ intelligens,vapulabit*, Trifariã poſſunt hæc verba intelligi.

Locus vergit ad Duces cæcos, qui ſecũ in foueam errorũ inextricabiles ducunt populum.

Primo ironicôs, aut interrogatiuè.Et in hunc modũ legit,& expẽdit Paraphraſtes Chaldaicus.Ita.n.inquit,*Et populus generationis,qui non intellexit legem,nonne collidetur?*In quem modũ ſi expẽdas,videtur ſignificare,exẽplo,& cõſuetudinę maiorum,plebem ad patranda hæc peccata fuiſſe inductã: non tamen propterea à ſupplicio infligendo omnino eximendã. Secũdo,poteſt hic locus affirmatiuè legi, in hunc modũ,*populus intelligens*,ablata negatione *nõ* ita legit Theophyl.Habet enim,pro,*populus nõn intelligens vapulabit*,ſic, *populuſque intelligens complicabatur cum ſcorto*. Vocat autem Theophylactus populum intelligentem duas tribus. & regnum Iuda,

qui

quis exiſtimari, habere Dei cognitioné, vt qui in Ieroſolymis vrbe Dei regnarent, Aſtartes idolo ſacrificabant, ſeu Veneris. Hanc enim ſcortum nominauerunt Etenim imago eius nuda ſtabat, ipſo ſuo ſpectaculo, vel intuitu fornicationẽ, & abominationem ſpirans. Excitauit autem Aſtartæ ſimulacrum Salomō, vxori ſuę gratū faciés Exiſtimat itaque Theophylactus, hactenus cōmemorata de decē Tribubus eſſe dicta, quę & Iſraël nominabãtur, hęc vero, *populuſque intelligēs*, ſolū ad alias duas tribus Iuda referenda. Neſcio ſane, quod habuit exēplar Theophylactus, vir ſingularis ingenio, & ſpectabili eruditione, & quē ego magnopere ſuſcipio, vbi abſq; negatione inuenerit, *populuſque intelligens*. Ego enim in omnib. exēplaribus quotquot potui inuenire, inueni autē non pauca appoſita negatione lego in hunc modum, *populus non intelligēs* quā trāſlationē amplectēdā eſſe certū eſt. Locūq; ſic diſpungemus, *Populus non intelligens*. Quid nō intellexit, aut non intelligit? Optimè Interlinearis, Deum inquit, vel peccatum ſuum, cum quo conſentit Haymo. Ita etiā expendit Dionyſius. Addidit autē his nonnihil, dicens, *Populus non intelligens*. i. populus Iſrael ſua peccata non recognoſcens, nec ſcientiā Dei habens, idcircò nec pœnitens. Sed qūo hic populus dicitur non intelligens? Bene reſpondent Rupertus, & Lyranus, quia intelligere noluit, Non ergo excuſatio eſt: ſed accuſatio contemptus, qui ſcire recuſabant, & intelligere nolebant, ſicut Pſal. ait, Noluit intelligere, vt bene ageret. *Vapulabit*. Significat, vt inquit D. Hieron. quem fere omnes ſequuntur expoſitores, vno dempto Theophylacto, quod vapulet in captiuitate, & diuerſis afficiatur plagis, vt per dolorem recipiat diſciplinam. *Pſal. 35.*

Ad inſtituendos mores.

NOn *viſitabo ſuper filias veſtras*. Cur, Domine, non viſitabis ſuper has fœminas? Reſpondeat pro te D. Hieron. Quia tantus eſt, inquit, numerus fornicatorum Iſraël: vt ceſſet vltio, deſperans emendationem. Quoties ergo videris, in regno, vel Republica non puniri malefactores, fortaſſis Deus excæcat oculos iudicum ob multitudinem patrantium crimina. Quemadmodum medicus deſperans ſalutem infirmi, quòd multis vulneribus ſit confoſſus, negligit apponere medicamina, dicens, Auferte iſta hinc, nō enim proderunt, quia his viuere nō poteſt, Sic Deus

Simile

Actū eſt de anima quā dominus nō viſitat.

cum cernit Rēpublicam multis peccatoribus refertam, veluti infirmum iam iam agentem animam, & moriturum relinquit, & remedia adhibere negligit, & permitit, vt eius mi-
Simile. niſtri, puta iudices auferāt ſupplicia, & pœnarum varia genera, quibus Reipublicæ vulnera curantur. Et quemadmodum vineæ laborem impendere negligis, ſi ſepes, & maceria hinc inde eſt deſtructa atque hac, & illac feris patet aditus ad illam vaſtandā, quod nullum fructum percipiendū ſperas, In eundem modū Deus ciuitatē, quę nō eſt aliud, q̄ vinea eius, cernēs vallū, & foſſam legū mille partib. dirutā, quib. pecca-
Iſa.2. ta intrant, cunctaq; perdunt, nō ſecus ac rē indignā cura deſpicit, & cōtemnit. Væ gēti peccatrici, ait Deus, populo graui iniquitate, ſemini nequā, filiis ſceleratis. Super quo percutiam vos vltra, addētes præuaricationē? Quid eſt, ſuper, quo percutiam vos vltra, niſi non inuenio, quam plagis veſtris adhibere poſſim medicinam? Ita mēbra veſtra vndique vulneribus ſunt plena, vt nullam corporis partem, quæ non ſit ante percuſſa, reperiam. Quid ergo reſtat Domine, ſi de ſalute huius populi deſperas? Deſerā illum, nō viſitabo eū, ſed ſinam eū ambulare ſecundum deſideria cordis ſui. Quod, vt egregiè inquit D. Hieron. in hunc locum, gradis oſtenſa eſt,
Pſal.80. poſtquam peccaueris, iram Domini non mereri. Eſt in Pſalmo, Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, ibunt in
Ezec.16. adinuentionibus ſuis. Et apud Ezechielem, Zelus meus recedet à te, & non iraſcar tibi amplius. Conſiderans Regius Pſaltes, grandem offenſam Dei eſſe, ab eo non viſitari, ſummis precibus ab illo impetrare contendit, vt viſitet populū Iſraël. Viſita, inquit, Domine vineā iſtā, exterminauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Quid eſt, viſita vineam iſtam, niſi noli nos derelinquere, quod immūda peccata, & atrocia in ea committantur? Hinc inter cætera animantia aprum: qui immundus eſt, & ſingularē ferum qui crudelis eſt, diuinis oculis obiicit. Et quid deſtruxiſti maceriam eius. i. deſtrui permittis ſepē legum, qua erat circumuallata? Viſita, precor, puniēdo delicta, excita iudices ad ſumendam vindictam de malefactis, trade manibus gubernatorum putatorios gladios, de quib. inquit Apoſtolus, Non ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit, vt aridos palmites tollat è vinea tua, ne cum viderint tui oculi diuini eam multis palmitib. plenam ferentibus botros amariſſimos, de quibus ait Moſes, De vinea Sodomorū vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrhę,

Pſal.79. Silueſcit vitis niſi putetur: ita & homo, eorū autem qui peccant punitio diuina habet ſcopū ſalutem, Clemēs Alexād. Pedag. li.1 c.8.
Rom.13.

mortiſ.e, vua eorum vua fellis, & botri amariſſimi. Fel draconum vinum corũ, & venenum aſpidũ inſanabile, dicas, *Non viſitabo ſuper filias veſtras.* Audiãt hoc iudices, quorũ intereſt, delinquẽntes punire, & caueant, ne corũ culpa Dominus relinquat vineam, quã ipſi ſuſceperũt gubernandã, ne ſepis deſtruatur legũ humanarũ, & diuinarũ. Quemadmodũ ſeleucides aues vocãtur, quarum aduẽtum ab Ioue precibus impetrãt Caſii montis incolæ, fruges eorũ locuſtis vaſtãtibus, atq; ſi huiuſmodi aues locuſtas nõ trucidarent, & à frugib. arcerent, & abigerent, Reſpublica deperiret, In eundem modum debemus preces pias ad Deũ fundere: vt iudices non ſegnes & oſcitantes donet Reipublicæ, ſed vigiles & ſtrenuos, qui peccatores ſeuerè puniãt & à Republica longè relegent, ne Deus eã viſitare contẽnat. Et quemadmodum ciconiæ ędiũ faſtigia, & acroteria inhabitantes, inde ſerpentes contẽplãtur, atque vbicunque eas viderint, impetunt, acriterq;, & aſſiduè cõtra eas dimicant, Ita optimi iudicis eſt munus, longè ſceleratos homines à ciuitate ſubmouere. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Septuag. in hæc verba, Conducere operarios in vineã ſuã. Quid iſti operarij facturi ſunt in vinea tua? Agnoſcat quiſq; operarius, quid muneri eius incũbat, & id operis impẽdat. Si iudex eſt, abigat apros immũdos. i. peccatores vaſtãtes vineam, veneturq;, vt ſuſpendat, ſi crimina exigunt, vallũ, hoc eſt, leges dirimi, & deſtrui nõ permittat, qua viderit in ſepe foramẽ, occludat, ne ob eius negligẽtiã Dominus vidẽs vndiq;, & ſepẽ, & vineã vaſtatã, dicat, *Non viſitab ſuper filias,* &c. Secundò, *Non viſitabo.* Diſce ex hoc loco, peccatorẽ à Deo nõ viſitari, ingẽs eſſe diuinę reprobationis indicium. Cõtra verò *viſitari,* plerunq; eſſe prædicationis argumentũ. Apud Ieremiã inquit Deus plaga inimici percuſſi te, caſtigatione crudeli, inſanabilis eſt dolor tuus. Solet Deus, percutere peccatores, tãquã amicus, & tanquã pater, ſolet etiã percutere, tãquã inimicus. Tũc percutit, vt amicus, quando in hac vita flagellat, & viſitat, nõ quidẽ ad mortẽ: ſed ad correctionẽ. Corripe me Domine, inquit Ieremias, verũtamẽ in iudicio, & nõ in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Et Regius Pſaltes, Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quid eſt, ne in furore tuo arguas me, niſi nõ percutias me, tanquã hoſtis flagella, vt pater? Quid, niſi illud Ieremiæ dictũ, Caſtigo te in iudicio, vt nõ tibi videaris innoxius, nõ autẽ te faciem in conſummationem? Tunc vero percutit, vt hoſtis, quando nõ

Simile.

Æquus Iudex à Deo ſuper Ciuitatũ muros cõſtituitur.

Simile.

Ierem 30.

Ierem 10.

Pſal. 6.

Ierem 30.

hic viſitat,ſed differt,in æterna percuſſurus vita, quæ potius mors,eaque acerbiſſima,dicenda eſt. Quod ſi extra diſciplinam eſtis,ergo adulteri, & non filij eſtis, inquit Apoſtolus. Deſcendi,etiã,inquit in hortum nucum,cœleſtis Sponſus,vt comederẽ poma cõualliũ. O arcanũ,nimiſq; retruſũ loquẽdi modũ Cur,Sponſe, hortũ hunc,puta Eccleſiam potius vocas nucũ,quã pomorum, cũ in ea nõ minus mali ſint ferẽtes poma,quam nuces? Opinor reſpondebis,Obſeruate naturã pomorum,& nucum quidque inter ea ſit diſcriminis,& quid voluerim ſignificare,percipietis. Certum eſt,nucis fructum nequaquã percipi poſſe, niſi virga,aut lapidibus arbor ipſa impetatur:ſecus autẽ malus reddit poma:quæ manu & leniter ſunt colligenda, alioquin ſi vel leuiter percuſſeris,ſtatim putrent,& aſſeruari non poſſunt. Sunt quidã viri iuſti iactati calamitatibus,& inſtar nucum, lapidati,& virgis concuſſi multarum,vt ita loquar tribulationum:non tamen propterea facile franguntur,quinimo intra amaritudinem illam putaminis externam ſuauiſſimum habent reconditum *nucleum* patientiæ,charitatis,modeſtię,&c. Quæ arbores adeo placẽt Sponſo, vt earum dicat eſſe hortum,non autem pomorum, id eſt,hominum, qui molliter tractandi ſunt,quos ſi vel leuiſſimo ictu tetigeris,cibũ inuenies putrẽ,& inſuauẽ. Amittunt enim patiẽtiæ nitorẽ, ita tabeſcunt, deniq; indigni ſunt ꝙ ab ipſis nomen imponatur horto Eccleſiæ, cum à conſortio iuſtorum ſint relegandi. Ideo bene inquit Sponſus, vt viderem poma,non tangerem. Si enim vel manu molliſſime te tigiſſem,actum eſſet de illis. Quoties ergo videris, peccatorẽ diuitiis affluere,iactare ſe potentia,ſanitate gaudere,delectari coniuge, corona circundari liberum, deniq; & impleri illud,quod ſcriptum eſt In labore hominum non ſunt,& cum
3 hominibus non flagellabuntur, dicito,eum non eſſe duram nucem: ſed molle pomum Eccleſię, atque in illo comminationem prophetæ eſſe completam *Non viſitabo ſuper filias veſtras,cum fuerint fornicatæ*, &c. Quadrat obſeruatio in multa Euangelia. Primo in Reſurrectionem,in hæc verba, Nonne oportebat Chriſtũ pati? Igitur ſi filius Dei patitur,cur & nos pati formidabimus? Cupimus ne,in eorũ numero ſcribi, de quibus inquit Dominus, *Non viſitabo ſuper filias veſtras*,&c. Abſit hoc. Tũc enim plaga inimici nos percuteret,poma eſſemus,non nuces. Quadrat in Euãgeliũ de Omnib. ſanctis,in hęc verba, Beati,q perſecutionẽ patiũtur. Cur beati? Quia amici plaga tunc eos percutit Deus,nõ plaga inimici, & neq;

Hebr. 12. *Cant. 6.* *Pſal. 27.*

Firmiter dũ caderis quaſi incus ſtato. Generoſi eſt Athletæ cedi & vincere, maximè vero propter Deũ patienda ſunt omnia nobis vt ipſe nos patiatur.

de

de illis ſunt, quibus comminatur, Deus, *Non viſitabo ſuper filias veſtras*, &c. Iniqui enim ſimiles ſunt herbæ à poëta Homero, Odyſſeæ decimo, dictæ Moly, quam ait radicem quidem habere nigram: ſed florem lacteum, In eundem modum iniqui, licet, dum in ſæculo viuunt, ſecundis ventis videantur nauigare, eos exitus manet miſerandus. Cum enim habeant animã in terram radicatã, quid ab ea conſequetur, niſi luctum, atque pœnarum inferni nigrorem? Demum quadrat hæc obſeruatio in omnia Euangelia, in quibus calamitatũ, & pœnarum mentio fit aliorumque incommodorum, quæ homini obtingere ſolent.

Simile. Homerus Odyſſea X. Moly herbã à Mercurio Vlyſſi datã tãquã amuletum præſentiſſimũ aduerſus omnia veneficia in vetu diffici limã dicit eſt & apud Pliniũ lib. 25. c. 4.

Tertiò, *Non viſitabo*. Si viſitatio, vt placet D. Hieronymo, quaſi vulneratorum & languentium eſt, Vbi ergo nõ eſt infirmitas, neque languor, non eſt, cur iudices, aut prælati viſitant, id eſt, puniunt. Egregiè punitionẽ vocat viſitationẽ, tũ: vt doceat, quomodo procedendũ ſit ad puniẽdũ. Prius enim eſt videndum, an verum ſit, quod de delinquente circunfertur Deſcendam, inquit Deus, & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, ne tu facile rumoribus fidas: tum, vt doceat iudicem medicum agere, qui vtique non ſanos viſitat: ſed ægrotos. Nõ opus eſt valentibus medicus, ſed male habentibus, ait Chriſtus. Nõ ergo eſt, cur viros pios, qui nullo morbo laborant, viſitet, infirmos quærat. Sed proh dolor, nõ nulli ſunt, qui relictis ægrotis, ſanos viſitant. Quis id æquo animo ferre queat? Quid tu diceres, ſi cum recte valeas, videres domũ tuã medicum ingredi, petere brachiũ ad inciſionẽ venarum, ſirupum amarum condire, vt bibas? Nónne brachium negares & potionem medicam ſtomachabundus effunderes in terram, dicens, Ego non egeo medicamine iſto, ſanus ſum, ægrotos quærito? Cur patiar, affici guttur amaritudine potionis? Vtinam iſtud animaduertant, qui pro nihilo ducunt viſitare nulla infirmitate affectos, non attendentes, quantum ſanis noceant. Nam quemadmodum ægrotis prodeſt medicina, Ita ſanis illa non parum nocumẽti adfert. Quid mirantur iudices, & prælati, cum audiunt, inſontes obmurmurare, conqueri, in cœlũ clamare gemebundos, ꝙ viſitentur, cũ viſitatione nõ egeant? Ad hæc, ecce quẽ ſcopũ debeant iudices, & prælati ante oculos habere, cũ viſitant, ſanitatẽ nẽpe ægroto reſtituere, non ſe ipſos vindicare. Quid enim aliud quærit medicus pharmaco, quam ſalutem? Velit nolit prælatus, medicus eſt, non carnifex. Quòd ſi deſæuit, carnifex, timeat rationẽ redditurus, ꝙ nõ viſitet, vt medicus

Gene. 19. Matt. 9. Simile. Simile.

ſed

ſed cruciet, vt tortor. Præterea, dū viſitat, caueat, ne acriorem adhibeat medicinā, quam infirmitas poſtulat. Quòd ſi ſecus fecerit, audiat, quid Dominus dicat, Ita magna ego iraſcor ſuper Gentes opulentas: quia ego iratus ſum parum, ipſi vero adiuuerunt in malū. Quadrant hæc in feſtum ſancti Mat. in citata verba Chriſti, non opus eſt valentibus Medicus. Viſitas ergo Domine ægrotos, vt ſanitatem reddas, non vt torqueas, Id enim munus medici eſt.

Zach. 1.

Quartò, *Quoniã ipſi cum meretricibus conuerſabãtur.* Peccãt filij, & ad parentes conuertit ſermonem, & ſupplicium. Cur hoc? Quia debent parentes filios corripere. Si genuerit, inquit Deus, homo filium contumacem, & propter vnū, qui nó audierit patris, ac matris imperium, & coërcitus obedire contēpſerit, &c. Ecce quod debet eſſe parētum munus, in officio cōtinere filios, & à peccato coercere. Sic ſanctus Tobias filiū ſuum coercebat. Dicebat enim illi, Omnibus dieb. vitæ tuę in mente habeto Deū: & caue, ne aliquãdo peccato conſentias, & prætermittas præcepta Domini Dei noſtri. Sic & Sara, cū vidiſſet filiū Agar ludentem cum Iſaac, non permiſit cū eo verſari, quippe qui iniquus erat; ſed ait Abrahamo, Eiice ancillã, & filium eius. Neſcio ſane, quibus laudibus efferã Lacedæmoniorūm leges, quæ pro delictis filiorum ipſos parentes puniebant. Hinc cū duo fratres inter ſe diſſidium haberent, mulctã dixere patri, ꝙ filiorū diſcordiã diſſimulaſſet, & nó prouiderat, ne quid inter eos oriretur ſimultatis. Quēadmodū formæ vertimus, imaginis imperfectionem, cum eã cudimus, dicimuſque vitio formæ, ſiue exemplaris imaginē è prælo prodiiſſe informen, Sic & parentes reprehendēdi ſunt, quoties filij non ingenuos imbibunt mores, debent enim eſſe exactum exemplar, ad formãdum filiorum mores. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ. 5. poſt. 1. Dominicam Quadrageſimæ, in hæc verba, Miſerere mei Domine, filia mea male à dæmonio vexatur. Quid eſt hoc mulier? Tibi petis miſericordiam? Pete potius filiæ, ea enim eſt à dæmonio vexata, non tu. Dic ergo potius, Miſerere filiæ meæ, quàm mei. Sed optime oras, fortaſſis enim agnoſcis tua culpa filiam à diabolo ſurreptam, quipe quę te iniquum exemplar exhibueris ad formandos filiæ mores, eamque bene inſtituere neglexeris.

Deut. 21.

Tob. 4.

Gē. 21. Qualis ſit parētū culpa qui vel male viuūt vel male filios educarūt declarant Eccl. verba. 41. De patre impio querūtur filij quoniam propter illū ſunt in opprobrio.

Quintò, *Ipſi cum meretricibus conuerſabantur.* Cur nó ait, cū meretricibus coiſſe, ſed ſolum cōuerſari, cū rę vera coierint cū meretricibus? Vt doceat, quanta honeſtate in reb. turpib. nomi

nominandis vti debeamus. Tunc enim , ſi neceſſitas cogit mentem aperire, melius eſt, vti circuitione verborum, quam obſcœnis exprimere vocibus. Fornicatio, & omnis immunditia, ait Apoſtolus, neq; nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rē nō pertinet. Bene inquit, Sicut decet ſanctos, nā viri iuſti nō ſolum in turpes actiones incūbere, verum & turpia nominare erubent, hominem vero peccatorem ex ipſis verbis deprehēdes, quorū ora nō ſunt aliud , quàm cloaca turpiſſima, & fœdiſſima, ſtercore plena. Audiant iſti Scripturam ſacram vtentē circūloquiis , quoties de rebus minus honeſtis incidit ſermo: vt à verbis turpibus abſtineant. Nam ad explicandū venereum coitum , ecce, quibus vtitur verbis, Cognouit Adam vxorem ſuam. Ad ſignificandum lotium vtitur aqua pedum, pro exonerare ventrem, ait, pedes tegere. Cur ergo hac verborum honeſtate non explicabimus mentis conceptionem , cum locuturi ſumus ? Dixerat Diogenes audiens adoleſcentē honeſta ſpecie verbis parum honeſtis vtentem. Non te pudet, qui ex eburnea vagina plumbeū educas gladium, Ebur olim in ſummo erat pretio. Quid pretioſus animo, qui corpore tegitur? Cur ergo is obſcœnus , & non candidus relucebit in oratione honeſta, & pudica? Quadrat obſeruatio in Euangelium ſabbathi poſt 2. Dom. Quadrageſimæ, in hæc verba, Diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè. O ſacer Euangeliſta, cur tam paucis verbis explicas animum adoleſcentis effrænem ad explendam libidinē? Cur omnes actiones turpes , quibus ſe ingurgitauerat, tanta verborū honeſtate cōprehendis? Expēde ſcorta, venereos amplexus, oſcula, aliaq; turpia, quibus ſe dederat is adoleſcens. Pudenda illa ſunt, cur & fari nō pudebit? Quadrat & in Euangelium de Annū. in hęc verba, Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius. Quid audiſti ſacerrima virgo , ꝙ ſic turbaris ? Num aliquod verbum impudicum, aut obſcœnum? Sed abſit. Angelus enim eſt, non homo, qui tecum loquitur.

Epheſ. 5.

Verba parū honeſta sūt per periphraſim inuoluē da ne pudicas aures offendant.

Gene. 4.

Sextò, *Cum meretricibus conuerſabātur.* Iudicāt nonnulli, nō eſſe crimen, confabulationes texere cum meretricibus. Audiant iſti, Iudæos ob conuerſationē meretricum acriter obiurgari, & reprehēdi, nec ab re. Quid enim ex huiuſmodi colloquiis poteſt oriri, niſi caſtitatis incēdium ? Quemadmodū ſi quis ſufflet ſcintillā ignis poſitam inter ligna arida, & ſtupam, ignem excitat ingentem , Sic confabulatio meretricū, ne dicam omnium fere mulierū, flatus eſt efficaciſſimus adaccendenti

Cōſortio mulicbri via aperitur ad neſarias voluptates.

Simile.

accendendum ignem voluptatis venereę in humano pecto-
Eccle. 9. re? Quid enim corda hominum aliud ſunt, quam ligna ſicca
*Amor atq; vehementer, vt exardeant in libidinem? Colloquium mulie-
cõcupiſcẽtia ris alienæ, ait Sapiens, quaſi ignis exardeſcit. Sed dic ſodes,
inſitamentis quanto potentior erit conuerſatio meretricis ad comburẽ-
bus hominũ dum animum? Si ſancti patres, ac maximè D. Hieron. fœmi-
exardeſcit narũ interdicũt etiã pudicarũ colloquia, quanto magis in-
ſpecie & col terdicẽt meretricũ? Omnes puellas, inquit Nepotiano, & vir
loquio mu- gines Chriſti, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne
lieris, vnde ſub eodem tecto manſites: nec in præterita caſtitate cõfidas,
factũ eſt vt nec ſanctior Dauid, nec Salomone potes eſſe ſapientior. Me-
multi perie- mento ſemper, quòd paradiſi colonũ de poſſeſſione ſua mu-
rint. lier eiecerit. Sed dices, Securus cũ meretrice conſabulaturus accedo nihil.n. pręter verba ab illa accipiã, aut dabo. O homi nis ingentem cæcitatem. An ignoras, inter alia caſtitatis impedimenta connumerari à D. Thoma colloquia & frequentem conuerſationem mulierum? Vis ſcire, quæ mater genuerit turpiloquium? Dicat tibi Diuus Iſidorus, Luxuria, inquit, mater eſt turpiloquij. Ecce ex cuius brachiis verba, quę meretrici dicis, accepiſti. Hinc Sapiẽs ait de meretrice, Irretiuit iuuenem ſermonibus ſuis. Video viros, quos maiorum ſplen

Prou. dore iactat mundus, adire meretricum domos, ſolum conſabulationis gratia, eáſque ad coitum, velut ſtercus contemnere, dicentes, ex ea arbore non fructum obſcœni coitus, ſed folia tãtum ſe colligere velle. Ac ſi ratione hac à peccato lethali ſe eximant. Non iſti attendunt, ingentem occaſionẽ præbere meretrici, vt in libidinem exardeſcat, eſto ipſi in portu videantur nauigare. Nam quemadmodum ferramentum excuſſorium, licet frigidum ſit percutiens ſilicem, inde extrahit ignem, In eundem modum quamuis homo frigidus imo frigidior ipſo ferro, nullumque in ſe ſentiens ardorem libidinis, accedat ad conſabulãdum, cum meretrice, eius verba nõ ſunt aliud, quàm ictus impetẽtes cor impudicę fœminæ indeque ſcintillas turpis ardoris educentes, quibus miſe

Mulier nec aliis videre nec videri debet. ra meretrix tota exuritur. Vides, quantum nocumenti inferat mulieri colloquium tuum? Fuge igitur huiuſmodi conſabulationes, ne ſis aliis occaſio ruinæ. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Dominicæ Reſurrectionis, in hæc verba. Viderũt iuuenẽ ſedentem in dextris coopertum ſtola candida, & obſtupuerunt. Cur obſtupeſcitis ſanctæ fœminæ? Num timetis, conuerſari cum iuuene quem videris ſedere, quaſi exſpectet, vt vobiſcum colloquia commiſceat? Sed quid inde præ

fœmi-

fœminæ: Quanto magis timeretis, ſi is iuuenis eſſet impudi-
cus & procax? Quadrat & in Euangelium feriæ. 5. poſt 1. Do-
minicam Quadra. in hæc verba. Quæ non reſpondit ei ver-
bum. Cur non reſpondes Domine? Eſt ne, vt doceas nos mu-
lierum fugere confabulationes?

¶ *Si fornicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda: & nolite ingredi in Galgal, & ne aſcenderitis in Beth hauen, neque iurauetis, Viuit Dominus.*

¶ Non diſplicet, quod Lyranus obſeruat, videlicet vocem
Si poni pro *quia*: licet mihi magis arridet, poni pro *cum*. In
quẽ modum nonnunquam vſurpatur in ſacris literis. Vt in
Eccleſiaſte, Si dormierint duo fouebunt ſe mutuo. Si poſuit
pro *Cum Fornicaris* Certum eſt, de idololatria id dici, & maxi- *Ecc. 4.*
mè de cultu, quem impẽdebant decẽ trib. eas enim vocat *Iſ-
rael*, vitulis quos erexerat impius Ieroboam. *Non delinquat
ſaltem Iuda.* Per Iudam duas intelligit tribus Beniamin, & ſa-
cerdotalem, id eſt, Leuiticam cum eadem tribu coniunctas.
Has exhortatur, ne imitentur Iſraelem, apud quẽ eo inſaniæ
ventum eſt, vt quicunq; impleret manum, vel ſuam, vel regis
offerendo, & dando ei munera: ſacerdotes fieret excelſorũ.
Meritò autem magis Iudam exhortatur, quàm Iſraelem, ne
ſe cõtaminet idololatriæ ſcelere: quoniã Iudam pluribus ſi-
bi Deus vinxerat beneficijs, quippe, qui ſanctũ tẽplũ Ieruſa-
lẽ poſſidebant, eiúſque exercebant cæremonias, & habebant
ex lege Leuitas. Non autem ab re deterret ab idololatria Iu-
dam. Agnouit enim, quanto in periculo verſentur, quod cum
impiis idololatris haberent familiaritatem, & cõſortiũ ami-
citiæ. Omnibus enim compertum eſt, quantũ habeat roboris
malorum ſocietas, vt viros etiã probos ad iniquitatẽ ipſorũ *Si claudo*
alliciat ſectandam. Quaſi ergo ingens periculum immineat *vicinus am-*
Iudæ amplectendi exemplum idololatriæ Iſraelis ob ne- *bulauerit &*
ceſſitudinem, qua cum eodem erat cõiunctus, & amicitiam, *ipſe claudus*
dehortatur, in hunc modum dicens. *Non delinquat ſaltem* *ambulare*
Iuda. Explicuit hoc per quam eleganter vtens hoc ver- *diſcet 7. li.*
bo, *delinquat* pro quo Hebraice eſt *Aſſam*, quod de ea culpa *de lib. educã-*
dici ſolet, quæ ab alio profecta, in alium etiam permanauit, *dis* *Gene 26.*
vt ſi quis alteri, vt peccet, cauſa ſit, de vtroque *Aſſam* dica-
tur: vt Iſaac à Rege Geraræ obiurgatus audiuit. Quare im-
poſuiſti nobis? Potuit coire quilpiam de populo cum vxore
tua, & induxeras ſuper nos grande *Aſſam*, id eſt, peccatũ. Et
illud clarius, Si ſacerdos, qui vnctus eſt, peccauerit, delinquẽ-
re faciẽs populum. Quo in loco pro peccauerit, vox *Aſſam*

N eſt

eſt. *Et nolite ingredi in Galgala.* Locus erat *Galgala* inſignis, ob ob innumerata beneficia, quę ibi in Iudęos contulerat Deus. Nam D. Hier. Theophylactus, Theodoretus, Haymo, Lyranus, ac multi alij recentiores multa cõierunt quæ hanc ciuitatem illuſtrem reddũt. Primo in ea Saul vnctus eſt in regem. Secundo in ea exiens populus, de deſerto, primum caſtramentatus, ſecunda circunciſione purgatus eſt. Tertiò in hac eadem Ioſue duodecim lapides repoſuit, quos hoc medio Iordanis alueo accipiendos iuſſerat Dominus, vt beneficij accepti eſſent monumentum, atque per hos lapides poſteri noſcerent, vt ſiccato alueo Iudæi flumen trãſiſſet. Quarto, in ea etiã tabernaculum Domini fuit poſitũ poſt ingreſſum terræ ſanctæ. Maximè autẽ ingrati animi ſignum eſt, vrbem illam, in qua tanta diuinæ benignitatis monumenta accepiſſent, impietatis factam eſſe metropolim. Interdicit itaque Iudę, cum qua modo loquitur Dominus nõ ſolum cultum idolorũ: verũ & ingreſſum ad locũ, vbi idololatrię peccatũ patrabatur, ꝙ maxima obſeruatione dignũ eſt. *Et ne aſcenderis in Bethauen.* Erat *Bethauen*, quæ olim primũ dicta eſt Luza, deinde Bethel, in ſorte Beniaminiæ trib. ſita à qua parũ diſtabat,* Galgala. Ait itaq; *Ne aſcenderis in Bethauen*, quoniam ibi eius loci incolæ erectum à Ieroboam vitulũ adorabant in honorem Dñi. Cùm ergo is locus prius diceretur * Bethel, ꝙ Dominus ibi apparuit Iacob, id eſt, domus Dei: nũc aliud illi nomẽ imponit, puta *Bethauen*, quæ vox ex duab. cõpoſita eſt, nẽpe ex *Beth*, quæ domũ ſignificat, & *auen*, quæ quid ſignificet, nõ omnino certum eſt apud expoſitores. D. Hiero. reiecta explanatione ei voci à Septuaginta adhibita, cui etiã cõſentit, Theodo. *auen* dicunt ſignificare idolum, vnde *Bethauen* idẽ ſonat, ꝙ domus idoli. Alij *auen* dicunt ſignificare iniquitatẽ, ſecuti Theodotionẽ. Alij ſecuti Theodotionẽ Alij ſecuti Aquilam, & Symmachum, dicũt, ſignificare inutilẽ Theophil. pro *auen* habet iniuſtitiã. Sunt, qui dicant, *auen* ſignificare rem vanam. Igitur, vt omnia vno verbo cõplectamur, * *Bethauen*, idem eſt, quòd domus idoli, ſiue domus iniquitatis, ſiue domus inutilis, ſiue domus iniuſtitiæ, vel domus vanitatis. Quæ omnia, licet voce differant, eandem tamen hic rem ſignificant. Idolum enim appellatur iniquitas, iniuſtitia, vanitas, res inutilis. *Neque iurauerititis, Viuit Dominus.* Theophylactus bifariã ait, hęc verba poſſe diſpungi. Primo ſic. Non oportet vos, per verum Deum iurantes, in domum idolorũ aſcendere. Quod & D. Pau. ait. Non poteſtis

Ioſu. 5. *Ioſu. 4.* *Ioſ. 18.*

* *Galgala cœtus religioſus ac ſacer Iudeis*

* *Hic Ierobeã collocauit Idolum Aegypti ſimile: Apis erat enim vitulus voluitque eũ locũ eſſe in Iſrael ſancti ſpiritum.*

* *Bethauen id eſt, domus iniquitatis.*

teſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Secundo, quod Iudæi ipſum idolum viuentem Dominum iurabant, ac ſi prohibeat cum honorē idolo deferre. Amplectuntur hanc ſecundam explanationem Lyranus, ac nonnulli recentiores. Cæterum prior germanior videtur, quã adhibent D. Hier. & cæteri expoſitores. Nam cum iuramentum, vt inquit egregie D. Tho. ſit actus religionis, ſeu latriæ, iſq; honorabiliſſimus, merito prohibētur iurare in nomine Domini, qui cultores idolorum extiterant, & laudibus dæmonum os pollutum habebāt. Nō enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Nã prohibuerat Dominus in lege, ne iurarent Iudæi per nomina idolorum per nomē ſuum iurare concedens. Vnuſquiſq; enim per quē iurat, aut amat, aut veneratur. Vnde ne idola diligerent, aut venerarentur, prohibiti ſunt per nomina idolorum iurare, ne forte, eorum facta mētione, illicerentur ad amorē, & cultum eorum, ſed habentes nomen Dei ſemper in ore, illum colerent, & adorarent. Verum quia ipſi Iudæi iam, relicto Deo, colebant idola, prohibentur iurare. *Viuit Dominus*, quo iuramento ſæpius eos vſos legimus. Vnde Elias iurat. Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto.

2. 2. q. 89. ar. 4. c.

Eccle. 15.

Exod. 23.

¶ *Ad morum compoſitionem.*

SI *fornicaris tu Iſrael nō delinquat ſaltē Iuda.* Quid nocumenti poſſunt tibi afferre delicta Iudæ, aut quid tibi allatura eſt commodi fides inuiolata eius Domine Deus, quod tam anxiè hunc populum adhortaris, ne delinquat imitando peccatum Iſraelis? Nihil certè, ſed propterea cupis, Iudam immunem eſſe à peccato, vt eius iuſtitia, & innocentia protegat Iſraelem, ne ob eius peccatum funditus eum euertas. Quid enim ſunt iuſti inter peccatores degentes, niſi fortiſſimi clypei, quibus ſe tuentur peccatores? Quid niſi ſe tuētur peccatores? Quid niſi murus ingēs, ne trāſeat ad iniquos iratus? Quid niſi pignora magni pretij, quorū recordatione parcis iniquis? Collū tuū ſicut turris Dauid, mille clypei pēdent ex ea, ait Spōſus. Quid hic collū ſignificat, niſi ſanctos, vt optime inquit D. Anſel. Hi turris, id eſt, defenſio ſunt aliorū ad eos cōfugiētiū. Atq; bene turris Dauid appellatur quoniam ver⁹ Dauid, nempe Chriſtus, in ſanctis habitat. Nōne inquit

Iuſti peccãtium clypei.

Cant 4.

Apoſtolus. Templum ſanctũ Dei viui eſtis vos, Mille clypei
1.Cor.6. id eſt innumerati pendent ab his ſanctis quoniã ipſi defendunt, peccatores, An non clypeus erat ſanctus Loth Sodomitis, quos quãdiu ſecũ habuerunt illũ, non eos cõbuſſit Deus?
Gen. 19 Quemadmodum qui gladio, vel haſta quempiam percutere intendit, expectat, donec aliquã corporis parte hoſtis detegat, ne clypeo vulnera infligat, ſed ei, qui ſub clypeo ſe abſcõdit. In eũdẽ modum Deus, donec ſancti ſunt cum iniquis
Simile nõ percutiuntur à Deo, quòd ſi percutere decernit, prius ſanctos ab eis ſeiungit, ne habeant parmas, quibus ſe protegãt. Cogebãt, inquit Scriptura, Loth angeli exire de Sodoma, atque eo diſſimulãte, apprehenderunt manum eius, & eduxerũt extra ciuitatẽ. Vides quo pacto muniti erant Sodomitæ, nõ ſecus ac fortiſſimo clypeo, ſancto viro Loth? Obſerua etiã, an fuerit ſcutum alterius ciuitatis. Nã cũ dixiſſet, Quæſo
Gen.19 d Domine, eſt ciuitas hic parua, ad quam poſſum confugere & ſaluabor in ea, Dominus reſpondit. Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, & non ſubuertam vrbem, pro qua locutus es An non etiam ſanctus Moſes clypeus erat, ne perderet
Exo.32.b. Iſraelem, quando iratus ei dicebat, Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos? Cur etiam, putas, ſanctum Ioſeph ductum in Ægyptũ, niſi ne Deus perderet eam fame ob ingẽtia peccata ibi patrata? Hinc punitus Dominus
Ezec.13. Iſraelem, reprehendit eorum ſacerdotes, quòd nõ fuerit tãta eorum integritas, vt inſtar muri defenderent populũ. Nõ oppoſuiſtis, inquit murum pro domo Iſrael. Et Iſaias gemebundus ait Domino, Non eſt, Domine, qui inuocet nomen
Iſai.64. tuũ qui cõſurgat, & teneat te. Cum itaque inquit, Deus, *Non derelinquat ſactem Iuda*, propterea id exoptat, vt Iuda ſit clypeus defendens Iſraelem, ne de eo vindictam ſumat. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Paſſione Domini, in hæc verba, Egreſſus eſt Ieſus cum diſcipulis ſuis. Quamdiu Ieroſolymis fuit Chriſtus cum diſcipulis ſuis, vbi non eſt commiſſum tãtum facinus, quantũ eſt, tradere Chriſtũ: ſed poſteaquam exierat. Cur hoc? Quia præſentia ſanctorum non ſolum à pœna malis infligenda liberat, verum & ne multa peccata cõmittant, quæ committerent, ſi ſancti abeſſent. Quadrat & in Euangelium pro feſto ſancti Lucæ, in hæc verba, In quãcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Cur Domine pax, erit domui, quã ingrediuntur ſancti? Quoniã quãuis Deus iratus ſit propter eius peccata, illis parcet. Et quemadmodum ad ingreſſum Ioſeph benedixit domui

Flectere diuinam vindictam poſſunt viri ſancti.

Ægypti Ita domum hominis, quantũuis vitam agat Ægyptiam, multiſque peccatis ſit irretitus, ſi ibi fuerint viri iuſti omnia cedent in bonum eius, parcet Deus, & excitabit ad pœnitentiam, &c.

Non relinquat ſaltem Iuda. Meritò hoc exoptat Deus. Cum enim degimus cũ iniquis præbẽtibus iniquitatis exẽpla maxime nobis vigilandũ eſt, ne ad eadẽ prolabamur. Hinc Regius Pſaltes orat, Manus peccatoris non moueat me. Quemadmodũ velũ eo nauẽ defert quocunque ſpirauerit ventus, Ita exemplũ prauæ actionis magnopere excitat homines, vt illud imitentur. Quod enim nauigijs ſunt flatus, hoc animis ſunt iniquitatis exemplaria. Et quemadmodũ Iacob virgas populeas virides decorticauit, quas dum cõtẽplabantur oues fœtus edebant varios, & maculoſos, In eũdem modum homines imitantur & inſequuntur exẽpla peccatorum, qui nó ſunt aliud quã arbores infructuoſæ, ſimiles populis, nullum fructum candidę actionis ferẽtes, ſicut & populi nullum edunt fructum. Hæc exẽpla decorticant, vt iuxta eorum normam viuãt, quamuis ſuas animas interficiant. Arripuit Saul gladium ſuum, & irruit ſuper eum. Quod cum vidiſſet armiger eius, irruit etiam ſuper gladium ſuum. Vides ne quid effecerit in homine prauũ exẽplum? Ita nos, ſi quiſpiã ludit, ludere volumus, ſi ſcortatur quis, ſcorta eius imitamur, ſi ſuperbit ſuperbimus, &c. Quod aduertens Regius Pſaltes ait, Noli æmulari malignantibus. Et Sapiẽs, Ne æmuleris hominem iniuſtũ, nec imiteris vias eius. Et diuus Ioannes, Chariſſime, noli imitari malum, ſed quod iuſtũ eſt. Cõſpicis aliquẽ permittere habenas iniquitati, Noli ſequi: ſed remiga. Imitare Tobiam quem impietatis exemplum cõmouere non potuit. Cum irent inquit Scriptura, omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium: & pergebat in Ieruſalem in templũ Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Iſrael. Nullus igitur mihi obijciat. Cæteri hoc malum faciunt, cur ego ſolus renitar? quando audit ſolum Tobiam, omnibus impietatẽ cõmittẽtibus, amplexum eſſe virtutẽ. Vis & aliud exẽplum? Num quia cæteri pueri Iſrael polluti ſunt de menſa regis Babylonis, ſecuti ſunt eos Daniel, Ananias, Miſael, & Azarias? Abſit, ſed legumina præpoſuerunt cibis regijs, ne contaminarentur. Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ Domini, in hæc verba, Herodes rex turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. Ecce, quo pacto imitati ſunt regem, quamprimum

Pſal. 36. *Simile.* *Gen. 30.* *1. Reg. 31.* *Pſal. 35.* *Prou. 3.* *3 Ioan.* *Tob. 1.* *Multitudo errantium non patrocinatur errori.* *Daniel. 1.*

enim viderunt regem turbatum, & omnes alii turbati ſunt. Quadrat & in Sabbathũ poſt 3. Dominicã. Quadrag. in hæc verba, Vnus poſt vnum exibant. Ecce cum viderunt vnum diſcedẽtẽ à Chriſto, alij etiam diſcedebant O ſtulti Iudęi, nõ eſſet melius, eſto vnus abeat, & Chriſtũ relinquat, reliquos omnes prouolui ad pedes Chriſti, petere ab eo miſericordiã, illumq; non deſerere? Erat ſanè multo melius, ſed homines proniores ſunt ad ſequendũ malũ, quam bonum exemplũ.

Tertiò, *Non delinquat ſaltem Iuda*. Quaſi grauius eſſet peccatum idololatriæ in Iuda, quàm in Iſrael, inquit. *Non delinquat ſaltem Iuda*. Sed quare grauius in Iuda hoc peccatum? Quoniã poſſidebat tẽplũ Ieruſalem, & habebat ex lege Leuitas. Exiſtimant homines, ſe non reddituros rationem, cum hoc acceperint à Deo beneficiũ, vt habeant iuxta ſe loca ſacra, quædam peculiaria, in quibus Deo inſeruitur feruẽtius, ipſeq; propenſior eſt, vt miſereatur, vel ob miracula, quæ ibi facere ſolet, vel ob ſanctorũ corpora, aut reliquias ibi repoſitas. Falluntur tamen Nã ſi ob templũ Ieroſolymitanum, vbi ſolum peccora Deo offerebantur, Iudã magis obnoxium Dominus debere ſibi eſſe fatetur, quãto magis homines deuincit, vt ſibi inſeruiant, & peccata fugiant, quos tantis cumulauit beneficiis, vt degant vitam in locis inſignibus, vel miraculis vel ſanctorũ reliquiis. Romę es frater mi? Loca ſacra corpora ſanctorũ ibi recõdita, atque alia multa, quæ pietatẽ redolent, æquũ eſt, te à peccato reuocent, excitẽtque, vt Deo tuo ardentius ſeruias. Viuis Toleti? Hanc vrbem eſſe celeberrimã ob piẽtiſſimum cultũ diuini officii Deo impẽſum, ob reliquias ſanctorum ibi congeſtas, & quoniam ipſa angelorum regina, & alma Dei genitrix ſua præſentia cõſecrauit, & Archiepiſcopo diuo Alfonſo in eo tẽplo veſtem ſacerdotalẽ donauit, certũ eſt. Caue ergo ne ibi Deum offendas, & tibi dictũ puta, Etſi in aliis locis homines, delinquant & peccatis ſe tradant, non delinquas ſaltem tu, qui apud tẽplum multo pręſtantius habitas, quã fuerit Ieroſolymitanũ. Cur ciues Cęſarauguſtani non erunt aliis continentiores, ſiquidẽ ſanctæ Engratiæ, ſancti Lãberti, & innumerabiliũ martyrum ſanguine eſt conſecrata eorum ciuitas totque miraculis eam decorauit ipſa mater Dei, vt ad eam de cœlo venire dignata ſit? Cur etiã, qui in monaſteriis ſanctiſſimæ virginis Mariæ Guadalupenſis, vel Montis ſerrati, aliiſque ſimilibus ſunt, peccare nõ perhorreſcent, cum ipſa ſacra tẽpla, vbi tot quotidie patrantur miracula, & noctu, diuq; Deo inſerui

Quò loca cultu & religione cæteris præſtãtiora ſunt eo etiam homines diuino feruentiores eſſe debent officio.

Diuæ Virginis phanum Mõtis Serrati toto orbe celeberrimum.

tur

tur, clamē: ... teſtā eſſe Diuę virgini dicatā: Quemadmodum ... Elinardus, eſt vmbra cuiuſdā arboris, ad quā animalia a draconibus agitata confugiunt, ibique proteguntur quādiu ſub ea arbore ſunt, in eūdem modum qui viuunt, vbi corpora ſunt ſanctorum, aut templum aliquod ob miracula illuſtre, debent ſub vmbra eorū ſe à dracone, & antiquo ſerpēte ita protegi, vt non illos deuoret, aut laniat. Video enim, ſanctis compleri, quod de trifolio refert Plinius, in eo nēpe nuſquā aſpici ſerpentes. Sic ſancti, inſtar trifolij, ſemper verterunt faciem ſuam ad Solem iuſtitiæ, nunquāque conuerterunt eam ad cōmutabile bonū, quod, vt dicūt Theologi, peccatū eſt, atque propterea à Deo impetrāt, vt ad ſe cōfugientes protegantur à ſerpentibus inferorum. Quod ſi cū apparuit Dominus Moſi in medio rupi ardētis, ei iubet, ſoluere calciamentū de pedibus, anteaquā appropiet, qui ſunt iuxta ſanctorum corpora, quæ nō aliud ſunt, quàm holocauſta igne diuino ardentia, & in quibus reſidet Deus nonne æquum eſt, tollant calceamenta, id eſt, nihil operum mortuorum ſecum deferant? Calciamenta enim de pellibus animalium mortuorum fiunt. Vis agnoſcere, quantum Deus faſtidiat peccata commiſſa apud loca ſacra? Audi, quid dicat apud Iſaiam. Miſereamus impio, & non diſcet iuſtitiam facere, in terra ſanctorū inique geſſit, & non videbit gloriā Domini. Quis eſt hic impius, indignus tua Domine miſericordia? Qui cum habet tātū probitatis exēplar, quantū ſunt ſancti, quos habet iuxtà ſe, non diſcit ab illis, iuſtitiam facere. Decet ne, eſſe frigidū, qui iuxta ingentē rogum eſt? In tenebris iacere, qui lucem ſanctitatis magnā habent in ſanctis, velut in lampadibus fulgentem? Quorſum, putas frater mi, permiſit Deus vt vitam ageres iuxta loca ſacra? Num, vt iniquitatis vinculis te irretias? Abſit hoc: ſed vt ſanctorum veſtigia ſequaris, quos habes apud te. Quod ſi ſecus feceris, tibi dicit Deus, In terra ſanctorū inique egit. Et quid inde? Nō videbit gloriam Dei, ſed pœnas experietur inferni. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Dominicæ poſtremæ poſt Pētecoſten, in hæc verba, Cū videritis abominationē ſtantē in loco ſancto. Ecce quoniam in loco ſancto delinquitur, maximè Deus cōcitatur ad vindictā. Quadrat & in Euangeliū Dominicæ Quinquageſimę, in hæc verba, Ecce, aſcēdimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur gentibus ad crucifigendū. Quaſi acerbius ferat, Ieroſolymis cruci affigi, & tradi, Chriſtus, quam ciuitatē decuerat, magis virtutibus eſſe ornatam,

Elinardus lib. 4.

Simil.

Pli. li. 21. c. 11.

Exod. 3.

De ſacrilegis prophanatoribus & violatoribus ſacrorū locorū Cōſule ſanctorum Pontificum decreta.

Simile.

dolens,quod beneficiorū Dei ſit oblita , ſuum refert agonē.

Quartò, *Nolite ingredi in Galgala,neque aſcēderis in Bethauē.* Non ſatis eſt,bone Deus , dicere,Nolite,colere idola *in Galgala,& Bethauen?* Cur ergo interdicis ingreſſum,& aſcenſum in ea loca? Quiā nouit Dominus,quantum periculi immineat labendi in peccata his,qui loca adeunt , vbi parantur peccata.Hinc prohibet Iudæ,non ſolum,vt peccet, verum & locū vbi patratur peccatū,attingere. Quemadmodum Saul adiēs locum prophetarum,ipſe etiam prophetare cœpit,Ita homines mores referunt iniqui loci. Nullus mihi dicat,cum tendit ad locum meretricis,ad domum ludi,&c.Solum adeo,vt videam,non vt venereæ voluptati indulgeam,aut vt ludam, &c.Nam Deum offendet , quamuis offendere non putabat. Non eſt egreſſa Dina , vt libidini daret operam, ſed vt videret mulieres regionis iniquæ,& quæ virgo exierat,rediit corrupta.Loth non,vt peccaret,venit in regionem,quę erat circa Iordanē:ſed cū habitaret in Sodomis,vbi homines peſſimi erant,captiuus,ablata omni ſupellectile , factus eſt.Caue etiam tu,ne in eundem modum tibi contingat , vt in captiuitatē diaboli redigaris , omnēſque virtutum opes amittas, ꝙ tenderis ad loca , vbi peſſimi homines ſe peccatis contaminant. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ infrà Octauam Epiphaniæ,in hæc verba,Requirebant eum inter cognatos,&notos,inuenerúntque illum in templo.Apud quos , ô ſacerrima virgo , aut in quibus locis filium tuum quæris,Num apud inimicos eius,puta peccatores, Num vbi peccata committuntur?Nequaquam,ſed apud amicos , & in loco ſancto nempe in templo.

Nō peccatū ſolū ſed peccati locū & occaſionem euitare debemus.

Quintò, *Nolite ingredi in Galgala.* Cur acceſſum prohibet iſtius loci,& *Bethauen?* Quia ibi erant peccatores Docet ergo,fugiendum eſſe iniquorum conſortium,quorum morib. facile imbueris,ſi cum illis habeas neceſſitudinē.Cū peruerſo peruerteris,ait Regius Pſaltes.Et ſapiēs, Amicus ſtultorū ſimilis efficietur.Ac rurſum,Qui tetigerit picē,inquinabitur ab ea,& qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiā. Vis vno verbo agnoſcere,quantum malum ſit,habere familiaritatem cum iniquis ? Audi quid dicat propheta Iehu regi Ioſaphat, viro alioqui pientiſſimo , ac famulo Dei.Impio præbes auxiliū,& his, qui oderūt Dominum amicitia iungeris: & idcirco irā quidē Domini merebaris. Igitur ſi irā Domini merebatur,ob amicitiā contractā cum impio,grādis offenſa Dei eſt,amicitia iniquis copulari. Audi etiā,quid rurſum de eodem

Monet ſententia non temere cum omnibus cōtrahendam familiaritatem ſed deligēdos optimos: quorū cōſuetudine reddamur meliores.

2.Par.19.

2 Par.20.

cum Ioſaphat dicat Scriptura, Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima, & particeps fuit, vt faceret naues, quæ irent in Tharſis. Sed quid de hac claſſe actum eſt? Obſerua, quid dicat propheta Eliezar Ioſaphat, Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Domin⁹ opera tua, contritæq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis. Vides, acerbe regẽ hũc à Deo punitũ ob amicitiã initã cum impio Ochozia. Sed quid Domine mali habet hæc amicitia, quod ob eã vir pius acerbiſſime plectitur? Duorũ malorũ hęc iniquorum familiaritas caput eſt. Nã iniqui redduntur licentiores, & effrænatiores ad peccatũ, cũ videãt, ſe nõ deſpici. Atque ob hanc cauſam eſſet illis deneganda familiaritas, vt erubeant, & reſipiſcant cum videãt, ſe contemptos à viris piis. Deinde, quia in periculo ſunt amici iniquorum hominum implicandi ſe iiſdem criminibus, quib. & ipſi iniqui ſunt implicati. Nã licet ex vna, aut altera confabulatione iniqui hominis videatur tibi nihil nocumenti illatum tuis moribus, paulatim, & qua hora non ſperas, cognoſces, vulnus inflictum non paruum. Quemadmodum enim minuta quædam, vt ait Phędon, animalia, cũ mordent, non ſentiunt, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis eſt: ſed tumor indicat morſum, quamuis in ipſo tumore nullum vulnus appareat: in eundem modum in conuerſatione iniqui hominis tibi euenit, non facile agnoſces, quemadmodum, aut quando tibi nocuit, neque ille tandem tamen deprehendes. Hinc Apoſtolus inquit, Scrip. vobis in epiſtola, ne commiſceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri, ſi is, qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiẽs, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Auferte malum de vobis ipſis. Hactenus Apoſtolus. Quadrat obſeruatio in Euangelium Sexageſimæ, in hæc verba Aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt & volucres cœli comederunt illud. Vnde tantum damnum agro ſato, vt conculcatum ſit, & volucres comederint ſemina illius? Quia erat ſecus viam, quæ luto eſt conſpurcata, & nullum profert fructum. Tu ergo eſto coniunctus hominibus, cœno vitiorum contaminatis, quos non ſecus, ac viam dæmones calcant, & peccata. Et quid inde conſequeris, niſi te videre conculcatum ab hominibus prætereuntibus, peccatis

Simile.

Incautè vexãtur mẽtes impiorũ cõſortio.

1. Cor. 5.

catis videlicet, quorum voluptas quam citimè euaneſcit.

Sextò, *Neque aſcenderis in Bethauē.* Duo hic inuenio obſeruanda, quæ paucis complectar. Alterum eſt, viam vitiorum non eſſe facilem, ſed difficilem. Hinc eam vocat aſcenſum. *Neque aſcēderis*, inquit. Eſt autem aſcenſus plenus labore. Ambulauimus, dicunt iniqui, vias difficiles, laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis. Alterum eſt, nomen eſſe mutatum *Bethauē*, quæ prius dicebatur Bethel. Conſueuit Dominus, mutare nomina bifariam, nempe cū homines eligit ad aliquod munus. Sic Abrahæ, Saræ, Iacob, & Petro mutaſſe legimus. Mutat etiam, cum homines, vel ciuitates à virtute degenerant. Sic apud Ezechielem, relictis his nominibus Iſrael, & Iuda, vocat hos populos Oholam, & Oholibā, Ohola maior, & Oholiba minor. Sed quorſum in iniquitatem prolapſis Deus mutat nomina? Vt in memoriam eorum reuocet, à quanto dignitatis culmine exciderint, ſicque conuertantur ad meliora, crebroque ſecum cogitent, quo nomine digni ſunt. Num appellandi Nerones ſint, ob crudelitatem, aut Sardanapali ob libidinem, aut Simoniaci ob Eccleſiaſtica beneficia empta, aut Viperæ ob venenatos dentes, aut pauones, quòd auram popularem captent, aut ſues iacentes in volutabro luti, aut Narciſſi, quòd ſuimet amore capiantur, aut vulpes ob calliditatem, &c. Audi, quo nomine quoſdā appellat Diuus Paulus. Erunt, inquit homines ſeipſos amātes. Quid eſt, eſſe ſeipſos amantes, niſi vocandos eſſe Narciſſos? Obſerua etiam, quo nomine Seruator appellet Herodem. Dicite, inquit, Vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie, & cras, Mutat etiā nomina, cum acciti ſunt ad aliquod munus, vti diximus, duabus de cauſis. Altera eſt, vt quoties nominis ſui memores fuerint, toties in gratiarum actionem prorumpant. Altera vero, vt ſuum munus obliuioni non tradant: ſed illud digne exequantur. Creatus eſt iudex quiſpiam? Videat, an iudicis munus exactè Reipublicæ impendat, Magiſtratus officium ſuſcepit? Attendat, an in id vigilanter incumbat. Sed obiicies, Prius vocabar Ioannes, aut Petrus, aut Hieronymus, &c. Eo nomine ſum contētus, nolo aliud quis mihi nomen. Frater mi, ſi munus ſuſcepiſti, & patere eo vocari, & eius functioni vacare. Nam quemadmodum in arbore inſerta duos fructus diuerſos inuenimus, Ita tu, qui arbor es in horto Eccleſiæ plātatus à Deo, deinde ab eodem inſertus vt non ſolum feras fructus Chriſtiano homine dignos, verum

Sap. 5. *Quare ſoleat Deus mutare nomina.* *Gene. 17.* *Ezec. 23.* *Nomina morū qualitatibus cōuenientiſſima.* *2. Tim. 3.* *Luc. 13.* *Simile*

tum & iudicis optimi, ſi iudicis munus obis, marchionis, ſi populos nobes ſubiectos, ſi ducis, aut comitis, aut regis, aut epiſcopi, &c. accepiſti nomen. Sed dolendũ eſt, video quippe nonnullos arbores Eccleſiæ poſt inſitionem ſteriliſcere, nullumque ſpectabilem reddere fructũ. Quot iudices, & præſules, poſtquam hæc nomina ſuſceperunt, dignam his nominibus operam, & ſolicitudinem populis, quos regendos ſuſceperunt, nõ impẽdunt? Sed vnde cum noua nominis conſitione, vel mores non mutant, vel ſi ante munus candidis erant ornati moribus, poſtea à virtute degenerant? Quoniã non bonus ſator Chriſtus inſeruit: ſed diabolus, vel ambitio. Iſti ſatores iniqui eas arbores reddunt ſteriles. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro feſto ſancti Ioãnis Baptiſtę, in hęc verba, Vocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit nequaquam, ſed vocabitur Ioannis. i. gratia Dei. Ecce, nomẽ bonũ, & ſanctũ imponũt. Verũ ô Bone Ioannes, ob ſcelera tua mutauit tibi Deus nomen? Nequaquã ob ſcelera: ſed ob merita, & officia mihi iniũcta noua impoſuit, prophetæ videlicet, & pluſquã prophetę, angeli, &c. Quid exiſtis videre? Prophetã? Etiã & pluſquã prophetam. Hic eſt. n. de quo ſcriptum eſt, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuã, &c. Vide, D. Ioannem ob diuerſos ſurculos munerum cõſertos in eo, velut in arbore pulcherrima, varia ſortiri nomina, quoniã diuerſos protulit fructus? Quadrat etiam in feſtũ S. Petri in hæc verba, Beatus es Simõ Bariona, tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Ecce duo nomina Apoſtoli; Simon videlicet, & Petrus. Quorſum vtrumque nomẽ protulit Chriſtus? Vt ſuum munus reuocet in memoriam illius.

Actio nomini & officio legitime reſpondere debet.

¶ *Quoniam ſicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael, nunc paſcet eos Dominus, quaſi agnum in latitudine.*

¶ Iudicant nonnulli, hanc vocem, *quoniam*, non tã cauſam cõtinere, quam explicationem, atque aſſeuerationẽ detegentem animi vehementiam, & dicẽtis impetũ, quod ad rei exaggerationem ſpectat. Cæterum nihil video abſurdi, ſi dicamus, hoc *quoniã* proprio cõiunctionis cauſalis munere fungi. Reddit enim Dominus cauſam ea voce, ob quã, nõ ſecus atque agnũ, deducturus ſit Iſraelẽ ad latitudinem, Vocat autẽ Iſraelẽ. i. decem tribus ad quas modo ſolum conuertit orationem, *vaccã*, nõ bouẽ, marem videlicet: vt oſtẽdat, eã ſcortatam cum vitulis aureis Ieroboã. Animalia namque cum ſui

ſimilibus

ſimilibus ſpecie coire ſolent. Cum ergo vituli ratione maris ſubeant, elegātiſſime Iſraelē *vaccam* vocat, qui meretrix crebro vocatur voce fœminea a diuinis vatibus. Epitheton autem additur, puta *laſciuiens*, non parum inuoluit vehementiæ, explicatúrque variè. Quidam ſic diſpūgunt, *Laſciuiens*, id eſt, indomita. Fauent huic explanationi Lyranus, & Interlinearis, & Haymo: Lyranus enim ſic expendit, *Laſciuiens*, id eſt, quæ rumpit iugum. Interlinearis vero. Abiiciens iugum, ſic decem tribus à legis iugo deceſſerunt: & dæmoniaco ſpiritu agitatæ, latam arripuerunt viam, quæ ducit ad mortē. Hi omnes à diuo Hieronymo deſumunt: qui ait, Sicut enim *vacca laſciuiens*, & obiiciens iugum, Ita Iſrael, id eſt, decem tribus declinauit à Domini ſeruitute. Neque diſplicet Diuo Hier. ſi cum Septuaginta *pro laſciuiente* aſilo percuſſa, quem vulgò tabanum vocant, vertamus. Quod quemadmodum œſtrum, ſimul atque vitulam momorderit, adeo eam in rabiem adigit, vt ſurſum, ac deorſum curſitans, interdum per præcipitium feratur, Sic Iſrael, ductus eſt in princeps, eo quòd œſtro idololatriæ ſit percitus. In hunc etiam modum expendunt Theodoretus, & Theophylactus. Atque ſi vocem Hebraicam poſitam pro *laſciuien* obſeruemus, incrementum habet ſignificationis. Non enim vtcunque *laſciuientem* eſſe ſignificat, ſed maxime laſciuam eſſe implicat. Nam eſt cum geminatione *Zxarera Zxarar* Hebraice, id eſt, rebellis rebellauit, vel errans errauit, ſiue laſciuiens laſciuiuit. Nihil aptius; & elegantius dici potuit ad explicandam proteruiam Iſraelis, quam illum cum *vacca*, eáq; *laſciuiente* non parū, ſed multū, conferre. Quemadmodū enim iuuēca, vberrimos paſtus nacta, in eiſq; aliquantulū cōmorata, pinguior reddita, iugum aſpernatur, Dominū cōtēnit, ac iā ſuis paſtibus, & locis nō cōtēta, alienos agros pererrat, in vicinorum ſata irrumpit, quæ petulantiæ magis, quā famis explendę, cauſa decerpit, In eūdem modū Iſrael, fœliciora loca, & regiones vberiores adeptus cōtemptis paſcuis diuinorū præceptorū, laſciua licentia vſus, ad prohibita ingenti petulantia tendit. *Nunc paſcet eos Dominus, quaſi agnum*. Aduerbium tēporis *nunc* omnes ſic expendunt, id eſt, breui. Ac ſi apertius dicat, Non multo poſt tēpore, ſed dum propheto, dum ſpiritus hos regit artus. *Paſcet eos Dominus, quaſi agnum*. Tradēs eum in captiuitatem miſerrimā, paſcet Iſraelē Domin⁹, ſiue reget nō amplius veluti inobediētē, ſed tāquā agnū manſuetiſſimū. Captiuitas enim humiliabit ipſum. Et quæ captiuitas humiliabit Iſraelē? Extrema

In omni animantiū genere ſimile gaudet ſimili.

Vocatur vacca non taurus quia vt plurimū fœmina sūt affectibus impotentiores quā mares.

tremia certe, & quæ cũ reddat agnum. Hiſpane dicimus, cũ protẽuũ, & rebellã manſuetudini ſubigere volumus, *Yo le amanſare, y le hare que tiemble como vn cordero.* Mutatio etiã nominis, vt quẽ prius vocauerat *vaccam*, modo vocet *agnũ*, duo implicat obſeruanda. Alterum eſt, Iſraelẽ non amplius ſcortaturum cum vitulis aureis. Non enim vituli cum *agno* cocũt, cum ſint ſpecie lõgè diuerſa. Satis ergo acutè inſinuat Iſraelẽ non adoraturum idola Ierobõam, quoniam neq; locum, neq; tempus Dominus dabit ad exhibẽdũ cultũ vitulis aureis. Relegabit enim Iſraelẽ longè ab his idolis in latiſſima Medorum terram, cum in captiuitatem per Aſſyrios ducti fuerint. Alterũ vero hic implicatum, & obſeruatione dignum eſt, Iſraelem ad extremã calamitatum, & incõmodorum miſeriam venturum, dum à Domino, velut agnus, paſcendus ducitur. Quæ enim imago magis apte errorem, metũ, perturbationẽ, multaq; alia id genus incõmoda poteſt noſtris oculis obiicere contemplanda, quàm ſi quis agnum ſolum in vaſta ſolitudine relictum effingat, & multis lupis circumſeptum: qui cum nullo conſilio ſit, curſu parum, viribus nihil omnino valeat, herbarum, & paſtus immemor, erroribus, & balatu loca omnia peruagatur, & cõplet, omnia metuit, omnia fugit, & tamen his rebus omnibus periculũ ſibi magis, quã ſalutem parit, quia eſt omnium animantium timidiſſimus, imo quia videt, ſe citò à lupis deuorandum? In eundem modum Iſrael omni auxilio deſtituendus prædicitur, armis cariturus, quibus ſe tueatur, potentia, patria, opibuſque expoliandus, ac mille iniuriarum generibus ab Aſſyriis, velut à lupis, afficiendus.

Sola relinquetur terra Iſrael ducto populo in latiſſimas orbis regiones vbi latiſſime paſcetur

Animantiũ ferè omniũ timidiſſimus agnus.

Ad inſtituendo mores.

QVoniam, *ſicut vacca laſciuiens, Iſrael declinauit.* Ecce, quid diuitiæ homini pariunt, excuſſionẽ, & abiectionẽ iugi legis diuinæ, homines reddere licentiores ad vitia. Cur Iſrael declinauit à pabulo prçceptorũ Dei? Quia erat factus, *ſicut vacca laſciuiens*, id eſt, multis opibus ditatus, regiones vberrimas adeptus. Petriculoſa ergo res diuitiæ ſunt. Hinc de Iſraele loquens Moſes ait, Conſtituit eum ſuper excelſam terram: vt comederet fructus agrorum, vt ſuggeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, Butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos

Pecunia periculoſa ſupellex.

Deut. 32.

& hircos cū medulla tritici,& ſanguinē vuæ biberent meracuſimum. Poſtquā tot habuit diuitias Iſrael, quid fecit bone Moſes? Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. Quemadmodum de veſtimento tinea,& rubigo de metallo oritur, Sic de diuitiis peccata naſcuntur. Et quemadmodum in cauernis terræ ſerpentes latent venenati, Ita ſub opibus varia abſconduntur vitia. Si quis à me quærat, quid corda diuitum ſint Reſpondebo, in pleriſque non aliud eſſe, quam latibula tenebroſa. vbi ſerpēs ille antiquus eſt abſconditus. Quis non mirabitur Naaman diuitias, ingenīē comitatum, veſtes ſericas, auro,& gēmis intextas? Sed quis is fuit? Leproſus Erat, inquit Scriptura, Naamam princeps, honoratus vir fortis,& diues, ſed leproſus. In eundē modum, quid ſunt homines in hoc ſæculo potentes, honorati, diuites, holoſericis,& auro exornati? Timendū eſt, ne ſub his animus lateat fœda peccati lepra infectus. Elegit Loth habitare in vberrimis regionibus Sodomæ,& Gomorrhæ, quæ erant ſicut paradiſus Domini: ſed qui inde eſt cōſecutus? Venerunt impij reges,& captiuū duxerunt. Ita diuites qui in hoc ſæculo videntur eſſe in paradiſo voluptatum, in captiuitatem vitiorum miſeram rediguntur. Quamdiu Moſes infans eſt adoptatus in domo regis Pharaonis, nunquam ei Dominus dignatus eſt apparere. Quando ergo illi apparuit? Cum pauperrimus paſtor erat. Cum Dauid pauper erat neque chlamydem Saulis vix audet attingere,& percutit cor ſuum, quòd oram chlamydis atrociſſimi hoſtis ſui abſcidiſſet,& veniam petēs à Deo, ac ſi grande facinus perpetraſſet, orat, Propitius ſit mihi Dominus,&c. At diues effectus, adulteriū cōmittit, fidelem famulū Vriam iubet clā interfici, & qui proprias iniurias vindicare noluerat, illatā ſeruis ſuis cōtumeliam ab Ammon, grauiſſime vindicauit. Quid hoc eſt Rex? Proprio honore deſpecto, perdere cōtēdis eos, qui tuis famulis irrogarunt cōtumeliā? Certò credo, reſpōdebis; Nō miremini, ſi mutatus ſum in alterum, quoniam & mutata eſt ſortis conditio. Prius pauper eram, qui magis timent Deum, nunc diues ſum, qui licentiores ſunt ad patranda peccata. Agnouit & Salomon, quantū periculi ſit in diuitiis, orat ſiquidē, Diuitias ne dederis mihi, tribue tantū victui meo neceſſaria. Ne forte ſatiatus illiciar ad negādū,& dicā. Quis eſt Dñs Et Apoſtolus, Habētes alimēta,& quibus tegamur, his cōtenti ſumus. Nā qui volunt diuites fieri, incidūt in tentationem

Simile. — *4. Reg. 5.* — *Gen 13. & 14.* — *Exod. 3.* — *1 Reg. 24* — *Difficile eſt cū diuitijs innocentiam tueri.* — *2 Reg. 11.* — *Prou 13.* — *1. Tim. 6*

tionem, in laqueũ diaboli,& deſideria multa,& inutilia , & nocua,quę mergunt homines in interitum,& perditionem. 4.Re.24.
In huius rei typũ obſerua,quos homines Nabuchodonoſor reliquerit in Ieruſalẽ,quoſq; in captiuitatẽ duxerit ad Babylonẽ.Nihil,inquit Scriptura,relictũ eſt in Ieruſalẽ , exceptis pauperibus populi terræ.Timendum ergo eſt diuitibus,ne à diabolo,quẽ adũbrat Nabuchodonoſor,redacti ſint in ſeruitutem,vitiorum , & à ciuitate ſuperna Ieruſalem , vbi cum Sanctis gaudent angeli Deo fruentes,relegentur, quãdo audiunt,eã non à diuitibus : ſed tantũ pauperibus habitãdam. Neq; ſi pauperes cõquerantur à Deo derelictos eſſe!, quãdo tutiorem ad conſequendã ciuitatẽ cœleſtẽ Ieruſalẽ audiunt paupẽrum ſortem,conſiderantes , quid Dominus præcepit apud Leuit.ampliorem videlicet hoſtiam exactam à diuitibus,quàm à pauperibus.Cumque impleti fuerint dies purificationis ſuæ,ſiue pro filio,ſiue pro filia deferet agnum anniculum in holocauſtum,& pullum columbæ,ſiue turturem pro peccato Quod ſi non inuenerit manus eius,nec potuerit offerre agnum,ſumet duos turtures, aut duos pullos columbarum.Vides,à pauperibus pauperiorem exigi hoſtiam quam à diuite ? Diues enim offerre tenebatur agnum : ſed pauperi,qui non poteſt,& facultates non ſuppetunt ad offerendum agnum,offerre turturem , aut pullum columbæ ſatis eſt. Cur maior à diuite exigitur hoſtia , puta agnus, quam à paupere ? Quoniam diuites,maiora,& grauiora ſolent committere peccata,hinc & ampliori ea debent expiare ſacrificio,quam pauperes. Quemadmodum in torrentib. & riuulis magni piſces,& cete grandia non inueniuntur,ſed in vaſto,altoq; maris pelago,Sic in pauperibus non magna inueniuntur facinora,quoniam hi exigui riuuli ſunt. Quid enim homines ſunt,niſi aqua præterfluens?Omnes, quaſi aqua,dilabimur,ait Scriptura. Cum ergo pauperes nõ altum gurgitem poſſideant diuitiarum, ibi non atrocia delicta inuenies.Secus in diuitibus,quorum ea eſt opum abundantia vt mare potius ſint appellandi. Sub horum diuinum aquis magna degit ſuperbia,magnus luxus,odia inauditæ magnitudinis,&c.An extrahere poteſt Leuiathan hamo, & gurguſtium piſcium implebis capite illius,inquit Deus?Quid Leuiathã,niſi magna peccata adumbrat , quæ velut in mari,in huius ſæculi potentiũ cordibus natant ? Vnde & D. Gregor. egregie per caput Leuiathan præpoſitos,& principes air deſignari.Cũ itaq; maiora patrẽt delicta diuites,merito ab illis & am-

Leuit.12.

Simile.

Paupertas integritatis ſignum.

Æſchines in Epiſt.

2.Re.14.

Iob.40.

& amplius quàm à paupere, exigitur ſacrificium. Timeãt autem, ſi ſic ea expiare non ſtuduerint, quoniam acerbiſſimè plectentur, ſicut apud vatem Iſaiam Dominus pollicetur. Viſitauit, inquit, in gladio ſuo, duro & grandi, & forti ſuper Leuiatham ſerpentem vectem, & ſuper Leuiatham ſerpentem tortuoſum, & occidet cetum, qui in mari eſt: Venuſtiſſimè peccata grandia diuitum componit tum Leuiatham vecte, & tortuoſo. Nam quemadmodum vectis durus eſt, & inflexibilis, multoſque claudit. Ita iniqui diuites multos homines ſuæ poteſtati ſubiiciunt, ſilicea habent præcordia, & ferrea, tortuoſi etiã ſunt, quoniã per rectum tramitẽ iuſtitiæ nõ incedunt, ſed omnia iura torquẽt, & corrũpunt, & modo ſe extendunt, modo ſe contrahunt, non æquale ad omnes iudicium exercentes, ſed delinquentibus multis, & in eodẽ crimine pariter deprehenſis, his fauent, & condonant, illos vero dãnant, & cruciant. Vide an Regius Pſaltes magna dicat ſe crimina cõmiſiſſe, cum inquit, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam & ſecundum multitudinem miſerationem tuarum dele iniquitatem meam. Cur rex ad delendam iniquitatem tuam multitudine miſerationum, & magna miſericordia Deum vti efflagitas? Nonne ſatis eſſet vna, aut altera miſeratio? Nonne etiam ſatis parua miſericordia? Bene magnã petit miſericordiam, & multitudinem miſerationum Dei ad abluenda hęc peccata. Agnouit quippe, magna eſſe diuitum, & principum peccata, timetque ne propterea illi Deus dicat, Multo labore ſudatum eſt, & nõ exiuit de ea nimia rubigo eius neque per ignem. Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à ſordib tuis: ſed neque mundaberis prius, donec quieſcere faciã indignationẽ meam in te. Igitur ſi principes, & diuites non contendant, à Deo impetrare hanc magnam miſericordiam, audientes Leuiathan, id eſt, magna corũ peccata trucidanda gladio forti, & duro, & magno Dei, id eſt, ſeueriſſimè punienda, contremiſcant. Quid enim hic gladius ſignificat, niſi ſuperni iudicis, & vindicis poteſtatem, dicente Apoſtolo de iudice Non ſine cauſa gladiũ portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in irã, ei q malũ agit? Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Ecce Magi venerũt Ieroſolymã, dicẽtes, Vbi eſt, qui nat⁹ eſt rex Iudęorum? O magi, vbi quæritis regẽ cæli ortũ? Apud diuites ne, & potentes? Fallimini, quærite ibi Leuiathã, quęrite cete grandia, hoc eſt, immaniſſima peccata. Chriſtũ verò q̃rite in loco

Iſa 27.
Simile.
Magna diuitia ſolent poſſeſſore cõcitare faſtũ & ſupercilium.
Pſal. 50.
Eccl. 2.

Ro. 13
Paupertatẽ Dei filius cõcupiſcẽs deſcẽdit ut eã eligeret ſibi & nobis ſua æſtimatione fieret pretioſam. Bern. in vig. na. ſerm. 1.

pauper

pauperrimo, nempe in ſtabulo. Cum pauperibus enim inueniẽdus eſt Chriſtus, cum diuitibus autem nõ item, *ſicut vacca laſciuiens ab eo declinans.* Quadrat & in Euangeliũ pro Omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorũ. Quare pauperũ eſt regnum cœlorum? Quia non declinant à Deo ſuo, aut excutiunt iugum legis diuinæ, *ſicut vacca laſciuiens.* In quem modũ diuites excutere ſolẽt ob nimiam craſſitudinem diuitiarum. Quadrat etiam in feſtum Purificationis, in hæc verba. Vt darent hoſtiam pro eo, par turturum, aut duos pullos columbarum. Cur non offers diua virgo agnum pro filio? Pro quo melius agnus offerri poteſt, quàm ꝓ eo, qui vere eſt agnus Dei, tollens peccata mundi? Pauper erat, & ideo pauperum Deo offert ſacrificium. Pauperibus vero permittitur, minus offerre, & vilius, magis quã diuitibus, quoniã maiora peccata ſunt, quæ diuites committunt, quàm ea, in quæ pauperes labuntur. Quadrat itẽ in Euangeliũ infra Octauas Corporis Chriſti, in hæc verba, Pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Ecce, qui ſunt introducti ad cœnam magnam, non vtiq; diuites, qui ob villam emptam, & iuga boũ cõtemnunt conuiuium regis cœlorum, ſed pauperes, & deſpecti.

Secundò, *Sicut vacca laſciua declinauit.* Merito obiurgat, & reprehendit Iſraelem, quod non fame fuerit illectus ad quærendum paſtum prohibitum, ſed magis petulantia quadam, & laſciuia. Habent enim pauperes nonnihil excuſationis, ſi in vetita ſata irrũpant, id eſt, contra legẽ Dei aliquãdo dicũt aliquid, vel faciunt. Nã quẽadmodũ patriarcha Abrahamus, quòd fames facta eſſet in terra, deſcendit in Ægyptum, alias autẽ non deſcendiſſet, Sic pauperes crebro, cogente fame, regna adeũt diaboli per Pharaonem regem Ægypti adumbrati. Cæterum diuites, qui nulla egeſtate premuntur, cur in Ægyptum deſcẽdent? Quid compulit, patrare peccatum? Si vaccæ eſſent macilentæ, nõ habentes alimenta, quibus ſe, & familiam paſcant, non mirum, ſi alias vaccas deuoraſſent, id eſt, ab alijs hominib. ditibus fraude, vel dolo, aut clã ſurripe- rent, ſicut adũbratũ eſt in ſomnio Pharaonis. Quid enim boues illæ, noctu alias deuorãtes ſignificant, niſi fame cõcitari hominem, vt quoquo valeat modo, quærat victum neceſſarium? Verum cum diuitiæ illis ſuppetant, cur à iugo legis diuinæ collũ ſubtrahent? Quemadmodum vaccæ illæ ferentes arcam Domini mugiebant, amore materno affectæ, quòd vitulos domi Philiſtiim recluſiſſent, & eos lactare non poſſent.

Simile. *Gen.* 13.

Pauperes quaſi fame tabeſcentes deuorantur à diuitibus. 1. *Reg.* 6. *Gen.* 41. 1. *Re.* 6. *Simile.*

poſſent. In eundem modum homines arcam Domini, in qua erant tabulæ diuinorum præceptorum ſcriptæ digito Dei, hoc eſt iugum diuinæ legis non ſine mugitibus ſuerunt, ꝙ filios alere non valeant, dum legi Dei colla ſubmittunt. Hinc ortum eſt, vt ſi illis dicas, Reſtituite bona malè parta, reſpondeant. Quid erit de filijs meis, & familia? Si arcam Domini humeris meis imponis reclude domi vxorem, & filios, vt ibi, fame pereant. Ecce, quo facto dicunt, Cogente fame, in Ægyptum deſcendo, quia macilenta vacca ſum, non laſciua, terminos prætereo, & transgredior à diuina lege præfixos. Et certe habere ad tranſigendam vitam neceſſaria, ita vt famem non timeas, peculiare Dei beneficium eſt, quo homo ad parẽdũ Deo magis vincitur. Vnde S. Iacob inquit, Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panẽ ad veſcẽdum, & veſtimentum ad induẽdum, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte quẽ erexi in titulum, cunctorumq́, quæ dederis mihi, decimas offerã tibi. Ecce S. Patriarcha nouo ſe fatetur beneficij vinculo deuictum ad ſeruiẽdum Deo tribuenti neceſſaria. D. etiã Paul. occaſionẽ nõnullã eſſe, ſaltẽ infirmis, fame cruciari, vt à charitate Chriſti ſeparentur, apertè oſtendit, dicens. Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? An fames? An nuditas? Ac rurſum, fortis viri eſſe, æquo animo ferre famẽ, eaq; ſæuiente, Deum nõ deſerere ſubindicat, dicẽs, Scio, & humiliari, ſcio & abundare: vbique & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiari, & eſurire, & abundare & penuriã pati: omnia poſſum in eo qui me cõfortat. Nã quẽadmodum Elimelech mortuus eſt in regione Moabitide, ad quam fame compulſus venerat, orbamque reliquit vxorem Noemi. Sic crebro anima hominis peccato interit, exorta fame. Quoties fœmina reprehenſa, ꝙ pudicitię oblita, ſe proſtituat, in famẽ reiicit culpam, dicens, Fames compellit. Cæterum diuites quàm poſſunt prætexere excuſationem, à quorum domibus fames longe eſt relegata? Decétne, delitiis fieri hominem deteriorem, quo plus à Domino accipit, veluti *vacca laſciuiẽs*, à Deo ſuo declinare? O immitatem vincentem tygridum Hircanarum feritatem. Quæ feræ beneficijs non manſueſcunt? Tu miſer homo feris peior effectus beneficiis es. Nam cum à Deo diuitias acceperis, ad peccata es effrænatior. Vnde ipſe Dominus inquit. Cum dederit tibi Dominus Deus tuus domos plenas multarum opum, quas non extruxiſti: ciſternas, quas non fodiſti: vineta, & oliueta, quæ non plantaſti, & comederis, & ſaturatus fueris: caue diligenter ne obliuiſca-

Legis diuinæ faſtidium parit rerum copia.

Gen. 28.

Rom 8.

Phil. 4.

Ruth. 1.

Non habitant ſimul pudor & fames.

Quin. 12. Declam.

Deut. 6.

ris Domini. Quēadmodum in Bœotia iuxta flumen Orchomenon duo ſunt fontes, quorum alter memoriam, alter bibentibus obliuionem affert. Sic diuitię, & paupertas duo fontes ſunt, qui ex fonte diuitiarum bibunt, Dei ſui obliuiſcuntur: paupertas verò memoriā exſuſcitat, vt homo Dei ſui recordetur. Et quēadmodum præpoſitus pincernarum, ſuccedentibus pſperis, oblitus eſt interpretis ſui. Ita diuites Chriſtum obliuioni tradunt, qui è carcere paupertatis illos eduxerat. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Dominicæ. 4. Quadrageſimæ, in hæc verba. Cum ſubleuaſſet oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima veniſſet ad eū. Quādo hæc verba protulit Chriſtus? Reſpondeat Mathæus. Cū dixerant Chriſto diſcipuli. Dimitte turbas, vt euntes in caſtella emāt ſibi eſcas, quibus Chriſtus reſpondit Non habent neceſſe ire. Ecce, quā cauſam prætexunt diſcipuli, vt homines declinent à Chriſto, emere eſcas, ne fame pereant. Solēt enim homines, hanc excuſationē adhibere, cum peccant, Diuertor à Chriſto propter famē, eſcas quæro, quas non inuenio, ſi ſim cum Chriſto. Sed quid ait Chriſtus? Nō habēt neceſſe ire. O pientiſſime Ieſu, cur nō habēt neceſſe ire? Quia non diuites ſunt, qui, velut vaccę laſciuientes, ſolēt à Dęo declinare: pauperes vero ſecus qui cū macie cōfecti ſint, virib carent, vt in ſata vetita prorumpāt. Itē in hęc verba. Cùm vidiſſent, quòd fecerat ſignum Ieſus, dicebant. Quia hic eſt vere propheta, &c. Quando volunt Chriſtum iſti homines regem facere? Cū pauerat eos. Tu ergo diues, qui multo ampliora à Chriſto beneficia accepiſti, cur non fatebris, Chriſtum eſſe regē tuum, eiuſq; legibus parebis? Quadrat in Euangeliū feriæ 5. poſt. 2. Dominicam quadrageſimæ, in hæc verba. Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura, & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè Poſt tantum veſtium, & epularum luxum quid diues eſt cōſecuturus? Factus eſt, ſicut vacca laſciuiens, & declinauit à lege Dei ſui, hinc non miſertus eſt pauperis, ſepultus eſt in inferno, &c.

Simile. *Paul. 3. ca 1.* *Gen. 40.* *Simile.* *Ioan. 6.* *Diuitiarū amore cæcutiūt auari adeo vt Deum rerum omnium largitorem non cognoſcat.*

Tertiò, *Nunc paſcet eos Dominus.* Breui cōminatur Deus, plectendum Iſraelē Aduerbiū enim nunc ſic eſt diſpungendum, id eſt, breui, vti diximus diſpungentes literam. Docet, non eſſe differendam pœnam infligendam peccatori, cum delinquit ne vulnus inueteraſcat, & purulentius fiat. Conquæritur namque Dominus apud Iſaiam, Vulnus, & liuor, & plaga tumens, non eſt circunligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Vides Deum, velut ſtomachabundum,

obiicere plagis non eſſe appoſitam medicinam? Apud Geneſim etiam legis, Loth ab angelis cogi, vt de Sodoma exiret, eoque diſſimulante, apprehenſis manibus eius, & vxoris ab iiſdē angelis foras educi. Cur tāta celeritate angeli ſunt vſi? Certe, quia cognouerant Deum ſuum plerumque velociſſimū eſſe ad ſumendā de peccatoribus vindictam. Si fueritis, inquit Moſes, patrantes malum corā Deo veſtro, vt eū ad iracundiā prouocetis: teſtes inuoco hodie cœlū, & terrā, citò perituros vos eſſe. Non ait Moſes, ſerò perituros, ſed citò. Agnouit quippe, Deum vindicem eſſe velocē in peccatores, nō lentū. Quemadmodum aquila in altum aſcendit, vt inde eſcam proſpiciens, quam citiſſime ad eam aduolet. Vnde Iob ait, Deus, Numquid ad præceptum tuū eleuabitur aquila, & in arduis ponit nidum ſuum? Inde contemplatur eſcam & vbicunque cadauer fuerit ſtatim adeſt, In eundem modum agnoſcāt iudices, eſſe ſe diuinas quaſdā aquilas, quibus præcipit Deus, ad verticem magiſtratus ob id volaſſe, vt inde intueātur, vbi cadaner ſit id eſt, peccator, vt abſumant illum, hoc eſt, puniant. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ. 31. poſt Pentecoſtē, in hæc verba, Appropians, alligauit vulnera eius. Cur non differs, Samaritane, alligare vulnera? Impone prius in iumentū tuum ſauciū, & duc in ſtabulum, ibique alligare poteris vulnus, oleū, & vinum infundēs. Nequaquā ita faciendum eſt: ſed quamprimum video ſaucium, ei adhibenda eſt medicina. Quadrat itē in Euangelium Dominicæ. 19. poſt Pētecōſtē, in hæc verba, Ligatis manibus, & pedibus eius mittite eū in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentiū. Ecce, nō inducias dedit rex, aut diſtulit ſuppliciū, dicēs, Ligabitis eū: ſed Ligate ſtatim manus, & pedes eius. Neque etiam contentus eſt, mittere in carcerem: ſed etiam pœnas adhibuit. Ibi, inquit, erit fletus, & ſtridor dētiū. Vnde ortus eſt ille fletus? Vtique ex dolore pœnarum, quas patiebatur, qui coniectus fuerat in locum tenebrarum. Hoc obiter annotauerim: vt iudices animaduertant, non diu eſſe delinquentes in carcere detinendos: ſed adhibēdas eſſe ſine mora illis pœnas pro meritis, Cur enim multo tempore ſine cauſæ examinatione homines intra carcerem concludentur. Sed hoc malum ſatis antiquum eſt. Sanctus enim Ioſeph diu in carcere fuit, quamuis innocens in lacum miſſus fuerat. Neque quia reos dixerim cito ob maleacta puniendos, quis hinc cauſam ſumat, vt condemnet tarditatem ſanctæ, maximéque ſuſpiciendæ Inquiſitionis officij, in puniēdis delictis.

Gen. 19. *Deut. 4.* *Simile.* *Iob. 39.* *Aſsimilā iudices aquilis acutiſsima viſus acie præſtantiſsimis.* *Gene. 40.*

Nam

Nam nullus eo ſanctior poteſt excogitari modus, cum magis cœleſtis, & angelicus, quàm humanus appellandus ſit. Ob grauitatem enim cauſarum, quæ in dicto ſanctæ Inquiſitionis officio diſcutiuntur, licet inquiſitores immenſe laborent, lente progredi videntur. Vnde de illis vere dicere poſſumus, Lente feſtinant.

Inquiſitionis fidei, (commendatio Italia & Hiſpaniæ incola.

Quartò, *Quaſi agnũ in latitudine.* Quẽ prius vocauerat vaccã, modum *agnum* vocat. Quæ eſt hęc nominis mutatio? Myſterium tangit. Oſtendit enim, in quem maxime ſcopum debeas deſtinare punitionẽ cum peccatorẽ ſupplicio addicis, videlicet, vt conuertatur in meliorem mentem, atque vt ex iniquo hominem facias iuſtum, & pium, ita vt qui prius fuerat, velut vacca laſciuiens, reddatur agnus manſuetus, non vt ſeipſum vindicet. Vellem etiã, ſubditos admonitos, ne faciles ſint ad iudicandum, iudices magis in correctione duci odio, quã zelo iuſtitiæ. Iſaias ait de Meſſia, Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium Habitabit lupus cũ agno, & pardus cũ hœdo accubabit, vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur. Quid variæ iſtæ animalium ſpecies adũbrant, niſi diuerſas hominum cõditiones varijs irretitorũ peccatis? Hos prædicit ſacer Vates interficiendos, nõ gladio: ſed ſpiritu labiorũ ſuorũ. Neq; inquit ſolũ Verbis interficiet, ſed ſpiritu labiorũ, vt doceat, quãdo exacte interficitur impius verbis ſeuerę correctionis, quando videlicet verba corripiẽtis non mortua ſunt vel veneno odij, vel iugulo vindictæ: ſed ſpiritũ habent. Hinc inquit, Spiritu labiorũ, & nõ ſolũ verbis interficiet Et de his impijs ſic interfectis quid erit? Ad aliã reducet vitã longe meliorẽ quã antea habuerant. Nã qui prius lupi fuerant, leones, & pardi, iam depoſita feritate, mitis agni induent mores Si enim mores non mutaſſent, quomodo lupi, & leones habitarent, & accubarent cum agno? Quemadmodum in Piceno lacu Velino quidquid proijcitur mutat naturam: nam etiã lignũ ibi deiectum lapideo cortice obducitur, In eũdem modum in hoc ſtudiũ debet incumbere, qui delinquentes punit, vt puniti conditionem mutent, & qui prius molles erant ad vitia, lapideſcant, vt tentationibus reſiſtãt, Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Apoſtolorum, in hæc verba. Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum. Cur Domine, Apoſtolos ſicut oues mittis ad lupos? Quid ibi inuenient oues apud lupos, niſi mortem? Ita eſt mortẽ, inuenient non vtique ſui ſolũ? verũ etiam & ipſorum luporum. Conuertent enim ipſos lupos in agnos, & eos

Iſai.

Simile. Pli. lib. 2. c 103.

Punitionẽ ſequi debet vitæ & conditionis emendatio.

qui prius erant vaccæ laſciuientes, paſcent quaſi agnos. Sunt namque Apoſtoli fontes quidam miri, pleni aqua cœleſti, vt homines mores mutent.

¶ *Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Separatum eſt conuiuium eorum, fornicatione fornicati ſunt, dilexerunt afferre ignominiam protectores eius. Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis, & confundentur à ſacrificiis ſuis*

Verba hæc à Deo Opt. Max. proferũtur, quib⁹ vatis Hoſeæ inquit ſuperuacaneũ eſſe, plus operę cõſumere in corripiendis Iſraelitis, ꝙ nimiũ ſint additi idolorum, cultui, gradúmq; nõ ſint reuocaturi ab idololatria. Dicere etiam poſſumus hæc verba facta ad tribum Iuda. In quem modum expendit D. Hieronymus. Ac ſi apertius dicat illi Deus, O igitur Iuda, cui ſupra dixi, Si fornicatur Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda, Audi conſiliũ meũ, prophetæ verba nõ ſpernas, quia Ephraim ſemel idolorũ amicus, & particeps eſt, dimitte eum, ne ſequaris impietatẽ eius, cuius cultus, & religio, & cibus à tuo conuiuio ſeparatus eſt. Illi enim ſemel idolis ſeruiunt, & dæmonibus immolant, & quotidie fornicantur, & diligunt fornicationẽ ſuã. Amplectuntur multi ex expoſitoribus hãc Hieronymianã explanationem. Vnus Theophylactus ab omnibus in explanatione huius loci diſſentit. Opinatur enim hæc verba dicta Iudæ, quod ipſe Iudas fuerit factus particeps idolorum Ephraim, vaccas adorans, ſiue vitulos Ieroboã aureos vna cum filijs Iſrael. Vnde *Ephraim* legit in genitiuo, nõ in nominatiuo, vt D. Hieronymus, cęterique omnes expoſitores legunt. Cæterũ intelligentia à diuo Hieronymo adhibita literę germanior videtur. Sed ſingula verba diſpungamus. *Particeps idolorũ.* Pro *Particeps* Hebraice eſt Habur, quæ vox colligatum, ſiue obſtrictũ ſignificat. Eſt ergo ſic explanãda vox, *Particeps*, id eſt, obſtrictus, ſiue colligatus. Habet autẽ nõ parũ energiæ, ꝙ vix verbis ſignificari poteſt. Cum aliquis nimium vinculis amoris eſt cũ aliqua fœmina copulatus, quam relinquere difficile iudicamus, aut reſipiſcere virũ cenſemus impoſſibile, Hiſpane dicimus, *Muy abarraganado eſta fulano con fulana*, vel, *Muy aſido, y prendido tiene a fulano fulana* In eundẽ modum, *particeps idolorũ Ephraim*, id eſt, nimium deuinctus eſt Ephraim, & conuinctus idolis. *Ephraim.* Huius tribus mentionẽ facit, quia Ieroboam filius Nabath fuit de tribu Ephraim, & cum is rex eſſet decem tribuum, & prius vitulos aureos in Bethel, Dánque conſtituiſſet, merito ſub *Ephraim* hanc, & alias nouem Iſraelis tribus

Errat qui finem véſani ponit amoris.

bus comprehendit. Vnde & Paraphraſtes Chaldęus pro; *princeps idolorum Ephraim*, habẽt Participes idolorũ facti ſunt viri domus Iſrael. *Dimitte eum*. Bifariam diſpũgi poteſt vel iuxta diuum Hieronymum, Tu Iuda ne ſequaris impietatem Iſraelis. Conſentit cum diuo Hieronymo Haymo. Lyranus in eundem fere modum diſpũgit, Ait quippe, *Dimitte eum*, tu Iuda ne conſortio eius corrumparis. Vel quod loquatur ad prophetam *Dimitte eum*, quia operam luſeris, ſi Ephraim exhortaris vt maleactorum pœniteat. Ita Rupertus, & nonnulli recentiores. *Separatum eſt conuiuium eorum*. Per conuiuam Diuus Hieronymus intelligit cultum, religionem, & cibum per *eorum* vero Iſraelitas. Ac ſi apertius dicat, Cultus, & religio & cibus Ephraim à tuo conuiuio, ô Iuda eſt ſeparatus. Iſrael enim idolis ſeruit, tu vero Deo omnipotenti. Amplectuntur hanc explanationem Interlinearis, Haymo & Carthuſianus, quamuis is ſolum ad cibum retulit, quod cibus, quo veſcebantur Iſraelitæ, erat prohibitus Iudæ, & illicitus. Neque mihi diſplicet Lyranus, ſic diſpungens, *Separatum eſt*, id eſt, excommunicatum. Nõ deſunt, qui hoc *conuiuium* referant ad doctrinam Iſraelitarum, quam *ſeparatam* vocat, quòd putida ſit. Docebat enim, vitulos aureos colendos in honorem Dei, quomodo ſolent idololatræ ſuam excuſare idololatriam, *Fornicatione fornicati ſunt*, Certũ eſt, de idololatriæ loqui. Repetitio autem incrementum inuoluit, vti diximus expendentes hæc verba, *fornicans fornicabitur*. Eſt enim dicere, *fornicatione fornicati ſunt*, ac ſi dicas, Ominno fornicati ſunt. *Dilexerũt afferre ignominiam protectores eius*, Cõueniũt omnes expoſitores, hic protectores vocari reges, & principes, & ſacerdotes, quorum intereſt populum tueri, à malis defendere & in bonis munire. Sed in diſpunctione ſequẽtiũ *afferre*, videlicet, *ignominiam*, diſſenſio eſt. D. Hieronymus, quẽ ſequuntur fere omnes, ſic diſpungit, *Dilexerunt afferre ignominiam*, id eſt, vitio principum infœlix populus ſuſcepit cultum idolorum. Vocat ergo idololatriam *ignominiam*. Alij ſecus. Dicunt enim, verbum, *afferre* vocem eſſe, qua vtuntur vini cupidi, e-puláſque potẽtes, quod Salomõ explicuit dicens, Sãguiſugæ duę ſunt filiæ, dicentes, Affer, Affer. Atque apud Latinos eſt, appone, funde, præbe, &c. Habet enim vnũquodque hominũ ſtudium, & vnaquęque ars, etiam inutilis, proprias, ac peculiares orationes, earum ſectatoribus familiares, quas, illi libenter vſurpant, cuiuſmodi illud in ore omnium helluonum eſſe ſolet, Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.

Nomine Ephraim vocatur Iſrael nã Ieroboam qui diuiſit regnum Iudæorum erat Ephraita.

Hoſſ. c. 1.

Pro. 30.

Epicureorũ axioma ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas.

mur. Cum ergo ſoleant ſacri authores de his rerum, & ſtudiorum generibus agere, eiuſmodi ſermones, & voces inducunt, vt per eam orationis figuram, quæ Mimoſis dicitur, rẽ ipſam expreſſius effingant, & cum hoc interdum fuſius, interdũ preſſius, & vno tãtum verbo fiat, accidit ſæpe, vt ea loca paulò obſcuriora reddãtur. Qualis eſt locus illa in Euangelio, Vos autẽ dicitis corbã, hoc eſt, munus, &c. In eundem modũ hic Mimoſi vſus Hoſſeas, ait, *Protectores*.i. principes, & ſacerdotes *dilexerunt afferre*, hoc eſt, munera ſibi dari. Ac ſi apertius oſtendat, vt inquit Vatablus, principes & ſacerdotes corruptos eſſe muneribus, iiſque ſolum eſſe protectores, qui munera illis afferebãt. Sunt, qui ſequentes hanc explanationem, verbum *afferre* alio detorqueant, nempe ad luxum, & voluptates corporeas, quod in eas nimium affrænes, diligebant afferre.i. affer, affer, crebrò dicebant, quia nullis explebant animũ voluptatib. ſed ardentius ad nouas anhelabant. Vtrũque autẽ, ſiue munera petere, iiſq; corrũpi, ſiue voluptatibus oẽs laxare habenas, *ignominiam* vocat Vates. Vnde ſic eſt litera diſpungenda, *Dilexerunt afferre ignominiam*.i. *ad ignominiã diligebant* munera vel voluptates, quibus ſe debebant. Non mihi eſt ingrata hæc explanatio, licet prior magis arridet. *Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis*. Bifariam poteſt explanari. Primò, vt D. Hieron. qui *ſpiritum* diabolum eſſe ait. Eſtque ſic diſpungendus, Idolorum immundus ſpiritus ligauit Iſraelẽ in alis ſuis, & eũ liberè volitare nõ patitur, Sequuntur multi hanc explanationem, vt Gloſſa, Interlinearis, Haimo, Carthuſianus, Lyranus. Atque hic vna cum Interlineari optimè explicat, quidnam ſunt iſtæ alæ Iſraelis, nempe intellectus & effectus, quãuis multo melius diceret, affectus, ſiue voluntas, ſicut Carthuſianus expendit. Homo námque, velut quibuſdam alijs, intellectu, & voluntate, quocunque optat, quã celerrimè fertur. Ait verò Lyranus, ligatum ſpiritum malignum in intellectu per obſtinationem, & in effectu per executionem. Carthuſianus non reiicit hanc explanationẽ, quãuis & aliam adhibet, nempe quod *ſpiritus* malignus, in idolis habitans populũ *Iſrael ligauit in alis ſuis*.i. in agilitate, & ſubtilitate ſui ipſiuſmet, videlicet dæmonis: ita quod ſua ſubtilitate, & agilitate dæmoniaca portat hunc populum, ad quæcunque voluerit vitia, ſicut auis in alis ſuis pullos ſuos deportat. Vnde apud Deuteronomium de Deo, & Iſrael dicitur, Expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis. Sic diabolus alligat ſibi peruerſos, iuxtà illud Apoſtoli,

Arbitror hic vinum vocari ignominiã & deſpectionẽ nã largius epotatum reddit ignominioſum & deſpectum hominem.

Apoſtoli, Reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Secundò, poteſt ſic explanari, *Ligauit eum ſpiritus*. i. vẽtus. Vox enim Hebraica, Ruach, ꝓ *ſpiritus*. hic poſita, anceps eſt, & vtrumque ſignificat, ventum videlicet, & *ſpiritum*. Et ſignificatur, populum Iſraelis per totum orbem fore diſpergendum. Ventus enim quam citiſſimè omnia loca peruagatur. Vnde ſcriptum eſt, Qui ponis nubem aſcenſum tuum, & ambulas ſuper pennas ventorum. Et, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, &c. Cum autem illos non certo ſpiritui, ſed ſpiritui traditos dicat omniũ ventorũ poteſtati permiſſos, & in quatuor mundi plagas diſſipandos eſſe indicat. Plagæ enim, & terrarum regiones ventorum nominibus deſignantur, vt Veniẽt angeli, & conuocabũt electos à quatuor ventis. Amplectuntur hanc explanationem Teophylactus, & Theodoretus, & recentiores. Fauet etiam Tranſlatio Septuaginta, quæ in hunc modum habet, *Turba ſpiritus ſibilabit in alis eius*. Eſt tamẽ nonnihil diſcriminis inter Theophylactum, & Theodoretum, atque recẽtiores. Nam licet omnes conueniãt, hic ſpiritum ventum ſignificare: Theophylactus, & Theodoretus alas referunt ad ipſum Iſraelem, atque ipſe Iſrael pennatus ſit. Et quemadmodum aues motu alarum, ſpiritu quodam, & ſonitu aëra diſſecãt, Sic Iſraël, ceu alatus, in alienam terram captiuus ſit adducẽdus, ira Dei eo ipſum impellente, ac trahente, veluti quodam venti turbine. Recẽtiores verò *alas* referunt ad ipſum ventum, ac ſi ipſe ventus ſit pennatus, & conſtrictam teneat illam congregationem Iſraelitarum *in alis ſuis*, & ita eos alio transferat. Verbum vero *ligauit* præteriti temporis pro futuro nempe *ligabit*, poſitum eſt, quod frequens eſſe in ſacris Bibliis, vt ſæpè iã à nobis eſt obſeruatum. Fuit autẽ hæc pœna diſperſionis, & exilij Iſraelitis inflicta, Hoſſea rege, ab anno orbe conditio 3123. Regni vero Iſraelitarum. 243. vt tum ex libris Regum, tum ex Ioſephi hiſtoriis accedimus. *Et confundetur à ſacrifiis ſuis*, hoc eſt, pauebit Iſraelem, cum experient ur, ſacrificia idolis, & vitulis facta, minimè ſibi prodeſſe. Hoc enim verbum, *confundere*, ſecum inuoluit, vt ſuperius annotauimus expendentes illud, *Confuſa eſt, quæ concepit eos*.

2. Tim. 2.

Pſal. 103.

Simiel.

Vẽtus ligauit in ſuis alis Iſraelẽ vt eum per orbis partes captiuum diſpergat.

4. Re. 17.
Ioſephus. li. 9. c. vlt.
Hoſſeæ. 2. 4.

Ad componendos mores.

P*Articeps idolorum Ephraim.* Docet hic locus, peccatorem non ſolum ſibi, verumetiã toti familiæ, & maximè progenitoribus notam inurere, cum patrat aliquod facinus. Non vtique peccarat *Ephraim*, ſed Ieroboam, cęteriq́ue Iſraëlitæ. Cur ergo Ephraim reuocas Domine in memoriam noſtrã? Quia Ieroboam de tribu

Eccl. 22. a

Ephraim vt ſubindicet Dñs, peccata filiorum, & nepotum obſcurare quodammodo maiorum ſplendorem. Confuſio inquit Sapiens, eſt de filio indiſciplinato, & filia quæ cõtundit, in cõtumeliam fit genitoris. Agnouit hoc patriarcha Iacob, quamobrẽ, perpetrata occiſione Sichem à filijs, dicebat, Turbaſtis me, & odioſũ feciſtis me Chananęis, & Pherezeis, habitatoribus terræ huius. Bone patriarcha, tu nil cõmiſiſti: ſed filij tui, imo te inſcio, aggreſſi ſunt filij tui facinus, cur ergo turbaris ob filiorũ delictum? Quia redundat in dedecus parentum, & maiorum, culpa filiorum. Quemadmodũ cũ ſtipitem arboris ſecuri percutis, nõ ſolũ rami areſcunt: verũ & ipſæ radices, quamuis eas non tetigeris, In eundẽ modũ peccata filiorũ licet maiores, & progenitores iniquũ nihil fecerint, ipſos maiores triſtitia, & dedecore nõ ſecus, atque ſiccitate quadã afficiunt, eorũque ſplendorẽ marcidum reddunt. Caueamus igitur, & fugiamus ea delicta patrare, quæ maiorum ſplendori poſſunt offundere tenebras ignominiæ. Non ſunt aliud præclara maiorum geſta, quã lucernæ, quæ vt nõ extinguantur, dãda nobis eſt opera: tunc autẽ extinguimus, cũ ea facinoribus obſcuramus. Boni verò filij nõ ſolũ in hoc ſtudiũ incumbũt, vt lucernã præclarorum geſtorũ progenitorum non maleactis extinguant, verũ & candidis virtutum actionibus vocant, vt veluti oleũ infundentes in lucernam, multo clarius luceat, & ardeat. Quadrat obſeruatio in Euãg. pro natiuitate D. Virginis, in hæc verba, Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Cur filius Dauid, & Abraham dicitur Chriſtus? Quoniam, vt bonum decebat filiũ nullam facinoris notã patrio honori inculſit, Quinimò lucernę, Dauid, eo. n. nomine illum appellabant viri eius, dicentes, iam nõ egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael, tantũ infudit olei candidarum actionum, vt multo amplius luceret, quam anteà. Pater enim ſolum dicitur lucerna Iſrael, filius verò eius Chriſtus dicitur lux mundi. Ego ſum lux mundi, ait ipſe Aſſertor noſter.

Liberorũ ſtultitia redundat in parentum infamiam vt pote quorũ erat liberos educare & inſtituere.

Simile.

Simile.

2 Re. 21.

. 8. '.

Secundò,

Secũdo, *Dimitte eum.* Si id dicat Dñs Iudæ, vt ſentit B. Hierony. & diximus, diſpũgẽtes literam, duo te docet frater mi Deus tuus. Vtinã autẽ & nũquã memoria exciderent. Alterũ eſt nõ in ſequẽda eſſe iniquorũ hominum veſtigia. Videbis, multos irretiri peccatis, quos ſi interroges, Cur hoc facis? Reſpondent. Quoniam ille etiam facit. Quemadmodum grues, & arietes, ſi quem viderint incedentem alij ſtatim inſequũtur, & volant aliæ grues, ſe deiicientes, quocũq; dux ſe deiecerit, quãuis ſint cœnoſa loca, & paluſtria. In eũdem modum nonnulli, ſi quem vident, peccato ſe contaminare, etiam eodem ſe inficiunt cœno. His inquit Regius Pſaltes. Noli æmulari, vt maligneris. Quoniam, qui malignantur, exterminabuntur. Et Sapiens, Ne æmuleris hominem iniuſtum Et Apoſtolus, Æmulamini, non iniquitatem, ſed chariſmata meliora. Quadrat obſeruatio in Euangelium Epipha in hæc verba, Turbatus eſt Herodes, & omnis Ieroſolyma cũ illo. Cur Iudæi nõ imitamini ſanctos Magos, quærẽtes, vbi ſit, qui natus eſt rex Iudęorũ, ſed iniquũ Herodẽ in turbatione? Certe, quia proniores eſtis ad imitãdum malum, quã bonũ. Audite, quid cuiq; veſtrum dicat Deus, Particeps iniquitatis Herodes, dimitte eũ. Tertio, Alterũ hic implicatum eſt, fugiẽda iniquorum hominũ conſortia. Vides, frater mi, quẽpiã peccatis obſtrictũ? Tibi inquit Deus, *Dimitte eum.* Quemadmodũ vmbra iuglãdium grauis eſt, & noxia capiti humano. Ita iniquorũ hominũ ſocietas, & confabulationes, in quorũ cordibus, cũ Chriſtus Sol iuſtitiæ nõ luceat, vmbrę quædã ſunt mortiferæ, quas ſi adieris, vt ſub illis paululũ requieſcas, quid inde reportabis, niſi animæ dolorẽ, quę caput hominis eſt? Quis in tantã amentiã ſapiẽtiſſimum Salomonẽ induxit, vt oblitus Dei ſui, adoraret idola, niſi iniquarum fœminarum conſortiũ Cumq; iam eſſet ſenex Salomon, inquit Scriptura, deprauatum cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos. Hic & apud Exodũ prohibet Deus filiis Iſrael, cum fœminis alienigenis miſcere cõnubia cũ Chananęis iungere amicitiã, & pactum inire, quod ſi ſecus fecerint, hæc fore in Iudæorum ruinam prædicit. Quid voluit Deus adũbrare, cũ præcipit, Nõ arabis in boue ſimul; & aſino, niſi nequaquã decere virum pium, amicitias texere cũ impiis hominibus? Nã quid adũbrat bos, niſi hominẽ iugo legis diuinæ collũ ſubmittẽtem? Et aſinus cuius rei eſt typus, niſi eorum, de quibus Pſaltes ait, Homo, cũ in honore eſſet, nõ intellexit, & cõparatus eſt iumẽtis inſipiẽtibus, & ſimilis factus eſt

Simile. *Sicut aliorum innocentia abuti non debemus ad inferendũ eu malu ita impiorum fœlicitate excitari non debemus ad imitãdum eorũ malum.*

Prou. 3.

1. *Cor.* 12.

Simile. *Pli. li.* 17. *cap.* 12.

Ex quarũdam arborem vmbris palor capitis cõtrahitur sic ex impioru conſortio animæ perturbatio.

3. *Reg.* 11.

Exod. 34.

Deut. 22.

Pſal. 48.

Ioel. 1. *d.*

eſt illis?De quibus etiam rurſus dicitur, Computruerunt, vt iumenta in ſtercore ſuo?Iunge bonos cum impiis, & quid proferet terra,niſi ſpinas,& tribulos? Vis in agro cordis tui triticũ naſci,& nõ zizannia?Fuge prauorũ hominũ amicitiã. Nolite,inquit Apoſtolus iugũ ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cũ iniquitate?aut quę ſocietas lucis ad tenebras,&c. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro feſto ſanctiſſimæ Mariæ Magdalenæ,in hæc verba Phariſæi, Hic, ſi eſſet,propheta,ſciret vtique quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum,quia peccatrix eſt.O phariſæe, eſto cognoſceret Chriſtus,eſſe peccatricem hanc mulierem quod tu falſo ſuſpicaris,id eũ latere,agnouit enim intus,& in cute,quę&qualis ſit hæc mulier,quid inde? Iudicabat Phariſæus, non permitteret Chriſtus, ſe à peccatrice tangi,pedes oſculari, capillis tergere,&c. ꝗ fugienda ſit viro probo cõfabulatio peccatricis.Sed prophetaſti,neſciens,quid diceres.Ita eſt,nõ cognoſcit Chriſtus,hanc mulierem eſſe peccatricem: ſed eſſe ſanctitatis dotibus omnibus decoratam,& ꝗ multæ filię cõgregauerunt ſibi diuitias ſpirituales, ſed hæc ſupergreſſa eſt vniuerſas. Si enim in quacunque hora ingemuerit peccator, ait Deus, amplius non recordabor iniquitatum eius, hæc, quæ tot lachrymas fugit,tot gemitus, & ſuſpiria ab imo pectore auſit,quibus ſua ablueret peccata, cur vocabitur peccatrix?Non ita eſt appellanda: ſed ſanctiſſima, imo ſanctitatis exẽplar.Nõ enim iniquitatum eius recordatus Chriſtus,cum iam lachrymis ſint abolitæ Quid exiſtimas Phariſæe, ſunt lachrymæ pœnitẽtis?Vtique fons ille Bœotiæ,ex quo qui biberit,redditur obliuioſus.In eundẽ modũ Deus,ſi illi lachrymas propinemus,non recordatur amplius peccatorũ noſtrorũ Hinc ſanctus Lucas,de Magdalena loquens,non ait, Mulier,quæ eſt in ciuitate peccatrix:ſed quæ erat Iam enim alia eſt,nõ eſt, quæ antea fuerat.Hinc & Chriſtus nõ inquit, Vides hãc peccatricẽ:ſed vides hanc mulierem, quia peccatrix nõ erat iam appellanda.Quod ſi Naaman poſtquam lauit ſe ſepties in Iordane reſtituta eſt caro eius,ſicut caro pueri, & lepra mundatus eſt, cur, quæ ſepties. id eſt, ſeptem peccata mortalia defleuerat,non mundabitur à lepra peccati.

Ioel. 1. d. *2. Cor. 6.* *Simil. Lachrymæ pœnitentiũ cadunt in cõſpectũ Domini* *Auguſt. ſerm. 5. in feſt. nat.*

Quartò, *Dimitte eum*, Ne videlicet eum corripias. O extremum infœlicitatis gradum,ob culpam ſuam negari huic populo diuinam correctionem,& caſtigationem. Vnde optimè Proclus libro de Prouidentia Dei inquit, Non mox puniri, punitio eſt incomparabilis. Ac rurſum Scriptura. Etenim multo

multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indicium. Peccas frater mi, & deſunt, qui te corripiant, & reprehendãt? Time ne, fortaſſis dixerit Deus: *Dimitte eum*, Nam quos Deus in numero ſeruorum ſuorum ſcribit, quamprimum peccant, punire ſolet. Adhuc eſcæ erant in ore ipſorũ, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Quamprimum peccauit Dauid patrans adulteriũ, & homicidiũ, miſit ad eũ Deus Nathan, qui reprehenderet. Peccant filij Iſrael, adorantes vitulum aureum, & ſtatim inquit Deus Moſi, Vade, deſcẽde, peccauit populus tuus, quẽ eduxiſti de terra Ægypti, Ecce, nõ diſtulit mittere viros qui corriperent delinquentes. Cæterùm cũ mittere deſinit, qui obiurgẽt, & arguãt, deſperatæ ſalutis eſt ſignũ. Quemadmodũ ignẽ nõ apponis lapidibus, ꝙ agnoſcis, accẽdi nõ poſſe ignẽ in eis, ſed lignis, quę cõburi, & fouere flãmã poſſunt. Ita Deus non mittit viros qui peccata obiiciant his, qui lapidei ſunt, agnouit enim, eorum delicta non eſſe abſumenda igne correctionis. Et quemadmodũ in Narnienſi agro terra imbre fit ſiccior, æſtu humeſcit, vnde Cicero iocatur, illic ex imbre puluerem, ex ſiccitate fieri lutũ, Sic admonitio quoſdam reddit deteriores. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto decollationis S. Ioannis Baptiſtæ, in hæc verba, Herodias autem inſidiabatur illi, & volebat occidere eum. O cor ferreũ, & pluſquam lapideum iſtius impudicæ fœminæ, imo cor diaboli. Qui enim correctionibus non emolliũtur, cor diaboli ſunt, de quibus Iob dicitur, Cor eius indurabitur, quaſi lapis, & quaſi malleatoris incus ſtringetur. Cur inſidiabatur Sancto viro? Quoniam adulterij arguebat eam. Oſtenderat huic peſtilenti fœminæ Deus ingens dilectionis ſignũ, mittens ſanctum virum, qui corriperet, ſed illa imbre obiurgationis inſtar iniquę terræ, deterior facta eſt. Quadrat & in Euang. pro Martyribus. quod poſt paſcha Reſurrectionis canitur tẽpore paſchali, in hęc verba, Omnẽ palmitẽ, qui fert fructũ, purgabit eũ, vt fructũ plus afferat. Quid viri peccata corripiẽtes ſunt, niſi falces quędam acutiſſimę, amputantes, quod ſiccũ erat, & infructuoſum, vt fructus feramus virtutũ? Deprecemur igitur Dominũ, ne, cũ peccamus, dimittat nos: ſed putatores excitet, quibus dicat, Ite, tẽpus putationis aduenit putate in palmitibus meis obiurgationibus, & correctionibus, quod eget purgatione. Hoc enim diuinæ dilectionis eſt indicium. Vnde in Canticis dicitur, Tẽpus putationis aduenit, vox turturis audita eſt. Ecce, cũ de putatiõe factus

2. Mac. 6. *Pſal. 77.* *2. Re. 12.* *Exod. 32.* *Simile.* *Simile.* *Quidam admonitione deteriores fiunt.* *Iob. 41. c.* *Cant. 2.*

factus eſt ſermo, quæ cum proximorum peccata reſcindere curamus, ſit, ſtatim ſubiungit. Vox turturis audita eſt, id eſt, vt optimè expendit D. Anſelmus, admonitio Spiritus ſancti. Cũ ergo quis corripit te, & tuũ conatur reſcindere peccatũ, ſcito, illã admonitionẽ, & correctionẽ à Spiritu ſancto profectã. Et merito per turturẽ Spiritus ſanctus intelligitur. Nam quemadmodũ turtur, coniuge vita functo, nunquã in frondeſcenti ramo inſidet, ingentiq; mœrore affecta, ſola volat cæteráq; facit omnia, quę ad luctũ ſpectare vidẽtur, In eũdẽ modũ Deus in palmitibus aridis, & infructuoſis, in peccatoribus videlicet, ſedet, veluti gemens, quod eius cõiunx obierit peccato, & donec reuiuiſcat per gratiã, pro cantu gemitũ edit, atq; cũ aliquẽ ramũ videt in nobis ſiccũ, ad eum aduolat gemens, vt abſcindatur. Poſſumus & per turturẽ intelligere ipſum peccatorẽ qui corripitur. Is enim, cum putatur gladio correctionis, quid optat cœleſtis Sponſus faciat? Vtique, quòd gemat, vt turtur, ꝙ cũ peccati pœniteat. Quadrat etiã in Euangeliũ pro Septuageſima, in hæc verba, Conduce te operarios in vineã ſuam. Quidnã bone paterfamilias facturi ſunt in tua vinea operarij? Vtiq; falce correctionis putare aridos palmites, ſi quem viderint peccantẽ, faciãt, quod præcipit Apoſtolus, Argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

Sapientis admonitio organum ſpiritus ſancti

Simil.

2. Ti. 4. a.

Quintò, *Dimitte eum.* Docet egregiè hic locus, veram eſſe theologorũ ſententiã, quã & amplectitur D. Tho. ceſſãdũ videlicet à correctione fraterna, cuius finis eſt emendatio delinquentis, non habẽs coactionẽ, ſed ſimplicẽ admonitionẽ, cũ probabilior ęſtimatur, à peccatore nõ tore ſuſcipiẽda, ſed lapſurũ in peiora Iuxta illud, Noli arguere deriſorẽ, ne oderit te. Ac rurſum Aſſertor, noſter, Nolite ſanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fore cõculcẽt eas pedib. ſuis, & cõuerſi diſrũpant vos. Eſt proculdubio correctio res ſanctiſſima, eſt & margaritũ prętioſiſſimũ, peccatores vero ſunt eius æſtimatores iniuſti, ac propterea nõ ſolũ cõtẽnũt eã, verũ & incorripiẽtẽ crebrò inſurgunt, odiunt, & oppugnãt. Vnde Sapiens ait, Nõ incẽdas carbones peccatorum, arguens eos, & ne incendaris flãma ignis peccatorum illorũ. Ne contra faciẽ ſtes cõtumelioſi, ne ſedeat quaſi inſidiator, ori tuo. Optimè cõponit peccatores cũ carbonib. ſuccenſis, correctionẽ verbo flabello adhibito. Nã ea eſt malitia peruerſi peccatoris, vt correpta magis irritetur, & magis prouocetur ad nocendum corripienti ſe. Quemadmodum fons quidam

2. 2. q. 33. art. 6

Prou. 9.

Matt. 7.

Sapientiæ incapaces & qui prave impij ſunt benè monentes non ferunt ſed eos ludibrio habent.

Eccl. 8.

quidã eſt in Sicilia, exiguus quidẽ: tamen ſi è regione aliquis flauerit turbo, inundat magnis fluctibus, In eundẽ modum *Ariſt. de* nõnulli homines, in quibus perexiguum laude dignum inue- *Admirandis auditu.* nies: reprehenſione tamen maxima digniſſimi ſunt, quos ſi vel leniter obiurgaueris, ꝙ quid iniquum cõmiſerint, bone Deus, vt excitant tragœdias, & omnia clamoribus implent, ingenti odio proſequentes corripiẽtem ſe. Hos dimittendos eſſe, admonet Deus, dicẽs, *Dimitte eos*. Cæterum quãuis iis nõ ſit adhibenda correctio fraterna, ꝙ ea deteriores fiãt: non eſt verumtamen dimittenda correctio coercitiua, quæ ad iudices, & prælatos ſpectat, vt qui benignè correctus, emendari nõ vult, ſaltem pœnis cogatur, à peccato reuocare gradum. Vnde quãuis Deus ait Vati, *Dimitte eum*, vindex peccati Iſraelis, ſubiungit ſuppliciũ maximũ ei infligendum, nempe, *Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis.* Quadrat obſeruatio in Euangeliũ feriæ 3. poſt 3. Dom Quadr. in hæc verba, Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum &c. Bene vocat peccatorem fratrem tuũ, vt intelligas, ꝙ ſi probabiliter credis, te nõ recipiendum, vt fratrem, ſed vt hoſtem, nihilq́ue correctione tua efficiendum, tibi etiam à Domino dictum, *Dimitte eum.*

Sextò, *Dilexerunt afferre ignominiam protectores eius.* Obſeruate principes, reges, iudices, & prælati, quod vobis nomẽ Deus *Principes populorum ſunt clypei.* veſter imponat, nempe protectoris. Hoc enim debet eſſe munus veſtrum, protegere ſubditos, & populos quos gubernandos ſuſcepiſtis, nõ ſolum ab hominibus, ne quid nocumenti inferant illis, verùm & à diabolo, ne quem deuoret, imo non ab hominibus, & dæmonibus ſolum ſubditos protecturi eſtis: ſed etiã ab ipſo Deo, ne illos pro delictis puniat. Quem- *Simile.* admodũ clypeus hominẽ ab hoſte tuetur, & in ſe ictus gladij, & haſtæ recipit, obſtatq; ne, qui eo ꝓtegitur, vulnus ſuſcipiat, Sic principibus, iudicibus, & prælatis incũbit, ſubditos ſub eorum poteſtate degẽtes defendere, etiã cum vitæ, & honoris iactura. Hinc Scriptura ſacra reges, & principes ſcuta, & clypeos vocat. Quinimò hic pro *protectores*, verti poterat clypei. Vox enim Hebraica, puta *magen*, clypeum etiã ſignificat. Sic etiã illud Pſal. Quoniam dij fortes terræ vehemen- *Pſal. 46.* ter eleuati ſunt, trãsferri poteſt, Quoniã principes, qui ſunt clypei terræ, vehemẽter eiecti ſunt. Vel, vt vertit D. Hier. Dij ſcuta terræ vehementer eleuati ſunt. Illud etiam à Dauide dictum contra montes Gelboe, Nec ros, nec pluuia veniat ſuper vos, neque ſint agri primitiarum quia vbi abiectus eſt clypeus fortium, clypeus Saul, quaſi non eſſet vnctus oleo

Clypeos

Clypeos principes vocat,& duces ſtrenuos,ipſumq; Saul clypeũ regni Iſrael,quòd ipſum defenderet,dolet fuiſſe interfectũ,ac ſi nõ eſſet rex vnctus oleo. Video,alios ſecus expẽdere,videlicet nõ de regibus: ſed de ipſis clypeis coriaceis,quos oleo ſolebãt iniũgere, vt facilius ictibus reſiſterẽt. Sed prior explanatio doctioribus magis placet, vt per clypeum ipſum Saul intelligamus,atque ita explanet Lyranus, quem etiam ſequitur Vatablus. Debent autem Reges eſſe ſcuta, & clypei regnorum,non quicunque,ſed aurei, vt quemadmodum radij ſplendentes Solis,impetentes clypeos aureos,ipſos montes illuſtrarunt,ſic namque ait Scriptura,Refulſit Sol in clypeos aureos,& reſplenduerunt montes ab eis, In eundẽ modum principes,& præſules debent virtutum ſplendore micare,quos maximè contendit Sol iuſtitiæ ſuis radiis illuſtres reddere,vt & ipſi clypei,vita moribus,& exempla micantes, montes etiam terræ illuſtrent, hoc eſt, ſubditos terram colentes excitent ad cœleſtia contemplanda, & ad deſiderium æternas beatorum ſedes poſſidendi. In cuius rei typum Salomon rex ille ſapientiſſimus fecit ducenta ſcuta de auro puriſſimo, quæ poſuit in arce ſaltus Libani. Quid enim adumbrant ſcuta iſta aurea,niſi reges, & principes,& prælatos multis virtutibus coruſcantes, quos Deus in arce Eccleſiæ poſuit,vt eam tuerentur? An non clypeus erat protegens ſubditos ſuos,rex ille Sodomorum, qui dicebat Abrahamo. Da mihi animas,cætera tolle tibi, ſiquidem bona temporaria multa contempſit, vt ſubditos liberaret? Vereor,ſi nunc ea res contigiſſet,multi principes dicerẽt ſecus,Da mihi videlicet bona,animas tolle tibi, trucida, interfice,in ſeruitutem redige,&c. An non ſcutum erat, ſe obiiciens Deo percutienti populum Dauid,ne ſubditos interficeret quando dicebat Deo. Ego ſum, qui peccaui, & ego inique egi,iſti,qui oues ſunt,quid fecerũt? Vertatur,obſecro, manus tua contra me,& cõtra domum patris mei. O pretioſiſſimum ſcutum, ex puriſſimo auro charitatis fabricatum, ſiquidem non ſolum,vindice Deo,non quærit,quæ ſua ſunt verum vitam ſubditorum propriæ vitæ,& vxorum, & filiorũ antepoſuit. Quis rex,vel Princeps præſul,cũ videt, populum ſuum à Deo flagellari,vel peſtilentia, vel fames,vel bello. Deum orat, Patiar ego famem,ne pauperes fame pereãt? Si propter me orta eſt hæc tempeſtas, quod tuis præceptis non obtemperauerim,mitte me in mare, non puniãtur oues innocentes &c. Sed quid hæc referendo me excrucio, cum expe

Simil.

Imitari debẽt Solem Principes, qui vbique ſuos radios exerit nec vni plus lucet quã alteri, ita etiã virtutu & Gratiæ ſplẽdore omnibus ipſi coruſcare debẽt.

1. Mac 6

3. Reg. 10

Gen. 14.

2. Re. vlt.

experimento cognoſcamus, ob maiorum, principum videlicet, & prælatorum peccata plecti miſerum populũ fame, peſtilentia. Et cum ipſi principes videant, percuti pauperes, habentes horrea tritico plena, nummos multos congeſtos, hęc omnia occludũt, illis denegãtes protectionis munus, ſcilicet, vt à fame protegant, offerentes cibos, & Deum obnixe deprecantes, vt à populo auertat furorẽ ſuum? Vereor, ne hac noſtra tẽpeſtate contigerit regibus, & principibus, quòd regi Roboã, qui, cũ ablata videret ſcuta aurea, fecit ſcuta ærea pro aureis, eaque ante ſe ferri præcepit à ducibus ſcutariis, cum domum Domini ingrediebatur. Si enim oculos mentis conuertamus ad antiquos illos Eccleſiæ clypeos, principes videlicet, & prælatos, vt eos cum clypeis cõferamus, qui hac tempeſtate populum gubernant, bone Deus, quantum inueniemus diſcriminis, quam pretioſa illa, hæc autem quã vilia iudicabimus. Non vtique ex auro puriſſimæ vitæ, ſed ex vili, deſpectoque ære fabrefacta. Neq; propter ea, quæ dicimus, omnes principes, & prælatos cõtẽnendos ducimus. Sũt enim nonnulli multis laudibus proſequendi qui virtutib. & vitæ integritate ſint inſignes, quorum nomina ſilẽtio prętereo, ne dum eos oculis hominum ſubiicimus contẽplandos, eorum mẽtio cæteris inuidiam pariat. Sed ad inſtitutum redeamus. Nouerint principes, & præſules, non dari reipublicæ, vt eam deſtruant, ſed vt protegant. Quod munus, vt exactius valeãt impendere, in hoc ſtudium debent incumbere, vt imitentur regem Agamẽnonẽ, qui agnoſcens, ad quodnã munus creatus eſſet rex, vt regnum videlicet non ſecus, ac clypeus fortiſſimus, protegeret, teſte Pauſania, leonem in ſcuto ſuo depingere fecit, hac inſcriptione adiecta. Terror hic eſt hominum, quique hunc gerit, eſt Agamemnõ. Significabat autem eo leonis ſimulachro depicto in clypeo, ſe ingenti robore, & vigilantia protecturum regnum, terrorique futurum omnibus, qui vel minimo homini ſui regni nocere voluiſſent. Nõ tam Græci, quam Latini robur, terrorem, & vigilantiam deſcripturi, leone depicto ea indicabant, quòd ea ſit leonis natura, vt dormiat apertis oculis, omnium ſit animalium robuſtiſſimum, eaque in oculis eius ſit vis, & maieſtas, vt etiam ſi ferum nihil moliatur, ſe tamen intuentes terreat. In eundem modum principes, & prælati dent operam, vt in pectore ſuo Chriſtum depingant. Is enim eſt fortiſſimus leo, de quo legimus in Apocalypſi, Vicit leo de tribu Iuda. Si enim hunc leonem in animo habuerint, ingenti circunſepti fortitudine re-

Peſte fame & bello tribus diuinæ iuſtitiæ flagelli plecti tur popu- ob ſuperiorũ ſcelera.

3. Re. 14.

Generalis de moribus quæſtio ad rem vnius particularis non tendit.

ſimile.

Leo apud Aegyptios ſignum roboris & vigilantiæ erat teſte Pierio in Leone.

Eiuſdem ſcuti memi nit Alexã. ab. Alex. 6. c. 12. idq; ex Pauſania.

Apo. 5. b.

Philip. 4.

P gnum,

gnum,& ſubditos tuebuntur, dicentes cum Apoſtolo. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Quinimo etiam ſi ſubditi ſint puſillanimes, & ignaui ipſe ſolus princeps, & præſul poterit tueri eos etiam ab ira ipſius Dei, contra vero ſi principes ſint fortitudine animi deſtituti, licet ſubditi ſint fortiſſimi, nequaquã neque ſe, neque regnum defendere valebũt. Nam, vt dicebat Philippus Macedo, formidabilior eſt ceruorum exercitus duce leone, quam leonum exercitus duce ceruo. An non quanuis ceruos ſe exhibuerant filij Iſraël, peccãdo contra Deum ſuum, vnus tantum dux, inſtar leonis, Deo irato reſtitit, puta Moſes. Siquidem ipſe Deus illi dicebat, Dimitte me: vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicę 4 Aduentus, in hæc verba. Procurante Pontio Pilato Iudæam. Quid eſt, Pilatum procurare Iudæam? Vtique eſſe protectorem, & clypeum illius. Eo enim nomine Scriptura appellat principes, & magiſtratus. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 2. poſt Paſcha Reſurrectionis, in hæc verba, Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Quo pacto bonus paſtor dat animam ſuam pro ouibus ſuis? Eas certè protegendo. Eam enim ob cauſam huiuſmodi paſtores vocat Scriptura protectores ouium, &c.

CAPVT QVINTVM.

Pſal. 7. & 118.
Sententia non debet eſſe ſubita ſed deliberata & vtriuſque partis vocibus ponderata. l. 2 C. de ſen. ex bre. rec.
Aug. Are. in §. cura re col. 4. de ocl.

A*VDITE hoc ſacerdotes, & attendite domus Iſraël, & domus regis auſcultate, quia vobis iudicium eſt.* Cùm Deus Optimus Max. æquiſſimus ſit iudex, iuxta illud Deus iudex iuſtus, & patiens Ac rurſum. Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum & optimi iudicis ſit, neminem condemnare indicta cauſa, iura enim decernunt, etiam diuina, nedum humana, audiendos eſſe reos ante condemnationem, vocandoſque, & citandos anteaquã in eos feratur ſententia: nunc Iſraël compellat ad iudicium, ne quis eorum cauſetur iniquius ſecum eſſe actum. Et quoniam iuſtitia exigit, omnes criminis, & culpæ complices vt vocentur à iudice, omnes Iſraëlitas incipiens à ſacerdotibus, vocat in ius Deus. Et obſeruauit pulchre quam elegãter Theop. non eadem voce *ſacerdotes*, & *domum Iſrael*, & *domum regis* eſſe vocatos, & citatos Nam ſacerdotibus ſolum inquit, *Audite. domus* verò *Iſrael. Attendite*, quòd plus eſt, quàm *audite*, ſed

ſed domui regis. Auſcultate, quòd plus quippiam, quam audire ſignificat. Reddit cauſam huius varietatis Theophy. Quoniã, inquit ſacerdotes intelligentiores aliis reputabantur eſſe, ad illos ſatis eſt dicere, *Audite* tantum. Domui verò Iſraei, hoc eſt populo, neceſſarium erat dicere, *Attendite* diligenter. Niſi enim plerique omnes ex vulgo, dictis aduertant animo, nihil enim eorum, quæ dicuntur, intelligent. Porro *domui reg.*, hoc eſt, regibus, & optimatibus ipſorum demandatur auribus percipere, quòd plus aliis ſignificat. Tetigit & hanc diſtinctionem Interlinearis, licet rationem non reddit, ſuperpoſuit in quo verbo *audite*, aure corporea, verbo autem *attendite*, mẽtis intellectu retinere. *Sacerdotes.* Optimè obſeruant D. Hieron. & Haymo, & Gloſſa, hac voce comprehendi ſolum ſacerdotes decem tribuum, non quòd ſacerdotes ſint
de tribu Leui, ſed quòd ſacerdotes vocentur à populo. Vnde, *3. Re. 18.*
& ſacerdotes Baal, prophetę quadringẽti quinquaginta quos *4. Re. 9.*
interfecit Helias: & poſtea Iehu filius Nanſi, præſente Iona- *& 10.*
dab filio Rechab, appellati ſunt ſacerdotes. Hanc etiam ob cauſam, opinor, Theophylactus expendens hunc locum, vocat ſacerdotes, vanos ſacerdotes. Sed quorſum citat hos ſacerdotes Deus? Quoniam populum induxerant ad idololatriam, populum vocat, quoniam eorum iniquo paruit conſilio, reges verò: quia eos ſacerdotes conſtituerant. Per *domum* hoc loco, vt optimè inquit Carthuſianus, familiã filios, & cognatos intelligit. Tetigit & hoc Theop. Nam per *domum regis*, reges & optimates ipſorum intellexit. *Vobis iudicium eſt.* Exiſtimant nonnulli recentiores, hæc verba ſolũ dicta *domui regis*, non aliis vocatis in ius *ſacerdotibus* videlicet, & *domui Iſrael.* Expendunt autem in hunc modum, *Vobis iudicium eſt*, id eſt, ad vos ſpectat, iudicare, vel polletis authoritate in iudiciis. Cæterum omnes antiqui patres, ſecuti D Hier. tàm ſacerdotibus, quàm domui Iſrael, & domui regis dicta eſſe ſentiunt, iiſque ſolum ſignificari, omnes Iſraëlitas in ius vocatos à Domino, vt ſi quid habent, quo ſe ab accuſatione purgent, opponant.

Sacerdotes idolorũ hic aduocãtur vt audiãt contra ſua delicta diuinam ſententiam.

Ad Inſtituendos mores.

AVDITE *hoc ſacerdotes, & Attendite domus Iſrael*, &c. Inter cętera quæ maximè Eccleſiam Dei ornant principem locum obtinet ordo. Vult enim Deus noſter in omnib. ordinẽ ſeruari Hinc Apoſt. ingẽti ait ſe affectũ gaudio, quòd Coloſſenſes ordinẽ ſeruauerint. Spiritu,

Coloſſ. 2. inquit vobiſcum ſum, & ſi corpore abſens, gaudens, videns ordinem veſtrum. Et Deus inter cætera, quæ promittit Eccleſiæ, vnum eſt agnos paſcendos, non vtcunque, ſed ordine ſeruato. Paſcentur, inquit Iſaias, agni iuxta ordinem. Et animo intuere, quos dicat Iſaias paſcendos iuxta ordinẽ, agnos videlicet. Quoties ergo limites ordinis tranſgrederis, ſcito, te non agnum vocandum; ſed hœdum, ad ſiniſtram æterni iudicis collocatum, vt in illa regione paſcaris, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Sapientiſſimus namque rex ille cœleſtis Salomon non ſecus ac terrenus Salomon, ordinem ſeruari à ſibi miniſtrantibus præcipit, vt quiſque in ſuo loco maneat, non alterius autem ſurripiat locum. Videns ait Scriptura, regina Sabba omnem ſapientiam Salomonis. Dic mihi regina, in quo maximè reſplenduit Salomonis ſapientia? Inter alia demirata ſum ordines miniſtrãtium. Quid enim poteſt regnum, vel rempublicam reddere magis commendabilem, quam quòd quiſque non ſui ordinis ſiue claſſis metas tranſcẽdat? Quemadmodum humani corporis membra variis corporis locis aptata corporis deſeruiunt ordine quodam, ita vt primum locum, medium videlicet, occupet cor, caput ſupremum, deinde oculi, os, &c. donec ad pedes venias, extremum, & infimum locum tenentes, neque propterea pedes conqueruntur, aut corpori miniſtrare recuſant, quòd ſe videant poſtremos. In eundem modum in Eccleſia, quæ teſte Apoſtolo, corpus quoddam myſticum eſt, æquum eſt, ſacerdotes principem locum obtineant, quòd cordis, & capitis in republica fungantur munere. Hinc Deus in ius vocaturus Iſraelem, primum ſacerdotes citat, ac ſi hoc facto ordinem ſeruandum doceat, illiſque, dicat, primum deferendum honorem qui priorem in republica occupant locum. Nam ordo res quædam cœleſtis eſt: ideoque maxime ab omnibus ſeruandus. Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra, ait Deus Iob? Quid eſt, rationem ordinis cœleſtis ponere in terra, niſi quòd quemadmodum inter ipſos ſpiritus cœleſtes, & angelicos ordo ſeruatur, Ita eundem ordinem poſitum eſſe à Deo in Eccleſia? Eſt autem tantæ virtutis ordo, vt nil magis terreat ſpirituales hoſtes, & proſternat inferorum poteſtates. Sicut enim, vt Debora cecinit, de cœlo dimicatum eſt cõtra Siſaram, & eius exercitum, & ſtellæ manentes in ordine ſuo, & curſu ſuo aduerſus eos pugnauerunt, In eundem modum, ſi ordo ſeruetur in republica, terga vertet ſatanas, eiuſque ſatellites fugabimus. Nam quid

Obſeruando ordo in re qualibet nam ſcire quid facias & neſcire quo ordine facias nõ eſt perfectæ cognitionis.
Bal. in ff. Proœ. circa princ.
Iſai 5. ad
Iob 10. d
3. Re. 10.
Simile.
1. Cor. 12.
Omne ordinatum eſt pulchrũ ideo laudis & modi pater eſt ordo.
Iob, 38. d.
Iud. 5. c.

quid eſt Eccleſia, niſi terribilis caſtrorum acies ordinata in qua nullus patet aditus dæmonibus bellantibus vt quempiã gladio peccati interficiant? Da mihi homines ſui ordinis loco contentos, ab illis procul eſt ambitio iactantia, rixa, iurgium, inimicitia, multaque alia vitia quæ oriuntur ex tranſgreſſione ordinis, & loci cuique pro ſui ſtatus cõditione præfixi, imo huiuſcemodi rempublicam rem cœleſtem, quã terrenam appellarem. Nam quemadmodum inter animantia aquatilia, & terrena perrarò inueniuntur rixæ, quod quæque ſuis locis viuant, nullumque eorum auferre contendat locũ alteri à natura deſtinatum, vnde piſces in aquis degunt, aues in aëre, alia in terra. In eundem modum, ſi ſuis homines, vt ita loquar, ſpheris ſe continerent, & non ambirent honores aliis iam diſtributos, bone Deus, quàm tranquilla eſſet reſpublica, verè magis illi homines dicerentur in cœlo quàm in terra viuere. Quemadmodum grues, cum per aliqua loca tranſeunt, vt ordinem ſeruent, aliæ poſt alias volantes, ne in volatu fluitare cogantur à vento, inſtar nauis vndis agitatæ, lapillum roſtro ſuſpiciunt, anteaquam volatui ſe credãt, quo, veluti firmamento, vtuntur, vt in ſuo loco, & ordine perſiſtant, cæteraſque non turbent, ita enim refert maximus Tyrius. In eundem modum homines, cum volare decernunt ad aliquem honoris apicem, ne ordinem prætergrediantur, & à dæmone, deuorentur, ſicut grus ab accipitre impetitur, ſi ſui loci ordinem deſerant, ſemper debent portare illum lapidem ſecum, de quo inquit Apoſtolus, Petra autẽ erat Chriſtus quẽ lapidem ſi intueantur, in eo inuenient ſcriptum, Contentus eſto loco tuo, ne deſeras ordinem tuum. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Mandato, in hæc verba, Venit itaque ad Simonem Petrum. A Petro ergo exorſus eſt Chriſtus. Cur à Petro incœpit? Quia dignior cæteris erat, vt oſtenderet, ordinem ſeruandum. Quadrat & in Euangelium Dominicæ 4. Quadrag. in hæc verba, Facite homines diſcumbere. Ecce, noluit Chriſtus paſcere turbas, donec quiſque in ſuo loco, & ordine diſcubuit.

Cant 6. 6. *Qui metas ſuæ conditionis trãſgreditur ab erat cælo & terra.* *Simile.* *Simile.* *Ordo ſeruandus iis qui ad honoris & gloriæ culmen promoueri cupiunt.* *1. Cor.*

Secundò, *Audite hæc ſacerdotes.* Primũ ſacerdotes vocat in ius, deinde alios, quoniã grauior culpa eſt ſacerdotũ quàm aliorũ & ideo prius reprehẽdenda, & extirpanda. Nã quemadmodũ macula faciei fœdiorem reddit hominem, quàm illa, quæ eſt in pedibus, aut alia quauis corporis parte, In eundẽ modũ crimen ſacerdotis multo eſt grauius, quoniam ſacerdotes ſunt Reipublicæ facies, alij autẽ alia corporis mẽ-

Simile.

Sacerdotes ſunt corporis noſtri fa ces quæ maculis peccatī de-uenuſtata ab omnibus turpius videntur.

bra, quæ nō facilè cōſpiciuntur, Et quemadmodū maiorē operā impendimus abſtergēdis ſordibus faciei, quā aliorū mēbrorū, hinc quotidie faciē lauamus, alias autē corporis partes nō itē. Sic ſacerdotes mundiſſimos eſſe oportet, quòd ſint facies corporis myſtici. Volēs Deus, punire peccatores ciuitatis Ieruſalē, quoſnā primū percuti iubet? Sacerdotes vtiq;. A ſanctuario meo incipite, inquit apud Ezechielē. Et D. Petrus ait, Tēpus eſt, vt incipiat iudiciū à domo Dei. Cur à domo Dei incipit ſuppliciū? Quia maior eſt culpa eadē in ſacerdote, q̄ in laico. Significatur hoc per quā eleganter apud Leuiticū, cū pro peccato ſacerdotis hoſtiā in hūc modū offerēdā præcipit Deus Si ſacerdos, inquit, qui vnctus eſt, peccauerit delinquere faciēs populum offeret pro peccato ſuo vitulū immaculatū Dño. Hauriet quoque de ſanguine vituli, inferens illū in tabernaculū teſtimonij. Cūque intinxerit digitum in ſanguinē, aſperget eū ſepties corā Domino cōtra velū ſanctuarij. Et adipē vituli offeret pro peccato, & adolebit ſuper altare holocauſti, pellē verò, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & inteſtinis, & fimo, & reliquo corpore offeret extra caſtra in locū mundum vbi cineres effundi ſolent. Hæc apud Leuiticū. Cæterū omnia, quæ dicuntur obſerua. Si ſacerdos inquit, qui vnctus eſt. Nō ait, Sacerdos peccans, ſed coniunctionē conditionalē poſuit, ſi, dicens, Si ſacerdos peccauerit Cur cōiunctionē ſi appoſuit Deus locuturus de peccato cōmittendo à ſacerdote. Quoniā ſacerdos rarò, vel nunquam debet peccare. Quæ enim lingua poterit expendere, quot, quibuſq; beneficiorū vinculis ſacerdotē ſibi deuinxit Deus, ne ab eo auerteretur, malum faciens? Si enim dicebat Ioſeph fœminæ, pollicienti ſe ad libidinem, renuens, acquieſcere operi nefario, Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo ſua: nec quicquā eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi præter te: quomodo ergo poſſum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum? Quanto melius ſacerdos, cum ad peccatum allicitur hæc verba proferre deberet in ſuam memoriam reuocans omnia beneficia, quæ in illum contulit Deus ſuus? Cui claues tradidit regni cœleſtis? poteſtatem dedit reuocandi homines ab Ordo abſolutione ſacramētalis confeſſionis, omnia ſacramenta pretioſiſſimo ſanguine ipſius Dei ſancita in eius manu poſuit, & quod amplius demittere facultatē cōtulit vt vel ſolo verbo Deum ipſum ad hoſtiā altaris adducat manibus reuoluat, quotidie ore ſuo abſumat? Nonne pluribus

Ezech. 6.
1. Pet. 4.
Leuit. 4.

Sacerdos raro vel nunquam debet peccare.

Gen.

pluribus beneficiis cumulat Deus ſacerdotes, quam Ægyptius ſibi obſtrinxerat Ioſeph? Quare ergo, quoties peccatū pulſat fores cordis, vt ei aperiatur, nō dicet, Quomodo poſſum hoc malū facere, & peccare in Dñm meū? Quid habet Deus in domo ſua, Eccleſia videlicet ꝙ mihi contradicerit. Iudicans ergo Deus, ꝙ ſacerdos ſemper reuoluere debet in imo pectore, ne peccatū cōmittat, beneficia à Dño ſuſcepta hac vſus eſt loquendi forma, Si peccauerit ſacerdos. Ac ſi apertius dicat, Nunquam peccare deberet, aut certe quā rariſſimè. Obſeruet autem ſacerdos, quod ſubiungitur. Qui vnctus eſt. Cur vnctionē ſuā ſacerdotis oculis ſubiicit? Quoniā ſemper deberet eſſe ſacerdos ſuæ vnctionis memor, ne vnquā peccaret. Ad hoc enim vngebatur, vt peccatum ad eum non auderet accedere, timens vnctionem. Quemadmodum antiquitus milites ſua ſcuta oleo inungebāt, quòd vncti facilius reſiſterent ictibus hoſtiū, vnde vti nuper dicebamus, expendētes hæc verba, *protectoris tui* clypeus, Saul vnctus dicitur oleo à Dauide, Abiectus eſt clypeus Saul, quaſi non eſſet vnctus oleo, In eundem modum ſacerdotes, vngebantur vt fortiores redderētur ad reſiſtendum peccatis, Tu ergo ſacerdos Dei, cū ad peccandū alliceris, memēto vnctionis tuę: & verere manibus, quibus ſacra myſteria tangis, ſpurcitias carnis contrectare, & ore, quo diuina ſacrificia in pectus traiicis, quid iniquum proferre, & turpe ſcortum oſculari. Sed ad alia citati loci Leuitici verba tranſeamus. Præcipit Dominus, pro peccato ſacerdotis offerri vitulum, alij vero priuati homines quid pro peccato iubētur offerre? Hircū caprarum ſolū. Maior ergo exigebatur hoſtia pro peccato ſacerdotis, quam pro peccato aliorum hominum: certū enim eſt, pluris æſtimandum eſſe vitulum, quam hircū. Quorſum putas? Procul dubio quia peccata ſacerdotis grauiora ſunt, quam aliorum, maiori etiam expiātur hoſtia. Hinc & ſeptena ſanguinis aſperſione mūdatur, quia ꝓ vnico ſacerdos quaſi infinita cōmiſiſſet peccata, ſepties daturus eſt pœnas. Niſi enim ſepties, quoties delinquunt, virtute peccarent, nō eſſet opus ſanguinem hoſtiæ, qui ſanguinem ſacerdotum adūbrat, ſepties cōtra velum aſpergi. Quia enim ſepties Dominus erat in eos peccatum vindicaturus, toties ei irato victimæ ſanguines erat occurrendum. Neq; arbitreris, ſomnium, aut figmentum, eſſe, peccatorē pro vnico peccato ſepties, & pluries pœnas daturum. Audis enim, à Dño dictum Caino quis eum occidiſſet, ſepties puniendū. & qui Lamech, ſeptuagies

Simile.

2. Reg. 1.

Singularis vitæ ratione à cætera turba ſeparatus eſſe debet memor ſuæ vnctionis ſacerdos.

ſepties. Quid ergo mirum, ſi ſacerdoti pro vno peccato præcipiatur, ſanguinem ſuæ victimæ ſepties cõtra velum aſpergere? Demum quantum Deus deteſtetur peccatum ſacerdotis, hinc apertiſſimè deprehendes, quod nihil vituli iſtius ſibi obiati, præter adipem, habere voluerit. Non carnem, non caput, non pedes, non pellem, neque aliquid aliud: & quod mirabilius eſt, non ſuſtinet in ſuo altari cremari, quoniam his illud pollui timet, ſed cuncta hæc extra caſtra aſportari, & in loco cineris comburi iubet. Cur ſuper cineres carnes victimæ comburi iubet? Vt oſtendat, ea cæremonia peccata ſacerdotis humilitate, ingentique pœnitentia, quæ per cineres deſignatur, expiãda. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ ℞ Mãdato, in hæc verba, Linteo præcinxit ſe, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & abſtergere linteo. Obſerua, quorũ pedes lauet, eorum quos creauerat ſacerdotes, quos adeo mũdos eſſe vult, vt neque etiam in ipſis pedibus ſordes habere permittat. Nã & Petro dixit, Qui lotus eſt, nõ indiget, niſi vt pedes lauet. Quadrat etiã in Euangelium Dominicæ primæ Quadrageſimæ, in hæc verba, Statuit eũ ſuper pinnaculum templi, & dixit ei, Mitte te deorſum. Cur, cum potuiſſet aſſumere in eminentiſſimum ſcopulum, aut aliam turrẽ, noluit, ſed ad pinnaculum tẽpli? Certè, quia agnouit diabolus, maiorẽ eſſe ruinã eorum, qui in templo Dei ſunt, id eſt, qui ſacerdotio ſunt aucti, quam eorũ, qui non ſunt ſacris initiati.

Deteſtatur Sacerdotis peccatum Deus,

Tertiò, *Audite ſacerdotes, & attendite domus Iſrael.* Nõ eiſdẽ verbis ſacerdotes, & alios vocat in ius. Nã ſacerdotibus ſolùm inquit. *Audite*: aliijs, *Attendite.* Cur non eodẽ verbo omnes citat? Vt doceat, decere ſacerdotes, parere prõptius Deo ſuo, ac non eſſe rebelles, perinde ac alij eſſe ſolent homines. Significauit hoc egregiè Deus, præcipiens, in vnctione ſacerdotis ſanguinem arietis poni ſuper extremum auriculę dextræ, & ſuper pollices manus eius, ac pedis dextri. Quid enim aliud hac cæremonia voluit ſacerdotes admonere Deus, quã eos daturos pœnas ſanguinis, ſi negligẽtiores in obaudiendis mandatis eius ſe exhiberent? Hinc non ſolum aurem inungit, verũ, & pedes, & manus, vt oſtendat, debere ſacerdotes, paratos eſſe, vt opere, & inceſſu compleant, quæ Deus præceperit. Et meritò exigit Deus à ſacerdotibus maiorem animi promptitudinem ad parendum ſuis præceptis, quoniã ſunt diuini quidam equi, trahentes currum, in quo Deus venire dignatur ad homines. Et quemadmodum reges eos ſuis iungũt curribus equos, qui vel facili, & leni motu

Exod. 29.

Sacerdotes ſunt quadrigæ currus in quo Deus deſcendit ad homines.

tu fræni ab auriga vertantur, quoquo voluerit. Ita Deus ſacerdotes cupit eſſe præcinctos, vt quicquid vel ſolo verbo dixerit, faciant. Fortaſſis hoc ſignificauit cœleſtis Sponſus apud Cantica, dicens, Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Nā his verbis implicat, ſe habere equitatū ſimilē ei, quē rex Pharao ſuis curribus ſupponebat, hoc eſt, ſicut ille non indomitos, & rebelles equos patiebatur ſuum mouere currum, ne vel illum præcipitem darent, vel ſegniter traherent, ſed domitos, & facilè aurigę ſibilo parentes. In eūdem modum ſacerdotes, qui currū diuinæ Scripturæ, in quo Deus reſidet, vnde Aſſertor noſter dicebat, Scrutamini Scripturas, quoniā illæ teſtimoniū perhibent de me, vult eſſe paratos, vt ſine multis minis, & verbis obediāt ſibi Nec ab re ſacerdotes currū Dei, pura Scripturā, voluere dicimus, cū rotis currus Ezechielis, id eſt, ſacris doctoribus & quatuor illis animalibus, Euangeliſtis videlicet, nulli ſint familiores ſacerdotib. cum quotidie ſacra Biblia reuocant. Qūo ergo non erubeſcent ſacerdotes, ſi vel Leui ſibilo Dei ſui non pareant cum legant quotidie, Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam? Ac rurſum, Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi? Quadrat in Euangelium pro Mandato, in hæc verba Chriſti dicta Petro, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Et ſtatim reſpondit Petrus Domine, non tantum pedes, ſed & manus, & caput. Cur Petre tam cito Chriſti pares verbis, cum prius dixiſſes, Nō lauabis in æternum? Certè, vt doceas ſacerdotes veram obedientiæ formam, & incunctanter Chriſtū audiendum. Quadrat etiam in Euangelium pro Aſcenſione Domini, in hæc verba, Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Ieſu bone, ac ſi rem facilē præcepiſſes, ais duo difficillima quidem factū, peragrare videlicet totum orbem, & Euangelium prædicare, non ſolū huic, aut illi, ſed omnibus, etiam ipſis lupis truculentiſſimis, & ſæuientibus in hos agnos tuos, & tui Apoſtoli ſine aliqua contradictione tuis iuſſis obtemperant, Cur tantam obedientiam præſtant? Quoniam ſacerdotes erant, quos paratiores eſſe decet ad parendum Deo.

Cant. 1. *Ioan. 5. f.* *Ezech. 1.* *Pſal. 44. & 17.* *Promptiſſimi ſint ad exequenda diuina munera ſacerdotes.*

Quartò, *Audite ſacerdotes.* Quā ob cauſam, bone Deus, in ius vocas ſacerdotes iſtos? Reſpōdeat Diuus Hieronymus, Quoniam reges, & ſacerdotes populum induxerūt ad idololatriæ crimen. Cauendū ergo eſt quempiā ad peccatū adducere, aut, vt quis illud patret, præbere conſilium, quando ob

eam cauſam ante diuinum tribunal citãtur ſacerdotes,& re-
Iob. 12. ges, quaſi grande piaculum commiſerint. Nouit Dominus,
Eſthe. 16. inquit ſanctus Iob,& decipientem,& eum, qui decipitur. Et
Exemplo ad quid eos cognoſcit Deus? Vtique, vt digna rependat me-
ſit Aman ritis vtrique. Nam ſi Aſſuerus iuſſit, Aman ſuſpendi, quod
omnib. fal- callida fraude regẽ decipere moliretur, quis nõ videat, praua
ſis Prin- conſilia præbentes acerrime eſſe plectendos? Atq;, vt multa
cipum Cõ- ſilentio præteream, obſerua, quam Deus tulit ſententiam in
ſiliarijs. primum mali conſilij patratorem. Peccauerat Eua ſerpentis
Gene. 3. ſuggeſtione,& interroganti Deo, Quare hoc feciſti; reſpon-
dit, Serpens decepit me. Audi autẽ, ſupplicium illatũ ſerpen-
ti, Quia feciſti hoc, inquit Deus, quid eſt hoc, quod ſerpens
fecit Domine? Quaſi deceptionẽ nominare pudeat, eius ſub-
ticet nomen,& neque per os ſuum proferre vult, Solum ait,
Quia feciſti hoc. Ac ſi apertius dicat, Quia tam execrãdum
& grande facinus commiſiſti, quantum eſt, allicere fœminã
ad peccatum, maledictus es inter omnia animantia. Vides,
quid primum mereatur iniqui conſilij artifex, maximam vi-
delicet maledictionem? Sed neque hanc pœnam ſolum in-
ferre contentus eſt Deus prauo conſiliario, alias quippe ex-
cogitauit,& adhibuit. Super pectus tuum, inquit, gradieris.
O dignam peccato pænam, eſſe videlicet omnium deiectiſ-
ſimum, & vas illud, in quo fabricatum eſt prauum conſiliũ,
pectus videlicet ſerpentinum, humi repere, ac ſi hoc facto
oſtendat Deus, ab omnibus eſſe calcandum patratorem cõ-
ſilij mali. Neq; hic ſiſtit, ſed vlterius progreditur. Obſerua,
Simile. quod additur, Inimicitias ponam inter te, muliẽrẽ,& ſemen
Vitio ſper- tuum,& ſemen illius. Quid hic docet, niſi ingenti odio pro-
matis mul ſequendum, qui nos ad peccatũ inducit, atque hoc non ſo-
ta morbi lũ inter ipſos decipientẽ,& deceptũ? verũ etiam inter poſte-
hæredita- ros vtriuſque eſſe ſeruandum? Non enim ſolũ dixit ſerpenti
rio iure de iniqua cõſulẽti, Inimicitias ponã inter te,& mulierẽ? vlterius
ſcendũt in progreſſus eſt,& ad poſteros inimicitias etiam extẽdit, ſub-
prolem, vti iungens. Et inter ſemẽ tuũ,& ſemen illius. Quemadmodum
Podagra, morbi quidam corporei paterni etiam prolem inſequuntur,
Epilepſia & afficiunt filios, vti contingere videmus iis, qui morbo
Lepra Gallico laborãt, gignunt enim fœtum elanguidum, eadem-
Phthiſis Hy que peſtilenti valetudine infectum, In eundem modum ea
dropiſis, eſt vis praui conſilij, vt non ſolum pariat odiũ in praua con-
Cancer ſulentem, verũ & in omnes poſteros eius. Et quemadmodũ
&c. Naaman lepra adhæſit Giezi, & ſemini eius ob peccatum
4. Re. 5. 8 illius vſque in ſempiternum, Sic & prauum conſilium
odium

odium, & inimicitias excitat, longo tẽpore duraturas. Quadrat obſeruatio in Euãgelium Dominicæ 1. Quadrageſimæ in hæc verba, Dic, vt lapides iſti panes fiant. Videte fratres mei, quale conſiliũ præbet tentator, iniquũ certe, & quo ad peccatũ inducat Chriſtũ. Aperiãt ergo oculos mali cõſiliarij, vt agnoſcãt, ſub quo duce militẽt, ſub diabolo videlicet, &c.

Quintò, *Attẽdite domus Iſrael, & domus regis*, nõ ſolũ Iſraelem, & regem vocat in ius, verum & domum eorũ, omnem videlicet cognationem, & familiam. Quid hoc Domine, etiã inſontes vocas ad iudiciũ? Quis dubitat, aliquos eſſe innocentes in his familiis, qui nõ ſunt peccato idololatriæ irretiti, ſaltem in fantes? Quare ergo à te, quaſi plectendi, citantur? Docet, quantum debeamus fugere peccatum, quãdo etiã familia peccantis ob illius peccatũ punitur. Ego Deus tuus, fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiã, & quartã generationem eorũ, qui oderũt me. Sed de his iterũ, atque iterum à nobis dictũ eſt. Docet etiam hic locus, iuſtiſſimas eſſe pœnas filiis, & nepotibus hæreticorum inflictas. Vides enim, propter idolatriam hic à Deo puniri domũ, id eſt, familiam regiã, & Iſraẽlis. Quadrat obſeruatio in Euãgelium Dom. 21. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Cum autẽ non haberet, vnde reddere, iuſſit eũ Dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios. Ecce, pro debito vxor etiam & filij plectuntur, vna cum debitore.

Exo. 20.

Schiſmaticorũ pœna tranſit ad liberos.

Sextò, *Quia iudicium vobis eſt*. Nõ profert Deus tuus ſentẽtiam, anteaquã reos audiat. Diſcamus ergo, neminem condemnare, inauditis delinquẽtibus. Accuſantur Daniel, & ſocij eius coram Nabuchodonoſor, & ante condemnationem eos interrogat, & neque furor, & ira regis, quibus percitus erat, obſtiterunt, quo minus ab impio rege interrogarentur, & accuſati reſponderẽt. Tũc, ait Scriptura, Nabuchodonoſor in furore, & in ira præcepit, vt adducerẽtur Sidrach, Miſach, & Abdenago, & ait eis, Vere ne deos meos non colitis, & ſtatuã auream, quam conſtitui, non adoratis? Iudex etiam Feſtus, accuſantibus Iudæis Diuũ Paulũ, Reſpondit, Non eſt Romanis cõſuetudo, dãnare aliquẽ hominẽ, priùs quàm is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat abluẽda crimina, quæ ei ob iciũtur. Quẽadmodum non poteris quidquam ſcribere, niſi calamũ duobus digitis apprehendas. Sic neque ſentẽtiam iudex proferre in aliquem, quin audiat vtrãque partem. Sed hoc iã à nobis eſt obſeruatum. Quadrat vero obſeruatio in Euangeliũ Dom

Dan. 3.

Act. 25.

Simile.

Dãnationis merita & rationes explicãda antea quã pœna accidat.

Dom. 21. poſt Pentecoſten. in hæc verba, Tunc vocauit eum Dominus ſuus, & ait illi, Serue nequã, omne debitum dimiſi tibi, &c. Quando vocauit hunc ſeruũ Dominus illius? Quãdo accuſatus fuerat à conſeruis, vt doceat neminem in auditum eſſe damnandũ. Quadrat & in Euangelium pro feſto diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba, Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt, O Phariſæe, decet ne quempiam condemnarẽ, anteaquam reſpondeat? Certe iniquum iudicem te exhibuiſti. Reſpondeat Chriſtus, quem tu condemnas pro ſe, & pro peccatrice, & certus ſum, quòd mutabis ſententiam.

Pſal. 75. ¶ *Quoniam laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expanſum ſubter Thabor. Et victimas declinaſtis in profundum: & ego eruditor omnium eorum.*

¶ Cum montes cõmodatiſſimi ſint ad venationem, iuxtà illud, Montes excelſi ceruis, appoſitiſſima tranſlatione venationis ad explicandum peccatum ſacerdotum, & regum Iſrael vſus eſt noſter Vates, dicens, *Quoniam laqueus facti eſtis*, &c. Et quibuſnam laqueus facti ſunt? Quamuis ſubticeat, ſubintelligendum eſt, populo meo Iſraelitico. Subticuit autem, quoniam reticentia hæc nonnihil indignationis diuini pectoris detegit. *Speculationi.* Negotium faceſſit hæc vox, & non parum difficultatis ingerit. Hanc varie explanat. D. Hieronymus, quem multi ſequũtur, *ſpeculationem* aptat muneri, & officio ſacerdotum, & regũ. Ac ſi apertius dicat, Speculatores vos poſui, & principes in populo & in excelſo dignitatis culmine conſtitui, vt populum regeretis errantem, vos autem facti eſtis laqueus, & nó tã ſpeculatores, & principes, quàm venatores appellandi. Expanditis enim rete ſuper montem Thabor, &c. Lyranus, & Carthuſianus ſpeculationem dicunt eſſe plebẽ, ipſoſq; Iſraelitas. Vnde ſic expendit Carthuſianus, *Speculationi*, id eſt, plebi, cuius ſpeculatores eſtis effecti. Lyranus vero ſic, *Speculationi*, id eſt, animalibus, quæ deberent per contemplationem in Deũ eleuari, Theop. & Theod. per *ſpeculationem* excubias prophetarum, & ordinationem, ſeu aciem intelligunt. Prophetæ enim, veluti quidã ſpeculatores, fuerũt, annunciantes ventura populo, vt & in Ezechiele legitur, Speculatorẽ dedi te domui Iſrael. Exiſtimant ergo Theodoretus, & Theophylactus, reprehendi ſacerdotes, & reges quo inſidias ſtatuentes aduerſus prophetas, eos interficerent. Cæterum hæc explanatio extorta videtur, Fortaſſis & hoc agnoſcens Theophylactus, aliam adhibuit,

Irretitus & illaqueatus fuerat Iſrael ſpeculatorum ſuorum dolis.

Ezec. 3.

buit, expendens, ſicuti D.Hier. explanat: Recentiores multo ſecus *ſpeculationem* diſpungunt, dicentes, eam vocem nomen eſſe proprium cuiuſdam mõtis, qui Hebraice dicitur Miſpa, ſed Latinus, & Græcus interpres, vt appellatiuum verterunt, ſicut etiam alias facere ſolent, vt, Et factus eſt in Salem locus eius, nomen proprium Salem ex ſignificatione reddiderunt, Et factus eſt in pace locus eius. Erant autem iſti duo montes Miſpas, & Thabor altiſſimi, alter in confinijs Iuda, & Beniamin, nõ procul ab Ephraitis: alter verò in ſorte tribus Iſcariotis, ſuper quos retia, & laqueos expandebant, qui auibus inſidias moliebantur, & feras agitabant. D. tamen Hierony. Lyranus, & plerique alij magis rem, quam vocem contemplati, *ſpeculationem* ad munus regium, & ſacerdotale detorquent. Sed quæres, Quomodo *laqueus, & rete facti ſunt?* Quidam exiſtimant, ſacerdotes, & reges dici *laqueum & rete,* quoniam eorum doctrina, & exemplo populus captus eſt, & irretitus crimine idolatriæ. Ita diſpungunt Haymo, & Vatablus, & Hugo Cardinalis. Sed quamuis ita ſit, populum videlicet iſtum inductum ad idololatriam per ſacerdotes, & reges, id nequaquam hic ſignificatur. Melius ergo veritatis ſcopum attigerunt Lyranus, Rupertus, Carthuſianus, quos etiam nonnulli ex recentioribus ſequuntur, dicentes, ſacerdotes & domum regiam vna cum domo Iſrael prohibuiſſe, ne quis Ieroſolymitanum templum adiret adoratum Dominum, ob eamque cauſam vitulos aureos fabricatos, quos populus coleret, in Dan, & Bethel. Quod ſi quis Ieroſolymam peteret orationis cauſa, ei pœnam capitis indicebant. Ne ergo quis aſcenderet Ieroſolymam, turres, & arces extrui fecit Ieroboam in montibus *Thabor,* & Miſpa, ibiq; excubias collocauit, qui inde ſpecularentur, an quis Ieruſalẽ trãſiret, hac enim erat tranſitus ad eã ciuitatem. Et ſi quem cõprehendiſſent, capite mulctabant. Vnde & optimè has excubias vocat *rete.* Nam quemadmodum ex multis filijs conficitur rete, illudque abſcondunt venatores, donec doli ignaræ feræ capiuntur, In eundẽ modum Ieroboam multorum ſacerdotum coacto conſilio, & vitulos aureos fabricauit, & ſpeculatores poſuit in montibus *Thabor,* & Miſpa, qui populo eſſent impedimento, quominus pergeret templum Domini, latenter inſidiantes, vt facilius inde tranſeuntes cõprehenderent. Videtur hoc implicatum apud Regum hiſtoriam his verbis, Et excogitato conſilio fecit Ieroboam duos vitulos aureos, & dixit eis, Nolite aſcendere vltra in Ieruſalem, &c. Nam quid

Hebræis Miſpa, [illegible] ſpecula ſiue ſpeculatio.

Simile.

3. Re. 12.

Ieroboam vt quidam ſomniant conſtituit ſpeculatores qui interficerent vniuerſas Iſraelitas aſcendētes in Hieroſolymam ad ſacrificandum in ea.

quid eſt, excogitato conſilio fecit, &c. niſi, conuocatis ſacerdotibus, & ſenioribus, modum fuiſſe excogitatum vna cum ipſis idolis, quo populus retraheretur à templo Ieroſolymitano per clanculares exploratores? Neque omnino reijciēda eſt Ruperti ſententia dicentis, hic *Thabor* pro quolibet monte eſſe poſitum. Idem enim indicat eſſe dicere, *ſicut rete expanſum ſuper Thabor*, ac ſi dicat; Sicut in monte ſaltuoſo laquei, vel retia tenduntur, vel expanduntur ad capiendum, Ita ſubdola illorum conſilia tendebantur, & effectum habebant ad decipiendum. Certum enim eſt, quoquo perrexiſſet quis Ieruſalem adorationis cauſa eſſe miniſtros regios adhibitos qui eum obſeruarent. Ego vero opinor, *Thabor* & Miſpa peculiariter mentionē fieri, qm̄ ibi maior, & vigilātior adhibita erat cuſtodia, q̄ cōmunior eſſet via ad Ieruſalē. *Et victimas declinaſtis in profundum.* Subobſcurus eſt hic locus Ideo variè explanatur. D. Hieronymus *victimas* trifariam videtur explanare. Primò, per *victimas* ipſos homines Iſraelitas intelligit, quos à ſacerdotibus declinatos ait in profundum, ita vt nullus ageret pœnitentiam. Secundò, per *victimas* etiam homines intelligit, ea tamen ratione, quòd occiſi non eleuarent capita. Exiſtimo autem Sanctum Doctorem voluiſſe ſignificare his verbis, reges, & ſacerdotes nimiū eſſe truces, & crudeles in eos, qui aſcendebant Ieroſolymam ad templum, nam eos ſine miſericordia interficiebant. Tertiò per *victimas* hoſtias, & ſacrificia intelligit, quas *victimas* idcirco in profundū reges, & ſacerdotes dicuntur declinaſſe, quia prohibuerant, ire populum ad templū Ieruſalem, vt eas ibi Deo offerrent. Glo. Ordinaria duas priores explanationes eſt cōplexa Lyranus. Rupertus, Haymo, & alij tertiam ſecuti ſunt. Neque diſplicet, quod Rupertus, & Haymo hic obſeruant, videlicet *victimas declinari in profundum*, quę demonibus offeruntur. Cum ergo populus duarum tribuum *victimas*, quas Deo omnipotenti offerebat, ſuperius, id eſt, ad cœlos aſcendere: faciebat: Iſrael vero, quoniam idolis ſua immolabat ſacrificia, deſcēdere illa faciebat *in profundum*, hoc eſt, in infernum. Eſt tamen nonnihil diſcriminis inter Rupertum, & Haymonem. Nam Haymo ad omnes Iſraelitas refert hæc verba, *victimas*, &c. Rupertus ſolum ad ſacerdotes, quod cum hi deberent *victimas* ſubleuare in cœlum, ſeruiendo, & ſacrificando creatori, dimiſerunt eas *in profundum* inferni, ſeruiēdo, & ſacrificando creaturæ, auri, & argenti, quorum fulgor oculos intuentium decepit, quia corda cupiditas corrupit.

Deſectores & Apoſtatæ victimas domini conantur in profundo ſilentio ſepeliri vt nunquam cultus diuinus appareat.

Propius,

Propius, opinor, attigit ſcopum Rupertus, quàm Haymo. Atque ita omnes expoſitores dicunt, ſolum ad ſacerdotes, & reges referenda, non ad populum, hæc verba, *victimas declinaſtis*, &c. Video multos ſecus inueniri in Hebraicis, & Græcis exemplaribus. Nam pro *victimas declinaſtis in profundum*, Hebraice eſt, *mactare, inclinare profundauerunt*, vel vt nonnullis placet, *mactando* apoſtatæ in pfundũ ceciderũt. Græcè verò, *& venatores, venationem, ſiue indaginem infixerunt.* Propter has translationes exiſtimo, adhibitam, à D Hier. ſecundã explanationem, qua per *victimas* homines punitos à ſacerdotibus, & regibus Iſrael intelligit, quòd ad templum Ieruſalẽ tenderent. Cæterum, quod dicitur, *declinaſtis in profundum*, ſunt, qui in hunc modum expendant, ſubtilem, & callidam rationem inuenerunt immolandi dijs alienis, vel interficiendi homines. Nã *declinare in profundum*, ſiue profundare, quod idẽ eſt, implicat, alicui rei vehementem operam dare, ſedulumque ad aliquid perficiendum ſe exhibere: vt, Conuertimini, ſicut in profundum receſſeratis filij Iſrael, in profundum recedere, idem eſt, quod profundare diſceſſionem. Ita explanãt Vatablus, & nonnulli recentiores, quæ explanatio non omninò reijcienda eſt. *Et ego eruditor omnium eorum.* Non conueniunt expoſitores in explanatione huius loci. Lyranus ſic, *Eruditor*, id eſt, cognitor, & oſtenſor omnium eorum. Neſcio cur per *eruditorem* cognitorem, ſiue oſtenſorẽ intellexit. Secus ergo eſt hic locus explanandus, explicandaque vox in propria *eruditoris* ſignificatione, quamuis vox Hebraica pro *eruditor* eſt muzzar, id eſt, increpatio & obiurgatio, ſeu diſciplina, ſed cum corripere, ſeu obiurgare ſpectet ad *eruditorem*, optimè noſter Interpres vertit, *eruditor*, pluſque ſignificare videtur, quàm magiſter, in quem modum habet tranſlatio Septuaginta Et licet nonnulli verba hæc eſſe vatis Hoſſeæ exiſtimant, quibus ſignificat, ſe corripiſſe, & obiurgaſſe Iſraelitas: multo melius dicemus, eſſe verba ipſius Dei, quòd ipſe videlicet Deus fuerit eorum eruditor, quamuis per diuinos vates, intelligendum eſt, obiurgaſſe, & arguiſſe eos. Cur vero obijciat Deus, ſe fuiſſe eorum *eruditorem* Iſraelitis? non conueniunt expoſitores in aſſignanda ratione. Rupertus inquit, his verbis Dominum ſignificaſſe, omnes per diuinam legem ſuam fuiſſe eruditos. In ea enim prædixerat, Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neq; omnẽ ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ

Iſa.31.c.

Erudierat populum ſuum Deus in cultu vero & puro à quo impudenter diſceſſerat erudiente contẽpto.

Exod.5.

quæ in terra deorſum, neque eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra: non adorabis, neque coles ea. Cùm ergo dicit, *Ego eruditor omnium eorum*, idem eſt, ac ſi dicat. Excuſationem non habent de peccatis ſuis: quia ego legem publicam dedi omnibus, ne ſimilitudinem ſibi facerent vitulorum, imò neque aliquorum ex omnibus, quæ in cœlo, & quę in terra, & quæ in mari ſunt. Carthuſianus ſecus, cuius explanatio mihi non eſt ingrata. Ait verò. *Et ego eruditor omnium eorum*, id eſt, non obſtãte tanta ipſorum malitia, ego per prophetas meos doceo eos, & moneo ad pœnitentiam. Haymo, quamuis aliter, nõ inepte tamen imò mihi maximè gratus eſt. Ait quippe. Ne deſperarent populi & magiſtri eorum, hoc eſt, principes, & ſacerdotes, redire ſe poſſe ad veniam miſericorditer ſe Dominus *eruditorum omnium eorum* fore pronũciat, dicens, *Et ego eruditor omnium eorum*. Ac ſi diceret. Si pœnitentiã agere voluerint & dijs, quos hactenus coluerũt, ſeruire ceſſauerint, ne deſperent, quia ego eruditor eorũ docebo illos quid agere debeant: qui emendare, non punire cupio, & ſaluare, non perdere quæro. Deſumpſit partem explanationis iſtius à D. Hier. Vtinã autẽ & omnia, quæ in hunc locũ ait ſanctus doctor, retuliſſet. Inquit autẽ in hunc modum. O ſacerdotes & reges qui meũ populum decepiſtis, & tu popule, qui deceptus es, tam grauiter deliquiſtis, vt non ſolum occideretis victimas, ſed in profundum eas miſeritis inferni: nolite arbitrari magnitudine ſceleris vos à me penitus receſſiſſe. Ego ſum magiſter veſter, imo eruditor, qui emendare cupiam, nõ perdere Hæc ſunt, quæ velut ſelectiora, collegi ex varijs expoſitoribus, hunc locum diſpungentibus, qui certè mihi viſi ſunt luculentiſſimè Philoſophari in eius explanatione. Et quemadmodum, inuento pretioſiſſimo adamante, varij etiam alij lapides pretioſi exquiruntur, margarita, ſmaragdi, &c. vt ijs ornatus, præ ſe ferat, quanti ſit æſtimandus. In eundem modum doctorum quiſque explanationem diuerſam huic loco adhibet, veluti margarita quædam, quibus redditur ornatior, in eum congerẽs. Eſt enim quam accommodatiſſimus & pretioſiſſimus ad hauriendas multas, easque pulcherrimas obſeruationes ad componendos mores, tantáque eſt omnium venuſtas, vt quæ ſit præferenda, prorſus ignorem. Sed ad eos calamum conuertamus.

In eos qui craſſa quadã ignorãtia legis diuinæ cognitionem diſsimulant.

Simile.

Authoris cõmendanda diligentia in doctorũ conferendis locis.

Obſerua-

Obſeruationes ad morum inſtitutionem

LAqueus facti eſtis ſpeculationi. Egregie munus explicat principum, & ſacerdotum eſſe videlicet *ſpeculatores*. Propterea enim eos in culmine honoris, & dignitatis Dominus conſtituit, vt inde melius, & quaſi in eminentiſſimo loco collocati, ſpecularentur, & proſpicerẽt, quę quiſque populi facit, & quos viderit virtutibus ornatos, & candidis actionibus nauantes operam, magis ad virtutem ſectandam excitet, & adhortetur, quos vero aſpexerit ſegnes, & torpentes, reddat agiles, & præcinctos ad ingenuas actiones, ſi qui etiam peccatis ſe tradunt, eos reuocet, non ſolum vocibus & comminationibus, verũ & ſe exhibẽs integritatis, & puritatis exemplum. Quẽadmodum.n. exploratores, & excubiæ quã attentiſſimi ſunt, vt proſpiciant, an hoſtes irruãt, & ſi viderint irruẽtes, ſtatim faculas accendunt, vt populus intelligat, hoſtes imminere, vocibus etiã clamãt, armati cuncta luſtrant, hoſtibus reſiſtunt, donec populus ad tutiora ſe recipiat. In eundẽ modũ principibus, & præſulibus incumbit, ingenti ſolicitudine quærere, quid agatur in populo, eumque ab hoſtibus tueri, & cum inſpexerit hoſtem graſſari ſatanã, non voce adhortari ſubditos, vt fugiant, verum & faculam, igne charitatis ſuccenſam, manibus arripere, hoc eſt virtutũ exẽplar ſe exhibere, & liberalibus actionibus munitũ irruere aduerſus vitia, ne quis eorũ, quos gubernandos ſuſcepit, interimatur, aut redigatur in ſeruitutem. Naſus tuus, ſicut turris Libani, quę reſpicit contra Damaſcum, inquit Sponſus cœleſtis. Quid vocat naſum, niſi principes, & prælatos? Et eleganter quidẽ. Nã quemadmodum naſo diſcernuntur boni ac mali odores. Ita prælatorum, & magiſtratuum eſt, ſagaciter indagari, quinam ſint virtutum odore fragrantes, qui etiam fœtore contaminati vitiorum. Atq; vt hoc munus præſtare poſſint bene ſubiungit. Sicut turris Libani. Erat enim turris conſtructa in extremo vertice montis Libani, ibiq; exploratores, perinde contemplarentur, an hoſtes venirent pugnaturi. Sic præſulẽ in imis locis iacere dedecet, quæ Sol iuſtitiæ radiis ſplendentibus ſuæ gratiæ non impetit: ſed aſcẽdere debet ad virtutũ celſitudinẽ quàm primũ Sol Chriſtus illuſtrat, non ſecus ac ſol ortus cacumina montium illuminat. Vnde bene turris hæc non quouis loco dicitur ædificata: ſed in mõte Libani, Id eſt, candido. Debẽt enim candidis

Simile.

Paſtorũ eſt vigilare ſuper gregem propter tria neceſſaria videlicet ad diſciplinã, ad cuſtodiã, ad preces, nulla enim eſt excuſatio paſtoris ſi lupus eo ſilente, oues comedat

Cant 7.

Simile.

ornari virtutibus prælati, non obſcuris contaminari peccatorum actionibus. Et quid in ea virtutum turre collocati, facere debent? Obſerua quod ſubiungit. Quæ reſpicit contra Damaſcum. Non ſatis eſt, præſulem ornari virtutibus, vlterius illi progrediendum eſt, reſpiciat contra Damaſcum, hoc eſt peccata, intueatur qui nā ſanguine madent peccatorum. Damaſcus enim ſanguinis potus interpretatur, & ſubditos mundos reddere curet exiſtimant nonnulli, nequaquam ſpectare ad principes, & prælatos, inquirere, quid faciant ſubditi. Falluntur tamen. Nam naſus Eccleſiæ ſunt, ad diſcernendos prauos & ſuaues odores. Quemadmodum Iſai miſit filium Dauid ad alios filios, dicens ei. Curre in caſtra ad fratres, tuos, & eos viſitabis, ſi recte agant, & cum quibus ordinati ſunt, diſce, hoc eſt, inquire, ſub quo duce militēt, aut, vt Chaldæus paraphraſtes diſpungit, negotia eorum ſcrutare. In eundem modum prælati, & principes mittuntur à Deo vt diligenter peruestigent ſubditorum acta, & inſpiciant, ſub quonam duce ſint, num ſub dæmone, an ſub Chriſto. Et quē admodum Alexander Magnus, referente Alexādro Nekam, ſe vitreo vaſe concluſit, in mariſque altitudinem ſe deiecit, vt contemplari poſſet, quæ ſub aquis erant, neque ſolū ea rimari, & cognoſcere cōtentus eſt, ſed etiam à gryphis in altā aëris regionē eſt eleuatus, vt totū orbē clarius cōſpiceret. In eundem modū principes, & prælati debent profunditatē vitiorum perſcrutari, vt videant, an aliquis ſuorum ſubditorū in ea regione vitā degat, indeq; educere, & extrahere, ſi quē inuenerint. Quod vt melius efficere poſſint, ſe intra vaſa vitrea agnoſcant eſſe concluſos, hoc eſt, non iudicent, ſe eſſe aureos, aut ahæneos, ſed nimium fragiles, atque in eadē labi poſſe peccata, in quæ labuntur ſubditi. Debent etiam in altū à virtutibus euehi, vt ſubditos virtutibus exornatos perſpicacius intueantur, eoſq; honorib. & pręmijs proſequātur. Vnde Iſaias ait, Super montē excelſum aſcēde tu, qui euāgelizas Siō. Cur enim ſuper montē aſcendere iubet, niſi vt melius cuncta cognoſcat euāgelizans? Et D. Greg. Quiſquis, inquit, populi ſpeculator ponitur, in ſublimi debet ſtare per vitā, vt poſſit prodeſſe per prouidētiā. Significauit hoc perpulchrè Deus, dū Ezechielē creauit ſpeculatorem. Audi enim, quid fecerit Ezechiel, anteaquam audiret, Fili hominis, ſpeculatorem dedi te domus Iſrael. Veni, inquit, ad tranſmigrationē, ad aceruum nouarū frugū, ad eos, qui habitabant iuxta fluuium Chobar, & ſedi, & vbi illi ſedebant, & manſi ſeptem

1. Re. 17. *Simile.*

Simile. *Miranda principis magnanimi ſed temerarij curioſitas.*

Iſa. 40.

ptē diebus in medio eorū. Cùm autem pertranſiſſent ſeptem dies, factū eſt verbū Domini ad me, dicens, Fili hominis, ſpe culatorē dedi te domui Iſrael obſerua, quoniam ſpeculatoris munus Ezechieli iniūgitur. Prius perrexit ad acerum nouarum frugum, id eſt, virtutes, & ad rerum præclare geſtarum fructus. Non ſatis eſſe iudicauit Dominus mittere Ezechielē ad veteres fruges, ſed ad nouas mittit fruges, vt doceat principes, & preſules non confidere in rebus ſtrenue geſtis, ſemper enim debent eſſe precincti ad præclara efficienda, ad nouaq; aſpirare, & inſtar feraciſſimi agri, fructus ferre, nō quoſcunq; virtutū, ſed vberrimos. Hinc ſolum ad fruges, ſed ad aceruum mittitur frugum, quoniā ſubditis debet omniū virtutū præbere alimenta. Omnia poma, noua, & vetera dilecte mi, ſeruaui tibi, ait Spōſus. Quid per poma intelligit, niſi virtutes? Neque poma ſolū offert Spōſo, ſed omnia inquit quoniā ne muneri ſuo deeſſe videantur principes, & prælati, omnium debent proferre fructus virtutū. Neq; ſolum ait, omnia poma vetera, ſed noua etiā addidit, ne præteritis fidant fructibus, nouos in dies edere tenentur. Quomodo enim, ſi non omnibus ſit virtutibus inſignis, audebit reprehēde ſubditorū vitia? Quomodo medelā adhibere vulneri alieno, ſi eodē ipſe laboret? Quomodo ſegnes excitabit ad virtutem, ſi ipſe iaceat? & multo ſit ſegnior? Nōne patriarcha Abraham prius ſeipſum circuncidit, quā quos gubernabat, circūcideret? Qua enim fronte ad alios circuncidendos accederet qui manebat incircunciſus? Poſtquam itaq; aceruū nouarū frugū adierat Ezechiel, in medio iubetur eſſe captiuorū & cuncta, quæ agebant, diligenter inſpicere. Prelatorū enim, & principū muneri incumbit, ſubditorum vitā cognoſcere, & mores inueſtigare. Quod ſi quempiam inuenerint captiuū, & in ſeruitutē dæmonis redactū, eorū intereſt, profluuio ingenti lachrymarum abluere ſordes ſubditorum, & non ſine magno mœrore intueri ſcelera ſui populi. Hinc nō vno die nec duobus, ſed ſeptē ſedit diebus cū captiuis, nec quouis loco ſedit, ſed in medio eorū. Quorſum medium elegit locum? Vt exactius perſpiceret, in quaſnā actiones incumbebant captiui, penitúſque quid agerent penetraret. Cum hæc omnia perfeciſſet Ezechiel, audiuit, & non antea, Fili hominis, ſpeculatorē dedi te domui Iſrael. Ac ſi apertius oſtendat Deus, eos ſolum dignos *ſpeculationis*. Officio, qui ſimilia ſtudia impēdūt populis. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Dominicæ 12. póſt Pentecoſtē, in hæc verba. Accidit autem, vt ſacerdos quidam

Ezec.3.A.

Præclarè dicta aut facta præclariora vitæ monumenta addere debent Principes quo talētiū fœnore augeant.

Cant 7.

Gen.17.

Paſtor negligēter præeſt qui ſubditorum & fortitudinē & infirmitatē neſcit. Greg. ſup. 1. Reg.

deſcenderet eadẽ via: & viſo eo, prætermit. Ecce, ante Leuitã & Samaritanum deſcendit ſacerdos in Iericho. Cur putas, prior deſcendit ſacerdos? Num quia ex iniuncto ſibi munere incumbebat deſcendere, vt proſpiceret, an quis ſubditorum eius comprehenſus fuiſſet à latronibus, deſpoliatus & ſaucius: Vtinã ob eã cauſam deſcẽdiſſet in Iericho, id eſt, ea loca perſcrutaretur, in quibus à Satana ſubditi, non ſecus atque à latrone vulnerantur. Cæterum non propterea deſcendiſſe, teſtatur loquendi modus. Ait quippe Aſſertor noſter, Accidit autem, vt ſacerdos deſcenderet. Ac ſi apertius dicat non deſcendit, vt vigilanter, quæ ſui muneris erant, *ſpeculationis* videlicet exequeretur, ſed caſu quodã, & inopinato deſcendit, hinc viſo vulnerato, præterijt. Quadrat etiam in Euãgelium feriæ. 2. Paſchæ Reſurrectionis, in hæc verba, Qui ſunt hi ſermones, quos confertis adinuicem, ambulantes, & eſtis triſtes? Cur putas, Chriſtus tam ſolicitus quærit à diſcipulis: quid confabulẽtur? Certè, vt admoneat prælatos, ad eos ſpectare, inquirere, quas texant ſubditi confabulationes nedum actiones indagare, ea enim de cauſa *ſpeculatores* appellantur in Scriptura.

Secundò *Speculationi*, id eſt, plebi, vt explanant Lyranus, & Carthuſianus elegãter ſubditi *ſpeculatio* principũ & ſacerdotũ dicũtur, vt diſcant iſti, reſidẽtiam ſuper oues ſibi traditas

Cant. 1. eſſe neceſſariã eãq; de iure diuino Propterea.n. prælati dicũ-

Prædicatio- tur *ſpeculatores*, quod oues ſemper ſpeculari, & inſpicere illis ex

nẽ omnes ex officio incũbat. Hinc oculi reipublicę, ſiue Eccleſię appellã-

profeſſo con- tur prælati. Vnde egregie D. Anſelmus, expendẽs illud Canti-

uenit Epiſ- corũ, Oculi tui colũbarum, ait, Oculi tui, id eſt prædicatores

copis religio- tui, qui tibi prouidẽt, vt oculi corpori &c. Sed obijcies, Num

ſis ex com- alij prędicatores nõ ſunt, præter epiſcopos, & prælatos? Sunt

miſſione. proculdubio quinimo raro epiſcopi declamãdi ad populum

2.2.q. exercẽt munus. Cur ergo ſolũ per oculos prælatos intelligis?

187. ad 2. Reſpõdeat tibi D. Thomas. Prædicare, inquit, ex officio cõuenit prælatis, religioſis autẽ ex cõmiſſione. Igitur non ab re per oculos proprię pręlatos intelligemus, ſiquidẽ ex munere illis populũ docere incũbit, religioſis autẽ nõ itẽ. Hinc, & optime inquit D. Ambroſius, libro de Dignitate ſacerdo. c. 6. Oculorũ etiam officium in corpore, id eſt, in Eccleſia volun tarius accepiſti, vt reliquũ per te corpus ducatũ lucis haberet. Epiſcopus enim à cunctis indubitãter vocaris, præſertim cum ipſo nomine cenſeris. Si tamen actio concordet nomini, & nomen ſe ſociet actioni. Nam quid aliud interpretatur

Epiſcopus

Epiſcopus niſi ſuper inſpector, maximè cum ſolio in Eccleſia editiore reſideat: & ita cunctos reſpiciat, vt & cunctorum oculi in ipſum reſpiciant? Quemadmodum ſtruthio oua ſua aſpiciendo fouet, ſuoque aſpectu ſolum fœtũ ab ouis haurit, quæ, ſi intueri deſignat reddũtur inania, & ſterilia, Sic ſubditi oculis prælatorum ſunt fouendi eorum enim aſpectus perquam neceſſarius eſt ſubditis, ne pereant. Fertiliſſimũ in agro oculum Domini eſſe inquit Plinius, idque maiorũ probat ſententia Ego vero dico populum tũc, inſtar feraciſſimi agri fructus proferre virtutũ cum prælatus illum intuetur. Hoc aduertant prælati, longo tẽpore ſuas oues deſerentes, exiſtimantéſque, ſe feciſſe ſatis, ſi eas viris tradiderint gubernandas cum vitæ integritate conſpicuis, tum literarum omnium dotibus inſignibus, dicentes, multo exactius oues agi, & paſci per hoſce vicarios, qui ſufficiuntur in locum ipſorum quam per ſe. Falluntur enim. Nam quemadmodum oculi alterius quantumuis ſint perſpicaces, & acuti, homini ſunt inutiles, proprijſque cernit, nõ alienis, Ita prælatis ſecus ſubditi, vident, quę agenda ſint, quàm vicarijs. Quis, dic, precor, aptior, vt pro paſtore abſente populũ gubernaret, quàm Aaron? Cæterum abſente Moſe, & non cuiuis rei, intentio, ſed cum Domino colloquente, petentéque legem ab eo, qua populus eſſet gerendus, labitur in idololatriam, auditque Moſes, Deſcende cito, quia peccauit populus tuus. Deus optime, ſi peccat populus, corripiatur à vicario Moſis, nempe ab Aarone, cur potius, propriũ paſtorem mittis, vt peccantẽ populum reprehendat? Certe, vt doceas, non perinde à vicarijs medicinam vulneri adhiberi, atque à proprijs prælatis. Quod ſi paſtore cum Deo loquente, quia oues non ſpeculabatur, in tantum facinus, quantum eſt idololatria, ſunt prolapſę: quid quæſo, erit de ouibus, quarum paſtor non diuinæ confabulationis cauſa abeſt: ſed ob cauſas futiles, & inanes ne dicam vt cũ ambitione, cũ carne ſua, cũ hominibus, &c. colloquatur? Agnouit Spiritus ille cœleſtis, quantum ouibus noceat abſentia prælati. Eo enim ſuggerente, concilium œcumenicum Tridentinum pœnas indixit non reſidentibus abſentéſque ſine iuſtiſſima cauſa mortalis peccati reatu cõſtrictos eſſe decernit. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 3. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Cum inuenerit ouem, imponit in humeros ſuos gaudens. Ecce, non vicariũ miſit bonus paſtor, qui ouem quæreret errantem non alienis humeris, ſed propriis imponit. Non enim ſe boni paſto-

Simile.
Plin. li. 18. c. 6.
Epiſcopi in ſua Eccleſia debet reſidentiã facere & eam non relinquere ſine ſui errorũ licentia vel ſine principis iuſſione & tunc nõ amplius vno anno
Bal. §. interd. Aut. de Sanctiſſ. Epiſ.
Simile.
Exod. 32. b.

In ſacerdotes & ... habẽtes qui non apud ouile reſident
Conc. Trident. Seſſ. 23 can. 1.

ris munus executum eſſe agnouit, ſi hæc ouibus impendere alijs committeret. Quadrat & in Euangelium Dominicæ.2. poſt reſurrectionem, in hæc verba, Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Igitur præſens debet eſſe ouibus ſuis bonus paſtor, alioqui, ſi abſens ſit, quomodo oues illum, & illę oues cognoſcere poteſt?

Tertiò, *Laqueus, & rete expanſum ſuper Thabor.* Maximè hic ſplendet piorum hominũ cõſtantia, & firmitudo ad ſeruiendum Deo ſuo. Nã cum exploratores inuigilarẽt, ne quis Ieroſolymam adiret adoratum Dominũ, adhuc nõ defuerũt viri timentes Deum ſuum, qui deſpicientes minas, & pœnas regnum, & ſacerdotum, in ſanctum templum pergebant. Sic *Tob.1.* de Sancto Tobia legis. Cum irent omnes ad vitulos aureos quos Ieroboam fecerat, rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium, & pergebat in Ieruſalem ad templum Domini. *3 Reg.19.* Non ergo tu animum deiicias, cum cernis multos amplecti peccata, & virtutẽ deſerere, ſunt enim viri pij inter iniquos, qui etiam cũ vitæ periculo Deo ſeruire contendant. Dicebat *Exod.32.* Elias Domino, Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus. Sed reſpondit Dominus Eliæ, Derelinquam mihi ſeptem millia virorũ in Iſrael, qui non curuauerunt genua ſua ante Baal. Agnouit Moſes, inter peccatores ſeruari à Deo viros iuſtos, quamobrem cum filij Iſrael patraſſent idololatriæ ſcelus, inquit, Si quis eſt Domini iungatur mihi ſtatimque congregati ſunt ad eũ omnes filij Leui. *Gen.4.* Sic etiã, cum Lamech, venereę voluptati laxãs habenas, accepiſſet duas vxores, & Iabel conficiendi tentorijs eſſet intentus, Iubal muſicis inſtrumẽtis animum oblectaret, atque Tubal malleator, & faber eſſet in cuncta opera æris, & ferri, quę omnia terram, & carnem ſapiunt, ortus eſt iuſtus Enoch, qui cœpit inuocare nomen Domini. *Thubal. Cainus primus faber-ferrarius.* *Simile.* Quemadmodum in illis locis, & regionibus, vbi ſerpentes & viperę inueniuntur, etiam reperitur herba ſalubris Scorſonaria. Hiſpane dicitur, *Eſcorconera*, quæ maximè medetur viperinis morſibus, ac ipſa natura remedia appoſuerit contra venenũ, iuxtà venenũ ipſum, in eundem modum vbi videris homines, quos Sanctus ille Baptiſta vocat genimina viperarũ, certo crede, etiam degere viros pietate præſtantes. *Simile.* Et quemadmodum ſtellæ maximè ſplendent inter denſiores tenebras, Sic inter homines tenebris peccatorum obuolutos inueniuntur viri ſanctitate fulgentes. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Dominica.3. Quadrageſimæ, in hæc verba, Extollens vocem quædam

dam mulier de turba, dixit illi, Beatus, vẽter qui te portauit & hubera quę ſuxiſti. Quãdo mulier hęc in iſta verba proru- pit? Cum quidam dicebant, Chriſtũ in Beelzebub eijcere dę- monia, & alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant. Vides, quo pacto inter impios non defuerit mulier pia, Chriſtum laudibus proſequens, & honorans? Quadrat & in Euangeliũ pro Chriſti paſſione, in hæc verba, Stabat populus ſpectans, & deridebãt eum principes cum eis, & illudebant ei milites, & vnus de his, qui pẽdebant, latronibus blaſphemabat eum. Ecce, inter tot procellas, & turbines contumeliarum alter latro ad Deum conuerſus, increpabat illum, dicens, Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es, &c.

Quartò, *Victimas declinaſtis in profundum*, id eſt vehementẽ operam adhibuiſtis, & ſedulitatem vt homines tendentes Ieroſolimam adorationis cauſa interficeretis. Vel vt idolis offerrent hoſtias. Bone Deus, quis expendere digne queat, quam prudentes, & ſtrenuos ſe exhibeant homines, vt mala perficiant. Vtinam parem operam impenderent virtutum actionibus. Sed proh dolor ad bona quam ſegnes, & hebetes ſunt: ad mala vero quam expediti, & ingenioſi. Væ, inquit Iſaias, qui profundi eſtis, vt à Domino abſcondatis conſilium, quorum ſunt in tenebris opera. Et Ieremias, Sapientes ſunt, vt faciant mala bene autem facere neſcierunt. Et Aſſertor noſter, Filij huius ſęculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt. Quemadmodum figulus, quãuis pretioſiſſimas gemmas, & puriſſimum aurum illi tradas, vas non efficiet: ſed ex luto, viliq́ue terra, In eundem modum peccatores cuipiam ingenuæ virtutis actioni nauare operam ignorant, & licet margarita fulgentiſſima virtutum, patientiæ, miſericordiæ modeſtiæ, &c. & charitatis aurum offeras, his non vas cordis ſui exornabunt, cæterũ ad opera cœnoſa, & lutoſa, bone Deus, quam ſunt ſtrenui artifices. Venite, Dixit rex ille Pharao, ſapienter opprimamus populum Hebræorũ. Ecce, rex iſte non quouis modo decreuit, perdere Hebræos, ſed ſapienter, ait, opprimamus. Sic & Ieroboam excogitato conſilio fabricauit idola. Si peccatum patrandum eſt, & homo ſe contaminare aliqua ſordida actione ſtatuit, quis non videat, vt omnibus numeris peccatum abſoluat. Quid docuit Ægyptus filios Iſrael, niſi opera luti & lateris? Sed vnde peccatori tanta eſt dexteritas ad malum perficiendum, tantáque ſocordia, & ignauia ad bonum? Vno verbo dicam. Quoniam iniquitati quàm frequentiſſimè

Vide quid humana induſtria conetur quo exitiũ ſuum molitur.

Iſai. 29. c.
Ierem. 4.
Luc. 16 b.
Simile.

Exod. 1.

3. Reg. 12.
Deſidia boni alacriores facit homines ad malum.

incũbimus, virtuti vero rariſſime. Perficis, frater mi, aliquod peccatũ ita vt nihil amplius in eius opera optare poſſis? Vide an non ſemel, atque iterũ, ſed crebertime illud feceris. Tractant.n fabrilia fabri, & nemo repente fit ſummus. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ. 22. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Abeuntes Phariſæi conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. Ecce, ad malum quàm apti ſunt iſti Phariſæi, non enim quoquo modo ſtudent capere Chriſtum in ſermone? ſed inito conſilio, capere excogitãt. Quadrat & in Euangelium Dominicæ. 8 poſt Pentecoſten, in hæc verba, Laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet. Non ergo oſcitanter ſe geſſit, ſed diligenter eſt executus, quæ terram ſapiunt.

Quintò, *Victimas declinaſtis in profundum.* Si iuxtà diui Hieronymi ſententiã diſpungas, quem multi ſequuntur. vti, explanantes literam, diximus, videlicet: ſacerdotes *victimas*, in profundum declinaſſe, id eſt, homines, ne pœnitentiam agerẽt dices ex hoc loco. nullũ gratius Deo ſacrificiũ ipſo homine pœnitente. Sacrificium Deo, inquit Pſaltes, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Cur cor cõtritum nõ deſpiciet? Quia Deo gratiſſima eſt victima. Hinc ex hoſtia ſibi præcipit Deus, maximè offerri iecur, & omnia inteſtina lauari aqua, & adoleri in odorẽ ſuauẽ Dño. Timeãt ergo, qui pœnitẽtes reuocãt à pœnitẽtia iniquis ſuggeſtionib, aut alio quouis modo. Quadrat in Euangelium Dominicæ. 1. Quadrageſimæ, in hæc verba, Accedẽs tẽtator, dixit, D.c, vt lapides iſti panes fiant. Quid agis Satana? Cur retrahere ſtudes Chriſtum à pœnitentia, & ieiunio? Cur *victimam* declinas in profundũ? Nonne ſatius eſſet, *victimam* in cœlum leuare, conſulendo, & adhortando, ne ab incœptis deſiſtat? Quemadmodũ enim aues, in menſa regis ponendæ, prius mundiſſima aqua lauantur, deinde ad ignem torrentur, quam regi offerantur in cibũ? eſſetque ingẽti ſupplicio addicendus, qui imprudenter in cinerem proiiceret, & conſpurcaret, In eundem modum pœnitentes, aues quædam ſunt, pro cantu gemitum edentes, & diuini quidam turtures. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, ait Sponſus. Quid turtur ſignificat, niſi pœnitentes? Ea enim auis, coniuge vita functo, ingenti mœrore affecta, ſola volat, aliarum volucrũ ſocietatem fugit, neque in frondeſcẽti ramo vnquã inſidet, Sic pœnitẽs malefactorũ, cum ſe cernat ſine coniuge, Sponſo videlicet cœleſti dolet, gemit, hominum conſortia fugit nihil

Hoſtia gratiſſima Deo pœnitens anima.
Pſal. 50

Simile.
Cantic. 2
Columba compare defuncto arduè perpetuo luget, ſic anima diuina gratia deſtituta pœnitentia lachrimis ſordes peccati cõtrita deploret.

nihil, quod corpus oblectet, diligit aut quærit, ſordes peccatorum ablutæ, igne charitatis accenditur, vt cibus dignus palato regis cœleſtis efficiatur. Quis ergo, dic ſodes, erit pœna dignus, qui has aues, dum torrentur, cinere inuoluere curat, obſtatque, ne lauentur lacrymis pœnitẽtię? Ait Spõſus veluti incredibili alacritate perfuſus. Vox turturis audita eſt. Et audebit quiſpiam, turturi huic vocem adimere, ne gemat? Sed vbi audita eſt vox turturis? In terra, inquit noſtra. Quæ eſt hęc terra Sponſi? Non inepte dicemus, hanc terram eſſe ſolitudinẽ illã, in qua Chriſtus ieiuniis, & orationibus vacabat. Et quoniam Spõſa, Chriſtũ imitata, pœnitentiã agebat, dicitur, in terra Sponſi vocem turturis audiri. Eſt etiam obſeruandum, non eſſe ab Sponſo dictum, Vox turturis audita eſt in terra mea, ſed in terra noſtra, vt doceat peccatorem, cum inſtar turturis, gemit peccata, eandem etiam fuiſſe Chriſti regionẽ, qui etiã turturis munere fungens, noſtra defleuit peccata. Dicens itaque Spõſus, in terra noſtra, idẽ eſt, ac ſi dicat, in terra mihi, & tibi communi, ſi enim pœnitẽtiam pro tuis delictis agis, & ego non pro meis, ſed pro tuis egi etiam pœnitentiam.

Sextò, *Victimas declinaſti in profundũ.* Si pro ſacrificiis ſumas *victimas*, quæ à ſacerdotibus dicuntur, *in profundum declinari*, quod ea dæmoniis offerrent, locus hic aptiſſimus eſt cõtra hypocritas, qui, cum ſacrificia ſua, ieiunia, orationes, eleemoſynas, &c. deberẽt in cœlũ leuare, Denique offerre, *in profundũ declinant.* Quemadmodum Deus ex iiſdem aquis piſces produxit, & volucres: ſed piſces ad ima tendunt, & in cœnoſis locis cibum quærunt, aues vero in cœlum volant. Sic hominum varia eſt ſors, & conditio, cum ab eodem ſuperno rerum opifice ſint conditi, & ex eadem materia fabricati, quidam in terra quærunt ſuũ victũ, aurã videlicet popularẽ ſuis actionibus captãt, alij vero pẽnas intellectus, & voluntatis ſumentes, alta petunt, & in cœlo pullos affectuum, & cogitatuum, veluti in nido, collocare, & fouere conantur. Et quemadmodum ignis nõ deorſum: ſed ſurſum tẽdit, quod nobilius ſit aliis elementis, Sic viri iuſti in cœlũ opera ſua mittunt. Eſt namque Deus ſimilis Alexandro Magno, qui gryphis eſcam ſuper capita eorum appoſuit, vt ad eam volãtes, terrã relinquerẽt, & ſurſũ aſcẽderẽt, Sic De⁹ præmia nobis poſuit in cœlo, vt illud conſcendere conaremur. Nolite, inquit Chriſtus, theſaurizare vobis theſauros in terra, theſaurizate vobis theſauros in cœlo.

Simile.

Mille homi nũ ſ e. iute rerũ diſcolor vſus.

Septimò, *Et ego eruditor omnium eorũ.* Multa hic ſunt implica ta. Ne tamẽ lõgius diuager, paucis ea omnia perſtringã. Primò docet Deus, grauius eſſe crimen peccantis, cum habet *eruditorem*, ſeuocãtem à peccato, & eo cõtẽpto, in malo perſiſtit, quãtoque quis habet meliores, & præclariores correctio res, ſiue eruditores, ſi nõ reſipiſcat? tanto digniorem acerbo ſupplicio. Exiſtimant homines, non reddituros fore rationẽ, quod non ſe ad meliora conuerterint, cum nacti fuerint præſtãtiores concionatores, qui illos erudiant, Falluntur tamen. Nam quemadmodũ, quo peritior eſt artifex, decet melius, & pulchrius vas effingere, quod ſi ſecus euenerit, materiam ipſam execramur, in eam culpã coniicientes, non in ipſum artificem, qui ingenti ſtudio conatus eſt efficere opus ſe dignum. In eundem modum, quo illuſtriores declamatores habet populus, æquum eſt puriores, & integriores ſint homines, at ſi cõtra contingat, auditores Deus addicet maioribus ſuppliciis. Decet ne, quò quis habet lautiores epulas, maiori macie extenuari, & in huberrimis paſcuis fame cruciari & inter peritiores medicos prolixiorẽ eſſe morbũ? Nequaquã. Cur ergo inter optimos eruditores degentes, erunt macilenti, cum illis dapes ſpirituales quam lautiſſimæ propinentur? Cur in optimis paſcuis poſiti, nõ comedẽt? Cur medicos nacti ſingulares, putrentia vulnera habẽt? Quemadmodũ Pharao vidit boues pulchras, & craſſas nimis, quod paſcerentur in locis paluſtribus, alias etiam vidit fœdas, & macie cõfectas, quãuis ex eodẽ flumine bibebãt, & in eadẽ amnis ripa, in locis virentibus paſcebantur. In eundem modum variam audientiũ cõcionatores eſſe conditionem deprehendes, quidam eorum pabulum diuinum à declamatoribus oblatũ quam auidiſſimè comedunt, & proficiunt declamationibus, alij vero ſemper macilẽti, & elanguidi, proh dolor, ſunt. Quia iſti reſpõdebunt ſuperno iudici, cũ illis obiecerit, Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro, & Sydone factæ fuiſſẽt virtutes, quæ factæ ſunt in te, olim in cilicio, & cinere ſedentes pœniterent. Veruntamen Tiro, & Sydoni remiſſius erit in iudicio quã vobis. Digna quidem tanto iudice ſentẽtia. Nam ſi cœleſtis Salomon viros eligit ad præcidenda ligna, ex quibus cõſtruatur templum ſanctum ſibi, induſtrios quidem, & ad id munus electiſſimos, ſicut terrenus Salomõ exquiſiuit à rege Hiram, ad ædificandum templum Ieroſolymitanum, ſi poſtea huiuſcemodi ligna à teredine corroſa inuenerit, hoc eſt, vermen conſcientiæ à peccato ortum

Simile.

Peßimi habitus mundi, tũ inter lautiſſimas diuini verbi epulas macie extenuari.

Simile.

Gene. 41.

Luc. 10. c.

3. Reg. 5.

ortum in illis viderit, nónne meritò ea igni addicet inferni, dicens, Ite maledicti in ignem æternum? Quaſi ſingulare beneficium Deus cõtulerit filiis Iſrael, ait apud Ezechielem, *Ezech. 34.* In paſcuis vberimis paſcã eos, & in montibus excelſis erunt paſcua eorũ: ibi requieſcẽt in herbis virẽtibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur, & cum tu, miſer homuncio, hæc adeptus ſis paſcua, illa deſpicies, & paſci contemnes? O amentiam deplorandam, ô cæcitatem ingentẽ. Reſipiſce, obſecro, frater mi, reple animum hoc diuino pabulo. Cur fame te perire permittis? Filius ille prodigus, gemens, quod non haberet, qui panes porrigeret, dicebat, Quanti mercenarij in domo patris mei abũdãt panibus, ego autẽ hic fame pereo: tu vero, cũ habeas, qui te ingẽti charitate inuitet, panes cœleſtes offerẽs, comedere negliges? Deflebat Ieremias paruulorũ ſortẽ, quòd, cum panem peterent, nõ eſſent, qui frangerẽt eis. Paruuli, inquit, petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis: & tu rogatus ab optimis piſtoribus, & conditoribus ſtrenuis inuitatus, non vis mandere, Non ſic regius ille Pſaltes, ſed pabulũ iſtud inueniẽs, animũ replebat. Dominus, inquit, regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit, Super aquã refectionis educauit me. Bone Rex, poſtquã te cõſtituit Dominus in his paſcuoſis & verboſis locis, vbi ſalutari doctrina paſceris, & fluentis ſacrarum Scripturarũ ſitim extingueres, num comedere, & potare noluiſti? Abſit hoc. Nam comedi, & bibi. Vnde ſubiũgit. Animam meã conuertit, deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum, hoc eſt, animam meam errantem, & à recta viuẽdi via ſe auertentem Deus ad ſe conuertit, & conuerſam in ſemitis virtutis deduxit. Vides, quo pacto collocatus Dauid in virentibus locis, & iuxta aquas trãquillas, leniterq́; fluentes doctrinæ cœleſtis, ſe alit, & recreat paſcuis illis dulciſſimis? Cur ergo tu, cum concionator ad prata miro paſtu referta te deducit, neque micam in ventrem traiicis? Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Dominica. 4. Quadrageſimæ, in hæc verba, Ieſus panes accepit, & cũ gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. Per quos diſtribuit? Vtique per Apoſtolos. Et inuitati deſpexerunt epulas ſibi oblatas? Nequaquã, imo nõ parum, ſed multum comederunt. Impleti enim ſunt, inquit Diuus Ioannes. Tu ergo, frater mi, cur cibum à Deo datum cõcionatoribus, vt tibi porrigant, reſpuis, & non vis comedere? Imple, precor, animum, ſatiare, &c. Quadrat & in Euangelium feriæ. 2. Paſchæ Reſurrectionis, in hæc verba

Omnis malus impletur pœnitudine & nũc hinc nũc in de ſuis paſſionibus ad diuerſa & cõtraria diſtrahitur. Ariſt. 9. Ethico. c. 4.

Thren. 4.

Pſal. 22.

Grãdis condẽnatio eſt comporentis quide ſermonẽ ſuũ, vitã vero ſuã atque operam negligentis. Chryſoſt. de cõpũct.

Ac-

Accepit panem,& benedixit,ac fregit,& porrigebat illis. Vides,vt non contempſerint Apoſtoli cibum ſibi à Chriſto traditum,ſed manducabant? Quare ergo tu deſpicies panem Euangelicæ doctrinæ,quem à Chriſto accipiunt,ex eius nẽpe Euangelio concionatores? Num quia vilior,& inſuauior? Minime ob id illum decet paruifacere. Eſt enim multo pretioſior,multóq; ſuauior,magiſque cupit eo te reficere Chriſtus,quam cibo corporeo,&c. Quadrat etiam in Euangeliũ Dom. 1. Aduentus,in hęc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum poteſtate magna. Cuiuſnam rei gratia,fili hominis, venis cum poteſtate magna? Vt examinem omnes homines,quærens ab eis,quo modo legẽ meam ſeruauerint,& puniam eos, qui eam implere noluerunt. *Ego enim ſum eruditor omnium eorum.* Quemadmodũ ludi literarij magiſter,tradita diſcipulis lectione, interiecta temporis nonnulla mora,eos reuocat,& quærit,an lectionem didicerint,quos vero non didiciſſe cõperit flagellat, In eundẽ modum Chriſtus veniet ad extremum iudicium, vt rigidus eruditor,ſeuere enim puniet diuinæ legis trãſgreſſores. Quadrat item in Euangelium ſabbathi poſt Dom. 2. Quadrageſimæ,in hæc verba filij Prodigi. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus:ego autem hic fame pereo. Igitur ſi filius iſte Prodigus in domo patris ſui eſſet non periret fame,ſed auide comederet. Quæ eſt domus patris cœleſtis, niſi Eccleſia? Nónne inquit Aſſertor noſter Domus mea,domus orationis eſt? Cur ergo egrederis è domo hac ieiunus,cum concionator obnixè cõtendat,te ad prandium, quod tibi parauit, allicere,& ſaturare? Audis eum cum clamore valido,& lacrymis te inuitantem,& tu neque fruſtum panis accipies?

Simile

In domo patris quæ eſt Eccleſia mercenarij ſunt qui Deo ſeruiũt & nũc abũdant vltra mercedẽ ſperatã omnib. panibus cõſolationis ſpiritualis.

Octauò, *Et ego eruditor omnium eorum.* Eleganter docet prę latos patientiam,& dedecore iracundos eſſe,& truces in peccantes ſubditos. Solent nõnulli prælati, veluti incorrigibiles,deſpicere ſubditos,ſi crebrò peccant dicentes, Valeat,ſæpi⁹ monui corripui,puniui, & ſemper in iniquitate perſiſtit, quid amplius faciã? Eum relinquam,vt pro voluptate viuat. Quod ſæuiſſimũ,& maximũ ſupplicij genus eſt. Audiant iſti, Deũ ſuum hic dicere, Quãuis populus meus multis ſe irretiat,& implicet peccatis,nõ omitto erudire,ſed pro virili do operam,vt erudiatur. Non ergo licet prælato, à correctione deſiſtere, quãuis millies ſubditus idẽ patret peccatum. Hinc Moſi inquit Deus,poſteaquam ſe grandia miniſteria præſtitiſſe

Num. 12.

tiſſe

tiſſe ſubditis exiſtimabat, dicēs, Nunquid ego cōcepi omnē hanc multitudinē, vel genui eam, Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infātulū, & defer in terrā, pro qua iuraui patrib. eorū Tria hic inuenies implicata munera boni plati. Primū eſt, affectū genitoris eſſe exhibēdū ſubditis à prælatis. Et in quo maximè dignoſcitur is affectus? Reſpondeat tibi Ariſt. Patris, inquit, eſt, erudire filios. Ac rurſum, Pater filiis eſt cauſa nutritionis, & eruditionis. Debet igitur prælatus ſubditos nutrire verbo doctrinæ, debet etiā erudire, quoniā patrē illis ſe debet exhibere. Et quemadmodū filius perit, ſi crebro ei non porrigatur cibus, neq; ſatis eſt, ſemel pauiſſe, Sic, vt prælatus ſuū munus nō oſcitanter exequatur, frequenter alimoniam præbere ſubditis debet eruditionis, alioquin ſuo muneri deeſſe videbitur. Sed quoniā nō ſatis eſt prælatū in ſubditos patrē eſſe obſerua, quid Deus ſubiungat, Porta eos in ſinu tuo videlicet, ſicut portare ſolet nutrix infantulū. Quid eſt, in ſinu portare ſubditos, quemadmodū nutrix portat infantulum? Paucis dicam: Quamuis infantulus ſit excremēto conſpurcatus, & multis ſordibus immundus, non illum proiicit, nō deſtituit: ſed mundat, mundatūq; in ſinu fouet, quamuis iterum, atque iterum, imo millies ſit graueolētia ſtercoris repletus. Hoc idem etiam munus ſubditis præſtandum eſt à prælato, & licet multis videat eos criminibus implicatos, nō propterea illos faſtidiat, odio proſequatur, & deſerat, ſed mundare conetur, agnoſcenſq; ſe eſſe *eorū eruditorem*, in ſinu foueat. Quemadmodū fœminæ oua in ſinu portare ſolent, ne inania reddantur, & pulli naſcantur, ſemina etiā bōbycū in pectore abſcōdunt, vt illius calore reuiuiſcāt qui poſtea tenuiſſima fila texunt, ex quibus pretioſiſſimę veſtes ſericæ fiunt. In eundē modum prælati debēt in ſinu ſuo fouere; hoc eſt, charitatis ardore ſibi maximè coniungere ſubditos, ſi cupiunt, aues, veluti ex ouis, prodire, quæ in cœlū volent, ſi bombyces, qui veſtes texant nuptiales, quibus ornentur, ne nudi inueniantur iū conuiuio ſuperni regis. Ad hunc modum futurum eſſe Chriſtum *eruditorem* prædicit Iſaias, In brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit. Ipſe etiā Aſſertor noſter inquit ad Ieruſalē. Quoties volui cōgregare filios tuos quemadmodū gallina cōgregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Audiant hoc prælati, qui nullū dilectionis ſignū ſuis ouib. oſtēdunt, nūquāque veluti in ſinu eos foueant, ſed grandia ſe feciſſe exiſtimāt, ſi vel gratis, & latis oculis eas inſpiciāt. Cōtra quos ait Ier. Filia populi

1. Oecon. c. 2. & 8. Eth c. 11.

Parētes qui filios eruditos curant multo honorabiliores ſunt ys qui ſolū generāt eos enim viuēdi tātū illos autē beneb eateq; viuēdi authores eſſe dixit Ari. apud Diog. li. 1.

Simile.

Iſa. 40.

Matt. 23.

Faſtus & ingratitudinis plena Cura Prælatorū.

puli mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. Cur cū ſtruthione cōponit Ieruſalē? Quoniā quemadmodū ſtruthio nunquā ouis incubat: ſed ſolo oculorū aſpectu fœtū educit, vnde & apud Iob dicitur, Pēna ſtruthionis ſimilis eſt pennis herodij, & accipitris quādo derelinquit oua ſua in terra, tu forſitan in puluere calefacies ea? Obliuiſcitur, ꝙ pes cōculcet ea, aut beſtia agri cōterat, In eundē modū nōnulli prælati, obliti muneris ſui, nūquā ſub alas ſuas oua hoc eſt, ſubditos fouent, nihili pēdentes, ꝙ beſtia inferni ea cōterat. Hoccine eſt, ſubditis eruditoris munus exhibere? Quadrat obſeruatio in Euāgeliū Dom. 16. poſt Pent. in hæc verba, Amice, quomodo huc intraſti, nō habēs veſtē nuptialē? Ac ſi aptius dicat, Nónne ego tuus eruditor fui? Nónne in ſinu diu portaui tanquā bōbycis ſemen, vt tēpore meæ charitatis reuiuiſceres, & comedens folia ligni vitæ hoc eſt, Chriſti actiones imitans, tādem ſericas virtutum veſtes texeres? Dic amice, amicum autem te appello, quoniam me ſemper tibi præſtiti beneuolum *eruditorem*, &c.

Nonò, *Et ego eruditor omnium eorum*. Ecce, quod, ſit prælati múnus, eſſe nēpe *eruditorem*, nō carnificē, non tortorē. Debet enim Deū, imitari, qui vt inquit D. Hier. emēdare, nō punire, ſaluare, & non perdere cupit. Et Theop. ait, Quis nō amore proſequatur talē præceptorē, nō indignatione quadā, & furore erudientē, caſtigantēue: cæterum charitate? Hæc doctrinæ loco debēt eſſe cuiq; principū, vt ſuos nō ad iracūdiā puniat: verū ad caſtigationē, & commoditatē. Hactenus ille. Et Dn̄s quā ob cauſam dixit Moſi, vti nuper dicebam, Porta eos in ſinu tuo? Obſerua, quod ſubiūgitur, Et defer eos in terrā, pro qua iuraui patribus eorum. Vides, in quod ſtudiū debeat prælatus incūbere, nēpe vt deferat ſubditos in terrā cœleſtis ꝓmiſſionis, Quadrat obſeruatio in Euāgeliū pro Diua Magdalena, in hæc verba, Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis cœpit rigare pedes eius. Cur Domine te tāgere permittis mulierē hanc peccatricē? Quoniam ego *eruditor* ſum, qui ſaluare venio, quod perierat, non perdere, Mulier hæc, vt bona diſcipula, didicit lectionem, quā ego illi legi, didicit verecūdiam, didicit peccata plāgere, didicit charitatem, cur ergo ei me exhibeam tortorē, & nō pientiſſimum magiſtrum?

Quot habuit Magdalena oblectamēta, tot de ſe inuenit holocauſta, vt totū Deo ſeruiret in pœnitētia quicquid ex ſe Deū cōtēpſerat in culpa.

Decimò, *Et ego eruditor omniū eorū*. Nō ait huius, aut illius eruditor: ſed omniū. Spectat enim ad prælatū, erudire omnes ſine diſcrimine, nō hui⁹ crimina diſſimulare, illius vero acerbiſſime punire. Omniū me ſeruū feci, ait Apoſt. nō huius,

1. Cor. 9.

ius, aut illius. Ac rurſum, Teſtis mihi eſt Deus, quomodo cu
piā, oēs vos eſſe in viſceribus Ieſu Chriſti. Ecce eūdē ſe omni *Philip. 1.*
bus exhibet Apoſtolus. Quemadmodum deluſa Gentilitas *Simile.*
Ianū bifrontē depingebat, ꝙ geminā faciē haberet, Sic non-
nulli prælati nō eūdē, ſed variū vultū oſtēdūt ſubditis, ſi quē
diligunt illi faciē hilarē proferūt, ſi autē odiunt, bone Deus,
quā triſti, & toruo vultū eū conſpiciunt. Quemadmodū Po-
lypus ex ſaxis, quibus appropinquat, ſumit colorē, & mutat,
Ita quidā, ſi videāt quoſdā ſibi gratos ſubditos, candidū præ- *Simile.*
ſe ferunt colorē benignitatis, ſecus autē, ſi non diligūt: tunc *Polypus piſcis a multitudine pedū ſic dictus.*
enim rubeū referunt, hoc eſt, ſanguinolētos illis ſe exhibēt.
Et ſicut Ioab prohibuit, Achimaas ferre nūtiū mortis Abſa-
lonis patri Dauid, licet ferre cupiebat Achimaas, atque his
verbis reuocauit, Nō eris nuntius in hac die, nolo, te nuntia-
re, filius enim regis eſt mortuus, nō eris boni nuntij baiulus,
Chuſi verò miſit, dicens, Vade, & nūtia regi, quę vidiſti, quo *2. Re 18.*
latū diſcrimen dilectionis erga vtrunq; oſtenditur, Sic præla
ti qui duces ſubditorū ſunt in bello ſpirituali, non eodē mo-
do ſe gerūt erga omnes: ſed quibuſdā amicius cōſulūt, & quę
eis nocumentum inferre poſſunt, vigilantius auferre curant,
O acceptionē perſonarum execrandam. Dic mihi Ioab, nón-
ne etiā Chuſi miles tuus eſt, ac ſub tuo militari vexillo con-
ſtitutus, quemadmodū Achimaas? Quare ergo magis ad de-
ferēdū ſiniſtrum nūtium Regi mittis Chuſi, quā Achimaas?
Et quod peius eſt, Achimaas ire cupientē retraxiſti, Chuſi ve-
rò neq; id cogitāti ire iuſſiſti. Non aliud poteris reſpōdere,
quā quod vtrūq; impari dilectione ꝓſequeris, ne dicā, quod
hunc diligas, illū verò odio habeas. Quadrat obſeruatio in
Euangeliū pro Mandato, in hæc verba, Cœpit lauare pedes
diſcipulorum, Non ait, Cœpit lauare pedes vnius diſcipuli,
ſed diſcipulorum, omnium videlicet, quia cum omnium ſit
eruditor, omniū lauare pedes debebat. Quadrat & in Euan-
gelium pro Doctoribus, in hæc verba, Vos eſtis lux mundi
id eſt, omnium, non magis huius, quam illius.

¶ *Ego ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me: quia nūc fornicatus eſt Ephraim, contemnatus eſt Iſrael.*

¶ Nō mihi diſplicet explanatio Ruperti, dicentis his ver-
bis Dominum reddere rationē, cur præceperit, *Dimitte eum*
Iſraelem videlicet. c. 4. quoniam operam perdes, ô Vates, ſi
corripueris, & obiurgaueris eū. *Nunquā enim dabunt cogitatio-*
nes ſuas vt reuertantur ad Dominum. Quidā ex recentioribus
exiſtimāt, his verbis Vatē redarguere populū, qui cū vitium

maximè

maximè complectantur, tamen crimen à ſe propulſare ſolet, culpam conferens in ſuos principes, idque ſatis eſſe ad excuſationem, ſi peccati fuerit conuictus, iudicat, obiiciens, non ſua ſponte, neque ſuo exemplo ſed magnis authoribus nempe principibus, ad peccatum fuiſſe adductum. Hanc culpæ reiectionem in principes authores idololatriæ extenuat, & populum non propterea culpa carere demonſtrat. Vates, quoniam ipſe populus libenter idololatriam ſuſcepit, & paruit iniquis principum legibus. Vnde bene inquit D. Hier. Rex primo cœpit à Dei cultu fornicari, vitulos aureos cupiens adorare, & volens ſecutus eſt populus, paréque impietatem pari ſtudio cõpleuerunt. Non mihi eſt etiam ingrata hæc expoſitio, licet priorem præferendam iudicarem, potiuſque hæc verba eſſe Domini, quam Vatis, dicerem, in quẽ modum etiam diſpungit D. Hieronymus. Sed verba diſpungamus. *Ego ſcio Ephraim* Diuus Hieronymus, quẽ omnes ſequuntur, tum antiqui, tum recentiores, demptis ſolum Lyrano, & Vatablo, per *Ephraim* intelligunt regem Ieroboam, & omnes reges, qui, & dignitate, & ſcelere eum ſunt ſecuti: quoniam Ieroboam primus rex decem tribuum originem traxit ab *Ephraim* filio Ioſeph. Per *Iſrael* vero decem tribus intelligit. Lyranus vero, & Vatablus idem intelligunt per *Ephraim & Iſraelem*, dicuntque eſſe eiuſdem rei repetitionẽ ad maiorem aſſertionem. Verior mihi videtur D. Hieronymi explanatio. Ceterum, quòd inquit Deus *Ego ſcio Ephraim, & Iſrael*, &c. Intelligendum eſt, Deum ſcire eos, vt eos vocibus theologorum vtamur, non ſcientia approbationis, de qua dicit Apoſtolus. Si quis diligit Deum, hic cognitus eſt ab eo, ſed intelligẽtia viſionis, de qua apud Ieremiam Deus ait. Si occultabitur vir in abſconditis, & ego non videbo eum. Vtitur autem Deus hoc verbo, *ſcio*, quòd plus inuoluit, quam hoc verbum cognoſco, quo vtitur tranſlatio Septuaginta, & ſignificat, quam exactiſſime cognitũ *Ephraim* à Deo. Vnde Paraphraſtes Chaldæus optimè vertit, ꝓ *Ego ſcio Ephraim*, Palam mihi nota ſunt opera Ephraim. Eſt autem idem. *Ego ſcio Ephraim*, ac ſi dicat, Ego intus, & incute cognoſco Ephraim, vt omittamus, quod Philoſophi dicũt. Scire eſſe, rem per cauſam cognoſcere. De homine, quem potius cognoſcimus, dicimus, *Yo cognozco a fulano, yo ſe ſus mañas. Quia nunc fornicatus eſt Ephraim.* Oculos Dominus auertit à progenitoribus, Ieroboam videlicet, & aliis maioribus, & conuertit ad regem, qui tũc apud Iſraelem rerum potiebatur, eiusq́; fami

Reiicit delictũ populus in Principũ leges, quibus impius licet obedire coguntur.

Tunc ſcimus cũ cauſas cognoſcimus.

Ariſt. Elench. 2.

familiã,eoſq; inquit, *nunc*, ideſt, in præſenti tẽpore eſſe fornicatos, ꝙ optimè obſeruat Interlinearis. Non enim Dominus tã præterita, quã præſentia peccãtis crimina ſolet intueri, vt in peccatorẽ animaduertat. Cõiunctio vero *quia* cauſalis eſt & bifariã poteſt diſpungi, Primo vt reddat cauſam iã dictorũ, hẽpe, *Ego ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me*, ac ſi à Deo quæras. Vnde *ſcis Ephraim*, id eſt, corruptos eius mores, & maliciã? Ita.n. & bene quidẽ, explanat Lyranus. Reſpõdit Domin⁹. *Quia nunc fornicatus eſt Ephraim*. Ecce, vnde ſcio, intuere eius opera, nõ ab execrãdis idololatriç actionibus deſtitit, ſed etiã nunc fornicatur. Secundò, poteſt explanari, cõiunctio cauſalis quia, ꝙ reddat rationẽ ſequentiũ, nempe cur contaminatus ſit Iſrael peccato idololatriæ, de eo enim præcipuè hic eſt ſermo. Et rationẽ reddẽs, inquit, *Quia fornicatus eſt Ephraim*. Certum enim eſt, vt poſtea in obſeruationibus dicemus, ſæpiúſque à nobis eſt dictum, populum eſſe propenſum ad inſequenda principum, & prælatorum veſtigia.

Obſeruationes ad morum institutionem.

EGO *ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me* Locus cõmunis eſt, ſatiſq; tritus. Deũ omnia exactiſſimè cognoſcere. Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi deſcendero in infernũ, ades, &c. Et Sapiens, in omni loco oculi Dñi cõtẽplãtur bonos, & malos. Atq; Apoſt. Omnia nuda ſunt atq; aperta oculis Dei. Id autẽ cognoſcere multũ valet, & ad cõſolationẽ bonorũ, & ad terrorẽ malorũ, ne vel illi ſe à Deo negligi putent, vel hi impune ſe peccare exiſtimẽt. Afficiuntur cõtumelijs, & iniurijs filij Iſrael in Ægypto, & pro, & obſerua q̃d Deus dicat. Vide afflictionẽ populi mei in Ægypto, & clamorẽ eius audiui propter duritiã eorũ, qui præſunt operibus, & ſciẽs dolorẽ eius deſcẽdi, vt liberẽ eum de manibus Ægyptiorum, &c. Ac, paucis interiectis, rurſus inquit. Clamor ergo filiorum Iſrael venit ad me, vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur. Si vocẽ Hebraicã obſerues, cũ ait Dñs. Vidi afflictionẽ populi mei, nõ vtcunq; ſe vidiſſe teſtatur, ſed quam exactiſſime. Eſt enim Hebraice. Vidẽdo vidi afflictionẽ populi mei quæ verbi duplicatio incremẽtũ inuoluit. Vnde & quidã [illegible], pro vidi affli-

Pſa.138.
Prou.15.
Hebr 4
Non eſt locus quãtumuis ſecretus aut remotus quo non penetrente lateat omnes & omnia proſpiciant oculi Domini.
Exod.3.

ctionem populi mei, &c. Curſe omnino Dominus vidiſſe hanc afflictionem inquit? Certè, ne iuſti animum deiiciant in contumelijs, & afflictionibus, ſed viriliter, & æquanimiter ferant. Deus enim perſpicaciſſimus earum inſpector eſt, vt præmia rependat, ſi magno animo dimicaperint. Quemadmodum ſtrenuus miles, coram rege ſuo in prælio cum hoſtibus dimicans, redditur fortior ſui principis præſentia, & terga dare erubeſcit. Sic viri iuſti, oppugnantibus eos calamitatibus, cum certo ſciant, Deum eſſe ſui certaminis inſpectorem, eius præſentia fortiores redduntur. Significabit hoc eleganter Sponſus cœleſtis, dicens cum interrogaſſent quidam. Quæ eſt iſta, quæ progreditur, terribilis, ſicut caſtrorũ acies ordinata? Deſcẽdi in hortũ nucũ: vt viderem poma cõuallium, & inſpicerem, ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica. Ac deinde poſt pauca. Quid videbis in Sunamite, niſi choros caſtrorũ? Nam quid eſt, terribilem eſſe, vt caſtrorum aciem ordinatam Sponſam niſi ingruente calamitatum, & perſecutionum bello ſtrenue ſe gerere, fortiterque dimicare? Sed cur progreditur, & non retrocedens, Sponſa eſt in hoc certamine? Obſerua, quid ſubditur, Sponſus inquit. Deſcẽdi ego in hortũ nucũ, vt viderem poma cõualliũ ſi naturã arboris nucis, eiuſq; fructum obſerues, virgis impetitur, & excutitur, vel lapidibus, vt fructus colligatur, nucis etiã putamẽ amarum eſt, & nigrore quodã manus colligentis inficit. Significat ergo nux viros iuſtos, & pios, qui veluti quibuſdã perticis, calamitatibus varijs percutiũtur, cęterũ intra amaritudinẽ corticis ſuauẽ nucleũ patientię ſeruant: conſiderantes, Deum eſſe inſpectorem, ac propterea licet, inſtar nucum, frangantur, & tribulationum nigror videatur decorem vultus obſcurum reddere, non deſpondent animum, ſed fortius reſiſtunt, cernẽtes, corã Deo ſuo manus cũ hoſte cõſerere. Deſcẽdi, inquit ſponſus, vt viderẽ, & inſpicerem agonẽ tuum, ô Spõſa, nõ exiſtimes, ꝙ me lateat, ꝙ pateris Præſens ego ſum, non abſens certamini Inſpicio omnes virgarum ictus, quibus, nõ ſecus ac nux, flagellaris. Hinc & optime ſubiungit, cum ſponſam dimicantem bono animo cerneret. Quid videbis in Sunamite, niſi choros caſtrorum? Vt optimè obſeruat Theodoretus, videntur hæc verba quodammodo inter ſe pugnare. Neque enim caſtris conueniunt chori Hi nãq; rebus ciuilibus, pacęatiſque congruunt illa bellicis, & militaribus. Pax autem bello contraria eſt. Sed elegantiſſimè ſignificauit æquanimitatem, & tolerantiã iuſtorum

Simile.

Cant. 6.

Non eſt vir fortis qui in ipſis rerum calamitate non creſcit animus.

ſtorum in afflictionibus. Habet enim Eccleſia viros virtute
aptiétięinſignes, qui ſimul, & choros ducant, & pręliantur
Chori exiſtunt, quia diuinas laudes in ore gerunt dum acer-
bis tribulationum afficiuntur incõmodis dicentes cum Iob, *Iob c 1.*
Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini bene- *Hoc apo-*
dictum Simul etiã pugnant, quoniam ingenti fortitudine, & *phtegma in*
excelſo animi robore calamitatũ cuneos vincunt, Quid vi- *omnib. no-*
debis, inquit, nõ quid audies quia oculis ſuis inſpiciebat Spõ *ſtris miſerijs*
ſus, de viſu loquitur, nõ autẽ de auditu Igitur ſi Domin⁹ nos *nos multum*
debellantes intuetur, cur in bello exanimamur? Satis fuit ele *ſolari debet.*
phantis ſanguinẽ vuæ, & mori, oſtẽdere, ad acuendos eos in *1. Mac 6.*
prælium, & non pudebit nos deiicere animum, cum ſciamus
certo Deum nos conſpicere certantes? Non ſic ſanctus ille
patriarcha Abrahamus in certamen tantum deſcenderat,
quantum eſt vnicum filium offerre Deo ſuo in ſacrificium,
ſed vt vinceret, Deum cum certaret paternus amor cum
diuino præcepto eſſe inſpectorem conſiderabat. Hinc no-
men loci, in quo offerre Iſaac in ſacrificium decreuerat, ap-
pellauit, Dominus vide. Ac ſi apertius dicat, Conſiderabam, *Gen 22.*
Deum intueri me decertantem, ac propterea vicit obedien-
tia paternum amorem. Quadrat obſeruatio in Euangelium
pro feria. 4. cinerum, in hæc verba. Pater tuus qui videt in
abſcondito, reddet tibi. Nihil igitur, ſiue bonum, ſiue ma-
lum agimus, quamuis in abditiſſimis penetrabilibus, quod
Deus non conſpiciat. Quadrat & in Euangelium Domini-
cæ. 1. Quadrag. in hæc verba. Tunc reliquit eum diabolus, &
ecce angeli acceſſerunt Cur angeli accedunt poſt Chriſti vi-
ctoriam? Quoniam aderat certamini omnipotens pater, cir-
cundatus cœleſtibus, qui propterea angelos ad Chriſtum
victorem mittit: vt agnoſcamus, in omnibus noſtris agoni-
bus Deum eſſe præſentem, & inſpectorem.

Secundò, *Ego ſcio Ephraim* Cur Domine non ais, Ego ſcio *Simile.*
Ieroboã, & eius filios, atq; poſteros: ſed in primum ſtipitẽ ge *Iniquitatẽ*
neris cõiiciens oculos, *Ephraim* renocas in memoria? Nõ E- *patrũ, filijs*
phraim vitulos aureos fabricauit, ſed eius pronepos Iero- *obeſſe non*
boã. Hunc ergo dic te ſcire. Decet ne, filiorum crimina ver- *poſſe arbi-*
tere dedecori maioribus? Non ſanè. Docet hoc loco Deus, *trator diſt.*
peccata filiorum, maiorum gloriam, & nominis celebritatẽ *56. c.*
obſcurare. Quemadmodum ſi ab arbore ramum abſcindas, *Sponſum.*
cæteri omnes rami mouentur, & ipſum tangis truncum, ne-
que alio modo conſcendere in arborem poteris, vt ramum,
decerpas. In eundem modum licet is, qui crimen patrat,

maius nocumentum honoris accipiat, tota tamen cognitio nonnihil etiam iacturæ patitur. Vide ergo quantum damni adfert peccatum, vt illud committere reformides: non enim ſolum tibi, verum & omni tuæ cognationi notam inuris.

Tertiò, *Quia nunc fornicatus eſt Ephraim.* Nõ tranſactę vitæ *Ephraim* meminit: ſed, quã agat vitam, nunc cõſiderat Deus. Nã ſi peccatis imponas finẽ, qui Achab humilitatẽ non reiecit, qui Niniuitis pepercit, qui Matthæum in Apoſtolorum numero ſcripſit, qui peccatricem defendit, qui filium prodigum non excluſit, & exhæreditauit, te etiam non deſpiciet, Secus autem, ſi perſiſtas in peccato, timendum tibi eſt, ne dicat tibi Deus tuus, Quia nunc fornicaris, te puniam, Hinc Sapiẽs ait, Fili peccaſti? Ne adiicias iterum. Quemadmodùm qui parietem conſtruit abſque calce, & temperamento ex lapidibus, cum non habeant quo inter ſe cohæreant, ruunt, & opprimunt intra eos habitantes, In eundem modum peccata lapides quidam ſunt, & cum multa homo committit, veluti parietem erigit, qui corruet, & peccatorem perdet. Hinc inquit Deus apud Ezechielem, Ipſe ędificabit parietem, illi autem liniebant luto abſque paleis. Dic ad eos, qui liniunt abſque temperamento, quod caſurus ſit. Quid parietem vocat niſi peccata multa quæ peccator in ſuam perniciem congerit? Quid in hoc pariete inuenies, niſi lutum voluptatis corporeæ, quo & homo ſordidatur, & paries vitæ iniquæ diu ſtare non poteſt? Cauendum ergo nobis eſt, ne tot lapides fungamus, vt paries corruat ſuper nos, id eſt, Deus vindictã ſumat, & in nos anima aduertat, ſicut in filios Iſrael Filij autem Iſrael, ait Scriptura peccatis veteribus iungentes noua fecerunt malũ in conſpectu Domini & ſeruierunt idolis, Baalim, & Aſtaroth & dijs Syriæ, &c. Et cum peccata peccatis cumularent quid fecit Deus? Audi quid ſequitur, Cõtra quos Dominus iratus, tradidit eos in manu Philiſthiim, & filiorum Ammon? afflicti quæ ſunt, & vehementer oppreſſi. Sic etiam ſi progrediamur in iterandis peccatis, non quibuſuis hoſtibus, ſed atrociſſimis nos addicet, inferni videlicet qui nos in æternum affligant, & crucient. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis? & quaſi in vinculis plauſtri peccatum, inquit Iſaias. Quid eſt, trahere iniquitatem in funiculis, &c. Reſpondeat D. Auguſtinus Tractatu. 10 ſuper Ioannem, expendens hunc Iſaię locum, Et quis facit reſtem longam? Qui peccato, inquit, addit peccatũ. Quomodo adduntur peccata peccatis? Cũ peccata, quæ facta ſunt, cooperiũtur alijs peccatis.

Eccle. 21.

Simile.

Ezech. 13.

Iud. 10. 6.

Peccati recidiua reſtis eſt qua anima perpetuis carceribus ligatur.

Iſai. 5.

tis.Hactenus Augu.Sed in eos, qui peccata noua tranſactis iungũt,quã fert vates ſententiã?Extremũ minatur exitiũ,Vę illis inquit.Quæ vox plena minarũ,& tormentorum inferni eſt. Hinc & optime diuinus ille Plato inquit, nihil aliud eſſe,peccare,quã collo ſibi vincula circũdare.Et quoniã multi, quẽadmodũ funes cõficiuntur ex multis filis,quæ plauſtrum trahere ſolent,ita peccata peccatis addẽtes,iniquitatũ cumulũ augent, ſubiungit Iſaias,Et quaſi in vinculis plauſtri peccatũ.Quemadmodũ torrentẽ,&riuulũ facile tranare poteris ſed cũ hinc,inde multi gurgites confluunt,& magnũ flumen efficiunt, ponte maximo opus eſt, vt tranſire poſſis,alias cũ ingenti periculo ſubmerſionis,cũ trãſuadari nõ poſſit.In eũdẽ modũ cũ homo vnum,aut alterũ cõmittit peccatũ,& gradũ reuocat fretus diuina miſericordia,ad portũ ſalutis penetrabit:verũ ſi multis ſe implicet peccatis,timeat, ne in tanta aquarũ altitudine pedẽ figere non valens deuoluatur in profundũ,& pereat. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ.3.poſt Pentecoſten,in hæc verba,Gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Cur gaudium hoc eſt in cœlo ſuper pœnitẽte? Quoniam peccatis ponit finẽ.Nihil enim magis excitat diuinã iuſtitiam ad vindictam quam peccati perſeuerantia.Quadrat etiam in Euangelium pro feſto Sãcti Matthæi Apoſtoli,in hæc verba, Diſcumbẽte eo in domo. Cur Domine conuiuiũ cum peccatoribus celebras?Certe quia ingenti afficeris gaudio,cum peccator reuocat à peccatis gradũ, ſicut iraſceris, cum perſiſtit in peccato.

Plato li.9. de Rep.
Simil.
Quando ſubrepit peccãdi delectatio ſtatim futuri iudicij diem abſcondit voluis ita vt de ſaluta animæ parua ſalus effulgeat.

Quartò, *Quia fornicatus eſt Ephraim, contaminatus eſt Iſrael.* Ecce,quid efficit in populo iniquum principum exemplum, quod eum traxit,& rapuit,vt etiam idem patraret peccatum. Caueant ergo principes,delinquere corã ſubditis, quoniam populus principum mores imitatur. Qualis rector eſt ciuitatis,tales,& habitantes in ea,inquit Sapiens.Ac rurſum,Regnãtibus impiis,ruinæ hominũ. Quemadmodum ſi eruggiũ herbam vni capræ in os inſeras,cum ipſa ſiſtitur tum omnes conſiſtunt, donec paſtor herbã eximat, Ita principis mores mira vi in populum transfunduntur. Idcirco abducti ſunt, quaſi grex affligentur,qui non eſt in eis paſtor, ſuper paſtores iratus eſt furor meus inquit Dominus apud Zachariam. Igitur ſi paſtoris exhibuiſſent populo munus hoc eſt,paſcua vitæ candidæ porrigerent principes, non eſſent ſubditi abducti in miſeriam peccati captiuitatem, neque affligerentur à Deo. Et apud Ezechielem Dominus præcipit principem

Eccl.10.
Prou.28.
Simile.
Principum impiorũ iniuria & oppreſſione multi boni in reipublica perduntur.
Zach.10.
Ezec.44.

ſedere in porta, per quã Dominus Deus Iſrael eſt ingreſſus, in eaque comedere panem coram Domino. Quæ eſt porta, per quam Deus ingredietur in templum illud, de quo ait Apoſtolus. Vos eſtis templum Dei viui, niſi virtus? Scriptum eſt enim, Peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo, probata autẽ virtutis corripit inſipientes quoniã in maleuolã animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis in hac virtutis porta debet princeps ſedere, & permanere, nõ ſolũ per eam trãſire, nunquã enim debet virtutẽ deſerere, ſed in ea comedere panem coram Dño, hoc eſt, in eas actiones incumbere, vt Dominus oculos non auertat ab eis, quia cibus ſordidus eſt vitiorum, quem mãdunt. Si quis à me petat, quod ſit præcipuum principis munus, dicam, eſſe virtutis ianitorem. Ob eam enim cauſam importa, per quã Dominus ingreditur, ſedere ei præcipitur. Ac ſi apertius ei Dominus dicat, Serua hãc ianuam, ibi comede, & requieſce, caue, ne vnquam eam deſeras Hinc rurſus præcipit Dominus, principẽ eſſe in medio populi, & in nundinis. Princeps, inquit, in medio eorum erit, cum ingredientibus templũ ingredietur, & cum egredientibus egredietur. Non eſt Dominus contentus, vel princeps ſi in extrema parte in ſeruientium ſibi in templo: ſed in medio tanquam centrum in medio ſphæræ, vt ſubditi conſpicientes, principem feruentius Deo inſeruire, & offerre ſacrificiũ ſuo exemplo excitẽtur, vt etiam Domino ſeruiant. In nundinis etiam id eſt, in mercatura, & negotiatione medium eſſe vult principem Deus quo triam prę ceteris debet principes exercere ſpiritualẽ negotiationem de qua apud Lucã dicitur, Negotiamini, dũ venio. Si enim princeps ſit ſubditus pauperior in bonis ſpiritualibus & peccatis irretitus, quid inde ſequetur niſi ſubditos iiſdem implicari criminibus principis? Volebãt quidam principem, quendam hominem conſtituere, & obſerua, quid illi dicebãt. Veſtimentum tibi eſt, princeps eſto noſter, ruina autem hæc ſub manu tua. Ac ſi apertius dicerent, Nolumus, pauperem hominem ad principatus culmen euchere, qui enim inops eſt, & bonis caret, quomodo poterit populũ gubernare? Te, qui locuples es, & veſtimẽtũ habes, quo nos cooperias, principem creamus, poteris enim nos iam iã ruituros defendere & protegere, ne ruamus. Et quid reſpõdit hic homo ad principatum inuitatus? Nõ inquit, ſum medicus & in domo mea non eſt panis, neque veſtimentum, nolite cõſtituere me principem populi. O reſponſionem cœleſti homine dignam, O verba-

2. Cor. 6. *Sap. 1.* *Optimus Princeps regia virtutis ianitor.* *Ezec 46.* *Luc. 19.* *Iſai. 3.* *Illis tẽporibus ãbitio nec regnã di libido nõ dum faſcina at mentes hominum.*

O verba literis aureis in cordibus humanis exaranda. Prius enim proprias vires conſiderauit, quā principatū ſuſciperet. Nō ſum medicus, inquit. Obſerua, quid primū in ſe quęſiuit, an videlicet eſſet medicus, vt poſſet languoribus animorum mederi. Secundò, an panem ſalutis doctrinæ haberet, attēdit, quo populū reficere. Tertiò, veſte carere ſe fatetur ad operiendum populum. Eſt autem hæc veſtis, charitas Dei, & proximi, de qua apud Matthæum dicitur, Quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Et Petrus Apoſtolus, Charitas operit multitudinem peccatorum. Cum ſe his tribus bonis ad regimen populi neceſſarijs carere videret noluit ſuis humeris principatus onus imponere. Agnouit enim integritatem vitæ, ſalutē animi, opes ſpirituales ſibi eſſe pernecesſarias, ne populus corruat. Inſpexit, in ingenti periculo populū verſari, ſi principem habeat ægritudine animi laborantē, & diuitijs ſpiritualibus, id eſt, virtutibus ſpoliatū. Nam populus ſui principis mores referre ſolet. Quēadmodū chamæleon, & taranda alter colores corporis, cui adhæſerit, mutat, & ſuſcipit: alter vicinarum rerum colores nullo attactu, ſed ſola tantū attrahit exhalatione, Sic populus vitæ principis conditionē inſequitur, & ſolo aſpectu mores iniquos, & corruptos illius imbibit. Si hoc attenderēt principes, nō eſſent tam effrænes ad vitia, & multi ſitibundi ad principatus, & magiſtratus anhelant, nō eos ambirent, dicerentque cum Moſe, ſuā fragilitatem cernentes, quamuis vltro illis offerētur, Quis ſum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educā filios Iſrael de Ægypto? Obſecro Domine, mitte, quem miſſurus es. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Epiphaniæ, in hæc verba. Herodes rex turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. Vides, quo pacto populus regē ſuū in turbatione imitetur.

Matt. 22.

1. Pet 4.

Simile.

Subiecti vt plurimum imitantur Reges quia mēbra ſequi debent caput.

Exod.

Quintò, *Contaminatus eſt Iſrael.* Iudicat populus, ſatis eſſe, vt peccatis laxent habenas, idque impune, principis ſui mores imitari. Hinc ſi obiurges, & reſpondet, princeps meus facit, quid mirum, ſi ego faciam? audi frater mi, qui hoc te clypeo ſatis munitum iudicas, nō quia fornicatus eſt Ephraim excuſatus eſt Iſrael, neque dixit Dominus, Mundus eſt Iſrael, ſed, *contaminatus eſt.* Nullus ergo obiiciat peccata principum, vt ſe immunē credat, ſi eodem irretitur crimine. Obnoxius eſt ſupplicio, & cōtaminatus, nō mūdus eſt appellādus.

¶ *Nō dabunt cogitationes ſuas, vt reuertātur ad Deū ſuū, quia ſpiritus fornicationū in medio eorum, & Dominū nō cognouerunt.*

¶ *Dare cogitationes in aliquam rem*, eſt, in eam ſtudioſè intẽdere. Hinc Vatabl⁹ pro, *non dabunt cogitationes ſuas*, vertit, *Nõ in hoc ſtudia ſua ponunt*. Et Theophylact. *Non dederunt conſilia ſua*. Et quoniam, qui animum ad certa ſtudia, quibus nimiũ delectantur, contulerũt, ab incœptis, neque cõſilijs, neq; exhortationibus, terroribuſve, dimoueri poſſunt, vt ad alias res agendas abducantur, ſignificat Deus, hunc populum Iudæorum non eſſe reuocandum vnquã ad Idololatria, neque ſua peccata relicturum. Vnde Paraphraſtes Chaldæus ſic diſpungit, *Non dabunt cogitationes ſuas*, id eſt, nõ miſſa facient opera ſua. Et Vatablus, Non permittent opera eorũ. *Vt reuertantur ad Deum ſuum*. Optime diuus Hieronym explanat, id eſt, vt agant pœnitentiam. Quam explanationẽ amplectuntur Gloſſa, Haymo, Carthuſianus & nõnulli ex recẽtioribus. *Quia ſpiritus fornicationum in medio eorum*. Quãuis multa diximus, expendentes hæc verba finis capitis. 4. *Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis*, ex quibus liquet, quid vocet De⁹ *ſpiritum*, quæ videre poteris, paucis hunc locũ diſpungam. Diuus Hieronymus per *ſpiritum* diabolum, intelligit, citatq́; illud Apoſtoli, Spiritus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, vbi hunc ſpiritum diabolum eſſe ait. Sequuntur hanc explanationem Haymo, Lyranus, & Carthuſianus. Quãuis hi duo poſtremi, Lyranus, & Carthuſianus per *ſpiritum* nõ quemcumque diabolum intelligũt? ſed peculiarem, eum videlicet, qui de idololatria tentat. Vatablus hunc *ſpiritũ* eſſe ait ſpiritum pſeudo prophetarum doctrinam. Alij recẽtiores per *ſpiritum* vẽtum intelligunt, & quoniam vanitatem ventũ ſolemus appellare, vnde rem vanam ventum dicimus. Hiſpane, *de vna coſa, que no tiene exiſtencia, ni apparẽtia de verdad, quãdo ſe cuẽta, ó refiere, dezimos. Anda, que todo es ayre, todo es viẽto*. *Spiritum* ergo hic vocat vanitatem, ſiue ventum, quia idololatria res vana eſt, & inanis. *Fornicationum*, id eſt, idololatriæ. Et quoniam nõ vnum tãtum idolum colebant? ſed multa, in numero multitudinis inquit, *fornicationum*, Vnus tamen Theophylactus inter cæteros, vtriuſque fornicationis, cum idololatriæ, tũ corporalis, hic fieri mentionẽ opinatur. *In medio eorum* Diuus Hieronymus per *medium* iſtud, cor intelligit. Iudæorũ, quòd diabolus poſſideret eorum corda captiua. In eadem ſententia ſunt Gloſſa, Haymo, Carthuſianus, & nonnulli recentiores. Nam cum, iuxta Ariſtotelis doctrinam, aliorumq́ue philoſophorũ, cor ſit in medio animalis, iure optimo per *medium* poſſumus cor intelligere, Alij ſecus expendunt, nempe *in medio*

Spiritus Idolatria inclinabat inf. licem Iſraelem ne ad Deũ reuerteretur.

Quicquid corporis viſibilis ſpeciẽ aut veritatẽ non [illegible] fert [illegible] tiu Ventus aut aër dicitur.

medio eorum,id eſt,*ſpiritus fornicationum* principem locū obtinet apud eos,& regnat in eis. Non eſt reiicienda explanatio hæc.Sic enim ait Salomō Deo,Et,ſeru⁹ tuus in medio eſt po- *3.Reg.3.*
puli.i.rex conſtitutus ſum ,vt curam habeam huius populi. Vatablus autē ſic,*In medio eoru u*,id eſt,aſſueti, & dediti ſunt idololatriæ Cum quo conſentit quodammodo Lyranus.Diſpungit enim ſic,*In medio eorum*,tanquam eos poſſidēs.Quāquam omnes dictæ explanationes mihi pergratæ ſint? alias duas adhibebo,fortaſſis non contemnendas , quarum prior eſt,*In medio eorum*,id eſt,in principibus eorū.Nam cum prin cipes ſint cor populi,iuxta illud Iſaiæ Omne cor mœrens,id *Iſa 1.*
eſt,omnes principes, in quem modum explanat Diuus Hie- *Princeps*
ronymus,nō inepte per *medium* principes intelligemus.Quis *cor populi.*
enim non videat , vt nuper dicebamus,quantum obſit principis vita iniqua,vt populus conuertatur ad Domiuū.Altera explanatio eſt,*In medio eorum*.i.nimiū iis familiaris eſt,&amicus *fornicationum ſpiritus*.Conſueuit enim Scriptura id ſignificare hoc loquēdi tropo , Vt apud Deuteronomiū,Dominus *Deut.6.*
Deus tuus in medio tui eſt,hoc eſt familiariſſimū ſe tibi exhibet,& amiciſſimū.Declarat:quod ſequitur hāc explanationē nō eſſe omnino explodēdā,nēpe:*Et Dominum nō cognouerunt* veluti viro,& marito,illi amicitiā,& familiaritatē præſe ferentes.

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

N*On dabunt cogitationes ſuas,vt reuertātur ad Dominum.* Igitur cū poſt peccata reuertere decernit peccator per pœnitētiā ad Dominum,à cogitationibus debet ſumere exordium,nō à verbis ſolum,neque etiā ab operibus tātū,cogitationes etiā diſcutiendæ,& examinandę ſunt. Hinc primum *cogitationes* petit dominus ſibi dari,hoc eſt,cor , ab eo enim exeunt cogitationes prauæ,homicidia,adulteria,fornicationes,furta,falſa teſtimonia ,blaſphemiæ.Cōuertimini ad me in toto corde veſtro,in ieiunio,& fletu,& planctu,Et ſcindite corda veſtra,& nō veſtimēta veſtra.Ecce, primū cor petit totum vt diſcutias,quænā ſunt , quæ cogitauit,illud ſcinde, vt iniquas cogitationes,quę intra illud ſunt,extrahas,venenū enim peſtiferum ſunt.Quemadmodum ei, qui venenatū quippiam hauſit , Pharmacum porrigit medicus,quod cito

Matt 15. *Io el 2. Ioel.2.* *Simile.*

R 5 tendat

tendat ad cor, illudq́ue muniens noxium profliget, alioquin homo periret. In eũdẽ modũ Deus peccatori, qui bibit de vino proſtitutionis magnæ meretricis, propinat Deus potionem quandam diuinæ gratiæ, quæ expellat à corde mortiferas cogitationes, ne illis pereat, cum agit pœnitentiam. In huius rei typum præcipit Dominus in mundatione leproſi radi omnes capillos capitis eius, & oleum ſiniſtra manu ſacerdotis mitti etiam in caput purificati. Nam quid capilli capitis ſunt, niſi cogitatus ab intellectu orti? Hi omnes ſunt à capite leproſi, hoc eſt, peccatoris longe relegandi, ita vt nihil iniquum etiam in mente permaneat. Hinc & oleum miſericordiæ Dei fundit ſacerdos ſuper eiuſdem etiam caput, dum peccatorem abſoluit à patratis criminibus, quæ quidem abſolutio, veluti vas quoddam, oleũ diuinę gratię continet, quando prolatis à ſacerdote abſolutionis verbis poſt auricularem confeſſionem, contritione, & ſatisfactione, veluti quibuſdam gemmis exornatum, peccator ab immunda, & fœda peccatorum lepra abluitur, & veram animi conſequitur ſanitatem. Neque ſolum ſuper aliàs corporis partes leproſi oleum funditur: ſed etiam ſuper caput, quod locus cogitationum eſt, quoniam etiã caput à prauis cogitationibus eſt mũdandum. Bene etiam ſiniſtra manu hoc oleũ ſuper caput mitit ſacerdos, quia ob prauas cogitationes ad ſiniſtram æterni iudicis manum peccator eſſet collocandus, iuxta illud, Statuet hœdos à ſiniſtris, niſi de illis pœnitẽtiã ageret, & ſuper eas oleum miſerationis diuinæ eſſet effuſum. Hinc & apud Cantica ait cœleſtis Sponſus, Capilli tui, ſicut grex caprarũ, quę aſcenderunt de monte Galaad, hoc eſt, cogitationes tuæ, eas enim capillos appellat, quamuis iniquæ ſint, & ſimiles capris, ad ſiniſtram iudicis ſtatuẽdis, eas nihilominus in aceruum congregaſti, & veluti gregẽ quẽdã coegiſti, oẽs ad memoriã reuocãs, vt illis medicinã adhiberes. Mons namque Galaad, & ingentem habebat balſami copiã, & multos medicos, & chyrurgos ad medenda vulnera. Vnde & apud Ieremiam dicitur, Num, quid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare igitur nõ eſt obducta cicatrix populi mei? Bene etiã has cogitationes aſcendere inquit de monte Galaad. Nam quæ prius deſcenderant ad ima terrę, vt hominem cõtaminarẽt ſordibus peccatorum, & vulnera infligerent cordi, iã aſcẽdũt in arborẽ crucis Chriſti, vt ſanguine eius ſacerdotes, quibus ex munere incũbit, peccatores abſoluere, vt optimos, peritoſque medicos docet, mede-

Apo.17. *Leuit.14.* *Poſt auricularẽ cõfeſſionẽ ſtatuta pœnitentia.* *Abſolutio ſacerdotis peccatorũ leprã mũdat.* *Matth.25.* *Cant.4.* *Ierem 8* *Peccata hominũ ſignũ ſalutiferæ crucis aſcendunt.*

medeantur cogitatuum vulneribus. Sed quo pacto peccatores *dare debent cogitationes ſuas*, vt per pœnitentiã *reuertãtur ad Dominum*, Paucis dicam Qui prius cor dæmoni ad habitã dum dederat, dent illud Deo ſuo, foras eiecto truculentiſſimo hoſte diabolo: & qui iniqua cogitabant, iam ſancta, & pudica cogitent. Hoc autem conſequentur, ſi filium hominis imitentur, quem Diuus Ioannes in ſua Apocalypſi vidit præcinctum ad mamillas zona aurea, caput autem eius, & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix. Quid eſt, Chriſtũ eſſe præcinctũ zona aurea ad mamillas, niſi omnes cogitationes cordis eius eſſe pias, iuſtas, & ſanctas? Nam cordis locus pectus eſt, hoc autẽ zona aurea .i. Deo præcingit, Cum enim zona figuræ ſit circularis, cum pectus cingit. merito Deũ adũbrare dicimus, qm̃ quemadmodũ circularis figura principio caret, & fine, eſtq́ue capaciſſima, Ita Deus, principio, & fine carens, omnia comprehendit Significarunt hoc venuſtiſſimè Ægyptij, Deum ex hieroglyphico circulo intelligẽtes Vnde quoties Deum oculis hominum contemplandum ſubiicere volebant, circulum pingebant. Chriſtus igitur, zona pectus cingens ſuum, cor noſtrum ita gubernandum ſignificat? vt in eo ſolum Deus per ſanctas cogitationes inhabitet. Beneq́ue zona hæc aurea dicitur, quoniam huiuſmodi cogitationes de Deo vere hominem locupletãt, & ditem reddunt. Atque merito, poſtquam Chriſtus zona aurea cinctus eſt pectore, caput dicitur habere, tanquam lanã albam, id eſt canis ornatum, qui pili tantum ſenum ſunt, vt oſtendat, cõgitationes ſeniles, & candidas tunc ex capite procedere, cum Deũ mente cogitamus. Agnouit ſanctus Dauid, cor Deo eſſe cingendum, nihilque iniquum in eo reponendum, quando, præſciſa ora clamydis Saulis, percuſſit cor ſuum, quod id facere auſus eſſet, dicẽs, Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem. Nam quid eſt, percutere cor Dauid, niſi illud reprehẽdere, quod iniquum cogitatũ admiſiſſet? Vnde bene ſubiungit, Propitius ſit mihi Dominus, id eſt, cingat cor meũ, tanquã zona quædã, Deus, ne cogitet, quippiam damni inferre Sauli. Quadrat obſeruatio in multa Euangelia. Primò, in Euangelium Dominicæ. 4. Aduentus, in hæc verba, Prędicans baptiſmũ pœnitentiæ in remiſſionẽ peccatorum. Quęnam eſt pœnitentia in remiſſionẽ peccatorũ, aut quorum peccatorum? Certe omnium, cogitatuũ, verborum, operum. Quadrat etiam in Euangelium Dominicę. 21. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Sic & Pater meus cœleſtis

Apoc. 1.

Præcincta eſſe debent corda noſtra Dei nomine

1. Re. 24.

cœleſtis faciet vobis,ſi non remiſeritis vnuſquiſque de cordibus veſtris fratri ſuo.Ecce,non ſolum petit Deus, vt remittas opera, & verba fratri tuo, etiam ex corde remittere præcipit, quoniam neque cogitatione eſt peccandũ in proximum. Quadrat item in Euangelium Dominicæ .3. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.De qua,quæſo,pœnitẽtia loquitur?De illa,quæ non ſolum verba, & opera dat:verum & cogitationes, vt reuertatur pœnitens ad Dominum. Demum,quadrat hæc obſeruatio in omnia Euangelia, quæ de pœnitentia agunt:tunc enim expendẽdum eſt,etiam cor mundandum à prauis cogitationibus, vt pœnitentia peccatoris gratia ſit Deo.

In eos qui faſtidiũt pœnitẽtiæ conſilium.

¶ Secundò, *Nõ dabunt cogitationes ſuas: vt reuertãtur ad Deum ſuum. Cogitationes* poſuit pro conſiliis,vel ſtudiis.Neſcio,quibus lachrymis defleam multorum hominũ cõditionem, qui ſine labore;& ſtudio,& conſilio exiſtimant, ſe reuocaturos gradũ à viis peſſimis peccatorũ. Videbis multos ad Eccleſiã pergere, vt confiteantur ſua peccata,quos ſi interroges. Nũ recogitaſti omnia peccata tua, vt ea referas ſacerdoti? Reſpondere nõ erubent,Nõ recogitaui,ſed dicam,quæ in mentem venerint,interrogabit me ſacerdos,& ſic in memoriam peccata mea reducam.Frater mi,nõ recto tramite tendis ad pœnitentiæ domum,vt eam inuenias.Nã prius apud te cogitare debes omnia peccata tua, ſicut ille rex Ezechias, qui ait,conuerſus ad parietem. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meę.Hunc tu imitare,cõuertẽs faciem tuã ad parietem, quẽ veluti ex multis lapidib.extruxiſti,dũ peccata peccatis cumulaſti, recogita,quãtũ temporis conſumpſiſti in extructione tã peſtilentis ædificij,in quo reptilia venenata inferni ſolum latent, dæmones videlicet. Alioqui Deus tuus conquereretur,dicens, Nullus eſt,qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo,dicens, Quid feci?Prius quã Eccleſiam adeas,& genua flectas, coram ſacerdote dicturus peccata tua,meditare, recogita,quid feciſti quantũ debeas Deo tuo,quo peccato non ſis ſoluendo,ꝙ multo ęre alieno ſis expreſſus,&c. Ad hæc,obſerua,non eſſe facile peccata relinquere,dare debes cogitationes tuas,id eſt, ſumma viniti, vt reſurgas.Nã regnũ cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et Paulus inquit,Condelector legi Dei ſecundũ interiorem hominẽ,video aũt aliã legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me In lege peccati,

Iſa.33. *Ierem.8.* *Matt.11.*

peccati, &c. In huius rei typum, cũ Daniel eſſet iuxtà fluuiũ magnum Tigrim, nõ remanſit in eo fortitudo, neq; quicquã viriũ habuit: ſed emarcuit, & iacebat cõſternatus ſuper faciẽ ſuam, & vultus eius hærebat terræ. Peccator namq; cum iuxtà fluuium voluptatum ſuarum eſt, quæ merito cum fluuio cõponuntur, nã quemadmodum aqua fluminis cito labitur, & tandem amarum mare ingreditur, Ita dulcedo voluptatis peccati quàm citiſſimè tranſit, & poſtea acerbitatem pœnarum reliquit, totus manet elanguidus, vireſq; amittit animi, virtutes videlicet, ac vultum habet terrę hęrentem, nõ enim faciem ad cœleſtia cõtemplanda leuare poteſt, maximeque eget auxilio Dei; vt amiſſam recipiat fortitudinem, eumque erigere manu Dei neceſſum eſt, ꝙ nõ repente, ſed paulatim conſequitur homo. Quemadmodum Daniel non ſubito ſurrexit de terra: ſed prius manus Domini erexit eum ſuper genua ſua, deinde ſuper articulos manuũ, ac tertio ad vocẽ Domini dicẽtis, Surge Daniel vir deſideriorum, ſtetit tremẽs, Ita peccator paulatim de ſtercore peccati, adiuuãte Domino, leuatur, nã rebellionẽ ſentit, quæ nõ ex tempore ſurgere permittit, & cum tandem ſurgis, tremens ſtat, videns, ſe multis oppugnari tentationibus, facileq; antea corruiſſe. Nõ igitur animum deiicias, ſi poſt cõuerſionẽ te ſegnem ad opera virtutum, & oſcitantem videris, maximéq; procliuem ad patrãda peccata. Nõ enim facile eſt, conuertere te ad meliorẽ frugem: ſed neceſſum eſt, cogitationem nõ vnam, aut alterã, ſed multas dare, hoc eſt, pro virili dare operam, & conſiliis excogitatis conuertere te ad Dominum. Diſces etiam ex hoc loco, quantum peccatum ſit fugiendũ. Si enim nõ eſt facile, cõuertere te ad Dominũ, cur ab eo faciẽ auertere nõ formidabis? Quemadmodũ, qui labyrinthũ ingrediebãtur, exire non poterant, ſed à Minotauro deuorabantur, niſi filo quodam ducerentur, quod ingredientes in foribus labyrinthi relinquebant affixum, è manibuſq; nunquam dimittebant, Ita & peccatum vorago quædam eſt inexplicabilis, à qua redire nullus poteſt, niſi Deus filum diuinæ miſericordiæ tradat, qua ducente, inde valeat exire.

Simile.

Dulcedo peccati reuocat hominem à cœleſtiũ rerũ cõtemplatione.

Simile.

Minotaurus mõſtrũ ex Paſiphae è Tauro procreatũ, idq; arte Dedalea in tenebris Cretẽſis Laberinthi incluſum.

Tertiò, *Qui ſpiritus fornicationũ in medio eorum.* Mediũ, vel locum principem vocat, quem peccatores deferunt peccato, poſthabito Deo ſuo: Vel reges, & principes appellat *medium*, quia cor ſunt Regni, & reipublicæ, Si pro loco accipias, venuſtiſſime explicat Deus hominum conditionem, qui primum locum nuncupare ſolent dæmonibus, non Deo. Pulſet

diabolus

diabolus fores cordis, vt ei aperiatur, ſtatim miſer homo ianuam aperit. At ſi Deus dicat, Aperi mihi ſoror mea, amica mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium, excuſat ſe, dicens, Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Dicat Ludus, Quære nummos, age noctem inſomnem, ieiuna, &c. bone Deus, quàm ſedulos miniſtros ei ſe exhibent homines? Suggerat voluptas, abſumendã pecuniam in cibis lautiſſimis, aut in obſcœnis actionibus, confeſtim obedit homo. Cæterum ſi pauper amore Dei petat, vt illi ſubuenias, nihil porriges, ſi vigilare parumper in oratione moneat Deus, clamas, te id ferre non poſſe. Quorſum, quod dæmoni concedis, negas Deo tuo? Certe, *quia ſpiritus fornicationum in medio tui eſt*, hoc eſt, primũ locũ diabolo dediſti. Vtinã, fratres mei, pulſantibus ſimul Deo, & dæmone fores animi noſtri, vt illis aperiamus, digniori, puta Deo, prius aperiemus, diceremuſq; dæmoni, expecta parumper, prius intro ducã Deum in cubile cordis mei, vt illum audiam, deinde tu dæmõ ingredere, æquum enim eſt, honorem deferre præſtãtiori & nobiliori, qualis Deus eſt, Certò enim credo, quod rarò, vel nunquam diabolo aperiremus, quinimo foras illi occluderemus. Paucis explicabo, quid dicere voluerim. Allicit te diabolus, vt peccato conſentias, ſimul & vocem Dei tui pulſantis audis, dicentiſq;, Frater, noli fidẽ diabolo adhibere, audi me prius, quàm peccatum cõmittas, quid ex peccato conſequeris? Reſiſte, ora, ſub vmbra alarũ mearũ confugiens, vt tentationẽ abigas, & poſtea diabolũ ingredi nõ permittes. Quorſum hydria farinæ nõ defecit, neq; lecythus olei mulieris Sarephtanæ eſt imminutus? Quoniã, iuxtà præceptum Eliæ, primum ipſi Eliæ de farinula fecit ſubcinericium panẽ, deinde ſibi, & filio. Noli timere, ſed vade, & fac, ſicut dixi, inquit Elias, verũtamen mihi primum fac: tibi autem, & filio tuo facies poſtea. Quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ, & comedit ipſe, & illa, & domus eius, & ex illa die farina non defecit, & lecythus olei nõ eſt imminutus. In eundem modũ nobis non deeſſet oleum ad illuminandã mentẽ & medenda vulnera, nõ panis ad veſcendũ, panis inquam, qui cibus eſt animi, ſi Deum primum paſceremus. Sed quoniam ſecus facimus, fame perimus, & multis, ac denſiſſimis inuoluimur tenebris peccatorum. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dom. infra Octauas Epiphaniæ in hæc verba Inuenerunt Ieſum ſedentẽ in medio doctorum. Vade, & tu fac ſimiliter, da Ieſu medium locum, id eſt, honoratiorem, cumque omnibus præpone,

Cant. 5.

Aperienda eſt pulſanti Deo conſcientiæ noſtræ ianua, claudenda vero Dæmonum tentationibus

3. Reg. 17.

præpone, & non illum poſthabeas.

Quartò, *Quia ſpiritus fornicationum in medio eorum* Si mediũ pro regibus, & principibus, & ſacerdotibus ſumas, qui cor reipublicæ ſunt. Ecce, quantum noceant, vt crebrò diximus, exempla mala maiorum, vt populus conuertatur ad Deum. Hanc enim cauſam reddit Dominus, cur Iſrael non conuertatur ad ſe, quia principes ſunt criminibus contaminati. Si ſal euanuerit, in quo ſalietur, terra videlicet, væ illi. *Exẽpla mala maiorũ, conuerſioni plebis nociua.*

¶ *Et respondebit arrogantia Iſrael in facie eius, & Iſrael, & Ephraim ruent in iniquitate ſua, ruet etiã Iudas cũ eis. In gregibus ſuis, & in armẽtis ſuis vadent ad quærendũ Dominũ, & nõ inuenient, ablatus eſt ab eis. In Dominũ præuaricati ſunt, quia filios alienos genuerunt, nunc deuorabit eos menſis cum partibus ſuis.*

Difficilis eſt locus iſte, quapropter & varie explanatur, neq; facile conſtare poteſt, quid hic appellet *arrogantiam*, pro qua Septuaginta vertunt τὴν ὕβριν, id eſt, iniuriam, alij, vt Aquila, & Theodotion γαυρότητα, id eſt, ſuperbiam, In quem modũ hanc vocem *arrogantiam* explanant Gloſſa, Haymo, Interlinearis, Dion. atque alij Rupertus arrogantiam in propria ſignificatione accipere videtur, quatenus, iuxtà doctrinam S. Tho. eſt peculiaris ſpecies ſuperbiæ. Eamque ſic diffinit, Arrogantia eſt elatio mentis, vel ſpiritus, qua vſque in Dei contemptum erigitur, vt eum non cognoſcat, eſt, cognoſcere, vel venerari contemnat. Alij hanc arrogantiam dicunt eſſe faſtum Iſraelis Paraphraſtes Chaldæus quodãmodo cũ hac explanatione cõſentit. Habet enim pro *arrogantia Iſrael*, gloria Iſrael. Diuus Hieronymus hanc *arrogantiam* eſſet ait, ſuperbe agere contra Dominum. Non mihi diſplicent omnes iſtę explanationes. *Et reſpondit*. Coniunctio copulatiua & poſuit pro ergo, quod frequens eſt in ſacris Bibliis, vt iam à nobis eſt obſeruatum. *Reſpondere* autem *in facie eius*, eſt, quod Iſrael non habeat impunitus, inquit D. Hieronymus, cum quo conſentit Lyranus, ſic diſpungens, *Reſpondebit*, per pœnam debitam à Deo illatam. In eundem modum explanat Dionyſius, atque apertius Haymo hanc pœnam eſſe ait, quòd tradendus ſit Iſrael captiuitati ob idololatriæ crimen. Si in hunc modum expendas verba ſubſequentia, *in facie eius* neſcio, quid habent ſalis, quod vix explicari poteſt. Video, ſic poſſe diſpungi, *in facie eius*, id eſt, aperte punietur, vt omnes cognoſcant eius punitionem. Hanc videtur amplecti intelligentiã Haymo. Ait quippe, Vt nõ habeatur Iſrael impunitus. Cæterùm hæc explanatio nõ omnino exhaurit horum *2.2.q 112. ar.1.ad 2.*

verbo-

verborũ, *in facie eius*, totam altitudinem. Exiſtimo autem ſignificari, plectendum eſſe Iſraelem acerbiſſime, & ſeueriſſime. De homine namque qui nimium ob aliquod crimẽ punitur, dicere ſolemus Hiſpano, *Eſto le ſaldra a los roſtros a fulano*, Sic & hic, *Reſpondebit arrogantia Iſrael in facie eius. La arrogancia de Iſrael le ſaldra a los roſtros.* Exactiſſimas enim dabit pœnas, & idololatria dignas. Sed quoniã *reſpondere* in ſacris Biblijs pro teſtari, ſeu teſtificari accipitur frequentiſſimè, vt apud Deuteronomium. Non reſpondebis contra proximum tuum falſum teſtimonium. Et apud Iſaiam. Agnitio vultus eorum reſpondebit eis. Ac ruſum, Peccata noſtra reſponderunt nobis. Et apud Ieremiam, Si peccata noſtra reſponderint nobis, Domine fac propter nomen tuum. In his locis, a multis aliis reſpondere pro teſtificari accipitur: ſic & hic vſurpari nonnulli exiſtimant, vt Vatablus & quidam recentiores. Diſpungunt autem in hunc modum. *Reſpondebit arrogantia Iſrael in facie eius*, hoc eſt, teſtificabitur ſuperbia Iſraelis contra eum *in facie eius*, id eſt, facie ad faciem, hoc eſt, coram. Dicunt autem his verbis Vatem noſtrum non ſolum coniectura, argumentatione, & teſtimoniis, ſed expreſſo etiã ſigno actionẽ ſuã confirmaſſe in Iſrael. Nam cum mulieres nonnullæ impudicæ animi morbum diſſimulare ſoleant, & honeſtatem ficto ſermone, & vultu prætexere, ingenio, & arte vti opus eſt vt earum impudicitiã deprehendas, ſed cum vultu & inceſſu, aliiſq; externis actionibus ſeſe produnt, & perfricata frõte eã palam iactant, parum laboris, & diligentiæ impendere opus eſt, ad oſtendendã earum improbitatem. Et quoniã id genus erat idololatria Iſrael, omnibus nẽpe manifeſta, inquit Vates, *Reſpondebit*, hoc eſt, teſtificabitur publice impudicitia Iſrael contra eũ: Non mihi eſt ingrata hæc explanatio, quãuis prior mihi magis arridet. Nõ erit etiã a germana intelligẽtia alienum ſi in hunc modum diſpungas. *Reſpondebit*, id eſt, rependet arrogantia Iſrael apertiſſimè. Hiſpane dicimus, *Su arrogancia le dara el pago a Iſrael.* Sic apud Gẽ. 30. c. *reſpondere* pro repẽdere accipitur. Reſpondebit mihi iuſtitia mea, id eſt, repẽdet. Et quoniã, teſte D. Thoma. in c. 40. Iob, lect. 1. ꝓpria arrogãtis pœna eſt deiectio, ſicut ſuper bonũ propria pœna eſt diſcordia, dum inquit, *reſpondebit arrogãtia Iſrael*, eſſe hunc populum, deiiciendum ſignificat. Atq; ob hãc cauſam, opinor. Septuaginta vertũt, ꝓ *reſpondebit*, humiliabitur. Ea enim voce apertius explicatur pœna correſpondens culpæ arrogantiæ. Ita etiã eſſe hanc vocem explanandam

Cum affectu cõminatur vates futurã idololatra plebis pœnam.

Deut. 5
Iſa 3.
Iſa 59.
Ierem. 14.

Impudicos animi affectus falſa. i honeſtatem frõte mẽtiũtur mulieres.

Gen. 30

dam oſtendit Chaldæus Paraphraſtes: habens pro *reſpondebit arrogantia Iſrael in facie eius*, deprimetur gloria Iſrael ipſis videntibus. *Et Iſrael Ephraim ruent in iniquitate ſua*. Explicāt hæc verba, quòd nuper diximus, videlicet quo pacto ſit plectenda arrogantia Iſraelis, omneſque ſine diſcrimine, tum populum, tum reges eſſe ob idololatriæ crimen puniendos. Vnde per Iſraelem decem tribus intelligit, per *Ephraim* verò familiam regiam. Atque ita diſpungunt Diuus Hieronymus. Interlinearis, Lyranus, Haymo, Carthuſianus, & nonnulli recentiores. Quamuis Theodoretus, & Theophilactus per *Iſraelem, & Ephraim* ſolùm dicant, intelligendas decem tribus, nihilque expendētes hunc locum, dixerint de Regibus. *Ruet etiam Iudas*, id eſt, duæ tribus, quæ regnabant in Ieruſalem, ſequentur veſtigia captiuorum, vt quorum imitantur ſcelera, imitentur & pœnam. Sed quàm ob cauſam præferuntur Iſrael, & Ephraim, priúſque puniendi dicuntur, quàm Iudas? Ait enim *Iſrael, & Ephraim ruent in iniquitate ſua*, deindè vero quaſi poſtea puniēdus ſit Iudas, ait, *Ruet etiam Iudas cum eis*. Rationem huius ordinis ſupplicij reddiderūt Theodoretus & Lyranus & alij, quoniam *Iſrael, & Ephraim* priores mancipati ſunt, & in ſeruitute adducti, deinde poſt eas *Iudas* ſeruitutem ſuſtinuit. Nam decē tribus tempore regi Hoſſe, poſtea Iudas tempore Sedechiæ in captiuitatem redacti ſunt. Ordo ergo idē ſeruatur in pœna, qui fuerat ſeruatus in culpa. Hinc, qui prius peccauerunt, prius addicuntur ſupplicio. *In gregibus ſuis, & in armentis ſuis vadent ad quærendū Dominū.* Vt optimè obſeruant Diuus Hieronymus, & Interlinearis, non ſolùm *Iſrael & Ephraim* nituntur, ſacrificijs placare Dominum, ſed etiam vna cum eis *Iudas*. Vnde cum dicitur, *Vadent*, intelligendum eſt omnes iuiſſe cum gregibus, & armētis ad requirendum Dominum, hoc habentes omnes certamen, vt quē præuaricationibus offenderant, hoſtiis placare nitantur. *In gregibus*, qui ſunt de ouibus, & capris: vt obſeruant Lyranus & Carthuſianus. Vnde Septuaginta vertunt, cum ouibus. Et Theophylactus, cum pecudibus, pro *in gregibus* legit. In quem modū etiam pro *in gregibus* Paraphraſtes Chaldæus habet, cum ouibus. Et in armentis, hoc eſt, bobus, & vaccis, ſiue vitulis. Quod & nuper citati expoſitores, Lyranus, & Carthuſianus, & Trāſlationes Septuaginta, & Theophilact. obſeruant. Habet autē non parum incrementi, pluſque hac voce implicat *in gregibus, & armentis* quā ſi dixiſſet, in ouibus, & bobus. Detegit enim multitudinē holocauſtorū

Æquū eſt vt cuius imitatur ſcelus imitetur & pœna.

S offeren-

offerẽdorũ Deo. Pronomẽ etiã *ſua* additũ nõnihil inuoluit. Significat enim, nõ paucas oues, & boues, ſed greges eorundẽ, atq; hos non aliũde raptos, aut male acquiſitos: ſed vere ſuos, id eſt, iuſtiſſime poſſeſſos eſſe ſacrificãdos. Ac ſi apertius dicat Deus, Quãquã totos mihi greges, tota armenta ſua, & quæ vere ſint ſua, offerant, vt veniã impetrẽt: nõ tamen obtinebũt. *Quia filios alienos genuerunt nunc deuorabit eos menſis, cum partibus ſuis.* Optimè Theop exiſtimat, cõiũctionẽ *quia* cauſam reddere, ob quã bona tẽporaria ſint auferenda à Iudæis, nẽpe quia alieni ſunt liberi, indigni ſunt merito hæreditate *Filios* vero *alienos* genuiſſe inquit, vel quia vxores acceperant ex alienigenis, ex quibus pueros gignebant, cùm lege id eſſet prohibitum, iuxta illud, Nec vxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis, ne poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos ſuos. Ac rurſum, Nec ſociabis cum eis coniugia: filiam tuam non dabis filio eius, neque filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat dijs alienis, iraſcetúrque furor Domini, & delebit te cito. Vel *filios alienos* diſcipulos vocat, quos docuerunt colere deos alienos. Quaſi dicat, Nõ ſolum fuerunt idololatræ, ſed & alios idololatriam docuerunt. Vtramque explanationem complectuntur D. Hieron. Theophylactus, & Carthuſianus. D. tamen Hieronymus hanc ſecundam veriorem eſſe opinatur, quam etiam ſequũtur Lyranus, Rupertus, & Hayrno. *Non deuorabit eos.* Aduerbium *nunc* citò Iudæos plectendos, neque in longũ tempus ſuppliciũ differendum inuoluit, vt obſeruant D. Hieronym. Interlinearis, Vatablus. & alij recentiores. *Deuorabit menſis.* Trifariam poſſumus diſpungere. Primò, quòd non ſemel, aut iterum ſint puniendi, ſed crebrò Ac ſi dicat, In ſingulos menſes comedet eos hoſtis cum omnibus bonis eorũ. Amplectitur hanc expoſitionem. Interlinearis, & eam nõ reiicit D. Hieronymus, atque ita etiã explanat Paraphraſtes Chaldæus Secundò, *menſis*, id eſt, tempus menſtruum, Et ſignificat iã imminere, & proximum eſſe ſupplicium. Ac ſi apertius explicet, quod prius fuerat implicatum in hoc aduerbio temporis *nunc*, nempe breuiſſimo tẽporis ſpatio hoc eſſe cõplẽdũ. Tertiò, per *menſem* peculiare menſis cuiuſdam tempus ſignificat, puta *menſem* Iulium. Eo enim menſe capta fuit Samaria Ita diſpungunt Lyranus, ſecus Rabbi Salon, Carthuſianus, & quidã ex recentioribus. Quinimo Hebræi tradunt mẽſe Iulio Iudæos multis, ac magnis calamitatib. fuiſſe preſ-

Fruſtra Deo greges offerebat Iſrael qui filios ſuos idolis vouerat. Exod. 34.

ſos. Nona namque eius die iudicium de exploratorum peccato referunt fuiſſe editum, eadē die tēplum primum, & ſecundum fuiſſe dirutum, eadem die aliquot poſt annis templi ſolum fuiſſe exaratum, duas ciuitates Iſraelitico populo frequentiſſimas Cether, & Alexandriam eadem eiuſdem mēſis die expugnatas. Denique cum ex Hiſpania migrare coacti ſunt, extremā edicti diem & nona eiuſdē menſis terminauit. *Iudæis infauſtus mēſis Iulius.*

Obſeruationes ſpectantes ad componendos mores.

ET *reſpondebit arrogantia Iſrael*, id eſt, teſtabitur arrogātia. Diſce, frater mi, ex hoc loco quid facias, cū peccas, teſtes videlicet contra te ipſum producere. Sunt enim peccata noſtra teſtes, clamantes, & producētes nos ante tribunal Dei. Hinc, vti diximus, diſpūgentes literam, inquit Iſaias. Peccata noſtra reſponderunt nobis. Et Ieremias. Si peccata noſtra reſponderint nobis, Domine fac propter nomen tuum. Et Diuus Paulus. Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium in die, cū iudicabit Deus occulta hominū. Et Caino inquit Deus. Si male egeris, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit. In cuiuſnā foribus peccatū aderit Domine? Certe explicuiſti, peccatum pulſare fores diuinæ iuſtitiæ tuę, vt ferat teſtimonium contra peccatorē. Hinc, patrato homicidio, veluti teſtimonium eius recepiſſes, ais homicidæ, Sanguis Abel fratris tui clamat ad me de terra. Et apud Habacuc. Peccauit anima tua, quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter iuncturas ędificiorum eſt, reſpondebit. Quemadmodū vmbræ corpora. Sic peccata ſequuntur animas, & manifeſtas facinorum repræſentant imagines. Quadrat in Euangelium Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba. Areſcentibus hominibus præ timore. Quænam, quæſo, eſt cauſa tanti timoris, vt homines areſcant? Proculdubio innumerati teſtes clamantes in conſcientia, peccata videlicet homines ariditate afficiunt. Nam, vt Sapiens inquit, tinea oſſium cor intelligens, peccata ſcilicet ſua.

Conſcientia mille teſtes

Iſai. 3 & 59. Ier. 14.

Rom. 2.

Gen. 4.

Hab. 2.

Simile.

Prou. 25.

Secundò, *Reſpondebit arrogantia*, id eſt, rependet arrogātia. Docet Deus tuus, culpæ aptandam pœnam, vt pro qualitate criminis adhibeas ſupplicia: ſi tua intereſt, punire delinquētes. Quēadmodum peritus medicus non eandem medicinā *Simile.*

omnibus ęgris porrigit:ſed prius morbi conditionem inſpiciens, varia adhibet pharmaca, Sic bonus iudex non eodem ſupplicij genere debet malefactores punire. Hinc legum varietas prodiit, tum diuinarum tum humanarum. Quod ſi ſecus fecerit iudex, iam non dicetur rependere peccato. Sunt nonnulli ita cæci ad plectenda crimina, vt eadē vlna omniū crimina metiantur, hoc eſt, idem ſupplicio ſine diſcrimine omnes ſubiiciunt peccatores, neq; cōſiderant culparum varietatē, cum ſententiā ferunt. Non ita faciendū eſſe oſtendit hic locus ſed debere pœnam culpæ reſpōdere. Verbi gratia, deliquit quis verbo, quia loquax fuit peculiarem medicinā poſtulat hic morbus, ſilētio nēpe mederi debes, Nam quemadmodum vulneri inflicto ore viperino nō eſt efficacius remedium quam caput abſciſum eiuſdē viperæ ponere ſuper vulnus non autem ponitur cauda, Sic qui verbo, vel lingua proximo nocuit, ei taciturnitatis indicatur pœna, Peccat quis prodigalitate? parcitate coercendus eſt. Peccat quis ſuperbia deiiciendus eſt. Hunc ordinem eſſe ſeruandum oſtēdit Deus dicens Iob, diſperge ſuperbos in furore tuo, & confunde eos, & reſpiciens omnem arrogantem humilia, vides quo pacto peculiare pœnarū genus aſſignet, quo ſint plectēdi ſuperbi, puta deiectionem, & confuſionem. Vnde optimè D. Thomas in hunc locū inquit, Arrogántiū propria pœna eſt deiectio. Cū enim volunt ſe erigère ſupra poſſe, cōſequēs eſt, vt per infirmitatē corruant, ſecundum illud Pſal. Deiecisti eos, dū alleuarentur. In eundē modū hic inquit Deus, *Reſpondebi*-, ideſt, reſpondet. Eſt autē hæc reſponſio, ſiue retributio Iſraelis deiectio, atque ruina. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ. 21. poſt Pentec. in hæc verba, Iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus. Et quo pacto hunc ſeruum cruciandum tradis Domine tortoribus. Nempe vt torqueant pro criminis conditione. Sunt enim in carcere Dei varia pœnarum genera quibus variæ peccatorum ſordes pro criminis qualitate, afficiuntur.

Simile. *Contraria contrariis curantur.* *Iob 40.* *Pſal 72.*

Tertiò *Iſrael, & Ephraim ruent in iniquitate ſua, ruet etiā Iudas cū eis.* Multa hic ſunt implicata, quæ paucis abſoluemus. Primò eſſe multitudo hominum, puta Iſrael, Ephraim, Iudas quæ corruunt ob iniquitatem. Docet ergo non parcendum multitudini, ſi crimen graue ſit, quod eſt patratum: ſed omnes eſſe plectendos. Secundò ordinem in adhibendis ſupplicijs eſſe ſeruandum, priuſque plectendos eſſe qui prius peccauerant, & criminis auctores extitere. Hinc prius *ruere* dicuntur

Primi in crimine pœna precedere deuent.

cuntur *Iſrael, & Ephraim*, quam *Iudas*, qui poſterior in culpa fuit. Hunc ordinem eſſe ſeruandum docuit Deus ab orbe cōdito. Nā cum ſerpēs, & primi parentes deliquiſſent ordinē culpę attendens, in ſerpentem, primū criminis auctorē prius tulit ſententiam deinde in fœminam, quæ ſecunda in culpa fuit, poſtea in virum, qui poſterior culpam commiſit. Tertiò docet, nullam perſonam accipiendam, vt eximatur à pœna, ſi crimine pœna digno fuerit irretita, quamuis nobilis, quāuis diues, quamuis regia celſitudine conſpicua. Hinc inter homines plectendos ob crimina, attexit etiam *Ephraim*, id eſt familiam regiam. Nam licet apud homines nobilitas, eaque ditata, ſit fortiſſimum ſcutum, vt peccata illius non puniātur, vnde in Apocalypſi dicitur de iniquitate, Mulier erat circūdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis habens poculum aureum in manu ſua plenum abhominibus, & immunditia libidinis ſuæ, quoniā iniquitas maximè apud eos homines habitat, qui his vtuntur veſtibus purpureis, & cocineis, & inauratis, intextis margaritis, hi ſunt, qui plenum poculum bibunt impunè, nam pauperibus vix guttulā porrigūt, & ſi vel ſummis labijs attigerint eam pauperes, ſtatim pœnas exoluunt. Secus tamen apud Deum, qui iudex eſt iuſtus.

Gen 3.

Apoc. 17.

Quartò, *In gregibus ſuis, & in armētis ſuis vadēt ad quærēdum Dominum*. In his etiam verbis ingens latet obſeruationū theſaurus. Primò, Ecce quid his populis contulit calamitatibus premi, antea Domini obliuiſcebantur, nunc autem Dominum quærunt. Non ſunt ergo omnino malæ calamitates, atque, vt ita loquar, tribulationes, quando nos etiam dormiētes excitant ad quærendum Deum. Quemadmodum ignis, vento exagitatus, fortior redditur, magiſque ſurſum aſcendit, Sic homo tribulationibus iactatus, magis ac magis igne charitatis aſcenditur, & ad cœleſtia quærēda afflictionibus eleuatur. Quādo, dic, quæſo Dauid Dūm quæſiuit? Certè cū cum tribulationes oppugnabant. Dum tribularer, inquit, ad Dominum clamaui. Ac rurſum, Miſerere mei Domine quoniam tribulor. Hinc componit Deus tribulationes cum ſufflatorio in ignem ſufflante, vt argentum purgetur, & reddatur purius. Quemadmodum enim faber argentarius follibus ignem accendit, eoque intendit excoquere ſcoriam, Sic Deus, dum nobis immittit calamitates, cupit, nos puros reddere, vt corda noſtra vaſa efficiat pulchra ad reponēdum in eis cœleſtis gratię liquorē, & pretioſiſſimū balſam [illegible]

Calamitates nos [illegible] excitant ad quærēdū Deum.

Simile.

Pſal. 30.

Simile.

ſi dũ in fornacẽ tribulationis iniicimur excoquendi, nõ purgetur ſcoria peccatorũ noſtrorũ, nos, velut impura vaſa, abiiciet. Si namque inquit per Ieremiam, Defecit ſufflatoriũ, in
Ierem, 6. igne conſumptũ eſt plumbũ fruſtra conflauit conflator: malitiæ eorũ nõ ſunt cõſumptæ argentũ reprobum vocate eos, quia Dñs proiecit illos. Quid follem vocat, niſi aduerſarios, perſecutoreſq; quorũ flatus ſunt tribulationes, quibus nos impetunt? Deus autẽ nihil aliud quærit, quã quod, flantibus
Iob. 36. follibus his, ad eũ cõuertamur. Hinc & apud Iob inquit Deꝰ, Depone magnitudinẽ tuã abſq; tribulatione, id eſt, vt egregie explanat D. Thomas, depone ſuperbiã animi tui, anteaquã tribulatio tibi immittatur à Deo ad tuam humiliationẽ, Ac ſi apertius dicat, Ob hanc præcipuè cauſam ſolet Deus flagellis tribulationũ cedere, vt iniquitatis præcipitiũ homines deſerant, & conuertantur ad meliora. Quemadmodum
Salamãdra medijs flammis viuit. Salamãdra in igne nutritur, & acetũ apes exanimatas oleo, dicitur ad vitã reducere, Ita homo in camino afflictionũ vi-
D. Aug. tam ſpiritualem inuenit & qui, miſericordiæ oleo inunctus, perierat, deinde amaritudine, & acerbitate pœnarum reſperſus, reuiuiſcit. Vnde optimè D. Auguſtinus in Pſal. 49. inquit Dauid perſequente Saule nũquam legitur, adulterium, proditionem, homicidium commiſiſſe, quæ tamẽ in proſperitate commiſit. Sed nonnulla Sancti Doctoris Auguſtini citare non grauabor. Res, inquit, periculoſior eſt animo proſpera, quam aduerſa corpori. Dauid, Saulem inimicum fugiens, alienam non concupiuit, neque, adulterata vxore, virum oc-
Nulla aduerſitas deijcit quem proſperitas nulla corrũpit. cidit. Erat enim in infirmitate tribulationis ſuæ tanto Deo intentior quanto videbatur miſerior. Vtilis quidem eſt tribulatio, & vtile medicamentum contra diaboli tentamentum factus eſt Dauid ſecurus, hoſtibus deuictis, preſſura caruit, tumore excreuit. Hactenus ille. Quadrat obſeruatio in Euangelium de Omnibus Sanctis in hæc verba. Beati, qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiã. Nõ ergo ſunt malæ perſecutiones, quando nos ducunt ad regnum cœlorum. Sed quæres, Quomodo ad regnum cœlorum ducunt? Reſpondeo quia nos ad quærendũ Deũ excitant, vt hunc populum Iudæorum excitarunt. Quadrat & in Euangelium Dominicæ Quinquageſimę, in hæc verba, Filius hominis tradetur gentibus ad illudendũ, & crucifigẽdũ, &c. & tertia reſurget. Ecce poſt afflictiones reſurrectionẽ Chriſtus die adipiſcitur ne tu animum in tribulationibus deijcias, Quadrat etiam in feriã 4. poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ, in hæc verba,

Fecit

Fecit lutum ex ſputo,& liniuit lutũ ſuper oculos eius. Vides quo Chriſtus reddat viſum cæco nempe luto? Quid hoc eſt, luto videlicet cæcis reddere viſum? Docet Deus cum hominem luto inficit, hoc maximè intendere vt homo agnoſcat ſua ſcelera, eaque abluere conetur lacrymarũ profluuio. De homine nãque afflicto Hiſpanè dicere ſolemus, *que eſta pueſto del lodo. Pues alos que Dios pone del lodo, es para que vean*, ſeque agnoſcant erraſſe, & Dominum Deum ſuum quærant. *Reſipiſcentia afflictione redditur.*

Quintò *in gregibus ſuis vadent ad quærendum Dominum.* Obſerũa, frater quo pacto quærant Dñm, nõ vtique vacuis manibus ſed cum muneribus & hoſtijs, atque ſacrificijs non paucis, puta *in gregibus*. Cum enim agnoſcerẽt ſe multis peccatis irretitos, greges holocauſtorum cõtraponũt gregibus peccatorum. Diſce ergo tu, ſi ſentis, aut experiris Deum tuũ iratum in te, non vacuis manibus orare, vt flagella à te amoueat: ſed ſimul dona illi offer. Quãdo feſta mihi celebrabitis inquit Dominus, non apparebis in conſpectu meo vacuus. Nullum Deo feſtum eſt celebrius conuerſione peccatoris. Ipſe nãque ait, Gaudiũ eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Cum ergo diem feſtum celeberrimum agas, quum te ad Dominum conuertis, non æquum eſt, vacuus appareas corã Deo tuo: ſed tecum defer dona, quę offeras, nempe ieiunia, orationes, eleęmoſinam, ſancti altaris ſacrificia, ideſt, miſſas pro te celebrari fac, ſi opes ſuppetunt. Nã ſi vacuus accedas, time, ne dicat Deus, Pone hãc ollã vacuã hoc eſt, hominem iſtum, quòd vacuus coram me venire eſt auſus ſuper pruuas, vt incaleſcat, & liquefiat æs eius, id eſt, ſeueriſſime puniam. Cũ egredemini ex Ægypto, nõ exibitis vacui: ſed poſtulabit mulier à vicina ſua, & ab hoſpita ſua vaſa argentea, & aurea, ac veſtes, ponetiſque ſuper filios & filias veſtras, Igitur tu qui Ægyptum relinquis, quando per pœnitentiæ tramitem deũ quæris, noli exire vacuus: ſed à peccatis, quæ tibi nimiũ vicina fuerunt, imo hoſpites, quos in cubile cordis tui introduxiſti, vt ibi quieſcerent, & tecũ epularentur: aufer nummos aureos, & argẽteos, & veſtes, quas cõſumpſiſti, & adhuc conſumere decreueras, ſi diutius apud te permãſiſſent, & pone ea munera ſuper filios tuos, & filias, hoc eſt ſubueni egenis. Et ſicut peccatis, & vitiis te exhibuiſti largum, & liberalẽ neque ſumptibus pepercisti, Ita nunc ad exercenda pietatis opera eſto profuſus. Aberat diu Iacob à fratre ſuo Eſau, & cũ ad eum reddire ſtatuit, quid fecit? Miſit ad illum munera, dicens, Placabo illum muneribus, quæ

Exod. 13. *Luc. 15.* *Exod. 34.* *Exod. 3.*

Liberiore manu ſumptus faciẽdi ad exercẽda pietatis quã voluptatis opera. *Gen. 32.*

præcedũt,& poſtea illum videbo, forſitan propitiabitur mihi In eũdem modum tu,qui Deum offendiſti,& ab eo longè ſeparatus es ob peccata tua, cum ad eũ redis,præmitte munera,& ſepties adora pronus in terram.Si enim hæc feceris, nõ ſecus atque Eſau ad Iacob,Deus tuus currens obuiam tibi, amplexabitur, ſtringenſque collum tuum, oſculabitur. Noli tamen eſſe cõtentus, ſi pauca munuſcula offeras,ſed abundè offer,recogitans,multa fuiſſe peccata tua,& ideo huberiores hoſtias poſtulare. Quemadmodum,quo plus arbor ſtercoratur,eo redditur feracior,pluſque fructuum affert, In eũdẽ modũ,tu quo plus cernis ſtercoris peccatorũ agro cordis tui, huberiores profer fructus pœnitentiæ. Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ,in hæc verba, Venimus cum muneribus,adorare Dominum.Ecce,Magi non veniũt vacui, adorare Dominum, ſed cum muneribus. Tu ergo Deum tuum quæſiturus,noli eſſe vacuus, ſed te munera comitentur.Quadrat etiam in Euangelium pro feſto Purificationis Beatæ Mariæ,in hæc verba. Vt darent hoſtiam, vides quo pacto infantem parentes oblaturi, non vacui,ſed cum muneribus veniunt in templum?Cur ergo vacuus venies ad Deum tuum?

Simile.

Sextò,*Et non inuenient.* O gentẽ omni miſeratione dignã, Quis,etiam ſic ſaxeus ſit,nõ flectetur ad commiſerationem, audiens,hunc populum multis cumulatis ſacrificijs quęrere Dominum,& ab ipſo non inueniri.Cur Domine fugis? Cur abſcondis te? Vt multa omittamus,demus hoc Theophylacti explanationi, Dominum non inueniunt, quamuis quærunt,quia nõ ex toto,animo quærebant,ſed frigidè,& ad tẽpus,Lex vero ex toto corde,ex tota anima,& ex tota mente diligere Deum præcipit. Non deſpexit Deus ſacrificia hæc ob ſe,ſed propter offerẽtes ea,qui,iuxta illud Iſaiæ,Cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.Lauamini,mundi eſtote,auferte malũ cogitationũ veſtrarũ ab oculis meis,multi ſordibus erant inquinati peccatorum, cũ greges offerebant hoſtiarum.Quemadmodum, ſi quis tibi offerat lautiſſimas epulas,manibus tamen,& ferculis conſpurcatis,ea faſtidis,& comedere exhorreſcis,In eũdẽ modũ De⁹,accepturus noſtra ſacrificia,prius ad manus, & ad cor diuinos conijcit oculos, tãquã ad fercula,quib⁹ tũ opera noſtra,tũ cogitationes offerim⁹,& ſi hæc fercula ſordida cõſpexit, dona noſtra reſpuit, dicens,

Luditur opera peccatoris nõ tota mẽte quærẽtis dominũ nã vt docuit Moſes cũ quæſieris Dominum Deũ tuũ inuenies eũ,ſi tamen toto corde quæſieris.

Simile.

dicens, Lauamini, mundi eſtote, auferte malũ, &c. Diſce etiã, Deũ tuũ nõ ad tempus quærere, vt multi faciũt, cum peccata confitentur ſacerdoti, tempore ab Ecleſia præfixo, puta Quadrageſimali, animo tamen recidẽdi, & redeundi ad iniquitates, quas euomuerant. Si enim ita quęras, non inuenies. Dñs.n. quærendus eſt ſyncere, vt inueniri poſſit. Vnde Iſaias inquit, Si quæritis, quærite, hoc eſt quærite vt debetis quærere. Et apud Ieremiã, Si reuerteris ad me Iſrael conuertero. *Iſai.21.* *Ierem.4.* *Nunc deuorabit eos menſis cum partibus ſuis.* Non ſolũ Iudęi, ſed etiã partes eorum, id eſt, bona, & agri eorum, puniũtur propter peccatum. Timẽdum ergo eſt patrare peccata, quãdo nõ ſolum eorum auctores, verùm & quæ poſſidẽtur ab ipſis, afficiuntur ſuppliciis. Sed hoc iam à nobis eſt iterum, atque iterum obſeruatum, propterea miſſum facimus.

¶ *Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, vlulate in Bethauẽ, poſt tergũ tuũ Beniamin, Ephraim in deſolatione erit, in die correptionis in tribubus Iſrael, oſtẽdi ſidẽ: Facti ſunt principes Iuda, quaſi aſſumentes terminum, ſuper eos effundam quaſi aquã, irã meã.*

¶ Optimè inquit Lyranus, quem nõnulli ex recẽtioribus ſequuntur, hic ponitur ſolennis promulgatio pœnæ infligẽdæ Iudæis. Nam poſt accuſationem, & defenſionem iudicij ſentẽtia pronuntiari ſolet, & cũ iam populi iſti accuſati fuerint criminis idololatriæ, & conuicti, nihilque haberent, quo ſe defendere poſſent, nunc ſententia in eos fertur. Duo autem ſunt inuoluta ſub his verbis præcipuè, *Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama.* Alterum eſt, maximam attentionẽ præbendã dicendis. Alterũ vero, iamiam imminere ſupplicium. Fuit enim ſolẽne, & diuinitus inſtitutum, vt quoties de magnis, & diuinis rebus agendum eſſet cum populo, *buccina*, ac *tuba* certis in locis caneretur, vt eo cantu excitatus populus ad audiendũ, id quod ſua maximè intererat, cõueniret, ſicut ſcriptum eſt, Buccinate in Neomenia tuba, in die ſolennitatis veſtræ, quia præceptum in Iſrael eſt, & iudicium Deo Iacob. Et quoniam etiam cum hoſtes imminent, & adueniunt, buccina clãgente, homines ad bellum, ſeque defendendũ excitantur, quam citiſſime hoſtes vẽturos ſignificat his verbis, *Clangite buccina*, &c. Præ cæteris autem locis non ſine cauſa ad canendum buccina & tuba eligit *Gabaa* & *Rama.* Nam cum eſſent iſtæ duæ vrbes munitiſſimę, eaſque, vt obſeruant Diuus Hieronymus, Gloſſa, & Haymo, rex Iſrael occupaſſet, vt exitum, & introitum clauderet tribui Iudæ, ſitæ erant in excelſis mõtib' ſortis Bẽiamin, Sũt aũt loca eminẽtiſſima,

Pſal.80. Gabaa Ciuitas Saulis Regis patria, in libro Iudicũ ſatis inſignis. Raama, Saulis etiã & Samuelis Regia aliquãdo fuit.

ad edendum ſonum commodiora. Ibi enim propter liberũ aëris tractum, latius ſonus expanditur, Atque ob hanc cauſam Deus inquit, *Clangite buccina in Gabaa, & tuba in Rama*, quæ ſunt aptiora, vt ſonus percipiatur ab omnibus. Hoc attẽdẽtes Septuaginta, magis ſignificationẽ, quàm vocem ſecuti, pro *Galaa* colles, pro *Rama*, excelſa trãſtulerunt, Neque mihi diſplicet explanatio Ruperti, qui etiam alludens ad ſignificationem *Gabaa*, & *Rama* cum Septuaginta, per Synecdochẽ quoſcunque montes, & colles intelligit. Ac ſi apertius dicat, Aſcendite in montes, & colles, vt clarius percipiatur clangor ſonantis buccinæ, & tubæ. Quorſum autem velit, hunc ſonum audiri ab omnibus, nõ eſt facile colligere. Hinc quidam dicũt, id eſſe, vt præparentur ad bellum imminens, hoſtibuſque reſiſterent. Ita explanant Lyranus, & quidam ex recentioribus. Alij, vt Rupertus, & Haymo, clangendum dicunt, vt ſe cohortẽtur ad communem luctum. Ac ſi apertius dicat, Non humili, ſed excelſa voce, quæ ab omnibus audiatur, deflete imminentem vobis captiuitatem. Theophylactus multo ſecus explanat. Nam exiſtimat, his ſignificari, & inuolui imbecillitatem idolorũ cultorum à Iudæis in dictis locis *Gabaa*, *Rama*, & Bethauen. Ac ſi per ironiam dicat, Implorate ergo iã opẽ deorũ, quibus litabatis in his locis, vt vobis ſubueniant, & impartiãt temporibus calamitatum ingruentium ſuum ſubſidium, & ego ceſſare faciam, quas caſtigationes vobis infero. Conſentit etiã cum hac Theophylacti explanatione Theodoretus. Et mihi non eſt ingrata, licet aliæ duæ priores, quas & videtur amplecti D. Hieronymus, mihi magis arridẽt. *Vlulate in Bethauen.* Erat ciuitas hęc *Bethauẽ* in Beniaminitica tribu, vt ex deſcriptione Ioſue accipimus. Et ſors, inquit, tribus Beniamin cõtra occidentẽ ad mõtana cõſcendẽs, habet exitus ſuos ad ſolitudinẽ Bethauẽ. Bene etiam obſeruat Diuus Hieronymus, in *Bethauen*, quæ quondam vocabatur Bethel, eſt, in tribu Ephraim, in qua vitulus aureus erat, non clangore, & ſonitũ, ſed vlulatu opus eſt, quia vicina captiuitas eſt. Quod ſi à me quæras, Cur magis vlulatu opus eſt in *Bethauen*, viciniorq́; ſit ei captiuitas? Reſpondeo, quia maius eſt, & grauius eius crimen, cum ibi eſſet vitulus aureus. *Poſt tergum tuum Beniamin.* Fere omnes expoſitores, ſecuti Diuum Hieronymũ, opinantur, ſignificari, proximam eſſe Bẽiamin ciuitati *Bethauen*. Nam vbi tribus finitur Beniamin, haud procul in tribu Ephraim hæc vrbs cõdita eſt. Si autem interroges, Quid ex hac vrbium iſtarũ propin

Ioſu 18. Iubẽtur militares acies præparari in Bethauẽ. Ironicè quaſi dicat, Ite in tẽplũ Idolorũ ibi vlulate corã eis vt ſurgãt & opitulentur vobis & in neceſſitate vos protegãt, quoniã ruina veſtra in procinctu eſt.

propinquitate ſequitur? Quamuis ſubticuit D. Hieronymus, huius ſententiæ auctor: non tamen Lyranus, qui egregiè inquit, Iuxta te eſt, propter quod timendum eſt, ne patiatur ſimile. Alij ſecus expendũt, dicentes, hæc verba eſſe dicta Bẽiamin. Ac ſi dicat, O Beniamin, etiam poſt tergum tuũ imminet hoſtis. Nã decem tribubus in captiuitatem abductis, in te conuertentur hoſtes ô Beniamin. Vſus autem eſt in hac locutione figura, quã Latini vocãnt reticentiã, Græcis vero dicitur ἀποσιώπησις, quæ iram, & indignationem loquentis detegit cum verba nonnulla ſubticeat. Vt, Quos ego. Atque illud, Ille ne mihi? *Ephraim in deſolatione erit in die illa correptionis.* Per *Ephraim* imperium Iſrael intelligit D. Hierony. quòd ſit euertendum. Alij per *Ephraim*, & regiam tribuum, & decẽ tribus Iſrael intelligunt. Ita Haymo, Interlinearis, & Carthuſianus. Alij decem ſolum tribus intelligunt, vt Rupertus, & Lyranus. Eſt etiam in lectione huius loci diſſenſio. Nam Rupertus, & Haymo his verbis, *Ephraim in deſolatione erit*, iũgunt ſequentia, nempe, *in die correptionis*. Secus Diuus Hieronymus, Periodo enim claudit verba, *Ephraim in deſolatione erit*. Et ab his, *In die correptionis*, nouum periodum exorditur, iungens cum ſequentibus dicta verba in hunc modum, *In die correptionis in tribubus Iſrael oſtendi fidem*. Nos vtranque lectionem diſpungemus. Certe egregie philoſophatur Rupertus, diſpungens hunc locum. Ait autem in hunc modum, Supra dixerat, Ruet etiam Iudas cum eis, ſcilicet cum Iſrael, & Ephraim: nunc autem de Iuda tacet, & de *Ephraim*, id eſt, de decem tribubus dicit, *Ephraim in deſolatione erit*, id eſt, ſine conſolatione erit, in miſeriis captiuitatis. Et rectè. Non enim Iudas quoque tunc temporis ſine conſolatione habebat eſſe captiuus in Babylone. Multas quippe conſolationes habiturus erat maximè per Danielis, ſociorúmque eius glorioſam ſanctitatem, per quos ſua magnalia Deus Iudæorum oſtendit, ita vt poſſent in Deo ſuo gloriari coram rege Babylonis. & deinde poſt annos 70. ſolutione captiuitatis. Erant conſolandi Eiuſmodi conſolationibus Iſrael, ſiue *Ephraim* in terra Aſſyriorum captiuus caruit. Recte igitur, vt iam dictum eſt, Iudas hic prætermiſſus eſt, dum dicitur, *Ephraim in deſolatione in die correptionis*, id eſt, decẽ tribuũ populus cõſolationẽ ex Deo nõ habebit in die vel tẽpore, quo propter iniquitates ſuas hoſtibus traditus fuerit, quarũ iniquitatũ maximè extitit *Ephraim*. i. Ieroboam, cæteriq́; reges, qui fuere de tribu *Ephraim*. Cur ita diſcerni debuerunt

Calamitas Ephraim & Iſrael nunquã fuit reparata, ideo deſolatione. i. deſtructione vſus eſt Propheta.

vt

vt Iſrael,ſiue *Ephraim in deſolatione eſſet*, iã alio leo diximus: quia videlicet aliqui de regibus Iudæ iuſti fuerũt, vt Dauid Ezechias, & Ioſias: aliqui vero, & ſi peccauerunt,colendo deos alienos,conuerſi ſunt,& pœnitentiam egerunt,vt Manaſſes,& ſub aliis quoque regibus ſuis populus Iuda reuerſus eſt ad cultum Dei:regum autem Iſrael, id eſt, decem tribuum,pro quibus cunctis hic ponitur *Ephraim*, ex quo reges illi fuere orti,nullus omnino à peccatis Ieroboã receſſit, id eſt,à vitulis aureis, quos ille fecit. Idcircò Dominus dixerat paulo ſupra,Ego ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me,non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Dominum. Hactenus Rupertus. Apparet hæc explanatio iucunda,& non omnino reiicienda.Cæterum vox *deſolatio* hic potius ſumenda eſt in propria ſignificatione, pro deſtructione videlicet. Vnde optimè Theop.vertit pro *deſolatione*,in extinctionẽ,& Haymo optime expendit,dicens,in hunc modum, Facti ſunt in deſolationem,& reges,& ſubiecti illorũ, quando,quibuſdam interfectis, cæteris autem in captiuitatẽ abductis,terra eorum à ſuis cultoribus vacua remanſit. Neque ab expoſitione omnino diſſentit Interlinearis,ſic explanans *In deſolatione*,id eſt,captiuitate.Et Gloſſa,dicẽs,*in deſolatione*, id eſt,in ſolitudine.In quem modũ etiam explanant D. Hie. & fere omnes.D.Hiero.& Theophylactus literam ſic ordinant,& perquam doctè, *in die correptionis in tribubus Iſrael oſtẽdi fidem*. Et ita certe eſt litera contexenda.Bifariam autẽ poſſumus exponere.Primò ſic,Notum feci verbum fidele,id eſt, ſæpius admonui decem tribus,ideo ſe excuſare non poſſunt quãdo notam feci veram, & fidelem admonitionem meam. Secundò ſic, & multo egregius, eſtque Theophylacti hæc expoſitio,Quæ dixi eis per prophetas, in quibus mihi nulla eſt adhibita fides: hæc nunc per ipſa opera cunctis tribubus fidelia monſtrabo, in quibus diebus arguam iniquitates ipſorum puniens eos.Nam *oſtendi*,ſiue monſtraui,eſt pro oſtẽdam,ſiue monſtrabo, veluti illud, Foderunt manus meas, & pedes meos,pro fodierũt.Vtitur autem Scriptura talibus verbis præteritis pro futuris,vt oſtendat,Deo nihil futurum eſſe,verum omnia ipſum præoccupare præſcientia, & prædefinitione.Simul autem vt certiores nos reddat, quod omnia ſic contingent.*Facti ſunt principes Iuda,quaſi aſſumẽtes terminũ.* Aduerbium ſimilitudinis Hebraicum,hic poſitum pro quaſi,eſt affirmatiuum licet non ineleganter,Theophylactus in vera ſimilitudinis ratione illud ſumat,ſic diſpungens, Leges meas

In tota Iudæorũ Monarchia tres Reges tãtũ iuſti nomine cõmẽdati in Scriptura.

Pro Oſtẽdãt dixit oſtẽdi.

Orationem ſuã vibrat propheta cõtra Principes Iuda, cui populo peccati iam nudè aperiebũt.

meas ſic tranſponebant, æque atque in aruis terminos trāſponentes, facere ſolent, per quos ſua cuiq; ſors cognoſcitur, ſicq; debitum meum honorem tranſferebant ad idola, Poſſumus etiam dicere, ꝙ principes Iuda etiam cupiditate plura habendi laborantes, reprehendat, qua ducti, & limites, & terminos alienos ſibi aſſumebant, cum id eſſet lege prohibitū, iuxtà illud, Maledictus, qui transfert terminos proximi ſui. Opinantur autem D. Hieronymus, Lyranus, Haymo, & Carthuſianus, tunc principes Iuda tranſtuliſſe terminos, cum ducti ſunt Ephraim, & Iſrael in captiuitatem, atque cum tunc flere debuiſſent, & ſuum populum cohortari, vt recederent ab idololatria, ne & ipſi ſimilia ſuſtinerent, cœpiſſe gaudere, atque lætari, quod pateret ſibi terra eorum ad poſſidendum latius. Quamobrem dicit Dominus, *Super eos effundam, quaſi aquam, iram meam.* Hoc loquendi tropo abundantiam, & plenitudinem indignationis, & feruentis iræ Dei detegit, grauiſſimoq; ſupplicio afficiēdos Iuda principes ſignificat, idq; venuſtiſſimè. Quemadmodū enim aqua tota ſimul deiicitur ex vaſe, Sic ingēti pœnarum multitudine affligēdos eſſe ait. Vnde Lyranus, hanc ſimilitudinē aquæ effuſæ vno verbo comprehendens, inquit, *Quaſi, aquā irā meam*, &c. i. abundanter. Alij ſic, hoc eſt, copiosè.

Deut. 27.

Ira Dei cōparatur flumini vel aquæ inūdationi impetu uenienti & ædificia quāuis firma diruēti.

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

C*Langite buccina in Gabaa, & tuba in Rama: vlulate in Bethauen.*

Nō cōmuni omnibus lamēto calamitates ſuas plāgūt iſti: ſed varie. Grauioris eſt calamitatis ſignū vlulatio, quā clāgor buccinæ, & tubæ. Cur ergo magis *vlulat Bethauen, quam Gabaa, & Rama?* Quia grauius, & prius peccarat, ibi enim excogitati, & poſiti erant vituli aurei, Docet ergo Deus tū prius eſſe plectēdos criminū auctores, tum acerbius puniēdos, qui grauius peccauerat. Hinc Apoſtolus inter varia criminū genera, & iniquos homines attexit malorū inuētores. Cū enim inuentores malorum ſint, veluti forma ad afficiēda etiā ab alijs hominibus mala, merito grauius plectūtur. Eſt proceſſio, inquit Sapiēs, in malis viro indiſciplinato, hoc eſt, vir iniquus ꝓcedit in excogitādis, & inueniēdis malis, cęterū hęc inuētio eſt in detrimētū ſui, luet enim ob eā rem.

Rom. 1.

Eccl. 20.

Inter deteriores hominum ſpecies malorū inuētores conſtituendi

pœnas

pœnas. Hinc & Iſaias inquit, Ruit Ieruſalem, & Iudas concidit, quia adinuentiones eorũ contra Dominum, vt prouocarent oculos maieſtatis eius. Maxime namque Deus iratur ingentémque minatur ruinam adinuentoribus peccatorum.

2. Mac. 7. Cognouit hoc Adoleſcens ille Machabæus, quando impio regi dicebat, Tu, qui inuẽtor omnis malitiæ factus es in Ebræos, nõ effugies manũ Dei. Quemadmodũ ex minutiſſi-

Simile. mo grano, paruiſſimoq́; ſemine oriuntur arbores maximę, & innumerata ſemina, Ita ex primo peccato adinuẽto prodeũt

Inuẽta prima potioris ſunt valoris & effectus. Ethic. c. 9 magna, & infinita peccata. Et ſicut in radicẽ arboris coniicimus culpã, ſi fructus acerbos, & noxios ferat, Sic in primum peccati inuentorẽ Deus iratur, cognoſcens, quantum noceat eius adinuentio. Hinc Ariſtoteles, inquit, primum adinuentum, quamuis ſit mole exiguum, quia principium, poteſtate tamen eſſe validiſſimum. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ de Annunt. Beatæ Mariæ, in hæc verba, Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco? Quomodo nunquam virum es cognitura, ô ſacerrima virgo? Quia Deo meam integritatem prima deuoui. Eſt autem ſic aptanda obſeruatio. Nõ peccati alicuius fuiſti prima adinuẽtrix, ô integerrima virgo, vt Ephraim, quos tanta premit calamitas, vt præ dolore animi dicantur *vlulare*, ſed piæ actionis, vt omnes imitatores tui exhuberantius tibi cumulent præmiũ cũ prima dux fueris, aliiſq; viam ad dicandam Deo virginitatem demõſtraueris. Docet etiam hic locus, vti diximus, qui grauius peccatum committunt, grauius etiam puniendos eſſe. Hinc *Bethauen vlulant*, alij autem: puta *Gabaa* & *Rama* ſolum *clangere buccina* dicuntur. Sic & apud Deut. præcipitur, Pro menſura peccati

Deut. 25. erit & plagarum modus.

Tertiò, *Poſt tergum tuum Beniamin.* Ecce, quantum damni afferat, eſſe ſecus peccatores, & iniquos. Ingens enim illis periculum imminet. Nam eos iiſdem affici incommodis, vide-

Num. 16. mus, quibus & ipſi peccatores afficiuntur. Hinc Moſes ex diuino præcepto inquit, Recedite à tabernaculis impiorũ hominũ, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorũ, Sunt namq; iniqui, & eorum bona præſentiſſima peſtis hominibus. Atque propterea non ſolum ab ipſis iniquis eſt recedendum, verum & ab omni eorum ſupellectile. Et apud Ieremiã Dominus inquit, Ecce, ego, dabo in populum iſtum ruinas, & ruent in eis patres, & filij ſimul: vicinius, & proximus peribunt. Vides, proximos, & vicinos ini-

Ierem. 6. quorum eadẽ iactari pœna cũ illis? Monerem ergo homines,

agros,

agros, vel domũ empturos, aut locaturos, prius quàm emerent, aut locarent ea, conſiderarent vicinos, quos habituri ſunt, & ſi moribus illiberalibus conſpexerint contaminatos nequaquam vel emerent, vel locarent, agnoſcentes, ſe in ingenti periculo verſari. Quoties iniqui hominis domus comburitur, Deo ob illius peccata id permittente, & ſimul proximæ, & vicinæ hinc inde patiũtur eandẽ ruinã? Quoties agni grandine percutiuntur, à locuſtis deuorantur fructus, aliiſq; incommodis id genus ob peccata poſſeſſoris ſubiiciuntur poſſeſſiones, quæ ob vicinitatem alienæ etiam perferunt. Cognouit philoſophus ille Themiſtocles, non parum, vel damni, vel cõmodi conſequi hominem ex vicinia. Vnde, quũ prædium venderet, iuſſit præconem hæc addere, quòd bonũ haberet vicinũ. Senſerat etiam hoc Heſiodus, dicens, ex bono vicino plurimũ eſſe vtilitatis, vt cõtra ex malo noxę plurimũ. Refert Plinius, præceptũ eſſe, idq́; humaniſſimum, & vtiliſſimum Catonis ſenioris pro virili domini agrorum dãdã eſſe operam, vt vicini eos diligant. Ego verò potius monerẽ quærendos vicinos, qui Deum diligant. Nã quemadmodum cardamus herbarum in propinquo naſcẽtium humorem ad ſe vi quadam intima perliciendo cogit areſcere, Sic iniqui hominis vicinitas ſuos perdit conuicinos. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto S. Ioannis Baptiſtæ, in ea verba, Vicini congratulabantur ei, Cur congratulantur? Quia bonos vicinos nacta fuerat Eliſabeth.

Cũ improbis vicinia non eſt iucunda, quia ſi quid a ciderit in fortuny in in‹fortunio› eam ſemper reclinari ſolet.

Pli. li. 18. c. 6.

Simile

Optime cedit ei qui piũ habet vicinum.

Quartò, *Poſt tergum tuum Beniamin*, imminent ſcilicet hoſtes, vt etiam puniaris, quãuis nunc nõ puniris. Docet Deus, cum cernimus, aliquẽ ob peccatum ab eo eſſe punitum nobis eſſe timendum, ſi eodem, vel ſimili peccato ſumus irretiti. Noſtra enim res agitur, paries cum proximus ardet. Fortaſſis Deus tuus te impunitum relinquit, cum par culpa te cõſtringat, vt ſæuius flagellet, quãuis diſſimulare videatur. Peccauerat Abimelech, cõcupiſcens, & ferens Sarã vxorem Abrahami, & Dominus ei dixit, morieris propter mulierem, quã tuliſti, quæ cũ retuliſſet Abimelech ſeruis ſuis, timuerũt valde. Cur timetis ſerui regis Abimelech? Nihil vobis huc vſque Deus dixit. Eſtote bono animo. Bene ingenti afficiuntur timore. Nam cum ſe criminis adulterij complices agnoſcerent, timẽt etiam, parem ſibi inferni pœnam à Deo. Nam cum regi pulchritudinẽ fœminæ retuliſſent, ipſi etiã peccati auctores extiterãt. Quinimo viri pij, quoties quẽpiã vident, à Deo puniri, licet peccatum, ob quod is plectitur, non commiſe-

Geneſ. 20.

commiſerint ingenti timore percutiuntur. Sic Sanctus Rex Dauid, mortuo Oza, quòd arcam Dei tetigiſſet, contriſtatus eſt, & extimuit Dominum valde Cur times bone Rex, quum tu arcam non tetigeris? Imo cur non timebit, cum iuxta ſe peccatorem videat à Deo flagellatum, mulctato peſtilente, ſapientior erit paruulus inquit Sapiens. Leo, & ouis ſimul morabuntur, inquit, Iſaias, & puer paruulus minabit eos. Certum eſt non de efferis animantibus brutis Iſaiam loqui, ſed de hominibus, qui ſæuitiam deponent, & immanitatē. Et quomodo deponent? Quemadmodū leo, qui catulo verbera to coram, ſe tremit, & miteſcit. Erat Dauid leo, ac propterea, Oza flagellato, totus contremeſcit & timet. Quod ſi quoties Deus alios afficit calamitatibus debet homo timore ingenti, orareque Deum, ne in ſe animaduertat, cum iiſdem ſe con ſpiciat plagis dignum, & ſi pepercerit, immenſas illi gratias agere, gradūque à viis ſuis iniquis reuocare, vbi ſunt homines adeo cæci & vecordes, vt propriis etiam vulneribus nō reſipiſcant? Cùm quibuſnam rebus huiuſcemodi homines componam? Num ſatis erit incudem diaboli eos appellare? Non ſane, quamuis eo nomine eos appellat Scriptura. Cor eius dicitur apud Iob, indurabitur, quaſi lapis, & ſtringetur, quaſi malleatoris incus. O appoſitiſſimam ſimilitudinem. Quemadmodum enim multis ictibus incus non molleſcit, ſed quò plus malleo impetitur, eò durius redditur. In eundem modum inuenies homines, vtinam autem non multi eſſent, qui afflictionibus peiores efficiuntur, tantum abeſt, quòd conuertantur ad meliora. Optimè os adumbrauit Apocalypſis, cum inquit, Vidi de mari beſtiam aſcendentem, & ſimilis erat pardo, & pedes eius ſicut vrſi. Quid beſtia hęc ſignificat, niſi homines, inſtar animantium brutorum, viuentes? Hanc beſtiam ſimilem eſſe ait, pardo, quoniam quemadmodum pardus animal eſt maculoſum. Ita iſti variis ſunt contaminati peccatorum generibus. Sed vnde egreditur? E mari, inquit. Et quid hoc mare ſignificat? Vtique afflictionum multitudinem. Cùm enim maris aqua ſint amaræ ingentem aquarum copiam contineat, meritò acerbas calamitates, atque vt ita loquar tribulationes adumbrat. Vnde & Ieremias inquit. Magna eſt, velut mare contritio tua. Et Regius Pſaltes ait ſe cernens variis iactatum tribulationibus. Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meā, veni, in altitudinem maris, &c. Beſtiam igitur hanc videbat aſcendentem de mari, id eſt, de amariſſimis aquis

Pro. 21
Iſai 11.
Homines pertinaces & in peccatis obſtinati, ſunt incudes diaboli.
Iob 41.
Simile
Apoc 13.
Thren. 2.
Pſal. 68.

aquis afflictionum, in quibus ob ſua peccata vitam agebat, pedibus vrſi, hoc eſt, lentiſſimè. Quam elegantiſſimè, dũ beſtiam pedibus vrſi aſcendere de mari inquit, explicuit ſegnitiem & torporẽ hominũ induratorũ, quo peccata relinquũt. Nã vrſus, teſte Plinio, tã graui ſomno premitur, vt ne vulneribus quidem excitari queat. Ita multi peccatores adeo ſunt conſopiti, & ſuis peccatis obuoluti, quòd Deo illis multa infligente vulnera, non reſurgunt. Qui & apud Prouerbia dicunt. Verberauerunt me, ſed non dolui, traxerunt me, & ego non ſenſi. Cũ itaq; inquit Deus tuus Beniamin, *Poſt tergũ tuũ imminent hoſtes*, vt etiam per eos de te vindictam ſumãt, idem eſt, ac ſi tibi, frater mi, dicat. Cum vides, alios ob peccata flagellari à me, noli indurari, quaſi lapis noli eſſe incus diaboli, noli pedibus vrſi oſcitantis, & dormientis fugere peccata. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto. S. Stephani, in hæc verba. Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Si animaduertas, tunc maximè pulli confugiunt ad alas gallinæ, quando eos inſequuntur milui, & accipitres, Christus ergo cupit, quòd inſurgentibus in nos hoſtibus, aut calamitatibus nos prementibus, ad illum confugiemus, imò crebro ea de cauſa eas nobis immittit. Quod ſi ſecus fecerimus, timeamus, audientes, quòd ſubiungit. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, hoc eſt, ſeueriſſime puniam.

Plin. li. 8. c. 30.

Prou. 23.

Mens a cura ſua ſolicitudinis dormiens, verberatur & non dolet quia ſicut imminentia mala non proſpicit ſic neque quæ perpetrauerit agnoſcit. ſimile.

Non humana opus eſt ferre calamitates abſque diuinis ſuppetijs.

Quintò, *Ephraim in deſolatione erit*, hoc eſt, vt Ruperto placet, ſine conſolatione diuina erit inter calamitates. Sæuiſſimum quidem eſt hoc ſupplicij genus. Nã quẽadmodum res amariſſima guſtari non poteſt, niſi dulcedine ſapiente aliquam ſaltem partem amaritudinis condiatur. Sic calamitatem ferre abſq; aliqua diuinæ conſolationis gutta, difficillimũ eſt. Hinc Deus miſcere ſolet, & tẽperare calamitatum calicẽ, ne ſuccũbat peccator, aut vir iuſtus, cũ propinat illi hoc amariſſimũ poculũ. Quod agnoſcẽs Regius Pſaltes, dicebat. Niſi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea. Si dicebã, motus eſt pes meus. Miſericordia tua Domine adiuuabat me. Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerũt animã meã. Vides, quo pacto cõfiteatur Dauid, ſe inter afflictionum turbines inueniſſe diuinam miſericordiam, & inter multos animi cruciatus Deũ affuiſſe conſolantẽ ſe? Apoſtolus etiam inquit, Benedictus Deus, qui conſolatur nos in omni tribulatione

Pſal. 93.

2. Cor. 1.

T

latione noſtra. Ac poſt pauca iterum. Sicut abundant paſſio-
Simile. nes Chriſti in nobis, & ita & per Chriſtum abundat con-
ſolatio noſtra. Quemadmodum inter ipſas denſiſſimas no-
ctis tenebras luna, & ſtellæ ſuis fulgentiſſimis radijs terram
illuſtrant, niſi tota fuerit atris nubibus circumfuſa, tunc e-
nim non ſtat per micantia ſydera, terram, eſſe caligine obuo
lutam, ſed per ipſam terrā, quæ tot exhalauit vapores, vt nō
valeat percipere lucis cœleſtis ſplendorem. In eundem mo-
dum inter tribulationes ipſas Deus, veluti ſuaues quoſdam
ſplēdores quibus corda illuminet, cōſolationes afflictis im-
mittit, ne animum deſpondeant. Cæterùm tantū poteſt eſſe
hemiſpherium humani cordis multitudine nubiū peccatorū
Apoc 22. implicatum, vt diuinos influxus conſolationis nō percipiat.
Ego ſum, inquit Chriſtus, ſtella ſplendida, & matutina. Quid
hoc eſt, niſi præſtare hominibus idem munus conſtitutis in
acerbis tribulationibus, quòd lucifer terræ præbet, nempe
luce conſolationis adiumento eſſe, ne corruant? Vidit Diuus
Ioan. filiū hominis habētem in manu dextera ſtellas ſeptē, &
Apoc. 21. cecidit ad pedes eius tanquā mortuus, & poſuit filius homi-
Vniuerſitas Angelorū tum in ſeptenario cōtinetur & ſeptem quæ Diuinis ſunt Angelorū myſterijs operatur vnde & Philoſophi ponūt ſubſtātias ſeparatas motores orbiū cœleſtiū Ariſtot in 12. cap 3. nis ſuper eum dexterā ſuam, dicens. Noli timere. Quid ſtel-
læ adumbrant, dicat ipſe filius Dei, videlicet angelos ſeptem
hoc eſt, nuntios quoſdā cœleſtes. Et qui ſunt iſti nuntij? Cō-
ſolationes, quas Chriſtus mittit afflictis. Vnde, cum Ioannes
cecidiſſet ad pedes Ieſu, dexterā ſuā ſtellis plenam ipſe Ieſus
poſuit ſuper Ioannem, dicens. Noli timere. Quoties enim pij
viri, tribulationibus cōcuſſi, ad pedes Ieſu accurrunt, ibique
iacent, miſericordiæ auxilium implorantes, dexteram ſuam
ſtellis conſolationis ornatam extendit, vt leuet è terra Chri-
ſtus. Cauendum tamen nobis eſt, tot patrare crimina, vt nu-
bes inde conſurgentes obſtent, quin ſplendorem in nocte
percipiamus, ſicuti *Ephraim* ob multa peccata ſua inter tot
calamitates, in *deſolatione* eſſe dicitur. Sic & apud Ieremiam
flere Ieruſalē legimus, ꝙ multis iactata calamitatibus, neq;
guttulā conſolationis diuinæ impetrare potuerit, quamuis
multis lachrimis circunfuſa petierit. Erat enim impedimen-
Thren 3. to ei, ne hoc conſequeretur, ingens, & caliginoſa peccatorū
nubis inter Deū, & ſe poſita. Nos, inquit, iniquè egimꝰ, & ad
iracundiā prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es, operui-
ſti in furore, & percuſſiſti nos, occidiſti, nec pepercisti: poſuiſti
nubē tibi, ne trāſeat oratio. Quadrat obſeruatio in Euāg. pro
Omnibus S in hęc verba, Beati, qui lugent, qm̄ ipſi cōſolabū
tur. Quando Dn̄e conſolabuntur? Nū, poſtquā abfuerit tem-
pus

pus fletus? Non ſatis hoc eſt, pientiſſime Ieſu. Quis enim tribulationum grauiſſimum onus ferre poterit, ſi inter afflictiones diuinæ tuæ conſolationis radius aliquis non illuxerit? Num ſeueriſſimè nobiſcum agere vis ſicuti cum *Ephraim* quem futurum ſine conſolatione prædicit tuus Vates? Donet Deus, fratres mei, ne tot peccata patremus, vt cum ob ea nos flagellare decreuerit, nos ſemper deſolatos inter ipſa flagella relinquat.

Sextò, *Effundam ſuper ipſos, quaſi aquam iram meam.* Ecce, prælate, & iudex quid ante oculos habere debes, vt exactè iuſtitiæ munus exequaris, *iram* videlicet tuam, cum corripis & punis delinquentes, eſſe *velut aquam*. Et quod eſt aquæ munus? Certè mundare ſordes. Tu ergo, ſi opus eſt, quempiā ſeuerè punire, non tibi id prohibet Deus. Flagella, percute, ſeueriſſimū te exhibe iuſtitiæ vindicem. Exemplo nāque tibi Deus tuus eſt, quem hic leges *effudiſſe iram ſuam*, id eſt, grauiſſimo ſupplicio ſubieciſſe principes Iuda, eo tamen nihil aliud quæſiuit, quam hoc ſupplicium eſſe *aquam*, hoc eſt, mundare corū conſcientiæ ſordes, vt tu etiā diſcas in punitione hoc maximè quærere, mundare videlicet ſordes peccatoris, nō te vindicare, non probro, & contumelia afficere delinquentem, tūc enim non effunderes iram, quaſi aquam, ſed quaſi cœnū ſordibus inficiens. Hinc rurſus inquit Deus apud Ezechielem. In quo mundabo cor tuum, cum de Ieruſalem ſe ſumpturū vindictam minatur. Ac rurſum. Immunditia tua execrabilis, quia mundare te volui, & non es mundata à ſordibus tuis, Multo labore ſudatum eſt, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro doctoribus, in hęc verba. Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Terra videlicet. Finis ergo Doctoris, vel prælati is eſſe debet, vt ſaliatur terra, non vt deſtruatur, non, vt pereat. Ita enim Dei, *vt aqua*, eſſe perhibetur, quæ mundat.

Vt aqua mūdat ſordes ſic Iuſtitia punitiuū.

Ezec. 16.

Ezec. 24.

¶ *Calumniam patiens eſt Ephraim, fractus iudicio, quoniam cœpit abire poſt ſordes. Ego quaſi tinea Ephraim, & quaſi putredo domui Iuda. Et vidit Ephraim languorem ſuū, & Iudas vinculum ſuum, & abijt Ephraim ad Aſſur, & miſit ad regem vltorem, & ipſe non poterit ſanare vos, nec ſoluere poterit à vobis vinculum.*

¶ Cum *calumnia*, teſte D. Thoma, ſit vel falſa, & malitioſa impoſitio criminis, vel defenſio criminis per fraudes, dolos, & mendacia, merito quærit Diuus Hieronym. Ac multi alij: eum ſecuti, quo pacto verū ſit: *Ephraim paſſum eſſe calumniam*, cum impius extiterit, & propter impietatem ſuā futurus in

2. 2. q. 63. ar. 3. & q. 69. ar. 2. & 3.

deſolationẽ. Qui enim calumniam patitur, & frangitur, iudicium eius iniquè opprimitur, maximè cum cauſa iuſta hic ponatur, quare ſit traditus captiuitati. Sequitur enim, *Quoniam cœpit abire poſt ſordes*, hoc eſt, poſt idola, quę ſordibus comparãtur. Huic obiectioni bifariã reſpõdet Sanctus Doctor. Primò, quòd *calumniã* ſũpſit ꝓ oppreſſione, idẽq; eſſe *calumniam patiens Ephraim*, quod opprimitur Ephraim ab Aſſyriis primum à Phul, deinde à Teglathphalaſar, poſtea à Salmanaſar. Amplectuntur hanc explanationem Rupertus, Haymo, Carthuſianus, & nonnulli recentiores, licet variè videantur vocẽ *calumniam* expendere. Nã Rupertus hanc *calumniam* ait eſſe captiuitatem Ephraim. Haymo, afflictionem eidẽ ab hoſtibus illatam. Carthuſianus iniuriã vocat. Recentiores vim, & oppreſſionẽ. Quæ omnia, ſi rectè inſpiciantur, in idem recidunt. Fauet huic explanationi Paraphraſtes Chaldaicus, vertens pro *calumniam* vim. Secũdò, Sanctus doctor reſpondet, *calumniam* propriè hic ſumi adhibita tamen diſtinctione. Nam cum *calumnia* dicatur etiam omne malũ iniuſtè illatũ, vnde illud Pſal. Redime me à calumniis hominum, nonnulli ſic expendunt, id eſt, ab iniuſtis oppreſſionibus hominum, *Ephraim* dicitur, *calumniam*, non quòd iuſtus fuerit, aut illi iuſti fuerint, qui eum oppreſſerunt, & idcirco illis traditus: ſed quòd, qui quondam fuerint populus Dei, Deo eos deſerente, traduntur ad pœnas. Et hoc videtur eſſe *calumnia*, non Deo, qui iuſtam infert ſententiam: ſed his qui tormẽta ſuſtinent, dũ peioribus ſe aduerſariis cõcedunt. Conſentit cũ hac explanatione Interlinearius. Lyranus, & Carthuſianus aliter expendũt, videlicet, afflictionẽ hanc *Ephraim eſſe calumniam*, quoniam licet ex parte ſui Ephraim iuſte illatã pateretur: tamẽ Salmanaſar, inuaſit iniuſte, & iniqua volũtate. Erit itaq; *calumnia* ex parte hoſtium peſſimorũ, qui iniquo animo vaſtauerũt, nõ ex parte Dei, qui iuſtè ob Ephraim peccata illũ vaſtãdum tradidit hoſtibus. Quamobrem ſequitur, *fractum, eſſe iudicio*, id eſt, iuſto Dei iudicio eſſe deiectũ, quoniã cœpit abire poſt ſordes. Non mihi eſt ingrata hæc explanatio. Nã cum *calumnia* etiã dicatur inferre is, qui vel crimina alterius refert, aut punit, non animo corripiendi vel ad aliquem finẽ bonũ, ſed intendens, honori notã inurere, aut ſolũ damnum inferre, meritò hoſtes Ephraim dicũtur, ei *calumniã* inferre, cum nihil aliud in vaſtatione Ephraim quærant, quam eum perdere. *Ephraim*. Quamuis Diuus Hieronymus ſolum Ieroboã per *Ephraim* intelligat, & Paraphraſtes Chaldæus totam domum

Ephraim in iudicio Dei fractus eſt decidens à ſublimi vertice in honoris infimum calũniæ & oppreſſionis & abyſſum.

Quid ſit Calumnia.
Pſal. 118.

Quando calumnia alicui inferatur.

domũ Ephraim, alij decem tribus intelligunt, cęterũ Hieronymiana diſpunctio non eſt contemnenda, & alijs præferenda, quod verba ſequentia ſatis aperte oſtendunt, nempe, *Fractus iudicio.* Quę licet nonnulli, vt Lyranus, Carthuſianus, Rupertus & alij hic expēdant, quod Ephraim iuſto Dei iudicio fuerit deiectus, vnde Lyranus, cum dicitur, *fractus iudicio* ſubintelligendũ opinatur diuino & iuſto, melius explanabimus hunc in modũ, ꝙ in iudiciis cauſa cadat, eique ęquitas non ſeruetur. Nam cum ſoleat Dominus punire homines per ea, quæ in proximos deliquerunt, vt ſi quem deceperunt permittit Deus, non deeſſe, qui eoſdem deceptores decipiet. ſi quem ferro percuſſerunt, percutiētes etiā ferro pereũt, &c. & Ephraim deteſtandum calumniæ crimen, quod eſſet iudex, patrauerit in multos Iudęos per malitioſam fraudē, vnde ſupra dixerat eis, Laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expāſum ſuper Thabor, nũc prædicit, eidem pœnæ ſubliciendũ *Ephraim*, & calumnioſè damnādũ in iudicijs. *Quoniā cœpit abire poſt ſordes.* Cōueniũt fere omnes expoſitores, ſecuti diuũ Hieronymũ, ſordes hic appellare idola. Dũ autē inquit, *Cœpit abire*, implicat libertatē arbitrij. Nō enim ait, Cœpit cogi, aut trahi, ſed *cœpit abire*, ſponte videlicet ſuo. Cōtendunt nonnulli vocem Hebraicam poſitam loco huius vocis *ſordes* potius ſignificare præceptũ. Eſt enim *ſ Zauah*, cum aſpiratione in fine dictionis, quæ dictio proprie ſignificat pręcipere, In quē modũ & vertit & diſpungit Vatablus. Quorum ſententiā ſi quis ſequi velit, ad populum decem tribuum eſt hic ſermo referendus, quod volens, & vltro fuerit ſecutus præceptum Ieroboam de vitulis aureis adorandis. Cæterum D. Hieronymus, *inueniens* Hebraice *ſ Zauu* ſine aſpiratione in fine dictionis, quæ vox ſordeſcere ſignificat, quàm elegantiſſime vertit pro *ſ Zaua ſordem*, quicquid modo legant & dicāt Hebræi, & Hebraizātes. *Et ego quaſi tinea Ephraim & quaſi putredo domui Iuda.* In explanatione huius loci omnes expoſitores conueniũt vno dempto Lyrano, qui ait, ideo Deũ ſe vocare *tineā Ephraim*, quod cito ſit in captiuitatem redigendus: *putredinem* vero *Iuda*, quia traditus erat puniendus. Tardius enim corrumpitur pannus per ſeipſum, quod fit putrefiendo, quā corrumpatur à tinea, quæ corrumpit ipſum aliquando etiam in nouitate ſua. Hactenus ille. Verũtamē multò ſecus eſt locus hic explanandus. Nā per *putredinē*, vt optime obſeruat D. Hierony. cariē intelligit. Vox enim Hebraica Rekab cariē ſignificat. In quem modum crebrò putredinē

Eo iuſtius pœna plectitur qui ijs ſorte & nō coactus cucurrit ad ſcelera.

Pro carie ſumit Latinus interpres. Vt apud Prouerbia, Vita carniū ſanitas cordis putredo oſſium iudicia. Putredinē vocat cariē. Et vtraque cōparatione *tinea*, *& putredinis* multa inuoluit. Primū ſ[illegible]titudinem Dei ad puniēdum. Nā quēadmodum tinea nō ſubito conſumit veſtimētū, neq; putredo, ſeu caries lignum, ſed vtrunque per ſpaciū fit temporis, quāuis veſtes citius abſumat tinea, quā caries lignum, Ita Deus, lōgo tē pore dans locum pœnitētiæ, & prouocās ad ſalutē hos populos Ephraim, & Iuda illos expectat, paulatim puniens, citiuſq; plectendum Ephraim prænuntiat, cum ſe eius vocat tineam, quàm Iuda, cuius ſe cariem futurum inquit. Secundū Deus ſe vocans *putredinem, Iuda*, ſignificat, quāuis fortior eſſet Iudas quam Ephraim, eius fortitudinem non poſſe eos protegere, & defendere. Nam ſicut caries duriora, puta oſſa, & ligna tentat, & perdit, Sic Deus fortiſſimos quoſq; punire ſolet. Tertium, hoc ſupplicium occulto, & arcano Dei iudicio, de his populis ſumendum ſignificat, idque eos non percepturos, videmus nāq; damnum illatū à tinea, & carie eſſe occultum. *Et vidit Ephraim languorem ſuu. Vidit* poſuit, pro videbit, præteritū pro futuro, quod frequens eſt, vti ſæpius diximus apud vates, ad certitudinem futuri euentus detegendam. *Languorem ſuum*. Varie explanāt hunc *languorem* expoſitores. Alij dicunt, eſſe captiuitatem. *Languorem* enim eſt infirmitas incurabilis. Ita Lyranus. Cæterum extorta videtur hæc expoſitio, Nam ante ſuam captiuitatem iſti viderunt *languorem ſuum* & remedia quærere conati ſunt licet inutilia; puta auxiliū Aſſur, quo ſe ab imminentibus hoſtibus tuerentur. Melius. Interlinearis inquit *languorem* eſſe infirmitatem. Carthuſianum impotētiam eſſe ait qua non potuit Ephraim reluctari Aſſyrijs. Alij *languorem*, *& vinculum* tranſlatitiè ſumi volunt. Nam quemadmodum morbus vulnus humanū corpus labefactant, & corrumpunt, niſi adhibeatur medicina, Ita reſpublica, aſſiduis calamitatibus concuſſa, ad interitum tendit, niſi certo præſidio foueatur. Hinc *languorem* iſtum dicunt eſſe plagam. Opinor tamen ſignificari, hunc populū elanguidum, & viribus hauſtum eſſe, vt poſſet hoſtibus reſiſtere, Quod ſequentia verba aperte demonſtrant. *Et abijt Ephraim ad Aſſur*. Non à Deo, qui, & ſanare, & vinculum ſoluere poterat, ſed à rege Aſſyriorum quæris auxilium. Legimus quod ſub rege Manahen, qui decem tribubus præfuit, Iſrael Aſſyrijs dona tranſmiſerit: & Iudas ſub rege Achaz præſidiū flagitarit Tehlaphaſar regis Aſſyriorum, qui eos, aduerſante

Prou. 14.

Simile.

In fortiſſima quaque iaculatur diuina Iuſtitia

Languore & vinculo Regni interitum & perpetuam captiuitatē denotat Vates.

4 Reg. 15.

Deo

Deo, liberare non potuerunt, nec captiuitatis vinculum ſolIere. Quod autem vocat regem Aſſur *vltorem*, pro qua voce Hebraicè, vt optimè obſeruat diuus Hieronimus eſt Iarib, quamuis contendant Hebræi eſſe nomen ciuitatis, vel religionis, quæ eſt in Aſſyria: melius diſpungemus, ſi dicamus, ſignificare vltorem vel quia hoc nomen vltor agnomen erat Aſſyriorum regum, qui totius orbis vindicès dicebantur. Rerum enim ſumma, & imperium penes Aſſyrios illis temporibus erat. Neque mihi diſplicet explanatio Haymonis, & Ruperti, dicentium, regem Aſſur vltorem à Deo appellari, quod ipſe factus fuerit vltor iniuriarum Dei. Quamuis Ephraim exiſtimabat, ſibi hunc regem futurum auxiliatorem, & laturum opem ſibi.

Obſeruationes ad componendos mores.

CAlumniam patiẽs eſt Ephraim fractus iudicio. Timeant homines, alijs nocumentũ inferentes. Nam, qua non ſperant hora, idẽ illis Deus rependet. Audiat enim, hic *calumniã pati Ephraim frangique iudicio*. Maxima autem cauſa fuit, ꝙ & ipſe calũnioſus in alios extiterit. Sic & apud Ioelẽ Dominus pollicetur, paria peccatoribus ſe redditurũ Filios, inquit, Iuda, & filios Ieruſalem vendidiſtis filijs Græcorum, vt lõge faceretis de finibus ſuis. Ecce, ego ſuſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos, & cõuertã retributionẽ veſtrã in caput veſtrũ. Et vẽdã filios veſtros, & filias veſtras in manib. filiorũ Iuda, & venũdabũt eos Sabæis, genti longinquæ. Sic & Deus ꝓmiſit, ꝙ Iudæi percuterẽt inimicos ſuos, & redderẽt eis, ꝙ ſibi parauerant facere. Et Iſaias inquit, Væ qui prędaris, nonne & ipſe prædaberis? Et qui ſpernis nonne, & ipſe ſperneris? Cũ conſumaueris depredationẽ, depredaberis. Cũ fatigatus deſieris contẽnere, contẽneris? Vides, quo pacto non ſolum par pari referatur, verum & cito eandem pœnam rependendã peccatori, quã alijs intulerat, ut precinit Iſaias: Sapiẽs etiã inquit, Iuxta opera manuum ſuarum retribuetur ei. & Regius Pſaltes petit à Domino, Redde retributionem ſuperbis. Quemadmodum lima, dum terit ferrum, ipſa etiam atteritur & conſumitur, Sic peccator, alios damno etiam recipit. Vellem, hoc aduerterent, qui faciles ſunt, & proni, vt alijs noceant. Forcaſſis enim abſtinerent. Nam ſi detractor cogitaret,

Ioel. 3.
Par pari refertur iure natura.
Prou. 12.
Pſal. 93.
Vnus quiſque iuxta ea qua ipſe ſiue ore ſiue opere pœnire præſtitis mercedem accipies.

cum obloquitur, non defuturos detractores, qui, idem repẽdentes, honorem eius obſcurent, ſi iudex, iniuſtam ſententiã in alium deferens, in animo ſuo voluere, ob eã rẽ aliquando etiam iniuſte damnandum, iuxta imprecationem illam Regij Pſaltis, Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius, cum iudicatur, exeat condemnatus, vel demens eſſet cẽſendus, ſi in proximum peccare non deſineret, vel tremebundus diceret, Nolo hoc patrare peccatum cõtra hũc hominem, ne idem mihi retribui permittat Deus. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Natiuitatis Chriſti, in hæc verba, Nõ erat ei locus in diuerſorio. Eſt autẽ ſic aptanda. Num fœminę illę crudeles, & immites ciuitatis Bethlehẽ, quę grauidæ virginis, & proximæ partui non ſunt miſertæ, non receperunt mercedem tanta crudelitate dignam, vt etiam in neceſſitate maxima conſtitutæ, petentéſque proli miſericordiam, illis denegaretur? Receperunt quidem. Nam cũ poſtea impius Herodes infantes illos innocẽtiſſimos, ac ſanctos interfici præcipiſſet, carnificũ corda lapidea lachrymæ matrũ infantium emollire nõ potuerũt, quamuis multis gemitibus vitam filiorum ſibi donari poſtularũt. Non quidem ob peccata infantium hoc matribus euenit, qui inſontes erant, ſed matrum, quæ crudeles extiterant in almam virginem, & eius prolem. Nam, teſte Apoſtolo, quęcunque ſeminauerit homo, hæc & metet. Seminauerant iſtæ fœminæ crudelitatem, eandem etiam & poſtea demetũt, & quamuis multis lachrymis miſericordiam quęrunt, non eam inueniunt. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ. 21. poſt Pentecoſtẽ, in hęc verba, Iratus Dominus, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum. Cur vniuerſum debitum exigitur ab hoc ſeruo? Quoniam & ipſe non pepercit conſeruo, ſed omne debitum poſtulauerat.

Pſal. 108. — *Lachrymæ inutiles ijs qui lachrymãtibus nõ miſerti ſunt* — *Galat. 6.*

Et ego quaſi tinea Ephraim, & quaſi putredo domui Iuda. Multa hic habes implicata, quæ paucis abſoluam. Primo, Ecce paulatim procedit Deus tuus in punitione, & non ſubito perdit *Ephraim & Iuda. Tinea* namque lentiſſime cõſumit veſtes, & caries lignum. Noli ergo tu eſſe velox, & præceps ad plectẽdum, ſed procede pedetentim. Sit omnis homo, inquit diuus Iacobus, tardus ad iram. Ita enim viri iuſtitiam Dei nõ operatur. Quem locum eleganter Diuus Thomas explicat de ira etiam, quæ bonus zelus eſt. Debet enim homo in plectendis peccatis eſſe maturus, & diſcretus. Quod ſi præceps fuerit, ſciat, ſe non imitari iuſtitiam Dei. Significarunt

Iaco. 1.

venuſti-

venuſtiſſimè antiqui philoſophi amplectendam iudicibus lentitudinem in adhibendis ſuppliciis, & non agilitatem, dum iuſtitiæ currum fingunt à duabus mulieribus trahi, quarum altera fractũ enſẽ manu portabat, altera verò cõto innitebatur. Nã fract⁹ enſis, iſq; retuſus, qui nõ cito, quę impetit, ſcindit, & mulier cõto innixa, quæ lentè incedit, tarditatẽ ſeueritatis, & pœnæ implicant. Hinc, vt Plutarchus, & Fulgoſus ſcribunt, Romani inſtituerunt, vt ſecuribus, quæ præferebantur magiſtratibus, virgarum alligarentur faſces, vt dum faſces ſoluerẽtur, magiſtratui ſpatium cogitandi daretur, ne iratus, ea fieri impetraret, quorum poſtea eum fruſtra pœniteret. Quod & Veneti perbelle imitati, enſẽ non nudũ, ſed vagina tectũ penes principem geſtari ſãxerunt. Quemad modũ, ingens ferũt onus, & compedibus ſunt conſtricti, currere non poſſunt, ſed lẽtiſſime incedũt ob oneris grauitatẽ, & vinculum ferreum pedibus intectum, Ita iudex, & princeps cum ſuis humeris portet rempublicã, quę onus grauiſſimum appellatur in ſacris Bibliis, vnde Moſes ponderis immenſitatem huius agnoſcens, dicebat Deo, Cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? Et Iethro eidem Moſi dicebat, conſulens, vt tribunos, & Centuriones crearet, qui populi eſſent iudicans, munus hoc onus vocat. Leuius, inquit, ſit tibi, partito in alios onere, debet paulatim ad punitionẽ procedere. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba, Erunt ſigna in ſole, & luna. Cur tot præmittit ſigna ante iudicium ſupremus iudex? Certe, vt doceat, lente, & non temere pœnam infligendam. Quod ſi quis ſecus faciat, agilem ſe exhibens ad puniendum, ſcito, hũc nõ agnoſcere, rempublicam eſſe onus, atque non animaduertere, ſe legũ decretis eſſe obligatũ, ne currat, ſed lentè incedat.

Nihil incõſultiò iudicã dũ iudiciũ temerariũ magis nocet iudicanti quã iudicato. Aug. lib. 2 de ſerm. Domini in monte.

Simile.

Num 11.

Exo. 18.

Præterea, *Et ego quaſi tinea Ephraim, & quaſi putredo domui Iuda.* Obſerua, frater mi, Deũ tuum non ſe exhiberet *tineam* vtriq; nẽpe *Ephraim & Iuda*, ſed alteri, puta Ephraim, eſt tinea, alteri vero putredo, quæ in ligna deſæuit, quamuis duriora ſint, & firmiora. Prudẽtiã, & diſcretionẽ docet in adhibẽdis ſuppliciis, variamq; imponendam delinquentibus pœnã pro criminũ varietate, & grauitate. Citius corrumpit tinea veſtimenta, quàm caries lignum, & quoniam *Ephraim* peccatũ erat graui⁹, quippe q auctor fuerat idololatrię, ſeueri⁹ punitur. Docet etiam, iudicem debere eſſe fortẽ, neq; quã tumuis quis ſit diuitiis & potẽtia robuſt⁹, propterea illi eſſe parcendum, quinimo in huiuſcemodi homines debet iudex

Æqua bilãce pauperem & inopis cauſam libre Iudex criminiſq; pondus pari ſupplicio diſcernat.

ſe cariem exhibere, quæ robuſtiſſima ligna terit. Conſuluit Iethuro Moſi, vt quoſdam iudices crearet, & obſerua Iethro verba, Prouide, inquit, viros ſapientes, & timētes Deū. Quædā exēplaria pro ſapientes habent potētes, & ſignificatur, debere eſſe iudices ſtrenuos, & fortes. Sapiens etiam inquit, Noli quærere, fieri iudex, niſi valeas virtute irrūpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalū in agilitate tua. Sic Deus, Ezechielem iudicem, conſtituēs, ait, Vt adamātē, & vt ſilicē poſui faciē tuam, ne timeas eos, neq; metuas à facie eorū. Vereor ne multis iudicibus dicere poſſimus, Vos tineę eſtis, nam pauperes ſeueriſſimè punitis, diuites vero, grauiora patrātes, nō plectitis, quia robuſtiores ſunt, illis tinea nullum valet inferre nocumentū. Obſerua etiā, venuſtiſſimè ſe Deū vocare *putredinē domus Iuda.* Significat enim, *domum Iuda*, copia bonorū temporariorum deliquiſſe, atque ab potentiam, & diuitiarum abundantiam ſe ingurgitaſſe peccatis. Nam teredo, ſiue caries ea præcipuè ligna corrodit, quæ luna creſcente, vel in plenilunio cęduntur. Vnde Plinius tunc cædenda tradit ligna, cū luna decreſcit. Cum igitur inquit Deus, *Ego quaſi putredo domus Iuda*, ad naturā teredinis alludit, quæ in lignis gignitur, plenilunij tempore cęſis. Rationem autem huius rei tradūt eſſe philoſophi, de natura rerum diſſerentes, quod, luna creſcente, ſuccus etiā arborum creſcit, ſicut luna decreſcente, arbores ſicciores redduntur. Ille ergo ſuccus arborūm abundans fons eſt, & origo teredinis, & cum Domui Iuda multus eſſet opū ſuccus, Deum ſe acturum cum ea, inſtar teredinis, prę nūtiat. Non eſt hæc obſeruatio contemnenda. Poteſtque aptari Euāgelio Dominicæ 1. Aduētus, in hæc verba, Areſcētibus hominibus præ timore. Certum eſt, in eo Euangelio componi homines cum arboribus, quæ areſcere ſolent. Cur ergo homines areſcent? Quoniam ob nimium ſuccum peccatorum eorum Deus illis erit, *quaſi putredo.* Hinc etiā diſces, nō eſſe diuitiarum copiā nimis optandam. Ob eā enim Deus *domui Iuda* eſt quaſi caries. Ac ſi apertius dicat, Potentia, & opes Iuda fomētū vitiorū extitere, quamobrem & ego eos puniam. Quadrat in Euangelium pro omnibus Sanctis, in hęc verba, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Non inquit, Beati diuites, quoniam hi magis timere debent, quā pauperes, ne ſint ligna, in quibus gignatur teredo, ſicut accidit Domui Iuda, dicatque Deus illis, *Ego quaſi putredo ero domui veſtræ.*

Exod. 18.
Eccl. 7.
Ezec. 3.
Pertinet ad iudicē vt viriliter reſiſtat, impediat & frangat improborū conatus eorumque violentias vindicet.
Pli. li. 18. c. 32.

Et miſit ad regẽ vltorẽ, Docet hic locus, cum te Deus flagellat, ante omnia humana præſidia quærendum, & implorandum diuinum auxilium. Quod ſi ſecus feceris, time, ne dum auxiliatorem quæris, inuenias vindicem iniuriarum Dei, ſicut hic populus inuenit Aſſur vltorẽm, non autem fautorem, & adiutorem.

¶ *Quoniam ego quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domus Iuda: ego capiã, & vadã, & non eſt qui eruat. Vadens reuertar ad locum meum, donec deficiatis, & quæratis faciem meam.*

¶ Rationẽ, & cauſam reddit, ob quã nõ poterit Aſſur ſanare *Ephraim, & Iudá*, conferens ſe Deus cum ſæuiſſimis feris, *leæna, & catulo leonis*. In explanatione huius loci omnes expoſitores, tum antiqui, tũ recentiores ſequuntur Diuũ Hieronymum, quamuis omnes nonnulla à Sancto Doctore obſeruata ſilentio præterierunt, quæ nos referemus, addemuſque aliqua, quibus hic locus reddatur apertior. Primo, Deus ſe componit cum *leæna*, pro quo Septuaginta vertunt, panther, quod animal omnium eſſe ſæuiſſimum certum eſt, & ſignificantur multa hac pantheris, ſiue *leænæ*, ſimilitudine. Primum, Deum ſeueriſſime acturum, & quam citiſſime, puniturum Ephraim. Nam ſi Ariſtoteli fides adhibenda eſt, panthera perpetuo fera eſt, nec vnquã cicur fit, deinde panthera fœmina animoſior eſt, quã mas. Ac propterea Deus inquit, Ero potius *quaſi læna* quam, ero quaſi leo. Ad hæc, panthera omnium ferarum eſt, velociſſima. Igitur dum dicitur Deus ſimilis panthæræ, ſiue *leænæ*, implicatur ſeueriſſima, & citiſſima punitio *Ephraim* quæ quidem per Aſſyrios facta eſt. Et quoniam non ſolum eſt panthera truculentiſſimum animal, aliiſque viribus præſtantius, verũ & in edẽdis vocibus, & rugitu omnibus terribilius, iuxta illud Iob, Rugitus leonis, & vox leænæ: Ac rurſum Sicut fremitus leonis, Ita regis ira. Deus innoluit, non ſolũ in captiuitatem abducẽdum Ephraim: ſed etiam multis conuitiis, & contumeliis impetẽdũ, & afficiendũ. Ac ſi apertius dicat, Non ſolum vulnera infligent Aſſyrij, & in captiuitatẽ redigẽt Ephraim, verũ & cõtumelioſis & probroſis verbis, & minis agent cum eo. *Et quaſi catulus leonis domus Iuda*. Mitius agẽdum cũ domo Iuda ſignificat, eã tamẽ plectendam prædicit, Nam *catulus leonis* nõ perinde crudelis eſt, atque panthera. *Ego capiam, & vadam, tollam*. In metaphora perſiſtit *leæna, & catuli*, è quorum vnguibus nemo poteſt eripere prædam, quamuis ſingula verba diſpunctione egent *Ego*, inquit, non caſus, aut fortuna *capiam* bello. Atque

Notabis peccata noſtra mereri vt Deus nobis efficiatur quaſi leæna propter catulos feroceſſima, & velut catulus Leonis cui via grandiori mater nõ affert cibũ atq; propterea eſt famelicus.

Iob. 4.

Prou. 26.

vt optime obſeruant Interlinearis; & Haymo, ſubaudi, per meos miniſtros. Neq; in ſuis viribus ceperunt eos Chaldæi, vel Aſſyrij, ſed Deus omnipotens propter iniquitates eorum comprehēdet eos. Vnde neque ipſi etiam hoſtes parcere eis,
Ioan.10. irato Domino potuerunt *& vadam* cum eis, vt etiā in captiuitate poſiti, præſentiam meæ vindictæ ſuſtineant, contra quem peccauerunt. *Et tollam eos*, de propria terra, vt in captiuitatem, abducā. *Et non eſt, qui eruat*. Sic Seruator noſter ait apud Ioannem, Nemo poteſt rapere de manu patris mei. Et
Iob.9. apud Iob, Cuius iræ reſiſtere nemo poteſt, ſub quo curuantur, qui portant orbem. *Vadens, reuertatur ad locum meū.* Semel inœptam metaphorā ſecuans, nonnulla inculcat obſeruatione digniſſima Quemadmodum, inquit Deus, mos eſt his feris, cum venatæ fuerint quippiam, in priſtina loca redire, ibique ſe recreare à labore, quem ex venatione ſuſceperāt, Ita ego, vbi vobis per hoſtes bellū intulerim, reuertar ad locum meum. Sunt tamen ſingula verba conſideranda. *Vadens* ait. Quo poteſt abire Deus, cū vbiq; præſens ſit? Nunquid non
Iere.23 cœlū, & terrā ego impleo, ait apud Ierem. Quis ſit hic locus, bifariam explanat D. Hiero, dicens, Locum Dei magnificentiam, & maieſtatem eius debemus accipere, vt nequaquam pro diſpenſatione deſcendat ad homines, iraſcatur, miſereatur, obliuiſcatur, fiat, quaſi panther, vertatur in leonem, mutetur in beſtias: ſed res ſpernat humanas, & permittat, quos antea protegebat, hoſtibus ſubiacere, vt tabeſcāt, & deficiāt, & intereant. In eundem modum expendit Haymo. Theodoretus etiā partim eſt in hac ſententia, licet paucioribus rem abſoluit, dicens, *Vadens reuertar ad locum meum*. i. vbi vobis bellum intulerim apud me in reliquum ero, nullam pro vobis curam ſuſcipiam. Neque ab hac explanatione diſſentire videtur Lyranus. Ait quippe, *Vadens reuertar in locum meum*, ſubtrahendo ab vtroque regno ſubſidium meū. Secūdò, per *locum*, inquit D. Hieron. poſſumus cœlum intelligere, vt nōnulli intelligunt, quo offenſus Deus ab his, qui in terra habitant, reuertitur, & eos faciet diſperire, qui clementiſſimū Dominum magnitudine peccatorum in ferarum ſibi rabiē cōuertunt. Nō mihi etiam eſt ingratus Carthuſianus, ſic diſpungens, *Vadens*, id eſt, vltione facta, à vobis recedēs per gratiæ, atque ſubſidij ſubtractionē, *reuertar ad locum meum*, id eſt, in memetipſo quieſcam. Locus enim ipſius Dei diuinitas eius eſt, quia nihil extra eam eſt, quo contineatur. Hinc antiqui philoſophi dicūt, infinitū fulcire ſeipſum. Theologi etiā

quærentibus

Nūc Dominus dicit ex vrbe veſtra & ex prouincia diſcedo in cœlū qui eſt propriè locus meus ita & ab hoſtibus exſi indemni.

quærentibus. Vbi erat Deus ante mundi creationem, reſpondent, In ſeipſo. Vellem tamen, pius, & per quam doctus vir progrederetur vlterius, & nobis aperiret, quid ſequetur incommodi & dãni his populis, ex eo, quòd Deus ad ſe ipſum, tanquam ad locum ſibi proprium, redeat. Quærimus hoc, nã hæc verba, *Vadẽs reuertar in locum meum*, proferri à Deo in punitionem Ephraim, & Iuda, & quaſi ex hac reuerſione, & reditu ſint maximum nocumentum accepturi, nõ dubitamus. Fiet autem hoc perſpicuum his, qui animaduerterint, hæc omnia Dei verba eſſe plena minis, & ſuppliciis. Paucis rem abſoluemus. Opinor, Deum voluiſſe ſignificare, hac reuerſione ad ſeipſum, non ſecus ſe acturum cum his populis, ac ſi ab ipſo non eſſent conditi, & fabricati, neq; in rerũ natura exiſterent. Nã cum Deus in omnibus rebus ſit, idem eſt, Deũ ab aliquo abeſſe, quod ipſum non eſſe, vel nõ exiſtere. Tetigerunt quodãmodo, aut ſaltẽ ex parte Theodoretus, dicens, *Vadens, reuertar ad locum meum*, id eſt, nullam pro vobis curã ſuſcipiam, & Theophylactus, dicens, his implicari, Deum negaturũ prouidentiã iſtis populis, quæ ipſi erat erga eos. Hãc explanationem eſſe maxime amplectendam ſatis apertę oſtendit vſus loquendi Scripturæ, quæ per diuini vultus auerſionem Deũ iratũ, creaturaſq; ab ipſo Deo deſtitutas ſignificat. Vt, Auertẽte te faciem turbabuntur, id eſt, Si iratus fueris, & cura tua deſtitueris, cõtinuò turbabuntur. Et illud, Dorſum, & nõ faciem oſtendam eis in die perditionis eorũ. *Donec deficiatis*, Hebraice eſt, vt obſeruant Vatablus, & alij recentiores, donec ſe in culpa eſſe agnoſcant. Cæterùm cum æditio Vulgata ſit, & amplectenda, & præferenda, iuxtà eius lectionẽ explanemus. *Deficere* ſumpſit, pro diſperire, in quẽ modũ habent Septuaginta, aut pro interire, & ita eam vocẽ videtur explanare D. Hieron. Lyranus ſic, *Donec deficiatis*, capti videlicet ab aduerſariis. Carthuſianus in eundem modũ videtur expendere Ait quippe, *Donec deficiatis*, victi ſcilicet ab hoſtibus. Theoph. pro *deficiatis*, legit, exterminantur, & eã vocem expendens, inquit, Extinguamini per nos. Omnes iſtæ explanationes in idem fere recidunt. D. tamen Hieron. & Gloſſa ſecus diſpungunt verbum *deficiatis*, neque inepte, licet eorum explanatio videatur magis ſpectare ad tropologicam intelligentiam, quam ad literalem. Vnde diuus Hieronymus, dum ſpirituali ſenſui nauat operam, eam adhibet in hunc modum dicens, *Deficiatis* in impietate. Et Gloſſa, *Deficiatis*, à malo videlicet, quod idẽ eſt. *Et quæratis faciẽ meam.*

Deviante mundi fabricam erat in ſeipſo.

Pſal 103.

Ierem 13.

Tuſanã

Trifariam exponuntur hæc verba. D. Hieron. quem ſequũtur Gloſſa, & Haymo, ait, Iudæos quæſituros faciẽ Dei per pœnitentiã. Cæterùm cũ nõ dixerit Deus, *Donec quæratis me*, ſed *Donec quæratis faciem meam*, aliud hic implicatũ ſuſpicor & quamuis, quod inquit Sanctus Doctor non ſit reiiciendũ, ſed amplectendum, aliud etiam addendum eſt. Secundò igitur, & aptius ſic diſpungemus. *Donec quæratis faciem meam*, nõ Aſſyrios, aliaque humana præſidia: ſed *faciem meam*, vt videlicet vos benignè reſpiciam, aut vobis faueam, & meam exeram in vos bonitatem. Quibus enim fauemus, illos ſuauiter reſpicimus, & vultu animi beneuolentiam teſtante intuemur. In quos autem irati ſumus, vel toruè, & cum ſupercilio aſpicimus, aut faciem auertimus. Hiſpanè dicere ſolemus, A *fulano no ay quien le vea la cara, parece que le deuen, y nò le pagã.* Vnde Carthuſianus bene explanat, dicens, *Quæratis faciẽ meã*, id eſt, pietatis meæ reſpectum. Quoties ergo in ſacris bibliis legeris, Oſtende nobis faciem tuam, &, Illumina faciem tuam, aliaque id genus, nihil aliud implicari hic locutionibus ſcias, quàm Dei fauorem, & diuinæ beneuolentiæ declarationem. Tertiò, ſic explanat Theodoretus, eſtq; mihi perquam grata expoſitio. Cum hæc fient, meam curationem requirent, inter ſeſe adhortabuntur ad ſupplicationes mihi, correctiones inducent faciendas, vt eorum vulneribus commodã medicinam adhibeam. Sequitur & hanc expoſitionẽ Theop. Si oculos conuertas ad ea, quæ ſuperius dixerat, nempe, *Vidit Ephraim languorẽ ſuũ, & Iudas vinculũ ſuũ, & miſit ad Aſſur, qui non poterit ſanare vos*, appoſitiſſime ſeruãt metaphoram, Deum componentes cum peritiſſimo medico, qui vulneribus ab omnibus deſperatis mederi valeat. Hęc autẽ partim iam completa ſunt. Nam duæ tribus Deum quæſierunt prope finem captiuitatis Babyloniæ, partim verò iuxtà finẽ mundi complebitur. Tunc enim decem tribus conuertẽtur & faciem Dei ſui quærent.

Vultus animi beneuolẽtiã teſtatur.

Obſeruationes ad componendos mores.

Ego quaſi leæna Ephraim. Benedicta abyſſus miſerationũ Dei mei, qui, cũ maximè in peccatores iraſcitur, miſericordię recordatur. Hinc crebro eum leonẽ vocat Scriptura, Ecce, vicit leo de tribu Iuda, dicitur in Apocalypſi. Cur putas Deum leonem vocari? Certe, vt animi ſui clementiam detegeret in peccatores, ſi coram diuina maieſtate ſe proſternãt.

Apoca. 5.

Ea

Eâ enim eſt leonis conditio, teſte Plinio, vt ex omnibus feris ei tantum clementia ſit in ſupplices, & proſtratis parcat, atque in infantes non niſi magna fame ſæuiat, ſago contra ingruentis impetum obiecto, eiuſque caput operiente, miteſcat, maximéque precibus cõmoueatur ad miſericordiam. Vnde referre non grauabor, quæ ipſe Plinius ſe à captiua Getuliæ audiſſe inquit: nẽpe multorum in ſyluis impetum à ſe mitigatum alloquio auſæ dicere, ſe fœminam profugam, infirmã, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi, cæteriſque imperantis, indignã eius gloria prædam. Quoties ergo Deũ in nos iratũ experimur, oculos mentis aperiamus, vt agnoſcamus, hoc vnũ nobis ſupereſſe remedium, nos videlicet deiicere, humi proſternere, preceſq; fundere cum lachrymis, infanteſque proſternere corã eo, vt parcat. Vt enim aperiret nobis, his eſſe ad miſerationẽ cõmouendum, ſe leonem vocat Deus. Agnouerunt hoc Iudæi conſpicientes Deum iratum, ſiquidẽ, obſidente eos Holoferne, clamauit omnis populus ad Dominũ inſtantia magna, & humiliauerũt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus ipſi, & mulieres eorum, & induerunt ſe ſacerdotes ciliciis, & infantes proſtrauerunt contra faciẽ tẽpli Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Quid hæc omnia oſtendunt, niſi Deũ mitigandum eſſe, cum deſæuit in peccatores, quemadmodũ leo in homines deſæuiẽs? Leo, iniecto, ſago ſuper oculos, manſueſcit, & Deus, inſpectis ciliciis hominibus circundatis, etiã miteſcit. Leo precibus flectitur ad miſerationẽ, Deus etiã oratione commouetur ad pietatem. Infantibus parcit leo, & coram diuina maieſtate populus Iudæorum infantes proſternit, vt eũ ad miſericordiã alliciant. Quid his omnibus geſtiũt, niſi Deũ ſimillimum eſſe leoni? Neque eos fefellit ſpes. Nã Deus miſertus eſt eorum, & per manus Iudith eos liberauit. Monerem ego, cum aliqua ciuitas, vel domus, aut perſona calamitatibus ſe iactari, aut impeti cernit, in memoriã reuocet, Deũ eſſe leonem, atque non ſecus, atq; leonem, eſſe exorandum, hinc diſceret ad lachrymas, pœnitentiam, & orationẽ eſſe cõfugiendũ, infanteſq; proſternẽdos, corã iſto leone, vt parcat. Agnouit & hoc ſanctus ille Daniel. Hinc ad Deũ inquit, Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam: ſed in miſerationibus tuis multis. Non inquit ſanctus propheta, Preces noſtras in cœlũ leuamus, aut erigimus, ſed proſternimus. Ac ſi apertius dicat, Tu, inſtar leonis, humi deiectis, & proſtratis parcere Domine ſoles, parce ergo nobis. ¶

Quãuis ſæuiſſimũ ſit animal Leo, ſolus tamen preces intelligere & audire exiſtimatur, Et vbi ſæuit in viros prius quã in fœminas fremit, in infantes nõ niſi magna fame. Plin. li. 8. c. 16.

Iudith. 4.

Dan. 9.

Iratus vocatur quaſi ſit irat9 ira. Leonis in ſibi proſtratos ſe negat eſſe feram.

[illegible]

quantum poſſumus nos, demittimus in terram. Significauit & hoc non ineleganter Regius Pſaltes, dum ſe componit cum nycticorace. Factus ſum, inquit, ſicut nycticorax in domicilio. Nam quemadmodum nycticorax, ſiue noctua, fugiēs aliarum auium cōſortia, habitat in ſecreto aliquo loco domicilij, lucē, & cōſpectum hominum odiens, noctibus vigilat, ac grauiter cantat, velut edens canticum lugubre. Sic inquit Dauid, ego lucem, & hominum aſpectum effugiens, per noctē vaco fletibus, & lugubres gemitus è pectore haurio. Sed cur bone rex, te potius cum noctua, quam cum cæteris auibus cōponis, dum agis pœnitentiā, & Deum placare contendis? O retruſam diuini Pſaltis ſapientiā. Videbat Dauid, Deum, in ſe ob peccata iratum, deſęuire, vt leonē. Hinc ac ſi rugientem leonem Deum coram ſe cerneret, ſe veluti noctuam intuendum diuinis oculis obiicit. Ac ſi apertius oſtendat, diuinā irā cedere pœnitentiæ. Nā antiqui, pingentes leonē, & ſuperuolantē noctuā, ſignificabant vires, & fortitudinem ſeparari à ſapientia. Leo enim fortitudinis eſt ſymbolum, noctua, verò Mineruā, ſiue ſapientiam ſignificat, quæ auis noctu inuigilet, & ſapientiæ ſtudioſi noctu lucubrandi & contēplandi muneri incūbāt. Sed Dauid, quę Philoſophi ad ſapientiā ſignificandā excogitauerant, ad pœnitentiā retrorſit. Vnde cum ait. Factus ſum ſicut nycticorax, idem eſt, ac ſi dicat, Tu Domine veluti fortiſſimus leo, vindictā ſumis de peccatoribus, neq; aliud perfugiū inuenio, quā me tibi obiicere gemebundus, & peccata deflentē, ac ſimilē nycticoraci, ne me ob peccata mea perdas, & ad miſerationē te cōmoueā. Quadrat obſeruatio in Euāgeliū Dominicæ 21. poſt pētecoſten, in hæc verba, Procidens autē ſeruus ille, orabat eū. Cur procidens adorabat? Quoniā agnouit Deū ſe cōparare leoni, quòd proſtratis, & miſericordiā petētibus parcat. Quadrat & in Euang. Diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba. Stans retro ſec⁹ pedes eius. Cur pedib. Chriſti prouoluitur Magdalena, Certè, quia agnoſcebat, eū clemētiſſimū eſſe in ſupplices, ac propterea leonem vocari in ſacris Biblijs.

Prudentiæ ſymbolū noctua, olim Athenienſiū inſigne, ac Mineruæ ſacra nimirū propter oculos caſios. Cælius li. 10. c. 2. Pierius 20 Hierogl vide Gyral Synta 11. & Georgiū Piſtoriū 1. Apotheſeos.

¶ *Ego quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domus Iuda.* Seueriorē ſe exhibiturū Ephraim, quā domui Iuda, his verbis ſignificat fortior enim, & truculētior eſt *leæna*, quā *catulus* eius. Sæpius hoc obſeruaui, & quoties ſe obtulerit occaſio, obſeruabo. Nā ſi Deus tuus id te crebro admonet, & ſuis actis ſignificat, nō eſt, cur id ego ſilentio preterea͂, ac maximè homines hanc in rē plerūq; ne dicam ſemper, delinquāt. Do

cet

cet ergo De^9 tuus,pro varietate criminis, culpæq́; grauitate eſſe derelinquentibus imponẽda ſupplicia.Grauius peccauerat Ephraim,ac propterea non vt catulus leonis , ſed vt leæna eum punit. *Simile.* Quẽadmodũ Chirurgus,ſarciens vulnus,non plura,neq; pauciora foramina acu in carne facit,vt conſuat carnis ſciſſuram,quã vulneris poſtulat magnitudo,& ſi ſecus faciat,nihil aliud,niſi dolorẽ , & nocumentum infert.Ita iudex,non parem pœnã delicto infligens,ſed maiorẽ,aut minorem,is non medetur vulneri reipublicæ, ſed truculentius illud reddit, & periculoſius. Non ſunt aliud leges , quam vaſa quædam pœnarum plena,& acerbitatum,vt iudex refundat aut propinet delinquentibus , hæc autem non ſunt æqualia, ſed plus,minusvé capiunt , debetq́; iudex animaduertere,ꝙ nã pœnę vas accipit,ne pro paruo magnum, aut pro magno paruum eligens, iniuſtus inueniatur.Voluit Deus punire filios Iſrael ob eorum crimina , & ait Ieremiæ. *Ierem. 18.* Deſcẽde in domum figuli,& ibi audies verba mea.Cum propheta deſcendiſſet in domum figuli, inuenit figulum facientem opus ſuper rotam. Et diſſipatum eſt vas , quod ipſe faciebat è luto, manibus ſuis, conuerſusq́; fecit ex eo vas alterum. Et factũ eſt verbum Dñi ad Ieremiam,dicens. Nunquid,ſicut figulus iſte,non potero vobis facere, domus Iſrael?Ecce,ſicut lutum in manu figuli,ſic vos in manu mea. Repente loquar aduerſum gentẽ,& aduerſum regnum, vt eradicẽ,& deſtruã,& diſperdã illud.Nunc ergo dic viris Iuda,& habitatoribus Ieruſalẽ.Hæc dicit Dominus,Ecce ergo fingo cõtra vos malũ,& cogito contra vos cogitationẽ.Obſerua,Iudex , quid fecerit cœleſtis iudex,puniturus peccatores. Primo deſcẽdit in domũ figuli,vbi nõ omnia vaſa fabricantur æqualia,ſed quędã parua ſunt,& quædã magna,vt doceret,nõ omnes delinquẽtes eidẽ pœnę ſubijciendos.Hinc & rurſus ſubijcit Deus.Ecce,ego fingo contra vos malum,& cogito contra vos cogitationẽ. *Non omnia delicta æqua & eadem pœna plectenda ſunt* Duo inquit. Ego videlicet fingo malum,id eſt,quẽadmodum figulus varia , & non ſemper eadẽ capacitate conficit vas.Ita ego diuerſa excogito in eos pœnarũ genera.Deinde inquit.Ego cogito cogitationẽ contra vos.Non ergo debet iudex abſq; matura conſideratione pœnam imponere, ſed eam prius debet in animo,& corde reuoluere ne ęquitatis excedat metã,& cum ſatis ſit deſæuire, vt catulum leonis in peccatorẽ,ſimilis ſit truculentiſſimę *leænæ*, Audi etiã,quid dicat apud Iſaiã. *Iſai. 28* Non in ſertis triturabitur gith , neque rota plauſtri ſuper cyminum circumibit, ſed in virga excutietur

gith,& cyminum in baculo, panis autem comminuetur, verum non in perpetuum triturans triturabit illũ. Ecce Deus tuus ſe cõponit cũ agricola, qui varia vtitur trituratione, dũ ſemina diuerſa mundat, neque omnibus leguminibus eũdẽ impartitur triturandi modum. Quid nos ſumus, niſi varia ſeminum grana, ſata in agro Eccleſiæ? Hæc non ſunt ęqualiter affligenda, ſed alia durius, alia mitius. Si ſatis eſt, virga percutere, cur dura ſupplicij rota delinquens vexandus eſt? Agnoſcat ergo iudex, quando virga vtendum eſt, quãdo baculo, quando ſerris, quãdo rota, vt optimi iudicis munus exequi cenſeatur. Hinc & apud Iob dicitur. Nunquid præbebis equo fortitudinẽ, aut circundabis collo eius hinnitũ? Terrã vngula fodit. Quid equus iſte adumbrat, niſi iudices, & magiſtratus, qui ingenti debẽt eſſe animo, & fortitudine muniti, vt peccatores puniant? Hi nõ aliud debent vehere, quam iuſtitiam, fœminam pulcherrimam, & quoties terram inuenerint, id eſt, peccatores terram ſapientes, eos debent cõculcare, & percutere. Sed quo percutiẽt? Obſerua, q̃ ſubiicit. Terra vngula fodit. Quid vngula adumbrat, niſi iudicis prudentiã, atq; vt ita loquar, diſcretionẽ? Præcipitur ergo equo, hoc eſt, iudici percutere terram: cæterum non alio inſtrumento, quã vngula, quæ vt ſancti Patres tradũt, diſcretionis eſt ſymbolũ. Quadrat obſeruatio in Euang. pro Doctoribus, in hæc verba. Vos eſtis ſal terræ. Quid ſal eſt, in terram proiiciendus, niſi correctio à prælatis, & iudicibus adhibita: Aduertat tamẽ iudex, & prælatus, quomodo ſalem vulneri apponat, quo etiã ſale vtatur. Nã cũ variæ ſint ſalis ſpecies, eſt enim, vt inquit Plinius, alius alio acrior, amarior, & ſiccior. Igitur ſi ſat eſt, adhibere ſalem parum amarum, cur amariſſimum imponet vulneri?

Iob 39. — *Magnanimus iudicem decet ad puniendũ delicta.* — *Salis varij gradus & ſapores.*

Donec deficiatis & quæratis faciem meam. Duo hic ſunt implicata, quæ paucis abſoluam. Alterum eſt, obſerua, frater mi, quid Deus tuus à te quærat, cum te flagellat, videlicet, q̃ deficias à malo, & impietate. Alterũ verò eſt, quòd Deũ tuum quæras, ad ipſumq; te conuertas. Inuenies multos, quòd ſine lachrymis proferre nõ poſſum, ſimiles incudi, qui, quãto fortius ictibus impetitur, tantò redditur durius. Exemplo nobis eſt impius ille rex Aſa, qui, cum laboraret vehementiſſimo dolore pedũ, nec in infirmitate ſua quæſiuit Dñm. Quẽadmodum faba, teſte Plinio, aqua marina, aliaue ſalſa non percoquitur. Ita multos peccatores Deus non percoquit aquis amaris tribulationis, & quo flagellis eos mollire contendit,

Simile. — *2 Par. 16.* *Simile.* — *Pli. li. 18. cap. 12.*

uult,eo duriores fiũt. Donet Dominus, fratres mei,cor car- neum nobis,& auferat cor lapideum,vt,quoties calamitates immiſerit, peccata relinquamus, & faciem eius quæramus, qui eſt benedictus in ſæcula,Amen.

CAPVT SEXTVM.

IN tribulatione ſua mane conſurgẽt ad me. Venite, & reuertamur ad Dominum, quia ipſe cepit, & ſanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos & viuemus in cõſpectu eius: ſciemus, ſequemúrque, vt cognoſcamus Dominu. In hoc capite præcipuè deſcribitur diuinę bonitatis miſeratio,& Iudæorum ad Chriſtũ conuerſio. Quoniam prædixerat Deus,Iudæos diuinã quæſituros faciem,explicat modo, quo pacto quærent, dicens, *In tribulatione ſua.* Licet Gloſſa & Beda dicant,hęc poſſe aptari Iudæis preſſis,& afflictis à Chaldæis,& Babylonijs, & hæc ſententia nõ ſit omnino reijcienda,melius multo explanabimus,referendo ad tẽpus Chriſti, in quem modum omnes fere expoſitores hunc locũ expendunt. Et quãuis Lyranus contendat tribulationẽ iã eſſe peccatorũ ſuorum pœnitentiam,quem ſequitur Carthuſianus, Rupertus, ſecus eſt hæc vox *tribulatio* explananda,& in propria ſignificatione accipienda, videlicet pro animi anguſtia,eaque grauiſſima,quam non ſolum paſſi ſunt, Dum Chaldæi eos in captiuitatem redegerunt,ſed & modo patiuntur. Nulla enim Iudæis,& Iſraelitis maior, diuturnior & grauior calamitas accidit,quã ea,in qua nunc ſunt, poſtquam à Tito poſt Chriſti mortem, & reſurrectionem victi, oppreſſi,atque abducti fuerunt,quam iam amplius mille, & quingentis perferunt annis, in ſumma vitæ miſeria, in maxima veri Dei ignoratione,in maximis tenebris, & miſerrima animarum cæcitate æuum agentes. *Mane*,Diuus Hieronymus,quem ſequuntur Haymo,& Carthuſianus, ſic diſpũgit *mane*,id eſt, orto eis lumine pœnitentiæ, vel ſpiritualis diei aurora, videlicet mox illuſtrante eos gratia Spiritus ſancti,qui illuceſcere facit ſpiritualem diem in anima, pulſis procul tenebris ignorantiæ.&peccatorũ, iuxta illud Prouerbiorum. Iuſtorum ſemita,quaſi lux ſplẽdens,procedit, & creſcit vſque ad perfectũ diem. Lyranus opinatur, iſtud *mane* eſſe tempus S.Ioannis Bap. quo multi Iudæorum Baptiſta

Omniũ grauiſſima Iſraelita gẽtis clades & miſeria fuit Ieroſolymæ excidium à Tito Veſpaſiani filio quod ampliſſime deſcribunt, Ioſep.li.7 de bello Iudaico c.21. Egeſip. li.5. c.2. Euſeb. lib.3. cap.5. Tre 4.

prędicãte baptiſmum pœnitentiæ, conuerſi ſunt,& pœnitẽtiã egerunt Iudicat enim,illud præcurſoris tempus eſſe *mane* quia eſt principũ tẽporis gratię, quod quidẽ gratię tempus dies appellatur ab Apoſtolo, Nox,inquit,præceſſit, dies autẽ appropinquauit Cæterũ ſub hac voce mane nihil aliud myſterij latere opinor,quã Iudæos,& Iſraelitas ſumma diligentia, & ſolicitudine Deum inquiſituros,aut confeſtim, ſiue celeriter.Nam cum *mane* ſit prior diei pars, merito eo loquendi tropo ſignificatur,nõ oſcitãter, & negligenter Deũ à Iudæis quærendum.Qui enim primo diei tempore aliquid quærũt, non ſegniter in ea inquirenda re ſe gerere ſatis apertè oſtẽdũt.Sic & apud Prouerbia dicitur.Inuocabunt me & nõ exaudiam,mane cõſurgent,id eſt,ſolicite, & diligenter quęrẽt, & non inuenięt me.Sic etiam apud Ieremiam Dominus ait, Miſi ad vos ſeruos meos Prophetas,mane conſurgens,id eſt non ſocorditer,ſed diligenter ſtudui, vt prophetas tẽpeſtiue mitterem. Non latuit D. Thomam hic explanandi modus. Nam expendens illud carmen Pſal 5 Mane exaudies vocem meam,inquit, *Mane*,id eſt,celeriter, quaſi dicat tempeſtiue. Hoc enim ſperare debemus de Deo,quod cito exaudiet.Tetigit & Theophylactus,dicens, Matutino ad ipſum tempore veniunt,pro accelerãt, *Conſurgent*, vel à vitiis vt placet Interlineari,vel *conſurgent ad me*, erigendo ſe ab imis ad ſumma, à terrenis ad ſuperna, dignoſque pœnitentiæ fructus agendo, vt placet Carthuſiano. *Venite & reuertamur ad Dominum*. Elegãti proſopopæia deſcribit pœnitentiã horum. *Venite*, nõ tam greſſibus corporis quam animi. Sunt autem iſti greſſus ſancti affectus cordis, actiones fidei, ſpei, & charitatis. *Et reuertamur ad Dominum*, quẽ reliquimus peccãdo *Quia ipſe cæpit*. Ecce,nõ dicunt,ſe captos à Chaldæis, aliiſque exteris hoſtibus ſed à Deo,in primum captiuitatis auctorẽ oculos cõuertentes *Et ſanabit nos*. Bene Lyranus vno verbo explicuit,quomodo ſanãdi ſunt,ſubiungens, *Sanabit* ſpiritualiter tẽporaliter. *Percutiet & ſanabit nos*. Repetitio eſt eiuſdem ſentẽtię ad maiorem aſſeuerationem.Dum vero inquit, *Percutiet*, futurum poſuit pro præterito, quod frequens eſt in Scriptura, vt ſæpius diximus. Vnde & Theophylactus, pro *percutiet*, habet, percuſſit. *Viuificabit nos poſt duos dies*. Locus hic ſubobſcurus eſt,atq; propterea varie explanatur. Primum nos per paucis aliorum expoſitiones afferemus, deinde & quid ſentiamus, dicemus.Reiecta igitur Hæbreorum falſa intelligentia, qui fruſtra vt inquit Diuus Hieronymus, mille annorum ſibi ſomnia

Rom.13.

Prou.1.

Non frigide aut oſcitanter ſed manè & diligenter quærendus eſt Deus.

ſomnia pollicentur, cum hic ſalus die tertio repromiſſa ſit, qua Dominus ab inferis reſurrexit, Illi quippe diem ſecundum referunt ad aduentum ſui Chriſti, diem verò tertium ſui aduentus ad iudiciũ, quo ſaluandi ſunt Quod vt cõcedamus, reſpõdeãt nobis, quæ ſit dies prima, hoc eſt, primus ſaluatoris aduentus. Et cum reſpondere nõ potuerint, inferamus primũ diẽ eſſe iuxta quod ipſi volunt, in humilitate ſaluatoris aduentum ſecundum in gloria, tertium in habitu iudicantis. Qui autẽ ſecundum, tertiumq; ſuſcipiunt, primum ſe perdidiſſe, teſtantur, quia ſecundus, & tertius ſine primo non poteſt appellari. Duo itaque iſti dies, poſt quos viuificãdi ſunt Iudæi, ex Diui Hieronymi ſententia, duo Chriſti aduentus, alter ſecundum carnem, alter, cum ſurrexit in gloriã ſunt. In his duobus aduentibus, veluti mortui, iacent Iudæi, ſed tandẽ tertia die, hoc eſt, cum venerit Chriſtus iudicaturus, Iſrael, & Iuda, id eſt omnes duodecim tribus ſuſcitabũtur, quia credent in Chriſtum à mortuis reſurgentẽ. Carthuſianus exiſtimat, iſtos duos dies eſſe tempus ante legem, & tempus ſub lege. Gloſſa per primum diẽ intelligit tempus à principio mundi vſque ad Chriſti aduentum: per diem ſecundum tempus aduentus Chriſti, in quo viuificamur per fidẽ, per tertium vero diem tẽpus generalis reſurrectionis, quando reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ. Lyranus & Interlinearis per hos duos dies ſolum intelligunt illos duos dies mortis & ſepulturæ Chriſti, poſt quos tertia die Chriſtus reſurrexit, cuius reſurrectio eſt principiũ reſurrectionis noſtræ, ac propterea ſubditur, *Tertia die ſuſcitauit nos*. Theophylactus, & Theodoretus quos nonnulli recentiores ſequuntur, exiſtimant, propter facilitatẽ dici *poſt duos dies*, quoniã Deus nõ indiget diuturna circuitione ad curam: ſed ſtatim exhibebit accumulatam ſanitatem. Hæ ſunt præcipuè explanationes iuxta literalem intelligentiam, quas ex variis expoſitoribus collegimus. Omittimus verò alias referre, quoniam magis ad myſticã intelligentiã, quàm ad literalẽ ſpectare videntur. Video enim, D. Auguſtinũ Sermone 90 ſecus expendere, & Diuum Bernardum, Sermone paruo. 5. Quæ harum explanationum ſit præferenda, paucis dicam. Primò temerarium iudico, negare hæc verba, *Viuificabit nos poſt duos dies, & tertia die ſuſcitabit nos*, iuxta literalẽ intelligentiã eſſe referendã ad reſurrectionem Aſſertoris noſtri. Omnes enim expoſitores, tum Græci, tum Latini, germaniſſimo ſenſu literali dicunt, hoc oraculũ

Tertia dies illa eſt per quã à Deo ſanamur vt viuificamur ſententia diuina replemur & Chriſtum ſequẽtes ſimul corã eo Ieroſolymã aſcendimus. Aug 10. Serm. 90.

 qua-

quadrare in eam. Secundò, explanatio alia à Theodoreto, & Theophylacto adhibita, ſignificari nempe his verbis *, poſt duos dies*, celerrimè ſubueniendum calamitatibus Iudæorũ, quam, expoſitionem vna cum nuper dicta amplectũtur, non eſt omnino reiicienda. Eſt enim conſuetudo Scripturæ, biduo aut duorum dierum ſpatio breuiſſimum tempus, menſis vero nomine breue, dierum autem appellatione, longius tempus ſignificare. Vt apud Numeros, Si vero biduo, aut vno mẽſe, vel diebus fuiſſet nubes ſuper tabernaculum, &c. nihil aliud ſignificatur, quàm ſi dixiſſet, Siue paruo, ſiue lõgo tempore fuiſſet nubes ſuper tabernaculũ, &c. Cum itaque inquiũt Iudæi, *poſt duos dies*, hoc innuere videntur, fuiſſe per quam breue calamitatum tempus, ſi cũ eo conferatur illud in quo multa acceperunt beneficia à Deo. Ac ſi apertius dicant, Longè exuberantior eſt beneficiorum diuinorum multitudo, & amplitudo flagellis, & tribulationibus, quę perexiguæ ſunt compoſitæ cũ miſerationibus Dei. Hæc omnia licet veriſſima ſunt, & toto animo cõplectẽda, nõnihil addẽdũ eſt ad exactiorẽ intelligentiã conſequẽdam. Opinor, hæc verba, *viuificabit nos poſt duos dies*, reſpondere metaphoræ ſuppoſitæ de *leæna* & *catulo leonis*. His enim ſe Deus comparauerat, dicens, *Ego quaſi leæna*, &c. Et quoniam leæna, teſte Iſidoro, filios recens natos, dormientes, velut mortuos ingenti rugitu, & fremitu excitat & ſuſcitat, Ad hunc eundem modũ dicunt Iudæi, ſe à Deo ſuſcitatos. Sunt autem iſti rugitus, & fremit⁹ acerbitates tribulationũ, ſunt etiã clamores illi validi, & lachrymæ in agone crucis pro peccatorib⁹ fuſæ eſt & fremitus hic ſuprema illa poteſtas, qua mortui reſurgent ad iudicium Igitur, cum dicunt Iudæi, *viuificabit nos poſt duos dies*, idẽ eſt, ac ſi dicant, Dño reſpõdẽtes, Ita eſt Domine ꝙ tu, inſtar leonis, deſænis in peccatores, cæterũ ꝙ maximè quęris dũ punis, eſt peccatores ad vitã gratiæ reducere, eorũ que oculos aperire, vt videant, vbi iaceant, vt te, veluti parẽtem, agnoſcãt. *Et viuemus in conſpectu eius*, vita videlicet gratię, & gloriæ, dicũt Interlinearis, Lyranus & Haymo. Neque mihi diſplicet explanatio, quãuis eo loquendi tropo dicere poſſumus, implicari Iudæos multis beneficijs diuinis cumulãdos. Quemadmodũ enim, Deũ auertere faciẽ ab aliquo, innoiuit, eſſe à Deo deſtitutum, & iram Dei detegit, Ita viuere in conſpectu Dei, aperit, Deũ ſe munificum & fauorabilẽ exhibere. Video, Theodoretum, & Theophylactũ, & Rupertum hæc verba diſpũgere de reſurrectione, ꝙ tũc, vt inquit Apoſto-

Num. 9.

Leæna poſt partum catulos dormiẽtes profundo ſopore velut mortuos ingenti rugitu & fremitu excitat.

Iſid. li. 12. Ethym.

Apoſtolus, non ex parte cognoſcemus, ſed cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus. Cæterum melius explanabimus, referendi ad tẽpus gratiæ vti explicuimus. *Sciemus, ſequemurque vt cognoſcamus Dominum.* Significatur hic, vt optimè obſeruãt D. Hieronym. & Theodoretus, omni ſtudio, & promptè Iudæos ſectaturos Dominum.

1. Cor. 13.

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

IN *tribulatione ſua mane cõſurgẽt ad me.* Ecce duo emolumẽta eaque pretioſiſſima orta ex tribulatione, alterum eſt peccatoris reſurrectio à peccato, alterum verò ſumma diligẽtia, & ingẽti ſolicitudine Deũ quærere. Quoties ergo frater mi, tepreſſum videris, & circundatum calamitatibus, reuoca in mẽtem, eas nihil aliud eſſe quã diuinas voces, quibus te Deus tuus excitat & ſuſcitare deſiderat à lecto vitiorũ, in quo dormiẽs iaces & nõ ſecus, atq; manu apprehẽſa in auribus tuis clamet, dicẽs, Surge, qui dormis & illuminabit te Chriſtus. Quemadmodũ enim peritus medicus, videns ęgrotũ, quod apoplexia laboret, ſtupentem, & ingenti ſomno correptũ, nares torquet, & aures brachia, & crura funiculis adhibitis premit, vt expergiſcat, quòd ſi hæc non ſufficiant, auſteriora, & ſeueriora excogitat remedia, vt ad ſenſum reducat lethargicũ, Sic Deus acerbioribus calamitatibus vtitur ſi quas immiſit, cernit, nõ proficere. Hinc Sapiẽs ait, Noli cũctari in tẽpore angiſtię, id eſt, ne pigreſcas, & ſegniter te geras, cũ te affligit tribulatio. Cur id conſulis Sapiens? Ne acrior ingruat calamitas. Quãdo enim parua nõ ſat eſt, addit Deus maiorẽ atque maiorẽ, donec peccator reſipiſcat. Quod ſi peccator in impietate perſiſtat timeat, quoniã ad extremã miſeriã deuenit ſimiliſque effect⁹ eſt impijſſimo regi Achaz: de quo inquit, Scriptura. Tẽpore anguſtiæ ſuæ auxit Achaz cõtemptũ in Dominũ, quod extrema dementia eſt. Si enim Regius Pſaltes calamitates iudicat, frænum eſſe plus quam ferreum vt homines à peccatis reuocentur, & Deum quærant, Imple facies eorum, inquit, ignominia, & quærent nomen tuum Domine, quid, quęſo de his dicemus qui, alijs, atque alijs calamitatibus repleti, in vtrãque aurem dormiunt? Multoties, inquit Diuus Gregorius, culpas commiſſas non cognoſcimus, & peccatorum mens tanto amplius tenebreſcit, quanto neque damna ſuę cæcitatis intelligit. Vnde fit

Ephe. 5.
Simil.
Apoplexia eſt opilatio omniũ ventriculorum cerebri ab humiditate phlegmatico vt plurimũ nõ permittẽs ſpiritũ animalẽ diffundi vnde corpus priuatur ſenſu & motu.
Ecc 10.
2. Para. c. 28.
Pſal 82.
Gregor 6. Moral. c. 17.

plerunq; diuini muneris largitate, vt culpā pœna, vel ignominia ſequatur, vt oculos delinquentis aperiat, quos inter vitia ſecuritas cæcabat. Torpens quippe animus percuſione tāgitur, vt excitetur, quatenus, qui ſtatū ſuæ rectitudinis ſecurus perdidit, afflict' cōſideret, quo iacet. Sic filij Iſræl in tempore tribulationis ſuæ clamaſſe ad Dominum leginus, contra verò cum requieuiſſent, fuiſſe reuerſos, vt facerēt malum in conſpectu Domini. Et Iſaias ait, Domine in anguſtia requiſierūt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Vides, quādo filii Iſrael doctrinā Dei ſunt amplexati, quādo videlicet anguſtijs, & tribulationibus ſunt circūſepti? Regius etiā Pſaltes inquit, Quoniam die, ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua, conuerſus ſum in ærūna mea, dum cōfigitur ſpina. Ecce, ſpina punctus calamitatum, & tribulationum, conuertitur Dauid. Et oculis mentis cernens, tribulationem eſſe frenū, quo peccatores ad Deum conuertuntur, inquit, In chamo, & fræno maxillas eorum conſtringe, qui nō approximant ad te. Ionas etiam ait, Cum anguſtiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum. Quinam primum conuenerunt ad Dauid, & quorum, quæſo primum factus eſt princeps? Cōuenerūt, inquit Scriptura, ad Dauid omnes, qui erāt in anguſtia cōſtituti, & amaro animo, & factus eſt eorū princeps. In eundē modū afflictorum hominum Chriſtus factus eſt præcipuè princeps. Hi enim præ cæteris ad Deum confugere ſolent. Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigeriū. Quid vocat ignē, & aquam, niſi maximas tribulationes, quas paſſi ſunt filij Iſrael, Sed cum quaſi aqua inundāte, demerſi ſunt, eos eduxit in refocillationem Deus. Quemadmodum enim ficus Ægyptia, cōtra naturā omniū arborum, coniecta in aquam, ſtatim ſubmergitur, ſed poſtquā imbibit aquam, & repleta eſt, reaſcendit, & ſupernatat. Ita homo veluti in gurgitem calamitatum proiicitur à Deo, vt earū hauſtu reſurgat. Sed obſerua, frater mi, quādo *conſurgūt filij Iſrael* à peccato, vt quęrāt Dominū, *mane* videlicet, id eſt, celeriter Noli ergo tu ſegniter conſurgere. Sic conſurrexiſſe filios Iſrael inuenimus. Poſt multum verò tēporis mortuus eſt rex Ægypti, & ingemiſcentes filij Iſrael, propter opera vociferati ſunt, aſcenditque clamor eorum ad Deum. O ingētem, & execrandā populi huius cæcitatē, qui cū præmētibus eos laboribus & operū anguſtijs, debuiſſent ad Deū confugere, & à peccatis reſurgere, diu flagellari tulerunt, & ad Deum ſe conuertere diſtulerunt. Poſt multum vero temporis.

Ignominia reatū ſitē-i cogit culpa.

Nehe. 7. & 9.

Pſal 31.

Tributatio eſt frænum quo peccatores ad Deum conuertuntur.

Iona. 2.

1. Re. 22.

Pſal. 56.

Simile.

Exod. 2.

poris, inquit, exſpectarũt enim, donec calamitatum aceruus nimis creuis. Quemadmodum nauis vehementioribus im- *Simile.*
petita, velocius penetrat portum, Ita homo flantibus calami tatibus, debet feruentius Deum quærere. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt, inquit Regius *Pſal. 15.*
Pſaltes. Sic rex Ozias lepra à Domino percuſſus, quam primum plagã Domini ſenſit, perterritus accelerauit egredi *2. Pa. 26.*
de templo, in quo Deum offenderat. Quod ſi impius ille Antiochus, à graui ſuperbia deductus, cœpit ad agnitionem ſui venire, diuina admonitus plaga, quid, quæſo, facere debet ho *2. Ma. 9.*
mo pius? Decet ne, hũc iacere reſupinũ, & oculos claudere, cùm viri, multis ſceleribus implicati, oculos conuertant ad *Iſai. 30.*
ſua vulnera cognoſcenda? A voce Domini, inquit Iſaias, pauebit Aſſur, virga percuſſus, & qui Chriſto inſeruiunt, flagellati à Deo, non pauebunt, & Deum ſuum non ardentibus, & feruentius quęrẽt? Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ ſabbathi poſt Dominicam 2. Quadrageſimæ, in hæc verba, Ego hic fame pereo, ſurgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccaui. &c? Ecce filio Prodigo quid contulit flagellũ famis, nẽpe ſurrectionem à lecto peccati, in quo ia- *Quantum ſti-*
cebat. Hinc, premente fame, inquit, Surgam. Neq; hoc con- *bet mortui.*
tentus eſt: ſed addidit, Ibo, &, peccaui, Quoties ergo te *[illegible]*
circundat tribulationis, anguſtia, fames videlicet, morbus, dedecus, repulſa, &c. ea tibi à Deo immiſſa recogita, vt ſurgas, Deumque quæras, & confitearis peccata tua, ad dominumque patris tui cœleſtis reuertas Quadrat & in euangeliũ Dominicæ, 3. poſt Epiphã, in hæc verba, Acceſſerũt ad Ieſum diſcipuli eius, & ſuſcitauerũt eũ, dicẽtes, Domine, ſalua nos. Vides quid emolumẽti cõtulit tẽpeſtas maris diſcipulis? Chriſti auxilium petunt, ad Chriſtumque accedunt &c.

Venite, & reuertamur ad Dominum. Ecce ingẽtem charitatis rogum non eſt contentus quiſque ſe cõuertere ad Dominũ, & agere pœnitentiam: ſed ſe mutuo prouocant, vt *reuertantur ad Dominum*, vt tu diſcas, non tua ſolum ſalute eſſe cõtentũ, vlterius progredere, excita alios dormientes, vt etiam tecũ ſurgant. & Deum quærant. Charitas enim non ſolum quærit, quæ ſua ſunt. Adhortamini, inquit Apoſtolus, voſmet- *1. Cor. 13.*
ipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Sed quoties cauſam ſequitur mutuæ ad- *[illegible]*
hortationis, tria maximè obſeruanda inuenio Primũ, ſe adhortãtur, vt reuertãtur ad Dominum, quoniam mutuo ſe allexerant ad patranda peccata, vt tu diſcas, cum à peccare re-

uocare monitaque præbere ſalutis, quẽ ad peccatum excitaſti, iniquaq; conſilia dediſti, vt ſicut ſcandalũ fuiſti ad ruinã proximi, ſis etiam remedium, vt ſurgat. Secundũ qm̃ agnoſcũt, quantum apud Deũ valeat multorum ſimul ſe cõuertẽtium ad Dominum congregatio, mutuo ſe adhortantur. *2.Cor.1.* Deus, inquit Apoſtolus, de tantis periculis nos eripuit, & eruit, in quẽ ſperamus, quoniam & adhuc eripiet, adiuuãtibus vobis in oratione pro nobis, vt ex multorum perſonis facierum eius, quæ in nobis eſt donationis, per multos gratię agantur pro nobis. Vides, quo pacto fateatur Apoſtolus, orationes à pluribus fuſas ante Deum pro ſe nõ parum illi adiumenti contuliſſe? *Ioel 1.* Hinc & Ioel non vnum, aut alterum ad implorandam miſericordiam inquit congregandum ſed multos. Vocate cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ in domũ Domini Dei veſtri, & clamate ad Dominũ. *Eccle. 4.* Et Sapiẽs ait, Funiculus triplex difficile rũpitur. Quid ſunt orationes noſtræ, niſi funiculi, quibus diuinas manus obligamus, ne de nobis vindictã ſumat? Quo igitur iſti funiculi ſunt plures, hoc eſt, plures homines fũdũt orationes, eo magis ad miſerationem Deum cõmouent. *Act.1.* Hinc etiam Apoſtoli ſimul congregati, perſeuerant vnanimiter in oratione. Et diuus Paulus pręcipit, Vnanimes, vno ore honorificetis Deum. Quadrat in Euangelium Dominicę 3. poſt Epiphaniam, in hæc verba, Acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes, Domine ſalua nos. Ecce, non vnus accedit ad Chriſtũ, vt eũ excitent, ſed plures. Agnoſcunt enim, quantum multorum orationes valeant apud Deũ. *Impij bonis ſunt impedimẽto quo facilius preces exorẽt apud Deum.* Tertium, iſti inuicem ſe adhortantur, vt conuertantur ad Dominum, quoniam non parum impedimẽti afferunt iniqui, imo impedimenta quædam ſunt viri impij, quo minus viri pij impetrent à Deo, quod poſtulant. *2.Re.21.* Videbant ſe Iudæi flagellari à Deo, vt illum placarent, omnes deſiderant agere pœnitentiam, ne ob aliquorum impœnitentiam, & peccata miſereri dedignaretur. *I.ſue.7.* Sic filij Iſrael fame premũtur, donec ablata eſt cognatio Saulis de finibus Iſrael, Sic & ob peccatum Achan in bello ter *Dñm* vertũt filij Iſrael. Cũ itaq; dicunt, *Venite, & reuertamur ad me*, implicant, ſe commouere peccatores, ne in peccato perſiſtant, quando vnius peccatũ obſtat, quominus Deus plurium miſereatur. Monerem ergo te, frater mi, cum diuina flagella à domo tua abigere cupis, & oras, vt diceres omni familiæ, vxori, filiis, &c. Cupio non ſolus ire, & reuertere ad Dominum, venite, & reuertimini ad eum vos etiam mecum,

mecum, vt citius mei miſereatur.

Ipſe cœpit, O commendandam peccatorum conuerſionẽ, qui calamitates ſuas non Aſſyriis, aut Chaldæis vertũt, ſed à Deo ortas agnoſcunt, & confitentur, & quamuis à Babylo niis illas acciperent, Deum dicũt eſſe auctorem. Sic filij Ia- *Gene. 24.* cob non in Ioſeph, durius ſecum agentem, verba deſtinant: ſed in Deũ peccatorum vindicẽ. Merito, dicunt, hæc patimur quia peccauimus in fratrẽ noſtrũ. Sic & Aſſertor noſter iu- *Ioan. 19.* dici iniquo reſpondet, Non haberes poteſtatem, in me, niſi tibi datum eſſet deſuper. Sic etiã adoleſcens ille Machabæus inquit, tortus ab impio rege, Nos propter noſmetipſos hoc patimur, peccantes in Deum noſtrum. Tu igitur, cũ iactari te *2. Ma. 7.* cernis tribulationib. magis oculos leua in Deum, q̃ in homi nes afficientes te cõtumeliis, aut iniuriis. Homines. n. inſtru menta crebrò ſolum ſunt, Deus verò eorum motor. Nec pro pterea quis exiſtimet, ſibi à Deo datum eſſe, vt prę volũtate in peccatores deſæuiat. Nam Deus inquit apud Zachariam *Zach. 1.* Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum ipſi vero adiuuerunt in malum.

Et ſanabit nos. Benedictus Dñs Deus meus, qui nõ iraſcitur in perpetuum, ſed poſt tempeſtatẽ tranquillum facit, & poſt vulnera medelam adhibet. Sic & apud Iſaiam inquit: non in ſempiternum litigabo, nec vſque ad finem iraſcar: quia ſpiri- *Iſai. 57.* tus à facie mea egredietur, &c. Et in Pſalmo, Viſitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum, Miſe- *Pſal. 88.* ricordiam autem meam non diſpergam ab eo. Vbi ergo illi prælati ſunt, qui ſemper percutiunt, & percuſſos ſanare refugiunt, & ſubditos, quos afflixerunt, conſolari nolunt? Quem *Simile.* admodum, teſte Plinio, ſidera quędam ſunt horrida, à quibus *Pli. li. 18. c. 18.* ſemper tempeſtates, & frigus exeũt, veluti ab Arcturo, & Orione, vnde apud Iob dicitur, Ab interioribus egredietur tẽ- *Iob. 37.* peſtas, & ab Arcturo frigus. Ita quidam prælati, cum ſtellæ ſint Eccleſiæ, tempeſtates irarum ſemper minantur, & nunquam tranquillitatis ſigna ſe exhibent erga ſubditos. Diſcãt iſti à Deo ſuo percutere, & ſanare. *Arcturus præcipua ex 22. ſtellis formatur in cauda Vrſæ maioris.*

Viuificabit nos poſt duos dies. Perexiguũ iudicant tẽpus calamitatum compoſitum cum conſolationibus acceptis à Deo. *Pſal. 93.* Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, conſola- *Pſal. 89.* tiones tuæ lætificauerunt animam meam, ait Dauid. Ac rurſum, Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti: annis, quibus vidimus mala. Hi vero multò plures conſolationes, quàm tribulationes ſe accepiſſe teſtantur. Quod & apud

Iſaiam

Iſaiam Dominus fatetur. Ad punctum, inquit, in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te. Et illud, Abſcondere modicum, ad momentū, donec pertranſeat indignatio mea. Hinc Deus totā vitā Apoſtolorū, calamitatibus circūſeptam, horā appellat. Venit hora, vt omnis, qui interficiat vos arbitretur, ſe obſequiū præſtare Deo. Et crebrò in ſcriptura tribulationes torrens, qui cito tranſit vocātur, Ecce aquæ aſcēdent ab Aquilone, & erunt quaſi torrens inundans. Et Dauid, De torrente in via bibit. Apoſtolus etiā inquit, id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Iſa 14. *Iſa 26.* *Ioan. 16.* *Iere. 47* *Pſal. 109.* *2. Cor. 4.*

Viuificabit nos poſt duos dies. Si ad Reſurrectionē verba hæc referas, quadrat optimè hic locus in ea verba, Incipiēs à Moſe, & omnibus prophetis. Eſt autem ſic aptandus, Nónne legiſtis apud Hoſſeā, *Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos?* Quid hæc verba implicant, niſi Chriſtum, inſtar rugientis leonis, nos ad vitā ſuſcitaturum? Vide, quæ diximus, hæc verba diſpungentes iuxta literalem intelligentiam.

Viuemus in conſpectu eius. Quemadmodum decet, imo plerunque neceſſum eſt, à peccatore vultum auertere, nullamq; ei in facie lætitiam oſtendere, vt reſipiſcat, Ita poſt eius conuerſionem dedecet negare faciem, Heu, quot hominum millia hac in re delinquunt, iudicantes, ſe feciſſe ſatis, ſi parcant, dicentes, Ego illi indulgeo, cæterum faciē meam nō videat, nolo pareat in conſpectu meo. Sic Dauid, iratus contra Abſalonem, ait, Reuertitur in domum ſuam, & faciem meam non videat. Verum ſi iſti attenderent, grauiſſimam eſſe pœnam, ac maximè prælati, vel toruo vultu, & cū ſupercilio intueri ſubditos, vel faciem illis negare, hilariori vultu eos ſuſciperent, & inſpicerent. Si enim ſanctus Iacob, animaduertens, faciem Laban triſtem, & ſuperciliosām, aufugit, & Eſther, cernens regis Aſſueri vultum iratum, corruit in palloré, colore mutato, quis poterit dignè explicare, quibus modis miſeros ſubditos torqueant prælati, torue eos conſpicientes? Diſcant ergo à Deo ſuo peccatoribus conuerſis oſtendere lętā faciem, qui quamuis prius ſuā faciem negauerat filiis Iſrael ob eorū peccata, poſtquā reſipiſcunt, viuūt in cōſpectu eius.

Indigna re ſtore ab humano deprō pta vox in inimicorum recō. iliatio ne. *2. Re. 14.* *Gene 31.* *Eſther 15.*

¶ *Quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius, & veniet quaſi imber, nobis tēporaneus, & ſerotinus terræ. Quid faciā tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda? miſericordia, veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros, mane pertranſiens.*

¶ Quid

¶ Quid intelligat per hunc *egreſſum Dei*, non eſt omnino certum Hinc varie explanatur. Conueniunt fere omnes expoſitores, hunc *egreſſum* eſſe ortum Chriſti temporarium ſecundum humanitatẽ. Ita Rupertus, Haymo, Carthuſianus, Lyranus, Interlinearis, & omnes recentiores. D. tamen Hieronymus, quamuis eam explanationem nõ reiiciat, illã iuxta tropologiam eſſe cenſet. Ait quippe, *Præparatus eſt*, &c. De quo iuxta tropologiam in octauo decimo Pſalmo legimus, Et ipſe tanquam ſponſus, egreditur de thalamo ſuo. Hactenus ſanctus Doctor. Ex cuius verbis ſatis aperte liquet, eam explanationẽ non eſſe literalem, ſed ſpiritualem. Conſentiũt quodammodo cum D. Hieron. Theophylactus, & Theodoretus, qui metaphoricè hic *Egreſſum Dei* vocari diluculum aiunt. Quoniam vt diluculum noctis caliginem diſſipat, ſic & Deus promptè, celeriterque prouidentiæ ſuæ radios exhibiturus ſit, & ab afflictionibus, veluti ab oſcura nocte, liberaturus Iudæos. In hunc modum eſſe explanandũ hũc *egreſſum Dei*, docet theologorũ ſchola, qui exire, ſiue egredi Dei dicunt eſſe, operari ad extra. Vnde perelegãter Dominus Caiet in c. 20. Matth. expendens illud, Simile eſt regnum cœlorũ homini patrifamilias, qui exiit primo mane, &c. inquit, Exire Deum, eſt operari ad extra. Vocatur autem hic diuinus egreſſus, ſiue diuina operatio externa, quaſi diluculum quia paratiſſimus Deus ſit ad ſuſcipiẽdum benigniſſime peccatores ad ſe cõuerſos, neq; vnquam illis diuinæ miſericordiæ occludat fores. Quod vero ſequitur, *Et veniet nobis, quaſi imber temporaneus, & ſerotinus terræ*, ſignificat Deũ nunquã deſtiturũ Iudæos, ſed proſequendos eſſe multis diuinis fauoribus. Ac ſi apertius dicant Iudæi, Quemadmodum matutinæ pluuiæ indiget terra, vt proferens ipſa commiſſam ſibi ſementem, pinguedinem, habeat, qua eã nutriat: ſerotinæ verò potiſſimũ, ne adulta ſata exareſcant, plurimo enim humore ad educationẽ ſui opus habent, vt fructum tandẽ ferant, quẽ humiditate fouent, Ita & nobis Deus veniet matutinus imber, quando incipiet liberare nos a captiuitate, ſerotinus vero, quando nos reſtituens patriæ, nos defendit, noſtriq; curã gerit. Componunt autem Deum cum imbre temporaneo, & ſerotino ſolum, quoniam terra Palæſtinorũ nõ pluribus egebat irrigationibus, ſed bis tantum in anno irrigata, imbre videlicet temporaneo, id eſt, tempore ſementis, & ſerotino, hoc eſt, qui ad maturitatem fructus perducebat, eximiam frugũm vbertatem, & copiam ſuis cultoribus conferebat, iuxtà

Mat. 20.

Pluuia tẽporanea cadit mẽſe Octobri ſerotina menſe Martio.

iuxtà illud Deuteronomij, Dabit Deus terræ veſtræ pluuiam temporaneam,& ſerotinam,vt colligatis frumentum, & vinum,&c. Quod ſi contendas, iuxta literalem intelligentiam eſſe explanãdum hunc locũ de ortu Chriſti ſecundũ humanitatẽ,nõ abnuemus. Eſt autẽ in hunc modũ diſpungendus. Quòd egreſſus filij Dei per incarnationis myſterium ſit pręparatus,id eſt,à Deo factus,& nobis exhibitus, quaſi *diluculum*,quod eſt principiũ diei. Quemadmodũ enim hora *diluculi* oriente luce fugantur tenebræ noctis, & totus mundus ſolis ſplendore perfunditur, Sic, Chriſto, de virginis vtero prodeunte,caligo ignorantiæ, vitiorumq; tenebræ depelli cœperunt,& veritatis emicuit claritas. Hinc ſcriptum eſt in Iſaia, Propter Sion non tacebo,& propter Ieruſalẽ non quieſcam,donec egrediatur,vt ſplendor,iuſtus eius, & ſaluator eius,vt lampas accendatur. Et Chriſtus in Euangelio ait, Ego lux veni in mundum. Et Apoſtolus, Nox præceſſit dies autem appropinquauit. Quod vero ſequitur, *Et veniet quaſi imber nobis*,&c. ſic, Quẽadmodum imber in terra promiſſionis ſemina ſata coaleſcere facit, eamque fecũdat, quia alter, puta temporaneus deſcendat autumno: alter vero cadat tẽpore verno, Sic Chriſtus ſuo aduentu viuificabit animas noſtras pene mortuas. Meritoq; cũ duobus imbribus cõponitur,temporaneo,& ſerotino. Nam primus animam fide fœcundat,alter vero actiones noſtras perducit ad maturitatem fructus. Ope enim gratiæ ſuæ perficit fidem noſtram,vt per dilectionem operetur,maturoſque reddat virtutum fructus, ne ſimus arbores ſteriles. *Quid faciam tibi Ephraim.* Primos ſceleris auctores intelligit *Ephraim*, regiam videlicet Iſraelitarum familiam. Poſſumus etiam per metonymiã ſub *Ephraim* intelligere totum populum Iſraelis, decem videlicet tribus, per *Iuda* vero alias duas, Iudam,& Beniamin. Atque his verbis parentis in perditos filios monſtrat affectum, qui velut inuitus,& non ſine ingenti animi dolore, trahitur ad filiorũ punitionem,milleque excogitat artes, & modos,quibus eos retrahat à peccatis. Ac ſi dicat, Quomodo te ſine dolore cordis tradere potero hoſtibus, aut quod medicamentum tibi imponam,vt te ſanitati reſtituam? *Miſericordia veſtra.* Diuus Hieronymus,quem fere omnes ſequuntur, *miſericordiam* ad Deum refert,qua Iudæorum miſerebatur, eamq; perexiguo tẽpore futuram erga eos,inquit,& in hunc modũ expendit, *Miſericordia veſtra*,qua videlicet vobis miſertus ſum,*quaſi nubes matutina pertrãſit,& quaſi ros mane cõſurgẽs*, qui orto ſole, ſiccatur.

Deut. 11.

Simile.

Quemadmodũ diluculũ egreditur è cœlo ſine eius corruptione ſic Chriſtus vera lux vti ſponſus de thalamo ſine matris violatione nobis illuxit.

Iſa. 26.

Ioan.

Rom. 13.

ficcatur. Iam enim captiuitas prope eſt, iam vos cerno duci in Aſſyrios, & Babylonios catenatos. Vnus Lyranus quia fortaſſis coniecit oculos in pronomen *veſtra*, quod coniunctũ eſt cum hac vocẽ *miſericordia*, opinatur, *miſericordiã* nõ ad Deum referendam, ſed ad ipſos Iudæos, quod eorum *miſericordia* ſine effectu extiterit, ac cõſequenter ficta, hancq; hypocriſim notabiliter viguiſſe in Iudæis tẽpore Chriſti inquit, vt patet in decurſu Euãgelij. Certũ eſt, impios Iudæos nõ ſolũ nõ fuiſſe miſericordes in Chriſtũ: ſed etiã crudeliſſimos. Ideo prior expoſitio Hieronymiana literæ germanior eſt. Verũ mihi magis arridet Ruperti explanatio, licet D. Hiero. nõ ſit cõtẽnenda. Rupertus itaq; putat, & bene, nomine *miſericordiæ* intelligi bonitate, & omnem iuſtitiam Iudęorũ, quã breui tempore duraſſe in cordibus eorum ſignificat, citoque diſparuiſſe, quemadmodũ nubecula aliqua matutina, ſolis calore diſcuſſa, nõ permanet, ſed celeriter euaneſcit. *Et velut ros mane pertranſiens*, cuius vim aura, & calor prius cõſumit, quã herbæ, atq; ſata experiantur In hunc modum eſſe diſpungendã vocẽ *miſericordia* aperte oſtendit dictio Hebraica ꝑ ea poſita Hhezzed, quæ cũ ad Deũ refertur, *miſericordiam* ſignificat, cũ vero ad homines, iuſtitiã, & ſanctitatem, atq; omne virtutis ſtudium ſignificare ſolet. Sic in Pſalmo, Pro eo quod non eſt recordatus facere miſericordiam, ſumitur miſericordia pro ſanctitate, & bonitate.

Textus indicat & Iſraelẽ & Iudam multũ opera indulſiſſe ſacrificijs & holocauſtis in quibus illi nimis cõfidebãt neglecta miſericordia. i. via ſanctitate.

Obſeruationes ad componendos mores.

Quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius. Si ad natiuitatem Chriſti ſecũdum carnem hęc verba referas, pereleganter docent, cuiuſnam rei gratia Deus naſci dignatus eſt, nẽpe vt abigat tenebras. Et quænam ſunt iſtæ tenebrę? Quadruplices inuenio per Chriſtum hominem natum depelli tenebras. Primæ ſunt vmbrarum, & figurarum veteris teſtamenta. Nam quemadmodum, adueniente diluculo, diſparent tenebræ, & vmbræ, quę impedimento erant, ne res claræ dignoſcerentur, Ita, orto Chriſto, cœperunt multa arcana figurarũ quæ erant veluti tenebris ignorantiæ inuoluta, & neque ab humanis oculis percipi poterant, reſerari & clarè cognoſci. Et quemadmodum lux iſta corporea, qua fruimur, duo

Quadruplex tenebrarũ caligo à qua nos lux Chriſti ſeparauit.

fortitur

ſortitur admirandos effectus, alterū in re viſa, quatenus colores facit actu viſibiles, alterum in vidente, quia per eam oculi confortantur ad videndū. Sic Chriſtus diuina quædā lux eſt intelligibilis, intellectum humanum faciens cognoſcētem. Quia quidquid luminis eſt in rationali creatura, totum deriuatur ab ipſa ſuprema luce. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Item facit res omnes actu intelligibiles, inquantum ab ipſa deriuantur omnes formæ per quas res habent, quòd cognoſcantur, ſicut omnes formæ artificiatorum deriuantur ab arte, & ratione artificis. Hinc Regius Pſaltes, inquit. Quam magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti. Et ipſe Aſſertor noſter de ſe loquitur. Ego ſum lux mūdi. Et obſerua, frater mi, quam lucem hic dicant iſti eſſe Chriſtum Dominū tuū, non vtiq; meridianam, ſed matutinam, ſiue diluculi, quo docent Chriſtum nube carnis tectum, vt inquit Diuus Auguſtinus, nō vt obſcuretur, ſed vt temperetur. Aurora Chriſtus eſt, quæ te, illuminare, non comburere cupit, non eſt, cur timeas ad ipſum accedere, & deprecari, vt ſua diuinæ lucis ſplendore tenebras ignorātiæ tuę illuſtret, & valeas myſteria Scripturæ ſacræ percipere. Dignus eſt enim agnus aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius. Secundæ tenebræ ſunt culpæ, de quibus inquit Apoſtolus. Eratis aliquando tenebræ. Ac rurſum. Abiiciamus opera tenebrarum. Et Pſaltes, Neſcierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Tertiæ tenebræ ſunt damnationis ęternę, de quibus apud Matthæum dicitur. Mittite hunc ſeruum nequam in tenebras exteriores. Quartæ tenebræ ſunt tribulationes quę ob eā cauſam nox vocantur. Sic apud Iſaiā tribulatio nox vocatur. Anima mea, inquit, deſiderauit te in nocte. Et apud Iob. Nocte opprimet eum tēpeſtas. Atque apud Prouerbia. Non extinguetur in nocte lucerna eius. Vt nos, fratres mei, Deus ab omnibus his tenebris liberaret, homo factus, natus eſt. Cum igitur audis. Maria peperit filium ſuū, & pannis eum inuoluit, animo reuolue, idem eſſe, atque ſi tibi dicatur. Ecce ſol iuſtitiæ ortus eſt, *quaſi diluculum*, iuxta illud Solem nube tegam, non eſt, cur ad eum verearis accedere, timens ne te comburat, aut tuos obtutus ſuis ſplendidiſſimis radiis retundat. Propterea enim virgo mater pannis hunc ſolem recens natum inuoluit, ac ſi dicat. Verè ſol ortus eſt, te tamen illuminare quærit, non vrere, & in cineres conuertere propter peccata tua. Si tuum intellectum illuminare

Ioan. 1. *Pſal. 18.* *Chriſtus Aurora.* *Apoc.* *Matth. 25.* *Iſaia 26* *Iob 27.* *Pro. vlt.* *Sol Iuſtitia ſb iſtas.*

minare deſideras, & quippiã exactè diſcere, ecce lucem meũ. Si tenebras damnationis gehennalis effugere, ecce refugium tuum. Chriſtus egreditur de ventre matris, *quaſi diluculum*. Per quam elegãter hoc apud Iob Deus tuus tibi ſigni ficauit, dicens. Vbi eras, cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens? Cum ponerem nubẽ veſtimẽtũ eius, & caligine illud, quaſi pãnis infantiæ obuoluerem? Circũdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia. Et dixi Vſq; huc venies, & nõ procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Nũquid poſt ortum tuum præcepiſti diluculo, & oſtẽdiſti auroræ locum ſuum? Hactenus Deus ad Iob. Et nihil aptius dici poterat ad explicandum Chriſti egreſſum. Nam quæ ſunt aſtra illa & illi filij Dei iubilantes, & laudantes Deum, niſi ſpiritus angeli Chriſto enim nato facta eſt cum angelo multitudo cœleſtis militiæ laudantium Deum, & dicentium Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed quorſum Deo iubilant angeli, & immenſas gratias agunt in natiuitate Chriſti? Quia abyſſus illa, & immenſum diuinitatis pelagus, verbum nẽpe æterni patris & filius Dei, quando erumpit, de vulua virginis matris procedens, oſtiis concluſus naſci dignatus eſt. Saluare enim venit, non perdere, quòd perierat. Hinc rurſus ſubditur. Cum ponerem nubẽ veſtimẽtum eius, & caligine illud, quaſi pannis infantiæ obuoluerem. Chriſtus namque ſol iuſtitiæ ortus eſt, nube tamen carnis noſtræ contectus, quoniam ita illuminare conatur, vt nequaquam nos adurat. Hinc & eundem cum diluculo, & aurora cõponit, cuius lux tẽperatiſſima eſt, & mitiſſima. Quod & Apoſtolus his verbis implicauit. Miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, & adoptionem filiorum reciperemus. Quid eſt, filium Dei factũ eſſe ex muliere, niſi abyſſum illam immenſam diuinitatis ita carne circũdari noſtra, vt *veluti diluculum* ad illuminandũ naſcatur ex matre, & non, inſtar ignis, cũcta vaſtantis? Hinc etiam intra oſtia, vectem, & terminos naſci dicitur, quia miſereri venit, non punire. Sunt autem termini iſti diuinæ miſerationes eius. Iſtæ ſunt, quæ manus eius obligant ne de peccatis noſtris vindictam ſumat.

Iob 38.

Chriſti Genethliacon Angelis celebre.

Luc. 2.

Galat. 4.

Diluculo ſurgit Dominus vt noſtris miſeris conſolator maximus occurrat.

Secũdò, *Quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius.* Quis tibi, Domine Deus meus, dignas grates rependere poterit, qui non ſolum miſeretis peccatorum, ſed ad explicandam

ſolicitudinem nimiam & inauditam, qua nobis ſubuenis, & *Pſal.* à calamitatibus liberas noſtris oculis ſubiicis contemplandum, te *diluculo* ſurgere, & egredi, vt in tribulatos, & calamitoſos beneficia cōferas? Sis benedictus in ſæcula, cui ſi dixero cum Dauid, Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo: & il- *Iob.* lud. Mane oratio mea præueniet te, tu præparatus es, vt me audias foueas, & à calamitatibus eximas. Hinc Iob, inquit. Quid eſt homo, quia ſic magnificas illum, viſitans eum diluculo? Hinc te vocas ſtellam matutinam, & ſplendidam in *Apoc.* Apocalypſi. Ego ſum, ais, ſtella ſplēdida, & matutina. Intellige ergo, miſer homuncio, nō ſolum Deum tuum eſſe paratum. vt ſuſcipiat, & amplectatur, verum & egredi, vt te quæ- *Simile.* rat, & excitet. Si rex ſummo mane electo ſuo ſurgeret, vt cū famulo quopiam cōfabularetur, & munerea largiretur, quis nō miraretur? At ſi e regia arce egrederetur, vt ſubueniret, idque diluculo, quibus dilectionis vinculis hūc famulum tibi deuinceret? Hæc & multo maiora accipis, ô homo à Deo tuo. Hinc ſe cōponit cū patrefamilias, qui exiit primo mane conducere operarios, & cum pientiſſimo patre, qui lōgè videns filium prodigum, miſericordia motus eſt, & acurrens, cadit ſuper collum eius. Hinc & iſtæ voces dilectionis plenæ. Aperi, mihi ſoror mea, quia caput meū plenū eſt rore, & *Cant. 5.* & cincinni mei guttis noctiū. Et, Ego ſto ad oſtiū, & pulſo, ſi quis mihi aperuerit, &c. Quòd ſi diluculo Deus tuus para- *Iob. 1.* tus eſt, vt tibi opem ferat, miſereatur, & benigne ſuſcipiat, *Pſal. 118.* cur tu etiam non diluculo ſurges ad eū? Sic ſanctus Iob ſur- *Actor 5.* gebat, offerēs holocauſta per ſingulos filios. Et Dauid, Ocu- *Ezec. 10* li mei ad te diluculo. Atq; Apoſt. non ſero, ſed diluculo, intra- *Cant. 1.* runt templum, vt docerēt. Species, inquit Ezechiel, rotarum *1. Cor. 6.* currus Domini, quaſi viſio lapidis chryſoliti erat. Quid iſtæ rotæ adumbrant, ferentes Deum, niſi homines Deum in corde geſtantes. De his, enim inquit cœleſtis Sponſus, Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Et Apoſtolus, Empti enim eſtis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. Sed cur, putas, has rotas comparari chryſolito? Vt te certe doceat Deus tuus, chryſoliti imitari naturam, qui, teſte Iſidoro lib. 1. Etymol. ca. de gemmis aureis, diluculo pulcherrimus eſt, ſed creſcēte luce diei, deficit eius pulchritudo, & ſplēdor. Tu ergo primo mane Deū tuum ora, obſecrans vt ſplendorem cœleſtis luminis tibi impartiatur, quò rota digna currus Dei tui efficiaris. Quemadmodū Azotij, diluculo ſurgētes, inuenerunt idolū Dagon iacen-

Chryſolitus gemma à ſpecie auri quam refert ſic dicta, quæ diluculo fulgidior apparet.

1 Reg 5

Simile.

iacentem pronum in terra ante arcam Domini. Ita nos di-
luculo debemus deprecari Dominum, vt idola noſtra, quæ
peccata ſunt, ante ſe iacere permittat deſpecta, calcata, abſ-
que capite, & manibus, ne viuant in templo cordis noſtri,
ſed ſint foras extra limen eiecta. id eſt, nec corde, neque ſen-
ſibus externis Deum offendamus.

¶ *Et veniet, quaſi imber, nobis temporaneus, & ſerotinus terræ.* Multa hic ſũt implicata. Primo, ecce deiectionẽ animi, & humilitatẽ, cum terra ſe cõponũt, quæ irrigatione indiget. Secundo, nihil ſuis arrogant meritis ſed Deo. Hinc Deũ vocãt imbrem, qui de cœlo deſcendit. Tertiò, ſe à diuina prouidẽtia pendere teſtantur. Nõ enim ſatis eſſe ſibi *imbrem temporaneum* dicunt, *ſerotinum* etiam petunt. Bene agnoſcunt, quantũ Deo placeat cor cõtritum & humiliatum, & quòd ſine Deo neque ſe defendere, neq; fructus cãdidarum actionum proferre poſſint. Dauid nãq; inquit. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Quid enim terra ſine aqua producere poteſt? Detegunt etiã ingens deſiderium, quo diuinum auxiliũ ſint imploraturi in ſuis orationibus. Nihil nãq; magis terra cupit, quam imbrem, cum ex humoris defectione reddatur torrida, & arida, ſicut contra aquis irrigata vberrimos germinat fructus. Sic enim dicitur apud Iſaiam. Quomodo deſcendit imber, & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eã facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedẽti, &c. Doceris etiam hic perſeuerantiã Non enim contenti ſunt iſti *imbre temporaneo*, ſed vlterius progrediuntur etiam *ſerotinum* expoſcunt, quo fructus ſemel ortus in agro cordis nõ areſcat, quemadmodum aruit ſemen eorũ, qui cum gaudio verbum Dei ſuſceperũt, ſed in tempore tentationis recedunt, quia nõ habebant humorẽ. Viri quippe pij diuinæ gratiæ rorẽ in cordibus ſuis effundi ſine intermiſſione deprecãtur, donec ſata virtutũ coaleſcant. Vnde de illis dicit cœleſtis Spõſus, Soror mea, fons hortorum, puteus aquarum viuẽtium, quæ fluunt impetu de Libano. Ac rurſum. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael, vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, quaſi cedri iuxta aquas. Ad hęc, ſi imber prior, qui tẽporaneus dicitur, Deus eſt, quod fide fœcundet animam, ſerotinus verò, quia virtutũ actiones perducat ad maturitatẽ, diſce non ſatis eſſe, habere fidẽ, ſed neceſſum eſſe, incumbere in operationes ingenuas, & commendabiles. Si enim fides ſufficeret, non imbrem ſerotinum poſtularent.

Deus ſuo imbre fæcũdat aridum cor cõtritis peccatoris.

Pſal. 142.

Iſa. 55.

Can. 4.

Num. 24.

¶ *Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda?* Docet nos
quam læto animo, ſed triſti plectẽdos eſſe delinquẽtes. Hoc
Geneſ.6. vellẽ aduertant iudices, qui velut aqua roſacea perfundun-
Dolor cordis cæteris affectibus acerbior. tur, cũ puniunt peccatorẽ. Dolore cordis tactus intrinſecus,
delebo, inquit, hominem, quem creaui à facie terræ. Ecce, nõ
quocũq; ſed maximo dolore affectus Deus tuus pœnam in-
fligit Eſt enim dolor cordis cæteris longè acerbior. Sic & A-
2.Cor.2. poſtolus corripiens Corinthios, audi quid dicat, Si ego cõ-
triſto vos, quis eſt, qui me lætificet? Ac paucis interiectis,
Ex multa tribulatione, & anguſtia cordis, ſcripſi vobis per
multas lachrymas, nõ vt cõtriſtemini, ſed vt ſciatis, quã cha
ritatem habeam abundantius in vobis. Ac rurſum, Vigilate,
memoria retinentes quoniam per trienniũ nocte, & die non
Actor.20. ceſſaui, cum lachrymis monẽs vnũquẽque veſtrũ. Sic etiam
Nero Imperator ſub imperij initio ea fuit humanitate & cle
mentia, vt cũ ei de more damnationis libelli exhiberentur,
Iſai.49. quibus ſubſcriberet, gemebundus exclamauerit, Vtinã vero
neſcirem literas ne videlicet ſubſcribere cogeretur.
Iſai.51. ¶ Ad hæc *quid faciam tibi Ephraim &c.* Docet multa, variá-
que eſſe exquirenda remedia, non vnum, aut alterũ modum
ſolum excogitandũ, ſed plures, vt homo peccator conuerta-
tur ad meliora. Quaſi enim mille vſus fuerit Deus artibus,
vt hos reuocaret populos à peccato, nihilq; profuerit, in-
Ezec.24. quit, *Quid faciam tibi Ephraim?* Ac ſi dicat, Neſcio, quid faciã,
Exod 6. aut quàm viã adinueniã nouã, vt Ephraim reſipiſcat. Sic &
2.Tim.4. apud Iſaiã conqueritur Deus, In vacuũ laboraui, ſine cauſa,
Notent qui tantũ doctè concionari ſtudent & eloquentiã æſtimari conſueuerũt abſque populi ædificatione, & vanè cõſumpſi fortitudinẽ meã. Et rurſum, Eleuare, eleua-
re, conſurge Ieruſalẽ, quæ bibiſti de manu Domini calicem
iræ eius. vſq; ad fundum calicis ſoporis bibiſti, & potaſti vſ-
que ad feces. Et apud Ezechielẽ, Multo labore ſudatũ eſt, &
nõ exiuit de ea nimia rubigo eius. Sic Pharaonem, & Ægy-
ptios non vna, aut altera tantum plaga tangit, ſed multis.
Apoſtolus etiã præcipit Timotheo, Inſta oportune, importu
ne, argue, obſecra, increpa, in omni patiẽtia, & doctrina. Vi-
des, quot modis, & artibus vti iubeat Diuus Paulus, inſtãtia
videlicet, opportunitate, importunitate, obiurgatione, incre
patione, longa patientia, & doctrina? Hinc animalis trahen-
Ezech.1. tis currum Domini legimus, quatuor facies habere, plantã-
que pedis eorum, quaſi plantam pedis, vituli. Similitudo au-
tem vultus eorum, inquit Ezechiel, facies hominis, & facies
leonis, facies bouis, & facies aquilæ, hæ quatuor facies, vni.
Cur vnumquodq; animaliũ currus Domini quatuor facies
habere

habere dicitur? Quia gubernatores, vt peccatores ad Deum conuertant, debent interdum illis ſe homines exhibere, cōpatiendo, interdum leones, puniendo, interdum boues, æquo animo ferendo, interdum aquilas, ad volatum prouocando. Atque ne, dum has varias formas induunt, deficiant, ſolum hæc animalia dicuntur habere pedes vituli, quo firmitudinem illis amplectendam docet, & perſeuerantiam. Vide, an has varias formas ſumpſerit Chriſtus vt perfidum Iudam à peccato reuocaret. Primò, dedit buccellam panis intinctam, ſecundò, pedes eius lauat, tertiò, præ cæteris eum honorat, ab eo enim exorſus eſt pedum lotionem, quarto oſculatur, illum, amicum vocans. O bone Chriſte quem non lapidem moues, vt peccatorem à peccato retrahas. Nonne verè dicere poteris, Quid faciam tibi Iuda vt ad ſaniorem mentem te reducam, & peccatum committere reformides?

¶ *Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros manè pertranſiens.* Merito eo reprehendit, quod nō permāſerint in virtutis tramite, ſed ab eo deſtiterint. Nihil enim magis diuinos oculos ad ſe rapit, quam perſeuerantia. Quoniam nulla bona actio, nulla bona virtus, nullus bonus fructus perficitur, aut complectitur, niſi illi, quos perſeuerātia comitatur. Quemadmodū anima rationalis in corpore quamuis vltima adueniat, eſt tamen omnium virtutum, & potētiarum, atque animarum cōplementum, anima enim vegetatiua, & anima ſenſitiua imperfectę ſunt naturę, quinimo per iſtas animas nunquam homo conſtitueretur, niſi anima rationalis adderetur, In eundem modū quāuis in cōgerie morū plures virtutes cumulētur, velut imperfectę inueniūtur quādiu à perſeuerātia nō ſecuntq; ab anima rationali cōplētur, & perficiūtur. Alię virtutes quadammodo habet rationē pręmiſſarum, iſta habet rationē concluſionis. Aliæ ſe habent per modum viæ, iſta vero per modum termini, & vltimę cōpletionis. Alię per modum imperfecti, iſta per modū perfectionis. Quid enim proficeret, ſi arbor fructū produceret, & ante maturitatem decideret? Sic proculdubio parum prodeſt, ſi fructus bonæ operationis incipitur, ſi in homine per diuturnam perſeuerantiam non matureſcat. Vnde Diuus Gregorius inquit, In caſum bonum opus agitur, ſi ante vitæ terminum deſeratur. Et Diuus Thomas, Bonum hominis non ſolum eſt in quantitate charitatis, ſed præcipuè in perſeuerantia eius vſque ad mortem. Hinc & animalia Ezechielis commendantur, quia cum ambularent, non reuertebantur. Et Dominus

Semper in operibus noſtris finis perpendendus, quia non ſufficit Deus quales antea fuerimus, ſed quales in perſeuerantia circa finem vitæ extiterimus. Ezech. 1. & 46.

pręcipit, ne homines templum ingreſſi, eo oſtio exirent, quo introierant, ſed vltra tenderent, ne terga verterent, Deumque relinquere viderentur. Atque Apoſtolus, Ne ſimus, inquit, paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ. Ac rurſum, in diſciplina perſeuerate. Et in Apocalypſi, Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Nō inquit, Eſto fidelis octo diebus, aut menſe, aut anno, ſed vſque ad mortem. Sanctus etiā Iob à Deo ob animi conſtantiam, & firmitudinem commēdatur. Nunquid, ait Deus conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd nō ſit ſimilis ei in terra, vir ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Ecce quaſi cumulus eſſet aliarum virtutum perſeuerantia, in poſtremo loco dixit, Et adhuc retinens innocentiam. In eūdem modum laudat Sanctus Lucas, dicens. Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & cōmunicationis fractionis panis, & orationibus &c. Barnabas etiam agnoſcens, quanti ſit faciēda perſeuerantia, Antiochiæ omnes hortabatur propoſito cordis permanere in Domino. Quid plura commemorem? Demum audi, quid dicat dulcis ille Bernardus: perſeuerantia eſt ductrix ad meritum, mediatrix ad pręmium, ſoror patientiæ, filia conſtantiæ, amica pacis, amicitiarū nodus, vnanimitatis vinculū & propugnaculū ſanctitatis. Tolle, inquit, perſeuerantiam, & tunc neque fortitudo laudem, neque obſequium mercedē, neque beneficium gratiam obtinebit. Per hanc enim ſolam homo æternitati redditur, pugnator vincit, & victor etiā coronatur. Quia qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Mādato, in hæc verba, Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. Quid eſt, in finem dilexit, niſi firmiter, & perſeuerāter? Quadrat & in Euangelium Sexageſimæ, in hæc verba, Aliud cecidit ſupra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem. Quid eſt, natum aruit, niſi miſericordia veſtra, qua nubes matutina, & quaſi ros mane pertranſiens.

Hebr. 12. *Apoc. 2.* *Iob. 13.* *Perſeuerātia ſua thſaurus pro pugnaculū virtutum conſummatio eſt.* *Actor. 2.* *Actor. 11.* *Victoria times.* *Matt. 10.*

¶ *Propter hoc dolaui in prophetis, & occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua, quaſi lux egredientur. Quia miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quam holocauſtum. Ipſi autem, ſicut Adam, tranſgreſſi ſunt pactum, ibi prævaricati ſunt in me.*

¶ Vnus Rupertus inter omnes expoſitores hunc locum expendit tantum de pſeudoprophetis. Quos Dominus multis perſecutionibus eſt inſecutus, inquit, quia iuxta intentionem populi adulati ſunt, & applauſerunt, videntes

vana & loquentes mendacia. Quales vtique fuerunt prophetæ Baal ex quibus, ſicut in libris Regũ legimus, Helias quadringentos quinquaginta viros vno die interfecit, eorũlemq; magnã multitudinẽ percuſſit Iehu, qui domũ Achab ſubuertit. Videtur huic explanationi fauere Septuaginta trãſlatio, legẽs, pro *dolaui in Prophetis* ſuccidi prophetas veſtros. Nam ſi iſti prophetæ dicuntur populi, & non Dei, conſequi videtur, per prophetas, intelligendos eſſe pſeudoprophetas & non prophetas Domini. D. Hieronymus, quem multi ſequuntur bifariam diſpungit, & de falſis prophetis, qui cauſa erroris popularis extitere, vt dictũ eſt, proptereaque à Domino puniti ſunt, & de prophetis, quos Dominus dolaſſe dicitur, quia cauſa populi peccatoris etiam prophetæ iuſti occiſi ſunt, & hoſtibus traditi. Hanc ſecũdam explanationem ſolam amplectuntur Lyranus, Theodoretus, & Recentiores. Et proculdubio hæc magis ſcopum veritatis attingit. Sed literam diſpũgamus. *Propter hos dolaui in Prophetis.* Elegãter cauſam reddit, ob quam dolauerit, quia miſericordia Iudæorum fuerat velut nubes citò diſparens, ne euaneſcerent ſed in virtute permanerent. Non deſtitit iã Deus dolare Iudæos in prophetis, tum ſancta conſilia, & monita ſuggerendo, tum minis & calamitatibus obtundendo eos prædictos ſanctos vates. Pulchra autem metaphora vtitur Deus ſe componens cum lapicida lapides dolare. Nam eo verbo duritiem Iudæorum detegit quorum corda lapidea erãt, & piis monitis reſiſtentia. Animi vero prophetarũ conſtantiã, & firmitudinem oſtendit, qui infracto pectore in tundendis Iudæis deſudarunt, quamuis non profuerit tantus vatum labor. Quemadmodũ namque lapicida ſelegit inſtrumẽta ferrea, conflat, acuit, & probat, atque poſt tantam operam contingere ſolet, vt dum lapides polit ictu ferrei inſtrumẽti fruſtrum lapidis excidat, quo ſibi vulnus infligat, & caput conterat, In eundem modum ſancti vates à Iudæis affecti ſunt probris, & cõtumeliis, ac tandẽ acerbiſſima morte, dum illis expoliendis dabant operam. Quod vero attinet ad loquendi modum cum dicitur, *in Prophetis*, præpoſitio in rationem habet inſtrumenti, quod & frequens eſt in ſacris Bibliis. Vt Domine ſi percutimus in gladio? In funda, in lapide, &c. *Et occidi eos in verbis oris mei.* Licet quidam ſic expendere cõtendant, quod Dominus prophetas enecauerit, ſcilicet frequenter eos alloquendo, quaſi ſermone hyperbolico vtens, ſignificet, quantum ſtuduerit reuocare à prauis eorũ viis Iudæos.

3. Re. 18.
4. Re. 10.

Optimi prædicatores piis monitis & verbo Dei dicuntur dolare ſilicæ pectora hominum.

Hiſpanè dicimus, *Tengo muerto, y molidos los hueſſos a fulano con mis importunaciones,* Sic & ſanctos vates dicat Deus à ſe occiſos. Quãuis hęc explanatio nõ ſit omnino cõtẽnenda melius dicemus Deum de vera morte prophetarũ loqui, quos propterea à ſe occiſos eſſe ait, quia occidi permiſerit. Hæc autem verba, *& occidi,* cum affectu, & dolore proferuntur, vt qui chariſſimam rem, & pretioſiſſimã in inutilia, & vana fruſtrà ſe impendiſſe doleat. Sic Deus dum vates ſuos ſanctiſſimos, integerrimoſque viros, quibus dignus non erat mundus in viliſſimæ, & cõtumaciſſimæ gẽtis correctione procurãda, à ſe fruſtra cõſumptos conquæritur, & vehemẽtem dolentis affectum imitatur. Video, Lyranum ſecus diſpungere, quem multi ſequũtur. Refert enim pronomẽ *eos* nõ ad prophetas, ſed ad Iudæos, quos Deus inquit ſe occidiſſe, quoniã occidẽdos prædixit per prophetas, qui os Dei dicũtur, quod verba eius proferant. Cæterũ prior explanatio literæ germanior eſt. *Et iudicia tua, quaſi lux egredientur* Iudicia punitiones vocat, vt optimè obſeruat Lyranus, quanuis Theophilactus ſic expẽdat, *Iudicium,* id eſt, decretum, quod ſuper vos decreui, quem Carthuſianus, & alij recentiores ſequũtur, in hunc modũ explanantes, *Iudicia tua,* id eſt, ſententia damnationis veſtræ, ſeu æquitas iudicij, quo te iudicabo. *Quaſi lux egredietur,* hoc eſt, clara, & manifeſta prodibunt, vt ſolet lux. Iudicium autẽ prodire, vel egredi, vel exire eſt, cauſa tractata, &
Pſal. 17. cognita, ſententiam proferri. Vt illud, A facie tua iudicium meum prodeat. Et, Cum iudicatur, exeat cõdemnatus. *Quia*
Pſal. 109. *Miſericordiam volui, & non ſacrificium.* Iudæi vario modo pec-
Eccleſ. 30. cantes, putabant, ſe purgari ſacrificiorum oblationibus, ſed
Heb. 1. 2. Dominus oſtendit, ſe potius velle miſericordiam, vt primo
2. q. 30. miſererẽtur ſibi, iuxta illud; Fili, miſerere animæ tuæ, placẽs
art. 4. ad 1. Deo, deinde pauperibus, & ſciẽtiã rectæ fidei cũ ſui cognitio-
Sacrificijs ne, quam holocauſta, quia ſine fide, & miſericordia, impoſſi-
noſtris nõ bile eſt placere Deo. Quinimo, ſi res oculatius inſpiciatur,
delectatur cum Deum non colamus per externa ſacrificia, aut munera
Deus quã propter ipſum, vt perquam docte obſeruat Diuus Thomas,
diu odium ſed propter nos, & propter proximos. Nõ enim indiget ſacri-
contraxi- ficiis noſtris, ſed vult ea ſibi offerri propter noſtrã deuotio-
mus cum nem, & proximorum vtilitatẽ, ideo miſericordia, qua ſubue-
proximo. nitur defectibus aliorũ, eſt ſacrificiũ Deo magis acceptũ vt
Hebr. 13. pote propinquius vtilitatẽ proximorũ inducens, iuxta illud Apoſtoli, Beneficentiæ, & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Verbum, *volui,* pro

quo

quo Hebraice eſt, *Hhaphazthi*, non vtcunque velle ſignificat, ſed concupiſcere, optare, & amare implicat. Eſt autem huius verbi vſus, cum voluntas electionem ſequitur. Ac ſi apertius dicat Deus, Optio nō vobis, ſed mihi eſt danda, ego autē ad veſtram vtilitatem, ſemper beneficentiam, & miſericordiam in proximos ſacrificio, prætuli, vobiſq; iā pridem hanc voluntatē meam aperui, vt miſericordiam ſine ſacrificio magis quam ſacrificium ſine miſericordia optarē. Eſt etiā obſeruādum, voces has duas, *& non* nequaquā abſolutā negationē, ſed adiunctam etiam habere comparationem, ita vt à ſe non omnia reſpui ſacrificia, ſed miſericordiam præferre dicat. Nā & ſacrificiis annuit ille quidem, oblatis tamen à viris piis, & miſericordibus iis autem, qui à malis, & vacuis miſericordia offeruntur, ad veram animorum ſalutem cedant, neq; oculos quidem adiicit, ſicut ſcriptum eſt, Aſpexit autem Dñs ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autē, & ad munera eius nō reſpexit, quia eius opera mala erāt. Quod verò ex cōparatione non autē abſolutè negatio vſurpata ſit, verba ſubiuncta declarant, *Et ſcientiā Dei plus, quam holocauſtum.* Et Diuus Auguſtinus, legēs, non ſolum, miſericordiā volo, ſed cū aduerbio comparationis, Miſericordiam magis volo, quam ſacrificium, ſcientiā Dei pro cognitione Dei ſumpſit, vt optimè explicuit Theophylactus. Atque ne quis ſuperbiā, & infletur ſcientia Dei, agnoſcat, de ea cognitione hic attexi ſermonem, quæ charitate eſt ornata, & vere tenebras vitiorum ab animo depellit, non de ea, quæ ſolum in intellectu eſt. Habet autem non parum incrementi oratio, dum non dicitur, *Et ſcientiam Dei, plus, quam ſacrificium*, ſed, *plus quam holocauſta*, hoc eſt, victimus incenſas. *Ipſi autem, ſicut Adam, trāſgreſſi ſunt pactum.* Quāuis Theodoretus, quem ſequuntur aliqui recentiores, non aliud hic implicari dicat, quàm Deū conqueri de Iudæis, quod diuinā legē violauerint, ſimileſq; facti fuerint homini, qui frangit pactiones, quas cum quopiā fecit. Quaſi dicat, Nō pluris fecerūt fœdus mecū initū, quā ſi cū homine iniuiſſent, ſecus tamen eſt hic locus diſpungendus, & *Adā* non pro quouis homine hic ſumēdus eſt, licet ita tranſtulerint Septuaginta, ponentes pro *Adam* homo, ſic, *Ipſi verò ſunt ſicut homo præterient teſtamentum.* Sed vox *Adam* primo parēti ſolum referēda eſt, vt referūt Diuus Hieronymus, Liranus, Haymo, Rupertus, Carthuſianus, & nonnulli ex recentioribus, eſt autem hic ſenſus, Sicut Adam præuaricatus eſt in paradiſo, quamobrem & inde eiectus, Sic iſti ſe imitatores

Gene. 4.

Aug. lib. 10. de Ciu. Dei, cap. 5.

Multo magis & inuiolabilius eſt fœdus initū cum Deo quam cum hominibus.

X 5 iniqui

iniqui parentis oſtendunt, vt quomodo ille de paradiſo, ſic iſti eiiciantur de patria,& loco ſuo. Quidam aduerbium loci *ibi* ſic diſpungunt,id eſt,in Adam,Philoſophanturq́; multa de peccato originis,& de peccatis actualibus, quod in Adam omnes cecidimus,& naſcimur filij iræ.Sed nimis extorta eſt explanatio. Certũ enim eſt collationis eſſe rationem quod quemadmodum Adam in ſuo loco deliquit,ita & iſti in ſuo loco, quamobrem inde vtrique merito ſunt expulſi.

Obſeruationes ad componendos mores.

Dolatæ lapides, verbo animo in ædificiũ Eccleſiæ domus Dei aſſumuntur.

Ezech. 3.

PROPTER *hoc dolaui in prophetis.* Ecce concionator,quod munus accepiſti,dolãdi videlicet lapides viuos, ex quibus Eccleſia cõſtruitur.Noli ergo eſſe puſillanimis,aut mollis,ſed ferreus,alioqui quomodo lapides obtundere poteris? Nec mireris,ſi dũ lapicidæ munus exequeris, quippiã nocumẽti ab ipſis lapidibus accipias,aut ſi non cito expoliuntur, vel in tunſione multum deſudas, quid mirum? Lapides enim ſunt. Omnis quippe domus Iſraël,ait Deus Ezechieli,attrita fronte eſt,& duro corde. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorũ, vt adamãtem, & vt ſilicem dedi faciẽ tuam. Ne timeas eos,neque metuas à facie eorum,quia domus exaſperans eſt. Quid eſt, domum Iſraël eſſe duro corde,& exaſperantem, niſi petram eſſe duriſſimam,quã tũdendam accipiebat, & à qua mille incommoda eſſet accepturus ſacer vates? Sic enim ea acceperũt ſancti vates,Iſaias,Ieremias,Stephanus,Paulꝰ, &c. Quod ſi quæras, Cur hac noſtra tẽpeſtate in tunſione horũ lapidũ nihil damni infertur lapicidis?Reſpondeo,quia inſtrumenta non ferrea ſunt,& adamantina,ſed mollia, & quæ facile cedunt materiæ.Vtinã aduerterent iſti,quid cœleſtis Salomon præcipit, quoſq́ue latomos eligat ad præparandos lapides templi cœleſtis Ieruſalem.Præcipit,inquit,Scriptura,rex Salomon, vt tollerent lapides grãdes,lapides pretioſos in fundamentũ tẽpli,& quadrarent eos,quos dolauerũt cæmentarij Salomonis,& cæmẽtarij Hiram, Quid templũ iſtud adũbrat,niſi Eccleſiam? Et lapides quid,niſi fideles? Qui meritò grandes lapides dicũtur,& pretioſi:grandes,q̃m tãta eſt,humani animi capacitas,vt in eo Deus infinitus, & omnipotẽs

3. Re. 5. Ingentis & incõparabili pretio redemit nos Chriſtus.

inhia

inhabitare dignetur, pretioſi: quoniam non corruptibilibus auro, & argento empti ſunt, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati. Hi etiam lapides quadrantur, quoniam ſecundum legem traditam à quatuor Euãgeliſtis dolantur, vt piè, & iuſtè, & ſobriè viuant in hoc ſæculo Neque ſolum latomi Salomonis, ſed etiã Hirã regis infidelis latomi, qui in ea erant ſtrenuĩ architecti, cõueniũt, & ſimul colũt hos lapides Quoniã cõcionatores non ſolũ ex ſacris literis inſtrumenta ſua conflant ad lapides expoliendos, ſed etiam ex profanis, & philoſophis, qui nõ parum adiumenti conferũt ad exactam lapidum politionem, Quis enim non videat, quãtum adminiculi afferant diuini verbi declamatoribus Ariſtoteles, Plato, Diogenes, cæteriq; id genus philoſophi? Vnde & apud Prouerbia dicitur, Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptẽ, miſit ancillas ſuas, vt vocarent ad arcẽ, & ad mœnia ciuitatis. Qui ſint ancillę iſtę, dicat Diuus Thomas, *1. p. q. 1. art. 5.* ſcientiæ videlicet à Philoſophis traditæ, & adinuentæ. Hæ proculdubio deſeruiunt in ſtructura arcis Eccleſiæ, & ad excidendas columnas ſeptem, id eſt, multos poliendos fideles, qui Eccleſiã ſuſtineant. Eſt namque Scripturæ conſuetudo, numerum ſeptenarium pro multis ponere. Obſeruandũ tamen eſt, ante latomos regis Hiram vocatos eſſe latomos Salomonis, quoniam licet à ſapientibus Ethnicis accipere ferramenta permitatur ad dolandum, præponenda tamen ſunt, quæ in prophetarum oraculis ſunt repoſita. Eſt namq; ſcientia, in arcanis, ſacriſque literis recondita longe dignior, & præſtãtior omnibus ſciẽtiis phyſicis, tum ſpeculatiuis, tum practicis ob certitudinem obiecti, & dignitatem. & quoniã ad adipiſcendam cæleſtem beatitudinem, qua non eſt vlterior finis, ordinatur. Auditores etiam concionum ſacrarum æquo animo ferant, cum ſe percuti viderint malleis, & ferramentis latomorũ, quando id illis ex munere incumbit iniũcto, timeantq;, ſi, tunſionibus acceptis, nõ apti ſint ad cœleſte tẽplũ cõſtruẽdũ, audiẽtes, quod Ioanni dicitur in Apocalypſi, poſtquã calamus ſimilis virgæ ei datus eſt, nẽpe, Surge, & metire templũ Dei, & altare, & adorantes in eo, atrium autẽ, quod eſt foris tẽplum, eiice foras, & ne metiaris illud, quoniam datũ eſt gẽtibus. Quid eſt, calamo metiri templũ, & adorantes in eo, niſi cognoſcere, an lapides poſt tũſionem digni inueniantur cœleſti ædificio? Vnde bene vna cũ adorantibus iubetur metiri altare, quoniam ex altari menſura lapidum probitas cognoſcenda eſt. Eſt autem altare Agni Dei,

Sacroſanctæ Theologiæ ſtudium omnium ſciẽtiarum decus.

Apo. 11.

Dei, in eo enim omnia ſacrificia noſtra offerri debẽt, vt omnipotenti patri grata ſint. Ad huius altaris formam aptandi ſunt lapides viui, vt quantum cum eo cohæreant, quantumque diſſentiant, cognoſcat ſacer propheta Ioannes. Quod ſi dolati, nulla in re cũ altari lapideo, Chriſto cõueniunt, Petra
1. Cor. 10. enim erat Chriſtus, ait Apoſtolus, ſciant, extra templum eijciendos cœleſte, & nunquam victuros cum altari, ſed cum gentibus damnatis in ignem æternum. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ. 2. Aduentus, in hæc verba, Quid exiſtis in deſertum videre hominem mollibus veſtitutum? Sed quid exiſtis videre prophetam? Etiam dico vobis & plus quam prophetam. Non erat ſanctus Baptiſta molle inſtrumentum, & veluti ex butyro confectum, ſed plusquam ferreum, & adamantinum ad dolandos lapides viuos Eccleſiæ, ac propterea, inquit Chriſtus, eum non eſſe mollibus veſtitum. Erat etiam plusquàm propheta. Elegerat enim eum Deus tanquam fortiſſimum inſtrumentum, ad tundendum illum perfidum lapidem, ſcilicet Regem Herodem, ſed eius tanta erat durities, quod ad ictus lapicidæ fruſtrum reſilijt in faciem diuini latomi, & caput abſcidit. Quadrat etiam in Euangelium feriæ 2. Reſurrectionis in hæc verba, O ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Ecce mallei, & ferramenti contuſio in illos viuos lapides diſcipulos nẽpe Chriſti euntes Emaus, obiurgat enim eos, & acriter reprehendit Chriſtus, vocans illos ſtultos, & inſtar ſilicis duros ad credendum, reſurrexiſſe Chriſtum, ſed huiuſcemodi, ferramentum hauſit ad tundendum ex Prophetis. Hinc ſubditur, Et incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis, in omnibus Scripturis. Quid hæc omnia ſunt, niſi quod Dominus dixerat apud Hoſſeam, Dolaui eos in Prophetis. Quadrat & in Euangelium pro feſto ſancti Matthæi, in hæc verba, Euntes autem diſcite, quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Vides, vnde hauſerit ferramentum ad dolandos iſtos lapides, videlicet ex prophetis?

Iohannes Baptiſta Præco Redemptoris primus ad gratiam ſuſcipiendã Idolauit pectora hominum.

¶ *Et occidi eos in verbis oris mei.* Ecce, quanti ſit æſtimandum munus declamatorium ad populum, quantique faciendi cõcionatores? Os námque Domini ſunt. Vnde & de illis inquit
Iere. 15. Deus apud Ieremiam, Si ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris. Aduertant etiam concionatores, quanta in eis
Cant. 4. debeat eſſe munditia, ſiquidẽ tãto nomine digni ſunt, quod ipſe Deus os ſuum vocat eos. Hinc apud Cantica dicit illis

Sponſus

Sponſus, Dentes tui ſicut grex tonſarũ, quæ aſcenderũt de lauachro, Omnes gemellis fœtibus. & ſterilis non eſt inter eas, ſicut vitta coccinea labia tua, & eloquiũ tuum dulce. Vt multa referre omittamus, quia Deo volẽte, maturè in lucem edemus cõmentaria in Cantica Canticorũ, per dẽtes, ex mẽte D. Anſel. murorũmq; Patrum, concionatores intelligit, qui cõterunt Scripturas, & inferioribus intelligibiles reddũt, qui & ſicut greges tonſarũ dicuntur, quia ſicut ouis in tonſione deponit vetuſtatem ſuam, ita iſti debent deponere omnẽ vetuſtatem ſuã. Aſcẽderunt verò de lauachro baptiſmi, & pœnitentiæ ad virtutes. Omnes gemellis fœtibus ſunt, quia vnuſquiſq; fidem habet, & opera. Sicut vitta coccinea etiam labia eorũ ſunt, quia ſicut vittæ officiũ eſt, capillos conſtringere circa caput, ita labia, id eſt, prædicatores, per quos loquitur Deus cõſtringunt capillos Chriſto, ne defluunt à capite. Coccineã autem vocat propter Dom. Paſſionis rubedinem.

Pollicetur author Reipublicæ literariæ amantiſſimus ſe breuit in lucẽ emiſſurũ Commentaria in Cantica Salom.

Mat. 23.

¶ Item, *Et occidi eos in verbis oris mei*, Non ergo tyranni, aut impij occiderunt ſacros vates? Abſit hoc. Nã Aſſertor noſter inquit, Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illos occidetis, & crucifigetis, &c. Ita eſt, q; Iudei ſacros vates occiderunt, ſed Deus ſe occidiſſe illos ait, non ſolum, quia permiſerit, verum etiam, vt concionatoribus non parum ſolatij ingerat, qui ſi quid patiãtur incommodi, quod vitia reprehendant, Deus pœnarum eorum auctorem ſe dicit ob cumulatiſſimum præmiũ quod in eos eſt collaturus. Diſce etiam ex hoc loco non timere populum, ſed liberè reprehende peccatores. Deus enim eſt, qui occidit, & viuificat, non auditores. Hinc inquit Ezechieli, Ne timeas eos neque metuas. Apoſt. etiam, poſtquam multas attexerat calamitates, & perſecutiones, quibus fuerat iactatus, inquit, Et ex omnibus eripuit me Dominus.

Deus occidit, & viuificat.
Ezech. 3.
2. Tim. 3.

¶ *Iudicia tua quaſi lux egredientur.* Duo hic ſunt implicata, alterum eſt, peccata publica publicè eſſe punienda. Non enim inquit, Iudicia tua, quaſi nox, aut quaſi tenebræ, ſed quaſi lux quæ ab omnibus percipitur. Solet Deus ꝓculdubio plerũq; punire, & reprehendere peccatores occulte. Tũc parum iratus videtur. Quemadmodũ enim iudex ſi ſecreto delinquẽtẽ corripiat, id ob amicitiã feciſſe diximus, ſecus autẽ ſi publicè, tunc enim pro meritis ab eo exigit pœnas, In eundem modum Deus ſolet occultè punire nonnunquam, & tanquã amicus peccatores. Tranſiui per te, ait apud Ezechielem, & vidi te, & ecce tempus tuum, tempus amantium. Et expandi

Simile.

amictum

amictum meum ſuper te,& operui ignominiam tuam,& lauı te aqua,& emundaui ſanguinem tuum ex te,& vnxi te oleo. Ecce iudicium Dei in Iſraelem occultè exercetur. Tegit enim Deus pallio charitatis illum,dum mundat ſanguinem, id eſt,peccata eius, ne cæteri videant ignominiam peccatorum ob quam punitur. Sicq; tectum Iſraelē abluit aqua tribulationum. Aqua namque tribulationem ſignificat, vt in Pſalmo,Saluum me fac Deus,quoniā intrauerūt aquæ vſq; ad animam meam. Et iterū Libera me de aquis multis. Hinc & meritò ſubiungit. Et vnxi te oleo,id eſt miſericorditer tecum agi,clam te mundans, non palam. Hinc & Regius Pſaltes ait,Beati,quorū tecta ſunt peccata. Quid eſt,peccata eſſe tecta,niſi occultè de illis ſumere Deum vindictam,ſecretóq; corripere,ne alijs nota ſint? Quadrat in Euangelium Sabbathi poſt.3.Dominicam Quadrageſimæ,in hæc verba, Inclinans ſe,ſcribebat in terra. Quid ſcribebat? Dicunt Sancti Patres peccata Scribarum,& Phariſæorum accuſantium mulierem in adulterium deprehenſam , vt rubore ſuffuſi,accuſare peccatricem deſinerunt, ad ſuáque ita quiſque peccata conuerteret oculos,vt ab alienis illos auerteret. Cur Dn̄e hoc iudicium tuum non egreditur, quaſi lux , ſed occultas horum peccatorum delicta? Certè abiſſus miſerationum tuarum te compulit expādere amictum ſuper eos , quia benignè corripere voluiſti. Væ autem illis,cum egredietur ſententia quaſi lux,vt omnibus hominibus ſit aperta, & manifeſta. Poteſt etiam non ineptè aptari Euangelio Dominicæ. 1. Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem cū poteſtate magna,& maieſtate. Aderunt enim omnes Sancti, & ſpiritus angelici,aderūt & omnes homines,quotquot fuerunt,vt adimpleatur illud, *Iudicia tua quaſi lux egredientur.* Sed cur ita publicitus punientur peccatores? Quia miſericordiæ opera deſpexerunt. Eſuriui enim , & non dediſtis mihi manducare,ſitiui,& non dediſtis mihi potum, hoſpes eram,& nō collegiſtis me : nudus, & non operuiſtis me,infirmus, & in carcere , & non viſitaſtis me. Ignorarunt enim illud , quod per prophetam meum illis dixeram, Quia miſericordiam volui,& non ſacrificium.

Pſal.68. *Pſal.143.* *Pſal.31.*

Clariſſima ſunt iudicia quæ dominus per Prophetas nobis patefacit ſed nos videntes nō videmus, audientes non intelligimus.

¶ *Quia miſericordiā volui,&c.* Docet, quàm benignos pios, compatientes, ad ignoſcendum faciles quamque paratos ad ſubueniendum,&ſuccurrendū eſſe oporteat,vt alter alterius opera portemus, & tales nos exhibeamus proximis noſtris, qualem cupimus Deum eſſe nobis. Si enim actionibus

Galat.6.

miſericordiæ

miſericordiæ incubuiſſent Iudæi, non egrederentur iudicia eorum quaſi lux,id eſt,non acerbè,& palam punirētur.Hinc Sapiens inquit, Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur.Et iterum facere miſericordiam plus placet Deo, quam victimæ.Et apud Iſaiam, Frange eſurienti panē tuū, & egenos,vagoſque induc in domum tuam.Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur,& anteibit iuſtitia tua faciem tuam, & gloria Domini colliget te. Obſerua, quibus præcipiat Dominus frangendum panem, nō vtiq; ſaturi,& diuiti,ſed eſurienti.Secus,proh dolor,multi faciunt, deſpiciunt namq; pauperes,& egenos, & nudos: homines autem locupletes inuitant, imo etiā nolentes trahunt in domum ſuam.Bone Deus, quis in vaſis iam plenis, balſamum refundere contendit? Fratres mei pretioſa res eſt eleemoſina,& miſericordia,oleūq; vix æſtimabile,ſed in vaſis vacuis ſolum reponendum eſt Quemadmodum Eliſæus, clamante vxore prophetæ,Creditor venit, vt tollat duos filios meos ad ſeruiendū ſibi,mutua vaſa vacua poſtulauit; in quibus oleū infunderet, eaq; tantum impleuit. Sic nos oleū miſericordiæ ſolum in pauperibus, qui vaſa vacua ſunt, reponere debemus Cur diuites qui repleti ſunt, eligemus? O cæcitatē ingentem,ô amentiā deplorandā.Cum in pauperes effuderimus opes,nō cum in diuites, promittit orituram ſanitatē noſtram. Quemadmodum elephas, quoties vermes venenatos comedit,teſte Plinio,haurit,&bibit oleum,eóq; venenum expellit, & purgat,In eundem modū homo oleo miſericordiæ ſanatur à veneno peccatorū. Quid quæſo,Samaritanus appoſuit vulneribus inflictis à latronibus, niſi oleū? Tu ergo eandem tui cordis vulneribus adhibe medicinam, oleum videlicet miſericordiæ. Per miſericordiam namq; ait Sapiens,& fidem purgantur,peccata.Ac rurſum, Miſericordia, & veritate redimitur iniquitas. Et Tobias, Eleemoſina ab omni peccato,& à morte liberat: & non patietur, animā ire in tenebras Quadrat obſeruatio in feſtum Omniū Sanctorū,in illud, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiā conſequentur. Audis enim ſecus de immiſericordibus, Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis,ipſe clamabit,& non exaudietur.Eſt D.Iacobus,Iudicium, inquit, ſine miſericordia illi,qui non facit miſericordiam.

Prou.22. Prou.21. Iſa.58. Beneficia & dona hodie largiuntur amicibus, pauperibus nihil. Simile. 4.Reg.4.a. Plinius. Luc.10. Prou.15. Prou.16. Tob.4. Prou.5. Prou.13. Iacob.2.

¶ *Et non ſacrificiū.* Charitatē,frater mi,docet te Deus tuus, qui ſui honoris oblit⁹ aliorū ꝓſpicit vtilitati puta pauperū.

Audis

Audis enim, Deum tuum malle miſericordiam, quam ſacri-
Phil. 2. ficium. Non ſic nos repēdimus Deo noſtro, Inquit, enim A-
poſtolus. Omnes quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Ieſu Chri-
ſti. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera fide
pro vobis ſolicitus ſit. Ac rurſum Corinthiis præcipit. Ne-
1. Cor. 10. mo, quod ſuum eſt, quærat, ſed quòd alterius. Et poſt pauca,
ſeipſum in exemplum prębens, ait. Non quærens, quod mihi
vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Et iterum. Obtabam
Rom. 9. ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui
ſunt cognati mei ſecundum carnem.

¶ *Et cientiam Dei, plus quam holocauſtum.* Sanctum ergo & quam grauiſſimum Deo eſt, Scripturæ ſacræ ſtudijs operam nauare. Vnde Diuus Hieronymus ait. Sēper in manibus tuis ſacra ſit lectio. tenenti tibi codicē ſomnus ſurrepat, & cadentem faciē pagina ſancta ſuſcipiat. Et Dauid. Lucerna pedibus
Pſal. meis verbū tuū, & lumen ſemitis meis. At Apoſtolus, Omnis
2. Tim 3. Scriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendū ad arguē-
dum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfe-
ctus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Quem-
Exod. 3. admodum namq; in duabus tabulis lapideis legem ſcriptam
digito Dei accepit Moſes. Ita in duobus Scripturæ teſtamē-
tis, veteri nempe, & nouo, diuinæ inſpirationis digito fuit
Scriptura exarata, & per Deum ipſum hominibus diuulgata.
Hinc prophetæ Ioanni dicitur. Quis eſt dignus aperire li-
Apoc. 5. brum, & ſoluere ſignacula eius? Et nemo poterat, neque in
cœlo, neq; in terra, neque ſubtus terrā aperire librū, neq; re-
ſpicere illū, donec Agnus Dei ſtans, tanquā occiſus, habens
cornua ſeptē, & oculos decē, qui ſunt ſeptē ſpiritus Dei miſſi
in omnē terram, venit & accepit de dextera ſedētis in thro-
no librum, & illum aperuit. Vis aperte cognoſcere, quantum
iſte liber hominibus afferat cōmodi? Audi, quid dicat Deus
Ezech. 2. Ezechieli. Aperi os, tuum & comede, quæcūq; ego do tibi. Et
vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber,
& expandit illum corā me, qui erat ſcriptus intus, & foris. Et
ſcriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ. Quid i-
ſte liber eſt, niſi Scriptura ſacra, quæ ideo inuoluta eſſe dici-
tur, quia obſcura eſt in multis locis, & explicatu difficillima.
Sed eam expandit coram propheta Deus, quia cum diuini-
tus eſt inſpirata, diuino etiā ſuggèrente Spiritu, aperitur iis,
quibus vult Deus ſcientiā ſuorū myſteriorū communicare.
Sunt autem ſcripturæ in ea lamētationes, quia in ea docētur
homines, quot, quantiſq; cruciatibus ſubiiciātur peccatores

in inferno damnandi. Sunt etiam ſcriptæ lamentationes pœnitentium in ea, quia docet, quibus gemitibus, & lachrymis debeant peccatores pœnitentiam agentes, ſua deflere peccata. Scripta ſunt etiam carmina, cantus illi videlicet lætitiæ Sanctorum, canentium in cœleſti gloria hymnos, & cantica, non ſine ingenti animi exultatione. Inuenitur & væ quoniã innumeratas comminationes pœnarum habet, quibus à patrandis peccatis homines deterrentur. Cum ergo Scripturæ ſacræ liber doceat nos, quo pacto delicta noſtra lamẽtis abluere debeamus, qua via tenditur ad ſupernas illas angelorũ ſedes, noſque à peccatis arceat terrore gehennalis ſupplicij, merito inquit Deus, *Scientiam Dei volui plus quam ſacrificium.* Agnouerunt Sancti illi, quantũ afferat hæc diuina ſcientia emolumenti hominibus, de quibus ipſa teſtatur. Suſceperunt verbum Dei cũ omni auiditate, quotidie ſcrutantes Scripturas. Quid inueniſtis, pretor iucũditatis, quid dulcedinis, quid cõmodi in Scripturis, quòd cũ auiditate Scripturas ſuſcipitis, eaſq; ſcrutamini? Quæ lingua id expendere poterit? Eſt nãque *ſcientia Dei* arbor quædã cœleſtis, diuinis floribus ornata, ager ferax plenus frugibus, pratum amœniſſimum graminibus miris decoratum, hortus abundans fructibus, fons & fluuius aquæ vitæ ſalientis in vitam æternam. Quis enim digne referre queat, quot flores ſententiarum Scriptura ſacra profert, quot ſelectiſſimis exemplis piorũ virorum ſit referta, quot herbas ſaluberrimas ſacramẽtorũ producat, quotq; fructibus vtilium præmiorum ſit repleta? Non igitur mirum eſt, ſi ſancti cũ auiditate Scripturas ſacras legant. Nã quẽadmodum apes ab herbis, & arboribus flores interdũ amaros interdum dulces demetunt ad fauos conficiendos mellis, animalia in pratis nunc herbas ſuaues, nunc amaras paſcunt, homines etiã ex fructibus quoſdã legunt ad cibũ, quoſdã vero ad medicinã. In eundẽ modũ nos debemus confugere ad Scripturã ſacrã, & ex ea diuerſitatẽ florũ, fructuũ, & herbarũ, hoc eſt, varietatẽ ſententiarum, & teſtimoniorum colligere, quorum quædam ſunt dulcia ob promiſſiones præmiorum, quædam amara ob comminationes tormentorum: & inde quod expediat recipere, ad diuinos quoſdam fauos conficiendos melliflui, vt ita loquar, deuotionis, & ſalutiferæ doctrinæ, atque in cibum & medicinam animæ conſeruare. Quadrat obſeruatio in Euang. pro reſurrectione Domini, in hæc verba. Incipiens à Moſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis, in omnibus Scripturis, quę de ipſo erãt,

Acto. 17

Nihil in ſacra ſcriptura ſylua inuenitur quod non corporis & animæ ſaluti conferat, torquatur quis liuore libidine, ambitione hic remedium quærat. Sunt aliquis hic reperit fonte puriſſimum unde qui biberit fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitã æternã, necam plus ſitiet. Simile.

Cur, bone Ieſu, Scripturas ſacras ſic reſoluis? Certè quia ſcis patrem tuum æternum ſcientiam Dei velle plus, quàm ſacrificiũ. Hinc ore tuo, quemadmodum in ore leonis interfecti à Sanſone, quam primũ reſurgis, fauus mellifluus Scripturæ Sacræ inuenitur. Id enim ea vmbra eſt implicatũ, & inuolutũ.

Iudi. 14.

¶ *Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum.* Quam ob cauſam fratres mei, putatis, Deũ noſtris oculis obiicere contemplandum ſupplicium primi parentis? Certè quia cupit nos alienis exemplis diuinæ iuſtitiæ à peccato deterre. Hinc apud Numeros dicitur fœminæ. Si declinaſti à viro tuo, atque polluta es, & cõcubuiſti cũ altero viro, det te Dominus in maledictionem, exemplumq́; cunctorum in populo. Ecce non ſolum ſententia maledictionis mulier adultera punitur, ſed etiam in exemplũ aliis exhibetur, ne ſimile peccatũ patrent. Et apud Ieremiã, Erit Moab in deriſum omnibus, & in exemplum in circuitu ſuo. Et princeps Apoſtolorum ait. Ciuitates Sodomorum, Gomorrheorum, in cinerem redigens, auerſione damnauit, exemplum eorũ, qui impie acturi ſunt, ponens. Solent viri pij, inſpecto aliorum ſupplicio, reddi cautiores, & illud fugere peccatum, pro quo cernunt, patratorem puniri. Sic Sanctus Dauid: cernens Ozam à Domino percuſſum, quòd arcam tetigiſſet, extimuit Dominum in illa die dicens. Quomodo ingredietur ad me arca Domini? Et noluit eã diuertere ad ſe. Sic etiam, punitis Anania, & Saphira factus eſt timor magnus in vniuerſa Eccleſia, & in omnes qui audierunt hæc. Quemadmodum cum malleo percutis clauum, vt figas in pariete, non ſolum paries ictu, verum & ipſum tectum commouetur, quamuis illud non tangas. Ita cum Deus punit peccatorem, licet non tangat circunſtantes, ingenti tamen terrore afficiuntur. Docet etiam te Deus timere, cum vides, ob aliquod crimen puniri quempiam, ſi tu eodem ſis irretitus. Nam quos eadem culpa conſtringit, par etiam ſolet manere ſupplicium. Vtinam, cum adulter cernit confoſſos gladio à viro adulteros, quòd ipſius thorum violauerint tremebundus reſipiſceret, anteaquam ſimile ſubeat ſupplicium. Vtinam & latro, &c.

Num. 4. Iere. 48. 2. Petr. 6. 2. Reg. 6. Acto 5. Simile. Hæc dicta ſint horirio latoribus nam iuſtũ dolorẽ dicitur exequi qui adulteram interficit vxorẽ cum ſuo mechatore c. 1 ſi quis ingra. §. ſi maritus ff. ad Syl. Accur. in l. ſi rigor ff. ad legem. Iul. de adult.

¶ *Galaad ciuitas operantiũ idolũ, ſupplantata ſanguine. Et quaſi fauces virorum latronum, particeps ſacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem qui à ſcelus operati ſunt.*

¶ Ciuitas *Galaad* ſita eſt trans Iordanẽ in tribu Gad, habitabatur à ſacerdotibus, quæ fugitiuorum ciuitas erat. Inter cæteras Iſraelitarum regiones erat hæc longè fœlicior, ob

loci

loci amœnitatem, & vbertatem frugum, eſſeque fertiliſſimā, & inſignem ob meſſionis, & fructum copiam prodūt crebro ſacri vates. Nam Micheas, & Zacharias id inculcāt, & in cā- *Mich. 7.* ticis legimus. Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcen- *Zach. 10.* derunt de monte Galaad. Neque arbitreris, cum hoc nomine *Can. 4.* Galaad etiam appelletur mons quidam, cum montem, & ciuitatem hæc longè diſtare, ciuitas enim *Galaad* in eodē monte ſit collocata. Cū igitur ciuitas hæc *Galaad* ob ſacerdotum frequentiam, & propter Aſylorum religionem, atque ob frugum fertilitatem ſanctiſſimis & innocentiſſimis cultoribus oportuerit abūdare in eam prius, quam in cæteras inuehitur Deus, quod ſecus contigerit, & beneficiorum, ſuiſque muneris ob ita, primitus idolum conſecrauerit, & principium idolatriæ, & omnium malorum extiterit. *Supplantata ſanguine.* Licet multi id referant ad punitionē ciuitatis Galaad, quod ciuium eius ſanguis ab Aſſyriis fuſus fuerit, vt qui primi peccauerant, primi etiam pœnas exoluant, & capiantur ab hoſtibus, quam explanationem amplecti videtur D. Hiero. melius tamen arbitror, referemus ad patratum peccatum in ea, quaſi nouum eius peccatum, & crimen addat, fuiſſe videlicet inſidiatricem ſanguini pergentium Ieroſolymam adorationis cauſa. Nam quamuis vox Hebraica, poſita pro *ſupplantata*, anceps ſit, & ad ſupplantationem, & ad inſidiationem, vt ita loquar, verba ſequentia apertè oſtendunt. *Et quaſi fauces, &c.* vt ſtatim dicemus magis eſſe accipiendā pro inſidiatione, quàm pro ſupplantatione, Auget autem non parum crimen hoc inſidiarum, quod additur *ſanguine.* Ac ſi apertius dicat. Inſidioſa erat ciuitas Galaad, non vt parum incommodi inferret, aut vt bona ſolum raperet innocentium, ſed vt eorum ſanguinem funderet, eoſque necaret. *Et quaſi fauceret virorum latronum, particeps ſacerdotum.* Si ita verba iūgas in quem modum nonnulli codices habent, ſenſus eſt ſatis clarus. Significat namq; ciuitatem *Galaad* multis, ornatam ſacerdotibus, eſſe ſimilem faucibus latronum quærentium deglutire bona aliorum. Omnes enim vna cum ipſis ſacerdotibus ſtudebant rapere facultates alienas. Poſſumus etiam *fauces latronum* appellare anguſta loca abditaque, ſiue cauernas, quas velut oportuniora ad graſſandum ſolent deligere latrones, quales ſunt anguſtię, & viarū aſperitates. Huiuſmodi loca appellari *fauces* per tranſlationem certum eſt. Vnde Corinthus in anguſtiis, & faucibus Gręciæ poſita eſt, iſtrictior erat ingreſſus ad Corinthū. Et quoniam ſacerdotes

Inſidiabatur Galaad repugnantibus Idolorum cultus & per phas & nephas eorum ſubſtantias deuorabat.

principes erant in illo latrocinio, cæteri verò, qui cum illis erant, ſocij ſceleris, atque prædæ, participes dicũtur. Adhibet hanc explanationem Haymo, & Rupertus, quæ mihi non eſt ingrata, eamque nonnulli ex recentioribus amplectuntur. Si autem verba ſeiungas, & in hunc modum legas, *Et quaſi fauces virorum latronum*, & ibi apponas periodum, quaſi illa cũ præcedentibus coniungas, apertus eſt ſenſus. Explicat nãq; quo pacto inſidias tetenderint ſanguini hominũ Galaaditæ, nempe in latebris, quibus ſe latrones abdere ſolent ad internetionẽ tranſeuntium viatorum, *In via interficientium pergẽtes de Sichem*. Erat ciuitas *Sichem* metropolis Samariæ, quã ob rẽ multas, & frequentes ad eam vrbẽ vias fuiſſe, conſentaneum eſt, eas autẽ ſacerdotes, cæterique Galaaditę occupauerãt, latitabantq;, vt inſidiarẽtur pergentibus adoratũ Dominũ Ieroſolymã, eoſq; ad vitulos aureos redire cogebãt, multa impoſita, quòd ſi illos reuocare non poterant, crudeliter interficiebant. Lyranus opinatur, iſtos latrones interfectores appellari pergentium Sichen vbi erant nundinæ, ad quas portabantur pecuniæ pro emendis mercimoniis, quia eos interficiebant, & ſpoliabant latrones in eo itinere. Cæterum prior explanatio videtur verior, atque ita diſpungunt Diuus Hieronymus, Theophilactus, & plerique alij. Vox autem *Sichem*, ſi Hebraica conſultas exemplaria, non in auferendi caſu eſt, ſed in accuſandi caſu, Sic enim habent *Sechemah*, quam deſinentiam locorum nomina habent Hebraicè, vt *Ieruſalaimah*, *Mizraimah*, idem eſt, quod in Ieruſalem, & in Mizraim, Noſter autem Interpres, opinor, propterea tranſtulit *de Sichem* in ablatiuo, vt ſignificaret, comprehendi pergentes *Sichem*, cum ab ea vrbe redibant, nõ cũ illuc iter faciebãt. Huius autẽ rei cauſa eſt, quoniã inſidiatores habebãt clanculares, qui ſpecularẽtur, an qui pergebãt Ieroſolymam, adoratũ iſſent, necne, quod cũ exploratũ haberẽt, in ipſo reditu inde reuertẽtes interficiebant, veluti tranſgreſſores legis de adorandis ſolũ vitulis aureis. *Quia ſcelus operati ſunt*. Vox *Zimah* Hebraica, poſita pro *ſcelus*, nõ pro quouis accipitur ſcelere ſed maximum, atque portentoſum flagitium conſulto factum ſignificat, Sic apud Leuiticum, Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur *Zimah*, id eſt, nefarium, & excogitata malitiæ ſcelus. Ac ruſum, Qui ſupra vxorem filiam duxerit, matrem eius, *Zimah* operatus eſt, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio veſtri.

Sunt qui autumant Sichem dictã fuiſſe poſtea Neapolin quam Ioſephus cũ Plinio Marbotã vocat.

Leuit. 19.

Leuit. 20.

Obier

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

Capita facinorum capitales pœnas ſaluuntur.

Pſal. 27.

G*Alaad ciuitas operantium idolum.* Quemadmodũ Deus ſolet honorare, ante alios, primos candidatum actionum inuentores. Ita etiam deſæuire ſolet prius in alicuius criminis, aut vitij auctores quam imitatores. Da illis, inquit Dauid Deo, ſecundum opera eorum, & ſecundum nequitiam adinuentionum ipſorũ Quid eſt Deus daturus bone rex, nequitiæ inuentoribus? Certè vt ante alios puniantur, atque ſeuerius. Cum enim pœna reſpondeat culpæ, qui prius culpam committunt, æquum eſt, etiam incurrant prius pœnam, ita, vt primi dignam factis mercedem accipiant. Nam quemadmodum patriarcha Iacob dixit Rubem. Tu principium doloris mei prior in donis, maior imperio, effuſus es, ſicut aqua non creſcas, ſic iſtis Galadaitis dicere poteſt Deus, Vos principium iniuriæ mihi illatæ, nõ mediũ, aut finis, quod æquius ferri poterat, & qui priores accepiſtis à me dona, vos enim ſacerdotali honore cumulaui, & ciuitatem veſtram conſtitui refugium delinquentium, igitur vos deſpiciam, & effundens vos ſicut aquã in terram, non creſcatis, imo primi pereatis, cum extiteritis ſceleris auctores. Sic etiam adoleſcẽs ille Machabæus obiiciebat impio & tyranno, quod nouum modum torquendi Iudæos adinueniſſet, & excogitaſſet, Tu, qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. Et Sapiens ait, Eſt inuentio in detrimentum. Qui enim peccandi modum adinueniunt, in ſuam perniciem cum effingunt & excogitant.

Gene. 49.

2. Mac. 7.

Eccle. 10

Res quædam fortuito inuentæ pernic em & detrimẽtum inuentoriu pariunt.

Deut. 33.

Exec. 16.

Gene. 23.

¶ *Galaad ciuitas operantium idolum.* Ecce quid contulit Galaaditis huius ciuitatis amœnitas, & opum abũdantia, fuiſſe videlicet primos peccati auctores, & vitiis magis obnoxios. Quod inde fortaſſe manat, quod rerum affluentia, & opes libidini fomentum, ac materiam ſuppeditent, ſicut ſcriptum eſt. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit. Et apud Ezechielem, Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ ſuperbia ſaturitas panis, & abundantia. Audi etiam qualis fuerit Sodoma, tot flagitiis contaminata, Erat, inquit Scriptura, ſicut paradiſus Domini, vniuerſa irrigabatur. Sed qui erant illius incolæ? Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis. Audi etiam, quid pepererit diuitiarum copia ſanctis Abrahamo, & Loth, Non poterat terra ca-

pere eos vt habitarent ſimul. Erat quippe ſubſtantia eorum multa & non poterant habitare communiter, vnde facta eſt rixa inter paſtores gregum Abram, & Lot. Ibi etiam in captiuitatem redactus eſt Lot. Vides, quot malorū fuerit fons diuitiarum abundantia? Primò cultores terræ illius omnium peſſimos eſſe leges. Secundò etiam conſanguinei diuites ſimul viuere non poſſunt, vt diſcas opes ſeminarium eſſe diſcordiæ, & rixarum. Tertiò, etiam inter famulos diuitum audis eſſe lites, & contentiones. Quartò, in terra amœna captiuus ducitur etiam ſanctus vir Lot, quoniam qui vberiorem terram, & delitioſiorem incolunt, hi in vitiorum captiuitatem citius rediguntur. Quinam præ cæteris tranſire Iordanem & terram ingredi promiſſionis reformidant? Filij Rubē, & filij Gad, qui nimis diuites erant Filij autem Ruben & filij Gad habebāt pecora multa, & erat illis in iumentis infinita ſubſtantia. Et quid iſti dixerunt Moſi, & Eleazaro ſacerdoti, & principibus multitudinis? Terra, quam percuſſit Dominus in conſpectu filiorum Iſrael, religionis vberrimæ eſt ad paſtum animalium. Et nos ſerui tui habemus iumenta plurima precamurque, ſi inueniemus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis in poſſeſſionem, nec facias nos tranſire Iordanem. Ecce qui recuſant tranare fluuium aquæ pœnitentiæ, ſuaque peccata lachrymis abluere id enim flumen Iordanis adumbrat. Ecce qui negligunt tranſire ad terram illam cœleſtem hominibus promiſſam, qui videlicet diuites ſunt. Nam diuitiæ eos retardant, & formidoloſos reddunt. Dic diuiti, Ieiunia, ſubueni pauperi, tranſi per aquas pœnitentiæ, da operam, vt in terram viuentium conſcendas, reſpondebit. Ne tranſire me facias Iordanem, bene hic ſum, cū diuitiis meis Hinc Apoſtolus docet, comites diuitiarum eſſe deſideria multa, & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Non ait Aſſertor noſter, Beati diuites, videbat enim, quanto in periculo verſentur. Ciuitas namque Galaad ob diuitiarum abundantiam non legimus in virtutum actiones incubuiſſe, ſed idolum fabricaſſe fuiſſeque deteſtandæ idololatriæ auctorem.

Num. 32.

Diuitiarū pondera altius hominem ad culmen pœnitentiæ euolare nō permittūt.

1. Tim. 5.

Et quaſi fauces virorum latronū particeps ſacerdotū, &c. Licet vt optimè definit D. Thomas, inſidiæ ex ſe non ſint fraudes neq; iuſtitiæ repugnēt, nec ordinatæ volūtati. Vnde D. Aug. lib.

ll.3. ſeq.inquit, Cum iuſtum bellum ſuſcipitur, vt aperte pugnet aliquis, an ex inſidiis nihil ad iuſtitiam intereſt. Probat autẽ hoc eleganter ſanctus Doctor authoritate Domini, qui mandauit Ioſue, vt inſidias poneret habitatoribus ciuitatis Hai. Innocentibus tamen, & iis, qui nihil damni inferre moliuntur, ponere inſidias grãde facinus eſt. Vnde Dñs puniri ſeueriſſimè præcipit eũ, qui per inſidias proximum occiderit prohibetque huiuſmodi inſidiatoribus ſacrum locum quippiam præſtare immunitatis. Si quis, inquit per induſtriam occiderit proximum, & per inſidias, ab altari meo auelles eũ vt moriatur. Sanctus etiam Iob grãde facinus eſſe, huiuſmodi inſidias tẽdere, inquit, Si ad hoſtium amici mei inſidiatus ſum, ſcortum alterius ſit vxor mea, & ſuper illam incuruentur alij. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima. Et Regius Pſaltes ait, & inſidiatum crimen exaggerans, & inſidiatoris commeritum ſupplicium attexens, Inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua, Inſidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum, In laqueo ſuo humiliabit eũm, inclinabit ſe, & cadet, cum dominatus fuerit pauperum. Ac rurſum, Comprehenduntur in conſiliis, quibus cogitant. Et Salomõ, In inſidiis ſuis capientur iniqui. Sic capti ſunt fratres Ioſeph, inſidias tendentes ſanguini fratris ſui. Sic Darij ſatrapæ, ſic Aman, ſic rex Saul, dum parat Dauidi inſidias, vt interficeretur à Philiſthæis, poſtea ab illis eſt interfectus. Demum ſic Iudæi dũ per inſidias ſtudẽt occidere Ieſum ne perderent locũ, & gentẽ ideo perdiderunt, locum, & gentem quia occiderũt Ieſum. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Decollatione S. Ioãnis Bapt. in hæc verba Herodias inſidiabatur illi, & volebat occidere eum. O nequiſſima fœmina non attendis, quantum facinus ſit, inſidiari innocentibus, quantumque ſupplicium incurrant inſidiatores.

Ioſue.8. *Exod.21.* *Iob.31.* *Pſal. 10. Impij incident in foueãm quã alijs fecerunt, eorũque malignitas recidet in caput eorum.* *Prou. 11.* *Gene.37.* *Danie.6. & vlt.* *Heſt.7.*

¶ *In via interficientium diſpergentes de Sichem.* Satis vetus eſt hoc malum, quod & pernicioſiſſimum eſt Eccleſiæ, nõ deeſſe homines iniquos, qui impedimento ſint viris piis, & iuſtis, quo minus Deo ſuo inſeruiãt, & virtutum actionibus nauẽt operã. Hinc legis, interfici, & prohiberi, pergentes in tẽplum Domini, vt illũ adorarent. Sic prohibebãt Gentes filiis Iſrael templum ædificare, ſic & ædificantes murum Ieruſalem ob imminẽtes hoſtes vna manu faciebãt opus, & altera pugnabant. Tu ergo nõ deſiſtas à bonis operibus ob homines, qui obſtare contendunt, quinimè arma arripe vna manu, & altera, perge perge vlterius in ædificio virtutũ. Et quẽadmodũ

3.Eſd.5. *2.Eſdr.4.*

Gene. 15. Abrahamus nō peſtitit offerre ſacrificium Domino propter volucres deſcendentes, vt comederent ſacrificia, ſed eas abigebat, Sic tu non ceſſes à virtutis actione propter eos, qui te ab his ſtudiis reuocare conabuntur. Aues enim diaboli ſunt iſtiuſmodi homines, quas ſi comedere ſinas ex his cibis virtutum offerendis Deo tuo, illoque abſumere, time, ne tibi cōtingat, quod magiſtro piſtorū Pharaonis, cui caput ablatū eſt, ſuſpenſus in cruce eſt, & à volucribus laceratus, pœnas enim exolues Deo tuo, quod deſtiteris ob impedientes, illi inſeruire Non defuerunt impij homines, qui obſtare contēdebant, ne Apoſtolus incumberet piis actionibus, ſed nō propterea gradū reuocauit Nos, inquit, perſecuti ſunt, prohibētes non gentibus loqui, vt ſalui fiant, &c. Quod ſi indignum eſt Chriſtiano pectore, virtutē deſerere, quia quippiam obſtant, quid erit de hominibus obſtantibus, ne quis virtuti operam impēdat? Quis tantū facinus valebit explicare? Quis pœnas dignè recenſere, quæ eos manēt? Ex parte, & quodāmodo id Deus ſignificauit, dicens, Væ vobis Scribæ, & Phariſæi, qui clauditis regnum cœlorū ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Et Sapiens, Noli prohibere bene facere eum, qui poteſt. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba, Vnguēto vngebat. Quid ex hac vnctione fuit cōſecutum? Obmurmuratio dicentium, Vt quid perditio hæc? Poterat enim vnguentū iſtud venundari multū, & dari pauperibus, non tamen propterea deſtitit ab opere cœpto Magdalena. Quadrat & in feſtum Trāsfigurationis, in hæc verba, Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Quid loquebaris, Apoſtole Dei, quod te, & ſacros vates Moſem, & Heliam tuoſque ſocios gloria Transfigurationis priuar? Erat ſuo conſilio impedimento, ne Chriſtus pergere Ieruſalem, vt ſe offerret omnipotenti patri in ſacrificium, qua propter vix ore locutus plectitur, vt doceat Deus neminem à virtutis via reuocandum, ingratiſſimoſque ſibi eſſe, qui impedimento ſunt viris piis, ne vlterius ad perficiendas liberales actiones progrediantur.

Aues ſunt diaboli homines ſed ductores. *Gene. 40.* *1. Theſ. 2.* *Matt. 23.* *Prou. 3.* *Nec verbo nec facto nemo ad bene faciēdum dehortandus eſt.*

¶ *In domo Iſrael vidi horrendum ibi fornicationes Ephraim, cōtaminatus eſt Iſrael. Sed & Iuda pone meſſem tibi, cum conuertero captiuitatem populi mei.*

Rem horrendam vocat idololatriam.

¶ Licet horrendū dicāt Lyranus, Carthuſianus, & nonnulli alij, duo appellari immaniſſima crimina, idolorum nempe cultum, & occiſionem pergentium Ieroſolymam ad templū

melius ſolum per *horrendum* intelligimus cultum idolorum, de quo etiam inquit Ieremias, Obſtupeſcit cœlũ ſuper hoc, *Ierem.* 2 & expauit terra vehementer. Et quoniã expauerat propheta, videns idola, quod fecerant Iſraelitæ, relicto Deo, ait, *In domo Iſrael*, id eſt, in congregatione decem tribuum vidi horrendum. Eum enim, iuxta Haymonis explanationem, vocat domum Iſraël, Vel *domum* familiam Iſraël appellat. *Ibi fornicationes Ephraim.* Certum eſt, *fornicationes* vocare idololatriã, & per Ephraim intelligere Ieroboam regem, qui vitulos aureos fabricauit, illi hoc indidit nomẽ, quoniam ab eo genus trahebat. Indicat autẽ, dũ Iſraëlis domũ attexit cũ Ephraim, hoc eſt, regia familia, omnes, tum populum, tum regem eſſe eodem idololatriæ crimine deteſtando irretitos. *Sed & Iuda pone meſſem tibi.* Satis pulchra trãſlatione Iudã etiam eſſe vaſtandum, & in captiuitatem cito ducendum ſignificat, ſtragemque illam ingentem, quam erat paſſurus. Quemadmodum enim meſſis arida, & falcibus demetitur, & ab agro, in quo ſata fuerat, alio defertur, teritur, & in horreũ deportatur, In eũdem modũ Iuda gladiis exercitus regis Nabuchodonoſor eſt impetitus, multi Iudæorum iugulati, & ſucciſi, variis calamitatibus, & acerbiſſimis iactatus, & contritus, ac tandem in Babylonem longe à ſua patria relegatus. *Cum conuertero captiuitatem populi mei.* Hoc eſt cumq; te Chaldæi meſſuerint, cõuertam rurſum captiuitatẽ populi mei, & ſub Cyro rege Perſarum, & Artaxerxe reducam populum meum. Et nota, quam ſignificanter Iudæ captiuitas, & regreſſio pariter prophetetur, de Iſraël autem hoc eſt, de decem tribubus, & nunc tacitum eſt, & ſi quando proſperũ quid dicitur, in Chriſti differtur aduentum. Quidã hoc, quod dicitur *Iuda pone meſſem tibi*, ad bonam partem referunt nempe quod, punito Iſraële, Iudas operum ſuorum fructus recipiat, iuxta illud, quod ſcriptum eſt. Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent. Sed ſuperior ſenſus nobis magis placet.

Simile. — *In Christi aduentu per Titum regnum Iuda finẽ accipiet.* — *Pſal.* 125.

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

IN domo Iſrael vidi horrendum, ibi fornicationes Ephraim. Non eſt contentus Deus tuus dicere, ſe vidiſſe idololatriã Iſraëlis, ſed vna cũ ea ait etiam, ſe conſpexiſſe fornicationes Ephraim. Quorſum putas, vtroſq; & populũ, & familiã regiã horrẽdo idololatriæ crimine ait eſſe cõtaminatos? Certe, vt oſtẽdat Deus, ſe velut inuitũ trahi ad punitionẽ eorũ.

Viri iuſti auertũt in Republica triſtia nomina & cœleſtes minas.

Quærebat enim, an in populo, & familia regia aliqui viri eſſent pij, & iuſti, quorum vitæ integritas, & fidei puritas alliceret illum ad miſericordiam, & ne viros candore morum conſpicuos perderet cum iniquis, vniuerſis parceret. Dicebat enim Abrahamus Deo, Nunquid perdes iuſtum cũ impio? Si fuerint quinque iuſti in ciuitate, peribunt ſimul, & nõ parces loco illi propter quinquaginta iuſtos, ſi fuerint in eo Abſit à te, vt rem hanc facias, & occidas iuſtum cum impio, fiatque iuſtus ſicut impius, non eſt hoc tuum. Sic & apud Iſaiam dicens, A planta pedis vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas, quærebat Deus, an aliquis eſſet vir purus, ob quem cæteris parceret, dolebatq; neminem eſſe inuentum ſanum in moribus. Et apud Michæam veluti gemebũdus inquit, Væ mihi, quia factus ſum, ſicut, qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non eſt botrus ad comedendũ, præcoces ficus deſiderauit anima mea. Quidnam eſt vinea, in qua ramos quærit, niſi populus ille Iudæorũ, racemi vero, qui ſunt niſi viri iuſti? Hos quærit iam tranſacto vindemiæ tempore, quo licet pauci, paruique botri inueniantur, ſaltem collector nõ perdit operam, ſed nonnihil colligit. Deus autem dolet, ſe nullum inuenire racemum, quem colligere poſſit, etiam paruiſſimum hoc eſt, non ingẽti ſanctitate viros, quæro, qui pulcherrimi botri ſunt, homines multo inferiores morum integritate inuenire deſidero. Hoc ipſum & alia tranſlatione rurſum, venuſtiſſima tamen, inculcat, dicens, Præcoces ficus deſiderauit anima mea. Quæ verba bifariam explanari poſſunt, vel quod precoces ficus vocet antiquos illos patres, eximia in Deum pietate, & in homines fide, ingeniiq; virtute præditos, Abrahamum, Iſaacũ, Iacobũ, Moſem, Ioſeph, Ioſue, cæteroſq; id genus, quod quemadmodum prima æſtate matureſcentes ficus, gratiſſimi, & ſuauiſſimi ſunt, ſic viri iſti Deo extiterint iucundi, & grati, Eos autẽ inuenire inter homines ſceleribus implicatos cupit, vt piorũ integritate cõmotus, miſeratur impiorũ. Vel præcoces ficus. i. nõ omnino maturas, quia bonas, & perfectã maturitatẽ nactas non inuenio. Ac ſi apertius dicat, Homines eſſe in hoc populo magnopere opto aliqua pietate ornatos, licet priſtinã ſanctorũ Patrũ, puritatẽ non attingant, huberrimos fructus comedere deſidero, & ſimiles antiquis patribus, cæterũ non inueniam, quiſquilias, & furfures præ famis magnitudine volo. Verum quid tempus tero in his fructibus inquirendis? Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt, omnes in ſanguine

Gene. 18.
Iſai. 1.
Mich. 7.
Deus piorum integritate cõmotus miſeretur impiorum.

guine inſidiãtur,&c. Cum ergo neminem inueniat pium,ob quam ad miſericordiam flectatur Deus, ſupplicium de illis ſumendum apponit, ſubiungens poſt pauca, in die ſpeculationis tuæ viſitatio tua venit,nũc erit vaſtitas eorum. Significauit etiam cœleſtis Sponſus ſatis eleganter, quantũ emolumenti adferant viri iuſti iniquis apud Cantica dicens, Oſtende mihi faciem tuã,ſonet vox tua in auribus meis, quia vox tua dulcis, & facies tua decora. Quid namq; facies Eccleſiæ eſt,niſi viri iuſti & morum candore cõſpicui? Quemadmodum enim pulchritudo præcipuè in facie hominis reſidet, per eamque dignoſcitur homo, Sic Eccleſiæ decor in ſanctis viris maximè relucet, per eoſdẽq; ſupernus Sponſus agnoſcit Sponſam,nam de iniquis ait,Amen dico vobis, neſcio vos.Petit ergo ab Eccleſia,vt viros integerrimos oſtendat ſibi,quorũ pulchritudine ob ſplendorẽ virtutũ illectus, ſuauiſſimam,& dulciſſimam vocẽ Spõſæ audiet,hoc eſt,quã gratiſſimæ erunt eius petitiones Deo,& quicquid petierint, obtinebũt.Hinc vtrũque cõnectit,vocẽ dulcẽ cũ facie decora.Si enim facies deformis eſſet,& vox fortaſſis eſſet amara, & inſuauis auribus Sponſi. Adumbrauit hoc non ineptè regina Eſther,cum ad placandũ regem Aſſuerum,roſeo colore vultum perfuſa,& gratis, ac nitentibus oculis triſtẽ celabat animum ob ſententiam latã in Iudæos.Eius tamen pulchritudine cõmotus Rex,ſententiam mutauit,damnatis ad mortem parcens. Cui enim rei aptius eſt vmbra Eſther,quã Eccleſiæ: Hæc eſt,quæ regẽ cœli pulchritudine faciei, hoc eſt, obiectis ſanctis viris in conſpectu diuinæ, ac ineffabilis maieſtatis benignum,& miſericordem in peccatores reddit, & veniam impetrat dulcedine vocis ſuæ, id eſt, orationibus ſuis. Quemadmodũ enim ſterquilinium comburere, & perdere deſinet, qui inter ſtercora ſcit cõmixta eſſe pretioſiſſima margarita, ne vna cũ ſtercore pretioſos lapides perdat, In eundẽ modũ Deus,quãuis cernat iniquos homines multo ſtercore peccatorum conſpurcatos,non ſumit de illis vindictam ob gemmas,quę inter eos ſunt,pios videlicet viros,ne dum malos deſtruit, bonis etiam inferat nocumẽtum. Sicut lilium inter ſpinas,ſic amica mea inter filias,ait rurſum Spõſus.Spinæ homines prauos ſignificãt, & has ſpinas cui Deus non euellit,& deſtruit? Quoniam inter eas lilium vnum inuenitur?Qui faceres,bone Sponſe,ſi plura lilia,hoc eſt,multos iuſtos inueniſſes cum peccatoribus? Quanto melius

Cap. 2.

Simile.

Aſſuerum Eſther Iudaos ſæuiſſimè proſequi deliberantem ad melioris conſilij clementiã pulchritudine ſua diuertit, ſic Eccleſia pretioſo cõſpectu piorum & orationib. ſuis Deum miſericordẽ & benignum reddit.

Cant. 2.

ſpinis

ſpinis parceres? Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicę 4.poſt Epiphaniã,in hęc verba,Vis,imus,vt colligamus zizania,& ait,Non,ne, forte colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum.Ecce ob triticum parcit zizaniæ.

¶ *Ibi fornicationes Ephraim,contaminatus eſt Iſrael.* Vide,quid ſequitur poſt peccata idololatriæ regis, quē Ephraim appellat,populum etiam ſibi ſubiectũ, nempe Iſraelem eodē contaminatum eſſe crimine. Nihil enim potentius hominē trahit ad ſui imitationē, quã gubernatoris exēplum. Vnde Plato dicit,Quales ſunt principes in republica, tales ſolere eſſe ciues.Et Sapiens ait,Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius,& qualis rector eſt ciuitatis,tales & inhabitantes in ea.Hinc & Apoſtolus inquit,Mementote præpoſitorum veſtrorum,qui vobis locuti ſunt verbum Dei,quorum intuentes exitum conuerſationis, imitamini fidem. Ac rurſum de ſe ait, Ipſi enim ſcitis, queadmodum oporteat imitari nos quoniã non inquieti fuimus inter vos,neq; gratis panē mãducauimus ab aliquo, ſed in labore,& fatigatione, nocte,& die operantes,ne quem veſtrũ grauaremus, nō quaſi nō habuerimus poteſtatem,ſed vt nos ipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Quemadmodũ apes mel conficiunt ſapiens eam herbam, & flores,quos demerunt, vnde in Hiſpania,teſte Plinio,mella in ſpartarijs confecta,retinēt ſaporē ſparti,In eũdē modum homines in principibus, veluti ex quibuſdã arboribus,flores morum decerpunt,quos ſi ſuaues inuenerint,dulciſſimum conficiunt fauum, ſi autem,amarũ, hoc eſt, impuros, & corruptos mores viderint in principe, eandem etiã amaritudinem imbibunt. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Doctoribus, in hæc verba.Quod ſi ſal euanuerit,in quo ſalietur? Quid namque ſequetur ex infatuato ſale,niſi etiam infatuari,& euaneſcere ſubditos?

Eccl.10. *Hebr.13.* *2.Tho.3.* *Simile.* *Spartum genus eſt herbæ apud Hiſpanos frequentiſsime.*

¶ *Sed & Iuda pone meſſem tibi.* Multa hic ſunt implicata, quæ paucis abſoluemus.Primò, vocãs Deus Iudam meſſem, ſuã detegit patiētiam, qui diu diſſimulauerit peccata eius,& expectauerit ad pœnitētiam. Solet namq; Deus nonnunquã non longo tempore differre punitionem peccatoris. Vnde apud Iſaiam ait de Ægypto, Ante meſſem totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramuſculi eius falcibus.Vides,quo pacto non expectauerit, donec adoleret, ſed ante meſſem dicat Deus, effloruiſſe Ægyptum? Tu ergo frater mi, oculos mentis aperi, & vide, an Deus tuus, diu tua peccata diſſimulans, dicere tibi poſſit, *Pone*

Iſa.18.

meſſem tibi. Scis enim, quanto tempore te expectauerim. Prætere à agnoſce, in punitione Deum tuum nihil magis optare quàm quòd falce tribulationis te demetẽs, te inueniat, meſſem, quæ grana habet, non ſolum paleas. Multi enim ex calamitatibus nihil fructus reportant, carent patiẽtia, non ſua agnoſcunt crimina, nõ Deum exortant, &c. Hi ante meſſem contremiſcerent, ſicut de Ægypto nuper diximus, qui ſolũ paleæ ſunt igne inextinguibili comburendæ. Sic namq; ait D. ille Baptiſta, Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni extinguibili. Obſeruandum etiã eſt, Deum tuũ nõ dicere, *Iuda pone meſſem mihi, ſed pone meſſem tibi.* Si enim peccator oculos mentis aperiat, dum à Deo demetitur, ſucciditur, & ad aream deportatur, vt teratur, cibum ibi inueniet, tum virtutum, tum conſolationis. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et apoſtolus, Benedictus Deus, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, &c. Hinc inquit Deus. *Pone tibi meſſem.* Ad tuã enim vtilitatem eſt, quòd à me demetaris, tuum in meſſione emolumentum quæro, non damnum. Quod ſi hæc miſſis Domini homines ingenti afficit terrore, quanto magis illa terrebit, de qua dicitur in Apocalypſi angelo ſedenti ſuper nubẽ candidam, Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora, vt metatur, quoniam aruit meſſis terræ? Et miſit, qui ſedebat ſuper nubem falcẽ ſuam in terra, & demeſſiuit eã. Rurſuſque alius miſit falcem acutam, & vindemiauit botros vineæ terræ, & miſit in lacum iræ Dei magnum, & calcatus eſt lacus extra ciuitatem, & exiuit ſanguis de lacu vſq; ad frænos equorum per ſtadia mille ſexcenta. Quæ quidem meſſio in extremo iudicio fiet.

Perditur tribulationis meritũ quãdo patientiæ deficit incrementum.

Luc. 3.

Pſal. 93.

2. Cor. 1.

Apoc. 14.

¶ *Cum conuertero captiuitatem populi mei.* Benedictus Deus meus, deterrebat Iudã acerba hac demeſſione, & eam acerbitatẽ temperat his verbis, *Cum conuertero captiuitatẽ populi mei,* quibus duo implicat, alterũ eſt, finiendã eſſe demeſſionem, & non ſemper duraturã. Alterũ vero eſt, acerbitatem pœnarum eſſe aliqua lætitia miſcendam, ne miſer homo onere ſuccumbat. Vbi ergo ſunt, qui nunquam finem præfigunt ſupplicijs imponendis delinquenti? Vbi, qui nihil lętam adiungũt triſtitiæ pœnarum? Vbi qui neque guttã ſolatij exhibent dũ puniunt. Hunc veniant, & diſcãt à Deo ſuo, quales ſe debeant

In eos quibus voluptas eſt ſumma, aßiduis cruciatibus torqueri plebem.

debeant exhibere punitores. Poterat quidem Deus, meſſionis mentionem faciens, ſubricere conuerſionem captiuitatis populi ſui, noluit tamen ſed eam attexit, vt doceat, non omnino eſſe truces, & acerbos, dum quempiam punimus: *Matt. 22.* ſed nonnihil lætitiæ illi eſſe impartiendum. Sic rex ille hominem non habentem veſtem nuptialem, quamuis punirè iubet, eũ vocat amicũ, dicẽs, Amice, quomodo huc intraſti?

CAPVT SEPTIMVM.

CVM ſanare vellẽ Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati ſunt mendacium, & fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris. Et ne forte dicant cordibus ſuis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circundederunt eos adinuentiones ſuæ, coram faciem meã factæ ſunt. In malitia ſua lætificauerunt regem, & mẽdacijs ſuis principes. Omnes adulterantes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente: quieuit paululum ciuitas à commextione fermenti, donec fermentaretur totum.

Quod vir ſtudioſus in vxorem, iudex in reũ, medicus in ægrotum ideſt, Deus nobis ſua cura, iuſtitia & miſericordia præſtat.

¶ In hoc capite ſplendet maximè amplitudo diuinarum miſerationum in peccatores, qui omnẽ lapidem mouẽt, vt à peccato eos reuocet Hinc nonnunquam ſe exhibet virũ ſtudioſum ſalutis vxoris, nonnunquam iudicem vindicem, nõnunquam etiam peritiſſimum agit medicũ, magnopere optantem mederi ægritudinibus, & morbis animorum, Denique nihil eſt, quod non excogitet, & effingat, vt ad ſaniorem mentem peccatores reducat. Nunc ſe munere medici optantis ſanare infirmum fungi aperit, dicens *Cum ſanare vellem Iſrael* Licet quidam hæc verba referant ad captiuitatem & tribulationem hoſtilem, vt Theophylactus, & Lyranus, ſic expendẽtes. *Cum ſanare vellem Iſrael*, eius captiuitatẽ reducẽdo: melius referemus ad vulnera animi, quæ peccata ſunt. In quẽ modum explanant Diuus Hieronymus, & Haymo, atque nonnulli ex recentioribus. Acceperat namque populus *Iſrael*, id eſt, decem tribuum, ſæpe multa idololatriæ vulnera, *Exod. 32.* & maximè illud, quãdo in eremo vituli conflauerunt caput, atque dixerunt, Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerũt de terra Ægypti. Vnde Deus, qui mauult pœnitentiam peccatoris, *Luc. 5.* quã mortem, & poſtea loquitur in Euangelio, Non indigent ſani medico, ſed qui male habent, vulnera populi ſui ſanare conatus eſt, cum inuitans ad pœnitentiã per prophetas ſuos,

Sanare vellem De voluntate antecedente Dei, non conſequẽte, eſt ſermo, quæ ſemper impletur, iuxtà illud, Conſilium meum ſtabit,& omnis volũtas mea fiet. *Reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ.* Cum omni arte tractarem, vt miſerabilis populus curaretur, ſubito extitit Ieroboam de tribu Ephraim, qui vitulos aureos faceret, & *malitia Samariæ,* quæ metropolis eſt regni decem tribuum, iuxta illud Iſaiæ, Caput Syriæ Damaſcus,&caput Ephraim Samaria. Hæc duo nomina, *iniquitas* & *malitia* peruerſitatem, & contumaciam ſignificant. Iniquitas enim ex Hebraico verbo reddita, propriè peruerſitas, & deuiatio eſt, *Multa* vero, quod Græcum eſt, malitia, apte exprimit, ſingularẽ animi morbũ, qui vultu etiã, & corporis habitudine cognoſci manifeſtiſſime poſſit. Sic Pharao ſeptem boues à ſe per quietem viſas, macilentas, & malas viſu fuiſſe depingit, quod noſter Interpres vertit, boues fœdæ, confectæq; macie. Sic & illud dictum famulis Pharaonis à Ioſeph, Cur malę ſunt facies veſtræ? In editione tamen Vulgata, Cur triſtior eſt hodie ſolito facies veſtra Erant enim mutatæ in pallorem, ac ſi eſſent infirmi. Hiſpanè etiam dicimus eum, qui ægrotat, *Malo eſta fulano.* Sic & hic *malitia* languorem ingentem,& qui in facie cognoſci poſſit, ſignificat. Vtitur autẽ appoſitiſſima cõparatione, eamq; ſemel poſitam eleganter proſequitur, Dixerat enim Deus, ſe medicũ eſſe, qui languori Iſraelis mederi cupiebat, aperit nunc, in vehementẽ maximúmq; morbum incurriſſe hunc populum, ꝙ ex Ephraim,& Samaria, non ſecus atque ex capite,& facie acerbam præ ſe ferẽtibus infirmitatẽ ſed id deprehẽdiſſe inquit. Cum enim medici tradant, caput & faciem ad ignoſcẽdam grauitatẽ morbi eſſe præcipua indicia,&, *Ephraim,* puta rex Ieroboam facies regni ſit, reges enim faciei in corpore myſtico ſibi vendicant locum, *Samaria* autẽ, quod metropolis eſſet,& caput regni, capitis obtinet locum, facilè quis deprehendet, totũ regni corpus in grauiſſimam valetudinẽ incidiſſe. *Quia operati ſunt mẽdacium.* Rex videlicet,& populus operati ſunt mendacium, id eſt, idolum, quod ideo, vt placet Diuo Hieronymo, mendaciũ appellatur, quia ſicut contrariũ eſt veritati mendaciũ, ita idolum Deo, qui veritas eſt. Quidã exiſtimant, hic mendacium in propria accipi ſignificatione, nempe pro dolo, & fraude, quibus Iudæi pleni erant. Vnde Ieremias ait, Vnuſquiſque à proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam. Sunt, qui dicant, verbum Hebraicum Seker, pro quo in noſtra ęditione Vulgata eſt

Iſa.46.
Iſa 7.
Vultus interioris habitus index.
Gene.14. c.40.
Hippocr. de Prognoſt. lib.1. c.1.
Samaria regni Iſrael Metropolis.
Repugnãtia ſunt & veritas mendaciũ Deus & Idolum.
Ierem.9.

eſt *mendacium*, ſignificare violationem debiti officij ex ſingulari audacia, aut per ſummam iniuriam. Ac ſi apertius dicat. Tantum abeſt, quod reſipiſcant, quod in ipſis curationibus palam omne officium & prodant, & contemnant, leges enim meas, quibus obſeruandis ſalutem conſequi poterant, violent, atque euertant. Non mihi eſt ingrata hæc eſt explanatio. *Et fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris.* Bifariam poſſumus explanare, vel quod fur iſte, & latro ſit rex Ieroboam qui, inſtar furis, ingreſſus eſt ad regnum Iſrael, & furatus ſit hunc populum Deo, & quaſi latrunculus infœlicem plebem Dei expoliauit auxilio. Ita diſpungit Diuus Heronymus, quem plerique ſequuntur, vt Interlinearis, Haymo, Rupertus, licet is per *furem* intelligit diabolum, qui furatus eſt, inquit, animas Iſraelis, furtim deuorans per inſpiratam occultè malitiam, & *latrunculus foris*, videlicet Ieroboam latro viſibilis, qui foris, id eſt, exterius idola fabricauit. Vel ſignificat, in populo Iſrael vigere rapinas, & latrocinia, tum occulta, tum publica. Hoc enim eſt diſcriminis inter *furem*, & *latronem*, quod fur noctem quærit, & latenter iniquè operatur, latro autem aperte vim infert. Neque mireris, ſi in numero ſingulari dixerit, *fur* & *latrunculus*, poſitus enim eſt numerus ſingularis pro plurali, quod frequens eſt in ſacris Biblijs, vt à nobis iam eſt obſeruatum. Vel, vt expendunt Theodoretus, & Theophylactus, fures & latrones vocat hoſtes inuadentes Iſraelem ad modum latronum, qui nonnulla incendent, quædam depopulabuntur, alia abigent, boniſque omnibus eos ſpoliabunt. Non mihi diſplicet hæc diſpunctio. Nam cum cuidam populi attexiſſet Deus, quod videlicet operati fuerint mendacium, conſequenter pœnas illis infligendas apponit, dicens. *Quia operati ſunt mendacium, & fur etiā ingreſſus eſt ſpolians, &c. Et ne forte dicant in cordibus ſuis, omnē malitiā eorum me recordatum.* Nihil difficilius à nonullis peccatoribus extorquere poteris, quā eos inducere, vt confiteātur, ob peccata ſua iactari calamitatibus. Dicunt enim fricata fronte illud Iob, Vtinā appenderentur peccata, mea, quib: irā merui, & calamitas, quā patior in ſtatera, quaſi arena maris hæc grauior appareret, vnde & verba mea dolore ſunt plena. Ac rurſum illud, Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. His ſimilis erat populus quos Iſrael Deus agnoſcit nolentes, & inuitos trahēdos, vt ſe deliquiſſe contra Deum fateantur. Nam ſi quando à Deo flagellabantur, id vel parentum delictis, vel ſi ſuis, non recentibus,

Dicuntur Latrocinātes qui in ſyluu ſtāt, vt ſpoliēt tranſeūtes fures deuo ēle in omnibus: vt in Auth. vt nul. iudi. §. pe. col. xi. & c. depoſi. l. 1. Accurſ.

&

& nouis, ſed veteribus vertebant, vnde effectum eſt, vt quæ-
rerentur de DEO dicentes, Patres noſtri comederunt vuam *Iere. 31.*
acerbam, & dentes filiorum obſtupuerũt. Et illud. Patres no- *Thren. 5.*
ſtri peccauerunt, & nos iniquitatẽ eorum portauimus. Nũc
apertè oſtendit DEUS populum Iſrael falſo hoc dicere, non
enim pro antiquis delictis ſuis, vel pro peccatis parentum,
ſed pro proprijs, & recenter commiſſis eſſe plectendos, ſub-
iungens *Nunc circundederunt adinuentiones ſuæ.* Vocat autem
adinuentiones varias idololatriæ ſuperſtitiones, quibus ſe de-
diderant. Non enim contenti fuerant adorare vitulos Iero-
boam, ſed plurimis, & aſſiduis idololatriæ generibus pecca-
tum auxerant. *Et coram facie mea facta ſunt* Bifariam diſpungi
poteſt, vel, *coram facie mea*, id eſt, me præſente, ac intuẽte, pre-
dicta mala egerunt. Vel, *coram facie mea*, id eſt, peccata hæc
mihi ipſi propoſui contẽplanda, vt ea vlciſcar. *In malitia ſua
lætificauerunt regem*, Ieroboã videlicet. *Et in mẽdacijs ſuis princi-
pes*, qui ſub Ieroboam populo præfuerant. *Omnes adulterantes*,
De ſpirituali adulterio, puta idololatria ſermo eſt, quamuis *Elegantiſſi-*
Theophylactus de corporeo locum expendit. *Quaſi clibanus* *mè vocatur*
ſuccenſus à coquente. Eleganter eos cõponit cum clibano à pi- *Iehu coquẽs*
ſtore accenſo, quòd quemadmodum piſtor fornacem cale- *aut piſtor,*
facit, vt panes coquat. Sic Ieroboam miſerum populum igne *quia in furno*
idololatriæ ſuccendit, vt in eo coqueret panes impietatis. *Idololatria*
Quieuit paululũ ciuitas à commixtione fermẽti, donec fermentaretur *omnia ſua opera*
totum. Impius Ieroboam, cũ erroris in animas populi miſiſ- *concoquit.*
ſet incendium, quaſi caminus, & clibanus primo igne ſuc- *Actus ne-*
cenſus, paululum conquieuit, vt nõ vim faceret populo, ſed *ceſſitate co-*
ſuæ eum dimitteret voluntati, donec fermentaretur omne *ctis cito ſol-*
mendacium. Quicquid enim neceſſitate fit, cito ſoluitur, ꝙ *uuntur, Vo-*
voluntate arripitur, perſeuerat. Et quia ſemel tranſlationem *lũtatis ope-*
à clibano ſumpſerat, qui ad coquendos panes ſuccenditur, *ra firmius*
eam ſeruat in reliquis, vt in cõmixtione fermenti, totius po- *conſiſtunt.*
puli mõſtret aſſenſum, quo ſcilicet & rex, & populus pari in *Matt. 16.*
idololatria ardore corruerint. Obſeruandum deniq; eſt, quã- *Luc. 13.*
do de fermento incidit ſermo, duo in eo eſſe conſideranda, *1. Cor. 5.*
prioris videlicet naturæ corruptio, ſicq; accipitur in malo, *Matt. 13.*
in quẽ modũ hic ſumitur, ſignificat etiã labẽ, & cõtagiẽ pec-
cati, falſamq; doctrinã, vt cum ait Seruator noſter, Cauete à
fermento Phariſæorum, & à fermento Hærodis. Et Apoſto.
Expurgate vetus fermẽtum, vt ſitis noua conſperſio. Conſi-
deratur & in fermento virtus quædã, quæ maſſam ſapore cõ
dit, & accipitur in bono, vt, Simile eſt regnum cœlorum fer-

Z mento,

mento, quòd acceptum abſcondit mulier, &c.

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

CVm ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ.

¶ Ecce De⁹ tuus, qui æquiſſimus eſt iudex, nõ ſemper vult iudicem agere, ſed interdum medicũ ſe exhibet, vt homines reuocet à peccato. Docet, omnia tentãda, variòſque modos excogitandos, vt quem reducamus ad ſaniorem mentem. Nõ enim peccatoris ſaluti magis nocet quippiam quàm q; ipſe intelligat, iudicẽ, ſiue prę.atũ punire velle: non vulnera ſanare, dum punit. De medico, ait Sapiens. Vnctionẽ conficiet ſanitatis. & non conſummabuntur opera eius, pax enim Dei ſuper faciem terræ. Quis peritior medicus, quàm Deus? Is eſt, qui præ cæteris medicis conficit vnctionem ſanitatis ad medenda vulnera animorum. Et non conſumantur opera eius, quia varias facit confectiones ac multas, neque vnam, aut alteram adhibere contentus eſt: ſed plures adinuenit. Pax enim Dei ſuper faciem terræ, hoc eſt, non ita iraſcitur hominibus ſuper terram habitantibus, vt eis ſubtrahat diuina beneficia eorum animis ad valetudinem neceſſaria, quinimo eã benignitatẽ erga eos ſeruat, vt alia, atque alia ſuppeditet, quæ curandis morbis conducunt ſpiritualibus. Sic, vt morbo ſpirituali proditoris Iudę mederetur, quam artem nõ percurrit? Quem modum intactum reliquit? Secum permittit ſedere in menſa, eum præ ceteris proſequitur amore, pedes illius lauat, &c Sed reuelata eſt tãdẽ iniquitas eius, quamobrẽ, & miſericordia diuina factus indignus. Quemadmodum in botro nõ vnum aut alterũ granũ inuenies, ſed multa. In eundem modum Chriſtus multa, variaque continet remedia, noſtriſque vulneribus ea aptat. Cognouit hoc Sponſa, quamobrem inquit, Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. Nõ vtique ait, Dilectus meus granum eſt botri, parum enim hoc ſibi eſſe exiſtimabat, ſed in memoriam reuocans, varia ab Sponſo adhibita medicamina morbis ſuis, inquit. Botrus eſt mihi. Hinc & Aſſertor noſter inquit. Ego ſum vitis vera Bene vitẽ ſe vocat, profert.n nõ vnũ, aut alterũ granũ, ſed botrũ, quinimo plures profert botros plenos ſalutiferis remediis. Hinc etiam ſe cõponit cũ Samaritano infundente vinũ ſuper vulnera ſaucij à latronibus, adijciens etiã & oleum Ecce, nõ eſt cõtentus infun-

In Chriſti vitę omnis generis remedia oriũtur.

Cant. 1.

Ioan. 15

infundere vulneribus ſolum vinum, quamuis illud factum eſt ex pluribus racemis, quo verbo plura, variaque adhibuiſſe medicamina implicat vinum & oleum adiungit, quod etiam ex multis exprimitur granis, vt in miſericordia, quæ per oleum ſignificatur, via vſum fuiſſe miſerationum varietate Samaritem intelligas, Non ſecus facimus, damnum quippe illaturi, pertinaces ſumus, neque ceſſamus, etiam ſi res, non, vt ſperabamus, ſuccedat, ſed mille modos quærimus mirabiles artes inuenimus ad nocendum. Sic impius ille Balac mille vias excogitauit, vt noceret filijs Iſrael, ducit prophetam Balaam ad maledicendum, ſtatuit in loco, vbi tantū intueretur extremā partē populi, in alium atque affert locū. Bone Deus, quid non fecit, vt perderet Iſrael vtinam impius iſte audiret à Deo, ſuo creatore, *Sanare vellem Iſrael*, vt ſententiam mutaret, neminemque perdere voluiſſet. *Num.23.*

¶ Secundò, demus hoc Lyranæ explanationi, diſpungentis in hunc modum. *Cum ſanare vellem Iſrael*, eius videlicet captiuitatem reducendo, *reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ*. Quid hoc pientiſſime Deus? Decet ne ob peccatum regis, & vnius ciuitatis, puta Samariç negare miſericordiā toti Iſraeli? Si peccata inuenis in Ephraim, & in Samaria luant iſti pœnam, non Iſrael, cuius nullum peccatum commemoras. Duo docet Deus. Alterum eſt, ecce cui periculo ſubijciāt reges ſua regna, dū Deū offendunt, ꝙ à calamitatibus ea non liberat, imo ob regis criminibus implicatos crebro conijcit Deus ipſum populū in multas calamitates. Peccat Ionathas, fauum mellis guſtando contra Saulis præceptum, & ob hoc principis peccatum totus populus gloria victoriæ priuatus eſt. Deliquit Dauid, numerando populum Iſrael, & ſtupenda peſtilentia ſubditi puniti ſunt. Quemadmodum, labefactata columna ſuſtinente ædificium, & auulſa, totū corruit ædificiū. Sic reges cum morum ſplendorē, & vitæ integritatē deſerunt, & corruunt in cœnum peccatorum ſpiritualis eorum ruina toti regno damnum inferi maximum. Hinc Apoſtolus, ait, Obſecro fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. Nihil namque ardentius debet populus aſſiduis precibus petere à Deo, quàm reges vitæ integritate inſignes, morumq; candore conſpicuos, ſibi donari, vt tranquillam vitam agant, & quietam. Si enim ſceleribus fuerint contaminati reges, non

A Calamitatibus populus nō liberatur quādiu eius principes peccatis cōſpiti ſunt.

Simile.

tranquilam:ſed multis calamitatibus plenam vitam agent.

Grex negligentia paſtorum diſſipatur. ¶ Tertiò, *Reuelata eſt iniquitas Ephraim & malitia Samariæ.* Primum, oculos conijcit Deus tuus in ciuitatem regiam, & reges, vt detegat, quale totũ corpus regni ſit. Cum enim reges facies regni, & metropolis ciuitas caput ſit, ex harũ partium præcipuarum valetudine liquebit, quale totũ regnũ ſit. Si enim reges, & ciuitatũ caput rectè valeant, inde facilè deprehendes totum etiã regnum rectè valere, imò in qualibet

Ierem. 10. domo ex eius capite cognoſcitur, quales ſunt eius habitatores, pij ne ſint, an iniqui. Quia ſtulti egerunt paſtores, & Dominum nõ exquiſierunt, propterea omnis grex eorum diſſipatus eſt. Ac rurſum, Grex perditus factus eſt populus meus

Iere 50. paſtores eorum ſeduxerunt eos. Ecce ex paſtorum ſtultitia ſecuta eſt vaſtatio gregis populus enim vitam principum imitari ſolet. Sic ſeductus eſt populus Iſrael à rege Manaſſe,

4. Re. 21. vt faceret malum ſuper gentes, quas contriuit Dominus à facie filiorum Iſrael. Contra vero audi, quantum emolumẽti attulerit populo Iſrael princeps pietate præſtans, & candidis moribus ornatus. Seruierunt, inquit Scriptura: filij Iſrael

Iudic. 2. Domino cunctis diebus Ioſue, & ſeniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſrael.

¶ Quartò, *Reuelata eſt iniquitas Ephraim.* Optimè obſeruat Rupertus nõ eſſet dictũ à Domino, Exorta eſt, ſiue oriri cæpit iniquitas Ephraim, ſed *reuelata eſt*; latebat igitur antea: Non eſt ergo cur peccator ſibi ſuadeat cum ſecreto deliquit

Danie. 13. eius peccatum non eſſe referandum, & palam cognoſcendũ. Solet enim Deus, peccata occultiſſima crebro ita patefacere vt omnibus nota ſint. Quid occultius peccato iniquorum ſenũ, qui exarſerant in amorem Suſannæ; ſiquidẽ dicebant,

Danie 14. Ecce oſtia pomarij clauſa ſunt, & nemo nos videt, &c. Sed ſuſcitauit Dominus ſpiritum pueri Danielis, qui tantũ facinus detegeret. Exiſtimabant ſacerdotes Bel, non eſſe à rege cognoſcendũ eorum peccatũ, cum comedebãt cibos poſitos

Iob. c. 28. idolo? cæterũ illorum ſimulatio regi; & omni populo innotuit, & pœnas crimine dignas dederunt. Hinc de Deo ait ſanctus Iob, Omne pretioſum vidit oculus eius profunda quoque fluuiorum ſcrutatus eſt, & abſcondita produxit in lucẽ. Egregiè inquit, Deũ intueri omne pretioſum, actiones videlicet commendabiles piorum hominum, quibus in incumbunt, vt, ieiunia, orationes eleemoſynas, cæteráque id genus vt rependat dignã mercedem. Sed etiam ab oculis eius non

ſunt

ſunt abſcondita profunda fluuiorum, hoc eſt, voluptatum, & peccatorũ, quibus ſe homines ingurgitãt. Eleganter autẽ cũ fluuio eam cõponit. Nã quemadmodum dulcedo fluuiorum tandẽ amaritudine maris ſopitur, ad illud enim flumina tẽdunt, in eũdẽ modũ corporeas voluptates cõſequetur pœnę gehennalis acerbitas amariſſima. Profunda igitur fluuiorum in quibus homines latere ſe putant, Dominus ſcrutatur, & producere ſolet in lucem, vt ab omnibus perſpiciantur. *Solent homines ingurgitari illecebris & mũdi voluptatibus.*

¶ *Fur ingreſſus eſt ſpolians.* Eleganter regem Ieroboã furem vocat, vt oculos aperiant mentis, qui alios ad peccatũ alliciunt. Furantur enim Deo homines quamobrem & acerbe puniendi ſunt. Si enim præcipit Deus. Cum quis furatur bouẽ, aut ouẽ hominis, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues pro vno boue reſtituet & quatuor oues pro vna oue, homo, qui Deo ſurripit homines, inſtar fortium bonũ, exercẽtes agrum cordis ſui, vt ferat fructus bonorum operum, & eos, qui ſe offerunt Deo in ſacrificiũ, non ſecus, atque innocentiſſimas oues quo ſupplicio digni ſunt? Si huiuſmodi homines occidiſti tuis iniquis conſilijs, acquieuit enim illis, & peccato conſenſit, & diabolo vendidiſti, nonne iure optimo Deus exiget à te bouem & ouem in quadrũplum? *Simile.* *Exod. 22.*

¶ *Ne forte dicant in cordibus ſuis, omnẽ malitiam eorũ me recordatũ, nunc circundiderunt eos adinuentiones ſuæ.* Siſte gradũ homuncio, & pone finem peccatis ne ob præterita peccata tua, & parentum tuorum coniuncta cum his, quæ modo patras, Deus tuus de te vindictam ſumat. Certum enim eſt, vt optime definit Diuus Thomas, cæterique theologi, filios iure optimo poſſe puniri à Deo pœna corporali pro culpa parentũ, quia ſunt aliquid eorũ, quãuis nunquam pro alterius peccato quẽpiam punit pœna ſpirituali niſi aliena culpa fiat propria illi ratione conſenſus vel imitationis, vel cõſultationis, vel diſſimulationis. Sic pro peccato Chã maledictus eſt Chanaan filius eius. Sic etiã peccat Giezi, & lepra illius trãſmittitur ad poſteros. Hinc ſanctus Tobias orat cum lachrymis, dicẽs, Iuſtus es Domine, & omnia iudicia tua iuſta ſunt & omnes viæ tuæ miſericordia, & veritas, & iudicium. Et nunc Dñe memor eſto mei, & ne vindictã ſumas de peccatis meis, neque reminiſcaris delicta mea, vel parẽtum meorum. Quoniam non obediuimus præceptis tuis, Deo traditi ſumus in direptionem, & in captiuitatem, & mortẽ, & in fabulã. Et Daniel. Auertatur, obſecro, ira tua & furor tuus à ciuitate tua Ieruſalẽ & à mõte ſancto tuo. Propter peccata enim *Corporali pœna pro culpa parẽtũ filios poſſe puniri de fide certum eſt Theologis.* *Gene. 9.* *4 Reg. 5.* *Tobi. 3.* *Daniel 9.*

noſtra, & iniquitates patrũ noſtrorum, Ieruſalē, & populus tuus in opprobriũ ſunt omnib⁹ per circuitũ. Monerē ergo ego, cũ quis calamitatib⁹ cõcutitur, vt nõ ſolũ ad ſua crimina cõuertat oculos verũ & maiorũ ſuorũ culpas, vitiaq; defleat, pro vtriſque Deo ſatisfacere contendat. Fortaſſis enim pro parentum peccatis flagellatur à Deo. Obſerua deinde pietatem, & miſericordiam diuinam in peccatores, qui non tranſacta crimina ſolum cõſiderat: ſed noua, & recentia ſe inueniſſe inquit. Ea quippe eſt Dei conditio, vt quærat in hominibus, vnde ad miſerendum commoueri poſſit. Vtinam Iſrael peccandi finem feciſſet, & non adderet antiquis noua peccata, proculdubio miſericordiam conſequeretur, ſed cum videat eum circundatum nouis adinuentionibus omni ex parte ad vindictam ſumendam excitatur. *Circundederunt*, inquit, quia nullis candidis actionibus vacabãt: ſed obſcuris, & impijs. Hinc vndequaque circunſeptas eſſe ait peccatis. Sic & apud Iſaiam inquit, A planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Quid ergo, Domine, faceres ſi partē aliquã ſanam, & integrã inueniſſes? Parcerem fortaſſis, certè credo reſponderes. Frater cum peccatis laxas habenas, non omninò te ingurgites, & ita viuas, vt ſolum diabolo ſeruias, opera nonnulla exerce pietatis, non deſinas orare Deũ, largire pauperi miſericordiã, ieiunare, &c. Sic enim faciēs, nõ inuenieris omnino circundatus peccatis, relinquere foramen aliquod, per quod aliquis radius cœleſtis luminis ad animũ tuum ingredi poſſit, quo vel te diutius ferat æquanimiter, vel feruētius tuis cordis emiſpherium impetat ſol ille iuſtitiæ, vt è terra animę tuę vaporē extrahat, illũq; in nubē cõuertēs, in pluuiã lachrimarũ reſoluat. & dicas cũ Regio Pſalte. Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei: quia non cuſtodierunt legem tuã. Quemadmodũ cum vndique fores, & feneſtrę ſunt occluſæ alicuius domus, omnia, quæ intus ſunt, tenebris obluũtur, quãuis ſol iam diu fuerit exortus quoniam, quo lux intret, domus non habet, Sic cum peccator ita eſt effrænis ad vitia, vt omnibus, tũ corporis, tum animi facultatibus peccat intellectu videlicet, malum machinando, voluntate, proximum odio proſequendo, lingua, obloquendõ, oculis inhoneſtè, perſpiciendo, auribus, detractorē libenter audiendo, &c. omni videtur ex parte ianuas animi occludere, ne ille ingrediatur, qui ait, Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis mihi aperuerit, intrabo ad eum. Sic ſe totum tradiderat adinuentionibus Iſrael, quamobrem non ait Deus. Peccant

Deus quærit in hominibus ſuæ miſericordiæ locum Iſaia.

Quibus modis clandatus anima noſtra ianuas Deo pulſanti & ingreſſum petenti Apoc. 3.

in adinuentionibus ſuis: ſed *Circundedeũt eos adinuentiones.* Quid igitur reſtat, quando nulla ex parte Deo patet aditus & ingreſſus? Euertere funditus hos peccatores, vt qui benignum, & miſericordẽ Deum ſuſcipere neglexerunt, ingredi videant repugnantes vindicem iudicẽ vt puniat, & deſtruat. Summa igitur ſit, Caue, frater mi, circundari peccatis, ne Dominus iratus, quòd illi omnẽ ianuam clauſerit, viterius parcere omittat. Quadrat obſeruatio in Euãgelium Dominicæ vndecimæ poſt Pentecoſt. in hæc verba, Duo homines aſcẽdebant in templum, vnus Phariſęus, & alter Publicanus. Ecce homo multis irretitus criminibus, nõ omnino fores cordis ſui Deo occluſit, qualis eſt Publicanus: ſed templum adit, orans longe ſtabat Et quoniam in aliquam virtutis actionẽ incubuit, templum enim adibat orationis cauſa, Deus ei animi deiectionem dedit, cordis contritionem, &c. denique deſcendit iuſtificatus.

¶ *In malitia ſua lætificauerunt regẽ, & mendacijs ſuis principes.* Locus eſt apertiſſimus in adulatores, docetq; maximè periculoſam ſortẽ regum & principũ eſſe quoniã cum eorũ peccata ingens nocumentum inferant reipublicæ, non eſt, qui reprehendat principes, ſed qui laudes, & * palpũ obtrudat. Agnoſcens hoc Regius pſaltes, & cernens, ſe in culmine regię poteſtatis collocatũ, ſummis precibus cõtendij impetrare à Deo vt longè à ſe pellat adulatores, cõcedatq; ſibi viros iuſtos, qui corripiant, cũ deliquerit. Corripiet me, inquit iuſtus in miſericordia, & increpabit me hoc eſt, Da Domine, vox enim petitionis eſt, vt iuſtus miſericordia motus, me peccantẽ caſtiget, & ſi opus fuerit, etiã ſeuerius increpet. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, id eſt, Non ſinas vt peccatores quaſi oleo ſuo caput meum impinguent. Vocat autem oleum adulationem, idq; per eleganter. Nam quemadmodũ oleum molle eſt, lene, & ſuaue, inficit, cum penetrat & corrumpit, vixque vas inueniri poterit ita forte vt oleo non penetretur, ad hæc, aquam ſecũ in eodem vaſe infuſam abſcondit, ipſumque ſupernatat, In eundem modum adulatio blandiloquentia, & verborum ſuauitate hominum animos demulcet, paucią; ſunt tanta animi fortitudine præſtãtes, vt adulatoris verbis non emolliantur. Vnde D. Hieronymus inquit, Naturali ducimur malo, & adulatoribus noſtris libenter fauemus, & quanuis quiſque reſpondeat ſe indignũ, ad laudẽ tamẽ ſua intrinſecus mens lętatur. Cæterum cum hominem cõmendant, multis eum ſordibus

** Paræmia Plautina pro eo quod eſt arte doloque fallere ſiue adulari, hinc palpones dicũtur adulatores. Metaphora ab equiſonibus qui refractarijs equis vel manuum plauſu vel lingua palpo blandiri ſolent.*

intingunt, atque vtinam aquam, qua peccantem lauaré poſſent, nõ abſconderent, correctionem nẽpe, ea enim mundare poſſent delinquentem, malunt tamen ſordibus inficere. Cum itaque inquit Dauid, Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, idem eſt, ac ſi dicat, Non permittas Domine, vt ſuis adulationibus, & verborum mellitorum

Simile.

lenocinijs ita animum meũ peccatores oblectent, vt in peccatis meis me foueant, & enutriant, Si enim apes, iuxta Ariſtotelis philoſophiam, oleo perfuſæ, moriũtur, aceto autem reuiuiſcũt mortuæ, homo, qui intra Eccleſiam eſt, non ſecus, atque intra alueũ, vt ibi fauos cõfingat actionũ ſuauiũ, vir-

Cant.

tũtum, apem argumentoſam ſe exhibens, illique dicere poſſit cœleſtis Sponſus, Fauus diſtillans labia tua, quanto debet fugere oleo adulationis aſpergi, quando eo multi homines vncti animo depereunt, magiſq; optare, acerbitate aceti, hoc eſt, correctionis ſeueritate intingi, ſiquidẽ eo, qui adulationis oleo perierat, ad vitam gratiæ reſurgit? Sed dic quæſo, bone rex, quantumne eſt hoc adulationis peccatum, vt illus grauitatẽ cõſpiciẽtes homines, illud patrare reformidẽt?

2.2.q.115. art 2 c.

Sicut extremũ iniuſtitiæ genus eſt, iuſtũ haberi qui iuſtus non eſt ita & adulatio eſt periculoſior qua latet nõ ea quã aliquis pra ſe fert.

Materiam adulationis eſſe cõſiderãdã ad agnoſcendã huius criminis malitiam, inquit egregiè Diuus Thomas, atque obſeruandum, an charitati contraria ſit. Poteſt autem contingere, quod charitati cõtraria ſit ratione materię ipſius, puta cũ aliquis laudat alicuius peccatum, Hoc enim contrariatur dilectioni Dei, contra cuius iuſtitiam homo loquitur, & cõtra dilectionem proximi, quem in peccato fouet. Vnde eſt peccatum mortale, ſi ob peccatum mortale laudet, ſecus autem ſi ob veniale peccatum, tunc enim ſolũ erit veniale. Alio modo ratione intẽtionis puta cũ quis aliqui adulatur, vt fraudulẽter ei noceat, vel corporaliter, vel ſpiritualiter. Et hoc etiã eſt peccatũ mortale. Tertio modo per occaſionem, ſicut cũ laus adulatoris ſit alteri occaſio peccandi etiam præter adulatoris intentionem. Cæterũ in hoc conſiderare oportet, vtrum ſit occaſio data, vel accepta, & qualis ruina ſubſequatur, ex ruina enim proximi grauitas peccati adulationis cognoſcẽda eſt, & ex occaſione data Peccaſſe Iſraelitas mortaliter, vt ita loquar, nemini dubium eſſe debet, quandoquidẽ regẽ, & principes in malitia, & mendacijs, quæ peccata mortalia erant, lætificauerunt. Fugiamus ergo nos hoc deteſtãdũ vitiũ adulationis, fratres mei, neminemque peccãtem foueamus. Nihil enim, teſte Diuo Hieronymo, tam corrumpit mentes hominum, quàm adulatio, plus enim nocet lingua

Plat. apud Plutach. de amicis & adulatoribus.

adulatoris

adulatoris, quam gladius perſecutoris. Hinc regius Pſaltes inquit, Deum maxime in adulatores iraſci, Quoniã laudatur *Pſal. 10.* peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator. Et merito Deus inuehitur in adulatores, dicẽs illud Iſaiæ, Væ, qui dicitis malũ bonũ. Nam quemadmodum canes animoſius impetunt feras, leni ſibilo *Iſaia 5.* *Simile.* venatoris excitati, Sic adulatoris verbis blandis peccator vehementius inſequitur voluptatẽ peccati. Imitemur Apoſtolum, qui ait, Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis. Et ſi quẽ peccare velle nouerimus, potius corripiamus, quã ad peccatũ alliciamus. Sic SãctusLoth, cum cerneret Sodomitas ad nefandum peccatum præcinctos, ab inſtituto eos reuocare contendebat, dicens, Nolite, quæſo, fratres mei, nolite malum hoc facere. Sic & ſacerdotes arguebant Oziam, cum vellet adolere incenſum, dicentes, Non eſt tui officij, vt adoleas incenſum. Vellemq́; monitos reges, & principes, vt aſſentatores longe abigant à ſe. Si.n. eos fauore proſequantur, bone Deus, quã exitiale illis imminet periculũ.

Cauẽdũ eſt ne aſſentatoribus patefaciamus aures ne adulari nos ſinamus in quo falli facile, eſt talis enim nos eſſe putemus vt iure laudemur

2. Pa. 26.

Agnouit hoc rex ille Alexãder Macedo, cũ enim ſibi per fluuiũ Hydaſpem nauiganti Ariſtobolus poeta Carmen obtuliſſet, in quo ita ei aſſentabatur, vt elephãtes interimere, turres proſternere, muros perfodere diceret, indignatus Alexander, Apage iſthæc, inquit, mendacia, quæ vera etiam ſi eſſent, poſſent in mendacij ſuſpicionem venire. Et ſimul librum in profluentẽ abiecit, ſimilia autori minatus, ſi tale quid in poſterum ederet. Atque vt huiuſmodi adulatores faſtidiant reges, & principes, animo contemplentur quã pulchrè eos depinxerit Alanus li. de Cõplanctu *Alanus.* naturæ Adulatoris, inquit, peſtilentia percutiuntur laterales principium, palati, canes, adulationis artifices, fabri laudis, figuli falſitatis. Hi in auribus diuitũ citharizant, fauos mellitæ locutionis eructant, caputq́; diuitũ oleo adulationis inũgunt, vt munera eliciant, & emungant. Quid enim eſt adulationis vnctio, niſi donorũ emunctio? quid cõmendationis alluſio, niſi ſuperiorum deluſio? quid laudis arriſio, niſi eorum deriſio? Hactenus ille. Quadrat obſeruatio in Euãgelium pro Decollatione Sancti Ioãnis Baptiſtæ, in hæc verba, Dicebat Ioannes Herodi, Nõ licet tibi habere vxorẽ fratris tui. Ecce, Baptiſta non in malitia Herodis eum lætificat, ſed arguit, & reprehendit.

¶ *Quieuit pauulũ ciuitas à commixtione fermẽti, donec fermẽtaretur totum.* Docet vitium in republica ortum, aut ciuitate

 eſſe

eſſe cito extirpandum, moraſq; non eſſe trahendas, vt à populo expellas, imo vt à corde tuo. Eſt enim peccatum peſſimum, exiguo tēporis interuallo totam rempublicam corrūpens. Quòd ſi quam primum idola fuerunt adinuenta, côtererentur, non eſſet eo ventum, vt totum regnum idololatriæ fermento eſſet contaminatum. Quemadmodum paruiſſima ſcintilla ſolet comburere ingentem ſyluam interiecto paruo temporis ſpatio, & nubecula ita creſcere, vt totū cœlum obſcuret, Sic perexiguum malum, ſi principio non obſtes, ingentem ſolet afferre ruinam. Hinc Sapiens inquit, Ab vna ſcintilla augetur ignis, & ab vno doloſo augetur ſanguis. Et Apoſtolus, Modicum fermentum corrumpit totam maſſam.

Simile.

Eccle. 11.

¶ *Dies regis noſtri, ceperūt principes furere a vino: extendit manū ſuā cum illuſoribus. Quia applicuerūt, quaſi clibanū, cor ſuum, cum inſidiaretur eis: tota nocte dormiuit coquens eos: mane ipſe ſuccenſus, quaſi ignis flāma. Omnes calefacti ſunt, quaſi clibanus & deuorauerunt iudices ſuos, omnes reges eorū ceciderūt, nō eſt, qui clamet in eis ad me. Ephraim in populis ipſe cōmiſcebatur: Ephraim factus eſt ſubcineritius panis, qui nō reuerſatur. Comederunt alieni robur eius, & ipſe neſciuit, ſed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit.*

¶ *Dies regis noſtri.* Vt optimè obſeruat Diuus Hieronymus obſcurus eſt locus iſte, & attento lectoris ſenſu indigens. Hinc variè explanatur Diuus Hieronymus, quē pleriq; ſequuntur, vt Lyranus, Rupertus, Haymo, Carthuſianus, & alij dicunt, has voces, *Dies regis noſtri*, proferri ab Iſrael, & Samaria. Cū enim paululum conquieuiſſent, recepto in ſe erroris ardore, donec tota maſſa ſimilis fieret, & creſceret, atq; erumperet, tunc populus inclamauit ad fores Ieroboā, dicēs, Hic eſt dies regis noſtri Ieroboā, hic eſt feſtus dies, quē nobis cōſtituit imperator noſter, hunc celebramus, hunc canimus, in hoc exultamus, & ludimus, in hoc vitulos aureos adoramus. Cum itaq; populus inquit, *Dies regis noſtri*, de eo die loquuntur, in quo impius Ieroboā cōſtituit colēdos vitulos aureos, atque hunc diem per ſingulos annos celeberrimū in omnes generationes eſſe decernunt. Alij recentiores *diem regis* vocant natalem diem Ieroboam, aut eum diem, in quo Ieroboā factus eſt rex, quem annuis celebritatibus ſanctum eſſe voluerat populus, & magna frequentia celebrandū indixerat. Conſueuere enim olim dies natalitios, regum ſolennibus pompis celebrare. Sic legimus, vt multa omittamus, Herodem regem celebraſſe diem natalis ſui, Ita expendunt Vatablus, quem aliqui ex recentioribus ſequuntur. Videtur tamē

De ſolēni dierū nataliū cōmemoratione cōſuetudine [illegible]

prior

prior explanatio anteponenda, literæque germanior. Nam cum ſupra dixiſſet Deus, *In malitia ſua lætificauerunt regem*, explicat nunc, quo pacto id contigerit, nempe, quod vulgus, vt regi aſſentiretur, diem primum cultus idolorum ingenti celebritate eſſe proſequendum ſanxerit, gratiaſque referendas regi, ac multis laudibus decantandum, quod vitulos aureos adinuenerit, & iuſſerit adorare, hinc in has voces prorumpunt, *Dies regis noſtri.* Ac ſi apertius dicant, O diem ſanctum, & celeberrimum, ô diem dignum Ieroboam, qui tantum beneficium populo præſtitit, vt illi vitulos aureos colendos tradiderit. Si enim hunc diem ad natale Ieroboam referas, non videtur cum præcedentibus ita cohærere, ſiquidem in malitia regis ipſummet regem lætificare, facinus inuoluit ipſius regis, quod non inuenies, ſi ſolum ad natalitiũ diem verba referas, *Cœperunt principes furere à vino.* Bifariã explanari poteſt, idque peregregiè. Vel, quod, clamante populo, *Dies regis noſtri eſt*, principes non irati ſunt, neque prohibere ſtuduerint, cum prohibere debuiſſent, quinimo *ipſi cœperunt furere à vino*, hoc eſt, intelligentiam ſuæ mentis amittere, obliuiſci Dei, & in idolorum ligna impingere. Vinũ itaq; & furorem, idololatriã vocat Ita diſpungit Diuus Hieronymus. Rupertus vero, & Haymo, furorem vini, & ad luxuriã, & ad idololatriam referunt, ſic expendentes, *Furere à vino*, id eſt, amentiam pati luxurię, & idololatriæ, Vel, *principes furere vino*, inquit, quod hæc feſti celebritas maximis conuiuiis fiebat, ita vt principes bibẽdo certarẽt. Hiſpanè dicere poſſumus, *Sebrindauan vnos à otros*, in lętitiæ ſignũ Ita Lyranus, & recentiores. *Furere autem eos à vino*, inquit, quia vino dederũt operam vſq; ad ebrietatem & morbum. Vtraque explanatio mihi grata eſt, *Extendit manum ſuam cum illuſoribus.* De rege loquitur Ieroboã, qui cũ cerneret clamare populũ, & dicere, Dies regis noſtri eſt, & principes temulentos, & vino idololatriæ demerſos, *extendit manum ſuam cum illuſoribus*, hoc eſt, vel, copulauit affectum his, qui ei vanis laudibus illudebãt, in quem modum explanat Diuus Hiero. & Interlinearis, vel *illuſores* principes vocat, qui illudebant peſſimè populo, & à Deo ſuo longe abducebant, benedicendo, & gratias agendo vel erroribus eorum conſentiendo Sunt, qui ſecus expendant vocem *illuſores*, neque ab re. dicentes, *illuſores* idem eſſe quod irriſores, de quibus dictum eſt, Qui erudit illuſorem, iniuriam ſibi ipſi parit. Hi ſunt, quibus nihil ſanctum eſt, nihil à detractione tutum, namque diuina pariter,

Omnibus ferme Europæ populis conſuetudo in poculis, & præcipuè Septentrionalibus celebris eſt.

pariter,& humana derident, omnia contemnunt, & neque leges, neque iudicia vlla verentur, ſicut ſcriptum eſt, Teſtis illuſor deridet iudicium. Horum opera maxime, atque frequenter iniuriæ, iurgia, rixæq́;, & turbæ concitantur. Eiice, inquit Sapiens, deriſorem, & exibit cum eo iurgium, & ceſſabunt cauſæ, & cõtumeliæ. Ab huiuſmodi hominũ genere cũ longe regum ratio, atq; voluntas abhorrere debeat: tamen, dũ vino, & voluptatibus indulgebatur, rex, & principes non ab his abhorrebant: ſed ſimul his nugis dabant operã, eodẽque ſtudio irridendi delectabantur illis conuiuiis popularibus, in quibus huiuſmodi irriſionum maxima eſt frequentia, vt ſcriptum eſt, Irriſio vini & tumultus ſiceræ. *Quia applicauerunt, quaſi clibanum, cor ſuum: cum inſidiaretur eis, tota nocte dormiuit coquens eos*, &c. Omnes antiqui expoſitores hęc verba expẽdũt de peccato idololatriæ, quod videlicet illuſores, dũ rex Ieroboã inſidiaretur eis, vt eos à Deo ſuo abduceret, & ne aſcẽderent ad tẽplũ Domini, ſed vitulos aureos adorarent, præbuerũt ei, *quaſi clibanum, cor ſuum*, vt eos ſuccẽderet, & idololatriæ flãmis ardere faceret. Idcircò enim applaudendo gratias egit populo vna cum principibus, quia intellexit, omni eos ad errorẽ mente conuerſos. Poſtquam vero miſit ignem in clibanũ cordis eorum, & expertus eſt, eos ardere, & eſſe ſuccenſos, neminemq́; eſſe, qui ſuę reſiſteret voluntati, *tota nocte dormiuit*, id eſt, ſecurus fuit, dũ illi *coquerentur*, hoc eſt, igne idololatriæ eſſent indurati, inſtar panis cocti in fornace. Vnde poſtea mane ſurgens, id eſt, ſcelerũ ſuorum flammã aperta oſtendens inſanią, fecit, vt nequaquã per inſidias, ſed imprudenter à Dei cultu ad idolorũ cęremonias tranſilirent. Hanc explanationẽ eſſe amplectendam videtur, quod ſupradictũ eſt, indicare, ſiquidem cõpoſuerat regẽ cũ piſtore accendente furnum, ꝙ quemadmodum quibus in locis ſunt publici furni, ſolent furnarij panes inferre, oſque furni claudere, donec panes in furno vehementiſſime calido coquantur, In eundem modum Ieroboam accendit cor populi ad idololatriam, & cum iam eam, inſtar panis, decoctã vidit in corde ſubditorum, publicitus eam profiteri non erubuit. Recentiores verumtamen, vt Vatablus, & alij multo ſecus expendunt, dicuntque, Vatem noſtrum carpere Iudæos, quòd inſidiis eſſent dediti. Ac ſi apertius dicat, Excogitant tota nocte, quomodo nocere poſſint proximo corde feruenti, inſtar clibani diligenter accenſi à piſtore, nihil enim aliud tota nocte cogitat, & meditatur cor eorum, quàm vt poſtero die noceat

Prou. 19.

Prou. 22.

Iurgiorũ ac litiũ item in familiis tũ in Republica eijciendi authores vt omnes querela ac cõtumelia ceſſent.

Prou. 20.

Hac loquutione uſus forma de regis ſummo ardorẽ populi ad ſequendã Idola.

noceat proximo. Vocat autem *ignem flāmæ*, ignem flammā mittentem. *Deuorauerunt iudices ſuos.* Tranſlationē ſermonis eleganter obſeruat: Hebraicè eſt, comederunt, ſiue conſumpſerunt iudices ſuos. Ignis comedere, & conſumere dicitur, vt, Deus noſter ignis conſumens eſt Et, In igne zeli eius deuorabitur omnis terra. Atq; Regius Pſaltes, Deuorabit eos ignis. Significat autem, occidiſſe iudices, qui idololatriæ ſceleri non conſentiebant, vel eos iudices, qui illos idololatriæ arguebant, tandem ſubuertiſſe, & ſuo, atque impij regis cōſilio, & exēplo ad idololatriam induxiſſe. Occiderunt autem iudices, qui integri eſſe videbantur, obſeruante hoc D. Hieronymo, vt etiam, qui bonus eſſe poterat per naturam, & religionis Domini recordari: videns, & principes, & populum vitulis ſubditos, & illos putare deos, etiam ipſe à ſcelere deuoraretur. *Omnes reges eorum ceciderunt.* Bifariam diſpungi poteſt, vel quod omnes reges decem tribuum poſt Ieroboam eundem ſecuti in idololatria, & corruptis moribus, receſſerint à cultu veri Dei. In hunc modum explanat Diuus Hieronymus, & omnes antiqui patres. Vel, ſupplicium explicat eorum, ꝙ ob idololatriam fuerint interfecti, vel venerint in poteſtatē inimicorū. Prior explanatio videtur vereor, quod ſequentia verba aperte declarant, *Non eſt, qui clamet in eis ad me,* proſirēdo, me videlicet eſſe verum Deū, licet quis poſſet cōtendere, hoc dictū, quoniā Iſraelitæ calamitatibus iactati, nullus inter eos extiterit, qui diuinā imploraret opē. *Ephraim ipſe in populis commiſcebatur.* Pēr *Ephraim* intelligit regnū decē tribuum, & ſignificat, non ſolum fuiſſe interfectū idololatriæ Ieroboam peccato: ſed etiam multis aliis idololatriis, & peccatis gētium. *Ephraim factus eſt ſubcineritius panis, qui nō reuerſatur.* Elegantiſſimā apponit ſimilitudinem, licet ſubobſcuram, vt obſeruat Diuus Hieronymus, atq; hinc variè explanatur. Quidam exiſtimāt, *Ephraim*, hoc eſt regnum Iſrael conferri cum pane ſubcineritio, quod cordibus idololatriæ vndique fuerit contaminatus, & per pœnitentiā non conuerſus ad Dominum, quemadmodum panis ſubcineritus conſpurcatur puluere cinerum, neq; reſoluitur, iuxtà illud Iſaiæ, Populus non eſt reuerſus ad percutientem ſe, & Dominum non exquiſierunt. Ac rurſum apud Ieremiam, Quare auerſus eſt populus iſte auerſione contentioſa? Placet hæc explanatio Diuo Hieronymo, quamuis paucis eam eſt proſecutus, cum quo conſentiunt Interlinearis, Lyranus, Rupertus, Haymo, Charthuſianus. Probat autē egregiè Sāctus, Doctor, hæc eſſe

Deut. 4. *Pſal. 20* *Magna & grauiſſima euocatio, quod in calamitatibus tātis ne cōpūctio, nec Dei inuocatio populo adfuerit.* *Iſa 9.* *Ierem. 8.*

eſſe huius loci germanam intelligentiã, ex verbis poſtea ſub iũctis, quę quod videbatur ambiguũ, neq; ſatis ſonare, quid diceret declarãt manifeſtius nẽpe, *Nec reuerſi ſunt ad Dominum Deũ ſuum, & nõ quæſierunt eũ in omnibus his.* Hæc verba aper tè videntur oſtendere, amplectendã eſſe dictam explanatiõ-nẽ. Alij nihilominus ſecus expendũt, dicẽtes, his verbis ſigni ficari, Iſraelẽ citò abducendũ eſſe in captiuitatẽ. Nã quemad modũ placẽta, dum coquitur ſubiectis prunis, prius abſumi-tur, quã in alterã partẽ verſa ſit, Sic inquit, nõ differẽdã Iſrae lis captiuitatem. Nõ eſt etiã is ſenſus mihi ingratus, ei enim ſequentia verba maximè fauent. ſ. *Comederut alieni robur eius.* Nã ſi *robur* vocat regni Iſraelis opes & facultates magno la-bore partas, ſatis liquet, his, & præcedẽtibus implicari tranſ-migrationem decem tribuum. Quidã etiam per *robur* intelli gũt principes, & fortes quoſq; populi, vnà cum theſauris eo rũ. Ita explanant Interlinearis, Haymo, & Carthuſianus. *Et ip ſe neſciuit.* Deũ ſuũ, aut ſe peccaſſe. Tãta enim fuit Ephraim amentia, vt neſciret Deũ ſuũ, aut certè ignoraret cauſam, ꝓ qua fuiſſet deuorantibus traditus, iuſtũ ſe reputans. *Sed & cani effuſi ſunt in ea.* Canos vocat *Synecdochẽ*, & effuſos eſſe ait, ꝙ omniũ eſſent idololatriæ dediti, aut quia deſpecti ſunt, & interfecti ab hoſtib⁹, multo tamen melius explanabimus, D. Hier. explanat, referendo videlicet *canos* ad peccatũ Iſraelis, quod multo videlicet tempore errauerit, & abundè in nequi tia vſq; ad ſeniũ permanſerit. *Et ipſe ignorauit* ſenectutẽ & ve tuſtatem ſuam, quamobrem & finem regni ſui imminere. Nam, vt inquit Apoſtolus, quod antiquatur, & ſeneſcit, pro-pe interitum eſt.

Simile.

Grande ſcelus eſt, peccatorẽ vel in ſenio nõ ſuã agnoſcere culpam.

Hebr. 8.

Obſeruationes ad morum compoſitionem.

Dies regni noſtri. Detegit hic locus deprauatam ho-minum conſuetudinem, qui eos maximè dies celebritate dignos iudicant, cum ſuas volupta-tes corporeas explent, aut aliquot commiſe-runt peccatum. Videbis, hominem ardentem puellam, eum diem, in quo eam eſt adeptus, velut inſignem omni-bus aliis diebus anteferre, eum vocare fœlicem, diem de-nique verè ſuum, lætarique magnopere in eo. Sic & popu-lus Iſrael diem, quo ſe contaminauerant deteſtando idolo-latriæ crimine, & rex tam impie offendit Deum, vt eius pec-

Hominũ veſania dies voluptati, aut mũdo lucri recolit & celebrat.

cati

cati auctor extiterit, ingenti proſequũtur honore, & celebritate, dicentes, *Deo regi noſtro eſt.* Sic etiam apud Iſaiam legimus, Ægyptum magna perfundi alacritate, quod Iudam affligeret. Erit, inquit, terra Iuda Ægypto in feſtiuitatem, hoc eſt, calamitas Iudæorum afficiet lætitia Ægyptios. Quid poteſt deteſtabilius excogitari, quam hominem tunc lætari, cũ maximè triſtari, & lachrymas fundere debuiſſet? Quis, cum addicitur morti, gaudet? Quis, cum redigitur in captiuitatem, & omnibus ſpoliatur bonis, lætus eſt? Cum ergo peccatum, innumerata homini afferat mala, animam quippe iugulat, hominem damnat in captiuitatem diaboli, omnia aufert bona ſpiritualia, &c quomodo homo lætari poteſt, dum peccat? Cur potius non lachrymas fundet, & ſicut ſanctus Iob dicebat, Pereat dies, in qua natus ſum, &c. non dicet, Pereat dies, in qua peccaui, & nox, in qua dictum eſt, Patratum eſt peccatum? Dies ille vertatur in tenebras, non requirat, eum Deus deſuper, & non illuſtretur lumine. Obſcurent eum tenebræ, & vmbra mortis, occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat: non computetur in diebus anni, nec numeretur in menſibus. Sit nox illa ſolitaria, nec laude digna: maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. Si enim miſer homo cõtra ſe ſuſcitat Leuiathan eo die, quo peccat, hoc eſt, diabolum cur non in has voces prorumpet? Cur non dignius ea verba proferet, quam ſanctus Iob? Sed lege D. Gregorium in hunc Iob locum, elegãtiſſimè enim expẽdit, quibus lamentis ſit proſequendus dies, in quo homo peccatum committit. Quemadmodum, teſte Plinio, cum pecora exultant, & indecora laſciuia ludunt, certum præſagium eſt futuræ tempeſtatis, & ſicut cantus oloris ſignum eſt imminentis ſibi mortis, In eundem modum, cum peccatores exultant ob peccatum, intellige, iam eorum inſtare ſuppplicium. Cur eũ diem, quo ingreſſi ſunt filij Iſrael in Ægyptum, non memoriæ tradit Scriptura, ſed diem egreſſionis eorum? Vtique apud Geneſim non inuenies, quo fuerit Iacob ingreſſus die Ægyptum cum ſuis filijs, & familia, ſecus autẽ, egreſſionis mentionẽ faciens, inquit, Eadẽ die egreſſus eſt omnis exercitus Domini de terra Ægypti. Nox iſta eſt obſeruabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti. Certe, vt doceat, non eſſe lætitiæ diem, cum peccas, ſed maximæ triſtitię, cum eo die miſer homo ingrediatur regionẽ Pharaonis, id eſt, diaboli, ſed cũ egredieris de Ægypto, hoc eſt, cũ peccatũ relinquis & ad

Iſa. 19.
Simile.
Iob. 3.
Simile.
Plin. l. 18 c. vlt. Cãtator cygnus funeri ipſe ſui.
Gene. 46.
Exod. 12.

& ad terram promiſſam cœleſtem tendis, virtutum actionibus incumbendo. Tunc, tunc dicere poteris. Hęc dies quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea: non cum laberis in peccatum. Filij etiam Iſrael omni tempore, quo Aman eos affligebat, lugebant, ſed cum diem, quo liberati ſunt & impius Aman ſuſpenſus eſt, ſolennem conſtituerunt, vt in eo omni tempore deinceps vacarēt gaudio, atq; conuiuiis. Tu etiā non cum Aman, id eſt, diabolus te premit te premit & ſubiicit ſeruituti, lætus eſto, ſed triſtis. Cum vero te ab eius poteſtate videris exemptum, eum celeberrimum diem iudica. Quadrat obſeruatio in Euan. pro feſto S. Matth in hæc verba. Et factum eſt, diſcumbēte eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores diſcumbebant cum Ieſu. Ecce, quando exultantes celebrant conuiuia, nempe cum peccator ſurgit à peccato, & ſequitur Chriſtum. Secus multi faciunt qui cū diem agunt celebrem, in quo Deum offendunt.

Pſal. 117. *Eſth. 9.*

Adula principū aſſentatoribus ſcatēt quos cauere debent, cū eo Rege, laudicās eodem crimine colligato vt de quodā ſcurra. Principi ipſi Macedonum habemus.

¶ Secundò, *Dies regis noſtri eſt.* O miſerandam regū, & principum ſortem, quibus nō deſunt aſſentatores, laudibus proſequentes eorum crimina, raro autem inuenies, qui eos obiurgent, & reprehendant. Vtinam, impie Ieroboā, ſicut habuiſti tui ſceleris laudatores, haberes & reprehenſores. Sed quid dico? Habuit certe Ieroboā viros, qui eum idololatriæ arguerent, noluit tamē eorum acquieſcere cōſiliis. Legimus enim, *Deuorauerunt iudices ſuos*, qui videlicet regem, & populum reprehēdebant. Vbi vides, proniores eſſe homines ad ſectanda mala quam bona. Quemadmodum ſcapham iuxta naturalē, decurſum fluminis nauigantem, quāuis venti reflent, vt aſcēdat; aut nō moueatur, nō poteris cōpeſcere, ſed labitur quo gurges tendit. In eundē modum impij, reflantibus piis conſiliis, ne peccatū patrent, feruntur præcipites quo ducit voluptas, & tēporarium commodum. Conſilium altiſſimi, inquit Regius Pſaltes, irritauerunt. Et apud Prouerbia. Sapiētia clamitat. Vocaui, & renuiſtis, extendi manum meam, & nō fuit qui aſpiceret, deſpexiſti omne conſilium meum & increpationes meas neglexiſtis. Diſces etiam ex hoc loco, non deeſſe viris iniquis adiutores & fautores ſuæ iniquitatis, qui ad peccatum alliciant.

Simile. *Pſal 106.*

A Vino abſtinere prudētes principes debent cuius quidem rei non inſcius Romulus vino ſemper vſus eſt parciſſime. Blon. l. 8. Rō. triū phā.

¶ *Cœperunt principes furere à vino.* Nō in vulgus cōiicit oculos, vt inſpiciat, an vino æſtuet, ſed in principes, quos modeſtiores & cōtinentiores eſſe decet, eorum enim intēperantia nocentior eſt reipublicę. Quemadmodum maius periculum imminet ædificio, ſi colūnæ cōburātur, quibus totū fulcitur,

totum-

totúmque ruet, deſtructis columnis. In eundem modum, ſi principes vino dediti ſint, cũ fundamẽta ſint reipublicę, totũ regnũ labefactatur, neq; diu cõſtare poteſt. Si enim principes multis debeãt micare virtutibus, vt regnũ rectè gerãt, & ebrietas fons, & origo ſit vitiorum, quo pacto vinolentia corrupti regni pondus ſuſtinere poterũt, illudque moderari, vt par eſt? Quo pacto iuſtè diſcernere, ſi iudicium intellectus vini fumo ſit obſcuratus? Quomodo intra pectoris cubile arcana conſilia cõtinere, ſi cũcta fari temulentia cogat? Si ebrietas, vt inquit D. Auguſtinus, eſt flagitiorum omniũ mater, culparumq; materia, radix criminũ, origo vitiorum, turbatio capitis, ſubuerſio ſenſus, tempeſtas linguæ, procella corporis, naufragiũ caſtitas, amiſſio temporis, inſania voluntaria, ignominioſus lãguor, turpitudo morũ, dedecus vitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela, qui huiuſmodi vitio eſt cõtaminatus, quomodo alios regere poterit? Quãuis non aliud nocumentum afferre reipublicæ ebrietas, quam ſe omnium ſecretorum exhibere reuelatricem, hominemq; in eo ſtatu cõſtituere, vt omnia effutiat, indignus eſt ebrioſus principatus culmine. Vnde Eccleſiaſtes inquit Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcũtur in tempore ſuo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Cur reprehendit principes comedentes ad luxuriam, hoc eſt, vino, & epulis ſe ingurgitantes, eóſque inquit reipublicæ futuros eſſe perniciẽ, & euerſionẽ, niſi quia præuiderat Eccleſiaſtes, quot malorum ſit cauſa principum ingluuies? Quemadmodum, referente id Diuo Iſidoro, quirinus lapis, inuentus in Indis vpuparũ, quę aues ſunt immũdiſſimę, ſuppoſitus capiti dormientis, hominem cõcitat, vt omnia arcana ſui pectoris reſerat dormiendo. In eundem modum ebrietas inuenitur in corde obſcœnorũ hominum ebrioſorum, quæ compellit illos, omnia ſecreta cordis pandere. Adumbrat hoc inebriatus Noë, ita ſe diſcooperiens, vt detegeret verẽda ſua. Quãdo enim homo in ebrietatem incidit, facilè reuelat, quicquid in eius pectore eſt reconditum, etiam pudẽda ſua, hoc eſt peccata, quæ commiſerat. Vnde egregiè D. Hieronymus inquit, in Epiſtola ad Occeanum, Noë ad vnius horę ebrietatem nudauit femoralia ſua, quæ per ſexcentos annos cõtexerat. Et Sapiens ait Noli regibus, ô Lamuel, Noli regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas. Quid ſingula proſequar damna ex vinolentia orta? Satis

Eccle. 10.

Simile.

Arcanum demẽs detegit Ebrietas.

Gene. 9.

ſit, vnum aut alterum ex ſacris Bibliis proferre. Quãdo Abſalon præcepit pueris ſuis, eſſe gladiis confodiendum Ammon? Vtique cum vino æſtuabat. Obſeruate, inquit, cum temulentus fuerit Ammon vino, & dixero vobis, Percutite eũ & interficite, nolite timere, ego enim ſum, qui pręcipio vobis, confortamini, & eſtote viri fortes. Quãdo etiã Simõ, & filij eius interfecti ſunt? Certè cum inebriati eſſent, ſurrexit Ptolomæus cum ſuis, & ſumpſerunt arma ſua, & intrauerũt in conuiuium, & occiderunt eũ, & duos filios eius. Quis ergo homo mentis compos non execrabitur temulentia eáq; veluti venenatum ſerpentem non fugiet? Quis non cõmendabit leges Carthaginenſium quibus toto imperij tempore magiſtratibus ſuis vinum interdicebant? Agnouerant enim abſtemios, & frugales principes reipublicæ prodeſſe, temulentos autem, & luxurioſos eidem maxime obeſſe. Quòd ſi Apoſtolus pręcipit, Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria & principũ muneri incumbit, homines laxantes habenas libidini punire, & ab huiuſmodi peccato arcere, ſi principes eodem vitio ſint cõtaminati, ꝙ ebrioſi fuerint, quo pacto id munus reipublicæ præſtabũt, & ad pudicitiã impudicos reuocabunt? Quadrat obſeruatio in Euan. Dominicæ quartæ Quadrageſimæ, in hæc verba, Accepit Ieſus panes, & cũ gratias egiſſet diſtribuit diſcumbentibus, ſimiliter ex piſcibus, quantum volebant. Per interrogationem aptãda eſt obſeruatio in hunc modum, Cur domine vna cum panibus, & piſcibus, vinum non propinas? An quia cognouiſti, quantum plerunque noceat vinum immodicè hauſtum? &c.

1. Mach. 16. *Ephe. 5.* *Luxuria Ebrietatis comes.*

¶ *Extendit manum ſuam cum illuſoribus.*

Aduertant hoc reges, & principes audientes, & ſuſcipientes benignè irriſores, & qui nõ putant, crimẽ eſſe huiuſmodi homines audire, ne dicam eos fouere, amplecti & fauoribus, atq; muneribus proſequi. Nam ſi graue crimen non eſſet, non quereretur Dominus de rege Ieroboam, ꝙ illuſoribus fauerit. Hinc & Sapiens inquit. Abominatio Domini eſt omnis illuſor, & ipſe dñs deludet illuſores Atque D. Thom. egregie decernit, deriſionẽ de re notabili eſſe peccatũ mortale grauius cõtumelia, grauiſſimũ autẽ peccatum eſſe deriſionẽ Dei, ſecundo parentum, tertio vero iuſtorum Quòd ſi rẽ oculatius inſpiciamus, deprehẽdemus, irriſores eſſe multo peiores iis, qui illuduntur, & irridentur. Adumbratum eſt hoc elegãter apud Iob, dum de ſtruthione dicitur. Priuabit eã Deus ſapiẽtia, nec dedit illi intelligentiã, cum tẽpus fuerit, in

Prou. 3. *Deriſio peccatum mortale.* *22. q. 75. a. c.* *Iob. 31.*

in altum alas erigit deridet equum,& aſcenſorẽ eius. Mira certè natura ſtruthionis. quæ cum ſit ſtupidior aliis animātibus, mole corporis grauis, plumis carens, quibus volare poſſit, equum irrideat, & equitem. In eundem modum inueniés irriſores, cum onere peccatorum præ aliis ſint onuſti, plumiſq; virtutum careant, quibus in cœlum conſcendere poſſint, deſpiciunt meliores ſe, & irrident. Vide, an ſimiles ſtruthiones fuerint impij illi, qui dicebant, aſpiciẽtes viros eximiis vir virtutũ dotibus exorhatos. Hi ſunt, quos aliquādo habuimus in deriſum, & in ſimilitudinẽ improperij. Sic etiā S. Tobias irridebatur. Vnde Scriptura inquit, Sicut beato Iob inſultabāt reges, ita iſti parentes & cognati eius irridebāt vitam eius, dicentes. Vbi eſt ſpes tua pro qua eleemoſinas, & ſepulturas faciebas? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro quinquageſima, in hæc verba, Tradetur enim gẽtibus, & illudetur. Peccatum eſſe irriſionem, apertè oſtendit Chriſtus, alioqui non quæreretur, quòd eſſet illudendus. Quis ergo proximum audet irridere? *Sapien. 5.* *Tob. 2.*

¶ *Et deuorauerunt iudices ſuos.* Splendet hic Dei noſtri miſericordia, qui etiam grauiſſimis peccatoribus non denegat viros pios, qui illos corripiant, & ſtudeāt à peccato reuocare. Sic inter fratres Ioſeph Rubẽ nititur reuocare alios fratres à fatricidio. Sic Ionathas auertere conatur Saül, ne interficiat Dauid, dicẽs ne pecces rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi. Sic peſſimos Sodomitas S Loth corripiebat, dicẽs Nolite, quæſo, fratres mei, nolite malum hoc facere. Denique non defuit impio Pilato vxor ſuadens, ne Chriſtũ addiceret mortis ſupplicio, ſubiciẽs per miniſtros & famulos. Nihil tibi, & iuſto illi. Diſces etiam ex hoc loco, crebro iniquos præualere aduerſum viros pios, impleriq; illud Aſſertoris noſtri. Spinæ ſimul exortæ ſuffocauerũt bonũ ſemen. Id enim maximè quærit impius ille Pharao, ꝙ videlicet boues fœdæ, confectæq; macie deuorent, eas quas mira virtutum ſpecies reddit pulcherrimas. Veruntamen nō glorientur propterea impij, cum videt virgas ſuas, hoc eſt, poteſtates ſuas verſas in dracones mordentes viros morum integritate cōſpicuos, veniet enim tẽpus, quando virga Aaronis, id eſt, Chriſti poteſtas deuorabit virgas iniquorũ. Diſces prçterea difficilẽ prouinciā eſſe impoſitā humeris iudicum, audis enim, deuoratos eſſe hos iudices. Non ergo paruaſed ingenti fortitudine animi opus eſt iudicibus, vt iniquis reſiſtant. Vnde Sapiens ait, Noli quærere, fieri iudex, *Gene. 37.* *1. Reg. 19.* *Gene. 19.* *Mat. 27.* *Exod. 16.* *Eccle. 7.*

niſi valeas virtute irrũpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis.& ponas ſcandalum in agilitate tua. Significauit hoc pereleganter Salomon, dum thronũ, in quo ſedebat ad iudicandum, fecit de ebore atque leonibus hinc inde muniuit. Quid enim ebur, & leones adũbrant, niſi fortitudinẽ, cum leo ſit fortiſſimus beſtiarũ, & ad nullius paueat occurſum ebur vero vix igni cedat? Hinc etiam apud veteres, vt inquit Pollux, vbi de diætetis, & dicaſtis agit, Echinũ ahencum habere iudices conſueuerunt, in quẽ iudicia ſcripta coniiciebant, quo ſignificabant, non licere cuipiam impune iudicibus admouere, neque inuertere, aut immutare quicquã ſine graui ſupplicio. Eſt enim Echinus animal ſpinoſum, quem hoc ſcabritiem, & ſpina nemo contingere audet. Si hoc impius Pilatus, animaduertiſſet, nõ annuiſſet, perfidis Iudæis dicẽtibus, Si hunc dimittis, Chriſtum videlicet, non es amicus Cæſaris. Sed quia animi conſtantia caruit, iniuſtus iudex deuoratus eſt ab iniquis Iudæis.

Hoc ſit quando iudex timẽde perſonã magnatunon audet debitam pronunciare qui exequi ſententiam.

Non eſt, qui clamet in eis ad me. Quid ſi aliquis eſſet, qui clamaret ad te Domine? Parceres ne aliis. Quid mirum, ſi id aſſeueraucrimus? Nónne propter vnum Moſem pepercit omnibus filiis Iſrael? Nónne propter Abraham ſanauit Dominus Abimelech, & vxorem, ancilláſq; eius? Nónne Paulo donauit Dominus omnes animas cũ illo nauigantes? Honoremus igitur fratres mei, viros ſanctitate inſignes ob eorum enim merita & orationes peccatores ſuſtinet Deus. Diſces etiã clamorẽ orationis maximũ eſſe refugium in calamitatibus, ne Deus peccatores funditus euertat. Quemadmodũ n. ciuitas quę muris cincta nõ eſt, facilè venit in poteſtatẽ hoſtiũ propterea quod prorſus abſit id, quod fuerat hoſtiũ incurſus arcendus, Sic & hominem non munitum precibus & orationibus fuſis ad Deum facile ipſe cæleſtis iudex plectit, & punit. Et quemadmodum anchora nauem validam reddit ac ne fluctibus inuoluãtur, retinet, Ita nos firmos, ne pereamus ob peccata noſtra, reddit oratio. Tu inquit Deus Ieremiæ, noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudem & orationẽ, & non obſiſtas mihi quia non exaudiã te. Igitur qui orat, optime Deus, tibi obſiſtit, ne vindictam ſumas de peccatis eius. Hanc orationis anchoram iecisse Apoſtolos inuenies, dũ nauicula operiretur fluctibus Suſcitarunt enim dormientem Chriſtum, dicentes, & orantes. Domine ſalua nos perimus. Hinc Apoſtolus nos admonet, Deprecationi inſtate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Ac rurſum, Oratio-

Exod. Geneſ. 20 Actor. 27

Oratio calamitatũ refugium qua quidem ira Dei ſuſpenditur venia procuratur & præmiorum largitas impetratur. Ierem. 7.

Orationi inſtantes. Sponſus etiam cæleſtis gratiſſimam ſibi eſſe orationem Sponſæ oſtendit dicens, Quæ habitas in hortis amici auſcultant te, fac me audire vocem tuam. Quid *Cant. 8.* namque hortos vocet, niſi Eccleſiam? quid amicos, niſi ſanctos illos ſpiritus angelicos? Hi auſcultare dicuntur quęque Eccleſiæ filium, vt amiciſſimis animis, atque pergratis, eius rationem deferant omnipotenti Deo.

¶ *Ephraim in populis commiſcebatur.* Sæpius obſeruauimus, *1. Cor. 15.* fugiendam eſſe impiorum hominum neceſſitudinẽ, & amicitiam, eorum enim commixtio multum nocet. Corrumpunt quippe bonos mores colloquia praua, inquit Apoſtolus.

¶ *Ephraim factus eſt ſubcineritius panis, qui non reuerſatur.* Optimus locus eſt ad exhortandos peccatores, maleactorũ eos pœniteat, reuocentq́; gradum à viis peſſimis. Comẽdatur etiã maximè Dei miſericordia, longanimitas, qui nõ ad Ephraim ſordibus conſpurcatũ conuertit oculos, vt puniat *Eccle. 17.* ſed an reuerſetur. i. conuertatur ad Deum ſuum per pœnitẽtiam, conſiderat vt parcat an patrandis delictis finem peccatores præfigant, ne vindictam ſumat. Conuertere, inquit Sapiens, ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniuſtitia tua. Et apud Ieremiam, Fornicata es cum amatoribus multis tamen reuertere, &c. Atque apud cantica, Reuertere, reuertere Sunamitis vt intueamur te. Egregiè inquit D. Anſelmus, Cognoſcit quidem errorem peccatorũ cæleſtis Sponſus, commonẽtque eos ad conuerſionem. Sunamitem autem vocat ideſt, captiuam à diabolo in Babyloniam, id eſt, in confuſionem vitiorum, Apoſtolus etiam relinquenda eſſe peccata nos admonet dicens, Deponentes omnes pondus, & circunſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. Adumbrat hanc ad Dominum reuerſionem nõ ineptè vox illa angeli, dicentis Agar, Vnde venis, & quo vadis? Atque cum reſpondiſſet Agar, A facie Sarai dominæ meæ ego fugio ſubiecit angelus Domini, Reuertere ad dominam tuam, & humiliare ſub manus illius. Et rurſum Multiplicans, inquit, multiplicabo ſemen tuum, & non numerabitur præ multitudine. *Geneſ. 16.* Quoties ergo miſer peccator auertitur à Deo per peccatũ, plures ſunt angeli, id eſt, cœleſtes voces commouentes peccatorem, ne à Deo ſuo recedat ſubiicientéſque oculis fugientis à tanto Deo, Vnde venis, & quo vadis? Ac ſi

Verè pœnitentem oportet conuerti ad dominũ à quo auerſus fuit, & vt id rectè fiat relinquere debet peccata ſua.

Ierem. 3.
Cant. 6.
Hebr. 12.

apertius dicant, Cur non te pudet, miſer humuncio, relinquere Deum tuum qui omne bonum, omnis theſaurus, ipſa vita eſt &c. Animo etiam contemplare, quo vadas cum peccas, nempe ad ſolitudinē, vbi ſiti pereas, nihil inuenias, præter ſpinas & laborem. Reuertere ergo ad Dominam tuā, ſapientiam illam videlicet cœleſtem filium Dei, & humiliare ſub manu eius quæ non grauis eſt reuertentibus ad ſe ſed mitis, & lenis. Quis enim expendere poterit, quam benigne Chriſtus ſuſcipiat, & amplectatur reuertentes ad ſe quātumque plenam manum habeat, quod cœleſtes opes effundat, & porrigat ad ſe conuerſis? Hinc ſubiicit angelus, Si Reuertaris Agar in domum Abrahami multiplicabo ſemen tuum, & non numerabitur præ multitudine. Tot enim Deus bona cōfert in redeuntes peccatores ad eum ad nullus ea numerare præ multitudine poſſit. Quemadmodum flante vento, oritur tempeſtas, cœlum nubilum redditur, & quandiu ventus flat, omnia caligine, & horrore implentur ſed quamprimum ventus ſufflare deſinit omnia, tranquilla ſunt, & ſol cuncta ſuis ſplendoribus radiis illuſtrat & fouet. In eundem modum, hominibus laxātibus habenas peccatis in punitionem omnia concitari ſolent, torquere, & afficere acerbitate cæterum ſi peccare deſinam, gratiſſimum illis ſe exhibet Sol iuſtitiæ Chriſtus. Hinc Iob inquit de peccatore, Apprehendet eum quaſi aqua inopia, nocte opprimet eum tempeſtas. Tollet eum ventus vrens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco ſuo. Et ſanctus Tobias ait, Non delectaris in perditionibus noſtris: quia poſt tempeſtatem trāquillum facis, & poſt lachrymationem, & fletum exultationē infundis in multa Euangelia quadrat locus iſte. Primò, quadrat in Euangelium pro feſto ſancti Matthæi, in hæc verba, Sequere me Et ſurgēs ſecutus eſt eum Ecce, Matthæus factus fuerat ſubcinericius panis, æſtuabat enim auaritia, veruntamen non in eo peccato permanſit, ſed reuerſatus eſt. Quadrat etiam in Euāgelium ſabbathi poſt Dominicam ſecundam Quadrag. in hæc verba filij prodigi, Surgam, & ibo ad patrem meum Ecce panis ſubcinericius factus filius prodigus non ſub cinere, & ſtercore peccati perſeuerat, ſed reuerſatur, Surgit enim & redit ad patrem. Denique hic locus aptari poteſt omnibus Euangeliis, in quibus ſermo incidit de pœnitentia. Docet enim, vt quis pœnitentiam dignā agat de peccatis, neceſſum eſſe ab illis ſe auertere, & conuertere ſe ad Deum.

Anima quæ dereliquit Dominū per obſita & denſa deſerta vagatur.

Simile.

Conuerſio noſtra ſēper inueniet Deū paratum.

Aug. ſup. Pſal. 6.

Iob. 27.

Tobiæ. 3.

Expectat Deus delinquētes benignè ſuſcipit & reuertētes

Bern. ſup. Cant. ſer. 9.

¶ *Como-*

¶ *Comederent alieni robur eius, & ipſe neſciuit* Multa hic ſunt implicata. Primo docet Deus peccatores indignos eſſe opibus,& diuitiis.Ob peccata enim Ephraim,& Iſraelis,robur, id eſt,opes eorum alieni comedunt.Hinc ſanctus, Moſes ait peccatoribus,Vxorem accipias,& alius dormiat cum ea,domum ædifices,& non habites in ea,plantes vineam, & non vindimies eam,bos tuus immoletur coram te, & nó comedas ex eo,aſinus tuus rapiatur in conſpectu tuo,& non reddatur tibi,oues tuæ dentur inimicis tuis,&c. Ariſtoteles etiá egregiè difinit,diuitias auferendas eſſe malis. Diſces etiam ſecundò,diuites debere defendere Rempublicam.Vnde Ariſtoteles inquit, neceſſarios eſſe diuites ciuitati, vt conſtare poſſit ciuitas.Caueant ergo viri potentes, & locupletes cõſumere diuitias ad perniciem,& euerſionem ciuitatis,atque illi non ſe exhibere,robur & fortitudinem, crimen eſſe cognoſcant.Tertiò, diſces eum ciuitatem videris opibus ſpoliatam cõuertendos eſſe oculos ad peccata,ibi patrata, propterea enim Deus ſolet permittere,vt ciuitas, ſiue regnum bonis priuetur temporariis,& vaſtetur ab hoſtibus. Quartò vides hic impiorum hominum,& Dei tui conditionem. Cũ Deus quem flagellat, id maximè quærit vt homo reſipiſcat, relinquat peccata & cognoſcat,ob ea à Deo ſuo puniri. Impij vero non item. Sunt tribulationes collyrium quoddam diuinum,confectum à Deo,ad inungendos oculos mentis, quoties peccati albugine obducuntur,vt eius mordaci acrimonia peccatores intelligentiores fiant.Hinc D. Gregorius inquit,Pœna oculos aperit,quos culpa claudit.Et Iſaias Vexatio dabit intellectum. Atque Ieremias, De excelſo miſit ignem tribulationis,& erudiuit me. D. Ioannes etiam in Apocalypſi inquit,Tu dicis,quia diues ſum,& locupletatus,& nullius egeo:& neſcis,quia tu ès miſer,& miſerabilis, pauper & cœcus & nudus.Suadeo tibi,vt collyrio inungas oculos tuos vt videas.Quid Collyriũ vocat? Vtiq; tribulationẽ. Quemadmodũ enim collyrium per lachrymarum effuſionẽ oculos carnis emundat,& viſum reddit,Sic tribulatio,dũ lachrymas haurit, clarificat oculos cordis,vt ſe peccator agnoſcat & cõuertatur ad Deũ.Sic filij Iob, cóiecti in carcerẽ,& à Ioſeph reprehẽſi,in agnitionem patrati criminis veniunt,dicentes ad inuicem.Meritò hęc patimur,quia peccauimus in fratrem noſtrum.Et Ieruſalem ait, Vindemia eos, ſicit vindemiaſti me propter omnes iniquitates meas. Atque Daniel,In veritate, & in iudicio induxiſti hæc propter

Deut.28. *2. Magno moral. c.3.* *7.Pol.c.8* *Diuitiæ nerui ſunt rerum: nõ ſolũ nobis diuites eſſe volumus, ſed etiam liberis, propinquis, amicis, & reipublicæ.* *Iſai.28.* *Threm.1.* *Apoc.3.* *Simile.* *Geneſ.42* *Thren.1.* *Daniel.3.*

peccata noſtra. Quemadmodum fons Bœotiæ, qui iuxta flumen Orchomenon naſcitur, memoriam homini affert. Sic aqua tribulationum peccatorem reducit in agnitionē ſuorū criminum. Sed non ſine ingenti lacrimarum profluuio dici

Iſai.1. poteſt quorundam hominum amentia, qui his aquis repleti, nequaquam reſipiſcunt, quibus apud Iſaiam Deus inquit, Eleuare, eleuare, conſurge Ieruſalem, quæ bibiſti de manu Domini calicē iræ eius, vſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti, & potaſti vſque ad fœces. Cur non parum, ſed multum bibiſſe Ieruſalem, ait Deus? Certè, quia oculos mentis non aperiebat ad cognoſcendū Deū ſuum, & peccata ſua. Quod

Iere. 17. & aliis verbis Dominus apud Ieremiam ſignificat, dicens, Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in vngue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis eorū. Quid namque eſt, peccatum in vngue adamantino ſcriptum eſſe, niſi multis calamitatibus Iuda non reuertere ad ſaniorem mentem? Ea quippe eſt adamantis natura, vt nulli penitus cedat materiæ, ita vt neq; ferro frangatur, neque igne caleſcat. In eūdem igitur modum nonnullos homines inueniens, qui neq; ferro calamitatum transfixi, neque ignem tribulationum coniecti reuocantur à peccatis.

Adamas gemma quaſi indomitus dicas quæ ferro & incudibus reſiſtit ſolóque ſanguine hirci tepenti frangitur.

¶ *Sed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit.* Quatuor hic ſunt implicata, iuxta variam intelligentiam à nobis adhibitam. Primum, ſi ſignificet, ſenes nimium eſſe idololatriç deditos, hoc aduertant ſenes, vt diſcant, eſſe cæteris cōtinentiores. Quemadmodum enim quo vinum antiquius eſt, redditur purius, & prętioſius, Ita quanto homo magis ſeneſcit, debet feruentius Deo inſeruire. Tres ſpecies, inquit Sapiens, odiuit anima mea, pauperum ſuperbū, & diuitem mendacē, & ſenem fatuū inſenſatum. Et Iſaias, puer centum anorum moriętur. & peccatū centum annorū maledictus erit. Et Daniel, Egreſſa eſt iniquitas de Babylone, à ſenioribus, iudicibus, qui videbantur regere populum. Quemadmodum eam arborem malā quodammodo iudicamus, quæ poſt florem nullum producit fructum, Sic inter homines ille, qui canis iam eſt reſperſus, & nō profert virtutis fructus, maximè eſt reprehendendus. Loquere, inquit Apoſtolus Tito, quę decet ſanam doctrinam, ſenes, vt ſobrij ſint, pudici, prudentes, ſani in fide, in dilectione, in patientia. Et D. Ambroſius. Quid naturam accuſat, ô homo? Habet illa impedimenta quędam ſenectutem, & infirmitatem, ſed ſenectus ipſa in bonis moribus dulcior, in conſiliis ſubtilior, ad conſtantiam ſubeundæ

Simile. *Eccl.25.* *Iſai.65.* *Dani.13.* *Simile.* *Erubeſcat ſenectus quæ ſe emendare nō poteſt.* *Amb.* *Tit.2.*

mortis

mortis potior, ad reprimendas libidines fortior, infirmitas corporis ſobrietas mentis eſt. Et Hugo de clauſtro animæ lib.2. inquit, Inter abuſiones huius ſæculi, ſola maior eſt ſenis obſtinatio, qui morti proximus non abhorret aductum, qui, quaſi ad oſtium huius mundi poſitus, foris ſpectat, neque tamen vitæ præſentis attendit egreſſum, neque futuræ cōſiderat. Audit nūtios mortis, & credere non vult eis. Tres ſunt enim nuntij mortis, caſus, infirmitas, ſenectus. Caſus dubia, infirmitas grauia, ſenectus, certa nuntiat, caſus nuntiat mortem latētē, infirmitas apparētem, ſenectus præſentē. Ex incertitudine mortis timor, ex infirmitatis grauitate dolor, ex certitudine ſenectutis non obſtinatio, ſed afflictio, & humilitas ſequi deberet. Hactenus Hugo. Sanctus etiam Cyprianus ait, de ſenibus loquens, Quid ſtolidius, fieri poteſt, ſi mens ad perfectionem feſtinare non contendat, quando totius corporis habitu ſenectute confectus homo ad interitum properat, dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuauiter olet, pectus ſuffocatur, tuſſis cachinnat, genua trepidant talos, & pedes tumor inflat? Homo exterior, qui ſeneſcit, his omnibus aggrauatur, & hæc omnia ruituram iam domū noſtri corporis cito prænuntiat demum Seneca ait? Amplectenda eſt, & amanda ſenectus, plena eſt voluptatis, ſi illa ſcias vti. Gratiſſima ſunt poma, cum fugiunt. Deditos vino potio extrema delectat: quod, in ſe iucundiſſimum hominis voluptas habet, in finem ſuum differt. Quemadmodū oues auidius comedunt ad veſperam, cum nos imminet, quam mane, Ita homines, qui oues paſcuæ Domini ſunt, debent impenſius nauare operam virtutibus, cum veſperam vitæ attingant, agnoſcentes, cito eſſe auferendos è loco paſcuæ. Quadrat obſeruatio in Euangelium Purificationis Diuæ virginis, in hæc verba, Ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus, & timoratus, &c. O commendandum ſenem, qui agnouerat, in ſtante iam morte, debere ſenes in ingenuas actiones incūbere. Hinc iuſtitia, & timore Domini ornari quærit, &c. Quadrat & in Euangelium Dominicæ infra Octauas Natalis Domini, in hæc verba, Erat Anna vidua vſq; ad annos octuoginta quatuor, quę nō diſcedebat de templo, ieiuniis, & obſecrationibus ſeruiens nocte, ac die. Quemadmodum lucerna, cum oleum iam iam totum hauſtum eſt, ac ſi finem vitæ ſibi imminere cognoſcat

Senectus nos admonet vt ſarcinas colligamus antequam proficiſcamur è vita Varro de re ruſtica. lib.1.

Senec. Epiſtol. 12. Satis multum tēporis, ſparſimus, incipiamus in ſenectute vaſa colligere in freto viximus moriamur in portu. Senec. Epiſt. 19.

Simile.

ſcat,illuſtriorem edit flammam,& flumina, quo mari propius accedunt, velocius, & altius decurrunt, & labuntur, Ita Anna,agnoſcens ſe proximam morti ardentius Deo inſeruiebat.

Senectutis canicies venerabilis

¶ Secundò. *Sed & cani effuſi ſunt in eo*, Si locum expẽdas de contemptu,& deſpectu ſenum diſces, pœnam eſſe ingentẽ ciuitatis,& regni,ſenes nõ honorari,& nequaquam eſſe deſpiciendos ſenes.Hinc Dominus præcipit, Honora perſonã ſenis.Et Sapiens inquit, Ne ſpernas hominem in ſenectute, ſciens,quia ex nobis ſeneſcunt.Et Apoſtolus,Seniorem ne increpaueris,ſed obſecra,vt patrem. Contra vero aduerſus ſenum contemptores dicitur,Faciens ſacerdotum non erubuerunt, neque ſenum miſerti ſunt.Et rurſum apud Iſaiam, Tumultuabitur puer contra ſenem. Non ſunt aliud ſenes in Republica,quam frænum ad compeſcendos homines,ne in vitia labantur,atque propterea illis deferendus eſt honor. Quemadmodum aqua,vino admiſta, illud reddit moderatius,Sic ſenes,in Republica adoleſcentibus admiſti, eos ſua grauitate,& prudentia moderantur,eorum temeritatem, & impetum coercentes.Hinc Lacedęmonij commendãtur,qui ex Lycurgi inſtituto,vt refert Xenophon in Repub.Laconũ, ſenes non minus,quam patres reuerentur. Quemadmodum palma,quanto veterior eſt,tanto eſt fœcundior, & coralliũ eſt rubicundius,quo antiquius, Ita homines, quo ſeniores ſunt,eo prudentiores,& ſapientiores,eſſe ſolent. In antiquis eſt ſapientia,& in multo tempore prudẽtia, dicit Scriptura. Igitur ingens ruinæ indicium eſt, ſi ſenes paruipenduntur, cum eorum conſiliis ſit reſpublica gubernanda, & ſtabilienda.

Amb. Epiſt. Leuit. 19. Eccleſ. 8. 1. Tim. 5. Thren. 4. Iſai. 3. Potentia eſt in iunioribus Prudẽtia in ſenioribus Ariſ. Polit. 7. Iob. 12. Prou. 22. Eccle. 18. & c. 10. Pſal. 31.

¶ Tertiò, *Sed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit.* Elegãter,explicans hunc locum D.Hieronymus,inquit, hic ſignificari, Iſraelem multo tempore erraſſe. Hiſpane *Ser peccados viejos,y de canas* quib⁹ nihil nocẽtius homini cõtingere poteſt tũ quia difficile eſt,reuocare grauius, & propius imminet ſuppliciũ Adoleſcẽs,iuxta viam ſuã,etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea,inquit Sapiens. Ac rurſum, Ante languorem adhibe medicinam.Et,Languor prolixius grauat medicum,breuem lãguorem præcidit medicus. Expertus eſt hoc Regius Pſaltes,quamobrem ait, Quoniam tacui,inueterauerunt oſſa mea,dum clamarem tota die. Ac ſi apertius dicat,Quoniam ego tacui,& peccata mea diſſimulaui,ac conſiteri neglexi, ideo oſſa mea, quaſi vetuſtate conſumpta, lan-

Habet hoc infœlix cõſuetudo peccandi vt quãto amplius quiſque peccauerit tanto minus peccata ipſe intelligat & tanto pius peccare delectet.

languida facta ſunt, dum aſſiduè eiularem, & clamarem præ
nimio afflictionis dolore, inquam ob mea peccata incidere
me permiſit Dominus. Ecce, vtrumque fatetur Dauid, & ſe
viribus exhauſtum, & elanguidum, vt reſipiſcat, & cõuerta-
tur: diu acerbiſſimè punitũ ob inueteratã peccãdi conſuetu-
dinem. Et apud Iob, Manus illius reddent ei dolorem ſuum, *Iob. 20.*
oſſa eius implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius, & cum eo in
puluere dormient. Quemadmodum arbor, cum altas radi- *Simile.*
ces miſerit, difficile diuelli poteſt, multiſq; ferri ictibus opus
eſt, vt ſuccidas, In eundem modum, vt peccatum, conſuetu-
dine radicatum in corde, extrahas, ingenti labore, & ſtudio
non vulgari vti neceſſum eſt. Quod ſi funiculus triplex dif *Eccle. 4.*
ficilè rumpitur, vt inquit Sapiens, funiculus multiplex, con-
fectus videlicet ex multis peccatorum filis, quo pacto miſer
homo rumpere poterit? Væ, inquit Iſaias qui trahitis iniqui- *Iſaiæ 5.*
tatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri pec-
catum. Bene inquit, væ illis hominibus, qui ſe pluribus irre-
tiunt peccatis, funem ingentem texentes. Quomodo enim
huiuſmodi vincula ſoluere, aut dirumpere poterunt? Et D. *Auguſt.*
Auguſtinus, inquit, Vincere conſuetudinem, dura eſt pu- *in Pſal.*
gna. Et Diuus Gregorius, Cum culpa in vſum venerit, ei iam *30.*
animus, etiam ſi appetat, debilius reſiſtit, quia quot vicibus *Greg. lib.*
prauæ frequẽtationis aſtringitur, quaſi tot vinculis ad mor- *4. Moral.*
tem ligatur. Et Iſidorus, difficile eſt, peccati conſuetudinem *Iſidor. l. 1.*
vincere: prauus vſus vix aboletur, aſſidua conſuetudo vi- *Soliloq.*
tium in naturam conuertit, animus ſceleribus aſtrictus, vix *Canus an-*
ab eis diuelli poteſt. Quid plura Scripturæ & ſanctorum ci- *tiquus ca-*
tem teſtimonia? Vis agnoſcere, frater mi, quid ſit peccandi *thenæ aſ-*
conſuetudo? Audi, quid dicat Seneca, Tunc conſumata eſt *ſueſieri*
infœlicitas, vbi turpia non ſolum delectant, ſed etiam pla- *nõ poteſt.*
cent, & deſinit eſſe remedio locus, vbi, quæ fuerant vitia, *Senec. E-*
mores ſunt. Vides, vocari peccandi conſuetudinem conſu *piſt. 28.*
matam infœlicitatem, qua nihil homini peſtilentius obtin- *Coloſſ 3.*
gere poteſt? Quis ergo non dabit operam pro virili, vt cõ-
ſumatam miſeriam, & infœlicitatẽ fugiat? Clamat Apoſto- *1. Cor. 5.*
lus, Expoliãtes vos veterem hominẽ cũ actibus ſuis, induite
nouum hominẽ, qui ſecundũ Deum creatus eſt, Ac rurſum,
Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua cõſperſio, & ho-
mo non ſtudebit abiicere vetera, vel ſerpentem, & aquilam *Pſal. 102.*
imitatus, quæ pellem, & plumas veteres, quãuis dũ expoliã-
tur, ingenti dolore afficiũtur, exuere laborant, & non quie-
ſcunt, donec ſe videant nouis indutas? Decãtat Dauid, Anima

mea

mea renouabitur, vt aquilæ iuuentus tua, & peccator patietur antiqua ſe peccatorum vetuſtate eſſe circundatum? O cæcitatem ingentem, ô amentiam deplorandam.

¶ Quartò, *Sed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit.* Turpe certè eſt, bone ſenex, cũ te videas canis plenũ id ignorare, & veluti iuuenis ſis, vitam agere, & aures occludere, ne audias nuntios diuinos clamãtes, & dicentes, cito te hinc migraturum. Canities enim non aliud eſt, quàm turba magna legatorum. Quot namq; pilos albos, & canos habes in capite, & barba, tot nuntios eſſe agnoſcas miſſos tibi à Deo, vt præpares te ad iter mortis. Sine lachrymis proferri non poteſt. Videbis multos ſenes ſimiles oculis, qui ſe ipſos cernere non poſſunt, ſic non ſe agnoſcunt iam ad extremam vitę partem perueniſſe: ſed diu victuros ſperãt, vt miſſos faciã, qui canos euellunt, & tingunt capillos, ne ſenes iudicentur. Quemadmodũ enim Hanon raſit dimidiã partẽ barbæ ſeruis Dauid, & remanſerunt in Iericho, donec barba creuit, poſtea autẽ reuerſi ſunt Ieroſolymã. In eundem modum diabolus nonnullis ſuggerit, vt partẽ barbæ euellant, vel tingant, ne cani videantur. Sed vbi iſti habitãt? Certè non in ciuitate ſuperna Ieruſalem, ſed Iericho, vbi à dæmonibus ſpoliantur, & multis confundũtur vulneribus. Infundat medicus ille cœleſtis Chriſtus eorum plagis oleum, vt cernant cæcitatem ſuam, porrigat, & vinum, quo tantum frigus, abigant, & in charitatem Dei accendantur, vt cognoſcant, Dei beneficiũ eſſe, eam attigiſſe ætatem, in qua iam quod ipſi vitia nõ deſerant, ſaltem vitia eos derelinquant, vt vaſa inutilia.

Cani capilli nũcij ſunt obitus & finiũ.

Simile. 2. Re. 10.

¶ *Et humiliabitur ſuperbia Iſrael in facie eius: nec reuerſi ſunt ad Dominũ Deũ ſuũ, & non quæſierunt eum in omnibus his. Et factus eſt Ephraim, quaſi colũba ſeducta, non habens cor. Aegyptum inuocabant, ad Aſſyrios abierunt. Et cũ profecti fuerint, expandã ſuper eos rete meũ: & quaſi volucrem cæli detraham eos, addam eos ſecũdum auditionẽ cœtus eorum. Væ eis, quoniã receſſerunt à me: vaſtabuntur, quia præuaricati ſunt in me, & ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia. Et non clamauerũt ad me in corde ſuo, ſed vlulabãt in cubilibus ſuis: ſuper triticũ, & vinũ ruminabant receſſerunt à me. Et ego exaudiui eos, & confortaui brachia eorũ, & in me cogitauerunt malitiam. Reuerſi ſunt, vt eſſent abſq; iugo facti ſunt, quaſi arcus doloſus, cadent in gladio principes eorũ, à furore linguæ ſuæ. Iſta ſubſannatio eorum in terra Aegypti.*

¶ *Et humiliabitur ſuperbia Iſrael in facie eius.* Vox Hebraica poſita pro *humiliabitur*, potius ſonat, *reſpõdebit*, atque ita eſſe legen-

legẽdũ nonnulli contendunt, expenduntq́; in hunc modũ huuc locũ, Teſtificabitur faſtus Iſraëlis.i.feret teſtimonium cõtra eum coram,& apertè. Cæterum noſter Interpres, rem oculate inſpiciens, magis ad ſenſum locum hunc trãſtulit, vertens, *humiliabitur* pro reſpondebit. Cum enim pœna debeat reſpondere delicto, vt iuſtitia ſeruetur, & propria pœna ſuperbiæ ſit deiectio, ſiue, vt ita loquar, humiliatio, elegã ter poſuit, *humiliabitur*, pro reſpondebit, ſic enim pœnam ſuperbiæ Iſraëlis noſtris oculis obiicit contemplandã. Ita eſſe verbum hoc, *reſpondebit* explanandum, id eſt, *humiliabitur*, vt habet æditio vulgata, apertè oſtendunt trãſlatio Septuaginta, vertens etiã, pro *reſpondebit*, humiliabitur, & Theophylactus, legens, pro reſpondebit, deiicientur, & Paraphraſtes Chaldæus: etiã ad eundem modum habens, pro *reſpondebit, humiliabitur*, Atq; hunc ſenſum eſſe amplectendũ verba ſequentia declarãt, nẽpe, *nec reuerſi ſunt ad Dominum Deũ ſuum.* Perſpicuum enim eſt, ſignificari, neq; hac pœna deiectionis Iſraëlem rediiſſe ad ſaniorẽ mentẽ, ſed in impietate perſtitiſſe. Si enim legas, *& reſpondebit*, & diſpũgas, quod ferat teſtimoniũ, nõ videtur, ita cum ſequẽtibus cohærere, quemadmodum, ſi explane, *& humiliabitur*. Inter omnes expoſitores vnus Haymo eleganter explicat, quid hic vocet *ſuperbiam Iſraelis, & humiliationẽ*, ſic diſpungẽs, *Humiliabitur ſuperbia Iſrael*, hoc eſt, interficiẽtur principes, & exercitus eius, in quibus gloriabatur, ab Aſſyriis, & Chaldæis, & hoc non multo poſt tẽpore, ſed in facie eius.i.nunc, & in præſenti, atq; ipſis cernẽtibus. *Et factus eſt Ephraim, quaſi* columba ſeducta.* Colũba in bonum accipitur. Dominus namq; in Euangelio ait, Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes & ſimplices, ſicut colũbæ, vt neq; aliis nocere poſſumus, neque ab aliis inſidias patiamur, ſed ſimplicitate, & prudẽtia exhibeamus hominẽ temperatũ, quia prudẽtia ſine ſimplicitate calliditas eſt, & malitia, ſimplicitas verò abſq; ratione ſtultitia nominatur. Vnde in hoc loco colũba ſtultitiam regis, & principum Iſraëlis qui per *Ephraim* hic intelliguntur, deſignat, qui potius ſiſi ſũt in homine, quã in Deo, Ægyptum inuocãtes, & ad Aſſyrios pergentes. Qui enim auxiliũ Ægypti petierunt, qui ab Iſaia appellatur baculus arundineus confractus, ab Aſſyriis abducuntur captiui. *Factus eſt* ergo *Ephraim quaſi columba ſeducta*, à diabolo videlicet, vel *ſeducta*, id eſt, vt Septuaginta volunt, & Theophylactus, inſipiens, & amens. Et non tantum dicitur columba, quia eſt columba ſapiens, de qua dicitur in Pſalmis,

Pœna delicto reſpondere debet ex iuſtitiæ profeſſo.

Matt. 10.
Iſa 30.

** Nulla fere auis eſt quæ tam ſagaciter norit aues inimicas vt columba nec quæ cautius eas fugere ſoleat in vero ea columba ſit quæ corhabet, at Ephraim eſt quidẽ ex diuina volũtate columba ex malitia autem eſt ſeducta & corde defecta.*

Pſal. 67.
Pſal. 54.
Iſa. 60.

Pſalmis, Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Cuius pennæ deargentatæ ſunt, & poſteriora dorſi eius in pallore auri. Ac rurſum, Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant, & quaſi colũbæ ad feneſtras ſuas? Et in Canticis, Oculi tui colũbarum, Veni colũba mea. *Nam habes cor*, id eſt, intelligentiã, ſiue prudentiam, & ſapientiam. Nã cor pro ſapientia vſurpatur in ſacris, eo ꝙ ſapiẽtiæ ſedes præcipuè in corde ſit, vt ſcriptum eſt, In labiis ſapientis inuenitur ſapientia, & virga in dorſo eius qui indiget corde. Sic eſſe hanc vocẽ *cor* diſpungendã tradũt omnes expoſitores, tum antiqui, tũ recentiores, vno dempto Lyrano, qui ſecus expẽdit, intelligens per *cor* fiduciã. Sic namq; locũ explanat, *Non habens cor*. i. non habens fiduciã in Domino. Cæterùm prior explanatio verior eſt cenſenda. Obſeruãdũ eſt autẽ *Ephraim* non aquilæ, aut accipitri, aut coruo, vel cuilibet alteri aui eſſe comparatum: ſed columbæ amenti, & ſtultæ, quo multa Dominus implicauit. Nam cæteræ aues pullos ſuos etiãcum periculo vitæ ſuæ protegere feſtinant, & cum ad nidũ ſuum accipitrem, colubrum, ſiue cornicẽ accedere viderint: huc, illucque volitant, & immittunt ſe, morſu, & vnguibus lacerant, & dolorem parentis quærula voce teſtantur, ſola colũba ablatos pullos non dolet, non requirit, quinimo, ſublatis pullis, non auolat, ſed in iiſdem locis remanet, Sic etiam Ephraim vaſtatũ per partes populũ non ſentit, ſed negligẽs eſſe ſalutis ſuæ prædicitur. Nam ad Aſſyrios, & Ægyptios, hoſtes ſuos accurrebant. Deinde, cum columba auis laſciua ſit, incontinentiæ Ephraim hic typus eſt. *Et cum profecti fuerint, expandam ſuper eos rete meum.* Bifariã diſpũgi poteſt, vel ꝙ profecti ex propria patria in exiliũ, & captiuitatem, quamuis loca mutauerint, diuinam non poſſint vitare vindictam, ſed ibi *rete* ſuum. i. potentiam ſuam Deus expãdet ſuper eos, detinens eos in exilio, veluti intra rete quoddam, ne poſſint liberè redire in patriã, ſicut ipſi putauerant. Vel quod dum profecti fuerint, vt auxilia ſibi accerſant, Deus illis hoſtes iniiciat, veluti rete, deiiciatq;, & humiliter eorũ ſuperbiam, quemadmodum auis ab altitudine cœli detrahitur retibus. Priorẽ explanationem amplectuntur Interlinearis, & Haymo, alteram, quæ mihi magis arridet Theophylactus, Theodoretus, Lyranus, & Carthuſianus. *Cædam illos ſecundum auditionem cœtus eorum* Locus eſt ſuboſcurus, atq; hinc variè explanatur. Nos tantũ vnã, aut alteram explanationem adhibebimus, quæ propius veritatem attingunt. Sit ergo prior ſenſus,

Cant. 2.

Cor Sapientiæ ſedes.

Prou. 10.

Velut auiculas rhetibus collapſas miſeros peccatores tradit ſupplicium peccatum.

ſenſus, iſque D. Hieronymi, & Haymonis, quòd ſicut iuncto conſilio omnes idola coluerunt, & fabricati ſunt, vt à me recederent, ita, me irato, omnes pariter vaſtabuntur, dum omnes ſine diſcrimine à rege vſq; ad mendicum percuſſero. Alter ſenſus eſt, quod admonitionem factã illis in deſerto, ſi à Deo deficerent, nunc in eorum memoriã reducat, pœnáſq; illas, & minas in illis eſſe complendas inquit. Non mihi eſt ingrata hæc poſterior explanatio. *Va eis quoniam receſſerunt à me.* Nõ ſuç ſolitæ miſericordiæ immemor eſt Deus, imò prç paterno in filios amore fletum adhibens, hçc verba profert. Et quemadmodũ apud infirmos, donec ſpes eſt ſalutis, omnia & dicunt, & faciunt, qui eos curãt, ſimulac vero de incolumitate ipſorum deſperauerint, lugent eos in poſterũ. Idẽ Deus in populo ſuo facit, curã ſuã nihil valere animaduertẽs, eos deplorat, vt qui per mala opera ab ſe deſilierint impiiq; fuerint, colendo eos, qui non ſunt dij. Eſt autem obſeruandum ex D. Thoma, ꝙ ad Deum non acceditur paſſibus corporalibus, cum vbiq; ſit, ſed effectibus mentis, & eodem modo ab eo receditur, & ſic acceſſus, & receſſus ſub ſimilitudine localis motus deſignant ſpiritualem affectum. *Et ego redemi eos.* Frequens eſt in ſacris, vt à nobis crebrò iã eſt obſeruatum, tempus præteritum pro futuro ponere, quæ mutatio ad maiorẽ certitudinẽ fit futuræ rei. Ea enim, quæ certo euentura ſunt, ac ſi iã euenerint, per tempus præteritum eloquitur Scriptura. Ad eundem modum hic *redemi* poſuit Latinus Interpres, licet Hebraicè ſit, *Et ego redimam eos*, hoc eſt, poſſum, & cupio ex iis malis eos liberare. Si in hũc modũ explanes, cõiunctio copulatiua, *&*, quæ ſtatim ſequitur, poſita eſt pro cõiunctione aduerſatiua, ſed, ſiue tamen, qua explicat, nõ per ſe ſtare, ſed per ipſos, quod nõ redimat, quoniã ob eorum peccata indigni ſunt auxilio diuino. Idẽ itaq; eſt dicere, *Ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mẽdacia* ac ſi dicat, Ego liberaturus erã eos, ſed repudior ab eis. Quòd ſi cõtendas, verbum *redemi* in propria, vt iacet, eſſe accipiendum ſignificatione præteriti temporis, ſenſus eſt, *Ego redemi eos*, nõ ſolum ab Ægyptiaca captiuitate, & ſeruitute: verùm & has tribus decem crebrò ab hoſtibus liberaui, vt hiſtoria Regum tradit, ipſi tamẽ idolis hæc beneficia retulerunt, dicẽtes, Hi ſunt dij tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. *Super triticum, & vinum ruminabãt receſſerunt à me.* Ruminare eſt reuomere, quomodo animalia ꝙ die comedunt, nocte ab intimis viſceribus ad guttur, & fauces redire faciunt,

Simile.

Affectibus mentis acceſſus fit & receſſus gratia Dei.

1. ſ. q. 3. ar. 1. ad 5.

Peccata indignos reddunt homines gratia & auxilio diuino.

3. *Re.* 15. *&* 18.

4. *Reg.* 3. *&* 10.

Exod. 32.

ſicque

ſicq; ſubtilius ruminando in ventrem rurſus traiiciunt. Eſt que huius loci ſenſus. Quia abundantiam omnium rerum habebāt, quæ in vino, & tritico comprehenditur ideo corruerunt, recedentes à me. Simulq; vt oſtenderet eos iumentorum ſimiles, nō inquit, comedebant, ſed *ruminabant*, quod brutorū eſt animantium *facti ſunt, quaſi arcus doloſus.* Non eſt facilè percipere, cur vocet Iſraelitas arcum doloſum, atque hinc variè explanatur hic locus. Quidam exiſtimant, argui Iudæos hypocriſis Nam quemadmodū arcus doloſus, ſeu fallax, quum ſuam ſagittam, videtur in vnam partem mittere, mittit in alteram. Sic Iudæi fallebant homines ſua hypocriſi. Acuta eſt ſanæ hæc explanatio, dubito tamen, an literæ cohæreat. Alij ſic. Quemadmodum arcus doloſus ſagittam mittit in ſagittantem. Sic Iudæi ſagittas. i. blaſphemias miſerunt contra Dominū conſeruatorem eorū. Tenuit tamen eos Deus, ſicut ſagittans, arcam ita vt ſagittæ blaſphemiarū Deo non nocuerint, ſed in ipſos retortæ ſunt, & eos interfecerunt, ſicut ſcriptum eſt. Conuertetur dolor eius, in caput eius & in verticē ipſius iniquitas eius deſcendet. Vnde ſubiūgitur, *Cadēt in gladio principes eorū, &c.* Adhibetur explanatio hęc à multis, vt ab Interlineari, Lyrano, Haymo, Carthuſiano, quidā ex Diuo Hieronymo ſumpſerunt. Nō mihi eſt ingrata Cæterum mihi magis arridet expoſitio. Theophylacti, diſpungētis in hunc modum. Ego quidem ipſos intēdi, veluti arcum meum, vt per ipſos vel idololatriam in aliis gentibus traiectam ceſſare faciam, atque ipſi contra inuerſi ſunt, ideoque contrarium fecerunt. Namque meum honorem iaculantes, & auferentes, pro idolis aduerſus me ferunt bellum. *Iſta ſubſannatio eorum in terra Aegypti.* Bifariam diſpūgitur, vel quòd Deus dicat. Hoc, quod modo faciūt ſubſannando me, & deridendo per cultum idolorum, non eſt noua res, quia quod fecerunt in Ægypto, & poſtea in deſerto, hoc etiam nunc tenent. Amplectuntur hanc explanationem omnes ferè expoſitores, tum Græci, tum Latini, Recentiores ſecus, referunt namque ſubſannationem non ad Deum, ſed ad ipſos Iudæos. Ac ſi dicat. Ridebuntur ab Ægyptiis dicentibus. Ite ad Dominum Deum veſtrum, iuxta illud Iſaiæ. Onus iumentorum Auſtri in terra tribulationis, & anguſtiæ, leæna, & leo, & vipera, & regulus volans, portantes ſuper humeros iumentorum diuitias ſuas, & ſuper gibbum camelorum theſauros ſuos ad populum, qui ei prodeſſe non poterit. Non fuerunt in auxilium, & in aliquam vtilita-

Excuſſo legis & obedientiæ iugo brutorum inſtar eſſeraſcut homines.

Hac prophetia indicat vates finem regni Iſraeliu, vnde hiſtoriā habes li. 4. Regum.

litatem, ſed in confuſionem, & in opprobrium.

Ad inſtituendos mores.

E*T humiliabitur ſuperbia Iſrael in facie eius.*
¶ Tria hic inuenies implicata: Primum docet Deus, debere pœnam reſpondere culpæ, vt qui per ſuperbiam peccat, per deiectionē plectatur. Contraria dicunt medici, contrarijs curantur. Et Aſſertor noſter. Omnis inquit, qui ſe exaltat, humiliabitur. Ac rurſum. Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis. Ecce, culpæ riſus contra ponitur pœna luctus. Et in Apocal. quantum glorificauit ſe & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum, & luctum. Diues etiam ille, quia epulabatur quotidie ſplendide, ſiti inexplebili torquetur. Secundum, obſerua, quo nomine appellet Deus principes impios Iſraelis, videlicet ſuperbiā. Elegāter proculdubio ſubindicat, diuites & principes laborare deteſtando ſuperbiæ, & iactantiæ morbo. Quēadmodū enim ciconiæ nidificāt in excelſioribus turribus, & tinea oritur ex pretioſiſſima purpura. Sic ſuperbiæ mater, & origo eſt copia diuitiarum. Videns Regius Pſaltes, in quanto ſuperbiendi periculo diuites, & principes ſint cōſtituti, ſeq; ad principatū euectū, ne in ſuperbiæ vitium incidat, Dn̄m orat, dicēs. Non veniat mihi pes ſuperbię: & S. Iob, Si deſpexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumētū, &c. Et Apoſtolus. Diuitibus huius ſæculi præcipe, non ſublime ſapere. Non eſt aliud aptius remedium aduerſus tineā, quàm veſtes exponere Aquiloni vento, q̄ citiſſime prӕterlabitur, neq; cōtra ſuperbiā quicquā melius, quàm conſiderare citò manibus opes auferendas diuitibus. Diues cū interierit, non ſumet omnia, neq; deſcendet cū eo gloria domus eius, ait Dauid, agnouit quippe, inſtar venti, ab hominibus diuitias aufugere. Rara certè auis in terris, diues humilis, cōmuneque eſt, eos labi in elationem, quamobrem diuites *ſuperbiam Iſraelis* appellat Deus meritoque, veluti cygnus nigerrimus, Dauid ob deiectionē cōmendatur imitandus in ſacris. Dauid, inquit Scriptura, ſedēs in cathedra ſapiētiſſimus princeps inter tres ipſe eſt, quaſi tenerimus ligni vermiculus. Sic Diua Virgo princeps angelorū effecta, nimiū ſe deijcit, dicēs Ecce ancilla Dn̄i. Tertiū. obſerua, quando ſit humilianda, ſuperbia Iſrael, nempe in facie eius, id eſt, ipſis cernentibus. Quid hoc? Poterat quidem reſeruare, & differre punitionem

Luc. 6.

Apo. 18.

Simile.

Arrogantia & ſuperbiæ parentes ſunt opes.

Pſal. 35.

Iob. 31.

1. Tim. 6.

Pſa. 48.

Diuitiarū morbus ſuperbia eſt, magnus animus eſt qui inter diuitias iſto morbo non tenetur.

2. Reg. 23.

nem Iſraelis in aliud tēpus, ſi videret nempe Deus eos pænitere maleactorum. Sic enim legimus de Achab, Nōne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius. Sic etiam Ezechiæ ob lachrymas differtur ſupplicium, de filijs, ac poſteris ſumendū, atq; Ezechias, Bonus eſt ſermo Domini, quem locutus eſt: ſit tātum pax in diebus meis. Docet ergo Deus, impænitentibus non eſſe differendū ſuppliciū, ſed cito adhibendū.

3. Re. 21. *4. Re. 20.*

¶ *Nec reuerſi ſunt ad Dominū Deū ſuum.* Ecce, quid in punitione quærat Deus, conuertere nempe nos ad ſe, non funditus euertere, aut perdere nos. Quòd ſi reuerſi fuiſsēt ad Deū audiſsēt vtiq;. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos. Diſcant igitur prælati, dum ſubditos puniunt, hoc vnū ante oculos habere, dicereque. Quomodo ad Deum hāc ouem reducam? Peccatores etiam timeant flagellis indurari, & ad Deū nō reuertere. Solet. n Deus acerbiora excogitare, & adhibere ſupplicia, cum non prioribus conuertitur peccator.

Prælat. 3

¶ *Filius eſt Ephraim, quaſi columba ſeducta.* Non reprehēdit Ephraim, id eſt, reges, & principes, ꝙ fuerint facti quaſi columbæ. Nequaquam enim vult Deus, reges, & principes eſſe coruos, aut accipitres, ſiue aquilas, vnguibus laniantes, quin imò eos colūbas fieri optat, quæ nulli inferunt nocumentū. Experimento namque diſcimus, inter cæteras tantum eorum imperatorem, & regem aculeo non vti, vt diſcant principes clementiā, fugiantq; crudelitatem. Sic Sanctus ille rex Dauid, aculeo ad vindicandum ſe carere oſtēdit, Cum Semei maledicenti pepercit, dicens Abiſai; Dimittite eū, vt maledicat. Quod autē Deus in principe, & rege reprehendit, & dānat, hoc eſt, eſſe nēpe regē, *quaſi coluba ſeducta*, id eſt, amentē, & ſtultā. Nihil enim regno nocentius contingere poteſt, quā à rege inſipiente, & qui facile decipi poſſit gubernari, contra vero nihil regno vtilius rege prudente. Hinc Perſis lex erat, vt reges ſolū ex ſacerdotibus, aut bellicoſis viris crearentur ſacerdotes autem propter eorum ſapientiam eligebantur reges. Quòd ſi ex bellicoſis quis eſſet rex electus, ſtatim, ſacerdos fiebat, & particeps philoſophiæ, vt agnoſceret, ſapientiam per neceſſariam eſſe rempubl. gerenti. Hinc & diuinus ille Plato dicere ſolitus eſt, tunc fœlices fore reſpublicas, cū aut eas Philoſophi moderarentur aut reges eſſent Philoſophi. Atque cum aliquando ad Muſonium rex quidem Syriæ ingreſſus eſſet (erāt enim adhuc reges Syriæ ſub Roma-

Plin. 11. *2. Reg. 13.* *Olim in laudē Taciti Imperatoris populus acclamare ſolebat quis melius quam literatus imperat quaſi vero omnium maximam eius virtutē ſicut certè erat exiſtimarent.*

Romanorum imperio) ſapienter dixit. Ne tibi perſuades, cuiquam eſſe magis, quàm tibi philoſophādum, neque id ob aliam cauſam magis, quàm ꝙ rex ſis. Eſt enim regis, poſſe homines conſequare, ac beneficijs afficere, id autē factu ū ſcire neceſſarium fuerit, quid homini bonum, aut malum ſit, quid iuuet, quid obſit, quid vtile, aut inutile. Quid ſit autem bonum, aut malum, vtile, aut inutile, quid conferat, aut obſit, non alterius eſt diſcernere, quàm philoſophi. Conſtat igitur, philoſophari regē oportere. Socrates etiā dicebat, reges, & principes non illos eſſe, qui ſceptra ferunt, ſed qui regere ſciant. Atq; vt Ethnicos omittamus, Sapiens ait Iudex ſapiens iudicabit populum ſuum, & principatus ſenſati ſtabilis erit, rex inſipiens perdet populū ſuum. Ac rurſum Rex ſapiens populi ſtabilimentum eſt. Hinc etiā Dominus præcipit. Poſtquàm ſederit rex in ſolio regni ſui, deſcribat ſibi Deutero, legis huius in volumine, accipiēs illud à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ, ſuæ vt diſcat timere Dominū Deum ſuum, & cuſtodire verba, & ceremonias eius quæ in Lege præcepti ſunt. Hinc quoque ortum eſt, reges in Iſrael coronari, libro legis in manu poſito. Demū, quantū ſit ſapientia principi neceſſaria, oſtendit Deus, commendās Salomonem, quod ſapientiā petierit, multiſque ob eam rem eum cumulans beneficiis. Quia poſtulaſti verbū hoc, inquit Deus, & non petiſti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorū tuorū, ſed poſtulaſti tibi ſapientiā ad diſcernendū iudicium, ecce feciſti tibi ſecundum ſermones tuos &c. Diſcant etiam principes ex hoc loco, periculoſam eſſe ſimplicitatem colūbinam, niſi cum prudentia ſerpentis coniungatur. Ea eſt enim hominum verſutia, & calliditas, vt reges facilè decipiāt, & iniqua conſulant. Vnde magnus ille Aſſuerus, qui id experimento cognouerat, inquit. Multi bonitate principū, & honore abuſi ſunt in ſuperbiā, & in tantū veſaniæ proruperūt, vt eos, qui credita ſibi officia diligenter obſeruant, & ita cūcta agunt, vt omnium laude digni ſint, mendaciorum cuniculis conentur ſubuertere, dum aures principum ſimplices, & ex ſua natura alios æſtimantes, callida fraude decipiunt. Quæres, & ex veteribus probatur hiſtoriis & ex his, quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam ſuggeſtionibus regum ſtudia deprauentur.

Bonus rex neceſſario philoſophus eſſe debet & ſta im philoſophus regio prædittis animo.

Eccle. 10. Sapien. 6. Deut. 7. 1 Par. 24. 3. Reg. 3. Eſth. 16.

¶ *Et cum profecti fuerint, expandam ſuper eos rhete meum* Splēdet hic Dei tui miſericordia, vt diſcas non laxare omnes

habenas iræ?ſed miſericordia eam temperes Poterat quidem Deus tuus ſagittis impetere Iſraelis, poterat gladijs cõfodere, poterat fund tus euertere & perdere, noluit tamen, ſed ſolum retibus vult capere, viuos videlicet, Ea enim quæ retibus capiuntur, non intereunt, vt tu non obliuiſcaris miſericordię Diſces etiam quo pacto poſſis effugere iram Dei tui, nempe te deiiciẽdo, & humiliando, vt ita loquar. Quæ enim exigua ſunt, & parua, per foramina retis exire poſſunt, quæ autem magna ſunt, non item. Diſce igitur, ô homuncio, te ipſum deiicere, ſi è diuinis manibus labi cupis. Vidit Antonius Abbas in ſpiritu, vt refert Marulus, orbem terrarum quaqua verſum, laqueis oppletum, & cum mirabundus, quis illos euadere poſſet, quæſiſſet, reſponſum fuiſſe, Humilitas. Beati igitur humiles quibus à periculo erutis competere illud certum eſt. Benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima noſtra, ſicut paſſer, erepta eſt de laqueo venantiũ Laqueus contritus eſt & nos liberati ſumus Quid plura? Hinc princeps Apoſtolorum admonet, Omnes inuicem humilitatem inſinuare, quia Dominus ſuberbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Marul. li. 1. c. 5.

Humilitatis effectus eſt ſalus qui regnũ cœlorum emi ur & li b. ii Tyrannus conſu de tur.

Pſal. 123.

1. Pet. 5.

¶ *Super triticum, & vinũ ruminabant, receſſerũt à me* Timẽda eſt rerum temporalium abundantia, quando iſti, pleni tritico & vino, recedunt à Deo. Sic apud Ezechielem legimus, Ecce, hęc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ ſaturitas panis, & abundantia. Quemadmodum boues craſſas, quæ paſcebãtur in locis paluſtribus, & virentibus, deuorant boues fœdæ, Sic diuites degentes in paſcuis huberrimis abſumuntur à vitiis fœdiſſimis.

Simi .

Gen. 40.

¶ *Facti ſunt, ſicut arcus doloſus.* Optimus locus aduerſus hypocritas, qui ieiunia, & orationes, cum mittere videantur in cœlum, ſecus iaciunt, nempe in terram & in aurã popularẽ.

¶ *Iſta ſubſannatio in terra Aegypti.* Miſerum eſt in terra iniquorum vitam degere calamitoſam. Nam cum commoueri debeant ad miſerationem calamitatibus miſerorum irridẽt, & ſubſannant miſeros. Diſces etiam tu, cum proximum irrides, & ſubſannas, vbi habites, nempe non in terra Ieruſalem, ſed in terra Ægypti, vbi impius Pharao, id eſt, diabolus dominatur.

CAP.

CAPVT OCTAVVM.

IN gutture tuo ſit tuba, quaſi aquila ſuper domũ Domini. pro eo quod trãſgreſſi ſunt fœdus meũ & legẽ meã præuaricati ſunt. Me inuocabunt. Deus meus cognouimus te, Iſrael. Proiecit Iſrael bonum inimicus perſequetur eum Ipſi regnauerunt, & nõ ex me: principes extiterunt, & nõ cognoui: aurum ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent, proiectus eſt vitulus tuus, Samaria, iratus eſt furor meus in eos. Vſquequo non poterunt emundari? Quia ex Iſrael & ipſe eſt, artifex fecit illum, & non eſt Deus quoniam in aranearum telis erit vitulus Samariæ.

¶ In hoc capite pręcipuè ponitur diuinæ iuſtitiæ & miſericordię promulgatio. Exorditur autẽ prius à promulgatione iuſtitiæ diuinæ contra Iudã, deinde vero eandẽ apponet contra Iſrael. *In gutture tuo ſit tuba.* Vox Dei eſt ad Prophetã, cui præcipit vocẽ edere tubæ ſimilem, vt multi audiant, quia multi peccauerũt. Sic & Iſaiæ dicitur, Quaſi tuba exalta vocem tuam. Quid autem alta voce clamandum ſit, ſubiungit, *Quaſi aquila ſuper domum Domini. Aquilam* regẽ Nabuchodonoſor vocat tum propter eius, atque ſui exercitus velocem aduentum, & rapacitatẽ, tum ob ingentem elationem, regiã excellentiam, & ſtrenuam fortitudinem. Atque hinc vt nonnulli volunt, Aſſyrij imagine aquilæ ſuum imperium & regnum adumbrant, quinimo aquila, tum Græcis tum latinis imperiũ ſignificabat, hodieq; experimento cognoſcimus, aquilam ſignũ eſſe Romani Imperatoris, in eundem modum regẽ Aſſyriorum aquilam vocat apud Ezechielẽ, & Ieremiã Aquila vna grãdis magnarum alarum venit ad Libanum. Ac rurſum, Ecce quaſi aquila aſcẽdet, & auolabit, & expandet alas ſuas ſuper Boſram, & erit cor fortium Idumeæ in die illa quaſi cor melioris parturientis. *Super domum Domini*, id eſt templum Domini Veniet autem ad deſtruendam eam. Hoc impletum tempore Sedechię legimus. *Pro eo quod tranſgreſſi ſunt fœdus meum, & legem meã præuaricati ſunt.* Cauſa ſubuerſionis templi Domini his verbis aperit. Bifariam autẽ diſpungitur. Quidam per fœdus iſtud intelligunt pactum, quod rex Sedechias iurauit regi Nabuchodonoſor, vt pote quod ei ſeruiret ſub tributo, quod poſtea fregit, de quo apud Ezechielem dicitur, Qui diſſoluit pactum nunquid effugiet? Vnde & Nabuchodonoſor dixit Sedechię capto, Deus tuus,

Iſai. 58.

Aquila Romanorum totius orbis domitorum inſigne fuiſſe quã plurimi auctores habent.

Vide 4. li. Alex. ab Alex. lib. 4. c. 2. Pierium Hieroglyph. 19. & Iunium Animaduerſorum, lib. 2. cap. 2.

4. Reg. vltimo.

qui odio habet iniquitatẽ tuam, tradidit te in manus ineas. Hæc explanatio non videtur ad rem. Ideo melius per fœdus intelligit, teſtamentũ, quod pepigerat cum patribus eorũ, quod & promiſerant ſe obſeruaturos, dicentes Moſi, Omnia, quæ præcepit Dominus faciemus, & erimus obedientes. *Me inuocabunt, Deus meus cognouimus te Iſrael.* Tẽpore captiuitatis preſſi anguſtia, neceſſitate cogenti inuocabunt me, petentes auxilium, & miſericordiam, & dicent, *Cognouimus te Iſrael*, id eſt, nos qui appellamur Iſrael, & ſeruamus nomen antiquum Iacob, qui tibi placuit ſcimus te, atque cognoſcimus & propter tui cognitionem, quam præ omnibus gentibus habemus, libera nos. *Proiecit Iſrael bonum.* Per bonũ iſtud licet Lyranus cultum Dei intelligat, quem dereliquit Iſrael pro cultu idolorum, & Carthuſianus fidem, & opera Iacob: melius intelligemus per *bonum*, ipſum Deum Opt Max. Atque ita expendunt Hieronymus, Interlinearis, & Haymo. Idem autem eſt, ac ſi dicat, Quomodo vocamini nomine Iſrael, qui interpretatur, videns Deum, cum proieceritis bonũ hoc eſt, Dominũ Deum, à quo Iacob appellatus eſt Iſrael: Scriptum eſt enim, Nemo bonus niſi ſolus Deus. Proiecit itaque Iſrael bonum hoc eſt, Deum ſuum reliquit, & pro nihilo duxit, ideoque cum clamauerint, non exaudiam eum propter falſum nomen Iſrael. Sed *inimicus* hoc eſt, Aſſyrius, ſiue etiam diabolus, vt Interlineari placet, & Haymoni, cæterũ omnes expoſitores ſolũ *Aſſyriu* intelligũt, *perſequetur eũ*, quod tempore Sedechiæ conſtat impletum. *Ipſi regnauerunt, & nõ ex me, principes extiterunt, & nõ cognoui.* Hebraicè intelligẽtia eſt apertior, nempe, *Ipſe regnare fecerunt, principes inſtituerunt, quos ego non cognoui.* Cognocere autẽ poſuit, pro approbare atque hinc pro *cognoui*, nonnulli vertunt, approbaui. Diuus Hieronimus, quem multi ſequuntur, hunc locum explanat, tum de rege Saul, tum de Ieroboam, eiuſque ſucceſſoribus. Saul namque, ait ſanctus Doctor, non ex voluntate Dei, ſed ex populi errore rex factus eſt, quia pietatem non habuit, ſtatim, vt regnare cœpit impietatem ſuccenſus eſt. Ieroboam vero, cæteroſque principes, qui ei in imperio ſucceſſerunt, certum eſt contra Dei voluntatem, & ordinationẽ ad regij honoris apicẽ fuiſſe euectos. Licet enim Deus propter peccatum Salomonis iratus, regnum diuidere voluerit, tamen contra voluntatem Dei populus Iſrael elegit Ieroboam. Debuerat enim iuxta legis præcepta interrogare Dominum, an vellet hoc fieri. Quod ſi multis obijcias Scripturę teſt:

Exod. 24.

Dereliquit Iſrael vũ ſanctũ ſequutus Idola Deo inimicus Aſſyrius venit ad perdendũ eum.

Lucæ. 18.

Saul & Ieroboam regali diademate inſigniti fuerunt diuino mandato inuito.

teſtimonia, demonſtrantia Saulem, & Ieroboam ex Dei voluntate reges fuiſſe creatos. Vt illud, Cum enim Samuel fudiſſet oleum ſuper caput Saul, Ecce, ait, vnxit te Dominus ſuper hęreditatē ſuā principē. Ac poſtea, ſtāte Saule in medio populi, loquutus eſt Samuel, Certe videtis quem elegit Dñs quoniam non eſt ſimilis illi in omni populo. Ac rurſum de Saule vncto dicitur, Erat Saul vir electus, ac bonus, & non erat de filijs Iſrael melior illo. De Ieroboam verò ſcriptum eſt. Quēadmodū Dominus per Abiam prophetā dixit ad Ieroboam, Scindā regnū de manu Salomonis, & dabo tibi decem partes. Et iterum, Te aſſumam, & regnabis ſuper omnia quæcunq; deſiderat anima mea, Demū, vt multa omittamus cū Roboam filius Salomonis, coacto exercitu, vellet bellum gerere cōtra Ieroboam, vt ad ſuū imperium decem reduceret tribus, venit Semeias vir Dei, & iubente Deo locutus eſt Ieroboam, ad populū, Nō bellabitis contra filios Iſrael, à me enim factum eſt hoc Dominus quoque promiſit Ieroboam, quod eſſet ædificaturus ſibi domum fidelem ſicut fecit ipſe Dauid, ſi cuſtodiret mandata ipſius Hæc omnia, & alia ſimilia explanari poſſunt de permiſſione diuina non autē de voluntate efficaci Dei. Quod ſi contendas, citata teſtimonia plus implicare, quam permiſſionem Dei, reſpondeamus ex diuo Thoma, in prælatione tria cōſiderari poſſe primum eſt ipſe prælationis ordo, quo quidā alijs præferuntur, quod ad pulchritudinē vniuerſi pertinet & quoddā bonū eſt, vnde eſt diuinæ ſapientiæ effectus Secundum eſt modus, quo ad prælationem peruenitur, qui quandoque malus eſt, & non eſt à Deo quandoque vero bonus, & à Deo. Tertium, eſt prælationis vſus, qui quando bonus eſt, à Deo eſt, non autem quando eſt malus, Dicti ergo reges quāuis primum, & ſecundum obtinuerint in adeptione principatum, penes tertium deliquerūt male enim vſi ſunt regia poteſtate, cum reges creati idola fabricauerint, & ad eorum cultum populū impulerint Cum itaque queritur Deus, *Ipſi regnauerunt, & nō ex me, principes extiterunt, & nō cognoui*, expēdere poterit de abuſu regię poteſtatis, quòd inique regna fuerint moderati poſtquam illa ſunt adepti. Non eſſe contemnendam hāc explanationē verba ſequentia demonſtrant. *Aurum ſuum, & argentum ſuum fecerunt ſibi idola.* Ecce enim attexit crimen idololatriæ Quod autē ſubiungitur, *Vt interirent.* bifariam explanari poteſt, vel quod explicet, quid Iſrael fuerit conſecutus ex idololatria. nempe interitum, & mortem inflictam per Aſſyrios: ac ſi apponat

3. Reg.

1. Reg. 11.

3. Reg. 11.

2. Sent. d. 49. art. 1. c. & in cu. 13. Epiſto. ad Roma. in hæc verba, Nō eſt poteſtas, niſi à Deo.

Sellum, Manah, Phacee, Oſee reges, Deus non inſtituit nam Tyrannicè regnū Iſraelis inuaſerunt.

 apponat

apponat commiſſæ culpæ pœnam. Vel verbum *interirent*, referre poſſumus an aurum, & argentum, Ac ſi apertius dicat. Tantã auriatq; argenti copiam ad idola conficienda cõtulerunt, vt multum ſuis fortunis detraxerint, quod certe cultũ idolorum ſumme ſibi fuiſſe gratum arguit. Non mihi diſplicet hæc poſterior expoſitio, quanuis prior ſit omnium antiquorum Patrum. *Proiectus eſt vitulus tuus Samaria.* Per *vitulum* duos aureos vitulos intelligit, poſitus eſt enim numerus ſingularis pro plurali, quod frequens eſt in ſacris; vt ſæpius obſeruauimus. Per *Samariã* vero nõ ciuitatẽ eo nomine appellatam ſolum intelligit, ſed integram regionem decem tribuum; quemadmodum & apud Ioannem dicitur, Venit mulier de Samaria haurire aquam. Mulier námque illa non erat de vrbe vocata *Samaria*, ſed de ciuitate Sychar, alio nomine dicta Sychem. Certum enim eſt, nullum vitulorum aureorum poſitũ eſſe ciuitate Samariã, ſed alter in Bethel, alter in Dan poſitus fuerat. *Quia ex Iſrael & ipſe eſt, artifex fecit illum.* Probro vertit Deus Iſraeli, quod ipſe vitulos aureos excogitauerit, non autem contentus fuerit adorare Gentium idola, vt Baal, & Aſtaroth Sydoniorũ, Chamos Moabitarum, Moloch Ammonitarũ. *In aranearum telas erit vitulus Samariæ.* Significat vitulos aureos conſtringẽdos ab Aſſyrijs, quẽadmodum telæ araneatum facile à vento diſſoluuntur. Apertius aperuit Latinus Interpres ſenſum * Hebraicę veritatis, quæ pro, *in aranearum telis erit vitulus Samariæ.* habet, *in ſciſſilia erit vitulus.* Cum enim nihil facilius diſſoluatur, quam fila aranearum eleganter rem magis contemplatus, quàm vocem pro *in ſciſſilia erit*, vertit, *in aranearum telis erit.*

Ioan. 4.

* *Hebræi p[illegible] aranearũ telis habet ramenta ſiu fragmẽta vt intelligatur vitulum fore in minuta fragmenta ſcindendũ vt. ſ. ex eo ramenta conflarentur.*

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

IN *gutture tuo ſit tuba.*

¶ Quoties mecum reputo, ſacros vates vocari à Deo tubas, multa eo loquendi tropo implicari conſpicio. Primum eſt, muneri concionatoris incumbere, vt ſuis declamationibus, & concionibus peccatores à morte peccati ſuſcitare ſtudeant. Quemadmodum enim in fine mũdi, ad ſonitum tubę, vt ait Apoſtolus, & apud Matthæum ipſa veritas, mortui reſurgẽt, Sic multi ſpiritualiter mortui, audita concione, reſurgunt. Secundum, Componens Deus vocem prophetæ cum tuba ſonante elegãter inſinuat Iudęos eſſe mortuos, quod cupiebat

bar tuba excitari,& ad vitam animę redire. Tertium, debere
concionatores adhortari homines ad bellum contra vitia,&
peccata. Quemadmodum enim rex Antiochus certaturus cũ *Simile.*
Iuda, tubis prius canere fecit, & elephantis oſtendere ſan- *1. Marc. 6*
guinem vuæ,& mori,ad acuẽdos eos in prælium. Ita rex cœ-
leſtis præcepit concionatoribus edere ingentem vocem, in- *Concionatores tubæ diuini eloquij excitãt homines peccatis conſopitos.*
ſtar clangẽtis tubæ & ſanguinem,ac vitam Sanctorum Mar
tyrum,eximiaſq; virtutes oculis hominum ſubiicere cõtem-
plandas, vt illis conſpectis, ardentius excitentur ad bel-
lum ſpirituale. Quartum, munus eſſe concionatoris, om-
nia reprehendere crimina,nemini parcere. Quemadmodum
enim tubæ ſonus ab omnibus percipitur, Sic concionatoris
verba omnium ſine diſcrimine debent arguere vitia. Quin-
tum,animi fortitudinem, & conſtantiam eſſe neceſſariam,
ita vt audientibus terrorẽ incutiat concionator. Super mõtẽ
excelſum,ait Deus apud Iſaiã,aſcẽde tu,qui euãgelizas Sion, *Iſai. 40.*
exalta in fortitudine vocem tuã, qui euãgelizas Ieruſalem.
Hinc & in Actis orat primitiua Eccleſia, Da ſeruis tuis Do- *Act. 4.*
mine,cum omni fiducia loqui verbum tuum. Chriſtus quó- *Marc. 3.*
que in Euangelio Iacobũ, & Ioannẽ appellat filios tonitrui,
quoniam,inſtar tubæ terribilis,erant verba ad populum fa-
cturi. In huius rei typum legis, ciuitatẽ Iericho, clãgẽtibus ſa *Ioſu. 6.*
cerdotibus tubis,funditus euerſam,muroſq; illius corruiſſe.
Sacerdotes namque ſuis declamationibus omnia proſter-
nunt vitia, efficiuntque, vt omnes fores cordis aperiantur
ſonitu tubarũ,& muri,intra quos peccata latebat, corruant,
confitentur enim ſacerdotibus peccata ſua, nihilque late-
re in penetralibus cordis permittunt peccatores. Demum e-
leganter Diuus Thomas expendens illud Iſaiæ, Quaſi tuba *Iſai. 58.*
exalta vocem tuam, prope finem cap. 58. inquit, Tuba dici
tur prędicator,quia inuitat ad vitam,ad bellum, ad conſiliũ,
ad feſtum,& indicat inceſſum viri. Quadrat obſeruatio in E-
uangeliũ Aſcẽſionis, in hæc verba, Eũtes in mundũ vniuer-
ſum,prædicate Euangelium omni creaturæ. Bone Ieſu, quo
pacto ſunt, Euãgeliũ prædicaturi? Certe crede, reſpondebis,
tanquam cœleſtis tuba,quæ mortuos ſuſcitat, & ab omni-
bus eius ſonus percipitur, hinc non vni, aut alteri creaturæ
prædicate,ais,ſed omni: pauperi,diuiti,regi ſubdito,&c.

*. ¶ *Quaſi aquila ſuper domum Domini.* Hoc ſibi perſuadere ſo
lent homines,cum peccant,ſupplicium ob peccata commeri-
tum eſſe differendũ, vixque credere poſſunt, iãiam eſſe in ia-
nuis. Secus tamen hic contingere audiunt, ob velocitatem

enim hoſtis veniẽtis, vt perdat Iſraelẽ, vocat Aſſyriorũ regẽ aquilã, quæ velociſſima eſt omniũ auiũ etiã futurã Iſraelitarũ cladẽ elegãter inuoluit. Ea.n eſt aquilæ natura vt ſi pennę eius aliarũ auiũ plumas cõtingãt, ſolo cõtactu eas interrere, & quodãmodo deuorare videantur. Hinc ſacerdotes Ægyptij potentiã cuiuſpiã, quæ ſociis, & amicis pernicioſa eſſet per aquilæ pennas ſignificabãt. Diſces etiam, hoſtes regna inuadentes, eſſe pœnam peccatorum regni. Ad poſtremum obſerua æquitatem iudicis, qui neq; domui ſuæ parcit. A domo enim Domini audis exordiri ſupplicium. Sic & apud Ezechielem pręcipit interficientibus, A ſanctuario meo incipite. Et Diuus Petrus inquit, Tempus eſt, vt incipiat iudiciũ à domo Dei. Sic rex Saul proprio filio non parcit, ſed ait, cũ peccaſſet Ionathas, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Vixque potuit populus illũ è manibus regis eripere. Contra, proh dolor, multi faciunt, exteris enim iudices æquiſſimos ſe exhibent, ſuis autem patronos, & aduocatos. Quemadmodum, referente id Diuo Iſidoro, lapis Elitropia nuncupatus, ita fallit oculos intuentiũ ſolem, vt iudicent, eum eſſe rubeum & ſanguineum, licet ſit ingenti luce, & ſplendore ornatus, In eundem modum cognatio, & conſanguinitas tanti eſt roboris, vt oculis iudicis multo ſecus rem obiiciat cõtemplandam, quàm ſit Crimẽ namq; cõſanguineorum, ita reddit rubeum cognationis amore, vt manus iudicis obliget, mentem excecet, vt contra eum ſententiam ferat. Et quemadmodum, Salomone dicente, Diuidite, infantem, mulier, cuius filius erat viuus, reſpondit regi, cõmota quippe fuerant viſcera eius ſuper filio ſuo, Obſecro Dñe, date illi infantẽ viuum, & nolite interficere eũ, Sic homines tãto in ſuos feruntur amore, vt illos, quanuis iuſtitia ſecus definiat, punire nunquã in animũ inducant. Hinc Seneca inquit, Amor iudicium neſcit.

Aquila auiũ regina & velociſſimi volatus.

Ezech. 9.

1. Petr 4.

1. Re. 14.

Simile.

Cognationis & affinitatis affectus Iudicẽ cogit ad æqui cõſilij mutationem.

Simile.

3. Reg. 3.

¶ *Me inuocabunt, Deus meus es tu, cognouimus te Iſrael. Proiecit Iſrael bonum.* Docet Deus tuus, parum prodeſſe maiorum geſta præclara, ſi ipſe eorũ nõ imiteris puritatẽ, & integritatem morum. Extiterat admirãda ſanctitate inſignis Iſrael, à quo Iudæi genus trahebant, cum diuinis oculis ſubiiciũt conſpiciendũ, vt miſereri dignetur Deus, audiũt tamẽ, *Proiecit bonũ Iſrael*, cur miſerebor? Sic & apud Ioãnem Iudæis gloriãtibus, quòd ad Abraham genus ducerent, reſpondit Chriſtus. Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Eius namque quiſque filius eſt apud Deum, cuius mores, & facta refert. Quemadmo-

Ioan. 8.

modum ex terra ſemine ſata non colligis ſpinas, ſed triticum
ſpinas enim vel cõburis, vel proiicis, ſeruato tritico, In eun- *Simile.*
dem modum fructum priorum hominum, id eſt, filios imi-
tatores virtutum paternarum ſolet Deus honoribus proſe-
qui, diligere, atque tueri, cæterum iniquos, & impios fi-
lios deſpicit, & calamitatibus iactari permittit. Attendite, *Iſai 51.*
inquit Iſaias, ad Abrahã, patrem veſtrum, & ad Saram, quæ
peperit vos. Cur illos ſanctos parentes inquit ſacer vates eſ-
ſe à Iudæis obſeruandos? Inter alia vnum eſt, vt ad eorum
puritatẽ imitandam accingerentur. Sic & Deus Salomon pa-
ternos mores referendos obiicit, ſi diuinis cupit cumulari
muneribus, Si ambulaueris in viis meis, & cuſtodieris præ- *3. Reg. 3.*
cepta mea & mandata mea, ſicut ambulauit pater tuus, lon-
gos faciem dies tuos; Eleganter etiam probro vertit Iſraeli-
tis, quod *proſecerit bonum*. Nam cum filij bonorum deberent
vna cum ſanguine nobili morum etiam nobilitatem hære-
ditario veluti iure retinere, ſi degenerauerint, merito ſunt
obiurgandi, & reprehendendi, cũ è manibus eorum labatur
candor ſpectabilis virtutum maiorum. Quemadmodum, qui *Simile.*
pretioſum margaritum, aut ſmaragdum auro intextum va-
riiſque ornatum lapidibus pretioſis proiiceret in ſterquili-
nium, iure optimo eſſet arguendus, & ſeuerè puniendus, In *Regiũ ſuis*
eundem modum qui maiorum ſplẽdorem, & gloriam obſcu *virtutibus*
rat illiberalibus actionibus, cũ ſit ornamẽtũ vix æſtimabile, *aureraſde-*
merito eſt reprehẽdẽdus. Quis nõ videat, eſſe obiurgatione *corare ſtẽ-*
digniſſimos filios Samuelis, quod non ambulauerint in viis *matu.*
patris ſui? Cum enim pater Samuel æquiſſimus extiterit iu- *1. Reg. 8.*
dex, filij eius iudices ab integro patre cõſtituti, declinauerũt
poſt auaritiam, acceperúntque munera, & peruerterunt
iudicium. Quis non reprehendet Cainum, Iſmaelem, Eſau,
Ruben. qui, cum à claris parentibus fuerint orti, impietate
ſua geſta maiorum contaminarunt? Diſcant igitur, qui origi-
nem trahunt à piis parentibus, & degeneres exiſtunt, magis
ſupplicio ſe dignos, quam miſericordia. Quemadmodum *Simile.*
rex Antiochus ſecundus adoleſcenti cuidã, qui patrem ha- *Propriis*
buerat fortem, quanquam ipſe non admodum, vt videbatur *factis non*
bonus erat miles, poſtulanti, vt patris ſtipendia caperet, re- *maiorum*
ſpondit, At ego, ô adoleſcentule non ob patrias, ſed ob pro- *emeritis a-*
prias cuiuſque viri virtutes mercedem, ac munera dare ſo- *ut laudi-*
leo, In eundem modum rex noſter cœleſtis propria me- *bus com-*
rita conſiderat, & non ſolum maiorum, vt rependat. *mendandi*
Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Quinquageſima, *ſumus.*
in

in hæc verba,Ieſu fili Dauid,miſerere mei. O cæce,ingentē oculorum mētis claritatem, & lucem habens,quis te docuit hunc orandi modum,vt voces Ieſum filium Dauid? Quid te exiſtimas conſecuturum, quia filius Dauid ſit Ieſus? Rectè orat cæcus iſte. Agnouit quippe Ieſum imitaturum mores maiorum,puta Dauid,qui pauperem non deſpexit, ſed eius miſertus,cibum dedit,& potum quo refocillatus eſt. Cum itaque inquit cęcus,Ieſu fili Dauid,idem eſt,ac ſi dicat,Refert mores patrios, imitare parentem Dauid, qui pauperes non deſpiciebat,ſed illis opem ferebat.

Aug. ſuper Pſal. Gregor. in Regi. Adregimē & dignitates non pratiū vel ambitio ſed probata vita prevalere debet Theodoſius.l.fin. C.ad l. Iul. repetund. Gregor. in Paſtor. Orige. in Epiſto. ad Roma. S. Thom. Quol.5. 22.0. Matt.15. D.Tho. in 2 cap. Matth. D.Tho. 4 cont. Gener.10.

¶ *Ipſi regnauerūt, & non ex me, principes extiterunt, & nō cognoui.* Quāuis ſemper debet homo fugere,quicquam iniquis medijs adipiſci,multo vigilantior debet eſſe in conſequēdis magiſtratibus,tunc enim maius imminet periculum, cum non ſolum ſe,verum & quos gubernandos ſuſceperat, facilè perdat.Neque aliud mihi argumentum eſt fortius, vt quempiā indignum iudicem magiſtratus honore,quam ad illum anhelare ſitibundum. Vnde Auguſtinus inquit,Quoties hominibus præeſſe deſidero,toties Deo meo præire contendo. Et Diuus Gregorius,Sicut is,qui iuuitatus renuit; quæſitus refugit, ſacris eſt altaribus admonendus, ſic qui vltro ambit, vel importunè ſe ingerit,eſt proculdubio repellendus, nam qui ſic nititur ad altiora conſcendere, quid agit, niſi vt creſcendo decreſcat,& aſcendendo exterius,interius in profunda deſcendat?Ac rurſum, Locus regiminis deſiderātibus negandus eſt fugientibus offerendus. Virtutibus ergo pollens, coactus ad regimen veniat.Et Origines,Omnes adeūdi honoris Eccleſiaſtici abſcinderetur ambitio, ſi ſe iudicandos potius,quàm iudicaturos,hi qui præeſſe volunt populis, cogitarent.Diuus Thomas etiam per quam doctè definit, melius eſſe recuſare prælationem,ad quā aliquis eligitur,quàm ei conſentire,vel eam acceptare,dum modo non imponatur neceſſitas à ſuperiori.Quod ratione probare facile eſt, Nullus cæcus creandus eſt prælatus,aut magiſtratus, teſte enim Aſſertore noſtro,ſi cæcus cæco ducatum præſtet,nónne ambo in foueam cadent?Sed omnis,qui prælationem, aut magiſtratum ambit, cæcus eſt iudicandus.Vnde Diuus Thomas inquit,Ambitio facit hominem cæcum. Igitur nullus ambitioſus eſt ad principatus culmen euehendus. Præterea, vt optimè dicebant Carthaginenſes, pauper non poteſt rectè gerere magiſtratum, cauſam autem reddit Diuus Thomas,quia timendum eſt,ne corrumpatur pecuniis. Sed quis

pauperior ambitioſo,cũ careat vaſe,in quo theſaurum virtutum reponat,nempe humilitate? Humiliter namq; Diuus Bernardus,oportet ſentire de ſe,nitentem ad altiora:ne dum ſupra ſe attollitur, cadat à ſe, niſi in ſe firmiter per veram humilitatem fuerit ſolidatus, quia niſi humilitatis merito maxima minime obtineutur,Ac rurſum perit omne,quod agitur, ſi non in humilitate cuſtoditur. Hinc Sapiens admonet,Noli quærere ab homine ducatum, neq̃ à rege cathedram honoris.Et iterum, Qui poteſtatem ſibi aſſumit iniuſtè,odietur.Et Apoſtolus,Neque quiſquam ſumit ſibi honorem,ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Meritò igitur Deus ſtomachabundus inuehitur in principes,& in reges Iſraelis,ꝙ regnauerint,non tamen ex ipſomet Deo. Ex quo ergo regnarunt?Reſpondeat D. Gregorius, hunc locum in Paſtorali expendens Ex ſe autem,inquit, & non ex arbitrio ſummi rectoris regnant,qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitus vocati,ſed ſua cupidine accenſi, culmen regiminis rapiunt potius,quàm aſſequuntur.Quos tamẽ internus iudex,& prouehit,& non cognoſcit, quia quos permittendo tolerat,profecto per iudicium reprobationis ignorat. Hactenus ſanctus doctor.

D. Bern. in Cant. & de Gradib. hom.

Eccl. 7. & 10.

¶Præterea, *Ipſi regnauerunt,& non ex me.* Diſcãt electores, quemnam primum in electionibus conſulere debeant,Deũ videlicet,Deoq̃.ue inconſulto,quempiam eligere,nefas maximum eſſe ſciant.Sic filij Iſrael poſt mortem Ioſue conſuluerunt Dominum, dicentes, Quis aſcendet ante' nos contra Chananæum,& erit dux belli?Et obſerua, quantum Deo fuerit grata hæc conſultatio,ob eam enim tanta animi preſtantia,& fortitudine inſignem ducem obtinuerunt à Deo,vt terram Chananæorum tradiderit in manus eius.Iudas, reſponcit Deus,aſcendet, ecce tradidi terram in manus eius. Cur crebrò vincimur?Cur reſpublicæ langueſcũt? Cur ſubditos plerũq; deteriores fieri conſpicimus?Certè qa electores Dei obliti,potius ſuum commodum, carnémque ſuã conſulunt, quàm Deum.Non ſic ſancti Apoſtoli ad electionem coacti, ſua quærebant,orabant enim,electuri Matthiam,Tu Domine, qui corda noſti omnium, oſtende, quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum miniſterij huius. Aſſertor etiam noſter, obſerua, quid ante electionem duodecim Apoſtolorum fecit Exiit,inquit ſanctus Lucas, in montem orare,& erat pernoctans in oratione Dei.Et cum dies factus eſſet, vocauit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis, quos

Iudic. 1.

Rerum publicarum ſtatus labefactatur Magiſtratus incuria

Acto. 1.

Luc. 6

quos & Apoſtolos nominauit. Diſce ergo tu, electurus prælatū, aut magiſtratum prius non tantum ſolus orare, verū & pernoctare in oratione, ſi dignū eligere cupis. Caue etiam, ne eū principē crees, quem Deus nō cognoſcat. Audis enim, iraſci Deū tuum in Iudæos, q̄ principes elegerint, quos ipſe Deus non cognouerit. Igitur creandi ſunt principes, qui iuſti, & pij ſunt, non iniqui, & ſceleribus irretiti, qui ignorantur à Deo tuo. Conſiderate, dicunt Apoſtoli, viros boni teſtimonii ſeptem, plenos ſpiritu ſancto, & ſapiētia, quos conſtituamus ſuper hoc opus. Et de Moſe inquit Scriptura, Electis viris ſtrenuis de cunctis Iſrael, conſtituit eos principes populi. Quis colūnas ędificij maximi, atque prętioſi ex putribilibus lignis faceret? Arx pretioſiſſima, & domus regia, in qua habitat rex cœlorum, eſt Eccleſia, ſiue reſpublica, caue, ne columnas, hoc eſt, prælatos, & gubernatores, facias homines corruptis moribus contaminatos, cum enim vermis teredo intus generetur in corde gubernatoris, vermis, inquam conſcientiæ, qui ex peccato oritur, quis non videat, eā colūnam facile labefactandam, ædificiúmque ingentē paſſurum ruinam? Elegit Bachides viros impios, & conſtituit eos dominos regionis. Et quid ex horum gubernatione eſt ſubſecutū? Facta eſt, inquit Scriptura, magna tribulatio in Iſrael, qualis non fuit ex die, qua non eſt viſus propheta in Iſrael. Quid mirum, ſi flante Aquilone, oriatur tempeſtas, & egrediatur frigus? Et ex impiis gubernatoribus, quid mirū, ſi naſcantur in republica calamitates & tribulationes? Regnantibus impiis, ait Sapiens, ruinæ hominum. Ac rurſum, Rex inſipiens perdet populum ſuum. Atq; illud, Per tria mouetur terra, & quartum non poteſt ſuſtinere. Per ſeruum cum regnare cœperit. Quis ergo hominem peccatis implicatum, cum ſerus ſit peccati, qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati, audebit in culmine regni collocare? Sine lachrymis hoc proferre non poſſum, multi ſimiles ſunt camelo, qui, vt tradit Plinius, aquam claram bibere refugit, ſemper autem turbidam aquam quærit, In eundem modum inuenies, proh dolor: nonnullos electores, qui contemptis viris piis, & morum ſplendore conſpicuis, ferunt ſuffragia hominibus cœno vitiorum conſpurcatis. Contra hos inquit D. Aug. Quis ferat, ſi quis diuitem eligat ad ſedem hònoris Eccleſiæ, contēpto paupere inſtructiore, & ſanctiore? Oculi tui, inquit cœleſtis Sponſus, columbarum. Cur oculos columbarum in Sponſa collaudāt? Reſpondeat D. Anſelmus, Quoniam inter alia

Electio boni Antiſtitis non ſit humano iudicio ſed diuino.

Actor. 6.

Exod. 28.

Simile.

1. Mach. 9.

Simile.

Prou. 28.

Eccle. 10.

Prou. 30.

Ioan. 8.

Simile.

In electione non ſit venalitas, nā electū præmiſſet eligentes par pœna reſpicit.

Epiſt. 29 prope finē, tom. 2.

Cant.

alia ſemper eligit meliora grana. Tu etiam ex hominibus ſatis in agro Eccleſiæ eligæ ſelectiores, non peiores. Quod ſi Alexander ille magnus, vt narrat Iuſtinus, ex hac vita migraturus, interrogatus, quem eligerent imperij ſui ſucceſſorē, reſpondit, digniſſimum, & quãuis fratrē habebat, & filiū, eos nequaquam ad culmen euexit principatus, quid facere debet homo, qui vexillum Chriſti portat in fronte? Demum audi, quid Seneca, & Vegetius dicant, Tunc bene reſpublica regebatur, quando non poterat eſſe maior, niſi qui melior. Et D. Tho. Licet, inquit, in foro contentioſo ſufficiat, quòd electus ſit bonus, in foro tamen conſciētiæ requiritur, quod ſit optimus, vel ſimpliciter, vel ad regimen.

Ciuitates tunc intereunt cum boni nequeunt diſcernià malis. Antiſt. apud Dioge. li. 2. 2. q 63. art. 2 in c. & ad 3 6.

¶ *Quia ventum ſeminabunt, & turbinem metent, culmus ſtās nō eſt in eo germen non faciet farinam, quod & ſi fecerit, alieni comedētes. Deuoratus eſt Iſrael, nunc factus eſt in nationibus quaſi vas immūdū Quia ipſi aſcenderūt ad Aſſur, onager ſolitarius ſibi Ephraim munera dederunt amatoribus ſuis, Sed & cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos, & quieſcent paulíſper ab onere regis, & principum.*

¶ *Quia ventum ſeminabunt.* Comparauerat noſter vates vitulos Samariæ telis aranearum, idcircò metaphoram ſeruat in reliquis, vt quos aranearum telas dixerat, componat nunc cum vento, & turbine, & culmis nō ſtantibus, & ſi ſteterint, farinā nō habentibus, & ſi farinā fecerint, ab aliis deuorabitur. Sunt autē omnia artificio plena. Quod vero ad loquēdo modum attinet, arare ſiue *ſeminare*, in ſacris literis ſignificat operari, *metere* autem, mercedem laborū recipere. *Seminabunt* autem dixit, vel pro *ſeminauerunt*, poſitum enim eſt futurum pro præterito, vel ad explicandam conſuetudinē Iudæorum, tempore futuro vſus eſt. Ac ſi apertius dicat, *Seminabunt* & *metent*, ſeminare ſolent, & metere ſolent. Per *ventum* vero intelligit opera inania idololatriæ, quibus exercendis ſe dedicarant Iſraelitę. Vnde de verbis inanibus inquit Iob, Nūquid finem habebunt verba ventoſa? Ac rurſum, Vſquequo loqueris talia, & ſpiritus multiplex ſermonis oris tui, id eſt, ventus multiplex ſermo oris tui? Per *turbinem*, vero grauem vltionē intelligit, eamq; celerrimam, quam nonnulli exiſtimant eſſe captiuitatem, ingētemque tribulationū tempeſtatem, quam perpeſſuri erant Iſraelitæ apud Ægyptios. Turbo namque in Sacris vltionem ſignificat, iuxta illud, Dominus in tempeſtate, & in turbine via eius. Idem igitur eſt dicere, *Quia ventum ſeminabunt, & turbinē metent*, ac ſi dicat, Quia inanibus actioni

Soluitur in inane opera Iſraelis ac ſi in ventum laboraret quandiu Idola colit. Iob.15. & 8. Naum. 1.

actionib. idololatriæ vacare ſolent, idolum fabricātes vacuū penitus omni diuinitate, idcirco turbinē merēt, captiuitatis, tempeſtatis, & miſeriæ, Eſt autem venuſtiſſima metaphora. Quemadmodum nāq; ventus intra terram conceptus cum eruperit, puluerē ſecū excitat, & turbinem efficit, turbo autē occurrentiū oculos, aures, & nares, atque os infeſtat, totum deniq; corpus turbat, atq; circumagit, vt ſcriptū eſt. Ita perſequeris eos in ira tua, & in turbine tuo turbabis eos. In eūdē modum conturbandos, & infeſtandos in captiuitate prædicit Iſraelitas ob peccatū idololatriæ Hiſpanè dicere ſolemus. *Eſſos poluos acarreā eſtos lodos. Culmus ſtans non eſt in eo, germen non faciet farinam* Culmus eſt canna, ſiue ſtipula, ex qua prodeunt ſpicæ, iuxta illud Geneſeos. Vidit Pharao ſeptem ſpicas in culmo vno. Experimēto autem diſcimus, ſi ſemina in terram iactata, vento corrupta ſint, & medullam perdere internam, & culmum, licet adoleſcat, ferre fructum inanem, ſpicas videlicet granis vacuas; aut ſaltē parum fructus proferētes. Cum huiuſmodi cumulo cōponit Iſraelitas, vt oſtēdat nihil proſperū habituros Iudæos. Quòd ſi nonnihil proſperitatis cōſequi videātur, id erit quàm exiguum, & tenuiſſimū, neque in ſuum tamen, ſed in hoſtium vſum cedet, à quibus & libertate ſimul, & fortunis omnibus ſpolientur. *Deuoratus eſt Iſrael, nunc factus eſt in nationibus, quaſi vas immundum.* Certitudine prophetica, q̄ nōdum factum erat, iā factum eſſe inquit, nēpe tū bonis & diuitiis exhauſtum cū in captiuitatem ductū Iſraelem ab Aſſyriis, qui ſæpe fuerant aucti auro, & argēto, ſpoliantes terram Iſraelis. Elegāter eos componit cum *vaſe immundo*, q̄ vas vt placet D. Hier. & Haymoni, eſt, quo vti ſolemus ad ſuſcipienda, & proiicienda ſtercora. Alij autē Iſraelē cōparari vaſi immundo dicunt, q̄ quemadmodū vas, cùm cibis, quibus fuerat plenum, vacuum à cœnantibus eſt relictum, reiici, atque ob ſordes faſtidiri ſolet. Sic Iſrael communi odio, & faſtidio repudiatus eſt à nationibus, quibus ſe plenum non ſeruandum, ſed abſumendum prębuerat. *Quia ipſi aſcenderunt ad Aſſur.* Non ſponte pergentes, ſed potius inuitæ captiuitatis malum perferentes. *Onager ſolitarius ſibi Ephraim.* Onager eſt aſinus ſylueſtris, qui non vt oues paſcua requirit domeſtica, ſed ſpōte per diuerſa loca vagatur, liberāq; & ſolitariā diligit habitationem, ſicut ſcriptum eſt. Quis dimiſit onagrum liberum, & vincula eius quis ſoluit? Cui dedi in ſolitudine domum, & tabernacula eius in terra ſalſugi

Simili.

Gene. 41.

His verbis omnis generis calamitas aperitur Iſraeli vt in poſteris illis nihil ſelix aut fortunatu accidat.

Onager Aſinus Sylueſtris animal ſolitarium & nulli ſociale.

Iob. 39

Faſtiginis? Contemnit multitudinem ciuitatis, & clamorem exactoris non audit, circunſpicit montes paſcuæ ſuæ,& virentia quæque perquirit. Similes facti ſunt Iudæi, qui non vocabantur à Deo, ſed libertate abutentes,quo liberet eundē ſibi eſſe,in animū induxerāt, ſicut ſcriptū eſt. Vir vanus in ſuperbiam erigitur,& tanquam onager ſe liberum natum putat. *Ephraim munera dederūt amatoribus ſuis*, Licet Ephraim ad decē tribus referri poteſt,melius, exiſtimo,referemus ſolum ad tribum regiam. Compertum enim eſt,regū eſſe munera polliceri, & offerre exteris nationibus,vt eorum copijs protegantur ab hoſtibus imminētibus. Ad hunc ergo modū regis Iſraelis dederūt munera Aſſyriis,hos enim vocat amatores Iſraelis, quibus quondam, temporibus videlicet Manahen,& Hoſſeæ regis in amicitiam iuncti fuerāt. Quod verò ſubditur, *Sed & cum mercede conduxerunt nationes*, rei iam dictæ repetitio eſt,vt Lyrano placet,verū ſi contēdas,ad nouam gentem, puta Ægyptios eſſe referendum verbum nationes libenter damus. Has autem mercede conduxerūt Iudæi,vt ſibi circundatis hoſtibus opem ferrēt. *Nunc congregabo eos*. Pronomen *eos* multi referunt ad ipſos Iſraelitas,vt D. Hiero. Interlinearis,Lyranus,Haymo,Rupertus, & Carthuſianus,quos congregandos dicunt ad prælium contra nationes,vt cadant omnes pariter ducantur captiui,ab iiſdem nationibus. Vatablus tamen quem ſequuntur nonnulli recentiores,pronomen *eos* refert ad nationes,non ad Iudæos,quoniam nationum nomen Hebraicè maſculinum eſt. In quem modum ſi diſpungas, populos,& gentes ait cogendas, quæ iā ſtipendio conductæ erant. Et quoniam tædere iam cœperant Iſraelitas munerum, & tributorum, quæ in annum regibus, & principibus Aſſyriis reddebant, grauiſſimumq́ue illud onus putabant, & cum iam illud ſuſtinere non poſſent negare cogitauerant,quamuis id conſequantur,vt liberos.& exemptos ſe conſpiciant, non multo tempore ea libertate fruituros prædicit his verbis. *Et quieſcent pauliſper ab onere regis,& principum.* Video, ſecus Hebraicè eſſe pro his, *Et quieſcent pauliſper*, nēpe dolebūt paululum ob onus regū, & principum verum ſi rem diligenter obſeruemus,quamuis verba ſint diſſimilia eodem poteſt recidere ſenſus. Significat nāq; tanta premendos Iſraelitas calamitatum multitudine, & acerbitate,vt iudicent leue eſſe Aſſyriis dare tributa, ſi onus hoc tributorū cōferāt cū his,quæ paſſuri ſunt,redacti in miſeram captiuitatem. Si locum in hanc modum expendas,

Ab omni libertate excident Iſraelita.

Cc qui

qui, mihi pergratus eſt, ſic eſt diſpungendus. *Et quieſcent paulisper ab onere*, abeſt, propter onus. Propoſitio enim *ab* poſita eſt pro præpoſitione *propter*: quòd frequens eſt in ſacris, vt apud Mathæum, Væ, mundo ab ſcandalis, id eſt, propter ſcandala. Sic & in Pſalmo 68. A templo tuo, quòd eſt in Ieruſalē, id eſt propter templum tuum. Nā præpoſitio Hebraica *Mem* non ſolum ſignificat, quòd apud nos prępoſitio, a, vel, ab, verum & quod præpoſitio propter aut ob. Quieſcent igitur Iudæi propter onus tributi nonnihil, ſi cum onere captiuitatis illud componant, quòd multo grauius eſſe experientur.

Matt. 18.
Pſal. 68.

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

Quia ventum ſeminabunt, & turbinem metent.

¶ Elegāter opera noſtra ſemina vocat, mercedem verò eorū fructum. Quod & Apoſtolus oſtendit, dicens. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu metet vitam æternam. Miror equidem fratres mei, licet ſine lachymis dicere non poſſum, vnde tanta ſit cæcitas peccatoribus, vt cum ſeminauerint ſpinas, & tribulos vitiorum in agro cordis ſui ſperent, ſe collecturos triticum illud, quo paſcuntur angeli in cœlo. Nonne fructus ſemper refert naturam ſeminis iacti in viſceribus terræ? Quomodo ergo, peccata ſeminat, ſperat, ſe colligere poſſe gloriam nō pœnā? Quæ merces culpæ debetur, niſi pœna? Vidi eos, inquit Scriptura, qui operantur iniquitatē, & ſeminant dolores, & metunt, eos flāte Deo, periiſſe, & ſpiritu iræ eius eſſe cōſumptos. Igitur, ſi nolumus metere turbinem, ceſſemus ſeminare ventum, id eſt, peccata. Quæ merito ventus dicuntur quoniā citò voluptas, & delectatio eorum tranſit. Hoc itaq; dico fratres, ait Apoſt. tempus breue eſt. Reliquum eſt, vt qui habent vxores, tanquam nō habentes ſint, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquā non poſſidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquā non vtātur. Præterit enim figura huius mundi. Et apud Iob. Hoc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram, quod laus impiorum breuis ſit, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti, aſcenderit vſque ad cœlum ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur, & cui eum viderant, dicent. Vbi

Galat. 5.
Futilis hominum præſumptio merita abſque bonis operibus ſperantium. Iob. 4.

1. Cor. 7.

Iob. 20.

Vbi eſt, Velut ſomnium auolans non inuenietur, tranſiet, ſicut viſio nocturna. Quemadmodum planeta, quo eſt terræ vicinior, citius voluitur, & breuius curſum peragit, vnde luna intra menſis ſpatium finem ſui circularis motus attingit quia terræ eſt coniunctior: contra vero Saturnus quia longius diſtat à terra, triginta annos in ſuo motu conſumit. In eũdem modum homines iuxta terram ſuarum voluptatum curſum perficientes, quàm citiſſimè finem earum attingunt. Et quemadmodum fumus cito diſparens oritur, ex igne, qui tamen flere cogit. Sic voluptas ex igne peccati prodiẽs breui temporis momento corpus afficit lætitia, ac poſtea ad lamẽtum hominem compellit. Obſerua etiam longè eſſe maiorem inuaſionem fructus, quam ſemen. Semen enim ventũ vocat, fructum vero turbinem, qui nocentior eſt, & terribilior vento. Explicat autem ea collatione, quãtum pœnarum acerbitas vincat, & superet delectationem peccati. Vtinam peccatores animaduerterent, exiguam eſſe voluptatem peccati, ex ea tamen ingentem oriri amaritudinem, fortaſſis nõ eſſent adeo effrænes ad patranda peccata. Si quis laxat habenas venereę voluptati, cõſideraret, quot, quantaque mala ſecum aſportet voluptas illa, quoties morbi Gallici ſit fons multarumque aliarum ægritudinum, ſit origo, nonne homo fugeret voluptatis dulcedinem? Si cogitaret homo linguoſus, ex detractione oriri rixas, odia, homicidia, &c. nonne linguam cõpeſceret? Quam mirę, dicebat Socrates, hoc natura comparatum eſt, vt hæ duæ res ſeſe inuicem comitentur, voluptas, ac dolor. Et Diogenes, formoſa ſcorta ſimilia eſſe dicebat mulſo lethalibus venenis temperato, quòd adferrent quidem initio voluptatem, ſed quam perpetuus dolor conſequeretur. Et Archita Tarentinus Pithagoricus, nullam peſtem capitaliorem hominibus à natura datam, dicebat, quam voluptatem. Ex hoc enim fonte prodit, quicquid eſt in hominum vita ſcelerum, & calamitatum. Demum Apoſtolus his, qui ſe peccatis implicauerant, inquit. Quem fructum habuiſtis, tunc in illis, in quibus nũc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Et Iſaias. Erubeſcetis ſuper hortos, quos elegeratis, cum eritis tanquam quercus defluentibus foliis. Eleganter peccatores cum quercu componit, ea ſiquidem arbor ſolum porcis comedendum fructum profert foliaque habet aſpera, & ſpinoſa. In eundem modum quid obſcœna voluptas adfert, niſi ſpinas corpus, & animum pungentes? Quid præterea ſunt peccatores,

Quis hoſtis in iniquitatem conſuetudine ſuis, quam in quoſdam voluptates ſunt.

Voluptas & dolor ad ſenſum pertinẽt cõmunem & omnibus in rebus voluptatibus maximè finitimum faſtidium eſt.

Rom. 6.

Iſa. 1.

Prou. 5.

Meretricia verba velut mel hauriũtur, quæ poſtea in abſinthij amaritudinem commutantur per vermẽ conſciẽtiæ quouis abſinthio amariorem.

niſi fructus deuorandi à porcis inferni? Et Sapiens, Fauus diſtillans labia meretricis, ſed nouiſſima eius amara velut abſynthium. Ecce vtrũq; connectit Sapiens dulcedinem voluptatis cum amaritudine pœnæ ex voluptate ortæ. Bene autem cum abſynthio componit pœnã hanc, nam quemadmodum exiguum abſynthij ingentem aquę copiam amaram reddit, & totam dulcedinem eius conſopitam inuenies, In eundem modũ tanta eſt peccati acerbitas vt omnem dulcorẽ cõuertat in amaritudinem. Significauit hoc Ioannes in Apocalypſi, dũ inquit ſe vidiſſe, ſtellam magnam ardẽtem tãquam faculã cecidiſſe in fonte aquarum, nomenq; illius eſſe abſynthium, qua amaræ factæ ſunt aquæ, in quas ceciderat. Quid namq; aquæ adũbrant, niſi voluptates, quibus ſe homines ingurgitãt? Abſynthium vero quid inuoluit, niſi amaritudinem cum peccati ſuauitate cõmixtam? Bibãt ergo peccatores, ex aquis voluptatem, velint, nolint amaritudinẽ experientur vna cũ voluptatis ſuauitate Deprehẽdes etiam ex hoc loco cæcitatem eorum, qui putant quo plus hauriunt voluptatis, ſitim eſſe ſedandam, & explendum animum. Dicant multi peccatores, Tẽtatus ſum immenſè vt hoc peccatum comittã, patrabo illud deinceps abſtinebo. O deplorandam amentiam. Audiant iſti, quo nomine appellet Deus patratores peccati, nẽpe ſeminatores venti. Igitur ſi ſeminatores ſunt quis non videat, quo plus iacitur ſeminis, plus oriri fructus? Quis extincturus ignẽ ligna illi iniunget? Nõne hæc dementia eſſet? Auferenda ligna ſunt ſi extinguere ignẽ cupimus nõ noua apponenda Quemadmodum quo plus ager ſtercoratur redditur feracior, & huberior, Ita cum peccata non ſint aliud, quam ſtercora, quo plura patramus, incontinentiores euadimus. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ decimæ tertiæ poſt pẽtecoſten, in hæc verba, occurrerunt ei decem leproſi. Vnde iſtis viris lepra orta eſt, & tantam patiuntur pœnæ acerbitatem? Fortaſſis quia ventum voluptatis venereæ ſeminauerunt, hanc miſerię turpitudinem meſſuerunt.

Apoc. 8.

Hypocrita ſua opera perdidiſſe putat ſi à nemine conſpiciatur quo popularem auram aſſequatur.

¶ Secũdò, *Quia ventũ ſeminabunt, turbinẽ metent.* Locus eſt aptiſſimus, & optimus contra hypocritas. Hi cum ventum inanis gloriæ, & auræ popularis ſeminauerint, quid decebat colligere? Nõ vtique fructum, ſed paleas, & turbinẽ. Vtrũque enim hic connectit Deus, dicens, *Turbinẽ metent, culmus ſtans non eſt in eo, germen non facit ſarcinam,* Non enim fructũ ſolidum, ſed inanem proferunt ſemina orationum, ieiuniorum

eleemo-

eleemoſinæ,&c Quemadmodum pulſatores organorũ, niſi quis ventoſos folles leuet, nullum ſonum efficiunt, & nautæ nequaquam naues è portu ſoluunt, niſi ventus flauerit, Sic hypocritæ vento laudis humanę excitantur, vt in virtutis actionem incumbant. Non ſic Apoſtolus, neque laudem quærentes, inquit ab hominibus, Alę, ait Ezechiel animaliũ currus Domini extentæ deſuper, hoc eſt, tendebant in cœlũ. Quid alę adumbrant, niſi actiones virtutum? His namque fertur homo in cœlum. Nõ ergo alas dimittebant in terram animalia Dei, quoniam viri pij, in quorum cordibus Deus reſidet, quæ ſurſum ſunt quærunt, non quæ ſuper terram. In ſtipulam inquit Deus Iob, verſi ſunt ei lapides fundæ, de diabolo loquens. Quid bona opera noſtra ſunt, niſi lapides, quibus caput diabolo frangimus? Sed ſtudet hos lapides conuertere in paleas inanes, & vacuas diabolus quæ nihil frumenti habent. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feria 4. Cinerum, in hæc verba, Nolite fieri, ſicut hypocritæ. Quid eſt fieri ſicut hypocritas, niſi ventum quærere ad ſeminandum? Cæterum dignam mercedem accipient, turbinem enim metent. Væ, enim inquit Chriſtus, vobis hypocritæ, &c. Alieni namque, id eſt, dæmones comedent farinam operum eorum.

Simile. *1. Teſſa. 2.* *Ezech. 1.* *Coloſ. 3.* *Iob. 41.* *Bona opera ſunt lapides quibus concutitur caput Diaboli.* *Matt. 23.*

¶ *Deuoratus eſt Iſrael, nunc factus in nationibus, quaſi vas immundum.* Eleganter detegit fictorũ amicorum conditionem, qui ſolũ proſperitatis tempore, & cũ illis largiris dona, tibi opẽ ferent, agnoſcẽt, & amicos ſe exhibebũt, cæterum nõ te cognoſcent, cum te in pauperiem, & calamitates viderint incidiſſe. Eſtque optima cõparatio, vocari ab amicis falſis vaſa immunda, quos prius amicitiæ vinculo ſibi copulauerãt. Huiuſcemodi enim vacua fercula ſolent homines proiicere, poſtquam cibos hauſerant. Hinc bene Naamertes dicebat, amicũ ſyncerum, & probũ ſolũ agnoſci per aduerſam fortunã. Et Iſidorus lib. 3. de Summo bono, In ꝓſperitate incerta eſt amicitia, nec ſentitur, vtrum perſona an fœlicitas diligatur. Et Boetius lib. 3 de conſolatione. Quem felicitas amicũ facit, infortuniũ facit inimicũ. Et Eccleſiaſticus, Non agnoſcetur in bonis amicus, & nõ abſcondetur in malis inimicus. Expertus eſt hoc ſanctus Iob, quamobrẽ aiebat, Fratres mei præterierunt, me ſicut torrens, qui raptim tranſit in conuallibus. Bene cõparat fictos amicos cũ torrente raptim decurrẽte. Quẽadmodũ enim torrẽs hyeme impetu magno bitur, fluens vehementi aquarũ abũdantia, cum aqua neceſ-

Diligitur nemo niſi cui Fortuna ſecunda eſt, Quæ ſimul intonuit proxima quaque fugat. Ouid. 1. de Ponto *Eccle. 12.* *Iob. 6.*

ſaria non eſt, ſed æſtate areſcit, cum aqua deſideratur, ad quē viatores ſitibundi accurrētes ſpe potus falluntur, tantūque in alueo torrētis lapides inuenies, in quos offendes, vt cadas. Sic fictus amicus tēpore proſperitatis multa tibi pollicebitur, at ſæuiente aduerſitate, penitus areſcit, & ſi tu ad illum confugias in afflictione, eris ſpe potus deceptus, & nihil prę ter verba aſpera quibus dolorē cordis augeat, in eo inuenies reſpondere enim non erubet, Deus digna factis rependit cōmeritas pœnas ſuſtines, ob tua peccata flagellatis à Deo, &c. Quadrat obſeruatio in Paſſionem Dñi in hæc verba, Tunc diſcipuli omnes, relicto eo fugerūt, Quid facitis, ſancti Apoſtoli, Dominum derelinquentes? Vultis ne in numero fictorum amicorum ſcribi, qui tempore aduerſitatis leges violāt amicitiæ? Quadrat in Euangelium Dominicæ ſecūdæ Aduentus, in hæc verba, Cū audiſſet Ioannes in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, &c Ecce non ſunt inter falſos amicos connumerandi diſcipuli ſancti Ioannis. Non enim magiſtrum deſerunt tempore aduerſitatis, ſed ei in carcere inſeruiunt, & obediunt, &c.

Simile.

** Ephemerus animal quaternis pedibus totidē alis naſcitur apud Hyppanim Boſphori Fluuiū vitam à mane ad veſperā ducit. mane puer, meridie iuuenis, ſenex veſperi occidente ſole commoritur Videt, audit, volat, ambulat, & tam breui tēpore nō minori ſtudio momentanea vitæ neceſſaria conquirit quā ſi aliorum animalium more diutius victurus eſſet.*

¶ Præterea, *Factus eſt in ratio ibus quaſi vas immundū.* Diſces ex hoc loco, amicitiam cū impiis, & flagitioſis diu durare nō poſſe, licet muneribus eos tibi deuincire ſtudeas. Ecce munera dederunt Iſraelitæ Aſſyriis, audis tamen poſtea cōtēptos velut vas immundū, Sic & apud Ezechielem legimus. Cumque veniſſent ad eum filij Babylonis, ad cubile mămarum, polluerunt eam in ſtupris ſuis, & polluta eſt ab eis, & ſaturata eſt anima eius ab illis Ecce, cum Ieroſolyma prius Babylonios vnice dilexiſſet, poſtea fuit ab illorū amicitia diſiuncta, & quos prius amauerat, nunc faſtidit. Cū enim vtilitas, & voluptas hanc amicitiā inter eos conglutinet, ſi vtilitas, aut voluptas aufugerit, facile diſſoluitur. Vt flos ſolſtitialis herbæ illius, quam ephemerā appellant, quo die oritur marceſcit, & euaneſcit, & vrente ſole penitus conſumitur, Ita multorū amicitia fluxa eſt, & adueniente quacunq; moleſtia facilè areſcit, & omnino amittitur. Quod & Ariſtoteles etiā de *Ephemero animaculo ꝑꝑe Hypanim fluuiū narrat, cuius vita ſpatiū non excedit vnius diei. Monerēq; propterea ego, cum quiſpiā amicitiæ vinculo ſibi aliquē copulare decernit, prius ad mores amici futuri oculos cōuerteret. Quod ſi eum corruptis, & obſcuris moribus videt eſſe contaminatū nequaquā cum eo ineat amicitiæ fœdus. Dānabat namq; merito Ariſtippus, philoſophus ille celeberrimus in hominū mori-

moribus, qui in auctionibus vaſa diligenter inſpicerent, priuſquam emerent, vitam eorum non inſpicerent, quos ſibi in amicitiam adiũgerent, cum parum nocumenti vaſa homini afferant, & amici nõ dilecti ingens, & vix recuperabile damnum. Quis pretioſiſſimũ adamantẽ luto, aut vili ferro in texere nõ erubeſ? Pretioſiſſima res eſt amicitia, vnde Ariſtoteles interrogatus quid eſſet amicus reſpondit, Vna anima in duobus corporibus, Quis ergo animam ſuam in vili vaſe, & ſpurciſſimo, cœno, qualis eſt homo vitiis cõtaminatus, reponere audet? Qui ſunt iſti, qui vt nubes volãt, & quaſi colũbæ ad feneſtras ſuas? Inquit Iſaias. Optimè miratur ſacer Vates homines ſimiles columbis, hoc eſt, qui nõ ſine delectu, & vigilãtia quærũt amicos. Quemadmodum colũbæ, in domum dealbatã ſe vltro conferunt, & cãdida tecta frequẽtãt terrea autẽ domicilia cõtemnunt, Sic homo homines candore morum cõſpicuos debet diligere in amicos, non autẽ obſcuros delictis, & facinoribus. Et quemadmodũ nubes è terra leuãtur, & in cœlum videntur aſcendere, Ita vir prudens eos ſibi homines amicitiæ vinculo cõiungere debet, quorũ cõuerſatio in cœlis eſt, & non ſapiunt, quæ ſunt ſuper terram. Iſtos cernens Iſaias mentis oculis, vacat ſimiles nubibus, & colũbis. Relinquebant enim homines impios, eligebant autem pios, & morum integritate inſignes in amicos.

Quid ſi, dicendus amicus.

Simile.

Iſai. 60.

Simile.

¶ *Quieſcent paul ſper ab onere regis, & principum.* Duo hic ſunt implicata alterum eſt, miſerũ eſſe regnis, & reipublicę, exercitum militũ cogere multoq; nocentius, quã tributa ſoluere ĩgẽtia. Audis enim vocari quietẽ quoddã onus tributi, quòd Iſraelitę reddebãt Aſſyrijs, collatũ cũ calamitatibus ex bello ortis. Alterũ eſt, periculoſiſſimũ eſſe, Deum offendere, qui maiora, & grauiora ſolet excogitare ſupplicia in peccatores quã antea adhibuerat. Niſi cuſtodieris, inquit Moſes Iſraeli, & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, & timueris nomẽ eius glorioſum, & terribile, hoc eſt Dominum Deum tuum: augebit Dñs plagas tuas, & plagas ſeminis tui, plagas magnas, & perſeuerãtes infirmitates peſſimas, & perpetuas, & conuertet in te omnes afflictiones Ægypti quas timuiſti, & adhærebunt tibi, inſuper & vniuerſos languores, & plagas, quæ non ſunt ſcriptæ in volumine legis huius inducet Dominus ſuper te, &c.

Deut. 28.

¶ *Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccãdũ, factæ ſunt ei aræ in delictũ. Scribã ei multiplices leges meas quæ velut alienæ cõputatæ ſunt, Hoſtias offerent, immolabunt carnes & comedent, &*

Dominus nõ ſuſcipiet eas: nũc recordabitur iniquitatis eorũ, & viſitabit peccata eorum, ipſi in Aegyptum conuertentur. Et oblitus eſt Iſrael factoris ſui, & ędificauit delubra, & Iudas multiplicauit vrbes munitas, & mittam ignem in ciuitates eius. & deuorabit ędes illius.

¶ *Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum.* Cauſam reddit æquiſſim' iudex, ob quã ſeueriſſime puniat Ephraim, id eſt, Ieroboam vel omnem populum decẽ tribuũ, quod verius eſt, non enim ſolum Ieroboam eſt punitus, ſed vna cum eo decem tribus. Melius ergo per Ephraim totum Iſraelem intelligemus. Cauſam autem acerbiſſimæ punitionis eſſe inquit, quod multiplicauerit Ephraim altaria idolorũ, in quibus peccatis peccata coniungerent. Ideoq; repetitione exagerat crimen, ſubiungens, *Factæ ſunt ei aræ in delictum*, vt intelligamus, grauiſſimum eſſe peccatũ idololatriam. Et cum tanta fuerit huius populi demẽtia, vt non ſolum in Bethel, & Dan vitulos adorauerit, verũ etiam in montibus, & lucis, diuerſiſq; locis idola coluerit, altaria multiplicaſſe inquit. *Scribam ei multiplices leges meas.* Variè poteſt explanari hic locus, Primò per ironiam, Ac ſi Deus dicat, Quid prodeſſet, ſi leges meas multiplicem, id eſt, diuerſa præcepta legalia per meum ſeruũ Moſem data, pręcepta nẽpe moralia, iudicialia, & ceremonialia iterum ſcribã, vel alia addam noua? Satis enim liquet ab iſti fore diſpiciẽdas, & violãdas, cum eas toties contempſerint, ideo ſubiungit, *Quæ velut alienæ computatæ ſunt*, id eſt, ac ſi ad ipſos non ſpectaret leges meas ſeruare, ſed velut extraneas abiicere. Præcepi enim, vt mihi ſoli ſeruirent, & in Ieruſalem templo offerrent ſacrificia, ipſi autem contra fecerunt. Non mihi diſplicet hæc explanatio Secundo, quidã expendunt affirmanter in hunc modum, *Scribam ei leges meas* quas prius dederã per Moſẽ, nunc per alios prophetas. Hoc enim fecit Deus per Hoſſeam, Amos, cęteroſq; ſacros Vates. Sed quid prodeſt, vltra ſcribere, cum contempſerit eas, quas antea ſuſcepit? Tertio ſic, *Scribam ei &c.* Tempus futurũ poſuit pro præterito, nempe pro ſcripſeram leges meas, cõtempſerunt tamen eas. Hæc explanatio videtur verior, & germanior. Quod ita eſſe, verba ſequẽtia ſatis aperte indicãt videlicet. *Quæ velut alienæ computatæ ſunt.* Quis enim non videat, hæc cum dictis eſſe attexenda? Cum ergo in his ſermo ſit de tempore, trãſacto, apertum eſt, & ſuperiora etiam verba per præteritũ eſſe explicanda. Reprehendit autem his verbis Iudæos, quod cũ diuinas leges haberent ad vitam pie, & ſancte inſtituendã, Deoq; ſuo inſeruiẽdum, cõtra earũ ſanctionem vixerint,

Recordare lector grauiſſima illius pane quam ſcripſit David dicens fiat oratio eius in peccatũ ſi enim irritatur Deus reb. quibus placandus eſt quod te precor remedium nobis reliquũerit. Planè beata gens cuius Deus eſt legiſlator.

vixerint, eaſq; non, obſeruauerint. *Hoſtias offerent, immolabunt carnes, & comedẽt, & Dominus nõ ſuſcipiet eos.* In ſacerdotes maxime inuehitur Deus, Eorum enim intereſt, offerre ſacrificia, quæ ideo ſibi non placere inquit, quoniã nõ ad placãdũ Dominũ offerebãt, ſed vt veſcerentur ſacrificatis, *Ipſi in Ægyptum conuertentur.* Trifariã hoc intelligi poteſt. Cõuerſi quippe ſunt in Ægyptum, primo mente deos eorũ colendo, deinde auxiliũ poſtulando, confiſi in eorum protectione, ad vltimũ cũ Deus præceperit eis, ne vltra redirẽt ad Ægyptũ, cõtẽpto Deo, etiã corpore reuerſi ſunt in Ægyptũ & habitauerunt ibi. *Et Iudas multiplicauit vrbes munitas.* Nomine Iudę duæ tribus accipiuntur Iudas ſcilicet, ac Beniamin cũ tribu ſacerdotali, Qui cum vidiſſent, Iſraelẽ à Deo ſuo receſſiſſe, & viſitata eorũ peccata, nõ ſunt ad Dominũ cõuerſi, ſed ædificauerũt ſibi vrbes munitas, quibus ſe ab hoſtibus tuerentur, ſed opus, & impenſam perdiderũt, irato enim Deo, parũ proſunt humana pręſidia, quamobrẽ ſubdit, *Et mittã ignẽ in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius.* Cõtẽdũt quidã, hoc cõpletũ eſſe tẽpore Ezechiæ, quando Sennacherib rex Aſſyriorum omnes ciuitates munitas ſubuertit, eaſq; occupauit, Plenius, tamen videtur iſtud impletũ tẽpore Sedechię, quando Chaldęi ipſam Ieruſalẽ, cæteraſq; vrbes Iudę incẽderũt, atq; ſubuerterũt, Nomine autẽ ignis intelligit omnẽ crudelitatẽ, & perſecutionẽ illatã à Sẽnacherib. Scriptura nãq; ſacra ꝑ ignẽ ſignificare ſolet maximã quãque pœnam, vaſtationẽq; hoſtilem. Licet enim verũ ſit, igne fuiſſe ſuccẽſas vrbes Iudæorũ, iuxta illud, Et ſuccẽderũt domũ Domini, & domũ regis, & domos Ieruſalẽ, omnẽq; domũ munitã extra Ieruſalẽ cõbuſſit igni, ea voce etiam alias calamitates Iudæorum comprehendit.

Quæſtus gratia ſacrificare Domino nephãda Simonia.

4. Re. 15.

4. Re. 25. & 29.

4. Reg. 25

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

Peccata inueterata cõſuetudo & aſſiduitas vindicẽ in nũ dominia prouocat.

Multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum ¶ Timẽdũ eſt, idẽ crebro patrare peccatũ, excitat enim huiuſmodi peccati iteratio cœleſtẽ iudicẽ ad ſumẽdã de peccatore vindictam. Fili, peccaſti? inquit Sapiẽs, nõ adiicias iterũ: ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur, Et Ieremias, Quã vilis facta es nimis vias tuas. Et Iſaias, In multitudine viæ tuæ laboraſti, non dixiſti, quieſcam. Quemadmodum funis ex multis filis confectus ita hominem obligat, vt ſolui non poſſit, ingentique gladio opus eſt, vt abſcindatur, In eundem

Eccleſ 2.

Iſai. 57.

Simile.

In eundem modũ, peccata, quæ funes ſunt dicẽte Regio Pſal
Pſal 118. te, Funes peccatorũ circumplexi ſunt me, ex pluribus pecca-
torũ filis cõfecti, ita hominẽ cõſtringunt, vt vix liberari poſ-
ſit. Si enim funiculus triplex difficile rumpitur, quis rũpere
poterit centuplum? Quis millies duplicatum? Vę, qui trahitis
iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plau-
Iſai 5. ſtri peccatum, ait Iſaias, Elegãter peccatum crebro iteratum
appellat funẽ, & vinculũ. Nã ſicut funes facile ex filis nectũ-
tur ſed fortiter aſtringunt, Sic peccata facile admittũtur, ſed
fortiter ligãt, neque peccatorẽ ſurgere permittũt, eoq; inſa-
niæ vẽtum eſt peccatori, vt cæcus, & inſanus reddatur mul-
tiplicitate patrati peccati. Multiplicauit Ieruſalem fornica-
Ezec.23. tiones ſuas, inquit Ezechiel, recordans dies adoleſcẽtiæ ſuæ,
quibus fornicata eſt in terra Ægypti. Et quid, ſacer Vates,
eſt ſubſecutũ hac multiplicatione? Sine lachrymis proferri
non poteſt, Inſaniuit, inquit, libidine ſuper concubitum
eorũ, quorũ carnes ſunt, vt carnes aſinorum. Quis nõ videat,
peccatorem inſanire, cum is miſer non agnoſcat, quanto in
periculo verſetur, quamq; fœdum ſit, tam ardenter amplecti
Iudic.16. voluptatẽ? Adumbrauit hoc non ineptè Sãſon, quem perfida
fœmina Dalila totondit, auferens fortitudinẽ, tradiditq; Phi
liſtæis excæcãdum. Quid nãq; crines in capite Sanſonis im-
plicãt, niſi gratiam Spiritus ſancti? Ea enim in anima reſidet,
non ſecus atque capilli in capite, eaque homo fortiſſimus
1. Cor.15. redditur ad vincẽdos dęmones. Apoſtolus nãque ait, Gratia
Minima quanis gratia diuina ſcintilla omnibus concupiſcentiis mortalis peccati reſiſtit 3 p. q 70. ar. 4, in c 1. 2. q. 111 3. vinc. Dei ſum id, quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit,
ſed abundãtius illis omnibus laboraui, nõ ego autẽ, ſed gra-
tia Dei mecum, Hinc Diuus Thomas perquam docte in-
quit. minimã gratiã poſſe reſiſtere cuilibet concupiſcentię,
& vitare omne peccatũ mortale, quod cõmittitur in tranſ-
greſſione mandatorum legis. Ac rurſum effectus gratiæ
attexens, inter alios vnũ eſſe ait, efficaciter operari. Iſtos cri-
nes voluptas in Dalila adumbrata, è capite radit, quoties
peccato cõſentimus. Iſta eſt, quæ nos peccatis, veluti quibuſ-
dam nouis funibus ligat, & tradit dęmonibus vt eruãt mẽtis
oculos, debileſque & elanguidi reddatur ad reſiſtendum
tẽtationibus. Miſer igitur peccator, cum careat cæſarie, hoc
eſt, diuina gratia, & ſe tradiderit obligandum vitiis, & pecca
tis, quo pacto illius reſiſtere poterit? Nonne miſeratione di-
gnus eſt, qui pluribus peccatorũ iterationibus, veluti ex mul
tis filis cõfecit funes, quibus cõſtringatur? Cum itaq; inquit
De⁹, *Multiplicauit Ephraim altaria ad peccãdũ*, quãtũ nocumẽti
inferat

miſerat multiplicare peccata,ſubindicauit. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro Dominica tertia Quadrageſimę in hęc verba, Tũc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe,& intrãtes habitant ibi,& fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Ecce quid peccatori affert, iterare peccatum,nõ inquit,per eum tranſire ſpiritus nequiores,ſed habitare ibi,quod extremũ malum eſt.

¶ Secundò, *multiplicauit Ephraim altaria ad peccandũ*. Obſeruandus eſt loquendi modus. Non enim inquit, Multiplicauit Ephraim peccata,ſed altaria ad peccandum. Docet ergo te Deus,tuus,nõ ſolum fugienda peccata, verum & ea omnia, quæ tibi præbere poſſunt anſam, & occaſionem ad peccandum. Erant altaria inſtrumenta ad peccandũ,hinc reprehendit Iudæos,quod ea multiplicauerint. Hinc & apud Deuteronomiũ Dominus præcipit,aras Gentium ſubuertere,cõfringere ſtatuas,lucoſq; ſcindere,& ſculptilia cõburere. Agnouit quippe Deus,quãtum noceat,habere apud te, quibus Deum offendere poſſis. Hoc aduertant,qui ſecum domi pellices,& concubinas retinẽt, quæ,facile hominẽ ad peccandũ allicere, poſſunt,& diſcãt occaſiones fugere,qui alias ſimiles occaſiones ſecũ habent. Sic ſancta illa Maria Magdalena, cũ conuertitur ad Chriſtum,ſecum defert alabaſtrum vnguenti, vt vngeret pedes Ieſu. Noluit namque,quod fuerat inſtrumentum ad explendã libidinẽ, vnguentum videlicet,quo delibuta homines ad ſe illiciebat,neque etiã vas,quo balſamũ ſeruabat ad delitias corporis domi;poſt conuerſionẽ noluit retinere,ſed foras eiicit. Eſt autẽ ſic apranda obſeruatio in hæc verba, Attulit alabaſtrum vnguenti. Poſtquam Chriſtũ oleo vnxiſti,ô Magdalena, num vas illud, quo oleum attuleras, reduxiſti domum?affirmare audeo tecũ illud, non reduxiſſe, ne,quod peccati fuerat inſtrumentum,iterũ & ruinæ præberet occaſionem.

Deut. 7.

In concubinatores & voluptuarios homines qui peccatorũ blãditijs aſſentiunt.

¶ *Scribam ei multiplices leges meas* Quid hoc, optime Deus? Cur potius leges tuas ſcripſiſſe ais, quam, legem tuã? Vtiq;, Domine,nõ ſic dicere debuiſſes,ſed in hũc modũ, *ſcripſerã ei legem meã* Nõ enim plures ſũt leges tuæ,ſed vna tãtũ. Legem pone mihi Domine,inquit rex Dauid,& nõ,leges pone mihi Domine. Ac rurſum Legẽ poſuit in Iſrael, nõ inquit,leges poſuit. Et aſſertor noſter ait, Nõ veni ſoluere legem, ſed adimplere. Certe non dicit, Non veni ſoluere leges, ſed, legem Demum Apoſtolus inquit, Non auditores legis iuſtificabũtur,ſed factores legis. In numero ſingulari dixit, legis

Pſal. 26. & 77.

Matth 5.

non

Intolerabiles putãt eſſe leges populi in libertate mentu laſciuiẽtes.

Gene 3.

non legunt. Eleganter docet Deus peccatorũ hominum cõditionem, qui vnam legem, ac ſi plures eſſent leges, iudicare ſolent. Sic ab orbe condito prima fœmina ex vno præcepto Dei duo fecit. Præceperat namq; Deus vnũ nẽpe, De ligno ſcientiæ boni, & mali, ne comedas, mulier autẽ duo ſibi præcepta tradita aſſeuerauit, dicens, De fructu ligni, quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud. Ecce nunquam Deus præceperat, ne eam arborẽ tangerent, ſed tantũ, ne comederent. Vnde ergo hoc malum ortum eſt, vt vnum multiplex eſſe iudicẽt homines. Certe ex amoris defectu. Dilige Deũ, & omnia eius præcepta, nõ plura, ſed vnũ eſſe iudicabis. Hinc Chriſtus ait, Si quis diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit, & qui nõ diligit me, ſermones meos non ſeruat. Ac ſi dixiſſet explicatius, Lex mea ſermones ſunt, & leges iis, qui non diligunt me, qui vero diligit, vnicũ ſermonẽ, & leuẽ reputabit. Quemadmodũ ſenes, & luſci, quod vnũ eſt, plura eſſe iudicant, quod ex infirmitate ortũ eſt oculorum, & caloris defectu, Ita homines infirmi & moribus languentes, & quibus feruor deeſt charitatis, licet vnum ſit, & facile, quod Deus iniungit, plura eſſe putant. Sed iam hoc iterum à nobis eſt obſeruatum.

Ioan. 14.

Simile.

¶ Præterea, *Scribam ei multiplices leges meas.* Non eſt contentus Deus tuus tradere legẽ ſolum verbis, ſed ſcriptam tradit. Quorſum ſuã legẽ voluit Deus ſcriptam eſſe? Duabus de cauſis. Altera eſt, ne putarent homines, leges per quas iudicandi ſunt, facile abolẽdas eſſe, aut antiquandas. Hinc non in quibuſuis tabulis legẽ Deus ſcripſit, ſed in lapideis. Atq; cum leges humanæ imitari debeant diuinarũ puritatem, docet hic Deus, tales decere leges humanas eſſe, vt ſcribi dignæ ſint, & nõ facile frangendas. Quod vellẽ principes animaduertãt quoties leges cõdere, & ſancire decernunt. Altera verò cauſa eſt, vt oſtẽdat Deus, quanti nos fecerit, ait, ſe leges ſcripſiſſe. Hinc nõ inquit, Vates mei ſcripſerãt leges meas, ſed ego ſcripſerã leges meas, atq; apud Exodũ legis, tabulas legis ſcriptas digito Dei, non hominis aut angeli. Si enim principes pluris faciunt eos, quibus manu propria ſcribunt, quanti faciend⁹ eſt populus, cui Deus omniũ creator ſuo digito leges exarare dignatus eſt? Voluit Apoſtolus, ſeruus Chriſti modicus, commẽdare literas, quas ad Eccleſias dabat, quod ipſe eas manu propria ſubſcripſiſſet, quanto ergo magis commẽdabilis eſt lex, quam ſcripſit Dominus Deus?

Exod. 31. Iuſtinus lib 3. ait Lycurgũ nihil ſanxiſſe cuius ipſe primus documẽta non dediſſet cũ enim qui leges facit pari maieſtate legibus obtẽperare cõuenit. Fir. li. 4. c. 23. diui. inſtit.

¶ *Scribam ei, multiplices leges meas.* Inter cætera beneficia hominibus

minibus à Deo collata, hoc eſt præcipuum, legem ſuam tradidiſſe, quibus omnes ſuas actiones moderarentur. Quemadmodum enim animalia ſylueſtria nõ domantur, niſi prius fortibus vinculis conſtringantur, nunquã enim manſueſcerent, ſi liberè vagari permitterentur, In eundem modum lex Dei neceſſaria fuit, cuius præceptis intra limites iuſtitiæ hominis mores, & affectus contineantur deuincti. Homo namque demiſſus, vt pro voluptate viuat, dicitur apud Iob, in ſuperbiam erigitur, & ſicut pullum onagri ſe liberum natum putat. Hinc Diuus Thomas inquit, legem non eſſe aliud, quàm regulam, & menſuram actuum agendorum, vel omittendorum. Cum igitur audis, leges à Domino ſancitas, veniat tibi in mentem, tradi tibi funes, & vincula diuina, & fortiſſima, quibus omnes actiones tuas gubernes, & frænes, ne inſtar brutorũ animantium vitam agas. Erunt verba hæc, inquit Deus, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & meditaberis, ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, & ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua. Non ſecus, atq; ſi cõpedes eſſent verba diuinæ legis, quibus cor arcetur ab iniquis cogitatibus, pedes ab iniuſtis greſſibus, manus à prauis actionibus, inquit, ſemper in corde, manibus, & pedibus portanda. Sic rex Dauid habebat diuinã legẽ, ait quippe, In capite libri ſcriptũ eſt de me, vt facerẽ voluntatẽ tuã, Deus meus, volui, & legẽ tuã in medio cordis mei. Ac ſi apertius dicat: In ſumma legis tuæ ſcriptũ eſt de me, id potiſſimum, quod tota lex tua à me exigit, vt facerẽ voluntatẽ tuam, id certe, mi Deus, volui, & legẽ tuam in medio cordis mei repoſitam ſeruaui, agnoſco enim, eã eſſe frænum pluſquã ferreum ad retrahendum animum à cogitationibus iniquis. Has etiam cõpedes greſſibus iniiciebat, dicens, Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum quodquidem eloquium nõ eſt aliud, quàm rectiſſima regula legis tuæ, qua gubernatus ſi fuero, certus ſum, quod nulla iniquitas præualebit mihi. Et rurſum, Lucerna pedibus meis verbum tuũ, & lumen ſemitis meis. Manus etiã his diuinæ legis funibus obligabat, ne, dum in periculis maximis ſe videbat conſtitutum, Deum offenderet. Ait enim, Anima mea in manibus meis ſemper, id eſt, aſſiduè de vita periclitor, velut in manu omnibus expoſitam portans, id enim ſignificat hoc loquendi tropo, portare animã in manibus, verũ ne vitã ſpiritualem amitterẽ, legem tuã non ſum oblitus, Quid plura? Vis agnoſcere, quantũ emolumenti conferat in homines diuina lex? Audi, quid dicat idem Dauid

Iob 11.

1. 2. q. 90. in cap. 1.

Deut 6.

Lex frænivice impoſita eſt.

Aug. ſuper Epiſt. ad Galat.

Pſal. 39.

Pſal. 118.

Lex

Lex Domini immaculata, conuertens animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Ac poſt p[illegible]uca Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sanctus etiam Iob ingenti atque ardenti ferebatur deſiderio habendi ſecum legem Dei. Quis mihi, inquit, tribuat adiutorem, vt deſiderium meum audiat omnipotens, & librum ſcribat ipſe, qui iudicat: vt in humero meo portem illũ, & circundẽ illum quaſi coronã mihi? Per ſingulos gradus meos pronunciabo illum, & quaſi principi offeram illum. Eleganter D. Gregor. hunc locum expendens, inquit, adiutorem iſtum eſſe Chriſtum aſſertorem noſtrum. Ipſe quippe adiuuat hominem factus homo, vt quia puro homini via non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Adiutorem autem iſtum quærit ardẽter, vt ſuum expleret deſiderium, quod nõ aliud erat, quam librum diuinæ legis habere ſcriptum, non à quouis, vt à Moiſe, aliiſq; prophetis, per quos populo Iudæorum, veluti per ſeruos fuerat tranſmiſſa, ſed per ipſum, qui iudicat filium nẽpe Dei. Ipſe enim ait, Pater nõ iudicat quẽquam, ſed omne iudicium dedit filio. Erit autem tũc auctor iudicij, qui nunc eſt conditor libri, vt tunc diſtrictius exigat quod modo manſuetus iubet. Sic námq; quotidie conſpicimus, quod magiſtri pueris elementa literarum blandientes imponunt, ſed hæc ab eis ſæuientes exigunt, & quæ dant cum manſuetudine, cum verbere requirunt. Blandè namque nunc ſonant diuini verbi mandata, ſed erunt aſpera, in exactione ſentienda. Manſueta eſt modo admonitio vocantis, ſed tunc diſtricta vẽtura eſt iuſtitia iudicis: eo ꝙ certum eſt, quia nihil vel minimi mandati ſine diſcuſſione prætereat. Hunc ergo librũ cũ habere magnopere cupiat ſanctus Iob, audi, vbi dicat, ſe portaturum. Vt humero, inquit, meo portẽ illum. Nõ ait, Vt in ore portem, ſed vt in humero, vt ſignificet, legem Dei non ſolum ore tenus complendam: in quem modum multi ferunt hunc librum, de diuina lege ſublimia, & alta loquentes, cum opere non adimpleant, quæ lex præcipit diuina, ſed in humero portare decernit, vt oneri præceptorum legis ſe ſubiiciendũ aperiret. Librũ quippe in humero portare, eſt, ſcripturã ſacrã operando perficere. Eſt autẽ obſeruandum, quàm ordinate deſcribitur, & prius in humero portare, & poſtmodum ſicut corona circundari, quia videlicet ſacri eloquij mandata, ſi modo bene portãtur in opere, poſt nobis coronã victoriæ exhibent in retributione. Vnde adhuc ſubditur, Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illũ quia

Pſal. 18. Cõmoda ex diuina legis obſeruatione. exerientia. Iob 31.

Ioan 1.

Diſcuſſio diuini iudicij eò ſtrictior maximè erio quo præſens præceptorũ ſuorũ mitior eſt admonitio.

quia greſſus ſuos nunquam à diuinæ legis ſemitis dimoue-bat, neque aliud in ore eius ſonabat; quam præceptorũ Dei obſeruatio. Et ne quis exiſtimet, verbo deliquiſſe, dum gradum nõ mouet ſine pronuntiatione libri, linguã etiã fræno legis Dei, ne vel verbo peccaret, cohibuiſſe demonſtrat. Demum, ne manus ſolutas habere, ſed obligatas hoc amabili legis vinculo teſtaretur, ſubiungit, Et quaſi principi offerã eũ. Omne enim quod offerimus, in manibus tenemus. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Dom de Paſſione in hęc verba, Amen, amen dico vobis, ſi quis ſermonẽ meũ ſeruauerit mortem non videbit in æternũ. Cur ſermonem diuinum ſeruás, non videbit mortẽ in æternũ duraturus? Quia ſermo diuinus, in lege contentus non eſt aliud quàm frænum, & vincula, hominem obligans, ne ſe præcipitet in voraginem peccati, vbi mors habitat æterna. Hinc & apud Cãtica componit Sponſus obſeruatores diuinæ legis cum equis currus Pharaonis, dicens, Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te, amica mea. Ac ſi apertius dicat, Quemadmodum equas mites parẽtes fræno aurigę, vt eas vertat, quoquo voluerit: facileq; colla loris, & iugo currus ſubmittentes, iungebat rex Pharao. In eundem modum tu, ô ſoror, & Sponſa mea, legis meæ nexibus te deuinctam cõſpicio, & qua mea præcepta dicunt eundem, pergis, non alia via, mortis videlicet, & diaboli.

¶ *Hoſtias offerẽt, immolabũt carnes, & comedẽt, & Dominus nõ ſuſcipiet eas.* Aperi oculos mentis, ſacerdos Dei, qui ſolum tẽplum adis, horas Canonicas oblaturus Deo tuo, vt comedas, nempe vt diſtributiones accipias, Obſerua hoc etiam, cõcionator, qui ſolum munus declamãdi ad populum capeſſis, ductus ſpe lucri. Audis enim, reſpui à Domino hoſtias oblatas à ſacerdotibus, vt comederẽt. Hinc eleganter Diuus Tho.* prope finem Lectionis quintæ, capitis noni, Epiſtolæ prioris ad Corinthios ait, prædicatores quæſtuarios, ſi propter quæſtum principaliter ei muneri incũbãt, peccare mortaliter; Diſſeruit ſanctiſſimus, pientiſſimuſq; Doctor de hac re. 2. 2. q. 100. ab articulo. 2. vſq; ad 5. vbi Dominus Caietanus ſui pandẽs vela ingenij, ac maxime articulo 2. luculẽtiſſimè ſanctũ doctorẽ explanat, ſcitas adhibens diſtinctiones. Mouet etiam eundem lapidem, ſatiſque doctè Frater Dominicus de Soto, vt multos alios citare omittam, quoniam non eſt animus, rem hanc late diſcutere, li. 9 de Iuſtitia & iure, q. 6. & 7. quos adire poteris, ſi animũ explere deſideras. Interim tamen

**Non plus licet locare operas in administratione ſpiritualiũ quã ipſa ſpiritualia, neq; licet aliquid recipere pro labore ſpirituali magis quã pro ipſo ſpirituali hac eſt ſententia Durãdi 4. d. 25. q. 1 & Palud. 4. q. vltima. 2. Caietan. 22. q. 100. & in ſua ſumma & Syluest. de Symonia. § 9. citat gloſſ. vltimo extra. ne Prælatus vices ſuas &c. finali de pactis*

tamen hoc vnum certum ſit, ſacerdotes peccato mortali irretiri, ſi tantum hæc ſpiritualia munera obeant, oculos figentes in temporarium lucrum, aut ea exequantur propter lucrum, ſicut propter principalem finem. In huius rei typum
2.R. 7. rex Salomon omnia vaſa templi iuſſit fundi, ac fabricari in terra argilloſa. Quid namque ſacerdotes ſunt aliud, quam vaſa quædam diuina, in quibus cœleſtis rex pacificus liquorem reponit gratiæ, ad abluendas animorum ſordes, medendáque vulnera noſtra? At hæc vaſa non in terra pingui fieri vult, hoc eſt, diſpicet Deo ſacerdotes dum vaſa fiunt diuina opes ſolum quærere, iisq; congerendis inhiare, ſitibundos. Terram infrugiferam eligit ad hæc cudenda vaſa, qualis eſt
4. Reg. 25. argilloſa, hoc eſt, hi ſacerdotes Deo grati ſunt, qui non in functione ſui muneris lucrum ambiunt temporarium. Audi etiam, quos vinitores, & agricolas reliquerit Nabuzardan princeps exercitus Babylonij Ieroſolymis, vtique non diuites, ſed pauperes terræ. Quid ſacerdotes ſunt, niſi vinitores, & agricolæ excolentes agrum Eccleſię? Pauperes autē exemptos à captiuitate Babylonica legis, non diuites, electos in agricolas. Qui enim vinitoris, & agricolę munus accipit, ſolum ad conquirendas opes, captiuus dicitur à diabolo. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Purificatione Deiparæ Virginis, in hæc verba, Simeon venit in ſpiritu in templum. Ecce ſanctus ſenex non venit in templum ductus lucro, ſed ſpiritu, is, eſt, qui ducebat quærebat enim bonus ſacerdos ſalutem animorum, non proprium commodū. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ primæ Quadrageſimæ, in hæc verba, Statuit eum diabolus ſuper pinnaculum templi. Acutè ſatis explicatur hoc facto, nonnullos à diabolo portari in templum, inter quos non infimum locū tenent ſacerdotes, tantum ob emolumētum temporarium ſuo muneri inſeruientes.

Turpe eſt cœleſtium opum miniſtrum terrenas ſitire diuitias.

Pſalm. 126. ¶ *Iudas multiplicauit vrbes munitas, & mittam ignem in ciuitates eius.* Duo hic ſunt implicata. Alterum eſt, parum prodeſſe
Deut. 9. humana præſidia, & fortitudinem, munitáque loca, ſi Deum hoſtem habeas. Niſi Dominus, inquit Dauid, cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Et apud Deuteronomium. Audi Iſrael, Tu trāſgredieris hodie Iordanē, vt poſſideas nationes maximas, & fortiores te, ciuitates ingentes, & ad cœlum vſque muratas, populum magnum, atque ſublimem filios Enacim quos ipſe vidiſti, & audiſti, quibus nullus poteſt ex aduerſo reſiſtere. Scias ergo hodie, quòd Dominus

Deus tuus ipſe tranſibit ante te, ignis deuorans, atque conſumens qui cōterat eos, atque diſperdat ante faciē tuam velociter. Sic Philiſtæus Goliath occiſus eſt à Dauide, qui victoriam Domini, non hominum eſſe agnoſcens, ait. Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini exercituū. Quod ſi fortiſſimū animātiū, puta leonē, qui ad nullius pauet occurſum gallinaceorum criſtæ, cantuſq; terrent, & infugā vertunt, quia Dominus, omnium auium infimæ hanc indidit naturam, quid mirum, ſi homines exigui, mole corporis, etiā ipſos gigātas vincant? Diſces etiā alterū ex hoc loco, nempe milites non eſſe aliud, quàm ignem de cœlo in homines miſſum. Hinc ignē vocat reges Babilonios, gerentes bellum cōtra Iſrael. Quod ſi hiſtoriam Regum legas, ſatis aperte id deprehendes, occidit ſi quidem rex Babilonis filios Sedechiæ coram eo, oculos eius ſuffudit, vinxitque cathenis, & captiuum abduxit in Babylonem. Diſcant igitur homines, nihil nocentius eſſe bello, vt pacē maximè quærant, ſi veluti igne conſumi à militibus nolunt. Quod ſi bellum neceſſario gerendum eſt, primū Deum habere propitius ſtudeant qui eſt verè fortitudo, & benedictus in ſæcula. Amen.

1. Reg. 17.
Galli gallinacei cātum maximè reformidāt leones. Plin. 8. cap. 16.
4. Re. 25.
Qui præſidio diuino caret omnes lætitiæ & exultationis anſas amiſit.

CAPVT NONVM.

NOLI lætari, Iſrael, noli exultare, ſicut populi, quia fornicatus es à Deo tuo, dilexiſti mercedē ſuper omnes areas tritici. Area, & torcular non paſcet eos, & vinum mentietur eis. Non habitabunt in terra Domini, reuerſus eſt Ephraim in Aegyptum & in Aſſyriis pollutum comedit. Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: ſacrificia eorum quaſi panis lugentium, omnes qui comedunt eum, contaminabuntur, quia panis eorum animæ ipſorum, non intrabit in domum domini.

¶ Prolixa inuectione peccata Iudę ſiue Iſrael, aut Ephraim ſpiritus propheticus præſenti loco declamans, mala illi ventura denuntiat, acerba nimis, & diuturna. Cauſam autem tot incommodorum noſtris oculis ſubiicit contemplandam in ipſo capitis exordio, ꝙ videlicet peccatū deteſtandū patrauerit idololatriæ, imitatus populū gentium. *Noli læta i Iſrael, noli exultare, ſi ut populus* Vtramque lætitiam, internā videlicet, & externā interdicit Iſraelitis de peccato, vnde cum inquit, *Noli lætare*, intellige de lætitia cordis. *Noli exultare*, ſigna

videlicet interioris lætitiæ foris monſtrando. Tetigit hoc lætitiæ, & exultationis diſcrimen Diuus Thomas expendens *Pſal.30.* Pſalmum 30. in hæc verba. Ego autem in Domino ſperaui, & exultabo, & lætabor in miſericordia tua, in hunc modum dicens. Eſt autem exultatio gaudium per ſigna exteriora extra exiliens, lætitia verò dicit interiorem dilationẽ cordis. Exultatio ergo dicit magnitudinem gaudij, lætitia moderationem. Per *Iſrael* autem decẽ tribus intelligit. *Sicut populus* bifariam diſpungi poteſt. Vel quod nolit, populos nationum ignorantes Deum, & varia colentes idola, in quibus lætabãtur, imitari. Videntes namque Iſraelitæ gaudere deorum cultu gentes, ipſi quoque ad eundem modum in idololatria gaudere cœperunt, putantes, ob eam ſe pace frui, veluti cæteræ gentes fruebantur. Adhibent hanc explanationem omnes antiqui Patres, tum Græci, tum Latini, multique ex recẽtioribus, Vel, *ſicut populi*, hoc eſt, cum iam tu populus eſſe deſieris, atque in gentibus diſperſus, nullam populi aut reipublicæ formam tuearis, ex quo fit, vt nullius publicæ lætitiæ particeps eſſe poſſis, ſed in medio exultantium populorum, aliorum lætitiæ miſer, atque inuidens ſpectator has. Adducens autem huius rei cauſam ſubiungit. *Quia fornicatus eſt à Deo tuo* Cuius populus tu fueras, à quo in populi & in regni florentiſſimi formã fueras comparatus. Hunc vbi tu per ſummum idololatriæ ſcelus, adulteriumque excluſeris, in eam miſeriam & calamitatem deuenies, vt populus non ſis, ſicut ſcriptum eſt. Ipſi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus, & irritauerũt in vanitatibus ſuis, & ego prouocabo eos in eo, qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos. Cùm itaque inquit. *Noli exultare ſicut populus*, ſignificat Iſraelẽ ſua culpa labefactaſſe ſtatũ reipublicæ, quãobrem & merito, nomine, & dignitate reipublicæ carituros, eaſque res non habituros, quæ publicæ lætitiæ populis cauſa eſſe ſolent. Acuta ſane eſt hæc poſterior explanatio, & quæ mihi gratiſſima eſſet, niſi prior à tot ſanctis Patribus, & expoſitoribus eſſet adhibita, & præterea Paraphraſtes Chaldaicus eam videtur amplecti. Ait quippe, pro, *Noli exaltare ſicut populus*, neque exulteris iuxta cõſuetudines populorum. *Dilexiſti mercedẽ ſuper omnes areas tritici.* Metonymicos, per areas & triticum abundantiam omnium bonorum temporaliũ intelligit. Adeo vero varij ſunt auctores in explanatione huius loci, vt vix vnus alteri cohæreat. Nos nõnullas miſſas faciemus, velut relatu indignas, eaſque tantum referemus

Mulier adulcera in iuſtá vindi Eiá mariti timens dolore maximo tabeſcit ſic Iſrael fornicatus à Deo ſuo ob tantum crimen nũ qui gan dio affici poteſt. Deu 30. Putabat fa uus hi. populus cornu copie veluti omnia bona i lli abũ dar: eo quod religioſius Idola colebat.

quæ

quæ ſelectiores ſunt, & veritatem propius attingunt D. Hieron. ſic. Mercedem fornicationis tuæ areas multas & torcularia reputaſti, vt rerum omnium abundãtia fruereris. Conſentiunt cum S. Doctore Lyrànus, Haymo, Carthuſianus, & alii. Non eſt hæc explanatio omnino reiicienda, cui non parum fauere videtur vſus loquēdi Scripturarum quæ præpoſitiones variè vſurpat. Vnde quemadmodum præpoſitio a, vel ab, ſumit pro præpoſitione propter, & pro præpoſitione ſuper, vt apud Mathæum, Væ mũdo ab ſcandalis, id eſt, propter ſcandala. Et in Pſal. A tẽplo tuo, q́ eſt in Ieruſalē, id eſt, propter tẽplum tuũ, &c. In eundē modum præpoſitio ſuper vſurpatur pro præpoſitione a, vel, ab, vel, de, vt apud Matthæum, Prædicate ſuper tecta, id eſt, de locis editis, vt à pluribus audiantur. Sic & impreſentiarum. *Dilexiſti mercedem ſuper omnes areas*, id eſt, de omnibus areis tritico plenis dilexiſti reddit tibi mercedem, velut pręmium idololatriæ, huiuſmodi abundantiã dicens te accepiſſe ob idolorum cultum. Rupertus multo ſecus, inquit, expendens ſic. *Dilexiſti mercedem ſuper omnes areas tritici.* Hoc eſt peruerſa dilectio tua. Nã Deũ diligere, mercede autem vti debueras. Tu autem è contrario mercedem dilexiſti, Deum contempſiſti. Ergo fornicatus es à Deo tuo, quia dilectionem, qua Deum diligere debueras, ad diligendam mercedem detorſiſti, & hoc non parce, non quomodocunque, ſed ſuper omnes areas tritici, id eſt, tam immenſa cupiditate, tam profunda auaritia, vt te explere nõ queant omnes areæ tritici, Tua namq; auaritia ignis eſt, qui nunquã dicit, Sufficit. Hactenus Rupertus. Quis non videat eleganter hunc piũ virum philoſophari? Cõmendarem certe hanc explanationē, ſi tam eſſet literæ cohærens, quã pia. Verum cũ à germano literę ſenſu ſit denia relinquēdã exiſtimo Theophy. & Theod. mercedem referũt ad dona oblata à Iudæis idolis. Secuti namq; tranſlationem Septuaginta pro *dilexiſti mercedem*, vertunt, *dilexiſti dona*, quæ ſic diſpungunt. Cũ meis bonis fruereris, tu dona dabas idolis, primitias frugum illis conſecrans. Alij ſic, *Dilexiſti mercedem, &c.* ſubintelligendum dicunt meretriciam, diligere autem mercedem meretriciã eſt, fornicari. Quod vero ſubiũgitur, *ſuper omnes areas tritici*, bifariam explanant, vel, *ſuper omnes areas tritici*, id eſt, in omnibus areis tritici, hoc eſt, quoties dedi tibi abundãtiam tritici, tunc, me deſerto, coluiſti idola, vel, in ipſis areis coluiſti ea, acceptum eis referens triticum, non mihi. Hæc ni fallor, cæteris explanationibus eſt anteponēda. *Et vinum*

Matt. 18.
Pſal. 68.
Matt. 10.

mẽtietur eis. Aptiſſimè verbum *mentietur*, tranſlatũ eſt ad agricolarum ſpes, vt, Mentietur opus oliuæ. Infert autem multo acerbius damnum hoc tritici mendacium, quàm ſi eis omnino eſſet negatũ triticum. Idem enim eſt dicere, *vinum mẽtietur eis*, ac ſi dicat, Videbitis quidẽ exuberantes vites, & ampliſſimas ſegetes, cæterum fraudabimini ſpe veſtra, nam nihil quicquam colligetis, neque vinum. *Non habitabunt in terra Domini*. Creſcit malorum cumulus, neque ſolum paſſuros inquit penuriam famis, in terra, quàm à Domino acceperũt, ſed etiam in captiuitatem ducendos eſſe prænuntiat. Et inceſſito à terra Domini relegandos ait, quam ſuis ſceleribus cõtaminarunt. *In Aſſyrꝰs pollutum comedit*. Quidã ad idolothyta hoc referunt, quod ducti in captiuitatem apud Aſſyrios, ſacrificiis dæmonum veſcantur, quæ dum idolis offerebantur polluta fiebat. Si in hunc modum expendas, peccatum Iudæorum attexit, quod cibos comedat in lege prohibitos. Ego verò ſecus opinor, nempe Iudæorum pœnas hic attexi, & cum iam penuriam, & exilium, & captiuitatem appoſuiſſet, nũc quam paſſuri ſunt acerbitatem edentes cibos ſibi interdictos, etiam ſubiungit. Captis enim in captiuitatémque è propria patria abductis, nõ qualis experitur, ſed qualis contingit victus, & vita colitur. Sic apud Ezechielem legimus, Hæc dicit Dominus, Sic comedent filij Iſrael panem pollutum inter gentes, ad quas eiiciam eos. Quantũ autem Iudæos, excruciet, huiuſcemodi cibis veſci, deprehẽdet, qui eis carnes porcinas propoſuerit comedendas, quas adeo faſtidiunt, vt ſolum illis conſpectis vomere cogantur. *Sacrificia eorum quaſi panis lugentiũ*. Apud Iudæos cum pro mortuo ſacrificiũ offerebatur lachrymis, & mœrori vacabant cognati, & neceſſarij totaq; familia iudicabatur polluta, & quiſquis ex eo ſacrificio comediſſet, etiã cenſebatur immundus. Propterea enim illud ſacrificiũ vocabatur *panis lugentiũ*, quia pro mortuo erat oblatũ. Duo ergo hic exiſtimo implicari, alterũ eſt, ab hoſtibus facile Iudæos eſſe trucidãdos, & interficiẽdos etiã in captiuitate, ſicut apud Thobiam legimus, Mortuis, atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat. Ac rurſum, Cum filijs nuntiaſſet, ei, vnum ex filijs Iſrael iugulatũ iacere in platea, &c. Alterũ eſt, Iudæis per totam vitam apud hoſtes agentibus in ſqualore, & ſordibus, & luctu, non alia epularia ſacrificia, non alia ſacra, quam aſſiduam quãdã feralẽ cœnam factitandam, vt quemadmodum nullus calamitatis expers ſit, ita nemo inueniatur, qui non pollutũ, & luctu, lachry-

Habac. 3.

Sæpius illi accidit vt ſtrata mẽſa cõducti non aſsideant & tempore miſſis fallatur ſpes agricolæ.

Ezech. 4.

Hinc colligẽda eſt antiqua conſuetudo lugendi mortuos ſacrificiis, & in feriis pro expiatione aſſerendi.

Tob. 1. & 2.

lachrymiſque contaminatum panem non comedet. *Quia panis eorum animæ ipſorum* Panis, cũ ex vocabulo Hebraico *Lehem* trãsfertur, omnẽ cibum ſignificat. Ponã buccellã, panis, & eo cõfortetur cor veſtrum dixit Abrahã, nec tamen ſolum panem dedit ſed vitulum, & butyrum, & alia. Animam etiam hoc loco pro vita accipimus ex nomine Hebraico *Nephes*, ſicut & in Euangelio, Nonne anima plus eſt, quam eſca? Vt optime obſeruat Haymo. Significat autẽ, Iudæos vſuros cibis qualibuſcunque, ad vitã nempe ſolum alendã non lautis epulis ad voluptatem. Comedent enim viles, communeſque cibos, vt viuere ſaltem poſſint, nõ autem vt fruantur. *Non intrabit in domum Domini.* Oſtendit non ſolum loci cõmoditate carituros, ſed temporum etiam occaſionibus, atque ſpatiis fore excludendos, vt neque aſſidue, neque certis diebus etiã repetere ſolemnia, lætitiamque obſeruare poſſint. Quandiu enim ſedes ſuas tenuere, certos dies lege ſibi traditos, atque inſtitutos obſeruauerunt, quibus ſaltem Ieroſolymam cõuenire, & ſacra celebrare poterunt, & debuerunt. Nunc verò longe à patria, templo relegati, & libertate priuati nequaquam templum adire poterunt.

Geneſ. 18.
Matth. 5.
Exuiat Iſrael ab illa terra ſibi promiſſa fluente lac & mel.
Phi. ep. 4.

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

NOLI *lætari Iſrael, noli exultare ſicut populi.* ¶ Nõ inquit Deus tuus, *Ne læteris, non & exultes*, ſed addit, *ſicut populi*, vt diſcas, non omnino eſſe malã lætitiam, ſi ea vti ſcias, Gaudete, inquit Apoſtolus, ſemper in Domino, iterũ dico, Gaudete. Ecce quo pacto dicit Diuus Paulus, gaudendum, non vtique in voluptatibus corporeis aut in peccato, ſed in Domino, quę vera lętitia eſt. Atque, vt diſcas, quod gaudium eſt in Domino, nempe quod eſt modeſtia exornatum, ſubiungit, Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Sic illi gaudebant, de quibus inquit Scriptura, Populus erat iucundus ſecundum faciem ſanctorum. Sic etiã diſcipuli gauiſi ſunt, viſo Domino, & Zachęus ſuſcipiens Chriſtum in domo ſua, gauiſus eſt, vt tu diſcas, tũc lætari cum Deum per actiones virtutum pias ſuſcipis in domicilio cordis tui, non autem cum Deus à te ob peccatũ fugit. Quemadmodum Tobias dicebat, Quale gaudium mihi eſt, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli nõ video? Ac ſi dicat, nullũ, In eundem modũ peccatores, qui in tenebris ſunt

Iudit. vlt.
Ioan. 20.
Luc. 19.

peccati, cum ſplendore gratiæ careant, quo pacto gaudere poſſunt? Quemadmodum Eunuchus reginæ Candaces nun, quã legitur lætus, & gaudẽs, donec à Philippo eſt baptizatus. Tũc inquit Scriptura, Eunuchus ibat per viã ſuã gaudẽs, Sic nos, cum abluimus peccata noſtra, & in aliquã cõmendabilẽ actionem incumbimus, per viam huius vitæ tendentes, debemus ſolum gaudere, non cum peccata patramus. Tunc enim potius triſtitia ingenti affecti, dolere debemus. Luctus namq; potius cõuenit peccanti, quàm gaudium. Hinc D. Paulus de Corinthiis conqueritur, quod non luxerint ſuper eo, qui fornicatus fuerat. Aduertant hoc peccatores, qui lætãtur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis, de quibus rurſum dicitur, Stultitia gaudium ſtulto. Et Regius Pſaltes, Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? Atq; ẽ beatus Iacobus, Nũc exultatis in ſuperbiis veſtris: ſed omnis exultatio maligna eſt. Sic exultabant impij illi, qui dicebant, Nemo ſit expers luxuriæ noſtræ, vbique relinquamus ſigna lętitię, coronemus nos roſis, anteaquã marceſcãt. Eleganter dicunt impij, relinquamus ſigna lætitiæ, non enim veram habent lætitiã, ſed vmbras, & ſigna lętitiæ. Quemadmodũ enim vmbra fontis nõ ſitim ſedat, neque cibus depictus famẽ depellit, Sic lætitia impiorũ nõ vere eos oblectat. Vnde & bene addunt, Coronemus nos roſis. Nã quemadmodũ candor ille & odor roſarũ cito marceſcit, & inter ſpinas creſcit, Sic peccatorũ gaudia & oblectamenta multos proferũt dolores, animũ pungentes. Quemadmodum delphini, ludentes, & pręlętitia ſalientes, in mari, portendũt, imminere tẽpeſtatem, Sic peccatores, dum exultãt in peccatis, diſcemus, iam in ianuis adeſſe eorum ruinam, citoque multis iactãdos calamitatibus, Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ in hæc verba Videntes ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde. Quando, precor, reges iſti ingenti perfunduntur alacritate? Certe cum ſtella illos duxit ad locum, vbi Chriſtus erat. Diſce ergo vbi lętitia vera inuenienda ſit nempe cũ Deo inſeruis, adoras, & munera tua, orationes, eleemoſinã, animi deiectionẽ, & c. illi offers, non cum te obſcœnis voluptatibus tradis. Si enim tũc gaudes ſimilis es immundiſſimo porco, qui plus exhilaratur in cœno, quam in flumine puro & cryſtalino.

Actor. 8. *Aſflictis hominibus ſuaues ſunt lachrymæ ſed peccatores maxime decent,* *1. Corin. 5.* *Prou. 2. & c. 15.* *Pſal. 51.* *Iacobi. 4.* *Sapien. 2.* *Simile.* *Delphinus piſcis ab Vndis exiliens & quaſi præ lætitia ſaliens tempeſtatem proximam præſagit.* *Luc 12.*

¶ *Sicut populi quia fornicatus es à Deo tuo.* Optimè inquit D. Hieronymus, hunc locum explanans, Corripit nunc Iudęos Deus, dicens, Ne gaudeas, ne læteris, ne putes, te talem eſſe,

ſunt cætere nationes. Aliter enim neſciẽs Deũ aliter puni ur recedens à Deo quia ſeruus, qui ſcit volũtatem Domini ſui, & non facit eam vapulabit multum. Et, Cui multum datum eſt, multum requiretur ab eo, Et Apoſtolus, His, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcũt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio Tribulatio, & anguſtia in omnẽ animã hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci. Ecce vtroſque Iudæos videlicet, & Græcos ait pleƈtendos, cæterũ Iudæum Græco præfert, quoniã Iudęis maior pœna debetur, tanquam cognoſcentibus diuinam volũtatem per legẽ. Peccata enim infidelium vt perquam doƈte docet D. Thomas magis, merentur veniam propter ignorãtiam; iuxta illud, Miſericordiã Dei conſecutus ſum, quia ignorãs feci in crudelitate mea. Quemadmodũ, qui ex loco eminentiori cadit grauius accipit vulnus, quã qui ambulans offendit, Sic qui ad culmen fidei ſunt eueƈti ſi per peccatũ cadant multo acerbius puniẽtur. Vellem, hoc obſeruarẽt fideles Eccleſiæ filij vt timore pœnarum, arcerẽtur à peccatis. Vnde D. Thomas decernit. Chriſtianum quantum ad idem peccatum puta adulterium, furtum, & alia id genus, puniẽdũ eſſe grauiori pœna, quã, infideles. Quis. n. nõ videat, digniorem plagis eum hominem, qui pretioſum ſmaragdũ ſtercore, & luto cõſpurcat, ac maximè, ſi puriſſimo auro ſit intextus, variiſque margaritis exornatus, quàm qui vilem laterem proiicit in cœnum: anima Chriſtiani, fidei, aliarũque virtutum ornamentis decorata, ſacramentis gratiæ ditata, ſi ſe peccatis cõtaminet, nõne acerbiore ſupplicio eſt dignior, quàm anima infidelis, quę non tot dotibus eſt cumulata? Irritam, inquit Apoſtolus, qui faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanƈtificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?

Rom. 2.

1. 2. q. 89. art. 5. c.

Simile.

Grauius peccant fideles Chriſto renati quam Barbari quãtũ ad peccati idẽtitatẽ in c. 2. Epiſt. ad Romã. leƈt. 2.

Heb r. 10.

¶ *Ar ea, & torcular nõ paſcet eos, & vinũ mẽtietur eis.* Obſeruate fratres mei, non eſſe à Domino diƈtum, Semẽ, & vites, ſeu vineę nõ paſcent eos, ſed, *area, torcular non paſcet eos & vinum*, &c. Quorſum putas, Certè, vt acerbius peccatorem puniat. Multo enim grauius cruciat, cum in aream meſſem congregaueris, aut in horreum, & horros iam maturos habueris hæc de manibus tolli, quia cũ maiori bonorũ iaƈtura opus, & impenſam perdis, quàm ſi ſemen non adoleſcat, & vinea

Promittit area triticum & torcular vinum ſed mentietur promiſſio quia talia promittere ſolius Dei eſt nõ Idoli.

non proferat gemmas,& fructū. Sic & apud Deuteronom.
Deut. 28. inquit,Sementem multam iacies in terra, & modicum congregabis,quia locuſtæ omnia deuorabunt,vineam plantabis & fodies,& vinum non bibes, neque colliges ex ea quippiā, quoniam vaſtabitur vermibus.Ecce non ſementem perdit Deus;ſed iam matureſcentes fructus. Docet ergo Deus, eo maximè tempore non eſſe peccandum,cum tempus colligēdi fructus adeſt , ne illos , cum iam tenentur,tollat è mani-
Simile. bus.Quemadmodum homo diues iniuriam , & contumeliā irrogatam,licet ægre ferat , vindicare non audet , dicens, id pati,ne bona ſua,vxorem,& filios perdat,ſi enim ſe vindicauerit,bona iudex publicat Sic homines,iam fructibus terræ ditati,ne cœleſtis iudex auferat,debēt à peccatis reſiſtere.

Loci religio peccatum deterius reddit. *Non habitabunt in terra Domini.* Non inquit,Non habitabūt in terra ſua,ſed,in terra Domini. Duo hic ſunt implicata alterū eſt,graue eſſe peccare in terra ſancta , quæ,æquum eſt,maiorē terrorem incutiat,vt peccare fugias. Vnde optimè inquit Theodoretus,Etenim nō, vt in terra Deo dicata, vixerūt,ſed iniquitatibus plenā vitā egerunt.Cupio, hoc animaduertāt religioſi,qui habitant terrā Domini.Quid enim ſunt monaſteria,in quibus habitāt,niſi terra Domini?Si igitur ibi impie viuant quid mirum,ſi tandem , apoſtatæ facti,
Terra Domini monaſteria. è terra ſancta exeant,& fugiant?Vis, frater mi , ab inſtituto tuo nō reſilire,& in religione permanere?Vitam piam, & puram age.Mihi namque hoc certum eſt,qui religionem deſerunt,apoſtaſiæ crimen deteſtandum patrantes,prius , ceu in ſæculo viuerent , peccatis habenas laxaſſe , atque in eorum pœnam,permiſſum à Deo,vt in apoſtaſiam labātur. Quem-
Simile. admodum enim mare cadauera,veluti à ſe eiiciens,ad littus
Religio inſtar maris cadauera repellēs homines mortuos peccatis ferre non poteſt. propellit,Sic religio peccatores,cum mortui ſint peccatis ſecum retinere non patitur.Alterum eſt, peccatores indignos eſſe bonis tēporariis,quę poſſident. Sic namque de peccatoribus inquit Deus, Propter impietates ſuas iſtæ deletæ ſunt nationes,& quia egerunt impietatem , introeunte te,deletę ſunt.Ecce,ob impietatem,& peccata ſpoliātur nationes bonis temporariis.Sanctus etiam Iob inquit de impiis, Si comportauerit,quaſi terram,argētum,& ſicut lutum pręparauerit veſtimenta præparabit quidem, ſed iuſtus veſtietur illis,
Deut 9. & argētum innocens diuidet,ædificauit, ſicut tinea domum
Iob.27. ſuam,& ſicut cuſtos fecit vmbraculum Sic legimus domum
Eſth.8. Aman cōceſſam à rege Aſſuero reginæ Eſther Demum in E-
Luc.16. uangelio inquit Aſſertor noſter,in has voces gemebundum

pro-

prorumpere villicum iniquitatis, Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationē? Qui igitur impie viuūt, ſciant indignos eſſe iis opibus, quas in eos cōtulit Dominus.

¶ *Reuerſus eſt Ephraim in Aegyptum.* Cōſiderat Dominus, an peccator redeat ad iniquitatem priorem, Sic apud Ieremiam dicitur, Reuerſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum. Quemadmodum ſerpens coiturus cum muræna, venenū euomit, ſed poſt coitum ad illud redit, & reſumit, Sic homines ad peccata ſua reuertunt, Audiant iſti, quid princeps Apoſtolorum dicat, Melius eſt, veritatis viam non agnoſcere, quam poſt agnitā retrorſum conuerti. Et Aſſertor noſter inquit, Erunt nouiſſima hominis iſtius peiora prioribus. *Iere. 11.* *Simile.* *Canis ad vomitum.* *2. Pet. 2.*

¶ *Quid facietis in die ſolenni in die feſtiuitatis Domini? Ecce enim profecti ſunt à vaſtitate? Aegyptus congregabit eos, Mēphis ſepeliet eos, deſiderabile argentum eorū vrtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorū. Venerunt dies viſitationis, venerūt dies retributionis. ſcitote Iſrael ſtultum prophetam, inſanū virū ſpiritualē propter multitudinē iniquitatis tuæ, & multitudinē amētiæ Speculator Ephraim cū Deo meo, propheta laqueus ruinæ factus eſt ſuper omnes vias eius inſania in domo Dei eius. Profunde peccauerunt, ſicut in diebus Gabaa, recordabitur iniquitates eorū, & viſitabit peccata eorū. Quaſi vuas in deſerto inueni Iſrael, quaſi prima poma ficulneæ in cacumine eius vidi patres eorū, ipſi autē intrauerunt ad Beelphegor, & abalienati ſunt in confuſionē, & facti ſunt abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerūt.*

¶ *Quid facietis in die ſolenni in die feſtiuitatis Domini?* Dubiū eſt quid vocet diem ſolennem Domini, atque hinc variè explanatur locus iſte. Quidam eum diem referūt, ad illos dies feſtos, in quibus Dn̄s præceperat ſibi offerēda ſacrificia iuxta illud, Non apparebis in conſpecto meo vacuus. Solennitatem hebdomadarū facies tibi in primitiis frugū meſſis tuæ triticeæ, & ſolennitatem, quando redeunte anni tempore, cuncta cōduntur. Tribus temporibus anni apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu omnipotentis Domini Dei Iſrael. Ac ſi apertius dicat Seruire coacti, ac ſecundum alias leges gubernari, non poteritis diuinos cultus, & conuentus iuxta Moſaicam traditionem celebrare. Ita explanant Theodoretus, Carthuſianus, & omnes fere recentiores. D. Hieronymus & Lyranus multo ſecus expendunt. Intelligunt enim per diem ſolennem, & feſtiuitatis tempus illud captiuitatis & miſeriarū, quo vindictā de inimicis, & hoſtibus Deus exercuit, quaſi Dominus exilaretur & lætos conuentus ce- *Quis ſic dies ſolennis domini* *Exod. 34.*

lebret ſuper Iudæorum interitu, dicatq;, Cum venerit dies captiuitatis,& ſæuiſſimus hoſtis ingruerit, quæ mea ſolẽnitas eſt, quam ego placabilẽ habeo hoſtiam, qui me de meis hoſtibus vindicat, & iniuriæ ponit modum, quid facietis? Vtramque explanationem adhibẽt Theophylactus, & Haymo,& quanuis ſub iudice reliquant,quæ ſit præferẽda,hæc poſterior mihi videtur,velut acutior,eligenda. *Ecce enim profecti ſunt à vaſtitate.* Tacentibus Iudæis, ſibi ipſe Deus reſpondet,imo quid ſint facturi,diuinis oculis cernens,in dicta verba prorumpit. Dum autem inquit, *profecti ſunt à vaſtitate*, velut rem iam tranſactam narrans, præteritum poſuit pro futuro, viſitato more Sacræ Scripturæ. *Profecti ſunt*, ſcilicet pro eo quod quod eſt proficiſcentur. A vaſtitate, hoc eſt, miſeria,& vaſtitate præmentibus,& Aſſyrio,atq; Chaldęo captos ligare cupiẽtibus,ad Ægyptum confugerunt. Cæterum *Aegyptus congregabit eos*.i. interfecit eos, vel abſumet eos. Ita eſſe hæc verba explanãda docet Paraphraſtes Chaldęus, vertens pro *Aegyptus congregabit eos*, in Ægyptum congregabuntur. Cõgregari autẽ, vel colligi quempiam Hebraiſmus eſt,qua ſignificatur,mori,vel deſtrui. Sic apud Ieremiam inquit Deus, Congregãs congregabo eos, hoc eſt, perdendo perdam. Ac rurſum de Ioſia ait Deus, Colligam te ad patres tuos,id eſt morieris. Video hunc locum ſecus à multis expẽdi,qui dicunt ſignificari his,Iudæos aufugiſſe in Ægyptum, quando Samaria capta eſt,& poſtea,quando Ieroſolyma incenſa ab Nabuzardan fugerunt in Ægyptum,occiſo Godolia,Ieremia tamen eos prohibẽte. Tunc enim Babylonij exacerbati,quod Aegyptiis confiderent, contra ipſos quoq; armati,atq; vna cum Aegyptiis adorti, citra laborem eos debellarunt. Quare tum iſtam in Aegypto calamitatem, & amiſſæ victoriæ pericula fugiẽtes,ad Memphim ſe receperũt, ceu munitiorem vrbem, vt in qua regia,erat,ſed ibi obierũt diem ſuum, in Iudæam nón reuerſi. Non reiicio hanc poſteriorem explanationem,quippe quæ ab omnibus fere expoſitoribus eſt adhibita, verum & propriorem non omnino contemnendam, Ciuitas vero *Memphis* in qua Iſraelitas ſepeliendos inquit, vrbs erat celeberrima Aegypti illis temporibus quæ olim Noph, ſiue Moph, dicta, nomen in Memphim mutauit. Hanc Herodotus à Meni rege, Euſebius vero ab Epapho Ius filio conditam eſſe ſcribit. *Deſiderabile argẽtũ eorum vrtica hæreditabit.* Omnem lautitiam,& delitias,reique familiaris nitorem ſacrę literæ hoc verbo *deſiderare*, & vo-

Iere. 8.
4. Re. 22.
4. Re. 25.

Sunt qui Cayrũ celeberrimã Aegypti vrbem Babylonem olim nominatam putant. Alij Memphim dicti ſuiſſe ſcribunt quæ vaſto ambitu tres ingentes vrbes complectitur ſed hæ rarũ inter ſe iunctæ edificijs vnam efficiunt quarum frequentiſſimam hodie nouũ Cayrum appellant.

cibus

cibus ab eo deductis ſignificant, vt apud Iſaiam, *Et omnia deſiderabilia* noſtra verſa ſunt in vaſtationem. Et illud, Recordata eſt Ieruſalē dierum afflictionis ſuæ, & præuaricationis omnium *deſiderabilium* ſuorum, quæ habuerat à diebus antiquis Ex comparatione ergo miſeriæ dolorem auget, cum futurum eſſe prædicat, vt domus illorum maximè, atque ſumptuoſiſſimæ, in quibus magna nituerat bonorum ſupellex, horridæ, incultæq; vrticis, & lappa plenæ reddantur. Per deſiderabile enim argentū ſynecdochicos delitioſas illas ædes, ſignificat, in quibus nullum fictile erat, ſed omnia argento, tum fuſo, tū cœlato plena, multaq; erant pretioſa, atque nullus argenti modus, ſicut ſcriptum eſt, & Repleta eſt terra argento, & auro, & non eſt finis theſaurorū eius, ruina, & vaſtatio perdidit, *vrticaq;, & lappas* in eorum loco repoſuit. D. Hieronymus, quem multi ſequuntur, non ſolum dicta ornamenta domuum intelligit per deſiderabile argentum, verū etiam, & ipſas villâs, quoniam pretio emuntur argenti. Lyranus vero opinatur his explicari, fugientes Iſraëlitas abſcōdiſſe theſauros ſuos, ſuper quos vrticæ creuerunt, quoniā deſtructā Ieruſalem non incoluerunt habitatores. Duę tamē priores explanationes videntur veriores. *Scito. e Iſrael ſtu tum prophetam, inſanum virum ſpiritualē* Pſeudoprophetas, falſoſq; Vates, per prophetam inſanum, & virum ſpiritualem intelligit, qui ſuis mendaciis Iſraëlem deceperunt. Ac ſi apertius dicat, Tunc cognoſcent Iſraëlitæ, quod propheta ille, quem ſacrorū myſteriorum peritū eſſe credebāt. & viri, quos ſpiritu Dei præditos eſſe exiſtimabāt, ſint ſtulti, & inſani, qui eos fefellerunt. Video multos explanare hunc locū de viris, ſanctiſq; prophetis. Ac ſi dicat Deus, O Iſraël, nunc mea verba cognoſce, qui prophetā tibi vera dicentē, & prophetantem ſpiritu ſancto, ſtultū, & inſanū vocabas, iuxta illud, quod in Ramoth Galaad principes locuti ſunt ad Iehu, Quid venit ad te iſte veſanus? Cognoſce non prophetā meū, ſed te inſanum eſſe gratior tamē mihi eſt prior explanatio. *Speculator Ephraim cum Deo meo* Bifariam diſpūgere poſſumus. Primo, quod vox ſit prophetæ dicētis, *Speculator Ephraim* ſubaudis, *eſt cum Deo meo*, i. ad hoc à Deo meo cōſtitutus eſt ſpeculator Ieroboam, qui nomine Ephraim intelligitur, vt ipſe, & eius ſequaces reges ſpeculatores eſſent populo Dei, & eis bona prouiderent, ac ſecundum Dei voluntatem regerent, atque inſtituerēt eos. Speculatores quippe appellabantur rectores, &

Iſai. 64.

Thren. 1.

Iſai. 2.

Sacerdotes Idolorum fuiſſe Phanaticos & furiam ac inſaniam paſſos priſcorum docet hiſtoriæ hinc bacchari quod eſt Bacchi feſta colere ſignificat furere, diſcurrere, vt feſta illa celebrantes faciebant.

4. Reg. 9. cap.

Ezec. 3. & prophetæ ipſius populi. Vnde dicitur Ezechieli, Speculatorem dedi te domui Iſraël. Ita ergo Ieroboã, quaſi ſpeculator, & quaſi propheta datus eſt populo cum ſequacibus ſuis vt populum corrigerent delinquentẽ, & ad rectũ iter reuocarent, ſed qui eos erudire debuerat, *factus eſt laqueus* ruinæ in omnibus ſuis actionibus, quia per potentiã & prauã ſuaſionem fecit eos idola colere: & qui debuerat eſſe propheta, vt populum cultum Dei doceret, eũ docuit idololatriam. Secundò, *Speculator Ephraim, &c.* ſic poteſt explanari, Ipſi Ephraim eſt ſpeculator, propheta videlicet, *cum Deo meo propheta*, hoc eſt, qui loquatur ſpiritu diuino, doceatq; veritatẽ. Sed quia tales prophetas quærebant interficere, *laqueus ruinæ factus eſt ſuper omnes vias eius*, quia tum in dictis, tum in factis talis prophetæ quærebant mortẽ illius. Tertiò, & hãc credo germanã eſſe huius loci intelligentiam, ſpeculatorem vocat pſeudoprophetam, qui dicit prophetiam ſuã eſſe à Deo vero, cum non ſit, Huiuſmodi falſus propheta eſt ipſi Ephraim vna cum Deo meo. Quaſi dicat, Vult Ephraim ſimul Deum verum, & Deos alienos colere. *Propheta laqueus ruinæ factus eſt.* Cõparat populum auiculis, pſeudoprophetas aucupibus, prædicationẽ eorũ laqueo, quo populus Ephraim irretitur, & decipitur. *Inſania in domo Dei eius.* Licet Hebraicè ſit pro *inſania*, odiũ, ſiue furor, bene per vtrunque, & per inſaniam, & per odium intelligere poſſumus idolum, & vitulum nempe, quem in Bethel, quæ vox domus Dei interpretatur adorabant. *Profundè peccauerunt*, hoc eſt, ſtudioſè, & pertinaciter. Hebraicè profundam fecerunt defectionẽ, hoc eſt, arte quadam ſubtili defecerunt à Deo. Nam in honorẽ Domini colebãt vitulũ. *Sicut in diebus Gabaa.* Reducit propheta ad memoriam filiorum Iſraël, quod quondam geſtum eſt in Gabaa, quando vxorem Leuitæ reuertentis de Bethlehẽ illicito necauere concubitu. Hoc autem exẽplo tria implicat Deus. Primum, Iſraëlitas in maximum impietatis barathrum eſſe merſos, adeò vt eorum ſcelus vincat flagitium, quod olim fuerat in Gabbaa perpetratum. Secundum, Oſtendit Iſraëlitas non ſolum in Deum peccaſſe, ſed etiam in proximum contra vitæ honeſtatem. Tertium, Iſraëlitas eſſe perdendos, & deuaſtãdos, quemadmodum Iudæ duæ tribus, & Ephraim decem, inter ſe mutuo intricatæ interierunt in Gabaa. Contigerunt hæc, quando Ioas rex decem tribuũ venit ad Amaſiam regẽ Iuda, & abſtulit partẽ de mœnibus Ieroſoymorũ. *Quaſi vuas in deſerto inueni Iſraël, quaſi prima poma ficulneæ in cacumine*

Impoſtores falſa doctrina auiculas ſuas mirè decipiunt.

Iudi. 19.

cumine eius, vidi patres eorũ: ipſi autem intrauerunt ad Beelphegor.
Eleganti ſimilitudine explicat, quantum hunc populum di- *Ingratitu-*
lexerit, quantumque ipſe populus fuerit ingratus in Deum *dinis turpe*
ſuum. Eſt autem, ac ſi dicat, Tam charus fuit mihi Iſrael, tam *vitium in*
gratus, & dilectus, quam ſunt vuæ iis, qui inueniunt illas in *Iſraele no-*
deſerto, vbi eſt penuria rerum omnium: tam libenter vidi *tatur.*
patres Iſraëlitarum, quam libenter videt homo primos fru-
ctus in ficu, cum incipit ferre fructum Contendunt nonnul-
li has vuas à Domino inuentas, fuiſſe eximios illos patriar-
chas, Abraham, Iacob, Iſaac, qui cum tot eſſent virtutibus
exornati, Deo quàm gratiſſimi extitere. Ita eam vocem, *ſicut
vuas* expendunt omnes antiqui patres, tum Græci, tum La-
tini. D. Hieronymus, Theophylactus, Theodoretus, Lyra-
nus, Haymo, Rupertus, Cathuſianus. Verum quidam recen-
tiores ſecus intelligunt, nempe ſolum de patribus, quos per
deſertum Dominus deduxerat, eſſe ſermonem. Probant au-
tem, quoniam inquit Deus, quaſi vuas in deſerto, at certum
eſt, Deum non inueniſſe in deſerto illos primos patriarchas,
igitur in eos non quadrat hic locus. Huic obiectioni facile *Deut. 10.*
reſpondere poſſumus, non propterea à Domino hoc eſſe di-
ctum, quòd eos inuenerit in deſerto, ſed collationis eſt ſer-
mo, qua explicat, quantum & dicti patriarchę virtutibus an-
tecelluerunt cæteros homines, quantoq; amore quæſierit, *Num. 25.*
inuenerit, atq; collegerit, ſicut ſcriptum eſt, En Domini Dei *Opinaba-*
tui cœlum eſt, & cœli cœlorum, terra, & omnia, quæ in eis *tur Ethni-*
ſunt, & tamen patribus tuis conglutinatus eſt Dominus, & *ca ſuperſti-*
elegit eos, amauitq; ſemen eorum poſt eos. *Ipſi autem intra-* *tio quod*
uerunt ad Beelphegor. Idolum Moabitarũ eſt. *Beelphegor*, quem *niſi Beel-*
nos, teſte Diuo Hieronymo, priapum poſſumus appellare. *phegor*
Hoc autem completum eſt, quando ad conſilium Balaam *Deum pu-*
miſſæ ſunt mulieres Madianitarum, quæ allicerent filios Iſ- *dendũ ſiue*
raël ad libidinem, & ad adorandum Deum falſum eorum *Priapũ nõ*
Beelphegor. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*, hoc *propitia-*
eſt, Tot habuerunt, & coluerunt idola, quot habuerunt mu- *rent, anni*
lieres, & vxores diuerſarum nationum. *Per ea enim, quæ dile-* *abundãtia*
xerunt, fœminas intelligit, quibus ardentiſſimo amore fue- *non eueni-*
runt Iſraëlitæ copulati. Intelligunt multi hæc ab Iſraël dile- *ret lege*
cta eſſe idola, quibus ſimiles facti ſunt Iudæi, iuxtà illud, Si- *Cal. li. 4.*
miles illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in *ani. lec.*
eis, vt iam non ſolum dicantur idololatriæ, verum & idola. *c. 6.*
Cæterum prior explanatio mihi magis arridet. *Pſal. 134*

Obſer-

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

Quid ſit ſetis in die ſolẽni, in die feſtiuitatis Domini?

¶ Timendum eſt, tot irretiri peccatis, vt Deus non triſtis, ſed lætus, ac veluti diẽ ſolẽnem agat, puniat peccatorem. Voluit diluuio mundum perdere, & non ſecus, atque ſi illud ſupplicium eũ afficeret triſtitia, dolore cordis tactus intrinſecus, inquit. Delebo hominem, quem formaui. Et Ieremias, Si fortè audiant, & conuertantur vnuſquiſque à via ſua mala & pœniteat me mali, quod cogito facere eis, verum extremum hominis peccantis malum eſt, cum non ſolum dolet Deus, verum de percuſſione gaudet. Sicut antea lætatus eſt, inquit Moſes, Dominus ſuper vos, bene vobis faciens, voſq; multiplicans, ſic lætabitur diſperdens vos, atque ſubuertẽs, vt auferamini de terra, ad quam ingrederis poſſidendam. Et Ieremias. Sit homo ille, vt ſunt ciuitates, quas ſubuertit Dominus, & non pœnituit eum. Et apud Prouerbia, Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo vos, cum id, quod timebatis, aduenerit. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ decimæ quintæ poſt Pentecoſten, in hæc verba, Quam cum vidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper illam. Quid hoc eſt, Domine? Nónne tu deducis ad inferos, & viuificas? Si ergo tu hunc adoleſcentem interfeciſti, qui auctor es vitæ, & mortis, cur veluti doleas, nunc miſericordia moueris ſuper matrẽ eius? Fortaſſis non in tantum peccatorum barathrum inciderat, vt ob ea mereretur puniri à Domino, nõ ſecus atque ſi lætus eſſet, quemadmodum & Ephraim punit gaudens. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ decimæ poſt Pentecoſten, in hæc verba, Videns ciuitatem, fleuit ſuper illã. Ieſu bone, cur fles, puniturus Ieroſolymam? Nónne digna eſt ciuitas eo ſupplicio, & digna factis rependis? Ita eſt, verum non lætus punire vult, ſed triſtis ob viros pietate inſignes illius ciuitatis incolas, Dauid, Ioſiam, Samuelem, Eliſæum, &c. Eſt etiam hic locus aptiſſimus pro Dominica prima Aduentus, in hæc verba, His autem fieri incipientibus, leuate capita veſtra. Cur veluti gaudentes, & lætabundi capita leuabunt Apoſtoli in die extremi iudicij? Quoniam tunc puniet ſupernus iudex iniquus lætus, & veluti in die ſolemni, & die feſtiuitatis ſuæ.

Gene. 6. *Iere. 26.* *Deut. 28.* *Ierem. 20* *Prou. 1*

Irridet Deus homines interitũ, calumniã & alia id genus timentes propter amore rerũ terenarũ, cum quod male ſibi cõſcij male etiam ſibi manant, non timẽtes quod maxime timere debent Deũ ſcilicet.

¶ *Aegyptus*

¶ *Aegyptus congregabit eos, Mēphis ſepeliet eos.* Ecce quid attulit Ægyptiis cōmodi, tueri peccatores Iſraëlitas, quòd Babylonij etiā ipſos Ægyptios tuentes Iſraëlem vaſtauerunt. Caueamus ergo, ne opem, & auxilium feramus iniquis, ne Deus vna cum illis nos perdat. Solet enim Deus huiuſmodi auxiliatores punire acerbiſſime. Sciāt, inquit Deus, quia ego Dominus, cum dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius. Et apud Iſaiam, Dominus inclinabit manum ſuam, & corruet auxiliator, & cadet, qui præſtat auxilium, ſimulq; omnes conſumentur. Quemadmodum ſi quis hominem è flumine velit eripere, quem tumentes ob ortam tempeſtatem fluctus inuoluunt, ingreſſus alueum fluminis, perit vna cum eo, qui in periculo erat conſtitutus, In eundem modum qui opem fert iniquis, perit vna cum ipſis iniquis, Audi, quid dicat Deus apud Ezechielem, Erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in cōſumptionem. Et deſtruam parietem, quem liniſtis abſque temperamento, & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentum eius, & cadet, & conſumetur in medio eius. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui liniunt eum abſque temperamento: dicámque vobis, Non eſt paries, & non ſunt, qui liniunt eum. Hactenus Ezechiel. Vides autem, quo pacto Deus, non ſolum de iniquis, verum & de his, qui illis auxilium præſtant, ſumere vindictam, inſtar imbris inundantis, qui vtroſque, peccatores videlicet, & eorum auxiliatores abſumit, & ſubmergit.

Ezec. 30. *Iſa. 31.* *Auxilium inimicis nec dare nec ab eis accipere oportet. Chryſ. homil. 1. ſuper Matt.* *Ezec. 13.*

¶ *Venerunt dies viſitationis, venerunt dies retributionis.* Elegāter vtrūque coniungit, viſitationē videlicet, & retributionē vt diſcant iudices, quod eſt eorum munus, nempe repēdere digna factis vnicuique. Atque ne puniant quēpiā, ante cauſę eius cognitionem, obſerua frater mi, quem ordinem ſeruet, prius viſitat, quàm retribuat, quoniam ex viſitatione culpæ, æquum eſt, oriatur retributio pœnæ. Sic Sanctus Iob iudex cōſtitutus ante retributionē viſitatum ibat peccatores Cauſam, inquit, quam neſciebā, diligentiſſimè inueſtigâbā, conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebā prædā. Ecce, ęquiſſimus iudex prius cauſam inueſtigat, quàm malefactori irroget pœnā. Quemadmodū enim ignis vt accēdatur, & ardeat, neceſſaria ligna ſunt, Sic, vt puniat iudex, debet præcedere culpa. Diſces, etiam non ſatis eſſe, vt pœnam peccatori iudex infligat, audire culpam, eam videre, & perſcru-

Iob. 29. *Simile.*

perſcrutari oportet. Non enim inquit. Venerunt dies auditionis, ſed. Venerunt dies viſitationis. Neque inquit. Venit dies, ſed venerunt dies viſitationis, ac ſi neceſſum eſſet, non vnum tantum diem, ſed plures dies cõſumere in peccati diſcuſſione. Non enim debent iudices eſſe præcipites in ferẽda ſententia contra delinquentem, ſed maturè in examinatione cauſæ procedere Hinc non inquit. Venit nox, ſed dies viſitationis. Qui enim alium viſitat, clarã & veluti luce meridiana illuſtratã cognitionẽ cauſę debet habere. Demũ obſerua, quo pacto diebus viſitationis dies etiã iungat retributionis. Sũt nãq; nonnulli, qui multo ſecus faciũt, diei videlicet viſitationis vni coniungentes plures dies retributionis, atq; è cõtrario pluribus diebus viſitationis annectẽtes diẽ vnum dũtaxat retributionis. Bone Deus quis æquo animo id ferre queat: Heu quoties exiguam culpã magna comitatur pœna. Quid hoc eſt, niſi diei viſitationis non rependere diẽ etiam retributionis, ſed dies? Inuenies etiã alios iudices hũc quoq; peruertere ordinem. Nã pluribus diebus viſitationis diẽ tãtum vnum retributionis rependunt, hoc eſt, magis criminibus ſatis modicas adhibent pœnas: diſcant igitur iſti, ſe non imitari cœleſtem iudicẽ, qui eadem & æqua lance vtrumq; examinat, diem. ſ. viſitationis & retributionis, & vbi dies inuenit viſitationis, hoc eſt, peccata, quæ plures dies poſtulãt, vt viſitentur, dies etiã reddit retributionis, id eſt, culpis dignas rependit pœnas. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ octauæ poſt Pentecoſten, in hæc verba. Habebat villicũ, qui diffamatus eſt apud illũ, Et vocauit illũ, & ait illi. Quid hoc audio de te? Ecce nõ venerũt huic villico iniquo ſoiũ dies auditionis, ſed dies viſitationis. Licet enim diffamatus eſſet apud dominũ ſuũ, non illũ dominus condẽnat, ſed prius viſitat. Quadrat etiã in Euãg. Dominicæ viceſimæ primæ poſt Pent. in hæc verba. Vocauit illũ Dominus ſuus, & illi ſerui nequã, &c. Ecce Dominus puniturus hunc ſeruũ, prius cauſam examinat, & non eſt contentus, vt venirent dies auditionis cauſæ eius, ſed dies veniunt viſitationis.

Nihil enim magis contrariũ eſt iudicio quam ſine iudicio perſcribere aliquem. Demoſt. ad Ariſtip.

Hic oſtẽditur quod ſama præcedente debet fieri inquiſitio criminum extra de ac. c. qualiter & quando.

¶ *Speculator Ephraim cũ Deo meo, propheta laqueus ruinæ factus eſt.* Ecce, quod ſit munus regum, & rectorum reipublicæ, eſſe ſpeculatores, qui cuncta proſpiciant, & homines ſibi ſubiectos agnoſcant. Hinc oculi vocantur in ſacris. Oculi eius, inquit Sponſa interrogata qualis eſſet Sponſus, ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Quid oculos vocat Spõſi, dicat nobis

bis Diuus Anſelmus. Illi, inquit, qui ſubtili intuitu penetrant Scripturas, & alijs prævidebt, oculi ſunt, ſicut columbæ ſuper riuulos, & iuxta fluenta pleniſſima. Columbæ eſt natura nidificare iuxta aquam, vt ſe reficiat inde, & vt videat ibi vmbram milui, vel accipitris, vt poſſit effugere, itaqui alios gubernant, iuxta aquas id eſt, diuinas Scripturas immorantur, vt inde reficiantur, & inde non ſolum ſibi, verum & ſubditis præuideant ab inſidiis diaboli. Per riuulos autem accipimus minores doctrinas, vt expoſitiones, & ſermones ſanctorum, inquit ſanctus Anſelmus, ego vero etiam intelligerem leges humanas, ſacroſque canones, quibus populus eſt gubernandus. Qui merito riuuli dicuntur, quoniam ſi conferantur leges humanæ cum pelago Scripturæ ſacræ, ex quo lex diuina hauritur, exigui riuuli ſunt. Inde etiam manere debent, vt ſanctæ, & iuſtæ ſint. Atque ne quis exiſtimet, ſolum ad præſules, epiſcopos cæteróſque prælatos, & concionatos, ſpeculatores eſſe reipublicæ, attinere, excludendoſque principes ſæculares, audiat qui Dominus præcipiat regi. Poſtquàm, inquit ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deutero. legis huius in volumine accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus; & habebit illud ſecum, egetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba, & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Vellem, hoc aduerterent reges, & principes, qui neque iuxta riuulos ſunt, hoc eſt, ignorant leges, quibus populus ſibi traditus eſt regendus, & illa fluenta diuinæ legis vix vel ſummis labijs attingunt, nihilque præter delitias, & diuitias curant. Demum non ſolū vocat principes columbas reſidentes iuxta riuulos, & fluenta, ſed addit. Quæ lacte ſunt lotæ, id eſt, candidæ. Quæ enim cādida ſunt, cum lacte componere ſolemus, vt obſeruēt principes, quanto debeant ornari virtutum candore. Quoniam igitur Ephraim non candida columba, ac reſidens iuxta diuinę legis fluenta erat, ſed coruus nigerrimus, obſcuris videlicet moribus contaminatus, merito Deus conqueritur, laqueum ruinæ fuiſſe populo ſuo.

Ridiculoſa res eſt aut magis periculoſa, ſi ſpeculator cæcus, doctor inſcius, præcurſor claudus, præco mutus.

¶ *Profundo peccauerunt.* Sine lachrymis dici non poteſt, quàm ſtudioſè peccatores ſua perficiant peccata, quamque ſtrenuos artifices ſe exhibeant, dum malum patrant. Vtinam, bone Deus, qui ſe exiſtimant vigilanter tibi inſeruire, vel parem ſolicitudinem impenderent.

¶ *Quaſi vuas in deſerto, inueni Iſrael, quaſi prima poma ficulnea*

Tam rari ſunt viri pij, in quibus delectetur Deus quam ſunt vua in deſerto, & præcoces ficus in cacuminibus ficulnearum Micheæ 7.

in cacumine eius vidi patres eorũ. Duo hic ſunt implicata Alterũ eſt. vbi dicat Deus, Iſraelem fuiſſe quaſi vuas, id eſt, ſibi gratiſſimum, non vtique in ciuitatibus, ſed in deſerto. Non ergo deſpicienda ſolitudo eſt, quando homines in deſerto vitam agentes, à Deo quęruntur, ſibique is fructus eſt gratiſſimus, & iocundiſſimus, Vbi, precor, legis factum eſſe verbum Domini ſuper Ioan. Baptiſtam? Vtique in deſerto. Diſces etiam, quàm pauci ſunt viri iuſtitiam pridem & ab orbe condito. Nam ſicut in deſerto eſt penuria rerum omnium, vixq; fructum ſuauẽ reperies. Sic inquit Deus ſibi cõtigiſſe. Quod & apud Michæam teſtatur, dicens, Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, & non eſt botrus ad comedendum, præcoces ficus deſiderauit anima mea. Perijt ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt. Time etiam, frater mi, qui non in deſerto, ſed velut in amœniſſimo horto, excultoque ſumma diligentia, conſitus es, in aliqua nempe regione, vel ciuitate, vbi non deſunt agricolæ tuam conſcientiam excolentes, concionatores videlicet & alij viri pi, ſi non gratum fructum Deo reddas, ſed acerbiſſimũ, iuxta illud, Vua fellis vua eorũ, & botrus amariſſimus.

Periculoſa matrimonia cũ iniquis mulieribus.

¶ *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt.* Aperiamus oculos mẽtis, vt videamus, vbinam reponimus amorẽ, & dilectionem noſtram. Si enim iniquos diliximus, facile eius mores imbibemus, Diſces etiam periculoſum eſſe, cum iniqua fœmina contrahere matrimonium Quia enim Iſraelitæ fœminas peccatis contaminatas duxerunt vxores, & ipſe etiam ſunt contaminati.

¶ *Ephraim quaſi auis auolauit, gloria eorũ à partu, & ab vtero, & à conceptu Quòd etſi enutrierint filios ſuos, abſque liberis eos faciam in hominibus, ſed & væ eis cum receſſero ab eis. Ephraim vt vidit, Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephraim educet ad interfectorem filios ſuos. Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vuluam ſine liberis, & vbera arentia Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exoſos habui eos: propter malitiam adinuentionũ eorum de domo mea eijciam eos: non addam, vt diligẽs eos omnes principes eorum recedentes. Percuſſus eſt Ephraim, radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient. Quod & ſi genuerint, interficiam amantiſſima vteri eorum. Abijciet eos Dominus Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus.*

¶ *Ephraim, quaſi auis auolauit, gloria eorũ à partu, & ab vtero, & à cõceptu*, Per Ephraim decẽ tribus intelligit, & q̃d hac auis collatione ſignificet, nõ eſt omnino certũ apud expoſitores,

atq; hinc variè explanatur. Theoph. exiſtimat ſignificari, decem tribus celeriter defeciſſe à Deo, vel celeriter eſſe ad captiuitatem adducendas. Hanc ſecundam explanationẽ ꝙ videlicet Ephraim auolet in captiuitatem, & de ſuo recedat loco, amplectuntur omnes fere expoſitores. Diuus Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Haymo, & Carthuſianus, & alij. Hi omnes velut vno ore fatentur Ephraim autem appellari, vt velocem eius in Babylonem tranſitum demonſtraret. Alij hunc loquendi tropum dicunt eſſe Hebraiſmum, eaque ſignificari filios Ephraim cito fore morituros, cumprimum videlicet prodierint in lucem, aut abortient, vel quod vxores eorũ non retinebunt ſemen. *Gloriam autem huius populi* inquit *eſſe à partu, & ab vtero, & a conceptu*, quoniã quòd in multitudine gloriabatur filiorum, & excercituum & eo ſe maiorem arbitratus eſt Iuda, fratre ſuo, quia ipſe decem tribubus ille duabus præfuit. *Quod etſi enutrierint filios ſuos, abſque liberis eos faciam in hominibus.* Suboſcurus eſt locus, ſed paucis enodabimus. Significat, ſi qui filij Ephraim videantur ſuperſtites & incolumes exiſtere, poſtquam illos parentes educauerint nequaquam diu victuros, ſed veluti in flore rapiendos, ita vt non attingant ætatem virilem. Hunc eſſe germanum ſenſum huius loci, docent Theophylactus, & Paraphraſtes Chaldæus habẽs pro, *quod ſi enutrierint filios, abſque liberis eos faciã.* Nam etiam ſi enutrierint filios ſuos, orbabo eos, vt in viros euadant. *Sed & væ eis: cum receſſi ab eis.* Nimis acerbum eſt auferre filios à parentibus, eſt veruntamen multo acerbius Dominum ab illis recedere. Tunc enim quid ſuper eſt, niſi extrema calamitas? Hinc optimè quidam *væ ipsis* dicunt eſſe Dei maledictionem, pro quo etiã *væ* nõ inepte vertit Theophilactus *Hinc ipſis dolor, & calamitas euenit. Ephraim, vt vidit, Tyrus erat fundata in pulchritudine.* Tyrus ciuitas erat nobilis, & multarum diuitiarum, in medio maris ſita & dicebatur emporium, eo quòd omnes ibi inuenirẽtur diuitiæ ad emẽdum, pluriſque ciuibus abundabat. Quã propter Ephraim, id eſt, decem tribus ſuberbientes in multitudine diuitiarum, & populorum ſimilem ſe Tyro putauit ad extremum videlicet honoris, & decoris apicem euectus, nec nõ & diuitiarum cumulũ. Et eſt ſenſus, Tã pulcher erat Ephraim, qui nunc deſertus eſt, & ſic vallabatur Dei auxilio, vt Tyrus, quæ mari cingitur, & procellas, ac turbines ventorum contemnit. Ac ſi apertius dicat, Ephraim, qui fuit in altiſſimo otio, & pace ſumma, affligetur bellis propter idololatriam. *Ephraim*

Tyrus extiti- quis [illegible] cin. [illegible] Seuerus [illegible] manorum Imperator ob egregiã in rempubli- cã Romano- rum patien- tiam ita [illegible] dedit quod nõ niſi pau- ciſſimis & bene meritis cõcedebatur in hac re- quieſcit cor- pus Orige- nis vt Euſe- [illegible] te- ſtatur [illegible] ria.

educet ad interfectorẽ filios ſuos. Multi intelligunt, interfectorẽ illum eſſe Azaelem regem Syriæ, qui Samariam longo tẽpore obſedit, quouſque, fame cogente, ad eum exirent, arbitrantes ſibi vtilius cum gladio ſubito perire, quàm longa inedia. *Omnes nequitiæ eorum in Galgal* In Galgal Saul vnctus eſt in regẽ Samuele irã Dei populo nunciante, legimus præterea, quod in Galgal populus Iſrael ſecundò fuerit circuncisus, vbi etiã poſtea, quaſi cauſa religionis primũ cœperunt colere idola, in quorum cultu omnibus ſe ſceleribus contaminarunt. *De domo mea eijciam eos* Diuus Hieronymus, quẽ multi ſequũtur, ait, domũ, è qua eiiciendus ſit Ephraim, eſſe Bethel, nã hæc vox Bethel interpretatur domus Dei. Theophylactus verò hanc Dei domum eſſe Paleſtinam putat, quã pro domo habuit Ephraim a Deo ſibi traditam, vel templũ Dei, quod Ieroſolymis erat extructum. Significat autem, alio Ephraim eſſe transferẽdum. *Radix illorum exiccata eſt fructum nequaquã facient.* Metaphorã ſumit ab arbore, cuius ſi radices aruerint fructũ ferre nõ poterit, & ſi paululũ fecerit, ſtatim in ipſo flore ſiccabitur. Dicit autẽ de Ephraim, cuiũs radix aruit, quia Deũ, in quo fundatus fuerat perdidit, ſiue patres ſuos Abrahã, Iſaac, & Iacob, in quibus radicem miſerat habere non meruit, & propterea fructum iuſtitię non faciet, quod & ſi fecerint, interficiam, inquit, *amãtiſſima vteri eorum,* hoc eſt, chariſſimos liberos, iuxta id quod dixerat, Si enutrierint filios ſuos abſque liberis eos faciam in hominibus.

1. Reg. 10.

Ioſue. 5.

Bethel domus Dei à qua eiicitur idololatria editus populus.

Obſeruationes ſpectantes ad componendos mores.

E*phraim quaſi auis auolauit.*

¶ Eleganter oculis Ephraim ſubiicit contẽplãdam celerẽ eius punitionem. Nihil namq; nocentius peccatoribus, quàm credere procul à ſe ſupplicium eſſe, cum peccant. Vtinã in animum inducerẽt iam imminere, & ad fores eſſe vindicem vi[illegible]malefactorum pœniteret eos, & gradũ reuocarẽt à peccatis. Id enim maximè quærit Deus, dum ſe vocat velocem punitorẽ. Ecce venio cito, inquit Deus in Apocalypſi, & merces mea mecum eſt reddere vnicuique ſecundum opera ſua. Et Apoſtolus, Adhuc modicũ aliquantulumque qui venturus eſt, veniet & non tardabit. Et Iſaias, Ecce feſtinus velociter veniet. Et Ieremias, Prope eſt interitus Moab, & malum eius velo-

Apoc. vlt.
Hebr. 10.
Iſaia. 5.
Ierem. 48.

velociter ocurret. Atque Habacuc. Ecce, ego ſuſcitabo Chaldæos, gentem amaram, & velocem. Horribilis, & terribilis eſt, leuiores, pardis equi eius, & velociores lupis veſpertinis, volabant, quaſi aquila feſtinans ad comedendum. Sed hoc non ſibi ſuadent homines impij, de quibus inquit Iſaias, Subito, dum non ſperatur, veniet contritio eius. Et ſapiens. Vo- *Iſai. 10.*
caui, & renuiſtis, extendi manum meam & non fuit, qui aſ- *Prou. 1.*
piceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis, ego quoque in interitu veſtro r debo, & ſubſannabo, cũ vobis id eſt quod timebatis aduenerit, cum irruerit repentina calamitas, & interitus, quaſi tempeſtas in- *Theſ. 5. 4*
gruerit quando venerit ſuper vos tribulatio, & anguſtia. Atque Apoſtolus inquit, De temporibus autem, & momentis, fratres non indigetis, vt ſcribamus vobis. Ipſe enim diligenter ſcitis, quia dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet: cũ *Iob 38 Gal-*
enim dixerint, pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperue- *lus vigilan-*
niet interitus. Vos autem, fratres nõ eſtis in tenebris vt vos *tia ſymbo.* *Sunt prate-*
dies ille, tanquam fur, comprehendat. Ecce, diſcrimen aſſi- *rea qui do-*
gnat Apoſtolus inter viros iuſtos, & iniquos, quòd iuſti ſem- *ctores ſacros*
per parati ſunt, non fidentes temporis lõgitudini, iniqui ve- *hieroglyphi-*
ro longe à ſe eſſe iudicent putantes in vtranque aurem dor- *cè, per Gal-*
miunt. Quis dedit inquit Deus Iob gallo intelligentiam? vel *lum velim*
quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiã? Optimè intelli- *intelligi, pro*
gentiam galli coniungit cum ſapientia. Nam certe ij maxi- *pterea quod*
mè homines ſapientiam diſcunt, qui gallos imitantur. Quæ *illi inter præ*
quidem aues noctu cantare ſolent, atque hinc antiqui ſigni- *ſentis vitæ*
ficaturi homines vigilantes gallum pingebant, neque aliud *tenebras vẽ-*
præſtantius inuenerunt vigilantiæ ſymbolum, quippe qui *turam lucẽ*
ſingulis horis nocturnis cantet. Hi igitur homines vere di- *quaſi can-*
gni ſunt nomine ſapientum, qui velut galli, in nocte huius *tando pro-*
vitæ non dormiunt, ſed vigilant expectantes aduẽtum Do- *nuncient.*
mini, dicentes cum Apoſtolo Dominus prope eſt. Ait itaque *Philip. 4.*
Deus, quis dedit gallo intelligentiã? velut admiranda ſit eius *Plinius lib.*
cantus fortitudo, fugat enim leonem, qui vocem cantantis *8 cap. 16.*
galli ferre nõ poteſt, quin fugiens, terga vertat. In eundẽ mo- *1. Pet 5.*
dũ leo ille, de quo inquit Apoſtol⁹ vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus, tãquã leo rugiens circuit quærẽs, quẽ deuoret homines vigilantes non aggreditur. Vnde idem eſt dicere, Fratres, vigilate, quia diabolus eſt tanquam leo rugiens, ac ſi apertius dicat, Date operam, fratres, vt ſitis galli diuini in Eccleſia, vt à vobis fugeat leo inferni, deterrent enim illum homines vigiles. Quadrat obſeruatio in Euangelium

pro Cõfeſſoribus, in hæc verba, Beati ſerui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Cur Domine ſunt ſerui vigilaturi? Quoniam cito venire ſolet Dominus, non ſero, vt putant iniqui. Et quo pacto ſunt vigilaturi? Vt galli optimi, qui enim ſic vigilant, ſapientes ſunt.

¶ *Ephraim quaſi auis, auolauit gloria eorum*, Si in hũc modum
Iob. 20. legas, ita vt ſenſus ſit, non diu duraturam gloriam Iſrael, ſed cito, inſtar volantis auis ab eo aufugituram, duo hinc diſces. Alterum eſt, gloriam impiorũ diu ſtare non poſſe. Hoc ſcio à principio dicitur apud Iob, ex quo poſitus eſt homo ſuper
Simile. terram, quòd laus impiorum breuis ſit, & gaudiũ hypocritæ
Inanis hominũ gloria velut nix ſterquilinij quã radijs ſolaribus effuſa fœditatem detegit. ad inſtar puncti. Si aſcenderit vſque ad cœlum ſuberbra eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur, & qui eum viderint, dicent, Vbi eſt, Optimè gloriam impiorum componit cum nubibus, & ſtercore. Quemadmodum enim nonnunquam nubes ſterquilinium niue tegunt, ſplendidũq; reddũt candore niuis deſcẽdentis de cœlo, cæterum exiguo temporis ſpatio vel imber, vel radij ſolis niuem
Pſal. 36. in aquam vertentes detegunt vertentem ſtercoris fœditatẽ. In eundẽ modum quãuis impij fulgere videantur, bonis au-
Pſal. 72. cti tẽporariis, is gloriæ nitor cito diſparet, & auolat. Et quemadmodũ corpus vmbra nõ diu comoratur, ſed vno die vna cum occidente ſolę corpus derelinquit, Sic gloria mundi fal-
Daniel. 4. lax, eſt, neque diu hominem ſequitur peccatorem. Inimici Domini mox, vt honorificati fuerint, & exaltati deficientes,
Iudit 13. quemadmodum fumus deficiẽt, ait Dauid. Egregia certè ſimilitudine depingit quàm fluxa ſit impiorum proſperitas, Regius Pſaltes componens eam cum fumo. Fumus enim & hominem concitat ad fletum, & quando altius leuatur, tan-
2 Mac. 9. to citius euaneſcit, Ita & iniquorũ gradus quanto altior eſt, tanto grauior eſt caſus, qui & fundere lachrymas miſeros pèccatores ob deiectionẽ cogit. Hinc rurſus inquit, Eiecisti eos dum eleuarentur, id eſt dum exaltati ſunt impij, & ſe magis ac magis eleuare conantur, tu Domine eos mox ab ea gloria, & fœlicitate deiicies in extremas miſerias. Sic Nabuchodonoſor, dum ſe ſuperbe eleuat, à conſortio hominum eiectus eſt, Sic & Holofernes ſe contra Deum extollens manu fœminæ corruit. Sic & impius Antiochus contra Deũ ſe offerens, de curru ſuo cecidit, & abominabilis omnibus factus eſt. Quid plura? Nonne Herodes veſtitus veſte regia, quia ſe magnifice exaltauit, confeſtim percuſſus eſt ab angelo, quod non dediſſet honorẽ Deo, & cõſumptus à vermibus expi-

expirauit? Diſcant igitur homines ad gloriæ apicem euecti, fugere ſuberbiam, ſe non contaminare peccatis, ſi ſtabilem cupiunt reddere ſui honoris, & gloriæ ſplendorem. Non enim aliud ſunt peccata, quàm ſcala, per quã à culmine gloriæ homo deſcendere cogitur. Et quemadmodum ſeniores illi viginti quatuor procidebãt ante thronum Dei, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum, dicẽtes, Dignus es, Domine accipere gloriam & honorẽ, In eundem modum Deo ſuo ſeruire ſtudeant, coronaſq; illas gloriæ, & fælicitatis ſubmittentes ſe ad pedes omnipotentis Dei deiiciant. Nam ſi ſecus fecerint & impie vixerint, timeant, ne ad extremam pulſi miſeriam, dicant illud IobS, poliauit me gloria mea, & abſtulit coronã de capite meo, deſtruxit me vndique, & pereo, &c. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Feſto Viſitationis Diuæ Virginis, in hæc verba, Depoſuit potentes de ſede. Quo pacto deponere ſolet Deus, aut quas ob cauſas homines potentes de faſtigio honoris? Certus ſum, reſpondebis, citiſſime, & ob eorum peccata. Sic & gloria Ephraim, quaſi auis auolauit, quoniam ſe peccatis implicauit.

Actor. 12. Apoc. 4. d

Peccata ſunt ſcala quibus homines è ſolio fælicitatis ad miſera barathra deſcendunt.

Iob. 19.

¶ *Si nutrierint filios, abſque liberis eos faciam in hominibus.* In pœnam parentum plectuntur filij pro parentibus. Tria ergo hic inuenies implicata. Primũ, ecce quantũ malũ ſit peccatũ ſiquidem non ſolum auctores, & patratores eius puniuntur, verum & eorum filij. Quemadmodum nõnulli morbi cõtagio inficiunt homines bibentes, aut comedentes cũ hominibus laborantibus ea ægritudine, vt contingere videmus his qui neceſſitudinem habent cũ infectis morbo Gallico, * In eundẽ modum peccatũ adeo peſtiferum eſt, vt pœnam non ſolum infligat auctori, verũ & auctoris illius poſteris. Hinc optime decernit D. Thomas filios iure optimo puniri pro peccatis parentum. Sic pro peccatis Ægyptiorum pereunt eorum primogeniti. Sed hoc iam à nobis eſt obſeruatũ. Secundum, ſi pro peccatis Ephraim orbat cum filijs Deus, cum nihil parentes filijs habeant charius, & in hoc ſtudium incũbant, vt filij ſint incolumes, & viuant, ecce quid maximè debeant facere parentes, ne ab illis filios auferat, vitã nempe agere inculpatam. Viris namque pijs, & iuſtis ſolet Deus cõcedere Sobolem, iniquis autem non item. Eſt enim firmamentum vitæ filiorum integritas malorum paternorum. Carebat Abraham numeroſa prole, & cum tantum vnicum filium Iſaac haberet, quia illum, Deo præcipiente, occidere

** Morbus Gallicus ignotus fuit ante expeditionem Neapolitanam ſub carolo 8. Galli. Rege, quandoque Neapolitana, Indica aut Hiſpanica ſcabies dicitur & inter cõtagioſos affectus princeps.*

voluit, in Dei obſequium, illi Dominus pollicetur ampliſſimam ſobolem. Quia feciſti rem hanc, inquit Deus, multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli. Moſes etiam filiis Iſrael inquit Si audieris vocem Dei, & feceris omnia, quæ loquor, non erit infœcunda, neq; ſterilis in terra tua. Atq; benedicẽs Aſer, filios illi imprecatur, Benedictus, inquit, in filijs Aſer Cognati etiã Rebeccę, Soror noſtra es: creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorũ tuorũ. Contra vero de iniquis dicitur apud Iob, Lædetur quaſi vinea, in primo flore botrus eius, & quaſi oliua proiiciens florem ſuum. Congregatio enim hypocritę ſterilis Per vineam enim, & oliuam quid intelligit, niſi homines impios? Per botros vero quid, niſi filios, & per florẽ, quid niſi pueros, & infantes? Hos omnes filios auferendos inquit à parentibus iniquis. Quod ſi, vt nonnunquam contigere videmus, Deus in flore colligat filios, non propter peccata cõmiſſa, fortaſſis propter committenda aufert, propter, inquam, committẽda, vel à parentibus, vel à filijs. Quemadmodum enim bonus agricola, ſi agnouerit fructum putreſcendum, vel cuipiam nociturũ, in flore carpere ſolet, quod tunc ſaltem iucundum exhalat odorem, In eundem modum Deus ex parentibus, veluti ex arboribus ſatis in horto Eccleſiæ ſolet colligere filios in flore, agnoſcit enim, ſi vixerint, & ſibi, & alijs nocumentum illaturos. Quadrat obſeruatio in Euãgelium Dominicæ quintæ poſt Pentecoſten, in hæc verba, Ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matris ſuæ. Cur defunctus iſte in flore adoleſcentiæ, raptus eſt? Fortaſſis, vel ob parentum peccata, vel, ne malitia mutaret intellectum, Audi enim, prętereà, quæ dicta ſunt, quid Sapiens dicat, Multigena impiorum multitudo non erit vtilis, & ſpuria vitulamina non dabunt radices altas, nec ſtabile fundamentum collocabunt. Et ſi in ramis in tempore germinauerint: infirmiter poſita à vento commouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami incõſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filij, qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitię aduerſus parentes in interrogatione ſua. Hactenus Sapiens, atque poſt pauca, Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores tranſlatus eſt, raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.

Exod. 23. *Deut. 33.* *Gene. 24.* *Iob. 15.* *Simile.* *Sap. 4.* *Filij iniquitatu patrũ hæredes.*

¶ *Væ eis cum receſſero ab eis,* Multa infligeras, Domine Iſraeli mala, auferendos nempe filios dixiſti, & diuitias relegandos

dos à propria patria, ſepeliendos denique, & interficiendos in terra Ægypti, quid vltra facere poteris? quæ nocentiora incõmoda inferre? Dicis enim, *Væ eis, cũ receſſero ab eis.* Docet Deus, quod ſit extremum peccatoris malum, non vtique variis tormentis affici, non rapere chariſſimos filios, non opes auferre, non, denique ipſam vitam. Hæc namque omnia vmbra ſunt malorum, non vera mala. Non recedat à me Deus, flagellet, excruciet, cuncta, alia auferat bona, ſatis diues ſum ſi mecum Dominus Deus meus ſit. Contra vero, ſi receſſerit à me, Væ mihi, Quemadmodum *Simile,* nihil cadauere deformius, & miſerius, quia corpus deſeruit anima, Sic nihil dignius miſeratione, nihil fœdius, & calamitoſius homine derelicto à Deo, Eſt enim Deus vera animi vita: Igitur ſi Deus abſit ab homine, quid erit niſi cadauer fœtidum, horribile, atque miſerandum ſpectaculum? Tu dicis, quia diues ſum, & iocupletatus, & nullius egeo, & neſcis, quia tu es, miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & *Apoc. 3.* nudus. Quid homine tot malis vallato miſerabilius, & deſpectius. Vtique adeo contemnenda res eſt iuxta mundi opi *Pauperiem omnes fugiunt quæ nil habẽt in ſe durius quam quod, homines ridiculos facit.* nionem paupertas, vt homines, ne ſecum ſit, & à ſe repellere poſſint, currãt ad extremos Indos, vagentur, inuiſant loca extera, & gentes incognitas adeant, mutent merces, rumpant ſomnum, non parcant labori, omnia quantũuis grauia reputatione lucri iudicant leuia, maris ſe periculis obiiciant, & nihil non faciant Sed ſi alia mala, nempe miſerum eſſe, & miſerabilem, cæcum, & nudum, quid erit homo, niſi ipſum miſeriarum, & calamitatum pelagus, & ſpectaculum? Et qui *Iere. 2.* in tantum malorum incidit gurgitem? Certe, quem Deus de relinquit, Scito, & vide, inquit apud Ieremiam, quia malum eſt, & amarum reliquiſſe te Dominum Deũ tuum. Agnouit *Geneſ. 4.* impius ille Cainus extremũ malum eſſe, Deum nõ eſſe cum homine, atque hic dicebat Deo Ecce eiicis me hodie, & à facie tua abſcondar, & ero vagus, & profugus in terra: omnis *Nihil grauius homini contingere poteſt quam à Deo ſuo derelinqui.* igitur, qui inuenerit me, occidet me. Prudenter agnoſcit Cainus, nihil ſibi nocentius poſſe cõtingere, quã ſe videre à Deo derelictũ, hinc inquit? Si tu me deiicis, quo quieſcere potero: Sẽper heu me miſerũ ero profugus, nõ in hac, aut illa terra ſecurus ero, ſed timebo, ne me deglutiat, quinimo quo- *1. Re. 28. & c. 16.* modo me poterit ſuſtinere? Neq; vnᵘˢ, aut alter me interficiet, ſed omnis, q inuenerit me Irato n. rege cõtra me, qs famulus eius nõ ſe exhibebit mihi inimicũ? quis mei miſerebitur? Rogat Saul Samuelem, vt ſibi reſpõdeat, & inquit Samuel, Quid

me interrogas, cum Dominus receſſerit à te, & tranſierit ad æmulum tuũ? Ac rurſum, Spiritus Domini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam. Heu quã plenum eſt miſeriis. Dominũ ab homine recedere, quid enim aliud homo inueniet intra ſe, quã ſpiritũ nequã, miſere & acerbe torquẽtẽ, & exagitantem? Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro Mandato, in hæc verba, Si non lauero te, non habebis partẽ mecũ. Quid reſpondes ad comminationem iſtam, Petre? Domine non ſolum pedes, ſed & manus, & caput. Quid namque mihi triſtius, & nocentius contingere poteſt, quàm quod me deſeras, & derelinquas, tecumq́ue nullam habeã partẽ? Quadrat etiam in Euangelium pro martyribus tempore Paſchali, in hęc verba, Si quis in me nõ manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet. O extremã miſeriarum miſeriam ab illa diuina vite ſeparari, quod malũ huic palmiti deeſt? Certe de iſtis dicere poſſumus dictum à Domino, *Væ eis, cum receſſero ab eis.* Aptari etiam poteſt Euangelio Dominicæ primę Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis, veniẽtem cũ poteſtate magna. Quę eſt magna poteſtas iudicis cœleſtis? Talis eſt, ac tanta, vt nihil ſolatij relinquatur miſeris damnatis. Si enim inter ipſas inferni pœnas Deus ab illis nõ recederet, tolerabiles eſſent pœnæ, cæterum væ eis cum Dominus receſſerit ab eis. Hinc & apud Ieremiam inquit Deus, Sicut vẽtus vrens diſpergam eum coram inimico, dorſum, & non faciem oſtendam eis in die perditionis eorum.

Iere. 18.

In iſtis Paganorũ ſacris omnes nequitia exercebãtur vltra enim Idolatriam admittebãtur crimina nephãda vt Sodomia cum Cynedis, et forte inceſtus cũ ſanguineis proferebãtur etiã ſpurciſſima verba vt retulit Lactantius & Celius li. 4 cap. 6.

¶ *Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exoſos habui eos propter malitiã adinuẽtionũ eorũ.* Cur, bone Deus, noſtris oculis ſubiicis contemplandum locum, vbi peccauit Iſrael? Peccatũ cõſidera, vt punias, ſiue Ieroſolymis peccẽt, ſiue in quauis alia ciuitate, parũ refert. Imo multũ. Duo docet Deus, alterũ eſt, reiterare peccatũ eſſe periculoſum, atque huiuſmodi reiterationẽ dignã eſſe acerbiori ſupplicio. Peccauerat Iſrael in Galgal iterum, atque iterum, ibi enim regem petierant, Samuele iram Dei ob eam rem populo nunciante, ibi etiam primum cœperunt colere idola, nunc tertio peccaſſe conſiderat, vt digniores eſſe ſupplicio oſtendat. Obſerua etiam loquendi modũ, nõ enim inquit, ibi, puniã eos, ſed, *ibi exoſos habui eos.* Duo ergo hinc colligẽs, & iterationem peccati excitare Deum tuum, vt te exoſum habeat, & periculoſum eſſe in eo loco manere, vbi peccaueras. Quoties fueris enim ibi, timendũ eſt, ne Deo ſis exoſus. Monerẽ ego peccatorẽ, poſtquã in aliquo loco peccauerit, vt alio diuertat, neque rurſum

ad

ad illum locum redire velit, ne forte audiat à Deo ſuo, Hic exoſum te habeo, & ſeuere punio. Quemadmodũ enim quoties homo videt locũ, in quo iniuria eſt affectus, hominemque ibi eſſe, qui iniuriam intulerat, excitatur ad ſumendam vindictam, dicens, In hoc loco accedi, & in eo etiam rependam, & referam iniuriam, Sic Deus peccatorẽ inueniens in eo loco, in quo prius peccauerat, cõmouetur, vt ſumat de illo vindictam. Alterũ hic implicatũ eſt, fugiendum eſſe, in eo loco peccare, vbi Deo tuo inſeruieras, aut in aliquam piam actionem incubueras. Fuerat populus Iſrael in Galgal circũciſus, nunc illud peccato contaminari dolet Dominus, Quẽadmodúm qui pulchram imaginem luto cõſpurcat, aut qui thecam rei pretioſiſſimæ cœno, & ſtercore poſtea impleret, eſſet reprehẽdẽdus, dignuſque ſupplicio, In eũdem modum, qui locum, in quo Deum coluerat, cum fuerit theca pretioſi cultus, peccati obſcœnitate fœdat, merito eſt puniendus, & obiurgandus. Hinc aſſertor noſter eiicit de templo vendentes, & ementes, &c.

Simile.

Deus memor loci in quo eũ offendimus non in eodem punit.

Simile,

¶ *Propter malitiam adinuentionũ eorum de domo mea eiiciã eos.* Ecce, bonus Dominus, in domo ſua iniquos famulos non fert, ſed è domo ſua illos eiicit. Sic Dauid eiiciebat, ait quippe, Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeãt mecũ, ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat, non habitabit in medio domus meę, qui facit ſuperbiã. Audi etiã, quid de famulo Moſis dicat Scriptura, Ioſue filius Num, miniſter Moyſi, electus ex pluribus. Ecce Moſes non quẽuis habebat famulum, ſed è multis elegit, Interrogatur Sponſa, qualis ſit dilectus eius, & reſpondet, Crura illius columnæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. De corpore Chriſti myſtico ſermo eſt, vt optimè obſeruat Diuus Anſelmus, Per crura autem quid intelligamus, niſi extrema corporis myſtici membra, famulos videlicet, & ſeruos? Qui merito pedes dicuntur, quia ſicut totius corporis pondus ſuſtinent pedes, ſic famuli pedes ſunt dominorum, quibus ad omnia tendunt, totuq; rei familiaris opera, & moles iis ſuſtinetur. Vnde apud Onirocritas pedes depicti ſeruorũ indicia ſunt. Obſeruarẽ, qualia dicat Sponſa eſſe crura Spõſi ſui, Vt colũnæ marmoreę, quę fundatæ ſunt, non vtique ſuper lutum, aut cœnum vitiorũ, & peccatorũ, ſed ſuper baſes aureas, id eſt, Apoſtolus, & prophetas, vt explanat Diuus Anſelmus, qui aurei ſunt quia pleni charitate, & ſapientia. Aurum enim charitatem, & ſapientiam adumbrat. Significat autem, famulos, & ſeruos non eſſe pecca-

Pſal. 100.

Num. 11.

Cant. 5.

peccatis implicatos,ſed moribus candidis ornatos, agereq; vitam iuxta doctrinam Apoſtolorum,& ſanctarum Scripturarum. Et quæ eſt hæc ſeruis tradita ab Apoſtolis,& Scripturis doctrina? Reſpondeat D.Paulus.Serui obedite,inquit,dominis carnalibus cum timore,& tremore in ſimplicitate cordis veſtri,ſicut Chriſto:nō ad oculū ſeruientes, quaſi hominibus placentes,ſed vt ſerui Chriſti facientes voluntatē Dei ex animo,cū bona voluntate ſeruientes,ſicut Dñm., & non hominibus.Multa,eaq; omnia optima docet Apoſtolus hic ſeruos,ſpectantia ad morū inſtitutionem. Primò vt ſeruiant cum timore,& tremore Domini.Secūdò in ſimplicitate cordis: Tertió,ſicut Chriſto;cui tunc quis inſeruit,cum vitę ſeruat puritatē.Quartò facientes voluntatē Dei ex animo. Hi ſunt pulcherrimi pedes,quod Sponſa laudat. Sine lachrymis dici nō poteſt,inu[...]ies nonnullos dominos, vtinam autem & pauci eſſent,ſimiles ſtatuę,quam videbat rex Nabuchodonoſor,cuius caput quāuis aureū erat,pectus, & brachia argentea,tandem pedes fictiles erant.Cum enim ipſi pie,& iuſte ſuā vitam inſtituant, ſeruos habent moribus corruptos. Huiuſmodi ſeruos habebat rex ille Abimelech, qui cum Abrahamū honoraſſet, quod agnoſceret cum eo eſſe Deum, quod diuini timoris,& pietatis indiciū eſt,ſeruos tamen habebat impios & ſceleratos, quamobrem ſanctus patriarcha cum increpat propter puteum aquæ,quem vi abſtulerāt ſerui eius.Ac ſi apertius diceret ſanctus vir, Tu culpandus es, & obiurgandus,quod ſeruos habeas iniquos,& nō è domo tua illos eiicias.Excuſat ſe tamē Abimelech dicens, Neſciui quis fecerit hanc rem,ſed & tu nō indicaſti mihi, & ego non audiui præter hodie.O inanē & reprehēdēdam criminis purgationem.Dic bone rex cur non reſpondes, Ego diligenter inquirā,quis è famulis meis id facinus patrauerit, puniam, & de domo mea eiiciā? Hæc multo melior eſſet reſponſio, quam ignorationem m[...]lefactoris prætexere.Timeāt tamen huiuſmodi domini [...]am quemadmodum lapis ille abſciſſus de monte abſque manibus percuſſit pedes fictiles ſtatuę Nabuchodonoſor, & vna cum illis tota ſtatua contrita eſt, Sic Deus nō ſolum percutere ſolet ſeruos ob eorū crimina, verum & ipſos dominos,quod diſſimulauerint,& ſecum habuerint.Sicut enim ob ſeruos iuſtos Deus dominis ſolet multa conferre beneficia,vt nobis exēplo ſunt,domus Ægyptij ad ingreſſum Ioſeph multis aucta diuitijs, & domus Laban,cuius ſubſtātia creuit,quia illi inſeruierat Iacob, Sic & propter impios

Ephe.6 Nō eſt vlla poſſeſſio hominis in vita iucūdior quā beneuolum timidū, & morigeratū famulū ſibi adipiſci Men.apud Stobeū Dame.2.Gene. 21.

Singulare omnibus œconomia præfectis cōſiliū vt ſibi famulos eligant moribus & virtute candidos ne domus infælicibus auſpiciis turbetur.

Ḡeneſ.39.

impios ſeruos flagellare ſolet Deus eorũ dominos. Sicut rex Syriæ ſeruum Naamã miſit Ieroſo ymam ſtudens, vt à lepra mundaretur, Sic domini debent dare operam, vt eorum famuli nõ laborent lepra vitiorum. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ 4. poſt. Domi. 3. Quadr. in hæc verba. Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Si iuſta eſſet accuſatio, recte crimen ſeruorum retorſiſſent in dominum Non enim decet dominum ſeruos habere impios & iniquos.

CAPVT DECIMVM.

VITIS frondoſa Iſrael fructus adæquatus eſt ei, ſecũdũ multitudinẽ fructus ſui multiplicauit altaria, iuxta hubertatẽ terræ ſuæ exhuberauit ſimulachris. Diuiſũ eſt cor eorũ, nũc interibũt, ipſe confringet ſimulachra eorũ, depopulabitur ars eorũ. Quia nũc dicẽt, Nõ eſt rex nobis, nõ enim timemus Dominum, & rex quid faciet nobis? Loquimini verba viſionis inutilis. & ferietis fœdus, & germinabit quaſi amaritudo iudiciũ ſuper ſulcos agri. Vaccas Bethauẽ coluerũt habitatores? Samaria, quia luxit ſuper eũ populus eius, & æditui eius ſuper eũ exultauerũt in gloria eius, quia migrauit ab eo.

¶ *Vitis frondoſa Iſrael fructus adæquatus eſt ei.* In hoc capite idololatriã Iſraelitarũ, & ingratitudinẽ maximè reprehendit noſter vates. Cõponit autẽ eos cũ vite, qua metaphora crebrò vtitur Scriptura, populum Iſraelis vitẽ, & vineã vocãs. Apud Iſaiã, Vinea Dñi ſabaoth, domus Iſrael eſt. Et Iere. Paſtores multi demoliti ſunt vineã meã. Atq; in Pſalmo, Vineã de Ægypto tranſtuliſti. *Frondoſa.* Hebraice vacua, & inanis. Vox nã que Hebraica Boqueq; pro frõdoſa poſita vacuũ, & inane ſignificat. Vnde & Paraphraſtes Chaldęus, pro, *vitis frõdoſa Iſrael,* habet, vitis vaſtata eſt Iſrael. Latinus tamẽ interpres elegãter pro *vitis vacua, ſeu inanis,* vertit *vitis frondoſa,* hoc eſt, quæ tota in frõdibus creuerit nullumq; protulerit fructũ. Vites enim, quę putatę à vinitore nõ fuerint in flagella, frõdeſq; luxuriãt, & humorẽ, quẽ debuerant in vina mutare, vana frõdium, & foliorum ambitione diſperdunt: iſtiuſmodi vitis damnoſa eſt agricolis. Talis fuit Iſrael creſcens in multitudine populorum, & non reddens fructum agricolæ Deo. *Fructus adæquatus eſt ei.* Subobſcurus videtur locus, Nam cum vitem vocauerit

Iſa 5.
Iere. 12.
Pſal. 79.
Quidã pro frondoſa legũt vacua ſed cũ Hieronymo aliud ſentiunt ſeptuaginta interpres.

vocauerit Iſraelem, frondoſam, hoc eſt inanẽ, & vacuam, vix intelligi poteſt, quo pacto nunc, & in ſequentibus huberrimos ferre fructus eam dicat. Hæc namque repugnantia videntur, ne dum non cohærentia. Hinc nonnulli per interrogationẽ legunt, *Fructus adæquatus eſt ei?* Ac ſi apertius dicat, Afferet ne ergo fructũ? Alij per *fructũ adæquatũ* filios intelligunt Iſraelitarũ, per *vitẽ* vero frondoſam eorũ patres, & maiores, Significari autem dicũt, filios, & poſteros inſequi maiorum veſtigia, patrioſque referre mores, vt quemadmodum patres non vuas, ſed labruſcas Domino Deo ſuo tulerunt, hoc eſt, ad idololatriam degenerauerant, ſic & filij ſimiles effecti, idola coluerũt. Alij cum aptare non valeant hæc verba *fructus adæquatus eſt ei*, præcedentibus, videlicet, *Vitis frondoſa Iſrael.* Omnia referunt in bonũ, per vitem frondoſam intelligentes illos eximios, ſanctoſque patres, & patriarchas, per *fructũ* vero *adæquatum*, botros multos virtutum, & piarum actionum, quibus proferendis vacauerant. Ego vero hũc locũ ſic explanandũ duco, quod ſignificet vates, Iſraelẽ multa patraſſe peccata, dignoſq́, fructus vitis inanis protuliſſe huberes, & multos. Ac ſi dicat Deus, Licet Iſrael vitis ſit mihi ſolum inanis, nullumque porrigat fructum, illi tamen non deeſt fructus abundans, dignus tamen ſe, acerbus videlicet, pura vitia, & idololatria. *Secũdum multitudinem fructus ſui multiplicauit altaria.* Quãuis per fructũ intelligãt nonnulli, homines Iſraelitas, & ſignificari dicant, quot fuciãt homines, tot habuiſſe idolorũ ſtatuas, melius intelligimus per *multitudinem fructus ſui* copiam annonę, omniumque fructuum terræ, Quaſi dicat, Cum cœpit affluere diuitiis, cœpit à me deficere. *Diuiſum eſt cor eorum.* Aliqui ſubintelligunt, à Deo ſuo. Alij inter ſe ipſos. Orta namque diſcordia erat inter regem Hoſſeæ, & populum Iſrael de adoratione vituli aurei. Obiurgatus enim populus & reprehenſus à prophetis, quod vitulos aureos coleret, excuſabat ſe, in ipſos reges culpã conijciens, dicebatque, Regum paremus imperiis, nec poſſumus eorum reſiſtere tyrannidi, colimus vitulos, quos adorare compellimur In diebus autem regis Hoſſee, ab eo præceptum eſt, ne tanto ſtudio vituli colerentur, ſed qui vellet, iret in Ieruſalem, & in templo ſacrificaret Deo. Huic, aiunt, populus contradicebat ſententię. Hoc igitur eſt quod dicit, *Diuiſum eſt cor eorum*, regis ſcilicet, & populi, & nulla excuſatione remanente, *nunc interibunt*, & tradẽtur æternæ captiuitati. Statim enim vt populus diſſenſit à rege, venit interitus, *Ipſe confringet ſimula*

Vt quiſque vult filium eſſe ita eſt.

Populus retundit errorẽ ſuũ in Principũ authoritatẽ cui obedire cogebatur.

ſimulachra eorum. De Deo hoc dicitur omnipotente,nō quod ipſe hoc fecerit manu propria,ſed quod per Aſſyrios voluntas eius impleta ſit. Aſſyrij namque vaſtauerunt,& deſtruxerunt aras Iſraelitarum. *Quia nunc dicent. Non eſt rex nobis , non enim timemus Dominum* Sumus perinde,ac ſi regem nō haberemus,non enim poteſt nos eripere ab inimicis noſtris. Cauſam autem tanti mali ſubiungit,dicens , Non timemus Dominum,hoc eſt,reſipiſcamus igitur,& Deus liberabit nos ab hoſtibus noſtris opera regis noſtri. *Loquimini verba viſionū.* Deridet eos Deus,qui ſibi pacem & proſperitatē pollicebantur venturam , cum ſecus contigerit,& omnia, quæ eis videbantur proſpera,in cōtrariū verſa ſunt. *Et germinabit,quaſi amaritudo iudicium ſuper ſulcos agri.* Duo hic implicat,citò videlicet puniendos,& acerbiſſimè. Comparat enim iudicium Domini herbæ venenatæ quæ cito creſcit in terra culta. *Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ.* Per vaccas vitulum aureum intelligit , poſitus enim eſt numerus multitudinis pro ſingulari,quemadmodum & apud Exodum,de vitulo aureo dixerunt filij Iſrael , Iſti ſunt dij tui Iſrael,qui te eduxerunt de terra Ægypti. Vaccas autē vocat,nēpe fœminas,non vitulos ſexus maſculini,cauſa irriſionis,& ignominiæ. Significat enim infirmum numen,& imbelle , abiectæque conditionis coluiſſe Iſrael. *Bethauen* interpretatur domus idoli, eſt autem ipſa ciuitas,quæ Bethel dicitur , in qua Ieroboam vitulū aureū poſuit. Per *habitatores Samariæ* omnes intelligūtur habitatores decem tribuū,quarū metropolis erat eadē ciuitas . *Quia luxit ſuper eū populus eius* , vel quia is vitulis delatus eſt in munus regi vltori , vel ob eiuſdem vituli ruinam,propriamq́; populi calamitatem. *Et æditui eius exultauerūt in gloria eius.* Difficilis eſt huius literæ ordinario, atque propterea variè locus iſte explanatur. D.Hiero. locum,vt iacet , explanans,quærit,cur æditui iſti ſuper vitulum aureum exultent, cum populus luxiſſe ſuper eum dicatur? Et reſpondet Hebræos tradere vitulos aureos à ſacerdotibus eſſe furto ſublatos,& pro his æneos, & deauratos repoſitos. Cum igitur lugeret populus tempore neceſſitatis,& anguſtiæ, etiam vitulos aureos inter munera cætera Aſſyriis regibus, & maximè regi Sennacherib ab Iſrael rege eſſe delatos , exultabant æditui vituli,quòd fraus eorum nequaquam poſſet argui,vel deprehēdi: Et hoc eſt,quod ait huiuſmodi æditúos exultaſſe ſuper vitulum , quem gloriam ſuam populus iudicabat. Et vt ſciamus , inquiunt, hoc eſſe , quod dicitur , perſpicuè ſequens

Conuerſio ad Dominū in timore & planctu calamitatū verum Aſilum.

Exod. 32.

Herodotus in Euterpe, docuit in Aegypto Iſidi ſacras fuiſſe vaccas. Iſis autem fuit Io vacca illa apud Poetam Ouidium 1. Metamorphoſeos inſignis & apud Aegyptios Dea, cuius meminit D. Aug. li. 8. c. vlt. de Ciuitate Dei Lactātius. 1. c. 11. & 15 Politan. c. 83 Diod. li. 1. c. 2. Cælius c. 12.

ſequens verſus oſtendit ſi quidem ipſe in Aſſur delatus eſt, munus regi vltori. Amplectuntur hanc explanationem omnes ferè expoſitores. Recentiores multo ſecus expendũt, & nonnihil ſubintelligendum putant, vt huius loci ſenſus exactè percipi poſſit, nempe relatiuum qui, in quem modum ſi legas videlicet. *Et aditu eius, qui exultauerunt*, non à luctu eximendos inquit quinimò eadem etiam luctus pœna plectendos ſignificat. Coniunctio enim copulatiua, & apertè inuoluere dicunt, quòd ſacerdotes ſimul cum populo luxerint. Et ne quis exiſtimet hãc ſubintellectionem eſſe temere confictam certum eſt in ſacris inueniri, vt in Pſalmo. Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam ſuper me, hoc eſt, quæ ſuper me eſt. Fauet huic explanationi Chaldaica Paraphraſis, quæ in hũc modum legit. Luxit propter eum populus eius, & cultores ipſius, qui propter ipſum exultabant. Non mihi eſt ingrata hæc poſterior explanatio, licet prior non omnino reiicienda ſit. Cæterum quod ad dicendi formam attinet, pro *aditu eius* eſt vox Hebraica *Comarim*, pro qua nonnulli vertũt ſacrificuli, verum neque hæc vox totam haurit ſignificationem huius vocis *Comarim*, ſignificat autẽ homines variis collegiis ad aliam atq; aliã numinum & ſacrorum rationem comparatos, veſtibus etiã à cæteris hominibus diſtinctos, quales fuerant Iſidis, Cibelis, & Anubis famuli, & apud Siculos Venerij, cuius generis hominum maxima multitudo in Iſrael, & Ieruſalem etiam eſt inducta, atque hoc genus illud eſt, quod à Ioſia rege extinctum in Iudæa fuit, quos aruſpices in eo loco vertit Latinus Interpres. Et deleuit, inquit, aruſpices, quos poſuerant reges Iuda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Iuda in circuitu Ieruſalem, & eos, qui adolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cœli. Hos autem certis ſaltationibus, & choræis ſacra ſua peragere puto, quam rem nomẽ ipſum *Comar*, quòd reuolutionem ſignificat, indicare videtur & verbum hic appoſitũ *exultauerunt* apertius demonſtrat, quamuis nonnulli hanc lætitiam & exultationem non ad ſaltationes, ſed ad eam, quam victimis, & ſacrificiis ſibi oblatis accipiebant, referunt.

Pſal.

Antiqua ſacrificia ſane ſtor quodã choreæ genere ſoluebantur.

Obſerua

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

VITIS frondoſa Iſrael, fructus adæquatus eſt ei. Periculoſum eſt, genus ab iniquis parētibus trahere, proni quippe ſunt homines ad inſequēda maiorum veſtigia. Quemadmodum enim arbor mala malos fructus profert, & vipera non agnum gignit, ſed peſtiferum ſerpentem. Ita iniqui parentes filios impios generant. Et quemadmodum in cænoſis & turbidis aquis omnia quæ naſcuntur, ſunt venenata. Sic ex parentibus contaminatis peccatis filij prodeunt ſcelerati. Ego, dicitur apud Iob, vidi ſtultum firmare radicē, & ſtatim maledixi pulchritudinis eius, longe fient filij eius à ſalute, & conterentur in porta. Radicem parentes vocat iniquos, ex qua radice ecce qui rami naſcuntur, digni nempe maledictione, & qui longe ſunt à ſalute animi denique in iudicio conterendi. Nam iudices olim in portis ſedere ſolebant. Sic Zacharias filius Ieroboam fecit, quòd malum eſt coram Domino ſicut fecerant patres eius. Ac rurſum de filijs Iſrael colentibus idola dicitur. Filij eorum, & nepotes, ſicut fuerunt patres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diē. Et D. Ambroſius lib. 3. de Virginibus loquens de Herodiade ait. Quid potuit filia de adultera matre diſcere, niſi damnum pudoris Hinc prouerbium, Mali corui malum ouum. Atque vt multa prætercam, hinc iura decernunt, præſumendum eſſe filios eiuſdem voluntatis, & affectus cum patre. L. ſi operarum iudicio. ff. de ope. libe. & ita dicit per illum tex. Bal. in l. liberti columna prima verſ op. 3. C. eo. Bar. etiam in tracta. de Guelphis, & Gibellinis, colum. 3 verſ. circa quorum per not. in d. l. quiſquis. C. ad leg. Iuli. Maieſt. Demum, Ang. in l. fugiti. C. de ſeruis fugitiuis inquit, quòd ex eo qui præſumitur tranſiſſe ad hoſtes, quod natus eſt ex progenie eo nomine infamata. Neque tamen propterea quis inferat, neceſſum eſſe, vt ex prauis parentibus oriantur filij praui. Nonnunquam enim probi parentes filios habent. Quemadmodū enim malus citrea quanuis multis ſit plena ſpinis profert odoratiſſimum florem, quem Hiſpane dicimus Azahar, & nonnullæ herbæ licet radicem habeant nigram candidiſſimos flores producunt. In eundem modum ex parentibus iniuſtis ſolent aliquando oriri viri morum integritate conſpicui. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ quartæ Aduentus in hæc verba. Factū eſt verbum Domini ſuper

Maiorum veſtigia hoīes ad eā ſequēda alliciunt.

Iob. 5.

4. Re. 15. & c. 17. 9.

Extat egregius tractatus Bartoli de Guelphis & Gibellinis. Pars quæ Friderico Barbaroſſæ Imperatori contra Eccleſiam adherebat dicebatur, Gibellinorū quæ verò Eccleſiā ſequebatur & iuuabat dicebatur Guelphorū & quandoque vna quandoque altera præualebat.

Anno. 22. 20.

Simile.

Ioannem filium Zachariæ. Cur filius Zachariæ dicitur Ioannes? Vt agnoſcas paternam imitatum eſſe Diuum Ioannem puritatem, & ſi vitis frondoſa fuerat paternam Zacharias, multis videlicet ornatus virtutibus, fructum eius nempe filium, ei eſſe adæquatum, impleritque in eo illud Apoſtoli. Si Radix ſancta, & rami.

¶ *Iuxta hubertatem terræ ſuæ exhubcrauit ſimulachris.* Docet
Simile. quãtum periculi afferat hominibus huberem terram & fertilem incolere, in ea enim facile homines habenas laxant peccatis. Quemadmodum vbi abundantia eſt aquarũ, piſces
Deu.32. gignũtur multi. Ita vbi terra ferax, peccatores multos inuenies. Conſtituit eum, inquit Moſes de populo Iudęorum, ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum, vt ſugeret mel de petra, oleumq́; de ſaxo duriſſimo, Butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum, & arietũ filiorũ Baſan, & hircos cum medulla tritici, & ſanguinẽ vuæ bi-
Iere.2. berent meraciſſimum. Et quid inde, bone Moſes, eſt ſubſecutũ? Audi quid addat, Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorẽ
Iere.48. ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. Et apud Ieremiam, Induxi vos in terrã Carmeli, vt comederetis fructus eius, & ingreſſi contaminaſtis eã. Ac rurſum, Fertilis fuit Moab ab adoleſcentia ſua. Et quid habuit ex hac fertilitate? Ecce quid habuit, Et requieuit in fęcibus ſuis. Quẽadmodũ rex Pharao dixit Ioſeph. In optimo terræ loco fac habitare patrẽ tuũ, &
4.*Re.18.* fratres tuos. Sic dæmon contendit crebro feracẽ tradere hominibus terrã, qui ei inſeruiunt. Sic Rabſaces alliciebat Iudæos, & pollicetur ſe tranſlaturũ illos in terrã fructiferam, & fertilem vini, terram panis, & vinearum, terram oliuarum, ac mellis, & olei, dummodo à Domino Deo ſuo deficerent. Sic etiam rex Hiram contemſit oppida, quę ei tradiderat Salomon, quòd eorum terra eſſet ſterilis. Quid adumbrat Hiram niſi diabolum? Is terram eligit frugiferam, non infertilem, agnoſcit enim proniores eſſe ad vitia cultores terræ frugiferæ. Sic & apud Iob dicitur Behemoth dormire in locis non vtiq; arenoſis, & ſiccis, ſed humentibus, vt oſtẽdatur vbi maxime diabolus quærat habitare, nẽpe in regionibus frugiferis. Audi demum, quid de Babylone dicat Apocalypſis, quæ omnium erat ſorta à hubertimam terram. Facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi. Quadrat obſeruatio in Euang. Dominicæ tertiæ. Quadrageſimę.

E terræ vbertate & abundantia ſuo illaqueare putet famulos diabolus.

3.Re.9.

Iob.40.

¶ *Secũdum multitudinẽ fructus ſui multiplicauit altaria.* Si in hũc

modum

modum explanes, id eſt, quot fuerunt homines, tot habuerunt altaria, placetque nonnullis hæc explanatio. Ecce quàm aperte deſcribit conditionem hæreticorum, qui nunquã ſibi cohærent, & concordiæ vinculo colligantur, ſed in varias factiones diſſecantur, totque inuenies ſectas inter eos, quot capita. Quemadmodum polypus plures habet pedes. Sic ab vno hæreſiarcha plures dimanant factionum opiniones. Experimento, proh, dolor, id his noſtris calamitoſis temporibus cognoſcimus, cum ab vno execrando hæreſiarcha Luthero tot prodierint ſectarum monſtra, vt vix dinumerari poſſint. Quemadmodum enim populus Iſrael degens ſub Pharaone diſperſus eſt ad colligendas paleas in omnem terram Ægypti, Sic hæretici paleas ſuorum errorum dum colligunt, non enim grana colligere poſſunt, quibus animũ nutriant, ita diſſident inter ſeſe, vt diſperſos à diabolo eſſe dicas. Vnde & Aſſertor noſter inquit. Qui non colligit mecum, diſpergit. Secus autem de Sancta catholica Eccleſia Romana inuenies, vnam eſſe, non in varias partes ſectam, ſed vinculo ſententiarum copulatam, quoniam cum Chriſto colligit. Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, inquit Sponſus cœleſtis.

Simile. *Ab vno Luthero in ſini ſæculi hydra innumeræ ſectarũ & opinionum peſtes exortæ ſunt.* *Simile.* *Exod. 5.* *Luc. 11.*

¶ Deinde, *ſecundum multitudinẽ fructus ſui multiplicauit altaria*, id eſt, cœpit à Deo ſuo deficere. Periculoſa ergo res eſt diuitiarum abundantia, quãdo iuxta multitudinem fructus ſui Iſrael altaria multiplicat, quibus Deũ offendat. Vnde recte quidam dixit, Quid ſunt diuitiæ, niſi officina vitiorum? Vt floridum auræum aliquando multa tegit ſordida, Sic diuitiarum copia varia obtegit vitia. Et quemadmodum, referente id D. Greg ſerpens dimittit hominem nudum, eumque fugit, audacter tamẽ inſilit in hominẽ veſtitum, Sic ſerpens ille antiquus homines opibus cumulatos magnopere, & ardenter impetit. Et ſicut Berzelai Galaditis, qui vir fuit diues nimis, noluit tranſire Iordanem, & cum rege Dauid requieſcere in Ieruſalem Sic diuites contemnere ſolent illam ſupernam ciuitatem Ieroſolymam Agnouit quanto in periculo verſentur diuites, Salomon, quamobrem orat, Duo rogaui te, ne deneges mihi, antequam moriar, Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo neceſſaria: ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Obſerua etiam, quænam fœmina ſedeat ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ,

Diuitiæ vitij magis quã virtuti miniſtra. Appetitum frænari difficilis adiũctis verò diuitijs penitus in ſumus. Effodiuntur opes irrita mẽta malorum.

nō vtique vilibus induta veſtibus, quales pauperes ſed ſunt mulier circūdata purpura,& coccino,& inaurata auro,& lapide pretioſo,& margaritis, vt oſtendat impietatem eos plerumque poſſidere qui his ornamētis diuitiarum ſunt circūſepti. Non vtique in fictili, deſpectoque vaſe habet illa impia fœmina abominationē,& immunditiā,ſed in poculo aureo,vt oculos mentis aperiant diuites,qui vaſis aureis vtuntur,& agnoſcant,quid aurū ſoleat diuitibus propinare,abominationē videlicet peccatorum.Neq; parū habet poculum aureū &c.abominationis, ſed plenum eſſe dicitur O maximum diuitum periculum, qui non parum hauriunt ex vaſe aureo liquorem illum execrandum, & peſtiferum, ſed plenum illis porrigitur. Contingit nonnunquam,pauperes non nihil bibere abominationis,& immunditiæ, cæterum ſe totos ingurgitare non poſſunt,quia vaſe aureo carent, non enim diuitiæ ſuppetunt, vt ſuas valeant explêre voluptates, ſecus autem diuites,cū enim pecuniæ cuncta obediunt,quid non poterunt impetrare? Sanctus etiam Iob,audi quid dicat de diuitibus. Deridetur iuſti ſimplicitas,lāpas contēpta apud cogitationes diuitū. Quis eſt hic iuſtus,& quæ eſt hęc lāpas? Vtique Chriſtus, Iſaias namque ait, Propter Ieruſalem non quieſcam,donec egredietur,vt ſplendor,iuſtus eius,& Saluator eius,vt lampas accendatur,Et Ieremias,Hoc eſt, inquit, nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Bene autem Chriſtus lampas appellatur, quoniam quemadmodū lampas vas vitreum eſt,lumen continet, &oleum,& aquam. Ita intra corpus Chriſti quid inueniemus,niſi oleum miſericordiæ?quid niſi aquam lachrymarum,quibus noſtra ablueret peccata: Apoſtolus namque inquit, in diebus carnis ſuæ preces,ſupplicationeſque obtulit,cum clamore valido,& lachrymis offerens.Lumen etiam inuenimus in hac lampade, non vtique ad comburendum, ſed ad illuminandum. Venit enim ſaluum facere,non perdere,quod perierat. Sed non deſunt,qui hanc lampadem contemnant, & ſimplicitatem huius agni immaculati irrideant. Et qui nam ſunt iſti? Diuites inquit ſanctus,Iob, Apud cogitationes diuitum hæc lampas contemnitur. Non enim, qua via illuminat, ire volunt non oleo ſuæ ineffabilis miſericordiæ ſuis ſtudent vulneribus mederi ſpiritualibus,Sed timendum eſt quod,ſubiungit ſanctus Iob. Parata eſt hæc lampas ad tempus ſtatutū. Et quod eſt hoc tempus? Cum in maieſtate veniet iudicaturus. Statutum, eſt inquit Apoſtolus, omnibus hominibus ſemel mori,

Et gentes & turmā Regina pecunia domat. Qui opibus plus poſſunt hodie authoritate plus valent.

Iſai.62.

Ierem.2.

Hebr.5.

Hebr.9.

mori, & poſt hoc iudicium Quid dicturi ſunt tunc diuites, exprimit ſapiens. Ecce, inquam gemebundi prorumpent vo- *Sapiēt. 5.*
ces, quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia *Luc. 14.*
quid contulit nobis? Demum audi, quid dicat Chriſtus, Cum *Matt. 19.*
facis prandium, aut cœnā noli vocare diuites. Pientiſſime Ieſu igitur tu pauperes vocabis ad cœnam illam lautiſſimam gloriæ cœleſtis. Hinc namque inquis, Diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto omnium ſanctorum, in hæc verba, Beati pauperes ſpiritu, Ecce non ait, Beati diuites, Agnoſcit enim eorū ſortem eſſe periculoſam. Quadrat etiā in Euāgelium Dominicæ infra octauas corporis Chriſti in hæc verba, Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, &c. introduc huc. Ecce diuites ſe excuſant, & venire ad cœnam Chriſti contemnunt, ſolum pauperes digni inuenti ſunt illa dulciſſima cœna.

Difficilis & periculoſa diuitum conditio quā nō minus negotij eſt ſuſtinere quāquam parare.

¶ *Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.* Docet ingens malū eſſe diſcordiam quæ nō ſolum cauſa eſt, vt bona amittas tēporaria, verum & ipſam vitam, Nunc interibunt, inquit. Et
in libro Iudicum, Diuiſo contra ſe Ruben magnanimorum *Iudic. 5.*
reperta eſt contentio. Et Apoſtolus, Quod ſi inuicem mor- *Galat. 5.*
detis & comeditis, videte, ne ab inuicem conſumamini, Et *Prou. 9. 2.*
Sapiens, Eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias, odit Do- *2. q. 37.*
minus. Quod ſi ad interitum animi hunc locum referas, di- *ar. 1. c.*
ſces veram eſſe illam diui Thomæ ſententiam, nempe diſcordiam per ſe, id eſt, ex intentione deliberata diſſentiendi à bono Dei vel proximi eſſe peccatum mortale. Huiuſmodi videtur eſſe diſcordia huius populi, quamobrem dicitur, exorta ea, Iſraelitas interituros.

¶ *Non eſt rex nobis nō enim timemus Dominum.* Obſerua, quā reddant cauſam ſuæ vaſtitatis, & puſillanimitatis regis, non timere Dominum integritas, ergo morum populi non parū addit principibus robur, vt ſubditos ab hoſtibus tueantur,

Integritas populi principi robur

¶ *Siquidē & ipſe in Aſſur delatus eſt, munus regi vltori: cōfuſio Ephraim capiet, & confundetur Iſrael in voluntate ſua. Tranſire fecit Samaria regē ſuum, quaſi ſpumam ſuper faciē aquæ. Et diſperdētur excelſa idoli peccatū Iſrael: lappa & tribulus aſcēdet ſuper aras eorum, & dicēt mōtibus, Operite nos, & collibus, Cadite ſuper nos. Et diebus Gabaa peccauit Iſrael, ibi ſteterunt, non comprehendet eos in Gabaa prælium ſuper filios iniquitatis. Iuxta deſiderium meum corripiā eos, congregabūtur ſuper eos populi, cum corripiētur propter duas iniquitates ſuas, Ephraim vitula docta diligere triturã,*

 ram,

ram, & ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli eius, aſcendam ſuper Ephraim, arabit Iudas conſringens ſibi ſulcos Iacob.

¶ *Siquidem & ipſe in Aſſur delatus eſt, munus regi vltori.* De vitulo aureo, vt placet D. Hieronymo, ac plerique expoſitoribus loquitur, quē Iſraelitę miſerūt aut dederūt regibus Aſſiriis, quod ſibi opē tuliſſent, vt iā diximus, *Cōfuſio Ephraim capiet, confundetur Iſrael à voluntate ſua.* Volūtatē poſuit pro cōſilio, vox enim Hebraica hic poſita pro volūtate, & cōſiliū ſignificat, Obſeruauit hoc D. Hieron. legēs ſic dum hunc locū diſpungit. *Et confundetur Iſrael in voluntate ſua, ſiue in cōſilio ſuo.* Ita etiā legit trāſlatio Septuaginta pro *à voluntate ſua*, in cōſilio ſuo. Eſt autē ſenſus. Deprehēſa, fuit fraus vitulorū deauratorum, regi Iſrael literis indicatur, & vnde ſe placere æſtimauerāt, inde vel maximè confunduntur & offendunt eos, quibus munera miſerāt, ęſtimātes nō furto ſacerdotum, ſed fraude regū, atque cōſilio hoc eſſe perfectū. Legimus in Regū volumine regē Iſrael Manahen regi Aſſyriorū Phul mille argenti talenta miſiſſe vt eſſet manus eius cum eo, id eſt, vt ei præberet auxiliū: inter quæ nōnulli arbitrantur, etiā vitulos aureos eſſe directos. *Tranſire fecit Samaria regem ſuum quaſi ſpumam ſuper faciem aqua.* Elegāti ſimilitudine explicat citiſſime vaſtādos Iſraelitas, & à ꝓpria patria relegādos. Ait enim Samariæ conſtantiā ſimilem fore in obſidione ſpumis in rapido flumine productis quæ quāuis defluentibus velociſſime, maximoque impetu aquis, aliquandiu extare, & creſcere in altum videantur, tandē ſubito commotæ vehemēti aquarū curſu, & vi diſſipātur, vt breui omnes omnino euaneſcant, Sic Samaria cum rege ſuo, cæteris Iſraëlitarum populis hoſtium cedentibus poteſtati, obſiſtere tamē ipſa, atq; manere videbatur, ſed tādem ſpuma fuit. Siquidē & ipſa etiā corruit, & fuſa diſſipataque adeo eſt, vt nullus ſupereſſet cultor. quinimo loca omnia vaſtata, atque deſerta redderentur, & in frequentibus olim, maximaque celebritate claris templis ariſque ſolitudo eſſet. *Ex diebus Gabaal peccauit Iſrael.* Hiſtoriam vxoris læuitæ turpiter atque crudeliter interfectæ ſubiicit Oſtendit autem Deus, ſe tum iuſtiſſimum iudicem eſſe, tum longanimem, in longo tempore diſſimulāt peccata hominum. Obſeruandum eſt etiam hic collationis eſſe ſermonē. Ac ſi apertius dicat, Grauiori crimine nunc Iſrael eſt cōtaminatus, quam olim Bēiamitæ illic enim libidine & ſtupro à paucis hominibus peccatum eſt, & iniuria vir vnus vnaque fœmina ſunt affecti, hic vero prȩterquā quòd pluri-

Iniquarū & turpiū actionum confuſio merces.

Leuit. 18. & 20. caput Iudi.

Exaggeratio criminum Iſraelis quæ illis tanquā natiua inſita apparebāt

pluribus ſtupris omnis Iſrael ſe implicauit, totum regnum varijs criminibus & ſuperſtitionibus laxauit habenas. Cęterum quod ad loquendi modum attinet dum dicitur, *Ex diebus Gabaal peccauit Iſrael* particula, a, aut, ex, nõ temporis nota, ſed comparationis eſt coniunctio. Vt, Et iuſtificata eſt ſapiẽtia à filiis ſuis, Et Deſcendit hic in domum ſuam iuſtificatus ab illo Quod ſi in formam argumentationis hunc locum redigamus, ſic eſt argumentatio aptanda, Iſrael maiori crimine obligatus eſt, quàm Beniaminitæ olim peccantes igitur maiori pœna dignus, ſed ipſe facto impetu crimẽ Gabaitarum ſeuere eſt vltus, ergo iuſte agetur, ſi Iſrael ſui ſceleris mihi pęnas luat. *Cũ corripiẽtur propter duas iniquitates ſuas.* Per duas iniquitates, quidam intelligunt omiſſionem diuini cultus, & commiſſionem idololatriæ iuxta illud, Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuę, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas. Alij per duas iniquitates intelligunt duos vitulos aureos, alij perſecutionem prophetarũ, & idololatriã. *Ephraim docta diligere trituram* Cõſuetudo hic terræ promiſſionis tangitur, vbi vitulæ cum cæteris animalibus fruges terræ conſueuerunt. Cum autem labore fatigantur, ſolent prodire ab area, iterum autem diligentes areã eo quod fruges in ea comedant, vnde eſt. Non alligabis os boui triturãti, ſponte ad aream redeunt. Igitur Ephraim ſimilis eſt vaccæ, vel vitulæ, quia didicit, verumetiam annua conſuetudine cępit amare quod docta eſt, licet triturario laborem inferat, Sic & populus Iſrael licet frequenter affligeretur, & multas calamitates ob peccatum idololatriæ pateretur, tamen voluptates ſuas, & ingluuiem ventris ſequi deſiderans, vltro ad idololatriã reuertebatur. *Et ego tranſiui ſuper pulchritudinẽ colli eius,* id eſt ſuperbiã eius qua toroſa ceruice iugum meum recipit, confringam. Trãſitus autem maximè quando de Deo dicitur ſemper plagas, & aduerſa ſignificat Sic exterminatos per Aegyptũ tranſiſſe memoratur. Et eſt ſenſus, Quia Ephraim non vult iugum legis accipere, ego tumentes ceruicum toros iugo impoſito perdomui.

Matt.11. Luc.8.

Iere.2.

Deut.26.

Hic regnãdi ambitio per triturã deſignatur nam ex duobus filiis Ioſeph Ephraim prælatus eſt. Vnde regnandi libidine ſuccenſus fuit.

¶ *Seminate vobis in iuſtitia, & metite vobis in ore miſericordiæ, innouate vobis nouale: tempus autem acquirẽdi Dominum, cũ venerit qui docebit vos iuſtitiã. Araſtis impietatẽ, iniquitatem meſſuiſtis, comediſtis frugẽ mẽdacij, quia cõfiſus es in viis tuis & in multitudine fortiũ tuorũ. Conſurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones quæ vaſtabuntur, ſicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius qui*

 ædifi-

ædificauit Baal in die prælii, matre ſuper filios alliſa. Sic fecit vobis Bethel à facie militiæ iniquitatum veſtrarum.

¶ *Seminate vobis in iuſtitia.* Dixerat Ephraim vitulã edoctã amare, & diligere trituram areę, & ſe aſcendiſſe ſuper collum eius, & araſſe Iudam, & cõfregiſſe ſulcos, ſiue glebas Iacob, nunc ſeruãs ſemel cœptam ab agricolis tranſlationem, ſubiungit, *Seminate vobis in iuſtitia.* Quæ verba bifariam diſpũgi poſſunt, vel quod eos adhortetur ad implẽda legis pręcepta veteris. Iuſtitiam enim pro lege ſumpſit in vetere inſtrumẽto tradita. Ita diſpungit Diuus Hieronymus, dicẽs, Seminate vobis in iuſtitia, id eſt, in lege, & attexens verba ſequentia, nempe, *& metite vobis in ore miſericordiæ,* inquit, Metantque in miſericordia, id eſt, in gratia Euangelij. Ibi enim, puta in lege oculum pro oculo, dentem pro dente, hic, in Euangelio videlicet, legimus, Qui te percuſſerit in vnam maxillam, prębe ei & alterã. Amplectuntur hanc Diui Hieronymi explanationem omnes fere Latini expoſitores, cui etiã fauere videtur Paraphraſis Chaldaica pro dictis verbis, *Seminate*, &c. habẽs, Dñs Iſrael agite vobis opera bona, ambulate per viã iuſtitiæ, ſtabilite vobis doctrinam legis. Theophylactus verò vocem *in iuſtitia* non pro lege veteri ſumit, ſed perquã doctè eam expendens, inquit, Iuſtitiam autem verum Dei cultum appellat. Iuſtum eſt enim creatori, & autori cultum tribuere, & non idolis vel vniuerſam virtutem intelligit, quæ iuſtitia nominatur, eo quòd virtutes operans iuſte iudicat, rationi ſubdens affectus irrationalitatis, nec, quod peius eſt, potiori præferens, id quod praui, & iniuſti eſt iudicis. Hactenus Theophylactus, quem ſequuntur recentiores, & fateor mihi grauiſſimam hãc eſſe explanationem, quamuis & aliam non omnino reiiciam. Cæterùm quòd ad loquendi modum attinet, dum inquit, *Seminate vobis in iuſtitia,* opinantur Theodoretus, & Theophylactus, nõnihil latere myſterij in pronomine *vobis*. Non enim ſolum dixit, *Seminate in iuſtitia,* ſed *Seminate vobis*, &c quod eſt dicere, non Deũ iuuabitis, ſed vos ipſos, ſi in iuſtitia ſeminaueritis. Verũtamen ſi rem oculate inſpiciamus, hic loquendi tropus, *Seminate vobis*. Hebraiſmus eſt, & nihil aliud videtur implicare, Seminate vobis in iuſtitia, quàm ſeminate in iuſtitia, ſicuti Hiſpanè idem eſt dicere, *Tomad eſſo, o toma eſſo, &, ſembraos voſotros iuſticia, y ſembra iuſticia.* Verũ eſt tamen, neſcio quid emphaſis habere & nõnihil affectus maioris implicare illam pronominis additionẽ. Cum itaque dicitur. *Seminate vobis in iuſtitia,* idem eſt, ac ſi dicat,

Exod. 21. Matth. 5. Preceptũ hodie paſſim corruptum de patienter ferendis iniurijs quæ quidem virum charitatis plenum & fortem probant. Quicquid extra Iuſtitiæ agrũ ſeminatur nihil eſt videlicet quia cælũ nõ promeretur vt de Charitate quæ eadẽ ſanctitas eſt docuit Apoſtolus 1. Cor. 13.

cat, Date operam bonis, & iuſtis actionibus. *Et metite vobis in ore miſericordiæ.* Imperatiuum poſuit, pro futuro, Hebraico more ad futuræ rei certitudinẽ, quaſi certam illis metendi copiam faciat. Ac ſi apertius dicat, Meteris profectò, non quantum ſeminaſtis, id enim perexiguum eſt ad meſſis magnitudinẽ, ſed *in ore miſericordiæ*, hoc eſt, reportabitis mercedem ampliſſimam, quàm Deus ob ſuam miſericordiam dabit vobis. Componit autem eleganter miſericordiam cum falce acutiſſima, certum enim eſt meſſionẽ fieri falcibus, os autem, ſiue faciem ſolet Scriptura appellare aciem gladij. Vnde apud Geneſim, quod Æditio. Vulgata habet, Homer, & Sichẽ necàuerunt, Hebraicè eſt, Hemor, & Sichem occiderunt in ore gladij, id eſt, acuto gladio, aut acie gladij. Sic & apud Iſaiam, A facie gladiorum fugerunt, à facie gladij imminentis, hoc eſt, ab acutis gladiis. Nonnulli, quia os pro ratione, & menſura ponitur in Sacris Hebraico ſermone, vt Ioſeph dictus eſt dediſſe panẽ patri, fratribuſque ſuis in ore paruuli, hoc eſt, quantum pueris petere libuiſſet, qui ſępe panem petunt, ſecus explanant hunc loquendi tropũ, *in ore miſericordiæ*, dicentes, eo ſignificari, meſſem ingẽti incremento ſuperaturam ſparſum ſemen, pluſque colligendum, quàm fuerat ſeminatum. Nam qui ſeminat, iuxta ſuam, & agri ſua menſuram ſeminat, ſeminat enim ad os modij, aut ad ſummum ad os ſacci, neque æſtimandus eſt ager, qui ſeminatur vltra menſuram ſeminis, vt in Leuitico ſcriptum eſt. Cum itaque dicitur, Metite in ore miſericordiæ, idem eſt, ac ſi dicat Deus, Vos iuxtà menſuram veſtram, & in ore ſaccorum veſtrorum ſeminate iuſtitiam, colligetis autem in ore miſericordię, quę ad vſque cęlos magna eſt. *Innouate vobis nouale,* Vt optimè obſeruant Haymo, & Carthuſianus, nouale eſt ager, cum primum proſciſſus vomere fuerit, & nouale vocat cor Iſraelitarum. Adhortatur autem eos, vt agrũ cordis vomere pœnitentiæ proſcindant, pœnitentiam de maleactis agentes, iuxtà illud Apoſtoli, Renouamini ſpiritus mentis veſtræ, & exuite veterem hominem cum actibus ſuis. Atq; illud Regij Pſaltis, Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. *Tempus autem requirendi Dominũ.* Vox Hebraica poſita pro hac voce *tempus*, nẽpe opportunitatis apertiorem reddit huius loci intelligentiam. Significat namque tempus opportunum eſſe ad ſeminandum, metendum, ac læta nouali innouanda, veniet enim Chriſtus, qui docebit homines iuſtitiam. Ac ſi dicat, Nouate

Geneſ. 34.

Iſai. 21.

Cui iniuſtitia ſeminat in miſericordia metens, meſſem ſparſum ſemen longe ſupereſſunẽtem.

Leuit. 17.

Ephes. 4.

Pſal. 50.

vobis noualia, id eſt, præparare corda veſtra ad aduentum eius, qui venturus eſt, nempe Chriſti, iam enim tempus eſt opportunũ, vt veniat, cæterũ ob peccata veſtra nó venit. *Araſtis impietatem, iniquitatem meſſuiſtis.* Senſus eſt, Me hortante, vt ſeminaretis in iuſtitia, & meteretis in ore miſericordiæ, vt me lętũ redderetis veſtris nouis noualibus, vos cõtra araſtis impietatem, id eſt, cogitaſtis iniqua conſilia, vt à me recederetis, multiſque vos peccatis implicaſtis, ideo meſſuiſtis iniquitatem, hoc eſt, pœnam, captiuitatẽ videlicet, & mortem. De ſemine.n malo impietatis, quem aliũ fructũ accipere meruiſtis, quã acerbas pœnas & ſupplicia? *Iniquitatẽ* igitur hic non pro peccato, aut culpa poſuit, ſed pro mercede, & retributione peccati, quicquid Lyranus dicat, diſtinguens inter impietatem, & iniquitatem, quod impietas ſit peccatum cogitationis, & iniquitas externę operationis. Atq; ne quis exiſtimet, hanc explanationẽ eſſe temere à me fictam, & excogitatam, vt iniquitas hic ſumatur pro captiuitate, & morte, ita eã vocẽ explanát Carthuſianus: & Haymo, & Paraphraſis Chaldaica habet pro, *araſtis impietate, iniquitate meſſuiſtis*, machinati eſtis rapinam, impietatem commiſiſtis, recepiſtis retributionem operum veſtrorum. Sic etiam crebro in Sacris pro pœna accipitur, vt apud Leuiticum. Portabit iniquitatẽ, hoc eſt, pœnam. Quæ autem ſit hæc iniquitas, puta pœna, apertius ſubſequentibus demõſtrat, ſubiungens, *Comedistis fructum mendacij*, comedere fructum mendacij eſt fruſtrari ſperati fructus. Eſt autem, ac ſi dicat, Laborabitis penuria annonæ. *Conſurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuæ vaſtabũtur, ſicut vaſtatus eſt Salmanaſar à domo eius, qui iudicauit Baal in die prælii, matre ſuper filios alliſa.* Dixerat, fame pręmendos Iſraelitas, nunc bello vaſtãdos inquit Vocat autẽ tumultum ſonitum exercitus Aſſyriorum, quibus clamantibus, quæ munita, & tuta arbitrabantur Iſraelitæ ob muros, turriumque extructionem, euertenda, & capienda ab hoſtibus ſunt, ſicut in Iſaia ſcriptum eſt, Quia aſcendit Sennacherib, & capiet omnes ciuitates Iudæ munitas. Nonnulli tumultũ hunc referunt ad ipſos Iſraelitas, non ad hoſtes Aſſyrios, quod in imminente bello clamor audiatur eorum fugientiũ de pręlio, & in eo pereuntium Vox vero *conſurget*, maximum fore tumultum ſignificat, qui miſero populi pereuntis clamore, & corruentium ædificiorum ſonitu vehementer exreſcens conſurget. *ſicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius, qui &c.* Difficilis eſt locus iſte, atque hinc varie explicatur. Quidam hoc

Ex iniqua agricultura deterior meſſis expectatio emicuit.

Leuit. 5.

Spe deluſa mendacii fructus habemus.

Iſai. 35.

Verba fides ſequitur, omnis enim Iſrael variis cladibus et mutuis internecionibus tumultuatus eſt propter regum ſeditiones. 4. Reg. 15.

hoc referunt ad hiſtoriam Iudicum, quando Salmana princeps Madianitarũ interfectus eſt à domo, & familia Gedeonis, qui damnauit Baal, aram eius deſtruendo in die prælij. Quod autem inquit, matre ſuper filios alliſa, ad illud referẽdum dicunt, quod citata Iudicum hiſtoria attexit, captis videlicet à Gedeone principibus Madianitarum Zebee, & Salmana dictum, Quales fuerunt viri: quos occidiſtis in Thabor? cui Salmana reſpondit, Similes tui fuerunt, & vnus ex illis ſicut filius regis. Quibus Gedeon inquit, Si ſeruaſſetis eos, non occiderem vos, &c. atque ſubiungit, ſicut fecit gladius tuus mulieres ſine liberis, ſic mater tua erit ſine liberis. Percuſſitque eum, & interfecit. Alliſa eſt itaque: mater ſuper filios, quia acerbiſſimo dolore affecta morte filiorum eſt, vel certe cum ipſis eſt pariter interempta. Ad hanc eandem normam trucidandos inquit Iſraelitas apud ciuitatem Bethel, in qua vitulum poſuerunt aureum. Amplectuntur hanc explanationẽ diuus Hieronymus, Theophylactus, Theodoretus, Haymo, ac plerique alij, quos longum eſſet recenſere, quinimo Chaldaica Paraphraſis, & Græca lectio ita hunc locum diſpudgendum tradunt Lyranus multo ſecus explanat, iudicans Salmana non eſſe hic nomen proprium, ſed appellatiuum ſignificans pacificam, & quietam, & quia Hebraice eſt pro, *à domo eius, qui vindicauit Baal*, à domo inſidiatores, ſic literam iſtã ordinat, *Sicut eſt vaſtata pacifica à domo inſidiatoris*, & ſignificari inquit, quod quemadmodum gens pacifica, & quieta, non timẽs ſibi de periculo, vaſtatur ab inſidiatore, & eius familia irruente ſubito ſuper gentem improuiſam, quæ credebat eſſe in pace, & quiete, ſicut legitur de vaſtatione Iais, *In die prælij* ſic inſidioſè commiſſi. *Matre ſuper filios alliſa.* Huiuſmodi latrones nõn ſolum ſolent interficere mares, verum & fœminas, ne poſtea crimẽ detegant, & accuſentur ab illis, Eſt autem prophetæ intentio, quod ad hunc eundem modum continget decem tribubus pro peccatis ſuis, ideo que ſubditur. *Sic fecit Bethel à facie malitiæ iniquitatum veſtrarũ.* Alij de Salmanaſare hoc intelligunt, Is enim primo anno Hoſee irruit, & Arbel trãs Iordanem vaſtauit crudeliſſime, Quaſi ergo citet domeſticum, & recens exemplũ de Arbel ad eam normam vaſtandos inquit Vates Iſraelitas. Alij dicunt hanc hiſtoriam non extare, erat tamen tunc omnibus nota. Demũ hoc vnum certum eſt miſerandum internitionis ſpectaculum propoſitum Iſraelitis à vate noſtro, vt illos hoc exemplo deterreat.

Iudic. 18. *Scelerati quo eorum ſcelera non reuelentur, teſtes occidunt nec propriis matrum vberibus parcunt.*

Obſerua

Obſeruationes ſpectantes ad inſtituendos mores.

Inueterata peccata cordibus hominum difficilius euelluntur.

EX diebus Gabaa peccauit Iſrael. Ecce, Deus tuus tẽpus, quo ſe peccator implicat peccatis, tuis obiicit oculis, vt tu diſcas, quanto tempore homo delinquat, conſiderare, anteaquam ſeuerè punias. Si enim recens peccatum eſt, facilius euelles ex corde, quam ſi veteratum. Quemadmodum arbor denuo plantata ſine multo labore extrahis è terra, & mitiori ictu ſuccindes virgam arboris, quam ipſam arborem, ſi longas miſit radices, Sic benignius agendum eſt cum homine, qui ſemel peccat quàm cum eo, qui pluribus ſe irretiuit peccatis. Adducunt ad Chriſtum hominem habentem ſpiritum immundum, & interrogat ante eiectionem dæmonis. Quantũ temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? Et cum pater reſpondiſſet, ab infantia. Obſerua, quo pacto exierit dęmon, Multum, inquit Scriptura diſcerpens eum. Poteras quidem, Domine Ieſu, præcipere dæmoni, ne ita acerbè excruciaret hominẽ iſtum, cur ergo non præcipis, & miſerum ſic torqueri permittis? Quoniam dignus eſt tanto tormento, qui tanto tempore in cordis domicilio diabolum habuit. Sic Petrus iterum atque iterum delinquens, erat enim impedimento Chriſto, ne crucis agonem ſubiret, ſeuerè reprehenſus eſt. Cum enim non ſemel, ſed bis dixiſſet: Abſit à te, Domine non erit tibi hoc, audiuit, Vade poſt me ſatana. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro transfiguratione Domini, in hæc verba, Adhuc eo loquente nubes lucida obumbrauit eos, & ecce vox de nube, &c. Cur transfigurationis gloria priuantur Apoſtoli, & terribili voce ita deterrentur, vt ceciderint in faciẽ ſuam? Opinor, quoniam Petrus rurſum obſtat, ne Chriſtus pro genere humano pateretur. Ac ſi apertius dicat Deus, Iam iterũ, atque iterum, Petre, deliquiſti, non mireris, ſi trãsfigurationis gloriam interdicam tibi, & formidanda voce deterream. Quadrat & in Euangelium pro Mandato, in hæc verba, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Quando tantam pœnam comminatur Chriſtus? Non vtique cum primo reſiſtit Petrus, tunc enim benignè eſt ei Dominus allocutus, Quod ego facio, tu neſcis modo. Sed deinde cum in obſtinatione perſiſtit dicens. Non lauabis in æternum, audiuit ſeueriſſimam punitionem, nempe, non habebis partem mecum.

Simile. *Marc. 9.* *Matt. 17.*

¶ Iuxta

¶ *Iuxta deſiderium meum corripiam eos, congregabuntur ſuper eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates ſuas.* Inter cætera Scripturę teſtimonia non obtinet hoc extremũ locũ, ad contexendam concionem pro Euangelio Dominicæ 1. Aduentus. Quando enim Deus iuxta deſiderium ſuũ puniet peccatores? quãdo ſuper eos populi illi inferorum truculentiſſimi deſæuient? quando corripientur non ſolum propter duas, verum propter omnes iniquitates ſuas iniqui? Certè cum venerit filius hominis cum poteſtate.

Extremi die Iudicij ſumet Deus vindictam & iuxta deſideriũ ſuum meritas repẽdet peccatoribus vices.

¶ *Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ.* Multa hic ſunt implicata, quæ paucis abſoluemus Primũ, inuenies nonnullos homines, ita iuſtitiæ amatores, ac ſi miſericordia floci pendenda ſit, nulluſque illi locus relinquendus. Ecce hic vtrũq; coniungit Deus, miſericordiã videlicet cum iuſtitia. Dilige iuſtitiam, frater mi, noli tamen contemnere miſericordiã. Secundũ, diſce plus eſſe miſericordem, quã iuſtum, hinc enim non inquit, Seminate vobis in ore iuſtitiæ, ſed, Seminate in iuſtitia. Contra etiam non dixit, Metite in miſericordia, ſed, Metite in ore miſericordiæ, qui loquendi tropus indicat ampliorem eſſe meſſem miſericordiæ, quàm ſationem iuſtitiæ. Et eleganter iuſtitiam componit cum ſemente, miſericordiam vero cum meſſe, vt te doceat plus miſericordem eſſe, quàm iuſtum. Quis enim nõ videat meſſem exuberantiorẽ eſſe ſeminatione? Non prohibeo, frater mi, ſeminare in iuſtitia, cum ratio, & munus tibi iniunctum popoſcerit, ſed ſit tibi copioſior miſericordia, inſtar, meſſis. Noli eſſe iuſtus nimiũ, inquit Sapiens. Ac ſi apertius dicat, Noli diſciplinã iuſtitiæ conuertere in carnificinam, & trucidationem. Qui enim vehementer emũgit, elicit ſanguinem. Sic Deus promptiorem ſe eſſe ad miſerendũ, quàm ad puniendum oſtendit apud Iſaiam. In momento, inquit, indignationis abſcõdi faciem meam paruimper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Ecce, indignatio Dei tui momentanea eſt, miſericordia vero ampliſſima eſt, ſempiterna videlicet, Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ decimæ poſt Pentecoſten, in hæc verba, Alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Non ſolum infudit vinum, ſed oleum etiam, neque prius infudit vinum, quàm oleum, ſed contra prius oleum. Quid oleũ ſignificat niſi miſericordiam? Quid vinũ niſi iuſtitiam? Oleum enim dolorem leuit, vinum vero dum purgat, dolorem parit. Cum ergo Samaritanus prius oleum infudit, quam vinum, miſericordiam prius

Eccle. 7.

Prou 30.

Iſa. 4.

Verbis iracundis & minabũdis non decet Iudicẽ reos proſequi, ſed cõiũcta Clementia Iuſtitiæ Deũ imitetur cuius propriũ eſt miſereri & parcere ſemper.

prius adhibuiſſe ſignificat, quàm iuſtitiã. Hinc & Apoſtolus connectens multas virtutes, priorem locũ miſericordiæ dedit. Induite vos, inquit, ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatẽ humilitatem, modeſtiã, patien-

Coloſſ. 3. tiam, &c. Ecce, eos homines electos Dei, atq; ſanctos, & dilectos eius, inquit, qui in varias virtutũ actiones incubituri, prius in miſericordiã, velut in pretioſius ornamentum, ocu-

2.2.q.30. art.4. los conijciunt, vt ea ante alias ſe exornent. Hinc & D. Tho. perquam doctè decernit, miſericordiã ſecundũ ſe eſſe maximam virtutum, eámque inter omnes virtutes, quę ad proximum ſunt, eſſe potiſſimam, atque potioris actus. Et ſanctus

Iob.31. Iob hanc vnam inter cęteras ſecum maximè creuiſſe, inquit, Ab infantia mea, ait, creuit mecũ miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. In huius rei typum oſtiola, &

3.Reg.6. poſtes oraculi de lignis oliuarum fecit Salomon, quoniam homines animum ſuum fabricaturi templum Dei, ante alias virtutes, quas morales vocant, debent exordium ſumere à miſericordia, Quid enim aliud adumbrat oliua, quàm miſe-

Gene.8. ricordiam? Quemadmodum columba egreſſa ab arca Noë ramũ oliuæ portans in ore reuertit, atq; tunc admiſit ſecum in arcam Noë, hancq; præceteris elegit arborem colũba, vt benignè ſuſcepta à Noë, admiteretur in arcam, Sic homines vt miſericorditer ſuſcipiantur à Deo, & velut in domũ Dei admittantur, debent in hoc ſtudiũ incumbere, vt miſericordiæ opera offerant Deo. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro omnibus ſanctis, in hæc verba, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Vides enim miſericordiam promiſſam à Deo miſericordibus. Quadrat etiam in Euangelium Dom. viceſimæ 1. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Serue nequam nónne oportuit te miſereri conſerui tui? Ecce probrò vertit Deus huic ſeruo quod cum ſeminabat in iuſtitia, petebat enim, quod ſuum erat à conſeruo, non meſſuerit in miſericordias. Diſces etiam ex hoc loco, quinã maximè colligant ampliſſimam Dei miſericordiam, qui videlicet ſeminauerint in iuſtitia, Si tu ſeminas impietatẽ, cur ſperas te diuinæ miſericordiæ percepturum fructum? Semina puritatem morum, ſi colligere cupis Dei miſericordiam. De propitiatu, inquit Sapiens, peccatorũ noli eſſe ſine me-

Tanto quiſque perfectior eſt quanto perfectius ſentit dolores alienos.

Eccle.5. tu, neq; adiicias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas, Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur, Miſericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores reſpicit ira illius. Diſce etiã ex hoc loco

loco animi deiectionem, & cum virtutum actionibus incubueris, nihil tuis arrogare meritis, ſed omnia diuinæ miſericordiæ adſcribere, propterea enim admonet DOMINUS, Seminate in iuſtitia, non autem ſubiungit, Metite in iuſtitia, ſed in miſericordia, ne in ſuperbiam elatus pereas cum illo Phariſæo, qui poſtquam multa ſeminauerat in iuſtitia, quia in eadem metere voluit, nihil fructus percepit.

Iuſtitiæ ſemina inſerenda ſunt in agro cordis humani.

¶ Deinde, *Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ, innouate vobis nouale, &c.* Locus hic aptiſſimus eſt cõcionibus Sexageſimæ, in hæc autem præcipuè quadrat verba, Exit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuũ. Quale eſt hoc ſemen? Audi quid dicat noſter Hoſſeas, nempe, Seminate in iuſtitia. Semen ergo iuſtitia eſt. Et quis eſt ager? Humanum cor. De hoc enim hic dicitur, Innouate vobis nouale. Et quis fructus ex hoc ſemine, & ex agro iſto eſt colligẽdus? Diuina proculdubio miſericordia, quæ non ſolum delictis parcet, verum & multa alia in te conferet beneficia.

CAPVT VNDECIMVM.

SICVT mane tranſit, pertranſiit rex Iſrael, quia per Iſrael, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum. Vocauerunt eos, ſic abierunt à facie eorum: Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabant. Et ego quaſi nutritius Ephraim, portabã eos in brachiis meis, & neſcierunt, quod curarem eos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis, & ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum, & declinaui ad eum, vt veſceretur.

¶ *Sicut mane tranſit, pertranſiit rex Iſrael.* Diuerſis figuris eũdem explicat ſenſum. Qui ſupra dixerat, tranſire fecit Samaria regem ſuum, quaſi ſpumam ſuper faciam aquæ, eo quod ſpuma, & bullæ in aquarũ ſummitatibus natantes celeriter diſſoluantur, nunc eandem rem ſub alia ponit ſimilitudine. Sicut enim aurora, eã enim hic *mane* vocat, atq; ita Hebraicè pro, *ſicut mane tranſit*, eſt, *ſicut Aurora trãſit*. Mane inter noctis, ſoliſq; viciniã celeriter trãſit, ita vt finiatur nox, & clareſcat dies, Sic rex Iſraël i. decem tribuum, velociter trãſiet. Exiſtimant nonnulli hoc eſſe completum ſub rege Hoſſea filio Ela, qui nono imperij ſui anno ab Aſſyriis captus, atq; occiſus eſt. 4. Reg. 17. Alij non ad aliquem peculiarẽ regẽ verba referunt, ſed ſignificari dicunt, regnum Iſraël deſtruendum, ampliuſq; nunquam regem habiturũ, quod poſt huius oraculi

pro

pronuntiationem ſtatim completum eſt. *Quia puer Iſrael.* Incipit exponere beneficia, quæ in Iſraëlem Deus contulerat, vt eum ingratitudinis arguat. Dum autem Iſraëlem puerum vocat, dubiũ eſt, quid ſignificare voluit, atq; hinc variè explanatur. Quidam puerũ vocari dicunt, quia in Ægypto populus Iſraël natus, creuit, & multiplicatus eſt. Alij puerũ vocari exiſtimant, vt oſtendat Deus Iſraëlẽ ſtultè, & pueriliter vitam egiſſe, cum idololatria, alijſque vitiis ſe cõtaminauerit degens in Ægypto. Alij hanc pueritiam Iſraëlis in bonũ referunt, iuxta illud. Niſi efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum, quidã enim Iſraëlitæ inter Ægyptios innocentiam, & vitæ puritatem ingentem retinuerũt, Deo mundo corde ſeruientes. Sic apud Malachiam legimus de Leui patriarcha, quòd multos auerterit ab impietate, certum etiam eſt, multos Iſraëlitas in Ægypto extitiſſe morum candore conſpicuos. Alij puerum appellari Iſraëlem opinantur, quòd eum tanquam puerum, viribus videlicet & cõſilio egentem, omni humano auxilio, curaque deſtitutum omniũ hominũ ludibrio, & iniurijs expoſitum inuenerit in Ægypto. Atque cũ huiuſmodi pueri nemo hominum miſereretur, Deus miſertus eſt eius. Sic namq; dicitur apud Exodũ, Clamor filiorũ Iſraël venit ad me, vidíque afflictionẽ eorem qua ab Ægyptiis opprimuntur, & ſciens dolorem eius, deſcendi vt liberam de manu Ægyptiorum, hoc eſt, *&* *dilexi eum.* Coniunctio a, copulatiua, & non parum habet emphaſis. Significat enim, & implicat ſua connexione, quo miſeriorẽ viderat Iſraëlẽ in Ægypto Deus, eo fuiſſe vehementiore erga eũm affectum amore. Hæc poſterior explanatio cæteris omnibus mihi gratior eſt *Et ex Aegypto vocaui filium meum.* Vocare duo in ſacris ſignificat, vt etiam in latino ſermone, videlicet appellare, & ex aliquo loco adducere, atque inuitare, vt, De ventre matris meę vocauit me Dominus nomine meo, &, Vocauit Iacob filios ſuos. Ad vtramque autem ſignificationem locus hic pertinet, nam Iſraël filius Dei appellatus eſt, Sic apud Exodũ, Hæc dicit Dominus, Primo genitum meũ dimitte, vt ſacrificet mihi in deſerto. Ac rurſum, Primogenitus meus Iſraël, Et illud, Filios enutriui, & exaltaui. Et vt vt filius eductus eſt de Ægypto. Obſeruandum tamen eſt hunc locum, *ex Aegypto vocaui filium meum* iuxta literalẽ intelligentiã non ſolum de populo Iſraël eſſe explanandũ, ſed etiã de Chriſto, eum enim citat S. Matt. de Chriſto, in eóque aſſerit eſſe completum, impium autẽ eſſet negare.

Cõmemoratio beneficiorũ Dei in Iſraelẽ quã detegitur eius ingratitudo.

Matt. 18.

Male. 2.

Vocare duo ſignificat.

Iſa. 49.

Exo. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Exod. 4.

Iſa. 1.

Matt. 2.

gare in literali ſenſu non eſſe de Christo intelligẽdum, quoniam, auctore diuo Auguſtino, probatio per auctoritatem Scripturæ non ter niſi ex ſenſu literali, Sanctus etiam Dionyſius inquit in Epiſtola ad Policarpum theologiam myſticam, ſiue ſymbolicam non eſſe argumentationibus cõficiẽdis aptam. Cùm ergo Sanctus Matthæus dicat hoc oraculum, *ex Ægypto vocaui filium meum* quadrare in Chriſtum, nephas eſt dicere non in literali ſenſu, ſed myſtico, eſſe intelligendum de Christo. Neque quia de Iſrael intelligitur iuxta intelligentiam literalem, propterea inferẽdum eſt Igitur iuxta eandẽ intelligentiã literalẽ nõ poteſt quadrare in Chriſtum, cum, vt optimè definit ſanctus, ac pientiſſimus doctor Thomas, idque probat, tum ſanctorum patrum teſtimoniis, tum rationibus tanto viro dignis, Scriptura ſacra ſub vna litera plures comprehẽdat literales ſenſus. *Vocauerunt eos.* Bifariam diſpungi poteſt, vel, referendo pronomen, *eos,* ad deos alienos, ac ſi dicat Deus. Ego vocaui eos ipſi autem vocauerunt non me, ſed illos, nempe deos gentium Vel, pronomen *eos* referendo ad Iſraelitas, quod prophetæ miſſi à Deo fuiſſent, qui eos vocarent, vt redirent ad Deum ſuum. Hæc poſterior explanatio communior eſt, & ab omnibus fere expoſitoribus adhibetur, prior tamen mihi non eſt ingrata. *Sic abierunt à facie eorum.* Significat Iſraelis duritiam, qui vocantibus prophetis terga verterunt, eorumque conſilijs noluerunt acquieſcere.

Theologia myſtica argumentis texendis minus apta.

Induratus Iſraelis animus ne conuertatur

¶ *Et ego quaſi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis.* Hebraice eſt Et ego pedetẽtim deduxi Ephraim, accepit eos ſuper brachia ſua. Explicat autem, quo amore Iſraelẽ dilexit vocando ex Ægypto, iuxta illud Deuteron. Portauit te Dominus Deus tuus, vt ſolet homo geſtare paruulum filium in omni via per quam ambulaſtis, donec veniretis ad locum iſtum. Quod autem addit, *Portabam eos in brachiis meis* ingẽti fortitudine, & potentia eductum eſſe Iſraelem de Ægypto protectumque & aſſeruatum in deſerto ſignificat Brachium, enim Dei, potentia & fortitudo eius dicitur. Sic apud Iob, Si habes brachium, ſicut Deus, id eſt, ſi tam potẽs es, atq; Deus ipſe omnipotens. Et apud Iſaiam Brachium, id eſt, potentia Domini cui reuelata eſt? Quanta autẽ ſolicitudine Iſraelem in deſerto cuſtodierit Dominus, ne vel æſtu in die vel tenebris terreretur in nocte, oſtendit dicens, In die eram nubes in nocte columna ignis. *Et neſcierunt, quod curarem eos.* Bifariã diſpungi poteſt, vel, quod cum peccaſſent, & feciſſent ſibi

Deut. 1.

Iob. 40.

Iſai. 53.

Exod. 13. & 14.

caput vituli, dedi locum pœnitentiæ eius,& ignorauerunt. quod curare eos vellẽ,id eſt,mũdare ab idolis ſuis. Vel,quod *iunxerim*,poſuit pro, *eduxerim*,id eſt, eduxerim eos è ſeruitute,laboribus,& moleſtiis Ægypti. *In funiculis Adam traham eos.* Adam non pro primo parẽte accipitur, ſed pro homine,idẽque eſt dicere, *in funiculis Adam*, quod in funiculis hominis.

Sequentia prior bus explicationes eluceſcunt.

¶ Explicat autem, quos vocauerit funiculos hominum, hoc eſt,quibus trahuntur homines,non vitulæ, ſequentibus verbis. Eſt enim hæc conſuetudo Scripturæ, per ſequentia verba aperire,quæ prius dixerat,ſubiungens, *in vinculis charitatis*, ac ſi apertius dicat. Funiculi, quibus homines vinciri ſolent,vincula ſunt dilectionis, his ergo traham,id eſt ſemper trahere ſum ſolitus Iſraelem,vt me diligat,& mihi inſeruiat,qui clementiſſime cum hoc populo ſemper agere ſoleo, Futurum enim tempus aliquando à temporis ratione abſoluitur,& conſuetudinẽ implicat, vt ſæpius obſeruauimus. *Et ero eis, quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum.* In eundẽ modum verbum futuri tẽporis,ero,non tã tẽpus quàm conſuetudinẽ inuoluit. Apponit autẽ elegãtiſſimã ſimilitudinẽ De⁹, componens ſe cũ aratore. Ac ſi dicat. Quemadmodum benigni,& clementes aratores facere ſolent,qui boues ſuos non vſque ad laſſitudinem exercent, ſed miſericordia moti erga eos,ante operarum terminum,detracto iugo,pabuloque oblato ipſos recreant,& bis, aut ter etiam per diem requieſcere permittunt, ſicut ſcriptum eſt, Nouit iuſtus iumentorum ſuorũ animas. In eundẽ modũ ego imbecillitati Iſraelis cõſulebã,& ingenti clementia erga eum me gerebam,quos nõ continuo perpetuoque labore exerceri volui,ſed quoſdã illis dies,quædam ſolemnia ſacra denique certas horas cõſtitui quibus diuino cultui in ſacrificiis, hoſtiis,aliiſque oblationibus vacarẽt,cuius generis fuere ſabattha, anniuerſariáque illa tria feſta, Calendæ,& meſſis, ac vindemiæ tempora nec non & tertius,atque ſeptimus annus. His namq; tẽporibus ſuam operam,certã, ſuorumq; fructuum portionem in diuinæ legis obſequium,in publica vota, & ſupplicationes, in ſacerdotum, in pauperum, in ſuoſque ipſorum vſus impendere debuerunt,reliquo autẽ tẽpore ſibi ipſis,ſuiſque rebus proſpicere,& cõſulere permiſſi ſunt. Hanc autẽ libertatẽ in Ægypto degentes Iſraelitæ nũquã obtinuerũt, ſed miſera ſeruitute oppreſſi ſunt, neque vel temporis momento requies minima conceſſa eſt. Confert igitur Deus calamitoſam illam Ægypti vitam cum ea,quã poſtea,educti de tanta

Simile.

Prou. 12.

Docet locus ſecundũ myſticum ſenſum iuſtos debere cõpati & miſereri hebetudini & fragilitati proximorum ſibi cõmiſſorũ damnique paſſione eſſe omnium ſuarũ habere rationem.

ra ſeruitute egerunt in deſerto & terra promiſſionis. Verum ad exactam huius loci intelligentiam non ni hil ſubintelligēdum eſt, nempe relatiuum, *quod* & verbum, *erat*, eſtque ſic litera aptāda, *et fuit eis quaſi exaltans iugum, quod erat ſuper maxillas eorum*. Eſt enim Hebraici ſermonis obſeruatio, & ſemel atque iterum animaduertimus, quod relatiuus interdum in antecedente lateat, vt, Secundum innocentiam meam ſuper me, id eſt, quæ eſt ſuper me, in eundem modum hic, *exaltans iugum ſuper maxillam*, hoc eſt quod erat ſuper maxillas. Dū autē inquit, iugum ſuper maxillas exaltans, idem eſt atque nō ſuper ceruices, aut collum. Ad earum enim regionum morē refert, vbi boues non in fronte, vt apud Hiſpanos, ſed in ceruicibus iuga ſuſtinēt. *Et declinaui ad eum, vt veſceretur*. Nō eſt contentus Deus iugum auferre duriſſimum Iſrael, ſed vlterius progreſſus eſt, tātumq; ſe ipſum deiecit, id enim eſt implicatum verbo, *declinaui*, Deum nēpe ſe demiſiſſe, vt illi pabulū daret. Perſiſtit autem in ſemel cepta metaphora, in eū *Deu. 7.* enim modum faciunt aratores, qui ſolutis à labore iuuencis *In pinguiſ* fœnum, aliaſque commodas eſcas manu porrigūt. Sic Deus *ſimo pabu* populo Iſrael paſtum largè, & copioſe ſuppeditauit. Sic nāque *lo adducі⁹* ſcriptum eſt, Dominus Deus tuus introducet te in ter- *eſt Iſrael* ram bonam, terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua fi- *vt delicia* cus, & malo granata, & olineta, naſcūtur, terram olei, ac mel- *retur om-* lis, vbi abſque vlla penuria comedes panem tuum, & rerum *nium rerū* omnium abundantia perfrueris. Poteris & hanc Dei inclina- *cop a.* tionem, ſiue declinationem, vt veſcatur Iſrael, referre ad mā- *Exod. 16.* na illis in deſerto præſtitum cum volatilium abundantia, *Deu. 6.* iuxta illud, Mandauit nubibus deſuper, & ianuas cœli ape- *Pſal. 77.* ruit, Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, Et pluit ſuper eos puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata.

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

QVIA *puer Iſrael, & dilexi eum*. Vt multa alia ſilentio præteream, duo hic habes implicata nequaquam aſpernēda, Alterum eſt, obſerua, frater mi, quando maximè Deus tuus Iſraelē ingenti proſequitur amore, nēpe cū puer erat, iuxta illud Apoſtoli, Malitia paruuli eſtote. Cōmendatus *1. Cor. 14* etiam Saul ob hanc pueri innocentiam. Nā inquit Scriptura,

Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet hoc eſt, vt
1. Reg. 13. optimè expendit Chaldæus Paraphraſtes, Saul vir erat innocens, ſicut puer vnius anni, in quo nulla ſunt peccata. Fortaſſis autem ob eam vitæ innocentiā cum Deus ad regium apicē euehi permiſit. Sic etiam & oculos conijciens in innocē-
Cant. 8. tiam Sponſæ ait, in eius amorem raptus Sponſus, Soror noſtra parua eſt, & hubera non habet. In huius rei typum obſer-
Deut. 1. ua quibus Dominus pollicetur terrā promiſſionis. Paruuli, inquit veſtri, & filij, qui hodie boni ac mali ignorant diſtantiam ipſi ingrediētur, & ipſis dabo terram & poſſidebūt eam. Ecce tantum paruulis patet aditus patriæ cæleſtis non alijs. Terra enim promiſſionis quid aliud adumbrat, quàm cœleſtē
Matt. 16. illam Ieroſolymā? Hinc & Aſſertor noſter inquit, Sinite paruulos venire ad me, talium eſt enim regnum cœlorum. Ac rurſum interrogatus à diſcipulis, Quis putas, maior eſt in regno cœlorum, aduocans paruulum ſtatuit eum in medio eorum & dixit. Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini, ſicut paruuli, nō intrabitis in regnum cœlorū. Alterū hic implicatum eſt, in quoſnam debeas oculos conijcere, nēpe in eos, qui omni ſunt auxilio deſtituti, vt illis ſubuenias. Ob eā enim cauſam Iſraelem puerū vocat quod multis eſſet expoſitus iniurijs Ægyptiorū. Sic ſanct⁹ Iob his maxime ſe miſericordē exhibuiſſe inquit. Auris audiēs beatificabat me, & oculus videns teſtimoniū reddebat mihi, eo quod liberaſſem pauperē vociferātē, & pupillum, qui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduę cō-
Ieren. 22 ſolatus ſum. Hos etiā miſeros, & calamitoſos eſſe ſoluendos inquit Dominus apud Ieremiā, Liberate, ait, vt oppreſſum de manu calumniatoris, & aduenā & pupillū & viduā nolite
Iacob. 1. cōtriſtare, neque opprimatis inique. Et ſanctus Iacobus, Religio munda, inquit, & immaculata apud Deum, & patrē hęc
2. Mac. 8. eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorū, Sic ſancti, ac fortiſſimi Machabæi pauperem, & afflictorum miſeri, debilibus, & orphanis, & viduis diuiſerunt ſpolia, quæ ab
Act. 9. hoſtibus reportauerāt. Sic & Thabita plena prædicatur operibus bonis, & eleemoſynis, quam poſt mortem flēres viduę oſtendebant Petro tunicas, & veſtes quas ſibi faciebat.

Simplicitas & maiorum non fucat: veritas Regni cæleſtis ianua.

Iob. 29.

¶ *Ex Aegypto vocaui filium meum.* Monet Dominus nō eſſe obliuioni tradendum locum in quo te, frater mi, Deus ex aliquo periculo, vel damno eripuit, ſed ante oculos habēdum, vt pro ſuſceptis ibi beneficijs Deo tuo gratias agas.

¶ Ego

¶ *Ego quaſi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis.* Patientiam erga ſubditos te docet locus iſte habendam & præterea non eſſe contemnendos, aut pedibus calcandos, ſed brachiis portandos. Sic legis in Euangelio, quod bonus paſtor ouem errantem impoſuerit ſuper humeros ſuos, non contriuerit aut iugulauerit.

¶ *Et ero quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorũ.* Docet dãdã requiem his qui tibi inſeruiunt. Audis enim Deum tuũ auferre iugum à ſeruis ſuis. Quod ſi Deus dicitur die ſeptimo quieuiſſe ab omni opere, quod patrauerat. Cur & tu non permittes reſpirare ſeruos, & ancillas tuas? Num tu inter eos vis numerari de quibus inquit Deus, Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die, ac nocte? Aſcendit Deus in monte, inquit ſanctus Ioannes, & ibi ſedebat non vtique ſolus, ſed cum diſcipulis, vt doceat concedendam requiem famulis.

Geneſ. 3. In ſeueros illos heros qui execrantur quietem nocturnã famulorũ. Ierem. 16.

¶ *Et ego quaſi nutritius Ephraim, portabãt eos in brachiis meis.* Nihil aptius poteſt depingere, quales ſe debeant prælati exhibere ſuis ſubditis, quàm hic locus. Primò nõ ſe exiſtiment prælati dominos eſſe ſubditorũ, ſed nutritios, qua voce multa implicauit. Quorum primum eſt debere æquo animo ferre ſubditorũ imperfectiones, neque quia ſemel, aut iterum cadant propterea eſſe perdendos, trucidandos, aut conterẽdos. Non enim paruulos ſolent nutritii elidere, cum ceciderint, ſed clementer, & benigne è terra leuare. Secundum non omnino deſerendos: aut derelinquendos eſſe ſubditos à prælatis. Alioqui ſi deſerantur, vt ſine adminiculo nutritij obambulent, quid mirum ſi cadant cum Miphiboſeth, & claudi efficiantur? Diſcãt etiã prælati, dum nutritii funguntur munere, pedetẽtim eſſe cum ſubditis ambulandum non currendũ. Temperãdus enim eſt greſſus, prælati imbecillitate ſubditorum, ne medio itinere ſuccumbant ſubditi. Sic ſe Dominus temperaſſe teſtatur, dũ inquit, Sicut aquila prouocãs ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expãdit alas ſuas, & aſſumpſit eũ, atque portauit in humeris ſuis. Sic etiam Aſſertor noſter cum eſſet in monte dicitur ſediſſe cum diſcipulis ſuis. Quorſum putas ſedebat? Num quia defeſſus erat? Nequaquam, ſed quia nutritius erat eorum, compatitur illorum infirmitati, ac veluti defeſſus eſſet, ſedere voluit. Sic denique cum ad montẽ Transfigurationis pergeret, dicitur duxiſſe diſcipulos ſuos. Quo pacto ducebas eos, Domine in montem illum excelſum? Num excitabas eos ad curſum? Nequa-

2. Reg. 4.

Deut. 32.

quam, ſed paulatim ipſe enim inquit, Et ego quaſi nutritius Ephraim. Diſces ſecundò non ſolum verbo aut ore portandos ſubditos, ſed etiam brachiis, hoc eſt bonis operibus. Ne ſis de numero eorum, qui grandia præcipiūt, & ea neque ſummo digito volunt attingere. Si ad terram promiſſionis ſubditos portare cupis, apprehende eorum manus manibus tuis. Quando Ioas ſagittas iecit fortiter? Cum Eliſæus ſuper poſuit manus ſuas manibus Ioas, tunc ſagitta ſalutis fuit contra Syriam. Tunc enim ſubditi impetunt magnanimiter hoſtes inuiſibiles, cum manibus iuuantur prælatorum. Vidit Ioannes Chriſtum ambulantem in medio candelabrorum, de cuius ore procedebat gladius ex vtraque parte acutus; & in dextera eius ſtellas ſeptem. Ecce non eſt cōtentus ſolum habere gladium in ore, vt puniat delinquentes, etiā in manu habet ſtellas, quibus illuminet, illuſtres nempe virtutum actiones vt doceat prælatos ſimul cum gladio ſeueræ correctionis exhibenda eſſe ſubditis vitæ candidę, & cœleſtis exempla. Ad poſtremum, ſubditos docet etiam eſſe ſuis pedibus ambulandum, neque totum pōdus iaceant ſuper humeros prælatorum. Hine ſe vocat nutritium qui pedetentim graditur cum infantulo. Sine lachrymis dici non poteſt, inuenies multos ſubditos, qui neque pedem in via virtutis ponunt, & ſi prælatus reprehendat, aut puniat, bone Deus quas excitant tragœdias. Non arabis in boue ſimul & aſino, præcipit Deus. Quid bos adumbrat, niſi prælatum? Is non debet ſecum pati ſubditos: inſtar aſini viuentes, abiiciat à ſe puniat, reprehendat, neque cum eo iugo amicitiæ coniungi velit.

Quidā prelati humeris ouiū ingentia onera imponūt quæ ipſi ferre recuſāt.

4. Reg. 13.

Apoc. 1.

Datus eſt pōtificibus gladius ad circumcidēda corda hominum.

Deut. 22.

¶ *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Multa hic ſunt implicata & certe obſeruatione digniſſima. Primū, ecce qualem Deus tuus ſe exhibeat hominibus, non ſemel, aut iterum, ſed ſemper, benignum videlicet, ac miſericordē, & munificum, conſuetudinem enim inuoluit, verbū, *traham*, vti diſpungentes literam diximus. Quemadmodū enim fons ſemper manans quacunque hora ad illum veneris, aquam porrigit, qua ſitim extinguas. Sic Deus ſemper beneficia cōfert in homines, Et ſicut aqua fontis ſordes mundat, nedum ſitim ſedet, ita Deus noſtras maculas abluit peccatorum dulciſſimum præbet mille beneficiorū potum. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, ait apud Ieremiam. Cur ſe fontem nō quēcunque, ſed aquæ viuæ vocat, niſi vt ſe ſemper paratum eſſe demōſtret, vt homines multis cumulet beneficiis? Quid

Simile.

Quid Deus eſt, niſi paradiſus, de quo fons, aſcendit, vt irriget vniuerſam ſuperficiem terræ omnes videlicet homines? Hic eſt fons ille de quo ait apud Cantica, Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. De quo etiam inquit apud Ioannem Aſſertor noſter, Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquę ſalientis in vitā æternam. Fontem aquæ ſalientis vocat quoniā ſemper nos lauat, ſemper nos fœcundat, nunquam benefacere deſiſtit, per nos ſtat, ſi non irrigamur, Si enim dixerimus cum Regio Pſalte, Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarū ita anima mea ad te Deus, refrigerium in eo fonte inueniemus. Quemadmodū quamdiu vaſa vacua habuit vxor prophetæ oleū infudit, neque manare deſiit oleū. Sic in omnes homines oleū infundit diuina miſericordia per vxorē prophetæ adumbrat, neque vas aliquod vacuum eſſe punitur, hominem videlicet expertem diuinæ munificentiæ. Significauit hoc rurſus eleganter Ioannes in Apocalypſi, dum in medio plateę ciuitatis Ieruſalem vidit arborem vitæ plātatā ex vtraque parte fluminis, afferentem per ſingulos mēſes fructum ſuum, ac ſi apertius dicat arborem illam nēpe Deum, eſſe fructu onuſtam, vt ſemper homines paſcat, famem pellat, & ſua protegat vmbra. Quadrat obſeruatio in Euāgeliū Dominicæ Septuageſimæ, in hæc verba, Circa vndecimam horam exiit, & inuenit alios ſtantes, &c. Ecce, Deus tuus nō eſt contentus ſemel, atque iterum exire, vt quærat operarios ſed vſque ad horam vndecimā exiit, quoniam ſemper paratus eſt benefacere, & miſereri. Vides etiam quo pacto non in funiculis flagelli trahat operarios, ſed dilectionis & charitatis, non enim otioſos tota die ſtantes acerbe reprehendit, ſed benigne inuitat, vt ſuam excolant vineam. Quadrat & in Euangelium feriæ ſextæ poſt Dominicam tertiam Quadrageſimæ, in hæc verba iam citata: Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

Geneſ. 2. Cant. 7. Ioan. 4. Deus fons eſt ex quo promanāt gratiæ & vitæ copia. Pſal. 41. 4 Reg. 4. Apoc 22.

¶ Secundum, *In funiculis Adam*, beneficia vocat funiculos & vincula, atque pereleganter. Nihil enim magis hominem deuincit alteri, quàm collatio officiorum, ne benefactori nocumentū inferat, aut iratū placet, & eius beneuolentiam, & amorem ſibi conſiliet. Exēplo nobis ſunt ſanctus Ioſeph, & Iacob. Nam illectus, ab impudica fœmina, vt cum ea coiret, obſerua, quo pacto beneficia à Domino ſuo accepta contempletur, ne in eum peccet, Quomodo poſſum, inquit ſanctus adoleſcens, hoc malum facere, & peccare in

Beneficia amicorum mutua vincula quædam ſunt pretioſiſſima quibus voluntates inuicē coniunguntur

dominum meum? Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo ſua, neq; quicquã eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi præterte, Quid cogitauit Ioſeph eſſe beneficia à domino in ſe collata nisi vincula quædam, quibus manus, & cor obligauerat Dominus, ne quid cõtra eum committeret? Sic etiam Ionathas iudicabat patris Saul debere cor deuinctum eſſe beneficiis Dauid, ne illi noceret. Ne pecces rex, inquit, in ſeruum tuũ

1. Re. 19. Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt tibi valde, & poſuit animam ſuam in manu tua, & percuſſit Philiſthæum. Vidit etiam Iacob iratum Eſau in ſe, & obſerua, quibus vinculis manus fratris obligare contendit. Separauit

Genb. 32. Iacob de his, quę habebat munera fratri ſuo Eſau, & miſit ante ſe, dicẽs, Placabo eum muneribus. Tertiũ, dices, quo pacto homines ſunt gubernandi, amore videlicet, & clementia magis quam minis, & terroribus. Sic & apud Ezechielem inquit

Ezec. 20. Deus, Et ſubiiciam vos ſceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis. Ecce, non inquit, in vinculis minarum, & terroris: ſed, in vinculis fœderis, id eſt, clemẽter & ſuauiter te trahã ad me, his enim blãdis ligaminibus homines facilius gubernantur. His vinculis animos Theſſalonicenſium ſibi deuinciebat Apoſtolus, ait quippe, Cupide volebamus tradere

1. Theſ. 2. vobis non ſolum Euangelium Dei, ſed etiam animas noſtras, quoniam chariſſimi nobis facti eſtis, Ac rurſum, Non

1. Cor. 4. vt confundam vos, hęc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo. Vides, quo pacto vinculis amoris ſtudeat diuus Paulus obligare animos hominum? In huius rei typum legimus apud librum Iudicum, ligna, cum crearent regem, prius oliuam inuitaſſe, atque illa renuẽte ficum, deinde vitem, ad poſtremum rhamnum. Quæ reſpondit, Si vere me regem vobis conſtituiſtis, venite, & ſub vmbra mea requieſcite. Si autem

Iudic. 9. non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros

Firmiſsimi & colligati amoris Typus. libani. Quid hæc ligna adumbrant, niſi homines? Hi cum decernunt ſibi quempiam præficere, prius adeũt hominẽ miſericordẽ, & qui oleũ miſericordiæ præbeat gubernãdis, aut dulcedinẽ, ſicut ficus, aut lætitiam ſicut vitis, non ſpinas mi-

Gene. 27. narum, & terroris proferat, ſicut rhamnus. Quis enim ſub ta-

Lenis Clemẽtia magni Principis alrus honos. li vmbra poterit requieſcere, cũ ſolum habeat ſpinas, quibus pũgat, & cruciet? Hinc etiã, nõ Eſau, qui horridus, & hirſutus erat, ſed Iacob, qui lenis erat cõſtitutus eſt dominus, & princeps fratrum ſuorum, vt doceat, magis lenitate, quam aſperitate agendum eſſe cum ſubditis, digniores que principatu,

qui

qui clementia gubernant, quàm qui acerbitate.

¶ *Non reuertetur in terram Aegypti & Aſſur ipſe rex eius, quoniam noluerunt conuerti, cepit gladius in ciuitatibus eius, & cõſumet electos eius, & comedet capita eorũ. Et populus meus pendebit ad reditum meum: iugũ autẽ imponetur eis ſimul, quod nõ auferetur. Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Iſrael? Quomodo dabo te, ſicut Adama, ponam te, vt Seboim? Conuerſum eſt in me cor meum pariter cõturbata eſt pœnitudo mea, Nõ faciam furorem iræ meæ, nõ cõuertar, vt diſperdam Ephraim, quoniã Deus ego, & non homo: in medio tui ſanctus, & non ingrediar ciuitatem.*

Iſrael pro Pharaone habiturus eſt Sennacherib.

¶ *Non reuertetur in terram Aegypti.* Nonnulli æſtimãt hunc locum ſic diſpungendũ, quod decem tribus, inſtãte Aſſyriorum aduentũ, optabant in Ægyptum fugere, ac reuerti, ſed id cõſequi nõ potuerunt, quod cõtigiſſe arbitrãtur ſub Manahen rege decem tribuum. Tunc enim fugere voluit populus Iſrael in Aegyptum à facie Sennacherib auxilium flagitans, eſtque nonnihil ſubintelligendũ, vt ſenſus reddatur apertior, ſic, *Non reuertetur in terrã Aegypti*, vt ſcilicet habeat regem Pharaonem, ſed *Aſſur ipſe rex eius*, id eſt, Sennacherib, poſt hac erit rex eius, quia captus Iſrael ducetur, & eius iure victoris dominabitur. Alij multo ſecus expẽdũt dicẽtes vim futuri temporis apud Hebræos explanandam eſſe per verbum decuit, ſic, Non reuertetur in terram Aegypti, id eſt, nõ decuit eum reuerti in terram Aegypti. In eundem modum eſt explananda illa Abimelech ad Abrahã obiurgatio, Quod non fiet, feciſti nobis, id eſt, quod non debebas facere, aut non decuit facere, feciſti nobis, In eundem modum expendũt, quod ſequitur, *Et Aſſur ipſe rex eius*, quod videlicet neq; Aſſur adiiſſe oporteret, auxilij cauſa. Nã quamuis Aſſur inimicus antea non eſſet Iſraelis, non tamen vtilem eum ſunt experti Iſraelitæ, ſed inutilem, dum tulit opem, imo nocẽtiſſimum, is enim nihil apud illos profecit, & intolerabile tributum exigens reportauit, priori explanationi fauere videtur Paraphraſis Chaldaica ſic habens, *Non reuertentur in terrã Aegypti, ſed Aſſur dominabitur eis.* Fateor hãc mihi explanationem eſſe gratiorem, licet & aliam non omnino reiiciẽdam. *Quoniam noluerunt conuerti.* Cauſam reddit, ob quam talia patiantur Iſraelitæ, nempe quia per pœnitentiam noluerint conuerti, ad Deum videlicet, commune Iſraelitarum perfugium, & ſingulare præſidiũ. *Cepit gladius in ciuitatibus eius, & conſumet electos eius, & comedet capita eorum.* Pœnam infligẽdã oſtendit

Gene. 20.

Aſſur multiugis vectigalibus & tributis emulſit vbera Iſraelis.

Omnium cladiū & miſeriarū refugium pœnitētia eſt qua neglecta temere ſalutis fructus expectamus.

oſtendit. Verbum autem cepit, non à cœpit, ſed à capio præteritum eſt, poſitumque eſt pro futuro capiet, quæ temporis mutatio frequentiſſima eſt in ſacris, vt ſæpius iā à nobis eſt obſeruatum. Vide autem quātum ſit pondus miſeriarum, vt non agri, vel poſſeſſiones, ac rura vaſtentur, ſed in dias ciuitates hoſtis introeat, *electos* autem principes vocat ac robuſtiores exercitus eius. *Capita* vero conſiliarios, vel cōſilia eorū vt obſeruat diuus Hieronymus ſub diſiunctione, dū hunc locum expendit, dicens, Cunque conſumpſerit gladius electos, & principes, ſiue robur exercitus, & deuorauerit vel capita, vel conſilia eorum, vt non poſſint aliquod inuenire præſidium. Hanc explanationem amplecti videtur Chaldaica Paraphraſis diſpungit enim ſic, Et verſabitur gladius in ciuitatibus eius, & concidet fortes eius, & conſumet fortes eius à cōſultationibus conſilij eorum. Hebraice etiam pro, *capita eorum*, eſt conſiliarios eius. Vt autem Hebraicus, & Latinus noſter textus ſibi cohæreant, ſic eſt oratio deſtinguenda vt emiſtichium vſque ad verbum, comedet, pertineat, & in eo loco apponatur comma: deinde vero ſequatur, *capita eorū. Et populus meus pendebit ad redditum meum.* Plura verba reperiūtur in Hebraico exemplari, atque vt omnia attexamus, ſic eſt Hebraice, *populus meus pendent animi ad conuerſionem meam, & ad altiſſimum vocauerant eum, ſed in vniuerſum nullus eſt, qui exaltet, ſiue eleuet.* Eſt autē ſenſus, Populus autē meus ſemper erit ſuſpenſus animo, id eſt ſemper ſibi timebit, nūquamq; erit animo ſecuro, quod rebellauerit contra me, & quamuis prophetę vocauerunt eum, vt ſe ad altiſſimum conuerteret, nullus eſt, qui caput, aut aures eleuet, vt obaudiat prophetis, aut qui exaltet Deum. Qui autem ſolum legunt, *Et populus meus pendebit ad redditum meum*, vt Aeditio noſtra vulgata habet, quæ ſemper ſuſpiciēda eſt, quamuis Hebraica exēplaria ſecus habeant, ſic expendunt, quod cū tempus venerit captiuitatis, & gladius hoſtium conſumpſerit omnes bellatores illius, neque potuerint aliquod inuenire præſidium, tunc plebs mea miſerabilis ſerǫ pœnitentiam aget, hoſtibus cuncta vaſtantibus, pendebit ad meum reditum, & ſuſpirabit, ac conuerti captabit, ſed non proderit, quoniam quōdā fuit populus meus, nunc autem non. *Iugum autem imponetur eis ſimul, quod non auferetur.* Quod captiuitatis, & ſeruitutis vſque hodie patiuntur. Permanent enim redacti, in miſerā ſeruitutē in mōtibus Perſarum, & Medorum. Poteſt etiā & hoc ad tempora Romanorum referri, quia tunc Iudæi vltima, &

perpetua

perpetua ſunt captiuitate damnati. *Quomodo dabo te Ephraim, protegā te Iſrael?* More pij patris Dominus loquitur ad Iſraelem. *Quomodo*, inquit dabo te? id eſt, quomodo potero te dare in captiuitatem, & in manus hoſtium tuorum ſine maximo meo dolore? quomodo te protegam, & quid tibi faciam? qua arte te corripiam? Deſcribitur autem Dei clementia in Iſraelitas, paternaque miſericordia, qui nō lubens punit, ſed inultus, & non ſine ingenti animi dolore. Repetitio autem eiuſdem vocis *quomodo*, & huius *Ephraim*, & *Iſrael* plena eſt affectibus. Tanta enim eſt verbi repetiti vis, vt miſeratione, doloremq; vehementer augeat. Vt Abſalon fili mi, fili mi Abſalon, *Quomodo dabo te, ſicut Adama, ponam te vt Seboim.* Quinque ciuitates euertit Deus ob deteſtandum peccatum, quarū nomina ſunt, Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim, & Segor, vaſtandos inquit Iſraelitas, quemadmodum Adama; & Seboim, ac ſi apertius dicat, Delebo te Iſrael vſque ad cineres, & fauillas ſicut deleui Adama, & Seboim. Eſt autem obſeruandū ex diuo Hieronymo, Haymone, & aliis, quod vbi contra duas tribus Dominus loquitur per prophetas, non *Adama*, ponitur, & *Seboim*, ſed Sodoma, & Gomorrha. Vnde in Iſaia legimus, Audite verbum Domini principes Sodomorū, percipite legem Domini Dei noſtri populus Gomorrhæ. Et Dominus in Euāgelio diſcipulis ait, Tolerabilius erit Sodomæ, & Gomorrhæ, quam Ciuitati, quæ non receperit vos. Et Ezechiel ad Ieruſalem, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Quādo autem decem loquitur tribubus, non Sodoma, & Gomorrha, ſed cæteræ ponuntur ciuitates illis ſubiectæ. Cauſa autē huius diſcriminis eſt, quia licet decem tribus maiores eſſent numero, præminebant tamen duæ dignitate quadā templi, & ſacerdotij. Ideoque grauius peccauerunt, quā decem quæ his omnibus carebant; & præterea ab Ieruſalem longe erant remoti. Ad hunc eundē modum Sodoma, & Gomorrha maiores fuerūt in ſcelere, quia nequitiam harū cæteræ vrbes ſectatæ ſunt. *Conuerſum eſt in me, cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea.* Bifariam diſpungi poteſt, vel quod Deus dicat ſe ſimilem homini perturbato animo. Vel, mutaui ſentētiā, quaſi dicat: Statueram vos perdere, ſed iam me pœnitet. ergo reſipiſcite, paratus enim ſum mutare ſententiam, ſi reſipueritis, *Non faciam furorem iræ meæ, non conuertar, vt diſperdam Ephraim.* Contendunt nonnulli, eſſe hæc verba cum interrogatione legenda, communis ſanctorum Patrum explana-

Gene. 19. Quinque vrbes ob nephando crimine diuino iudicio, de deteſtatione autē huius vitij vide Laurentium Fernandū lib. x. cap. 23 diuinarum inſtitutionum & Barbo. in Conſ. 63. in 1. volu. diſpoſitionis A naſtaſio Pluti. An Sodomitæ teſtari poſſint. Et 3 lib. conſt. regni Siciliæ. Matt. 10. Ezec. 16.

explanatio ſine interrogatione & legit, & diſpungit. Si cum interrogatione legas, ſenſus erit, quaſi Deus deliberet, nũ ob ſuã miſericordiam parcẽdum ſit Ephraim, & interrogatione implicet, nequaquã eſt cedendum hominib. iſtis, neq; tẽperandus furor iræ diuinæ, ſed exequendũ conſilium, quòd de perdendo Ephraim cœperat. Si autẽ ſine interrogatione legas dicta verba cum ſequentibus attexenda ſunt, nempe, *Quoniam Deus ego, & non homo.* Eſt autem, ac ſi dicat, *Non faciam furorem iræ meæ, vt diſperdam Ephraim,* nõ enim percutio, vt diſperdã in perpetuum, ſed vt emendẽ, Crudelitas quippe mea pœnitentiæ, & pietatis occaſio eſt. Subiungit autẽ cauſam ob quã non omnino Ephraim perdere decernat, ſed miſericordia iuſtitiã tẽperet, dicens, *Quoniam Deus ego, & non homo.* Ad hoc homo percutit, vt perdat, ad hoc iraſcitur, vt vindicet, eius iudiciũ ſuppliciũ eſt. Deus autẽ ad hoc corripit, vt emendet ad hoc flagellat, vt corripiat. Hinc homines ſuã irã cõtinere non poſſunt, Deus tamen ſecus, cum longanimis, & clemẽs ſit in peccatores. Quod autem ad loquendi modũ attinet, obſeruanda eſt vox hic poſita, *Deus*, pro qua eſt vox Hebraica *El*, ſignificatque fortẽ, & maxima virtute præditũ. Nam apud Hæbræos varia, ac multa nomina ſunt Dei. pro quibus omnibus latinè vel Deus, vel Dominus redditur, quorũ nominũ non eadem ratio, & ſignificationis nota eſt. Cùm itaq; dicitur. *Quoniam Deus, & non homo,* fortitudo Dei detegitur ad ferendas iniurias, & cõtumelias ſibi illatas. *In medio tui ſanctus,* Deũ ſanctum vocat, qui in medio Ephraim ſe futurũ, & habitaturũ pollicetur, vt defẽdat, ſi pœnitẽtiam ageret. *Et non ingrediar ciuitatem.* Variè explanatur, quidã ſic, *Non ingrediar ciuitatem,* aliã videlicet ab Ieruſalem. Fauet his Chaldaica Paraphraſis, quæ ſic habet, Certè non permutabo amplius Ieruſalẽ pro alia ciuitate. Alij ſic, *Non ingrediar ciuitatem.* i. nõ in vna tantũ ciuitate Ieruſalem ponam cultũ meũ, ſed illũ per totum orbẽ diffundã, quòd completum eſt tẽpore gratiæ. Alij etiã ſic, *Non ingrediar ciuitatem,* ad hoc ſcilicet, vt puniam ſicut iudices, quia non ſum vnus de his, qui in vrbibus habitant, & humanis legibus viuunt.

Diu Deus iniquos tolerat, quia imperpetuum damnat doctos cõterit vt ad præmia æterna erudiat. Greg. lib. 26. mor. c.

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

Indignum ſcelus meritis.

NON *reuertetur in terram Aegypti.*

¶ Docet Deus peccatores indignos eſſe, vt impetrent, quæ impetrare contendunt, incaſſumque laboraturos, & non obtenturos, quæ deſiderãt. Optabat enim, & obnixè quærebat

Iſraël

Iſraël opem Ægypti, eam tamen non eſt conſecutus. Sic & apud Iſaiam Dominus inquit, Conſilium eius, nempe Ægypti præcipitabo, id eſt, ad nihilum redigam, & non ſortietur effectum, quem volunt. Ac rurſum irridens Syriam, & Samariam inquit, Congregamini populi, & vincimini, & audite vniuerſæ procul terræ: confortamini, & vincimini, accingite vos, & vincimini, inite conſilium, & diſſipabitur, Et ſanctus Iob, Conſilia prauorum diſſipat, Et iterum de ſe loquẽs, ait, Abſtuliſti, quaſi ventus, conſilium meum, Fluxum ergo, & facilè ſolutu eſt conſilium, hominis, quando Deus, veluti ventus rem motu facilem, illud ſubuertere poteſt Hinc cum telis aranearum componit humana conſilia. Telas, inquit, araneæ texuerunt, telæ eorum non erunt in veſtimentum, neque operientur operibus ſuis. Nihil aptius poteſt depingere humani conſilij infirmitatem, quàm hæc collatio telæ aranearum, nam poſt quam miſera aranea ſe euiſcerauit, maximóque labore confecit, texens telam ſuam . vel minimo ſibilo auræ diſſoluitur. Videbis in papyro defixa in pariete pictas turres, & alta mœnia, maria, terras, & vniuerſum denique orbem terrarum deſcriptum, cadit aquæ gutta & papyrum cum tota mundi deſcriptione corrumpit, & penitus abſumit, & perdit. Videbatur quidem mundus, & erat papyrus, & attramentum: papyrus rumpitur & attramẽtum deletur. Quid eſt vani hominis cor, niſi quædam mappa mundi, quædam orbis deſcriptio in papyro deſcripta? Fingit namque vanus homo multa, inquirit media ad illa conſequenda, & dum ſe certo ſperat illa adepturum, gutta aquæ diuinæ potentiæ ea omnia deſtruit, & abſumit. Quemadmodum crebrò, poſtquam homo non parum laboris conſumpſit, vt per fiſtulas inducat aquam ad bibendum ſiue irrigandum, contingere ſolet, capram, aut ouem, vel iumentum frangere aliquam fiſtulam, alióque diuertitur aqua iſq; ſitim ſuam ſedat, vel arbores rigat, qui neque minimum laborem aquæ ducendæ eo impenderat. Ita poſtquam miſer homo multa excogitauit, & adhibuit mille modos non ſine ingenti diuitiarum ſumptu, vt quòd vehementer optat, adipiſcatur iumentum, ſiue alia quæuis fera, peccatum videlicet aliquod, quo eſt implicatus, diuino nutu omnem operam impenſam perdit, & rumpens cuniculum, perquam aqua tendebat, alio tranſire facit, & ille potu delectatur, qui nihil de eo cogitauerat. Significauit hoc pereleganter Diuus Ioãnes dicens Babyloni, Poma deſiderij animæ tuæ diſceſſerũt

Iſa. 19. *Iſa. 8.* *Iob 5.* *Iob. 30.* *Iſa. 59.* *Telis aranearu probè compagantur futilia hominu cõſilia.* *Simile.* *Simile.* *In medio curſu humanæ voluptates aſſectam deſerunt.* *Apoc. 18.*

à te, &

à te,& amplius illa iam non inuenies. Quid poma appellat niſi fructum voluptatum,& deſideriorum humanorũ, quem non ſine magno labore homines colligere contẽdunt? Certum enim eſt obnixè laborandum eſſe, vt conſcendas in arborem proceram ad percipienda illius poma. Sed poſtquam miſer homo defatigatus eſt,audit, Poma deſiderij animę tuę diſceſſerunt à te,& amplius illa iam non inuenies. Quadrat obſeruatio in Euangelium Sabbathi poſt Dominicam ſecũdam Quadrageſimæ, in hæc verba, Cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis,quas porci manducabant,& nemo illi dabat. Quid eſt,cupiebat,& nemo illi dabat, niſi contendebat reuerti ad voluptates Ægypti, cæterũ non valuit obtinere? Quid, niſi poma deſiderij tui diſceſſerunt à te? Bene autem hic filius prodigus,& adoleſcens eſſe dicitur, & poma quærere Babylonis, quia is ſimilis erat puero inſipienti, qui poma facilè putrentia plus facit,quàm res pretioſas,velut gemmas,aut aliquid tale, non enim ad opes illas cœleſtes conquirendas oculos mentis leuabat,ſed ad poma terrę dimittebat,quibus hauſtis,nihil præter vermem conſcientię inueniret in corde.

Peccatorũ neceſſitudine ſemel contracta ab ea vix diuerti licet.

¶ *Et Aſſur ipſe rex eius, quoniam noluerunt conuerti.* Ecce in pœnam,eamq; maximã Iſraëlitæ à rege extero, puta Aſſur, gubernantur,cauſam autem ſubiungit, quoniam noluerint conuerti ad Dominum. Diſces ergo regna crebro priuari regibus patrijs ob regni peccata,quod non parum nocumenti ſubditis affert. Singulare enim beneficium eſſe Deus cenſet non gubernari ab alienis regibus, quamobrẽ pollicetur Iudæis, Conteram iugum eius de collo tuo, & vincula eius dirũpam, & non dominabuntur ei amplius alieni, ſed ſeruient Domino Deo ſuo,& Dauid regi ſuo,quem ſuſcitabo eis. Sed obiicies, Ego reddã regi tributa,& vectigalia, quid intereſt, vel à regie patrio,vel ab alieno gubernari? Certè ſi id nõ eſſet ſupplicium maximum, non comminaretur Deus peccantibus Iudæis regendos eſſe ab exteris. Quemadmodũ membrum corporis alieni non ſentit dolorem,ſed proprij, Sic rex exterus non commouetur ad miſerationem calamitatibus ſubditorum. Et ſicut planta aliunde tranſlata ampliore eget irrigatione ne areſcat, & ſua vmbra valeat protegere ad ſe confugientes, Sic rex cùm ab aliis regionibus venit, rerum potiturus, maiora exigit tributa,& vectigalia, vt eius vmbrã ſibi populi concilient, quæ ſi negent, vel inſtar rhamni miſeros ſubditos laniat, vel ſe areſcentem illis exhibet arborẽ.

Infælicia regna quorum gubernacula per alienos & exteros moderantur.

Iere.30.

Simile.

Et ne

Et ne exiſtimes, hanc arboris ad regem ſimilitudinem eſſe temere confictam, audi apud Danielem, regem arborem vocari in medio terræ ſatam, magnam, & fortem, ſubter quam habitabant animalia, & beſtiç, & in cuius ramis veſcebantur omnes volucres cœli, & ex qua veſcebatur omnis caro. Ecce rex Nabuchodonoſor arbor appellatur, ſubditi vero, quia variæ ſunt eorum conditiones, appellātur animalia, beſtiæ, & volucres. Cum enim regnum conſtet, viris nobilitatis ſplendore conſpicuis, hos volucres vocat, qui quoniam culmen honoris ſunt adepti apud regem, merito nomen volucrum ſedentium in ramis arboris ſortiuntur, alij vero puta cives & agricolæ, & fabri, cæteriq; id genus, quod inferioris ſunt claſſis, animalia, & beſtiæ ſub vmbra arboris exiſtentes dicuntur. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicç 4. Aduentus, in hæc verba, Procurante Pontio Pilato Iudæam. Ecce, neque procuratorem, aut pro regem habet patriū, ſed exterum miſer Iudæorum populus. Sed quam ob cauſam? Opinor ob eorum peccata. Quorum vnū, idq; maximū refert Euangelium, ſacerdotium nempe eſſe venale, hinc enim dicitur, Sub principibus ſacerdotum Anna, & Caipha.

Danie. 4.

Nobiles & procures vocantur regni volucres plebei vero homines animalia & beſtię.

¶ *Cepit gladius in ciuitatibus eius, & conſumet electos eius, & comedet capita eorum.* Capita vocat conſiliarios, neque ab re, nam cū ſedes conſilij caput ſit, conſiliarij merito capita Iſraëlitarū dicuntur. Vides ergo puniri capita .i. conſiliarios qui iniqua conſilia dederint? Fugiamus igitur iniquum cuipiam præbere conſilium, ne de nobis vindictam Deus ſumat. Diſce etiā iniquos fugere conſiliarios, A conſiliario, inquit Sapiens, ſerua animā tuā. Ac rurſum, Cum fatuis conſiliū non habeas. Audis enim quantum nocumenti attulerint Iſraëlitis iniqui conſiliarij, propter eos enim gladius conſumpſit electos eius. Ad hæc diſces honorādos eſſe conſiliarios, non paruipendendos. Nō enim eos vocat pedes, ſed capita. Sic à Deo honoratos eſſe inuenies. Nā in Apocalypſi in circuitu ſedis viginti quatuor ſedilia ſunt, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes circum amicti veſtimētis albis, & in capitibus eorū coronæ aureæ. Quid namq; illa ſeniorum ſeſſio ſignificat, niſi ingenti honore Deum fuiſſe eos proſecutum? Obſerua etiā, quos delegerit conſiliarios, eos videlicet, qui ſunt amicti ſtolis albis, nō alios, vt tu etiam diſcas eos homines, qui candore morum ſunt exornati eligere in conſiliarios, nō tetris moribus corruptos. Quadrat obſeruatio in Euangeliū de Transfiguratione Domini, in hęc verba, Domine.

Eccle. 37.
Eccleſ. 8.
Cum imprudētibus conſiliā nō ſunt capienda ep quod pro ſua affectione non poſſunt diligere & approbare niſi quae eis placet. hec eſt ſtultis & noxia.
Apoc. 4.

Domine bonum eſt, nos hic eſſe. Eſt autẽ per interrogationem aptāda ſic obſeruatio, Decet ne, bone Petre, illud Chriſto præbere conſilium, vt ibi oblitus redemptionis generis humani in monte permaneat? Nũ ignoras pœna dignos eſſe qui aliis iniqua ſuggerunt conſilia? Nónne legis apud Hoſſeam, Gladius comedet, capita eorum, hoc eſt, conſiliarios. Credo, non impunitus abibis, nã & gloria priuatus es. Trãſfigurationis, & ingenti terrore affectus, in faciem tuam cecidiſti quã primũ hoc Chriſto dediſti cõſilium. Quadrat & in Euang. Dominicæ quartæ Quadrag in hæc verba, Philippe, vnde ememus panes, vt mãducent hi. Videte, precor, quẽ audit conſiliariũ qui tardior, & rudior erat, vt inquit D. Tho. Cur, Domine nõ audis Petrũ, aut Ioãnem, qui Philippo perfectiores ſunt? Decet ne ab infirmioribus petere cõſilia? Sed dum ab infirmo conſilium petis, & illi non obtẽperas, opinor, nos docere voluiſti, non eſſe aſſentiendum prauis cõſiliariis. Vtroſq; enim punitos legimus apud Hoſſeam, & qui conſilium dederunt prauum, & qui acceperunt illud.

Non eſt aſſentiẽdũ prauis cõſiliariis.

¶ *Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Iſrael.* Deus tuus non lubens, & lætus punit Ephraim, ſed triſtis, & velut inuitus, ne tu ſis vindictæ cupidus, & ne punitione gaudeas, ſed clementiam diſcas. Sic apud Ieremiam euerſurus Ieruſalem, gemebundus inquit Deus, Dolor meus ſuper dolorẽ, in me cor meum mœrens. Ac deinde paucis interiectis, Super contritione filiæ populi mei contritus ſum, & contriſtatus, ſtupor obtinuit me. Quemadmodum condimentum ex granis ſinapis confectum tantã habet acrimoniam, vt cieat lachrymas comedentis. In eundem modum ſuppliciũ inferendum peccatori debet iudicem ad dolorem, & fletum cõmouere. Nam de his, qui ſecus faciunt, inquit, Sapiens, Viſcera impiorum crudelia. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dominicæ decimæ poſt pentecoſten in hæc verba, Videns ciuitatem fleuit ſuper illam, dicens, Quia ſi cognouiſſes & tu, &c. Ecce recogitans pœnam infligendam Ieruſalem ob illius peccata in lachrymas ſoluitur Chriſtus.

Ierem. 8.

Simile.

Iuſtitia ſine miſericordia non eſt iuſtitia ſed Crudelitas ſicut & miſericordia ſine Iuſtitia nõ eſt miſericordia ſeu fatuitas.

¶ *Quomodo dabo te ſicut Adama, ponam te, vt Seboim.* Demũ noſtris oculis ſubiicit pœnam inflictam his duabus ciuitatibus, duo docet, alterum eſt, aliorum ſupplicia non eſſe obliuioni tradenda, ſed ſemper ante oculos habenda, ne ſimilia peccata patremus, cum diuina iuſtitia eaſdem etiam pœnas à paribus peccatoribus expoſcat, Neſcio ſanè vnde tanta væſania hominibus ſit, vt in ſacco diuinæ iuſtitiæ pondera diuerſa

diuerſa eſſe exiſtimẽt ad ſua, aliorumque peccata examinãda, ſibique perſuadeant, ſecum mitius agendum, quàm cum alijs, cum ſint iiſdem peccatis irretiti. Pręcepit Dominus, Nõ habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iuſtum, & verum, & modius ęqualis, & verus erit tibi: & in domo iuſtiſſimi iudicis Dei pollicentur ſibi homines eſſe varia pondera varioſque modios, & inęquales ad ſua metienda, & æſtimãda peccata? O amentiã deplorandã, ô ingentẽ cæcitatem Quantũ ſe glorificauit, & in delitiis fuit, date tantum ei tormentum & luctum, inquit Deus de Babylone & qui eadẽ cũ illa cõmiſit crimina minus ſe accepturũ ſperat tormenti & luctꝰ: Vidit Balthaſar rex in ſuperficie parietis digitos quaſi manus hominis ſcribentis *Thecer*, id eſt, appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens, & in manu Dei aliam fallacem ſtateram eſſe credes, frater mi, qua tua peccata reddãtur: leuiora & non digna factis recipias quemadmodum ille recepit? Ne hac vana ſpe decipiaris, & tibi promittas miſericordiã, cum in alijs certis vindicis cœleſtis iudicis vindictã exerceri, audi, quid apud Iſaiã dicat, Ponã in pondere iudiciũ & iuſtitiã in menſura. Non inquit, Ponam in ponderibus, & in menſuris, ne tu fingas alia lance tua examinanda peccata quam proximi tui. Si paria patraſti peccata, & par tibi pœna manet. Vt hoc intelligas crebrò Scriptura ſupplicia aliorum proponit contemplanda. Sic capite nono huius vatis Tyrum in pulchritudine fundamenta eſſe inquit, ac poſteà vaſtatam. Sic & in Euangelio Tyrum, Sydonem, & Sodomã in noſtram memoriam reuocat Aſſertor noſter, dicens Tyro, & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quã vobis. Et cõtra Capharnaũ loquens. Verumtamẽ dico vobis, quia terrę Sodomorũ remiſſius erit in die iudicii, quàm tibi. Sic & hic Samaria delẽda, vt Adama, & Seboim præcinitur. Quemadmodum fulmen in partem aliquam regionis cadens, vnum, aut alterum ſolũ hominẽ percutit, & vrit, ſed omnes illius regionis incolas perterret. Sic vnius hominis ſupplicium alijs terrorem incutit, eoſque exuſcitat, vt à vitiis auocentur. Alterum hic implicatum eſt, crimina cuiuſque ita eſſe examinãda vt non maiora illi imponantur ſupplicia, quam culpæ ratio popoſcerit. Hinc non inquit, Ponam te, vt Sodomam & Gomorrham, quarum crimen erat grauius, ſed ſicut Adama, & Seboim, quæ minus peccarant.

Deu. 25.

Multũ ab errãt veſani illi qui putãt Iuſtitiæ diuinæ ſtaterã leuius trutinã ſi naturã crimina vnius quã alterius.

Apo. 18.

Dan. 5.

Iſa. 28.

Hoſſeæ. 9.

Matt. 11.

Simile.

Culpæ natura examinanda eſt ne plus æquo pœna pareatur

¶ *Conuerſum eſt in me cor meũ & pariter conturbata eſt pœnitudo*

 r. ea.

mes. Docet conſtantiam animi habendam, neque ita iudicibus eſſe ad miſerationem flectendum, vt omnino iuſtitiā deſerant, & à punitione ceſſent delictorum. Sicut enim eſt pietatis commoueri ad miſerationem pœnis delinquenti inferendis, ita eſt iuſti iudicis, non relinquere ſine ſupplicio peccatorē. Hinc quāuis in Deo pœnitudo eſt ob ſuppliciū inferendum peccatoribus, vna cum ea eſt diuinæ iuſtitiæ executio. Quemadmodum ignis, quem Hiſpani vocant alquitran, aqua non extinguitur, ſed in ea ardet, & ſicut virga nō mergitur ſub aquis, licet in eas illam proiicias, ſed ſupernatat, Sic iuſtitiæ executio non debet vinci à lachrymis, & virga iuſtitiæ à miſericordia in profundum mitti.

Simile. Iuſtitia non debet vinci lachrymis.

¶ *Non conuertam, vt diſperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo.* Sic homines iraſcūtur in inimicos ſuos, vt nullum iræ imponant modum, ſed deſæuiunt, donec funditus euertant, & omnino perdant eos, qui ſibi irrogarunt iniuriā, aut affecerunt contumelia. Nō ſic Deus meus iratur, nā ſi punit, non diſperdere quærit, ſed iuſtitiā miſericordia tēperat. Obſerua autē quam cauſam reddat, ne diſperdat, Quoniam inquit, Ego Deus, & non homo. Nullum ergo inuenire finem vindictæ, nō fortitudinis eſt, ſed puſillanimitatis, temperare iram, fortiſſimi pectoris. Vir impius fodit malum, inquit Sapiens, & in labiis eius ignis ardeſcit, ignis inquā iræ, & vindictæ, quo miſere torquet alios, & perdit, nocumēta illis ſemper inferendo. Eſt namque in pectore eius ira, inſtar ſanguiſugæ, dicens affer, affer. Et quemadmodum qui ad occidens ſolis nauigant, ſequentes ipſum ſolem, nunquam portum inueniunt, Sic huiuſmodi homines iræ ſuæ furorem inſequutes, nunquā inueniunt, vbi quieſcāt. Quòd certè nō eſt fortis viri, ſed moderari iram, quamobrem ſubdit Sapiens, Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore vrbium. Et Seneca inquit, Magnarū virium eſt contemnere lædentem. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ. 6. in capite ieiunii, in hæc verba, Diliges amicum tuū, & odio habebis inimicum tuum. Quo pacto, bone Deus ſolent homines odire inimicos ſuos, id ſine lachrymis dici nō poteſt, donec omnino eos diſperdant, quòd infirmitatis eſt, non magnanimitatis. Deus enim inquit, Non diſperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo.

Prou. 16. Simile. Magna virtus eſt ſi non lædas à quo læſus, magna eſt gloria ſi cui nocere potuiſti parcas, nobile vindictæ genus eſt ignoſcere victo. Hugo. lib. 7. de anima.

¶ *Poſt Dominum ambulabūt, quaſi leo rugiet quia ipſe rugiet, & formidabūt filij maris. Et auolabunt, quaſi auis ex Aegypto, & quaſi columba de terra Aſſyriorum, & collocabo eos in domibus ſuis, dicit*

Domi-

Dominus. Circundedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Iſrael, Iudas autem teſtis deſcendit cum Deo, & cum ſanctis fidelis.

¶ *Poſt Dominum ambulabunt.* Conuerſionē Iſraelitarū Euangelij tempore futuram præcinit, & quo ſtudio, quaque menteredituri ſunt ad Chriſtum, eum enim hic Dominum vocat. Quòd autē ad loquendi modum ſpectat, *ambulare poſt dominum*, dicunt nonnulli eſſe imitari Dominum, quod Iſraelitę conuerſi ad fidem Euangelij, Chriſtum ſint imitaturi. Alij idiotiſmum eſſe Hebraicum hunc loquendi tropum tradūt, eoq; ſignificari, ſeſe diuinæ voluntati obtemperare, ad nutumq; eius agere. Quadrat in hunc locum aptius prior explanatio, iuxta illud, Qui mihi miniſtrat, me ſequatur, id eſt, me imitetur, quoniam de Euangelij tempore hic ſermo eſt, licet Paraphraſis Chaldaica poſteriori explanationi fauere videtur, ait quippe, pro, *poſt Dominum ambulabunt*, poſt cultum Domini ambulabunt. *Ioan. 12.*

1 ¶ *Quaſi leo rugiet, quia ipſe rugiet*, Chriſtum aſſertorem noſtrum confert elegantiſſime cum leone, eiuſq; Apoſtolos, de quibus, vt nonnullis placet, hic ſermo eſt, quoniam Chriſtus ſua prædicatione, & Apoſtolorū ſuorum, terruit peccatores, idemq; eſt, *quaſi leo rugiet*, quod vociferabitur. Vnde non inepte Chaldaica Paraphraſis pro his verbis, *quaſi leo rugiet, quia ipſe rugiet*, habet, *Et verbum eius, ſicut ira erit, quaſi rugit.* Vocatur autem Chriſtus in Sacris leo, vt in Apocalypſi, Vicit leo de tribu Iuda; quoniam natura leonū eſſe dicitur, vt cum infremuerit, & rugierit, omnia animantia contremiſcant, & fixo gradu ſe mouere non poſſint tantus pauor eſt, & tanta formido tunc autem leonibus rugientibus, eorum filij ad eſcas procurrunt, ſiquidem leoni rugienti certa præda eſt, ſicut ſcriptū eſt, Nunquid rugiet leo in ſylua, niſi habuerit prędā? nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo niſi aliquid apprehenderit? Sic etiā Euangelica vox Chriſti cū audita eſt, magna omniū audientiū eā commotio facta eſt. Illa enim vox ſpē, lætitiā, & fœlicitatē filijs, feris autē alienisq; & incredulis hominibus metū, horrorē, & exitium affert, iuxta illud, Deo autē gratias qui odorē notitiæ ſuæ manifeſtat per nos. Nā Chriſti bonus odor ſumus in his, qui pereunt, & in his, qui ſalui fiunt, alijs quidem odor mortis in mortē, alijs odor vitæ in vitā. Sunt qui hunc leonis rugitū dicant eſſe comminationem captiuitatis Iſraelitici populi. Rugit autem Deus, quando ait, *Sicut Adama ponam te, & ſicut Seboim.* Non

Apoc. 5.

Leoni rugienti certa præda eſt.

Amos. 3.

2. Cor. 2.

Quidã putãt rugitum Domini fuiſſe priùs cũ Balthaſar victus & occiſus à Cyro eſt ac ita Babilon illa deſolata eſt & hoſtis Iudæorum deſolatus vel quando Iudith Holophernem occidit.

deſunt etiam, qui dicãt hunc leonis rugitum eſſe terrorem à Deo gentibus incuſſum, vt Iudæorum ſolueretur captiuitas. *Et formidabunt filij maris.* Vt vno verbo explicuit Chaldaica Paraphraſis atque optimè, filios maris appellat filios Iſrael, quod exultet, & ab occidente redeant in patriam. Hebraicũ autem exemplar nonnihil addit adiumenti, vt hic locus reddatur apertior, pro his namque. *et formidabunt filij maris*; legit, Et properabunt filij à mari. Verbum autem *Harad* Hebraicũ quod apud Latinos trepidare eſt agendæ rei ſolicitudinem inuoluit, cum turba, & tumultu, Vnde cum dicitur, *et formidabunt filij maris*, ſenſus eſt, properabũt à mari, hoc eſt, ab occidente. Filios verò nominat Iſraelitas, vel quia filiorum adoptionem ſunt adepti, vel filios maris vocat, quaſi dicat maritimos, ſiue occidẽtales, ſicut filios Ieruſalem vocat Scriptura homines Ieroſolymitanos. Quod ad Chriſtum referamus hunc locũ, qui ſenſus, vt placet Diuo Hieronymo, germanior eſt, de Ægypto, & de Aſſyrijs, hoc eſt, ab oriẽte, & ab occidente, & ab aquilone, & à meridie venerunt, & quotidie veniunt ad Chriſtum, qui diſcumbant cum Abraham, Iſaac. & Iacob. Filios autem maris eos poſſumus appellare, vel aquarũ, qui ſagena Domini comprehenſi ſunt, & abſtracti de mari huius ſeculi. *Et auolabunt quaſi auis ex Ægypto, &*

Mat.13. *quaſi columba de terra Aſſyriorum.* Iſraelitarũ in patriam reſtitu-

Gene.8. tionem celerrimam fore inquit componens eos cum auibus

Pſal.54. ac maximè cum columbis, quæ maxima, atque conſtãti volandi pernicitate valent, quamobrem eam præ cæteris auibus elegit in nuntium Noë, Dauid etiam inquit, Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & volabo? Ecce elongaui fugiẽs.

Iſai.47. *Et collocabo eos in domibus ſuis dicit Dominus.* Stabilẽ firmã eorum fœlicitatem fore confirmat, vt pote quod diuina manu in domibus ſuis ſint collocandi. Melius tamen hæc referemus ad Chriſtum, tunc enim homines abſtracti de mari huius ſæculi iuxta illud Iſaiæ, Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, vel de regionibus occidentis, hoc eſt,

Mat.13. peccatis, in quibus occidit ſol iuſtitiæ, *collocabuntur in domibus*

Ioan.4. *ſuis*, quæ horrea vocat vt Euãgeliũ. Vel mãſiones domus cœleſtis patris intelligit per domos, vel peculiares fidelium Eccleſias, in quibus Chriſtus eos habitare faciet & cógregabit, *Circundedit me in negatione ſua Ephraim, & in dolo domus Iſrael.* Patientiam ſuam Deus detegit erga Iſraelem, eiuſque reges, quos per Ephraim intelligit. Idem autem eſt Deum eſſe circundatum ab Ephraim, & Iſrael quod inter eos habitare.

Quod

Quòd verò addit, *in negatione & dolo*, Ephraim, & Iſraelis arguit ingratitudinem, & impudentiam qui coram tanto Domino, & Deo ſuo idola colere multiſque alijs peccatis ſe implicare non erubuerint. Ac ſi apertius dicat Deus, Ego hactenus habitabam inter Iſraelem, & Ephraim, & tamen pleni ſunt ſceleribus. *Iudas autem teſtis deſcendit cum Deo, & cum ſanctis fidelis* Conſtantiam populi Iuda, & fidem erga Deũ detegit, vt ex cõparatione vtriuſque populi, ſcelus Iſraelis reddatur grauius qui non adhæſerit Domino, & fideliter religionem retinuerit, vt Iudas. Per *ſanctos* quidam ſacerdotes intelligunt, ſacrificia, cæremonias cæteraque ſacra ad pietatem ſpectantia, Fauet huic expoſitioni Chaldaica Paraphraſis. Alij ſub ea voce, *cum ſanctis*, myſterium Trinitatis latere exiſtimant, quaſi dicat, Iuda fidelis eſt cum ſanctis, hoc eſt cum Deo, & cum in numero multitudinis dixerit, *cum ſanctis*, perſonarum diuinarum diſtinctionem ibi implicatam philoſophantur.

Magna impudentia Iſraelis qui in conſpectu altiſſimi auſus eſt digredi ad Deos alienos.

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

Q*Vaſi leo rugiet.* Quid Chriſto cum leone? Nõne Chriſtus agnus eſt? Ecce agnus Dei, ait Baptiſta. Cur ergo vocatur leo? Docet neceſſariam eſſe cum mititate ſeueritatem prælatis ne ſuo muneri deſint. Leo namque rigidus eſt, & inflexibilis, agnus vero manſuetus. Sic vtrumque habuit ſanctus Moſes, Erat inquit Scriptura, Moſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabuntur in terra. Ecce agnus erat Moſes, ſed cum munus ſibi iniunctum moderatoris poſcebant leonem ſe etiã eſſe demonſtrauit. Non enim benignitas eius obſtitit, quin malefactores puniret, & rugiret, vt leo. Occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor, inquit, Ac rurſum videñs vitulũ aureum, & choros adorantiũ eum, iratus valde proiecit de manu tabulas tantaque indignatione ſuccẽſus eſt reprehẽdens Aaronem, vt dicat Aarõ, Ne indignetur Dñs meus. Apoſtol⁹ etiã, audi, quid vultis in virga veniã ad vos, an in charitate, & in ſpiritu mãſuetudinis? In huius rei typum in arca teſtamenti vrna aurea erat habens manna, & virga, Aaron, & tabulæ teſtamenti. Prius manna dicitur eſſe. In arca, neque ſolum hoc in ea repoſitum eſt, etiam virgã inuenies. Quid arca adumbrat, niſi Prælatum? Et in hac arca quid primum reponendum eſt?

Ioh. 1.

Exod.

Moyſes Vir natura mitiſſimus ſeueriſſimus autem in maleſactorũ punitione.

Num. 21.

1. Corint. 4.

Hebr. 9.

Certè manna dulce, hoc eſt, ſe debet benignum ſuis ouibus exhibere, cæterum virga ſeueræ correctionis deſpicienda nõ
Apoc. 1. eſt. Si manſuetudo à peccato ouẽ non reuocat, virga percutienda eſt, vt quæ lenitatem neglexit paſtoris, experiatur ſeueritatem correctionis. Sic filius hominis podere veſtitus, caput habet candidũ, tanquã lanã albam, ſed oculi eius ſunt tanquam ignis, & de ore eius gladius ex vtraque parte acu-
Clementia cũ zelo iuſtitiæ optimum præſidium Iudicis. tus exibat. Cur habet caput, velut lanam quæ ouis, & agni eſt, oculos vero ignitos & ex ore anceps exit gladius? Vt doceat vtrũque gubernatoribus neceſſarium, & mitiatem, & ignẽ zeli cũ gladio iuſtitię. Gladius enim iuſtitię ſymbolũ eſt dicẽte Apoſtolo, de miniſtro iuſtitiæ, Non ſine cauſa gladiũ portat. Deſcendi, inquit Sponſa, in hortum nucum, vt viderẽ
Rom. 13. poma cõuallium. Quid Eccleſia, eſt niſi hortus variis reple-
Cant. 6. tus hominibus, velut arboribus? In ea nuces inuenies, & malos, vt diſcas tecum virgã ferre, ad nuces colligendas, omnibus enim compertũ eſt, nucem excutiendam virga, vt fructũ eius habeas, Sed manſuetudo deſerẽda nõ eſt ad legenda poma, ea enim virgæ percuſſione non egent, ſed leni manu carpenda ſunt.

¶ *Et auolabunt quaſi auis ex Aegypto, & quaſi colũba de terra Aſſyriorũ.* Ecce cum egrediuntur ex Aegypto, non cuiuis aui cõparantur, ſed columbæ. Noli ergo tu, vt coruus exire de
Matt. 10. Aegypto, qui vulneribus, & cadaueribus paſcitur beſtiarũ, ſed eſto colũba Eſtote ſimplices ſicut columbæ, inquit Aſſertor noſter. Et in Canticis, Oculi tui columbarum. Non ait, Eſtote corui, aut vultures, qui fœtida mãdunt, ſi vulnus in proximo vident roſtro, & vnguibus laniãt, & impetunt, peccatis
Cant. 2. ventrem replentes alienis, quod detractorũ eſt. Eſto columba, quæ ſelectiora iñ pabulũ eligit grana hoc eſt, poſt cõuer-
Aegyptũ habitant qui impiorum familiaritate gaudens. ſionẽ tuam, cum Aegyptum relinquis, noli cũ iniquis habere neceſſitudinẽ quærere viros pios, & iuſtos, & meliores homines qui non te rurſum ad Aegyptum redire ſuis prauis moribus faciant.

¶ *Et collocabo eos in domibus ſuis:* Non inquit, Collocabo eos in domo vna, ſed in domibus, Optimi igitur diſtributoris tãgit munus, qni pro cuiuſque meritis reddit iis qui auolãt ex
Iſai. 48. Aegypto Hinc apud Iſaiã dominus dicit, Dextera mea menſa eſt cœlos. Quid dextera Dei eſt, niſi beatorum, & iuſtorũ
Matt. 25. locus Matthęus nãque inquit, Statuet agnos à dextris. Quot ſum à dextris? vt eos, qui cœlum extiterunt, & domus Dei in ipſis enim inhabitauit Deus, nõ ſecus atq; in cœlo mul-

tis

tis ornato virtutum ſtellis, metiatur, & cuique paria meritis rependat. Quod & Ezechiel ſubindicauit, dicens ſe vidiſſe virum, cuius ſpecies erat, vt æris, & funiculus eius in manu eius, & calamus menſuræ in manu eius, Quis hic vir eſt, niſi Chriſtus. Dicitur autē ſpecies eius tanquā æris, quia quemadmodum æs funditur igne, eiuſque calore liqueſcit, quādo ex aliqua conflatur ſtatua, Sic Chriſtus Deus noſter igne diuini amoris inflammatus, ſe enim amantiſſimum iuſtis exhibebit, manſiones illas cœleſtes diſtribuet, & in variis cœleſtis arcis cubilibus collocabit, iuxta illud, Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur cubilibus ſuis. Quadrat obſeruatio in Euāgelium pro feſto S. Philippi, & Iacobi, in hæc verba. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Ecce, non inquit, Vna manſio, ſed, māſiones. Vado etiam inquit, parare vobiſcum locum. Quomodo nobis, Domine, locum paras? Habens ſpeciem ſicut æs, id eſt, ingenti charitate ſuccenſus.

Exod. 4. *Chriſtus partietur hæreditatem paternam iuſtis & electis.*

¶ *Et formidabunt filij maris, & auolabūt quaſi auis ex Aegypto.* Obſeruate, fratres mei quando formidauerūt filij maris; ita vt auolent ex Ægypto, audito nempe rugitu leonis. Bona res ergo timor Domini, quādo auolare facit ex Aegypto. Dixit Moſes Pharaoni, Mitte nūc, & cōgrega iumenta tua, & omnia, quæ habes in agro, homines enim, & iumenta, & vniuerſa, quę inuenta fuerint foris, & neque cōgregata de agris, ceciderit q; ſuper ea grādo, morientur. Intuere autē animo, qui fuerūt exēpti à morte tā acerba, Qui timuit, inquit Scriptura Domini verbū de ſeruis Pharaonis, fecit cōfūgere ſeruos, ſuos, & iumēta in domos qui autē neglexit ſermonē Domini, dimiſit ſeruos ſuos, & iumēta in agris, quę poſtea grādine periērūt. Tu ergo, qui factus es ob peccata ſeruus Pharaonis. Qui enim facit peccatum ſeruus eſt peccati, collige iumēta tua, hoc eſt, corpus, & animam tuam, quæ libera demiſiſti, vt quoquo liberet, paſcerentur, nullūq; fuit pratum delitiarū, cuius flores nō guſtarēt, & demeterent, iuxta illud impiorū, Nullū ſit pratū, quod non pertranſeat luxuria noſtra. Collige inquā ea, & intra domū cohibe, timens grandinem iuſtitię Dei. Cur enim ſeruis Pharaonis infidelibus ignorantibus Deum & legem eius proderit timere Dominum, tu autem Deum, non timebis, qui fidem Chriſti ſuſcepiſti? Infidelis congregat iumenta ſua, & tu libera dimittes iumenta tua vt in paſcua vetita irruant, diuini timoris oblitus, & grandine diuinæ iuſtitiæ pereas? Cōgrega, inquit Dominus Moſi ad me populum, vt audiant ſermones meos, & diſcant

Exod. 9. *Qui facit peccatum mancipiū ſit peccati, Ioan. 8.* *Sapien. 5.*

timere me omni tempore. Ingens ergo & optima hominis cuſtodia timor Domini, quādo non vna, aut altera hora, nō hoc, aut illo anno præcipit Dominus timere ſe, ſed omni tēpore. Agnouit Regius Pſaltes quantum emolumēti adferat homini timor Dñi, quamobrem dixerat, Cōfige timore tuo carnes meas. Et ſanctus Iob ait, Semper quaſi tumentes fluctus ſuper me timui Deum. Ac rurſum hunc ſanctiſſimum virum commendans Scriptura inquit, Fuit Iob timens Deū, ac recedens à malo. Obſerua autem quid poſt timorem Dei fuerit appoſitum, nempe recedens à malo. Igitur vt homo à malo recedat hunc ſecum comitem portare debet, timorem videlicet Dei. Hinc Sapiens, inquit, Timor Domini odit malum. Ac rurſum, Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Et Iſaias, Timor Domini, ipſe eſt theſaurus eius. O pretioſiſſimum animæ margaritum, ô egregium hominis ornamentum timor Domini. Quando Simeon meruit in vlnas ſuas accipere Chriſtum? Cum prius dixerat Scriptura, Homo iſte iuſtus, & timoratus. Quando auolarunt filij maris ex Ægypto? quum formidarunt ad vocem leonis rugientis, Chriſti videlicet. Quadrat etiā in Euangeliū Trāſfigurationis, in hæc verba Audiētes diſcipuli ceciderūt in faciem ſuā, & timuerunt valde. Quinam timent ad vocem Dei Diſcipuli Chriſti. Tu ergo, tūc agnoſce te diſcipulum futurum Chriſti, cum Deum timueris. Quando etiam hos diſcipulos tetigit Ieſus, & dixit, Surgite, & nolite timere? Quum timerēt valde, Si vis ergo Chriſtū ad te allicere, vt tui miſereatur, dexteráq; porrigat, vt è terra leuet, prius time Deū.

Deut. 4. — *Optima mentis Cuſtodia timor domini.* — *Iob. 32.* — *Iob. 1.* — *Nō intrat Charitas incomitata habet tecum ſocium timorem quem introducit ipſa ſed illum caſtū permanentem in ſæculū ſæculi Aug. de verb. Apo.* — *Iſai. 33.*

¶ *Quaſi leo rugiet, quia ipſe rugiet, & formidabunt filij maris.* Terribilē, & tremendam eſſe vocem Dei tui, hic locus oſtēdit ſimilemq; rugitui leonis, iniquis, & peccatoribus. Nam quid nō verba mea, ſunt quaſi ignis, dicit Dominus, & quaſi malleus conterens petram? Et Sponſa ait, Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. Et in Apocalypſi dicitur, Gladius procedebat de ore Chriſti, vt eius verbū efficax oſtēderet? Vbi ergo ſunt, qui hanc Dei vocem negligunt? Vbi qui, ea audita, non trement? Vbi qui non à peccati morte & ſomno ſurgunt, ſed in peccatis iacent reſupini? Suſcitat catulos ſuos ſuo rugitu, & miſeri homines, clamāte Deo per os cōcionatoris, nō reſurgent? Audiūt hic formidare filios maris, & ipſi eā vocē cōtēnent, atq; ſi iuſti eſſent? O cæcitatē deplorādam. Diſces etiam, quid ſunt calamitates, & tribulationes, nempe rugitus Dei tui quibus contēdit te de ſomno peccati

Iere. 31. — *Cant. 5.* — *Apoc. 2.*

ſuſcitare

ſuſcitare. Comminationes namque captiuitatis, & exilij vocat Deus rugitum leonis. Non ergo omnino malæ ſunt tribulationes, quãdo illis homo excitatur de ſomno peccatorũ. Quemadmodũ ſi quis porrectis pedibus dormiẽs impetatur à ſerpẽte, & cũ iã proximus inſtat vt ſuo veneno interficiat, ab aliquo vocibus, & clamoribus excitetur, poſtea gratias agere debet excitãti ſe, In eundẽ modum calamitates ſunt diligendæ quia ne percutiamur ab antiquo ſerpente, clamant, vt reſurgamus. Ad hæc locus hic aptiſſimus eſt concionibus Dominicæ 1 Aduentus, in hæc verba, His autem fieri incipiẽtibus, leuate capita veſtra, quoniã appropinquat redemptio veſtra. Ecce, aliis areſcẽtibus hominibus, ad lætitiã excitat diſcipulos ſuos, quid hoc eſt, aut quã ob cauſam, Quoniã tũc quaſi leo rugiet Chriſtus, vt prædam gloriç det in pabulum filiis ſuis, qui velut catuli extitere, & pugnauerunt. Tanta enim eſt cœleſtis gloriæ amplitudo, vt ipſe ſatietur, & diſcipulis quo reficiantur, relinquat, cæterum alia animantia, puta homines peccatores deterreat. Lege, quę nuper diximus expendentes literam. Conferunt enim ad hanc expendendam obſeruationem.

Simile.

Tribulationes nos à ſomno vitiorũ excitãt ne nos incautos hoſtis antiquus enecet.

¶ *Auolabunt quaſi auis ex Aegypto, & quaſi columba de terra Aſſiriorũ.* Docet non ſegniter, & oſcitanter relinquenda eſſe peccata. Id enim eſt auolare ex Ægypto, quæ terra eſt peccatorum, & vbi filij Dei affliguntur, ſed celeriter, Audis enim peculiare Dei eſſe beneficium, celerẽ fugam, & exitum de Ægypto. Quemadmodum ſeruus Abraham non ſegnis, ſed feſtinus, Rebeccã ducẽs in vxorẽ Iſaac, reuertebatur ad dñm ſuum, Sic quiſq; Chriſtianus cũ animam ſuam educit de regione peccati, vt eam nũcupet ſponſam Chriſto debet cum feſtinatione exire de regione vitiorum Quadrat obſeruatio in Euangelium infra octau. Corporis Chriſti, in hæc verba, Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos introduc huc. Qui ſunt verè pauperes, ac debiles, & cæci, niſi peccatores? Hi enim ſpiritualibus bonis ſunt ſpoliati, hi debiles, cum nihil boni valeant facere, hi cęci deniq; ſunt, cum lumen cœli non videant, & in tenebris iaceant peccatorum. Hi citò debent ire ad conuiuium Chriſti, vbi dapes cæleſtium donorum propinantur, non lente.

Gene. 22.

¶ *Poſt Dominum ambulabunt.* Fœlices ſerui qui tantum Dominũ ſunt adepti vt illum ſequi poſſint, hoc eſt imitari, eiuſque dictis, & pręceptis obaudire, & obtẽperare. Sunt enim multi domini, poſt quos ambulare impium eſt. Hi ſunt qui

Fœlix ſerui cõditio cuius ſumma voluptas eſt in ſequendo veſtigia Domini ni

iniqua præcipiunt. Sic pręcipit impudica Domina famulo, vt
Gen. 39. ſecum dormiat, ſed bonus & pudicus famulus reſpondet.
Quomodo poſſum hoc malum facere? Sic etiã in Nabucho-
Dan. 3. donoſor præcipienti adoleſcentibus ſanctis, vt adorarent ſta
tuam auream, nõ obtemperatur, ſed dicunt, Nõ oportet nos
de hoc reſpondere tibi. Vides etiam, quę ſit boni domini cõ-
ditio prius arripere virtutis viam quam famulos, vt non ſe-
Ioan. 13. qui Dominum, ſerui, & famuli erubeant. Sic Aſſertor noſter
cœpit facere, & docere, dicens Exemplum meum do vo-
bis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis, filij etiam
Iſrael petunt à Domino Deo ſuo ſibi dari ducem, non qui
tantum præcipiat, ſed qui prius iter arripiat virtutis. Quis
aſcendet, dicunt, ante nos, & erit dux belli. Ecce, non ſunt
cõtenti dicere, Quis præcipiet nobis, aſcendite contra Cha
nanęũ, ſed, quis aſcẽdat ante nos. Hinc egregie D. Bernar-
Ber. Epiſt. 72. dus inquit, Pulcherrimus ordo eſt, & ſaluberrimus, vt onus,
quod portãdum imponis, tu portes prior, & ex te diſcas, qua
liter oporteat alios moderari. Et Apoſtolus, Imitatores mei
eſtote, ſicut & ego Chriſti. Non igitur ſolum verbo docebat
1. Cor. 11. Apoſtolus, neque inquit, Ite, imitamini Chriſtum, ſed, imita-
Magni cõ mini me, ſicut ego Chriſtum. Agnouit quippe, quãtũ exciter
fert vita animos ſubditorum exemplum bonum prælatorum. Timo-
laudata theo etiam inquit, Exemplum eſto fidelium, in verbo, in cõ-
prælati ad uerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate, vt profectus tuus
exemplar manifeſtus ſit omnibus. Et Tito, In omnibus præbe teip-
ſubditorũ ſum exemplum bonorum operum, in doctrina, in inte-
1. Tim. 4. gritate, in grauitate. Non ſolum dicit, Ore, & verbis doce
Tit. 2. bona opera, nam licet id prælato incumbat docere, vlterius
illi progrediendum eſt, & etiam factis docere debet Imple
Ezech. 10 manus tuas, dicitur apud Ezechielem, prunis, quæ ſunt inter
Cherubim, & effunde ſuper ciuitatẽ Nõ ait, Solum ore ſume
prunas quod multi faciunt, magnifice de charitate, & virtu-
tibus diſſerentes, verbo multa docentes, & præcipientes, ſed.
Imple manus, hoc eſt, operibus charitatem doce, Sic etiam
Apoc. 2. apud Apocalypſim filius hominis ambulans in medio ſep-
tem candelabrorum aureorũ, tenet ſeptẽ ſtellas in dextera
ſua. Quiq; ſunt cãdelabra aurea, niſi prælati, & Epiſcopi? Hi
enim ſunt, quibus dicitur, Sic luceat lux veſtra coram homi
Matth. 5 nibus, vt videant opera veſtra bona Vt autem Chriſtus hęc
cãdelabra accendat, accedit ne ſolum verbis? Nequaquã, ſed
ſtellas portat in dextera. i. exercet opera virtutis, id enim per
ſtellas intelligit in manu.

¶ Secundò

¶ Secundò, *Poſt Dominum ambulabunt.* Ecce veram famuli conditionem, ambulare poſt dominum ſuum, non ante eum præire, neque ad latus eius ambulare, atq; ſi eius comes eſſet. Debet enim quiſque ſuam agnoſcere ſortē, & conditionem vltra quā tendere dedecet. Videbis nōnullos dominos *Simile.* ambulantes poſt famulos ſuos, & quēadmodū vmbra corpus ſequitur, neque alio diuertit, quā quo corpus deflexerit, ſic citra voluntatem famulorū nihil decernunt, & faciunt, neque obſeruant, iuſtum ne ſit, vel iniuſtū, quod poſtulant. Hoc vellem, attendant magnates, & principes, qui ita deuincti ſunt ſuis familiaribus, vt ipſi quamuis domini ſint, magis famuli cenſeantur, quando poſt ipſos famulos ambulant. Neque mihi quis obiiciat, vt hoc aſſeueret æquū eſſe, multa officia à famulis accepta eam beneuolentiam, & gratiam meruiſſe ingratitudinis ſignum. Nam licet impium ſit, dominum eſſe ingratum in bonum, & fidelem famulum, illique rependere pro meritis ratio depoſcat, non tamen vltra merita, tunc autem vltra merita reddit, cum ſeruū ſibi ęqualem, vel maiorē facit. Non eſt, inquit Chriſtus, ſeruus maior domino ſuo. Exemplo nobis eſt Pharao, qui cum tot à Ioſeph beneficia accepiſſet, vt ſaluatorem mundi eum iuſſerit appellari, audi quid dicat ille Ægypti rex Ioſeph, Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum regni ſolio te præcedam. Ecce non ſibi parem, neque maiorem, ſed minorem ſe cōſtituit Ioſeph, ait. n. Vno regni ſolio te præcedam. Quadrat obſeruatio in Euangelium feſti Sancti Laurentij in hæc verba, Qui mihi miniſtrat, me ſequatur. Vides quo pacto miniſtri officium ſit non præire, ſed ſequi dominum ſuum.

In Reges qui tantū deferunt authoritatis ſuis familiaritbus & principibus à delitiis vt nihil audiant niſi eorū auribus nihil videāt niſi eorū oculis cæci & ſurdi.

Ioan. 13.

Gene. 41.

CAPVT DVODECIMVM.

EPhraim paſcit ventum & ſequitur æſtum tota die mendacium, & vaſtitatem multiplicat: & fœdus, cum Aſſyriis iniit, & oleum in Aegyptum ferebat. Iudicium ergo Dominicū Iuda, & viſitatio ſuper Iacob iuxta vias eius & iuxta adinuentiones eius reddet ei. In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus eſt, fleuit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum, & ibi locutus eſt nobiſcum. Et Dominus Deus exercituū, Dominus memoriale eius. Et tu ad Dominum tuū cōuerteris miſericordiā, & iudicium cuſtodi, & ſpera in Deo tuo ſemper.

¶ *Ephraim*

¶ *Ephraim paſcit ventum, & ſequitur æſtum.* Bifariam diſpungitur hic locus. Antiqui Patres ſecuti D. Hieronymũ opinãtur, hoc eſſe ad eam hiſtoriam referendũ, quæ tradit Mahanem regẽ Iſraël, pace facta cũ Aſſur, ab Ægyptiis auxilium poſtulaſſe, & hoc eſt, quod nunc dicitur, *Ephraim paſcere ventos*, i. ſpe vana ſe decipere, *ſe quique æſtum*, hoc eſt, ire ad meridiem, nihilq; aliud agere tota die, niſi ſibi illudere, & dum huc, illucque diſcurrat, vaſtitatem, & euerſionem ſuis vrbibus præparare. In eundem modum expendunt, quod ſequitur, *Tota die mendacium, & vaſtitatem multiplicate, & fœdus cum Aſſyriis iniit.* Quis enim non videat, vaſtitatem ſuarũ vrbiũ eſſe, atque mendacium, pepigiſſe fœdus cum Aſſyriis? Alij pertinaciam Iſraëlitarum in ſcelere hic implicari dicunt, vt criminis grauitas hoc argumento augeatur. *Paſcere enim vẽtum* eſt, inania, atque inutilia ſtudia ſequi, operamq; perdere. Cũ enim venti neq; regi ab hominibus poſſint, neq; certis contineri locis, nã ſpiritus, hoc eſt, vẽtus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, aut quo vadat, qui ventũ, certum eſt, fruſtra laborare, eiuſq; ſtudiũ eſſe ſuperuacaneũ, & inutile, huiuſmodi erat cultus ille idolorum Iſraëlitis, cum idola nullam ſibi valeant ferre opem. Quod autem additur, *Et ſequitur æſtũ*, nõ ſic explanant, vt æſtus ſignificet Ægyptũ, quod ea regio in meridiana parte mundi ſita eſt, ſed eã vocem ſignificare dicunt ventum ſubſolanum, ſiue Eurũ, qui vehementiſſimus eſt, & homines lædens. Certum enim eſt, quoſdã ventos quibuſdam terræ partibus eſſe infeſtos, ſic Italis, Auſtrum, qui & Mytilenenſibus ægritudines affert, Corus tuſſim. Subſolanus vero Aſiæ regionibus nocentiſſimus eſt, ſicut ſcriptum eſt, Sicut ventus Subſolanus diſperdã eos. Et iterum, Ecce, plantata eſt, ergo ne proſperabitur? Nónne cum tetigerit eã Subſolanus, ſiccabitur, & in areis, germinis ſuis areſcet? In eundem modum Iſraëlitas quos per Ephraim intelligit, non modo ſibi, verum etiã aliis fore nocumẽto in vitulorum cultu, hic prædicitur. Prior explanatio antiquorum Patrum eſt, hæc poſterior recentiorũ. *Et oleum in Aegyptum ferebat.* Significat Iſraëlẽ munera detuliſſe Ægyptiis, partem enim muneris pro omnibus muneribus miſſis poſuit. Elegit autem inter cætera pretioſius, quale oleum terræ ſanctæ eſt, quod omnium optimum eſſe perhibetur. *Iudicium ergo Domini cum Iuda, & viſitatio ſuper Iacob.* Vtrunque regnum peccaſſe contra Dominum inquit, Iſraël videlicet, & Iuda, quamobrem & vtrunque plectendũ etiam. Quo-

4. Reg. 15.

Paſcere ventum Adagium de inani & ſuperuacanea opera.

Ioan. 3.

Quidam vẽti noxij ſunt certis Climatib⁹ aliis ſalubres.

Iere. 17.

Ezec. 17.

Quodam modo autem prædicitur transmigratio duarũ tribuum & decem. *In vtero ſupp. antauit fratrem ſuum.* Veteris hic recordatur hiſtoriæ, vt Dei miſericordia erga Iacob, & illius duritia contra Dominum cognoſcatur. Quoniam cũ adhuc eſſet in vtero Rebeccæ ſupplantauit fratrem ſuum Eſau, nó vtique fortitudine propria, ſed Dei diſpoſitione, qui eum fidelem ſibi putabat futurum patriarcham. *Et in fortitudine ſua directus eſt cum angelo.* Quando miſſus eſt à patre ſuo Meſopotamiam, vel quando iuxta torrentem cum Iacob tota nocte angelus luctatus eſt, à quo benedictionem accipiẽs, audiuit, Si contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra hominem præualebis? *Et inualuit ad angelum,* precibus impetrãs, vt ſibi benedictionem daret. *Et confortatus eſt,* ipſius benedictione, quem vicerat, quando dictum eſt illi, Non vocaberis Iacob, ſed Iſraël erit nomẽ tuum. *Fleuit, & rogauit eum.* Quando dixit, Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Iſta enim eſt luctatio, quam geſſit cum angelo precibus tenens illũ, vt ſibi benediceret, non viribus corporis. *In Bethel inuenit eum.* Ordo propoſterus eſt. Prius enim patris matriſq; acquieſcens conſilio, dũ fugeret à facie fratris ſui, angelũ inuenit in Bethel, quando ſubmittẽs lapides capiti, obdormiuit, ibiq; angelos vidit aſcendẽtes, & deſcendentes, & vidit Dominũ ſubnixũ ſcalæ, & dicentem ſibi, Iacob, noli timere, ego ſum Dominus Deus patrũ tuorũ. Deſcende, eroq; tecum, & reducã te. Quam ob cauſam vocauit nomen loci illius Bethel. i. domus Dei. *Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale eius.* Variè explanatur, quia obſcurus eſt hic locus. Referunt vocẽ memoriale ad omnẽ ab angelo impoſitorum Iacob in dicta lucta. Ac ſi apertius dicat, Hoc memoriale nominis ſui dedit illi, vt diceretur Iſraël, hoc eſt, vir videns Deũ. Quod nomẽ vſq; hodie retinẽt filij eius. Ipſe enim ſuo nomine, quod ab angelo impoſitũ eſt, ſemper nominis Dei recordatur, à quo & ita vocatur. Alij dicunt Dominum eſſe *memoriale* Iacob, quoniã Iacob ſemper habuit Deum in memoria. Alij *memoriale* referunt ad nomen Dei, quod eſt illud ineffabile tetragrãmaton *Iehoua,* quod propriũ nomen veri Dei eſt, pro quo Hebræi ob tanti nominis maieſtatem illud ore proferre non audentes, pronuntiant *Adonai,* vel *Elohim,* pro quibus interpres Latinus vertit, Dominus, vel Deus. Eſt autem ſenſus, Ille nimirũ Deus Iacob ſemper colendus eſt, atque omni officio retinendus, cuius virtutem, curam, atque prouidentiam ipſe Iacob, patreſque ſui vbique fuerant exper-

Gene. 25. *Gene. 28.* *Gene. 23.* *Gene. 23.* *Hiſteron proteron.* *Gene. 28.* *Iſrael vir videns Deum.*

experti, nullum autem alium illis fuiſſe conſtabat præter *Adonai* fortiſſimum Deũ exercituũ, cuius nutu omnia gubernantur, cuius maximus exercitus, & fortiſſimus in cœlo, & terra, quinimo vbiq; cauſa Iacob probauit ipſe Deus, hoc ſibi eſſe nomen, quamobrem hoc illis nomen ſanctiſſimum perpetuò eſſe debuit, vt Deũ omni officio, & inculpata fide, atq; perpetua virtutis obſeruatione proſequerentur. Quod apertius ſequens verſus declarat. *Et tu ad Dominum conuerteris.* Vt ſæpius iam à nobis eſt obſeruatũ, crebrò futurũ tempus verborum non tam tẽporis rationẽ inuoluit, quàm quid homini facere incumbat, & debeat. In hunc modum eſt hic verbum, *conuerteris*, explanandum. i. tu debuiſſes ad Dominũ conuerti, illique omni pietate inſeruire, atque eum colere. *Miſericordiam & iudicium cuſtodi.* Miſericordia pro omni erga proximum pietatis genere poſita eſt, iudiciũ vero æquitatem, & officij rationem ſignificat.

Sãctiſſimi nominis Iſrael impoſitione ad beneficiorum memoriã recolendam obligatur populus.

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

T*Ota die mendacium & vaſtitatem multiplicat.*

¶ Non parum Deũ commouet peccatoris pertinacia, vt de eo ſumat vindictam. Agnouit enim Dei noſtri benignitas, & clementia, quãtum ſint homines vitrei, & proni ad peccandum, ac propterea multus eſt ad ignoſcendum, ſi male actorum pœniteat eos. Cæterum ſi in impietate perſiſtant, ſemper peccatis peccata addentes, ſeuerè puniet. Hinc Ephraim tota die multiplicaſſe peccatum, refert Deus. Regius etiam Pſaltes obiurgat impium ob hanc ad peccandum firmitudinẽ, dicens, Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua. Sed ex hac pertinacia, bone rex quid eſt ſubſecutũ? Audi quid ſubiungat, paucis interpoſitis, Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te, & emigrabit de tabernaculo tuo. Audi etiam quid per prophetas ſuos dicat, Dimittã reliquias hæreditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum eius, eruntque in vaſtitatem, & in rapinam cunctis aduerſariis ſuis. Cur pientiſſime Deus tam acerbè punis hæreditatem tuam? Obſerua, quam reddat cauſam, Eo quod fecerunt malum coram me, & perſeuerauerint irritantes me, ex die qua egreſſi ſunt patres eorum ex Ægypto, vſque ad hanc diem. Obſerua etiã quos Deus milites contra Madianitas iuſſerit eligendos, nõ vtique qui curuatis genibus biberunt, ſed qui manu & lingua

Nihil eſt quod magis excitet diuinam vindictã in delinquentes quàm pertinacia.
Pſal. 51.
4. Re. 21.
Iudic. 7.

gua aquas lambuerunt, ſicut canes ſolent lambere. Quid eſt curuatis genibus milites aquas bibere, niſi peccatis ſe ingurgitare, totoſq́; ſe voluptatibus tradere? Aqua namq; voluptates adumbrat. Qui ex his aquis ita bibunt, vt diu in illis ſe delectantes, perſeuerent, hos reſpuit Deus, velut indignos, & ineptos ad bellum ſpirituale. Cōſuetudo enim peccandi hominem velut vinctū tradit hoſtibus. Vnde D. Aug. inquit, Vocabas me Domine, & ſuſpirabam ligatus non ferro alieno, ſed mea propria voluntate. Velle enim meū tenebat inimicus, & inde catenam fecerat, & conſtrinxerat me, quippe ex voluntate peruerſa, facta eſt libido, & dū ſeruitur libidini facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini nō reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. Hactenus D. Aug. Et Sapiens ait, Inualeſcente iniqua conſuetudine, error, tanquam lex cuſtoditus eſt. Et apud Ieremiam, Si poteſt Æthiops mutare pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteſtis bene agere cum didiceritis malum. Quemadmodum ædificium nuper compactum facile, tempore autem conſolidatū difficilè diruitur. Sic mala, cum in nobis diutius immorantur, vehementiora fiunt. Et quod multo deterius eſt, hominique iniqua peccandi conſuetudine irretito nocentius, quod is vehementioris mali acerbitatem non ſentit. Sicut enim Mithridati quotidię ſumenti venenum, conſuetudine factum eſt innoxium, Ita mala, quibus miſer peccator aſſueſcit, non offendunt. Quadrat obſeruatio in Euangeliū pro feſto Diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba, Et ecce, mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix. Verbum, ecce attentionem captat atque ſi rem nouam, & admirandam noſtris oculis ſubiiciat, contemplandam. Et quænā hæc res eſt, Quod mulier nō vno aut altero peccato contaminata, ſed longa peccandi conſuetudine implicata, ſe ad meliora conuertere ſtudet. Id enim inuoluit Spiritus ille cœleſtis, Magdalenam vocans peccatricē. Sed cur, vt cognouit hæc peccatrix, vbi Chriſtus erat, ad illum accurrit, & moras nō trahit, expectans, quod exiret de conuiuio Chriſtus? Quia quāto in periculo diuinæ vindictæ eſſet conſtituta, cernens, iā extremū ſibi exitium imminere cogitabat, manuſque vindicis iudicis effugere ſtudēs, non eſſe differendam veteribus peccatoribus ad Deū conuerſionem ſuo facto demonſtrat. Idē igitur eſt dicere, Ecce, mulier peccatrix, ac ſi dicat, Ecce miles ad belliū ignauus, ꝙ totū ſe in aquas peccatorū deiecerit, veluti, è fluctibus emergit vt conſtanti animo, & ingenti fortitudine contra vitia decertet

Cōſuetudo peccandi Tyranno potentior hominem ſuis tradit hoſtibus.

Cap. 14.

Iere 13.

Simile.

Vincere cōſuetudinē peccati dura eſt pugna illa enim quaſi ſecunda & quaſi aſſabricata natura dicitur.

decertet. Ecce fœmina antiqua conſuetudine ſuorum peccatorum, veluti fortiſſimis funibus deuincta, non ſecus atque alter Sanſon è gremio Dalilæ ſurgit vt interficiat mandibula aſini Philiſtæos mille, hoc eſt, confeſſione, peccatorũ multorũ capita conterat ſe confitens, inſtar aſini, vixiſſe, eaque confeſſione multas lachrymas hauriat, quibus & Chriſto lauet pedes, & peccatis ſuum refocillans ſpiritũ vires recipiat ad deſtruendum antiquum iniquitatis domiciliũ. Ecce, quæ prius non ſentiebat venenum peccatorum, velut alter Mithridates, eorum dulcedine illecta, præ amaritudine ingentem copiam fundit lachrymarum, & quod antea dulce illi videbatur, nunc amariſſimum eſſe ſentit.

Et fœdus cum Aſſyriis iniit. Probro Deus vertit Iſraël, quòd cum iniquis hominibus, & peccatoribus contraxerit amicitias. Fugiamus ergo, fratres mei, prauis hominibus fœdere, & amicitia copulari. Eſt enim hoc pergratũ Deo ſacrificiũ. Vnde in Apoca. legimus, Hæc dicit, qui tenet in dextera ſua ſeptem ſtellas, & ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum, Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes ſuſtinere malos. Quid cãdelabra iſta ſunt, niſi homines, quibus Chriſtus inquit, Sint lucernæ ardentes in manibus veſtris. Ac rurſum. Vos eſtis lux mundi ſic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Chriſtus autẽ inter candelabra aurea ambulans, & oſtẽdens dexteram plenã ſtellis, quid ſignificat, niſi dexterã iis ſolũ porrigendam in amicitiæ fœdus, quorum opera cœleſtia ſunt? Dextera namq; aliis data, amicitiæ ſymbolũ eſt. Vnde Scriptura inquit, Demus dexteras hominibus iſtis, & faciamus cum illis pacem; ſtellæ vero virtutum ſplendorem ſignificant. Sic enim inquit Apoſtolus, Omnia autem facite ſine murmurationibus, & hæſitationibus, vt ſitis ſine reprehenſione in medio nationis prauæ, & peruerſæ, inter quos lucetis, ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Igitur ac ſi Deus dicat huic epiſcopo. Accipe dexterã meam in fœderis vinculum quòd iniquos ferre non potes, ne dum illis copula amicitiæ coniungi, per gratum enim mihi facis, iniquorum hominum conſuetudinem, & familiaritatem odio proſequens. Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Et reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Cur Deus admonet ſanctos reges, ne redeant ad

Iud. 15.

Mithridates Rex Põti atque Armeniæ puer antidotis adeo aſſuefactus ne volens quidem ſenex veneno mori potuerit. Helinãdus dicit q. hic Rex timẽs ne a fratre ſuo veneneretur rutæ folia viginti cũ duab. nucibus & totidẽ caricis admiſto ſale quotidie ieiunus cõedebat.

Apoc. 1. Matth. 5. 1. Mac. 6. Phil. 2.

ad Herodem? Num ſolum, vt impium regem lateat ortus Chriſti non ſane ob eam tantum cauſam, quamuis ea præcipua ſit verumetiam, vt oſtendat Deus cum iniquis hominibus non eſſe familiaritatem, & neceſſitudinem attexendam.

¶ *Oleum, in Aegyptum firebat.* Cũ oleũ in Scripturis adulatione ſignificet, iuxta illud Regij Pſaltis, Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meũ. Certum eſt oleũ appellari à Pſalte adulationem, & blandiloquentiam, quibus adulatores ita ſolent peccantium animos oblectare, vt in peccatis eos foueãt & enutriant. Nihil autem aptius dici potuit ad explicandam adulationis conditionem, quam eam cum oleo componere. Adulatio enim peccati nutrix eſt, quæ ſicut oleum flammis, in culpa ardentibus ſolet adminiſtrare fomentum. Reprehendit ergo Deus Iſraelem, & meritò, quòd oleum deferret in Ægyptum, hoc eſt, idola, & peccata Ægypti laudaret, vt eius auram ſibi aucuparet. Nam quamuis ſemper mala ſit adulatio, ſiue bona cuiuſpiam commendes, & laudes, ſiue ea peccantem foueas, eſt certe multo nocentior adulatio cum hominem de peccato laudat, quam cum ob virtutem commendat. Quoniam laudatur peccator, ait Dauid, in deſideriis animæ ſuæ, & iniquis benedicitur, exacerbauit Dñm peccator. Ingens ergo malum eſt adulatio, ſi quidem Deus ea ad irã prouocatur. Quemadmodũ venator leni ſibilo ferã allicit, vt gradum figat, quo certius ſagittã in eã dirigat, quãprimum enim ceruus venatoris audit ſibilum, ſiſtit gradum, atque tunc ſagitta transfigit. In eundem modum adulatores non ſunt aliud, quam diaboli ſibilus, vt peccatorum ſagittis venenatis corda noſtra propius attingat. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Epiphania, in hæc verba, Turbatus eſt Herodes, & omnis Ieroſolyma cum illo. Ecce, adulatores ſunt Ieroſolymitani, imitantur enim turbationẽ impij regis, vt verbis & factis oleo adulationis iungant impij regis caput. Ecce oleum in Ægyptum deferunt commendantes peccatoris turbationem, vt deterior fiat.

Pſal. 140.

Adulatio vitiorũ fomentum et nutrix.

Pſal. 10.

Simile.

¶ *In vtero ſupplantauit fratrẽ ſuum, & fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit ad Angelum, &c.* Primũ illũ ſtipitem, à quo genus trahebãt Iſraelitæ, patriarcham nempe Iacob, eis proponit cõtẽplandum, vt quantũ à maiorum ſuorũ virtute degenerauerint, animaduertant, & erubeant. Nihil enim ignominioſius, & turpius homini, quã ſuis factis iniquis & prauis actionibus maiorum ſplendorem obſcurare eorumque

Erubeſcant, qui degenerãt ex... ab auita patrum gloria.

 rumque

rumq́; puritatem non imitari. Quemadmodũ ſelectum triticũ iactũ in terrã malã nõ dignum tãto ſemine fructũ ſed typham. Sic maiorum gloria ſuum amittit nitorem, in filijs ob eorum illiberales mores, Solemus nonnunquam arbores inſerere, vt fiant nobiliores, gratioremq́ue reddant fructum, vt oleaſtrum amarum in oliua pingui, ſi quis autẽ ſecus faceret, oliuam nempe inſereret in oleaſtro quantum eſſet, precor, is reprehendendus? In eundem modum inuenies nõnullos viros tanta animi præſtantia inſignes, vt cum habuerint vilem generis ſui ſtipitem, virtutibus prę̨luceant maioribus ſuis, veluti oleaſtrum mutantes in oliuam. Sunt etiam, qui contra faciant ex oliua nempe oleaſtrum. Obſcurant enim egregia maiorum geſta ſuis criminibus. Bone deus, quantum ſunt iſti obiurgandi, quantoque ſupplicio digni cenſendi? Quis non ex arbore cognoſcet fructum, quem ſit productura? Cum ergo egregiam, & pulcherrimam arborem, heus bone vir, nactus ſit, cur rubore non ſuffunderis, quod non parem, & dignum fructum arbore originis tuę proferas? Quis non virtutibus ſuorum progenitorum excitatur, ad eorũ inſequenda veſtigia? Sic S. Apoſt. fatetur ſe eſſe excitatum. Gratias ago Deo meo, inquit, cui ſeruio à progenitoribus meis in conſcientia pura. Ecce, illos eximios patriarchas, tot virtutum ornamentis præclaros ſe eſſe imitatum ait, agnouit enim dedecori homini vertendum, patrios non referre mores.

Simile. — *Nobilior eſt à quo genus incipit bonumque qualitatis hoc eſt quod nos a maiorum nobilitate degenerare non ſinit.* — *2 Tim.*

¶ *Miſericordiam, & iudicium cuſtodi.* Egregie vtrumq́ue cõiũgit, miſericordiam videlicet cum iudicio, ne ita ſimus miſericordes, ꝙ iuſtitiæ obliuiſcamur aut ita æquitatis amatores, vt miſericordię non recordemur. Quemadmodum enim ad exactã humani corporis perfectionem duæ ſunt homini manus, duoque oculi neceſſarij, & ſi alterã manũ abſcindas, vel alterũ oculum eruas imperfectus is homo iudicatur. In eundem modum qui iuſtus eſt ſine miſericordia, aut miſericors ſine iuſtitia non perfecti Chriſtiani metam attingit. Exemplo nobis Deus noſter eſt, vt vtraque virtute, iuſtitiæ, & miſericordię ornati conemur, vtramq́ue enim ſe cuſtodiſſe teſtatur, dicens. Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iuſtitias meas prophanauerint, & mãdata mea nõ cuſtodierint, Viſitabo in virga iniquitates eorũ: Ecce, Deus tuus iuſtitiã ante oculos habens, peccatorũ vindicẽ ſe eſſe demõſtrat. Verũ nequis inde occaſionẽ ſumat deſpiciendi miſericordiam, totum ſolum ſe tra-

Simile.

tradens æquitati, obſerua, quid ſubiungat. Miſericordiã autem, inquit, nõ diſpergam ab eo. Sunt igitur indiuidui in nobis comites, iuſtitia & miſericordia. Significauit elegãter vtranq; connectandã virtutẽ Apocalypſis, dicens, Ecce, ſedens, & iris erat in circuitu ſedis. Quid enim ſedens in ſede eſt, niſi Chriſtus iudiciariam habens poteſtatẽ? Sed cũ ſedet iudicaturus, quo totus circundatus eſt? Obſerua, quid dicat. Et iris in circuitu ſedis. Quid iris adumbrat niſi diuinã miſericordiã? Sic enim ſcriptũ eſt Nequaquã vltra interficietur omnis caro aquis diluuii: arcũ meũ ponã in nubib⁹ cœli, & erit ſignũ inter me, & inter terrã Dũ ergo Deus homines iudicat iris in circuitu eſſe perhibetur, quoniã ita in peccatores ſententiã iuſtitiæ fert, ꝙ miſericordẽ ſe eſſe demonſtrat. Sic rurſus idẽ D. Ioan. cernit angelũ fortẽ deſcẽdentẽ de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, & habebat in manu ſua libellũ apertum. Hic angelus Chriſtus eſt, fortis ſane iudex in diſcutiendis hominũ delictis, quamobrem fortis appellatur, non enim decet iudicẽ eſſe puſillanimẽ. Vnde Sapiẽs ait, Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potẽtis Cæterum dum libellum habet hic angelus in manu, ad diſcernenda cuiuſq; peccata, iris eſt in capite eius, hoc eſt, miſericordiæ recordatur. Cum enim in capite memoria ſedẽ habeat, eſſe in capite iridẽ, non eſt aliud, quã miſericordiæ recordari. Sic namq́ue legimus apud Geneſim. Videbo arcum meum in nubibus cœli, & recordabor fœderis ſempiterni. Iuſtos etiam imitari Deum ſuum, dum aliorum peccata diſcutiunt, & puniunt, oſtendit Dauid, dicens, Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me. Correctio namq́ue & increpatio æquitatẽ reſpicit, verum eam correctionẽ miſericordia temperant iuſti. Quadrat obſeruatio in Euãg. Dominicę vndecimę poſt Pẽtecoſten, in hæc verba. Non ſum, ſicut hic publicanus. Ecce, æquitatem habebat Phariſæus iſte, ſed miſer homo miſericordiæ oblitus, indignum eſſe cenſebat Publicanum, quod audiretur à Deo. Quadrat & in Euangelium pro feſto Diuæ Marię Magdalenę in hæc verba Phariſęi. Hic ſi eſſet ꝓpheta, ſciret vtiq; quæ, & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt. Videte, precor, vt ſe rectiſſimum iudicem exhibeat peccatrici, & miſericordiæ oblitus hic Phariſæus contemnat peccatricem, & repellendam à Chriſto iudicet. Heus Phariſæe cæce, nonne legiſti apud vatem Hoſſeam.

Apo. 10. *Gene. 9.* *Apoc. 4.* *Eccle. 7.* *Summũ interſe hominũ vinculũ eſt miſericordia & humanitas quod qui irruperit nepharius & parricida exiſtimandus eſt.* *Gene. 9.* *Pſal. 140.*

Miſericordiam,& iudicium cuſtodi, ne miſericordiam à iudicio ſecernas.

Depoſita graui peccatorum ſarcina iuſtè miſericordiã Dei conſequi poſſe ſperamus.

¶ Præterea, *Miſericordiam, & indiciũ cuſtodi, & ſpera in Deo tuo ſemper.* Obſerua, quando dicat Deus Iſrael, Spera in Deo tuo. Cum videlicet cuſtodierit miſericordiã, & iudicium. Vbi ergo ſunt, qui virtutibus deſtituti, multiſque oppleti criminibus ſperant miſericordiam ſe à Deo conſecuturos? Deponant ſarcinam prius ſuorum peccatorum, ac deinde virtutũ actionibus nauẽt operam, ſi miſericordiam Dei adipiſci cupiunt. Cũ enim hoc fecerit Iſrael ait illi Deus, Spera in Deo tuo. Nam qui ſecus faciunt, vt optime definit D. Thom. potius dicuntur præſumere, quàm ſperare. Sancti autem doctoris verba citare nõ grauabor, vt quantum iſti ab ſcopo ſalutis aberrent, quantumque contra Deum delinquant, intelligãt. Circa ſpem, inquit, qua aliquis inhęret diuinę potentiæ poteſt per immoderãtiam eſſe præſumptio in hoc; ꝙ aliquis tẽdit in aliquod bonũ, vt poſſibile per virturẽ, & miſericordiam diuinam quod poſſibile non eſt. Sicut cum aliquis ſperat, ſe veniam obtinere ſine pœnitẽtia, vel gloriam ſine meritis. Hæc autem præſumptio eſt propriè ſpecies peccati in Spiritum ſanctum quia ſcilicet per huiuſmodi præſumptionem tollitur, vel cõtemnitur adiutorium Spiritus ſancti, per quod homo reuocatur à peccato. Hactenus ille. Quemadmodum qui aquam è fonte iugiter manante haurire vult, & domi reportare, neceſſum eſt, vas ferat, quo hauriat, & portet, ſi enim manus vacuas habeat operam perdit, & irriſione dignus eſt, Sic qui in diuina miſericordia ſperat neceſſum eſt ſecum ferat virtutes, vt aquam illam dulciſſimam diuinæ miſericordiæ guſtare poſſit.

2.2.q.21.ar.1 c

Qui præſumit de ſuis viribus antequam pugnet ille proſternitur.

Simile.

Chanaan in manu eius ſtatera doloſa, calumniã dilexit. Et dixit Ephraim, Verũtamen diues effectus ſum, inueni idolũ mihi omnes labores mei nõ inuenient mihi iniquitatẽ, quam peccaui. Et ego Dominum Deus tuus ex terra Aegypti adhuc ſedere te faciam in tabernaculis, ſicut in diebus feſtiuitatis. Et locutus ſum ſuper prophetas & ego viſionem multiplicaui: & in manu prophetarũ aſſimilatus ſum. Si Galaad idolum ergo fruſtra erant in Galaad bobus immolãtes, nã & altera eorum quaſi aceruus ſuper ſulcos agri, Fugit Iacob in regionem Siriæ, & in vxorem ſeruauit in propheta autem eduxit Dominus Iſrael de Aegypto, & in propheta ſeruatus eſt. Ad iracundiã me prouocauit Ephraim in amaritudinibus ſuis, & ſanguis, eius ſuper eum veniet & opprobrium eius reſtituet ei Dominus Deus ſuus.

Chanaã in manu eius ſtatera doloſa. Per *Chanaan* non intelligit.

git gẽtem Chananæam, quæ inde fuerat expulſa, ita vt Chanaan nomen ſit proprium, ſed nomẽ appellatiuum eſt, ſignificã mercatorem, ſicut etiam apud Prouerbia, Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo; id eſt, mercatori. Obſeruarunt hoc nonnulli expoſitores, cum antiqui, tum recentiores, quibus Chaldaica Paraphraſis fauet, ſic hũc locũ diſpunges, Ne ſitis ſicut mercatores, in quorũ manibus ſunt bilances doloſæ, rapinæ ſtudentes. D. tamen Hieronymus, quem multi ſequuntur, vt Theodoretus, Haymo, Rupertus Chartuſianus, multo ſecus expendit, dicens Chanaan appellari Ephraim, hoc eſt, decem tribus, non per naturã, ſed per imitationem, quod Chananæorum vitia, idololatriãque Iſraelitæ ſecuti ſint, iuxta illud, quod ait Daniel iniquo iudici qui vtique de ſemine Iudæ erat, Semen Chanaam, & non Iudæ ſpecies decepit te. Et in Ezechiel Ieruſalem dicitur, Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea, Atque in Iſaia audite verbum Domini principes Sodomarum, auribus percipite legem Dei veſtri populus Gomorrhæ. Si in hunc modũ expendat optimè inquit, Rupertus ſignificari Iſraelitas indignos eſſe tãto nomine, quãtum eſt Iſrael cum à patria virtute degenerauerint, potiuſque appellandos Chananæos; quorum peccata ſunt imitati non eſt omnino reiiciẽda hæc poſterior explanatio. Nam cum geſta præclara ſancti Patriarchæ, Iacob ſupra attexuerit, ob quæ nomen Iſraelis eſt adeptus. cum filij neque vmbrã paternorum morum attingerint ſed ſe multis peccatis contaminauerint, eorum ignauiam, & torpentem probro vertens, inquit, magis vocandos Chananæos, quam Iſraelitas.

Prou. 31. c. Sindon linteum auro pretioſo ac ſubtili lino contextum quo ad capitis ornatum vtũtur mulieres putaturque à Sidone ciuitate Phœniciæ nomen accepiſſe vbi primũ inuenta ſit.
Explicat hunc locum Gregorius. lib. 3. Moral. ca. 28.
Iſai. 1.

Calumniam dilexit. Ita fraudis eſſe ſtudioſum demonſtrat, vt non ſolum quemuis fraudare pro nihilo ducat verum & gaudeat, vim facere. *Veruntamen* affirmationem inuoluit, vt, Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum nõ approximabunt. *Diues effectus ſum,* mea ſcilicet induſtria, non Deo auxilio, & beneficio. *Inueni idolum mihi,* Ipſas diuitias, quibus erat refectus idolum vocat. Sicut enim guloſis Deus vẽter eſt, ita & auaris aurum idolũ eſt. Vnde Hebraicè eſt pro, *inueni idolum mihi,* inueni vim mihi, vocat autẽ vim, eius facultates, & diuitias, iuxta illud, Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius. *Omnes labores mei inuenient iniquitatẽ mihi, quam peccaui.* Crimen maximum eſt, opes fraudibus, & peccatis fuiſſe conſecutos, & tamen ſine crimine adeptos illas, confiteri. *Et ego Dominus Deus tuus de terra Aegypti adhuc ſedere te faciã in*

Pſal.
Prou. 10.

Maximo periculo verſantur anima qui publico malo diteſcunt.

tabernaculis, ſicut in diebus feſtiuitatis. *Sedere* poſuit pro habitare, Particula autem *adhuc* videtur pertinere ad tempus Chriſti quaſi dicat, Beneficia in te iam pridem contuli, cum te eduxi de terra Ægypti, dies namque feſtiuitatis vocat tempus liberationis ex Ægypto, & etiam adhuc conferam alia beneficia ſimilia in te. *Et locutus ſum ſuper prophetas, & ego viſionem &c.* Præpoſitio *ſuper* poſita eſt pro præpoſitione *ad.* Sunt etiam, qui dicãt tempus præteritum nempe *locutus ſum* & *multiplicaui* poſitum eſſe pro futuro, *loquar, & multiplicabo,* ac ſi dicat, Loquar cum prophetis ipſis, viſionéſque multiplicabo, & per manus prophetarũ proponam ſimilitudines tibi inuitando te ad pœnitẽtiam, & multa bona tibi promittendo. *Si Galaad idolum ergo fruſtra erant in Galgal bobus immolantes.* Coniũctio, *ſi* pro *quia* poſita eſt, & cõiunctio *ergo* pro *vtique* bobus autem non dandi caſus eſt, ſed effectiui. Hebraice namque eſt in accuſatiuo, ſic boue immolarunt. Eſt autem ſenſus. Quia in vrbe trans Iordanẽ nomine Galaad, idololatriæ peccatum committunt, fruſtra quidem aliæ duę tribus eo ſe peccatis contaminant, cum habeant templum, & ſacerdotes Dei, in quo, & per quos verum Deum colere poſſunt.

Obſeruationes ſpectantes ad morum venuſtatem,

Iræ pharmacũ eſt fuga conſpectus irati, Sapiens autem nũquã potentioris irã prouocabit imo declinabit non aliter quam in nauigando procellã.

F*VGIT Iacobi in regionem Syriæ.* Inter cætera beneficia à Deo pręſtita, Iacob, recẽſet Deus quod fugerit in regionẽ Syriæ, atque veluti ſi hæc fuga res eſſet maxima, & pręclara ob eam cõmendatur Iacob. Quid hoc eſt? Nõne terga vertere, & fugere, puſillanimitatis eſt. Quomodo ergo atque ſi geſtũ eſſet eximiũ, inquit Deus fugit Iacob in regionem Syriæ? Docet Deus frater mi, quid facere debeas, cũ aliquẽ ad iram excitaſti, ſæpe nõ te obiicere oculis, eius conſpiciẽdum, ſed fugere donec trãſeat irę furor. Audi, quid Rebecca filii amãtiſſima cõſulat, & admoneat Iacob, qui occaſionẽ iræ dederat fratri Eſau, ob benedictionẽ paternã clã ablatã, Ecce Eſau frater tuus minatur, vt occidat te. Nunc ergo, fili mi audi vocẽ meam, & conſurgẽs fuge ad Laban fratrem meũ in Haram, habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcatúrque eorum, quæ feciſti in eum, poſtea mittam, & adducam te inde hunc, cur vtroque orbabor filio vno die? O prudẽs & vere pium, ac maternarũ viſcerũ conſi-

tum. Non inquit prudens mater, Contende, decerta; reſiſte fratri tuo, ſicut ille tibi minatur, tu etiã illi minare, ſed conſurgens fuge. Bona fœmina, non ſatis eſſet dicere, Abi ad Laban, aut ſi maximũ emolumẽtũ eſt illi allatura abſentia, dic, Curre fili mi, ad Laban. Cur præcipis, vt fugiat? Quid inuoluit hæc fuga? Paucis dicam, fratres me. Docet nõ lente recedendũ ſed cum maxima celeritate ab homine, qui tecũ rixari vult. Majorem enim velocitatem adhibet homo, cum fugit, quam cum currit. Vnde ortum eſt prouerbiũ, Aliud eſt fugere, quã currere. Ait ergo pia mater filio, ꝙ etiam Eccleſia ſuis filijs præcipit, ſi orta rixa eſt, aut contentionis occaſio, Fuge, & noli verba reſpondere verbis. Quis enim oleum lucernæ comburenti totam domum adiungit? Quid ira eſt, niſi lucerna? Parum dixi, quid eſt, niſi rogus cuncta cito abſumpturus. Si verba minantia, & acerba addas verbis contendentis tecũ quid aliud facis, quam oleum, aut ligna in ignem iniicere, quibus ignis iræ reddatur ardentior? Ait igitur Rebecca, Fuge, fili mi, Nam qui ad vitandas lites fugiunt, & ne cum proximo cõtendant, terga vertunt, hi digni ſunt; quod ab Eccleſia, eiusq; ſponſo, Chriſto filij nõminentur. Hi dum fugiunt, nõ puſillanimes, & meticuloſi ſunt iudicandi, ſed viri fortiſſimi. Melior eſt patiẽs, inquit Sapiẽs, viro forti, & qui *dominatur animo ſuo expugnatore vrbium. Quemadmodũ Scythæ dum fugiunt, fortiores ſe exhibẽt milites, tunc enim ſæuius ſagittis hoſtẽ impetunt, & trãfigunt, quàm cũ fixo pede pugnant eundem modum homo cum fugit à certatoribus, certius cor diaboli hoſtis noſtri iaculo patientiæ attingit, quàm ſi cum opugnante ſe decertet. Quid enim aliud cõſequetur ad litem, & contentionem, quam vtriuſque decertãtis mors? Quod ſi ex lite mors corporis non ſequatur, quod ſæpe contingere experimento diſcimus, ſaltem inde mors animæ oritur, ita vt illud impleatur, Fortis impegit in fortẽ, & ambo pariter conciderunt. Hinc Rebecca inquit gemebunda, Cur vtroque orbabor filio? agnouit enim quantum periculi in rixa ſit, vt vterque decertans pereat. Vnde enim prodeunt odia, inimicitiæ, cõtumeliæ, mors denique corporis, & animæ, niſi ex lite, & concertatione? Quod agnoſcens Apoſtolus, inquit, non voſmetipſos defendentes, chariſſimi ſed date locum iræ. Quid eſt, non vos defendentes, niſi fugite? Quid niſi ſimiles eſtote Scythis, qui terga dãtes, fortius hoſtem proſternunt, & vincunt? In huius rei typum rex

** Fortior eſt qui ſe, quam qui fortiſſima vincit oppida, nec vertus altius ire poteſt.*

Prou 16.

Simile.

Ierem. 46.

Rom. 12.

Salomon in armentario fecit ducentas haſtas aureas, & trecenta ſcuta aurea. *2. Para. 6.* Cur non totidem haſtas fecit, & ſcuta numero vincunt. Quot ſunt haſtæ, debent eſſe ſcuta, aut ſi plura facit ſcuta, reddat & ſingulis ſcutis haſtã, quis vnquam vidit milites ſolũ ſcutis decertare? Non docet id certe mundus Deus tamen tuus id docet, habet enim viros qui patientiæ clypeo ſe muniunt, quam primum orta lis eſt, dantes locum iræ. Fuerat Iacob miles ſtrenuus Dei, qui ſolum ſcutum arripit in fraterna rixa patientiæ, fugit enim à fratre, ac propterea commendatur à Deo. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dñicæ quartę Quadrageſimæ, in hæc verba, Abiit Ieſus trans mare Galileę. Cur abiit Deus tuus, & exit de Ieruſalem? Reſpondeat Diuus Chryſoſtomus, Vt Chriſtus cederet furori, & turbationi Iudæorum, quam conceperant contra Chriſtum, propterea quæ de ſe ſuprà dixerat. Nam ſicut iacula, cum in durius aliquod incidunt grauius feriunt, quæ autem non habuerit aliquod obuians, diſſoluuntur cito immiſſa, & quieſcunt, Ita ſi cum audacibus hominibus impetuoſe, & reſiſtendo inceſſerimus, ſæuiunt magis, ſi autem, eis ceſſerimus, facile mollimus eorum inſaniam.

Simile.

Franguntur furoru impetus & ira placatur demiſſo homine & cedenti.

¶ *Et locutus ſum per prophetas, & ego viſionẽ multiplicaui.* Patientiã ſuã erga peccatores detegit, quibus nõ vnum ſolum aut alterum prophetam Dominus miſit, vt maleactorum eos pœniteret, & ad Deum ſuum conuerterentur, ſed plures, vt tu nõ cito te vindices, & ne facile iraſcaris, ſed expectare diſcas peccatores, mittáſque, qui admoneant, multipliceſque admonitores. Quẽadmodũ enim aurifex multa habet inſtrumenta, eaq; varia ad fabricandã imaginẽ, & nõ vno, aut altero ictu mallei, aut limæ tunſione materiam præparat, vt eam exornet margaritis, alijſque gemmis, ſed pluribus vtitur, In eũdẽ modũ tu pluribus vti debes modis, variiſque excogitatis cõſilijs, vt à peccati voragine hominem extrahas, imagineſque virtutum in eius pectore cœles. Mitte nonnunquã viros, qui obſecrationibus, & amore ad virtutem amplectẽdam alliciant, & à peccato reuocent. Quod ſi neque hoc ſatis eſt, mitte alios, qui deterreãt minis, anteaquam ſupplicia & pœnas adhibeas. Sic namque Deus tuus facere conſueuit, Locutus eſt, inquit Ieremias, ad vos de nocte conſurgens, & loquẽs, & nõ audiſtis. Et miſit Dominus ad vos omnes prophetas, ſeruos ſuos, conſurgens diluculo, mittenſque, & non audiſtis, neque inclinaſtis aures veſtras, vt audiretis, cum diceret, Reuertimini vnuſquiſque à via ſua mala, & à peſſimis

Simile.

Per die & pernox dãda eſt opera ad reuocandum callem properantu ad inextricabiles peccati Labyrinthos

Iere. 24.

mis cogitationibus veſtris,& habitabitis in terra, quãm dedit Dominus vobis. Multa inculcat hic vates Ieremias obſeruatione digniſſima. Primũ, obſerua, quos Dominus miſerit ad obiurgãdũ peccatores, eoſque monendos. Omnes, inquit, ſeruos ſuos, non vnum, aut alterum. Plures ergo artes excogitauit, vt à malo peccatores reuocaret, Secundum, obſerua, quos miſerit, non vtique ſeruos diaboli, ſed ſeruos ſuos, tu etiam noli ad corripiẽdũ, homines iniquos mittere, ſed quęre ſeruos Dei, quorum ſancta vita, & verba lenia, charitateque plena non parum excitent peccatorem, vt ſe, ſuaque delicta cognoſcat. Tertiũ, de nocte cõſurgit Deus, vt cõuertat peccatores, neq; hoc Deo tuo ſatis fuit, ſed etiam diluculo conſurgit, vt oſtendat, tum minis, & terroribus, tum amore auocandos homines à malo. Nox enim quid ſignificat, niſi calamitates? Et quid dies niſi rerum proſperitas eſt, quibus etiã Deus homines ad ſe allicere ſolet? Iacebat puer mortuus, & mittit Eliſæus famulũ ſuũ cũ baculo, vt eo ſuper faciẽ mortui poſito, ad vitã reduceret, non tamẽ ſic ſurgit puer. Deſtitit ne ab opere ſemel cœpto Eliſæus? Nequaquam, ſed accedit relicto baculo, orat Dominum, calefacit puerum, & ſic reuixit. Tu etiã ſi ſuper mortuum peccatorem poſueris baculum, minas videlicet, & non reſurrexerit, relinque baculum, charitate, & amore foue peccatorem, & fortaſſis ad vitam gratiæ illum reduces. *4 Reg 4.*

¶ *Seruiuit Iſrael in vxorem, & vxorem ſeruauit.* Tria hic habes implicata. Primum eſt, ante obſequium debere hominẽ de mercede paciſci ad vitãdas lites, Non. n. Iacob ſeruit Laban, quin prius certa mercede cõducatur. Sic etiam in Euangelio prudens pater familias prius conuentionem facit ex denario diurno, quã mittat operarios in vineã ſuã. Si. n. prius merces certa nõ eſſet operariis cõſtituta, quãto poſtea impudentius obmurmuraſſent aduerſus patrẽ famil. operarij, qui iactabant ſe pondus diei, & æſtus ſuſtinuiſſe? Quo etiam clypeo ſe protegit paterfamilias alio, quam obiiciens famulis, Non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conueniſti mecum? Secundum, diſces non decere, quempiam tibi gratis, inſeruire ſed mercedẽ famulis pro ſuis operis eſſe reddẽdã. Nõ. n. gratis ſeruit Iacob, ſed poſtquã impleti ſunt dies menſis vnius, ait Laban Iacob, Num quia frater meus es, gratis ſeruies mihi? Hoc aduertant, velim, qui non ſolum fratres, & conſanguineos ſibi gratis ſeruire volunt, ſed extraneos. Quærit ſanctus Tobias comitem filij ſui ducentem ad ciuitatem

Gene. 29.

Pacta mercede operaris pro labore conducto ceſſat litigii actio.

Gene. 29.

Tobia 5.

ratem Medorum Rages, ſed mercedem pollicetur. Nunquid poteris, ait ſanctus vir ducere filium meum ad Gabelum in Rages? & cum redieris, reſtituam tibi mercedem tuam. Quinimo ipſe Deus etiam malis, & impiis ſeruis mercedem reddit, & ſoluere curat, quãuis ipſi nõ petant, cum illi inſeruierint. Sic namque inquit Deus Ezechieli. Fili hominis, Nabuchodonoſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus eſt, & merces non eſt reddita ei, neque exercitui eius de Tiro pro ſeruitute, qua ſeruiuit mihi aduerſuseam. Propterea hæc dicit Dominus De⁹, Ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & depredabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius, & erit merces exercitui illius & operi pro quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram Ægypti, pro eo quod laborauerint mihi. Hactenus Deus ad Ezechielẽ. S. etiam Iob ſe ſemper paratum eſſe, vt iudicium ſubeat cũ ſeruis, inquit, ne ob mercedẽ cõquerantur. Si contempſi iudicium ſubire cum ſeruo meo, & ancilla mea, cũ diſceptarẽt aduerſum me. Vbi ergo ſunt homines negantes famulis mercedẽ laborũ ſuorũ? Sine lachrymis dici nõ poteſt, inuenies multos, quibus nunquam opes deſunt ad ſuas explẽdas voluptates, ad ludum, ad ingluuiem, & ad alia multa, quæ fari pudet, cum tamen famulis nunquam laboris mercedem ſoluant, & quod peius eſt, ſibi perſuadẽt, nõ propterea aliquo irretiri mortali peccato. O cæcitatem ingentem, ô amentiam deplorandam. Quadrat obſeruatio in multa Euangelia. Primò in Septuageſimam, in hæc verba, Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam. Non ergo tibi gratis inſeruire famulos permittis, bone pater familias. Secũdò, in Euangelium pro omnibus Sanctis, in hæc verba, Gaudete, & exultate, quõniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Ecce, non ſine premio, & laboris ſtipendio ſibi quempiã ſeruire vult Chriſtus, vt diſcant domini huius ſæculi inſeruientibus ſibi non negare mercedem. Tertiò, quadrat in Euangelium pro Cõfeſſoribus, in hæc verba, Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Bene de mercede interrogãt, nõ.n. De⁹ ſibi inſeruire gratis permittit.

Ezec. 29.

Iob. 31.

Multa conſumunt alea, ſcorta, ferculi na cõpotatio nes quæ infamulorũ mercedẽ impẽdi deberent.

¶ Secũdò, *Seruiuit Iſrael in vxorem.* Obſerua, frater mi, quid in homine faciat amor, quãdo in miſeram ſeruitutem redegit Iacob. Seruiuit enim pro Rachel quatuordecim annis, & videbantur pauci dies præ amoris magnitudine. Sed quantus

tus fuit hic ſeruitutis labor? Audi, quid dicat Iacob Laban domino, & ſocero ſuo. Ego damnum omne reddebam, quicquid furto peribat, à me exigebas, die noctuque æſtu vrgebat, & gelu, fugiebatq; ſomnus ab oculis meis. Fortis ergo, vt mors dilectio, dura ſicut infernus ęmulatio. Obſerua etiã non ingentem dotem petiiſſe à Laban, Rachel cõtentus eſt pro mercede Iacob. Erat quippe fœmina hęc interna animi pulchritudine exornata, quę maximè fœminę ad matrimonium quęrendę ſunt. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatem à Domino, ait Sapiens. Ac rurſum, Mulieris bonę beatus vir, numerus enim annorum illorum duplex. Mulier fortis oblectat virum ſuum, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis.

Gene. 31. Cant. 8. Solent homines frequẽter errare electione vxorũ vel opes vel formam vel aliud quippiã ſpectantes potiusquã pijs precibus cõtendẽtes à Domino probã obtinere qua inuenta merito fœlix cẽſendus eſt homo.

¶ *In propheta eduxit Dominus Iſrael de Aegypto, & in propheta ſeruatus eſt.* Inter cętera beneficia in populum Iſrael collata, hoc veluti nõ extremũ locũ obtinẽs Deus cõmemorat, Dediſſe ei virum tanta ſanctitate cõſpicuũ, vt de Aegypto eum educeret, & ſeruaret nõ ſolũ ab hoſtibus, verũ & ab ipſo Deo, ne de illo ob eius peccata vindictam ſumeret. Duo ergo hic ſunt implicata maximè obſeruanda. Alterum eſt, ingens eſſe Dei tui beneficium hominem habere, qui te de peccati regione educat, id enim Ægyptus eſt peccatorum regio, ac tenebrarum locus. Quòd ſi referas ad labores, & contumelias, ex quibus eos Dominus per vatem Moſem eduxit, diſce etiam Dei tui eſſe beneficium, hominem tibi dari, qui te de periculo & afflictionibus eripiat, decereque vt pro his beneficiis te gratum Deo tuo exhibeas. Audis enim, vt hunc populum ingratitudinis Deus arguat, in eorum memoriam reuocare, è quãtis periculis eripuerit degentes in Ægypto. Hinc apud Iſaiã cõqueritur, Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus pręſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit. Alterum vero eſt, viros ſanctos à Deo hominibus concedi, vt propter eos etiã peccatoribus parcat, & conſeruet. Obſerua, quid dicat Iſaias rurſum, Iuſtus perit, & non eſt, qui recogitet in corde ſuo; & viri miſericordię colliguntur, quia non eſt, qui intelligat, à facie enim malitię collectus eſt iuſtus. Vides, quã ob cauſam dicat Iſaias morituros viros pios? Nempe ne videãt futurã Dñi vltionẽ. Volens nãque Deus euertęre aliquod regnum, & ciuitatem, prius tollit è medio iuſtos quorum precibus, & virtutibus terra illa ſuſtentatur, non ſecus atque firmiſſimis columnis ingens ędificij moles.

Imminentis & ſummi periculi prognoſticũ quãdo viris Iuſtis deficiũt vrbes. Iſai. 1. Iſai. Simile

Ex

Ex Sodoma ſegregauit Loth, vt Sodomitas incendio conſumeret, Noë ex hominum familiaritate, vt mundũ aquarũ diluuio obrueret, Hebræos ex Ægypto, vt Ægyptios in mari ſubuerteret. Colliges ergo Deũ eſſe iratum regno, à quo aufert viros morũ pulchritudine adornatos & vitæ integritāte excultos. Voluit Deus euertere Ieroſolymā ob Iudæorũ ſcelera, *4. Re. 22.* ſed prius Ioſias rex iuſtus ex hac vita migrauit, enumeratiſq; pij regis virtutibus, ait illi Deus, Idcircò colligam te ad patres tuos, & colligeris ad ſepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum. Fuit certè mors Ioſiæ ſignũ vltionis, quā Deus de Iuda voluit ſumere. Hinc Apoſtolus viros dotibus *Hebr. 11.* cumulatos virtutum tanto pretio inquit æſtimandos, vt illis mundus indignus ſit. Quibus dignus non erat mundus, ait, Quod ſi Naaman Syrus aſportauit ſecũ ex Samaria terram, in qua ſanctus Eliſęus habitabat, quoniā eā ſibi vtilem exi*4. Reg. 22.* ſtimabat, in qua vir ſanctus pędes figebat, quantũ, quæſo, pij hominis conſortium eſt emolumenti peccatoribus allaturũ? Si in montibus Melanis feræ canibus inſectantibus in cacu*Ariſt. de Admirãdis audit. 5. & 22.* mine cuiuſdā rupis inueniunt perfugiũ, ad quod cum canes perueniunt, feras perſequi deſiſtunt, & ad dominos mœſti redeunt, cur viri ſancti nos non protegent ab ira Dei? Capræ ſylueſtres in Creta, vbi ſe vulneratas à venatoribus ſentiunt, *Sagittas corporibus infixas Damæ Dictamni auxilio euellunt.* ad dictamnũ herbam recurrentes eoq; paſtæ, infixam ſagittā ſtatim profundunt, & à cæde facilè liberantur, & peccatores degentes inter viros, de quibus inquit Apoſtolus, Chriſti bonus odor ſumus, odor inquam vitæ in vitam, ſunt enim areolæ conſitæ à pigmentariis, non vmbra piorum virorum *2. Cor. 2.* protegentur, ne à Deo ſagittis vindictæ diuinæ impetātur, *4. Re. 13.* aut ſi iis fuerint vulnerati non conſequentur priſtinam ſanitatem? Agnouit rex Ioas quantum ſibi, ſuoque regno vmbrę conferebat Eliſæus, quamobrem flens coram eo, dicebat, Pater mi, pater mi, currus Iſrael, & auriga eius.

CAPVT XIII.

L*O quēte Ephraim horror inuaſit Iſrael, & deliquit in Baal, & mortuus eſt. Et nũc addiderunt ad peccādũ, fecerũtq; ſibi cōflatile de argēto ſuo, quaſi ſimilitudinem idolorum, factura artificum totum eſt. His ipſi dicũt, Immolare homines vitulos adorātes. Idcircò erũt quaſi*

quaſi nubes matutina, & ſicut ros matutinus præteriens, ſicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut fumus de fumario. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti, & Deum abſque me neſcies, & ſaluator non eſt præter me. Ego cognouit te in deſerto, in terra ſolitudinis.

¶ *Loquente Ephraim horror inuaſit Iſrael.* Omnes expoſitores antiqui, ac nonulli recentiores ſecuti Diuum Hieronymum ad initium idololatriæ Iſrraelitarum hunc locum referunt, quòd Ieroboam, eum enim per Ephraim intelligit, primus decem tribuum rex, quamprimum præceperit adorari vitulos aureos, *horror* vel admirationis, vel timoris inuaſerit Iſraelem, decem nempe tribus. Non enim, cum hoc primum idolatriæ monſtrum prodiit, omnes impio regi conſenſerunt, quia tamen ei verebantur, reſiſtere, veluti timore cõpulſi vitulos aureos coluerunt. Eſt igitur hic ſermo conſciſus, & nonnihil ſubintelligendum, vt ſenſus percipi poſſit, ſic, *Loquente Epraim*, hoc eſt, rege Ieroboam, Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti, *horror*, id eſt, timor nimius *inuaſit Iſraelem* adeo, vt Deum derelinqueret, & vitulos aureos Ieroboam adorauerit. Quod vero ſequitur, *Et deliquit in Baal*, ad regem dictum Ieroboam, & ad Iſraelem, referri poteſt, quod ipſi non ſolum vitulos dictos adorauerint verum etiam Baal, idolum ſcilicet Sidoniorum. Dum vero dicitur, *& mortuus eſt*, de morte opinantur animæ eſſe ſermonem, quam per mortale peccatum homo incurrit, iuxta illud, Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Et illud, Sinite *Ezech. 8.*
mortuos ſepelire mortuos ſuos. Mortuus namque eſt infidelitatis peccato. Hæc eſt omnium fere expoſitorum circa huius loci explanationem ſententia, quapropter non eſt contemnenda. Nonnulli tamen recentiores multo ſecus expendunt, quorum etiam explanatio reiicienda non eſt. Eorum autem ſententia eſt, quod per Ephraim intelligatur domus Ioſeph, in qua tributis exigendis præerat Ieroboam, is primum omnem tribum ſuam oratione cõtra regem excitauit quod rex Iuda Roboam in ædificia ſuperuacanea, nimium operę, atque impenſæ collocauerit, quamobrem publicę, priuatæque facultates populorum vehementer vexarentur, ſicut ſcriptum eſt, Ieroboam quoque filius Nabat Ephratæus *3. Reg. 1o*
de Sareda ſeruus Salomonis, cuius mater erat nomine Serua, mulier vidua, leuauit manum contra regem, & hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eum, quia Salomon ædificauit Mello, & impleuit voraginem ciuitatis patris ſui Dauid.

O miſerum Regem Ieroboã tantorũ ſcelerum authorẽ quorũ tamẽ eũ minimè pœnituit ſed in peccato Idolatria mori maluit quã pœnitere.

Cum

Cum itaque Ieroboam vectigal apud ſuos colligeret, & tributorum,& ſumptuum grauitatem in regis inuidiam accuſans,ambitionem ſuam ſimulato bono occultaret,ita populi animos ſibi deuinxit,vt defectionem à rege molientes, ex Ægypto,vbi profugus erat,reuocarent,regémque ſibi conſtituerent.Sic namque ait Scriptura,Miſerunt,& vocauerunt eum,id eſt,Ieroboam,venit ergo Ieroboam,& omnis multitudo Iſrael,& locuti ſunt ad Roboam, dicentes, Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis,&c Et poſt pauca, Factũ eſt autem cum audiſſet omnis Iſrael,quòd reuerſus eſſet Ieroboam,miſerunt & vocauerunt eum, congregato cœtu, & conſtituerunt eũ regem ſuper omne Iſrael. Igitur ſic hic locus eſt diſpungẽdus, *Loquente Ephraim*,horror,& tremor, animorumq; turbatio,& tumultus excitata ſunt. Tributi namque magnitudine per Ieroboam exaggerata,populus concitatus eſt,veluti tantam vectigalis molem ferre non potens. *Inuaſit Iſrael* ſubintellige,Ieroboam,Is namq; inuaſiſſe Iſraelem dicitur,quia princeps factus eſt in Iſraele. *Et nunc addiderunt ad peccãdũ,fecerunt ſibi conflatile de argento ſuo.* Satis clarus eſt ſenſus huius loci,loquitur enim de vitulis aureis, quos in numero ſingulari vocat *conflatile*, more Scripturæ Sacræ ſingulare ponens pro pluribus,vt locuſta pro locuſtis, iuxta

Pſa. 104 illud, Venit locuſta,& bruchus,cuius non erat numerus, vbi ſatis liquet numerum ſingularem poſitum eſſe pro pluribus locuſtis. Quod autem inquit, *de argento ſuo*, non eſt ſic intelligendum,quaſi ſolũ conſumpſerint argentum ad fabricãdos vitulos aureos,ſed argenti nomine Hebræi omnẽ pecuniam totumq; diuitiarum genus ſignificant, quemadmodũ & Hiſpanè de homine locuplete dicim⁹, *tiene fulano muchos reales*, quãuis nũmos aureos habeat. Hebraicè autem non ſolum eſt, *fecerunt ſibi conflatile de argento ſuo*,ſed additũ eſt, *iuxta intelligentiam ſuam*, vt non ſine ingenti conſilio fuiſſe excogitatos vitulos aureos intelligamus. *His ipſi dicunt immolate homines vitulos adorantes.* Bifariam diſpungi poteſt,Vel ſic, O homines,id eſt,populi decẽ tribuum, aut ſacrificuli vitulorum, immolate hoſtias vitulis aureis, eoſdem vitulos adorantes. Fauet ſic explanantibus Chaldaica Paraphraſis. Vel,iuxta D. Hieronymi ſententiã,quem multi ſequuntur, dæmones loquuntur,Immolate homines,aut ſi mauis,id dicunt ſacerdotes iuxta illud,Immolauerũt filios ſuos, & filias ſuas dæmonibus. Sic legimus regẽ Manaſſes, ac multos alios ſacrificaſſe homines idolis. *Idcirco erũt quaſi nubes matutina, & ſicut ros*

Hebræi argẽti nomine omne pecuniã opes & nũmos ſignificant.

Pſal. 105.

matu-

matutinatus præteriēs, ſicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut fumus de famulario. Quatuor his ſimilitudinibus, nubis matutinæ, roris prætereūtis, pulueris raptis turbine ex area, id eſt, ramentorū, aut glumarū, quæ facile eiiciuntur à vento ex area: fumi deniq; ſignificat Deus cito puniendos Iſraelitas, perituros, atque è propria patria eiiciendos. *Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti.* Beneficia in Iſraelē collata antiquitus, ne dū recentia in eius memoriā reuocat, vt oſtendat, ob beneficiorū ſaltē antiquitatē nō debuiſſe derelinquere cultū Dei ſui. Vnde ſubiungit, *Et Deum abſque me neſcies.* Coniunctionē *&* poſuit ꝓ coniunctione *vt*, qua explicat, quid tot, ac tāta iāpridē beneficia Dei exhibita Iſraeli exigant, ab eo, nēpe non debere cognoſcere alium Deum, præter ipſum Deū verum. Futurum enim poſuit pro eo quod debet homo facere, ſic, *vt alium Deum præter me neſcires, aut neſcire debuiſſes.* Quod vero ſequitur, apertius hoc oſtendit, *Et ſaluator non eſt præter me.* Rationē enim reddit, cur non aliū Deum debuiſſet Iſrael cognoſcere, nempe, quia non eſt alius, qui ſaluare poſſit præter ipſum. Cōiunctionē enim, *&* poſuit pro cōiūctione cauſali *quia. Ego cognoui te in deſerto, in terra ſolitudinis.* Beneficia in deſerto collata in Iſraelē refert, quo pacto eos pauerit, & aquam ad ſedandam ſitim dederit à ſerpentibus, & hoſtibus protexerit, eorumq; ingratitudinem, qui cōtra Dominū, & Moſem tot beneficiorū immemores murmurabāt.

Beneficiorū antiqua cōſuetudine eo minus in ingratitudinē prolabi debemus.

Obſeruationes ſpectantes ad ornandos mores.

LOquente Ephraim horror.

¶ Ecce quantum habeat roboris, & viriū oratio, ſiquidem ea valuit Ephraim cōcitare animos Iſraelitarū, vt à rege ſuo deficerēt, & ne tributa, & vectigalia illi redderēt. Agnouit Demetrius ille Phalerus ingentē eſſe orationis vim, quamobrē dicebat, Quantū in bello valet ferrū, tantū in Republica valet oratio. Illic enim res geritur viribus, hic perſuaſione. Poliænus etiā refert, Philippū Regē Macedonū non minores res ratione, quàm prælio confeciſſe. Atq; vt de ſacris literis hauriamus teſtimonia, quis nō miretur, quātū ſua oratione valuit propheta Obed. qui cum Phaceas rex Iſrael regem Iudæ Achas bello viciſſet, ac fœminarū, atq; puerorum, alteriuſque turbæ Iudæorum circiter ducenta millia captiua duceret

Eloquentia fortitudine præſtantior cedāt arma togæ. Lege Val Max. li.8, cap 8.

ducceret,tantũ oratione profecit, vt ex immani ſuperboque
(quales victoria homines facere ſolet,)ad ſummam clemen-
tiam victorem traduceret. Impetrauit enim , vt non ſolum
captiui liberarentur : verum etiam vt qui amiſſis omnibus
nudi erant relicti,veſtirentur. Quo etiam inſtrumento impu
Gene.34. dicus ille princeps Sichem animum Dinæ ſibi conciliauit,
poſt grauiſſimam ſtupri irrogatam iniuriam , niſi verborum
lenociniis? Triſtem,inquit Scriptura,deliniuit blanditiis. Da-
uid etiam maxime conqueritur Sauli , quòd verbis hominũ
fuiſſet excitatus,vt ſe perſequeretur. Quare audis , inquit,
2 Reg.24. verba hominum loquentium ? Dauid quærit malum aduer-
ſum te? Cur hæc de eloquentiæ viribus attexímus ? vt diſca-
Simile. mus frænare linguam,quando hic audimus ex locutione E-
phraim horrorem prodiiſſe. Diſces etiam non facile loquen-
Gene.18. tibus fidem adhibendam, Solent enim verba hominem cre-
Nõ eſt teme brò decipere. Quemadmodum nummum non ſolum ex tin-
rè aſſentien nitu cognoſcis,ſed ipſum inſpicere vis , ne fallaris. Sic cum
dũrumorib. verba audis contra quempiam , non facile fidem adhibeas,
vulgi. ſed oculis prius intueri ſtude. Deſcendam,inquit Deus, & vi
Simile. debo,vtrum clamorem compleuerint. Quid hoc eſt, optime
Magno re- Deus? Nonne tu præſens es,cum Sodomitæ peccata patrant?
gni & rei- Quid ergo opus eſt,vt deſcendas? Certè deſcendere ſe velle
publica ma ſimulat,ne nos clamoribus , & rumoribus dicentium facile
lo princeps credamus,priuſque propriis oculis rem videamus,quam fi-
auarus na- dem. Multi ſunt proh , dolor,leuiores foliis quæ vel leuiſſi-
ſcitur cui ni ma aura mouentur , vix enim quippiã audiunt proximi ho-
mirum cen- norem obſcurans,& illud,atque ſi veriſſimum eſſet , omni-
ſus publici bus referuntur. Quadrat obſeruatio in Euan Dñicæ ſecundę
& vectiga- Aduentus in hæc verba, Ite , & renuntiate Ioanni quę audi-
lia plus a- ſtis,& vidiſtis. Ecce,non ſolum,inquit,Renunciate , quæ au-
quo pla- diſtis, ſed ſimul appoſuit , & vidiſtis , ne ſolum hominem
ceãt, quo fit iudicandum ex audire exiſtimarent ; vt nonnulli iudicant.
vt miſerri- ¶ Deinde, *Loquente Ephraim horror.* Vide , quid pariat regi-
ma plebecu- bus , & ſubditis tributorum onus, horrorem videlicet non
la nõ pellem amorem , qui magis neceſſarius eſt ad regni diuturnitatẽ.
modo ſed & Non aliud inuenit efficacis remedium ad alliciendos ſub-
carne ipſam ditorum animos impius ille Demetrius, quam polliceri Iu-
detractam dæis,ſe grauitatem tributorum ablatum. Remittimus , vo-
velint. bis , inquit præſtationes multas,& nunc abſoluo vos, & om
1. Mac. 10. nes Iudæos à tributis , & pretio ſalis indulgeo , & coronas
Iſa.c.9. remitto , & terras ſeminis , &c. Iſaias etiam quãdo ait ingẽ-
ti lætitia perfundendos homines ? quemadmodum agrico-
læ lę

he lætantur in meſſe, & victores capta præda? Cum iugum oneris virgam humeri,& ſceptrum exactoris eius Dominus ſuperauerit,eximens Ieruſalem ab onere tributorum, quod eleganter virgam vocat magis enim timorem gignit in ſubditis erga reges, quàm amorem nimia vectigalis exactio. Verum ne ſubditi faciles ſint,vt in reges conſpirantes deficiant,audiant, quid ſanctus patriarcha Iacob dicat Iſachari, Vidit requiem,ꝙ eſſet bona, & terram,quod optima,& ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſeruiens. Quid aliud docet Iſachar, quàm quæcunque dura, & moleſta eſſe ferenda ob quietem & tranquillitatem,pacẽque magni ęſtimandam,quandoquidẽ duplici ſe ſarcina magis onerare permiſit,quam ſuam quietem amittere?

Et nunc addiderunt ad peccandum. Sæpius monuimus,ingẽs, malum eſſe,non deſiſtere à peccatis,& nouis hominem irretiri culpis. Obiicit namq; Deus Iſraelitis, ꝙ addiderint peccata peccatis. Hinc Sapiens ait, Qui peccat in animam ſuam pœnitebit, & qui iocundatur in malitia,denotabitur. Nẽ iteres verbum nequam &durum,& non minoraberis. Agnouerunt,quantum periculum immineat his,qui rurſum peccant principes filiorum Ephraim,quamobrem dicunt. Non initos ducetis huc captiuos, ne peccemus Domino, quare vultis adiicere ſuper peccata noſtra,& vetera cumulare delicta? grãde quippe peccatum eſt, & ira furoris Domini imminet ſuper Iſrael. Vides,quãtũ exaggerent iſti non imponere finem peccatis? Apoſtolus etiam his,qui iam ſe ad Deũ cõuerterãt, cũ rurſum relaberẽtur, inquit. Quomodo conuertimini iterum ad infirma,& egena elemẽta,quibus denuo ſeruire vultis? Et in Euangelio noſtris oculis ſubiicitur Petri recidiuatio,quantumque nocumenti illi attulerit, vt recidere fugiamus. Iterum,dicitur,negauit cum iuramento,quia non noui hominem. Ecce, qui prius ſolum negauerat ſe eſſe diſcipulum Ieſu, cum rurſus negat grauius peccat, adiicit enim iuramentum negationi priori. Sed cum tertio negat adhuc, grauiori ſe implicat crimine. Tunc enim non ſolũ negat cũ iuramẽto,verum & cœpit deteſtari,& anathematizare,& iurare,quia nó nouiſſet hominem. O periculoſam,& formidãdam recidiuationem, quæ in tantum baratrum peccatorum principem deiecit apoſtolorum, vt non ſolum negauerit Chriſtum,verũ & ad peierationem, & anathematizationem illum impulerit. Quis igitur mentis compos non dabit operam pro virili, ne in peccata relabatur? Qui abſtinens

Eccl. 19.
Deo & hominibus cõdemnabitur qui perſeuerat in peccatis,et cui volupe eſt, iucundari in iniquitate.
2 Par. 28.
Galat. 4.
Timenda peccatorum recidiua quæ lethalis eſt & homini peiorare ſuis Eccle. 37.

eſt, ait Sapiens, adiicit vitam. Tu ergo ſtude abſtinere à pec-
Simile. catis, ſi vitam gratiæ impetrare, & mortem animæ effugere cupis. Quemadmodum ſi mulier pannoſis induta, & veneno refecta, ac multum ſqualida, cum ingenti labore peruenerit ad regiam dignitatẽ, vt purpura, & corona exornetur, ac fiat regis ſponſa meminerit ipſa priſtinarum ſordium, volueritque ad priorem ſtatum regredi, atque nequaquam optauerit priſtino pudore ſuffundi, hoc ſtolidum eſſet, ita qui guſtauerunt gratiam diuinam, & facti ſunt participes ſpiritus, niſi ſibi caueant, dilabuntur, & fiunt deteriores, quàm erant, cum eſſent mundo deditι.

¶ *Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti* Duo hic ſunt implicata, alterũ eſt, obſeruandã eſſe vetuſtatem amicitiæ, & beneficiorum in te collatorũ, ne amicũ offendas. Obiicit nãq; Deus Iſraeli temporis diuturnitatem qua eum ſibi multis beneficijs deuinxerat, puta *ex terra Aegypti*. Ac ſi dicat. Non heri, aut nudius tertius, ſed iam pridem te multis officiis cumulaui, neque hucuſque deſtiti me tibi munificum exhibere. Vtinam peccatores ſecum hoc reuoluerent, vt grauitatem ſuorum peccatorum penitius inſpicerent, & fræno antiquæ beneficentiæ animum à peccatis reuocarent. Quis enim non videat, grauius eſſe antiquum amicum, quam nouum derelinquere, eſſeq; fortius vinculũ veterẽ beneuolentiã ad obligandũ hominẽ ſi in ea amicus perſiſtat, quàm nouam? Quemadmodum quo antiquior eſt arbor altiores mittit radices, Sic amor, quo vetuſtior debet ardẽtius & firmius infigi in agro cordis, ne facile euellatur. Fortaſſis hoc ſignificat Apoſt. dicens, in charitate radicati, & fundati, vt poſſitis cõprehendere cum omnibus ſanctis, &c. Regius Pſaltes hanc diuinæ beneficentiæ in ſe vetuſtatẽ conſiderat, vt impenſius Deo ſeruiat, & ad ferendam ſibi varijs calamitatibus iactato opem excitet. Quoniã tu es, inquit, qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ: in te proiectus ſum ex vtero. De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne diſceſſeris à me. Quoniã tribulatio proxima eſt. Ac rurſum, Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legẽ agentis, & iniqui. Quoniam tu es patientia mea Domine, ſpes mea à iuuentute mea. In te confirmatus ſum ex vtero, de ventre matris meæ, tu es protector meus. Sed bone rex, poſt tot in te collata ab vberibus matris tuæ beneficia diuina, tanti largitoris obliuiſceris? Nequaquam, quinimo illis Deo meo me maximè deuinctũ agnoſco. Hinc pius rex ſubdit,

Simile. *Amor quo vetuſtior eo conſtantior permanet.*

Simile. *Ephe. 3.* *Pſal. 21.* *Pſal. 70.*

dit. In te cantatio mea ſemper repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam. Sapiẽs etiam inquit, Ne derelinquas amicum antiquũ, nouus enim non erit ſimilis illi. Vinum nouum, amicus nouus, veteraſcat, & cum ſuauitate bibes illud. Nulla aptior excogitari potuit collatio, quàm vini, ad explicandum amicitiæ diſcrimẽ, quis enim non videat vinum quo antiquius, eſſe melius & purius? Cum ergo inquit Deus, *Ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti*, idem eſt, ac ſi dicat, Amicitia mea in te non eſt vinũ nouũ, ſed antiquũ, cur ergo, cum iam vetuſtate ſit defæcatum & puriſſimum, atque illud biberis nõ charitate inflaris in me? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Mandato, in hæc verba. Cùm dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finẽ dilexit eos Ecce, nõ amor nouus eſt, ſed antiquus. Ob id enim Euangeliſta dicturus, dilexit in finem, prius dixit cũ dilexiſſet ſuos. Et qui ſunt, quos diligit? Qui erãt in mundo, id eſt, in regione & terra Ægypti, Dicere ergo poteſt Chriſtus, *Ego autem Dominus Deus ex terra Ægypti*, Nam cum homines, non ſecus atque filij Iſrael in Ægypto varijs atque acerbiſſimis afflictionibus afficerentur, eos dilexit, neque vnquã deſtitit amare, idque refert ſacer Euangeliſta, vt erubeamus tanto lectori non parẽ amorẽ rependere, illũq; ſemper diligere ſtudeamus. Alterũ hic implicatũ eſt, debere hominẽ obſeruare, vt ſtrictius diligat amicũ, periculi conditionẽ, ex quo amicus eripuit. Quid enim eſt *ex terra Aegypti ego Dominus Deus tuus*, niſi cum tu immẽſe eſſes oppreſſus in Ægypto, & miſere deperibas, factus ſum auxiliator, & protector tuus, Hoc autẽ nõ decebat te tradere obliuioni, ſed eſſe alta mẽte repoſitũ. Sic princeps ille Ionathas in patris Saulis memoriã, reuocat beneficiũ à Dauide ſuſceptũ, vt ad illius dilectionẽ paternũ animũ alliceret. Ne pecces, inquit, rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt valde, & poſuit animã ſuã in manu tua, & percuſſit Philiſtęũ, & fecit Dñs ſalutẽ magnã vniuerſo Iſraeli, vidiſti, & lętatus es, quare ergo peccas in ſanguiñe innoxio interficiens Dauid qui eſt abſq; culpa? Quod cum audiſſet Saul placatus voce Ionathæ, iurauit, Viuit Dominus, quia non occidetur. Teneamus etiã & nos memoria, quo pacto Chriſtus non ſolum vt alter Dauid ſe periculo mortis ſubiecit, verũ & mori voluit, faciens ſaltẽ magnam vniuerſæ. Eccleſię, eripienſque nos de poteſtate diaboli ne contra eum peccemus. Sed ô miſerandam ſortem hominũ qui peiores ſumus perfido Saule.

Eccle. 9. Multos argui verſatiles qui vel leuib. quidẽ erratis in veteram amico offenſi veteribus amicis dereictis nouas ambiunt amicitias.

Amicus qui nos ab aliquo periculo liberauit nobis maiore cum obiecto ſuſpiciendus eſt. 1. Re. 19.

Is enim placatus eſt,& iurauit, nequaquam occidēdum Dauidem,quod ſe regnum Iſrael eruerit è periculo, & ignominia gigantis Goliath,nos autem tot à Deo accipiētes beneficia,contra eū quotidie, & crebro peccata patramus. Aptari poteſt non in eleganter hæc obſeruatio. Mandato, in hunc modum,in finem dilexit eos. Quid eſt, in finem dilexit eos, niſi ſe expoſuit mortis agoni, vt Dauid decertans cum gigante,vt ſaltem tanto beneficio obligati Chriſtum diligeremus?ſed nos hac in re neque impium Saulem imitamur,non enim peccare deſiſtimus in Chriſtum, qui ſeruus noſter eſt effectus,pedes abluit,ſanguine redemit,&c.

Nos i gra- ti. & im me- mores bene- ficiorum Deo q eti- am illum offendimus.

¶ ***Iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt,& eleuauerunt cor ſuum,& obliti ſunt mei. Et ego ero ei quaſi leæna,ſicut pardus in via Aſſyriorum. Occurram eis quaſi vrſa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorum, & conſumam eos ibi quaſi leo,beſtia agri ſcindet eos. Perditio tua Iſrael, tantum modo in me auxilium tuum. Vbi eſt rex tuus maxime nunc ſaluet te in omnibus vrbibus tuis & iudices tui,de quibus dixiſti, Da mihi reges,& principes. Dabo tibi regē in furore meo,& auferā in indignatione mea.***

¶ *Iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt.* Hic locus Dei cōmendat bonitatē erga filios Iſraelis,qui eos in deſerto pauerat,vbi ſumma erat omniū bonorum indigētia,ſimulque eorundē condēnat ingratitudinē,qui tanti beneficij immemores multis peccatis immiſerunt habenas,neque tātū beneficium,quātum eſt,dediſſe illis manna,de cœlo,produxiſſe fontes aquarum de petra duriſſima, cōtuliſſe terram promiſſionis,aliaque multa id genus beneficia, illos à peccatis retraxerunt. Vnde Pſaltes ait, & manducauerunt,& ſaturati ſunt,nimis,& deſiderium eorum attulit eis, non ſunt fraudati à deſideriis ſuis. Et poſt pauca in omnibus hic peccauerunt adhuc,& nō conuertentur inimici mei retrorſum. *Et ego ero ei ſicut pardus in via Aſſyriorum,&c.* Leæna raptis catulis ferocior eſt omnibus beſtiis, pardus quoque varius nō minoris eſt ſæuitiæ,ingentique pernicitate,& ſignificat,dum ſe cum pardo cōponit, nequaquam fugam Iſraelis profuturam, vt effugiat manus hoſtium,qui velociſſimi erant,vt cōprehēdant,& interficiāt *Occurram eis, quaſi vrſa raptis catulis.* Aiunt, qui de rerum ſcripſere naturis nihil eſſe vrſa ſæuius, cū perdiderit catulos, vel indiguerit cibis.quod & Scriptura teſtatur præter hoc vatis teſtimonio. Nam in illa prudentis Chuſai conſultatione ſic legimus dixiſſe Abſaloni? Tu noſti patrem tuum?& eos, qui cum illo ſunt,viros eſſe fortiſſimos &

Te Leena ferocia & Pardi truculentiſſimi amiſſis catulis ſcribit Aelianus li. 2.cap.12.

2.Reg.17.

& amaro animo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat. huiuſmodi naturam ſe imitaturum Deus prædicit, vt quo magis iniurijs axacerbatus, atque grauioribus offenſionibus ad nocendum fuerit irritatus, eo magis horribilē & diuturniorē edat ſtragem. Vnde vt maximum nocumentum ſe illaturum, atque ſeuiſſimū mortis genus, oſtendat, ſubiungit, *Et dirumpam interiora iecoris eorum*. Solent enim ſæuiſſimæ feræ pectus rapti animantis vſque ad præcordia diſſindere, & cor ipſum primum deuorare. Meritò autē interiora iecoris, id eſt cor, pinguedinemque ipſum cor claudentem ſe laceraturum ait, Hebraice nāque pro, *dirumpam interiora iecoris eorum* eſt, abſcindam clauſurā cordis eorum, equū enim eſt Deum ſumere vindictam de his etiam partibus, & mēbris, in quibus turpiſſima, & impiiſſima conſilia fuerant excogitata, & celata. *Et conſummam eos ibi quaſi leo* Incrementū habet hæc oratio, nam non ſatis eſſe, dirumpere interiora iecoris eorū demonſtrat, ſed conſumendos inquit, quod ſæuioris ſupplicij eſt. Poteſt enim contingere, vt quis laceretur, varia accipiēs vulnera, ac poſtea ſanitatē obtineat, cæterū cū ad cōſumptionē venerit, actum de illo eſt. *Beſtia agri ſcindet eos*. Ac ſi parū dixiſſet Deus, ſe cōponēs cum leæna, pardo, vrſa & leone, ad extremum ſupplicij genus ſignificandū addit, *Beſtia agri ſcindet eos*. Quænam beſtia agri ſcindet eos, Domine? Subticet, vt tu per vaſtum miſeriarū pelagus nauigans, & vela pandens ingenij intelligas, Iſraelem ad extremam perniciem deuenturum. Hinc nō explicat, quo qualiſq; ſit hæc beſtia. Si enim tigris, pāthera, aut quæuis alia ferociſſima exprimatur, parū ſe dixiſſe exiſtimaſſet. Contendunt nōnulli per quatuor beſtias hic poſitas intelligi quatuor regna Babylonicum, Perſicum, Macedonicū, atq; Romanū, a quibus vaſtati ſunt Iudæi, iuxtà illud Danielis, Videbam in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grādes aſcendebāt de mari, diuerſæ inter ſe. Prima quaſi leæna, & alas habebat quaſi aquilæ. Alia ſimilis vrſo, Alia quaſi pard⁹. Quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis. Cui explanationi libēter aſſentirem, niſi quinque, & nō quatuor hic appoſita inuenirem, nempe leænam, pardū, vrſam, leonē, ac denique beſtiam agri, quamobrem nō aliud hic latere cōſpicio, quàm varias calamitates ab hoſtibus inferendas Iſraelis. *Perditio tua Iſraël tantummodo in me auxilium tuum*. Hic locus ſatis tritus eſt inter Theologos Scholaſticos quoties de reprobatione, & prædeſtinatione incidit ſermo, at-

Omnium calamitatū & miſeriarum clades præparatur Iſraeli.

Daniel. 7.

De reprobatione & prædeſtinatione.

que ita eum expendit D Thomas. 1.p.q.23.ar.3.ad.2.& c.9. Epiſtolę ad Romanos.lect. 2.prope finē vbi probat pręſcientiā meritorū non poſſe aliquā rationē eſſe prædeſtinationis quia merita præſcita cadunt ſub prædeſtinatione, eſto præſcientia peccatorum poſſit eſſe aliqua ratio reprobationis ex parte pœnę quæ pręparatur reprobatis, inquātū ſcilicet Deus proponit ſe puniturum malos propter peccata, quæ à ſeipſis habēt, nō à Deo, iuſtos autē proponit ſe pręmiaturum propter merita, quæ à ſeipſis nō habent. Confirmat D. Thomas hanc ſententiam præſenti vaticinio. *Perditio tua Iſrael &c.* Eſt autem idem, *perditio tua Iſrael*, quod, tu ipſe es cauſa perditionis tuæ. Quod ſi latiorem deſideras explanationem, nullius aptius expēdit, quā Paraphraſis Chaldaica, in hunc modum dicens, Cū vos deprauatis opera veſtra, ô domus Iſrael, dominātur in vos populi, ſed quoties cōuerſi eſtis ad legē meā verbum meum, fuit vobis præſidio. *Vbi eſt rex tuus? Maxime nunc ſaluet te in omnibus vrbibus tuis.* Ironice ad eos diuinus ſermo profertur, quod contra Dei voluntatem elegerūt ſibi regē, de cuius fortitudine præſumētes, victores ſe fore iactabant, *Vbi eſt*, inquit, *rex tuus?* Ieroboam ſcilicet, vel etiā Saul, de quo dicebas Samueli, Conſtitue nobis regem, vt iudicet nos Cumque ille contradiceret, reſpondebas, Nequaquā, ſed erit rex nobis, & egredietur ante nos, & pugnabit pro nobis. De quo ergo promiſeras, quòd tua bella bellaret, maxime nūc ſaluet te *in omnibus vrbibus tuis*, cum iam imminēt Aſſyrij, etiam ab imminente neceſſitate ſubueniat Sed non habet regem hominem, qui te defendat, quia me quem proiecisti non habes Deum. *Et iudices tui*, de quibus dixiſti, Da mihi regem, *& principe*, ſubauditur, vbi ſunt, *Dabo tibi regem in furore meo, & auferā in indignatione mea.* Dediſſe regē Saul in furore ſuo Deum, ſatis liquet, ſiquidem ob eam cauſam tunc in diebus meſſis contra naturam terræ promiſſionis pluuiā dedit. Abſtulit autem regem Sedechiam, qui erutis oculis, in Babylonem captiuus ductus eſt. Item, *Dabo tibi regem*, id eſt, Ieroboam in furore meo *& auſferam in indignatione mea.* Oſee vltimum regem decem tribuum abſtulit quidem Deus in indignatione ſua, nullumque poſtea regem habuerunt filij Iſrael, ſed alieni dominati ſunt eorum.

1.p.q.23. ar.3.ad.2.

Fruſtra populi cōfidūt in Regum præſidijs & caſtris ſi Deum habent offenſum.

1.Reg.8.

Obſer-

Obſeruationes ſpectantes ad morum venuſtatem.

IVXTA paſcua adimpleti ſunt, & ſaturati, & eleuauerunt cor ſuum. Satis apèrte oſtēdit locus hic, diuitiarū morbum eſſe ſuperbiam. Audis enim ſaturatos Iſraelitas eleuaſſe cor ſuum. Et D. Augu.ait morbus diuitiarum eſt ſuperbia, nam grandis animus eſt, qui inter diuitias iſto morbo nō tētatur. Difficile eſt, vt non ſit ſuperbus, qui diues eſt, Et vates Ezechiel, Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ ſuberbia, ſaturitas panis, & abundantia. Ecce vtrumque coniungit ſuperbiam, & panis ſaturitatem. Agnouit quippe ſacer vates domum ſuperbię eſſe diuitias. Et diuus Iacobus, Glorietur diues in humilitate ſua. O præclarum apoſtoli conſilium, nullum enim pretioſius ornamentum poſſunt diuites ſibi comparare, quam humilitatem. Nam & apud Cantica quaſnam imagines, & figuras cælauit cæleſtis Sponſus in murenulis aureis, niſi vermiculatas; Murenulas aureas, inquit, faciemus tibi vermiculatas argento. Tu ergo ſi aurum poſſides, hoc eſt abundantiam diuitiarum da operam, vt in his diuitiis ſint effigies vermiculorum, id eſt, agnoſce te eſſe vermiculum, te ipſum deiiciens. Sic ſe vermiculum vilem agnoſcebat rex DAVID, de quo inquit Scriptura, DAVID ſedens in cathedra ſapientiſſimus, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus. Sanctus etiam patriarcha Abrahamus cū eſſet diuitiis plenus, de eo enim dicitur apud Geneſim, Erat diues valde in poſſeſſione auri & argenti, ideo ſe demittebat, vt vocaret ſe puluerem. Loquar, inquit ad DOMINUM meum cum ſim puluis, & cinis? Apoſtolus etiā propterea inquit Timotheo, Præcipe diuitibus huius ſæculi non ſublime ſapere. Ecce, quid primum dicat præcipiendum diuitibus eſſe nempe humiles. Nā quemadmodum Bucephalus Alexandri Magni equus, quoties nudus erat, equiſonem in tergum admittebat ornatus tamen regiis phaleris neminem ferebat, niſi regem ipſum, in reliquos omnes ferociebat, Ita homines tenues, & pauperes quemuis ferunt, diuites tamen facti ſuperbiunt, ac cæteros deſpiciunt. Significauit & hoc elegāter Aſſertor noſter, dū diuitē componit cum camelo, dicens, Facilius eſt intrare camelū per foramen acus, quā diuitē in regnū cœlorū. Cur de camelo loquitur prę cęteris animantibus? Num quia cætera antecedat corporis magnitudine, aut ferocitate Nequaquā. Omnibus enim cōpertum eſt, Elephantem vtraque

Auguſt. Serm. 19. Ezec 16. Iacobi. 1. Ex Apoſtoli conſilio nihil diuitijs pretioſius addi poteſt quam humilitas & animi modeſtia. Cant. 1. 2. He 23. Gene 13. Gene. 18. 1. Tim. 9. In homines tenuis fortuna quideratis inſolentius criſtas tollunt. Marc. 10.

mole nempe corporis,& ſæuitia vincere camelum. Sed quoniam camelus inter omnia animalia dorſum habet inflatum,& gibbo turgidum, vt diuitum adumbraret inflationẽ, illos contulit cum camelo. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feria quinta poſt Dominicam ſecundam Quadrag. in hæc verba, Cupiebat Lazarus ſaturari de micis,quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat. Cur diues iſte adeò eſt impius, vt deſpexerit pauperem vlceribus plenum,& neque micas de menſa cadentes iuſſerit illi erogari? Certe quia elatus erat,& diuitiæ eius eleuauerant cor.

¶ *Dabo tibi regem in furore meo, & auferã in indignatione mea*

Docet hic locus, multa ſæpe eſſe data hominibus à Deo, nõ quia homines donis illis digni ſint, ſed quia improbè petũt, quamobrẽ & poſtea Dominus illa aufert cum indignatione.

Homines qui neſciunt quid petant Deo, ſtatim fruſtrantur petitionibus adeptu.

Quoties homo filiũ à Deo petit,atque cũ impetrauerit multis tiſis precibus,in flore iuuentutis rapitur, quoniam quod petebat, ignorabat, animi ſaluti nocumentum allaturum. Vnde bene inquit diuus Auguſtinus, Propitius Deus, cum male amamus,negat quod amamus, iratus autem dat amãti quod male amat. Exemplo nobis ſunt illi, de quibus inquit

Auguſt. Pſal. 26. Rom 1. 2.Cor.12.

Apoſtolus, Tradidit illos Deus in cõcupiſcentias cordis eorum in immunditias,vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis. Dedit ergo quod amabant ſed damnando. Habes rurſum negatũ petitũ, Propter quod ter Dominũ rogaui, inquit, vt auferret eum à me, ſtimulũ videlicet carnis,& dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Non ergo largitio petiti doni argumentum eſt,quod à Deo diligaris, neque negatio doni

Pſal.77.

poſtulati ſignũ iræ diuinæ eſt. Cõceſſit Dominus filiis Iſrael volucres cæli ad mãducãdum ſed cũ indignatione abſtulit. Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos,& occidit pingues eorum. Vide ergo, quæ petas à Deo tuo,ne vel tibi deneget vel cum dederit,indignatus auferat, vel quia indigna petis,puniaris ab illo. Petitis, & non accipitis,eo quod male petitis,ait ſanctus Iacobus.

¶ *Colligata eſt iniquitas Ephraim, abſconditum cor eius. Dolores parturientis venient ei: ipſe filius nõ ſapiẽs. Nũc enim nõ ſtabit in contritione filiorũ. De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos: ero mors tua,o mors, morſus tuus ero inferne, cõſolatio abſcõdita eſt ab oculis meis. Quia ipſe inter fratres diuidet, adducet vrentẽ ventũ Dominus de deſerto aſcendentẽ: & ſiccabit venas eius, & deſolabit fontem eius, & ipſe diripiet theſaurum omnis vaſis deſiderabilis.*

¶ *Colligata eſt iniquitas Ephraim, abſcõditũ peccatũ eius.* Bifariã hic

hic locus diſpungitur. Communis expoſitorum ſententia eſt, his verbis ſignificari, Deũ diu futurum memorẽ peccati Ephraim, ac ſi Deus illud aſſeruaſſet in loculis, & crumena. Inter recentiores tamen nonnulli ſecus, ſecuti Rupertum, qui in explanatione huius loci ſingularis eſt Dicunt autem, argui Ephraim, quod tantorum flagitiorum culpã occultare, & diſſimulare, imò & negare ſtudeat, iuxta id quod iam ſupra dixerat, Cuncti labores mei non inuenient mihi iniquitatẽ, quã peccaui: Vnde, & quod ſubiungitur, *Dolores* nempe *parturientis euenient ei* implicare dicunt, tandẽ futurum eſſe, vt Ephraim malis, & ærumnis preſſus iniquitatem ſuam vel inuitus cõfiteatur. Eſt autem appoſitiſſima ſimilitudo adducta de muliere parturiẽte. Nam quemadmodum ſtultis puellis accidere ſolet nonnunquam, quæ cum in paterna domo vitiatæ vterum gerant, reprehenſę à patre, aut ab his, quibus curæ ſunt, id tamen pernegant, & iuramento addito, & diris, atque imprecationibus etiã in ſe, imo cõuitiis in eos, qui admonẽt, vtũtur, cæterũ dies facinus prodit, & alienis etiã detegit. atque dum famæ inepte tacendo proſpiciũt, eidem maiori pudicitiæ diſpendio officiunt. In eundem modum Ephraim dũ peccata ſua occultare ſtudet, tum cum fateri cõſultius eſſet, imo cum minus fuiſſet ignominioſum illi indicare, qui ignoſcere, & reſtaurare poſſet, aduentante calamitate inimicis profitebũtur ob propria facinora illos in has coniectos eſſe ęrũnas, tãta enim perferẽt calamitatũ incommoda, vt non valeant diſſimulare dolorem, atque hoc eſt, quod ſubditur, *Ipſe filius non ſapiens.* Inſipientia enim eſt patri negare crimen patratum, quod tempus ipſum aperiet, cũ maiori ignominia. *Nunc enim nõ ſtabit in cõtritione filiorũ.* Tãta enim partus erit & doloris acerbitas, vt eam perferre nequeat. Gratior mihi eſt, fateor explanatio, quãuis prior, cõmunior ſit, & non contemnẽda, quam ſi amplecti velis, non aliud ſignificat his verbis, *dolores parturiẽtis euenient ei*, quam Deũ de Ephraim ſumpturũ grauiſſimas pœnas. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos, ero mors tua, ò mors, morſus tuus ero inferne.* Licet vt optimè obſeruãt Lyranus, Dionyſius Carthuſianus, & alij explanãt Hebræi ac nonnulli expoſitores Chriſtiani hęc verba de liberatione captiuitatis Babylonicę, iuxta diui Hieronymi ſentẽtiam eã melius explanabimus de reſurrectione generali futura per Chriſtũ, atque ita eũ locũ expẽdit Apoſtolus, cuiũs hoc vaticiniũ, *ero mors tua, ò mors*, aliis tamẽ verbis, nẽpe, abſorpta eſt mors in victoria, vbi eſt mors

Sup c.12.

Simile.

In eos qui celare cupiunt quod tempore celari nequit dies enim omnia reuelat.

Chriſtus eſt mors mortis de qua triũphauit in ſu blimi reſurrectionis tropheo ſic moritur lex vetus vt lex gratiæ ſuccedat.

victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? in quem modum habet tranſlatio Septuaginta. Tunc enim Chriſtus morſus erit inferni, iuſtos ab æterno ſupplicio eripiens, peccatores vero illi addicens. *Conſolatio abſcondita eſt ab oculis meis.* Verba ſunt prophetæ condolentis ob tantam hominum dãnandorum ſtragẽ, vel ipſius Dei, vt illud, Dolore cordis tactus

Gene. 6.
Matth. 25.

intrinſecus, delebo hominẽ, &c. *Quia ipſe inter fratres diuidet,* ſeparando oues ab hædis, id eſt, iuſtos à reprobis, vt diuus Matthæus refert. Et quia illud iudiciũ præcedet ignis omnia cõflagrans, ſubditur, *Adducet vrentẽ ventum.* Ignem conflagrationis ad modum venti diſcurrentem, vocat ventum vrentem. Et quoniam omnia vaſtabit, addit ſequentia, *Et ſiccabit venas eius, & deſolabit fontem, &c.* Et cum vaſis nomine omne inſtrumentum, omnisq́; ſupellex Hebraice ſignificetur, ea voce cuncta abſumenda ſignificat.

Obſeruationes ſpectantes ad ornandos mores.

COLLIGATA *eſt iniquitas Ephraim, abſconditum peccatum eius.* Exiſtimãt peccatores pluribus ſe irretientes peccatis, cũ cernũt differri ſupplicium, Deum eorum eſſe oblitum, ſecus tamen cõtingere docet locus iſte, colligat enim Deus omnia peccantis crimina, & veluti in marſupio reponit, vt ſuo tempore rependat. Mea, inquit, eſt, vltio, & ego retribuã

Deut. 32.

eis in tempore, vt labatur pes eorum: iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora. Et ſanctus Iob ait, Signa-

Iob 14.

ſti quaſi in ſacculo delicta mea. Quid eſt quaſi in ſacculo ſignare delicta? Reſpõdeat diuus Gregorius, Signãtur, inquit, quaſi in ſacculo delicta noſtra, quia hoc, quod nos exterius agimus, niſi pœnitẽtia interueniente diluamus, in ſecreto iudiciorum Dei ſub quadam occultatione ſeruatur, vt quandoque etiam de ſecreti ſigillo exeat ad publicum iudicij. Et

Eccle 5.
Monet Sapiẽs ne quis propriis viribus fretus, obſecũdet quibuſuis cordis ſui deſideriis, vt quicquid libet, licere ſibi putet.

Sapiens inquit, Ne ſequaris in fortitudine tua concupiſcentiam cordis tui, & ne dixeris, Quomodo potui, aut quis me ſubiiciet propter facta mea? Deus enim vindicãs vindicabit me. Ne dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triſte? altiſſimus enim eſt patiens redditor. Lentis paſſibus, etiam ait diuus Gregorius, incedit iuſtitia Dei, ſed tarditatem eius grauitas recompenſat. Adumbrat hoc egregie viſio Ezechielis, dum pedes animalium currus Dei ſimiles eſſe inquit plantæ pedis vituli, & ex illis prodire ſcintillas, quaſi aſpectus

æris

æris candentis. Cũ enim præ cæteris animantibus lentiſſime incedat bos, exiſtimo patientiam Dei implicari ſub planta pedis vituli, qui non celeriter tendit ad peccatores, vt puniat, ſed lente. Horrendum tamẽ eſt, quod ſubiungitur nempe ex his grauiſſimis pedibus ortas eſſe ſcintillas æris candentis. non ad quos cunctanter videtur puniturus accedere, ſupplicij pondere acerbius premit, hinc pedes dicuntur non ſolum æri candenti ſimiles, verum & ex ſe ſcintillas emittentes, quo ardentius peccatores eſſe excruciandos ſignificat. Quære iras obſeruatio in Euangelium Dominicæ quartæ poſt Epiphaniam, in hæc verba, Vis, imus, & colligimus zizania? Non, ſinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. Ecce, non quamprimũ orta ſunt zizania, colliguntur, cæterum tẽpus veniet, quando comburentur. Colligatur enim iniquitas peccatorũ à Deo, vt tandẽ ſuo tẽpore digna factis recipiant.

¶ *Abſcõditum eſt peccatum eius, dolores parturiẽtis veniẽt ei.* Si hunc locum expendas iuxta recentiorum explanationem, nempe quod Ephraim ſtudeat ſua occultare peccata, negetque ſe contra Deum deliquiſſe, nullus aptior locus inueniri poteſt ad exhortandos homines, vt ſua ſacerdotibus detegẽtes delicta, adimpleant auricularis cõfeſſionis præceptũ. Nã his, qui abſcondunt peccata, quid accidit? Obſerua, quid dicit noſter Hoſſeas, Dolores nempe parturientes euenient ei, hoc eſt, maximum incurrent nocumẽtum, & doloris acerbitatem ſimilẽ parturiẽtis doloribus. Queadmodũ viperæ, iuxta Iſidori, & Auicẽnæ ſentẽtiã, filij materna viſcera rumpunt, ipſamque matrem enecant, dũ naſcũtur, Sic peccata, ſi in pectore peccatoris lateant, & non prodantur ſacerdoti, ipſam animã interficiunt, & foras egrediuntur in maius dedecus, & ignominiã peccatoris, Et queadmodũ qui habent intus in ſtomacho incluſa eſcã indigeſtã, aut humoris, vt phlegmatis ventriculo grauiter & moleſte imminẽtia, ſi euomuerint, releuantur, Ita enim hi, qui peccauerunt, ſi quidem occultãt, & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur, & propemodũ ſuffocantur phlegmate, vel humore peccati. Si autẽ ipſi ſui accuſatores fiant, dũ accuſant ſemetipſos, & confitentur, ſimul euomunt & delictum, atque omnem morbi digerunt cauſam. Hinc Sapiẽs ait, Qui abſcõdit ſcelera ſua, nõ dirigitur, qui autẽ confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam cõſequetur. Quando adeptus eſt Dauid miſericordiam à Dño, angelo populum cædẽte? Vtique cum dixit ſuſpendes peccatum. Ego ſum, qui peccaui, & ego inique egi.

Vipera à vi pariendo dicta in cõcubitu mas in os fœmina caput inſerit at illa poſt rẽ peractam illud abſcindit, mox paritura diſrũpitur nec niſi effractis lateribus erũpunt nati. Ferunt autẽ ita caviſſe naturã ne tã … xij animalis ſpecies ſupra medũ augeſceret.

Adeo

Adeo grata fuit Deo Dauid confeſſio, vt propheta Gad diui no afflatus numine, dixerit, Conſtitue altare Domino, propitiatus enim eſt terræ D Ioannes etiam inquit, Si confiteamur peccata noſtra fidelis eſt, & iuſtus Deus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. In Actis etiã dicitur, Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos. Non eſt igitur aliud confeſſionis ſacramentum, quam ſinus peccatiſſimus, in quo hominũ cõſcientiæ religantur ne à procellis abſorbeantur delictorum, deiecta eriguntur, amiſſa reparantur, & quicquid immunditiæ inundantibus tentationũ procellis, aut operante malitia in nauim conſcientiæ perfuſum eſt, reiicitur, & purgatur. Quadrat obſeruatio in Euangelium ſabbathi poſt Dom. 1. Quadrageſimę, in hæc verba, Ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlum, & coram te. Ecce quid facit ille filius prodigus, confiteri peccata ſua, non illa abſcondit, Ianua enim ad impetrandam veniam, confeſſionem eſſe cognouit.

1. Ioan. 1.

Acto 19

Apud aures Dei vox valida, confeſſio, nam per amari poculũ cõfeſſionis peruenitur ad gaudium ſalutis.

¶ *Ero mors tua, ò mors, ero morſus tuus inferne.* Elegãter implicat non omnes qui fidem Chriſti ſuſceperunt, adepturos cæleſtem beatitudinem, ſed aliquos duntaxat. Nam ex eo quod mordemus, partem obſcindimus, partem vero relinquimus, In eundem modum Chriſtus Aſſertor noſter partem ſuos videlicet electos, liberat, partem vero reprobos nempe in inferno dimittit. Quemadmodum enim ſerpens multos generat filios, qui iuxta Plinium, & Solini ſententiã viginti filios parere ſolet, ouis autem vnum ſolũ agnum. Sic Serpẽs inferni diabolus plures habet filios, id eſt, homines illi parentes, quàm Chriſtus. Hinc illæ voces quærulæ Dei. Heu mihi quia factus ſum ſicut qui colligit in autũno racemos vindemiæ, & nõ eſt botrus ad comedendũ, præcoces ficus deſiderauit anima mea. Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus nõ eſt, omnes in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuũ ad mortem venatur. Hinc & illæ parabolæ Aſſertoris noſtri. Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, quã cum impleta eſſet, educentes, & iuxta littus ſedentes, bonos elegerunt in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt. Et illud, Simile eſt regnum cœlorum decem virginibus, &c. Atq; ex filius Iſrael, cũ plurimi educti eſſent ex Ægypto, quam pauciſſimi ingreſſi ſunt terram promiſſionis. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Septuageſima, in hæc verba, Multi ſunt vocati, pauci vero electi Quid enim eſt, pauci vero electi,

Simile.

Hæc de vipera dicta eſſe puta quæ nõ oua vt plerique ſerpẽtes, ſed Catulos fermè viginti parere dicitur.

Mich 7.

Matt. 13.

cti, niſi morſus tuus ero inferne?

¶ *Conſolatio abſcondita eſt ab oculis meis, quia ipſe inter fratres diuidit.* Docet Deus, quòd crebrò à nobis eſt obſeruatum nos non oblectandos eſſe malis proximorum, imo ad hominem pium pertinere, dolere ob calamitates alienas ac maximè ſi in detrimentum vitæ ſpiritualis vergunt, quales Iudæorum erant, ex D. Hieronymi ſententia, dolet enim Hoſſeas, quod infernus diuidat Iſraelem, & Iudam. Sic Apoſtolus Paulus plorãs ob incredulitatis peccatum filios Iſrael, inquit, Veritatem dico in Chriſto, non mẽtior, quoniã triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo, &c. Ac rurſum, Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeã multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt. Sic etiam ſanctus Samuel ita lugebant Saul, vt Deus illi dicat. Vſquequo luges Saul? Et apud Ezechielem inquit Deus, Signa Thau ſuper frontes virorum gementiũ, & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiũt in medio eius. Et Ieremias perfuſus lachrymis, & totus deditus lamentis aiebat, Quis, dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei, Et in Canticis, Oculi tui ſicut Piſcinæ in Heſebon, quę ſunt in porta filiæ multitudinis. Quemadmodum nubes hiberno tempore pluuiam effundunt, ob algoris, & frigoris intemperiem, quod contingere non videmus verno tempore ob Solis ardorem, In eundem modum viri pij quos Iſaias nubes appellat, Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant? ait, cum cernunt frigeſcere charitatem multorum, in lachrymas ſoluuntur. Et ſicut tota areæ terra rore maduit, vbi non erat vellus, Ita eos apud quos non eſt agnus qui tollit peccata mundi, ingenti perfundũt viri iuſti lachrymarum profluuio. Quadrat obſeruatio in Euangel. Dominicæ 9. poſt Pentecoſten, in hæc verba. Videns ciuitatem, fleuit ſuper illam. Cur flet Dominus Deus noſter ſuper ciuitatem Ieruſalem? Certe cernens omnia crimina quæ in ea ciuitate committebantur dolens lachrymis circunfunditur, vt nobis exemplum relinquat, & doceat, quantum nos aliena peccata debeant afficere triſtitia. Quis non doleat vidẽs egregium ędificium damnari ad deſtructionem? Et anima hominis, quod eſt niſi domus & templum Dei? Cum ergo ob peccatum damnetur in ignem æternũ, nónne æquum eſt, vt omnes nos doleamus?

Rom 9. *2.Cor.12.* *1.Reg.16.* *Ezech.9.* *Ierem.9.* *Cant.7.* *Simile.* *Condolẽ viri pii perpẽdẽtes corruptiones huius ſaculi.* *Iudic.9.* *Simile.*

CAPVT

CAPVT XIIII.

PEreat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit Deum ſuum, in gladio pereant, paruuli eorum eliſdantur, & fœta eius diſcindantur. Conuertere Iſrael ad Dominum Deum tuum, quoniam corruiſti in iniquitate tua. Tollite vobiſcum verba, & conuertimini ad Dominum, & dicite ei, Omnem aufer iniquitates, vt reddemus vitulos labiorum noſtrorum.

Samaria nomen regionis & ciuitatis eiuſdem metropolis, aliquando Sebaſte dicta vnius diei itinere diſtãs à Hieroſolymis.

¶ *Pereat Samaria.* Cum Samaria crebrò in ſacris literis ſignificet decem tribus, vel earum regionem, & nonnunquam ciuitatem eiuſdem prouinciæ, puta regiam, quæ poſtea, vt optime obſeruat D. Hieronymus ex nomine Auguſti vocata eſt Auguſta, id eſt, Sebaſte, in dubiũ vertitur, an de regione, vel ciuitate loquatur noſter vates. Quidam exiſtimãt de regione Samariȩ, loqui, alij de ciuitate ſolum regia, & hȩc poſterior ſententia mihi verior videtur. In eam enim inuehitur Hoſſeas, vel quia cum ei Deus tanta bona præparaſſet, illa contra Deũ faciat, & magis dȩmonũ ſimulachra ſectetur, vel quoniam totius impietatis, & idololatriæ fons & caput extiterit. Quod autem ad loquẽdi modum attinet, dum dicitur, *Pereat Samaria*, dubium eſt, an propheta imperet vel optatiuo modo loquatur. Et quanuis D. Hierony. vtranque explanationẽ amplectatur, & verius iudicat optantis eſſe orationem, non citra rẽ philoſophabimur, ſi dicamus à vate noſtro grauiſſimã ferri ſententiam in regiã ciuitatem Samariæ, ꝙ auctori fuerit iniquitatis totius regni. Trifariã igitur poſſumus locum expendere, primo per modum propheticȩ pronuntiationis, vt ſit ſenſus, *Pereat, in gladio pereant, paruuli eius elidantur, & fœta eius diſcindantur*, id eſt, peribunt, elidentur, diſcindentur. Secundò per modum imprecationis, veluti ſe attẽperet vates diuinæ voluntati, & iuſtitiæ Dei, quia frequenter expedit, peccatores in hoc mundo Dei ſupplicio ſubiici. Tertiò quod vates explicet, quid illi meruerint, & quaſi cõminandos perterreat prauos. Hȩc autem omnia Samariȩ accidiſſe credẽdum eſt tempore captiuitatis, & anguſtiȩ, quando ſuam patriam perdiderunt, & qui euaſere gladium, in ſeruitutem perpetuam ſunt abducti. *Conuertere Iſrael ad Dominũ Deum tuum, quoniam corruiſti in iniquitate tua.* Mira eſt omniũ vatum eloquentia, & dicendi artificiũ licet nonnullis ſecus videatur, quoniam loquendi modum non callent. Cõtendit Hoſſeas interdum minis, & terroribus reuocare Iſraelem à peccato,

Imprecatur vates mala Iſraelitis ad eorũ emendationẽ aut cohibitionem. An licitè & ſanctè mala proximo optemus Conſule D. Thomam 2.2.q.2.ar.1

peccato, cauſam ruinę eius iniquitati eorū adſcribens, interdum vero placidiſſima oratione ad conuerſionem excitans. Atq; vt omnem lapidem moueat, elegantē rhetorem agens, in genere ſuaſorio verſatur, vt ad conuerſionem Iſraelem alliciat. Inter alios autem tres ſunt præcipui loci, è quibus in genere ſuaſorio ſumitur argumentum, neceſſitas, honeſtas, & facilitas. Neceſſum eſſe Iſraelitis, idque etiam honeſtiſſimum, conuertere ſe ad Deū, dicta vatis verba declarant, tum quia alias non potuerunt ſe eximere à diriſſimo ſupplicio, quod vocat ruinam, tum quia impium eſt, & inhoneſtū, derelinquere Deum ſuum honeſtiſſimum autem ad eum redire, Nunc vero quoniam nullus modus in hoc genere poteſt eſſe magis ad perſuadendum idoneus, quàm vt quæ honeſta, atq; vtiliſſima probaueris, eadem actu, paratuq; facillima eſſe oſtendas, non eſſe difficile conuerti ad Dominum demōſtrat. Quoniam igitur difficultas ad conuertendum ſe ad Dominum poterat deterrere Iſraelitas, quod è propris locis eiecti, exules, patria, templo, ſacrificiorum copia, & ceremoniarum commoditate carentes, conuerſionis ſuæ ſibi argumēta & ſigna oſtendi non poſſe putabant, hoc metu à vate liberantur, oſtendit enim ſine hoc apparatu ſacrificiorum, & etiā in terra aliena degentes poſſe ſe ad Dominū Deum ſuū conuertere, quippe qui, non ab illis eo gradu conſtitutis holocauſta, aut victimas quærat, ſed ſynceros animi cogitatus, corrigendæ vitæ conatus, & apertam ſuarum culparum confeſſionem exigat. His enim ſacrificiis, & donis, & diuinæ placantur iræ, & maxima beneficia contingunt, ſicut ſcriptum eſt. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, fletu, & planctu, ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta.

Loci qui apud Rhetores orationē ſuaſoriā conficiunt.

Ioel. 2.

Obſeruationes ſpectantes ad morum honeſtatem.

PEREAT *Samaria, paruuli eorum elidātur, & fœtæ eius diſcindātur.* Sæpius obſeruauimus, grāde malū eſſe peccatum, quando nō ſolum peccati patratores puniuntur, verum & eorum filij, qui illud non commiſerunt. Peccat Dauid contra Deum, & ob eius peccatum moritur filius eius. Sic namque dixit Nathan Dauidi, Quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc filius qui natus eſt tibi, morietur. Peccat etiam Ieroboam, & audi, quid dicat propheta Anias vxori illius, Ecce ego

ego inducam mala ſuper domum Ieroboam , & percutiam
3. Reg. 14. de Ieroboam mingentem ad parietẽ,& clauſum , & nouiſſi-
Simile. mum in Iſrael. Quemadmodum ſtipite arboris imperitò
Locus ſæpius repetitus antea de pœna parentũ migrantis in ſobolẽ. ictibus ſecuris,fructus etiam & folia eius concutiuntur , ita vt decidant in terram,& puluere & luto conſpurcentur. Sic Deus plectens parẽtes ob eorum peccata,eorũ pœnã etiã extẽdit ad filios,& familiã.Sed de hac re plura iã ſuperius diſſeruimus:Quadrat autem obſeruatio in Euangelium Dominicæ vltimæ poſt Pentecoſtẽ,in hæc verba,Væ autem prægnãtibus,& nutrientibus in illis diebus.Quid hoc eſt Domine? Non peccauerunt nondum egreſſi de matris vulua, non pueri ſugentes hubera,quare ergo plectuntur?Vt diſcant homines , quantum malum ſit peccatum.

¶ *Cõuertere Iſrael ad Dominum Deum tuum , quoniã corruiſti in iniquitate tua.* Cũ te videris frater mi,calamitatibus iactatũ,& ruinã pati vitã tuã,& mores diſcute,vt cauſam tuę ruinæ inquiras,fortaſſis inuenies eſſe peccata tua,quę te in hoc
Simile. miſeriarum pelagus detrudũt. Audis enim Iſrael corruiſſe in
Iob. 9. iniquitate ſua,Quemadmodum nauis tempeſtatem patitur,
Eccle. 33. quod venti hinc inde reflens,& tandem eam fluctibus ſub-
3. Re. 19. mergunt.Sic peccata noſtra excitant nobis calamitatum turbines.Hãc ob cauſam opinor,nos cõferri apud Iob cũ nauibus.Dies,inquit S.Iob,mei pertrãſierunt , quaſi naues poma portantes.Sed apertius hoc explicuit Sapiẽs,dicens, Timenti Dominum non occurrent mala,ſed in tentatione Deus illum conſeruabit,& liberabit à malis,Sapiens non odit mandata & iuſtitias,& non illudetur quaſi in procella nauis. Significauit hoc Elias,cũ nõ in ſpiritu grandi,& forti ſubuertente mõtes,& cõterente petras, neque in commotione inuenit Dominum, ſed in ſibilo auræ tenuis.Crebrò nãq; tempeſtate tribulationũ cõcutitur homo,quia in eo nõ eſt Deus ſed diabolus per peccatũ habitans. Cum autem Dei tẽplum eſt homo non vtiq; experitur ventum fortẽ omnia ſubuertentem,ſed ſibilum auræ tenuis,qui nimia lenitate ad portũ ducat.Hinc & apud Iob dicitur.Si mundus , & rectus inceſſeris,ſtatim Deus vigilabit ad te , & pacatum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ.

Etſi aduerſitatũ & tẽtationũ procella inſurgãt aduerſus hominẽ timẽtẽ Deũ ille nõ inſtar nauis quæ fluctuat cõcutietur ſed conſtans, in obſeruatione mãdatorum permanebit.

¶ *Tollite vobiſcũ verba, & conuertimini ad Dominũ.* Benedict⁹ Dominus Deus meus,qui à debitoribus ſuis non argentum non multitudinem hircorum,& taurorum expoſcit , ſed ſolum verba , ſi aliud non poteſt homo reddere pro innumeratis peccatis ſuis , non contemnit verba. Nullus ergo
diffidat,

diffidat, nullus animum deſpondeat, conſiderans multitudinem peccatorum ſuorum, offerat verba confeſſionis, & precum & miſericordiã conſequetur. omnes ſitientes, ait Iſaias. *Iſa. 55.* venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite abſque argento, & abſq; vlla cõmutatione vinum & lac. Vides, cœleſtem gratiam dari ſine pretio? Eam enim vocat aquas, quod ſitim extinguat, peccata abluat, & animam reddat, fæcundã ad proferendos virtutum fructus, vinum etiam eſt ob nutritionẽ, & fortitudinẽ, lac autẽ ob ſuauitatem, & candore. Abſq; vlla commutatione hæc dantur homini, ſi Deo ſuo offerat verba, dolẽs ob maleacta. *Cœleſtis gratia theſauri pretioſiſſimi ſine pretio largiũtur.* Hinc Apoſt. inquit, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quẽ propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ proter remiſſionem præcedentium delictorum. *Rom. 3.* Et in Apocalypſi ait, Deus, Ego ſitienti dabo de fonte aquæ viuę gratis. *Apo 21.* Demum in Canticis, quid aliud poſtulat ab Spõſa, quam verba, cum ait, Quæ habitas in hortis, amici auſcultant te, fac me audire vocem tuam. *Cant. 8.* Qui ſunt iſti amici, niſi ſpiritus angelici? Hi, loquente ſponſa, ingenti perfundũtur alacritate, quamobrem auſcultare dicuntur. Gaudium eſt enim Angelis Dei, ait Chriſtus, ſuper vno peccatore pœnitẽtiam agente. *Luc. 15.* Inuitat ergo, imo rogat Sponſam Chriſtus, vt vocem proferat, qua peccata confiteatur, preces ad Deum fundat, verba denique ſecum tollat, quæ illi gratiſſima ſunt. Verũ ne nimis fidas in oblatione verborũ, quid cũ illis etiã ferendũ ſit, eleganter appoſuit, dicens, *Et conuertimini ad Dominum.* Parũ enim prodeſt, verba offerre, ſi in iniquitate perſiſtas. Conuerte ad Dominũ, & pergrata erunt illi verba cõfeſſionis tuę. *Verba non ſufficiunt vbi emēdatione & conuerſione opus eſt.* Sanctus nãq; Samuel in hunc modum loquitur ad omnem domũ Iſrael, Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferre deos alienos de medio veſtri. *1. Reg. 7.* Tu etiã, ſi cõuerteris ad Dominum, aufer de medio cordis tui idola peccatorum tuorum. Et Iſaias, Derelinquat impius viam ſuã & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominũ, & miſerebitur eius. *Iſa. 55.* Obſerua quando dicat Vates ſacer, Deum miſerturũ impij, quando reuerſus fuerit ad Dominũ. Et Ieremias, Conuertimini à via veſtra peſſima, & bona facite ſtudia veſtra. *Iere. 35.* Et Ezechiel, Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritũ nouũ, & quare moriemini domus Iſrael quia nolo mortẽ moriẽtis, dicit Dñs. *Ezec. 18.* Quẽadmodũ calore ignis ex *Simile.*

puluere, & cinere fiunt pulcherrima vaſa vitrea, & lapis ardore Solis conuertitur in pretioſiſſimum metallum, puta in aurum. Sic ex peccatore, qui tanquam puluis erat ante faciem terræ, æquum eſt, fiat, vas puriſſimum vitæ nouæ conuerſione & charitatis feruore, vt in eo reponat Deus pretioſiſſimum ſuæ gratiæ balſamum, cæteráque cœleſtia dona.

Pſal. 1. Vas electionis & pulchra dilectionis anima in gratia exiſtens. Simile. 1. Cor. 15.

¶ *Dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum.* Non ait, hanc, aut illam aufer iniquitatem, ſed omnem aufer iniquitatem. Diſce ergo ex hoc loco, ad veram conuerſionē neceſſum eſſe omnia relinquere peccata, & confiteri. Quid enim prodeſt vnum, aut alterum vulnus curare, ſi alia remaneant in corpore ipſum trāsfigētia, quæ mori cogāt. Peccata mortifera ſtimuli mortis ſunt, ait Apoſt. Da igitur operam, vt omnibus medearis, ſi veram ſalutem conſequi deſideras.

¶ *Aſſur non ſaluabit nos, ſuper equum non aſcendemus: nec dicemus vltra, Dij noſtri opera manuum noſtrarum: quia eius, qui in te eſt, miſereberis populi. Sanabo contritiones eorum, diligam eos ſpontanee, quia auerſus eſt furor meus ab eis. Ero quaſi ros Iſrael, germinabit ſicut lilium, & erumpet radix eius, vt Libani. Ibunt rami eius, & erit, quaſi oliua gloria eius, & odor eius, vt libani, Conuertentur ſedentes in vmbra eius: viuent tritico, & geminabunt, quaſi vinea, memoriale eius, ſicut vinum Libani.*

¶ *Aſſur non ſaluabit nos, & ſuper equum non aſcendemus.* Bifariā peccauerāt Iſrael, tū ꝙ neglecto auxilio diuino, humanū implorauerant, & Aſſyrios ob militum virtutem Ægyptios vero ob equorū ferociam in ſocietatē vocauerāt, tum quod idololatriæ impietate corrupti, ſimulachra pro dijs colueŕant. Oſtendit nunc Vates Iſraelitas non amplius petituros auxilium ab Aſſyrijs, & Ægyptijs, à quibus multū damni, & incommodi acceperant, tantum abeſt, quod illis in tāto periculo conſtitutis ſubueniſſent. Cæterum dum inquit, *Super equū nō aſcēdemus*, ſynechochicos partē poſuit ꝓ toto, nēpe pro equo, & equite, vel ſi mauis metonymia eſt, ſub cōtento continentē, puta equitem intelligens. Erant autem inter cæteros equi Ægyptij optimi, ac propterea equorum illius regionis meminit. Vnde ſcriptum eſt quod ad Salomonem equi de Ægypto, tanquam pulcherrimi & fortiſſimi adducerentur. Et Iſaias ait, Væ deſcendētibus in Ægyptum, in auxilium. & in equis ſperauerunt, quia præualidi ſunt. Equum etiā dixit in numero, ſingulari ponens illū pro numero multitudinis, puta ꝓ equis, quod, vt ſępius obſeruauimus frequentiſſimum eſt in Sacris. *Dij noſtri opera manuū noſtrarū.*

Ægyptius generoſiſſimis & fortiſſimis equis nobilis. 2. Par. 1. Iſa. 31.

Stultitiam

Stultitiam ſuam fatentur, qui eos iudicauerint deos, quos ſuis manibus fabricauerant. Et ſignificant, ab idolis ſe nunquam auxiliũ poſtulatores. *Quia eius, qui in te eſt, miſereberis populi.* Pro *populi* nonnulli codices habent *pupilli*, & ita legendũ eſt proculdubio, pupilli, & non populi. Hebraice enim eſt pro his verbis, quia eius, qui in te eſt, miſereberis populi, *eo quod in te ſit miſeratio pupillo.* Ita etiã legunt Septuaginta, Lyranus, & alij plures codices. Eſt autẽ ſenſus, quod Deus tantę ſit miſericordię, vt per eum ſeruentur etiã infirmiſſimi. Ac ſi apertius dicat, in vno Deo omnium præſidium, & ſalutem ſitam eſſe. Ducitur autem argumentum à minori, enthymemate conuerſo, hoc modo, Cum ij, qui in extrema miſeria, & conſilij, atque auxilij inopia ſunt, te vnũ rerũ ſuarum præſidium, & ſaluris perfugiũ paratũ habeant, quales pupilli ſunt, manifeſtũ eſt, te omnibus afflictis ſalutarẽ fore, ſicut ſcriptũ eſt Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor, quod & nos experimento cognouimus, te vnicum eſſe omnibus miſeriis perfugium, quamobrẽ, & te vnum cognoſcimus, vnumq; appellamus ſeruatorẽ. *Sanabo contritiones eorum.* Verbũ *contritio* referri poteſt & ad peccata, & ad pœnas ob peccata patrata inflictas. Certum enim eſt, vtrunq; eſſe contritionem hominis, pœnam, & culpam, eſt tamen multo acerbior contritio peccati, quã pœnæ, & de hac pręcipuè ſermo eſt, quod Hebraica exemplaria probant, habent enim pro *ſanabo contritiones eorum*, ſanabo auerſionem eorum, quæ quidem auerſio peccati magis implicat rationẽ, quã pœnæ. Explanat autem elegantius cæteris hæc verba Chaldaica Paraphraſis, in hunc modum diſpungens. Acceptabo eos in cõuerſione ſua ignoſcam pecccatis eorum. Alij neque inepte ſic expendunt, *Sanabo auerſionem eorum*, rebellionem, ſiue defectionem condonabo eis. Noſter tamen Latinus interpres effectum peccati conſiderans magis quam cauſam, ꝓ auerſionẽ eorũ poſuit *contritiones eorum*, vt omnia vulnera propter peccatũ orta ſananda demõſtraret. *Diligam eos ſpontanee.* Cauſam huius eximij beneficij non aliam reddit Deus, quam amorem ſuũ, quo Iſraelem dilexerat *ſpontanee*, hoc eſt, non coacte, non vllo legis iure, non id exigentibus meritis, ſed vltro, & quadã inſigni liberalitate animi, ſicut ſcriptum eſt, Parcis omnibus Domine, quoniam tua ſunt, qui amas animas. Et iterum, Diligamus Deum, quoniam ipſe prior dilexit nos. Amor enim Dei pręuenit nos, & cauſa eſt omniũ bonorũ, quę De' in nos effundit abũdè. Denique licet Deus alia à ſe de neceſſitate, vt

De fiducia veniæ impetrandæ lege Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 6.

Pſa. 101.

Multo acerbior eſt contritio peccati quam culpæ.

ita loquar, cognoſcat, nõ tamẽ de neceſſitate, ſed libere vult & diligit ea. vt diuus Thomas docet. *Quia auerſus eſt furor meus ab eo.* Crebro inculcat Scriptura, irã ſiue furorẽ Dei, qui non eſt aliud quẽ diuinæ iuſtitiæ executio, non eſſe perpetuã, ſed mutabilẽ. Sic apud Iſaiam ait, In indignatione mea percuſſi te, & in reconciliatione mea miſertus ſum tui. Et iterũ, Cũ iratus fuerit miſericordiæ recordabitur. Et, Ira Dñi in miſericordiam conuerſa eſt. In eundem modum hic auertendũ furorem, imo cõuertendum in maximam clementiam inquit Deus. *Ero quaſi ros Iſrael, germinabit ſicut lilium.* Antitheſis eſt eorum, quæ dicta fuerant, venas ſcilicet Iſrael fore exiccandas. Nunc enim diuina gratia, multiſque beneficiis cumulãdos Iſraelitas inquit. Rorem namque vocat gratiam Dei, & beneficia, quibus erant afficiẽdi Iudæi. Quomodo enim Dominus fit erudentibus lumen, via, veritas, panis, vinea, ignis, paſtor, agnus, ianua, vermis, &c. ſic qui indigemus illis miſericordia, & peccatorũ febribus æſtuamus, in rorẽ nobis vertitur, Quo rore Dominus ſi nos reſperſerit, & ſiccitatẽ pectoris noſtri ſuis pluuijs irrigauerit innumeratis nos ditabit bonis Is enim cæleſtis ros fornacem Babylonicã, & caminum æſtuãtis incendij reſtinguet, ne libidinis ardore ſuccenſi pereamus. Is ros appellatur ab Iſaia ros lucis, quia homines peccati veneno mortuos ad vitam gratiæ reducat, quemadmodum herbę langueſcentes rore matutino pullulant, & excitantur. Iſte ros eſt, quem ſuper habitaculum Iacob deſcendere cupiebat Iſaac, dicens, Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terrę abũdãtiã frumẽti, & vini, & olei. Iſte ros eſt de quo ait Moſes, Concreſcat in pluuiã doctrina mea, & fluat, vt ros eloquium meum. Vnde optime nonnulli, vt Lyranus, & Rupertus per rorem intelligunt filium Dei, qui quẽadmodum ros inuiſibiliter deſcendẽs fœcũdat terram, ſic inuiſibiliter de cœlo deſcẽdẽs fœcundauit virginẽ. Fauet huic explanationi Chaldaica Paraphraſis ſic expẽdẽs, *Ero quaſi ros Iſraeli*, hoc eſt, erit verbum meum ſicut ros Iſraeli. *Germinabit ſicut lilium.* Solet Scriptura ſacra ſignificare felicitatem varijs ſimilitudinibus ex agricultura deſumptis, quibus & nunc venuſtiſſimè vtitur noſter vates. Exorditur autem à lilio, quod omne herbarũ genus vincit, tum propagationis copia, tum odoris fragãtia nimioque candore. Nã ex ſingulis eius bulbi ſectionibus ſingula etiam interdum bina, aut terna capita naſcuntur, eius autem floris odor omnium eſt fragantiſſimus, ac longe lateque diffunditur tantuſque eſt illi arboris ſplendor,

Furor in ſcriptura ponitur pro iuſtitiæ diuinæ executione.

Iſai. 60.

Habac. 3

2. Mac. 8.

Daniel.

Iſai. 26.

Gene. 27.

Deut. 32.

Liliũ flos omnium gratiſſimus in ſacris ſcripturis ob niueum candorem multũ cõmendatur.

Plinius ſcribit li. 21. 1. c. 5. nulli flori maiorem eſſe celſitudinem

ſplendor, vt ipſum niuis candorem ſuperet. Dum igitur Iſraelē germinaturū, inſtar lilij, inquit, certum eſt ſignificari ꝙ omnia proſpere cedent Iſraeli, ita vt omnium animos in admirationem rapiat tātus proſperitatis cumulus. Et quoniam parum eſt fœlicē eſſe ſi cito aufugiat fœlicitas, & nō ſit conſtās, & permanēs, oſtendit hanc proſperitatē diu duraturā ſequentibus verbis. *Et erumpet radix eius, vt Libani.* Mons Libanus arbores fert tanta proceritate, & firmitudine inſignes, vt reliquas omnes antecellant atque hinc effectum eſt, vt nulla tempeſtate quatiantur, ſed ſtabili mole cōſiſtant. Idem itaque eſt dicere, *Et erupe radix eius, vt Libani*, ac ſi dicat, Firmus erit, & ſtabilis, nullóque aduerſæ fortunæ vento moueri poterit Iſrael. *Ibunt rami eius.* Proſperitatem ad filios etiā propagādam ſignificat. Ramos enim filios appellat Chaldaica Paraphraſis diſpungit, quòd Iſraelitæ accreſcent filijs, ac filiabus. Poſſumus etiam dicere non ſolum hic implicari filiorū propagationem, verum etiam eandem, quam patres habuerunt fœlicitatem, filios quoque fore adepturos. *Et quaſi oliua erit gloria eius*, parum ſe dixiſſe exiſtimans, componens cū arbore montis Libani Iſraelem, quòd in eo monte multæ ſunt arbores infructiferæ, nunc cum oliua, quæ maxime fructifera eſt. Iſraelē confert. Sic namque ſcriptum eſt, Ego autem ſicut oliua fructifera in Domo Dei. Quid autem vocet gloriam oliuæ ſimilem, incertum eſt, opinantur nōnulli eſſe poſteritatem, quod filios ꝗ plurimos habitur⁹ ſit Iſrael, eaſque fortunatiſſimos, ſicut ſcriptum eſt, Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuę. Chaldaica Paraphraſis hanc gloriam oliuæ indicat eſſe ſplendorem nō quemuis, ſed candelabri ſanctitatis, & exiſtimo voluiſſe nobis ſignificare, ingentē futurā huius populi ſanctitatē. D. tamen Hieronymus venuſtiſſime hūc locū præ cæteris vidētur diſpungere, ſic dicens, Oliuæ frugiferæ ſe comparat, quæ dicit in alio loco, Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei. Cuius fructū quinque ſibi ſapientes virgines parauerunt, ex quo vulnerū mitigatur tumor: languentis membra requieſcunt, in tenebris lumen accenditur: vnguntur in agone certantes, *Et odor eius, vt Libani.* Quia Libanus apud Græcos, & Hebræos, vt optimè obſeruant D. Hieronymus, & Haymo, mons dicitur, & thus, de vtroque & de monte & de thure explanatur hic locus. Quocūque verūtamē modo expēdamus, ſiue de mōte ſiue de thure, eodē recidit ſenſus. Significat. n. famam Iſraelis futuram eſſe gratiſſimi odoris, iuxtà illud Apoſtoli, Chriſti

Libanus mons Phœnicia & Arabiæ celeberrimus cuius vertex perpetuus niuibus albeſcit.
Pſal. 51.
Pſal. 127.
Matt. 25.
Libanus Hebraicè & Græcè Thus eſt.
2. Cor. 2.

bonus odor ſumus, Nam ſi de monte Libano explanes, is mõs Medica mala, limonum, & citronũ genera varia, & herbarũ atque florũ eximiam copiã gignit, ex quibus gratiſſimus odor miſcetur, & loci cõmendatur amœnitas vt ex pluribus Scripturæ locis colligere poſſumus, Vt, Odor veſtimẽtorũ tuorũ, ſicut odor Libani. Et, Nardus, croc⁹, fiſtula, cinnamomũ cum vniuerſis lignis Libani, quã ob cauſam hic mõs bonus à Moſe appellatur, Tranſibo, inquit, & videbo montẽ iſtum egregium Libanũ. Si autem ad thuris fragrantiam referas, quis nõ videat hunc odorẽ eſſe ſuauem, & honore plenum? *Conuertentur ſedentes in vmbra eius*, hãc vmbrã eſſe Chriſti inquit Chaldaica Paraphraſis, cui D. Hieronymus, Lyranus, Haymo, Rupertus, & alij conſentiunt. Vocat autem vmbram protectionem, & implicat, quod Iſraelitæ ſint habitaturi ſub Chriſti protectione, ita vt poſſint dicere, Sub vmbra illius quem deſiderabam ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Alij dicũt hic ſignificari, Iſraelitas ſummo & ſtabili otio fruituros. Sedere enim quietem diuturnã implicat. *Viuent tritico* Hebraica exemplaria ſic habent. *Reuiuiſcent vt frumenta*, & quamuis verba ſint diuerſa, ad eundẽ ſenſum poſſumus vtraque verba referre in hunc modũ, *Viuent tritico*, id eſt, ad normã tritici, ꝙ frigore & hiemis intẽperie redditur pulchrius & copioſius, ſic & Iraelitæ fortiſſimè perferent afflictiones, eaſque æquo animo ferentes, cumulabũtur multis virtutum dotibus; patientiæ, charitatis, &c. Alij *viuent tritico* referũt ad euchariſtiæ ſacramentũ. Eſtque hæc cõmunior explanatio, quia in obſeruationibus ſpectantibus ad ornandos mores expendemus, *Et memoriale eius, ſicut vinu Libani* Mõs Libanus vt alijs plantis, etiam vitibus generoſſimis abundat, quod montes, & iuga vineis ſint magis idonea, Significat vero tantam fore in reſtitutis Iſraelitis operum, & ſtudiorum, omniumque actionum gratiam, vt nunquam de eis mentio, niſi honoris, ac laudis plena fiat quemadmodum vinum Libani odoris & ſaporis elegantia eſt inter cætera ſingulare.

Plinius libri duodecimi cap 5. Virgilium ſequutus negat Malum medicam alibi quam in Media & Perſide naſci voluiſſe quamuis gentes ad ſe transferre tentauerunt.

collibus delectantur vites.

Obſeruationes ſpectantes ad componendos mores.

D*Iligam eos ſpontanee, quia auerſus eſt furor meus ab eis* Benedictus Dominus Deus meus, qui auertere ſcit furorem ab hominibus, eſto aliquãdo iraſcatur non ſic nõnulli homines irantur, ſed nunquam iræ ſuæ modum imponunt, odictes tanquam

tanquam nunquam amaturi, cum contra doceat Ariſtoteles nempe Odi, tanquam amaturus, Quemadmodum ex mari nunquam hauries aquam dulcem, ſed ſemper amarã, Sic ex quorundam pectoribus non aliud hauries, quam amaritudinem iræ, & odij, nihilque in eis inuenies, quod dulcedinem charitatis ſapiat. Huiuſmodi fuit furor Eſau contra fratrem ſuum Iacob, dicebat enim iratus, Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meũ. Additque Scriptura, Oderat ſemper Eſau Iacob pro benedictione, qua benedixit ei pater, Sic nõnulli ſemper ante oculos habẽt iniurias, irrogatas neque inuenies modũ, & artẽ, quibus extrahas de corde. *Simile.* Quemadmodum homo percuſſus ferreo, aut plumbeo globulo catapultæ, licet interdũ externæ vulnus curetur, intus manet in corpore globulus, ita quidam quamuis externè nõ prodat ira, iatus in pectore recondunt, neque vnquam parcunt his, qui iniuriam intulerunt. Hos admonet Apoſtolus, *Ephes. 4.* Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, nolite locum dare diabolo. O egregium Apoſtoli conſilium, imo Domini præceptũ, eijcere è domicilio cordis iram, qui enim illam non eiicit, locum parat diabolo in corde ſuo. Quadrat obſeruatio in Euangelium ſabbathi poſt Dominicam ſecundam Quadrageſimæ in hæc verba. Accurrens pater miſericordia motus, cecidit ſuper collum filij, & oſculatus eſt eum. *Prou. 23.* Quid hoc eſt bone pater? tam cito obliuiſceris iniuriæ irrogatę tibi à filio? obliuiſcor certe, dedecet enim iram eſſe perpetuam.

¶ *Ero quaſi ros Iſrael.* Egregie incarnationẽ filij Dei ſimilẽ eſſe inquit rori, ne tu tantum myſterium penetrare contendas. Quemadmodum enim ros de cœlo deſcẽdens, nõ videtur donec terram cõtingit, Sic inquirere quo pacto Chriſtus factus eſt homo, & clauſis in vtero matris, cum æterni patris nunquã reliquerit ſinum, ſuperuacaneũ eſt, neque in oculi intellectus humani perſpicere poſſunt. Ne erigas oculos tuos, ait Sapiens, ad opes, quas non potes habere, quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cœlum. Theſaurus eſt incõprehenſibilis myſteriũ incarnationis, atque recõdendũ angusta domus eſt intellectus hominis ampliorẽ exigit domũ, hinc auolant in cœlũ. Hinc & in Canticis dicitur, Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Quanta enim Deus magis cogitatur, tanto incomprehenſibilior inuenitur. Quadrat obſeruatio in Euangelium Annuntiationis diuæ virginis, in hæc verba, Quomodo fiet

Beda his duobus Salomonis verſibus intelligit prohiberi immodicũ ſcientiæ deſiderium quo hodie plerique tenẽtur in perſcrutãdis vltra animi capacitatem myſterijs recõditis.

 iſtud,

iſtud, quoniam virum nō cognoſco? Et Reſpondit Angelus Spiritusſanctus ſuperueniet in te, Ecce Angelus ac ſi modum incarnationis ignoret, ad Spiritum ſanctum virginem de modo incarnationis inquirentem remittit. Vbi ergo ſunt, qui hunc modum callere contendunt.

¶ *Erũpet radix eius vt Libani, ibunt rami eius.* Ex bonis parẽtibus, quos radicem vocat, rami optimi naſcuntur, puta filij. Dedecus enim eſt, maximáque ignominia, cum homo nactus fuerit ſtipitẽ maiorũ multis virtutibus inſignẽ, eius nō referre mores. Si radix ſancta, inquit Apoſtolus, & rami. Quẽadmodum ouis nunquam parit regulũ, aut viperam, ſed agnum, qui vellus ſimile fert & manſuetudinem ouinam imitatur, quod ſi vngues haberet ad laniandum, monſtrum eſſe iudicares, In eundẽ modũ quoties filius degenerat à maiorũ ſplẽndore, potius monſtrum eſt appellandum, quàm filius. Docuit hoc Deus vocans filios Iſrael radicem, & generationem de terra Chanaan patrẹmque eorum Amorrhæum, & matrem Cethæam. Radix tua, inquit, & generatio tua de terra Chanaã, pater tuus Amorrhæus & mater tua Cethæa. Ecce, nō eos vocat radicẽ Abrahæ, non Iſaac, aut Iacobi, à quibus originẽ trahebant, qm̃ eorũ præclara geſta non ſunt inſecuti. Chriſtus etiam Phariſæos vocat ob eandẽ cauſam genimina viperarum. Similes etiam his fuerunt filij Samuelis, de quibus inquit Scriptura, Non ambulauerunt filij Samuelis in viis eius, ſed declinauerunt poſt auaritiã, acceperúntque munera, & peruerterunt iudicium. O iniquorũ filiorum perfidiam. Num vidiſtis vnquam patrẽ veſtrũ Samuelem auaritia obcæcatum, aut alicuius munus accipere? Obſeruate, quid ſanctus pater dicat, Ecce, præſto, ſum, loquimini de me coram Domino, & corã Chriſto eius, vtrũ bouẽ cuiuſquã tulerim, aut aſinum, ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſdam munus accepi. Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicuius quippiam. Vnde ergo didiciſtis, aut quis vos docuit accipere munera? Nonne decuerat ramos etiam eſſe ſanctos, quẽadmodum & radix ſancta extitit? Decuerat ſane, verũtamẽ degenerarũt. Et quemadmodũ nonnullę plãtæ cũ habeant radicem albam, & pulchram, atque palato ſuauem, folia proferunt, & ramos ſpinoſos, quos ſi attigeris, manum lacerabis, In eundẽ modũ ex parẽtibus virtute præſtantioribus prodeũt filij impij, & ſceleribus inquinati. Quadrat obſeruatio in Euangelium natiuitatis Chriſti, in hæc verba, Eò quod

Roma. 11.
Simile.
Non abſre monſtra dicuntur filij optimorum parentũ degeneres qui naturam beneuolã turpiſſimè deprauant & effingunt.
Matth. 3.
1. Reg. 8.
1. Reg. 12.
Simile.
Ex pulchra arbore amarus flos oritur & ingratus fructus.

quod eſſet Ioſeph de domo, & familia Dauid. Ecce, ex bona radice puta Dauid oritur optimus filius, nempe Ioſeph, qui tantam ſanctitatẽ eſt adeptus, vt ad ſeruiendum Chriſto, & matri eius eligeretur. Quadrat etiam in Euãgelium Dominicæ quartæ Aduentus in hæc verba, Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ. Quid pulchrius, inueniri poteſt, quam ex patre optimo Zacharia naſci filium, qui ſanctitatis fuit exemplar?

¶ *Erit quaſi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Gloriam oliuæ vocat, quod ipſa præbeat oleum ad fouendam lucem ardentem in ſanctuario, alióſque illuminantem. Ecce ergo, quam oporteat eſſe gloriam noſtram, aliis præbere lumen virtutum, vt iacentes in tenebris peccatorum, inde ſurgant. Sic Apoſtolus hanc fatetur eſſe gloriam ſuam. Quæ eſt enim inquit, noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum eſtis in aduentu eius? vos enim eſtis gloria noſtra, & gaudiũ. Rurſus etiam Philippenſibus ait, Itaque fratres mei chariſſimi, & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea, ſic ſtate in Domino chariſſimi. Quẽadmodũ dux, qui induxit milites ad pugnã, poſt victoriã militum coronatur, quod ipſe cauſa extiterit victoriæ, Sic qui ſplendidũ cãdidarũ actionũ exemplũ aliis ſubminiſtrant, ingenti laude, & gloria digni ſunt. Qui docet filiũ, laudabitur in illo, & in medio domeſticorũ, in illo gloriabitur, inquit Sapiens. Igitur qui alios verbo, & exemplo docet, laudis, & gloriæ coronam à Domino accipiet. Elegãter etiam ſubiungit, *Et odor eius vt Libani,* id eſt, vt thuris, vt intelligas, qui oliuæ frugiferæ munere fungũtur in Eccleſia, gratiſſimũ Deo offerre ſacrificium. Certũ enim, eſt thus Deo ſolum offerri. Meritò igitur cũ eſſe oliuam dixerat, odorem Libani ſimul appoſuit, vt tu hinc colligas, quantum ſint honoribus proſequendi, quãtũque Deo grati ſint, qui alios verbo. & exẽplo illuminãt, quãdo cũ odore thuris Deo gratiſſimo illos cõponit. Atque ne ſola verba diffundas, obſerua, cui arbori cõparauerit eos qui cæteros ſunt illuminaturi, nõ vtique infructuoſæ, ſed fructiferæ. Qui enim alios tantũ verbis illuſtrant, nõ oliuæ ſunt, cum oleo careãt bonorum operũ, & ſimiles ſint his, qui lucernã accendunt, oleum tamen non infundunt. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro Doctoribus in hæc verba, Vos eſtis lux mundi. De qua luce loquitur? De ea, quæ fouetur oleo candidæ vitæ, non quæ ſolum aërem habet verborũ, hic enim dicitur. Erit quaſi oliua gloria eius,

Bona exẽpla prælatorũ dicuntur oleum quo fouentur lãpades in conſpectu Domini
1. Theſ. 2.
Philip. 4.
Simile.
Eccle. 3
Qui verbo & exẽplo alios erudient eos fore fulgẽtia ſydera policetur Dan. 13.
Simile.

In huius rei typum Salomon in ingreſſu oraculi fecit duo oſtiola de lignis oliuarum,& ſculpſit in eis picturam cherubim.Quid enim oſtiola ſunt,per quę ad locum,vbi Deus erat,patebat ingreſſus,niſi prælati?Per eos enim ſubditi ingredi debent ad Deum, cæterum vt ad ingrediendũ excitentur ſubditi,non ſint ſolum prælati cherubim,hoc eſt,pleni ſcientia,ſint etiam ſicut oliuæ fructiferæ in domo Dei, id eſt,verbis addant oleum liberalium actionum.

3. Reg. 6.

¶ *Conuertentur ſedes in vmbra eius.* Non ait conuertendos, qui cito tranſierint,ſed qui ſederint,Tu ergo non cito deſeras viros pietate excultos,ſed ſede cum eis,hoc eſt, habe cũ illis familiaritatem,adiungere illis,non cito diſcedas,ſi conuerti ad Deum cupis Nõ enim ſubito in ferro cudes imaginem,non nihil temporis in ea re conſumẽdũ eſt, peccatores ferrei ſunt, vt ſculpas imaginem Dei in eorum corde, tempus neceſſarium eſt.*Viuent tritico* Si ad ineffabile Euchariſtiæ ſacramentum referas triticum,vt multi volunt,ecce quid boni cõferat hoc cæleſte munus hominibus,vitã nẽpe ſpiritualem.Vnde egregiè definit diuus Thomas,quod licet per baptiſmũ detur primus actus vitæ ſpiritualis,per euchariſtiã tamẽ datur complementum vitæ ſpiritualis. Elegãter autẽ euchariſtiã cõponit cũ tritico, vt hinc percipias, quid maximè in hoc ſacramẽto referatur,aut repræſẽtetur,videlicet immolatio Chriſti.Idẽ enim eſt. viuẽt tritico,ac ſi dicat,Quẽadmodum triticum frigora perfert hiemis, & ardorem ſolis, Sic ego multa,& acerbiſſima pertuli pro hominibus, dum agonem crucis ſuſtinui,eaque omnia repræſentantur in hoc ſacramento conferente vitã hominibus.Hinc & Apoſtolus ait, Quotieſcunque manducab tis panem hunc,& calicem bibetis,mortem Domini annuntiabitis.Hinc etiam Aſſertor noſter panem viuum ſe vocat,Ego ſum,inquit,panis viuus,qui de cœlo deſcẽdi.Quid eſt, panis viuus ſum, niſi vitam hominibus hic cibus largitur? Implicat etiam dum ſacroſanctam euchariſtiam triticum vocat Chriſtum in terra virginei vteris fuiſſe ſeminatum.Quis enim vnquam vidit triticũ niſi in terra ſatum,indeq; ortum.Non igitur æternum patris verbum,quatenus Deus ſolũ eſt, latet in hoc admirando ſacramẽto, verum etiam quatenus homo eſt. Ea enim ratione ſatũ in agro ſancto vẽtris materni,deinde ortũ prodiit,& ad areã aſportatũ, cruce fuit attritũ,vt homines paſceret. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Corporis Chriſti, in hęc verba,caro mea verè eſt cib⁹.Quinã cibus?Triticeus. Sic

Simile.

Euchariſtiæ ſacramento vita ſpiritualis confertur.

1. Cor. 11.

Ioan. 6.

Sic namque dictum eſt per Hoſſeam, loquentem de hoc ſacramento. Viuent tritico. Et cur triticum ſe vocat Chriſtus? Vt eius agonem in mentem reuoces, quoties hunc cęleſtem panem ſumis. Ad hæc. vt credas Chriſtum, quatenus Deus, & homo eſt, in hoc ſacramento contineri. *Chriſtus Deus & homo in ſacramento altaris.*

¶ *Memoriale eius, ſicut vinum Libani.* Famã, & opinionẽ huius populi componit cum vino optimo, & ſuauiſſimo, atque odoratiſſimo. Duo ergo hinc diſces, alterũ eſt, ingẽs bonũ eſſe, multique æſtimandũ cãdorẽ bonę opinionis, quãdo Deus inter cætera dona huic populo collata *memoriale*, id eſt, famã eius ſimilem futuram, inquit vino montis Libani, eamque obtinere, diuinæ largitatis eſſe dicit. Sic opinionis commendabilis ſplendorem donum Dei eſſe oſtendit Deus ipſe, dicens Dauidi. Feci tibi nomen grande iuxta nomen magnorum, qui ſunt in terra. Magni quoque faciendam famam oſtẽdit Sapiens, Melius eſt, inquit, bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Quod ſi tanti eſt fama bona faciẽda, & donũ Dei eſt, quomodo potero hanc ſententiam veluti veram, in animum inducere, vt credam, eam eſſe venalem, poſſéque hominem quamuis infimæ ſortis ſit, ſuã vendere famam? Alterum hic implicatum eſt, decere, qui ſæpius accedunt ad ineffabile ſacramentum Euchariſtiæ, bonę famæ odorem retinere. Poſt quam enim dixit, viuent tritico, appoſuit, Memoriale eius, vt vinum Libani. Quis enim non videat, turpe eſſe, cum quis pretioſiſſimum balſamum in pectore crebro recondat, exhalare fœtorem? Corpus Chriſti accepiſti? Da ergo operam vt odorem ſpires virtutum, non peccatorum, graueolentiam quamobrem, & bonum nomen retineas. *2 Reg. 7* *Prou. 22.* *Nomen bonum magis affectãdum quã honores Liuius. 3. Dec. li. 6.* *Simile.* *Nota animum piũ in priora ſcelera difficile relabi.*

¶ *Ephraim quid mihi vltra idola? ego exaudiam, & dirigam eũ, ego vt abietem virentẽ: ex me fructus tuus inuentus eſt. Quis ſapiẽs, & intelliget iſta? intelligẽs, & ſciet hæc? quia rectæ viæ Domini & iuſti ambulabunt in eis: præuaricatores vero corruent in eis.*

¶ *Ephraim quid mihi vltra idola?* Cum Ephraim omnia beneficia relata acceperit, & dictas promiſſiones audierit, dicet, Quid mihi vltra cũ idolis? Fauet huic Explanationi Chaldaica Paraphraſis, ſic id ſpũgẽs hũc locũ, Dicẽt prognati domus Iſrael, Quid ad nos attinet vltra ſeruire idolis? Voluntque nõnulli hoc dictũ eſſe, quia multi decem tribuum reuerſi à regno Aſſyriorum crediderunt Euangelio ad prędicationem Apoſtolorũ, aliorumq́; diſcipulorũ Dñi, idololatria &, ſuperſtitione ſubiecta. Vnde bene ſubiungitur. *Ego exaudiam* orationes videlicet eius, cum ex animo pœnituerit eos

peccatorum,

peccatorum. *Et dirigam eum*, id eſt, per rectam viam incedere faciam, Via autẽ Chriſtus eſt: per quem fit acceſſus ad patrẽ. Aſſertor namque noſter ait, Ego ſum via, veritas & vita. *Ego vt abietem virentem.* Bifariam explanare poſſumus, vel quod Deus faciat Ephraim, veluti abietẽ frondoſam, & ita diſpungit Chaldaica Paraphraſis, Lyranus, Haymo, Rupertus, & alij, Vel quod ipſe Deus ſe exhibeat Ephraim abietẽ, ſiue buxũ vmbriferam, vt ſub vmbra Dei requieſcat ſemper. Eſt enim abies perpetuò virens, ac propterea ſignificat Deus ſe nunquã Iſraeli defuturum, omniaq; neceſſaria illi ſuppeditaturũ. Vtramq; explanationẽ cõplectitur D. Hieron. cæterum hæc poſterior germanior literæ mihi videtur, quã & Septuaginta amplexi ſunt, habentes pro, *Ego vt abietem virentẽ* ego ſicut iuniperus condenſa. *Ex me fructus tuus inuentus eſt.* Quoniam abies ſemper viret, nullum tamen fert fructum, ne quis exiſtimaret, inanem futuram hanc Dei vmbrã, vna cũ ea fructũ ſe redditurũ etiã ait, per fructum vero omnia neceſſaria intelligit. Quod ſi ad ipſum Ephraim hæc verba referamus, qui non ſolum ſit abies virens, verumetiã fructũ producẽs per fructum iſtum candidas virtutum actiones, quibus proferendis daturi ſint opera Iſraelitæ, intelligit. Quæ omnia, quoniam dono Dei, & non ſuis meritis ſunt habituri, inquit *Ex me fructus tuus.* Ac ſi dicat, Non ex te. *Quis ſapiens, & intelliget iſta? intelligens, & ſciet hæc?* Vt optimè obſeruat D. Hieron. in his verbis obſcuritatem voluminis huius, & difficultatẽ explanationis oſtendit. Eſt autem ſapiens in ſacris libris, qui cuiuſque rei naturam cognoſcere, & diſtinguere poteſt, neq; vlla in parte fallitur, qui vero ea, quæ intellexerit, & cognouerit, ad aliarum rerum rationes & occaſiones accommodare, atque ex alio exemplo aliud explicare nouit, proprio vocabulo intelligens, ſeu potius prudens appellatur. Hebraicè enim nomen HHACHAM ſapientem, NABON vero prudentem ſignificat. Sapientem enim ſic ſacra philoſophia definit, Cor ſapiens quæret doctrinam, & lingua ſapiẽtis componet ſcientiam. Prudentis autem hæc eſt deſcriptio, Qui ſapiens eſt corde, vocabitur prudens. Cum itaque viris ſapientiæ, & prudentiæ dotibus ornatis hæc, quæ à vate Hoſſea in hoc volumine dicta ſunt, obſcura merito videãtur, quid nos facere poſſumus, qui lippientibus oculis, & peccatorũ ſordibus obſcuratis clariſſimũ iubar ſolis non poſſumus intueri, niſi dicere illud, quod ſcriptũ eſt. O profundũ diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quã inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & in-

Ioan.

Ceu maria fugere montibus altis ſemper viuet abies arbor infrugifera, ſuis materies apta ſit trabibus & plurimis vitæ operibus.

Hominis ſapientis deſcriptio,

Prou. 15.

& inueſtigabiles vitæ eius. Quis enim poteſt abſque Chriſto
cognoſcere, quid ſignificet Iſrael, quid ſoror eius. Non miſe- *Rom. 11.*
ricordiam conſecuta, quid tertius frater, Non populus meus,
quæ ſit adultera, quæ ſine lege Dei multo ſeſſura ſit tempore
quod ſit pactum cum beſtis terræ, & cum volatilibus cœli,
qui ſit Dauid, ad quē populus reuerſurus ſit, quid deniq; cæ-
tera arcana huius vaticinij reſerare, & exacte cognoſcere?
Hinc merito ſubiungit, *Quia rectæ viæ Domini, & iuſti abūda-*
bunt in eis. Exiſtimat D. Hieronymus, vias Domini eſſe lectio
nem veteris, & noui teſtamenti & ſanctarum intelligentiam
ſcripturarū, in his viis qui ambulat, niſi conuertatur ad Do
minū, & ablatum ab eo fuerit velamen, quod erat ante ocu-
los Moyſi, rectū iter inuenire nō poteſt. Sic autem dixerit cū
Dauid, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de le- *Pſal. 118.*
ge tua, ambulaturum in eis, & inuenturū Chriſtū, & Iudæos,
& hæreticos, quos vel præuaricatores, vel impios Scriptura
nunc nominat, offendere in eis, vel infirmitati, atq; corruere
ſentiat, iuxta illud, quod ſcriptum eſt, Ecce, iſte poſitus eſt in
ruinā, & in reſurrectionē multorum in Iſrael. Alij vero, vt Ly *Luc. 2.*
ranus, Haymo, Carthuſianus, & Interlinearis, quibus aſſenti- *Pſal. 16.*
re videtur Theodoretus, per vias intelligunt præcepta, & cō *Rom. 1.*
ſilia Chriſti, in quibus iuſti ambulant, dum eas opere com-
plent, dicentes ad Deum cum Pſalte, Perfice greſſus meos in
ſemitis tuis, vt non moueantur, veſtigia mea, præuaricato-
res vero, qui mandata Domini tranſgrediuntur, ruituros in
eis, quoniam qui in lege peccauerunt, per legē iudicabuntur.
Et ſeruus, qui ſcit voluntatem Domini, & non facit, plagis
vapulabit multis. Demum alij, cum via in Sacris ſignificet
quicquid agimus, conuerſamur, & viuimus, omnia denique,
quibus ſtudemus, ſiue bona ſiue mala, per vias Domini Dei
actiones intelligūt, idemque eſſe dicūt *rectæ viæ Domini ſunt,*
quòd iuſtum eſt, quicquid à Deo fit. *Et iuſti ambulabunt in eis,*
qui per Chriſtum videlicet iuſtificantur.

Tutum non eſt cū veſte natare nec cum paſſionibus aut cordis affectibus vela dare ſacris ſcripturis.

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

E*phraim quid mihi vltra ad idola, ego exaudiā, & videbā eum.* Obſerua, quādo Deus dicat, ſe exauditurū Ephraim, cū videlicet abiecerit idola nō antea. Tu ergo, ſi exaudiri cupis à Deo tuo, prius relinque peccata. Scimus, quia peccatores Deus nō audit, dicebat, qui natus fuerat cæcus, ſed ſi quis Dei

Dei cultor eſt,& voluntatem eius facit,hunc exaudit. Et apud Iſaiam Dominus ait,Cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis,& cum multiplicaueritis orationem,non exaudiam.Quare deſpicis prolixam orationem Domine?Cauſam reddit, Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt, Lauamini,mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum.Prius ergo peccata ſunt abiicienda, ſi exaudiri cupis.Sapiens etiam ait , Qui declinat aurem ſuam , ne audiat legem,oratio eius erit execrabilis Et Ieremias,Poſuiſti,inquit Domine,nubem,ne tranſeat oratio. Elegāter peccatum noſtrū cum nube componit. Quemadmodum enim nubes fumus eſt eleuatus è terra , Sic peccatum fumus eſt à nobis qui terra ſumus,conſurgens.Et vt nubes impedimento eſt , ne quis ſolis ſplendorem accipiat, Sic peccatum ob ſuam caliginem obſtat , ne diuinæ gratiæ ſplendida luce col luſtremur.Contra vero viros iuſtos audiri à Deo , inuenies. Voluntatem timentium ſe faciet , ꝙ deprecationem eorum exaudiet,ait Regius Pſaltes, Ac rurſum , clamauerunt iuſti, & Dominus exaudiuit eos. Quemadmodum Moſes orabat habens in manu virgam Domini , & poſitus ſuper lapidem, preces fugit ad Dominum , atque victoriam tunc obtinuit, Sic nos,ſi auditi cupimus à Deo,habeamus in manibus virgam Dei,id eſt,iuſtitiam rectè vitam noſtram inſtituentem, & lapidem angularem Chriſtum nobiſcū habeamus,& proculdubio exaudiemur. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Apoſtoli ſancti Iacobi in hæc verba , Neſcitis quid petatis.Cur cum eum mater , & filii orauerint petentes,non audiuntur à Chriſto? Quia non abiecerant peccatum ambitionis,ſed hoc peccato petunt dextram & ſiniſtram.

Ioan.9. Abiectis peccatis noſtris preces non abijciet Deus. Iſa.1 Prou. 28. Thren. 3. Simile. Ariſtoteles li.2. c.3 Pſal 144. Pſalm. 33 Exod.27.

¶ *Ego vt abietem virentem.* Quādo Domine te maximè abietem oſtendiſti populo tuo; Vtiq; cum Cruci es affixus. Nam quemadmodum abies folia profert ſpinoſa , idque tradunt Iſidorus,& Ariſtoteles,ſemperque viret , neque hiemis bruma ſiue algor folia,& virorem perdere poteſt,gummi etiam vel reſinam exhalat medendis vulneribus vtiliſſimam , Sic in arbore Crucis quid inuenies , niſi coronatum Dominum Deum tuum ſpinis?quid niſi inter tot tormenta agonis patientiam inauditam cuius virorem gelidiſſima pectora Iudæorum non valuerunt perdere,quin oraret ęternū patrem, Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt?quid, niſi balſamum ſanguinis, quo noſtris vulneribus mederetur? Hæc arbor eſt illa , de qua inquit Sponſa , Sub vmbra illius quem deſiderab.m,

Simile. De reſina abietis vtiliſſima vide Plinium c.10.li.16. Cant. 2.

deſiderabam, ſed:, & fructus eius dulcis gutturi meo. Hæc ar bor reſinam ſpirat pretioſiſſimam, de qua ait Ieremias, Aſcé- *Iere. 46.* de in Galaad, & tolle reſinam virgo filia Ægypti. Hęc eſt arbor, cuius ſtipitem inuenit Agar puteum aquæ, qua ſuam *Geneſ. 21.* & filij Iſmaelis ſitim extinguit, atque poſteaquam ea aqua eſt refocillatus, Dominus cum eo. Vbi enim animæ noſtræ ob peccata, & tenebrarum regionem, quam incolunt, dictæ filiæ Ægypti, & qui in ſolitudine erramus huius mundi, refrigerium & vmbram nos protegentem inueniemus, niſi in *Dan. 4.* ſalutifera arbore crucis? Vnde bene ſubiunctum eſt, *Ex me fructus tuus inuentus eſt*. Et quiſnam fructus? Vtique omnium eſca Si enim arbor, quam vidit Daniel in medio terræ plantatam, omnibus propinabat eſcas, folia habebat pulcherrima, & magna erat, atque fortis, cuius proceritas cœlũ tangebat, fructus nimius, & ſupter eam habitabant animalia, & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur volucres cœli, & ex ea veſcebatur omnis caro, quanto exhuberantius hæc omnia hominibus & angelis conferet Crux Chriſti? Ibi quid comedant iuſti, inuenies, quid peccatores, quid etiam ipſi angeli. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto inuentionis ſanctæ crucis, in hæc verba: exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipſo, non pereat. Quo pacto eſt Chriſtus exaltandus? Non ſolum vt ſerpens, verum vt abies frondoſa, & virens, &c: Hactenus mihi Deus propitius fuit, vt hunc vatem non pro eius dignitate, ſed pro ingenij mei tenuitate explanarem, cui vota noſtra probentur, quem obnixe ſupplicamus, qui ſacro Euangelio ſecundum Lucam iam manum admolimur, vt etiam in lucem prodeat.

Crucis fructus cœleſtes preparauit eſcas nec eſt aditus ad æternam gloriã niſi per crucẽ.

LAVS DEO.

FINIS.

CLASSIS AVTHORVM

HÆBREORVM, GRÆCORVM, ET LATINORVM, QVORVM opibus & ſententiis locupletatur hoc opus.

A

AMbroſius.
Auguſtinus.
Anſelmus.
Abulenſis.
Albertus Magnus.
Adelinus.
Anthoninus.
Athanaſius.
Ariſtoteles.
Auerrois.
Alexander ab Alexandro.
Alanus.
Athenæus.
Ariſtophanes.
Apuleius.
Auicenna.
Aulus Gellius.
Auſonius.
Amphides.

B.

Biblia Sacra.
Baſilius.
Bernardus.
Beda.
Burgenſis.
Brito.

C

Chryſoſtomus.
Cyrillus.
Clemens Alexandrinus.
Cyprianus.
Clemens Papa.
Chaldæus Paraphraſtes.
Chryſermius.
Crad. Caietanus.
Caßiodorus.
Chriſtianus Druthmerus.
Concilium Conſtantinopolitanum.
Concilium Cabilonenſe.
Concilium Aurelianum.
Concilium Aquiſgranenſe.
Concilia Nicena.

Mm Conci

Concilium Pariſienſe.
Concilium Tridentinum.
Chryſologus.
Cicero.
Columella.
Cœlius Rhodiginus.

D.

Damaſcenus.
Dionyſius Areopagita.
Dyoniſius Corinthius.
Dyoniſius Carthuſianus.
Doſitheus.
Dominicus de Soto.
Diogenes Laertius.

Diodorus Siculus.

E.

Epiphanius.
Egeſippus.
Euthymius.
Elinardus.
Euſebius Cæſarienſis.
Euripides.

F

Firmianus.
Feſtus Pompeius.
Franciſcus à Victoria.
Florus.

G.

Gloſſa ordinaria.
Gregorius Maximus.
Gelaſius.
Galatinus.
Giraldus.
Galenus.
Gaza.

H

Hieronymus.
Haymo.
Hugo.
Herodianus.
Hilarius.
Hippocrates.
Heſiodus.
Homerus.

I

Iuris canonici & ciuilis doctores.
Ioſephus.
Iſidorus.
Innocentius.
Ioradinus.
Ignatius.
Irenæus.
Iuſtinus Martyr.
Iſocrates.

Iuuena

Iuuenalis.
Io. Rauclinus.
Interlinearis.

L.

Leo Papa.
Liranus.
Liuius.
Lucanus.

M.

Miſnaioth.
Manethon Egyptius.
Marullus.
Maximinus.
Martialis.
Menander.
Macrobius.

N.

Nazianzenus.
Nauclerus.

O.

Origenes.
Oroſius.
Onoſander.
Orphaus.

P

Proſper.
Polibanus.
Philippus Presbyter.
Plato.
Plutarchus.
Plinius.
Plinius ſecundus.
Pauſanias.
Platinus.
Paulinus.
Plautus.
Propertius.

Q

Q. Curtius.
Quintilianus.

R

Remigius.
Ruffinus.
Rabbi Salomon.
Rabbi Dauid Canchi.
Rupertus Tutienſis.

S

Symmachus.
Sozomenius.
Seneca.
Suetonius Tranquillus.

Sabellicus.
Solinus.
Socrates.
Suidas.
Salluſtius.

F.

Thomas.
Tertullianus.
Theophylactus.
Theodoretus.
Theocritus.
Theophraſtus.
Thucidides.
Terentius.
Tibullus.
Thales.

V.

Vatablus.
Vegetius.
Varro.
Virgilius.
Valerius Maximus.
Vopiſcus.
Vitruuius.
Valla.
Valerius Flaccus.
Vollaterranus.

X.

Xenophon.

Probatos libros ſemper lege, & ſi quando ad alios diuerti libuerit, ad priores redi.
Seneca, Epiſt. 2.

INDEX AVTHORITATVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ. QVÆ AB AVTHORE IN HOC OPERE

declaratæ ſunt, præter alias quæ ſparſim citantur ad explicandos obſcuriores locos huius Prophetiæ.

GENESIS.

1 Factus eſt veſpere, & mane dies vnus. 31.a
1 Appellauitq́; lucem diem, & tenebras noctem. 123
1 In principio creauit Deus cœlum & terram. 172
1 Ecce, dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram.
1 Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. 508
2 Produxitq́; Dominus omne lignum de humo. 163
2 Erant autem vterque nudus. 220
2 In Phiſon naſcitur aurum optimum. 292
2 In quacunque die comederitis. 300
2 De ligno ſcientiæ boni & mali ne. 777
2 Deus paradiſus eſt, de quo fons aſcendit, vt irriget vniuerſam terram. 840
2 Die ſeptimo quieuit ab vniuerſo opere. 837
3 Cumque videret lignum, quòd eſſet pulchrum. 196
3 Maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi. 210
3 Dominus eiecit de paradiſo. 132
3 Multiplicabo ærumnas tuas. 66
3 Terram comedes cunctis diebus. 79
3 Et collocauit ante paradiſum voluptatis. 19
3 Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus. 234
3 Poſt peccatum fecit tunicas pelliceas. 358

3 Venit ad auram. 398
3 Adam vbi es. 534
3 Super pectus tuum gradieris. 539
3 Peccatum Eua ſerpentis. 626
3 Præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne. 24
4 Et ait Dominus ad Cain, &c. 13
4 Ecce eiicis me à facie tua. 233
4 Sanguis Abel fratris tui. 387
4 Ædificauit Enoch. 449
4 Cognouit Adam vxorem. 556
4 Dictum eſt Caino, ſepties. 598
4 Cum Lamech venereæ. 612
4 Ecce eiicis me hodie à facie. 779
4 Si male egeris, ſtatim in foribus. 641
4 Eua concepit, & peperit Cain. 96
4 Egrediamur foras. 93
4 Poſuit mihi Deus aliud ſemen pro Abel. 101
4 Poſuit mihi Deus. 104
4 Quare iratus es & cur concidit 132
4 Iabel qui fuit pater habitantium. 216
4 Lamech ab vxoribus obiurgatur. 67
4 Poſſedi hominem per Deum. 81
4 Iſte cœpit inuocare nomen Domini. 55
5 Fac tibi arcam. 370
6 Fac tibi arcam de lignis leuigatis.
6 Videns Deus, quod multa malitia hominum. 75
6 Delebo hominem quem formaui. 76
6 Cumque videret Deus terram eſſe corruptam. 74
6 Factum eſt diluuium. 132
6 Ecce, Ego adducam aquas diluuij. 228
6 Delebo hominem quem creaui à facie terræ. 260
6 Cum cœpiſſent homines multiplicari. 436
6 Videntes filij Dei filias hominum. 786
6 Delebo hominem quem formaui. 796
6 Dolore cordis tactus intrinſecus. 690
7 Erat Noe ſexcentorum annorum, quando diluuij aquę inundauerunt ſuper terram. 52
7 Nequaquam vltra maledicam terræ. 524
8 Dimiſit columbam ex arca. At illa venit ad veſperã portans ramum oliuæ. 831
8 Elegit columbam, præ cæteris auibus. 850

9 Nequa

9 Nequaquam vltra interficietur omnis. 865
9 Et filius Chan nuntiauit duobus fratribus. 253
9 Non permanebit ſpiritus meus in homine. 321
9 Arcum meum, ponam.
9 Noë bibens vinum inebriatus eſt. 335
9 Chanaan maledictus fuit pro peccato Chan.
9 Noe inebriatus diſcooperiens ſe, detegit verenda. 722
9 Videbo arcum meum in nubibus cœli. 866
10 Nembrod erat robuſtus venator coram Domino. 26
11 Cœperunt hoc facere, ne deſiſtent. 67
11 Venite, faciamus ciuitatem & turrim. 61
12 Egredere de terra tua, & cognatione. 27
12 Abrahamus deſcenſurus in Ægyptum. 546
12 Abrahamus quod fames facta. 575
13 Faciam ſemen tuum, ſicut puluerem terræ. 558
13 Ecce ſicut paradiſus Domini. 707
13 Eſt egreſſa Dina. 566
14 Leuo manum meam. 461
14 Da mihi animas, & cætera tolle tibi. 462
14 Elegit Loth habitare. 572
14 An non clypeus erat? 50
15 Factus eſt ſermo Domini ad Abraham, non erit hic hæres tuus. 12
15 Suſpice cœlum, & numera ſtellas. 155.156
15 Domine Deus, quòd dabis mihi. 263
15 Non completæ ſunt iniquitates. 267
15 Scias quòd peregrinum erit. 308
15 Abrahamus non deſtitit.
16 Abraham reprehenditur à Sara. 67
16 Agar vnde venis, & quo vadis? 740
17 Circundedit carnem præputij eorum. 77
17 Appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentiũ conſtitui te. 1 4
17 Statuam pactum meum inter me. 321
17 Dabo tibi & ſemini tuo omnem terram. 322
17 En ſupplantauit me. 315
17 Numera ſtellas ſi potes. 435
17 Bifariam Dominus conſueuit mutare nomina. 571
17 Abrahamus prius ſe circuncidit. 608
18 Nunquid perdes 711
18 Abrahamus inuitauit angelos. 271

18 Ponam buccellam panis. 787
18 Deſcendam & videbo vtrum clamore. 115
18 Bonam buccellam panis. 224
18 Loquar ad Dominum, cum ſim puluis. 337
18 Dimiſit coruum. 326
19 Cum ſubuerteret Dominus vrbes. 306
19 Nolite malum hoc facere. 419
19 Dederunt patri ſuo bibere. 503
19 Deſcendam & videbo vtrum. 555
19 An non clypeus erat. 562
19 Quia non cognouerat Deum ſuum. 578
19 Deus euertit quinque ciuitates. 844
19 Nolite quæſo fratres mei. 727
20 Non reuertetur in terram Ægypti. 842
20 Orabit pro te & viues. 230
20 Iuſſit Dominus Abimelech relinquere. 270
20 Peccauerat Abimelech concupiſcens & ferens Saram. 653
20 Propter Abraham ſanauit Dominus. 738
21 Sara eiicit de domo ſua Iſmaelem. 67
21 Viſitauit Dominus Saram vt ei. 100
21 Sara lactauit Iſaac. 144
21 Viſitauit Dominus Saram. 268
21 Fecit grande conuiuium. 420
21 Agar proiecit filium Iſmaelem. 531
21 Cum vidiſſet Sara filium Agar. 27
22 Tolle filium tuum vnigenitum. 27
22 Multiplicabo ſemen tuum. 158
22 Quia feciſti rem hanc & non. 160
22 Dominus vidit. 625
22 Carebat Abram numeroſa prole cum vnicum haberet. 805
23 Iacob ſupplantauit fratrem ſuum Eſau in vtero Rebeccæ. 859
24 Iſaac ſic Rebeccam dilexit. 505
24 Cognati Rebeccæ ſoror noſtra. 806
24 Seruus Abraham non ſegnis. 855
25 Filiis concubinarum largitus eſt munera. 295
25 Dedit Abraham cuncta quæ. 104
26 Quare impoſuiſti nobis. 559
26 Ne deſcendas in Ægyptum. 103
26 Fuit iurgium inter paſtores. 180

26 Ne deſcendas in Ægyptum. 298
27 Ecce, Eſau frater tuus minatur, vt 869
27 Sume arma tua, pharetram. 38
27 Vox quidem Iacob, tactus autem. 197
27 Venient dies luctus patris mei. 327
27 Accede vt tangam te. 390
27 Deludit Iacob patrem Iſaac. 541
27. Iacob, abſente Eſau paternam benedic. 546
27 Non Eſau qui horridus, ſed Iacob qui lenis cõſtitutus eſt Dominus. 839
28 Sibi habeat certe mendacij, arguere nos. 18
28 Tulit lapides, &c. & erexit, &c. 166
28 Vidit Iacob ſcalam. 455
28 Si fuerit Dominus mecum. 576
28 Iacob acquieſcens conſilio matris ſuæ Angelum inuenit in Bethel. 859
29 Num quia frater meus es gratis ſeruies mihi? 871
29 Seruiuit pro Rachel ſeptem annis, & videbantur pauci dies præ amo 23
29 Rurſum ſeruiuit. 116
29 Num gratis ſeruies mihi. 357
29 Non Iacob ſeruit Laban quin prius certa. 871
29. Seruiuit enim Iacob pro Rachel. 873
30 Tollens Iacob virgas populeas virides & amygdalinas. 37
30 Benedixitq; tibi Deus ad introitum. 97
30 Iacob virgas decorticauit. 410
30 Rurſum Iacob. 563
30 Reſpondebit mihi iuſtitia mea. 360
31 Ego damnum omne reddebam. 873
31 Viginti annis fui tecum. 106
31 Deus abſtulit ſubſtantiam patris. 100
31 Rachel furata eſt idola. 344
31 Veni, & ineamus fœdus. 425
31 Subſtantia creuit, quia illi inſeruierat Iacob. 810
31 Rachel furata eſt omnia idola Laban. 512
31 Si ſanctus Iacob animaduertens faciem. 583
31 Laban ſuſpicatus eſt quòd Iacob furatus. 219
32 Vocaberis Iſrael, quoniam ſi contra Deum. 114
32 Luctabatur angelus cum Iacob. 356
32 Placabo eum muneribus. 840
32 Placabo eum muneribus. 646

32 Si contra Deum fortis fuiſti. 859
32 Non dimittam tibi niſi benedixeris. 8 S
34 Conglutinata eſt Sichem anima. 803
34 Non eſt egreſſa Dina. 568
34 Turbaſtis me, & 584
34 Solemor,& Sichem necauerunt. 823
34 Inueniam gratiam coram vobis. 93
34 Sichem locutus eſt ad cor Dinæ. 275
34 Sichem dilexit Dinam. 350
35 Pater vocauit eum Benoni. 823
37 Deſcendam ad infernum lugens. 494
37 Ioſeph accuſauit fratres ſuos. 2 3
37 Puer non comparet. 361
37 Ruben nititur ſe vocare alios fratres. 453
39 Moleſta erat adoleſcenti. 94
39 Benedixitq́, Dominus Ægypti. 97
39 Benedixitq́; Dominus domui Ægyptij. 260
39 Quomodo poſſum hoc malum facere. 347
39 Domus Ægyptij ad ingreſſum Ioſeph multis aucta diuitiis. 810
39 Quomodo poſſum hoc malum facere. 840
39 Rurſum. Quomodo. 855
39 Ioſeph cum eum tetigit fœmina fugit. 785
39 Quomodo poſſum hoc malum facere. 545
39 Ecce Dominus meus omnibus. 597
40 Pharao in carcerem miſit pincernam. 4 6
40 Præpoſitis pincernarum, ſuccedentibus proſperis oblitus eſt interpreti ſui. 576
40 Innocens in lacum miſſus ſum. 576
40 Magiſter piſtorum Pharaonis, ſublato capite in cruce ſuſpenſus. 10
40 Boues fœdæ deuorarunt boues craſſas. 754
41 Somniauit Pharao. 41
41 Vidit Pharao ſeptem ſpicas in cul. 766
41 Tu eris ſuper domum meam. 858
41 Boues fœdæ deuorarunt boues. 476
41 In ſomnio Pharaonis. 575
41 Pharao vidit oues pulchras. 6 6
42 Merito hæc patimur, quia peccauimus. 149
42 Ioſeph ad fratres ſuos durius loquitur. 284
42 Et ſerui tui venerunt. 341
42 Filij Iacob non in Ioſeph. 6 1

42 Meritò hæc patimur, quia peccauimus. 742
43 Maior pars venit Beniamin, vt quinque. 26
43 Fecit vnumquemque ſedere iuxta primogenita ſua 171
43 Interrogauit progeniem noſtram. 172
47 Dies peregrinationis vitæ meæ. 119
48 Manaſſes ad ſiniſtram. 441
49 Maledictus furor eorum. 167
49 Non deficiet princeps. 368
49 Dies peregrinationis vitæ meæ. 383
49 Tu principium doloris mei. 707
49 Maledictus furor eorum. 480
50 Deus viſitabit vos, & aſcendetis de terra iſta. 102
50 Nolite timere. 276

Exodus.

1 Et factum eſt in trigeſimo anno. 60
1 Et quia timuerunt obſtetrices Deum. 613
1 Venite, ſapienter opprimamus. 614
1 Ingemiſcentes filij Iſrael propter opera. 858
2 Num occidere me tu vis ſicut. 251
2 Moſes dixit, Vadam 259
2 Filij tui Iſrael conſurrexerunt. 678
2 Clamor filiorum Iſrael venit. 690
3 Vidi afflictionem populi mei. 66.
3 Vidi afflictionem populi mei. 148
3 Apparuit Moſi Dominus. 565
3 Quandiu Moſes eſt adoptatus. 573
3 Vidi afflictionem populi mei. 623
3 Cum egrediemini ex Ægypto. 646
4 Obſecro Domine, mitte quem miſurus es. 85
4 Dixit Dominus ad Moſen in Madiam. 163
4 Verſa eſt in colubrum. 426
4 Ex Ægypto vocaui filium meum. 805
4 Sume tibi laterem. 51
4 Ego indurabo cor Pharaonis. 236.
5 Primum genitum meum dimittite. 833.
5 Cur ita agis contra ſeruos tuos. 240
5 Non habebitis deos alienos. 605
5 Populus Iſrael degens ſub Pharao. 806

5 Dimittite populum. 507
6 Ecce, non audiunt me. 381
7 Induratum eſt cor Pharaonis. 338
8 Virga Aaronis deuorauit. 453
8 Venit muſca grauiſſima. 256
8 Extinxit Moſes ranas. 643
9 Mitte nunc, & congrega iumenta tua. 853
10 Ego inducam locuſtam in fines veſtros. 256
11 Adhuc vna plaga tanquam Pharao. 341
12 Decima die menſis huius. 133
12 Eadem die egreſſus eſt. 733
12 Et cuſtodiatis diem feſtum. 181
13 In die eram nubes & in nocte colum. 834
13 Mementote Diei huius 360
15 Abyſſi operient eos. 162
15 Fiant immobiles, quaſi lapis donec pertranſeat. 146
15 Tunc canet Moſes. 162
15 Deſcenderunt in profundum. 338
16 Large Deus ſe inclinat. 836
18 Leuius ſit tibi partito in alios. 662
18 Iudices debent eſſe fortes. 664
19 Iam nunc veniam ad te in caligine. 21
19 Homo, ſiue iumentum tangens montem. 22
20 Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes. 114
20 Rurſum, 213
20 Rurſum. 601
21 Et metite vobis in ore miſericordiæ 808
22 Principi non maledices. 374
22 Applica illum ad deos. 374
22 Tintinnabula aurea. 431
22 Diis non detrahes. 454
22 Cum quis furatur bouem. 723
23 Ego autem in die vltionis. 67
23 Si audiens filium Dei. 806
23 Prohibuit Deus ne iurarent. 561
24 Omnia quæ præcepit Dominus. 756
28 Electis viris ſtrenuis de Iſraël. 764
28 Vade, deſcende, peccauit populus. 48
28 Hæc erunt veſtimenta quæ facies ſuper 85
28 Iuxta ordinem natiuitatis, 333
30 Moſes accepit legem. 711
31 In lapideis tabulis ſcripſit legem. 778

32 Conſe

32 Conſecraſtis manus veſtras Domino. 19
32 Quid tibi fecit populus iſte, vt induceres ſuper eum peccatum grande. 48
32 Cur Domine iraſcitur furor tuus contra. 74
32 Iſti ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxerunt. 223
32 Petit Aaron inaures ſuas. 244
32 Placatus eſt Dominus, ne faceret malum. 317
32 Vitulum areum combuſſit. 110
32 Recordare Abram. 372
32 Quid tibi fecit populus iſte. 453
32 Viſitabo & hoc peccatum. 456
32 Sedit populus meus manducare. 335
32 An non etiam ſanctus Moſes. 562
32 Vade, & deſcende cito. 587
32 Dimitte me, vt iraſcatur. 592
32 Deſcende cito, quia peccauit populus. 510
32 Iſti ſunt Dij tui Iſraël qui. 717
33 Loquebatur Dominus ad Moſem. 21
33 Iam nunc depone ornatum tuum. 250
33 Reſpice populum tuum. 366
33 Quando feſta mihi celebraueritis. 674
34 Prohibuit Deus filiis Iſraël. 584
34 Nec vxorem de filiabus eorum accipies. 669
34 Non apparebis in conſpectu meo vacuus. 791
35 Arca Dei erat interius, & exterius deaurata. 197
36 Poſuit Deus in propitiatorio duos Cherubinos. 18
36 Deus præcepit in vnctione. 598

Leuiticus.

1 Caput, & inteſtina hoſtiæ adolebis ſuper altare. 135
1 Plumas præcepit Deus euellere. 309
1 Detracta pelle. 447
1 Deus præcipit ſibi offerri iecur. 614
1 Si ſacerdos peccauerit. 407
4 Si ſacerdos qui vnctus eſt. 596
4 Offerri iubet iuuencum. 411
5 Portabit iniquitatem. 149
5 Portabit iniquitatem. 767
8 Ad hoſtium tabernaculi. 366
10 Tollite ſacrificium. 729
10 Quomodo potui comederem. 257
10 Deus prohibuit ſacerdotibus, ne biberent, vinum quo-
ties

ties erant miniſtraturi. 500
10 Cur non comediſtis hoſtiam. 448
11 Hæc ſunt, quæ de auibus non comedetis, 135
11 Carnes cygni non comedes. 249
11 Non quicquam mellis adolebitur. 390
12 Ampliorem hoſtiam exactam à diuitibus. 292
14 In mundatione leproſi radi omnes capillos capitis eius. 631
14 Si inuenerit, creuiſſe lepram. 169
19 Suſcipiet Iſraël duos hircos pro peccato. 20
16 Affligetis animas veſtras. 43
16 Erit vobis hoc legitimum ſempit. 73
17 Metitè in ore miſericordiæ. 822
18 Omnis homo ad proprium ſanguinem non accedat. 394
19 Ne proſtituas filiam tuam. 707
19 Ne conſideres perſonam pauperis. 454
10 Nolite facere iniquum. 461
19 Non facies quod iniuſtum eſt. 134
19 Honora perſonam ſenis. 744
20 Qui dormierit cum maſculo. 545
20 Cuſtodite leges meas. 547
20 Qui ſupra vxorem. 606
22 Si immolaueris hoſtiam pro gratiarum actione. 296
23 Septem diebus azima comedetis. 326
25 Sex annis putabis vineam tuam. 278
26 Comedetis, & non ſaturabimini. 476
26 Panem noſtrum in ſaturitate. 556
27 Terrebit eos ſonitus folij volantis. 90
27 Dabo vobis cœlum deſuper ſicut. 248
26 Addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra. 263
26 Dabo pauorem in cordibus eorum. 412
26 Si ambulaueritis ex aduerſo. 461

Numerorum.

1 Anno altero egreſſionis filiorum Iſraël. 33
1 Moſes commendatur quia mitiſſimus. 76
3 Quinque ſiclos pro primogenitis. 69
4 Sicut Aaron ex diuino præcepto. 436
4 Si declinaſti à viro tuo. 703

4 Fœmi-

4 Fœmina ſuſpecta de adulterio. 359
9 Si vero biduo, aut vno menſe. 391
9 In omnibus deprecare altiſſimum. 484
11 Deuorauit extremam caſtrorum partem ignis Domini. 86
11 Non poſſum ſolus ferre. 436
11 Non ego concepi vniuerſum populum iſtum. 788
11 Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum. 232
11 Ioſue filius Num ſeruus Moyſi electus. 809
11 Nunquid ego. 619
12 Nunquid in Moſe, aut per Moſem ſolum locutus eſt Dominus. 52
12 Ne indignetur Dominus meus. 851
12 Et apparuit candens lepra, quaſi nix. 251
4 Filij veſtri portabunt fornicationem veſtram. 66
16 Recedite à tabernaculis impiorum hominum. 652
16 Tollat Eleazar ſacerdos thuribula, quæ iacent in incendio. 110
19 Vas quod caret operculo, & ligatura deſuper immundum eſt, & omnia effutiens. 17
16 Vas quod non habuerit. 505
20 Pergat Aaron. 402
21 Tunc canet Iſraël. 162
21 Occidat vnuſquiſque proximos ſuos. 851
21 Cur impoſuiſti pondus vniuerſi. 663
22 Miſit nuntios vt vocarent te, cur non ſtatim veniſti. 85
23 Dominus autem poſuit verbum in ore Balam. 13
24 Quam pulchra taberna. 687
25 Ecce, do ei pacem fœderis mei. 19
25 Fornicatus eſt Iſraël cum filiis Madianitarum. 192
26 Locutus eſt Dominus ad Balam. 21
26 Cur ſubuertitis mentes. 234

Deuteronomium.

1 Sicut ſtellæ cœli. 435
1 Pauit te Dominus Deus tuus. 834
1 Paruuli veſtri, & ipſis qui hodie ignorant boni, ac mali, ipſis dabo. 837
4 In medio ignis ardentis. 404
4 Si fueritis patrantes malum. 578
4 Audi Iſraël, Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt. 262

5 Non

5 Non reſpondebis contra proximum tuum. 637
5 Dominum Deum tuum adorabis. 470
5 Ego fui medius inter Deum,& vos. 375
6 Cum dederit tibi Dominus Deus tuus. 576
6 Dominus Deus tuus in medio tui eſt. 631
5 Erunt verba hæc,quæ ego præcipio. 780
6 Erunt verba hæc quæ ego præcipio. 36
6 Audi Iſraël Dominus Deus noſter,Deus vnus eſt. 239
6 Erunt verba hæc in corde tuo. 427
7 Non inibis cum eis fœdus,nec miſereberis earum. 88
7 Te elegit Dominus vt ſis eius populus peculiaris. 146
7 Quia populus ſanctus es Domino Deo tuo. 147
7 Iraſcetur enim Deus,& delebit te cito. 252
7 Ara idolorum ſubuertere præcipit. 316
7 Nec ſociabis cum eis coniugia. 640
7 Dominus præcipit aras gentium ſubuertere,& confringere. 7‾7
7 Dominus Deus tuus introducet te in terram. 836
8 Dominus ductor tuus fuit in ſolitudine. 207
8 Dominus Deus tuus introducet te in terram. 259
8 Mandauit nubibus deſuper,& ianuas cœli. 835
9 Surge,deſcende cito,quia populus tuus. 68
9 Audi Iſraël,tu tranſgredieris hodie Iordanem. 497
9 Propter impietates ſuas iſte deletæ ſunt.
10 En Domini Dei tui cœlum eſt. 454
11 Dabit Deus terræ veſtræ. 855
11 Maledictus qui transfert terminos proximi ſui. 652
11 Vt ipſi comedatis,ac ſaturemini. 477
11 En propono vobis maledictionem. 84
12 Caue,ne offeras holocauſta tua. 368
13 Quære ſollicitè,& diligenter. 329
14 Vulturem,& miluum. 395
16 Iuſtè,quod iuſtum eſt,exequeris. 112
16 Non accipias perſonam,neque munera. 328
16 Non ſit iuxta altare Domini lucus. 526
17 Non poteris alterius gentis hominem facere regẽ. 285
17 Poſtquam ſederit in regno ſolio. 373
17 Poſtquam ſederit rex in ſolio. 753
18 Quod ſi tacita cogitatione reſponderis. 155
20 Qui percuſſit proximum. 458
20 Quando obſederis ciuitatem,vt expugnes eam. 31
21 Si genuerit homo filium contumacem. 856

21 Si dormierit vir cum vxore. 547.
22 Non arabis in boue,ſimul & aſino. 253.
22 Non arabis in boue. 555.
24 Vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananæorum. 114.
25 Ne fœdè laceratus abeat frater tuus ante oculos. 109.
25 Pro menſura delicti erit & plagarum modus. 134.
25 Rurſum pro. 220.
25 Pro menſura delicti. 414.
25 Satis ſit obſecro iuxta legem. 468.
25 Pro menſura peccati. 652.
25 Non habebis in ſacculo diuerſa pondera. 847.
26 In terra promiſſionis conſueuerunt terræ vitulæ. 821.
27 Nonaginta octo calamitatum acerbum complent. 359.
28 Sementem multam iacies in terra. 790.
28 Vxorem accipias,& alius dormiat cum ea. 741.
28 Niſi cuſtodieris & feceris omnia.
28 Sicut antea lætatus eſt Dominus ſuper vos. 796.
28 Si autem audieris vocem Domini Dei tui. 262.
28 Aduena qui tecum verſatur in terra. 284.
28 Benedictus fructus terræ tuæ. 334.
30 Ipſi me prouocauerunt in eo. 784.
31 Sicut ſcripſit Moſes legem hanc. 427.
32 Leuabo ad cœlum manum meam. 204.
32 Si acuero,vt fulgur gladium meum,reddam vltionem.
32 Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima. 268.
32 Mea eſt vltio,& ego retribuam eis in tempore. 270.
32 Conſtituit eum ſuper excelſam 572.
32 Sicut àquila prouocans ad volandum pullos ſuos,& ſuper eos volitans. 838.
32 Conſtituit eum ſuper excelſam terram. 816.
32 Vua eorum vua fellis & botri amariſſimi. 553.
32 Pars Domini populus eius, Iſrael funiculus hæreditatis eius. 146.
33 Incraſſatus eſt dilectus. 707.
33 Benedictus in filijs Aſſer. 806

Ioſue.

1 Vos tranſite armati ante fratres. 55.
1 Qui contradixerit ori tuo. 84.
4 Duodecim lapides repoſuit. 560.

5 In Galgal populus Iſrael ſecundo fuit circunciſus 516
5 Saul vnctus eſt. 559
7 Filij Iſrael præmuntur fame. 811
7 Victi fuerunt filij Iſrael ob peccatum Acham. 292
8 Vlulate in Bethauen. 648
8 Vt poneret inſidias habitatoribus. 709
15 Iezrahel nomen ciuitatis. 99
18 Quæ olim primum dicta eſt Luza. 560
24 Transfluuium habitauerunt patres. 205

Iudicum.

1 Quis aſcendet ante nos. 512
2 Aſcendere faciam vos de terra Ægypti. 162
2 Angelus reducit ad memoriam beneficia. 307
2 Seruierant filij Iſrael Domino. 712
5 Non eſt alius adulator. 402
7 Quis aſcendet ante nos. 763
5 Vt Debora tecinit de cœlo. 194
5 Diuiſo cōtra ſe Ruben magnanimorum reperta eſt. 819
6 Angelus ſedit ſub quercu. 366
7 Deus iuſſit illos milites qui lambuerūt aquas, eligi. 860
7 Gedeon trecentis ſolum viris vicit Amalech. 139
7 Gedeon filius Ioas. 502
7 Peccauit Iſrael & tranſgreſſi ſunt. 308
8 Date mihi inaures ex præda veſtra. 84
9 Si verè me regem vobis conſtituiſtis. 755
10 Doluit Dominus ſuper miſerijs eorum 400
10 Qui primus ex vobis contra filios Alnon cœperit dimicare erit dux populi Galaad. 55
10 Filij autem Iſrael peccatis veteribus addentes. 54
13 Concipies & paries filium. 99
14 In ore leonis inuenitur fauus mellis. 701
14 De comedente exiuit cibus. 148
14 Interfecit leonem Sanſon. 297
14 In ore leonis inuenit Sanſon fauum mellis. 18
15 Sanſon ſurgitè gremio Dalilæ. 873
16 Perfida fœmina Dallia totondit. 490
16 Sanſon in ſinu Dalilæ fortitudine ſpoliatur. 95
16 Philiſtim ſuper te Sanſon. 66
18 In domo Micheæ fabricata Theraphim. 370
18 Salmana princeps Madianitarum interfectus eſt. 827

18 Filij Iſrael necauerunt concubitu vxorem Leuitæ. 794

1. *Regum.*

1 Anna lactauit Samuelem. 137
1 Æſtimauit eam temulentam. 219
2 Quicunque honorificabit me, glorificabo eum. 129
2 Videbis æmulum tuum in templo. 133
2 Anna Canticum Domino edidit. 295
4 Nurus autem eius vxor Phinees prægnans. 96
5 Azotij diluculo ſurgentes. 689
6 Vaccæ illæ feræ. 576
8 Hoc erit ius regis. 372
8 Filij Samuelis obiurgatione digniſſimi, eo quod non ambulauerint in vijs patris. 723
10 Quidam filii Belial 666
10 In Galgal Saul vnctus eſt. 810
10 Cum Samuel fudiſſet oleum ſuper caput Saul, Ecce ait vnxit te Dominus. 756
12 Si perſeueraueritis in malitia, & vos. 67
12 Ego vnxi te, vt eſſes rex ſuper Iſrael. 263
14 Hæc faciat mihi deus, & hæc addat. 760
14 Peccauit Ionathas fauum mellis guſt. 721
15 Viſitaui quæcunque fecit Amalech. 548
15 Honora me coram ſenioribus, & coram Iſrael. 205
15 Cum digeſſiſſet vinum Nabal. 410
17 Paſcebam greges patris mei. 429
17 Fratres tuos viſitabis, ſi recte agant. 98
17 Curre in caſtra ad fratres. 608
17 Goliath occiſus eſt à Dauide, tu venis ad me cum gladio. 783
17 De qua progenie es ô adoleſcens. 29
18 Acceptus erat Dauid. 234
18 Quid me interrogas cum Dominus diſceſſerit à te. 232
18 Et prophetabat Saul. 97
18 Quærebat Saul tradere. 542
18 Anima Ionathæ conglutinata eſt animæ Dauid. 158
18 Dauid diligebat quaſi animam ſuam. 331
19 Ne pecces rex in ſeruum tuum Dauid, qui eſt abſque culpa. 190
19 Sedebat Saul in domo ſua. 367
19 Fili mi Abſalon. 436

20 Fili mulieris vltro virum rapientis. 215.
21 Hœdum caprarum vnum. 214.
21 Non fuit alter talis ſicut Achab. 276.
23 Benedicti vos à Domino qui doluiſtis vicem meam. 93.
23 Et dixit Dominus tradent. 253.
23 Vade,& percuties. 518.
24 Percuſſit cor ſuum Dauid. 92.
24 Propitius ſit mihi Dominus. 67.
24 Saul perſequitur Dauid. 327.
24 Iuſtior es quam ego. 425.
24 Propitius ſit mihi Dominus. 635.
24 Cum Dauid pauper erat. 572.
24 Quare audis verba loquentium. 455.
26 Quis es tu qui clamas & inquietas regem? 433.
26 Nunquid non vir tu es?Et quis alius ſimilis tui? 483.
26 Quouſque luges Saul? Cum ego proiecerim eum ne regnet ſuper Iſrael. 330.

2.Regum.

1 Abiectus eſt clypeus. 597.
2 Non perſequar vltra. 162.
3 Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 17.
4 Miphiboſeth cum cecidiſſet claudus factus eſt. 838.
6 Dauid deſpicitur à Michol. 73.
6 Percuſſus eſt Oza à Domino & mortuus eſt. 248.
6 Rex Dauid,mortuo Oza quòd arcam. 654.
7 Dauid cernens Ozam. 704.
7 Tu Domine reuelaſti aurem ſerui tui. 103.
7 Inuenit ſeruus tuus cor ſuum. 472.
10 Hamon raſit dimidiam partem barbæ. 774.
11 Proprio honore deſpecto. 572.
11 Berſabe pellexit Dauid. 545.
12 Abſalon ingreſſus eſt ad vxores. 545.
12 Ecce ego ſuſcitabo ſuper. 533.
12 Duo viri erant in ciuitate vna,vnus diues. 276.
12 Peccaui Domino. 276.
12 Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. 293.
12 Vriam percuſſiſti gladio. 403.
12 Tu feciſti abſcondite. 418.
12 Conuenerunt ad Dauid omnes. 678.
13 Cuba ſuper lectum tuum,& dolere te ſimula. 94.

13 Abſalon præcepit Amamon eſſe gladijs confodiendum. 738.
14 Reuertatur in domum ſuam. 167.
14 Ego illi indulgeo, cæterum faciem. 67.
14 Omnes quaſi aqua dilabimur. 574.
16 Dimitte eum. 338.
16 Quare maledicit canis hic moriturus. 78.
16 Egredere vir ſanguinum. 509.
18 Non eris nuntius. 621.
19 Fili mi Abſalon. 436.
19 Fili mi Abſalon, Abſalon fili mi.
19 Berzelai Galaaditis, noluit tranſire Iordanem. 674.
20 Tu quæris ſubuertere matrem ciuitatum. 184.
21 Iam non egredieris. 585.
21 Flagellati Iudæi à Deo, deſiderabant agere pœnitentiam. 780.
23 Dauid ſedens in cathedra ſapientiſſimus. 751.
24 Percuſſit Dominus populum, ob Dauidis peccatũ. 113.
24 Ego iniquè egi. 373.
24 Deliquit Dauid numerando populum. 720.
24 Ego ſum, qui peccaui. 590.

3. Regum.

3 Si ambulaueris in vijs meis. 371.
3 Si ambulaueris in vijs meis. 761.
3 Et ſeruus tuus in medio eſt populi. 628.
3 Quia poſtulaſti verbum hoc. 753.
3 Mulier, cuius filius erat viuus, reſpondit. 760.
4 Salomon erat in ditione ſua habens omnia regna. 90.
4 Iuda, & Iſrael, innumerabiles. 435.
5 Nunc non eſt Satan, quamobrem cogito ædificare templum. 174.
5 Præcepit Salomon, vt tollerent lapides. 697.
5 Salomon exquiſiuit à rege. 617.
6 Salomon fecit poſtes oraculi. 830.
7 Rex Salomõ omnia vaſa templi iuſſit fundi in terra. 782
7 Candelabra aurea quinque. 8.
9 Si colueritis deos alienos, & adoraueritis eos. 447.
9 Salomon dedit regi Hiram terram. 288.
9 Si ambulaueris coram me. 371.
9 Rex Hiram contempſit oppida, quæ ei tradiderát

Salomon. 816
10 Salomon fecit ducenta ſcuta. 590
10 Ebur & leones adumbrant fortitudinem. 337
11 Non totum regnum à te auferam. 372
11 Tolle tibi decem ſciſſuras. 439
11 Cumque iam ſenex. 497
11 Propterea Salomon. 453
11 Cum Roboam vellet gerere bellum. 517
11 Non bellabitis contra filios Iſrael. 557
11 Cum iam eſſet ſenex rex Salomon. 585
12 Fecit Ieroboam duos vitulos. 241
12 Ecce dij tui Iſrael qui te eduxerunt. 213
12 Ieroboam fabricauit idola. 614
12 Nolite aſcendere vltra. 604
12 Fecit Ieroboam phana. 416
13 Qui cum abiiſſet, inuenit eum leo. 84
Scripta ſunt in libro verborum.
14 Vereor ne hac, &c. 381
15 Ipſi idolis hæc beneficia retulerunt. 591
17 Hydria farinæ non defecit, &c.
17 Rex Oſee Salmanaſar ſeruus, &c. 308
18 Vnde & ſacerdotes. 593
18 Clamabant ergo voce magna. 194
18 Quouſque claudicatis. 377
18 Ab Achab vſque ad Oziam. 102. fluxerunt anni. 54
19 Boues, quibus arabat, mactauit. 316
19 Domine, altaria tua deſtruxerunt. 220
19 Ecce ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes. 109
19 Timuit ergo Helias. 79
19 Prophetas tuos occiderunt gladio. 612
21 Nónne vidiſti humilitatum Achab. 751
21 Sanguis Naboth effuſus ab impia Iezabele. 100

4. *Regum.*

2 Quo abſtulit amaritudinem aquarum Eliſæus. 297
3 Hi ſunt dij tui Iſrael. 749
4 Creditor venit. 701
4 Noli mentiri ancillæ tuæ. 393
4 Mor in olla vir Dei. 448
5 Quis non mirabitur. 572
5 Naaman lepra Giezi adhæſit. 601
5 Viceſimo ſeptimo anno regni regis Ieroboam. 43
5 Peccauit Giezi & lepra illius. 723

6 Pone

6 Pone panem & aquam coram eis. 224
8 Noluit diſperdere Iudam. 375
9 In Ramoth principes Galaad locuti ſunt ad Iehu. 593
9 Ionadab & Rechab appellati. 793
10 Quia ſtudioſè egiſti, quod rectum erat. 100
10 Quales vtique fuerunt. 692
13 Ieroboam filius Nabath. 36
13 Eliſæus ſuperpoſuit manus ſuas manibus Ioas tunc ſagitta. 840
15 Zacharias ſucceſſor Ieroboam. 102
15 Mahanem rex Iſrael poſtulauit auxilium ab Ægyptiis. 857
15 Opprimitur Ephraim ab Aſſyrijs. 658
15 A rege Aſſyriorum quærit auxilium. 657
15 Ephraim ab Aſſyrijs. 657
15 Sennacherib omnes ciuitates munitas ſubuertit. 844
15 Fecit Zacharias quod malum eſt coram Domino. 714
15 Ozias regnauit ſuper Iudam annis. v. 54
16 Ioathan regnauit annis xvi. 54
16 Obiurgatur Achaz. 371
17 Et confundetur. 584
17 Rex Iſrael velociter tranſiet. 832
17 Tranſlatus eſt Iſrael de terra. 340
17 Salmanaſar tranſtulit Iſrael in Aſſyrios. 264
18 Rabſaces alliciebat Iudæos. 816
19 Populus eſt de exercitu Sennacherib. 129
20 Colligam te ad patres tuos. 438
20 Bonus eſt ſermo Domini. 751
21 Eruit in vaſtitate & rapina cunctis aduerſarijs. 77
21 Populus Iſrael ſeductus eſt à Manaſſe. 722
22 Colligam te ad patres. 791
24 Nihil relictum eſt in Ieruſalem. 573
25 Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ coram eo. 783
25 Babylonij exacerbati quod Ægyptiis confiderent contra ipſos armati. 792
25 Venit ad deſtruendam eam tempore Sedechiæ. 755
58 Ezechias filius Achaz regnauit annis ſexdecim. 34
19 Propter me & propter Dauid ſeruum meum. 134

1. *Paralipomenon.*

4 Iezrahel filius Ethan. 99

10 Omnis,qui in primis percuſſerit Iebuſęum,erit princeps & dux. 55.
12 Achaz. 281.
22 Multum ſanguinem fudiſti. 400.
24 Reges in Iſrael coronabantur libro legis in manu poſito. 753.
29 Officia non debent ſeruire ſacerdotibus. 487.
29 Lætus obtuli vniuerſa hæc. 298.

2.Paralipomenon.

6 Cum Aſa laboraret morbo vehementiſſimo. 675.
7 Ioſaphat miſit ſacerdotes. 38.
9 Argentis mille diebus,pro nihilo repu. 239.
9 Impio præbes auxilium,& his qui. 253.
16 Corripiet Ozias. 427.
19 Iram Domini merebaris. 397.
19 Impio præbes auxilium. 666.
20 Poſt hæc inijt amicitias rex. 666.
20 Tua eſt Domine potentia,tua victoria. 138.
23 Eduxerunt filium regis,& impoſuerunt. 37.
24 Fecit rex Ioas,quòd bonum eſt. 514.
24 Ambulauit Ioſias,in vijs Dauid. 372.
26 Rex Ozias lepra à Domino percuſſus. 651.
26 Orta eſt lepra in fronte Oziæ.
26 Non eſt tui officij,vt adoleas incenſum. 727.
26 Sexdecim annorũ erat Ozias,cum regnare cœpiſſet. 35.
27 Ioathan filius Oziæ fecit etiam. 35.
28 Achaz viginti annorum erat cum regnare cœpiſſet. 36.
28 Ad iracundiam prouocauit Dominum Deum patrum ſuorum. 49.
28 Tempore anguſtiæ auxit Achaz. 677.
29 Ezechias quoque fecit,quod erat placitum. 34.
29 Rurſum. 49.
29 Equites,& expediti milites conterent arcum. 121.
29 Tua ſunt Domine vniuerſa,& quæ de manu tua. 363.

Eſdras.

1. 1.Hæc inquit rex Perſarum Cyrus. 129.

2.4. Si prohibebant. 709.

Tobias.

1 Cum irent omnes ad vitulos aureos. 564.61.
2 Vbi eſt ſpes tua pro qua eleemoſynas faciebas. 337.
2 Vade,& adhuc aliquos de tribu noſtra. 98.
2 Cum eſſet dies feſtus Domini, & factum eſſet prandium bonum in domo Tobiæ. 256.
3 Nunquam cum ludentibus miſcui me. 254.
3 Non delectaris in perditionibus. 740.
3 Iuſtus es Domine,& omnia iudicia. 723.
4 De qua domo es tu? 404.
4 Eleemoſyna ab omni peccato. 701.
4 Conſilium ſemper à ſapiente perquire. 512.
4 Omnibus diebus vitæ tuæ. 556.
4 Noli timere,fili mi,pauperem vitam gerimus. 221.
6 Quale gaudium eſt mihi. 785.
5 Quale mihi gaudium eſſe poteſt,qui lumen cœli non video. 211.
7 Benedictio ſit tibi, fili mi, qui boni, & optimi viri filius.
10 Noui quia pater meus. 364
12 Quid poſſumus dare viro iſti ſancto. 357.

Iudith.

4 Deus miſertus eſt eorum. 670.
9 Capiatur laqueo oculorum ſuorum. 196.
14 Sicut Iudith caput Holofernes. 335.
16 Dabit ignem & vermes in carnes eorum. 466,
16 Impudica Dalila adumbrat. 498
26 Populus erat iocundus. 787.

Heſter.

1 Nam quemadmodum rex Aſſuerus. 48.
4 Norunt prouinciæ. 434.
9 Nam & Laban. 541.
9 Conſtituerunt eum diem ſolennem. 239.
15 Cernens Aſſueri vultum. 683.
11 Apertius eſt vmbra. 713.
65 Aſſuerus iuſſit Aman ſuſpendi. 600.
16 Quemadmodum rex Aſſuerus. 485.

16 Aures principum ſimplices. 455
16 Multi bonitate principum. 754

Iob.

1 Vir erat in terra Hus nomine Iob. 79
1 Satam multis inſidiis aggreditur Iob. 120
1 Filij Iob conuiuia faciebant, vnuſquiſque. 171
1 Scidit veſtimenta ſua & in terram corruit. 175
1 Dies mei tranſierunt. 311
1 Fuit timens Deum ac recedens à malo. 854
1 Dominus dedit, Dominus abſtulit, 625
1 Surgebat Iob offerens. 688
2 Adhuc permanens in ſimplicitate tua. 67
3 Periet dies, in qua natus ſum. 733
3 Nunquid præbebis æquo fortitudinem. 723
3 Antequam comedam ſuſpiro. 448
4 Vidi eos, qui operantur iniquitatem. 769
4 Rugitus leonis, & vox leçnæ.
4 Et in angelis ſuis repetit prauitatem. 48
4 Recordare obſecro. 403
5 Beſtiæ terræ erunt tibi pacificæ. 66
5 In bello eruet te de manu gladij. 309
5 Conſilia prauorum diſſipat. 843
5 Ego vidi ſtultum, firma radice, & ſtatim. 815
5 Conſilia prauorum diſſipat. 843
6 Fratres mei prætericrunt me ſicut torrens. 254
6 Rurſum. 771
6 Vtinam appenderentur peccata mea. 717
7 Ventus eſt vita noſtra. 519
8 Nunquid virere poteſt ſcirpus abſque humore. 73
8 Qui dat pluuiam. 337
8 Heſterni ſumus. 417
9 Dies mei pertranſierunt ſicut naues. 601
9 Cuius iræ reſiſtere nemo poteſt. 66
9 Quis reſiſtit ei. 309
9 Si fortitudo quæritur, robur eſt. 141
10 Inſtauras teſtes tuos contra me. 120
10 Pelle & carnibus veſtiſti me. 195
10 Vbi nullus ordo. 334
10 Vnuſquiſque maneat in ſuo loco. 595
14 Si iniquitatem quæ eſt in manu tua. 3200

Yı Hom

11 Homo namque dimiſſus, vt pro voluptate. 493
11 Vir vanus in ſuperbiam erigitur. 767
12 Nouit Dominus & decipientem. 601
12 In antiquis eſt ſapientia. 745
12 Deridetur iuſti ſimplicitas, contempta lampas apud cogi
ta. 818
12 Deridetur iuſti ſimplicitas. 76
13 Etſi me occiderit, ſperabo in eum. 237
14 Homo natus de muliere. 123
14 Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit. 258
15 Læditur quaſi vinea in primo flore. 809
15 Currit aduerſum Dominum. 406
15 Concepit dolorem. 458
15 Nunquid finem habebunt verba ventoſa. 766
17 Non peccaui, & in amaritudinibus 717
19 Spoliauit me gloria mea. 238.
20 Panis eius in vtero. 465
20 Hoc ſcio à principio ex quo poſitus. 802
20 Hoc ſcio à principio ex quo. 768
20 Manus illius reddent ei dolorem. 745
20 Cum dulce fuerit in ore eius malum, abſcondit. 88
20 Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum. 117
20 Iuxta multitudinem adinuentionum. 465
21 Agite pœnitentiam. 71
22 Conuertatur terra in ſilicem, & det.. 291
22 Si reuerſus fueris ad omnipotentem. 149
27 Apprehendet eum, quaſi aqua. 40
27 Nocte opprimet eum tempeſtas. 76
27 Si comparauerit, quaſi terram, argentum. 90
28 Omne pretioſum vidit oculus eius. 723
28 Non adæquabitur ei vitrum. 438
28 Quis dedit gallo intelligentiam. 42
28 Lapidem caliginis diuidit torrens. 384
29 Auris audiens beatificabat me. 837
29 Cauſam, quam neſciebam, diligentiſſimè inueſtigabam.
797
29 Iuſtitia indutus ſum. 329
29 Benedictio perituri ſuper me. 332
29 Eram mærentium conſolator. 277
29 Qui me audiebant, expectabant ſententiam meam. 15
30 Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos. 206
30 Quorum non dignabar. 406

30 Abſtuliſti, quaſi ventus, conſilium. 843.
41 Foris non manſit peregrinus, oſtium. 47.
31 Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem. 179.
31 Qui erudit nos, ſuper volucres cœli. 310.
31 Si contempſi iudicium ſubire. 557.
31 Si aduerſum me terra clamat. 387.
31 Quis mihi tribuat adiutorem. 780.
31 Ab infantia mea creuit mecum miſeratio. 830.
31 Semper quaſi tumentes fluctus. 854.
41 Si ad hoſtium amici mei inſidiatus ſum. 709.
31 Si deſpexi prætereuntem, eo quod. 751.
31 Semper quaſi tumentes fluctus. 542.
31 Si contempſi iudicium ſubire cum ſeruo meo. 872.
31 Si deceptum eſt cor meum ſuper. 542.
33 Nunquid noſti ordinem cœli. 597.
36 Depone magnitudinem tuam. 644.
38 Vbi eras cum me. 687.
38 Quis dedit gallo intelligentiam? 803,
38 Nunquid mittes fulgura. 398,
39 Induratur ad ſuos, quaſi non ſint ſui. 144.
39 Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur. 310.
39 Nunquid noſti tempus partus. 367.
39 Nunquid ad præceptum tuum. 578.
39 Præbuit ei Deus ſapientiam. 737.
40 Si habes brachium, vt Deus. 96.
40 Diſperge ſuperbos in furore tuo. 642.
40 Behemoh conatur dormire in locis non vtique arenoſis. 75.
40 Si habes brachium, ſicut Deus, 854.
40 Nunquid implebis ſagenas pelle eius & gurguſtium piſcium capite illius. 574.
41 Sternutatio eius. 465.
41 Cor eius indurabitur. 587.
41 Æſtimabit abyſſum. 587.
41 Cor eius, quaſi lapis, indurabitur. 587
41 In ſtipulas verſi ſunt ei lapides fundæ. 771.

Pſalterium.

1 In via peccatorum non ſtetit.
2 Poſtula à me gentes. 336.

4 In pace in idipſum. 294.
4 Dormiam & requieſcam. 314.
5 Secundum multitudinem iniquitatum expelle eos. 232.
6 Lauabo per ſingulas noctes lectum. 155.
6 Domine ne,in furore tuo. 554.
6 Lauabo per ſingulas noctes. 364.
7 Deus iudex iuſtus fortis,& patiens. 51.
7 Niſi conuerſi fueritis,arcum ſuum. 115.
7 Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam. 81.
7 Ecce parturit iniuſtitiam. 451.
7 Deus iudex iuſtus. 592.
9 Clamauit ad me,& ego exaudiam eum. 148.
9 Exacerbauit Dominus peccator, 405.
9 Quoniam laudatur peccator. 432.
10 Inſidiatur in abſcondito. 423.
10 Quoniam laudatur peccator. 725.
10 Inquinatæ ſunt viæ eius. 457.
10 Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ. 362.
11 Eloquia Domini eloquia caſta. 356.
13 Quam magnificata ſunt opera tua. 440.
13 Dixit inſipiens in corde ſuo. 359.
15 Bonorum meorum non eges. 218.
15 Dominus pars hæreditatis meæ. 343.
15 Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum. 679.
15 Prouidebam Dominum in conſpectu meo. 482.
15 Prouidebam Dominum in conſpectu meo. 273.
16 Animam meam eripuit. 317.
16 Probaſti cor meum. 416.
16 Perfice greſſus meos in ſemitis tuis. 94.
17 Populus,quem non cognoui, 599.
17 In auditu auris obediuit mihi.
17 Cum Sancto Sanctus eris. 97.
17 Fulgura multiplicauit. 121.
17 Cum peruerſo preuerteris. 566.
17 Filij alieni mentiti ſunt mihi. 394.
17 A facie tua iudicium meum. 409.
18 Oculi mei ad te diluculo. 688.
18 Lex Domini immaculata conuertens. 771.
18 Tanquam ſponſus procedens de. 319.
18 Cœli enarrant gloriam Dei. 357.
18 Eloquia Domini eloquia caſta. 483.

19 Hi in curribus,& hi in equis. 138
20 Deuorauit eos ignis. 130
21 Spes mea ab vberibus matris meæ. 143
22 Dominus regit me,& nihil mihi. 618
24 Vias tuas Domine demonſtra mihi. 229
26 Dominus protector vitæ meæ. 308
26 Legem pone mihi Domine. 7·6
26 Qui tribulant me inimici mei. 482
27 Da illis ſecundum opera eorum. 707
30 Ad Dominum cum tribularer clamaui. 643
30 Ego autem in Domino ſperaui. 783
31 Quoniam die ac nocte grauata eſt. 578
31 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. 699
31 Quoniam tacui inueterauerunt oſſa mea. 745
32 Conuerſus in ærumna mea. 216
34 Iudica Domine nocentes me. 18
35 Noluit intelligere vt bene ageret.
35 Non veniet in hi pes ſuperbiæ. 751
31 De torrente voluptatis tuæ. 467
36 Quoniam benedicentes ei hereditabunt terram. 239
36 Inimici Dominici mox vt honorificati fuerint. 804
36 Manus peccatoris non moueat me. 663
37 Non eſt pax oſſibus meis. 192
37 Non eſt ſanitas in carne mea. 196
37 Quoniam ego in flagella paratus ſum. 239
37 Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ. 370
37 Noli æmulari in malignantibus. 563
37 Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt. 450
38 Relinquet alienis diuitias ſuas. 479
38 Theſaurizat,& ignorat,cui congregauit. 220.
38 Aduena ego ſum apud te. 354
58 Theſaurizat & ignorat cui congregauit ea. 112
39 Miſericordia,& veritas tua. 42
39 Cor meum dereliquit me. 493
39 In capite libri ſcriptum eſt de me. 493
39 Cor meum dereliquit me. 472
41 Vnxit te Deus oleo lætitiæ. 332
41 Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes. 363
41 Quemadmodum deſiderat ceruus. 446
41 Quemadmodum deſiderat ceruus. 840
43 Propter te mortificamur tota die. 105
43 Propter te mortificamur tota die. 263

44 Virga

44 Virga directionis virga regni tui. 136
44 Audi filia,& inclina aurem. 599
46 Quoniam dij fortes terræ vehementer. 589
48 Diues cum interierit non ſumet. 467
48 Homo,cum in honore eſſet. 584
49 Hæc feciſti,& tacui. 405
50 Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. 613
50 Miſerere mei Deus ſecundum magnam. 574
50 Cor mundum crea in me Deus. 823
50 Miſerere mei Deus. 323
50 Libera me de ſanguinibus. 394
50 Miſerere mei Deus. 442
51 Quid gloriaris in malitia. 787
51 Quid gloriaris in malitia. 860
54 Quis dabis mihi pennas ſicut columbæ. 850
54 Cuius pennæ deargentatæ ſunt. 747
54 Die ac nocte circundabit eam. 526
56 Sub vmbra alarum. 451
57 Supercecidit ignis & non viderunt. 495
59 Dediſti ſignificationem timentibus nomen tuum. 50
61 Mendaces filij hominum. 397
62 Deus Deus meus ad te de luce vigilo. 687
63 Intenderunt arcum,rem amaram. 16
63 Omnis terra te adoret Deus. 66
64 Sanctum eſt templum tuum. 326
64 Valles abundabunt frumento. 337
65 Tranſiuimus per ignem & aquam. 304
65 Tranſiuimus per ignem & aquam. 578
67 Verũtamẽ Deus cõſtringet,pẽnę colũbę deargẽtatę. 407
67 Pluuiam voluntariam ſegregabis. 214
68 Saluum me fac Deus,quoniam intrauerunt aquæ. 654
68 Saluum me fac Deus. 700
68 A templo ſancto tuo. 769
68 A templo tuo,quod eſt in Ieruſalem. 786
68 Veni in altitudinem maris. 26
68 Saluum me fac Deus,quoniam. 291
68 Appone iniquitatem. 451
69 Ad adiuuandum me feſtina. 398
72 In labore hominum non ſunt. 555
72 Deieciſti eos dum alleuarentur. 643
72 Ecce,qui ſe elongant,à te, peribunt. 234
72 Zelaui ſuper iniquos,pacem peccatorum. 175
72 Velut ſomnium gentium. 757

73 Ne tradas beſtiis animas confitentium. 266.
73 Dixerunt in corde ſuo. 422.
74 Cum accepero tempus, ego iuſtitias. 76.
74 Calix in manu Domini. 372.
75 Factus in pace locus eius. 313.
75 Montes excelſi ceruis. 603.
77 Et pluit illis manna ad manducandum. 836.
77 Rumpet petras. 160.
77 Adhuc eſcæ eorum erant in ore eorum. 587.232.
79 Ne aper de ſylua exterminet vineam. 486.
79 Qui regis Iſrael, intende. 117.
79 Exterminauit eam aper de ſylua. 117.
79 Vineam de Ægypto tranſtuliſti. 811.
79 Vineam ex Ægypto tranſtuliſti. 362.
80 Dimiſi eos ſecundum deſideria. 556.
80 Buccinate in neomenia tuba. 947.
80 Cum exiret de terra Ægypti, linguam quam non nouerat. 22.
82 Neſcierunt neque intellexerunt. 686.
82 Venite diſperdamus eos de terra. 62.
82 Imple facies eorum ignominia.
84 Super ſanctos ſuos, & in eos qui conuertuntur ad cor. 495.
84 Calix in manu Domini. 319.
84 Veritas de terra orta eſt. 336.
84 Veruntamen prope timentes eum. 407.
84 Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus. 51.
85 Tu Domine miſerator. 378.
85 Eruiſti animam meam ex inferno inferiori. 294.
88 In brachio virtutis tuæ diſperſiſti omnes inimicos tuos. 101
88 Viſitabo in virga iniquitates eorum. 213.
88 In generatione & generationem. 157.
88 Miſericordia, & veritas. 374.
88 Viſitabo in virga. 456
88 Ne eam diripiant omnes tranſeuntes viam. 485.
88 Viſitabo in virga peccata ipſorum. 547.
88 Viſitabo in virga iniquitates. 545.
88 Si dereliquerint filij eius legem meam. 886.
89 Mille anni ante oculos tuos tanquam. 118.
89 Mille anni ante te ſicut dies heſterna. 181.
89 Lætati ſumus pro diebus. 360.

89 Mille anni ante te. 826
89 Lætati ſumus pro diebus. 417
90 Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. 306
93 Secundum multitudinem dolorum meorum. 297
93 Redde retributionem ſuperbis. 612
93 Niſi quia Dominus adiuuit me. 655
93 Secundum multitudinem dolorum meorum. 682
93 Secundum multitudinem dolorum meorum. 715
94 Nolite obdurare corda veſtra. 472
99 Viſita vineam iſtam. 552
100 Miſericordiam & iudicium cantabo tibi. 127
100 Superbo oculo,& inſatiabili corde. 152
100 Superbo oculo, & inſatiabili corde cum hoc non edebam. 253
100 Oculi mei ad fideles terræ. 522
101 Factus ſum ſicut nicticorax. 670
101 Quia cinerem tanquam panem manducabam. 239
101 Velociter exaudi me. 333
102 Quomodo miſeretur pater filiorum,miſertus. 1:8
102 Longanimis,& multum miſericors. 144
102 Quomodo miſeretur pater filiorum. 168
102 Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 298
102 Miſericordiam & iudicium cantabo.
102 Miſertus eſt Dominus timentibus ſe. 524
102 Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 746
103 Qui facit angelos ſuos ſpiritus. 583
103 Auertente te faciem turbabuntur. 384
104 Et dedit illis regiones gentium. 382
105 Aperietur terra. 162
105 Initiati ſunt Beelphegor,& comederunt ſacrificia mortuorum. 192
105 Irritauerunt eum in adiuuentionibus ſuis. 260
105 Et mutauerunt gloriam ſuam. 433
106 Terram fructiferam poſuit in ſalſuginem à malitia inhabitantium in ea. 260
106 Poſuit flumina in deſertum. 402
106 Conſilium altiſſimi irritauerunt. 734
108 In memoriam redeant iniquitates patrum eius. 29
104 De torrente in via bibet,propterea. 682
113 Sicut agni ouium. 214
123 Oculos habent,& non videbunt. 541
123 Hæc dies,quam fecit Dominus,exultemus.& 73

117 Bonum eſt ſperare in Domino,quã ſperare in principibus. 235
117 Hæc porta Domini,iuſti intrabunt in eam. 466
118 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. 22
118 Quomodo dilexi legem tuam Domine. 24
118 Tunc non confundar,cum perſpexero, 36
118 Lucerna pedibus meis verbum tuum. 80
118 Iuraui,& ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. 158
118 Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum. 219.
118 Priuſquam humiliarer,ego deliqui.
118 Tunc non confundar, cum perſpexero in omnibus 532.
118 Bonitatem,& diſciplinam & ſcientiam doce me. 394
118 Funes peccatorum circumplexi ſunt me. 775.417
118 Tunc non confundar,cum perſpexero. 424
118 Bonum mihi quia humiliaſti. 356
118 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. 485
118 Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur. 511
118 Conſilium meum iuſtificationes tuæ. 512
118 Iuſtus es Domine,& rectum iudicium tuum. 592
118 Redime me à calumniis hominum. 655
118 Lucerna pedibus meis verbum. 7[illegible]
118 Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum. 781
118 Quid detur tibi aut quid apponatur tibi. 274
118 Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. 384
122 Ad te leuaui oculos meos. 344
123 Benedictus Dominus,qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. 755
125 Qui ſeminant in lachrymis,in exultatione metent. 711
126 Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem. 783
130 Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua,ita retributio in anima mea. 742
131 Votum vouit Deo Iacob. 90
131 Si dedero ſomnum oculis meis. 317
134 Similes illis fiant qui faciunt ea. 794
136 Quomodo cantabimus. 425
138 Mihi nimis honorificati ſunt amici tui Deus. 44
138 Nimis honorificati ſunt amici tui Deus. 74
138 Quo ibo à ſpiritu tuo,& quo. 87
138 Tu cognouiſti ſeſſionem meam. 367

138 Quo ibo à ſpiritu tuo,& quo. 623
139 Vir linguoſus non dirigetur in terra. 18
140 Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum 454.
140 Pone Domine oſtium circunſtantiæ in labijs meis. 15.
140 Corripiet me iuſtus in miſericordia. 862
140 Cum hominibus operantibus iniquitatem. 252
140 Corripiet me iuſtus in miſericordia. 726
142 Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. 212
144 Miſericors Dominus & iuſtus. 125
144 Alleuat Dominus omnes, qui corruunt. 176
144 Patiens, & multum miſericors. 333
149 Exultabunt ſancti in gloria. 863

Prouerbia.

1 Si te lactauerint peccatores. 421
1 Inuocabunt me, & non exaudiam eos. 674
1 Vocaui, & renuiſtis, extendi. 337
1 Deſpexiſtis omne conſilium meum. 796
1 Vocaui renuiſtis, & extendi manum meam. 803
3 Sermo Dei clypeus ignitus. 324
3 Miſericordia & veritas te non deſiderant. 389
3 Noli prohibere bene facere eum. 710
3 Abominatio Domino eſt omnis illuſor. 737
3 Deluſores Deus deludet. 540
3 Ne ęmuleris hominem iniuſtum. 573
3 Via impiorum tenebroſa. 458
4 Iuſtorum ſe mitaquaſi lux. 546
5 Fauus diſtillans labia meretricis.
6 Nunquid poteſt homo abſcondere ignem. 496
6 Non concupiſcat cor tuum pulchritudinem eius. 498
6 Qui ſeminat inter fratres diſcordias, odit Dominus. 819.
6 Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias eius. 60.
7 Veni, inebriemur vberibus. 545
7 Irretiuit eum multis ſermonibus. 558
9 Bibite vinum, quod miſcui. 332
9 Qui erudit illuſorem iniuriam. 730
9 Noli arguere diriſorem. 588

10 In labiis ſapientis inuenitur ſapientia. 758
18 Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius. 868
11 Alij rapiunt non ſua,& ſemper in egeſtate ſunt. 477
11 In inſidiis ſuis capiuntur iniqui. 709
12 Viſcera impiorum crudelia. 846
12 Iuxta opera manum ſuarum retribuet ei, 663
13 Iuſtus enim comedit,& replet animam ſuam. 477
13 Ne æmuleris hominem iniuſtum. 563
13 Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. 566
13 Qui obturat autem. 701
14 Vita carnium ſanitas cordis, putredo oſſium inuidia. 559.
15 In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. 622
15 Stultitia gaudium ſtulto. 787
15 Iter pigrorum, quaſi ſepes ſpinarum. 458
15 Secura mens, quaſi iuge conuiuium. 256
16 Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficit malum. 93
16 Miſericordia,& veritate redemitur iniquitas. 589
16 Miſericordia,& veritate redimitur iniquitas. 417
16 Vir impius fodit malum, & in labiis eius ardeſcit ignis. 849
17 Omni tempore diligit,qui amicus eſt. 151
18 Cum venerit in profundum peccator. 405
18 Torrens redundans fons ſapientiæ. 419
19 Fœneratur Domino,qui miſeretur pauperis. 160
19 Turris fortiſſima nomen Domini. 483
20 Luxurioſa res eſt vinum. 500
20 Irriſio,vini, & tumultus ſiceræ. 730
21 Facere iudicium & iuſtitiam magis placet Deo, quam victimæ. 700.
21 Mulctato peſtilente ſapientior erit paruus. 653
21 Qui amat vinum & pinguia non ditabitur. 412
21 Equus paratus ad bellum. 341
22 Vidiſti virum velocem in opere ſuo. 68
22 Adoleſcens iuxtà viam ſuam etiam cum ſenuerit. 745
22 Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur. 708
23 Fili præbe mihi cor tuum. 491
23 Ne intuearis vinum quando flaueſcit. 501
23 Cui væ,cuius patri væ,cui rixę,&c. 502
23 Verberauerunt me,ſed non dolui. 654

23 Ne

23 Ne intuearis vinum cum flaueſcit. 351
25 Omnis plaga triſtitia cordis. 257
25 Tinea oſſium cor intelligens. 642
26 Melior eſt patiens viro forti. 582
28 Infernus & perditio nunquam implentur. 469
28 Regnantibus impijs ruinæ hominum. 575
28 Fugit impius nemine perſequente. 90
28 Iuſtus, quaſi leo confidens abſque terrore erit. 91
28 Propter peccata terræ multi principes eius. 91
28 Regnantibus impijs ruinæ hominum. 765
29 Cum impij ſumpſerint principum. 135
29 Virga atque correctio tribuit ſapientiam. 409
30 Diuitias ne dederis mihi ne forte ſatiatus illiciar. 229
30 Per tria mouetur terra. 225
30 Per tria mouetur terra, per ſeruum. 293
30 Qui vehementer emungit elicit ſanguinem. 830
30 Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar mendicitatem. 582
30 Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ. 582
31 Noli regibus dare vinum. 738
31 Non extinguetur in nocte lucerna eius. 686
31 Syndonem fecit & vendidit. 867

Eccleſiaſtes.

2 Et vidi in omnibus afflictionem animi. 527
7 Væ tibi terra cuius rex puer eſt. 735
4 Si dormierint ſic duo, fouebunt ſe mutuo. 519
7 Noli eſſe iuſtus multum. 236
7 Noli eſſe iuſtus multum. 546

Canticum Canticorum.

1 Si ignoras te ô pulcherrima mulierum. 62
1 Meliora ſunt vbera tua vino. 143
1 Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. 191
1 Meliora ſunt vbera tua vino. 277
1 Oſculetur me oſculo oris ſui. 306
1 Ecce tu pulchra es. 395
1 Equitaui meo in curribus Pharaonis. 598
1 Oculi tui columbarum. 610

1 Equitatui meo in curribus Pharaonis. 781
1 Bothrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. 720
1 Oculi tui columbarum. 851
2 Oſtende mihi faciem tuam. 851
2 Ordinauit in me charitatem. 46
2 Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 80
2 Surge, propera, amica mea, columba. 97
2 Tempus putationis aduenit. 287
2 Similis eſt dilectus meus capreæ 399
2 Vox turturis audita eſt in terra noſtra.. 614
2 Sicut malus inter ligna ſyluarum. 531
2 Tempus putationis aduenit. 588
3 Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem. 41
3 Ferculum ſibi fecit rex Salomon. 174
3 In lectulo meo per noctes quæſiui. 317
3 Egredimini filiæ Sion. 327
3 Inuenerunt me vigiles. 328
4 Labia enim tua ſicut vita coccinea. 15
4 Fauus diſtillans labia tua. 18
4 Sicut vitta coccinea labia tua. 14
4 Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ, gemelli. 191
4 Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. 195
4 Sicut fragmen mali punici & gennæ tuæ. 220
4 Sicut vitta coccinea labia tua. 348
4 Dentes tui ſicut greges caprarum. 353
4 Dentes tui ſicut greges caprarum. 378
4 Vulneraſti cor meum. 460
4 Capilli tui grex caprarum. 653
4 Soror mea fons hortorum. 690
4 Dentes tui ſicut grex. 701
4 Capilli tui greges caprarum. 707
4 Fauus diſtillans. 726
4 Collum tuum ſicut turris. 562
5 Anima mea liquefacta eſt. 22
5 Ego dormio, & cor meum vigilat. 41
5 Crura eius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. 52
5 Aperi mihi ſoror mea. 244
5 Ego dormio, & cor meum vigilat. 314
5 Aperi mihi ſoror mea. 616
5 Aperi mihi ſoror mea. 688

5 Crura illius columnæ marmoreæ. 809
5 Fons hortorum,puteus aquarum viuentium. 840
5 Anima mea liquefacta eſt. 853
5 Fauus diſtillans labia meretricis. 770
6 Deſcendam in hortum nucum. 295
6 Caſtrorum acies ordinata.
6 Sexaginta ſunt reginæ. 317
6 Deſcende in hortum nucum. 390
6 Deſcendam in hortum nucum. 443
6 Deſcendi in hortum nucum. 553
6 Eccleſia terribilis vt caſtrorum acies ordinata. 595
6 Quæ eſt iſta quæ progreditur. 624
6 Reuertere,reuertere, 379
6 Vna eſt columba perfecta mea. 817
6 Deſcendi in hortum nucum. 852
7 Egrediamur in agrum. 278
7 Dilecte mi commoremur in villis. 288
7 Naſus tuus ſicut turris. 607
7 Omnia poma noua & vetera. 608
8 Soror noſtra parua eſt & vbera non habet. 68
8 Lampades eius,lampades ignis atque flammarum. 105
8 Fortis eſt,vt mors dilectio. 151
8 Sub arbore fici ſuſcitaui te. 168
8 Ducam te in cubiculum. 340
8 Quæ eſt iſta,quæ deſcendit. 432
8 Fortis vt mors dilectio. 258
8 Quæ habitas in hortis 379
8 Soror noſtra parua eſt & vbera. 837
8 Quid faciemus ſorori noſtræ. 483

Sapientia.

2 Peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo. 619
2 Venite ergo,fruamur bonis. 95
2 Hæc mors inuidia diaboli intrauit.
2 Nemo ſit expers luxuriæ noſtræ. 788
4 Qualis ager & ſemina. 545
4 Multigena impiorum multitudo. 806
5 Cogitationes eorum apud altiſſimum. 459
5 Tranſierunt omnia illa. 472
5 Sol non ortus eſt nobis. 497
5 Spes impij tanquam lanugo. 240

5 Laſſati ſumus in via iniquitatis. 526
5 Quid nobis profuit ſuperbia. 532
5 Ambulauimus vias difficiles. 568
5 Nullum ſit pratum, quod non pertranſeat luxuria noſtra. 853
5 Hi ſunt, quos aliquando habuimus in deriſum. 737
5 Quid profuit ſuperbia. 819
6 Rex ſapiens ſtabilimentum populi eſt. 751
10 Tranſuexit illos per aquam nimiam. 292
11 Per quæ, quis peccat. 465

2. Eccleſiaſticus.

2 Nullus ſperauit in domino & confuſus eſt. 220
2 Væ duplici corde. 177
5 Cor durum male habebit. 337
3 Væ duplici corde. 332
3 Dedecus filij pater ſine honore. 189
4 Funiculus triplex difficile rumpitur. 680
4 Funiculus triplex difficile rumpitur. 461
5 Ne dicas peccaui & quid mihi accidit. 127
5 Ne tardes conuerti ad dominum. 253
5 Altiſſimus patiens eſt redditor. 334
5 De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu. 546
7 Noli quærere fieri iudex. 663
7 Noli quærere ab homine ducatum. 764
7 Memento iræ. 417
7 Inueni amariorem morte, mulierem. 474
7 Vindicta carnis impij. 466
8 Non incendas carbones. 588
8 Ne ſpernas hominem in ſenectute. 744
8 Cum fatuis conſilium non habeas. 846
9 Propter ſpeciem mulieris multi perierunt. 496
9 Virginem ne conſpicias. 408
9 Colloquium mulieris. 499
10 Qualis rector eſt ciuitatis. 628
10 Secundum iudicem populi. 430
10 Iudex ſapiens iudicabit populum. 753
10 Rex inſipiens perdet populum. 765
10 Rex inſipiens perdet populum. 765
10 Qualis rector ciuitatis, tales inhabitantes in ea. 198
11 Ad vna ſcintilla augetur ignis. 716

11 Bene-

11 Benedictio dei in mercedem. 385
12 Non agnoſcetur in bonis amicus. 771
13 Omnis homo ſimili ſuo ſociabitur. 511
13 Qui communicauerit ſuperbo induet. 565
15 Aqua ſapientiæ ſalutaris. 410
15 Non enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. 591
17 Conuertere ad dominum. 740
17 A conſiliario ſerua animam tuam. 846
18 Poſt concupiſcentias tuas non eas. 94
18 Languor prolixus grauat medicum. 152
18 Ante languorem adhibe medicinam. 232
19 Amictus corporis & riſus dentium. 195
20 Sapiens in verbis producet ſeipſum. 15
20 Eſt proceſſio in malis viro indiſciplinato. 823
21 Qui odit correptionem. 418
21 Fili peccaſti, ne adiicias iterum. 475
21 Fili mi peccaſti, ne adiicias iterum. 626
22 Sicut ornatus arenoſus in pariete limpido. 95
22 Confuſio eſt de filio indiſciplinato. 584
23 Homo nequam in ore carnis ſuæ. 92
24 Ego quaſi Terebynthus ramos meos extendi. 526
25 Tres ſpecies odiuit anima mea. 742
25 In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo. 175
25 In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo. 431
28 Flagelli plaga liuorem facit. 311
30 Fili miſerere animæ tuæ. 692
31 Exultatio eſt cordis & animæ vinum moderatè potatum. 499
32 Rectorem te poſuerunt. 284
37 Cum viro ſanctus aſſiduus eſto. 97
37 Vide an direxit in veritate. 512
38 Vnctionem conficiet ſanitatis. 720
42 Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam. 542

Iſaias.

1 Auribus percipe terra. 66
1 Auribus percipe terra. 79
1 Quieſcite agere peruerſe. 115
1 Omne caput languidum, & omne cor mœrens. 135
1 Cognouit bos poſſeſſorem ſuum 50
1 Si fuerint peccata veſtra velut pannus puniceus. 166

1 Terra veſtra deſerta ciuitates veſtræ ſuccenſæ igni. 209
1 Super quo percutiam vos vltra. 236
1 Vulnus, & liuor & plaga tumens non eſt circumligata. 266.
1 Regionem veſtram alieni coram vobis deuorant. 284
1 Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis. 329
1 A planta pedis. 345
1 Omne cor mœrens,& omne caput languidum. 375
1 Audite verbum domini. 381
1 Omne caput languidum,& omne cor. 305
1 Quieſcite agere peruerſe. 401
1 A planta pedis. 405
1 A planta pedis. 456
1 Cum extenderitis manus veſtras. 647
1 A planta pedis vſque. 712
1 A planta pedis vſque ad verticem. 724
1 Omne cor mœrens & caput languidum. 490
1 Erubeſcetis ſuper hortos. 531
1 Væ genti peccatrici. 552
1 Vulnus,& liuor,& plaga. 578
1 Audite verbum domini principes Sodomorum. 840
1 Erubeſcetis ſuper quos elegeratis. 770
2 Repleta eſt terra argento & auro. 793
2 Verbum quod vidit Iſaias. 381
2 Et reſtituam conſiliarios. 514
3 Ecce dominator dominus exercituum. 120
3 Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion. 193
3 Quia lingua eorum,& adinuentiones eorum contra dominum. 213
3 Quia lingua eorum,& adinuentiones eorum. 212
3 Auferet dominus omne robur panis, & omne robur aquæ. 224
3 Erit pro ſuaui odore fœtor. 270
3 Filiæ Sion nutibus oculorum ibant. 346
3 Qui vos beatos dicunt. 453
3 Dominus crinem earum nudabit. 465
3 Veſtimentum tibi eſt,princeps eſto noſter. 630
3 Peccata noſtra reſponderunt nobis. 641
3 Ruit Ieruſalem,& Iuda concidit. 651
3 Tumultuabitur puer contra ſenem. 744
3 Peccatum ſuum,quaſi Sodoma. 529
3 Agnitio vultus eorum reſpondebit eis. 638

4 Conflabunt gladios ſuos. 314
4 Apprehendent ſeptem mulieres. 341
4 Ego ipſe ſum, qui deleo. 528
5 Expectaui, vt faceret vuas & fecit labruſcas. 105
5 Vinea domini Sabbaoth. 279
5 Sepiui eam, & lapides elegi ex illa. 288
5 Væ, qui dicitis malum bonum. 727
5 Væ, qui trahitis, iniquitatem in funiculis. 776
5 Ecce feſtinus velociter veniet. 802
5 Vinea domini Sabbaoth, domus Iſrael eſt. 810
6 Quem mittam? Et dixi, ecce ego, mitte me, & dixit, vade, 13.
6 Pollutus labiis ego ſum. 376
6 Seraphin ſtabant ſuper illud. 440
7 Ecce virgo concipiet. 32
7 Ecce virgo concipiet. 96
7 Et qui derelictus eſt Iaſub filius tuus. 123
7 Niſi credideritis, non intelligetis. 325
7 Caput Siriæ Damaſcus & caput Damaſci Raſin. 317
8 Sume tibi librum grandem. 61
8 Accelera, ſpolia detrahere. 68
8 Erit executio aiarum eius. 309
8 Accelera, ſpolia detrahere. 333
8 Congregamini populi & vincimini. 843
9 Cor Ægypti tabeſcere faciam. 375
9 Multiplicaſti gentem. 436
9 Propheta docens mendacium. 455
9 Populus non eſt reuerſus. 151
10 Bos cognouit poſſeſſorem ſuum 117
10 Aſſur virga furoris mei. 315
11 Habitabit lupus cum agno & pardus cum hædo. 173
11 Percutiet terram virga oris ſui. 290
11 Habitabit lupus cum agno. 307
11 Delectabitur infans ab vbere. 312
11 Terra repleta eſt ſcientia domini. 427
11 Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium. 578
11 Si quæritis, quærite. 647
11 Leo & ouis ſimul morabuntur. 654
13 Requieſcent ibi beſtiæ. 209
13 Vxores eorum violabuntur. 533
13 Viſitabo per orbem mala. 456
15 Brachio ſuo congregabit agnos. 278

51 Nocte

15 Nocte vaſtata eſt Moab. 415
17 Oculi hominis ad ſanctum Iſraël. 344
18 Ante meſſem totus effloruit. 714
19 Conſilium eius præcipitabo. 843
20 Et fecit ſic vadens nudus & diſcalceatus. 63
21 A facie gladiorum fugerunt. 828
23 Venite & ambulemus in luce Domini. 62
23 Erunt ſicut paradiſus aquam non habens. 207
23 Multiplicauit Ieruſalem fornicationes ſuas. 776
26 Miſereamur impio. 565
26 Abſcondere modicum ad momentum. 683
26 Anima mea deſiderauit. 687
27 Viſitauit in gladio ſuo duro. 573
28 Vexatio dabit intellectum. 741
28 Ponam in pondere iudicium. 847
28 Pallium breue vtrunque operire non poteſt. 107
28 Nónne cum adæquabit terræ faciem. 171
28 Nolite illudere, ne fortè cõſtringant vincula veſtra. 202
28 Nunquid tota die arabit. 622
28 Ponam iudicium in pondere. 437. 362
29 Claudet oculos veſtros & prophetas. 211
29 Væ qui profundi eſtis corde. 615
30 Væ filij deſertores, qui ambulatis, vt deſcendatis in Ægyptum. 180
30 Propterea expectat Dominus, vt miſereamur veſtri. 190
30 Dabitur pluuia ſemini tuo. 316
30 Onus iumentorum auſtri. 750
30 Væ filij deſertores. 512
30 Subito dum non ſperatur, veniet contritio eius. 803
30 A voce domini pauebit Aſſur. 679
31 Conuertimini ſicut in pro. 614
31 Væ qui deſcendunt in Ægyptum. 298
31 Dominus inclinauit manum ſuam & corruet. 797
31 Receſſeratis filij Iſraël. 370
32 Stultus fatua loquetur. 15
33 Quis habitabit de vobis cum igne deuorante. 109
33 Recogitabo tibi omnes annos meos. 634
33 Luxit, & elanguit terra. 316
33 Qui obturat aures ſuas. 395
33 Quia aſcendit Sennacherib. 825
34 Non erit tranſiens per eam, & poſſidebunt eam onocrotalus. 209

35 Tunc aperientur oculi cæcorum. 162
36 Hæc dicit Rex Aſſyriorum , Facite mecum bnedictionem. 259
36 Qui petierunt auxilium,baculus. 747
38 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. 385
38 Sicut pullus hirundinis,ſic clamabo. 143
40 Conſolamini conſolamini populum meum. 275
40 Tu qui Euangelizas Sion. 768
40 Super montem excelſum. 608
40 Qui ſperant in Domino. 298
40 Loquimini ad cor Ieruſalem. 422
40 In brachio ſuo. 929
42 Lignum fumigans non extinguet. 67
42 Dominus ſicut fortis egredietur. 76
42 Tacui,ſemper ſilui. 489
42 Non eſt qui dicat,redde. 259
42 Non erit triſtis. 97
42 Semper ſilui,& patiens fui. 379
43 Glorificabit me beſtia agri. 166
44 Sumpſit ex eis. 507
45 Ego ſuſcitaui eum. 368
45 Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro. 285
46 Audite me duro corde. 471
46 Redite præuaricatores ad cor. 491
46 Conſilium meum ſtabit. 717
47 Denuda turpitudinem tuam diſcooperi. 193
47 Veniet repentè miſeria. 417
50 Poſui faciem meam vt petram. 95
49 De ventre matris meæ vocauit me Dominus. 833
49 In vacuum laboraui ſine cauſa. 690
50 Poſui faciem meam vt petram duriſſimam. 96
50 Attendite ad petram,vnde ſciſi eſtis. 27
50 In ſceleribus veſtris. 343
51 Eleuare,Eleuare,conſurge. 690
51 Attendite ad Abraham patrem. 761
51 Audite me qui ſequimini. 371
51 Eleuare,Eleuare,conſurge. 742
53 Audite me qui ſequimini. 371
53 Sicut ouis ductus eſt ad occiſionem. 32
53 Brachium domini cui reuelatum eſt. 33

54 In

54 In momento indignationis abſcondi faciem. 83●
54 Ad punctum in modico dereliquite. 682
55 Derelinquat impius viam ſuam. 4●0
55 Verbum quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum. 18
55 Non ſunt viæ meæ viæ veſtræ. 345
55 Quomodo deſcendit imber. 689
56 Canes muti ſpeculatores eius. 410
57 Impij quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt. 19
57 Iuſtus perit. 479
57 In multitudine viæ tuæ laboraſti. 775
57 In multitudine viæ tuæ laboraſti. 527
57 Impij quaſi mare feruens. 850
57 Impij quaſi mare feruens. 528
57 Non in ſempiternum litigabo. 681
57 Propter peccatum modicum contriſtaui illum. 257
57 Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus ſum. 277
58 Quaſi tuba exalta vocem tuam. 755
58 Quaſi tuba exalta vocem tuam. 760
58 Frange eſurienti panem. 701
59 Telas araneæ texuerunt, telæ eorum. 843
59 Indutus eſt Dominus veſtimentis. 529
60 Suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis. 275
60 Qui ſunt iſti, qui vt nubes volaut. 747
60 Qui ſunt iſti qui vt nubes. 773
62 Propter Ieruſalem non quieſcam. 818
62 Propter Sion non tacebo. 984
62 Omnia deſiderabilia noſtra reuerſa ſunt in vaſtationem. 793
65 Puer centum annorum morietur. 743
66 Et terra ſcabellum pedum eius. 87
66 Et terra ſcabellum pedum eius. 67
66 Vermis eorum non morietur. 465
66 Videbunt cadauera virorum. 470

Ieremia.

1 Ad nmnia quæ mittam te ibis. 13
1 Ah, Ah domine Deus, ecce, neſcio loqui. 83
1 Virgam vigilantem ego video. 327
1 Conſtitui te ſuper gentes hodie. 370
1 A facie Aquilonis exardeſcunt mala. 384

1 Pater

1 Pater tuus fecit iudicium. 363
1 Ecce dedi verba mea. 422
2 Et in alis tuis inuẽtus eſt ſanguis animarum pauperum. 221
2 Omnes qui quærunt eam, non deficient. 245
2 Audite verbum domini, quod locutus eſt. 246
2 Ego plantaui te vineam electam. 286
2 Abſque peccato ſum. 404
2 Quid niteris bonam oſtendere. 458
2 Obſtupeſcit cœlum ſuper hoc. 710
2 Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. 773
2 Scito, & vide quia malum eſt. 665
2 Cum corripientur propter iniquitates ſuas. 824
2 Me derelinquerunt fontem aquæ viuæ. 840
2 Miſi ad vos ſeruos meos. 674
3 Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. 66
3 Saltem amodo voca me, pater meus es tu. 166
3 Polluiſti terram in fornicationibus tuis. 209
3 Tu fornicata eſt cum multis. 316
3 Audite verbum domini. 381
4 Ecce, auditum eſt in Ieruſalem. 371
4 Omne volatile receſſit. 402
4 Vſquequo morabuntur in te. 459
5 Forſitan pauperes ſunt, & ſtulti, ignorantes verbum domini. 201
5 Percuſſiſti eos, & non doluerunt. 236
5 Prophetæ prophetant mendacium. 410
6 Ecce ego dabo populum iſtum ruinas. 652
6 Erudite Ieruſalem, ne fortè recedat anima mea. 201
7 Defecit à te ſufflatorium. 644
7 Nolite confidere in verbis mendacibus dicentes. 209
7 Noli orare pro populo hoc. 738
7 Nullus eſt, qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo. 80
8 Nullus eſt, qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo. 71
8 Congregans congregabo eos. 793
8 Dolor meus ſuper dolorẽ, in me cor meũ mœrens. 789
8 Quare auerſus eſt populus iſte. 731
8 Nunquid non eſt reſina in Galaad. 632
8 Nullus eſt, qui agat pœnitentiam. 635
8 Non in ſerris triturabitur Gith. 672
9 Ecce cibabo populum iſtum. 143

9 Non glorietur fortis in fortitudine eius. 121
9 Abierunt poſt prauitatem cordis. 275
9 Quis dabit me in ſolitudine. 311
9 Non glorietur ſapiens. 427
9 Vnuſquiſque à proximo ſuo ſe cuſtodiat. 717
10 Argento & auro decorauit illud. 239
10 Paſtores multi demolliti ſunt Vineam. 811
10 Corripe me Domine in iudicio. 427
10 Quia ſtultè egerunt paſtores. 722
11 Reuerſi ſunt ad iniquitatem patrum ſuorum. 78
11 Quare factus eſt dolor meus perpetuus. 254
13 Si poteſt Ethiops mutare pellem ſuam. 861
13 Vade,& poſſide tibi lumbare lineum. 96
13 Quare via impiorum proſperatur. 228
13 Dorſum & non faciem oſtendam eis. 668
13 Domine fac propter nomen tuum. 667
14 Si peccata noſtra reſponderunt nobis. 541
15 Si ſeparaueris pretioſum à vili,quaſi os meum eris. 58
15 Dabo te populo huic in murum æreum. 482
15 Si ſeparaueris pretioſum à vili,quaſi os meum eris. 699
16 Regnum Iſraël diis alienis ſeruit, qui non dant illis requiem. 126
16 Seruietis diis alienis qui non dabunt vobis requiē. 237
16 Seruietis diis alienis qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. 527
16 Seruietis diis alienis qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. 873
17 Seruire te faciam inimicis tuis de terra quam ignoras. 265
17 Maledictus qui ponit carnem brachium ſuum. 121
17 Maledictus homo qui confidit in homine. 235
17 Sicut ventus ſubſolanus diſperdam eos. 858
17 Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo. 742
18 Si pœnitentiam egerit gens illa. 71
18 Sicut ventus vrens diſpergam eum. 809
18 Deſcendam in domum figuli, & ibi audies verba mea. 671
19 Ecce ego inducam afflictionem ſuper locum iſtum. 122
20 Sit homo ille, vt ſunt ciuitates, quas ſubuertit Dominus, & non. 529
22 Vſquequo lugebit terra, & omnis regionis herba. 260
22 Pater tuus comedit. 387

22 Libera

22 Liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris. 837
23 Quemadmodum non numeratur militia cœleſtis. 155
23 Nunquid non cœlum & terram impleo. 666
23 Hoc eſt nomen quod vocabunt eum. 817
24 Vos non viſitaſtis gregem meum. 162
24 Locutus eſt ad vos Ieremias de nocte conſurgens. 868
25 Vlulate paſtores. 437
26 Si forte audirent & conuertantur. 796
27 Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor. 36
27 Catenam in collo ferebat. 61
28 Hæc dicit Dominus. 9
29 Pro eo quod fecerunt ſtultitiam. 198
30 Conteram iugum eius de collo tuo. 284
30 Plaga inimici percuſſi te. 553
30 Seruirent domino ſuo. 378
30 Plaga inimici percuſſite. 443
30 Caſtigo te in iudicio. 553
30 Ego reddam regi tributa. 554
31 Poſtquam oſtendiſti mihi percuſſi femur meum. 220
31 Non docebit vir fratrem ſuum. 251
31 Dabo legem meam. 337
31 Patres noſtri comederunt vuam acerbam. 717
22 Nunquid verba mea non ſunt quaſi ignis. 854
22 Domine Deus qui reddis iniquitatem patrum. 113
32 Si dimicaueritis aduerſus Chaldæos, nihil proſperum habebitis. 233
44 Sacrificemus reginæ cœli & libemus ei libamina. 869
46 Fortis impegit in fortem. 868
47 Ecce aquæ deſcendent ab aquilone. 682
48 Erit Moab in deriſum omnibus. 703
48 Quaſi aquila volabit. 309
49 Aquila vna grandis magnarum alarum. 755
50 Gladios ad equos eius, & ad currus eius. 120
50 In Sion interrogabunt viam. 206
50 Grex perditus factus eſt populus eius. 722
51 Tempus vltionis eſt à Domino, viciſſitudinem ipſe retribuet ei. 274

Threni Ieremiæ.

1 Recordata eſt Ieruſalem dierum afflictionis ſuæ. 793

1 Vocauit aduerſum me tempus. 360
1 Recordata eſt Ieruſalem. 358
1 De excelſo miſit ignem tribulationis. 741
1 Vindemia eos,ſicut vindemiaſti me. 742
2 Magna eſt velut mare contritio tua. 654
3 Pars mea Dominus,dicit anima mea. 105
3 Miſericordiæ domini,quia nos ſumus conſumpti. 129
3 Ego vir agnoſcens paupertatem meam in virga. 149
3 Oculus meus deprædatus eſt animam meam. 1?6
3 Pars mea Dominus,dicit anima mea. 218
3 Circum ædificauit aduerſum me vt non egrediar. 228
3 Quia deprædatus eſt animam tuam, 347
3 Nos inique egimus. 656
3 Patres noſtri peccauerunt. 7?0
4 Lamiæ nudauerunt mammas ſuas. 144
4 Qui veſcebantur voluptuoſe,interierunt in viis. 206
4 Facies denigrata ſuper carbones. 313
4 Cum reſpiceremus ad gentem. 345
4 Filij Sion inclyti. 374
4 Quomodo obſcuratum eſt aurum. 441
4 Facies ſacerdotum non erubuerunt. 744
4 Paruuli petierunt panem non erat. 617
5 Ceruicibus minabamur,laſſis non dabatur requies. 516

Ezechiel.

1 Spiritus vitæ erat in rotis currus Domini. 167
1 Et in medio ignis intrinſecus quaſi ſpeciem vidi electri. 173.
1 Cum fuerit vox ſuper firmamentum,quod erat. 263
1 Cum rotis currus Ezechielis. 599
1 Alæ animalium currus Domini extentæ deſuper. 771.
1 Aperi os tuum. 702
1 Similitudo vultus eorum facies hominis. 690
1 Cum incederent,non reuertebantur. 691
3 Vident vana,& diuinant mendacium. 13
3 Ecce gloria Domini ſtabat. 279
3 Vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem eorum 664

664.
3 Dominus Iſrael attrita fronte eſt. 696
3 Ne timeas eos, neque metuas. 699
3 Speculatorem dedi te domui Iſrael. 79
3 Speculatorem dedi te domui Iſrael. 603
3 Veni ad tranſmigrationem. 608
4 Sume tibi laterem & deſcribes in eo ciuitatem. 27.
4 Ecce ego auferam à te deſiderium oculorum. 63
4 Ah, Ah, Ah, Dominus Deus, ecce anima mea. 83.
4 Diem pro anno dedi tibi. 360
4 Sic comedent filij Iſrael. 370
4 Sic comedent filij Iſrael 386
4 Tu fili hominis ſume tibi laterem. 471
6 Ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam in poſue runt. 244
8 In abſcondito cubilis ſui. 419
8 Dominus non videt. 211
8 Eduxi me in atrium exterius. 236
9 Dereliquit Dominus terram. 211
9 Vas interfectionis. 458
9 A ſanctuario meo incipite. 760
9 A ſanctuario meo incipite. 596
10 Species rotarum currus Domini. 688
10 Homo veſtitus lineis. 306
10 Cherubin habebant ſimilitudinem manus hominis. 356
10 Imple malum tuam prunis. 392
10 Imple manum tuam prunis 855
11 Dabo eis cor carneum. 337
13 Dolore repleberis, calicæ mæroris & triſtitiæ. 257
13 Complebo indignationem meam.
13 Quaſi vulpes in deſerto. 455
13 Erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum. 797
13 Ipſe ædificabat parietem 626
13 Non oppoſuiſtis vos murum. 511
13 Linguam tuam adhærere faciam. 211
16 Ego dedi vias tuas in capite tuo. 67
16 Indui te biſſino & ſubtilibus. 13

16 Multiplicaſti fornicationem tuam ad irritandũ me. 263
16 Omnibus meretricibus dantur mercedes. 552
16 Expandi amictum meum. 419
16 In quo mundabo cor tuum. 357
16 Hæc fuit iniquitas Sodomæ. 707
16 Iuſtificata eſt Sodoma ex te. 841
16 Radix tua, & generatio tua. 545
16 Zelus meus recedet à te. 553
16 Pater tuus Amorrheus. 866
17 Aquila grandis magnarum alarum. 309
17 Rex Babylonis. 373
17 Aquila grandis magnarum. 755
17 In terra bona ſuper aquas multas plantata eſt, vt facile frondes. 858
18 Conuertimini, & agite pœnitentiam. 71
18 Dentes filiorum obſtupuerunt. 112
18 Omnes animæ meæ ſunt. 112
18 Nolo mortem peccatoris. 283
20 In odorem ſuauitatis ſuſcipiam vos. 80
20 Adducam vos de populis, & congregabo vos de terris. 275
20 Et ſubiiciam vos ſceptro meo. 841
21 Tu autem profane, impie, Rex Iſrael. 270
21 Mucro, mucro euagina te, 315
21 Aufer cidarim. 451
22 Ecce, ego congregabo vos congregatione argenti. 120
22 Ciuitas effundens ſanguinem in medio tui. 270
23 Cumque veniſſent ad eam filij Babylonis. 630
23 Multiplicauit Ieruſalem fornicationes ſuas. 776
23 Nomina earum Oolla maior. 568
24 Fili hominis ſcribe tibi. 415
24 Multo labore ſudatum eſt. 690
24 Immunditia tua execrabilis. 657
24 Pone hanc ollam vacuam. 646
24 Multo labore ſudatum eſt. 575
26 Beſtiis terræ dedi ad deuorandum. 266
30 Sciant quia ego Dominus. 797
34 Væ paſtoribus. 462
34 Percutiam arcum tuum. 117
34 Suſcitabo ſuper oues meas paſtorem vnum. 171
34 Vos greges mei, greges paſcuæ meæ. 267
34 Habitabunt in deſerto ſecuræ. 314

34 Diſperſi ſunt greges mei. 331
34 Ego ero eis in Deum. 350
34 In paſcuis vberrimis paſcam eas. 617
40 Ecce vir, cuius erat ſpecies, quaſi ſpecies eris. 853
46 In porta eſt princeps. 487
47 Princeps erit in medio eorum, cum ingredientibus ingredietur. 36
47 Princeps in medio eorum erit. 628

Daniel.

1 Pueris autem his abſtinentibus dedit ſcientiam. 496
1 Legumina præpoſuerunt cibus regiis. 564
2 Abimelech habebat ſeruos moribus corruptos. 810
3 Tunc Nabuchodonoſor in furore. 602
3 Non oportet nos de hac reſpondere tibi. 855
3 In veritate, & in iudicio induxiſti. 742
4 Eiiciente te ab hominibus, & cum beſtiis feriſque. 66
4 Nabuchodonoſor dum ſe ſuperbè eleuat. 803
4 Rex vocatur arbor in medio terræ ſita. 845
5 Appenſus es in ſtatera. 395
5 Vidit Baltaſſar Rex in ſuperficie parietis digitos. 847
7 Hircus caprarum magnificauit. 215
9 Poſt hebdomadas ſexaginta occidetur Chriſtus. 146
9 Non in iuſtificationibus noſtris. 670
9 Auertatur obſecro ira tua 724
10 Non remanſit in eo fortitudo. 635
12 Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. 158
13 Suſcitauit Dominus ſpiritum ſanctum pueri iunioris. 232.
13 Erubuerunt ſerui vehementer. 252
13 Ecce oſtia pomerij clauſa ſunt. 723
13 Egreſſa eſt iniquitas de Babylone. 743
13 Inueterate dierum malorum. 498
13 Species decepit te. 524
13 Sub ſchino alter vero ſub prino. 527
13 Quid Suſanna ſanctius. 546
14 An non vides, quanta comedat & bibat quotidie. 242
14 Daniel ſerue Dei. 423
14 Exiſtimabant ſacerdotes Bel. 722

Hoſſeas.

1 Fornicatione fornicati ſunt 281
2 Ducam eam in ſolitudinem. 436
4 Non viſitabo ſuper filias veſtras,cum fuerint fornicatæ. 108.
4 Ego ſcio Ephraim,contaminatus eſt Iſrael. 132
8 Ipſi regnauerunt & non per me 287
9 Quaſi aquila ſuper domum Domini. 309
9 Interficiam amantiſſima eorum. 213
10 Diuiſum eſt cor eorum,nunc interibunt. 184
11 In vinculis charitatis. 304
12 Iudicium Domini cum Iuda, & viſitatio ſuper Iacob. 102.

Ioel.

1 Computruerunt vt iumenta ſtercore ſuo. 479
1 Computruerunt vt iumenta. 585
1 Vocate cætum,congregate ſenes. 681
2 Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum. 129
2 Poſui vineam meam deſertam. 287
2 Inter veſtibulum,& altare. 430
2 Conuertimini ad me in toto corde veſtro. 631
3 Erit Ieruſalem ſancta. 373
3 Filios Iuda & filios Ieruſalem. 658

Amos.

4 Nunquid rugiet leo in Sylua. 849
5 Conuertitis Iudicium. 390
5 Odio habuerunt corripientem. 4 8
6 Optimates capita eorum. 194
8 Mittam famem in terra non famem panis. 207
8 Conuertam feſtiuitatem in luctum 271
9 Ponam oculos meos ſuper eos in malum. 246

Ionas.

1 Patiar ego famem. 771
1 Cum anguſtiaretur in me anima mea. 678

4 Bene iraſcor ego vſque ad mortem. 531

Michæas.

13 Et tu Bethleem terra iuda nequaquam. 288
7 Præcoquans ficus deſiderauit anima mea. 255
7 Ne læteris inimici mea. 315
7 Væ mihi quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos. 2

Nahum.

1 Dominus in tempeſtate & in turbine ita eius. 766
3 Reuelabo pudenda in facie tua. 250

Habacuc.

2 Lapis de pariete clamabit,& lignum. 252
2 Si moram fecerit,expecta eum. 333
2 Peccauit anima tua. 641
2 Super cuſtodiam meam ſtabo. 480
2 Super cuſtodiam meam ſtabo. 487
3 Cum iratus fueris,miſericordiæ recordaberis. 127
3 Cumulum aquarum pro mari. 359
3 Mentietur opus oliuæ. 786

Aggæi.

1 Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras. 57

Zacharias.

1 Ira magna ego iraſcor. 681
1 Ira magna ego iraſcor. 556
2 Accipe calamum menſuræ. 361
2 Leuaui oculos meos. 438
5 Ecce talentum plumbi. 517
6 Ecce vir oriens nomen eius. 236
7 Aures ſuas aggrauauerunt,ne audirent,& cor ſuum poſuerunt,vt adamantem. 20

9 Ecce, Rex tuus veniet tibi iuſtus. 76
9 Vinum dei germinans virgines. 281
9 Exibit vt fulgur. 38[illegible]
10 Super paſtores iratus eſt furor eius. 381
10 Ad terram Galaad, & Libani adducam eos. 733
11 Sumpſi mihi duas virgas, & alteram vocaui decorem, & alteram vocaui funiculum. 149

Malachias.

1 Onus domini ad Iſrael in manu Malachiæ. 11
1 Si ego pater, vbi eſt honor meus. 218
1 Si ego Dominus. 301
1 Magnum eſt nomen meum in gentibus. 187
2 Labia ſacerdotis. 374
3 Labia ſacerdotis. 429

1. *Machabæorum.*

2 Nos habentes ſolatio ſanctos. 391
2 Facile eſt, concludi multos in manu paucorum. 121
3 Facile eſt concludi multos in manu paucorum. 139
6 Et incidit in languorem præ triſtitia. 257
6 Demus dextras hominibus iſtis. 263
6 Refulſit ſol in clypeos. 590
6 Antiochus certaturus cum Iuda, fecit prius canere tubis. 759
9 Elegit Bachides viros impios. 764

2. *Liber Machabæorum.*

4 Menelaum quidem vniuerſæ malitiæ reum. 136
6 Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus. 232
6 Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus. 587
7 Pro peccatis noſtris patimur. 315
7 Tu qui inuētor omnis malitię factus es in Hebręos. 651
7 Nos propter noſmetipſos hoc patimur. 687
7 Tu qui inuentor omnis malitiæ. 707
8 Poſt Sabbathum diuiſerunt ſpolia debilibus, orphanis, & viduis. 838
9 Qui vniuerſa conſpicit dominus Deus Iſrael, percuſſit eum inſanabili plaga. 679

13 Antiochus Iudæos eſt deprecatus. 308

Euangelium ſecundum Matthæum.

2 Defuncti ſunt,qui quærebant animam pueri. 307
2 Ecce Magi ab oriente venerunt. 226
2 Qui quærebant animam pauperi. 316
2 Ex Ægypto vocaui filium meum. 833
5 Beati qui lugent. 297
5 Ei qui voluerit tecum contendere. 314
5 Diligite inimicos veſtros. 316
5 Vos eſtis lux mundi 430
5 Beati pauperes ſpiritu. 434
5 Non veni ſoluere legem,ſed adimplere. 776
5 Nonne anima plus eſt,quam eſca. 787
5 Qui te percuſſerit in vnam maxillam. 822
5 Sic luceat lux veſtra coram hominibus. 856
5 Sint lucernæ ardentes. 862
6 Quid pdeſt homini,ſi vniuerſum mũdũ lucretur. 204
6 Primum quærite regnum Dei,& iuſtitiam eius. 204
6 Quærite primum regnum Dei,& hæc omnia. 230
6 Theſaurizate vobis. 339
6 In ignem mittetur. 403
6 Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo. 616
7 Domine nonne in nomine tuo prophetauimus. 28
7 Eiice prius trabem de oculo tuo 187
7 Hypocrita, eiice primum trabem. 406
7 Noli ſanctum dare canibus. 588
7 Non poteſt arbor mala. 544
8 Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. 19
8 Miſericordia volo, & non ſacrificium. 109
8 Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. 778
6 Diſcite, quid eſt miſericordiam volo & non ſacrificiũ. 284.
9 Non opus eſt valentibus medicus. 555
10 Nihil occultum quod non reueletur. 252
10 Eſtote prudentes,ſicut ſerpentes. 747
10 Prædicate ſuper tecta. 785
10 Tolerabilius erit Sodomæ & Gomorrhæ. 839
10 Eſtote ſimplices ſicut columbæ. 852
10 Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum. 579

10 Qui perſeuerauerit vſque in finem. 591
11 Regnum cœlorum vim patitur. 149
11 Regnum cælorum vim patitur. 636
11 Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. 820
11 Veruntamen dico vobis Tyro,& Sidoni. 877
13 Venit inimicus & ſuperſeminauit zizania. 42
13 Congregate triticum in horreum. 172
13 Simile eſt Regnum cœlorum fermento. 720
14 Cum ſubleuaſſet oculos Ieſus. 838
15 Ab eo enim exeunt cogitationes prauæ. 631
15 Si cæco ducatum præſtet. 763
16 Cauete à fermento Phariſæorum. 720
17 Vade poſt me Satana. 829
18 Si non lauero te. 404
18 Vade & corripe eum. 418
18 Væ mundo ob ſcandalis. 785
18 Ne efficiamini ſicut paruuli. 832
18 Væ mundo ab ſcandalis. 838
19 Quis putas maior eſt in regno cælorum. 779
19 Cum facis prandium,aut cœnam. 820
19 Si vis ad vitam ingredi. 472
20 Reges gentium dominantur. 232
20 Simile eſt Regnum cælorum homini patri familias. 683
21 Mittam filium meum,ipſum forſan reuerebuntur, 201
21 Auferetur à vobis Regnum dei. 248
21 Locauit paterfamilias vineam ſuam. 729
22 Ligatis manibus & pedibus mittite eum. 20
22 Simile eſt Regnum cælorum homini Regi. 326
22 Quomodo huc intraſti non habens veſtem 629
23 Quoties volui congregare filios tuos. 144
23 Væ vobis Phariſæi hypocritæ quia mundatis. 197
23 Relinquetur vobis domus veſtra deſerta. 207
23 Sicut oues in medio luporum. 316
23 Ieruſalem,Ieruſalem,quæ occidis prophetas. 414
23 Quoties volui congregare filios tuos. 619
23 Ecce ego mitto ad vos. 700
23 Væ vobis hypocritæ. 770
23 Implete menſuram patrum veſtrorum. 518
24 Væ prægnantibus. 96
24 Sicut in diebus Noe erit Aduentus filijhominis. 110
24 Vbicunque fuerit corpus , illic congregabuntur & aquilæ. 178

24 Sicut fulgur ab Oriente. 398
24 In fine mundi ad ſonitum tubæ mortui reſurgent. 759
25 Mitte huac ſeruum nequam. 686
26 Ibunt inſupplicium æternum. 413
25 Vigilate quia neſcitis diem. 120
25 Statuet hædos à ſiniſtris 644. 853
25 Statuet agnos à dexteris. 853
26 Quod non nouiſſet hominem. 404
27 Duo latrones blaſphemauerunt. 307
27 Emerunt ex illo agrum figuli. 384
27 Nihil tibi,& iuſto illi. 737

Marcus.

3 Et impoſuit eis nomina Boagernes. 760
3 Et conuenientes Apoſtoli ad Ieſum renuntiauerunt ei omnia. 234
6 Herodes natalis ſui cœnam fecit. 729
6 Omnis enim igne ſalitur,& omnis victima ſale ſaletur. 231.
9 Quantum temporis eſt ex quo ei hoc accidit. 270
9 Bonum eſt nos hic eſſe. 413
9 Quantum temporis eſt ex quo ei accidit? 830
16 Prædicate Euangelium omni creaturæ. 337
19 Si mortiferum quid biberint non eis nocebit. 307

Lucas.

1 Concipiens in vtero & paries filium & vocabitur nomẽ eius Ieſus. 96
1 Quomodo fiet iſtud. 344
1 Gloria in altiſſimis deo. 688
2 Cum inducerent puerum Ieſum parentes eius. 254
2 Orbis deſcribitur 314
2 Videamus hoc verbum. 380
3 Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem. 12
3 Sub principibus ſacerdotum. 374
3 Cuius ventilabrum. 714
5 Matthæus ſequutus eſt Chriſtum. 316
5 Non indigent ſani medico.
6 Eleuatis oculis in diſcipulos. 716

6 Væ vobis qui ridetis. 348
6 Exiit in montem orare 764
6 Omnis qui ſe exaltat humiliabitur. 751
7 Ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. 225
7 Mulier peccatrix. 312
7 Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. 586
8 Quod cecidit ſuper petram aruit. 337
10 Homo quidam de Ieruſalem in Ierico. 180
10 Forſitan filium meum verebuntur. 201
10 Meſſis multa, operarij autem pauci. 336
10 Samaritanus quidam iter faciens venit ſecus eum, & videns eum, miſericordia motus. 701
10 Infundens oleum, & vinum, & imponens. 7:0
10 Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethſaida. 618
11 Si oculus tuus, nequam eſt, totum corpus erit tenebroſum. 112
11 Amice commoda mihi tres panes, quoniam. 245
11 Quis veſtrum habebit amicum. 248
11 Ignem veni mittere in terram. 46
12 Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te 118
12 Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis. 19
12 Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret. 181
12 Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te. 252
12 Stulte, hac nocte animam tuam. 37
12 Sint lumbi veſtri præcincti. 392
12 Ne gaudeas, ne læteris. 788
13 Arborem fici habebant. 106
13 Sin autem in futurum ſuccides. 190
13 Gaudium eſt angelis dei. 333
13 Ecce tres anni ſunt. 365
13 Domine dimitte ficulneam. 5:4
13 Cauete à fermento Phariſæorum. 720
13 Ecce eiicio dæmonia. 768
14 Cum intraſſet Ieſus domum cuiuſdam principis. 224
14 Cum facis prandium aut cœnam. 819
15 Quanti mercenarij ſunt in domo patris mei. 57
15 Surgam & ibo ad patrem meum. 204
15 Congratulamini mihi. 327
15 Solem ſuum oriri facit. 346
15 Cupio ſaturari ſiliquis. 370
15 Quanti mercenarij in domo patris mei. 617

16 Diues

16 Diues induebatur purpura & epulabatur quotidie ſplendidè. 353
16 Quid faciam? Dominus meus aufert à me. 790
16 Et habebat villicum. 585
16 Filij huius ſæculi prudentiores. 613
17 Si peccauerit in te frater tuus ſepties dimitte illi. 76
17 Memores eſtote vxoris Loth. 110
17 Regnum cœlorum intra nos eſt. 280
18 Non ſum ſicut cæteri hominum. 524
18 Cum venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra. 201
18 Nemo bonus niſi ſolus Deus. 756
18 Deſcendit hic in domum ſuam iuſtificatus. 810
19 Negotiamini dum venio. 392
19 Negotiamini dum venio. 629
19 Diſcipuli gauiſi ſunt viſo Domino. 787
20 Qui habet aures. 381
21 Minuta vetulæ grata. 353
21 Attendite vobis ait Chriſtus, ne forte grauentur corda veſtra. 502
22 Ego pro te rogaui Petre 326
23 Duo latrones blaſphemabant. 307

Ioannes.

1 Super quem videris ſpiritum. 34
1 Erat lux vera, quæ illuminat. 76
1 Quotquot autem receperunt eum. 161
1 Vidimus gloriam eius, quaſi vnigeniti à patre. 208
1 Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 210
1 Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. 257
1 Ego vidi, & teſtimonium perhibui. 268
1 A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe. 288
1 Erat lux vera, quæ illuminat. 687
1 Ecce agnus Dei, ecce qui tollit. 851
1 Nam cum poteſtatem acceperis filium Dei fieri. 471
3 Spiritus vbi vult ſpirat. 508
3 Spiritus vbi vult ſpirat. 858
4 Bene dixiſti, quia virum non habeo. 239
4 Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant. 2[illegible]8
4 Pacem meam do vobis. 317

4 Leuate oculos veſtros. 336
4 Venit mulier de Samaria haurire aquam. 586
4 Qui biberit ex aqua quam ego dabo. 840
5 Sicut audio, iudico, & iudicium meum verum eſt. 268
5 Vos amici mei eſtis. 434
5 Scrutamini ſcripturas. 594
5 Pater non iudicat quemquam. 780
6 Nolite iudicare ſecundum faciem. 192
6 Non habent neceſſe ire. 334
6 Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta. 360
6 Stagnum Genezareth. 402
6 Cum vidiſſent, quod fecerat ſignum. 577
7 Miſerunt principes & Phariſæi. 374
8 Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. 761
8 Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. 853
8 Ego ſum lux mundi. 585
9 Quandiu in mundo ſum, lux ſum mundi. 40
10 Nemo poteſt rapere de manu patris mei. 666
11 Ieſus moriturus erat pro gente. 161
11 Herodias inſidiabatur illi. 709
12 Qui mihi miniſtrat me ſequatur. 849
13 Sciens Ieſus, quia venit hora eius. 218
13 Nunc clarificatus eſt filius hominis. 404
13 Exemplum meum do vobis. 855
13 Non eſt ſeruus maior domino ſuo. 857
14 Philippe qui videt me. 360
14 Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. 778
15 Ego ſum vitis vera. 280
15 Ego ſum vitis vera. 152
16 Alias oues habeo, quæ non ſunt de hoc ouili. 171
17 Non pro eis tantum rogo, ſed pro eis, 171
18 Nobis non licet interficere quenquam. 367
19 Non haberes poteſtatem in me niſi datum eſſet. 681
20 Accipite ſpiritum ſanctum. 320
20 Gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino. 737
20 Paſce oues meas. 321

Acta Apoſtolorum.

1 Erant perſeuerantes vnanimiter in oratione. 122.174
1 Eritis mihi teſtes. 336
1 Apoſtoli erant perſeuerantes vnanimiter. 620

1 Tu

1 Tu Domine,qui corda noſti omnium. 764
2 Erant autem perſeuerantes in doctrina. 691
3 Interim autem Dominus augebat,qui ſalui fiebant. 171
3 Et nunc fratres ſcio quia per ignorantiam feciſtis. 524
4 Solus Rex Herodes. 302
4 Das ſeruis tuis cum omni fiducia. 759
5 Non ſero ſed diluculo. 688
5 Pũnitus Ananias. 704
6 Conſiderate ſeptem viros boni teſtimonij. 764
8 Quæſo Domine de quo propheta loquitur de ſe? an de alio? 23
8 Eunucbus nunquam lætus Donec à Philippo baptizatus. 787
9 Domine audiui à multis de viro hoc. 83
9 Tabita prædicatur plena bonis operibus. 838
10 Surge Petre,occide,& manduca 112
10 Et vidit cœlum apertum & deſcendens vas. 377
10 Vigilante memoria retinentes. 362
10 Eleemoſinæ tuæ aſcenderunt. 413
10 Occide,& manduca. 447
11 Barnabas hortabatur permanere in perſeuerantia in domino 691
14 Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ Dei. 144.
17 Suſceperunt verbum. 703
17 Honoremus fratres mei viros ſanctitate inſignes 338

Epiſtola ad Romanos.

1 Qui prædicas non mœchandum,mœcharis?Non furandum furaris? 39
1 Qui prædicas non furandum,furaris? 187
1 Inuentores malorum parentibus non obedientes. 216
1 Obſcuratum eſt cor eorum. 498
1 Quia commutauerunt veritatem. 534
1 Ire permiſit paſſiones 538
1 Prius ſunt plectendi criminum authores. 650
2 Honor & pax omni operanti bonum. 44
2 Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt. 153
2 Confidis te ipſum lumen eſſe. 415
2 Secundum duritiam tuam. 470
2 Teſtimonium reddente illis conſcientia. 641

2 Non auditores legis, ſed factores. 778
3 In Adam omnes peccauerunt & egent gloria Dei. 158
4 Crucifixus eſt propter delicta noſtra. 320
5 Spes autem non confundit. 162
5 Gloriemur in tribulationibus, ſcientes. 290
6 Quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? 88
6 Non ergo regnet peccatũ in veſtro mortali corpore. 94
6 Sicut exhibuiſtis membra veſtra. 456
6 Quem fructum habuiſti tunc. 770
6 Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro. 105
8 Quicunque ſpiritu Dei aguntur ij filij Dei ſunt. 281
8 Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore 184
8 Si filij & hæredes. 413
8 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. 415
8 Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum. 303
8 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? 516
8 Orationi inſtantes. 319
9 Triſtitia magna mihi eſt, & continuus dolor. 46
9 Quod ſi volens Deus oſtendere iram. 154
9 Si fuerit numerus filiorũ Iſraël tanquã arena maris. 155
9 Et erit in loco vbi dictum eſt eis. 164
9 Populus meus es tu. 273
9 Non currentis neque volentis opera. 321
9 Volens ergo indurat Deus. 535
9 Optabam ego ipſe anathema eſſe pro. 418
10 Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. 282
10 In omnem terram exiuit. 481
11 Nonne decebat omnes ſtellas eſſe, & ſicut radix ſancta eſt. 159
12 Quandiu ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum glorificabo. 134
12 Debet enim eſſe rationale obſequium. 497
13 Eſt enim Deus verax. 9
13 Non ſine cauſa gladium portat. 18
13 Dies appropinquauit, abiiciamus opera tenebrarũ. 40
13 Abiiciamus opera tenebrarum. 257
33 Non ſine cauſa gladium portat. 257
13 Nox præceſſit dies autem appropinquauit. 674
13 Non eſt poteſtas niſi à Deo. 684
13 Non ſine cauſa gladium portat. 851

Epiſtola ad Corinth. 1.

1 Videte fratres vocationem veſtram. 26
2 Si ego contriſto vos. 689
2 Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi 68
3 Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. 87
3 Dei agricultura eſtis. 336
3 Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. 430
4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. 49
4 Nos ſtulti propter Chriſtum. 74
4 Quid habes quod non accepiſti? 265
4 In Chriſto vos genui. 364
4 Non in ſermone verbum Dei. 391
4 Tempus eſt vt incipiat iudicium. 598
4 Id quod in præſenti eſt momentaneum. 682
4 Non vt confundam vos hæc ſcribo, ſed vt. 841
4 Quid vultis in virga veniam ad vos, an in charitate. 552
5 Scripſi, ne commiſceamini fornicariis. 151
5 Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis. 198
5 Scripſi vobis in Epiſtola. 568
5 Expurgate vetus fermentum. 746
5 In fine mundi ad ſonitum tubæ mortui reſurgent. 759
5 Gratia dei ſum id quod ſum 776
6 Dolendum eſt ſuper eo qui fornicatus eſt. 787
6 Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. 166
6 Fugite fornicationem. 497
6 Nolite errare 525
6 Fugite prauorum hominum conſortium. 585
6 Empti enim eſtis pretio. 688
7 Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. 67
7 Perficientes ſanctificationem in timore dei. 94
7 Sanctificatus eſt vir infidelis. 97
7 Itaque dico fratres, tempus breue eſt. 119
7 Præterit figura huius mundi. 160
7 Hoc itaque dico fratres, tempus breue eſt. 181
7 Oculus non vidit. 472
7 Tempus breue eſt. 769
7 Qui vtuntur hoc mundo. 528
8 Si quis diligit deum. 122
10 Nec murmuraueritis, vt quidam eorum. 110

10 Nos ſumus in quos fines ſæculorum. 779
10 Petra autem erat Chriſtus. 483
10 Non poteſt calicem bibere. 563
10 Petra autem erat Chriſtus. 5?6
10 Nemo quod ſuum eſt. 701
11 Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. 856
12 Nemo poteſt dicere dominus Ieſus niſi in ſpirituſancto. 539.
12 Æmulamini non iniquitatem, 585
12 Eccleſia quoddam corpus myſticum. 594
13 Videmus nunc per ſpeculum 315
13 Non ex parte cognoſcemus. 678
13 Charitas enim non ſolum quærit. 678
14 Omnia in vobis ſecundum ordinem fiant. 171.333
15 Corrumpunt bonos mores colloquia praua. 456

2.Corint.

1 Benedictus dominus pater miſericordiarum & deus.127
1 Benedictus dominus qui conſolatur. 655
1 Deus de tantis periculis nos eripuit. 687
1 Benedictus deus qui conſolatur. 7?5
2 Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos. 257
2 Chriſti bonus odor ſumus. 849
6 Quæ ſocietas lucis tenebras? aut quæ conuentio Chriſti ad Belial. 152
6 Quaſi triſtes ſemper autem gaudentes. 208
6 Templum ſanctum dei viui. 662
6 Vos eſtis templum Dei viui. 629
8 Qui multum non abundauit & qui modicũ non minorauit. 227
9 Hilarem datorem diligit dominus. 25
10 In promptu habentes vlſciſci omnẽ inobedientiam. 84
11 In plagis ſupra modum. 109
11 Benedictus pater domini noſtri Ieſu Chriſti. 276
11 Deſpondi vos vni viro. 326
12 Non quærimus veſtra, ſed vos. 151

Ad Galathas.

1 Cum placuit ei qui me ſegregauit. 86
3 Factus pro nobis delictum. 444

4 Filio-

4 Filiorum dei adoptionem recepimus. 217
4 Quod ſi filius & hæres. 414
4 Miſit Deus filium ſuum. 687
6 Fratres & ſi præoccupatus fuerit homo. 126
6 Si quis præoccupatus fuerit. 335
6 Quæcunque ſeminauerit homo. 692 540
6 Alter alterius onera portate. 703
6 Quæcunque ſeminauerit homo & hæc. 768
6 Operemur bonum ad omnes. 47

Ad Epheſ.

1 Benedictus Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti. 163 343.
1 Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum dei. 281
2 Spiritus qui nunc operatur. 639
3 In charitate bene radicati. 303
3 Sacramentum hoc magnum eſt. 354
4 Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat. 15
4 Donec occurramus omnes in vnitatem fidei. 171
4 Solliciti eſtote ad ſeruandam vnitatem. 178
4 Renouamini ſpiritum mentis veſtræ. 823
5 Gratias agentes ſemper. 298
5 Vnuſquiſque vxorem, ſicut ſeipſum. 305
5 Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. 317
5 In Chriſto & Eccleſia. 322
5 Fornicatio neque nominetur in vobis. 497
5 Hoc ſcitote intelligentes, quòd omnis. 498
5 Nolite inebriari vino 500
5 Fornicatio & omnis immunditia 556
5 Surge qui dormis & illuminabit te Chriſtus. 677
5 Eratis aliquando tenebræ. 686
5 Nolite inebriari vino. 736
5 Serui obedite dominis carnalibus cũ timore, & tremore. 810

Ad Philip.

1 Teſtis eſt mihi Deus. 629
2 Omnia facite ſine murmurationibus. 77
2 Mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. 20
2 Miſertus eſt dominus eius & mei. 20

1 Cupio diſſolui. 3'4
1 Vobis donatum eſt. 361
2 Omnes quæ ſua ſunt, quærunt. 518
3 Signati eſtis ſpiritu promiſsionis. 180
3 Qui terrena ſapiunt. 311
3 Quorum Deus venter eſt. 410
4 Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. 199
4 Gaudete ſemper in domino. 787
4 Dominus prope eſt. 863
4 Scio humiliari. 576
4 Omnia poſſum, in eo qui me confortat. 592

Ad Colloſſenſes.

2 Spiritu vobiſcum ſum. 504
3 Super omnia charitatem habete. 24
3 Omne quodcunque facitis in verbo. 112
3 Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum. 771
3 Induite vos ſicut electi dei ſancti modeſtiam. 195
3 Exuentes veterem hominem. 298
3 Induimini viſcera miſericordiæ. 745.830
4 Deprecationi inſtate vigilantes. 379

Ad Theſſalonicenſes.

2 Sunt inter vos, qui omnibus aduerſantur. 270
2 Neque gloriam quærentes. 314
2 Nos perſecuti ſunt. 771
2 Cupide volebamus tradere vobis non ſolum Euãgelium dei. 841
4 Nolo vos ignorare de dormientibus. 314
5 Qui dormiunt, nocte dormiunt. 41
3 Si quis non obedit verbo noſtro, ne commiſceamini cum illo vt confundatur. 253

I. Ad Timothæum.

2 Obſecro fieri obſecrationes. 720
2 In omnibus præbe teipſum exemplum bonorum operum. 856
3 Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. 289
3 Non ebrioſos. 501

4 Exemplum eſto fidelium in verbo. 856
5 Peccantes coram omnibus argue. 409
5 Seniorem ne increpaueris. 743
5 Vtere modico vino. 499
6 Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime. 184
6 Habentes alimenta & quibus tegamur. 572
1 Comites diuitiarum deſideria. 141
2 In magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea. 232
3 Erunt homines ſeipſos amantes. 559
3 Omnes decelinquerunt. 401
3 Et ex omnibus eripiat me Dominus. 700
4 Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit. 32
4 Tu vero vigila. 42
4 Cum igitur miniſtri ſimus. 487
5 Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. 289

Ad Titum.

1 Vt potens ſis exhortari. 430
3 Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe dicto obedire. 84

Ad Hebraos.

1 Locutus eſt patribus per prophetas. 320
1 Sine fide & miſericordia impoſsibile eſt. 694
3 Quibus autem iurauit 413
3 Adhortamini voſmetipſos. 679
4 Omnia nuda ſunt. 625
4 Viuus eſt ſermo domini. 485
5 Et ipſe circundatus eſt infirmitate. 449
5 Neque quiſquam ſibi ſumit honorem. 764
5 In diebus carnis ſuæ obtulit preces. 818
6 Iterum crucifigentes Chriſtum. 436
7 In quem dicuntur hæc de alia tribu. 32
7 Sacerdotes debent offerre hoſtias. 375
7 Adhuc modicum aliquantulum. 417
8 Quod antiquatur & ſeneſcit. 732
9 Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. 818
9 In arca teſtamenti erat vrna aurea habens manna. 852
10 Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam

habet remunerationem. 163
10 Horrendum eſt incidere in manus dei viuentis. 168
10 Irritam quis faciens legem Moyſi. 787
10 Adhuc modicum aliquantulumq́; qui venturus eſt. 825
11 Multo magis obtemperabimus patri ſpirituum. 211
11 Fides eſt ſubſtantia. 383
11 Iuxta fidem defuncti ſunt. 324
11 Circuierunt in me pellibus in potitis caprinis. 248
11 Si extra diſciplinam eſtis. 553
12 Deus flagellat omnem filium, quem recipit. 106
12 Omnem filium, quem recipit. 301
12 Flagellat omnem filium, quem. 304 305
12 Ne ſimus paruuli fluctuantes. 595
12 Deponentes omne pondus. 704
13 Obedite præpoſitis, & ſubiacete eis. 43
13 Mementote præpoſitorum. 714
13 Beneficentiæ & communionis. 694

Epiſtola beati Iacobi.

1 Si quis putat ſe religioſum eſſe non refrænans. 18
1 Deus intentator malorum eſt. 65
1 Sit omnis homo tardus ad iram. 76
1 Peccatum cum conſummatum fuerit, generat mortē. 88
1 Iacobus dei & domini noſtri ſeruus. 126
1 Qui perſpexerit in lege. 427
1 Sit omnis homo tardus ad iram. 634
1 Religio munda, & immaculata apud deum. 637
2 Iudicium ſine miſericordia. 701
3 Non eſt iſta ſapientia de ſurſum. 800
3 Nunquid fons de eodem foramine. 348
5 Helias homo erat ſimilibus nobis. 213
5 Triſtatur quis in vobis? Oret. 257
5 Ecce Iudex ante ianuam. 417

Petri. 1.

2 Qui vocauit nos è tenebris in admirabile lumen ſuum. 294.
2 Vos genus electum, & regale ſacerdotium. 171
3 Non tardat dominus promiſſionem ſuam. 333

3 Vnum hoc non lateat vos chariſſimi. 12
3 Impartimini hominem vxoribus. 166
4 Charitas operit multitudinem peccatorum. 107
4 Charitas operit multitudinem peccatorum. 630
4 Tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo dei. 60
5 Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens. 83
5 Forma facti gregis ex animo, & cum apparuerit. 231
5 Tanquam leo rugiens circuit. 431
5 Omnes inuicem humilitatem inſinuate. 754
5 Vigilate, quia aduerſarius. 803

Petri 2.

1 Habemus firmiorem propheticum ſermonem. 385
2 Melius eſt veritatis viam non agnoſcere. 790
3 Patientes agit Chriſtus propter vos. 106
6 Ciuitates Sodomorum. 420

Ioannis Epiſtola. I.

3 Videte qualem charitatis dedit pater.
3 Filioli non diligamus verbo. 307
3 Qui habuerit ſubſtantiam mundi huius. 96

Tertia Ioannis.

1 Chariſſime noli imitari malum. 562

Apocalypſis.

1 Vidi in medio ſeptem candelabrorum. 316
1 Caput eius velut lana alba. 471
1 Vidit Ioannes Chriſtum ambulanté in medio candelabrorum. 839
1 Caput filius hominis velut lana alba. 851
1 Caput eius & capilli erant candidi. 633
1 Gladius procedens de ore Chriſti. 854
1 Noli timere. 656
Memento vnde excideris. 206
2 Scio opera tua. 397
2 Filius hominis ambulans in medio candelabrorum. 856
2 Eſto fidelis vſque ad mortem. 691

3 Nomen habes,quod viuas,& mortuus es. 16.167.494
3 Tu dicis , quia diues ſum 471
3 Ego ſto ad oſtium, & pulſo. 725
4 In circuitu ſedis viginti quatuor ſedilia ſunt. 843
4 Peccata ſunt ſcala per quam homo. 805
5 Phialas aureas plenas adoramentorum. 132.80
5 Ego flebam multum. 421
5 Vicit leo detribu Iuda. 591
5 Si quis dignus eſt aperire. 702
5 Dignus eſt aperire librum. 687
6 Et vidi , & ecce equus rufus. 174
8 Stetit angelus ante altare. 333
8 Væ, væ, væ. 384
8 Vicit Leo de tribu Iuda. 877
11 Et datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ. 699
12 Væ terræ & mari. 417
13 Vidi de mari beſtiam aſcendentem, 664
14 Non habent requiem die ac nocte. 528
14 Miſit angelus falcem ſuam. 473
14 Mitte falcem tuam,& mete. 431
15 Vidi tanquam mare vitreum mixtum. 295
17 Circundata erat purpura & coccino. 817.245
17 Mulier erat circundata purpura. 631
17 Qui bibit de vino proſtitutiones magnæ meretricis. 632
18 Poma deſiderij animæ tuæ diſceſſerunt à te. 844
18 Quantum ſe glorificauit in delitiis ſuis. 751.847
21 Et fundamenta muri ciuitatis omni lapidè pretioſo ornata. 27
21 Fornicatoribus pars erit in ſtagno. 498
21 Ipſa ciuitas aurum mundum. 522
22 Beati qui lauant ſtolas ſuas. 471
22 Vidi arborem plantatam in medio. 840
22 Ego ſum ſtella ſplendida. 656
22 Ecce venio cito ; & merces mea mecum eſt. 803
22 Et folia ligni ad ſanitatem gentium. 17

EXPLICIT INDEX AVTHORITATVM SACRÆ SCRIPTVRÆ.

RERVM MEMORABILIVM ET HÆBRAISMORVM AC SENTENTIARVM omnium in iis Commentariis obſeruatu dignarum, Index abſolutiſſimus.

A.

ADONIS à Venere adamatus. 519
Adulatores in pratio habentur inter aulices. 420.
Adulatio quæ latet periculoſiſſima eſt. 726
Adulteram filiam occidere ius ciuile permittebat. 141
Adulteros ſuis thori interſiciens, exequitur iuſtũ dolorem. 704
Adulterum virum vxor nec arguere nec occidere poteſt licet hoc viro quondam liceret. 541
Adulterium Ethnicis mulieribus deteſtabile, feris ac Barbaris. 541
AEnigma Sanſonis. 148
Alexander magnus vino æſtuans Clytum occidit. 502
Alexander magnus deuicti hoſtis vxorem intactam pudicus reliquit. 345
Amor coniugij balſis. 87
Amici falſi comparantur hyrundinibus. 254
Amicitia ſimilitudine morum inchoatur. 152
Apoplexia morbus in ventriculis cerebri. 677

Artaxerres ruſtici exigui dono delectatur. 211
Apes regem habent qui caret aculeo. 78
Aquila Romanum imperatorum inſigne. 723
Arma Chriſtiani militis. 475
Arcturus ſtella in cauda vrſæ maioris. 581
Auris perforatio amiſſæ libertatis ſignum. 353
Ablactare quid ſit variè à doctoribus explicatur. 140.141
Adulterium graue malum. 345.541
Adulterium in fœminis grauius dedecus. 641
Adæ ſupplicium proponitur, vt à peccato deterreamur. 704
Acceptio perſonarum fugienda maximè iudicibus. 454
Adulatio per oleum ſignificatur. 863
Agamemnon Leonem in clypeo depinxit. 591
Alexander magnus dixit ad imperium eligendos digniſſimos. 761
Amicitia vera durat ſemper. 150
Amicitia operibus oſtendenda. 151
Amicitia non eſt contrahenda cum iniquis, ſed cũ bonis. 182
Animaduerſionem maximam in peccatores ſignificat extinctio familiæ Achab. 101
Animæ ſalus pluris æſtimanda à Deo qui eam viſitat. 75
Animæ proximi ſalus præponenda eſt proprio honori vt Chriſtus fecit. 76
Amaritudinẽ maximã parit dulcedo peccati. 469.400.89
Amor leuiora facit onera, & plura facit vnum. 777.29.23
Animæ ornamenta quibus priuamur per peccatum. 203
Author primúſque inuentor alicuius boni maximè commendatur. 54
Author alicuius mali ſeuerius punitur. 216.651.707
Abundantia bonorũ plura mala parit. 225.573.708.564
Amatores idola dicuntur. 233
Amicitia non contrahatur cum iniquis, & quamprimum eos tales cognoſcimus fugiamus ab eis. 253
Amici ficti in paupertate perficiunt. 254.771

Amicitia

Amicitia cum iniquis durare non poteſt. 771
Achor vtrum ſit nomen proprium vel quid ſignificet explicatur. 281
Aſcendere eſt ad meliora tranſire, deſcēdere è contra. 298
Abundantia timendi. 243
Angeli amant nos maximè. 333
Apoſtoli per cœlum ſignificantur. 331
Amoris vis. 873.350
Amoris Dei ſignum eſt, quod numerat dies quibus homo eſt ſine Deo. 265
Auari non ſunt diligendi. 351
Audire non niſi pro re maxima in Sacra Scriptura vſurpatur. 381
Adulatores quales & eorum pœna. 421.455.725
Amor patriæ magnus eſt. 426
Anima quæ habet Deum fortiſſima eſt, pulchrè explicatur. 482.
Arbores infructuoſæ ſunt peccata, bonorum opera arbores ſunt frugiferæ. 531.
Artes, & media iudicium hominis ad ſeducēdam mulierem depinguntur. 516
Adulter homo punitur per huiuſmodi malum in domo ſua. 539.
Ante punitionem videre oportet, vtrum verum ſit de quo quis accuſatur & debet audiri. 538
Ante dominum nullus appareat vacuus, maximè peccator. 645.
Aſpicit Deus cor inter omnia munera. 647
Aquilæ renouatio explicatur. 198
Auxilium Dei inſtanter petendum ad perſeuerandum. 689
Aquila dicuntur in ſacris litteris Nabuchodonoſor, & alij reges. 756
Alienæ fœlicitatis odium inuidia. 133
Ambitioſus non eligatur ad prælationem. 764

Ambitio

Ambitio facit hominem cæcum. 765
Ad regimen meliores eligantur. 765
Auxilium ferentes iniquis deus diſſipat. 797
Auxilium ferendum eſt miſeris & omnino deſtitutis. 837
Amicus antiquus maxime exiſtimandus. 880

B

Babylonia ſiue Memphis hodie Cayrum. 792
Bellum, malum maximmm & reipublicæ nocentiſſimum. 140
Bellorum mater regnandi inſana libido. 312
Buccephalus equus Alexandri Magni. 885
Baal quid ſit explicatur. 240
Benefacit Deus terræ propter bonos, & propter malos punit. 316
Beneficia funiculi & vincula dicuntur. 840.841
Beneficij locus mandetur memoriæ. 359
Beneficij memoria habenda ne benefaciens offendatur. 880.
Beneficia Dei præ oculit habenda, ne pecces. 881
Beſtiæ dicuntur homines crudeles. 359
Bona opera celeriter ſunt facienda. 268.67 68
Bona opera occultanda. 407.278.728
Bona opera hilariter agenda. 298
Bona huius mundi non poſſunt hominem ſaturare. 475 476.
Bona & mala quæ ex bonis & iniquis ſeruis ſequuntur. 810.
Boni dicuntur ſtellæ, mali arena. 158
Boni incipientes aliquod bonum conantur perficere, à malo verò facile ceſſant. 91.92
Boni in proximis non tantum mala ſed ſi quid boni eſt intuentur, è contra mali. 346

Bonorum

Bonorum paucitas. 800.890.712
Brachium domini potentiam diei ſignificat. 834

C.

C*Ayrum celeberrima Aegypti Ciuitas.*
Canis antiquus Cathenæ aſſueſieri non poteſt. 345
Cani capilli nuncij ſunt finis. 746
Ciuitates intereunt cum boni non diſcernuntur à malis. 765.
Coniugij comites. 66
Conſilium prauum conſultori peſſimum. 455
Chryſolitis lapis pretioſus noctu reſplendens. 688
Corpus denudare & verenda, olim graue ſupplicium. 250
Correctio eſt quædam Eleemoſina ſpiritualis. 46
Capræ in Cephalonia hauſtu venti ſitim depellunt. 212
Cynedi Cybeli ſacri. 550
Calamitates excitant ad quærendum Deum. 643.644. *vide verbo tribulatio.*
Cautiſimus aliorum periculis & flagellis. 654.704
Cœli aliquando Apoſtolos, aliquando Angelos ſignificant. 331.
Cenſores exactiſſimi ſunt homines in aliena peccata. 124 125.
Charitas prius exercenda erga proprios, deinde erga alios. 46.
Charitatis eſt excitare alios à peccato. 680
Chriſtus in illo loco paſſus eſt in quo primi parentes peccaue runt. 112.168
Chriſtus homo factus eſt, vt nexus ſanguinis trahat nos ad eius amorem. 539
Chriſtus leo dicitur, qui precipuè exorandus eſt à peccatoribus. 569
Chriſtus imber temporaneus & ſerotinus dicitur. 883

Chriſtus lux dicitur qui venit tollere tenebras figurarum tribulationũ peccatorũ,& dãnationis æternæ. 686.687
Chriſtus dicitur ros,& eius incarnatio. 898
Chriſtus aliquando medicus,paſtor & vir dicitur,quorum omnia media quærat,vt reuocet à peccato. 716.717
Chriſtus affixus Cruci abies dicitur. 610
Chriſtiani lapides pretioſi. 697
Chriſtianus peccans grauius punietur quam infidelis. 789
Chriſtianus erga proximum ſit columba, non coruus. 851
Ciuitates ſanguine,& reliquijs ſanctorum conſecratæ,detinere nos debent à peccatis. 564
Cæſarauguſta ciuitas laudatur. 504
Ciuitas ſpoliata diuitiis ſignum eſt ibi eſſe peccata. 741
Cogitationes malas ſupplicio bonas autem præmio remunerabit deus. 459
Claritas maiorum excitat inferiores ad opera clara. 590
Clypei peccatorum dicuntur iuſti. 561
Clypei dicuntur prælati & reges. 589
Colyrium eſt tribulatio qua aperiuntur oculi peccatoris vt conuertatur. 741
Colligi,vel congregari ſignificat,mori vel deſtrui. 792
Columba aliquando ſapientiam aliquando ſtultitiam ſignificat. 747
Confiteri mala ſalubrius eſt quam occultare. 887
Confeſſio ſacramentalis ſuadetur. 889. 890
Confeſſionem facturus primo oportet recogitet peccata.
Coniunctio & ſæpe abundat in Sacra Scriptura. 59
Cõiũctio & ſæpe ponitur in Sacra Scriptura pro vt. 87.226
concordia laudabilis & bona eius. 275.174
Concionator fortis ſit vt malleus. 696
Concionatores os dei dicuntur. 697
Concionatorum munus grande. 698
Concionator tuba dicitur propter quinque. 759 760
Concionum auditores æque ferant percuti mallei.

Conſiliarij praui grande malum. 454.455
Conſiliarij capita dicuntur. 846
Conſiliarios prauos fugiamus & bonos ſequamur. 809
Conſilium dici require in omnibus & ſine eo nihil facias. 808.
Conſilium acccipiunt iniqui è diabolo vel ab iniquis. 808
Conſilia praua dantes grauiſſime punit Deus. 600
Conſilia prauorum vana facilè diſſipantur. 846
Compati oportet proximorum malis temporalibus & ſpiritualibus. 891
Conſtantia piorum hominum inter malos cõmendatur. 705 628.
Conſolatio noſtra pendet à conuerſione noſtra in deum. 276
Conſortium iniquorum fugienda. 404.566.567.653
Contraria contrarijs curantur. 231
Cor appetit deus plus quam alia hominis. 492
Cor amittit peccator. 472.491
Cor peccatoris requirit deus ab eo. 631.632
Cor cogitationes & opera danda ſunt deo. 634
Corrigendi ſunt prius meliores quam peſſimi. 46.47
Corrigens alios labe carere debet. 187
Corrigere debent qui ſunt chariores, non qui odio habentur. 189
Correctio benignè facienda eſt. 189
Corrigere quomodo debeant filij parentes ſuos. 189
Ad corrigendum eum qui habet radices in peccato plures ſunt adhibendi. 188
Aliter agendum eſt cum his qui conuertuntur, aliter cum his qui perſeuerant in peccatis. 126
Correctionis fraternæ finis eſt emendatio fratris. 409
Corripere quis non tenetur quando non ſperatur emendatio. 588
Corripere debet ſacerdos libere eos qui peccant. 409
Corripere peccata & nõ allicias aliquẽ ad peccata. 452.453
Conuerſatio

Conuerſatio cum meretricibus periculoſiſſima. 558. 559
Conſortium bonorum prodeſt maximè etiam malis. 97.98 566.
Conceptus, & partus ſæpe in Sacra Scriptura iunguntur. 97
Crudelitas militum. 141
Crux Chriſti comēdatur. 909
Culpa debet præcedere pœnam. 404
Conſuetudo vitiorum difficile tollitur. 744
Conuerſio vera ad Deum quomodo ſit facienda. 324
Copia diuitiarum mater ſuperbiæ. 564

D.

DIuitiarum morbus ſuperbia. 751.885
Domus appellatione continentur genus & familia. 112.
Domus ſceleris conſcia diruenda. 169
Duplex genus hominum qui in Charitate deficiunt. 47
Dat Deus iratus aliquando, quæ petimus ad perditionem noſtram. 886
Deus largitur munera ignobilibus,& infimis. 15
Deus familiariter,& dulciter loquitur cum amicis. 21
Deus punit peccatores citra condignum. 108
Deus cum fœnore rependit bona quæ pro eo facimus. 160
Deus iubet ardua,quia poteſt iuuare ad illa. 67
Deus lōganimis patienter fert malos vt emendentur. 705
Deus vere pœnitenti perfecte reconciliatur:ſecus eſt de hominibus. 166
Deus immittit tribulationes,vt emendemur. 51.108.337 166
Deus punit aliquos, benefaciendo alijs, vt illi reſipiſcant. 134. 133
Deus prius minatur,quam puniat. 51

Deus

Deus non punit ſine cauſa. 404.251.
Deus omnem lapidem mouet, vt homo reuocetur à peccato. 346.22.692.
Deus operatur intus in corde prophetarum, vt loquantur, & diſponit, vt audiamus. 51.
Deus viuens maxime timendus. 166.
Deus circunſtantias peccati, & boni operis etiam attēdit. 271.
Deo gratias agamus, non tantum in bonis, ſed etiam in laboribus. 579.
Deus diligit quos punit, & ſæpe comburit flagella. 314.
Deus non dedignatur vocari vir animæ noſtræ. 326.
Deus benefacit terræ propter bonos, & punit propter malos. 316.
Deus præſto eſt ad miſerendum, tardus ad puniendum. 332.
Deus numerat tempus, in quo benefacit, vel punit. 360.
Deus propter bonos parentes miſericors eſt in filios iniquos. 372
Deus punitur Iſrael filium vocat, vt confundatur. 370.
Deus totus eſt tuus. 380.
Deus murus eſt, & fortitudo animæ noſtræ: 482.483.
Deus peccata diſſimulat, vt conuertamur, quod ſi ſecus fit, ſeueriſſime punit. 481.
Deus non tantum mala, ſed ſi quid boni eſt in homine, intuetur. 345.
Deus, & ſerui eius extenuant aliorum peccata. 524.
Deus quomodo ſit cauſa peccati. 537.538.539.
Deus quādo dicatur excecare, indurare, permittere. 539.140.
Deus omnia perfectiſſimè cognoſcit. 623.
Deus intuetur certamen iuſtorum, vt fortiores fiant. 624.
Deus non inuenitur, quoniam frigidè quæritur. 646.
Deus percutit, & ſanat. 681.
Deus benigne recipit & egreditur vt quærat. 688.

Deus occidere dicitur concionatores propter præmium magnum eis paratum. 699.
Deum habere inimicum maximum malum. 782.
Deum benignus, & ſemper paratus bene facere nobis. 113.
Deus in ingratos iraſcitur quaſi vrſa. 389.
Deus differt ſupplicium ſed non obliuiſcitur peccati.
Derelinquere dominum initium eſt omnium malorũ. 485.
Delectatio carnis & cuiuſque peccati ventus eſt cito tranſiens. 580.
Delectationis Venereæ finis. 588.
Deſperatio remedij maximus cruciatus eſt peccatori. 258.
Deſponſatio filij Dei cũ natura humana explicatur. 319.
Deſtructio Ieruſalem per metaphoram vineæ explicatur. 264.
Dies aliquando pro die naturali aliquando pro tempore ſumitur. 33. 300.
Dies magnus dicitur dies reſurrectionis. 177.
Dies dicitur tota vita noſtra, quoniam parum durat. 181.
Dies in quo peccator conuertitur, dicitur magnus ob tria. 181.
Diebus, in quibus aliqui peccant puniuntur. 271.
Dies, in quo Deus dedit beneficium, ſit in memoria, vt pro eo Deo ſeruias. 359.
Dies ſolennis eſt malis cum peccant, bonis vero quando ſurgunt à peccato. 734. 732.
Dies ſolennis pro die feſto vel pro die vindictæ ſumitur. 791.
Diligentibus Deum nihil deeſt. 334.
Diuites plus fugiãt peccata quoniam vehementius affliget eos pœna. 441.
Diuites nullam habent occaſionem peccandi. 573.
Diuitiæ non ſunt quærendæ medijs iniquis. 461.
Diuitiæ licentiores faciunt homines ad vitia. 571. 572.
Diuitiæ ſunt matres ſuperbiæ. 564.

Dies & horæ quibus à Deo receßimus computãdæ ſunt & gemendæ. 364
Diſtributor optimus cuique pro meritis reddit. 85
Diſcordiæ mala. 816
Domini eijciant à domo ſua ſamulos iniquos. 556
Domini & duces præcedant ſeruos. 300
Domus in Sacra Scriptura non tantum manſionem, ſed familiam ſignificat. 103
Dulcedo peccati maximam parit amaritudinem. 88. 89

E.

Ephemeris animal mane oriens veſperi occidens. 772
Eligi non debet quiſpiam fauore vel pratio. 762
Enoch primus nomen Dei inuocauit. 216
Ebrietas in ſacris gentilium colebatur. 735
Ebenus non vtitur. 107
Ebrietas mala. 500.501.502.503.735.504
Ebrietas mater omnium flagitiorum eſt maxime in principibus. 735
Ecce in Sacra Scriptura varijs modis ſumitur. 226
Eccleſia ſignificatur per templum Salomonis. 80
Eccleſia per vineam ſignificatur pulchre. 279.285
Effectus peccati erubeſcentia. 220.768.769
Egreßus Dei dicitur incarnatio. 683
Electio ſtatus maxime matrimonij & religionis ſit libera 87.
Electores in ſuis electionibus Deum conſulant exemplo Chriſti & Apoſtolorum. 763.764
Eligant meliores & ſapientes non inſipientes. 765
Electi an fuerit Saul & Ieroboam à Deo in Reges. 765.
Euchariſtia vitam ſpiritualem tribuit. 48
Euchariſtiam ſumentes habeant bonam ſamam. 905
Extranei non ſunt contemnendi. 48
Excæcare Deus dicitur in Sacra Scriptura. 537

Excità te & alios à peccato. 680.
Exempla & veſtigia malorum ne ſequaris. 584.
Exempla clara maiorum mouent ſubditos ad opera clara. 590.
Exempla parentum imitantur filij. 543.
Ex iniquis parentibus filij nequam, ex bonis filij boni communiter oriuntur. 544.545.
Exire deum, eſt operari à dextra. 583.
Extremum peccatoris malum eſt derelinqui à Deo. 808. 805.485.

F.

FVlmini varij & mirabiles effectus. 204.
Fœminæ affectibus impotentiores quam mares. 570.
Fides animarum vinculum. 170.
Finis Monachiæ Iſraelitarum. 126.
Fuco mentiri annos ætatis. 94.
Furtum quid. 394.
Facies plura ſignificat maxime principes. 143.
Faciem negare peccatori poſt veniam, vide quando fiat. 682.
Facies Eccleſiæ ſunt viri iuſti. 713.
Fama olet. 899.
Feſta varia & quid in eis ſit agendum. 255.
Feſtum agunt mali quando peccant, boni vero ſurgentes à peccato. 734.
Fermentum ſignificat peccatum. 719.
Fœlicem fuiſſe maxima miſeria. 205.
Fœminas eſſe ſolas, grauia mala parit. 545.
Fiducia in deo non in carne imbecilla. 121.
Fide deſponſamur Chriſto. 323.
Filij ſtudeant imitari bonorum parentum exempla. 27.
Fides cum operibus laudatur. 351.

Filij nequam aliquando ex bonis parentibus. 159.
Filij boni non deſpiciendi licet ex malis parentibus. 50.
Filij quales erga parentes debeant eſſe. 98.
Filij quandoque pro parentibus puniuntur. 112.113.
Filij iniquorum timeant ſemper Dei flagellum. 723.
Filios dei eſſe, magna dignitas eſt & vtilitas. 218.
Filij nequam communiter ex malis parentibus, & boni ex bonis oriuntur. 830.831.
Filij facile imitantur parentum exempla. 815.816.830.
Filiorum peccata aliquando obſcurant gloriam maiorum. 626.584.
Filios nequam ex bonis parentibus naſci magna ignominia eſt. 92.
Filius illius aliquis dicitur, cuius mores & opera imitatur. 761.
Flagellum Dei eſt ſæpe malus & iniquus 111.
Flagella flagellis addit Deus, vt emẽdemur. 126.587.553.
Flagellum Dei maximum eſt priuare populum ſapientibus. 422.
Flagella quibus Deus punit, poſtea ſæpe comburit. 315.
Flagellis aliorum erudiamur. 654.
Fornicatio duplex, corporalis & ſpiritualis. 190.
Fornicationis ſigna diſcoperire vbera, &c. 191.
Fornicatio ſæpe ſignificat idololatriam. 66.
Fornicatio aufert cor, & radix eſt omnium malorum ſpiritualium & corporalium. 491.492.493.
Fortitudo piorum inter iniquos ad ſeruiendum Deo. 583.625.
Fulgur dici peccatum explicatur pulchrè. 204.
Fructus iam maturi aliquando tolluntur propter peccata. 790.

G

GVadalupenſe Monaſterium Virgini Mariæ ſacrum. 564.

Generalis de moribus diſputatio. 591
Generis nobilitas eſt non degenerare à maiorum nobilitate. 864
Galli gallinacei cantũ reformidant Leones.
Gallicus morbus à Neapolitanis introductus. 806
Gaudiũ de cõuerſione peccatoris explicatur. 327.734.895
Genitiuis ſubſtantiuis vtuntur Hebræi pro adiectiuo, filius perditionis. 214.
Gentes quomodo & quando populus Dei & filius dicantur. 163.
Gloria & corona eſt docere verbo & exemplo. 903
Gloria impiorum diu ſtare non poteſt. 803
Gratia Dei dicitur ros. 898.
Gratia eſt vita animæ. 166
Gratiarum actio fiat, vbi beneficium accipitur. 578
Gratias agamus Deo in bonis & etiam in laboribus. 579
Gubernare alios, magnum opus propter continuam ſolicitudinem. 85.87
Gubernatores ementes vineam deteſtatur Deus. 86
Grauitas peccati propter quod homo, terra, & quæ non peccant puniuntur. 210.517

H.

Hæreticorum pœna tranſit ad liberos. 601
Hominis nomen indigne ſibi vendicat qui non ſecundum hominem viuit. 78.
Homo homine inſidiatur. 265
Hieronymus Guadalupenſis breui pollicetur in lucem daturum commentaria in Cantica Salomonis 699. *Et in Lucam.* 909
Hæretici iuſte expoliantur bonis temporalibus. 203
Hypocriſis odioſa Deo. 197
Hæreticorum conditio eſt nunquam ſibi cohærere. 817

Hypocritæ

Hypocritæ fructus ventus & palea. 771
Homo omnia ſibi & ſuis meritis arogat. 262
Homines crudeles beſtiæ dicuntur. 266
Hominis cõditio eſt non attẽdere beneficia à deo accepta, ſed miniſteria quæ exhibet Deo. 263
Homines naues dicuntur. 518
Homines iniqui & pleni veneno dicuntur reptilia. 515
Homines peccata aliena maxime exagerãt & propria extenuant. 520
Homicidij grauitas. 399
Honoris puncta non reſpicit Deus. 58
Hoſſeas filius Beeti ad differentiam alterius Hoſſeæ filij Hela. 13
Hoſſeam probabilius eſt fuiſſe de tribu Ruben quã de tribu Iſachar. 13
Hoſſeas prophetauit tempore Ieroboam, Oziæ & fuit tẽpore Eſaiæ & Ioel. 34
Hoſſeas nõ fuit primus omnium prophetarum, ad quos locutus eſt Deus, bene tamen reſpectu eorũ qui fuerunt ſui temporis. 54
Hoſſeæ duæ vxores vtrum realiter vel ſecundũ allegoriã intelligantur. 82
Hoſſeas ſi meretricẽ duxit Deo iubente, non peccauit. 65 64
Hoſſeas vtrum verè duxerit fornicariam, an per viſionẽ agatur. 63
Humilitas liberat ab omnibus laqueis mundi.

I.

IMpius nunquam eſt apud ſe. 471
Iuſtitia ſine miſericordia Crudelitas eſt. 841
Iuſtitia eſt retributio pro meritis in Deo. 216

Iudicij extremi memoria nos à peccatis auertit. 164.
Iudex iuſtus ab omni munerum corruptela manus excutit. 454.
Iudices quidā habēt aures in pedibus alij in manib. 484.
Iudices cōſanguineorū obtutu minus æquè iudicāt. 760.
Inuentores optimi rerum commendantur. 54.216.
Intemperantia morborum officina. 96.
Ingratitudo cauſa exhæredationis hæreditatis paternæ. 247
Inquiſitio fidei laudatur. 528.
Inuidia alienæ fœlicitatis odium. 133.
In omnium librorum principijs tria quærenda ſunt. 32.
Idololatriæ opera per ventum ſignificantur. 766.
Idololatriæ fructus eſt maxima punitio. 767.
Iehu fuit punitus, quoniam licet obedierit Deo, nō tamē zelo Dei motus. 100.
Iehu erat rex, & non dicitur rex, quoniā ingratus priuatur acceptis. 113.
Iezrael tribus cōuenit & etiā tribuitur filio Hoſſeæ. 98.
Ignorantia & neſcientia quid ſint. 240.
Incorrigibilitas grande peccatum. 412.
Inauditus nullus puniatur. 115.
Incorrigibilitatis pœna grauis. 413.
Inferni pœna qualis ſit explicatur. 466.467.
Inferni memoria iuuat, vt peccator in ſe reuertatur. 471.472.
Inferni pœna vtrum debeat eſſe æterna explicatur. 469.
Infimi non ſunt deſpiciendi. 26.
Infimis & ignobilibus Deus etiam largitur munera. 13.
Ingratitudo maximum malum & priuat acceptis. 114.247.206.
Ingratitudo per gradus explicatur. 242.
Ingratitudo filiorum Iſrael explicatur. 882.
In ingratos iraſcetur Deus. 883.

Inimici

Inimici ſunt diligendi 79.
Inimicis benefaciendum eſt. 359.
Iniqui ſæpe præualent aduerſus iuſtos. 331.
Inſidijs vti licet in bello iuſto. 709.
Intentio ſancta exigitur, vt opera ſancta ſint. 395.396.
In terra ſanctorum peccare graue malum. 790.
Impedimenta omnia pacis & boni tolluntur. 316.
Impudici hominis media & artes ad ſeducendam mulierem. 516.
Ira Dei magna eſt non punire peccata. 405.552.
Iratum Deum lachrymis oportet placare. 668.
Ira Dei non eſt perpetua, ſed habet admixtam miſericordiam. 898.
Iratum hominem fugere oportet. 869.
Irriſor corrigentem, omniaque alia contemnit. 730.
Iſrael quaſi vas immundum repudiatus eſt. 766.767.
Iſrael multitudine calamitatum puniendus. 768.
Iteratio peccatorum graue malum. 773.593.
Iterantes peccata Deus lætus punit. 296.809.
Iudæi nil proſperum ſunt habituri. 767.
Iudex aduerſus peccatores verbis cõminatorijs agat. 18.19.
Iudex pro meritis ſententiam ferat. 136.798.797.
Iudex attendat quanto tempore quis fuit in peccato vt puniat. 269.
Iudicis animus cum punit debet eſſe mundare ſordes. 657.
Iudices fortes ſint & prudentes. 737.671.
Iudex ne ſit velox in plectendis peccatis, ſed lentus vt tinea. 664.847.663.
Iudices dolore animi puniant delinquentes. 846.689.
Iudex iuſtus nec domui ſuæ vel filijs parcit. 760.
Iuſti reginæ, mali vero concubinæ dicuntur. 344.
Iuſti plurimum valent apud Deum. 427.
Iuſti ſunt clypei. 713.738.712.561.
Iuſtos non punit deus cum impijs. 562

Iuſtorum paucitas. 890.712.
Iuſti ſemper vigilantes ſignificantur per gallum. 802
Iuſtum hominem habere, Dei beneficium eſt 874
Iuſtitia temperanda eſt miſericordia. 108.127
Iuſtitia & miſericordia in Deo. 126
Iuſtitiæ bonitas explicatur. 328.329
Iuſtitia & miſericordia ſint ſimul. 830.851
Iuſtitia hominum parui facienda. 420
Ieroboam vtrum ſit rex electus à domino. 653.654. 757

L.

Aberinthus Creta ſiue Candia. 635
Latronis & Furis diſcrimen. 718
Lapis qui canibus latratum impedit. 410
Leo in ſibi proſtratos non deſæuit. 769
Leo terroris, roboris, & vigilantiæ ſymbolum. 592
Laboribus aliorum erudimur. 704
Labores euenire propter peccata ſua difficile confitetur peccator. 718
Lactare quid ſignificet. 275
Lachrymæ lauant animam à ſordibus. 586
Libido effranata citius trahit ad mortem. 93
Libido cauſa eſt multorum malorum. 94.95
Lilia & luminaria dicuntur Iuſti. 79
Liberales ſunt homines in vitia, non vero impietatem & cultum Dei. 244
Lex Dei ſemper ante oculos habenda. 33
Leges amoris. 305
Lætitia vera & conſolatio in deſerto pœnitētiæ. 295.297
Lex Dei vna dicitur in ſingulari non plures. 25.663
Lex Dei frænū & moderatrix eſt actionū noſtrarum. 779
Lex Dei ſcripta dicitur propter duo. 777
Lætitia quædam optima, alia peſſima. 787

Locus in quo peccatur relinquẽdus eſt, quia periculoſus. 808.
Locum in quo Deo inſeruiſti maculare grãde malum. 809
Locus beneficij accepti commendetur memoria. 836
Longanimus eſt Deus differt vindictam, vt emẽdemur. 51 76. 398. 723.
Loca ſacra & templa detinere nos debent, ne vbi ſunt peccemus. 566
Loqui per verborum repetitione ſæpe fit in Sacra Scriptura. 63
Loqui ad cor Hebraiſmus & quid ſignificet. 275
Luxuria & adulterium in fœminis grauius dedecus. 543.

M.

M*Are cadauera ferre non poteſt.* 791
Matrimonia inuitis filiis per parentes contrahuntur. 87
Matres poculum abortus accipientes mortis reæ ſunt. 96
Male parta male dilabuntur. 221
Maledictio in contumeliam dicitur. 393
Mendacium cum voluntate fallendi. 398
Mulierum libido multos interemit. 94
Mulier nec videre nec videri debet. 556
Mulier rei domeſticæ ſtudioſa mariti labores non prodigit ad luxum. 521
Mulieres noua ornatus inuentione luxuriantur. 249
Memphis Ægypti Ciuitas hodie Cayrum. 792
Mythridates rex Ponti atque Armeniæ. 862
Mynotaurus monſtrum Paſiphaes. 635
Morbi hæreditarij vitio ſpermatis. 600
Mali & iniqui anxij ſunt ad mala opera perficienda, omnẽ lapidem mouent vt illa faciant. 91
Malis tempus breue eſt ad ſua peccata exequenda. 93
Mala etiam temporalia ex peccato. 741

Malus eſt flagellum Dei. 110.

Malitia hominum magna abutentium dei pietate. 52.

Matres lactare debent filios non tradere aliis. 143.

Matrimoniū opus grauiſſimū magno cōſilio fieri debet. 67.

Medetur Deus peccatoribus varijs modis vt emendēt. 107. 219.

Medicina ſtatim peccato adhibenda. 232.

Medijs iniquis nullus quarat diuitias, vel honores, &c. 461. 762.

Memoria inferni vel gloria iuuat maximè vt peccator conuertatur ad Deum. 471.

Miſericordia & iuſtitia in Deo. 127.

Miſericordia magna eſt inter malos iuſtos ſeruare, vt eorū exemplis illuſtrentur. 79.

Miſericordia noſtra parua, Dei maxima, additamentum dicitur. 127. 351.

Miſeretur Dominus domui Iuda non vero domui Iſrael, quare? 128.

Miſericordia Dei ſplendet in punitione. 204. 128.

Miſeria maxima eſt, fuiſſe fœlicem. 205. 441

Miſericordia Dei magna que condonat peccata, & non eſt numerus eius. 293.

Miſericordia arra eſt quam promittit Deus anima. 339.

Miſericordia plus Deo placet quam ſacrificium. 701. 693.

Miſericordia in proximum, laudes & pramium. 700.

Miſericordia Dei magna eſt in peccatores dare eis viros pios, qui eos corrigant. 837. 873.

Miſericordia Dei parata eſt ſemper recipere peccatores, ſi deſiſtant, à peccatis. 739.

Miſericordia Dei magna nō occidit, ſed illaqueat peccatores vt reſipiſcant. 754.

Miſericordia & iuſtitia ſint ſimul maximè in prelato. 830. 851. 864. 855.

Monachus hic accipit pignus gloria. 289.

Medicũ tempus ſignificat quinquaginta annos quia noſter Deus amat nos, ſpectat vt emendemur. 197.
Modeſtia maximè commendatur. 195.196.
Modeſtia oculorum maximè commendatur. 347.
Mulieres non ſunt relinquendæ ſolæ à ſuis viris. 545.546.
Munditiam quærit non ſolum in opere, ſed etiam in corde. 460.461.
Multa media tẽtanda ſunt pro conuerſione pecatoris. 213. 345.349.716.720

N.

NAtalis Regum dies celebris & ſolennis. 728.
Noctua Atheniẽſium inſigne Prudentiæ ſymbolũ. 570.
Nemo tute ſibi pollicetur craſtinum. 119.
Nato Chriſto qui eſt ſol iuſtitiæ Angelos lætari pulchrè explicatur. 687.
Nobilitas eſt parcere inimicis. 79.
Neceßitas aliquo modo eſt occaſio peccãdi, eis qui egẽt. 577
Nomina habent aliquod myſterium penes id à quo imponuntur. 80.
Nomina propter varios reſpectus imponuntur aliquando Deo inſpirante. 81.
Nomina ſanctorum filiis imponantur vt eos ſanctis commendent, non quia auus ſic vocatur. 104.105.
Nomina mutat Deus aliquando propter merita, aliquando propter peccata. 568.
Nouitÿ vel incipientes lacte & melle cibandi ſunt. 68.
Nullus etiam in vili loco natus debet deſpici. 277.

O.

OBſtinati & pertinaces publicè corripiendi. 126.
Oratio Voluptatum domitrix.
Orde in omni reſeruandus. 333.

Obediendum celeriter & prompte Deo. 60
Obediendum eſt ſtatim Deo & his qui eius vices gerunt prælatis. 83.84.86
Obediendum eſt non tantum in facilioribus, ſed in omnibus. 84
Eorum qui non obediunt pœna. 85.84
Occaſio peccandi fugienda. 278.777
Oculi hominum ad Deum ſperando in eo. 344
Oculorum modeſtia commendatur 346
Onera & tributa perditionem regnorum pariunt. 878
Opera noſtra ſemina dicuntur. 769
Operum malorum finis eſt miſeria, turbatio, mors æterna 769.766.
Opera bona fiant cum ſpiritu & feruore. 67.516
Opera bona occultanda. 278.386.438
Opera bona hilariter agenda. 298
Opera bona arbores frugiferæ, mala contra. 531.532.
Oratio ſit munda à peccatis, vt exaudiatur. 212
Orationes Sanctorum odoramenta. 80
Oratio aßidua fiat pro regibus. 721
Ordo maxime ornat Eccleſiam. 594
Ordo ſeruãdus in Eccleſia, vt meliora alijs præferãtur. 772
Ornamenta animæ ſanctæ. 203
Os Dei dicitur concionator. 699

P.

Paulus optabat pro fratribus Anathema fieri. 47
Paupertas integritatis ſignum. 573
Paupertatẽ Dei filius ſua æſtimatione pratioſam fecit. 574
Pœnitentia lætalis vulneris præſentißimũ remedium. 189
Peccatoris definitio. 89
Peccati finiti infinita pœna damnatis. 469
Pecunia periculoſa ſuppellex. 571

Palpum obtrudere Adaglum explicatur. 725
Poetarum huius temporis impudica ſcripta lenocinia ſunt ad proſtituendas caſtas mentes. 516
Phidias pictor, artifex numquam ſatis laudatus. 492
Pax per totum orbem diffuſa temporibus Auguſti. 312
Pollipus piſcis. 621
Panis in Sancta Scriptura omnem cibũ quandoque ſignificat. 223
Patres theſaurizent filijs ſpiritualia, quæ permanent. 113
Parentes nil mali agant coram filijs quoniam eos concitant ad illud. 222
Parentes filios corripiant. 556
Parentes nõ acquirant diuitias filijs cõtra legem Dei. 223
Parentes propter filios puniuntur à Deo. 555
Parentes boni & ſtudioſi ſint exemplo filijs. 543.26.25
Paruulos diligit Deus. 837
Parentes nequam non ſunt ſequendi. 49
Parentes inculpate viuant, vt Deus eorum filios ſeruet, & multiplicet. 805
Parentum gloria præbet ſplẽdorem filijs. 29.30
Paſtoris officium vigilare in cuſtodia gregis. 484
Pater qualis erga filium, nam pater debet nutrire & erudire. 98
Patientia in laboribus commendatur. 442
Pax multa promittitur legem Dei ſeruantibus. 312
Patria recordatio dulcis. 425
Pax interior cõmẽdatur etiam ſi ſæuiant hoſtes in nos. 309
Patientia Dei erga peccatores. 870
Peccator contemnit Deum quia non ſtatim punit, faciet tamen ſuo tempore. 75
Pauci ſaluantur. 890
Peccati grauitas terra cum ſimus, Deum irritamus. 78
Peccatorum iteratio graue malum. 773.790.796.809
Peccator ſæpe dicitur terra in ſacra Scriptura & quare. 78

Peccatori maximè nocet credere lõge eſſe ſupplicium. 803. 889.
Peccatores ſpinæ & tenebræ dicuntur. 79.
Peccatorum occaſiones vitandæ. 777.
Peccati dulcedo maximam parit amaritudinem. 87. 89. 400. 769.
Peccatum parit tormentum æternum. 89. 207.
Peccatorũ auctores Deus punit & eorum filios. 906. 894.
Peccator puniatur ſtatim ne inueteraſcat vulnus. 575. 578.
Peccatum reddit timidum & imbecillum. 38.
Peccatis irretitus eſt in maxima inquietudine. 116.
Peccatori pœnitenti non eſt neganda venia. 276. 172.
Faciem quandoque peccatori negare licet. 682.
Peccator quamuis maximus nõ deſperet. 165.
Peccator locũ in quo peccauit pijs actionibus deſtinet. 168.
Peccata ſacerdotum maiora quàm aliorum, etiam principum. 198. 410. 596.
Peccatum elongat à Deo. 809.
Peccata aliorũ conſidera & pœnas, quoniam ſimiliter punieris. 847.
Peccatum facit, vt nil pro votis ſuccedat peccatori. 232.
Peccati effectus rubor & erubeſcentia, 231.
Peccata peccatis addere grauiſſimum malum eſt. 625.
Peccatum licet occultiſſimum reuelabitur. 252.
Peccandum non eſt etiam coram fratre, quoniam erit contra nos hoſtis. 253.
Peccati pœna vt homo relinquatur à Deo & non reuertatur niſi ad puniendum. 244.
Peccati grauitas per quod non tantum homo, ſed & res nõ peccantes puniuntur. 260. 809.
Peccatum cum multiplicatur, multiplicat Deus flagella. 262.
Peccata cauenda, ne impleatur numerus peccatorum. 437. 69.

Peccata

Peccata dimittenda, & ſoli deo indiuiſibiliter adhærendum. 227
Peccatores dum eunt ad peccandum recordantur dei, quod eſt maxima miſericordia, alij vero obliuiſcuntur. 274
Peccator ſi conuertatur non debet deſpici. 274
Peccatori conuerſo non eſt detrahendum propter peccata tranſacta. 327. 310
Peccatores nuper cõuerſi blande tractãdi & ablactãdi. 276
Peccatori conuerſo verba & opera danda, vt fecit Chriſtus. 278
Peccatori pœnitenti aliquod ſignum dilectionis exhibẽdum eſt. 366
Peccati ſtatus eſt timendus quoniam vita breuis. 410. 417
Peccata occulta etiam timenda, quoniam deus ſæpe illa manifeſtat
Peccata publica publicè punienda ſunt. 420
Peccata maiora ſunt in ciuitate & multitudine. 437
Peccata fratrum in nos etiam iterata patienter feramus, vt deus noſtra. 437
Peccatum hoſtia dicitur, quoniam ſtatim dimittendum eſt. 450
Peccator extra cor ſuum eſt. 472
Peccata nunquam ſaturare poſſunt homines, nec omnia huius mundi. 476
Peccata publica magis cauenda, quia grauius Deum offendunt, ratio. 530
Peccatum imago eſt depicta à dæmone. 528
Peccatorum via laborioſa & finis amariſſimus. 526. 527
Peccata filiorum aliquando obſcurant gloriam maiorum. 584. 626
Peccata teſtes ſunt contra nos ante tribunal dei. 641
Peccata inueterata pernicioſa ſunt maxime. 745. 125
Peccati fructus eſt pœna. 768. 769
Peccatum eſt ventus. 269

Pertinacia peccatoris in malum mouet deum ad vindictã. 860
Philippus rex laudatur qui audit anũ pauperculam. 433
Præceptum contritionis quoſnam obliget. 72
Præfationes & tituli prophetarum non ſunt facti ab Eſdra. 45
Prædicator longe ſit à vitiis, vt bene prædicet. 37
Prædicator maiores ſtudeat erudire, & infimos omnino nõ deſpiciat. 37
Prædicatur totus vox. 39.57
Prædicatores ſunt vaſa ſapientiæ dei ideo oportet ſint munda. 56.57
Prædicatores licet non videant fructum non deijciant animum. 371
Prælati dei legem præ oculis habeant. 36
Prælatus communis eandem faciem habeat circa omnes 621.
Prælati debent eſſe oculatiſſimi in præcipiendo, ne timere fiat. 84
Prælati ſubeant onus, vt ſubditi facilius obediant. 869
Prælati erga ſubditos, vt nutricij non vt domini. 837
Prælati punientes ſubditos, eorum correctionem maximè quærant. 579
Prælati aliquando eliguntur peccatores vt compatiantur alijs. 289
Prælati plus faciunt amore quam timore. 430
Prælatos eligi ex eodem populo magnum dei beneficium eſt. 284
Prælatus puniat iniquos, quoniam donum dei eſt. 292
Prælati crebro peccãtes non deſpiciãt ſed conentur mundare & fouere. 920
Præteritum ſæpe ponitur pro futuro & contra. 160
Præmium allicit homines ad operandum. 359.387
Peregrini ſumus ſuper terrã, & vt tales nos geramus. 383

Peruenit

Percutit deus aliquando vt amicus ad emendan aliquando vt inimicus. 734. 553
Per ea in quibus aliquis peccat, punitur. 661.7 560
Perſeuerantiæ laudes ſine qua nil boni perſicitur. 65
Percutit deus aliquando occultè. 669
Percuſſio maximè eſt non ſtatim puniri à deo. 587.553
Pœna debet reſpondere culpe, ſuperbiæ deiectio, &c. 564
Pœna peccatorum maxima quæ erit in inferno. 463.462
Primus inuentor & auctor malitiæ ſeuerius punitur. 215
Primus in aliqua re deo ſeruire incipiens maximè laudatur. 54.55
Prophetæ ad captandam attenſionem ſic loquuntur, Hæc dicit dominus, Verbum dei. 9
Prophetia viſio dicitur. 10
Pronomen, ſibi, ſæpe in Scriptura Sancta nil ſignificat. 61
Pueritia aliquando in bonam partem, aliquando in maleam ſumitur. 832
Punitio compaſſione miſcenda. 846
Puniatur peccator ſecundum tempus quo fuit in peccato. 827.

Q.

QVando patiëntia deficit incrementum perditur tribulationis meritum. 715
Quinque vrbes ab imphando crimine dirutæ. 841
Qui metas ſortis trãſgreditur tota via cœloq; aberrat. 595
Quærendus eſt Deus non frigide aut oſcitanter. 674
Qui dignitate excellunt, ceteros & moribus anteire debet. 484.
Qualis princeps talis & populus. 198
Qualitas pœnæ ſecundum qualitatem criminis. 642.666
Quando obliget præceptum contritionis. 60.72
Quaſi & huiusmodi aduerbia explicantur. 207.208
Quærimus deum nõ vt oportet, & ideo non inuentur. 646
Quomodo conuerſio ad deum facienda ſit. 894

Quomodo deus ſit cauſa peccati, excæcationis, obdurationis. 534.535.536.538.

R.

Rex Philoſophus & literatus eſſe debet. 753
Rex inſipiens reipublicæ politiam contemnit. 372
Rogationum dies quare inſtituti. 248
Regnum eſt libera ſeruitus. 487
Repugnantia mendacium & veritas, Deus & Idolum. 717
Ratione opera noſtra regenda ſunt inſtar dei. 75
Recipit deus benigne peccatores, ſi ceſſent à peccatis. 737
Reges legem dei præ oculis habeant. 37
Regum tempora dicuntur dies, quoniam debent ſplendere virtutibus. 40
Regum tempora attexuntur oraculis, quoniam eis incumbit, vt adimpleantur quæ deus docet. 136
Reges & curam aliorum gerentes vigilent, ideo dicuntur dies. 41.42
Reges vigilare debent, ideo ſignificantur per leonem habentem oculos apertos. 42.43
Reges rectè viuant, & ſtudeant, vt omnes id faciant. 48
Reges ſuperbi volucres dicuntur. 308
Rege iniquo nihil peius, & nihil melius rege optimo. 373.375
Reges ſint ſubditorum & audiant eos. 433
Reges, prælati, & iudices dicuntur protectores & clypei. 303.304
Reges, & prælati, in ſuo pectore depingant Chriſtum. 308
Reges ſint boni, quando exempla eorum, bona vel mala ſequitur populus. 722.714.528
Reges & principes cor regni. 636
Regum peccata punit deus in populis. 749
Regum ſors periculoſa, quoniam habent adulatores & non reprehen

reprehenſores criminum. 734.7[?]
Reges audire adulatores benigne, graue crimen. 736
Reges clementes ſint. 752
Reges & principes impij dicuntur ſuperbia. 751
Regũ munus eſt omnia proſpicere, ideo oculi dicuntur. 787
Reges extranei dantur propter peccata populorum. 847
Rex bonus & prælatus vtiliſſimus eſt populis. 134.135
Rex & prælatus omnibus virtutibus debet eſſe ornatus. 608
Rex ſit in medio ornatus virtutibus. 629
Rex Agamemnon leonem in clypeo ſuo depinxit. 591
Rex inſipiens perditio eſt populi. 752
Rex ſapiens dilectus deo & vtiliſſimus populis. 755
Reprehenſione nemo eſt indignus. 45.46
Reptilia dicuntur homines iniqui pleni veneno. 311
Reſurgendum ſtatim à peccato. 73.69
Reſidentia ſuperoues neceſſaria & de iure diuino. 610.611
Reuocare aliquos à via virtutis diſplicet deo. 710
Ros ſignificat filium dei. 41
Ros ſignificat incarnationem filij dei. 901

S.

SAmaria Iſraelis regni Metropolis. 717
Sapientis admonitio organum ſpiritus ſancti. 588
Simonia eſt grauiſſima ſacrificare ob queſtum. 775
Sententia iudicis tarda & ponderata. 592
Spirituale locare Simonia, nec licet aliquid recipere pro labore ſpirituali. 781
Spes in fundo. 258
Solennis dies Domini. 791
Sacrificabant antiqui cum omni peccatorum turpitudine. 808
Schiſmaticorum pœna tranſit ad liberos. 601

Malus eſt flagellum Dei. 110.
Malitia hominum magna abutentium dei pietate. 52.
Matres lactare debent filios non tradere aliȷs. 143.
Matrimoniū opus grauiſſimū magno cōſilio fieri debet. 67.
Medetur Deus peccatoribus variȷs modis vt emendēt. 107. 219.
Medicina ſtatim peccato adhibenda. 232.
Mediȷs iniquis nullus quarat diuitias, vel honores, &c. 461. 762.
Memoria inferni vel gloria iuuat maximè vt peccator conuertatur ad Deum. 471.
Miſericordia & iuſtitia in Deo. 127.
Miſericordia magna eſt inter malos iuſtos ſeruare, vt eorū exemplis illuſtrentur. 79.
Miſericordia noſtra parua, Dei maxima, additamentum dicitur. 127.351.
Miſeretur Dominus domui Iuda non vero domui Iſrael, quare? 128.
Miſericordia Dei ſplendet in punitione. 204.128.
Miſeria maxima eſt, fuiſſe fœlicem. 205.441
Miſericordia Dei magna que condonat peccata, & non eſt numerus eius. 293.
Miſericordia arra eſt quam promittit Deus anima. 339.
Miſericordia plus Deo placet quam ſacrificium. 701.693.
Miſericordia in proximum, laudes & præmium. 700.
Miſericordia Dei magna eſt in peccatores dare eis viros pios, qui eos corrigant. 837.873.
Miſericordia Dei parata eſt ſemper recipere peccatores, ſi deſiſtant, à peccatis. 739.
Miſericordia Dei magna nō occidit, ſed illaqueat peccatores vt reſipiſcant. 754.
Miſericordia & iuſtitia ſint ſimul maximè in prælato. 830. 851.864.855.
Monachus hic accipit pignus gloria. 289.

Modicum

Modicũ tempus ſignificat quinquaginta annos quia noſter Deus amat nos, ſpectat vt emendemur. 197.
Modeſtia maximè commendatur. 195.196.
Modeſtia oculorum maximè commendatur. 347.
Mulieres non ſunt relinquendæ ſolæ à ſuis viris. 545.546.
Munditiam quærit non ſolum in opere, ſed etiam in corde. 460.461.
Multa media tẽtanda ſunt pro conuerſione pecatoris. 213. 345.349.716.720

N.

NAtalis Regum dies celebris & ſolennis. 728.
Noctua Atheniẽſium inſigne Prudentiæ ſymbolũ. 570.
Nemo tute ſibi pollicetur craſtinum. 119.
Nato Chriſto qui eſt ſol iuſtitiæ Angelos lætari pulchrè explicatur. 687.
Nobilitas eſt parcere inimicis. 79.
Neceſſitas aliquo modo eſt occaſio peccãdi, eis qui egẽt. 577
Nomina habent aliquod myſterium penes id à quo imponuntur. 80.
Nomina propter varios reſpectus imponuntur aliquando Deo inſpirante. 81.
Nomina ſanctorum filiis imponantur vt eos ſanctis commendent, non quia auus ſic vocatur. 104.105.
Nomina mutat Deus aliquando propter merita, aliquando propter peccata. 568.
Nouitij vel incipientes lacte & melle cibandi ſunt. 68.
Nullus etiam in vili loco natus debet deſpici. 277.

O.

OBſtinati & pertinaces publicè corripiendi. 126.
Oratio Voluptatum domitrix.
Orde in omni reſeruandus. 333.

Obedien-

Obediendum celeriter & prompte Deo. 60
Obediendum eſt ſtatim Deo & his qui eius vices gerunt prælatis. 83.84.86
Obediendum eſt non tantum in facilioribus, ſed in omnibus. 84
Eorum qui non obediunt pœna. 85.84
Occaſio peccandi fugienda. 278.777
Oculi hominum ad Deum ſperando in eo. 344
Oculorum modeſtia commendatur 346
Onera & tributa perditionem regnorum pariunt. 878
Opera noſtra ſemina dicuntur. 769
Operum malorum finis eſt miſeria, turbatio, mors æterna 769.766.
Opera bona fiant cum ſpiritu & feruore. 67.516
Opera bona occultanda. 278.386.438
Opera bona hilariter agenda. 298
Opera bona arbores frugiſeræ, mala contra. 531.532.
Oratio ſit munda à peccatis, vt exaudiatur. 212
Orationes Sanctorum odoramenta. 80
Oratio aſſidua fiat pro regibus. 721
Ordo maxime ornat Eccleſiam. 594
Ordo ſeruādus in Eccleſia, vt meliora alijs præferātur. 772
Ornamenta animæ ſanctæ. 203
Os Dei dicitur concionator. 699

P.

Paulus optabat pro fratribus Anathema fieri. 47
Paupertas integritatis ſignum. 573
Paupertatē Dei filius ſua æſtimatione pratioſam fecit. 574
Pœnitentia lætalis vulneris præſentiſſimū remedium. 189
Peccatoris definitio. 89
Peccati finiti infinita pœna damnatis. 469
Pecunia periculoſa ſuppellex. 571

Palpum

Palpum obtrudere Adaglum explicatur. 725
Poetarum huius temporis impudica ſcripta lenocinia ſunt ad proſtituendas caſtas mentes. 516
Phidias pictor, artifex numquam ſatis laudatus. 492
Pax per totum orbem diffuſa temporibus Auguſti. 312
Pollipus piſcis. 621
Panis in Sancta Scriptura omnem cibū quandoque ſignificat. 223
Patres theſaurizent filijs ſpiritualia, quæ permanent. 113
Parentes nil mali agant coram filijs quoniam eos concitant ad illud. 222
Parentes filios corripiant. 556
Parentes nō acquirant diuitias filijs cōtra legem Dei. 223
Parentes propter filios puniuntur à Deo. 555
Parentes boni & ſtudioſi ſint exemplo filijs. 543.26.25
Paruulos diligit Deus. 837
Parentes nequam non ſunt ſequendi. 49
Parentes inculpate viuant, vt Deus eorum filios ſeruet, & multiplicet. 805
Parentum gloria præbet ſplēdorem filijs. 29.30
Paſtoris officium vigilare in cuſtodia gregis. 484
Pater qualis erga filium, nam pater debet nutrire & erudire. 98
Patientia in laboribus commendatur. 442
Pax multa promittitur legem Dei ſeruantibus. 312
Patria recordatio dulcis. 425
Pax interior cōmēdatur etiam ſi ſæuiant hoſtes in nos. 309
Patientia Dei erga peccatores. 870
Peccator contemnit Deum quia non ſtatim punit, faciet tamen ſuo tempore. 75
Pauci ſaluantur. 890
Peccati grauitas terra cum ſimus, Deum irritamus. 78
Peccatorum iteratio graue malum. 773.790.796.809
Peccator ſæpe dicitur terra in ſacra Scriptura & quare. 78

Peccatori maximè nocet credere lõge eſſe ſupplicium. 803. 889.
Peccatores ſpinæ & tenebræ dicuntur. 79.
Peccatorum occaſiones vitandæ. 777.
Peccati dulcedo maximam parit amaritudinem. 87.89. 400.769.
Peccatum parit tormentum æternum. 89.207.
Peccatorũ auctores Deus *punit & eorum filios.* 906. 894.
Peccator puniatur ſtatim inueteraſcat vulnus. 575.578.
Peccatum reddit timidum & imbecillum. 38.
Peccatis irretitus eſt in maxima inquietudine. 116.
Peccatori pœnitenti non eſt neganda venia. 276.172.
Faciem quandoque peccatori negare licet. 682.
Peccator quamuis maximus nõ deſperet. 165.
Peccator locũ in quo peccauit pijs actionibus deſtinet. 168.
Peccata ſacerdotum maiora quàm aliorum, etiam principum. 198.410.596.
Peccatum elongat à Deo. 809.
Peccata aliorũ conſidera & pœnas, quoniam ſimiliter punieris. 847.
Peccatum facit, vt nil pro votis ſuccedat peccatori. 232.
Peccati effectus rubor & erubeſcentia, 231.
Peccata peccatis addere grauiſſimum malum eſt. 625.
Peccatum licet occultiſſimum reuelabitur. 252.
Peccandum non eſt etiam coram fratre, quoniam erit contra nos hoſtis. 253.
Peccati pœna vt homo relinquatur à Deo *& non reuertatur niſi ad puniendum.* 244.
Peccati grauitas per quod non tantum homo, ſed & res nõ peccantes puniuntur. 260.809.
Peccatum cum multiplicatur, multiplicat Deus *flagella.* 262.
Peccata cauenda, ne impleatur numerus peccatorum. 437.69.

Peccata dimittenda, & ſoli deo indiuiſibiliter adhærendum. 227
Peccatores dum eunt ad peccandum recordantur dei, quod eſt maxima miſericordia, alij vero obliuiſcuntur. 274
Peccator ſi conuertatur non debet deſpici. 274
Peccatori conuerſo non eſt detrahendum propter peccata tranſacta. 327. 310
Peccatores nuper cõuerſi blande tractãdi & ablactãdi. 276
Peccatori conuerſo verba & opera danda, vt fecit Chriſtus. 278
Peccatori pœnitenti aliquod ſignum dilectionis exhibẽdum eſt. 366
Peccati ſtatus eſt timendus quoniam vita breuis. 410. 417
Peccata occulta etiam timenda, quoniam deus ſæpe illa manifeſtat
Peccata publica publicè punienda ſunt. 420
Peccata maiora ſunt in ciuitate & multitudine. 437
Peccata fratrum in nos etiam iterata patienter feramus, vt deus noſtra. 437
Peccatum hoſtia dicitur, quoniam ſtatim dimittendum eſt. 450
Peccator extra cor ſuum eſt. 472
Peccata nunquam ſaturare poſſunt homines, nec omnia huius mundi. 476
Peccata publica magis cauenda, quia grauius Deum offendunt, ratio. 530
Peccatum imago eſt depicta à dæmone. 528
Peccatorum via laborioſa & finis amariſſimus. 526. 527
Peccata filiorum aliquando obſcurant gloriam maiorum. 584. 626
Peccata teſtes ſunt contra nos ante tribunal dei. 641
Peccata inueterata pernicioſa ſunt maxime. 745. 125
Peccati fructus eſt pœna. 768. 769
Peccatum eſt ventus. 269

Pertinacia peccatoris in malum mouet deum ad vindictã. 860

Philippus rex laudatur qui audit anũ pauperculam. 433

Præceptum contritionis quoſnam obliget. 72

Præfationes & tituli prophetarum non ſunt facti ab Eſdra. 45

Prædicator longe ſit à vitiis, vt bene prædicet. 37

Prædicator maiores ſtudeat erudire, & infimos omnino nõ deſpiciat. 37

Prædicatur totus vox. 39.57

Prædicatores ſunt vaſa ſapientiæ dei ideò oportet ſint munda. 56.57

Prædicatores licet non videant fructum non deÿciant animum. 371

Prælati dei legem præ oculis habeant. 36

Prælatus communis eandem faciem habeat circa omnes 621.

Prælati debent eſſe oculatiſsimi in præcipiendo, ne timere fiat. 84

Prælati ſubeant onus, vt ſubditi facilius obediant. 869

Prælati erga ſubditos, vt nutricÿ non vt domini. 837

Prælati punientes ſubditos, eorum correctionem maximè quærant. 579

Prælati aliquando eliguntur peccatores vt compatiantur aliÿs. 289

Prælati plus faciunt amore quam timore. 430

Prælatos eligi ex eodem populo magnum dei beneficium eſt. 284

Prælatus puniat iniquos, quoniam donum dei eſt. 292

Prælati crebro peccãtes non deſpiciãt ſed conentur mundare & fouere. 920

Præteritum ſæpe ponitur pro futuro & contra. 160

Præmium allicit homines ad operandum. 359.387

Peregrini ſumus ſuper terrã, & vt tales nos geramus. 383

Percutit deus aliquando vt amicus ad emendam aliquando vt inimicus. 553
Per ea in quibus aliquis peccat, punitur. 661.560
Perſeuerantiæ laudes ſine qua nil boni perficitur. 65
Percutit deus aliquando occultè. 669
Percuſsio maximè eſt non ſtatim puniri à deo. 587.553
Pœna debet reſpondere culpe, ſuperbiæ deiectio, &c. 564
Pœna peccatorum maxima quæ erit in inferno. 463.462
Primus inuentor & auctor malitiæ ſeuerius punitur. 215
Primus in aliqua re deo ſeruire incipiens maximè laudatur. 54.55
Prophetæ ad captandam attenſionem ſic loquuntur, Hæc dicit dominus, Verbum dei. 9
Prophetia viſio dicitur. 10
Pronomen, ſibi, ſæpe in Scriptura Sancta nil ſignificat. 61
Pueritia aliquando in bonam partem, aliquando in maleam ſumitur. 832
Punitio compaſsione miſcenda. 846
Puniatur peccator ſecundum tempus quo fuit in peccato. 827.

Q.

QVando patientia deficit incrementum perditur tribulationis meritum. 715
Quinque vrbes ab imphando crimine dirutæ. 841
Qui metas ſortis trāſgreditur tota via cœloq; aberrat. 595
Quærendus eſt Deus non frigide aut oſcitanter. 674
Qui dignitate excellunt, ceteros & moribus anteire debet. 484.
Qualis princeps talis & populus. 198
Qualitas pœnæ ſecundum qualitatem criminis. 642.666
Quando obliget præceptum contritionis. 60.72
Quaſi & huiuſmodi aduerbia explicantur. 207.208
Quærimus deum nō vt oportet, & ideo non inuenitur. 646
Quomodo conuerſio ad deum facienda ſit. 894

Quomodo deus ſit cauſa peccati, excæcationis, obdurationis. 534.535.536.538.

R.

REx Philoſophus & literatus eſſe debet. 753
Rex inſipiens reipublicæ politiam contemnit. 372
Rogationum dies quare instituti. 248
Regnum eſt libera ſeruitus. 487
Repugnantia mendacium & veritas, Deus & Idolum. 717
Ratione opera noſtra regenda ſunt instar dei. 75
Recipit deus benigne peccatores, ſi ceſſent à peccatis. 737
Reges legem dei præ oculis habeant. 37
Regum tempora dicuntur dies, quoniam debent ſplendere virtutibus. 40
Regum tempora attexuntur oraculis, quoniam eis incumbit, vt adimpleantur quæ deus docet. 136
Reges & curam aliorum gerentes vigilent, ideo dicuntur dies. 41.42
Reges vigilare debent, ideo ſignificantur per leonem habentem oculos apertos. 42.43
Reges rectè viuant, & ſtudeant, vt omnes id faciant. 48
Reges ſuperbi volucres dicuntur. 308
Rege iniquo nihil peius, & nihil melius rege optimo. 373. 375
Reges ſint ſubditorum & audiant eos. 433
Reges, prælati, & iudices dicuntur protectores & clypei. 303.304
Reges, & prælati, in ſuo pectore depingant Christum. 308
Reges ſint boni, quando exempla eorum, bona vel mala ſequitur populus. 722.714.528
Reges & principes cor regni. 636
Regum peccata punit deus in populis. 749
Regum ſors periculoſa, quoniam habent adulatores & non reprehen

reprehenſores criminum. 734.7
Reges audire adulatores benigne, graue crimen. 736
Reges clementes ſint. 752
Reges & principes impij dicuntur ſuperbia. 751
Regũ munus eſt omnia proſpicere, ideo oculi dicuntur. 787
Reges extranei dantur propter peccata populorum. 847
Rex bonus & prælatus vtiliſsimus eſt populis. 134.135
Rex & prælatus omnibus virtutibus debet eſſe ornatus. 608
Rex ſit in medio ornatus virtutibus. 629
Rex Agamemnon leonem in clypeo ſuo depinxit. 591
Rex inſipiens perditio eſt populi. 752
Rex ſapiens dilectus deo & vtiliſsimus populis. 755
Reprehenſione nemo eſt indignus. 45.46
Reptilia dicuntur homines iniqui pleni veneno. 311
Reſurgendum ſtatim à peccato. 73.69
Reſidentia ſuperoues neceſſaria & de iure diuino. 610.611
Reuocare aliquos à via virtutis diſplicet deo. 710
Ros ſignificat filium dei. 41
Ros ſignificat incarnationem filij dei. 901

S.

SAmaria Iſraelis regni Metropolis. 717
Sapientis admonitio organum ſpiritus ſancti. 588
Simonia eſt grauiſsima ſacrificare ob queſtum. 775
Sententia iudicis tarda & ponderata. 592
Spirituale locare Simonia, nec licet aliquid recipere pro labore ſpirituali. 781
Spes in fundo. 258
Solennis dies Domini. 791
Sacrificabant antiqui cum omni peccatorum turpitudine. 808
Schiſmaticorum pœna tranſit ad liberos. 601

ſentia niſi fuerit charitatis igne decocta malos humores generat. 392
Sacra ſcriptura lectio vtiliſſima. 703
Sebaſte Iſrael Metropolis. 99
Senectus nos admonet è vita proficiſci. 743
Si claudo vicinus ambulaueris & ipſe claudus ambulare diſces. 559
Sacerdotes honorandi qualeſcunque ſint. 374
Sacerdotum puritas ſit maxima, quia dij & angeli. 375
Sacerdotum dignitas ſuperat regiam dignitatem. 375
Sacerdotes quales debeant eſſe, vt proficiant populo. 406
Sacerdotes caute viuant. 410
Sacerdotis munus eſt, libere corripere delinquentes. 409
Sacerdotum peccata grauiora ſunt. 198.410.596
Sacerdos ſit ſapiens & quãta debeat eſſe eius ſcientia. 429
Sacerdotis ignorantia graue crimen. 431
Sacerdos magna veneratione deo ſeruiat. 431
Sacerdotis munus eſſe peccata populi comedere explicatur. 445.
Sacerdos ſtomachus Eccleſiæ dicitur. 446.448
Sacerdotes accipientes oblationes plorent offerentium peccata. 447
Sacerdos pro ſe & pro alijs offerat dona. 450
Sacerdotes quærant ſalutẽ animarũ, nõ diuitias. 462.782
Sacerdos raro vel nunquam deberet peccare. 597
Sacerdotes facilius quam alij debent deo obedire. 598
Sacra Scriptura ſæpe cum verbis immediatis non coniungit ſequentia. 273
Sacra Scriptura vtitur his verbis, Hæc dicit dominus ad conciliandam fidem & attentionem. 301
Sacra Scripturæ ſtudium deo gratiſſimum. 702
Sacrificia offerenda ſunt deo cum gaudio. 257
Sacrificium gratum deo cor contritum & pœnitentia. 613
Sanguis peccatum ſignificat. 395

Sapiens

Sapiens viros deeſſe populo, grande flagellum eſt. 422.211
Sapiens & ſapientia quid ſint. 906
Sapientes magnum bonum populo quoniã oculi eius. 421
Sapientia & ſcientia Dei amanda, quoniã vtiliſsima. 391
557.
Sedere in Sacra Scriptura pro morari vel manere ſumitur.
368.
Sedere aliquando ſignificat humilitatem. 337.367
Semen dei requirit cor diſpoſitum. 742
Senes ſint continentiores aliis. eod.
Senes maxime honorandi. 744
Senex malus odio eſt deo. 743
Singulare ſæpe ponitur pro plurali in Sacra Scriptura. 255
Senes vitam iuuenum agere, turpiſsimum eſt. 747
Seruus ſequatur dominum, non præcedat. 857
Solitudo qua deus punit animam quia ſignificat. 207
Solitudo commendatur. 874.800.278
Societas bonorum maximè prodeſt. 565.98.97
Societas iniquorum fugienda. 404.566.653.566
Speculatores dicuntur Sacerdotes & reges. 604
Sperare in deo ſine meritis præſumptio eſt. 866
Statim reſurgendum à peccato. 71.72
Stultitia in ſacra ſcriptura maximum ſcelus dicitur. 250
ſuperbia humilianda eſt coram ipſis ſuperbis. 564
ſuperbia origo copia diuitiarum. 564
ſupplicium impœnitentibus non differatur. 564
ſeruis & operarijs initio operis taxetur præmium, vt tollantur lites. 872.871
ſuſpicione tantum nullus iudicetur. 218

T.

Tantalus inter aquas ſitiens. 477
Theraphim hoc eſt Idolum. 369

Thus ſacris adoletur aris. 268
Tyrus Diues opum Ciuitas. 801
Talentum plumbi grauitatem peccati ſignificat. 518
Tēpus, locus & perſona initio cuiuſque libri debet poni. 32
Temporum memoria ſit in prophetis, vt eorum oracula nunquam excidant. 33
Temerarium iudicium ex ſola ſuſpicione ſit. 218.219
Terra hominem ſignificat. 63
Terra abundans facit vt homines licentius peccent. 816
Timere debeant non imitantes ſanctorum exempla. 80
Timeant ſemper dei flagellum filij iniquorum. 113.216
Timor domini quo quis recedit à malo laudatur. 853
Tribulatione boni perficiũtur, mali peiores fiunt. 148.149
Tribulationes deus mittit, vt emendemur. 564.123.236
Tribulantur boni, vt probentur, mali vero vt crucientur propter culpam. 231
Tribulatio aperit ſpem & iter ad gloriam pulchrè. 316
Tribulationes animæ quæ eſt ſponſa Chriſti ſunt ſigna dilectionis. 303.587
Tribulationes ſunt dona dei. 361
Tribulatio à Deo miſſa nux quadam eſt. 443
Tribulationes mittit Deus in menſura. 361
Tribulationes breues magnas afferunt conſolationes. 682.683.
Tribulationibus boni nutriuntur. 642
Tribulationibus miſcet Deus guttam conſolationis, ne corruamus. 655.656.715
Tribulationes ſunt voces Dei, vt ſurgas à peccato. 678
Tribulationes agnoſce eſſe à deo propter peccata tua. 679
Tribulationes excitant nos ad quærendũ deum. 644.894
Tribulationibus aliqui peiores efficiuntur. 655.672
Tribulationes difficile confitetur peccator euenire ei propter peccata ſua. 718
Tribulatio colyriũ eſt, quo aperiũtur oculi peccatoris. 241

Tributorum

Tributorum onera perditionem regnorum pariunt. 878
Triſtitia pœna eſt, qua Deus *punit peccatorem.* 256
Triſtes conſolandi. 278
Tuba dicitur concionator propter quinque. 759
Turpia cum neceſſitas cogit, honeſte nominanda ſunt. 556
Turpe eſt filius degenerare à bonis parentibus per mala opera. 864.

V

VEnia vltione melior. 75
Verba obſcœna ſunt per periphraſin proferenda. 557
Vicinia cum improbis non ineunda. 653
Via facilis inferni clauſis enim oculis illucitur. 45
vipera ſibilo è mari murenam ad coitum euocat. 543
Vini vſus apud Locrenſes ad valetudinem tuẽdam tantum permiſſus medico id iubente. 350
Vita hominum mera eſt peregrinatio. 383
Voluptatis non appetitus ſed vires deficiunt. 429
Voluptatis Venereæ incommoda. 492
voluptas inſatiabilis. 463
Vxorum æquo animo ferendæ iniuriæ. 365
Vxor viri moribus conſonet. 544
Vbi quis peccauit, ſæpe ibi punitur à Deo. 122
Verba noſtra qualia debeant eſſe. 15
Verba oſtendunt hominem. 16.17
Verba noſtra opere complẽda, vt Deus *nobiſcum facit.* 158. 18.
verba repetuntur in ſacra Scriptura propter varia. 130
Verbis aliis alloquitur Deus *bonos, aliis vero malos.* 21.22
Verba Dei *quomodo audienda.* 427
Verba Dei *efficaciſſima.* 854
Verba noſtra accipit Deus, *quando non habemus aliud.* 381
Verbum Domini, *viſio, & onus quomodo differant.* 10

Verbum pro re ſumitur in ſacra Scriptura. 381
Veritas,& anima ſint ſimul, & maxime placent Deo. 388
Veſtes ad tegendā nuditatem, non ad ſuperfluitatem. 248
Veſtes operiunt ignominiam peccati, ſed non delent. 250
Via ad gloriam aſcenſus eſt, & laborioſus. 180
Via, & ſemita quid ſint. 233
Victoria,& fortitudo noſtra à Deo eſt. 138.139
Viæ dicuntur actiones bonæ, vel malæ. 457
Viæ Domini intelligentia ſanctarum Scripturarum. 907
Viæ Domini Dei præcepta dicuntur. 907
Viæ peccatorum ducunt in infernum. 458
Vinea Domini Eccleſia eſt. 779
Vinitores vineæ Domini *, prælati dicuntur, vbi ſex notantur.* 285.286.552
Vini immoderatus vſus illicitus, & cauſa plurium malorum. 499.500.501.502.
Viſitare pro punire ſumitur in ſacra ſcriptura. 456
Viſitat Deus, vt emendet. 108
Vitia ſtatim extirpanda. 728
Viſitare in bonam, & in malam partem ſumitur. 102.267
Vita breuis, ideo & in ea bene operemur. 119
Virtus præfertur nobilitati, potentiæ, & diuitiis. 43
Virtutem habentes ſunt amici Dei. 44
Volucres dicuntur potentes, quoniam cito tranſit eorum potentia. 311
Voluntates hominum dicitur Deus *inclinare ad bonum, & ad malum variè tamen.* 538
Voluptas peccati dicitur peregrinus, quoniam cito tranſit. 520
Vrſa nihil ſæuius, quando perdidit catulos. 884
Vxores diligendæ. 305
Vigilare debent paſtores, & quilibet in ſuo ſtatu, rationem redditurus eſt officij. 487.488.

ODE

F I N I S.

ODE SAPPHICA

PETRI MATTHAEI IN-

TEGERRIMO IVXTA AC

R. Patri Hieronymo Guadalupenſi Theologo incomparabili.

HOſſeas ſummi reſerans Tonantis
Iuſſa, cœleſtes loquitur querelas
Iſraël durus ſimulachra falſa
Quærit amatq́;.

Vindicis ſpernit Domini ſagittas,
Iupiter iuſtas iaculatur iras,
Terruit plebem, pauidi rebelles
Fune ligantur.

Qui fuit quondam tritico repletus
Nunc famet, panem tremulaq́; poſcit
Voce mendicus ſitiens Lyæi
Inuidet vuis.

Memphis extorris colit alta tecta
Iam ſilent domus Solymæ miniſtri,
Dat leues ſomnos timor ara nullo
Fumat odore.

Mater

Mater exiſtens populoſa quondam
Prolis extinctæ fera fata luget,
Dantur inſontes laqueis Tyranni
Labe parentum.

Tunc boni dicent vbi nunc Deorum
Gentium vires quibus hæc iniqua
Turba fidebat: modo plebis arctæ
Caſtra gubernent.

Hæc Dij non ſunt, tamen hæc adorant,
Non minus quam ſi bona cuncta donent,
Proh! truci ſe dant miſerè Leoni
Dilacerandos.

Oh ſcelus tantum ſteriles manebunt
Arbores omnes, minime racemos
Vineæ, ficus, oleæ Mineruæ,
Germina reddent.

Non agri flauas ſegetes colonis
Adferent, macræ pecudes peribunt
Non boues, vaccæ, nec oues, replebunt
Fœtibus ædes.

Hinc venenatos in eos colubros.
Rex poli mittet, facietq; ſolus
Ne vir ex tota fugiat phalange,
Præda Charontis.

Euge

Euge conuerſi miſeri videte
Quod Deus nullus ſit in orbe toto
Qui queat quidquam, niſi ſummus alti
Author Athlantis.

Hic tenet vitam manibus necémque,
Hoſtibus pœnas meritas rependit,
Qui mari mergens equites iniquos
Laude triumphat.

Stulte iam lapſum memorare tempus
Iſrael, pulſis ſcelerum tenebris
Numen æternum venerare regis
Cuncti potentis.

Inde reddetur tibi grata rerum
Omnium meſſis locuples, Olympus
Rore fœcunda patulæ rigabit
Vbera terræ.

Lactis & mellis, gregis & bidentum,
Panis, armenti, butiri, caprarum,
Dona concedet, repetens feracis
Arua Syonis.

Thure deſtructas adolebis aras
Et prophanatæ gladiis penates
Arduum tollent caput vſque ad aſtra
Sacra colentes.

Hæc

Hæc rudi Vates cecinit popello,
Dum Poli lauros virides momordit
Quæ pius Doctor Guadalupa docto
Explicat ore.

Sacra non tantum decorant Pyropi
Templa Laurenti, velut vmbra magni
Huius authoris, radiis choruſcis,
Ornat Iberos.

Si fauent votis Heliconis aulæ
Hunc canam magni Iouis & Philippi
Hermetem, veræ feriant piorum
Sydera laudes.

Hæc in Authoris doctiſſimi gratiam &
Vaticinij Periocham cecinit
P. M.

FINIS.

1264

Digitized by Google

Digitized by Google